6
16-e
13

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
13 C
37

Liber hic ad Josephum Spi=
teri pertinet

Ex Oppido Corpicua
A. D. 1819

# P. VIRGILII
## MARONIS
# OPERA
*AD EDITIONEM*
# P. MAASVICII
CASTIGATA

CUM NOTIS
# JOH. MINELLII
*EDITIO PRIMA NEAPOLITANA.*

NEAPOLI.

Apud VINCENTIUM MANFREDI
Expenſis ANDREÆ MIGLIACCIO.

*Superiorum Permiſſu, ac Privilegio.*

MDCCLXXIV.

Digitized by Google

# VITA
# P. VIRGILII MARONIS:
## AUCTORE
## SEBASTIANO CORRADO.

VIRGILII vitam multi, ſed admodum negligenter, ſcripſerunt. Quod a nemine hactenus animadverſum miramur: quin dolemus interdum Virgilium & Ciceronem linguæ Latinæ principes & in ſcribendo diligentiſſimos omnium, rerum ſuarum ſcriptores tam negligentes habuiſſe. Sed alias de Cicerone: nunc aliqua, quæ de Virgilio paulo negligentius ſcripta ſunt, ipſi nos paulo diligentius & accuratius conſiderabimus: deinde pauca quædam, quæ ſunt a ceteris omiſſa, nos addemus.

Ut igitur a Suida Οὐεργίλιος Græce, ſic a multis Vergilius Latine ſcribitur; quaſi vero qui primus Vergilius eſt dictus, a Vergiliis ſtellis vel a vere ſit appellatus. Et

 ſi non

ſi non deſunt qui dictum a verendo ſuſpicentur : & Virgilium ſcriptum in veterum monimentis ſe vidiſſe teſtantur : nec eis credunt qui nomen hoc a virga deductum putant; vel potius ſomniant . Certe Virgilii matrem neſcio quid de virga ſomniaſſe ſcribunt . Et ſane non videtur iis eſſe credendum : cum multo antea Romæ Virgilii eſſent, ut in Ciceronis libris , & in veterum monimentis videre licet , & Servius Virgilium Poetam natum Virgilio patre teſtetur : quod ſimile vero ex eo videri poteſt, quod tum mos eſſet ut filii ( præſertim primo loco nati ) non ſolum nomina, ſed etiam prænomina patrum ſequerentur : ut Tullius Cicero , M. Tulli Ciceronis filius eſt appellatus. Pater autem Virgilius vel colonus deduci, vel civitate donatus, nomen alicujus Virgilii ſequi potuit . Pierius certe noſter, poſtquam quæ dici contra ſolent , levi brachio ( quod ajunt ) confutavit, Virgilium ſcribendum eſſe facile convincit, ſive ſit a virga, ſive a virendo ( ut quidam putant ) dictus . Nec enim deſunt qui mordicus illud teneant, a virga dictum : in qua ſententia fuit Cæcilius Minutianus, Apulejus, & Calvus ille qui carmen hoc ſcripſit :

*Et vates, cui virga dedit memorabile nomen .*

Nos, qui non libenter in leviſſimis hiſce rebus verſari ſolemus , ſi modo credimus huic Poetæ nomen hoc præter morem ob aliquam cauſam impoſitum , Antonio Thyleſio præceptori noſtro potius aſſentimur : qui putabat a virginali ( ſic enim loquebatur ) modeſtia & verecundia , Virgilium dictum fuiſſe . Hanc ego ſententiam eo libentius ſequor, quod Poeta ( ut Auſonius, vitæ ſcriptor, & Servius affirmant ) ex moribus etiam Græce cognomen accepit . Nam Parthenias eſt appellatus . Hinc in libris manu ſcriptis pene omnium, illa eſt inſcriptio , P. PARTHENIATIS VIRGILII MARONIS LIBER.

Et ſane quidem Virgilium , virum modeſtiſſimum fuiſſe, vel ipſius ſcripta demonſtrant : in quibus nihil omnino reperias, quod in virginum choro legi non poſſit . Nec eſt cur hoc loco quiſquam mihi vel Alexin vel Priapeja carmina velit objicere : cum jam ſatis conſtet , nec amplius ea carmina Virgilio tribui ; & de Alexide doctos homines inter ſe diſſentire . Sunt enim qui Cæſaris eum puerum fuiſ-

fuiſſe putent, quem Virgilius ita laudarit ut Cæſari gratificaretur: quod ſi verum eſt, hic jam Virgilius nullam culpam ſuſtinet. Vitæ ſcriptor Alexandrum vocat, & credit eum, cum ſervus eſſet, ab Aſinio Pollione Virgilio donatum fuiſſe: nec videt (quod omnes videre poſſunt) neque Alexandrum nomen eſſe ſervile: neque cauſam fuiſſe, cur Virgilius eum quem jam donatum accepiſſet & cogere poſſet, tam multis verſibus obſecraret. Ille vero ſemper (ut opinor) antea vocatus eſt Alexis: nec Cæſaris, aut Pollionis, ſed Mecœnatis ſervus fuit: qui cum pulcherrimus eſſet, ut eum Virgilius amaret, Mecœnas conceſſit, non eum donavit, ut Martialis libro octavo ſic ad Flaccum ſcribens oſtendit:

*Jugera perdiderat miſeræ vicina Cremonæ,*
*Flebat & abductas Tityrus æger oves:*
*Riſit Tuſcus eques, paupertatemque malignam*
*Reppulit, & celeri juſſit abire fuga;*
*Accipe divitias, & vatum maximus eſto:*
*Tu licet & noſtrum, dixit, Alexin, ames.*

Et dixit, Licet ames noſtrum Alexin: non dixit, Licet habeas tuum. Cum Virgilius igitur Alexin non haberet, eum tamen (quod licebat) amabat: non ille quidem turpiter, ſed ut Alcibiadem Socrates, & Alexin ſuum Plato, & ſuum T. Pomponius Atticus, quod Cicero & Virgilius imitari voluerunt. Valeant igitur qui ſcribunt Virgilium & impudicum fuiſſe, & olim a femina, ſi Diis placet, ad mediam turrim pertractum, tamdiu ſuſpenſum fuiſſe, donec ab omnibus videretur. Eſt enim, cum ſine authore dicatur, tam falſum quam quod Servius vitæ ſcriptor, & Franciſcus Petrarcha, litteris etiam mandarunt: Ciceronem, cum verſus quoſdam ex ejus Bucolicis audiſſet, & cum etiam aliquando vidiſſet, medium carmen illud, quod Æneidi poſtea Virgilius inſeruit, MAGNÆ SPES ALTERA ROMÆ, protuliſſe, quod fieri nullo modo potuit, cum inter Ciceronis mortem, & tempus illud, quo vel ipſis ſcribunt Virgilium Romam veniſſe, & Bucolica ſcripſiſſe, anni minimum duodecim numerentur: tantum abeſt ut Cicero vel ejus carmina ex Bucolicis audire, vel ipſum videre potuerit; quin in Bucolicis ipſe Poeta Pollionem Conſulem vocat: & is anno

tertio poſt Ciceronis mortem Conſul fuit. Quod ſi quis ad omnino verum eſſe contendat, illud agnoſcat falſum neceſſe eſt, eum tum demum Romam veniſſe, cum in ægrorum diviſione, quæ poſt Antonium, & Cleopatram (C Cæſare Octaviano tertio, & M Valerio Meſſala, Conſulibus) victos, eſt facta, ſuos amiſiſſet. Ego certe cum eo libentius ſentiam, qui hoc falſum putet, præſertim cum ſibi non conſtent qui hoc ſcribunt. Nam quidam opinantur, eam diviſionem poſt Philippenſem victoriam, alii poſt Antonium in Epiro victum factam fuiſſe: alii utrumque victoriam complectuntur.

Quare res ipſa ſic dubia relinquitur, ut nos quoque jam aliquid comminiſci & dicere poſſimus: videri nobis eam diviſionem ſignificari, quam Decemviri (quorum unus fuit Cicero) poſt D. Brutum obſidioni Mutinenſi liberatum fecerunt: nam ſic omnia quadrant: quod fieri potuit, ut Virgilius ea diviſione ſuos agros amiſerit: deinde Romam profectus, eos vel Pollionis (qui tunc aberat) litteris vel Octaviani, (qui Romam redierat, certe tunc erat in Italia, & multum, quamvis eſſet juvenis, poterat) gratia recuperarit: atque, ut aliquam gratiam referret, Bucolica ſcripſerit, in quibus illud dixit. *Hic illum vidi juvenem*. Accedit, quod Virgilius tunc annum vigeſimum octavum agebat, quo tempore Bucolica cœpit (ut Servius refert) ſcribere. Ita ut Cicero verſus aliquos ex Bucolicis audire, & ipſum etiam Virgilium videre potuerit: quamvis adhuc ea de re dubitemus: quod Euſebius ante bellum civile, quod inter Cæſarem & Pompeium fuit, eum Romam veniſſe prope demonſtret: & nos ita ratiocinari ſoleamus: Si Virgilius ante Ciceronis mortem Romam venit, agrum recuperavit, Bucolica ſcripſit, & ab ipſo Cicerone tantopere commendatus eſt: veriſimile non eſt, eum poſtea ſic ignotum fuiſſe, ut diu ſtabuli miniſter eſſet: ſin poſt Ciceronis mortem venit, Cicero neque verſus ex Bucolicis audire, neque ipſum videre potuit, præſertim cum vitæ ſcriptor (quiſquis ille fuit) affirmet, eum magiſtro ſtabuli ſerviſſe, & Octavianum jam tum Auguſtum & principem fuiſſe; qui tamen neque princeps, neque Auguſtus (niſi multo poſt Ciceronis mortem) fuit appellatus. Quin ſi Cicero illum vidit, & commendavit, neceſſe eſt, ea, quæ de pullo, de canibus, de punibus, & de Octa-

viani

viani dubitatione ſcribunt, falſa iudicare, & dicere, eos contraria ſcribere; ut illud eſt contrarium, Virgilium multo poſt Antonium ad Actium victum, pro recuperato agro Bucolica ſcripſiſſe: & eundem Octaviano ab Actiäca victoria reverſo, Georgica recitaſſe: quaſi vero Bucolica poſt Georgica ſcripſerit. Reſpondeat fortaſſe quiſpiam in vita ſcriptum eſſe, diviſionem agrorum poſt Philippenſem victoriam factam fuiſſe. Eſto; pugnat quoque: nam fuit ea multo poſt Ciceronis mortem, ita ut nihil eorum, quæ de illa referunt, fieri potuerit. Certe, Servius aperte dicit, Virgilium poſt agrum amiſſum Romam veniſſe: ſed vitæ ſcriptor non tam dicit quam ſignificat, eum prius Romæ fuiſſe; & Auguſti familiaritate, ſuoque carmine fretum, Arrio Centurioni reſiſtere voluiſſe.

Quam porro illud abſurdum, Virgilium res Romanas inchoaſſe, & offenſum materia, & nominum aſperitate, ad Bucolica tranſiiſſe? Nam quæ materia major, aut pulchrior, quam quæ res Romanas comprehendit? Quæ nomina minus aſpera, quam Romana? Quin nec offenſus eſt, & de rebus Romanis jam multa in hiſce libris ſcripſit, ut ita Servius dicat: *In antiquis invenimus, opus hoc appellatum eſſe non Æneidem, ſed geſta populi Romani*. Idem Servio dicenti, Virgilium res Albanas jam cœptas omiſiſſe reſpondemus. Quid, quod vitæ ſcriptor ille refert fuiſſe, qui exiſtimarent eum, ſi diutius vixiſſet, quatuor & viginti libros uſque ad Auguſti tempora ſcripturum, æque alia quidem percurſurum, Auguſti vero geſta diligentiſſime executurum? Quæ quidem opinio, (etſi quod paulo poſt oſtendemus) falſa fuit, vel potius ab illo ſcriptore ficta; oſtendit tamen magis quod diximus, Virgilium nec materia, quam vellet percurrere, nec aſperitate nominum, quæ ſcribere cogitaſſet, offenſum fuiſſe. Illa igitur opinio de viginti quatuor libris, & rebus Auguſti, vel falſa, vel ficta cognoſcitur ita. Si de rebus Auguſti plura ſcripturus fuiſſet, tam multa de illo, libro primo, ſexto, & octavo non dixiſſet, ſed integram ſibi rem ſervaſſet. Quod vero ad viginti quatuor libros pertinet, Virgilius Homerum ſic imitatus eſt, ut illum brevitate & gravitate potiſſimum ſuperarit. Homerus enim τὸν βίον θεωρητικόν in Ulиſſe viginti quatuor libris, & τὸν πρακτικόν in Achille

toti-

totidem libris expreſſit, & in Hectoris morte rem terminavit, ne, ſi ulterius fuiſſet progreſſus, Achillis mortem ſatis ignobilem perſequi cogeretur. Virgilius vero hæc omnia duodecim libris, & in uno homine complexus eſt, & in Turni morte terminavit, ne & ipſe cogeretur ea, quæ de morte Æneæ non ſatis ſpecioſa dicuntur, referre.

Diverſa quoque de Virgilii morte ſcribunt. *Periit* (inquit Servius) *Tarenti in Calabriæ civitate. Nam dum Metapontum cupit videre, valetudinem ex ſolis ardore contraxit*. Vitæ vero ſcriptor ad hunc modum refert. *Cum Megara, vicinum Athenis oppidum, viſendi gratia peteret, languorem nactus eſt, quem non intermiſſa navigatio auxit ita, ut gravior in dies tandem Brunduſium adventurit, ubi diebus paucis obiit, X. Kal. Oct.* Illum tamen ego ſcriptorem libentius, quam Servium ſequor: quandoquidem Euſebius etiam illum Brunduſii obiiſſe ſcribit, & ipſe Epigrammate ſe a Calabris raptum teſtatur, in quibus Ptolemæus Brunduſium reponit.

Neque vero minus in eo, quod ad Æneida cremanda pertinet, diſſentiunt; quod Servius affirmet, eum morientem incendi juſſiſſe; ſed Auguſtum, ne tantum opus periret, Tuccam & Varum emendare voluiſſe. Scriptor autem vitæ ſic ait, Virgilius, cum gravari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſæpe & magna inſtantia petivit, crematurus Æneida: quibus negatis, teſtamento comburi juſſit, ut rem inemendatam, imperfectamque: verum Tucca & Varus monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Varo, ac ſimul Tuccæ, ſcripta ſub ea conditione legavit, ne quid ederent, quod a ſe editum non eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Nec ita multo poſt idem confirmat, Varum & Tuccam Æneida poſt obitum, prout periverat, juſſu Cæſaris emendaſſe, atque enim Cæſarem ipſum illa carmina ſcripſiſſe. *Ergo-ne ſupremis potuit vox improba verbis tam dirum mandare nefas?* & quæ ſequuntur. Miror majores noſtros non animadvertiſſe, hæc cum abſurda, tum etiam inter ſe contraria eſſe. Quid enim tam abſurdum, quam dicere, vivo cuiquam ſua ſcrinia negari? at dixerat, Æneida ſe crematurum. Faceret igitur ut Ovidius nihil diceret, & ipſe ſuis manibus cremaret,

præ-

præſertim cum Varus & Tucca monerent, Auguſtum, ut poſtea cremaretur, non permiſſurum: qui tamen, meo quidem judicio, vel ibi non aderant, (cur enim illuc tam longe veniſſent?) vel, ſi aderant, numquam ea de re illum monuiſſent, ne ſententiam mutaret, & ipſemet cremaret. Quid vero tam contrarium, quam teſtamento Æneida comburi (quod tamen etiam Plinius & Macrobius affirmant) juſſiſſe: & Varo ac Tuccæ legaſſe ut eam emendarent? nam ſi legavit ut emendarent, eam noluit comburi: nec opus fuit ut Cæſar illa Carmina ſcriberet: aut Varo & Tuccæ imperaret, ut eam emendarent, quam jure legati & mandati emendare quaſi tenebantur. At extant Cornelii Galli & Sulpicii Carthaginenſis carmina, quibus apparet, Virgilium, quæ diximus, aboleri juſſiſſe. Ea carmina Plinius, Gellius & Macrobius ſecuti videntur. Sed ego quæro, quis iſte Cornelius Gallus: is certe non eſt, quem Virgilius ita dilexit, ut ejus laudes in fine libri quarti Georgicorum fuerit olim complexus: ſiquidem ille multo ante Virgilium (quod Euſebius oſtendit) obierat: nec, ſi tum vixiſſet, ea ſcripſiſſet ad Auguſtum, quem ſibi tantopere iratum ſciebat. Verum fuerit alter Gallus etiam doctiſſimus, & Sulpicius iſte Carthaginenſis inter optimos Poetas ſit numeratus: an ego propterea rem ſomnio perſimilem non credam? Credam potius eſſe ſomnium Grammaticorum, qui tum, Cæſare conſentiente, id totum finxerint, ut major authoritas huic operi pararetur. Hæc omnia majores noſtri videre potuerunt, nec illud diſſimulare, quod idem ſcriptor affirmat, Virgilium adeo gloriæ contemptorem fuiſſe, ut cum quidam quoſdam verſus ipſius ſibi adſcriberent, eaque re docti habærentur, non modo non ægre tulerit, ſed gratum etiam habuerit: cum tamen idem dicat, eum æquo animo non tuliſſe quod Bactillus ſive Bacillus, ſive duos verſus, quos ipſe compoſuerat, adſcripſiſſet.

Illud item eſt animadvertendum, an credi debeat, Virgilium Auguſto conſilium dediſſe, ut imperaret: cum Dion ad Mœcenatem referat, nec ullus ſcriptor, quod ad hanc rem pertineat, de Virgilio meminerit, ſcripturus, ſi quid ille unquam omnino ea de re dixiſſet. Quin ne videtur quidem dicere potuiſſe. Virgilius enim poſt amiſſum agrum, hoc eſt, aliquanto poſt Antonium

nium victum, ut iſti dicunt, Romam venit, ac Octavianus poſt oppreſſum ſtatim Antonium de Republica reddenda cogitavit, cum princeps adhuc non poſſet appellari. Virgilius autem dicitur in ipſa vita, cum adhuc in ſtabulo ſerviret, illum & Auguſtum & Principem nominaſſe. Nec mirum eſt, eum ſcriptorem (ſi modo illa ſunt ab uno ſcriptore ſcripta, & non ex pluribus potius collecta) toties errare, cum ſcribere non dubitarit, die tertio Iduum Martiarum (ut ipſe loquitur) C. Cæſarem occiſum fuiſſe; cum ſcriptores omnes teſtentur, ac lippi & tonſores etiam ſciant, Idibus Martiis interfectum. Illum tamen Servius hac in parte maluit, quam reliquos ſcriptores, imitari. Quanquam non deſunt qui putent, eam vitam ab eodem Servio ſcriptam fuiſſe; quod verum eſſe non poteſt, cum Servius aliter ſæpe ſentiat. Alii Donato malunt adſcribere. Id ego minus credo, qui ſciam, Donatum (quem Servius etiam nominat) virum doctiſſimum fuiſſe: eum vero, qui hanc vitam ſcripſit, vel indoctiſſimum; qui neque Latine loqui ſciret, & ea ſcriberet, quæ neque vera, neque veriſimilia videri poſſent. Quæ ſi velimus omnia colligere, ſimus multo, quam par ſit longiores. Quare potius ea, quæ ſunt ab eo relicta, paucis colligamus. *Virgilium* (inquit Seneca) *illa felicitas ingenii in oratione ſoluta reliquit:* vitæ tamen ſcriptor illum cauſam unam egiſſe, & Symmachus apud Macrobium, epiſtolas ſcripſiſſe teſtatur: ut mittamus, quod idem vitæ ſcriptor ait, quoſdam tradere, Virgilium Æneida proſaica prius oratione formatam digeſtamque in duodecim libros, particulatim componere inſtituiſſe. Non negamus ipſi tamen eum faciendis carminibus feliciorem fuiſſe: quæ tamen ille quam pauciſſima ſingulis diebus faciebat; ut Quintilianus & Gellius affirmant.

Nullum Præceptorem Virgilio legimus (inquit Franciſcus Petrarcha): male: nam Macrobius author eſt, eum Parthenio Grammatico in Græcis litteris uſum fuiſſe: Servius autem Sironem ejus doctorem in rebus Epicureis agnoſcit. Nec video, quem ſecutus authorem, Franciſcus idem Petrarcha ſcripſerit, Marcellum, Octaviæ filium, a Virgilio reprehenſum, vel irriſum fuiſſe, quod avibus delectaretur. Hunc Poetam quanti fecerit Auguſtus, notum, quanti populus Romanus, hiſce verbis

Cor-

Cornelius Tacitus oſtendit : *Populus Romanus, auditis in theatro verſibus Virgilii, ſurrexit univerſe, & forte præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt ſic quaſi Auguſtum*. Quem quidem honorem paucis tribui ſolitum Plutarchus oſtendit. Hunc Alexander Severus Imperator Platonem Poetarum vocabat, ipſiuſque imaginem cum ſimulacro Ciceronis in ſecundo larario (ut loquitur Lampridius) habuit. Sic Homerus, & Virgilius Alexandrum, uterque ſuum, ſortiri videntur.

Hujus opera Græci (quod Ovidio quoque, & prætereа nemini, vel certe paucis contigiſſe videmus) in ſuam linguam converterunt. Huic tantum veteres tribuerunt, ut nullus pene bonus ſcriptor reperiatur, qui non illum (ſi forte locus occurrat) commendet, & Poetis omnibus anteponat: Ovidius certe cum ſemper, & ubicumque datur occaſio, Virgilium laudat, tum ex illius verſibus tragœdiam confeciſſe dicitur: ut Auſonius, Prŏba, Pomponius, & alii poſtea multi centones confecerunt, Silius Italicus diem Virgilii natalem quotannis celebrabat: quod & Jacobum Sanazarium ſuperioribus annis feciſſe ferunt. Natus eſt autem Idib. Oct. ut libro duodecimo Martialis oſtendit:

*Majæ Mercurium creaſtis Idus:*
*Auguſtis redit Idibus Diana:*
*Octobres Maro conſecravit Idus:*
*Idus ſæpe colas, & has, & illas:*
*Qui magni celebras Maronis Idus.*

Statius ſuam Thebaidam monet, ut Æneida longe ſequatur, & ejus veſtigia ſemper adoret. Lucanus Virgilii elegantiam ut conatus eſt, ita quibuſdam videtur ſatis exprimere; doluit ipſe tamen ſibi multum ad Culicem reſtare. Quid multa? virum plane divinum fuiſſe Virgilium licet credere: cum, quæ ſcripſit, ea divinitus ſcripſiſſe videatur: quippe cum verſus illius veteribus oraculorum inſtar fuerint, unde *Sortes Virgilianæ* dicuntur: & ſatis conſtet, Secundianum, Verianum pictorem, & Marcellianum oratorem, homines a noſtra religione prorſus alienos, cum verſus illos legiſſent:

*Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo,*
*Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna;*
*Jam nova progenies cælo demittitur alto.*

(qui-

( quibus Chriſtus ſignificari multi putant ) protinus ad hanc ipſam noſtram religionem tranſiiſſe. Verum nullus erit finis, ſi cuncta velim, quæ de Virgilio dici poſſent, perſequi. Quare non iilis, quod vitas ſcribunt, cetera, quæ dici poſſent, relinquamus: & illud, quod Suetonius ait, referamus: Q. Cæcilium Epirotam Grammaticum, primum fuiſſe, qui Virgilii Libros publice ſit interpretatus.

P. VIR-

# P. VIRGILII MARONIS

# 1 B U C O L I C A,

## 2 Ecloga I. cui nomen TITYRUS.

### A R G U M E N T U M.

CUm Virgilius, cujus perſonam hic ſuſtinet Tityrus paſtor, agrum vicinum Cremonæ amiſiſſet, Romam venit: ubi cum ſua eum carmina Mœcenati commendaſſent, Mæcenas autem Auguſto, agrum recuperavit. Tityrum igitur felicem eſſe prædicat paſtor Melibœus, (ſub cujus nomine cæteri quoque paſtores Mantuani intelliguntur) & ſuam contra calamitatem deplorat, finibus ſuis a milite veterano pulſus. Ipſe autem Tityrus ſe tanti beneficii auctorem colere & ſemper culturum eſſe profitetur.

### M E L I B Œ U S, T I T Y R U S.

ME. TITYRE, tu 3 patulæ 4 recubans ſub tegmine 5 fagi,
6 Sylveſtrem tenui muſam meditaris 7 avena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva:
Nos 8 patriam fugimus: tu, Tityre, 9 lentus in umbra
10 Formam reſonare doces 11 Amaryllida ſylvas.
TI. O 12 Melibœe, 13 *Deus nobıs* 14 *hæc otia fecit*;

1 Subintellige ἔπη a βυκόλος *bubulcus*: q. d. carmina paſtoralia. *Bucolica* ergo dicta ſunt a cuſtodia boum. 2 Ab ἐκ λέγω, & quaſi ſelectus paſtorum de rebus caprinis ſermo. 3 Late patentis. 4 Otioſus & ſecurus jacens. 5 Arboris tuæ glandiferæ. 6 Ruſticum carmen μελετᾶς, exerces ludis. 7 Fiſtula. 8 Τὴν πατρίδα φεύγομεν agris, exuti patrium ſolum exilio mutamus, infra verſ. 65. Pathos a loro. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 9 Secure & otioſe recubans. Sic Æn. 12. *quorum lenti conſedimus arvis*. 10 Fagi tuæ. 11 Nomen amicæ tuæ, vel carmen de amica tua formoſa cempoſitum: *Allec*. Romam, id eſt, ſonitu per Fcho repræſentare: id eſt, canis, ut ſylvæ reſonent. 12 ἐπὶ μέλει αὐτῷ τῶν βοῶν, id eſt, cura boum. 13 Octavius Cæſ. qui mihi propter beneficentiam in reddendis agris, indulto otio ac libertate, numinis inſtar eſt, eritque, & poſt mortem, & dum vivit. Alii enim Imperatores poſt mortem referuntur in numerum Deorum: Auguſto autem viventi divini honores habiti Horat. Ep. 1. l. 2. *Præſenti tibi maturos largimur honores Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras!* 14 Hanc quietem & ſecuritatem.

A                Nam-

Namque erit ille mihi ſemper 1 Deus : 2 illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus 3 imbuet agnus.
4 Ille meas 5 errare boves (ut cernis) & ipſum
6 Ludere, quæ vellem, 7 calamo permiſit agreſti.
*ME.* Non equidem 8 invideo, miror magis: undique totis
9 Uſque adeo turbatur agris: en ipſe capellas
10 Protinus æger 11 ago, hanc etiam 12 vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corylos 13 modo namque 14 gemellos,
15 Spem gregis, ah! ſilice in 16 nuda, connixa reliquit.
Sæpe 17 malum hoc nobis, ſi mens non 18 læva fuiſſet,
19 De cœlo tactas memini prædicere quercus,
(Sæpe 20 ſiniſtra cava 21 prædixit ab Ilice cornix,)
Sed tamen, 22 iſte Deus qui ſit, 23 da, Tytire, nobis.
*TI.* 24 Urbem, quam 25 dicunt Romam, Melibœe, putavi,
26 Stultus ego 27 huic noſtræ ſimilem, 28 quo ſæpe ſolemus
Paſto-

1 *Deus* unde dictus ſit, variæ hic ſeſe offerunt eruditorū ſententiæ. Alii enim a *dando* deducunt, quod Deus *det* omnia, tanquam bonorum omnium fons. Alii a Græco Δέος, quod *timorem* ſignificat, tanquam ſit res aliqua, cui debeatur timor. Hinc illud Statii: *Primus in orbe Deos fecit timor.* Plerique a Græco vocabulo Θεός deducunt, quod quidem derivant vel a θεάομαι id eſt, *video*, quod Deus omnia *videat*: vel a θέω, pro quo uſitatius eſt τίθημι, id eſt *diſpono*, quod Deus omnia rite & ſuo quæque ordine diſponat. Cæterum ſolent Latini ſcriptores vocem *Dei* etiam iis tribuere, qui in re aliqua eximie multumque ſupra cæteros velut Dii quidam excellunt, item qui nobis auxilio, præſidio ad ſalutem, libertatem, ad res denique magnas nobiſque neceſſarias, ſingulari ac divino fuerunt: ita ut hic Tityro Auguſtus vocari *Deus* recte poſſit ad magnitudinem collati in ipſum beneficii. Ter. Adelph. *Laudarier te audis, libenter: facio te apud illum Deū.* 2 In honorem ejus ædificatam. 3 Sanguine ſuo reſperget. 4 Vide Senecam de beneficiis. l. 4. c. 6. 5 Libere vagari ac paſci. Ut Ecl. 2. *Mille meæ Siculis* errant *in montibus agnæ.* Horat. Ode 2. Epode *Aut in reducta valle mugientium Proſpectat* errantes *greges.* 6 Verſibus ſcribere. Sic Georg. 4. *Carmina qui luſi, paſtorum.* Sciendum eſt, legem fuiſſe latā, ut nullus aliquid componeret, ni prius ad ædiles acceſſiſſet, & ſcribendi veniam cum illi prius ſcriptoris vires perpendiſſent, moxque ſecundum ingenii capacitatem & doctrinam dabant componendi poteſtatem, impetraſſet: deinde præerant recitandis, & recitata emptitabant. 7 Fiſtula ſive cantilena ruſtica. Supra vocavit *tenuem avenam.* 8 Proſperitati tuæ. 9 In tantum, ut merito admirari queam tantum te otii agitare. 10 Longe hinc, vel prægredientes longe: quaſi porro, tenus. Serv. a *Protinus* id eſt, valde & apponit τῷ *æger.* 11. Impello. 12 Non ſine difficultate. 13 Paulo ante. 14 Binos fœtus uno partu. 15 Nempe marem & fœminam. 16 Sine foliis & virgultis. 17 Exilium hoc, fugam hanc. 18 Stulta & veſana, ſibi adverſa. 19 Fulmine afflatas. 20 Malum portendens. 21 Nobis ſcil. hoc malum. 22 Qui ſit tuus, cujus mentionem facis, Deus. 23 Dic. Ter. *Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo:* uti *accipe* pro *audi.* Accipe *nunc Danaum inſidias.* 1. Æn. 24 Cum potius cœlum dici mereatur. Interrogatus autem de Deo Tityrus, ruſtica ſimplicitate locum præſcribit, ac longo intervallo ad interrogata reſpondet. 25 Omnes fere homines. 26 Ego ruſticus. 27 Urbi Mantuæ. 28 Ad quam agnos lacte depulſos agere venales ſolemus.

Paſtores ovium teneros depellere fœtus.
1 Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hædos
Noram, ſic parvis componere magna ſolebam.
Verum 2 hæc tantum alias inter caput 3 extulit urbes;
4 Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
*ME.* 5 Ecquæ tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?
*TI.* 6 Libertas: quæ ſera, tamen reſpexit inertem,
7 Candidior poſtquam 8 tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & 9 longo poſt tempore venit,
10 Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) 11 dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura 12 peculi:
Quamvis multa meis 13 exiret 14 victima 15 ſeptis,
Pinguis & 16 ingratæ premeretur caſeus urbi.
Non unquam 17 gravis aere domum mihi dextra redibat.
*ME.* 18. Mirabar, quid mœſta Deos, 19 Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma,
Tityrus hinc aberat: ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta vocabant.
*TI.* 20 Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam 21 præſentes 22 alibi cognoſcere 23 Divos.

 1 Hic

1 In tali proportione, in qua Mantuam Romæ ſimilem putavi. 2 Roma. 3 Levavit. 4 Quantum cupreſſi ſolent extollere caput inter frutices flexibiles, ac tenellos. 5 Al. *Et quæ*. 6 Fuit cauſa. 7 Cum Virgilius Bucolica ſcripſerit juvenis. *τὸ Candidior* alii ad libertatem detorquent: alii *lanuginem primam* intelligi volunt. Quoniam vero eum poſtea Melibœus ſenem bis vocat. Turnebus l. 2. c. 26. ſentit poetam (cum ſe fingat ſervum, libertatis deſiderio Romam profeſſum) reſpexiſſe ad imaginem ſervorum, qui jam ætate grandiores, vel etiam peculio ſuo, non raro libertatem conſecuti ſunt. Græci autem ſervos, etiam ſenes, appellabant *παῖδας*. 8 Erant abradenti, id eſt tonſori: ideſt, poſtquam primam barbam mihi abradi feceram, cum tamen eam libertatem junior impetrare potuiſſem. 9 Quam barbam radere cœperam. 10 Ex quo Romam veni, relicta Mantua. 11 Dum Mantuæ quidem agerem, non pauca ingenii mei ſpecimina edidi, cum tamen nullo apud rudes meos municipes in pretio eſſet ars mea, deplorata jam omni honoris, quæ artes alit, ſpe, languore contecta Muſa tacuit, excidit mihi carminis ſtudium, & cura. 12 Lucri. 13 Depelleretur ad urbem. 14 Agnus, aut vitulus dignus qui victima fieret pro victis hoſtibus. 15 Ovilibus. 16 Parum, aut nihil mercedis pro ſumptu & laboribus pendenti. 17 Onuſta pecunia. 18 Apoſtrophe ad urbem Romam. Mirabar quiſnam is eſſet, cujus nomine Romani Auguſto ſupplicarent, ut ſui illi manerent agri, video jam fuiſſe Virgilium, cui omnes ordines ſummis ſtudiis favent. 19 Per hanc Roma intelligenda quam mœſtam, abſente Tityro, Melibœus ait, quod amico gratificetur. 20 Apud Galateam ſeu Mantuam. 21 Propitios, faventes, ad opem ferendam paratos. Præſentia enim favorem & animum adjuvandi magis declarat. 22 Quam Romæ. 23 Heroas ac principes viros.

1 Hic illum vidi 2 juvenem, Melibœe, 3 quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
4 Paſcite, 5 ut ante, boves, pueri: 6 ſubmittite tauros
*ME.* 7 Fortunate ſenex! ergo tua rura 8 manebunt?
Et tibi magna ſatis: 9 quamvis lapis omnia nudus
Limoſoque palus 10 obducat paſcua junco.
Non inſueta 11 graves 12 tentabunt pabula 13 fœtas:
Nec mala vicini pecoris 14 contagia lædent.
Fortunate ſenes, 15 hic inter 16 flumina nota
Et fontes 17 ſacros 18 frigus captabis 19 opacum.
20 Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite 21 ſepes,
22 Hyblæis apibus 23 florem depaſta ſalicti,
Sæpe levi 24 ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
25 Hinc alta ſub 26 rupe canet 27 frondator 28 ad auras:
Nec tamen interea raucæ, tua cura, 29 palumbes,
Nec 30 gemere aeria ceſſabit turtur ab ulmo.
*TI.* Ante 31 leves ergo paſcentur in 32 æthere cervi
Et freta 33 deſtituent 34 nudos in littore piſces:

An-

1 In Urbe Roma. 2 Auguſtum, quo nullum numen præſentius, qui tamquam ex oraculo reſponſum dedit. Juvenem ſe vidiſſe ait: ea enim ætas fuit Auguſti, cum rerum potitus eſt, annis undeviginti. 3 Cujus immortale beneficium ſingulis annis duodecim dies, id eſt, ſingulis menſibus unum diem ſacrificiis colo, ideſt, cujus præſentiſſimo potentiſſimoque numini ſinguli Kalendis rem facio divinam. 4 Poſſeſſiones veſtras recipite & Muſis vacate. 5 Ut paviſtis ante priuſquam agri veſtri ablati eſſent. 6 Jugo ad arandum. 7 Tityre, fortunate ſenex furore, ut ad tempus futurum, non ad ætatem Virgilii referatur. 8 In poſſeſſione tua. 9 Ut quæ a ſaxoſo monte ad Mincium ſe extendant, ut Ecloga 9. 10 Obſideat. 11 Gravidas, prægnantes. 12 Corrumpent. 13 Oves, quæ jam pepererunt, partu levatas. 14 Nociva & infeſtiva ſcabies. 15 In hoc loco, ne moleſtum ſit proficiſci. 16 Padum & Mincium. De hoc 3. Georg. *Tardis ubi flexibus errat Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.* 17 Nymphis Najadibus conſecratos. Omni enim ſoot numen præfuiſſe credebatur propter perennem ſcaturiginem. 18 Refrigerium. 19 Sub denſis arboribus. 20 Ex una parte, ſc. a palude parvo ſeu dulci apum murmure commemorat Melibœus aurium oblectamenta, quibus, manente, ſibi ruſculo ſuo, fruiturus ſit Tityrus ſecurriſſime. 21 Ponens terminum inter te & proximum. 22 Synecdoche *Hybla* autem mons erat Siciliæ, thymo ad mellificia clarus. 23 Habens florem multarum ſalicum depaſtum ab apibus optimum mel conficientibus, ut faciunt Hybleæ apes. 24 Horat. Epod. 2. *Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.* 25 Ex alia parte. 26 In qua vites conſitæ ſunt. 27 Ruſticus mercenarius decerpens frondes. 28 Sublimi & alta voce. 29 Columbæ ſylveſtres. 30 Quærulose canere. 31 Veloces. Quoad vixerit, ſe Auguſtum, ut de ſe quam optime meritum, grata memoria proſecuturum, & ante oculos nunquam non habiturum, congeſtis aliquot ἐκ τῶν ἀδυνάτων, pollicetur. 32 Summo aere. 33 Derelinquent. 34 Nunquam tegi ſolitos.

Ante, pererratis 1 amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim
2 Quam noſtro illius labatur pectore vultus.
*ME.* 3 At nos 4 hinc, alii 5 ſitientes 6 ibimus Afros;
7 Pars Scythiam, & 8 rapidum 9 Cretæ veniemus Oaxen,
Et 10 penitus toto diviſos orbe Britannos.
En unquam patrios longo poſt tempore 11 fines.
Pauperis & tuguri 12 congeſtum ceſpite culmen,
Poteſt aliquot mea 13 regna videns, mirabor 14 ariſtas?
Impius hæc tam culta 15 novalia miles habebit?
16 Barbarus has ſegetes? en, 17 quo 18 diſcordia cives
Perduxit 19 miſeros! en queis conſevimus agros!
20 Inſere nunc, Melibœe, pyros, 21 pone ordine vites:
22 Ite meæ, 23 quondam felix pecus, ite capellæ.
Non ego vos poſthac viridi 24 projectus in antro,
25 Dumoſa pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla 26 canam: non, me 27 paſcente, capellæ
Florentem 28 Cytiſum, & ſalices 29 carpetis 30 amaras:
*TI.* 31 Hic tamen hac mecum poteris requieſcere nocte
Fronde ſuper viridi: ſunt nobis 32 mitia poma,



1 Ἀλλήλων, id eſt, permutatis ſedibus Arar Parthiam, Tigris Germaniam alluet, vel Germani patria ejecti Parthiam incolent, Parthi Germaniam. Ex decoro autem inſcitiæ paſtoralis Gallicum Fl. pro Germano poſitum, Armenium pro Parthico. 2 Quam vultus illius munificentiſſimi juvenis Auguſti decidat a memoria noſtra. 3 Melibœus ſecuritati & otio Tityri exilium ſuum objicit. Pathos a loco. Macrob. Sat. l. 4. c. 2. 4 A patria noſtra. 5 Frequenti ſiti laborantes ob calorem. 6 Adibimus. 7 Aliis. 8 Velociter currentem. 9 Cretæ regionis fluvium. 10 A continenti diviſos inſulares. 11 Limites, quibus ejectus ſum. 12 Compoſitum. 13 Meos agros, poſſeſſiones mea. Cic. *Id niſi in* tuo regno eſſemus *non tuliſſem*, id eſt, in tua villa. Melibœus ergo ex affectu, quo plerumque agricolæ ſibi Regnum fortunas ſuperare videtur cum illis proprio agello frui licet, procul negotiis, proculque diſcordibus armis, ſeu regna vocat, pauperis tugurii culmen, agellumque ſuum; quæ ſibi ſatis magna, quibuſque ſe fortunatum putabat, cum ea retineret. Sicut de Tityro, ſua tuto poſſeſſuro, ait *Fortunate ſenex*, &c. 14 Spicas, meſſes, annos, Metalepſis. 15 Innovata arva. 16 An miles alienigena habebit has ſegetes tam cultas? 17 Ad quem ſtatum, ad quam miſeriam. 18 Bellorum civilium. 19 Quorum coloni expelluntur. Apoſtrophe & Epitrope ad ſe ſuoſque cives amara. 20 Q. d. Agite Mantuani, arbores ſerite, agros colite, vites maritate & diſponite, ut alieni tandem, & vobis ejectis, fructus percipiant. 21 Ut melius ſolem excipiant. 22 Diſcedite a me. 23 Quæ aliquando fuiſtis pecus diligenter curatum & paſtum. 24 Recubans. 25 Dumis plena. 26 Ut ſolebam. 27 Paſtore veſtro exiſtente. 28 Florem illum ſucci plenum, unde multum lactis oves effundunt, a Cytiſo inſula dictum. 29 Abrodetis. 30 Hominibus ſc. ſed vobis dulces. 31 In his tuguriis meis. 32 Matura & mollia. Horat. Od. 2. Epod. *Vel cum decorum mitibus pomis caput Autumnus arvis extulit*. Eadem tranſlatione utitur 1. Georg. *Mitis uva mitis vindemia*.

1 Nunc etiam pecudes 2 umbras & frigora captant ;
Nunc virides etiam occultant 3 ſpineta 4 lacertos :
5 Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus 6 æſtu
Allia, ſerpillumque, herbas contundit olentes.
7 At mecum raucis, tua dum veſtigia 8 luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
9 Nonne fuit 10 ſatius triſtes Amaryllidis iras,
Atque 11 ſuperba pati faſtidia? 12 nonne Menalcam?
Quamvis 13 ille niger, quamvis 24 tu candidus eſſes.
O formoſe puer, *nimium ne* 15 *crede colori* :
Alba 16 liguſtra 14 cadunt, 18 vaccinia nigra 19 leguntur.
20 Deſpectus tibi ſum, nec, qui ſim, quæris, Alexi :
21 Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meæ Siculis 22 errant in montibus 23 agnæ :
Lac mihi non æſtate 24 novum, 25 non frigore deſit.
Canto, quæ ſolitus, ſi quando 26 armenta vocabat,
27 Amphion Dircæus in 28 Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeo 29 informis : 30 nuper me in littore vidi.



1 Cum cæteris omnes, pecudes, lacerti, meſſores, refrigerium ſuum & requiem nacti ſunt adverſus meridiani ſolis rabiem, ego ſolus, niſi quando concinant cicadæ, dum te inquietus quærito, foris æſtu; intus amore ardeo. Frigus umbrarum. Sic Ecl. 1. *Frigus opacum*. 3 Spinarum copia & multitudo. 4 Serpentes. 5 Mulier ruſtica moretum apparat pranſuris & interquieſcentibus, meſſoribus : 6 Solis. 7 Sed arbuſta referunt cantilenam meam cum cicadis, aſſiduo cantu rauceſcentibus, ideſt, referunt cantum meum & cicadarum. 8 Inquiro. 9 Quod Amaryllida propter Alexandrum reliquerit, ſeſe arguit. 10 Melius. 11 Superbum contemptum. 21 Nonne fuit ſatius pati Menalcam, paſtorem nigrum & deformem? 13 Menalcas 14 O Alexi. 15 Confide, quam hic mutationem formæ in deterius Corydon Alexidi, eandem Ligurino proponit Horat. l. 4. Od. 10. *Inſperata tuæ cum veniet pluma ſuperbiæ*, &c. Sic Ovid. Triſt. l. 3 El. 7. *Iſta decens facies longis vitiabitur anni*, &c. 16 Liguſtri fruticis flores, qui candidi. 17 In terram decidunt, quia inutilia ſunt, nemine ea colligente. 18 Alii mora agreſtia ſtatuunt vaccinia, alii nigras violas & hyacinthos. 19 Colliguntur, quia utilia ſunt. 20 Contemptus a te ſum, nec inquiris, qualis ſim. 21 Multis deinceps verſibus Corydon ſuas opes laudat, quæque in Alexiu paratus ſit conferre præmia, omnia diligenter enumerat. Idem Galateæ facit Polyphemus apud Ovid. Met. 13. *Sunt mihi per montes vivo pendentia ſaxo Antra*, &c. 22 Paſcuuntur. 23 Oves fæmellæ. 24 Recens mulſum. 25 Nec hyeme deeſt. 26 Majora animalia; quibus armi eminent, ut ſunt boves, tauri & vaccæ. 27 Filius Jovis & Antiopæ, arte muſica inſignis, utpote qui citharæ ſono Thebarum mœnia ſtruxit. *Dircæus*. Thebanus, a *Dirce* fonte Bœotiæ. 28 Παραθαλασσίῳ littorali promontorio prærupto, ſcopuloſo, ab ἀκτὴ *littus* : ut 5. Æn. *At procul in ſola, ſecretæ Troades acta* : Aracynthum autem agnoſcimus Bœotiæ montem. 29 Sine forma : ut ob id repudiandus ſim. 30 In aqua, tanquam ſpeculo, contemplatus ſum. Ex ruſticorum more, qui ſpeculo artificioſo, vitreo aut cryſtallino uti non ſolent.

Cum placidum ventis 1 ſtaret mare: 2 non ego Daphnim,
Judice te, metuam, ſi numquam fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas, & 3 figere cervos,
Hœdorumque gregem viridi compellere 4 hibiſco.
Mecum una in ſylvis imitabere 5 Pana canendo.
Pan primus 6 calamos cera conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves, 7 oviumque magiſtros:
Nec te 8 pœniteat calamo 9 triviſſe labellum:
10 Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat 11 Amyntas?
12 Eſt mihi 13 diſparibus ſeptem 14 compacta 15 cicutis
Fiſtula, 16 Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta 17 ſecundum,
Dixit Damœtas, 18 invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, 19 nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, 20 ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die 21 ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
22 Jampridem a me illos 23 abducere Theſtylis orat.
24 Et faciet: quoniam 25 ſordent tibi munera noſtra.
26 Huc ades, o formoſe 27 puer: tibi lilia plenis
Ecce, 28 ferunt Nymphæ, 29 calathis: tibi 30 candida 31 Nais

2 Pal-

1 Immotum maneret. 2 Ego non timeam contendere cum Daphni, paſtore Siculo & filio Apollinis, de formoſitate. 3 Ἐλαφοὺς βαλλεῖν, venari, venando transfigere. 4 Ad Hibiſcum, malvam ſylveſtrem, paſtum ſcil. 5 Deum paſtorum. 6 Fiſtulas. 7 Paſtores. 8 Parum videatur. Cic. 1. Offic. *Tamdiu autem velle debebis*, (ſc. audire Crarippum) *quoad te, quantum proficias, non pœnitebit.* 9 Frequenti inflatione fiſtulæ. χειλεαθλίζειν, Theocr. 24 Idyl. *Dum labro calamos percurrit hiantes*. Lucret. 4. lib. 10. Ad quæ te invito, ut ſc. ſciret terere labellum frequenti calami inflatione. 11 Paſtor ille Muſicæ parum peritus. 12 Invitat Alexin Corydon ad munera accipienda. quæ ille parata habet. Ergo diſparibus. id eſt, diverſæ quantitatis & ſoni. 13 An quia ad internodia qua junguntur cera cannæ, quæ excipient ſuperiores cannas, an quia juncta ex ſeptennis cannis ad alæ figuram, aliæ aliis longiores eſſent ad diſcrimina vocis, qualem videmus Organorum ſeriem? Tibul. 2. l. 5. El. 14. Conjuncta. 15 Internodiis cicutæ, herbæ fiſtuloſæ. 16 Paſtor Muſicæ peritus. 17 Poſſeſſorem ſcil. 18 Perdita eam amans fiſtulam. 19 Periculoſa. Munus commendat a difficultate. 20 Habentes pelles ſparſas adhuc maculis albis. 21 Exugunt. Sic Horat. Od. 12. Epod. *Claudenſque textis cratibus lætum pecus, Diſtenta ſiccet ubera.* 22 Jam a pluſculo tempore. 23 Ut abducat. 24 Et abducet. 25 Videntur tibi ſordida. 26 Rurſum Alexin pluribus modis allicere conatur Corydon, cum & Nymphæ ſibi obſequantur. 27 Alexi. 28 Adferunt. 29 Vaſculis vimineis. 30 Formoſa. 31 Nympha aquæ.

1 Pallentes violas, & 2 ſumma papavera carpens,
3 Narciſſum, & florem 4 jungit 5 bene olentis anethi.
6 Tum caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia 7 luteola 8 pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego 9 cana 10 legam 11 tenera lanugine mala;
Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis 12 amabat.
Addam 13 cerea pruna: & 14 honos erit huic quoque
15 pomo.
Et vos, o lauri, carpam, & te 16 proxima myrte;
17 Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.
18 Ruſticus es Corydon, nec munera curat Alexis:
19 Nec, ſi muneribus certes, concedat 20 Jolas.
Eheu! 21 quid volui miſero mihi? 22 floribus 23 Auſtrum
Perditus, & 24 liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis ah 25 demens? 26 habitarunt 27 Di quoque
ſylvas,
28 Dardaniuſque 29 Paris. 30 Pallas, quas, condidit 31 arces,
Ipſa colat: 32 nobis placeant ante omnia ſylvæ.
33 Torva leæna lupum ſequitur, lupus ipſe 34 capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella;
Te Corydon, o Alexi, *Trahit ſua quemque voluptas.*
Aſpice, 35 aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,



1 Λευκόια: *tinctus violæ pallor amantium.* Horat. 2 Summitatem papaverum. 3 Florem illum in quem Narciſſum puerum transformatum fabulantur Poetæ. 4 Inſertum colligit. 5 Suaviter. 6 Inſuper. 7 Luteoli ſeu rufi coloris. 8 Diverſarum herbarum coloribus more pictoris componit. 9 Μῆλα χνοάοντα: vel cotonea ſive cydonia. 10 Captam. 11 Quibus adhæret tenera lanugo. 12 Cum a me amaretur. 13 Flava, cerei coloris, vel mollia. 14 Decor. 15 Pruno, corticem mollem habenti. 16 Quæ proxima lauro es. 17 Circum mala & poma. 18 Rerum imperitus, iners. Se ipſum ignaviæ arguit Corydon, cum animadverteret meliora Alexin ab altero accipere poſſe. 19 Nec. Jola, paſtor ille dives, & rivalis tuus, concedet te potiri optato, ſi contendas per munera Alexin allicere. 20 Auguſtum innui volunt, diſtamque Jolam quaſi Julum. 21 Niſi maximum malum dum tales amores inceptarem. 22 Tranquillum ſtatum maxime turbulentum reddidi. 23 Hortis inimicum. *Pubenteſque roſæ primum moriuntur ad Auſtrum.* Papin. 3. Sylvis. 24 Claris. 25 Perverſæ mentis Alexi, qui ſylvas fugis? 26 Incoluerunt. 27 Pan, Apollo, Liber, Fauni, &c. 28 Trojanus. 29 Propter Hecubæ ſomnium expoſitus ſylvis. 30 Ἀρχιτεκτονικῆς inventrix. 31 Athenas. 32 Paſtoribus. 33 Epithetum ob oculorum ſævitiam, quæ ſumma in hac fera eſt. Neque vero ægre feres, ſi te amore captus perſequor, quia *torva leæna*, &c. 34 Qua libentiſſime veſcitur. Eſt autem ſimilis locus apud Ovid. Met. 4. de animalibus ſe odio quodam proſequentibus: *Sic agna lupum, ſi cerva leonem. Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ.* 35 Adveniente nocte, ſolis ardor remittitur, jugo ſolutis bobus adeſt quies; meus amor tamen non deferveſcit, non novit finem, non modum.

1 Et ſol creſcentes 2 decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor: *Quis enim* 2 *modus adſit amori?*
4 Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia 5 cœpit!
6 Semiputata tibi 7 frondoſa vitis in ulmo eſt.
8 Quin tu 9 aliquid ſaltem potius, quorum indiget uſus,
Viminibus, mollique paras detexere junco?
10 Invenies 11 alium, ſi te hic 12 faſtidit, Alexim.

1 Et adveſperaſcit. 2 Occidens. 3 Finis. Ter. Enn. Act. 1. Sc. 1. *Here, quæ res in ſe neque conſilium, neque modum habet ullum, eam conſilio regere non potes*. 4 Increpatio ſui, cum adhortatione ad opus faciendum, potentiſſimum remedium amoris: qui *gignitur luxu, otio nutritur, &c.* Senec. Hippol. 5. Invaſit. 6 Ad dimidium reſecta. 7 Plena frondium: quam oportebat dudum frondibus nudatam, quo melius aprici matureſcerent racemi. 8 Cur non. 9 Corbes, fiſcellas, calathos, ad vinum ferendum, aut uvas decerptas. 10 Εὑρήσεις Γαλάτειαν ἴσως καὶ καλλίον ἄλλαν. Theocrit. Cycli. 11. Alexin: quia *Succeſſore novo vincitur omnis amans*. 12 Cum faſtu aſpernatur.

## Ecloga III. cui nomen PALÆMON.

### ARGUMENTUM.

MEnalcas & Damœtas, paſtores, mutuis primum inter ſe conviciis certaus: mox, interveniente Palæmone judice, Amœbæi carminis lege diſceptant: ubi neuter vincitur, ſed uterque alteri, Palæmonis ſententia, exæquatur.

### MENALCAS, DAMŒTAS, PALÆMON.

*ME.* 1. DIc mihi Damœta, 2 cujum pecus? 3 an Melibœi?
*DA.* Non, verum Ægonis, nuper mihi 4 tradidit Ægon.
*ME.* Infelix o ſemper 5 oves pecus! 6 ipſe 7 Neæram
Dum 8 fovet, ac ne me ſibi præferat illa, veretur.
9 Hic alienus oves cuſtos bis 10 mulget in hora;

Et

1 Εἶπέ μοι ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες ῥὰ φιλώνδα, Οὐκ ἀλλ' Αἴγωνος βόσκειν δέ μοι αὐτὰς ἔδωκεν. Theocrit. 4. Idyl. 2 Cujus eſt hic grex ovium? 3 Nonne eſt Melibœi, quod Melibœo ſurreptum eſt? 4 Credidit, commiſit. 5 Oves, grex ovium. 6 Ægon Dominus. 7 Amicam nobis communem. 8 Dum amores Neæræ ſequitur aſſiduus, eamque molliter amplexatur. Metaphora ducta ab avibus, pullos alarum volumine foventibus, aut ovis incubantibus, quæ vox plerumque a Poeta in re amatoria adhibetur. Æn. 4. *Hyemem inter ſe, quam longa, fovere*. Item Æn. 1. *oculis & pectore toto Hæret, & interdum gremio fovet*. 9 Damœtas exiſtens mercenarius: 10 Surripit domino imprudenti.

Et 1 ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis:
*DA.* 2 Parcius 3 iſta 5 viris tamen objicienda memento.
5 Novimus & qui te, 6 tranſverſa tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles Nymphæ 7 riſere, ſacello.
*ME.* 8 Tum credo, cum 9 me 10 arbuſtum videre Myconis,
Atque 11 mala vites incidere falce novellas.
*DA.* 12 Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregiſti & calamos: quæ tu, perverſe Menalca,
Et cum vidiſti 13 puero donata, dolebas;
Et, ſi non 14 aliqua nocuiſſes, 15 mortuus eſſes.
*ME.* 16 Quid domini faciant, audent cum 17 talia 18 fures?
19 Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
20 Excipere inſidiis, multum latrante 21 Lyciſca?
Et cum clamarem: Quo nunc ſe proripit 22 ille?
23 Tityre, 24 coge pecus: tu poſt 25 carecta latebas.
*DA.* An mihi, cantando victus, non 26 redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula caprum?
Si neſcis, 27 meus 28 ille caper fuit: & mihi Damon
Ipſe 29 fatebatur, 30 ſed reddere poſſe negabat.



1 Naturalis humor clam ſubtrahitur matribus & lac agnis adhuc lactantibus. *Subducere*, eſt clam tollere. Mart. Subduxit *mappas quatuor Hermogenes*. Eſt etiam ſurſum vel in terram ducere: ut in Æneid. 1. *Quaſſatam ventis liceat* ſubducere *claſſem*. 2 Modeſtius. *Ego tamen vir ſum*, inquit Veſp. Suet. 13. cap. cave cui maledicas viro, ne, ſi pergas, quæ vis, dicere, ea, quæ non vis, audias. Reſpondet enim ad objecta Damœtas. 3 Turpia facinora. 4 Non effeminatis, qui ulciſci poſſumus. 5 Novi enim qui te (ſcin, quid velim?) inclinarint, ac ſtupraverint: & quid paſſus ſis, ipſis hircis advertentibus: quod niſi ad ignoſcendum benignas montium aut aquarum expertus fuiſſes Deas, violari ſacelli protinus dediſſes pœnas, Pathos per ὑποσιώπησιν, de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 6. In tranſverſum, tranſverſim. Helleniſm. id eſt, non dignantibus te aſpicere: aut angulis oculorum tuorum libidinoſe ſe circumagitantibus. 7 Riſerunt turpitudinem tuam. 8 Riſiſſe Nymphas. Non diluit objecta, ſed alia Damœtæ, objicit, idque Ironice ſua perſona. 9 Quod tamen ego non feci, ſed tu. 10 Novellas arbores vicini noſtri. 11 Ad uſum malum applicata, quæ tu male uteris. Sic, *inutile ferrum cingitur*. 12 Aut ſi tunc non riſerunt, hic riſerunt. 13 Daphnidi. 14 Ratione ſc. 15 Sc. *invidia*. 16 Quid tandem fiet de nobis, qui domini ſumus, ſi modo, &c. *vel*, quid non auſurus eſt tuus herus Ægon, ubi ſervus ejus conductitius atque idem furax audeat talia? 17 Sc. *fincere & dicere*. 18 Furaces ſervi. Furta enim ſpecialiter ſervorum ſunt. Sic Plaut. de ſervo: *Homo es trium litterarum*, id eſt, fur. 19 Plaut. Trucul. *Pluris eſt occulatus teſtis unus, quam auriti decem. Qui audiunt audita dicunt: qui vident, plane ſciunt.* 20 Furari. 21 Cane, ex lupo & cane nato. 22 Fur. 23 Heus, paſtor, obſerva, ne quid tibi depereat de grege. 24 Compelle in unum. 25 Loca caricibus plena. 26 Reddere debebat. 27 Victoriæ meæ præmium. 28 Quem abſtuli. 29 Quod cum lucratus eram. 30 Ne ſuo judicio ſuperatus eſſe videatur.

*ME.* 1 Cantando tu 2 illum? aut unquam tibi fiſtula cera
3 Juncta fuit? non tu 4 in triviis, 5 indocte, ſolebas
6 Stridenti 7 miſerum ſtipula 8 diſperdere carmen?
*DA.* 9 Vis 10 ergo inter nos quid 11 poſſit uterque 12 viciſſim.
Experiamur? Ego hanc vitulam, ne forte 12 recuſes,
14 Bis venit ad 15 mulctram, 16 binos alit ubere fœtus,
17 Depono: tu dic, 18 mecum quo pignore certes.
*ME.* 19 De grege non auſim quicquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater, eſt 20 injuſta noverca:
Biſque die numerant 21 ambo 22 pecus 23 alter & hœdos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere 23 majus,
(25 Inſanire libet quoniam tibi) 26 pocula ponam,
Fagina, 27 cælatum 28 divini opus Alcimedontis;
29 Lenta 30 quibus torno 31 facili ſuperaddita vitis, 32
Diffuſos, hedera 33 veſtit 34 pallente 35 corymbos.
36 In medio duo ſigna: 37 Conun, & 38 quis fuit alter,
Deſcripſit 39 radio totum qui gentibus orbem,

Tem-

1 Quaſi vero tu indoctus & imperitiſſimus illum viceris. Menalcas enim indignatus, quod Damœtas Damonem viciſſe gloriaretur, dicit eum imperitum artis cantandi: ex quo datur Damœtæ occaſio provocandi Menalcam ad certamen Muſicum. 2 Damonem, virum peritiſſimum. 3 Compacta. 4 In locis vulgaribus, quo tres viæ ducunt. 5 Imperite cantandi. 6 Diſſone crepitanti, non dulcem jucundumve auribus ſonum reddenti. 7 A te imperito effuſum, aut nobile. 8 Inaniter effundere. 9 Χρήσδεις δ' ὦν ἐσιδεῖν, Χρησδεις κατα δεῖναι ἄεθλον. Theocr. 7. Idyll. 10 Quia imperitus tibi videor. 11 In carmine. 12 Per vices canendo. 13 Quia dixi *vitulum*. 14 Mane & veſperi. 15 Vas, in quod mulgetur. 16 Singulis diebus duos fœtus ſuos. 17 In arbitrium certaminis a me pono. Veteres ſponſionibus contendebant, & earum arbitros conſtituebant, apud quos pignora quoque deponebant. 18 Quid velis deponere, ut mecum certes. 18 Quia non meus eſt grex, ſed Ægonis. 19 Menalcas provocatus ad certamen Muſicum, ſe quidem certare paratum oſtendit, ſed non habere quod deponat. 20 Sæva. 21 Tam pater, quam noverca. 22 Gregem ovium. 23 Alter eorum, ſcilicet noverca. 24 Quam vitulam. 25 Quoniam ἄμυσος muſicum, aſinus equum in campum provocare vis, & mecum certare, cui minime comparandus es. 26 Deponā vaſa potoria ex fago cælata. 27 Exculptum. 28 Præſtantiſſimi artificis, & divino ingenio præditi. 29 Flexibilis. 30 In quibus poculis. 31 Molliter ſculpenti. 32 Hederæ corymbis & vitis pampinis inter ſe mutuo implicatis. 33 Amplectitur. 34 Alba. 35 Fructus hederæ. 36 In medio poculorum duæ imagines exſculptæ ſunt. 37 Inſignis Mathematicus. 38 Quam excidiſſe vel ignotum eſſe, paſtori ex decoro tribuit Poeta: videtur fuiſſe Archimedes, aut Aratus, Eudoxus vel Hipparcos, vel Anaximander Mileſius qui primus terræ mariſque circuitus deſcripſit. 39 Virga Geometrica.

Tempora quæ meſſor, quæ 1 curvus arator haberet.
2 Necdum illis labra admovi, ſed 3 condita ſervo.
*DA.* Et nobis idem Alcidemon duo pocula fecit,
Et 4 molli 5 circum eſt anſas amplexus acantho.
6 Orpheaque in medio poſuit, ſylvaſque 7 ſequentes.
Nec dum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
8 Si ad 9 vitulam ſpectes, nihil eſt, quod 10 pocula laudes.
*ME.* 11 Numquam hodie effugies; veniam 13 quocumque vocaris:
Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce, 13 Palæmon.
Efficiam, poſt hac ne quemquam 14 voce laceſſas.
*DA.* Quin age, ſi 15 quid habes: in me mora non erit ulla,
Nec quemquam fugio: tantum vicine Palæmon,
Senſibus hæc imis 16 ( res eſt non parva ) 17 reponas.
*PA.* 18 Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent 19 ſylvæ, nunc formoſiſſimus annus.
Incipe Damœta; tu deinde ſequere Menalca.
20 Alternis dicetis: amant 21 alterna 22 Camœnæ.
*DA.* 23 Ab Jove principium 24 Muſæ: 25 *Jovis omnia plena.*
Ille 26 colit terras, illi mea carmina curæ.
*ME.* Et me Phœbus amat: Phœbo 27 ſua ſemper apud me
28 Munera ſunt, lauri, & 29 ſuave rubens hyacinthus.
*DA.* 30 Malo me Galatea petit, laſciva puella.

Et

1 Incurvatus, dum arat. 2 Et ſion adhuc. 3 Recondita, tamquam rem pretioſiſſimam. 4 Flexibili. 5 Circumdedit anſas, quibus pocula manu tenentur. 6 Orphei imaginem, & fabulam, ſatis notam. 7 Tam graphice cælatas, ut ipſum ſequi viderentur. 8 Mittamus pocula laudare, & deponamus uterque vitulã. 9 Quam deponam. 10 Quantumvis artificioſa. 11 Artificioſe præ ſe fert fiduciam, quaſi vero Damœtas occaſionem effugiendi quæreret, & ob id pocula vituperaret ut certamen evitet. 12 Elaberis, quo minus rerum certem. 13 Ad quemcumque locum ſive judicem. 14 Vivacitate tua. 15 Artis. 16 Cum de vitula ſimul agatur & gloria. 17 Recondas ad bene diſquirendum hanc litem noſtram, 18 Per artem eloquimini. 19 Arbores ſylvarum. 20 Μουσάων θ' αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ Homer. Il. α. 21 Carmina alternatim dicta. 22 Muſæ, quæ cantantibus præſunt. 23 Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, Theocr. Idyl. 17. 24 O Muſæ ſumamus principium ab Jove. 25 Nam omnia præſentia numinis ſui juvat & conſervat. Similis ſententia eſt Æn. 6. *Principio cœlum ac terras, campoſque liquentes, &c.* Lucan. *Jupiter eſt, quodcunque vides, quocunque moveris.* 26 Amat, curat, habitat. 27 Propria. 28 Quibus me donavit. 29 Suaviter Helleniſm. 30 Ultro ad amoris commercia a Galatea allicior: id enim eſt Græcis μήλοις βάλλειν.

Et fugit ad ſalices, & ſe cupit 2 ante videri.
*ME.* At mihi ſeſe offert ultro, meus 3 ignis, 4 Amyntas:
Notior ut jam ſit canibus non 5 Delia noſtris.
*DA.* Parta meæ 6 Veneri ſunt munera: namque notavi
Ipſe locum, aeriæ quo 7 congeſſere 8 palumbes.
*ME.* 9 Quod potui, 10 puero 11 ſylveſtri ex arbore 12 lecta
13 Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.
*DA.* O quoties, & quæ nobis Galatea locuta eſt.
14 Partem aliquam venti 15 Divum referatis ad aures.
*ME.* 16 Quid prodeſt, quod me ipſe animo 17 non ſpernis Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego 18 retia ſervo:
*DA.* 19 Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis, Jola;
20 Cum faciam vitula pro frugibus, 21 ipſe venito,
*ME.* Phyllida amo 22 ante alias, nam 23 me diſcere flevit,
Et, 24 longum formoſe vale, vale, inquit, Jola.
*DA.* 25 Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
26 Arboribus venti: nobis Amaryllidis iræ.
*ME.* 27 Dulce ſatis humor, 28 depulſis 29 arbutus hœdis,
30 Lenta ſalix 31 fœto pecori, mihi ſolus Amyntas.
*DA.* 32 Pollio amat noſtram, quamvis 33 eſt ruſtica, Muſam,
34 Pierides 35 vitulam 36 lectori paſcite veſtro.

*ME.*

1 Non ſine graſa quadam protervitate. 2 Antequam fugiat, ut ſequar. 3 Cujus amore ardeo. 4 Puer ille. 5 Diana venationis Dea vel vetus amica mea. 6 Amicæ meæ. 7 Nidum ſuum ſimul geſſerunt, poſuerunt Nidamenta congeſſare. Plaut. in Rudent. 8 Columbi ſilveſtres. 9 Quantum. 10 Amyntæ. 11 In ſylva reperta. 12 Collecta. 13 Chryſomela, aurei coloris, *vel* cydonias citrina. 14 Hæc, o venti internuntii, ad Deos ferte: grata ſc. iis futura. 15 Deorum. 16 Quid te juvant verba ut ant antea, ſi ego vel alius quiſpiam veri amoris uſumfructum capiat? 17 Me complecteris & charum habes. Litotes. Sic Æn. *Munera nec ſperno*, id eſt, mihi grata ſunt. 18 Quod in venatione minimum habet voluptatis. 19 Amicam meam. Alterius amicæ amores reccaſet Damœtas. 20 Cum Cereri, frugum Deæ, vitula cæſa pro frugibus ſacrificia fecere, ſacrificavero. 21 Quis tunc amicæ operam dare non potero. 22 Plus quam alias. 23 Quando ego diſcedebam. Hellenism. 24 Per longum tempus. 25 Triſtis res eſt; & incommoda iis, quæ ſunt in ſtabulis. Hellenism. Damœtas: quia vidit Menalcam paratum in amore narrando ſequi transfert ſe ad contrarium amoris, ſc. ad iram. 26 Nam rami dejiciuntur, ac flores pereunt. 27 Irrigatio ſeu pluvia recens eſt res dulcis ſegetibus. 28 A lacte materno remotis, & jam ablactatis. 29 Virgultum arboris vitiferæ. 30 Flexibilis. 31 Prægnanti. 32 Aſinius Pollio, vir conſularis, quo interceſſore Virgilius agrum ſuum recuperaverat. 33 Tractat de rebus ruſticanis. 34 Muſæ filiæ Pierri: vel propter amœnitatem & ſolitudinem Pierii montis Theſſaliæ. 35 Bucolicis vitula, epicis taurus, tragicis hircus proponebatur carminis præmium. 36 Pollioni.

*ME.* 1. Pollio & ipſe facit 2 nova carmina ; 3 paſcite taurum,
4 Jam cornu petat, & pedibus qui 5 ſpargat arenam.
*DA.* Qui te, Pollio, amat, 6 veniat, quo te quoque gaudet:
7 Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
*ME.* 8 Qui Bavium non odit, 9 amet tua carmina Mævi.
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
*DA.* Qui legitis flores, & 10 humi naſcentia fraga,
11 Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
*ME.* 12 Parcite oves nimium procedere, non bene 13 ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellere ſiccat.
*DA.* Tityre paſcentes a flumine 14 rejice capellas:
Ipſe, ubi 15 tempus erit, omnes in fonte lavabo.
*ME.* 16 Cogite oves pueri: 17 ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper fruſtra 18 preſſabimus ubera palmis.
*DA.* 19 Eheu, quam 20 pingui macer eſt mihi taurus in 21 arvo!
Idem 22 amor exitium pecori, 23 pecoriſque magiſtro eſt.
*ME.* 24 His certe neque amor cauſa eſt: 25 vix oſſibus hærent:
Neſcio quis teneros 26 oculus mihi 27 faciant agnos,

*DA.*

1 Aſinius Pollio tragœdiam & hiſtorias de bello Civili ſcripſit teſte Horat. 2. lib. 1. Od. 2 Admiranda, aut inſólito artificio. 3 O Pierides. 4 Non quidem puſillum aut macrum: ſed qui jam aggrediatur quem libet cornu utroque. 5 Dum animoſus ingreditur. 6 Veniat quoque ad eum ſtatum, ad quem gaudet te veniſſe. Pervenerat autem ad conſulatum & triumphum victis Salonis, oppido Dalmatiæ. 7 Omnia feliciter cedant iis, qui Pollioni bene volunt. 8 Contra qui malis & trivialibus delectatur poetis Bavio & Mævio, delectatur æque rebus abſurdis, ita ut jungat aratro ſeu currui vulpes, animalia illa aſtuta, & veloci pede currentia, ut difficillimum ſit ea conjungere, mulgeatque hircos, qui nihil lactis, ſed plurimum fœtoris habent. 9 Luat eam pœnam, ut cogatur peſſima tua carmina amare. 10 Mora humili loco ad terram naſcentia. 11 Venenoſos. 12 Ne ſinite, prohibete ac videte ne nimium procedant. 13 Margini fluviorum. 14 Arce. 15 Opportunitas. 16 Compellite in unum locum ſub umbras. 17 Quia ſi fervens calor ſolis præripuerit ac conſumpſerit lac. 18 Sæpe comprimemus. 19 Rurſum carpit Menalcam, qui ſe amoribus peritum dixit, docens ipſum & pecus ejus ob eos perire. 20 Pinguem facere ſolito. 21 Prato. 22 Cujus culpa meas plane res omnes negligo. 23 Id eſt, mihi. 24 Meis ovibus, ut emacerentur. 25 Et tamen vix habent oſſa cohærentia. 26 Urens, malus, invidus βάσκανος, ut qui e corde infenſo per oculos emittat ſpiritus veneficos radios. 27 Inficit.

*DA.* 1 Dic, 2 quibus in terris ( & 3 eris mihi magnus
4 Apollo )
Tres pateat cæli ſpatium non amplius ulnas.
*ME.* Dic quibus in terris 5 inſcripti nomina regum
Naſcantur flores, & 6 Phyllida ſolus habeto.
*PA.* 7 Non noſtrum inter vos tantas 8 componere lites.
Et 9 vitula tu dignus, 10 & hic; quiſquis amores
Aut metuet 11 dulces, aut experietur amaros.
12 Claudite jam rivos, pueri ſat prata biberunt.

Eclo-

1 Quia Menalcam reſpondere paratum videt, ne perpetuum eſſet carmen, proponit ænigma, quod indiſſolubile putat. 2 Sic in omnibus puteis profundis, & caminis, quorum orificia ſunt tantum trium ulnarum. Vere dicit quod refert Crinicus, reſpondiſſe Virgilium, ſe hanc Grammaticis crucem fixiſſe. Alius enim eſt clibanus aut puteus Syenes, qui totus illuminatur Solſtitii æſtivi die medio, vel alius quiſpiam puteus: Aliis, Cælii Sepulcrum. Aliis foſſa in urbis Romæ centro, qui Mundus dictus, tres tantum dies per annum patebat. 3 Reputaberis a me. 4 Cui reliqui Dii conceſſerunt, ut præter cæteros divinaret, id eſt, conjector peritus, qui ænigma ſolvat. 5 Habentes inſcripta nomina regiorum puerorum, ſicut in Hyacintho inſcriptum videtur nomen pueri in ipſum verſi ex fab. Hyacinthi 10 Met. Ovid. & fab. Ajacis, l. 11. Alii intelligi hoc volunt de nummis ſub Auguſto cuſis a Floro Triumviro & flore vario inſcriptis. 6 Quæ prius nobis amica communis. 7 Non ſine utriuſque laude neutrum pronunciat victorem Palæmon. Cum tamen Menalcas difficiliores ſuſtinuerit partes, quem oportuit ex lege Amœbæi vel prius diſtichon æquaſſe, vel etiam ſuperaſſe. 8 Dirimere ſeu finire. 9 Præmio victoriæ. 10 Damœtas quoque eſt dignus vitula. 11 Γλυκυπικρους 12 Nolite amplius derivare aquas in prata. Allegorice, ut Catullus: *Claudite oſtia, virgines, luſimus ſatis.*

## Ecloga IV. cui nomen POLLIO.

### ARGUMENTUM.

ASinius Pollio, ductor Germanici exercitus, cum poſt captas Salonas, Dalmatiæ civitatem, primo meruiſſet lauream, poſt etiam conſulatum adeptus fuiſſet, eodem anno ſuſcepir filium, quem a capta civitate Salonium vocavit, cui nunc Virgilius Genethliacum dicit. Hæc Servius. Huc autem detorquet, quæ Sibylla de futura aurei ſæculi felicitate cecinerat. Obiter tamen & Pollionis patris, & ipſius etiam Auguſti laudes admiſcet. Nam quod dicit, Pacatumque r. p. v. o. de Auguſto quidam intelligunt, qui a C. Jul. Cæſ. fuit adoptatus. Alii hoc quoque ad Salonium referunt: & intelligunt principium magni anni, quem cecinit Sibylla, procedere conſulatu Pollionis, quo ille puer naſcitur: ut magni menſes ſint magni anni menſes.

SIcelides 1 Muſæ, paulo 2 majora canamus.
3 Non omnes arbuſta 4 juvant, humileſque myricæ.
Si canimus 5 ſylvas, 6 ſylvæ ſit conſule dignæ,
7 Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Jam redit & 8 virgo, redeunt 9 Saturnia regna:
Jam 10 nova 11 progenies cœlo 12 demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero 13 quo ferrea primum
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
14 Caſta fave 15 Lucina: tus jam regnat 16 Apollo.

Te

1 Siculæ aut Sicilienſes, quæ Theocrito Siculo Bucolica carmina dictitaſtis. *Sicelides* eſt patronymicum fœmininum, a nominativo ſingulari *Sicelis, idos*, a nomine *Sicelia*: ſic enim Græci dicunt, cum Latini dicant, *Sicilia*, quæ eſt inſula in qua habitavit Theocritus, qui primus Græce Bucolica ſcripſit, & quem Virgilius imitatus eſt. Unde *Sicelides Muſæ*, ſunt carmina Bucolica, quæ in Sicilia primo ſunt compoſita. 2 Altiora, quam Bucolici carminis ſtylus exigat. 3 Non omnes delectantur legendo res mere paſtorales, quales hactenus ſcripſimus. *Myricæ* ſunt brevia virgulta, de quibus ſcopæ fiunt. 4 Delectant, Horat. l. 1. Od. 1. *Multos caſtra* juvant, *& lituo tubæ Permiſtus ſonitus*. 5 Carmina ſylveſtria ſeu paſtoralia. 6 Bucolicum utut ſit carmen, & ipſum tamen conſule Pollione, qui *amat noſtram, quamvis ſit ruſtica, muſam*, non indignum ſit, & tale ſit, quod honeſte legi poſſit a conſule. Alludit Poeta ad veterum Romanorum conſuetudinem, apud quos cantum erat, ut Conſules ipſi curam collium & ſylvarum haberent, ne ullo modo ligna deficerent ad conficienda publica navigia. 7 Adimpletum eſt tempus Sibyllæ Cumanæ vaticiniis jam olim prædictum, quo ſiderum in ortum ſuum redeuntium confectis ſpatiis de novo incipiat magnus annus Platonicus, novuſque ineat orbis ab ætate aurea. 8 Aſtræa, quæ terras prius reliquerat; Juſtitia. 9 Ætas aurea, ſeu aurea ſæcula, qualia ſub Saturno fuiſſe perhibentur. 10 Heros; vel ipſe Salonius. Quæ de Chriſto vaticinata eſt Sibylla, transfert Poeta ignarus ad filium Pollionis jam natum. 11 Generatio Deorum. 12 Deorſum mittitur. 13 Quæ puero gens dura & immanis deſinet eſſe ac primum exterminabitur, & gens, multis virtutibus prædita, orietur per totum mundum. 14 Perpetua virgo. 15 Diana, a jurando dicta, partus Dea. *Juno Lucina fer opem*. Ter. And. 16 Auguſtus.

Teque 1 adeo decus hoc ævi, te conſule inibit
Pollio, & incipient 2 magni procedere menſes.
3 Te duce, ſi qua 4 manent ſceleris veſtigia 5 noſtri,
6 Irrita 7 perpetua 8 ſolvent formidine 9 terras.
10 Ille Deum vitam accipiet, 11 Diviſque videbit
Permiſtos hæroas, & ipſe videbitur 12 illis;
Pacatumque reget 13 patriis virtutibus orbem.
14 At tibi prima puer 15 nullo munuſcula cultu
16 Errantes hederas paſſim cum 17 bacchare tellus,
Miſtaque 18 ridenti colocaſia 19 fundet acantho.
Ipſæ lactæ domum referunt 20 diſtenta capellæ
Ubera: 21 nec magnos 22 metuent armenta leones.
Ipſa tibi 23 blandos fundent 24 cunabula flores:
25 Occidet & ſerpens, & 26 fallax herba 27 veneni
Occidet: Aſſyrium 28 vulgo naſcentur amomum.
29 At ſimul heroum laudes, & 30 facta parentis
Jam legere, & 31 quæ ſit poteris cognoſcere virtus;
32 Molli paulatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva.
Et duræ quercus 33 ſudabunt 34 roſcida mella.
35 Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,

1 Quæ

1 Certe, omnino hoc ornamentum aurei ſæculi initium capiet in conſulatu tuo. 2 Menſes magni anni, ſc. Julius & Auguſtus quorum tunc perpetuus erit proventus. 3 De Salonio hac ab aliis intelliguntur: ab aliis de Auguſto. 4 Reliqua ſunt. 5 Qui in ferreo ſæculo nati ſumus. 6 In nihilum redacta. 7 Ita ut nemo formidet, ea aliquando reditura: quod verum fuit: nam poſt Actiacum bellum clauſum eſt Jani templum, pace terra marique parta. 8 Liberabunt. 9 Terrigenas. 10 Qui nunc regnat, Apollo, ideſt, Auguſtus Cæſar transformabitur in Deum. 11 Iis, qui in Deorum numerum relati ſunt. 12 Ab illis, ſeu inter illos. 13 Militaribus, quæ in Julio Cæſare, patre tuo adoptivo, & in patria tua Roma præcipue ſunt & fuerunt. 14 Ut mundi quaſi ver & infantia naſcendi puero conveniat. Jam vertit ſermonem ad Saloniuum jam natum, Pollionis filium, laudans eum a bonis ejus gratia, futuris. 15 Non colendo terram ſed ſponte ſua. 16 Per obliquum rebus, ad quas naſcuntur, adhærentes. 17 Herba illa contra faſcinum apta. 18 Semper florenti & amœno. 19 Germinando abunde tibi producet. 20 Extenſa propter copiam lactis. 21 Vide Iſaiæ c. 11. 22 Et argumenta paſcentur libere. 23 Molles in attactu. 24 Cunæ, in quibus reponuntur infantes. 25 Interibit. 26 Difficulter cognoſcibilis. 27 Venenata. 28 Paſſum, ita ut etiam vulgo ejus copia fiat. 29 At ubi ad ætatis tuæ æſtatem adoleveris, Poeſi, Hiſtoriæ, Philoſophiæ initiandus, tum demum ætas aurea virtutes longius ac latius exercebit. 30 Geſta parentis Pollionis. 31 Cum incipies imitari virtutem parentis. 32 Matura. 33 In morem ſudoris effundent. 34 Flagrantia, ante floribus rore cœleſti aſperſis. 35 Tametſi & fruges, & vina & mella ſponte naſcentur, tamen paucæ reliquiæ prioris ævi fallaciæ & vitii, ſcilicet ambitionis & avaritiæ, latebunt in quibuſdam.

1 Quæ tentare 2 Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri 3 infindere ſulcos.
Alter erit tum 4 Tiphys, & altera, quæ vehat, 5 Argo
6 Delectos heroas: erunt etiam 7 altera bella:
Atque iterum 8 ad Trojam magnus mittetur 9 Achilles.
10 Hinc ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
11 Cedet & ipſe mari 12 vector, nec 13 nautica pinus
14 Mutabit merces; omnis feret omnia tellus.
Non 15 raſtros patietur humus, non vinea 16 falcem:
Robuſtus quoque jam 17 tauris juga ſolvet arator,
Nec varios diſcet 18 mentiri lana colores:
Ipſe ſed in pratis aries jam 19 ſuave rubenti
20 Murice, jam croceo mutabit vellera 21 luto:
22 Sponte ſua 23 ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
24 Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere, o 25 magnos (aderit jam 26 tempus) honores,
Chara 27 Deum ſoboles, magnum 28 Jovis incrementum.
Aſpi-

1 Quæ veſtigia navigationem, urbium munitionem, agriculturam, militiam excerceant. 2 Per mare navibus navigare, id eſt, quæ impellent ob avaritiam navigare. 3 Findendo impingere foſſas aratro factas. 4 Fabricator & gubernator navis illius, qua vecti aureum petebant vellus delecti Argivi. 5 Navis oblonga ſimilis Argo. *Argo* erat illa navis, qua Jaſon cum multis proceribus navigavit in Cholcos pro aureo vellere. 6 Sicut Argo vexit olim Argonautas, qui erant heroes, ſc. Herculem, Caſtorem, Pollucem, &c. 7 Æqualia Trojano bello, 8 Ad aliquod grave bellum, quale fuit Trojanum. 9 Aliquis vir fortis ſimilis Achilli. *Achilles* filius fuit Pelei, regis Theſſaliæ, vir fortiſſimus, ſine quo non potuit Troja capi. Occidit Hectorem & multos Trojanos. Tandem per inſidias occiſus eſt a Paride in templo Apollinis. 10 Ex hoc tempore quo hæc fient, poſtquam Salonius in virum evaſerit: perfectæ ætatis aureæ ἀκμῇ artibus & laboribus periodum addet, tamquam non neceſſariis, poſtquam omnis feret omnia tellus. 11 Diſcedet e mari, non amplius navigaturus. 12 *Vector* dicitur & qui vehit, & qui vehitur navi. Hic accipi poteſt utrovis modo, 13 Navis ex pinu facta & nautis ſervire ſolita. 14 Ad commutationem tranſvehet merces peregrinas. 15 Inſtrumenta dentata, quibus terra raditur. 16 Qua putetur, id eſt, terra non fodietur, & vinea non putabitur. 17 Non amplius utetur tauris ad arationem. 18 Mendaciter repræſentare. 19 Cum ſuavitate odoris, aut ſuaviter: ut Eclog. 3. verſ. 63. 20 Purpura. 21 Croco lutei & ſubrubri coloris. 22 Sine tinctoris officio. 23 Color flammens, ſed factitius quam tamen Virgilius herbam eſſe exiſtimavit, inquit Plin. 35. l. 6. c. 24 Tres illæ Deæ fatales (originem, medium, & exitum omnium rerum diſponentes, quarum prima Clotho colum geſtat, Lacheſis trahit, Atropos occat) conſentientes firma & irrevocabili poteſtate fatorum juſſerunt dicentes ſuis inſtrumentis, quibus filum circumfunditur, dum nent, o fuſi, celeri curſo veſtro adducite tam aurea & tam fælicia ſæcula. *Parcas* autem per Antiphraſim dictas volunt, quod nemini parcant. 25 Divinos. 26 A Parcis conſtitutum. 27 Alumne Jovis. Διογενές, διοτρεφές. 28 Progeniei Jovis augmentum.

1 Aſpice 2 convexo 3 nutantem pondere mundum,
Et terras, 4 tractuſque maris, cælumque profundum
Aſpice, venturo lætentur 5 ut omnia 6 ſæclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
7 Spiritus & quantum ſat erit tua dicere facta:
8 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater 9 abſit.
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam 10 Arcadia mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe judice 11 victum.
Incipe, 12 parve puer 13 riſu cognoſcere matrem.
14 Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe parve puer: 15 qui non riſere, parentes,
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

Ecla-

1 Nutanti mundo ſuccurrat tua virtus. 2 In humeros ejus devoluto. 3 Vacillantem pondere malorum præſentium aut exultantem lætitia bonorum futurorum. 4 Regiones. 5 Quomodo. 6 De felicitate ſæculi venturi, ſeu aurei. 7 Et utinam ſpiritus Poeticus ſit mihi tantus, quantum ſatis erit ornate perſequi inclyta facinora tua. 8 Quæ res ſi mihi erit, *non me, &c.* 9 Auxilio ſit. 10 Muſicæ perita, quæ tamen Deo ſuo faveret. *Pan Deus Arcadiæ.* 11 A me, tua facta canente, id eſt, tanta erit geſtorum tuorum gloria, ut etiam ab humili Poeta deſcripta, omnem Poeſin ſuperent. 12 Saloni. 13 Non id vult, ut puer arrideat matri, ſed ut cognoſcat matrem ex ejus riſu. Expeditior tamen videtur Joſ. Scaligeri explicatio qua confirmat illud Catulli: *Torquatus, volo parvulus Matris e gremio ſuo porrigens teneras manus dulce rideat ad patrem.* Manifeſte, inquit, hortatur Virgil. puerum ut ad matrem rideat; non contra ut illi parentes: ſic Plaut. in Capt. *quaſi muti ſilent, neque me rident.* 14 Riſu tuo compenſa faſtidia, quæ tulit mater tua, jam decimo inchoante menſe partum enixa: quæ abierint, ſi arriſeris. 15 O parentes, facite ut rideat, quia nec Deus Genius dignatus eſt hunc eorum, qui non riſere, menſa, nec Dea Juno cubili, id eſt, vitalis non fuit, quiſquis alienus natus eſt riſu, vitalitatis quippe omen erat, ſi pueri ad parentes riderent. Al. *cui.*

## Ecloga V. cui nomen DAPHNIS.

### ARGUMENTUM.

MEnalcas & Mopſus paſtores Daphnidis, paſtoris Siculi, quem Mercurius genuit, Pan muſicam docuit, mortem deflent: alterque ejus epitaphium, alter apotheoſin canit. Sunt qui per Daphnim Cæſarem Dictatorem intelligi putent, paulo antequam hæc ſcriberet poeta, tribus & viginti vulneribus in curia confoſſum. Alii Quintilium Varum accipiunt, in Germania cum tribus legionibus cæſum. Alii Flaccum Maronem intelligi malunt, Virgilii fratrem: de quo extat pervulgatum quidem illud, ſed incerti auctoris, diſtichon.

*Triſtia fata tui dum fles in Daphnide Flacci,*
*Docte Maro, fratrem Dis immortalibus æquas.*

Salonium alii cujus Genethliacon ſuperiore Ecloga cecinit, nunc vero ejuſdem fato functi Apotheoſin canit: ad primum vero & undevigeſimum Theoc. Idyll. expreſſit hanc Eclogam noſter.

### MENALCAS, MOPSUS.

*ME.* CUr non Mopſe (1 boni quoniam convenimus ambo,
2 Tu calamos inflare leves, ego dicere verſus)
Hic corylis mixtas inter 3 conſedimus ulmos?
*MO.* Tu 4 Major: tibi me eſt æquum parere, Menalca,
Sive ſub 5 incertas Zephyris 6 motantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus; aſpice, ut antrum
7 Sylveſtris raris 8 ſparſit labruſca racemis.
*ME.* Montibus in noſtris ſolus 9 tibi certet Amyntas.
*MO.* Quid ſi 10 idem certet 11 Phœbum ſuperare canendo?
*ME.* Incipe, Mopſe, prior, ſi quos aut 12 Phyllidis ignes,
Aut 13 Alconis habes laudes, aut jurgia 14 Codri.
Incipe, paſcentes ſervabit Tityrus hædos.

*MO.*

1 Periti, & docti εἰδότες ἀμφω. Α῎μφω συρίσδεν δεδαημένω ἄμφω ἀείδεν. Theocr. 8. Idyll. 2 Tu bonus ac peritus ad inflandum calamos graciles. 3 Locum ad ſedendum cepimus ut cantu nos oblectemus. 4 Ætate es provectior. 5 Inſtabiles. 6 Frequenter moventibus ramos arborum, ex quo fiunt incertæ umbræ. 7 Inculta. 8 Sparſim ornavit. 9 Tecum contendat de laude cantilenarum. Græca loquendi figura, μάχνμαι σοί, quam & Catullus imitatus eſt, *noli pugnare duobus*, & Virgilius noſter. 4 Æn. *Placidone etiam pugnabis amori?* 10 Amyntas certet. 11 Muſicorum principem. 12 Amores Phyllidis, id eſt, argumentum de amoribus, quales erant Phyllidis, reginæ Thraciæ, erga Demophoontem aut paſtoritiæ alicujus fœminæ. 13 Cretenſis ſagittarii uſque adeo periti, ut ſerpentem. Phalero filio implicitum ſagitta confixerit, illæſo filio, 14 Regis Athenienſium, *pro patria non timidi mori*. Hiſt. notat. Val. Max. l. 5. c. 6.

BIBLIOTECA ...

*MO.* 1 Imo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi, & 2 modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
*ME.* 3 Lenta ſalix quantum 4 pallenti cedit olivæ,
5 Puniceis 6 humilis quantum ſaliunca 7 roſetis:
Judicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.
*MO.* Sed tu 8 deſine plura, puer, 9 ſucceſſimus antro.
10 Exſtinctum 11 Nymphæ crudeli funere 12 Daphnim
Flebant: vos coryli 13 teſtes, & flumina Nymphis,
Cum 14 complexa ſui corpus miſerabile 15 nati,
Atque 16 Deos atque aſtra vocat crudelia Mater.
Non 17 ulli paſtos 18 illis 19 egere diebus
20 Frigida, Daphni boves ad flumina: nulla neque amnem
21 Libavit quadrupes, 22 nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum 23 Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, 24 monteſque feri ſylvæque 25 loquuntur.
26 Daphnis, & Armenias curru 27 ſubjungere 28 tigres
29 Inſtituit: Daphnis 30 thiaſos inducere Baccho.
Et 31 foliis lentas 32 intexere mollibus haſtas.
33 Vitis ut arboribus 34 decori eſt, ut vitibus uvæ.

Ut

1 Imo ego faciam experimentum, an bene condita ſunt hæc carmina, &c. 2 Modo fiſtula, modo voce componens ad certas menſuras notavi alternatim, ut ex varietate deprehenderetur concentus. 3 Flexibilis. 4 Ab oliva pallenti vincitur. 5 Rubicundus. 6 Non multum aſſurgens. 7 Fructibus roſiferis. 8 Sc. *ſoloqui*. 9 Pervenimus ſub antrum, ubi cantare delegiſti. 10 Occiſum vulnere crudeliter ab iis illato, quibus ipſe pepercerat. Poſtquam Menalcas & Mopſus conſederant, incipit Mopſus experiri ea carmina, quæ ſe deſcripſiſſe in cortice fagi prædixerat, quibus deflet necem Daphnidis. 11 Deæ fluminum, & Allegorice matronæ Romanæ. 12 Allegorice Cæſarem. Reſpice argumentum hujus Ecl. 13. Scitis, quam triſtitiam Nymphæ inter Corylos & ad flumina exercuerint. 14 Lugentium eſt, ut & corpori inhæreant. Inſigne exemplum paret. 9 Æn. de Niſo, qui ſuper exanimem ſeſe projecit amicum Euryalum. l. 10. Mezentius corpori Lauſi exanimis inhæret. Et l. 11. Evander ſuper Pallantis, filii ſui, cadaver procumbit, atque hæret lacrymanſque gemenſque. De Thisbe, ſuper corpus Pyrami ruente, Ovid. Met. 4. *Et laniata comas, amplexaque corpus amantis, Vulnera ſupplevit lacrymis, fletuque cruori miſcuit*. 15 Daphnidis. 16 Quibus permittentibus interfectus ſit Daphnis. 17 Scil. *armentari*. 18 Quibus te Nymphæ materque flebant. 18 Compulerunt. 20 Refrigerativa. 21 Modice deguſtavit. 22 Vide Sueton. c. 81. Jul. Cæſar. de ejus pabulo abſtinentibus a cæde Cæſ. 23 Punicos leones, qui ferociſſimi ſunt, id eſt, ipſos ſicarios, qui te trucidaverunt. 24 Allegorice proceres immites & conjurati. 25 Atteſtantur. 26 Hæc ad Jul. Cæſ. referunt, quam Bacchi ſacra ex Armenia Romam primum tranſtuliſſe volunt, ſed non ego credulus illis: longe enim ante Cæſ. ſcelerum hæc ſeminaria Romæ inveſtigata a Coſſ. & vindicata refert Liv. 4. 9. 27 Subjugare ad currum. 28 Trahibus vehebatur Bacchus. 29 Ordinavit. 30 Saltationes, cæleſtes Choros Orgia celebrantium vociferatione & ſaltu. θιασῶται. 31 Thyrſos, haſtulas pampinis ac hederę foliis veſtitas. 32 Veſtire. 33 Recitat adhuc carmina ſua de Daphnidis interitu Mopſus. 34 Ornamento.

Ut gregibus tauri, 1 ſegetes ut pinguibus arvis:
2 Tu decus omne tuis; 3 poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa 4 Pales agros atque ipſe reliquit Apollo.
5 *Grandia ſæpe quibus 6 mandavimus hordea 7 ſulcis,*
8 *Infelix lolium, & 9 ſteriles 10 naſcuntur avenæ.*
*Pro molli viola, pro purpureo narciſſo*
*Carduus, & 11 ſpinis ſurgit paliurus acutis.*
12 Spargite humum foliis, 13 inducite fontibus umbras.
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis:
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite 14 carmen:
15 Daphnis 16 ego in ſylvis, hic uſque ad ſidera notus,
17 Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.
*ME.* 18 Tale tuum carmen nobis, 19 divine poeta,
20 Quale ſopor feſſis in gramine, quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo.
21 Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce Magiſtrum,
Fortunate puer, tu nunc eris 22 alter ab illo.
Nos tamen hæc quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus, Daphninque 23 tuum 24 tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
*MO.* An quicquam nobis 25 tali ſit munere 26 majus?
Et 27 puer ipſe fuit cantari dignus, & iſta
Jampridem 28 Stimichon laudabit carmina nobis.
*ME.* 29 Candidus inſuetum miratur limen Olympi.

1 Sub

1 Agris aratis. 2 Ita, o Daphni es tu tuis amicis omne ornamentum, id eſt, Romanis: quorum ditionem valde Cæſar auxit. 3 Quia poſtquam mors abſtulit nobis te. 4 Paſtorum Dea. 5 Magna, reſpectu avenæ. 6 Commiſimus. 7 In fiſſuris aratri. 8 Zizania infelicitatem colonis inferens. 9 Inanes. 10 Vi ſua oriuntur. 11 Habens ſpinas acutas. 12 E more funerum, in quibus ſpargebantur flores, tumulis inſerebantur viventes arbores, fontibus injiciebantur corollæ. 13 Facite lucum circum fontes. 14 Inſcriptionem ac epitaphium ſequens. 15 Ἐπιτάφιον Daphnidis. 16 Ego, qui hic ſepelior, ſum Daphnis. 17 Boni populi optimus Imperator. 18 Tam ſuavè Menalcas, ut minime invidus Poeta, laudat Mopſi junioris amici carmen, ut ipſum ad majora incenderet. 19 Mopſe.

20 Quam ſuave. 21 Nec te æqualem facis Magiſtro Bucolici carminis, ſc. Theocrito, non ſolum fiſtulis tenuibus ex calamo factis, ſed etiam voce tua plurimum vales. 22 Secundus & proximus ab illo magiſtro Theocrito atque adeo proxima laus in canendo Bucolico carmine debetur tibi. 23 Quem tantopere ames. 24 Extollemus & transferemus, id eſt, oſtendemus ipſum receptum eſſe in numerum Deorum. 25 Quali Daphnis meus feretur ad aſtra. 26 Præſtantius? 27 Cum adhuc puer eſſet, nedum modo in cœlum translatus. 28 Paſtor quiſpiam cantandi peritus. 29 Bonus ac deificatus. Sequitur jam Apotheoſis ſeu Deificatio Daphnidis. Alluſum forte ad circulum lacteum, ubi Heroas ſuos poſt fata habitare opinabatur antiquitas.

1 Sub pedibuſque videt nubes & ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſylvas, & 2 cætera rura voluptas,
Panaque paſtoreſque 3 tenet, 4 Dryadaſque puellas,
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla 5 dolum meditantur; amat bonus 6 otia Daphnis.
7 Ipſi lætitia voces ad ſidera 8 jactant
9 Intonſi montes: 7 ipſæ jam carmina rupes,
7 Ipſa 10 ſonant arbuſta, Deus, Deus 11 ille, Menalca,
Sis 12 bonus, o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo.
13 Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſque duos ſtatuam tibi 14 pinguis olivi:
Et multo imprimis 15 hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi 16 meſſis, umbra,
Vina novum fundam 17 calathis 18 Arviſia 19 nectar.
20 Cantabunt mihi Damœtas, & 21 Lyctius Ægon:
22 Saltantes ſatyros imitabitur Alpheſibœus.
23 Hæc tibi ſemper erunt, 24 & cum 25 ſollemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm 26 luſtrabimus agros.
27 Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcetur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt,
Ut 28 Baccho, 29 Cererique, tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient; 30 damnabis tu quoque votis.
*MO.* Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
41 Nam neque me 32 tantum venientis ſibilus Auſtri,
Nec

1 Ideſt, exaltatus eſt ſupra nubes & ſidera errantia. 2 In quibus Daphnis ſolitus eſt converſari. 3 Occupat. 4 Nymphas arboreas. 5 Doloſam captionem ob Daphnidis ſeu Cæſaris Apotheoſin. 6 Ceſſationem a bellis & inſidiis. 7 Polyptoton *ipſi, ipſæ, ipſa*, ut Eclog. 1. 8 Extollunt præ gaudio. 9 Sylvoſi. 10 Referunt ac canunt mihi. 11 Daphnis, quem extinctum credebam. 12 Propitius & beneficus tuis dedititiis. 13 Στασῶ δ' ἠ κρητῆρα μέγαν λευκοῖο γάλακτος Idyll. 5. tamquam lari. 14 In quibus fit pingue oleum. 15 Lætificans. 16 Calor, qualis ſolet eſſe in meſſe. 17 Corbibus aut calicibus: 18 Α'ρυσία χώρα, ager Chius ius. optimi vini feraciſſimæ. 19 Vinum Nectaris ſeu Deorum potus æmulum. 20 Α'υλησεῦτι δὲ μοι δύο ποιμένες, &c. Idyll. 7. 21 Cretenſis. 22 Alpheſibœus ſaltabit ad cantum Damœtæ & Ægonis ad morem ſatyrorum. 23 Sacrificia jam dicta cum cantu & ſaltatione. 24 Ubi pro frugibus faciemus hoſtia Ambarvali. 25 Quæ omnibus annis perſolvere ſolemus. 26 Luſtrando piabimus agros. 27 Quamdiu. 28 Deo vini. 29 Deæ frugum. 30 Tu etiam potens præſenſque numen obligabis, obnoxioſque reddes Agricolas ad vota perſolvenda poſtquam præſtiteris, pro quibus impetrandis voverint: 31 Α'δίον ὦ ποιμὰν, τὸ τεὸν μέλος, ἢ τὸ καταχὲς τὴν ἀπὸ τᾶς πέτρας καταλείβεται ὑψόθεν, ὕδωρ. Theocr. Idyll. 1. 32 Quantum tua carmina.

Nec 1 percuſſa 2 juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles?
*ME.* Hac te nos fragili donabimus 3 ante 4 cicuta.
Hæc nos, 5 Formoſum Corydon ardebat Alexin;
Hæc eædem 6 docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
*MO.* At tu ſume 7 pedum, quod, 8 me cum ſæpe rogaret,
9 Non tulit 10 Antigenes, (& erat tum dignus amari)
11 Formoſum 12 paribus nodis atque ære, Menalca.

1 Reſonantia. 2 Delectant. 3 Priuſquam aliquid muneris in nos contuleris. 4 Fiſtula ex cicuta compacta, 5 Secundam & tertiam Eclogam, ſupra. 6 In ea modulati ſumus. 7 Baculum paſtoralem, quo pedes ovium a paſtoribus comprehenduntur, dum eas ad ſe trahere volunt. 8 Quamvis peteret ſæpe a me. 9 Non abſtulit a me. 10 Paſtor. 11 Ornatum. 12 Pari diſtantia diſtinctis.

## Ecloga VI. cui nomen SILENUS.

### ARGUMENTUM.

SIlenum in hac Ecloga inducit, ebrium quidem illum, ut Bacchi educatorem decebat, ſed tamen perite ſecundum Epicureorum opinionem de rerum primordiis canentem, idque in gratiam Quinctilii Vari, qui (teſte Donato) una cum Virgilio huic ſectæ ſub Sirone Philoſopho operam dedit. Cæterum quoniam hæc Bucolici Carminis humilitati non ſatis conveniebant, ſtatim ab initio veniam precatur: neque ita multum argumento illi immoratus, ſtatim ad fabulas tranſit.

PRima 1 Siracoſio dignata eſt ludore verſu
Noſtra, nec erubuit Sylvas habitare Thalia.
Cum 2 canerem reges & prælia, 3 Cynthius aurem
Vellit, & admonuit; Paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oves, 4 deductum dicere carmen.
Nunc ego (5 namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia 6 condere bella)
7 Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
8 Non injuſſa cano: ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus 9 amore leget; te noſtræ, Vare, 10 myricæ,
Te nemus omne canet, nec Phœbo gratior ulla eſt,
11 Quam ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
12 Pergite, Pierides: 13 Chromis & Mnaſylus in antro

1 Theocritum, qui Syracuſanus, Muſa mea imitata, Bucolica canere non erubuit. 2 Scribere vellem Heroica carmina, quibus reges & eorum prælia decantari ſolent. 3 Apollo admonuit: auris vere Memoriæ dicata eſt, ut frons vel os Pudori, dextra Fidei, genua Miſericordiæ, naſus Irriſioni, &c. atque hinc, credo, excitandi movendique aliquem ad res agendas mos. 4 Tenue, humile, quale eſt Bucolicum. Translatio a lana, quæ deducitur in tenuitatem. *Deductum*, ait Macrob. Sat. l. 6. c. 4. *pro tenui & ſubtili eleganter poſitum eſt*. Nam ſupra quam ſacris erunt tibi. 6 Perfecte deſcribere. 7 Meditando canam agreſti ſtylo ruſticum carmen, ſeu Bucolicum, 8 Imo juſſa ab Auguſto. 9 Noſtri aut Muſæ noſtræ. 10 Paſtoritiæ Eclogæ, Bucolica carmina. 11 Quam ea charta, quæ in fronte aut titulo ſcripſit ſibi nomen Vari. 12 O Muſæ, perſeverate canere. 13 Fictitia Satyrorum nomina, ſub quibus latent Varus & Virgilius Philoſophiæ Epicureæ ſub Sileno operam dantes.

1 Silenum pueri 2 ſomno videre jacentem,
3 Inflatum heſterno venas, 4 ut ſemper, Jaccho:
5 Serta procul tantum capiti delapſa jacebant,
Et 6 gravis 7 attrita pendebat cantharus anſa.
8 Aggreſſi (nam ſæpe 9 ſenex ſpe carminis ambos
10 Luſerat) injiciunt ipſis ex 11 vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, 12 timidiſque ſupervenit Ægle,
Ægle 13 Najadum pulcherrima, jamque 14 videnti
15 Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
16 Ille, 17 dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit;
Solvite me pueri: ſatis eſt potuiſſe 18 videri.
Carmina, quæ vultis, cognoſcite; 19 carmina vobis;
20 Huic aliud mercedis erit: Simul 21 incipit ipſe.
22 Tum vero 23 in numerum 24 Faunoſque feraſque videres
25 Ludere, tum 26 rigidas motare cacumina quercus.
Nec 27 tantum Phœbo gaudet 28 Parnaſia rupes:
Nec tantum 29 Rhodope miratur, & 29 Iſmarus 30 Orphea.
Namque canebat, 31 uti magnum per 32 inane coacta
33 Semina terrarumque, 34 animæque, mariſve fuiſſent,
Et 35 liquidi ſimul ignis: 36 ut his 37 exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi 38 concreverit 39 orbis:
40 Tum durare ſolum, & diſcludere 41 Nerea ponto.

Cœpe-

1 Nutritorem Bacchi, 2 Propter ſomnum. 3 Habentem venas inflatas Baccho, ſeu vino, quod pridie ejus diei biberat. 4 Sc. ſolitum jacere inflatum, 5 Coronæ ex pampinis jacebant longe ab ipſo tantum capitis ebrii & ſomno obruti delapſa: alioqui illæſæ & non ruptæ. 6. Magnæ capacitatis, 7. Frequenti uſu aut potu. 8 Pueri eum adorti. 9 Silenus promiſerat eis ſæpe carmen, quod reddere recuſaverat. 10 Fefellerat. 11 Nequo enim niſi vincti vaticinabantur, Silenus, Proteus, Faunus, cæterique Semidei. 12 Pueris, 13 Nympharum aquarum. 14 Expergefacto, vigilanti, 15 Sanguinei coloris. 16 Silenus. 17 Quia per dolum, cum dormiret, ipſum vinxerant. 18 Quod, invitis, ipſis ſemideis, rarum & difficile; niſi deprehenſis. 19 Sc. *erunt*. 20 Venerea merces, ſtuprum Nympham ſeu puellam *Æglen* manet. 21 Carmen ſuum canere. 22 Recitat carmen ipſius Sileni, 23 Secundum modum ſeu modulos carminis: quamvis *modus* proprie ad carmen: *numerus* ad ſaltationem pertineat. 24 Deos Sylveſtres, 25 Saltare. 26 Duras. 27 Quantum omnis mundus gaudet, dum Silenus cantat. 28 Quæ eſt in Parnaſſo monte. 29 Mons uterque Thraciæ. 30 Qui ſylvas & ſaxa poſt ſe dulcedine cantus ſui, traxit. 31 Quomodo. 32 Chaos ſpatium corporum capax. Lucret. 1. *Magnum* per *inane ſoluta*. 33 Rerum primordia, elementa; ſic Lucret. l. 1. *Ex igni, terra atque anima procreſcere, & imbris*: licet Epicurus, Lucretii magiſter, ex atomorum concurſione gigni omnia cenſuerit. 34 Aeris. 35 Elementaris & puri. 36 Seminibus atque elementis. 37 Principia & origines rerum. 38 Conſolidatus ſit. 39 Globus. 40 Deinde canebat, ut orbis mundi inceperit duram efficere terram. 41 Aquas fluviales ab aquis & ſalſis & marinis. Nereus enim Ponti, vel ut alii, Oceani & Tethios filius.

Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
2 Jamque novum 2 terræ ſtuperant luceſcere 3 Solem,
Altius atque 4 cadant 5 ſummotis nubibus imbres.
Incipiant ſylvæ 6 cum primum ſurgere, cumque
7 Rara per ignotos errent animalia montes.
8 Hinc 9 lapides Pyrrhæ jactos, 10 Saturnia regna,
11 Caucaſeaſque refert volucres, 12 furtumque Promethei.
His adjungit 13 Hylam 14 nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent: ut litus, Hyla, Hyla, omne 15 ſonaret:
Et 16 fortunatam, ( ſi numquam armenta fuiſſent )
17 Paſiphaen nivei 17 ſolatur amore juvenci.
Ah! 19 virgo infelix, quæ te dementia 20 cepit?
21 Prœtides 22 implerunt falſis mugitibus agros:
At non tamen turpes pecudum tamen 23 ulla 24 ſecuta eſt
Concubitus: quamvis collo 25 timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in 26 lævi quæſiſſet cornua fronte.
Ah! 27 virgo infelix, tu nunc in montibus 28 erras:
29 Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Illice ſub 30 nigra 31 pallentes 32 ruminat herbas:
Aut 33 aliquam in magno ſequitur grege 34 claudite, Nymphæ,
35 Dictæ Nymphæ, 36 nemorum jam claudite 37 ſaltus:



1 Et alia cœleſtia corpora canit: Meteora, plantas, animalia, &c. 2 Genita in terris: 3 Recens ortum ac formatum. 4 In terras decidant. 5 Sublatis: quia vapores trahuntur ſurſum, unde nubes fiunt. 6 Quo tempore. 7 Nondum per propagationem multiplicata. 8 Poſt dictam rerum geneſim. Poſt phyſicam narrationem Poeticam ac fabuloſam interſerit. 9 Diluvium, & genus humanum reparatum. 10 Aurea ſæcula, qualia erant tempore Saturni. 11 Aquilas, aut vultures exedentes jecur Promethei Caucaſo, Scythiæ monti, alligati, idque Jovis imperio a quo ignem furto abſtulerat. 12 Quia ( ut diximus ) ignem de cœlo furatus erat Hor. Od. 3. l. 1. *Audax Iapeti genus, ignem, fraude mala, gentibus intulit. Poſt ignem ætherea domo ſubductum, macies, & nova febrium terris incubuit cohors: Semotique prius, tarda neceſſitas Lethi corripuit gradum.* 13 Fabulam de Hyla puero, ab Hercule dilecto. Nymphis rapto, fonte ſubmerſo, & ab Hercule inclamato. 14 Argonautæ. 15 Per ſonum Echo referret. 16 Quæ fortunata, ſeu felix fuiſſet. 17 Reginam Cretenſem, Minois conjugem, & Solis filiam. 18 Silenus tam graphice canit, ut ſolari eam videatur de amore tauri candidiſſimi. 19 Virginis nomen *συνεκδοχικῇ καταχρήσει* tribuitur, quarum jam libata virginitas, ex authoritate Euripidis in Jove, Terentii in Hecyra, & noſtri. 20 Invaſit. 21 Prœti ex Sthenobæa filiæ, quas a *βουμανία* ſeu *πορτανδρωτία* ſanæ menti reſtituit Melampus. 22 Crediderunt quidem ſe vaccas eſſe. 23 Prœtidum, quæ tres erant. 24 Ut tu 25 Sc. *qualibet illarum trium*. 26 Æquali in qua nihil exſtabat, neque aſperum erat. 27 O Paſiphae. 28 Errat. 29 Taurus ſc. quem quæris ejus amore capta. 30 Obſita. 31 Semicoſtas in alvo. 32 Remandit. 33 Vaccam. 34 Verba ſunt Paſiphaes. 35 Cretenſes. *Dicte* mons Cretæ. 36 Qui ſunt in nemoribus. 37 In quibus feræ ſaliunt.

Si 1 qua forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
2 Errabunda bovis veſtigia. Forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ, ſtabula ad 3 Gortynia, vaccæ.
Tum canit 4 Heſperidum miratam mala 5 puellam,
Tum 6 Phætontiadas 7 muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit errantem 8 Permeſſi ad flumina 9 Gallum,
10 Aonas in montes 11 ut duxerit una ſororum,
Utque 12 viro 13 Phœbi chorus aſſurrexerit omnis,
Ut 14 Linus hæc 15 illi divino carmine paſtor,
16 Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en 17 accipe) Muſæ,
18 Aſcræo quos 19 ante ſeni, quibus 20 ille ſolebat
Cantando rigidas 21 deducere montibus ornos.
22 His tibi 23 Grynæi nemoris dicatur origo,
Ne quis ſit lucus, quo ſe 24 plus jactet Apollo.
Quid loquar, 25 aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt.
26 Candida ſuccinctam latrantibus 27 inguina 28 monſtris
29 Dulichias 30 vexaſſe rates, & 31 gurgite in alto
Ah! timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
32 Aut ut mutatos 33 Terei narraverit artus?
Quas 34 illi 35 Philomela 36 dapes, quæ dona pararit?
Quo curſu deſerta 37 petiverit; & quibus 38 ante
39 Infelix ſua 40 tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia, quæ, Phœbo quodam 41 meditante, beatus
Audiit 45 Eurotas, juſſitque 43 ediſcere lauros,

I Il-

1 Aliqua via. 2 Errabundi bovis. 3 Cretenſia *Gortyna* Cretæ oppidum. 4 Poma aurea, quæ Heſperides in horto Atlantis in Æthiopia cuſtodiebant. Fab. Atalantæ, ab Hippomene curſu victæ, dum 3. aurea mala ab illo projecta declinans tollit. Ovid. Met. 10. 5 Atalantam. 6 Phaetontis ſorores cortice circumdatas & in alnos verſas canit, propter mœrorem ſubmerſi fratris. Met. 2. 7 Lanugine. 8 Fl. ex Helicone, monte Bœotiæ, profluentis. 9 Cornelium Gallum Oratorem & Poetam clarum: de quo infra Ecl. 10. 10 Montes Bœotiæ. 11 Quomodo. 12 Gallo. 13 Muſæ in honorem aſſurrexerint. 14 Poeta eximius. Apollinis filius. 15 Varo. 16 Hederaceis. 17 O Vare. 18 Heſiodo oriundo Aſcra, vico Bœotiæ. 19 Prius, ſc. *dederunt*, 20 Heſiodas. 21 Deorſum ducere de montibus. 22 Per hos calamos. 23 In finibus Joniis Apollini conſecratis juxta Clazomenas. 24 Quam de Grynæo nemore. 25 Aut ut Silenus narraverit fabulam de Scylla, niſi Megarenſium regis filia. 26 Propter fluctuum ſpumam. 27 Partes pudendas. 28 Canibus. 29 Ulyſſis Dulichii inſulæ ducis. 30 Moleſtando frequenter vexaſſe. Poeta videtur alluſiſſe ad etymon Scylle a σκύλλω *vexo*, *infeſto*. 31 Maris. 32 Aut quid loquar, ut Silenus narraverit mutatos, &c. 33 Fab. trita. Ovid. Met. 6. 34 Tereo. 35 Soror Prognes uxoris Terei. 36 Ex ipſius filio Iti decoctas. 37 Philomela aut Tereus. 38 Priuſquam deſerta peteret. 39 Tereus. 40 Regia. 41 Excreente muſam ſuam. 42 Flu. Spartæ, juxta cujus ripas, lauris conſitas, Apollo luxit Hyacintum a ſe percuſſum diſco. 43 Memoriæ mandare.

1 Ille, canit 2 pulſæ 3 referunt ad ſidera valles,
4 Cogere doneç oves 4 ſtabulis, 6 numerumque referre
7 Juſſit, & 8 invito 9 proceſſit veſper 10 Olympo.

1 Silenus. 2 Verberatæ ex impulſu vocis Sileni, 3 Vocem aut cantum ejus. 4 Pueros: Chromyn & Mnaſylum, compellere. 5 Ad ovilia, 6 Ovium, illis a parentibus aut heris commiſſum. 7 Silenus. 8 Ut qui plura audiendi ſtudio ægre ferat veſperum properare. 9 Apparuit. 10 Cœlo.

## Ecloga VII. cui nomen MELIBOEUS.

### ARGUMENTUM.

Sumptum eſt Eclogæ hujus argumentum ex Bucoliaſtis Theocriti. Inducit autem hic Poeta Melibæum paſtorem referentem certamen Corydonis, & Thyrſidis, cui (dum caprum, qui a grege deerraverat, quæreret) forte intervenerat, accerſitus a Daphnide certaminis judice: quem ſecundum Corydonem pronunciaſſe innuit, cum ait ad finem Eclogæ: *Hæc memini & victum fruſtra contendere Thyrſin*. Per Corydonem aut Virgilium intelligi volunt: Per Thyrſin, Theocritum, aut alium quempiam.

### MELIBOEUS, CORYDON, THYRSIS.

Forte ſub 1 arguta conſederat illice 2 Daphnis;
3 Compuleranteque greges Corydon & Thyrſis in unum,
Thyrſis oves, Corydon 4 diſtentas 5 lacte capellas,
Ambo florentes ætatibus, 6 Arcades ambo,
Et cantare 7 pares, & reſpondere parati.
Hic mihi, dum 8 teneras 9 defendo a frigore myrtos,
10 Vir gregis, ipſe caper deerraverat, atque ego Daphnim
Aſpicio, ille ubi me contra videt, Ocius, inquit,
Huc ades, o Melibœe, caper tibi ſalvus & hœdi,
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub 11 umbra.
Huc 12 ipſi potum venient per prata 13 juvenci,
Hic viridis tenera 14 prætexit arundine ripas
15 Mincius, eque 16 ſacra reſonant 17 examina quercu.

 Quid

1 Stridula, ſuſurranti, ex leni vento crepitanter de quo Auſon. *Eſt & arundineis modulatio muſica ripis, Atque argutа ſuis loquitur coma pinea ventis, Incubuit foliis quoties levis Eurus acutis.* 2 Per hunc Auguſtus intelligi videtur. 3 Coegerant. 4 Habentes ubera diſtenta. 5 ἐς ἕνα χῶρον τὰν ἀγέλαν πέχ' ἄρατε ϲυνάγαγον. Theocr. Id. 6. 6 Muſica adeo præſtantes, & periti, ut Arcades putentur. *Muſicam*, inquit Polybius, *univerſis utilem eſſe conſtat, Arcadibus neceſſariam* & noſter Eclog. 10. *Soli cantare periti Arcades*. 7 Pari forma. 8 Recenter plantatas. 9 Integumento quodam munio. 10 Princeps τᾶν αἰγᾶν ἀνερ Theocr. id 8. Catachreſis, ut Hor. Od. 17. l. 1. *deviolentis uxores mariti*. 11 Ilicis. 12 Sponte ſua. 13 Juniores pecudes, ut capri aut boves. 14 Abſcondit. 15 Fluvius juxta Mantuam, incidens in Padum. 16 Jovi, vel Nymphæ Dryadi. 17 Convolatus apum.

Quid facerem ? 1 neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
2 Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos.
Et certamen erat, 3 Corydon cum Thyrſide, magnum:
4 Poſthabui tamen illorum mea 5 ſeria 6 ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: 7 alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
*CO.* 8 Nymphæ, 9 noſter amor 10 Libethrides, aut mihi carmen,
Quale 11 meo Codro, concedite: (12 proxima Phœbi
Verſibus ille facit) aut ſi non 13 poſſumus omnes,
Hic 14 arguta 15 ſacra pendebit fiſtula pinu.
*TH.* Paſtores, hedere 16 creſcentem ornate 17 Poetam,
18 Arcades invidia rumpantur ut ilia 19 Codro:
Aut, ſi 20 ultra placitum laudarit, 21 baccare frontem
Cingite, ne vati noceat 22 mala lingua futuro.
*CO.* 23 Setoſi caput hoc apri 24 tibi, Delia, parvus,
Et 25 ramoſa 26 Mycon 27 vivacis cornua cervi:
Si 28 proprium hoc fuerit, 29 lævi de marmore tota
Puniceo 30 ſtabis ſuras evincta 31 cothurno.
*TH.* 32 Sinum lactis, & 33 hæc te liba, 34 Priape, quotannis
Expectare ſat eſt: cuſtos es 35 pauperis horti.

Nunc

1 Neque amicam aut uxorem ut habuit uterque certantium quæ clauderet, &c. 2 Remotos a lacte, id eſt, ablactatos. Sic, Ecl. 3. *Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hedis*. 3 Corydon quippe certator erat: ſicut Æneid. 5. nunc *tertia palma Diores*, & in Culice; *Fama vetus nunquam moritura per ævum Curtius*. 4 Minoris feci, & poſtpoſui. 5 Capri deſiderati inveſtigationem. 6 Cantilenæ. 7 Verſus ſuos alternatim canere, Ecl. 3. *Amant alterna Camænæ*. 8 Quaternis verſibus contendunt, ut in Damœta binis. 9 Quæ eſtis peculiares deliciæ noſtræ. 10 Libethram, fontem Bœotiæ, Muſis ſacrum, frequentare ſolitæ. 11 Amico. 12 Quam maxime accedentia. 13 Sc. *tale carmen facere*. 14 Sonora. 15 Tanquam effœtus & emeritus profeſſionis hæc arma fiſtulam hanc ſuſpendam in hac pinu Cybelæ, matri Deorum, conſecrata. Nam qui ab arte gladiatoria, militari, aut alia diſcedebant, ejus inſtrumenta Diis ſuſpendebant, ſacrabantque ipſius potiſſimum artis præſidibus. 16 Nondum perfectum. 17 Me Thyrſin. 18 Qui *ſoli cantare periti*. 19 Quia videbit ſe a me ſuperatum. 20 Ultra quam ipſe placeam aut merear; aut ultra quam ipſi placet; & ea tantum mente, ut me faſcino urat. 21 Herba illa, quæ valet contra faſcinum. 22 Nociva & faſcinatoria. 22 Setis multis obſiti. 24 Tibi, Diana, venationis Dea, ex more & voto. 25 Multis ramis ornata. 26 Sc. *dedicat*. 27 Diu viventis. Τετιακορώνε. v. Virg. epigr. de ætatibus animalium. 28 Peculiariter datum, perpetuum & firmum ut ſolus tali carmine, aut tali venandi arte, te juvante excellam. 29 Polito. 30 Erigeris in ſtatua. 31 Alto calceamento genuum tenus fere protenſo. 32 Vas mulctrale, Græce δῖνον, 33. Vas muldi placentas. 34 Hortorum Deus. 35 Atque adeo ſi plura poſſem plura darem.

Nunc te marmoreum pro 1 tempore fecimus; at tu,
2 Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.
*CO.* 3 Nerine Galatea, thymo mihi dulcior 4 Hyblæ,
Candidior 5 cycnis, hedera formoſior alba:
Cum primum paſti 6 repetent præſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
*TH.* Imo ego 7 Sardois videar tibi amarior herbis,
8 Horridior ruſco, 9 projecta vilior alga,
Si mihi non 10 hæc lux toto jam longior anno eſt,
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
*CO.* 11 Muſcoſi fontes, & 12 ſomno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra,
13 Solſtitium 14 pecori defendite: jam venit æſtas
15 Torrida; jam 16 læto 17 turget in palmite gemmæ.
*TH.* Hic 18 focus, & 19 tædæ pingues; hic plurimus ignis
Semper, & aſſidua poſtes 20 fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum,
Aut 21 numerum lupus. aut 22 torrentia flumina 23 ripas:
*CO.* 24 Stant & Juniperi, & caſtaneæ hirſutæ:
Strata jacent paſſim 25 ſua quæque ſub arbore poma:
Omnia nunc 26 rident: At, ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.
*TH.* Aret ager: vitio moriens 27 ſitit aeris herba:
28 Liber pampineas invidit collibus umbras:
Phyllidis adventu noſtræ, nemus omne virebit,
29 Jupiter & læto deſcendet plurimus imbri.
*CO.* Populus 30 Alcidæ gratiſſima, vitis Jaccho,

 For-

1 Egeſtate hujus temporis. 2 Si tot agnos habuero quot oves, eſto ex ſolo auro formatus. 3 Nerei filia. 4. Nato ad Hyblam, Siciliæ oppidũ. 5. Oloribus. 6 Iterũ petent & adhibunt. 7 Herbã quandã in Sardinia naſci ferunt apiaſtro ſimilem, quæ comeſa nervos cõtrahat, labiaque in rictum deducat, ita ut quaſi ridentes moriantur. 8 Aſperior. 9 Abjectior juncis marinis a procellis ad litus appulſis. 10 Hæc dies, qua Nerinen exſpecto. 11 Muſco tecti. 12 Ὕπνω μαλακώτερα Theocr, Idyl. 5. 13. Solis in Cancro ſummi æſtus. 14 A pecore arcete, repellite, avertite Horat. Od. 27. *l.* 1. *Velox amœnum ſæpe Lucretilem Mutat Lyceo Faunus, & igneam* Defendit *æſtatem capellis uſque meis, pluvioſque ventos.* Plaut. Rud. *Ut illas ſerves, vim* defendas. 15 Omnia torrens. 16 Viridi, 17 Inflantur, tumeunt.

18 Locus ad ignem fovendũ aptus. 19 Pinguia ligna picis plena. 20 Nigredine pinguis fumi. 21 Neque enim parcit numeratis, neque timet numerum. 22 Aquis abundantia. 23 Quod nihil eſt. 24 Plenæ ſunt: Ut Æn. *jam pulvere cælum Stare vident.* Sic apud Hor. l. 1. Od. 9. *Vides, ut alta* ſtet *nive candidum Soracte*? 25 Propria ipſi arbori. 26 Lætitiam præ ſe ferunt. 27 Deſiccatur. 28 Bacchus per invidiam abſtulit collibus umbras pampinorũ, quæ vitium frondes ſunt, id eſt, etiam vites frondibus propter ariditatem ſpoliatæ ſunt. 29 Pluvia e media regione aeris, quæ Jovi tribuitur, deſcendet abundantiſſima cum imbri omnia lætificante. Deſcendere Jovem in nubes, cum tonaret, fulminaret, plueret, credebant veteres. 30 Herculi, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id eſt *a robore*, aut ab *Alcæo* avo ſic dicto.

Formoſæ myrtus Veneri, 1 ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos, illas dum 2 Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
*TH.* Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis
Populus in fluviis, abies in montibus altis,
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſilvis 3 cedet tibi, pinus in hortis,
*ME.* Hæc 4 memini, & victum 5 fruſtra contendere Thyrſin:
6 Ex illo Corydon: Corydon eſt tempore nobis.

1 Propria. 2 Quamdiu. 3 Vincetur. 4 Memoriæ mãdavit. 5 Qua licet fateri nolebat, manifeſte tamẽ victus erat. 6 Poſt illud tempus Corydon eſt reputatus a me Corydon, id eſt dulcis cãtor, & victor nobilis ante omnes. Proverbiũ in eos, quos in aliqua re victores admiramur.

## Ecloga VIII. cui nomen PHARMACEUTRIA.

### ARGUMENTUM.

Duæ ſunt Eclogæ hujus partes. In priore Damon Paſtor, Niſæ puellæ amore captus, cùm illa ſibi Mopſum prætuliſſet, impatientia amoris in varias erumpit querelas. Poſterior pars pene tota ſumpta eſt ex Theocriti ejuſdem nominis Idyllio, in quo venefica quadam pharmacis & incantationibus animam viri, a quo ſpernebatur, ad ſui amorem conatur revocare.

### DAMON, ALPHESIBOEUS.

Paſtorum 1 Muſam Damonis, & Alpheſibœi,
2 Immemor herbarum 3 quos eſt mirata juvenca
Certantes, quorum ſtupefactæ carmine linces,
4 Et mutata ſuos requierunt flumina curſus,
Damonis Muſam dicemus, & Alpheſibœi.
5 Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa 6 Timavi.
Sive 7 oram Illyrici 8 legis æquoris; en erit unquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta!
En erit, ut liceat totum mihi 9 ferre per orbem
Sola 10 Sophocleo 11 tua carmina digna cothurno!
12 A te principium; tibi deſinet, accipe juſſis
Carmina cœpta tuis, atque hanc ſine 13 tempora circum

1 In-

1 Cantilenam amorem quos cecinerunt. 2 Suæ Muſæ adſcribit Poeta quicquid de Orpheo fingitur feras carmine detinuiſſe, rapidos fluminum curſus moratum eſſe, &c. 3 Paſtores. 4 Et flumina mutata in natura, quæ ſtare & quieſcere neſcit, quieſcendo retinuerunt ſive retardarunt ſuos curſus. 5 O Auguſte, faveas ubicumque es. Qui jam in Illyrico bella geſſiſſe videtur. 6 Venetæ regionis fluvii. 7 Extremitatem. 8 Navigando præterveneris. Sic 4. Æn. *Litoraque Epiri* legimus, Et, *crebris* legimus *freta conſita terris*. 9 Efferre. 10 Grandi ac ſublimi carmine, æmulato Sophoclem Scriptorem tragædiarum: Tragœdi autẽ grande locuturi nitebantur cothurnis, id eſt, calceamentis ſublevato altius ſubere, ut heroas æquarent, & grandiores apparerent. 11 Quæ res a te geſtas tuaſque laudes canent: non quæ tu condidiſti. 12 Initium carminum noſtrorum erit a laude tua, & deſinet in laudem tuam, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. Homer. 9. Il. Sic Horat. l. 1. *Prima dicte mihi, ſumma dicende Camœna*. 13 Capitis tui.

1 Inter 2 victrices 3 hederam tibi ſerpere 4 lauros.
5 Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba:
6 Incumbens 7 tereti, 8 Damon ſic 9 cœpit, olivæ.
*DA.* 10 Naſcere, 11 præque diem veniens, 12 age, Lucifer, 13 almum.
14 Conjugis 15 indigno Niſæ deceptus amore
Dum queror, & divos (16 quanquam nil, teſtibus illis,
Profeci) extrema moriens tamen alloquor hora.
17 Incipe 18 Mænalios mecum mea tibia, verſus.
19 Mænalus 20 argutumque nemus, pinoſque 21 loquentes
Semper habet; ſemper paſtorum 22 ille audit amores,
Panaque, 23 qui primus calamos non paſſus 24 inertes
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
25 Mopſos Niſa 26 datur, quid non 27 ſperemus amantes?
Jungentur jam 28 gryphes equis; ævoque ſequenti,
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſæ novas 29 incide 30 faces, tibi ducitur uxor.
Sparge marite 31 nuces, 32 tibi deſerit 33 Heſperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
O 34 digno conjuncta viro! dum deſpicis omnes,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque 35 capellæ,
Hirſutumque ſupercilium, prolixaque barba,
Nec 36 curare 37 Deum credis mortalia quemquam;
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.



1 Tenuem hanc Muſam meam comitari tuos triumphos. 2 Victoriæ & triumphi ſignificatrices. 3 Coronam, quæ Poetis debetur. 4 Laureas coronas. 5 Vix erat diluculū. Circū locutio temporis matutini. Nox frigida eſt propter abſentiā ſolis. Peracta invocatione, Poeta ad narrationē deſcendit. 6 Incumbendo fulciens ſe præ animi ægritudine. 7 Rotundo. 8 Paſtor ille, cujus amica alteri nupſerat. 9 Queri & lamentari. 10 O ſtella matutina, orere. 11 Præveniens diem. *Thmeſis*. 12 Impelle. 13 Omnia moderantē ac nutrientē. 14 Sponſæ, quā ſperabā quidē mihi conjugē futurā. 15 Ejus, quæ amari indigna erat. 16 Quāquā nihil mihi profuit invocaſſe illos teſtes fidei, mihi a Niſa datæ. 17 Sc. *dicere*. 18 Arcadicos ſeu Bucolicos, quales Arcades faciunt, qui *ſoli cantare periti*, a *Mænalo*, monte Arcadiæ. 19 Arcadiæ mons. 20 Sonorum, in eo canentium ſonitu crepitans. 21 Loquelas eorum referentes. 22 Mænalus, 23 *Pan primus calamos &c.* Ecl. 2. 24. Simplices & ſine arte factos. 25 Indignatur ſc. iniquas conjugum formas & ſic mitti ſub juga ahenea. 26 Nuptum. 27 Timeamus. 28 Aves illæ aduncis naribus, & leonibus in poſteriore parte perquā ſimiles & equis infeſtiſſimæ. 29 In ſpicæ formam ut ignem incipiont. 2. Georg. *feroce faces inſpicat acuto*. 30 Nuptiales, quæ a pueris s. præferebantur, dum uxor domū duceretur. 31 Miſſilia nuptiarum ſolemnia, boni ominis, juglandes ſc. Pl. 15. l. c. 12. Ne exaudiatur nova nupta corrupta, vel ut valedicat puerilibus luſibus & concubinis maritus, Cat. in Epithalamio. 32 Tibi, ſc. in tuā gratiam appetit nox, quam, ut & diem, proſpicere Oetam, montē Theſſaliæ atque e montibus Orientalibus advenire volunt Poetæ. Ironice. 33 Stella veſpertina. 34 id eſt qualem digna es habere, cum turpis & effeminatus ſit. 35 Divitiæ meæ. 36 Aſpicare, & ita non punire perjuria. 37 Deorum.

1 Sepibus in noſtris, parvam te 2 roſcida mala
( Dux ego 3 veſter eram ) vidi cum matre legentem :
4 Alter ab undecimo tum me jam 5 ceperat annus
Jam fragiles poteram a terra contingere ramos.
6 Ut vidi! ut perii! ut me malus abſtulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit, amor: 7 duris in cotibus 8 illum
9 Aut Iſmarus, aut Rhodope, aut 10 extremi Garamantes,
Nec 11 noſtri generis puerum, nec ſanguinis 12 edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sævus amor docuit, natorum ſanguine 13 matrem
Commaculare manus 14 crudelis tu quoque, mater;
Crudelis 15 mater magis, an 16 puer improbus ille?
Improbus ille 17 puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia verſus.
18 Nunc & oves ultro fugiat lupus: 19 aurea duræ
20 Mala ferant quercus; narciſſo floreat 21 alnus;
Pingula corticibus 22 ſudent electra 23 myricæ:
Certent & 24 cycnis ululæ: ſit 25 Tityrus Orpheus;
Orpheus in 26 ſilvis; inter 27 Delphinas 28 Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
29 Omnia vel medium fiant mare; 30 vivite ſilvæ;
31 Præceps 32 aerii 33 ſpecula de montis in undas
34 Deferar; extremum hoc munus morientis 34 habeto.
Deſine Mænalios, jam deſine, tibia verſus.

1 Hæc

1 Docet, quomodo ejus amore primum captus ſit. 2 Rore perfuſa, Matris & filiæ. 4 Secundus, id eſt, decimus tertius. 5 Acceperunt. 6 ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην, Idyll. 7. 7 Uſitatum eſt, ut, quorum immanem crudelitatem execramur, eos e rupibus, efferiſve animantibus natos dicamus. In 4. Æn. Dido ſic Æneam alloquitur. *Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor, Perfida, ſed duris genuit te cautibus horrens Caucaſus, Hyrcanæque admorunt ubera Tigres.* 8 Amorem. 9 Montes Thraciæ aſperrimi. 10 Remotiſſimi a nobis, utpote ultra Getulos. 11 Humani generis. id eſt, nihil habentem humanitatis. 12 Generant. 13 Medeam. 14 Niſi enim crudelis fuiſſes, non potuiſſet te amor ad tantum facinus induxiſſe, ut filios occideres. 15 Medea, quæ facinus commiſit. 16 Cupido. 17 Qui te, o Medea ad hoc induxit. 18 Optat omnia contra naturam immutari, per impatientiam amoris ſibi exitium deſtinans. 15 Aurei coloris. *Omnia naturæ præpoſtera legibus errent*, poſtquam *Mopſo Niſa datur.* 20 Quæ in tenerrima arbore naſcuntur. 21 Arbor amari corticis. 22 Sudando emittant. 23 Humillimi frutices. 24 Quibus moribundis præcipue eſt ſuaviſſimus cantus. 25 Paſtoralis & rudis cantor ſit optimus Muſicus. 26 Quas ad ſe traxiſſe fingitur. 27 Piſces illos marinos, inter quos modulatus dicitur tam ſuaviter, ut eum ſalvum in dorſo ſuo ad littus pervehèrent. 28 Citharædus nobilis notuſque ex Agellio 16. l. 19. c. Plin. 9. l. 8. & aliis. 29 Me moriente mergantur omnia. 30 Valete, æternum valete. 31 Præcipitabor. 32 In aere exaltati. 33 De alta rupe, ut de ea ſpeculari liceat. 34 O Niſa,

1 Hæc Damon; vos, quæ 2 reſponderit Alpheſibœus,
Dicite Pierides: *non omnia poſſumus omnes*:
*AL.* 3 Effer 4 aquam, & molli cinge hæc altaria 5 vitta
6 Verbenaſque adole pingues 7 & maſcula thura:
8 Conjugis ut magicis ſanos 9 avertere ſacris
10 Experiar ſenſus: nihil hic, niſi 11 carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
12 Carmina vel cœlo poſſunt 13 deducere Lunam;
Carminibus 14 Circe ſocios 15 mutavit Ulyſſis:
16 Frigidus in pratis, 17 cantando, rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
18 Terna 19 tibi hæc primum triplici diverſa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
20 Effigiem duco: 21 Numero Deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
22 Necte tribus nodis ternos, Amarylli, 23 colores:
Necte, Amarylli, modo, & 24 Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
25 Limus ut hic dureſcit, & hæc ut 26 cera liqueſcit.
27 Uno eodemque igni: ſic noſtro 28 Daphnis amore.



1 Sc. *carmina cecinit*. 2 Contra recinerit. 3 O Amarylli. Vide Argumentum Eclogæ. 4 Luſtralem, ad magicá ſacra aptam. 5 Sertis ex herbis aut floribus. 6 Sacras herbas incende & ure, oleo, ut incendi poſſint, perfuſas. 7 Thus, quod ex rotunditate guttæ pendet, maſculum vocatur: cum tamen alias non vocetur mas, ubi ubi nõ ſit femina Plin. 11. l. 14. c. 10. Mariti mei Daphnidis. 8 Ab uſu rationis. 9 Experiendo coner. 10 Magicas ſcil. incantationes. 11 Incantamenta. 12 Deorſum ducere de cœlo in terram. 13 Venefica illa celeberrima, Solis filia. 15 In varias feras. 16 Nocens, ac veneni, quod frigidum eſt, plenus frigus timoremque inducens. 17 Per incantamenta, dum incantatur. 18 Tangit modum, quo ſacra magica hæc peregerat. 19 O Daphni. 20 Daphnidis imaginem ad vivum effictam traho. 21 Quia Deus amat numerum ternarium. Olim numerus ternarius in ſacris adhibebatur, quia perfectiſſimus, utpote in quo numero eſt principium, medium & finis. Ex opinione Pythagoreorum. Τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα ταῖς τρισὶν ὥρισται, &c. Ariſt. 1. de Cœlo. 22 Liga. Epanaleſis Polyprato permutata. Licia diſcoloria necti nodis jubet ad ligandum in amoribus Daphnidem. 23 Qui ſunt in liciis, id eſt, tria licia trium colorum. 24 Conciliandi amoris. 25 Effigies ex limo efformata dureſcit. Metonymia materiæ: ut mox in *cera*. Duas imagines, e cera unam, e limo alteram ad ignem ſtatuit. 26 Imago cerea fit liquida per unum & eumdem ignis calorem. 27 Synecphaneſis eſt, qualis etiam 12. Æn. Uno eodemque *tulit par u*. 28 Dureſcat in amore ſui, & liqueſcat in amore mulieris urbanæ.

Sparge 1 molam, & 2 fragiles incende 3 bitumine lauros:
4 Daphnis me malus urit, ego hanc 5 in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, 6 qualis cum feſſa 7 juvencum
Per nemora, atque altos quærendo 8 bucula lucos
9 Propter aquæ rivum viridi 10 procumbit in 11 ulva
12 Perdita, nec 13 feræ meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura 14 mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim 15 exuvias mihi 16 perfidus ille reliquit,
17 Pignora chara ſui, quæ nunc ego, 18 limine in ipſo,
19 Terra, tibi 20 mando, debent hæc pignora 21 Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque hæc 22 Ponto mihi 23 lecta venena,
Ipſe dedit 24 Mœris; naſcuntur 25 plurima 22 Ponto.
26 His ego ſæpe 27 lupum fieri, & ſe 28 condere ſilvis
Mœrin, ſæpe animas 29 imis 30 excire ſepulchris,
Atque 31 ſatas 32 alio vidi 33 traducere 31 meſſes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
34 Fer cineres, Amarylli, foras, 35 rivoque fluenti,
Tranſque caput 36 jace, ne reſpexeris, 37 his ego Daphnim
Aggrediar, nihil ille Deos, nil 38 carmina curat.

Du-

1 Sacrificium ex ſale & farre confectum. 2 Crepitantes in igne deſiccatas. 3 Sc. *Illitas*. 4 Daphnis votis meis repugnans efficit ut amore ardeam. 5 Super effigiem Daphnidis. 6 Sc. *amor tenet buculam*. 7 Taurum. 8 Juvenis vacca. 9 Juxta, prope. 10 Proſternitur, amplius ſtare aut currere nequiens. 11 Herba Paluſtri. 12 Amore afflicta, languens. 13 Sero & tarde adventanti, aut aliquantulum progreſſæ, id eſt, ſera nocte domum redire. 14 Medendi, ſuccurrendi ejus amori. Helleniſmus. 15 Veſtes ſuas, quas exuit. Æneid. 4. *Atque viri exuviaſque omnes, lectumque jugalem, Quo perii, ſuper imponas*. 16 Infidelis Daphnis. 17 Monumenta chara, ut me ſui reditus admoneant. 18 In ingreſſu domus meæ. 19 Apoſtrophe. 20 Committo. 21 Sc. *mihi reſtituere, reducere*. 22 Viroſa, venenorum feraci regione Aſiæ, cui olim Mithridates imperavit, de quo Martialis: *Perfecit poto Mithridates ſæpe veneno, Toxica ne poſſent ſæva nocere ſibi*. 23 Collecta in Ponto. Simplex pro compoſito. 24 Artis magicæ peritiſſimus. 25 Venena. 26 Virtute horum venenorum. 27 Ex homine in lupum mutari. 28 Abſcondere in ſilvis. 29 Profundis. 30 Evocare. 31 Seminatas fruges. *Cantu vicinis fruges traducite ab agris*: Tibul. 1. l. 8. El. 32 In alium agrum. 33 Transferre. 34 Effer. Februa & purgamenta luſtrationis & incantationis poſt tergum abjiciebant in aquas, quæ reſpicere nefas. 35 In fluvium. 36 Projice eos. 37 Sacris auſpiciis & magicis. 38 Incantationis.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Aſpice! 1 corripuit 2 tremulis altaria flammis.
Sponte ſua, dum 3 ferre moror, cinis ipſe, 4 bonum ſit!
5 Neſcio quid certe, & 6 Hylax in limine 7 latrat.
8 Credimus? an, qui amant, 9 ipſi ſibi ſomnia fingunt?
10 Parcite, ab urbe 11 venit, jam parcite carmina, Daphnis.

1 Latior illuxit ignis, felix *πυρομαντία*, omen, inquit ancilla, vel ipſa maga. 2 Scintillantibus ac micantibus. 3 Efferre cineres differo. 4 Precor, ut ſit bonum tamen ſignum. Fauſti ominis formula. 5 Neſcio quid ſit, certe eſt aliquid magnum. 6 Canis noſter, ab ὑλάω, *latro*. 7 Ubi infoderat exuvias Daphnidis, & per quod venire debebat. 8 An credam ipſum Daphnin ab urbe domum venire. 9 Quæ cupiunt, in ſomnis vident? Unde Publius Syrus: *Amans, quod ſuſpicatur, vigilans ſomniat*. Ter. Andr. *Num ille ſomniant ea, quæ vigilans voluit* 10 O carmina mea deſiſtire, ceſſate jam. 11 Redit domum.

## Ecloga IX. cui nomen MOERIS.

### ARGUMENTUM.

POſt Philippenſem victoriam, cum in diſtributione agrorum, qui Triumvirorum juſſu trans Padum dividebantur, ſua quoque prædia Virgilius amiſiſſet, Romam profectus, cum favore ingenii, tum præſertim adjuvante Pollione, Tranſpadanæ regionis præfecto, poſſeſſiones ſuas receperit. Verum ægre id ferente Arrio, cui forte Virgilii fundum in portionem ceſſerat, parum abfuit, quin ab irato milite interficeretur. Domo itaque Romam profecturus præcipit procuratori, ut Arrio uſque ad reditum ſuum, quam minimo poſſet detrimento ſuo, obſequeretur. Is igitur ex patroni ſui præcepto Mantuam proficiſcitur: hædorum aliquod munuſculum Arrio oblaturus. Mœrin ſubſequitur Lycidas paſtor, itineris ejus cauſam inquirens, ibi nactus occaſionem Mœris temporum illorum calamitatem deflet. Deinde una Mantuam euntes itineris tædium variis ſublevant cantilenis.

### LYCIDAS, MOERIS.

QUo te, 11 Mœri, 12 pedes? 13 an (quo via ducit) ad 14 urbem?
*MOE.* O Lycida, 15 vivi pervenimus, 16 advena noſtri
(Quod nunquam veriti ſumus) ut 17 poſſeſſor agelli
Diceret, 17 Hæc mea ſunt, veteres migrate coloni.

Nunc

11 Per Mœrin. Virgilii villicum intellige. 12 Sc. *ferunt ducunt*, id eſt, quo proficiſceris, quo tendis? Theocr. 13. id, ᾇ πόδες ἄγουν. 13 Sc. *Illac ducunt ea*. Ellipſis verbi. 14 Mantuam. 15 Diu vivendo ad infortunium. 16 Externus peregrinus miles. Arrius: Pathos præter ſpem. Vide Macrob. Sat. L. 4. c. 6. 17 Ut culta hæc novalia barbarus miles invaderet, priori & vero domino expulſo. 18 Arva vel rura, & omnia quæ hic ſunt. Formula vindicandi poſſeſſiones.

Nunc 1 victi, triſtes ( 2 quoniam *ſors omnia verſat* )
Hos 3 illi ( 4 quod nec bene vertat ) 5 mittimus hœdos.
*LY.* Certe equidem audieram, 6 qua ſe 7 ſubducere colles
Incipiunt, 8 mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad 9 aquam, & veteris jam 10 fracta cacumina fagi,
11 Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe 12 Menalcam.
*MOE.* 13 Audieras, & 14 fama fuit; ſed carmina tantum
Noſtra 15 valent, Lycida, tela inter 16 Martia, quantum
17 Chaonias 18 dicunt, 19 aquila veniente, 20 columbas.
Quod niſi me 21 quacumque 22 novas incidere lites
Ante 23 ſiniſtra cava monuiſſet ab 24 ilice cornix;
25 Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.
*LY.* 26 Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? 27 heu, tua nobis
Pene ſimul 28 tecum 29 ſolatia rapta, Menalca!
30 Quis caneret 31 Nymphas? 30 quis humum florentibus herbis
32 Spargeret? aut viridi 33 fontes induceret umbra?

1 Vel

1 Violenter extruſi, 2 Cum fortuna omnia mutet, ac nulla hic certa ſit poſſeſſio, nec firma rerum conditio, Ter. Eun. *Omnium rerum viciſſitudo eſt*, Sal. Car. *Sed profecto fortuna in omni re dominatur*. Γνώμη. 3 Advenæ illi Arrio, qui nos migrare fecit, agroſque noſtros occupavit: 4 Imprecandi formula. Quæ res ſit ei exitio, Litores. 5 Dono. 6 Ab ea parte, qua, &c. 7. Deſcendere in planos campos, humiliores fieri. 8 Et deorſum mittere, ſeu relinquere ſummitatem ſuam facili deſcenſu. 9. Mincium fl. 10 Fractā ſummitatem. 11 Loca, ſc. ut arra & paſcua. Virgilium herum ſuum compoſitione carminum ab occupatione militum immunia reddidiſſe. 12 Virgilium herum ſuum. 13 Menalcam ideſt, Virgilium ea omnia ſervāſſe. 14 Homines dicebant rem ita ſe habere. 15 Poſſunt efficere tantum. Metaphora a re nummaria. 16 Bellica & militaria arma. Synecdoche ſpeciei pro genere. 17 Epiroticas, ideſt, quaslibet. Synecdoche ſpeciei. *Chaonia* eſt Epiri pars. 18 Hiſtoriarum aut augurii periti. 19 Dum aquila involat in eas, quod nihil eſt. 20 Sc. *valere*. 21 Sc. *ratione* poſſem, ut omnem occaſionem cum centurione Arrio litigandi præciderem, ideſt, removerem. 22 Ruſticis inſuetas. 23 A ſiniſtra parte, a qua ratum facit augurium, volans. Auſpicia ſiniſtra erant Romanis fauſta, ſed Græcis reliquiſque Barbaris dextra erant meliora. 24 In quā ſedebat. 25 Neque ego, neque Dominus meus Virgilius. 26 Poteſtne quis eſſe tam ſceleratus! Anaphora. 27 Ut te & Virgilium vita extinctum eat. 28 Si tu fuiſſes interfectus. 29 Carmina ſolatioſa, quæ ſolatium adferre ſolent, fuiſſent adempta. 30 Quis, ſi tu raptus eſſes, caneret Galateam, Amaryllida, &c. Anaphorā per interrogationem inſtituta. 31 Aquarum Deas. 32 Caneret ſparſam. 33 Hypallage eſt: umbra enim fontibus inducitur, id eſt: fontibus umbras inductas caneret.

1 Vel quæ 2 ſublegi tacitus tibi carmina nuper.
Cum te ad delicias 3 ferres 4 Amaryllida noſtras?
Tityre, 5 dum redeo ( brevis eſt via ) paſce capellas:
Et 6 potum paſtas age, Tityre, & inter agendum
7 Occurſare capro ( 8 cornu ferit ille ) caveto.
*MOE.* 9 Imo hæc, quæ 10 Varo, necdum perfecta canebat,
Vare tuum nomen ( 11 ſuperet modo Mantua nobis,
12 Mantua væ 13 miſeræ nimium vicina Cremonæ! )
14 Cantantes 15 ſublime ferent ad ſydera 16 cycni.
*LY.* Sic tua 17 Cyrneas fugiant 18 examina 18 taxos:
Sic 19 cytiſo paſtæ 20 diſtentet ubera vaccæ.
Incipe ſi 21 quid habes, & me fecere Poetam
22 Pierides: ſunt & mihi carmina: me quoque dicunt
23 Vatem paſtores; ſed 24 non ego credulus illis.
Nam neque adhuc 25 Varo videor, nec dicere 26 Cinna
27 Digna, ſed 28 argutos inter ſtrepere 29 anſer olores:
*MOE.* 30 Id quidem ago, & tacitus, Lycida, mecum ipſe 31 voluto,
32 Si valeam meminiſſe: 33 neque eſt ignobile carmen.
34 Huc ades, o 35 Galatea: 36 quis eſt nam ludus in undis?

1 Hic

1 Vel quis componeret talia carmina, qualia &c. 2 Surripui tacite ſecreto, latenter. Antinomia. 3 Proficiſceretis, ires. 4. Romam. 5 Donec. 6 Impelle capellas, poſtquam paſtæ ſunt ad aquas, ut petent. 7 Ne occurſes. Helleniſmus. 8 Cornibus. 9 Imo potius dic, qui caneret hæc carmina quæ Menalcas canebat, id eſt compoſuerat Varo, quamvis nondum perfecta eſſent. 10 In honorem Vari: de quo in Ecloga 6. *Te noſtræ, Vare, myricæ &c.* 11 Dummodo Mantua ſuperſit ac redditur veteribus ejus poſſeſſoribus. 12 Ab Mantua. Cum enim militibus Octavii aſſignatus ager Cremonenſium, qui adverſis partibus faviſſent, in diviſionem non ſatis eſſet: Mantuani quoque agri pars donata eſt. Vide Argumentum. Pathos per exclamationem. Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 13 Ob amiſſos agros. 14 Poetæ. 15 In altum, ut cycni volant. 16 Si precor, ut &c. Obteſtantis particula. Sic proſpere cedant mellificia, abundet lac. Sic Ecl. 10. v. 4. 17 Quaslibet arbores venenatas. *Cyrnus* eſt inſula in Mari Mediterraneo, alio nomine dicta *Corſica*, in qua plurimæ taxi apibus noxiæ. 18 Fœturæ apum tuarum. 19 Frutice ſuccoſo & dulci. 20 Impleant lacte uſque ad diſtentionem ſua ubera. 21 Aliquid quod canas, id eſt, ſi quid carminis ad manum habes. 22 Muſæ in Pierio monte degentes. 23 Sc. *eſſe*. 24 Sc. *ſum*, id eſt, non habeo illis fidem. 25 Oratore egregio. 26 Poeta eximio. 27 Quæ comparentur optimis illis poetis. 28 Canoros cycnos, id eſt, ſuaviſſimos Poetas. 29 Ut, tanquam anſer, id eſt, Poeta malus. Non inepti modeſti Poetæ comparatio: alluſam tamen ad Anſerem ignobilem Poetam, qui ſcripſit Antonii geſta. 30 Certe ego conor incipere. 31 Agito, repeto. 32 An poſſim in memoriam mihi revocare carmen, quod incipere paro. 33 Et dignum, quod noſcatur, nobiliſſima enim eſt cantilena. Litores. 34 Veni in terram. 35 Nympha Marina. 36 Quæ voluptas in mari eſſe poteſt? q. d. nulla. Interrogatio negandi vim habens.

1 Hic ver 2 purpureum, 3 varios hic 4 flumina circum
5 Fundit humus flores, hic candida populus 6 antro
Imminet, & 7 lentæ 8 texunt umbracula vites.
Huc ades, 9 inſani feriant 10 ſine litora fluctus.
*LY.* 12 Quid? quæ te 12 pura 13 ſolum ſub nocte canentem
Audieram? 14 numeros memini, ſi verba tenerem.
*MOE.* Daphni, quid antiquos 15 ſignorum 16 ſuſpicis ortus?
Ecce 17 Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum,
18 Aſtrum, 19 quo 20 ſegetes gauderent frugibus, & 19 quo
21 Duceret 22 apricis in collibus 23 uva 21 colorem.
24 Inſere, 25 Daphni, pyros, 26 carpent tua poma 27 nepotes.
28 *Omnia* 29 *fert ætas*, 30 animum quoque, ſæpe ego longos
Cantando, puerum memini me 31 condere 32 ſoles.
Nunc 33 oblita mihi tot carmina, vox quoque 34 Mœrin
Jam 35 fugit ipſa, 36 lupi 37 Mœrin videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſæpe 38 Menalcas.
*LY.* 39 Cauſando noſtros 40 in longum 41 ducis amores,
42 Et nunc 43 omne tibi ſtratum 44 ſilet æquor, & omnes
( Aſpi-

1 In terris eſt. 2 Purpureis floribus ornatum. 3 Varii coloris & odoris. 4 Circum flumina. Anaſtrophe, 5 Metaphora a rebus liquidis. 6 Impendet, id eſt, in antrum declinat. 7 Flexibiles. 8 Contextu ſuo efficiunt umbras. 9 Furentes aut magni & vehementes. Sic 2. Æn. *Quid tantum inſano juvat indulgere labori*? Metaphora ab hominibus mente captis. 10 Permitte, ſc. *ut*. Aſyndeton. 11 Cur vero iſta carmina non canis? 12 Serena. 13 Cum ſolus eſſes. 14 Modus cantus νόμον rhytmum verſuum, ſi verſus tenerem. 15 Siderum. 16 Surſum inſpicis, cum ſit novus ortus admirandus. 17 Stella Julii Cæſaris, a *Dione*, Veneris matre, & Julo, Veneris nepote, oriundi, eluxit, apparuit. 18 Anadiploſis. 19 Sc. *oriente*. 20 Herbæ ſatæ impleantur granis frugum propter maturitatem; id autem fit in Julio. 21 Attraheret colorem purpureum, id eſt, maturesceret. 22 Soli oppoſitis & calidis. 23 Seu hortis. 24 Planta arbores. Synecdoche ſpeciei pro genere. 25 Apoſtrophe. 26 Decerpent. 27 Poſteri tui. 28 Longævitas vitæ aufert, adimit ſecum omnia juventutis vel corporis bona. 29 Enallage ſimpl. pro comp. 30 Memoriam quoque, & animi vires, nedum corporalia. 31 Conſumpſiſſe. Enallage temporis. 32 Dies æſtivos. Metonymia efficientis pro effecto. 33 Oblivioni a me tradita ſunt, exciderunt mihi præ ſenio Enallage generis deponentis pro paſſivo. 34 Me. 35. Deſinit ac deſerit. 36 Et opinione noxii luporum viſus, qui homini, quem priores viderint, vocem ad tempus adimunt. Plin. l. 8. c. 22. Theocr. 13. Οὐ φθέγξῃ, λύκον εἶδες. 37 Obmutui, uti ſolent, quos lupi priores viderunt. Metonymia antecedentis pro conſequente. 38 Ipſe Virgilius refert tibi ſatis ea, quæ deſideras carmina. 39 Cauſas prætexendo, tergiverſando & excuſando incendis magis intendiſque deſiderium meum tui audiendi. 40 Sc. *tempus*. 41 Differs carmina, quæ ſummopere amo. Metonymia ſubjecti pro adjuncto. 42 Invitat ab opportunitate. 43 Omnis locus æquus, ſive in mari, ſive in terra, ſedatus & æquatus, tranquillus eſt in gratiam tuam, quo commodius capere poſſis. Metaphora a ventis. 44 Quia nullus eſt ventus.

( Aſpice , ) 1 ventoſi ceciderunt murmuris auræ.
2 Hinc 3 adeo media eſt nobis via, namque ſepulchrum
Incipit apparere 4 Bianoris, hic, ubi denſas
Agricolæ 5 ſtringunt frondes, hic, Mœri, canamus.
Hic 6 hædos 7 depone, tamen 8 veniemus in urbem.
Aut ſi, 9 nox pluviam ne colligat 10 ante, veremur,
Cantantes licet 11 uſque ( 12 minus via lædet ) eamus.
Cantantes ut eamus, 13 ego hoc te 14 faſce levabo.
*MOE.* Deſine 15 plura, 16 puer, & quod nunc 17 inſtat,
18 agamus.
Carmina tum melius, cum 19 venerit 20 ipſe, canemus.

1 Sonori, id eſt ventoſæ procellæ ſedatæ ſunt. 2 Nos eundo abſolvimus mediam itineris, cum ſimus in media via. 3 Omnino. 4 Qui & Ocnus dictus eſt, & Mantuam a ſe conditam a nomine matris ſuæ fatidicæ Mantus dixit. 5 Abſtrahunt, amputant ramos arborum luxuriantes. 6 Onus, donum Arrio miſſum. 7 De humeris. 8 Tempori, ac ſatis tempeſtive. 9 Ne circa noctem pluat. 10 Priuſquam pervegiamus in urbem. 11 Semper aſſidue. 12 Via offendet & defatigabit nos minus, quam ſi triſtes incederemus: comes enim jucundus pro vehiculo eſt. 13 Ego portabo hædos tuos. 14 Onere hœdorum tuorum, quos portas. 15 Sc. *expetere a me*. 16 Lycida. 17 Imminet & urget nos, ut noſtrorum agrorum poſſeſſori hœdos iſtos mittamus veniæ gratia. 18 Sc. *id.* 19 Ab urbe Roma, ut agros recipiat. 20 Menalcas, Virgilius, author carminum noſtrorum; alii Auguſtum intelligunt.

## Ecloga X. cui nomen GALLUS.

### ARGUMENTUM.

Cornelius Gallus eximius poeta fuit, primuſque Ægypti præfectus, qui eum Cythereiden meretricem, Volumnii libertam, quam poeta hic Lycoridem vocat, perdite adamaret, neque illa mutuo amori reſponderet, ſed, ipſo ſpreto. Antoninm in Galliam ſecuta eſſet, ægerrime repulſam tuliſſe creditur. Eum itaque hac Ecloga conſolatur Virgilius, ſed ita, ut a paſtoralibus perſonis ruſticiſque comparationibus non ſecedat. Totum autem fere hoc argumentum ſumptum eſt ex Thyrſide Theocriti, ubi ſimilem Daphnidis amorem exſequitur.

1 Extremum hunc 2 Arethuſa mihi 3 concede laborem.
Pauca 4 meo Gallo, ſed quæ legat 5 Lycoris,
Carmina ſunt dicenda, neget 6 quis carmina Gallo?
7 Sic 8 tibi, cum 9 fluctus ſubter labere Sicanos,
10 Doris 11 amara 12 ſuam non intermiſceat undam.

Inci-

1 Ultimum hoc carmen, quia non plura bucolica carmina conficere ſtatui. 2 Nympha fontis Siculi. 3 Permitte. 4 Amico meo. 5 Amica ejus Cytheris. 6 Q. d. nemo cum ſit Poeta eximius. 7 Sic; ex Elide fugiens Alphæum fluvium. in Siciliam per ſepultas ſubter mare vias fluas pura, intemerata, nec mari permiſta v. 3. Æn. ſub fine. 8 Aquis dulcibus. 9 Fines ſub mari Siculo. 10 Nerei conjux, filia Oceani, Nympharum mater, quam pro aqua marina poſuit, ſive ipſo mari, per Metonym. ſubjecti poſt ſeſ. 11 Salſa. 12 Marinam, & ita amaram undam.

Incipe: 1 ſollicitos 2 Galli dicamus amores:
Dum tenera 3 attondent 4 ſimæ 5 virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: 6 reſpondent omnia ſylvæ.
7 Quæ 8 nemora, aut 7 qui vos ſaltus habuere, puellæ
9 Najades, 10 indigno cum Gallus, amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis 11 juga, nam neque 12 Pindi,
Ulla 14 moram fecere, neque Aonia 14 Aganippe.
15 Illum etiam tauri, 16 illum etiam 17 flevere 18 myricæ:
19 Pinifer illum etiam 20 ſola ſub rupe 21 jacentem
23 Mænalus, & gelidi 22 fleverunt ſaxa 24 Lycæi.
Stant 15 & oves 26 circum, 27 noſtri nec pœnitet illas:
28 Nec te pœniteat pecoris, 29 divine Poeta.
Et formoſus oves 30 ad flumina pavit 31 Adonis.
Venit & 32 Upilio: 33 tardi venere bubulci:
34 Uvidus 35 hyberna venit de glande Menalcas.
36 Omnes; unde amor 37 iſte, rogant, 38 tibi? venit 39 Apollo:
Galle, quid 40 inſanis; inquit: 41 tua cura Lycotis,

Perque

1 Sollicitudinis plenos, ſollicitudinem adducentes. Metonymia effecti pro efficiente. Hinc Ovid. 1. Ep. *Res eſt ſolliciti plena timoris amor*. 2 Quos Gallus in Licorin confert. 3 Carpunt. Græce κείρουσι: 4 Naſum incurvum habentes. 5 Frutices. 6 Per echo & reſonantiam vocis reddunt omnia noſtra verba. 7 Polyptoton. 8 In quibus nemoribus aut ſaltibus fuiſtis? Inter *nemora* & *ſaltus* hanc differentiam eſſe volunt, ut *nemus* dicatur ſylva non ita denſa, in qua pecora paſci poſſunt, a Græco verbo νέμω, id eſt, *paſco*: *ſaltu* vero ſylva denſior, quæ a feris nonniſi ſaliendo tranſiri poteſt. 9 Nymphæ fontium, a νάω, *fluo* Apoſtrophe. 10 Tali viro, ſc. cum meliori amore dignus eſſet. 11 Tithorea & Nyampeus, duo vertices Parnaſſi montis in Bœotia, Muſis, & Apollini ſacri. 12 Montis Theſſaliæ etiam Muſis ſacri. 13 Detinuerunt vos. 14 Fons Bœotiæ quæ & Aonia, prope Heliconem, Muſis ſacrum, quem Poetæ fabulantur factum ex ungula Pegaſi equi alati: unde & Græcis *Hippocrene* dicitur: quaſi τοῦ ἵππου κρήνη, id eſt, *equi fons*. 15 Gallum, Anaphora, 16 Arbores ſacræ Apollini Muſarum præſidi. 17 Defleverunt. Simplex pro compoſ. 18. Id eſt, ſummi quique & infimi. 19 Pinus proferens. 20 Deſerta, non habitata. Ter. Andr. *Venit alicunde meditatus* ex ſolo *loco*. Idem Phorm. *Nonne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier in ſolas terras?* 21 Quod deſperantis amatoris eſt. 22 Arcadiæ mons. 23 Deplorarunt. 24 Montis Arcadiæ. 25 Etiam. 26 In circuitu, ubi Gallus amore languens decubabat. 27 Paſtorum amantium, id eſt, neque tui, neque mei: tui nempe, amores tuos flentis: mei, amores tuos canentis. 28 Nec pudeat te paſtoralia tractare. 20 Excellens. 30 Juxta. 31 Puer ille formoſus plurimum a Venere dilectus. Ab exemplo. 32 Ovium paſtor. 33 Stulti. 34 Madidus. 35 De glandium collectione, quæ fit hyberno tempore. 16 Ruſtici. 37 Tantum te Gallum invaſerit. 38 Ad te conſolandum. 39 Muſarum præſes. 40 Amore correptus furis? O Quæ cor tuum urit, quæ tantopere tibi curæ eſt.

Perque 1 nives 2 alium, perque 3 horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & 4 agreſti capitis 5 Sylvanus 4 honore,
Florentes 6 ferulas, & 7 grandia lilia 8 quaſſans.
Pan Deus Arcadiæ 9 venit, quem vidimus 10 ipſi
11 Sanguineis ebuli 12 baccis, minioque 13 rubentem.
Ecquis erit 14 modus? inquit: amor non 15 talia curat.
16 Nec lacrymis crudelis 17 amor, 16 nec gramina 18 rivis.
16 Nec 19 cytiſo ſaturantur apes, nec 20 fronde capellæ,
Triſtis at 21 ille: Tamen 22 cantabitis, Arcades, inquit,
23 Montibus hæc veſtris: 24 ſolis 25 cantare periti
Arcades: o mihi 26 tum quam molliter 27 oſſa quieſcant,
28 Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, veſtriſque fuiſſem
Aut 29 cuſtos gregis, aut maturæ 30 vinitor uvæ!
Certe, ſive mihi 31 Phyllis, ſive eſſet 31 Amyntas,
Seu quicunque 32 furor; (33 quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et 34 nigræ violæ ſunt, & 35 vaccinia 34 nigra)
Mecum inter ſalices 36 lenta ſub vite, jaceret:
37 Serta mihi Phyllis 38 legeret, cantaret Amyntas.
39 Hic 40 gelidi fontes 39 hic 41 mollia prata 42 Lycori.
38 Hic nemus: 39 hic ipſo tecum 43 conſumerer ævo,
Nunc 44 inſanus amor duri 45 me 46 Martis in 47 armis:

1 Te-

1 Alpium. 2 Virum, ſc. Antonium in Galliam, ut in Argumento. 3 Terribilia. 4 Ornatu ſylveſtri, id eſt, corona frondea, qua caput cinctus veniebat Sylvanus. Sic Horat. folia ſive frondes arborum, *ſylvarum honorem* appellavit. Od. 2. Epod. 5 Deus ſylvarum & agrorum. 6 Frutices. 7 Pro modulo capitis. 8 Subinde concutiens. 9 Ad Gallum. 10 Nos paſtores. 11 Sanguinei coloris. 12 Acinis. 13 Habentem faciem oblitam. 14 Finis amoris tui. 15 Qualia tu facis, id eſt non mitigatur lacrymis miſere amantium. 16 Anaphora. 17 Sc. *ſaturantur*. 18 Irrigatione. 19 Flore cytiſi. 20 Frondibus cytiſi. Synecdoche numeri ſingularis pro plurali. 21 Gallus. 22 Hæc mea mala. 23 Sc. *in*. 24 Supra, Ecloga 7. 25 Cantandi. Helleniſmus. 26 Ubi mortuus fuero. 27 Superſtitioſæ antiquitati in votis erat terra levis, ut mollirer oſſa cubarent. Unde in ſepulchris olim ſcribebatur, S. T. T. L. id eſt, *Sit tibi terra levis*. Ovid. in Didone. *Et patris Anchiſæ molliter oſſa cubent*. Mart. *Sit tibi terra levis, mollique tegaris arena*. 28 Si vos carmen de meis amoribus olim cecineritis. Metonymia ſubjecti pro adjuncto. 29 Paſtor pecudum. Urbes deteſtatur, ubi meretrices ſunt perfidæ & exitioſæ. 30 Vindemiator, ut ſc. non inciderent in talem amorem. 31 Amica, aut amaſius. 32 Amor vehemens, cura, deliciæ: furoris enim amor omnis plenus eſt: id eſt, ſive quiſpiam alius eſſet mihi cauſa amoris. 33 Prolepſis. 34 Flores violarum nigri. 35 Eclog. 3. *Vaccinia nigra leguntur*. 36 Flexibili. 37 Flores, e quibus fierent ſerta. 38 Colligeret. Simplex pro compoſito. 39 Anaphora. 40 Refrigerativi. 41 Herboſa. 42 Apoſtrophe ad amicam. 43 Conſumi & mori velim toto tempore vitæ meæ. 44 Vehemens, hominis reddens inſanos. Meton. effecti pro efficiente. 45 Gallum. 46 Belli. Metonym. efficientis pro effecto. 47 Quæ longe abhorrent a mollibus pratis.

1 Tela inter media, atque 2 adverſos detinet 3 hoſtes.
Tu procul 4 e patria ( 5 nec ſit mihi credere ) tantum
6 Alpinas, ah! dura, nives, & frigora 7 Rheni
Me ſine ſola vides. 8 Ah, te ne frigora lædant!
8 Ah tibi ne teneras glacies 9 ſecet aſpera 10 plantas!
11 Ibo, &, 12 Chalcidico quæ ſunt 13 mihi condita verſu,
Carmina 14 paſtoris Siculi 15 modulabor avena.
16 Certum eſt in ſylvis, inter 17 ſpelæa ferarum
18 Malle pati, teneriſque meos 19 incidere 20 amores
21 Arboribus, 22 creſcent 23 illæ, 24 creſcetis amores.
25 Intereà 26 miſtis luſtrabo 27 Mænala Nymphis,
Aut 28 acres venabor apros, non me ulla vetabunt
Frigora 29 Parthenios canibus 30 circumdare ſaltus.
Jam mihi per 31 rupes videor, 32 lucoſque ſonantes
Ire, libet 33 Partho 34 torquere 35 Cydonia 33 cornu
Spicula, tanquam 36 hæc ſit noſtri medicina 37 furoris,
Aut 38 Deus ille 39 malis hominum miteſcere diſcat,
40 Jam neque 41 Hamadryades rurſus, nec carmina nobis

Ipſa

1 Quæ longe diſcrepant a gladibus fortibus, 2 Nobis inimicos. 3 Qui diſcrepant a nemore amœno. 4 A patria. 5 Utinam non credam tantam duritiem de te. 6 Quæ ſunt in Alpibus, montibus Italiam a Gallia & Germania dividentibus. 7 Fluvii Galliam a Germania dirimentis. 8 Sc. *cave*, Anaphora. 9 Dilaceret, vulneret. 10 Pedes. Pars pro toto. 11 Statuit ſibi ſolatium & remedium quærere a carmine, ſylvarum luſtratione & venatu. 12 Gallus latine reddiderat Euphorionis Chalcidenſis carmina. 13 A me compoſita ſtylo Poetæ Euphorionis Chalcidenſis. 14 Theocriti Poetæ Siculi. 15 Canam fiſtula. Metonymia materiæ. 16 Omnino decrevi. 17 Speluncas ſeu latibula. 18 Hanc miſeriam, quam in tali amore perſiſtere. 19 Solebant veteres in corticibus arborum nomina deliciarum ſuarum notare. Sic Oenone apud Ovid. ad Paridem. *Inciſa ſervant a te mea nomina fagi*, &c. 20 Carmẽ de meis amoribus. Metonym. ſubjecti pro adjuncto. 21 Arborum corticibus. 22 *Et quantum trunci, tantum mea nomina creſcant: Creſcite & in titulos ſurgite rite meos*. Ovid. Epiſt. Oen. 23 Arbores. 24 Polyptoton. 25 Dum amores creſcent. 26 Mixtus inter Nymphas. 27 Arcadiæ montem. 28 Veloces, feroces. Horat. Od. 2. Epod. *Aut trudit acres hinc & hinc multa cane Apros in obſtantes plagas*. 29. Arcadios a monte *Parthenio*, quem luſtrant παρθένος virgines Dianæ comites. 30 Obſidere. 31 Montes ſaxoſos. 32 Nemora reſonantia, id eſt, in Arcadia. 33 Arcu Parthico, in cujus extremis angulis cornu eſt. Primitivum pro derivativo. 34 Jaculari. 35 Cretenſia: Cydon eſt e nobilibus Cretæ urbibus. 36 Venatio & ferarum ſectandarum defatigatio. 37 Inſani amoris. 38 Amoris Cupido. 39 Cruciatibus, miſeriis hominum. 40 Æger animus mutat conſilia. 41 Nymphæ ſeu Deæ ſylvarum, ἅμα ταῖς δρυσὶ natæ, & denatæ.

Ipſa placent : ipſæ rurſus 1 concedite ſylvæ.
Non 2 illum noſtri poſſunt mutare 3 labores :
4 Nec ſi 5 frigoribus mediis 6 Hebrumque 7 bibamus,
8 Sithoniaſque nives hyemis 9 ſubeamus 10 aquoſæ :
Nec ſi, cum 11 moriens alta 12 liber aret in ulmo,
Æthiopum 13 verſemus oves 14 ſub ſidere Cancri.
*Omnia vincit* 15 *amor* : & nos 16 cedamus 15 amori.
Hæc ſat erit, 17 Divæ, 18 veſtrum ceciniſſe Poëtam,
Dum ſedet, & gracili 19 fiſcellam 20 texit hibiſco,
Pierides : 21 vos hæc facietis 22 maxima 23 Gallo :
Gallo, cujus amor tantùm mihi creſcit in 24 horas,
Quantum 25 vere novo viridis 26 ſe ſubjicit alnus.
Surgamus : ſolet eſſe 27 gravis cantantibus umbra,
28 Juniperi 27 gravis umbra, nocent & frugibus umbræ.
29 Ite domum, ſaturæ, 30 venit Heſperus, ite, 31 capellæ.

P. VIRG.

1 Simul cedite, valete cum Nymphis & feris veſtris. 2 Deum Cupidinem, vel amorem. 3 Mala mea. 4 Nec ille amor poteſt mutari, etiamſi, &c. 5 Media hyeme, quando frigora ſolent eſſe intenſiſſima. Meton. effecti. 6 Aquam ex Hebro Thraciæ fluvio. Totum pro parte. 7 Bibam Synecd. num. plur. 8 Thracias. 9 Ingrediar. 10 Aquam generantis. 11 Flaceſcens. 12 Cortex arboris deſiccatur præ calore. 13 Ducam ad nova pabula, paſcam. 14 Tempore ſolſtitii æſtivi, quando ſol eſt in cœleſti ſigno Zodiaci, quod Cancer dicitur. 15 Polyptoton. 16 Locum demus. 17 O Muſæ. 18 Me vatem veſtrum, Virgilium luſiſſe, dum tenui argumento gracile carmen conficit. 19 Vas vimineum. 20 Componit. 21 Mea carmina. 22 Acceptiſſima. 23 Anadiploſis. 24 Singulas. 25 In principio veris. 26 Se erigit. 27 Moleſta. 28 *Arboribus primum certis gravis umbra tributa eſt. Uſque adeo capitis faciant ut ſæpe doloribus, &c.* Lucret. 6. l. 29 Ad ſtabula veſtra. 30 Adveſperaſcit, id eſt, jam opus ad finem perduximus. Significat ergo his verbis crepuſculum, quod Ovid. 4. Met. his tribus verſibus circumlocutus eſt : *Jamque dies exactus erat, tempuſque ſubibat, Quod tu nec tenebras, nec poſſis dicere lucem. Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.* 31 Apoſtrophe & Anaphora.

# P. VIRGILII MARONIS
# GEORGICORUM.
## LIBER I.

### ARGUMENTUM

PRopoſitio operis. Invocatio Numinum. Aratio, ejus præcognita arandi tempora: ſoli natura & diſcrimina: novalis prærogativa. Sementis. Peſtes Satorum. Agriculturæ origo. Inſtrumenta ruſtica. Operum ruſticorum tempora, quæ a cœli & ſiderum cognitione pendent. Tempeſtatum prognoſtica, a Sole & Luna. Prodigia, quæ Jul. Cæſ. cædem ſecuta, præſagierunt civile bellum contra Brutum & Caſſium.

### AD C. MOECENATEM.

* I. QUid faciat 1 lætas ſegetes, 2 quo ſidere terram
3 Vertere, Mœcenas, II. ulmiſque adjungere vites
Conveniat; III. quæ cura boum, 4 qui cultus habendo
Sit pecori; IV. apibus quanta experientia 5 parcis:
6 Hinc canere incipiam. 7 Vos, o clariſſima mundi
8 Lumina, 9 labentem cœlo quæ 10 ducitis annum;
11 Liber, & 12 alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
13 Chaoniam pingui glandem mutavit 14 ariſta,
Poculaque inventis 15 Acheloia miſcuit uvis:

Et

* Pulchra & plena Georgicorum & laborum & librorum propoſitio & diviſio; ut argumentum ſit libri 1. I. *Agriculturæ rationes & tempora*. II. *Arborum plantatio atque inſitio*. III. *Pecoris cura*. IV. *Apum & mellificii ratio*. 1. Terras aut herbas ſatorum ſeminum pingues: tunc enim ſegetem uberrimam ferunt; & ex ubertate oritur lætitia. 2 In cujus ſideris ortu & occaſu, quo tempore obſervatio: ex ſideribus enim tempora colliguntur. 3 Arando. 4 Quæ cura ac diligentia adhibenda ſit pecori ovillo, caprillo & equino. 5 Frugi: quia meſſa cuſtodiunt, & inventis abſtinent, & nihil ſine ordine conficiunt. 6 Deinceps. 7 Poſt propoſitionem rerum deſcribendum invocat Poeta diverſa numina. 8 Sol & Luna, anni duces: *quorum motu tempora obſervantur a ſerentibus ac condentibus*, inquit Varro. 9 Currentem, vel cito tranſeuntem. 10 Viciſſim traducitis. 11 Inventores vini & frugum: veſtro ſiquidem beneficio & invento gens humana a glandium & quæ uſu ad pinguiorem frumenti & vini victum traducta eſt. 12 Altrix noſtra, 13 Epiroticam, qua homines, in ſylva Chaonica creſcente, ante inventum frumentum, veſcebantur. Κατ' ἐξοχὴν & Synedochice pro omni glande: uti &... 14 Fruge matura, id eſt, frumento. 15 ... *Acheloja pocula*, pro qualibet aqua, reſpectu tamen habito ad hunc fluvium, qui primus omnium terra erupiſſe dicitur.

Et vos 1 agreſtum 2 præſentia numina, 3 Fauni,
4 Ferte ſimul 3 Faunique 4 pedem, 3 Dryadeſque 5 puellæ,
6 Munera veſtra cano: 7 Tuque o, cui 8 prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; & 9 cultor nemorum, cui 10 pingua Ceæ
Ter centum 11 nivei 12 tondent dumeta juvenci;
13 Ipſe, nemus linquens patrium ſaltuſque Lycæi,
Pan, ovium cuſtos, tua 14 ſi tibi Mænala curæ,
Adſis, O Tegææ favens; oleæque Minerva
Inventrix, 15 uncique 16 puer monſtrator aratri,
Et teneram 17 ab radice ferens, Sylvane, cupreſſum,
Dique, Deæque omnes, ſtudium quibus arva tueri,
Quique novas alitis 18 nonnullo ſemine fruges,
Quique 19 ſatis 20 largum cœlo demittis imbrem.
21 Tuque adeo, 22 quem mox quæ ſint habitura Deorum
Concilia, incertum eſt; urbiſne inviſere, Cæſar,
I. Terrarumque 23 velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum, 24 tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens 25 materna tempora myrto;
II. An Deus immenſi venias maris, ac tua nautæ
Numina ſola colant, tibi ſerviat 26 ultima Thule;
Neque ſibi generum 27 Tethys 28 emat omnibus undis;
III.

1 Agros colentium ſeu ruſticorũ. 2 Propitia & in terris degentia. 3 Bacchi comites, numina ruſtica, rerũ ſylveſtriũ præſides, ad 2. l. 5. 4 Adeſte, convertite in auxiliũ meũ. 5 Nymphæ arborum, 6 Inventa veſtra, glandes & frondes quibus paſcuntur pecora. 7 Neptune, cujus tridente percuſſa terra in certamine cũ Pallade ſuper Athenarũ nomine, produxit equũ. 8 Generaliter, quæ Deorum parens fuerit cũ cœlo: vel quæ prima emerſerit ante omnia elementa: vel ſpeciali reſpectu ad Atticam, contentionis Nept. cum Pallade locum, quæ primã ſe & antiquiſſimam terram gentemque prædicat. 9 Ariſtæe, pecorum in Cea inſ. in mari Ægeo præſes, ubi & reparaſſe apes diceris, ad l. 4. 10 Oves pingues reddentia. 11 Candidi, 12 Paſcendo abrodunt loca dumis & ſpinis referta. 13 Pan præſes paſtorum, relicta Arcadia, in qua Lycæus & Mœnalus Montes, Tegea oppidum, adſis. 14 Tametſi. 15 Incurvi, & uncum in ſtiva habentis. 16 Triptoleme, qui a Cerere edoctus in Attica primum, mox per orbem, agri colendi rationes ſparſit. Alii Oſyrim Ægyptium intelligunt. 17 Integram cupreſſum, radicitus evulſam, Nota ex fab. Cypariſſi. 18 Quodam nativo alimento. 19 Ad utilitatem ſatorum, ſeu ſegetum. 20 Fœcunditatem largientem. 21 Auguſte Cæſar, adſis. 22 Cujus ſero tandem hinc ad Deos migrantis, in arbitrio eſt, in quorum numero eſſe Deorum, I. *terreſtrium* II. *marinorum*, III. *cæleſtium*, *aut*, *inferorum*: quem tamen rejicit Poeta. 23 Sc. *aſſumere*, id eſt, an velis coli in urbibus ab his, qui eas inhabitant, tanquam eorum protector. 24 Tempeſtatum aut temporum, potentiam habentem. 25 Veneri facta, e cujus ſtirpe Octavius Auguſtus enim originem habuit ab Julio, qui fuit filius Æneæ: cujus mater Venus. 26 Ultima Romanis tum nota nec vera tamen eſt, id eſt, extremi hominum. 27 Magna maris Dea. 28 Accipiat, comparet dote undarum omnium, quarum Deus efficieris. Ad Romanam conſuetudinem uxoris capiendæ alludit. Tribus modis uxor habebatur, uſu, farre, & coemptione.

III. Anne novum 1 tardis ſidus te menſibus addas,
2 Qua locus Erigonen inter, 3 Chelaſque ſequentes
4 Panditur; ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli 5 juſta plus parte 6 relinquit,
7 Quicquid eris, (IV. nam te nec ſperent 8 Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat 9 tam dira cupido,
10 Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,
Nec 11 repetita 12 ſequi curet 13 Proſerpina matrem)
14 Da facilem curſum, atque 15 audacibus 16 annue cœptis,
Ignaroſque 17 viæ, mecum miſeratus 18 agreſtes
19 Ingredere, & votis 20 jam nunc aſſueſce 21 vocari.
22 Vere novo, gelidus 23 canis cum montibus humor
24 Liquitur, & Zephyro 26 putris ſe gleba 26 reſolvit,
27 Depreſſo incipiat 28 jam tum 29 mihi taurus aratro
30 Ingemere, & ſulco attritus 31 ſplendeſcere 32 vomer.
Illa 33 ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, 34 bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit;
35 Illius immenſæ ruperunt 36 horrea meſſes.

1 At

1 Æſtivis: propter longiſſimos dies & horas civiles. 2 Inter Virginem, & Scorpium plus æquo ſibi in Zodiaco occupantem vacare ait Auguſto locum: in libra ſc. ſub quo ſigno natus eſt, & ad cujus juſtitiam imperavit. 3 Brachia ſcorpii magnitudine ſui corporis locum duorum ſignorum occupantis. 4 Aperitur. 5 Plus tibi tribuit partis, quam ſibi relinquat, ut vix habeat, ubi maneat ipſe ſcorpius. 6 Ut novum ſydus accipiat. 7 Quodcunque numen eris, ſive terræ, ſive maris, ſive cœli. Concluſio eſt. 8 Inferorum loca. Rejectam vult inferni regni optionem, utcunque inferni Elyſium a Græcis efferatur laudibus & a Proſerpina ſuper cœlo prælatum fuerit. 9 Ut inferis dominari velis. 10 Quantumvis velit, admirando efferat beatorum loca. 11 A matre Cerere. 12 Nolit redire ad ſuperos. 13 Jovis & Cereris filia. 14 Aſpira mihi, fer mihi opem, cum in cœlo es, o Cæſar. Tranſlatio eſt ab equis, vel a navigatione tracta. Facilem enim curſum habeat nautæ, cum aura aſpirat. 15 Quia primus Latinorum Virgilius agriculturam carmine ſcripſit. 16 Fave annuendo. 17 Rationis & conſuetudinis colendi. 18 Agricolas. 19 Accede, adſis ut numen. 20 Vivus: dum adhuc in terris es: viventi enim divini honores habiti. Horat. *Præſenti tibi maturos largimur honores, Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.* 21 Invocati a nobis. 22 Initio veris: cujus ſigna ponit nives ſolutas & glebas putreſcentes ſpiritu genitabilis Favoni. Hic incipit Poeta docere agriculturam, & primo quo tempore terra proſcindenda ſit. 23 Nive adhuc in vertice tectis. 24 Liqueſit, diſſolvitur. 25 Humefacta ac mollificata. 26 Aperit, diſſolvitur. 27 Deorſum in terram profunde impreſſo vomere. 28 Eo tempore, in vere, id eſt primo vere. 29 Cuivis aranti. 30 Magitum edere, propter laborem. 31 Splendens fieri: attritus enim frequenti aratione rubiginem amittit. 32 Ferrum aratri, quod vomit terram. 33 Satio frugum conſequitur tandem deſideriis coloni cupidi. 34 Novalis ager, qui alternis ceſſat, & vacante anno proſciſſus hyberno pateat imbri, æſtivo calori: ſequenti deinde anno ſatus utrumque iſtidem patitur. 35 Agricolæ avari. 36 Loca, in quibus triticum ponitur. *Rumpi horrea* videntur, quando magna frugum copia diſtenduntur.

1 At prius 2 ignotum 3 ferro quam 4 ſcindimus 5 æquor,
6 Ventos, & 7 varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit, ac 8 patrios cultuſque 9 habituſque locorum;
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque 10 recuſet.
Hic ſegetes, illic 11 veniunt felicius uvæ:
Arborei fœtus alibi, atque 12 injuſſa vireſcunt
Gramina: nonne vides, croceos ut 13 Tmolus odores,
India mittit ebur, 14 molles ſua thura Sabæi?
At 15 Chalybes nudi ferrum, 16 viroſaque 17 Pontus
16 Caſtorea, Eliadum 18 palmas Epirus equarum?
19 Continuo has leges, æternaque fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
20 Deucalion 21 vacuum 22 lapides jactavit in orbem:
23 Unde 24 homines nati, 25 durum genus. Ergo age, terræ
26 Pingue ſolum primis extemplo a 27 menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebaſque 28 jacentes
29 Pulverulenta coquat 30 maturis Solibus æſtas.
31 At ſi non fuerit tellus fœcunda; ſub ipſum
32 Arcturum tenui ſat erit 33 ſuſpendere ſulco:

C  1 Il-

1 Præcognita agricolæ ac prædiſcenda. 2 De quo nullum adhuc fecimus periculum. 3 Sc. *aratro*, id eſt vomere. 4 Aramus. 5 Campum, agrum planum, ab *æquitate* dictum. 6 Qui venti pluviam, qui ſerenitatem allaturi ſint, id eſt ſub quo vento ſit bona aratio. 7 Varios motus ſtellarum, variam aeris influentiam ante intelligere, 8 Qui quorumlibet patriæ ſeu loco nativo conveniant. 9 Et naturas & qualitates regionum. 10 Sc. *ferre*, id eſt non ferat, non gignat. 11 Fœcundius & uberius naſcuntur. 12 Αὐτοφυῶς, ſponte ſua, nullo ſerente, aut cogente. 13 Mons Lydiæ, vitibus & croco nobilis. 14 Arabiæ felicis populi, cujus Saba metropolis eſt, propter rerum copiam vita delicati. 15 Aſiæ Minoris, ad Pontum, populi: σιδηροτέκτονες, unde *nudi*, ut 8. Æn. & *nudus membra Pyracmon*. 16 Medicamenta ex teſticulis Caſtoris virus, id eſt, venenum quoddam habentia. 17 Inſula. 18 Epirus producit equas palmis, & victoriis nobiles in certaminibus Olympicis juxta Elidem Achajæ urbem. 19 Quos habitus & ingenia alia aliis terris indidit rerum omnium parens natura, ab ipſo Deucalionis diluvio & ipſa mundi origine. 20 Theſſaliæ rex. Promethei filius, maritus Pyrrhæ. 21 Vaſtatum diluvii aquis, & hominibus carentem, quare de mundi reſtitutione Deucalioni (qui ſolum cum Pyrrha ſupererat) Themidis oraculum adiit: quæ reſpondit, ut oſſa Magnæ Matris, poſt tergum jacerent. 22 Poſt tergum jactos. 23 Equibus, lapidibus. 24 Ex Deucalionis jactu mares: ex Pyrrhæ vero fœminæ. 25 *Unde genus durum ſumus experienſque laborum; Et documenta damus, qua ſimus origine nati*. Ovid. Met. 1. 26 Pinguis ager primo vere altius proſcindatur, glebæque inverſæ exponantur ſolibus æſtivis, quo tollantur herbæ noxiæ. 27 Januario & Februario. 28 Graves. 29 Plena pulveribus, ex magna ſiccitate. 30 Valde fervidis, feſtinis. 31 Mater leviter vomere ſtringatur ſub autumno, ne intereat penitus humor, qui exiguus erat in terra arenoſa. 32 Qui oritur Coſmice 12 die Septembris, quo tempore ſatio fit. 33 Suſpenſam tenere terram: id eſt, non arabitur, donec ſeminandum erit, niſi tenui ſulco.

1 Illic, 2 officiant 3 lætis ne frugibus herbæ;
4 Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor 5 arenam.
6 Alternis 7 idem 8 tonſas 9 ceſſare novales,
Et 10 ſegnem patiere 11 ſitu dureſcere campum.
Aut ibi 12 flava ſeres, 13 mutato ſidere, farra,
Unde prius 14 lætum 15 ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues 16 fœtus 17 viciæ, 18 triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, 19 ſylvamque ſonantem.
20 Urit enim lini campum 21 ſeges, urit avenæ,
Urunt 22 Lethæo perfuſa papavera ſomno.
23 Sed tamen alternis facilis labor: 24 arida tantum
Ne ſaturare 25 fimo pingui pudeat ſola; neve
Effœtos cinerem 26 immundum jactare per agros:
27 Sic quoque 28 mutatis 29 requieſcunt fœtibus arva.
30 Nec nulla 31 interea eſt 32 inaratæ 33 gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere 34 profuit agros,
Atque 35 levem ſtipulam 36 crepitantibus 37 urere flammis:
I. Sive 38 inde 39 occultas vires, & 40 pabula terræ
Pinguia concipiunt, II. ſive 41 illis omne per ignem
42 Excoquitur vitium, atque 43 exſudat inutilis humor;
III.

1 In pingui agro ſeu ſolo. 2 Noceant. 3 Bene provenientibus & fertilibus. 4 In terra minus fœcunda & macra. 5 Terrã, quæ eſt arenæ perſimilis. 6 Ovid. l. 1. de Pont. El. 5. *Quæ nunquam vacua ſolita eſt ceſſare novali, Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.* 7 Qui ſuo tẽpore terra utrãmque araſti. 8 Meſſas terras de novo ſatas. *Hoc novale*, aut *hæc novalis* dicitur ager, qui alternis annis ſeritur. 9 Ab onere ferendi. 10 Infœcundũ, ſterilẽ. 11 Lanugine obduci & durum fieri, ut vires recipiat. 12 Quæ flaveſcunt, dũ matura ſunt. 13 Alia anni tẽpeſtate. Si admittatur lectio *mutato ſemine*, liquidũ erit. 14 Fertile & pingue. 15 Tunica aut theca leguminũ concutiente pondere ſuo ipſũ legumen id eſt, ſi videris produxiſſe denſũ & amplu legumẽ, poteris tẽpore ſuo inſerere farra. 16 Proventus. 17 Ejus leguminis de genere lentis. 18 Amari ante maturitatẽ: alluſũ ad etymõ Lupini ἀπὸ τῆς λύπης. 19 Sc. lupinorũ virgulta. 20 Arefacit, cõſumit, exſiccat. 21 Stipula. 22 Papavera ſomnũ & oblivione cõciliantia, nec raro lethũ. *Lethe* autẽ fl. eſt Poeticus rerum oblivionem τὴν λήθην inducens: ut 6. Æneid. *Lethæo*, id eſt, oblivioſo. 23 Id eſt, poſtquã annũ ceſſaverit, poteris, unde linum ſuſtulerit, etiam farra ſerere. 24 Exhauſta terra & effœta renovetur, fiatque fœcundior, aut ſtercoratione: idque fimo aut cinere, qui ſolvit & calefacit; aut ſtipularum in arvo incenſione: quin & ipſarum glebarum. 25 Stercore. 26 Limoſum & pinguem. 27 Stercorando. 28 Si non idem genus frumenti aut leguminis ſeratur continue. 29 Non pingueſcunt. 30 Nonnulla & maxima. 31 Dum ceſſat. 32 Non aratæ. 33 Relatio beneficii: quia ſe pinguem facit ad futuros proventus. 34 Utile fuit. 35 Deſiccatam. 36 Quia ſtipula, quando comburitur, dãt crepitum. 37 Adeoque terræ crematæ quatuor de cauſis remedia ſunt & fructus. Ignis quippe vi. I. *Frigida macies ſublevatur*, II. *Uligo exſudatur*. III. *Laxantur meatus ad ſuccum & genitalem aerem admittendum*. IV. *Adſtringuntur ad arcendas pluvias nimias, calorem & frigus.* 38 Ab illa combuſtione, illis flãmis. 39 Quæ ignorantur a nobis. 40 Nutrimenta. 41 Terris. 42 Coquendo expellitur, & conſumitur. 43 Evaneſcit.

III. Seu plures calor ille vias, & 1 cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat 2 qua ſuccus in herbas:
IV. Seu 3 durat magis, & 4 venas adſtringit hiantes;
Ne 5 tenues pluviæ, 6 rapidive potentia Solis
Acrior, aut Boreæ 7 penetrabile frigus 8 adurat.
9 Multum 10 adeo, raſtris glebas qui frangit 11 inertes,
Vimineaſque 12 trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat 13 Olympo.
Et 14 qui, 15 proſciſſo quæ 16 ſuſcitat 17 æquore 18 terga,
Rurſus in 19 obliquum verſo 20 perrumpit aratro,
21 Exercetque 22 frequens tellurem, 23 atque imperat arvis.
24 Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolæ: 25 hyberno lætiſſima pulvere farra,
26 Lætus ager: nullo tantum ſe 27 Myſia 28 cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur 29 Gargara meſſes.
30 Quid dicam, jacto qui ſemine 31 cominus arva
Inſequitur 32 cumuloſque 33 ruit male pinguis arenæ?
Deinde 34 ſatis 35 fluvium inducit, 36 rivoſque ſequentes?
Et, cum 37 exuſtus ager 38 morientibus 39 æſtuat herbis,
Ecce 40 ſupercilio 41 clivoſi tramitis undam
42 Elicit: 43 illa 44 cadens 45 raucum per 46 lævia murmur
Saxa ciet, 47 ſcatebriſque arentia temperat arva.
48 Quid, qui 49 ne gravidis procumbat culmus ariſtis.

C 2 1 Lu-

1 Occultos reſolvit meatus. 2 Sc. *parte*, id eſt, per quæ ſpiramenta. 3 Sc. *ignis*. 4 Rimas condenſat apertas. 5 Subtiles & penetrabiles. 6 Attrahentis ad ſe cuncta. 7 Facile penetrantes. Sic Lucr. *penetrabile frigus & manabile*. 8 Cum frigus calorem plantis innatū extinguat, humoreque evocato, ut marceſcant, faciat, idē præſtat quod ignis: adeoque adurere dicatur. 9 Docet alios colendæ terræ modos, agrumque fieri fertilē diligentia agricolæ. 10 Valde. 11 Inutiles, infœcundas, & quaſi ſine arte aliquid producendi. 12 Super glebas. 13 Sc. *illum*. 14 Cœlo. 15 Prius ſciſſo & ſulcato. 16 Surſum prius levat. 17 Campo plano. 18 Superficiem, glebas inverſas. 19 In tranſverſum. 20 Proſcindit. 21 Neque fruſtra ſpectat illū, qui exercet, &c. Sic Hor. 2. Epod. *Paterna rura bobus exercet ſuis*. 22 Frequenter arando. 23 Et ſic domat agros, ut ſibi audientes faciat. 24 Æſtiva ſc. æſtates humidas, hyemes ſerenas. 25 Quia farra ſunt fertiliſſima ſerenitate hyberna, qua pulvis per ſiccitatem producitur. 26 Ferax hyberno pulvere. 27 Regio eſt Helleſponti, nominata a Myſis, qui e Thracia illuc migraverunt: quæ ſubdita fuit Telepho: & poſtea Teuthrāti. 28 Provētu frugū quantū ſc. ſerenitate hyberna. 29 Oppidū ad radicē Idæ mōtis in Myſia, ut una eadēque ſit regio. Macrob. l. 5. Sat. c. 20. 30 Quid dicā de illo, id eſt, quātū ille prout arvis? Proſequitur intētū, *quid faciat lætas ſegetes*. 31 De prope, & ſtatim quaſi confertis manibus. 32 Et diſſipat, cōminuit, invertit, eum glebas arenæ nō pinguis, ſed ſterilis. Nā terra ſterilis eſt ſimilis arenæ. 33 Sic Georg. 2. *& ruit atram ad cœlum picea craſſus caligine nubem*. 34 Segentibus. 35 Ad irrigandos agros. 36 Et aquas defluentes in agrū. 37 Nimio calore. 38 Lāguētibus, præ nimia ſiccitate. 39 Nimiū caleſcit, fervet. 40 Jugo, cacumine, ſūmitate. Metaphora ab hōine. 41 Multos clives habentis. 42 Educit. 43 Aqua. 44 Defluens. 45 Infractū. 46 Attrita ſeu polita. 47 Ebullitionibus. 48 Quid de illo dicā, quantū juvet arva, &c. 49 Ne in frondē luxuriēt ſata, ubertatē nimiā pecore immiſſo depaſcit, detondetque.

1 Luxuriem ſegetum tenera 2 depaſcit in herba,
Cum primum ſulcus 3 æquant ſata? 4 quique paludis
Collectum humorem 5 bibula 6 deducit arena?
Præſertim 7 incertis ſi menſibus amnis abundans
8 Exit, & 9 obducto late tenet omnia limo,
10 Unde cavæ tepido 11 ſudant humore 12 lacunæ;
13 Nec tamen (hæc cum ſint hominum, boumque labores,
15 Verſando terram, 15 experti) nihil 16 improbus anſer,
17 Strimoniæque grues, & amaris 18 intyba fibris
19 Officiunt, aut 20 umbra nocet. 21 Pater ipſe, colendi
Haud facilem eſſe 22 viam voluit, primuſque per artem
23 Movit agros, curis 24 acuens mortalia corda:
Nec 25 torpere gravi paſſus 26 regna 27 veterno.
28 Ante Jovem nulli 29 ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri 30 limitem campum
Fas erat: 31 in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo 32 poſcente, ferebat.
33 Ille 34 malum 35 virus ſerpentibus addidit 36 atris,
37 Prædarique lupos juſſit, 38 pontumque moveri:
Melláque decuſſit 39 foliis, 40 ignemque removit.

Et

1 Abundantiam pinguium culmorum. 2 Paſcendo pecora abſumit. 3 Cooperiunt per æqualem altitudinem. 4 Qui ſulco ducto exſiccat arva, cavetque uliginem ſatis noxiam. 5 Multum aquæ bibente propter ſiccam terram. 6 Diminuit, aufert. 7 Si qua inundatione, per menſes vernos & autumnales quorum tempeſtates haud ita certæ ſunt, nunc pluvioſæ, nunc ſiccæ, limo obducantur arva. 8 Se ſupra ripas & limites ſuos late effundit. Ovid. 1. Met. belle hoc *Expatiata ruunt per apertos flumina campos.* 9 Superducto. 10 A quo limo. 11 Diſtillat. 12 Foſſæ ſeu receptacula aquarũ, id eſt, in quæ ſe aqua colligit. 21 Poſtquã edocuit diligentiã agricolis in colẽdo agro ſervandã, ſubjungit miſera corũ fata. 14 Arãdo, & colẽdo. 15 Talia pericula ſupradicta. 16 Avidus, inſatiabilis, nocens. Plin. 10. l. 15. c. 17 Circa Strimonem. Traciæ fluvium, verſari ſolitæ. 18 Cichorea, cujus radix amara eſt. 19 Nocent. 20 *Nocent & frugibus umbræ* ult. Eclog. 21 Jupiter. 22 Modum, rationem. 23 Aravit. 24 Accendens, excitans. 25 Pigreſcere. 26 Homines ſui temporis. 27 inerti otio, tanquam ſegnĩ lethargo. 28 Sub aureo Saturni ævo, priuſquam ea Jupiter ſubegiſſet. Digreditur nunc in ſæculi Saturni, ſive auræ ætatis deſcriptionem quam opponit illi, qua Jupiter rerum potitus fuit. Semina tum primum longis Cerealia ſulcis obruta eſſe, & juvencos jugo preſſos ingemuiſſe canit Ovidius, poſtquam, Saturno in tartaro miſſo, ſub Jove mundus eſſe cœpit. 29 Atabant agros. 30 Termino ad dirimendos agros. Ovid. 1. Met. *Communemque prius, ſeu lumina ſolis, & auræ, Cautus humus longo ſignavit fimite menſor.* 31 In commune quærebant victum. 32 Imperante & urgente. Ovid. 1. Met. *alimentaque debita dives poſcebatur humus.* 33 Jupiter argenteum auſpicatus ſeculum. 34 Eſt enim in numero ambiguorum uti *φάρμακον*, *valetudo*, &c. 35 Venenu: ut homines invenirent artes, quæ caverent a venenis. 36 Nocivis. 37 Ut lupi prædarentur pecora, præſertim ovilla. 38 Mare per navigationem agitari. 39 Frõdibus arborum. 40 Abſtulit ignem mortalibus. Κρύψε δὲ πῦρ Heſiod.

Et paſſim 1 rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias 2 uſus meditando 3 extunderet artes
Paulatim, & 4 ſulcis frumenti quæreret herbam:
Ut ſilicis venis 5 abſtruſum 6 excuderet ignem.
7 Tunc 7 alnos 9 primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita, tum ſtellis numeros & nomina fecit,
10 Plejadas, 11 Hyadas, 11 claramque Lycaonis 13 Arcton.
Tum laqueis captare feras, & 14 fallere viſco
Inventum, & magnos 15 canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum 16 funda 17 jam verberat amnem
18 Alta petens; 19 pelagoque alius trahit humida 20 lina.
21 Tum ferri rigor, atque 22 argutæ lamina ferræ:
( Nam 23 primi cuneis ſcindebat 14 fiſſile lignum )
Tum variæ 25 venere artes: 26 *Labor omnia vincit*
27 *Improbus*, & 28 *duris urgens in rebus* 29 *egeſtas*.
30 Prima Ceres 31 ferro mortales 32 vertere terram
33 Inſtituit: 34 cum jam glandes atque arbuta 35 ſacræ
36 Deficerent ſylvæ, & victum Dodona 37 negaret.
38 Mox & frumentis labor 39 additus: ut 40 mala 41 culmos



1 Per rivos fluentia. 2 Conſuetudo atque experiētia. 3 Signate: quaſi fabricaret artes, Agriculturam, Nauticam, Aſtronomicam, Piſcationem, Ferrariā. 4 In ſulcis, id eſt, per arationē. 5 Latentē. 6 Cudendo & concutiēdo eliceret. 7 Ovid. 1. Met. *quæque diu ſteterant in montibus altis, Fluctibus ignotis inſultavere carinæ*, Docet varia inventa per egeſtatem. 8 Navigia ex alnis cavatis. 9 Poſtquā Jupiter rerum penuriam induxerat. 10 Septem ſtellas conglomeratas in dorſo Tauri. 11 Septem ſtellas in fronte Tauri. 12 Quia ſtellas habet 21 aut illuſtrē, & multis verſibus memoram. 13 Helicen, urſam majorem. Ex Lycaonis filia Caliſto, Jovis pellice, ſidus relatū in Septentrionē. Fab. nota ex Ovidio & Mythologis. 14 Sc. *aves*. 15 Venaticis. 16 Interea, dum venationi ſtudet. 17 Retis genere quod ἀμφίβληστρον. 18 Profunda, ubi majores ſunt piſces. 19 E mari. 20 Retia e lino. 21 Deinde modus indurandi ferrum eſt inventus. 22 Stridulæ, ſonoræ, dum quid ea ſecatur. 23 Sc. *mortales*. 24 Quod facile finditur. 25 Excogitatæ ſunt. 26 Durum neceſſitatis velum artes excudit. *Omnia conando docilis ſolertia vincit*. Manil. 1. I. Ἀπενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. Theocr. Idyll. 21. 27 Requietis impatiens vehemens. Πονηρός πόνος, etiam in pericula & mala impellens: vel continuus, inſatiabilis. 28 Quas durum eſt pati: vel, *duris*, id eſt, adverſis incōmodis, infortunatis. Æn. 1. Res dura, & *regni novitas me talia cogunt moliri*. Sic *dura ſervitus, dura conditio*, &c. 29 Penuria. 30 Redit ad inſtitutum ſuum, ut agriculturæ authorem ſignificet, dicēs, Cererem eā inveniſſe. *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro, Prima dedit, fruges, alimentaque mitia terris*. Ovid. 5. Met. 31 Quibuſcumque inſtrumentis ex ferro factis. 32 Vertendo colere. 33 Docuit. 34 Cum arbutei fœtus & glandes, quibus abundat nemus Dodonæum in Epiro jam deficerent, quo tantum cibo primi mortales veſcebantur. 35 Jovi conſecratæ. 36 Deeſſent. 37 Sc. *mortalibus*. 38 Mox & peſtes aliæ ſegetes novis vitiis, agricolas novis laboribus vexabant. 39 A Jove, qui agros colendi haud *facilem eſſe viam voluit*. 40 Perniciosa. 41 Sc. *frumenti* quod prius lætius veniebat.

1 Eſſet rubigo, 2 ſegniſque 3 horreret in arvis
Carduus: 4 intereunt ſegetes: 5 ſubit aſpera ſylva,
Lappæque, tribulique: interque 6 nitentia culta
7 Infelix lolium & 8 ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & 9 aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et 10 ſonitu terrebis aves, & ruris 11 opaci
12 Falce premes umbras, 13 votiſque vocaveris imbrem;
Heu, magnum 14 alterius fruſtra ſpectabis 15 acervum,
16 Concuſſaque 17 famem in ſylvis 18 ſolabere quercu.
19 Dicendum, & quæ ſint 20 duris agreſtibus 21 arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec 22 ſurgere meſſes.
Vomis, & 23 inflexi 24 primum 25 grave robur aratri,
26 Tardaque 27 Eleuſinæ matris 28 volventia 29 plauſtra,
30 Tribulaque, 31 traheæque, & 32 iniquo pondere raſtri:
33 Virgea 34 præterea Celei, viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & 35 myſtica vannus Iacchi:
36 Omnia quæ 37 multo ante 38 memor proviſa 39 repones,
Si te 40 digna 41 manet 42 divini gloria ruris.
43 Continuo in ſylvis magna vi 44 flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
45 Huic 46 a ſtirpe pedes 47 temo protentus in octo,

1 Bi-

1 Ederet, conſumeret: ab *edo*, *es*, *eſt*. Sic 4. Æn. *Eſt mollis flamma medullas*. 2 Infœcundus, & nihil boni adferens. 3 Horridus ſtaret propter ſpinas, quas habet. 4 Sata ſuffocantur, poſtquam is horrere cœpit. 5 Subſequitur, ſuccedit multitudo herbarum, ſatorum incrementum impediens. 6 Pulcherrimas ſegetes. 7 Zizanium infelicitatem patiens. Idem verſus habetur Eclog. 5. 8 Sterilem terram facientes. 9 Aſſidue eradicaveris herbas nocivas. 10 Arcus aut vocis: aut tinnitu aliquo. Πόνον ὀρνίθεσσι τιθεὶς. Heſiod. 11 Arboribus circumſepti. 12 Cultro incurvo exſcindes, coercebis, amputando ramos arborum ſegetibus incumbentes. 13 Dictis factis. 14 Vicini tui, qui eam diligentiam adhibuit. 15 Frumenti. 16 Agitata ad habendam glandem. 17 Farris inops, glande famem inertem explebis. 18 Mitigabis, 19 Poſtquam docuit, quomodo & qua diligentia terra ſit colenda, docet quibus Armis ſeu inſtrumentis. 20 Labore induratis & malo aſſuetis agricolis in agro degentibus. 21 Inſtrumenta. Enumerat autem ad arationem quatuor, ad meſſem totidem. 23 Creſcere in altum fruges. 23 Incurvi. 24 Sc. *eſt*. 25 Ponderoſum lignum. 26 Tarde. 27 Ceteris, ab *Eleuſi*, urbe Atticæ, ubi Ceres a Celeo rege hoſpitio excepta, filius ejus Triptolemum agriculturam docuit. 28 Sc. *ſe*, aut volubilia. 29 Vehicula, ſc. *ſunt Ruſticis neceſſaria*. 30 Inſtrumenta triturandi. 31 Trahæ, id eſt, inſtrumenta, quæ trahuntur ſine rotis. 32 Grandi aut inæquali, quia ſecundū terræ qualitatē dentes & pondus habent. 33 Vaſa ex arbuto, vimine, Virgis, ſc. crates, vanni, &c. quorum texturam & uſū Celeus a Cerere accepit. 34 Sc. *eſt ruſticis habenda*. 35. Ad purgandā quidem frugem: *ſed* quorum uſus in myſticis Bacchi ſacris ſolemnis & frequens. 36 Sc. *inſtrumenta*. 37 Quam utaris. 38 Indigentiæ præteritæ. 39 Condes, locabis in repoſitorio ſuo. 40 Præſtans. 41 Exſpectat aut delectat. 42 Beati, quod Dii aliquando coluere: aut fertilis. 43 Statim. 44 Incurvatur in buris, id eſt, incurvamenti aratri uſum. 45 Buri. 46 Ab ultima parte. 47 Lignum oblongum, ad quod rotæ connectuntur, extenſum ad longitudinem octo pedum.

1 Binæ aures, 2 duplici aptantur dentalia dorſo.
3 Cæditur & tilia 4 ante 5 jugo levis, altaque fagus,
6 Stivaque, quæ 7 currus a tergo 8 torqueat imos,
Et ſuſpenſa 9 focis 10 explorat robora fumus.
Poſſum multa 11 tibi 12 veterum præcepta referre,
Ni refugis, 13 tenueſque piget cognoſcere curas.
14 Area 15 cum primis ingenti 16 æquanda 17 cylindro,
Et 18 vertenda manu, & 19 creta ſolidanda tenaci:
Ne 20 ſubeant herbæ, neu 21 pulvere victa fatiſcat,
Tum variæ 22 illudunt peſtes: ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut 23 oculis capti fodere cubilia talpæ:
Inventuſque 24 cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt: populatque ingentem 25 farris acervum
26 Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
27 Contemplator item, cum ſe 28 nux 29 plurima 30 ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes;
31 Si ſuperant fœtus, 32 pariter frumenta ſequentur,
33 Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi 34 luxuria foliorum 35 exuberat umbra,
36 Nequicquam pingues palea teret area culmos.
37 Semina vidi equidem multos 38 medicare 39 ſerentes,
Et 40 nitro 41 priùs, & nigra perfundere 42 amurca,
43 Grandior ut fœtus ſiliquis 44 fallacibus eſſet.
45 Et quamvis igni exiguo properata maderent,

C 4 1 Vidi

1 Duo ferra aut ligna latiora, in morem aurium utrinque affixa, ut latiorem ſulcum faciant. 2 Et ligna in quibus vomer infigitur, duplici angulo: cum ſint quadrangularia, applicantur huic aratro. 3 Amputatur. 4 Priuſquam opus ſit ea uti. 5 Ad jugũ, id eſt, ut ex ea fiat jugũ. 6 Manicula, qua tenetur aratrum, a *ſtando* dicta. 7 Quia prius apud Antiquos ſubjiciebantur rotæ aratris. 8 Torquẽdo dirigat. 9 Juxta fumariũ. 10 Siccet. 11 Auditori. 12 Qui de agricultura ſcripſerunt. 13 Vilium rerum. 14 Ubi frumenta terantur. 15 Super omnia, præcipue. 16 Complananda. 17 Lapide terete & volubili. 18 Tractanda ac ſubigenda, verſanda. 19 Argilla firmanda. 20 Succedant ſeu ſuboriantur in area. 21 Siccitate obſita aut debilitata affatim hiſcat & aperiatur rimis. 22 Nocent, decipiunt ipſum agricolam varia monſtra peſtifera quæ meſſes prædantur. 23 Organa habentes, ſed non uſum. Talpis quippe oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentã detrahat mẽbranulã. Pli. 11. l. c. 36. & Ariſtot. 3. de Anim. cap. 1. 24 In cavernis terræ. 25 Frumenti: poſuit enim faciem pro genere. 26 Vermis, frumenti rapax. 27 O agricola. Interſerit breve prognoſticon, quo futuræ meſſis ubertatem prædicere poſſimus. 28 Amygdalus. 29 Lõgiſſima. 30 In ſylvis florebit. 31 Si tunc fructus amygdalini abundãt 32 Pari menſura, ſeu ſuperabundãter. 33 Tanta erit frugum copia, ut trituta ipſa ad totius æſtatis calorem produci poſſit. 34 Abundantia inutili. 35 Abundat. 36 Non pingues, id eſt, plus habentes, paleæ, quam grani. 37 Fabarum. Docet hic Poeta, quo facto fruges validiores fiant. 38 Medicamento juvare. 39 Seminatores. 40 Sale. 41 Quam ſerantur. 42 Fæce olei. 43 Grandius granum. 44 Alias fallacibus futuris. 45 Quamvis igni lento macerata concoquerentur; ut inde properarent proventum.

Vidi 1 lecta diu, & multo 2 ſpectata labore,
3 Degenerare tamen: ni 4 vis humana quotannis
5 Maxima quæque manu 6 legeret: 7 ſic omnia fatis
In pejus ruere, 8 ac retro ſublapſa referri
9 Non aliter, quam qui 10 adverſo 11 vix flumine 12 lembum
Remigiis 13 ſubigit, ſi brachia forte 14 remiſit,
Atque illum in 15 præceps 16 prono rapit alveus amni.
17 Præterea tam ſunt 18 Arcturi ſidera 19 nobis,
20 Hœdorumque dies ſervandi, & lucidus 21 Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
22 Pontus & oſtriferi 23 fauces tentantur Abydi:
24 Libra 25 die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque 26 umbris jam dividet orbem;
Exercete 27 viri tauros: ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum 28 brumæ 29 intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & 30 Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum 31 incumbere aratris,
Dum ſicca tellure licet, dum nubila 32 pendent.
33 Vere fabis ſatio: tum te quoque, 34 Medica, 35 putres,

1 Acc

1 Semina electa. 2 Probata. 3 Minora & deteriora fieri. 4 Prudentia. 5 Sc. *ſemina*. 6 Eligeret. 7 Sic vidi aut ſolent omnia decidere in deterius naturali quadam malignitate. *Damnoſa quid non imminuit dies? Ætas parentum, &c.* Horat. 3. lib. Od. 6. natura peſſum ruente. 8 Et quæ ceciderunt, decreſcere & pejoreſcere. 9 *Sic cum gravatam navita adverſa ratem Propellit unda, cedit in vanum labor, Et victa prono puppis aufertur vado.* Senec. Hip. 10 Contra fluxum ac impetum fluminis. 11 Cum labore ac difficultate ſumma. 12 Scapham ſeu naviculam piſcatoriam. 13 Surſum agit & impellit. 14 Retraxit a remigando. 15 Profundum & locum periculoſum. 16 Defluenti. 17 Oſtendit poeta non ſolum terrarum & ſeminum diligentem curam agricolis neceſſariam, ſed & aſtrorum obſervationem. 18 Stellæ [illegible]dæ, primæ magnitudinis inter crura Bootæ. 19 Qui rem ruſticam & agrariam tractamus. 20 Stellarum duarum obſcurarum in ſiniſtra Erichtonii parte, ſub capra ſtella primæ magnitudinis. 21 Qui inſinuatus circumvolvitur duas Arctos, 22 Euxinus, ſeſe a Mæotide paluſte ad Boſphorum Thracium extendens: 23 Introitus. Helleſpontus interfluens Seſton & Abycon oſtreis nobilem. 24 Æquinoctio autumnali. Lucanus eadem ſententia de æquinoctio autumnali: *Tempus erat, quo Libra pares examinat horas. Non uno plus æqua die, noctique rependit Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.* 25 Antiquo more dictum pro *diei*. 26 Noctibus. 27 O fortes agricolæ. 28 Breviſſimæ tempeſtatis dierum ac lucis. 29 Propter gelu: quia tunc non aratur. 30 Candidum, quod Cereri, id eſt, pani conficiendo admiſcetur. 31 Operam date arationi. 32 Suſpenſa ſunt in aere minantia pluviam imminentem, id eſt, priuſquam pluat. 33 Tempus opportunum ſationi eſt fabis tempore verno. 34 Herba equos paſcens, a Media, ubi abundat, nomen habens. 35 Reſoluti per hyemale frigus & Favonii ſpiramenta ac ſtercorationem,

1 Accipiunt ſulci, & 2 milio venit 3 annua cura:
4 Candidus 5 auratis 6 aperit cum cornibus annum
Taurus, & 7 adverſo cedens Canis 8 occidit 9 aſtro.
10 At ſi 11 triticeam in meſſem, robuſtaque farra
12 Exercebis humum, ſoliſque 13 inſtabis 14 ariſtis:
Ante tibi 15 Eoæ 16 Atlantides 17 abſcondantur,
18 Gnoſiaque ardentis 19 decedat 20 ſtella Coronæ,
21 Debita quam ſulcis 22 committas ſemina, quamque
23 Invitæ properes 24 anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum 25 Majæ 26 cœpere: ſed illos
Exſpectata ſeges 27 vanis 28 eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec 29 Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
30 Haud obſcura 31 cadens mittet tibi ſigna Bootes,
Incipe & ad 32 medias ſementem extende pruinas.
33 Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per 34 duodena regit mundi Sol 35 aureus aſtra.



1 Id eſt, tu nunc quoque feceris tempeſtive. 2 Legumini illi, modicis, ſed plurimus granis fertili. 3 Quæ ſingulis annis innovari vult: cum Medica unica ſemente duret annos 10. 4 Cum ſol Taurum ingreſſus, Aprili medio, annum aperit. 5 Quæ aurata habere fingitur propter fulgorem potiſſimum. 6 Reſolvit ſolum, quotannis tunc reſolvi ſolitum. 7 Cujus averſus eſt inceſſus. 8 Heliace, a xvi. Cal. ad ipſas Calendas Maias, & oppoſite. 9 Tauro. 10 Docet nunc, quo tempore frumentum feras. 11 Ut inde triticum metas. 12 Colés & arabis. 13 Inſtantes incumbes. 14 Triticeis & farreis metendis, id eſt, non petis legumina, ſed frumenta. 15 Orientales aut matutinæ. 16 Plejades ſeu Virgiliæ, ex Plejone & Atlante genitæ, id eſt, ſeptem ſtellæ nominibus Atlantidum inſignitæ. 17 Occidant; ita ut non amplius eas videas, id eſt, die 28. Octobris. 18 Corona Ariadnes filiæ Minois, regis Cretæ cujus Gnoſos oppidum. 19 Recedat a Sole, id eſt, oriatur Heliace medio Octobri. 20 Luciđiſſima, præ cæteris: nam *ſtella vincitur una Circulus in medio radians*, &c. Manil. lib. 1. 21 Antequam feras. 22 Credas; tanquam depoſitum. Tib. l. 1. El. 7. *Primus inexpertæ* commiſit *ſemina terræ*. 23 Coactæ imperiis agricolarum, non ſponte ſua: aut adhuc naturaliter refugienti. 24 Meſſis, id eſt, ſemen. 25 Plejadum, quarum Maja eſt una. 29 Sc. *ſerere*. 27 Parum grani aut nihil habentibus. 28 Decepit. 29 Quæ in Peluſio in Ægypto, uno e ſeptem oſtiis Nili, præcipua & plurima naſcitur. 30 Clara indicia ſationis faciendæ dabit. 31 Coſmice occidens. Nam quarto Non. Octobris Auriga occidit mane. Colum. 1. lib. 2. c. 32 Ad mediam hyemem. 33 Ut diſcernamus tempora. Quia Poeta oſtendit agricolis ſiderum quorundam ortus & occaſus obſervandos, docet ſphæram cæleſtem in 12. ſigna diviſam, & terram in 5. Zonas. Lege Ov. Met. & Tibul. l. 4. 34 Signa Zodi ci, quæ Sol curſu ſuo emenſ anni tempeſtates variat. S hæc ſunt, *Aries*, *Taurus*, *G pi*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*, *que*, *Scorpius*, *Arcitene per*, *Amphora*, *Piſces*. 3 didus.

1 Tela inter media, atque 2 adverſos detinet 3 hoſtes.
Tu procul 4 e patria ( 5 nec ſit mihi credere ) tantum
6 Alpinas, ah! dura, nives, & frigora 7 Rheni
Me ſine ſola vides. 8 Ah, te ne frigora lædant!
8 Ah tibi ne teneras glacies 9 ſecet aſpera 10 plantas!
11 Ibo, &, 12 Chalcidico quæ ſunt 13 mihi condita verſu,
Carmina 23 paſtoris Siculi 15 modulabor avena.
16 Certum eſt in ſylvis, inter 17 ſpelæa ferarum
18 Malle pati, teneriſque meos 19 incidere 20 amores
21 Arboribus, 22 creſcent 23 illæ, 24 creſcetis amores.
25 Interea 26 miſtis luſtrabo 27 Mænala Nymphis,
Aut 28 acres venabor apros, non me ulla vetabunt
Frigora 29 Parthenios canibus 30 circumdare ſaltus.
Jam mihi per 31 rupes videor, 32 lucoſque ſonantes
Ire, libet 33 Partho 34 torquere 35 Cydonia 33 cornu
Spicula, tanquam 36 hæc ſit noſtri medicina 37 furoris,
Aut 38 Deus ille 39 malis hominum miteſcere diſcat,
40 Jam neque 41 Hamadryades rurſus, nec carmina nobis

Ipſæ

1 Quæ longe diſcrepant a gladibus fortibus, 2 Nobis Inimicos. 3 Qui diſcrepant a nemore amœno. 4 A patria. 5 Utinam non credam tantam duritiem de te. 6 Quæ ſunt in Alpibus, montibus Italiam a Gallia & Germania dividentibus. 7 Fluvii Galliam a Germania dirimentis. 8 Sc. *cave*, Anaphora. 9 Dilaceret, vulneret. 10 Pedes. Pars pro toto. 11 Statuit ſibi ſolatium & remedium quærere a carmine, ſylvarum luſtratione & venatu. 12 Gallus latine reddiderat Euphorionis Chalcidenſis carmina. 13 A me compoſita ſtylo Poetæ Euphorionis Chalcidenſis. 14 Theocriti Poetæ Siculi. 15 Canam fiſtula. Metonymia materiæ. 16 Omnino decrevi. 17 Speluncas ſeu latibula. 18 Hanc miſeriam, quam in tali amore perſiſtere. 19 Solebant veteres in corticibus arborum nomina deliciarum ſuarum notare. Sic Oenone apud Ovid. ad Paridem. *Inciſa ſervant a te mea nomina fagi*, &c. 20 Carmẽ de meis amoribus. Metonym. ſubjecti pro adjuncto. 21 Arborum corticibus. 22 *Et quantum trunci, tantum mea nomina creſcant: Creſcite & in titulos ſurgite rite meos*. Ovid. Epiſt. Oen. 23 Arbores. 24 Polyptoton. 25 Dum amores creſcent. 26 Mixtus inter Nymphas. 27 Arcadiæ montem. 28 Veloces, feroces. Horat. Od. 2. Epod. *Aut trudit acres hinc & hinc multa cane Apros in obſtantes plagas*. 29. Arcadios a monte *Parthenio*, quem luſtrant παρθένοι virgines Dianæ comites. 30 Obſidere. 31 Montes ſaxoſos. 32 Nemora reſonantia, id eſt, in Arcadia. 33 Arcu Parthico, in cujus extremis angulis cornu eſt. Primitivum pro derivativo. 34 Jaculari. 35 Cretenſia: Cydon eſt e nobilibus Cretæ urbibus. 36 Venatio & ferarum ſectandarum defatigatio. 37 Inſani amoris. 38 Amoris Cupido. 39 Cruciatibus, miſeriis hominum. 40 Æger animus mutat conſilia. 41 Nymphæ ſeu Deæ ſylvarum, ἅμα ταῖς δρυσὶ natæ, & denatæ.

Ipſa placent : ipſæ rurſus 1 concedite ſylvæ.
Non 2 illum noſtri poſſunt mutare 3 labores :
4 Nec ſi 5 frigoribus mediis 6 Hebrumque 7 bibamus,
8 Sithoniaſque nives hyemis 9 ſubeamus 10 aquoſæ :
Nec ſi, cum 11 moriens alta 12 liber aret in ulmo,
Æthiopum 13 verſemus oves 14 ſub ſidere Cancri.
*Omnia vincit* 15 *amor* : & nos 16 cedamus 15 amori.
Hæc ſat erit, 17 Divæ, 18 veſtrum cecini*ſ*ſe Poetam,
Dum ſedet, & gracili 19 fiſcellam 20 texit hibiſco,
Pierides : 21 vos hæc facietis 22 maxima 23 Gallo :
Gallo, cujus amor tantum mihi creſcit in 24 horas,
Quantum 25 vere novo viridis 26 ſe ſubjicit alnus.
Surgamus : ſolet eſſe 27 gravis cantantibus umbra,
28 Juniperi 27 gravis umbra, nocent & frugibus umbræ.
29 Ite domum, ſaturæ, 30 venit Heſperus, ite, 31 capellæ.

P. VIRG.

1 Simul cedite, valete cum Nymphis & feris veſtris. 2 Deum Cupidinem, vel amorem. 3 Mala mea. 4 Nec ille amor poteſt mutari, etiamſi, &c. 5 Media hyeme, quando frigora ſolent eſſe intenſiſſima. Meton. effecti. 6 Aquam ex Hebro Thraciæ fluvio. Totum pro parte. 7 Bibam Synecd. num. plur. 8 Thracias. 9 Ingrediar. 10 Aquam generantis. 11 Flacceſcens. 12 Cortex arboris deſiccatur præ calore. 13 Ducam ad nova pabula, paſcam. 14 Tempore ſolſtitii æſtivi, quando ſol eſt in cœleſti ſigno Zodiaci, quod Cancer dicitur. 15 Polyptoton. 16 Locum demus. 17 O Muſæ. 18 Me vatem veſtrum, Virgilium luſiſſe, dum tenui argumento gracile carmen conficit. 19 Vas vimineum. 20 Componit, 21 Mea carmina. 22 Acceptiſſima. 23 Anadiploſis. 24 Singulas. 25 In principio veris. 26 Se erigit. 27 Moleſta. 28 *Arboribus primum certis gravis umbra tributa eſt. Uſque adeo capitis faciant ut ſæpe doloribus, &c.* Lucret. 6. l. 29 Ad ſtabula veſtra. 30 Adveſperaſcit, id eſt, jam opus ad finem perduximus. Significat ergo his verbis crepuſculum, quod Ovid. 4. Met. his tribus verſibus circumlocutus eſt : *Jamque dies exactus erat, tempuſque ſubibat, Quod tu nec tenebras, nec poſſis dicere lucem. Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.* 31 Apoſtrophe & Anaphora.

# P. VIRGILII MARONIS GEORGICORUM

## LIBER I.

### ARGUMENTUM

PRopoſitio operis. Invocatio Numinum. Aratio, cujus præcognita arandi tempora: ſoli natura & diſcrimina: novalis prærogativa. Sementis. Peſtes Satorum. Agriculturæ origo. Inſtrumenta ruſtica. Operum ruſticorum tempora, quæ a cœli & ſiderum cognitione pendent. Tempeſtatum prognoſtica, a Sole & Luna: Prodigia, quæ Jul. Cæſ. cædem ſecuta, præſagierunt civile bellum contra Brutum & Caſſium.

### AD C. MOECENATEM.

* I. QUid faciat 1 lætas ſegetes, 2 quo ſidere terram
3 Vertere, Mœcenas, II. ulmiſque adjungere vites
Conveniat; III. quæ cura boum, 4 qui cultus habendo
Sit pecori; IV. apibus quanta experientia 5 parcis:
6 Hinc canere incipiam. 7 Vos, o clariſſima mundi
8 Lumina, 9 labentem cœlo quæ 10 ducitis annum;
11 Liber, & 12 alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
13 Chaoniam pingui glandem mutavit 14 ariſta,
Poculaque inventis 15 Acheloia miſcuit uvis:

Et

* Pulchra & plena Georgicorum & laborum & librorum propoſitio & diviſio; ut argumentum ſit libri 1. I. *Agriculturæ rationes & temporis*. II. *Arborum plantatio atque inſitio*. III. *Pecoris cura*. IV. *Apum & mellificii ratio*. 1. Terras aut herbas ſatorum ſeminum pingues: tunc enim ſegetem uberrimam ferunt; & ex ubertate oritur lætitia. 2 In cujus ſideris ortu & occaſu, quo tempore obſervatio: ex ſideribus enim tempora colliguntur. 3 Arando. 4 Quæ cura ac diligentia adhibenda ſit pecori ovillo, caprillo & equino. 5 Frugi: quia meſſa cuſtodiunt, & inventis abſtinent, & nihil ſine ordine conficiunt. 6 Deinceps. 7 Poſt propoſitionem rerum deſcribendum invocat Poeta diverſa numina. 8 Sol & Luna, anni duces: *quorum motu tempora obſervantur a ſerentibus ac condentibus*, inquit Varro. 9 Currentem, vel cito tranſeuntem. 10 Viciſſim traducitis. 11 Inventores vini & frugum: veſtro ſiquidem beneficio & invento gens humana a glandium & quæ uſu ad pinguiorem frumenti & vini victum traducta eſt. 12 Altrix noſtra, 13 Epiroticam, qua homines, in ſylva Chaonica creſcente, ante inventum frumentum, veſcebantur. Κατ' ἐξοχὴν & Synedochice pro omni glande: uti &... 14 Fruge matura, id eſt, frumento. 15 ... *Acheloia pocula*, pro qualibet aqua, reſpectu tamen habito ad hunc fluvium, qui primus omnium terra erupiſſe dicitur.

Et vos 1 agreſtum 2 præſentia numina, 3 Fauni,
4 Ferte ſimul 3 Faunique 4 pedem, 3 Dryadeſque 5 puellæ,
6 Munera veſtra cano: 7 Tuque o, cui 8 prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; & 9 cultor nemorum, cui 10 pinguia Ceæ
Ter centum 11 nivei 12 tondent dumeta juvenci;
13 Ipſe, nemus linquens patrium ſaltuſque Lycæi,
Pan, ovium cuſtos, tua 14 ſi tibi Mænala curæ,
Adſis, O Tegææ favens; oleæque Minerva
Inventrix, 15 uncique 16 puer monſtrator aratri,
Et teneram 17 ab radice ferens, Sylvane, cupreſſum,
Dique, Deæque omnes, ſtudium quibus arva tueri,
Quique novas alitis 18 nonnullo ſemine fruges,
Quique 19 ſatis 20 largum cœlo demittis imbrem.
21 Tuque adeo, 22 quem mox quæ ſint habitura Deorum
Concilia, incertum eſt; urbiſne inviſere, Cæſar,
I. Terrarumque 23 velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum, 24 tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens 25 materna tempora myrto;
II. An Deus immenſi venias maris, ac tua nautæ
Numina ſola colant, uibi ſerviat 26 ultima Thule;
Neque ſibi generum 27 Tethys 28 emat omnibus undis;
III.

1 Agros colentium ſeu ruſticorũ. 2 Propitia & in terris degentia. 3 Bacchi comites, numina ruſtica, rerũ ſylveſtriũ præſides, ad 2. l. 5. 4 Adeſte, convenite in auxiliũ meũ. 5 Nymphæ arborum, 6 Inventa veſtra, glandes & frondes quibus paſcuntur pecora. 7 Neptune, cujus tridente percuſſa terra in certamine cũ Pallade ſuper Athenarũ nomine, produxit equũ. 8 Generaliter, quæ Deorum parens fuerit cũ cœlo: vel quæ prima emerſerit ante omnia elementa: vel ſpeciali reſpectu ad Atticam, contentionis Nept. cum Pallade locum, quæ primã ſe & antiquiſſimam terram gentemque prædicat. 9 Ariſtæe, pecorum in Cea inſ. in mari Ægeo præſes, ubi & reparaſſe apes diceris, ad l. 4. 10 Oves pingues reddentia. 11 Candidi, 12 Paſcendo abrodunt loca dumis & ſpinis referta. 13 Pan præſes paſtorum, relicta Arcadia, in qua Lycæus & Mœnalus Montes, Tegea oppidum, adſis. 14 Tametſi. 15 Incurvi, & uncum in ſtiva habentis. 16 Triptoleme, qui a Cerere edoctus in Attica primum, mox per orbem, agri colendi rationes ſparſit. Alii Oſyrim Ægyptium intelligunt. 17 Integram cupreſſum, radicitus evulſam, Nota ex fab. Cypariſſi. 18 Quodam nativo alimento. 19 Ad utilitatem ſatorum. ſeu ſegetum. 20 Fœcunditatem largientem. 21 Auguſte Cæſar, adſis. 22 Cujus ſero tandem hinc ad Deos migrantis, in arbitrio eſt, in quorum numero eſſe Deorum, I. *terreſtrium* II. *marinorum*, III. *cæleſtium*, *aut*, *inferorum*: quem tamen rejicit Poeta. 23 Sc. *aſſumere*, id eſt, an velis coli in urbibus ab his, qui eas inhabitant, tanquam eorum protector. 24 Tempeſtatum aut temporum, potentiam habentem. 25 Veneri facta, e cujus ſtirpe Octavius Auguſtus enim originem habuit ab Julio, qui fuit filius Æneæ: cujus mater Venus. 26 Ultima Romanis tum nota nec vera tamen eſt, id eſt, extremi hominum. 27 Magna maris Dea. 28 Accipiat, comparet dote undarum omnium, quarum Deus efficieris. Ad Romanam conſuetudinem uxoris capiendæ alludit. Tribus modis uxor habebatur, uſu, farre, & coemptione.

III. Anne novum 1 tardis ſidus te menſibus addas,
2 Qua locus Erigonen inter, 3 Chelaſque ſequentes
4 Panditur; ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli 5 juſta plus parte 6 relinquit,
7 Quicquid eris, (IV. nam te nec ſperent 8 Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat 9 tam dira cupido,
10 Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,
Nec 11 repetita 12 ſequi curet 13 Proſerpina matrem)
14 Da facilem curſum, atque 15 audacibus 16 annue cœptis,
Ignaroſque 17 viæ, mecum miſeratus 18 agreſtes
19 Ingredere, & votis 20 jam nunc aſſueſce 21 vocari.
22 Vere novo, gelidus 23 canis cum montibus humor
24 Liquitur, & Zephyro 25 putris ſe gleba 26 reſolvit,
27 Depreſſo incipiat 28 jam tum 29 mihi taurus aratro
30 Ingemere, & ſulco attritus 31 ſplendeſcere 32 vomer.
Illa 33 seges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, 34 bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit;
35 Illius immenſæ ruperunt 36 horrea meſſes.

1 At

1 Æſtivis: propter longiſſimos dies & horas civiles. 2 Inter Virginem, & Scorpium plus æquo ſibi in Zodiaco occupantem vacare ait Auguſto locum: in libra ſc. ſub quo ſigno natus eſt, & ad cujus juſtitiam imperavit. 3 Brachia ſcorpii magnitudine ſui corporis locum duorum ſignorum occupantis. 4 Aperitur. 5 Plus tibi tribuit partis, quam ſibi relinquat, ut vix habeat, ubi maneat ipſe ſcorpius. 6 Ut novum ſydus recipiat. 7 Quodcunque numen eris, ſive terræ, ſive maris, ſive cœli. Concluſio eſt. 8 Inferorum loca. Rejectam vult inferni regni optionem, utcunque inferni Elyſium a Græcis efferatur laudibus & a Proſerpina ſuper cœlo prælatum fuerit. 9 Ut inferis dominari velis. 10 Quantum velit, admirando efferat beatorum loca. 11 A matre Cerere. 12 Nolit redire ad ſuperos. 13 Jovis & Cereris filia. 14 Aſpira mihi, fer mihi opem, cum in cœlo es, o Cæſar. Tranſlatio eſt ab equis, vel a navigatione tracta. Facilem enim curſum habeat nautæ, cum aura aſpirat. 15 Quia primus Latinorum Virgilius agriculturam carmine ſcripſit. 16 Fave annuendo. 17 Religionis & conſuetudinis colendi. 18 Agricolas. 19 Accede, adſis ut numen. 20 Vivus: dum adhuc in terris es: viventi enim divini honores habiti. Horat. *Præſenti tibi maturos largimur honores, Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.* 21 Invocari a nobis. 22 Initio veris: cujus ſigna ponit nives ſolutas & glebas putreſcentes ſpiritu genitabilis Favoni. Hic incipit Poëta docere agriculturam, & primo quo tempore terra proſcindenda ſit. 23 Nive adhuc in vertice tectis. 24 Liqueſit, diſſolvitur. 25 Humefacta ac mollificata. 26 Aperit, diſſolvitur. 27 Deorſum in terram profunde impreſſo vomere. 28 Eo tempore, in vere, id eſt primo vere. 29 Civis arantis. 30 Magitum edere, propter laborem. 31 Splendens fieri: attritus enim frequenti aratione rubiginem amittit. 32 Ferrum aratri, quod vomit terram. 33 Satio frugum conſentit tandem deſideriis coloni cupidi. 34 Novalis ager, qui alternis ceſſat, & vacante anno proſciſſus hyberno pateat imbri, æſtivo calori: ſequenti deinde anno ſatus utrumque itidem patitur. 35 Agricolæ avari. 36 Loca, in quibus triticum ponitur. *Rumpi horrea videntur, quando magna frugum copia diſtenduntur.*

1 At prius 2 ignotum 3 ferro quam 4 ſcindimus 5 æquor,
6 Ventos, & 7 varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit, ac 8 patrios cultuſque 9 habituſque locorum;
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque 10 recuſet.
Hic ſegetes, illic 11 veniunt felicius uvæ:
Arborei fœtus alibi, atque 12 injuſſa vireſcunt
Gramina: nonne vides, croceos ut 13 Tmolus odores,
India mittit ebur, 14 molles ſua thura Sabæi?
At 15 Chalybes nudi ferrum, 16 viroſaque 17 Pontus
16 Caſtorea, Eliadum 18 palmas Epirus equarum?
19 Continuo has leges, æternaque fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
20 Deucalion 21 vacuum 22 lapides jactavit in orbem:
23 Unde 24 homines nati, 25 durum genus. Ergo age, terræ
26 Pingue ſolum primis extemplo a 27 menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebaſque 28 jacentes
29 Pulverulenta coquat 30 maturis Solibus æſtas.
31 At ſi non fuerit tellus fœcunda; ſub ipſum
32 Arcturum tenui ſat erit 33 ſuſpendere ſulco:



1 Præcognita agricolæ ac prædiſcenda. 2 De quo nullum adhuc fecimus periculum. 3 Sc. *aratro*, id eſt vomere. 4 Aramus. 5 Campum, agrum planum, ab *æquitate* dictum. 6 Qui venti pluviam, qui ſerenitatem allaturi ſint, id eſt ſub quo vento ſit bona aratio. 7 Varios motus ſtellarum, variam aeris influentiam ante intelligere, 8 Qui quorumlibet patriæ ſeu loco nativo conveniant. 9 Et naturas & qualitates regionum. 10 Sc. *ferre*, id eſt non ferat, non gignat. 11 Fœcundius & uberius naſcuntur. 12 Αὐτοφυῶς, ſponte ſua, nullo ferente, aut cogente. 13 Mons Lydiæ, vitibus & croco nobilis. 14 Arabiæ felicis populi, cujus Saba metropolis eſt, propter rerum copiam vita delicati. 15 Aſiæ Minoris, ad Pontum, populi: σιδηροτέκτονες, unde *nudi*, ut 8. Æn. & *nudus membra Pyracmon*. 16 Medicamenta ex teſticulis Caſtoris virus, id eſt, venenum quoddam habentia. 17 Inſula. 18 Epirus producit equas palmis, & victoriis nobiles in certaminibus Olympicis juxta Elidem Achajæ urbem. 19 Quos habitus & ingenia alia aliis terris indidit rerum omnium parens natura, ab ipſo Deucalionis diluvio & ipſa mundi origine. 20 Theſſaliæ rex. Promethei filius, maritus Pyrrhæ. 21 Vaſtatum diluvii aquis, & hominibus carentem, quare de mundi reſtitutione Deucalioni (qui ſolum cum Pyrrha ſupererat) Themidis oraculum adiit: quæ reſpondit, ut oſſa Magnæ Matris, poſt tergum jacerent. 22 Poſt tergum jactos. 23 Equibus, lapidibus. 24 Ex Deucalionis jactu mares: ex Pyrrhæ vero fœminæ. 25 *Unde genus durum ſumus experienſque laborum; Et documenta damus, qua ſimus origine nati*. Ovid. Met. 1. 26 Pinguis ager primo vere altius proſcindatur, glebæque inverſæ exponantur ſolibus æſtivis, quo tollantur herbæ noxiæ. 27 Januario & Februario. 28 Graves. 29 Plena pulveribus, ex magna ſiccitate. 30 Valde fervidis, feſtinis. 31 Mater leviter vomere ſtringatur ſub autumno, ne intereat penitus humor, qui exiguus erat in terra arenoſa. 32 Qui oritur Coſmice 12 die Septembris, quo tempore ſatio fit. 33 Suſpenſam tenere terram, id eſt, non arabitur, donec ſeminandum erit, niſi tenui ſulco.

1 Illic, 2 officiant 3 lætis ne frugibus herbæ ;
4 Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor 5 arenam.
6 Alternis 7 idem 8 tonſas 9 ceſſare novales,
Et 10 ſegnem patiere 11 ſitu dureſcere campum.
Aut ibi 12 flava ſeres, 13 mutato ſidere, farra,
Unde prius 14 lætum 15 ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues 16 fœtus 17 viciæ, 18 triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, 19 ſylvamque ſonantem.
20 Urit enim lini campum 21 leges, urit avenæ,
Urunt 22 Lethæo perfuſa papavera ſomno.
23 Sed tamen alternis facilis labor : 24 arida tantum
Ne ſaturare 25 fimo pingui pudeat ſola ; neve
Effœtos cinerem 26 immundum jactare per agros :
27 Sic quoque 28 mutatis 29 requieſcunt fœtibus arva.
30 Nec nulla 31 interea eſt 32 inaratæ 33 gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere 34 profuit agros,
Atque 35 levem ſtipulam 36 crepitantibus 37 urere flammis:
I. Sive 38 inde 39 occultas vires, & 40 pabula terræ
Pinguia concipiunt, II. ſive 41 illis omne per ignem
42 Excoquitur vitium, atque 43 exſudat inutilis humor ;
III.

1 In pingui agru ſeu ſolo. 2 Noceant. 3 Bene provenientibus & fertilibus. 4 In terra minus fœcunda & macra. 5 Terrã, quæ eſt arenæ perſimilis. 6 Ovid. l. 1. de Pont. El. 5. *Quæ nunquam vacua ſolita eſt ceſſare novali, Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.* 7 Qui ſuo tẽpore terra utrãmque araſti. 8 Meſſas terras de novo ſatas. *Hoc novale*, aut *hæc novalis* dicitur ager, qui alternis annis ſeritur. 9 Ab onere ferendi. 10 Infœcundũ, ſterilẽ. 11 Lanugine obduci & durum fieri, ut vires recipiat. 12 Quæ flaveſcunt, dũ matura ſunt. 13 Alia anni tẽpeſtate, Si admittatur lectio *mutato ſemine*, liquidũ erit. 14 Fertile & pingue. 15 Tunica aut theca leguminũ concutiente pondere ſuo ipſũ legumen i. eſt, ſi videris produxiſſe denſũ & amplu legumẽ, poteris tẽpore ſuo inſerere farra. 16 Proventus. 17 Ejus leguminis de genere lentis. 18 Amari ante maturitatẽ: alluſũ ad etymõ Lupini ἀπό τῆς λύπης. 19 Sc. lupinorũ virgulta. 20 Arefacit, cõſumit, exſiccat. 21 Stipula. 22 Papavera ſomnũ & oblivione cõciliantia, nec raro lethũ. *Lethe* autẽ fl. eſt Poeticus rerum oblivionem τὴν λήθην inducens : ut 6. Æneid. *Lethæo*, id eſt, oblivioſo. 23 Id eſt, poſtquã annũ ceſſaverit, poteris, unde linum ſuſtulerit, etiam farra ſerere. 24 Exhauſta terra & effœta renovetur, fiatque fœcundior, aut ſtercoratione: idque fimo aut cinere, qui ſolvit & calefacit ; aut ſtipularum in arvo incenſione : quin & ipſarum glebarum. 25 Stercore. 26 Limoſum & pinguem. 27 Stercorando. 28 Si non idem genus frumenti aut leguminis ſeratur continue. 29 Non pingueſcunt. 30 Nonnulla & maxima. 31 Dum ceſſat. 32 Non aratæ. 33 Relatio beneficii : quia ſe pinguem facit ad futuros proventus. 34 Utile fuit. 35 Deſiccatam. 36 Quia ſtipula, quando comburitur, dât crepitum. 37 Adeoque terræ crematæ quatuor de cauſis remedia ſunt & fructus. Ignis quippe vi, I. *Frigida macies ſublevatur*, II. *Uligo exſudatur*. III. *Laxantur meatus ad ſuccum & genitalem aerem admittendum*. IV. *Adſtringuntur ad arcendas pluvias nimias, calorem & frigus.* 38 Ab illa combuſtione, illis flãmis. 39 Quæ ignorantur a nobis. 40 Nutrimenta. 41 Terris. 42 Coquendo expellitur, & conſumitur. 43 Evaneſcit.

III. Seu plures calor ille vias, & 1 cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat 2 qua ſuccus in herbas:
IV. Seu 3 durat magis, & 4 venas adſtringit hiantes;
Ne 5 tenues pluviæ, 6 rapidive potentia Solis
Acrior, aut Boreæ 7 penetrabile frigus 8 adurat.
9 Multum 10 adeo, raſtris glebas qui frangit 11 inertes,
Vimineaſque 12 trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat 13 Olympo.
Et 14 qui, 15 proſciſſo quæ 16 ſuſcitat 17 æquore 18 terga,
Rurſus in 19 obliquum verſo 20 perrumpit aratro,
21 Exercetque 22 frequens tellurem, 23 atque imperat arvis.
24 Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolæ: 25 hyberno lætiſſima pulvere farra,
26 Lætus ager: nullo tantum ſe 27 Myſia 28 cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur 29 Gargara meſſes.
30 Quid dicam, jacto qui ſemine 31 cominus arva
Inſequitur 32 cumuloſque 33 ruit male pinguis arenæ?
Deinde 34 ſatis 35 fluvium inducit, 36 rivoſque ſequentes?
Et, cum 37 exuſtus ager 38 morientibus 39 æſtuat herbis,
Ecce 40 ſupercilio 41 clivoſi tramitis undam
42 Elicit: 43 illa 44 cadens 45 raucum per 46 lævia murmur
Saxa ciet, 47 ſcatebriſque arentia temperat arva.
48 Quid, qui 49 ne gravidis procumbat culmus ariſtis.



1 Occultos reſolvit meatus. 2 Sc. *parte*, id eſt, per quæ ſpiramenta. 3 Sc. *ignis*. 4 Rimas condenſat apertas. 5 Subtiles & penetrabiles. 6 Attrahentis ad ſe cuncta. 7 Facile penetrantes. Sic Lucr. *penetrabile frigus & mane-bile*. 8 Cum frigus calorem plantis innatũ exſtinguat, humoreque evocato, ut inareſcant, faciat, idẽ præſtat quod ignis: adeoque adurere dicatur. 9 Docet alios colendæ terræ modos, agrumque fieri fertilẽ diligentia agricolæ. 10 Valde. 11 Inutiles, infœcundas, & quaſi ſine arte aliquid producendi. 12 Super glebas. 13 Sc. *illum*. 14 Cœlo. 15 Prius ſciſſo & ſulcato. 16 Surſum prius levat. 17 Campo plano. 18 Superficiem, glebas inverſas. 19 In tranſverſum. 20 Proſcindit. 21 Neque fruſtra ſpectat illũ, qui exercet, &c. Sic Hor. 2. Epod. *Paterna rura bobus exercet ſuis*. 22 Frequenter arando. 23 Et ſic domat agros, ut ſibi audientes faciat. 24 Æſtiva ſc. æſtates humidas, hyemes ſerenas. 25 Quia farra ſunt fertiliſſima ſerenitate hyberna, qua pulvis per ſiccitatem producitur. 26 Ferax hyberno pulvere. 27 Regio eſt Helleſponti, nominata a Myſis, qui e Thracia illuc migraverunt: quæ ſubdita fuit Telepho: & poſtea Teuthrãti. 28 Provẽtu frugũ quantũ ſc. ſerenitate hyberna. 29 Oppidũ ad radicẽ Idæ mõtis in Myſia, ut una eadẽque ſit regio. Macrob. l. 5. Sat. c. 20. 30 Quid dicã de illo, id eſt, quãtũ ille prout arvis? Proſequitur intẽtũ, *quid faciat lætas ſegetes*. 31 De prope, & ſtatim quaſi confertis manibus. 32 Et diſſipat, cõminuit, invertit, cum glebas arenæ nõ pinguis, ſed ſterilis. Nã terra ſterilis eſt ſimilis arenæ. 33 Sic Georg. 2. *& ruit atram ad cœlum piceæ craſſus caligine nubem*. 34 Segentibus. 35 Ad irrigandos agros. 36 Et aquas defluentes in agrũ. 37 Nimio calore. 38 Lãguẽtibus præ nimia ſiccitate. 39 Nimiũ caleſcit, fervet. 40 Jugo, cacumine, ſũmitate. Metaphora ab hõine. 41 Multos clives habentis. 42 Educit. 43 Aqua. 44 Defluens. 45 Infractũ. 46 Attrita ſeu polita. 47 Ebullitionibus. 48 Quid de illo dicã, quantũ juvet arva, &c. 49 Ne in frondẽ luxuriẽt ſata, ubertatẽ nimiã pecore immiſſo depaſcit, detondetque.

1 Luxuriem ſegetum tenera 2 depaſcit in herba,
Cum primum ſulcus 3 æquant ſata? 4 quique paludis
Collectum humorem 5 bibula 6 deducit arena?
Præſertim 7 incertis ſi menſibus amnis abundans
8 Exit, & 9 obducto late tenet omnia limo,
10 Unde cavæ tepido 11 ſudant humore 12 lacunæ;
13 Nec tamen (hæc cum ſint hominum, boumque labores,
15 Verſando terram, 15 experti) nihil 16 improbus anſer,
17 Strimoniæque grues, & amaris 18 intyba fibris
19 Officiunt, aut 20 umbra nocet. 21 Pater ipſe, colendi
Haud facilem eſſe 22 viam voluit, primuſque per artem
23 Movit agros, curis 24 acuens mortalia corda:
Nec 25 torpere gravi paſſus 26 regna 27 veterno.
28 Ante Jovem nulli 29 ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri 30 limitem campum
Fas erat: 31 in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo 32 poſcente, ferebat.
33 Ille 34 malum 35 virus ſerpentibus addidit 36 atris,
37 Prædarique lupos juſſit, 38 pontumque moveri:
Mellaque decuſſit 39 foliis, 40 ignemque removit.

Et

1 Abundantiam pinguium culmorum. 2 Paſcendo pecora abſumit. 3 Cooperiunt per æqualem altitudinem. 4 Qui ſulco ducto exſiccat arva, cavetque uliginem ſatis noxiam. 5 Multum aquæ bibente propter ſiccam terram. 6 Diminuit, aufert. 7 Si qua inundatione, per menſes vernos & autumnales quorum tempeſtates haud ita certæ ſunt, nunc pluvioſæ, nunc ſiccæ, limo obducantur arva. 8 Se ſupra ripas & limites ſuos late effundit. Ovid. 1. Met. belle hoc *Expatiata ruunt per apertos flumina campos.* 9 Superducto. 10 A quo limo. 11 Diſtillat. 12 Foſſæ ſeu receptacula aquarũ, id eſt, in quæ ſe aqua colligit. 13 Poſtquã edocuit diligentiã agriculis in colẽdo agro ſervandã, ſubjungit miſera eorũ fata. 14 Arãdo, & colẽdo. 15 Talia pericula ſupradicta. 16 Avidus, inſatiabilis, nocens. Plin. 10. l. 15. c. 17 Circa Strimonem. Traciæ fluvium, verſari ſolitæ. 18 Cichorea, cujus radix amara eſt. 19 Nocent. 20 *Nocent & frugibus umbræ* ult. Eclog. 21 Jupiter. 22 Modum, rationem. 23 Aravit. 24 Accendens, excitans. 25 Pigreſcere. 26 Homines ſui temporis. 27 inerti otio, tanquam ſegni lethargo. 28 Sub aureo Saturni ævo, priuſquam ea Jupiter ſubegiſſet. Digreditur nunc in ſæculi Saturni, ſive aureæ ætatis deſcriptionem quam opponit illi, qua Jupiter rerum potitus fuit. Semina tum manum longis Cerealia ſulcis obruta eſſe, & juvencos jugo preſſos ingemuiſſe canit Ovidius, poſtquam, Saturno in tartaro miſſo, ſub Jove mundus eſſe cœpit. 29 Arabant agros. 30 Termino ad dirimendos agros. Ovid. 1. Met. *Communemque prius, ſeu lumina ſolis, & auræ, Cautus humus longo ſignavit limite menſor.* 31 In commune quærebant victum. 32 Imperante & urgente. Ovid. 1. Met. *alimentaque debita dives poſcebatur humus.* 33 Jupiter argenteum auſpicatus ſeculum. 34 Eſt enim in numero ambiguorum uti φάρμακον, *valetudo*, &c. 35 Venenum: ut homines invenirent artes, quæ caverent a venenis. 36 Nocivis. 37 Ut lupi prædarentur pecora, præſertim ovilla. 38 Mare per navigationem agitari. 39 Frondibus arborum. 40 Abſtulit ignem mortalibus. Κρύψε δ' ἐ πῦρ Heſiod.

Et paſſim 1 rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias 2 uſus meditando 3 extunderet artes
Paulatim, & 4 ſulcis frumenti quæreret herbam:
Ut ſilicis venis 5 abſtruſum 6 excuderet ignem.
7 Tunc 7 alnos 9 primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita, tum ſtellis numeros & nomina fecit,
10 Plejadas, 11 Hyàdas, 11 claramque Lycaonis 13 Arcton.
Tum laqueis captare feras, & 14 fallere viſco
Inventum, & magnos 15 canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum 16 funda 17 jam verberat amnem
18 Alta petens; 19 pelagoque alius trahit humida 20 lina.
21 Tum ferri rigor, atque 22 argutæ lamina ferræ:
(Nam 23 primi cuneis ſcindebat 14 fiſſile lignum)
Tum variæ 25 venere artes: 26 *Labor omnia vincit*
27 *Improbus*, & 28 *duris urgens in rebus* 29 *egeſtas*.
30 Prima Ceres 31 ferro mortales 32 vertere terram
33 Inſtituit: 34 cum jam glandes atque arbuta 35 ſacræ
36 Deficerent ſylvæ, & victum Dodona 37 negaret.
38 Mox & frumentis labor 39 additus: ut 40 mala 41 culmos



1 Per rivos fluentia. 2 Conſuetudo atque experiētia. 3 Signate: quaſi fabricaret artes, Agriculturam, Nauticam, Aſtronomicam, Piſcationem, Ferrariā. 4 In ſulcis, id eſt, per arationē. 5 Latentē. 6 Cudendo & concutiēdo eliceret. 7 Ovid. 1. Met. *quæque diu ſteterant in montibus altis, Fluctibus ignotis inſultavere carinæ*, Docet varia inventa per egeſtatem. 8 Navigia ex alnis cavatis. 9 Poſtquā Jupiter rerum penuriam induxerat. 10 Septem ſtellas conglomeratas in dorſo Tauri. 11 Septem ſtellas in fronte Tauri. 12 Quia ſtellas habet 21 aut illuſtrē, & multis verſibus memoram. 13 Helicen, urſam majorem. Ex Lycaonis filia Caliſto, Jovis pellice, ſidus relatū in Septentrionē. Fab. nota ex Ovidio & Mythologis. 14 Sc. *aves*. 15 Venaticis. 16 Interea, dum venationi ſtudet. 17 Retis genere quod ἀμφίβληστρον. 18 Profunda, ubi majores ſunt piſces. 19 E mari. 20 Retia e lino. 21 Deinde modus indurandi ferrum eſt inventus. 22 Stridulæ, ſonoræ, dum quid ea ſecatur. 23 Sc. *mortales*. 24 Quod facile finditur. 25 Excogitatæ ſunt. 26 Durum neceſſitatis velum artes excudit. *Omnia conando docilis ſolertia vincit*. Manil. 1. I. Ἀπενία μονα τὰς τεχνας ἐγείρει. Αὐτά τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. Theocr. Idyll. 21. 27 Requietis impatiens vehemens. Παγηρός πόνος, etiam in pericula & mala impellens: vel continuus, inſatiabilis. 28 Quas durum eſt pati: vel, *duris*, id eſt, adverſis incōmodis, infortunatis. Æn. 1. Res dura, & *regni novitas me talia cogunt moliri*. Sic *dura ſervitus*, *dura conditio*, &c. 29 Penuria. 30 Redit ad inſtitutum ſuum, ut agriculturæ authorem ſignificet, dicēs, Cererem eā inveniſſe. *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro*, *Prima dedit, fruges, alimentaque mitia terris*. Ovid. 5. Met. 31 Quibuſcumque inſtrumentis ex ferro factis. 32 Vertendo colere. 33 Docuit. 34 Cum arbutei fœtus & glandes, quibus abundat nemus Dodonæum in Epiro jam deficerent, quo tantum cibo primi mortales veſcebantur. 35 Jovi conſecratæ. 36 Deeſſent. 37 Sc. *mortalibus*. 38 Mox & peſtes aliæ ſegetes novis vitiis, agricolas novis laboribus vexabant. 39 A Jove, qui agros *colendi haud facilem eſſe viam voluit*. 40 Perniicioſa. 41 Sc. *frumenti* quod prius lætius veniebat.

1 Eſſet rubigo, 2 ſegniſque 3 horreret in arvis
Carduus: 4 intereunt ſegetes: 5 ſubit aſpera ſylva,
Lappæque, tribulique: interque 6 nitentia culta
7 Infelix lolium & 8 ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & 9 aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et 10 ſonitu terrebis aves, & ruris 11 opaci
12 Falce premes umbras, 13 votiſque vocaveris imbrem;
Heu, magnum 14 alterius fruſtra ſpectabis 15 acervum,
16 Concuſſaque 17 famem in ſylvis 18 ſolabere quercu.
19 Dicendum, & quæ ſint 20 duris agreſtibus 21 arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec 22 ſurgere meſſes.
Vomis, & 23 inflexi 24 primum 25 grave robur aratri,
26 Tardaque 27 Eleuſinæ matris 28 volventia 29 plauſtra,
30 Tribulaque, 31 traheæque, & 32 iniquo pondere raſtri:
33 Virgea 34 præterea Celei, viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & 35 myſtica vannus Iacchi:
36 Omnia quæ 37 multo ante 38 memor proviſa 39 repones,
Si te 40 digna 41 manet 42 divini gloria ruris.
43 Continuo in ſylvis magna vi 44 flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
45 Huic 46 a ſtirpe pedes 47 temo protentus in octo,

1 Bi-

1 Ederet, conſumeret: ab *edo, es, eſt*. Sic 4. Æn. *Eſt mollis flamma medullas*. 2 Infœcundus, & nihil boni adferens. 3 Horridus ſtaret propter ſpinas, quas habet. 4 Sata ſuffocantur, poſtquam is horrere cœpit. 5 Subſequitur, ſuccedit multitudo herbarum, ſatorum incrementum impediens. 6 Pulcherrimas ſegetes. 7 Zizanium infelicitatem patiens. Idem verſus habetur Eclog. 5. 8 Sterilem terram facientes. 9 Aſſidue eradicaveris herbas nocivas. 10 Arcus aut vocis: aut tinnitu aliquo. Πόνον ὀρνίθεσσι τιθεὶς. Heſiod. 11 Arboribus circumſepti. 12 Cultro incurvo exſcindes, coercebis, amputando ramos arborum ſegetibus incumbentes. 13 Dictis factis. 14 Vicini tui, qui eam diligentiam adhibuit. 15 Frumenti. 16 Agitata ad habendum glandem. 17 Farris inops, glande famem inertem explebis. 18 Mitigabis, 19 Poſtquam docuit, quomodo & qua diligentia terra ſit colenda, docet quibus Armis ſeu inſtrumentis. 20 Labore induratis & malo aſſuetis agricolis in agro degentibus. 21 Inſtrumenta. Enumerat autem ad arationem quatuor, ad meſſem totidem. 22 Creſcere in altum fruges. 23 Incurvi. 24 Sc. *eſt*. 25 Ponderoſum lignum. 26 Tarde. 27 Ceteris, ab *Eleuſi*, urbe Atticæ, ubi Ceres a Celeo rege hoſpitio excepta, filius ejus Triptolemum agriculturam docuit. 28 Sc. *ſe*, aut volubilia. 29 Vehicula, ſc. *ſunt Ruſticis neceſſaria*. 30 Inſtrumenta triturandi. 31 Trahæ, id eſt, inſtrumenta, quæ trahuntur ſine rotis. 32 Grandi aut inæquali, quia ſecundũ terræ qualitatẽ dentes & pondus habent. 33 Vaſa ex arbuto, vimine, Virgis, ſc. crates, vanni, &c. quorum texturam & uſũ Celeus a Cerere accepit. 34 Sc. *eſt ruſticis habenda*. 35. Ad purgandã quidem frugem: ſed quorum uſus in myſticis Bacchi ſacris ſolemnis & frequens. 36 Sc. *inſtrumenta*. 37 Quam utaris. 38 Indigentiæ præteritæ. 39 Condes, locabis in repoſitorio ſuo. 40 Præſtans. 41 Exſpectat aut delectat. 42 Beati, quod Dii aliquando coluere: aut fertilis. 43 Statim. 44 Incurvatur in buris, id eſt, incurvamenti aratri uſum. 45 Buri: 46 Ab ultima parte. 47 Lignum oblongum, ad quod rotæ connectuntur, extenſum ad longitudinem octo pedum.

1 Binæ aures, 2 duplici aptantur dentalia dorſo.
3 Cæditur & tilia 4 ante 5 jugo levis, altaque fagus,
6 Stivaque, quæ 7 currus a tergo 8 torqueat imos,
Et ſuſpenſa 9 focis 10 explorat robora fumus.
Poſſum multa 11 tibi 12 veterum præcepta referre,
Ni refugis, 13 tenueſque piget cognoſcere curas.
14 Area 15 cum primis ingenti 16 æquanda 17 cylindro,
Et 18 vertenda manu, & 19 creta ſolidanda tenaci:
Ne 20 ſubeant herbæ, neu 21 pulvere victa fatiſcat.
Tum variæ 22 illudunt peſtes: ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut 23 oculis capti fodere cubilia talpæ:
Inventuſque 24 cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt: populatque ingentem 25 farris acervum
26 Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
27 Contemplator item, cum ſe 28 nux 29 plurima 30 ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes;
31 Si ſuperant fœtus, 32 pariter frumenta ſequentur,
33 Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi 34 luxuria foliorum 35 exuberat umbra,
36 Nequicquam pingues palea teret area culmos.
37 Semina vidi equidem multos 38 medicare 39 ſerentes,
Et 40 nitro 41 prius, & nigra perfundere 42 amurca,
43 Grandior ut fœtus ſiliquis 44 fallacibus eſſet.
45 Et quamvis igni exiguo properata maderent,



1 Duo ferra aut ligna latiora, in morem aurium utrinque affixa, ut latiorem ſulcum faciant. 2 Et ligna in quibus vomer infigitur, duplici angulo: cum ſint quadrangularia, applicantur huic aratro. 3 Amputatur. 4 Priuſquam opus ſit ea uti. 5 Ad jugũ, id eſt, ut ex ea fiat jugũ. 6 Manicula, qua tenetur aratrum, a *ſtando* dicta. 7 Quia prius apud Antiquos ſubjiciebantur rotæ aratris. 8 Torquẽdo dirigat. 9 Juxta fumariũ. 10 Siccet. 11 Auditori. 12 Qui de agricultura ſcripſerunt. 13 Vilium rerum. 14 Ubi frumenta terantur. 15 Super omnia, præcipue. 16 Complananda. 17 Lapide terete & volubili. 18 Tractanda ac ſubigenda, verſanda. 19 Argilla firmanda. 20 Succedant ſeu ſuboriantur in area. 21 Siccitate obſita aut debilitata affatim hiſcat & aperiatur rimis. 22 Nocent, decipiunt ipſum agricolam varia monſtra peſtifera quæ meſſes prædantur. 23 Organa habentes, ſed non uſum. Talpis quippe oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentã detrahat mẽbrãnulã. Pli. 11. l. c. 36. & Ariſtot. 3. de Anim. cap. 1. 24 In cavernis terræ. 25 Frumenti: poſuit enim faciem pro genere. 26 Vermis, frumenti rapax. 27 O agricola. Interſerit breve prognoſticon, quo futuræ meſſis ubertatem prædicere poſſimus. 28 Amygdalus. 29 Lõgiſſima. 30 In ſylvis florebit. 31 Si tunc fructus amygdalini abundãt. 32 Pari menſura, ſeu ſuperabundãter. 33 Tanta erit frugum copia, ut trituta ipſa ad totius æſtatis calorem produci poſſit. 34 Abundantia inutili. 35 Abundat. 36 Non pingues, id eſt, plus habentes, paleæ, quam grani. 37 Fabarum. Docet hic Poeta, quo facto fruges validiores fiant. 38 Medicamento juvare. 39 Seminatores. 40 Sale. 41 Quam ſerantur. 42 Fæce olei. 43 Grandius granum. 44 Alias fallacibus futuris. 45 Quamvis igni lento macerata concoquerentur; ut inde properarent proventum.

Vidi 1 lecta diu, & multo 2 ſpectata labore,
3 Degenerare tamen: ni 4 vis humana quotannis
5 Maxima quæque manu 6 legeret: 7 ſic omnia fatis
In pejus ruere, 8 ac retro ſublapſa referri
9 Non aliter, quam qui 10 adverſo 11 vix flumine 12 lembum
Remigiis 13 ſubigit, ſi brachia forte 14 remiſit,
Atque illum in 15 præceps 16 prono rapit alveus amni.
17 Præterea tam ſunt 18 Arcturi ſidera 19 nobis,
20 Hœdorumque dies ſervandi, & lucidus 21 Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
22 Pontus &, oſtriferi 23 fauces tentantur Abydi.
24 Libra 25 die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque 26 umbris jam dividet orbem;
Exercete 27 viri tauros: ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum 28 brumæ 29 intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & 30 Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum 31 incumbere aratris,
Dum ſicca tellure licet, dum nubila 32 pendent.
33 Vere fabis ſatio: tum te quoque, 34 Medica, 35 putres,

1 Acc

1 Semina electa. 2 Probata. 3 Minora & deteriora fieri. 4 Prudentia. 5 Sc. *ſemina*. 6 Eligeret. 7 Sic vidi aut ſolent omnia decidere in deterius naturali quadam malignitate. *Damnoſa quid non imminuit dies? Ætas parentum, &c.* Horat. 3. lib. Od. 6. natura peſſum ruente. 8 Et quæ ceciderunt, decreſcere & pejoreſcere. 9 *Sic cum gravatam navita adverſa ratem Propellit unda, cedit in vanum labor, Et victa prono puppis aufertur vado.* Senec. Hip. 10 Contra fluxum ac impetum fluminis. 11 Cum labore ac difficultate ſumma. 12 Scapham ſeu naviculam piſcatoriam. 13 Surſum agit & impellit. 14 Retraxit a remigando. 15 Profundum & locum periculoſum. 16 Defluenti. 17 Oſtendit poeta non ſolum terrarum & ſentium diligentem curam agricolis neceſſariam, ſed & aſtrorum obſervationem. 18 Stellæ lucidæ, primæ magnitudinis inter crura Bootæ. 19 Qui rem ruſticam & agrariam tractamus. 20 Stellarum duarum obſcurarum in ſiniſtra Erichtonii parte, ſub capra ſtella primæ magnitudinis. 21 Qui inſinuatus circumvolvitur duas Arctos, 22 Euxinus, ſeſe a Mæotide paluſte ad Boſphorum Thracium extendens. 23 Introitus. Helleſpontus interfluens Seſton & Abycon oſtreis nobilem. 24 Æquinoctio autumnali. Lucanus eadem ſententia de æquinoctio autumnali: *Tempus erat, quo Libra pares examinat horas. Non uno plus æqua die, noctique rependit Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.* 25 Antiquo more dictum pro *diei*. 26 Noctibus. 27 O fortes agricolæ. 28 Breviſſimæ tempeſtatis dierum ac lucis. 29 Propter gelu: quia tunc non aratur. 30 Candidum, quod Cereri, id eſt, pani conficiendo admiſcetur. 31 Operam date arationi. 32 Suſpenſa ſunt in aere minantia pluviam imminentem, id eſt, priuſquam pluat. 33 Tempus opportunum ſationi eſt fabis tempore verno. 34 Herba equos paſcens, a Media, ubi abundat, nomen habens. 35 Reſoluti per hyemale frigus & Favonii ſpiramenta ac ſtercorationem,

1 Accipiunt ſulci, & 2 milio venit 3 annua cura:
4 Candidus 5 auratis 6 aperit cum cornibus annum
Taurus, & 7 adverſo cedens Canis 8 occidit 9 aſtro.
10 At ſi 11 triticeam in meſſem, robuſtaque farra
12 Exercebis humum, ſoliſque 13 inſtabis 14 ariſtis:
Ante tibi 15 Eoæ 16 Atlantides 17 abſcondantur,
18 Gnoſiaque ardentis 19 decedat 20 ſtella Coronæ,
21 Debita quam ſulcis 22 committas ſemina, quamque
23 Invitæ properes 24 anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum 25 Majæ 26 cœpere: ſed illos
Exſpectata ſeges 27 vanis 28 eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec 29 Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
30 Haud obſcura 21 cadens mittet tibi ſigna Bootes,
Incipe & ad 32 medias ſementem extende pruinas.
33 Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per 34 duodena regit mundi Sol 35 aureus aſtra.

 1 Quin-

1 Id eſt, tu nunc quoque feceris tempeſtive. 2 Legumini illi, modicis, ſed plurimus granis fertili. 3 Quæ ſingulis annis innovari vult: cum Medica unica ſemente duret annos 10. 4 Cum ſol Taurum ingreſſus, Aprili medio, annum aperit. 5 Quæ aurata habere fingitur propter fulgorem potiſſimum. 6 Reſolvit ſolum, quotannis tunc reſolvi ſolitum. 7 Cujus averſus eſt inceſſus. 8 Heliace, a xv. Cal. ad ipſas Calendas Maias, & oppoſite. 9 Tauro. 10 Docet nunc, quo tempore frumentum feras. 11 Ut inde triticum metas. 12 Coles & arabis. 13 Inſtantes incumbes. 14 Triticeis & farreis metendis, id eſt, non petis legumina, ſed frumenta. 15 Orientales aut matutinæ. 16 Plejades ſeu Virgiliæ, ex Plejone & Atlante genitæ, id eſt, ſeptem ſtellæ nominibus Atlantidum inſignitæ. 17 Occidant; ita ut non amplius eas videas, id eſt, die 28. Octobris. 18 Corona Ariadnes filiæ Minois, regis Cretæ cujus Gnoſos oppidum. 19 Recedat a Sole, id eſt, oriatur Heliace medio Octobri. 20 Luciditſima, præ cæteris: nam *ſtella vincitur una Circulos in medio radians*, &c. Manil. lib. 1. 21 Antequam feras. 22 Credas; tanquam depoſitum. Tib. l. 1. El. 7. *Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ*. 23 Coactæ imperiis agricolarum, non ſponte ſua: aut adhuc naturaliter refugienti. 24 Meſſis, id eſt, ſemen. 25 Plejadum, quarum Maja eſt una. 29 Sc. *ſerere*. 27 Parum grani aut nihil habentibus. 28 Decepit. 29 Quæ in Peluſio in Ægypto, uno e ſeptem oſtiis Nili, præcipua & plurima naſcitur. 30 Clara indicia ſationis faciendæ dabit. 31 Coſmice occidens. Nam quarto Non. Octobris Auriga occidit mane. Colum. 1. lib. 2. c. 32 Ad mediam hyemem. 33 Ut diſcernamus tempora. Quia Poeta oſtendit agricolis ſiderum quorundam ortus & occaſus obſervandos, docet ſphæram cæleſtem in 12. ſigna diviſam, & terram in 5. Zonas. Lege Ov. Met. 1 & Tibul. l. 4. 34 Signa Zodiaci, quæ Sol curſu ſuo emenſ[illegible] anni tempeſtates variat. Si[illegible] hæc ſunt, *Aries*, *Taurus*, *G[illegible]ni*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*, [illegible] *que*, *Scorpius*, *Arcitene[illegible]per*, *Amphora*, *Piſces*. 3[illegible] didus.

1 Quinque 2 tenent cœlum 3 Zonæ ; quarum 4 una 5 coruſco
Semper ſole rubens , & torrida ſemper ab 7 igni :
Quam circum extremæ dextra lævaque 7 trahuntur
8 Cæruleæ glacie 9 concretæ atque imbribus 10 atris .
11 Has inter , 12 mediamque , 13 duæ 14 mortalibus ægris
Munere conceſſæ Divum : via 15 ſecta 16 per ambas ,
17 Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo
18 Mundus ut ad Scythiam , Riphæaſque ardua arces .
20 Conſurgit , 21 premitur Libyæ devexus in Auſtros .
22 Hic vertex nobis ſemper 23 ſublimis : at 24 illum
25 Sub pedibus 26 Styx atra videt , 27 maneſque profundi .
Maximus 28 hic flexu 29 ſinuoſo elabitur 30 anguis
Circum , perque duas in 31 morem fluminis 32 Arctos ,
33 Arctos Oceani 34 metuentes 35 æquore tingi .
36 Illic , ut perhibent , aut 37 intempeſta ſilet nox
Semper , & 38 obtenta denſantur nocte tenebræ :

Aut

1 Dividitur cælum , ut & terra ſubjacens , in quinque circulos ſeu partes; quas Zonas vocant , Media inter TropicosSole verticali calet, inde , *Torrida* , id eſt , adusta , dicta . Duæ hinc inde extremæ polo alterutri ſubjiciuntur: hæc dextra, *Arctica* , glacie torpet : illa , ſiniſtra , *Antarctica* , imbribus madet. Inter mediam utraque ex parte & extremas illas jacent duæ aliæ têperatæ & habitabiles . *Neque enim mediam duaſque extremas habitari credebant Veteres.* 2 Circumcingunt , occupant. 3 Circuli, cælum terramque veluti cingula quædam cingentes. Ζώνη enim Latine eſt circulus : eſtque ſpatiũ terræ interpoſitum inter duos Tropicos, vel inter alterutrum Tropicorum, & vicinum circulum Polarem, vel alterutrum circulum Polarium , & proximum punctum Polarem . 4 Sc. media . 5 Rutilante . 6 Cœleſti , quem ex directo ſupra ſe habet: quare a Græcis Διακεκαυμένη dicitur . 7 Extenduntur, ducuntur. 8 Marini coloris . 9 Congelatæ . In fine regionis Septentrionalis perpetua eſt glacies. 10 Denſis & nubiloſis. Æſtate in Scythia multum pluit . 11 Extremas. 12 Sc. torridam . 13 Sc. *aliæ Zonæ* Explanat hos verſus Macrob. in Som. Scip. l. 2. c. 8. 14 Miſeris & laborioſis hominibus : Δειλοῖσι βροτοῖσι . 15 Facta , diviſa. 16 Inter ambas , ab utroque Tropico per Æquatorem ſignat obliquam Solis orbitam per Zodiacum . 17 Per quam viam Zodiacus ſe circumageret. 18 Orbis cœleſtis . 19 Sublimitates montium Riphœorum , qui ſunt in Scythia Septentrionem verſus . 20 Elevatur. 21 Ita premitur declivis in Auſtralem regionem Libyam verſus . 22 Scythicus ſeu Septentrionalis vertex ſeu polus Arcticus. 23 Nobis Septentrionalibus elevatur polus Arcticus , quantum ſub Horizonte noſtro premitur Antarcticus ad Ἀλάστορας : quorum ſedem ignata vetuſtas manibus & Tartare deſignavit . 24 Auſtralem verticem ſeu Polum Antarcticum. 25 Sc. *Noſtris* ; id eſt , apparet Antipodibus noſtris . 26 Palus Infernalis . 27 Dii inferi . 28 in Septentrione apud polum Arcticum . 29 Annuloſo . 30 Draco. 31 Similitudinem . 32 Urſas , majorem & minorem . 53 Anadiploſis. 34 Caventes tingi , ut quæ nunquam tinguntur , quia vicinæ polo elevato . Nota eſt Junonis imprecatio . *Ne puro tingatur in æquore pellex* . Ovid. 2. Met. Sic , *penſa metuenti ſolvi* . Hor. 2. l. 1. Ode , quæ nunquam ſolveretur. 35 Planitie ſeu æqualitate mergi . 36 Ibi autem in polo Meridiano apud Antipodas aut perpetua caligat nox , aut ſi quam habent lucem , a nobis ad illos per vices demeat , ita ut illorum veſperum noſtra excipiat aurora . 37 Nulli rei faciendæ opportuna. 38 Longa.

Aut 1 redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque ubi primus equis 2 oriens afflavit 3 anhelis,
4 Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
5 Hinc 6 tempeſtates 7 dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus: hinc 8 meſſiſque diem, 9 tempuſque ſerendi;
Et quando 10 infidum remis 11 impellere marmor
Conveniat: quando 12 armatas 13 deducere claſſes;
Aut 14 tempeſtivam ſylvis 15 evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum 16 obitus ſpeculamur, & ortus,
Temporibuſque parem 17 dirverſis quatuor annum.
18 Frigidus agricolam ſi quando 19 continet imber,
20 Multa forent quæ 21 mox cælo properanda ſereno,
Maturare datur; durum 22 procudit arator
Vomeris 23 obtuſi 24 dentem; 25 cavat arbore lintres;
Aut 26 pecori ſignum, aut 27 numeros impreſſit 28 acervis;
Exacuunt alii 29 vallos, furcaſque 30 bicornes,
Atque 31 Amerina parant 42 lentæ 33 retinacula viti.
Nunc facilis 34 Rubea texatur 35 fiſcina virga:
Nunc 36 torrete igni fruges, nunc 37 frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus,
38 Fas & jura ſinunt: rivos 39 deducere nulla
Religio vetuit; ſegeti 40 prætendere ſepem;
41 Inſidias avibus moliri; incendere vepres;
42 Balantumque gregem fluvio 43 merſare 44 ſalubri,

 Sæpe

1 Sc. *illuc.* 2 Sc. *Sol.* 3 Anhelantium in aſcenſu arduæ, *quo vix mane recentes Enituntur equi.* 4 In meridie apud Antipodas.

5 Ex aſtrorum obſervatione. 6 Qualitates futuras temporum, pluvias & ſerenitatem. 7 Exiſtente incerto, & nondum indicante, quæ futura ſit tempeſtas, quia ſerenitatē ſæpe dubia ſequitur tempeſtas. 8 Meſſis tempus, quæ prior eſt in intentione, Al. *meſſiſque dies.* 9 Quod prius eſt in executione. 10 Nulli ſervans fidem, id eſt, periculoſum. 11 Diverberare mare, quod *marmor*, appellatur propter albas ſpumas. 12 Inſtructas velis, remis, rudentibus. Sic 4. Æn. *Armari claſſē, curſumque parari.* 13 A littore. 14 Tempeſtive cædendam, ne ligna termites excedant. 15 Incidere 16 Occaſus. 17 Ex quatuor diverſis tēporibus conſtantem, vere, æſtate, autumno, & hyeme. 18 Cum rigore cadent. 19 Domi, ne poſſit exire ad agriculturam. 20 Plurima quæ alias occupato agricolæ per ſerenum fuerant properanda, jam per otium pluviale mature conficere licebit. Vide Agel. 10. l. 11. c. & Macrob. 7. l. 8. c. 21. Paulo poſt. 22 Acuit. 23 Hebetis ex opera longa. 24 Partē anteriorē, quæ mordet ut dens, cui infigitur. 25 Arbore cavabit in ſcaphas. 26 Ovium. 27 Modiorum, ut proventus rationem facere poſſi. 28 Frumenti in horreis reconditi. 29 Palos ſeu ſtipites & ſudes, pedamēta futura vitium & arborū: Infra l. 2. *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.* 30 Bina cornua habētes. 31 Ex Ameria Umbriæ opp. ſaligua vimina. 37 Flexibili. 33 Ligamina. 34 Rubis Italiæ opp. vel e rubo frutice vitibus apto. 35 Vas vimineū, quo res feruntur, cujus diminutivū eſt *fiſcella.* 36 Deſiccare. 37 Molite. 38 Fas ad Deos & religionem ſpectat, jura ad homines. 39 Feſtis diebus rivos antiquum ut fontiū detergere licet, novos fodere non licet. Macrob. 3. l. c. 3. 40 Opponere munimētū cōtra beſtias. 31 Capere aves, quo ſegetes depopul. 42 Oves. 43 Ut curetur ſcabies: nō ut purgetur lana, ib. 44 Salutem & incolumit. afferenti.

Sæpe 1 oleo tardi 2 coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis, 3 lapidemque 4 revertens
Inciſum, aut atræ maſſam 5 picis urbe reportat.
Ipſa dies alio dedit ordine Luna
Felices 7 operum: 8 quintam fuge: 9 pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatæ: tum partu terra 10 nefando
11 Cœumque Japetumque 12 creat, ſævumque Typhœa,
Et 13 conjuratos cœlum 14 reſcindere 15 fratres.
Ter ſunt conati imponere 16 Pelio 17 Oſſam,
Scilicet atque 18 Oſſæ 19 frondorũ 20 involvere 21 Olympũ:
Ter 22 Pater 23 extructos 24 disjecit fulmine montes.
25 Septima poſt decimam felix, & ponere vitem,
Et 29 prenſos domitare boves, & 27 licia telæ
Addere: nona 28 fugæ melior, contraria furtis.
26 Multa adeo gelida melius ſe nocte 30 dedere,
Aut cum Sole 31 novo terras irrorat 32 Eous.
Nocte leves melius ſtipulæ, nocte arida prata
33 Tondentur: noctis 34 lentus non 35 deficit humor.
Et 36 quidam ſeros hyberni ad luminis ignes
37 Pervigilat, ferroque faces 38 inſpicat acuto.
39 Interea longum cantu ſolata laborem,
40 Arguto conjux 41 percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti 42 Vulcano decoquit humorem,
Et 43 foliis undem tepidi deſpumat aheni.
44 At rubicunda 45 Ceres medio ſuccidítur æſtu,
Et medio 46 toſtas æſtu terit 47 area fruges; 1 Nu-

1 Quod venum fert. 2 Dorſum. 3 Molarem, cudendo aſperatum, quo utuntur in molendis frugibus. 4 Ex urbe. 5 Cujus maximus agricolis uſus ad vaſa condienda, picanda, &c. 6 Diverſo. 7 In operibus perficiendis. 8 Sc. *lunã*. 9 Quia umbrarum Deus Pluto, ab *urgendo* dictus, quaſi *urgens*, & furiæ infernales Alecto, Tiſiphone, & Megæra natæ ſunt tune luna quinta. 10 Deteſtando, pernicioſo. 11 Gigantes θεομάχυς *magnum manibus reſcindere cœlum Conjuratos.* Æn. 12 Procreavit. 13 Qui conjuraverant. 14 Scindendo diſrumpere. 15 Terræ filios, γηγενεῖς in genere, *vel* Oethum & Ephialtum. 16 Theſſaliæ monti. 17 Alium montem non longe diſtantem. 18 Pelio jam impoſitæ. 19 Umbroſum quia arboribus conſitũ. 20 Volvendo ſuperingerere. 21 Montẽ in confinibus Theſſaliæ. 22 Jupiter. 23 Ut cœlũ pertingerẽt. 24 Proſtravit. 25 Sc. *lunæ*, id eſt decima ſeptima eſt opportuna ſimul ad ponendas vites, &c. 27. Captos. 27 Fila, id eſt, telam ordiri. 28 Fugientibus e captivitate, bello ab hoſte, &c. bene cedens: non ita furibus, qui tum deprehendi, obſervati ſunt. 29 Docebit jam, etiam nocturno tempore quædam peragenda eſſe. 30 Exhibuerint ſe operanti. 31 Jam recens orto. 32 Solis equus. Synec. vel, Lucifer dici prænuncius. 33 Metuntur, ſecantur. 34 Lente decidens. 35 Abſumitur. 36 Vindemiator. 37 Totam noctem vigilat. 38 In formam ſpicarum faculas cultro incidit acuitque. 39 Dum maritus inſpicat faces. 40 Subtili inſtrumento ad pectenda ſtamina. 41 Texturam exercet. 42 Igni purgat & abſumit. 43 Ramo pampinoſis. 44 Docebit, jam quæ calorem & ſerenitatem poſtulent. 45 Cereales fruges medio die & æſtu metendæ, torrendæ, atque in area terendæ. 46 Deſiccatas calore ſolis. 47 Locus ad trituram frugum.

1 Nudus ara, ſere nudus: hyems 2 ignava colono,
3 Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
4 Mutuaque inter ſe læti convivia curant:
5 Invitat genialis hyems, curaſque reſolvit;
6 Ceu preſſæ cum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere 7 coronas.
8 Sed tamen & 9 quernas glandes tum 10 ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, 11 cruentaque myrta.
Tunc gruibus 12 pedicas, & retia ponere cervis,
13 Auritoſque 14 ſequi lepores; tum 15 figere damas,
Stuppea 16 torquentem 17 Balearis 18 verbera fundæ,
Cum nix alta jacet, 19 glaciem cum flumina 19 trudunt.
20 Quid tempeſtates autumni, & 21 ſidera dicam?
Atque ubi jam 22 breviorque dies, & 23 mollior æſtas,
Quæ 24 vigilanda viris? vel cum 25 ruit imbriferum ver?
26 Spicea jam campis cum meſſis 27 inhorruit, & cum
Frumenta in viridi ſtipula 28 lactentia turgent?
Sæpe ego, cum 29 flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam 30 ſtringeret hordea 31 culmo,
Omnia ventorum concurrere prælia vidi:
Quæ

1 Tempore, quo pluvia nudus eſſe poſſis. Γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν. Γυμνὸν δ' ἀμᾶσθαι. Præcipit Heſiodus ſc. ante hybernum frigus quo torpet agricola. 2 Inutilis. 3 Per mediam vero hyemen, fruatur partis: convivationibus & Genio libere indulgeat. 4 Reciproca, nunc hic, nunc ibi. 5 Hyems voluptuoſa & genio indulgere cohortans allicit agricolas ad lætius vivendum. 6 Non ſecus ac nautæ, ubi portum appulerunt, naves pretioſa onuſtas merce læti coronant. Quod & a portu ſolventibus factitatum profiat idem verſus repetitus 4. l. Æn. 7 Tanquam ſigna, quod large potaturi ſint, quia id facturi *crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant*. 8 Quin & hyems ipſa ſua habet opera, ſtudia, & præmia, dum ſtringendis baccis glandiſque, aucupio & venationi intenti ſunt agricolæ. 9 In quercubus creſcentes. 10 Decerpere, colligere. 11 Matura, rubra. 12 Laqueos pedum. Hor. Od. 2. Epod. *Aut trudit acres hinc, & hinc multa cane Apros in obſtantes plagas: Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos, Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem, Jucunda captat præmia*. 13 Quibus magnæ ſunt aures pro modulo corporum. 14 Venari. 15 Transfigere & jaculari. 16 Complicantem. 17 Hiſpanicæ, id eſt, qua Baleares in extremis Hiſpaniæ oris plurimum valent. *Baleares* enim inſulæ duæ ſunt in mari Mediterraneo, quarum incolæ fundatores erant peritiſſimi: ut quibus in unum ab infantia ſtudium. 18 Flagella. 19 Cum flumina glaciei cruſtas ſupernotantes impellunt ac protrudunt. 20 Poſtquam docuit Poeta agricolas nullo tempore ceſſandum eſſe, ſubtiliter infert cauſam ejus rei, quia nullo tempore res agraria tuta eſt: quolibet enim tempore tempeſtates oriri poſſunt. 21 Tempeſtatem tunc concitantia. 22 Quam in autumno. 23 Minor ſeu remiſſior calor. 24 Obſervanda agricolis. 25 Præceps cadit in agro ver aſſiduis imbribus madens. 26 In ſpicas formata. 27 Rigida & aſpera facta eſt. 28 Lacte plena, & dulcia ac mollia adhuc tumeſcunt, id eſt, in fine veris & principio æſtatis. 29 Ariſtis, maturis flaveſcentibus, id eſt, cum jam inſtaret tempus meſſis, quo minime ſperantur venti, & maxime obſunt, quia grana excutiunt. 30 Secaret. 31 Habentia culmum fragilem.

Quæ 1 gravidam late ſegetem ab radicibus imis
2 Sublime expulſam eruerunt: 3 ita turbine nigro
4 Ferret 5 hyems, culmumque levem, ſtipulaſque volantes.
Sæpe etiam immenſum cœlo 6 venit agmen aquarum,
Et 7 fœdam 8 glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex 9 alto nubes: 10 ruit arduus æter,
Et pluvia ingenti ſata 11 læta, 12 boumque labores
Diluit: implentur foſſæ, & 13 cava flumina creſcunt
14 Cum ſonitu, 15 fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe 16 Pater, media nimborum in 17 nocte, 18 coruſca
Fulmina 19 molitur dextra, quo maxima 20 motu
Terra tremit; 21 fugere feræ, & mortalia corda
Per gentes 22 humilis ſtravit pavor: ille 23 flagranti
Aut 24 Atho, aut 25 Rhodopen, aut alta 26 Ceraunia telo
Dejicit: 27 ingeminant Auſtri, & 28 denſiſſimus imber:
29 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora 30 plangunt.
31 Hoc metuens, 32 cœli menſes & 33 ſidera ſerva;
34 Frigida Saturni ſeſe 35 quo ſtella receptet:
Quos 36 ignis cœli 36 Cyllenius erret in 37 orbes.
*Imprimis venerare Deos*, atque annua magnæ
Sacra 38 refer Cereri, lætis 39 operatus in herbis,
40 Extremæ ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.
Tunc agni pingues, & tunc 41 molliſſima vina,
Tunc 42 ſomni dulces, denſæque in montibus umbræ,

, 1 Cum

1 Oneratam & plenam granis. 2 In altum exſtirparent aut exſtirpare poſſent. 3 Et vidi, quod ita, &c. 4 Adveherent. 5 Tempeſtas hac autumnalis, procella. 6 Deſcendit aut decidit impetus, copia aquarum. 7 Nocivam. 8 In globi aut glomeris formam præcipitant. 9 Aere vel potius mari. 10 Superior aer in nubem collectus præceps cadit. 11 Pinguia. 12 Et quæ labore boum & fertilitate terræ jam parata erant, madefacit. 13 Quia ſiccitate exhauſta. 14 Aquarum præcipitantur defluentium. 15 Et mare fit fervidum unde *fretum* dictum volunt, cum *fervet* æquor: fluctibus ferventibus procellus excitantibus. 16 Jupiter. 17 Obſcuritate. 18. Coruſcante. 19 Cum mole & pondere extat. 20 Quo impetu fulminis & tonitru maxima terræ pats tremit. 21 In ſpeluncas ſuas. 22 Humiles efficiens. 23 Ardenti. 24 *Anthon*, montem Macedoniæ, 25 Montem Thraciæ. 26 Montes altiſſimos Epiri. 27 Sc. *ſe*, id eſt, fiunt majores & multiplicantur. 28 Copioſus. 29 Aliquando. 30 Rauco fragore reſonant. 31 Ne talis tempeſtas te imparatum obruat. 32 Duodecim ſigna cœli. 33 Influentias ſiderum. 34 Ab effectu. 35 In quam partem cœli. 36 Stellam Mercurii nati in Cyllene, monte Arcadiæ. Quia Metuenda eſt tempeſtas nociva, nec opibus humanis repelli poteſt, imploranda docet Deorum auxilia. 37 Circulos & ſphæras. 38 Iterum offer. 39 Sacris te divina facta: lacte, melle, vino. *Operari* enim ſæpius pro ſacrificare uſurpatur Tibul. l. 2. El. 5. *Tunc* operata Dei *proles diſcumbit in herba*. Hor. Od. 14. l. 3. *Unico gaudens mulier marito Prodeat juſtis* operatâ *Divis*. 40 In fine hyemis, & in principio veris. 41 Dulciſſima & ſuaviſſima. 42 Quia minor ſollicitudo eſt agricolis,

1 Cuncta tibi 2 Cererem pubes 3 agreſtis adoret,
Cui tu lacte 4 favos, 5 & miti diſue Baccho;
Terque novas circum 6 felix eat 7 hoſtia fruges;
Omnis quam 8 Chorus, & ſocii comitentur 9 ovantes,
Et 10 Cererem clamore 11 vocent in 12 tecta, neque ante
13 Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri, 14 torta 14 redimitus tempora 16 quercu,
Det 17 motus incompoſitos, & 18 carmina dicat.
19 Atque hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
20 Æſtuſque pluviaſque, & 21 agentes frigora ventos;
22 Ipſe Pater ſtatuit, quid 23 menſtrua Luna moneret,
24 Quo ſigno caderent Auſtri, 25 quid ſæpe videntes
Agricolæ, proprius ſtabulis armenta tenerent.
26 Continuo, 27 ventis ſurgentibus, aut freta ponti
I. Incipiunt 27 agitata tumeſcere, II. & 29 aridus altis
Montibus audiri fragor; aut III. reſonantia longe
Litora 30 miſceri; & IV. nemorum 31 increbeſcere murmur.
32 Jam ſibi tum curvis 33 male temperat 34 unda carinis,
V. Cum medio celeres revolant ex 35 æquore 36 mergi,
37 Clamoremque ferunt ad litora, cumque VI. 38 marinæ

In

1 Pulchra deſcriptio ritus ſacri Ambarvalis pro frugibus facti. 2 Deam frugum. 3 Ruſtica. 4 Mella. 5 Et Baccho ſuavi, id eſt, mulſo miſce. 6 Eximia aut pinguis. 7 Porca, eaque gravida. Cujus cauſam exponit Ovid. 1. Faſt. *Prima Ceres avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ. Ulta ſuas merita cæde nocentis opes. Nam ſata vere novo teneris lactentia ſuccis Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.* 8 Multitudo pubeſcentium aut canentium. 9 Læti & hilares. 10 Ipſas fruges! 11 Carmine orent, ut ſalva domum veniat meſſis & abundans. 12 Horrea ſua. 13 Cultrum meſſorium, qui incurvus eſt. 14 Convoluta in morem coronæ aut ſerti. 15 Habens tempora capitis ſui redimita. 16 In memoriam glandis, qua veſcebantur mortales ante Cereris beneficium. 17 Rudes & ſine arte ſaltationes. 18 Hymnos cantet de laude Cereris. 19 Poſtquam docuit Poeta tempeſtatem metuendam, & ſacrificiis avertendam, docet certis ſignis noſcitandam. 20 Vehementes calores. 21 Impellentes. 22 Ipſe Deus ſtatuit tempeſtatum prognoſtica, ex novæ Lunæ facie, ſingulis menſibus, nec minæ . . . . . 23 Menſium conſtitutrix, aut quæ ſingulis menſibus ſuum perficit ſignum. 24 . . . . Ex orto & obitu ſignorum, & ſiderum, quæ vel tollere vel ponere ventos ſolent. Hic autem *caderent* ſignificat ruerent, incumberent ad ciendas tempeſtates, potius quam ceſſarent, ponerentque, quo ſenſu ſæpius uſurpatur. 25 Signum. 26 Neque aſtra obſervata ſolum, ſed & uſus & experientia. I. *Tumor maris dabit certa prognoſtica*. II. *Fragor e montibus*. III. *Mugitus fluctuum a litore*. IV. *Murmur nemorum*. V. *Mergorum ad litora frequens volatus*. VI. *Fulicarum in terra luſus*. VII. *Ardearum ſubvolatus*. VIII. *Tractus ſtellarum cadere viſarum*. IX. *Paleæ & frondium volatus*. X. *Plumarum in aquis luſus*. 27 Dum venti ſurrecturi ſunt. 28 Undæ maris commotæ. 29 Qualis eſt in aridis frondibus. 30 Perturbari. 31 Crebrum fieri. 32 Docet alia tempeſtatum prognoſtica. 33 Non parcit ſibi, nec abſtinet ſe. 34 Maris. 35 Ubi futuram noſcunt tempeſtatem. 36 Aves a *mergendo* dictæ. 37 Et cum clamore volant. 38 *Marinæ*, id eſt, in mari verſari ſolitæ.

1 Illic, 2 officiant 3 lætis ne frugibus herbæ;
4 Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor 5 arenam.
6 Alternis 7 idem 8 tonſas 9 ceſſare novales,
Et 10 ſegnem patiere 11 ſitu dureſcere campum.
Aut ibi 12 flava ſeres, 13 mutato ſidere, farra,
Unde prius 14 lætum 15 ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues 16 fœtus 17 viciæ, 18 triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, 19 ſylvamque ſonantem.
20 Urit enim lini campum 21 ſeges, urit avenæ,
Urunt 22 Lethæo perfuſa papavera ſomno.
23 Sed tamen alternis facilis labor: 24 arida tantum
Ne ſaturare 25 fimo pingui pudeat ſola; neve
Effœtos cinerem 26 immundum jactare per agros:
27 Sic quoque 28 mutatis 29 requieſcunt fœtibus arva.
30 Nec nulla 31 interea eſt 32 inaratæ 33 gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere 34 profuit agros,
Atque 35 levem ſtipulam 36 crepitantibus 37 urere flammis:
I. Sive 38 inde 39 occultas vires, & 40 pabula terræ
Pinguia concipiunt, II. ſive 41 illis omne per ignem
42 Excoquitur vitium, atque 43 exſudat inutilis humor;
III.

1 In pingui agro ſeu ſolo. 2 Noceant. 3 Bene provenientibus & fertilibus. 4 In terra minus fœcunda & macra. 5 Terrā, quæ eſt arenæ perſimilis. 6 Ovid. l. 1. de Pont. El. 5. *Quæ nunquam vacua ſolita eſt ceſſare novali, Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.* 7 Qui ſuo tēpore terra utrāmque araſti. 8 Meſſas terras de novo ſatas. *Hoc novale*, aut *hæc novalis* dicitur ager, qui alternis annis ſeritur. 9 Ab onere ferendi. 10 Infœcundū, ſterilē. 11 Lanugine obduci & durum fieri, ut vires recipiat. 12 Quæ flaveſcunt, dū matura ſunt. 13 Alia anni tēpeſtate, Si admittatur lectio *mutato ſemine*, liquidū erit. 14 Fertile & pingue. 15 Tunica aut theca leguminū concutiente pondere ſuo ipſū legumen id eſt, ſi videris produxiſſe denſū & amplu legumē, poteris tēpore ſuo inſerere farra. 16 Proventus. 17 Ejus leguminis de genere lentis. 18 Amari ante maturitatē: alluſū ad etymō Lupini ἀπὸ τῆς λύπης. 19 Sc. lupinorū virgulta. 20 Arefacit, cōſumit, exſiccat. 21 Stipula. 22 Papavera ſomnū & oblivione cōciliantia, nec raro lethū. *Lethe* autē fl. eſt Poeticus rerum oblivionem τὴν λήθην inducens: ut 6. Æneid. *Lethæo*, id eſt, oblivioſo. 23 Id eſt, poſtquā annū ceſſaverit, poteris, unde linum ſuſtulerit, etiam farra ſerere. 24 Exhauſta terra & effœta renovetur, fiatque fœcundior, aut ſtercoratione: idque fimo aut cinere, qui ſolvit & calefacit; aut ſtipularum in arvo incenſione: quin & ipſarum glebarum. 25 Stercore. 26 Limoſum & pinguem. 27 Stercorando. 28 Si non idem genus frumenti aut leguminis ſeratur continue. 29 Non pingueſcunt. 30 Nonnulla & maxima. 31 Dum ceſſat. 32 Non aratæ. 33 Relatio beneficii: quia ſe pinguem facit ad futuros proventus. 34 Utile fuit. 35 Deſiccatam. 36 Quia ſtipula, quando comburitur, dāt crepitum. 37 Adeoque terræ crematæ quatuor de cauſis remedia ſunt & fructus. Ignis quippe vi, I. *Frigida macies ſublevatur*, II. *Uligo exſudatur*. III. *Laxantur meatus ad ſuccum & genitalem aerem admittendum*. IV. *Adſtringuntur ad arcendas pluvias nimias, calorem & frigus.* 38 Ab illa combuſtione, illis flāmis. 39 Quæ ignorantur a nobis. 40 Nutrimenta. 41 Terris. 42 Coquendo expellitur, & conſumitur. 43 Evaneſcit.

III. Seu plures calor ille vias, & 1 cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat 2 qua ſuccus in herbas:
IV. Seu 3 durat magis, & 4 venas adſtringit hiantes;
Ne 5 tenues pluviæ, 6 rapidive potentia Solis
Acrior, aut Boreæ 7 penetrabile frigus 8 adurat.
9 Multum 10 adeo, raſtris glebas qui frangit 11 inertes,
Vimineaſque 12 trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat 13 Olympo.
Et 14 qui, 15 proſciſſo quæ 16 ſuſcitat 17 æquore 18 terga,
Rurſus in 19 obliquum verſo 20 perrumpit aratro,
21 Exercetque 22 frequens tellurem, 23 atque imperat arvis.
24 Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolæ: 25 hyberno lætiſſima pulvere farra,
26 Lætus ager: nullo tantum ſe 27 Myſia 28 cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur 29 Gargara meſſes.
30 Quid dicam, jacto qui ſemine 31 cominus arva
Inſequitur 32 cumuloſque 33 ruit male pinguis arenæ?
Deinde 34 ſatis 35 fluvium inducit, 36 rivoſque ſequentes?
Et, cum 37 exuſtus ager 38 morientibus 39 æſtuat herbis,
Ecce 40 ſupercilio 41 clivoſi tramitis undam
42 Elicit: 43 illa 44 cadens 45 raucum per 46 lævia murmur
Saxa ciet, 47 ſcatebriſque arentia temperat arva.
48 Quid, qui 49 ne gravidis procumbat culmus ariſtis.

1 Occultos reſolvit meatus. 2 Sc. *parte*, id eſt, per quæ ſpiramenta. 3 Sc. *ignis*. 4 Rimas condenſat apertas. 5 Subtiles & penetrabiles. 6 Attrahentis ad ſe cuncta. 7 Facile penetrantes. Sic Lucr. *penetrabile frigus & manabile*. 8 Cum frigus calorem plantis innatū extinguat, humoreque evocato, ut inareſcant, faciat, idē præſtat quod ignis: adeoque adurere dicatur. 9 Docet alios colendæ terræ modos, agrumque fieri fertilē diligentia agricolæ. 10 Valde. 11 Inutiles, infœcundas, & quaſi ſine arte aliquid producendi. 12 Super glebas. 13 Sc. *illum*. 14 Cœlo. 15 Prius ſciſſo & ſulcato. 16 Surſum prius levat. 17 Campo plano. 18 Superficiem, glebas inverſas. 19 In tranſverſum. 20 Proſcindit. 21 Neque fruſtra ſpectat illū, qui exercet, &c. Sic Hor. 2. Epod. *Paterna rura bobus exercet ſuis*. 22 Frequenter arando. 23 Et ſic domat agros, ut ſibi audientes faciat. 24 Æſtiva ſc. æſtates humidas, hyemes ſerenas. 25 Quia farra ſunt fertiliſſima ſerenitate hyberna, qua pulvis per ſiccitatem producitur. 26



1 Lu-Ferax hyberno pulvere. 27 Regio eſt Helleſponti, nominata a Myſis, qui e Thracia illuc migraverunt: quæ ſubdita fuit Telepho: & poſtea Teuthrāti. 28 Provētu frugū quantū ſc. ſerenitate hyberna. 29 Oppidū ad radicē Idæ mōtis in Myſia, ut una eadēque ſit regio. Macrob. l. 5. Sat. c. 20. 30 Quid dicā de illo, id eſt, quātū ille prodeſt arvis? Proſequitur intētū, *quid faciat lætas ſegetes*. 31 De prope, & ſtatim quaſi conſertis manibus. 32 Et diſſipat, cōminuit, invertit, eruit glebas arenæ nō pinguis, ſed ſterilis. Nā terra ſterilis eſt ſimilis arenæ. 33 Sic Georg. 2. *& ruit atram ad cœlum picea craſſus caligine nubem*. 34 Segetibus. 35 Ad irrigandos agros. 36 Et aquas defluentes in agrū. 37 Nimio calore. 38 Lāguētibus, præ nimia ſiccitate. 39 Nimiū caleſcit, fervet. 40 Jugo, cacumine, ſūmitate. Metaphora ab hōine. 41 Multos clives habentis. 42 Educit. 43 Aqua. 44 Defluens. 45 Infractū. 46 Attrita ſeu polita. 47 Ebullitionibus. 48 Quid de illo dicā, quantū juvet arva, &c. 49 Ne in frondē luxuriēt ſata, ubertatē nimiā pecore immiſſo depaſcit, detondetque.

1 Luxuriem ſegetum tenera 2 depaſcit in herba,
Cum primum ſulcus 3 æquant ſata? 4 quique paludis
Collectum humorem 5 bibula 6 deducit arena?
Præſertim 7 incertis ſi menſibus amnis abundans
8 Exit, & 9 obducto late tenet omnia limo,
10 Unde cavæ tepido 11 ſudant humore 12 lacunæ;
13 Nec tamen (hæc cum ſint hominum, boumque labores,
14 Verſando terram, 15 experti) nihil 16 improbus anſer,
17 Strimoniæque grues, & amaris 18 intyba fibris
19 Officiunt, aut 20 umbra nocet. 21 Pater ipſe, colendi
Haud facilem eſſe 22 viam voluit, primuſque per artem
23 Movit agros, curis 24 acuens mortalia corda:
Nec 25 torpere gravi paſſus 26 regna 27 veterno.
28 Ante Jovem nulli 29 ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri 30 limitem campum
Fas erat: 31 in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo 32 poſcente, ferebat.
33 Ille 34 malum 35 virus ſerpentibus addidit 36 atris,
37 Prædarique lupos juſſit, 38 pontumque moveri:
Mellaque decuſſit 39 foliis, 40 ignemque removit.

Et

1 Abundantiam pinguium culmorum. 2 Paſcendo pecora abſumit. 3 Cooperiunt per æqualem altitudinem. 4 Qui ſulco ducto exſiccat arva, cavetque uliginem ſatis noxiam. 5 Multum aquæ bibente propter ſiccam terram. 6 Diminuit, aufert. 7 Si qua inundatione, per menſes vernos & autumnales quorum tempeſtates haud ita certæ ſunt, nunc pluvioſæ, nunc ſiccæ, limo obducantur arva. 8 Se ſupra ripas & limites ſuos late effundit. Ovid. 1. Met. belle hoc *Expatiata ruunt per apertos flumina campos.* 9 Superducto. 10 A quo limo. 11 Diſtillant. 12 Foſſæ ſeu receptacula aquarũ, id eſt, in quæ ſe aqua colligit. 13 Poſtquã edocuit diligentiã agricolis in colẽdo agro ſervandã, ſubjungit miſera corũ fata. 14 Arãdo, & colẽdo. 15 Talia pericula ſupradicta. 16 Avidus, inſatiabilis, nocens. Plin. 10. l. 15. c. 17 Circa Strimonem. Traciæ fluvium, verſari ſolitæ. 18 Cichorea, cujus radix amara eſt. 19 Nocent. 20 *Nocent & frugibus umbræ* ult. Eclog. 21 Jupiter. 22 Modum, rationem. 23 Aravit. 24 Accendens, excitans. 25 Pigreſcere. 26 Homines ſui temporis. 27 inerti otio, tanquam ſegni lethargo. 28 Sub aureo Saturni ævo, priuſquam ea Jupiter ſubegiſſet. Digreditur nunc in ſæculi Saturni, ſive auræ ætatis deſcriptionem quam opponit illi, qua Jupiter rerum potitus fuit. Semina tum …num longis Cerealia ſulcis obruta eſſe, & juvencos jugo preſſos ingemuiſſe canit Ovidius, poſtquam, Saturno in tartaro miſſo, ſub Jove mundus eſſe cœpit. 29 Arabant agros. 30 Termino ad dirimendos agros. Ovid. 1. Met. *Communemque prius, ſeu lumina ſolis, & auræ, Cautus humus longo ſignavit limite menſor.* 31 In commune quærebant victum. 32 Imperante & urgente. Ovid. 1. Met. *alimentaque debita dives poſcebatur humus.* 33 Jupiter argenteum auſpicatus ſeculum. 34 Eſt enim in numero ambiguorum uti φάρμακον, *valetudo*, &c. 35 Veneno: ut homines invenirent artes, quæ caverent a venenis. 36 Nocivis. 37 Ut lupi prædarentur pecora, præſertim ovilla. 38 Mare per navigationem agitari. 39 Frondibus arborum. 40 Abſtulit ignem mortalibus. Κρύψε δ' ἐ πῦρ Heſiod.

Et paſſim 1 rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias 2 uſus meditando 3 extunderet artes
Paulatim, & 4 ſulcis frumenti quæreret herbam:
Ut ſilicis venis 5 abſtruſum 6 excuderet ignem.
7 Tunc 7 alnos 9 primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita, tum ſtellis numeros & nomina fecit,
10 Plejadas, 11 Hyadas, 11 claramque Lycaonis 13 Arcton.
Tum laqueis captare feras, & 14 fallere viſco
Inventum, & magnos 15 canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum 16 funda 17 jam verberat amnem
18 Alta petens; 19 pelagoque alius trahit humida 20 lina.
21 Tum ferri rigor, atque 22 argutæ lamina ferræ:
( Nam 23 primi cuneis ſcindebat 24 fiſſile lignum )
Tum variæ 25 venere artes: 26 *Labor omnia vincit*
27 *Improbus*, *&* 28 *duris urgens in rebus* 29 *egeſtas*.
30 Prima Ceres 31 ferro mortales 32 vertere terram
33 Inſtituit: 34 cum jam glandes atque arbuta 35 ſacræ
36 Deficerent ſylvæ, & victum Dodona 37 negaret.
38 Mox & frumentis labor 39 additus: ut 40 mala 41 culmos



1 Per rivos fluentia. 2 Conſuetudo atque experiẽtia. 3 Signate: quaſi fabricaret artes, Agriculturam, Nauticam, Aſtronomicam, Piſcationem, Ferrariã. 4 In ſulcis, id eſt, per arationẽ. 5 Latentẽ. 6 Cudendo & concutiẽdo eliceret. 7 Ovid. 1. Met. *quæque diu ſteterant in montibus altis*, *Fluctibus ignotis inſultavere carinæ*, Docet varia inventa per egeſtatem. 8 Navigia ex alnis cavatis. 9 Poſtquã Jupiter rerum penuriam induxerat. 10 Septem ſtellas conglomeratas in dorſo Tauri. 11 Septem ſtellas in fronte Tauri. 12 Quia ſtellas habet 21 aut illuſtrẽ, & multis verſibus memoram. 13 Helicen, urſam majorem. Ex Lycaonis filia Caliſto, Jovis pellice, ſidus relatũ in Septentrionẽ. Fab. nota ex Ovidio & Mythologis. 14 Sc. *aves*. 15 Venaticis. 16 Interea, dum venationi ſtudet. 17 Retis genere quod ἀμφίβληστρον. 18 Profunda, ubi majores ſunt piſces. 19 E mari. 20 Retia e lino. 21 Deinde modus indurandi ferrum eſt inventus. 22 Stridulæ, ſonoræ, dum quid ea ſecatur. 23 Sc. *mortales*. 24 Quod facile finditur. 25 Excogitatæ ſunt. 26 Durum neceſſitatis telum artes excudit. *Omnia conando docilis ſolertia vincit*. Manil. 1. Ἀπενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Αὐτά τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. Theocr. Idyll. 21. 27 Requietis impatiens vehemens. Παγηρός πόνος, etiam in pericula & mala impellens: vel continuus, inſatiabilis. 28 Quas durum eſt pati: vel, *duris*, id eſt, adverſis incõmodis, infortunatis. Æn. 1. Res dura, *&* *regni novitas me talia cogunt moliri*. Sic *dura ſervitus*, *dura conditio*, *&c.* 29 Penuria. 30 Redit ad inſtitutum ſuum, ut agriculturæ authorem ſignificet, dicẽs, Cererem eã inveniſſe. *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro*, *Prima dedit, fruges*, *alimentaque mitia terris*. Ovid. 5. Met. 31 Quibuſcumque inſtrumentis ex ferro factis. 32 Vertendo colere. 33 Docuit. 34 Cum arbutei fœtus & glandes, quibus abundat nemus Dodonæum in Epiro jam deficerent, quo tantum cibo primi mortales veſcebantur. 35 Jovi conſecratæ. 36 Deeſſent. 37 Sc. *mortalibus*. 38 Mox & peſtes aliæ ſegetes novis vitiis, agricolas novis laboribus vexabant. 39 A Jove, qui agros *colendi haud facilem eſſe viam voluit*. 40 Perniciosa. 41 Sc. *frumenti* quod prius lætius veniebat.

1 Eſſet rubigo, 2 ſegniſque 3 horreret in arvis
Carduus: 4 intereunt ſegetes: 5 ſubit aſpera ſylva,
Lappæque, tribulique: interque 6 nitentia culta
7 Infelix lolium & 8 ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & 9 aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et 10 ſonitu terrebis aves, & ruris 11 opaci
12 Falce premes umbras, 13 votiſque vocaveris imbrem;
Heu, magnum 14 alterius fruſtra ſpectabis 15 acervum,
16 Concuſſaque 17 famem in ſylvis 18 ſolabere quercu.
19 Dicendum, & quæ ſint 20 duris agreſtibus 21 arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec 22 ſurgere meſſes.
Vomis, & 23 inflexi 24 primum 25 grave robur aratri,
26 Tardaque 27 Eleuſinæ matris 28 volventia 29 plauſtra,
30 Tribulaque, 31 traheæque, & 32 iniquo pondere raſtri:
33 Virgea 34 præterea Celei, viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & 35 myſtica vannus Iacchi:
36 Omnia quæ 37 multo ante 38 memor proviſa 39 repones,
Si te 40 digna 41 manet 42 divini gloria ruris.
43 Continuo in ſylvis magna vi 44 flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
45 Huic 46 a ſtirpe pedes 47 temo protentus in octo,

1 Bi-

1 Ederet, conſumeret: ab *edo*, *es*, *eſt*. Sic 4. Æn. *Eſt mollis flamma medullas.* 2 Infœcundus, & nihil boni adferens. 3 Horridus ſtaret propter ſpinas, quas habet. 4 Sata ſuffocantur, poſtquam is horrere cœpit. 5 Subſequitur, ſuccedit multitudo herbarum, ſatorum incrementum impediens. 6 Pulcherrimas ſegetes. 7 Zizanium infelicitatem patiens. Idem verſus habetur Eclog. 5. 8 Sterilem terram facientes. 9 Aſſidue eradicaveris herbas nocivas. 10 Arcus aut vocis: aut tinnitu aliquo. Πόνον ὀρνίθεσσι τιθείς. Heſiod. 11 Arboribus circumſepti. 12 Cultro incurvo exſcindes, coercebis, amputando ramos arborum ſegetibus incumbentes. 13 Dictis factis. 14 Vicini tui, qui eam diligentiam adhibuit. 15 Frumenti. 16 Agitata ad habendam glandem. 17 Farris inops, glande famem inertem explebis. 18 Mitigabis. 19 Poſtquam docuit, quomodo & qua diligentia terra ſit colenda, docet quibus Armis ſeu inſtrumentis. 20 Labore induratis & malo aſſuetis agricolis in agro degentibus. 21 Inſtrumenta. Enumerat autem ad arationem quatuor, ad meſſem totidem. 23 Creſcere in altum fruges. 23 Incurvi. 24 Sc. *eſt*. 25 Ponderoſum lignum. 26 Tarde. 27 Ceteris, ab *Eleuſi*, urbe Atticæ, ubi Ceres a Celeo rege hoſpitio excepta, filius ejus Triptolemum agriculturam docuit. 28 Sc. *ſe*, aut volubilia. 29 Vehicula, ſc. *ſunt Ruſticis neceſſaria*. 30 Inſtrumenta triturandi. 31 Trahæ, id eſt, inſtrumenta, quæ trahuntur ſine rotis. 32 Grandi aut inæquali, quia ſecundũ terræ qualitatẽ dentes & pondus habent. 33 Vaſa ex arbuto, vimine, Virgis, ſc. crates, vanni, &c. quorum texturam & uſũ Celeus a Cerere accepit. 34 Sc. *eſt ruſticis habenda*. 35. Ad purgandã quidem frugem: ſed quorum uſus in myſticis Bacchi ſacris ſolemnis & frequens. 36 Sc. *inſtrumenta*. 37 Quam utaris. 38 Indigentiæ præteritæ. 39 Condes, locabis in repoſitorio ſuo. 40 Præſtans. 41 Exſpectat aut delectat. 42 Beati, quod Dii aliquando coluere: aut fertilis. 43 Statim. 44 Incurvatur in buris, id eſt, incurvamenti aratri uſum. 45 Buri. 46 Ab ultima parte. 47 Lignum oblongum, ad quod rotæ connectuntur, extenſum ad longitudinem octo pedum.

1 Binæ aures, 2 duplici aptantur dentalia dorſo.
3 Cæditur & tilia 4 ante 5 jugo levis, altaque fagus,
6 Stivaque, quæ 7 currus a tergo 8 torqueat imos,
Et ſuſpenſa 9 focis 10 explorat robora fumus.
Poſſum multa 11 tibi 12 veterum præcepta referre,
Ni refugis, 13 tenueſque piget cognoſcere curas.
14 Area 15 cum primis ingenti 16 æquanda 17 cylindro,
Et 18 vertenda manu, & 19 creta ſolidanda tenaci:
Ne 20 ſubeant herbæ, neu 21 pulvere victa fatiſcat,
Tum variæ 22 illudunt peſtes: ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut 23 oculis capti fodere cubilia talpæ:
Inventuſque 24 cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt: populatque ingentem 25 farris acervum
26 Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
27 Contemplator item, cum ſe 28 nux 29 plurima 30 ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes;
31 Si ſuperant fœtus, 32 pariter frumenta ſequentur,
33 Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi 34 luxuria foliorum 35 exuberat umbra,
36 Nequicquam pingues palea teret area culmos.
37 Semina vidi equidem multos 38 medicare 39 ferentes,
Et 40 nitro 41 prius, & nigra perfundere 42 amurca,
43 Grandior ut fœtus ſiliquis 44 fallacibus eſſet.
45 Et quamvis igni exiguo properata maderent,



1 Duo ferra aut ligna latiora, in morem aurium utrinque affixa, ut latiorem ſulcum faciant. 2 Et ligna in quibus vomer infigitur, duplici angulo: cum ſint quadrangularia, applicantur huic aratro, 3 Amputatur. 4 Priuſquam opus ſit ea uti. 5 Ad jugū, id eſt, ut ex ea fiat jugū. 6 Manicula, qua tenetur aratrum, a *ſtando* dicta. 7 Quia prius apud Antiquos ſubjiciebantur rotæ aratris. 8 Torquēdo dirigat. 9 Juxta fumariū. 10 Siccet. 11 Auditori. 12 Qui de agricultura ſcripſerunt. 13 Vilium rerum. 14 Ubi frumenta terantur. 15 Super omnia, præcipue. 16 Complananda. 17 Lapide terete & volubili. 18 Tractanda ac ſubigenda, verſanda. 19 Argilla firmanda. 20 Succedant ſeu ſuboriantur in area. 21 Siccitate obſita aut debilitata affatim hiſcat & aperiatur rimis. 22 Nocent, decipiunt ipſum agricolam varia monſtra peſtifera quæ meſſes prædantur. 23 Organa habentes, ſed non uſum. Talpis quippe oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentā detrahat mēbrānulā. Pli. 11. l. c. 36. & Ariſtot. 3. de Anim. cap. 1. 24 In cavernis terræ. 25 Frumenti: poſuit enim faciem pro genere. 26 Vermis, frumenti rapax. 27 O agricola. Interſerit breve prognoſticon, quo futuræ meſſis ubertatem prædicere poſſimus. 28 Amygdalus. 29 Lōgiſſima. 30 In ſylvis florebit. 31 Si tunc fructus amygdalini abundāt 32 Pari menſura, ſeu ſuperabundāter. 33 Tanta erit frugum copia, ut trituta ipſa ad totius æſtatis calorem produci poſſit. 34 Abundantia inutili. 35 Abundat. 36 Non pingues, id eſt, plus habentes, paleæ, quam grani. 37 Fabarum. Docet hic Poeta, quo facto fruges validiores fiant. 38 Medicamento juvare. 39 Seminatores. 40 Sale. 41 Quam ſerantur. 42 Fæce olei. 43 Grandius granum. 44 Alias fallacibus futuris. 45 Quamvis igni lento macerata concoquerentur; ut inde properarent proventum.

Vidi 1 lecta diu, & multo 2 ſpectata labore,
3 Degenerare tamen: ni 4 vis humana quotannis
5 Maxima quæque manu 6 legeret: 7 ſic omnia fatis
In pejus ruere, 8 ac retro ſublapſa referri
9 Non aliter, quam qui 10 adverſo 11 vix flumine 12 lembum
Remigiis 13 ſubigit, ſi brachia forte 14 remiſit,
Atque illum in 15 præceps 16 prono rapit alveus amni.
17 Præterea tam ſunt 18 Arcturi ſidera 19 nobis,
20 Hœdorumque dies ſervandi, & lucidus 21 Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
22 Pontus & oſtriferi 23 fauces tentantur Abydi.
24 Libra 25 die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque 36 umbris jam dividet orbem;
Exercete 27 viri tauros: ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum 28 brumæ 29 intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & 30 Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum 31 incumbere aratris,
Dum ſicca tellure licet, dum nubila 32 pendent.
33 Vere fabis ſatio: tum te quòque, 34 Medica, 35 putres,

1 Acc

1 Semina electa. 2 Probata. 3 Minora & deteriora fieri. 4 Prudentia. 5 Sc. *ſemina*. 6 Eligeret. 7 Sic vidi aut ſolent omnia decidere in deterius naturali quadam malignitate. *Damnoſa quid non imminuit dies? Ætas parentum, &c.* Horat. 3. lib. Od. 6. natura peſſum ruente. 8 Et quæ ceciderunt, decreſcere & pejoreſcere. 9 *Sic cum gravatam navita adverſa ratem Propellit unda, cedit in vanum labor, Et victa prono puppis aufertur vado.* Senec. Hip. 10 Contra fluxum ac impetum fluminis. 11 Cum labore ac difficultate ſumma. 12 Scapham ſeu naviculam piſcatoriam. 13 Surſum agit & impellit. 14 Retraxit a remigando. 15 Profundum & locum periculoſum. 16 Defluenti. 17 Oſtendit poeta non ſolim terrarum & ſentitum diligentem curam agricolis neceſſariam, ſed & aſtrorum obſervationem. 18 Stellæ lucidæ, primæ magnitudinis inter crura Bootæ. 19 Qui rem ruſticam & agrariam tractamus. 20 Stellarum duarum obſcurarum in ſiniſtra Erichtonii parte, ſub capra ſtella primæ magnitudinis. 23 Qui inſinuatus circumvolvitur duas Arctos, 22 Euxinus, ſeſe a Mæótide paluſte ad Boſphorum Thrácium extendens. 23 Introitus. Helleſpontus interfluens Seſton & Abycon oſtreis nobilem. 24 Æquinoctio autumnali. Lucanus eadem ſententia de æquinoctio autúmnali: *Tempus erat, quo Libra pares examinat horas. Non uno plus æqua die, noctique rependit Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.* 25 Antiquo more dictum pro *diei*. 29 Noctibus. 27 O fortes agricolæ. 28 Breviſſimæ tempeſtatis dierum ac lucis. 29 Propter gelu: quia tunc non aratur. 30 Candidum, quod Cereri, id eſt, pani conficiendo admiſcetur. 31 Operam date arationi. 32 Suſpenſa ſunt in aere minantia pluviam imminentem, id eſt, priuſquam pluat. 33 Tempus opportunum ſationi eſt fabis tempore verno. 34 Herba equos paſcens, a Media, ubi abundat, nomen habens. 35 Reſoluti per hyemale frigus & Favonii ſpiramenta ac ſtercorationem,

1 Accipiunt ſulci, & 2 milio venit 3 annua cura:
4 Candidus 5 auratis 6 aperit cum cornibus annum
Taurus, & 7 adverſo cedens Canis 8 occidit 9 aſtro.
10 At ſi 11 triticeam in meſſem, robuſtaque farra
12 Exercebis humum, ſoliſque 13 inſtabis 14 ariſtis:
Ante tibi 15 Eoæ 16 Atlantides 17 abſcondantur,
18 Gnoſiaque ardentis 19 decedat 20 ſtella Coronæ,
21 Debita quam ſulcis 22 committas ſemina, quamque
23 Invitæ properes 24 anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum 25 Majæ 26 cœpere: ſed illos
Exſpectata ſeges 27 vanis 28 eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec 29 Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
30 Haud obſcura 31 cadens mittet tibi ſigna Bootes,
Incipe & ad 32 medias ſementem extende pruinas.
33 Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per 34 duodena regit mundi Sol 35 aureus aſtra.



1 Id eſt, tu nunc quoque feceris tempeſtive. 2 Legumini illi, modicis, ſed plurimus granis fertili. 3 Quæ ſingulis annis innovari vult: cum Medica unica ſemente duret annos 10. 4 Cum ſol Taurum ingreſſus, Aprili medio, annum aperit. 5 Quæ aurata habere fingitur propter fulgorem potiſſimum. 6 Reſolvit ſolum, quotannis tunc reſolvi ſolitum. 7 Cujus averſus eſt inceſſus. 8 Heliace, a xv. Cal. ad ipſas Calendas Maias, & oppoſite. 9 Tauro. 10 Docet nunc, quo tempore frumentum feras. 11 Ut inde triticum metas. 12 Coles & arabis. 13 Inſtantes incumbes. 14 Triticeis & farreis metendis, id eſt, non petis legumina, ſed frumenta. 15 Orientales aut matutinæ. 16 Plejades ſeu Virgiliæ, ex Plejone & Atlante genitæ, id eſt, ſeptem ſtellæ nominibus Atlantidum inſignitæ. 17 Occidant; ita ut non amplius eas videas, id eſt, die 28. Octobris. 18 Corona Ariadnes filiæ Minois, regis Cretæ cujus Gnoſos oppidum. 19 Recedat a Sole, id eſt, oriatur Heliace medio Octobri. 20 Lucidiſſima, præ ceteris: nam *ſtella vincitur una Circulus in medio radians*, &c. Manil. lib. 1. 21 Antequam feras. 22 Credas; tanquam depoſitum. Tib. l. 1. El. 7. *Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ*. 23 Coactæ imperitis agricolarum, non ſponte ſua: aut adhuc naturaliter refugienti. 24 Meſſis, id eſt, ſemen. 25 Plejadum, quarum Maja eſt una. 29 Sc. *ſerere*. 27 Parum grani aut nihil habentibus. 28 Decepit. 29 Quæ in Peluſio in Ægypto, uno e ſeptem oſtiis Nili, præcipua & plurima naſcitur. 30 Clara indicia ſationis faciendæ dabit. 31 Coſmice occidens. Nam quarto Non. Octobris Auriga occidit mane. Colum. 1. lib. 2. c. 32 Ad mediam hyemem. 33 Ut diſcernamus tempora. Quia Poeta oſtendit agricolis ſiderum quorundam ortus & occaſus obſervandos, docet ſphæram cæleſtem in 12. ſigna diviſam, & terram in 5. Zonas. Lege Ov. Met. 1. & Tibul. l. 4. 34 Signa Zodiaci, quæ Sol curſu ſuo emenſus, anni tempeſtates variat. Signa hæc ſunt, *Aries*, *Taurus*, *Gemini*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*, *Libraque*, *Scorpius*, *Arcitenens*, *Caper*, *Amphora*, *Piſces*. 35 Splendidus.

1 Quinque 2 tenent cœlum 3 Zonæ; quarum 4 una 5 coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab 6 igni:
Quam circum extremæ dextra lævaque 7 trahuntur
8 Cæruleæ glacie 9 concretæ atque imbribus 10 atris.
11 Has inter, 12 mediamque, 13 duæ 14 mortalibus ægris
Munere conceſſæ Divum: via 15 ſecta 16 per ambas,
17 Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo
18 Mundus ut ad Scythiam, Riphæaſque ardua arces.
20 Conſurgit, 21 premitur Libyæ devexus in Auſtros.
22 Hic vertex nobis ſemper 23 ſublimis: at 24 illum
25 Sub pedibus 26 Styx atra videt, 27 maneſque profundi.
Maximus 28 hic flexu 29 ſinuoſo elabitur 30 anguis
Circum, perque duas in 31 morem fluminis 32 Arctos,
33 Arctos Oceani 34 metuentes 35 æquore tingi.
36 Illic, ut perhibent, aut 37 intempeſta ſilet nox
Semper, & 38 obtenta denſantur nocte tenebræ:

Aut

1 Dividitur cælum, ut & terra ſubjacens, in quinque circulos ſeu partes; quas Zonas vocant, Media inter Tropicos Sole verticali calet, inde, *Torrida*, id eſt, aduſta, dicta. Duæ hinc inde extremæ polo alterutri ſubjiciuntur: hæc dextra, *Arctica*, glacie torpet: illa, ſiniſtra, *Antarctica*, imbribus madet. Inter mediam utraque ex parte & extremas illas jacent duæ aliæ têperatæ & habitabiles. *Neque enim mediam duaſque extremas habitari credebant Veteres.* 2 Circumcingunt, occupant. 3 Circuli, cælum terramque veluti cingula quædam cingentes. *Ζώνη* enim Latine eſt circulus: eſtque ſpatiũ terræ interpoſitum inter duos Tropicos, vel inter alterutrum Tropicorum, & vicinum circulum Polarem, vel alterutrum circulum Polarium, & proximum punctum Polarem. 4 Sc. media. 5 Rutilante. 6 Cœleſti, quem ex directo ſupra ſe habet: quare a Græcis *διακεκαυμένη* dicitur. 7 Extenduntur, ducuntur. 8 Marini coloris. 9 Congelatæ. In fine regionis Septentrionalis perpetua eſt glacies. 10 Denſis & nubiloſis. Æſtate in Scythia multum pluit. 11 Extremas. 12 Sc. torridam. 13 Sc. *aliæ Zonæ* Explanat hos verſus Macrob. in Somn. Scip. l. 2. c. 8. 14 Miſeris & laborioſis hominibus: *Δειλοῖσι βροτοῖσι*. 15 Facta, diviſa. 16 Inter ambas, ab utroque Tropico per Æquatorem ſignat obliquum Solis orbitam per Zodiacum. 17 Per quam viam Zodiacus ſe circumageret. 18 Orbis cœleſtis. 19 Sublimitates montium Riphœorum, qui ſunt in Scythia Septentrionem verſus. 20 Elevatur. 21 Ita premitur declivis in Auſtralem regionem Libyam verſus. 22 Scythicus ſeu Septentrionalis vertex ſeu polus Arcticus. 23 Nobis Septentrionalibus elevatur polus Arcticus, quantum ſub Horizonte noſtro premitur Antarcticus ad *Ἀντίχθονας*: quorum ſedem ignata vetuſtas manibus & Tartare deſignavit. 24 Auſtralem verticem ſeu Polum Antarcticum. 25 Sc. *Noſtris*; id eſt, apparet Antipodibus noſtris. 26 Palus Infernalis. 27 Dii inferi. 28 in Septentrione apud polum Arcticum. 29 Annuloſo. 30 Draco. 31 Similitudinem. 32 Urſas, majorem & minorem. 33 Anadiploſis. 34 Caventes tingi, ut quæ nunquam tinguntur, quia vicinæ polo elevato. Nota eſt Junonis imprecatio. *Ne puro tingatur in æquore pellex*. Ovid. 2. Met. Sic, *penſa metuenti ſolvi*. Hor. 2. l. 1. Ode, quæ nunquam ſolveretur. 35 Planitie ſeu æqualitate mergi. 36 Ibi autem in polo Meridiano apud Antipodas aut perpetua caligat nox, aut ſi quam habent lucem, a nobis ad illos per vices demeat, ita ut illorum veſperum noſtra excipiat aurora. 37 Nulli rei faciendæ opportuna. 38 Longa.

Aut 1 redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque ubi primus equis 2 oriens afflavit 3 anhelis,
4 Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
5 Hinc 6 tempeſtates 7 dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus: hinc 8 meſſiſque diem, 9 tempuſque ſerendi:
Et quando 10 infidum remis 11 impellere marmor
Conveniat: quando 12 armatas 13 deducere claſſes;
Aut 14 tempeſtivam ſylvis 15 evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum 16 obitus ſpeculamur, & ortus,
Temporibuſque parem 17 dirverſis quatuor annum.
18 Frigidus agricolam ſi quando 19 continet imber,
20 Multa forent quæ 21 mox cælo properanda ſereno,
Maturare datur; durum 22 procudit arator
Vomeris 23 obtuſi 24 dentem; 25 cavat arbore lintres;
Aut 26 pecori ſignum, aut 27 numeros impreſſit 28 acervis;
Exacuunt alii 29 vallos, furcaſque 30 bicornes,
Atque 31 Amerina parant 42 lentæ 33 retinacula viti.
Nunc facilis 34 Rubea texatur 35 fiſcina virga:
Nunc 36 torrete igni fruges, nunc 37 frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus,
38 Fas & jura ſinunt: rivos 39 deducere nulla
Religio vetuit; ſegeti 40 prætendere ſepem;
41 Inſidias avibus moliri; incendere vepres;
42 Balantumque gregem fluvio 43 merſare 44 ſalubri,



1 Sc. *illuc.* 2 Sc. *Sol.* 3 Anhelantium in aſcenſu arduæ, *quâ vix mane recentes Enituntur equi*. 4 In meridie apud Antipodas.

5 Ex aſtrorum obſervatione. 6 Qualitates futuras temporum, pluvias & ſerenitatem. 7 Exiſtente incerto, & nondum indicante, quæ futura ſit tempeſtas, quia ſerenitatē ſæpe dubia ſequitur tempeſtas. 8 Meſſis tempus, quæ prior eſt in intentione, Al. *menſiſque dies*. 9 Quod prius eſt in executione. 10 Nulli ſervans fidem, id eſt, periculoſum. 11 Diverberare mare, quod *marmor* appellatur propter albas ſpumas. 12 Inſtructas velis, remis, rudentibus. Sic 4. Æn. *Armari claſſē, curſumque parari*. 13 A littore. 14 Tempeſtive cædendam, ne ligna termites excedant. 15 Incidere 16 Occaſus. 17 Ex quatuor diverſis tēporibus conſtantem, vere, æſtate, autumno, & hyeme. 18 Cum rigore cadent. 19 Domi, ne poſſit exire ad agriculturam. 20 Plurima quæ alias occupato agricolæ per ſerenum fuerant properanda, jam per otium pluviale mature conficere licebit. Vide Agel. 10. l. 11. c. & Macrob. 7. l. 8. c. 21. Paulo poſt. 22 Acuit. 23 Hebetis ex opera longa. 24 Partē anteriorē, quæ mordet ut dens, cui infigitur. 25 Arbore cavabit in ſcaphas. 26 Ovium. 27 Modiorum, ut proventus rationem facere poſſi. 28 Frumenti in horreis reconditi. 29 Palos ſeu ſtipites & ſudes, pedamēta futura vitium & arborū: Infra l. 2. *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos*. 30 Bina cornua habētes. 31 Ex Ameria Umbriæ opp. ſaligna vimina. 37 Flexibili. 33 Ligamina. 34 Rubis Italiæ opp. vel e rubo frutice viribus apto. 35 Vas vimineū, quo res feruntur, cujus diminutivū eſt *fiſcella*. 36 Deſiccare. 37 Molite. 38 Fas ad Deos & religionem ſpectat, jura ad homines. 39 Feſtis diebus rivos antiquos ut fornīcū detergere licet; novos fodere non licet. Macrob. 3. l. c. 3. 40 Opponere munimētū cōtra beſtias. 31 Capere aves, quo ſegetes depopul. 42 Oves. 43 Ut curetur ſcabies: nō ut purgetur lana, ib. 44 Salutem & incolumit. afferenti.

Sæpe 1 oleo tardi 2 coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis, 3 lapidemque 4 revertens
Inciſum, aut atræ maſſam 5 picis urbe reportat.
Ipſa dies alio dedit ordine Luna
Felices 7 operum: 8 quintam fuge: 9 pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatæ: tum partu terra 10 nefando
11 Cœumque Japetumque 12 creat, ſævumque Typhœa,
Et 13 conjuratos cœlum 14 reſcindere 15 fratres.
Ter ſunt cònati imponere 16 Pelio 17 Oſſam,
Scilicet atque 18 Oſſæ 19 frondorū 20 involvere 21 Olympū:
Ter 22 Pater 23 extructos 24 disjecit fulmine montes.
25 Septima poſt decimam felix, & ponere vitem,
Et 29 prenſos domitare boves, & 27 licia telæ
Addere: nona 28 fugæ melior, contraria furtis.
26 Multa adeo gelida melius ſe nocte 30 dedere,
Aut cum Sole 31 novo terras irrorat 32 Eous.
Nocte leves melius ſtipulæ, nocte àrida prata
33 Tondentur: noctis 34 lentus non 35 deficit humor.
Et 36 quidam ſeros hyberni ad luminis ignes
37 Pervigilat, ferroque faces 38 inſpicat acuto.
39 Interea longum cantu ſolata laborem,
40 Arguto conjux 41 percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti 42 Vulcàno decoquit humorem,
Et 43 folii's undem tepidi deſpumat aheni.
44 At rubicunda 45 Ceres medio ſucciditur æſtú,
Et medio 46 toſtas æſtu terit 47 area fruges; I Nu-

1 Quod venum fert. 2 Dorſum. 3 Molarem, cudendo aſperatum, quo utuntur in molendis frugibus. 4 Ex urbe. 5 Cujus maximus agricolis uſus ad vaſa condienda, picanda, &c. 6 Diverſo. 7 In operibus perficiendis. 8 Sc. *lunā*. 9 Quia umbrarum Deus Pluto, ab *urgendo* dictus, quaſi *urgens*, & furiæ infernales Alecto, Tiſiphone, & Megæra natæ ſunt tunc luna quinta. 10 Deteſtando, pernicioſo. 11 Gigantes *Θεομάχους magnum manibus reſcindere cœlum Conjuratos*. Æn. 12 Procreavit. 13 Qui conjuraverant. 14 Scindendo diſrumpere. 15 Terræ filios, γηγενεῖς in genere, *vel* Oethum & Ephialtum. 16 Theſſaliæ monti. 17 Alium montem non longe diſtantem. 18 Pelio jam impoſitæ. 19 Umbroſum quia arboribus conſitū. 20 Volvendo ſuperingerere. 21 Monté in confinibus Theſſaliæ. 22 Jupiter. 23 Ut cœlū pertingeret. 24 Proſtravit. 25 Sc. *lunæ*, id eſt decima ſeptima eſt opportuna ſimul ad ponendas vites, &c. 27. Captos. 27 Fila, id eſt, telam ordiri. 28 Fugientibus e captivitate, bello ab hoſte, &c. bene cedens: non ita furibus, qui tum deprehendi, obſervati ſunt. 29 Docebit jam, etiam nocturno tempore quædam peragenda eſſe. 30 Exhibuerint ſe operanti. 31 Jam recens orto. 32 Solis equus. Syneç. vel, Lucifer dici prænuncius. 33 Metuntur, ſecantur. 34 Lente decidens. 35 Abſumitur. 36 Vindemiator. 37 Totam noctem vigilat. 38 In formam ſpicarum faculas cultro incidit acuitque. 39 Dum maritus inſpicat faces. 40 Subtili inſtrumento ad pectenda ſtamina. 41 Texturam exercet. 42 Igni purgat & abſumit. 43 Ramo pampinoſis. 44 Docebit, jam quæ calorem & ſerenitatem poſtulent. 45 Cereales fruges medio die & æſtu metendæ, torrendæ, atque in area terendæ. 46 Deſiccatas calore ſolis. 47 Locus ad trituram frugum.

1 Nudus ara, ſere nudus: hyems 2 ignava colono,
3 Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
4 Mutuaque inter ſe læti convivia curant:
5 Invitat genialis hyems, curaſque reſolvit;
6 Ceu preſſæ cum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere 7 coronas.
8 Sed tamen & 9 quernas glandes tum 10 ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, 11 cruentaque myrta.
Tunc gruibus 12 pedicas, & retia ponere cervis,
13 Auritoſque 14 ſequi lepores; tum 15 figere damas,
Stuppea 16 torquentem 17 Balearis 18 verbera fundæ,
Cum nix alta jacet, 19 glaciem cum flumina 19 trudunt
20 Quid tempeſtates autumni, & 21 ſidera dicam?
Atque ubi jam 22 breviorque dies, & 23 mollior æſtas,
Quæ 24 vigilanda viris? vel cum 25 ruit imbriferum ver:
26 Spicea jam campis cum meſſis 27 inhorruit, & cum
Frumenta in viridi ſtipula 28 lactentia turgent?
Sæpe ego, cum 29 flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam 30 ſtringeret hordea 31 culmo,
Omnia ventorum concurrere prælia vidi:

Quæ

1 Tempore, quo pluvia nudus eſſe poſſis. Γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν. Γυμνὸν δ' ἀμάσθαι. Præcipit Heſiodus ſc. ante hybernum frigus quo torpet agricola. 2 Inutilis. 3 Per mediam vero hyemem, fruatur partis: convivationibus & Genio libere indulgeat. 4 Reciproca, nunc hic, nunc ibi. 5 Hyems voluptuoſa & genio indulgere cohortans allicit agricolas ad lætius vivendum. 6 Non ſecus ac nautæ, ubi portum appulerunt, naves pretioſa onuſtas merce læti coronant. Quod & a portu ſolventibus factitatum probat idem verſus repetitus 4. l. 4[illegible]. 7 Tanquam ſigna, quod large potaturi ſint, quia id facturi *crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant*. 8 Quin & hyems ipſa ſua habet opera, ſtudia, & præmia, dum ſtringendis baccis glandiſque, aucupio & venationi intenti ſunt agricolæ. 9 In quercubus creſcentes. 10 Decerpere, colligere. 11 Matura, rubra. 12 Laqueos pedum. Hor. Od. 2. Epod. *Aut trudit acres hinc, & hinc multa cane Apros in obſtantes plagas: Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos, Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem, Jucunda captat præmia*. 13 Quibus magnæ ſunt aures pro modulo corporum. 14 Venari. 15 Transfigere & jaculari. 16 Complicantem. 17 Hiſpanicæ, id eſt, qua Baleares in extremis Hiſpaniæ oris plurimum valent. *Baleares* enim inſulæ duæ ſunt in mari Mediterraneo, quarum incolæ fundatores erant peritiſſimi: ut quibus in unum ab infantia ſtudium. 18 Flagella. 19 Cum flumina glaciei cruſtas ſupernatantes impellunt ac protrudunt. 20 Poſtquam docuit Poeta agricolæ nullo tempore ceſſandum eſſe, ſubtiliter infert cauſam ejus rei, quia nullo tempore res agraria tuta eſt: quolibet enim tempore tempeſtates oriri poſſunt. 21 Tempeſtatem tunc concitantia. 22 Quam in autumno. 23 Minor ſeu remiſſior calor. 24 Obſervanda agricolis. 25 Præceps cadit in agro ver aſſiduis imbribus madens. 26 In ſpicas formata, 27 Rigida & aſpera facta eſt. 28 Lacte plena, & dulcia ac mollia adhuc tumeſcunt, id eſt, in fine veris & principio æſtatis. 29 Ariſtis, maturis flaveſcentibus, id eſt, cum jam inſtaret tempus meſſis, quo minime ſperantur venti, & maxime obſunt, quia grana excutiunt. 30 Secaret. 31 Habentia culmum fragilem.

Quæ 1 gravidam late ſegetem ab radicibus imis
2 Sublime expulſam eruerunt: 3 ita turbine nigro
4 Ferret 5 hyems culmumque levem, ſtipulaſque volantes.
Sæpe etiam immenſum cœlo 6 venit agmen aquarum,
Et 7 fœdam 8 glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex 9 alto nubes: 10 ruit arduus æter,
Et pluvia ingenti ſata 11 læta, 12 boumque labores
Diluit: implentur foſſæ, & 13 cava flumina creſcunt
14 Cum ſonitu, 15 fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe 16 Pater, media nimborum in 17 nocte, 18 coruſca
Fulmina 19 molitur dextra, quo maxima 20 motu
Terra tremit; 21 fugere feræ, & mortalia corda
Per gentes 22 humilis ſtravit pavor: ille 23 flagranti
Aut 24 Atho, aut 25 Rhodopen, aut alta 26 Ceraunia telo
Dejicit: 27 ingeminant Auſtri, & 28 denſiſſimus imber:
29 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora 30 plangunt.
31 Hoc metuens, 32 cœli menſes & 33 ſidera ſerva;
34 Frigida Saturni ſeſe 35 quo ſtella receptet:
Quos 36 ignis cœli 36 Cyllenius erret in 37 orbes.
*Imprimis venerare Deos*, atque annua magnæ
Sacra 38 refer Cereri, lætis 39 operatus in herbis,
40 Extremæ ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.
Tunc agni pingues, & tunc 41 molliſſima vina,
Tunc 42 ſomni dulces, denſæque in montibus umbræ,

1 Cum

1 Oneratam & plenam granis. 2 In altum exſtirparent aut exſtirpare poſſent. 3 Et vidi, quod ita, &c. 4 Adveherent. 5 Tempeſtas hac autumnalis, procella. 6 Deſcendit aut decidit impetus, copia aquarum. 7 Nocivam. 8 In globi aut glomeris formam præcipitant. 9 Aere vel potius mari. 10 Superior aer in nubem collectus præceps cadit. 11 Pinguia. 12 Et quæ labore boum & fertilitate terræ jam parata erant, madefacit. 13 Quia ſiccitate exhauſta. 14 Aquarum præcipitantur defluentium. 15 Et mare fit fervidum unde *fretum* dictum volunt, cum *fervet* æquor: fluctibus ferventibus procellis excitantibus. 16 Jupiter. 17 Obſcuritate. 18. Coruſcante. 19 Cum mole & pondere extat. 20 Quo impetu fulminis & tonitru maxima terræ pars tremit. 21 In ſpeluncas ſuas. 22 Humiles efficiens. 23 Ardenti. 24 *Anthon*, montem Macedoniæ. 25 Montem Thraciæ. 26 Montes altiſſimos Epiri. 27 Sc. *ſe*, id eſt, fiunt majores & multiplicantur. 28 Copioſus. 29 Aliquando. 30 Rauco fragore reſonant. 31 Ne talis tempeſtas te imparatum obruat. 32 Duodecim ſigna cœli. 33 Influentias ſiderum. 34 Ab effectu. 35 In quam partem cœli. 36 Stellam Mercurii nati in Cyllene, monte Arcadiæ. Quia Metuenda eſt tempeſtas nociva, nec opibus humanis repelli poteſt, imploranda docet Deorum auxilia. 37 Circulos & ſphæras. 38 Iterum offer. 39 Sacris te divina facta: lacte, melle, vino. *Operari* enim ſæpius pro ſacrificare uſurpatur Tibul. l. 2. El. 5. *Tunc operata Dei proles diſcumbit in herba*. Hor. Od. 14. l. 3. *Unico gaudens mulier marito Prodeat juſtis* operatâ *Divis*. 40 In fine hyemis, & in principio veris. 41 Dulciſſima & ſuaviſſima. 42 Quia minor ſollicitudo eſt agricolis.

1 Cuncta tibi 2 Cererem pubes 3 agreſtis adoret,
Cui tu lacte 4 favos, 5 & miti diſue Baccho;
Terque novas circum 6 felix eat 7 hoſtia fruges;
Omnis quam 8 Chorus, & ſocii comitentur 9 ovantes,
Et 10 Cererem clamore 11 vocent in 12 tecta, neque ante
13 Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri, 14 torta 14 redimitus tempora 16 quercu,
Det 17 motus incompoſitos, & 18 carmina dicat.
19 Atque hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
20 Æſtuſque pluviaſque, & 21 agentes frigora ventos;
22 Ipſe Pater ſtatuit, quid 23 menſtrua Luna moneret,
24 Quo ſigno caderent Auſtri, 25 quid ſæpe videntes
Agricolæ, propius ſtabulis armenta tenerent.
26 Continuo, 27 ventis ſurgentibus, aut freta ponti
I. Incipiunt 27 agitata tumeſcere, II. & 29 aridus altis
Montibus audiri fragor; aut III. reſonantia longe
Litora 30 miſceri; & IV. nemorum 31 increbeſcere murmur.
32 Jam ſibi tum curvis 33 male temperat 34 unda carinis,
V. Cum medio celeres revolant ex 35 æquore 36 mergi,
37 Clamoremque ferunt ad litora, cumque VI. 38 marinæ

In

1 Pulchra deſcriptio ritus ſacri Ambarvalis pro frugibus facti. 2 Deam frugum. 3 Ruſtica. 4 Mella. 5 Et Baccho ſuavi, id eſt, mulſo miſce. 6 Eximia aut pinguis. 7 Porca, eaque gravida. Cujus cauſam exponit Ovid. 1. Faſt. *Prima Ceres avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ. Ulta ſuas merita cæde nocentis opes. Nam ſata vere novo teneris lactentia ſuccis Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.* 8 Multitudo pubeſcentium aut canentium. 9 Læti & hilares. 10 Ipſas fruges! 11 Carmine orent, ut ſalva domum veniat meſſis & abundans. 12 Horrea ſua. 13 Cultrum meſſorium, qui incurvus eſt. 14 Convoluta in morem coronæ aut ſerti. 15 Habens tempora capitis ſui redimita. 16 In memoriam glandis, qua veſcebantur mortales ante Cereris beneficium. 17 Rudes & ſine arte ſaltationes. 18 Hymnos cantet de laude Cereris. 19 Poſtquam docuit Poeta tempeſtatem metuendam, & ſacrificiis avertendam, docet certis ſignis noſcitandam. 20 Vehementes calores. 21 Impellentes. 22 Ipſe Deus ſtatuit tempeſtatum prognoſtica, ex novæ Lunæ facie, ſingulis menſibus, nec minus . . . . . 23 Menſium conſtitutrix, aut quæ ſingulis menſibus ſuum perficit ſignum. 24 . . . . Ex orto & obitu ſignorum, & ſiderum, quæ vel tollere vel ponere ventos ſolent. Hic autem *caderent* ſignificat ruerent, incumberent ad ciendas tempeſtates, potius quam ceſſarent, ponerentque, quo ſenſu ſæpius uſurpatur. 25 Signum. 26 Neque aſtra obſervata ſolum, ſed & uſus & experientia. I. *Tumor maris dabit certa prognoſtica.* II. *Fragor e montibus.* III. *Mugitus fluctuum a litore.* IV. *Murmur nemorum.* V. *Mergorum ad litora frequens volatus.* VI. *Fulicarum in terra luſus.* VII. *Ardearum ſubvolatus.* VIII. *Tractus ſtellarum cadere viſarum.* IX. *Paleæ & frondium volatus.* X. *Plumarum in aquis luſus.* 27 Dum venti ſurrecturi ſunt. 28 Undæ maris commotæ. 29 Qualis eſt in aridis frondibus. 30 Perturbari. 31 Crebrum fieri. 32 Docet alia tempeſtatum prognoſtica. 33 Non parcit ſibi, nec abſtinet ſe. 34 Maris. 35 Ubi futuram noſcunt tempeſtatem. 36 Aves a *mergendo* dictæ. 37 Et cum clamore volant. 38 *Marinæ*, id eſt, in mari verſari ſolitæ.

In 1 ſicco ludunt fulicæ, VII. notaſque paludes
Deſerit; atque altam ſupra volat ardea nubem.
VIII. Sæpe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
2 Præcipites cœlo 3 labi, noctiſque per umbram
Flammarum longos a tergo albeſcere 4 tractus:
IX. Sæpe 5 levem paleam, & frondes 6 volitare caducas:
X. Aut ſumma nantes in aqua 7 colludere plumas.
8 I. At Boreæ de parte 9 trucis cum fulminat, & cum
9 II. Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura 10 natant foſſis atque omnis navita 11 ponto
Humida vela legit: nunquam 12 imprudentibus imber
Obfuit. III. aut 13 illum 14 ſurgentem vallibus imis
15 Aeriæ fugere grues; IV. aut 16 bucula cœlum
Suſpiciens, 17 patulis captavit naribus 18 auras;
19 V. Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo;
VI. Et 20 veterem in limo ranæ cecinere querelam.
VII. Sæpius & 21 tectis penetralibus extulit 22 ova
23 Anguſtum formica terens 23 iter: VIII. & 24 bibit ingens
25 Arcus; IX. & e paſtu decedens agmine magno
Corvorum 26 increpuit 27 denſis 28 exercitus alis;
X. 29 Jam varias 30 pelagi volucres, & quæ 31 Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis 32 rimantur prata 33 Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere 34 rores;
Nunc caput 35 objectare fretis, nunc currere in undas,

Et

1 Arena litoris. 2 *De cælo ſtella ſereno. Quæ ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.* Ovid. 2. Met. 3 Ferri: nam non cadunt, ſed videntur cadere. 4 Diſcurſu ſtellarum. 5 Deſiccatam. 6 Per aera ferri. 7 In morem ludentium agitare ſe nunc huc, nunc illuc, occulta vi ventorum. 8 A prognoſticis ventorum tranſit ad prognoſtica pluviarum, quæ numerat duodecim. I. II. III. &c. infra *nunquam te craſtina fallet Hora, nec inſidiis*, &c. 9. Terribilis, id eſt, ſeptentrionali regione. 10 Aquis obruuntur & inundantur. 11 Ex pluvia, quæ ſubſecuta eſt, madefacta vela colligit. 12 Tam multa, tam certa & manifeſta ſunt pluviæ, & tempeſtatem prognoſtica, ut neminem non clare & abunde præmonitum, ut neminem improvidum reprehendat. 13 Imbrem. 14 Orientem aut ventorum. 15 In altum ſe tollentes. 16 Juvenca. 17 Multe parentibus. 18 Spiritum, ventum. 29 Canora. 20 Alluſum aut ad fab. Æſopi de ranis conqueſtis de Jove, qui ciconiam iis in regem dederat: aut ad Lyciorum a Latona in ranas mutatorum, querelam 6. Met. Ovid. 21 Cavernulis arcanis. 22 Verita ne madeſiant. 23 Anguſtam viam. 24 Hoc ex opinione & errore vulgi recepro, haurire ſc. Trim aquam cornibus ſuis & ea nutriti: cum illa fiat ex reflexu radiorum ſolis ad nubem reſolutam, Solique in aſpectu noſtro oppoſitam. 25 Sc. cæleſtis, id eſt, iris. 26 Crepitum & ſtridorē fecit. 27 Conjunctis. 28 Grex. 29 Imminente pluvia, quam arcus pluvialis collegerat. 30 In mari verſari ſolitas. 31 Aſiana prata, quæ adjacent Aſiæ paludi. 32 Paſcuntur. 33 Fluvii in Mœonia. 34 Aſperſiones aquarum. 35 Immergere mari ferventi.

Et 1 ſtudio 2 incaſſum videas 3 geſtire 4 lavandi.
XI. Tum cornix plena pluviam vocat 5 improba voce;
Et 6 ſola in ſicca ſecum 5 ſpatiatur arena.
XII. 8 Nec 9 nocturna quidem 10 carpentes 11 penſa puellæ
Neſcivere hyemem; teſta cum ardente viderent
12 Scintillare oleum, & putres concreſcere 13 fungos
14 Nec minus 15 ex imbri 16 ſoles, & 17 aperta ſerena
18 Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis.
I. Nam neque 19 tum ſtellis 20 acies 21 obtuſa videtur;
II. Nec 22 fratris radiis 23 obnoxia ſorgere Luna;
III. Tenuia nec 24 lanæ per cœlum vellera ferri.
IV. Non tepidum ad Solem pennas in litore 25 pandunt
26 Dilectæ Thetidi Halcyones: V. non ore 27 ſolutos
Immundi meminere ſues jactare 28 maniplos,
VI. At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt:
VII. Solis & occaſum 29 ſervans, de culmine ſummo
30 Nequicquam ſeros exercet 31 noctua cantus.
VIII. Apparet liquido ſublimis in aere 32 Niſus.
IX. Et pro 33 purpureo 34 pœnas dat 35 Scylla capillo.
36 Quacunque 37 illa 38 levem 39 fugiens 40 ſecat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno 41 ſtridore per 42 auras,
Inſequitur Niſus, qua ſe 43 fert Niſus ad auras,
Illa 44 levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum 45 liquidas corvi 46 preſto ter gutture voces, Aut

1 Cupiditate. 2 Fruſtra. Neque enim admittunt aquã plumæ cycneæ. 3 Geſticulatione quadam ludicra, & deſiderium ſuum indicare. 4 Sc. *ſe*. 5 Inſatiabilis. 6 Sine aliarum avium comitatu. 7 Deambulat. 8 Et bene ſciverunt futuram tempeſtatẽ pluvialem, ab ὕω, *pluo*. 9 Lanam quam noctu carpunt. 10 Deducentes. 11 Lucerna fictili, lampade teſtacea. 12 Scintillas quaſi injecta aqua emittere. 13 Excrementa circum funem ſeu elychnium candelæ & lampadis, ſive fungorum figuras ex fuligine. 14 Poſtquam docuit varia ſigna futuræ tempeſtatis, docet ſigna futuræ ſerenitatis novẽ. I. II. III. &c. 15 Poſt imbrem, poſt pluvias. 16 Apparitionem ſolis & ſerenitatem. 17 Loca cœli & aeris nullis nubibus cooperta. 18 Prævidere. 19 Quando futurum eſt ſerenum. 20 Aſpectus. 21 Tenebroſa, ſed pura & clara. 22 Phœbi, ſeu Solis. Latonæ quippe e Jove liberi. 23 Cui obnoxia eſt, quia ab eo illuminatur. 24 Neque tenues nubeculæ tanquam vellera lanæ. 25 Explicant. 26 Quibus nidificantibus & fœtum excludentibus Dii maris tranquillum præſtant mare: unde *Halcedonia* dicta. 27 Diſſipatos. 28 Faſciculos ſtrumentorum. 29 Obſervans. 30 Non. 31 Avis noctu volare ſolita canit. 32 Avis illa, in quam Niſus, Megarenſium rex, converſus fingitur in ſummo puro aere volitat. Fab. Niſi & Scyllæ nota eſt ex Virgilii Ciri, & Ovid. 8. Met. 33 Quem pater conſecratum habebat. 34 Quia profligatur a patre. 35 Filia Niſi. 36 Sc. *parte*. 37 Scylla. 38 Purum. 39 Patrem Niſum. 40 Dividit, id eſt, volat per aerem. 41 Alarum plauſu. 42 Aerem. 43 Aperte volat. 44 Celerem patrem Niſum. 45 Canoras, claras, ut facile ſerenitatis indicium agnoſcas. Horat. Od. 29. l. 1. *præcipue lugubres Cantus Melpomene, cui* liquidam *pater Vocem cum cythara dedit*. 46 Ranco.

Aut quater ingeminant; & ſæpe 1 cubilibus altis,
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti
Inter ſe foliis ſtrepitant: 2 juvat, imbribus 3 actis,
4 Progeniem parvam, dulceſque reviſere nidos.
5 Haud equidem credo, quia ſit 6 divinitus 7 illis
8 Ingenium, aut rerum 9 fato prudentia 10 major.
Verum ubi tempeſtas, & 11 cœli 12 mobilis humor
13 Mutavere vias, & 14 Jupiter humidus Auſtris
Denſat, erant quæ 15 rara modo, & quæ denſa 16 relaxat;
Vertuntur 17 ſpecies animorum, & pectora 18 motus
19 Nunc alios, 20 alios dum 11 nubila ventus 22 agebat,
Concipiunt: 23 hinc ille avium 24 concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & 25 ovantes gutture corvi.
26 Si vero Solem ad 27 rapidum Lunaſque 28 ſequentes
Ordine reſpicies, nunquam te 29 craſtina fallet
29 Hora, neque 30 inſidiis noctis capiere ſerenæ.
31 Luna revertentes cum primum colligit ignes,
I. Si 32 nigrum obſcuro 33 comprenderit aera cornu;
Maximus agricolis, 34 pelagoque parabitur imber.
II. At ſi 35 virgineum 36 ſuffuderit ore ruborem;
Ventus erit; 37 vento ſemper rubet 38 aurea Phœbe.
Sin 39 ortu in quarto (namque is certiſſimus author)
III. 40 Pura, 41 nec obtuſis per cœlum cornibus 42 ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur 43 ab illo,
44 Exactum ad menſem, pluvia ventiſque carebunt:
Votaque 45 ſervati 46 ſolvent in litore nautæ

1 Glau-

1 Nidis qui ſunt in arboribus aut rupibus. 2 Delectat eos. 3 Fugatis. 4 Pullos. 5 Neque iſta brutis alitibuſque præſagia a prudentia, ſed a naturali aereæ affectionis ſubinde mutatæ ſenſu. 6 A Divina providentia infuſa. 7 Jam dictis beſtiis. 8 Uſurpatur etiam vox *ingenii* in rebus inanimatis. Sic Virg. 2 Georg. *Qui locus arvorum ingeniis*. 6 Voluntate Deorum. 10 Quam hominibus. 11 Aeris. 12 Mutabilis. 13 Abierunt & alio ſe receperunt. 14 Aer. Sic 1. Georg. *Et jam maturis metuendus* Jupiter *uvis*. Horat. Od. 1. l. 1. *manet ſub* Jove *frigido Venator teneræ conjugis immemor*. 15. Paulo ante. 16 Aperit. 17 Qualitates & naturæ in brutis. 18 Affectus. 19 Tempore ſerenitatis futuræ. 20 Et alios concipiebant. 21 Nubes tempeſtiferas. 22 Impellebat. 23 Ex hac animorum cum tempeſtate immutatione. 24 Melodia aut ſymphonia naſcitur. 25 Læte crocitantes. 36 Docet certiſſima ſigna ex Solis & Lunæ obſervatione haberi. 27 Velocem. 28 Futuras, aut ſuccedentes ordine naturali. 29 Dies poſtridianus. 30 Quæ pluvio exitu claudunt noctem initio ſerenam. 31 Nova renaſcens. I. *Pallida luna pluit*. II. *Rubicunda flat*. III. *Alba ſerenat*. 32 Nimborum. 33 Habuerit poſt novilunium. 34 Nautis pelagum frequentibus. 35 Qualis in virginibus eſſe ſolet. 36 Forinſecus expreſſerit. 37 Futuro. 38 Pulchra luna. 39 Die quarto poſt novilunium: qui certiſſimus eſt reliqui menſis index, quod tamen negant authores alii. 40 Clara, ſine circulo denſi aeris. 41 Nec obſcuris, ſed acutis. 42 Decurret. 43 Poſt illum quarti ortus. 44 Uſque ad finem menſis. 45 A ſubmerſione. 46 Diis marinis.

1 Glauco, & 2 Panopeæ, & 3 Inoo Melicertæ.
4 Sol quoque & exoriens, & cum 5 ſe condet in undas,
6 Signa dabit: Solem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ mane 7 refert, & quæ 8 ſurgentibus aſtris.
I. Ille ubi 9 naſcentem 10 maculis variaverit 11 ortum
II. Conditus in nubem, III. medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres: namque 11 urget ab alto
Arboribuſque 12 ſatiſque Notus, pecorique 13 ſiniſter.
14 Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
15 Diverſi erumpunt radii, aut ubi pallida ſurget
16 Dithoni 17 croceum linquens Aurora cubile;
Heu, 18 male tum 19 mites 20 defendet 21 pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
22 Hoc etiam, 23 emenſo cum jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſæpe videmus
24 Ipſius in vultu varios 25 errare colores:
26 Cœruleus pluviam denuntiat, 27 igneus 28 Euros:
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento, 29 nimbiſque videbis
Fervere: non 30 illa quiſquam me nocte per 31 altum
Ire, neque a terra moneat 32 convellere funem.
At ſi, cum referetque diem, 33 condetque relatum,
Lucidus orbis erit; fruſtra terrebere nimbis:
Et 34 claro ſylvas cerne Aquilone 35 moveri.
36 Denique, quid Veſper 37 ſerus vehat: unde 38 ſerenas
Ventus agat nubes; quid 39 cogitet humidas Auſter;

Sol

1 E piſcatore facto Deo maris, herba deguſtata. 13 Met. Ovid 2 Doridis filiæ, Nymphæ maris. 3 Palæmoni, Portumno filio Inus & Athamantis. Ov. Met. 4. 4 Noviſſimo loco ſigna, quæ a ſole deprehenduntur, recitat. 5 Occidet. 6 Tempeſtatis. 7 Repræſentat. 8 Superveniente nocte. I. *Sol oriens, maculoſus*. II. *Nubilus*, aut III. *Ex parte occultatus pluviæ præſagium habet*. 6 Primum & matutinum: oritur enim uſque ad meridiem. 10 Offuſcatione non integra, quæ facit ut ſol minus ſit illuſtris 11 Impellit ab aere. 12 Segetibus. 13 Inimicus & nocivus. 14 Aut ſi in ortu ſub nube latens in diverſas partes ſpargat radios, aut ſi Aurora ante ortum ſolem palleat, grandinem rime, uſque adeo vites verberantem, ut nec tectis parcat. 16 Mariti ſui, qui fuit frater Laomedontis. 17 Crocei & rubicundi coloris. 18 Non. 19 Teneras aut maturas. 20 A grandine. 21 Frons vitium. 22 Quod de ſole oriente dictum eſt. 23 Decurſu, confecto diei ſpatio, ubi occidet Sol. 24 Solis. 25 Spargi & mutari. 26 Sc. *color Solis*, id eſt, marinus. 27 Color rutilus. 28 Ventos orientales. 29 Pluvioſis nubibus. 30 Qua talia ſigna apparuerint. 31 Mare. 32 Diſſolvere retinacula navium, quibus terræ alligantur naves. 33 Finiet diem ad nos reductum, id eſt, ut in ortu & occaſu illuſtris erit globus ſolaris. 34 Detergente nubes ſerenitatem inducente. 35 Agitari. 36 Concludit omnia ex ſole melius cognoſci, quam ex aſtris minoribus. 37 Tardus veſper adferat ſeu indiget nobis Lucret. l. 3. *Poſterique in dubio eſt fortunam quam vehat ætas*. Hor. Od. 29. l. 3 *Quod fugiens ſemel hora* vexit. 38 Aridas, ſiccas. Serenitas enim ſicca eſt. 39 Congreget aut portendat.

Sol tibi ſigna dabit : 1 *Solem quis dicere falſum*
*Audeat ?* 2 ille etiam 3 cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudemque, & 4 operta tumeſcere bella :
5 Ille etiam 6 extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cum 7 caput obſcura nitidum 8 ferrugine texit,
9 Impiaque 10 æternam timuerunt ſæcla 10 noctem.
11 Tempore quanquam illo 12 tellus quoque, & 13 æquora Ponti,
14 Obſcœnique canes, 15 importunæque volucres
Signa dabant. Quoties 16 Cyclopum 17 effervere in 16 agros
Vidimus 18 undantem 19 ruptis fornacibus 20 Ætnam,
Flammarumque globos, 21 liquefactaque volvere ſaxa ?
22 Armorum ſonitum toto 23 Germania cælo
Audiit : 24 inſolitis tremuerunt motibus 25 Alpes,
Vox quoque per 26 lucos 27 vulgo exaudita ſilentes
Ingens : & 28 ſimulacra modis pallentia miris
Viſa 29 ſub obſcurum noctis ; 30 pecudeſque locutæ
Infandum ! 31 ſiſtunt amnes, terræque 32 dehiſcunt :

Et

1 Quis autem mortalium tã perditæ eſt audaciæ, ut Solẽ, mundi oculum, vanitatis arguat, & non veraciter omnia indicantem, falſa eſſe, quæ ſol ſigna indicat ? teſtem atque inſpectorem omnium naturalia ementitum eſſe ſigna : quando & in prodigioſis vera ediderit præſagia ? Ille enim deficient prædixit bella civilia, &c. 2 Sol. 3 Ignotos, priuſquam oriantur. 4 Latentia bella creſcere, inſurgere. 5 Commoda occaſione ad Prodigia, quæ Julii Cæſaris cædem anteceſſerunt, deſcendit : enumerat autem unum & viginti, nec omittit calamitates, quæ ex civilibus bellis provenerunt. Extinctus eſt in Senatu, confoſſus vulneribus tribus & viginti, e quibus tantum duo lethalia ſunt judicata. 6 A conjuratis multis vulneribus in Senatu interfecto. 7 Vultũ ſuũ. 8 Colore ferri, id eſt, defectu, eclipſi, pullatus luxit. 9 In quibus tam bonus princeps tam crudeliter occiſus erat. 10 Rerũ omnium exitu, mundi diſſolutionem. Quanquam teſtentur authores, Solis globum per totum illum annum palluiſſe. 11 Quo Cæſar occiſus fuerat. Prodigia hæc aliaque habes apud Plutarchum in vita Cæſaris, Appianum in bellis civilibus, Ov. 15. Met. Lucanum l. 1. &c. 12 Propter terræ motum. 13 Aquæ maris propter tempeſtatem. 14 Horribilia portendentes. 15 Non ſuo tẽpore volantes. 16 In fines Siculos, ubi Cyclopes e familia Polyphemi, & officina Vulcani. 17 In morem ſuperundantis aquæ fervorem extendere uſque ad agros, &c. 18 Ebullientem ac eructantem ignem. 19 Apertis officinis Cyclopum, 20 Montem Siciliæ, perpetuas flammas evomentem. 21 In calcem ac cinerem fere reſoluta eructare, emittere. 22 Ovidius de hoc portento 15. Met. *Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes, Terribileſque tubas, auditaque cornua cœlo Præmonuiſſe nefas.* Tale prodigium legitur fuiſſe Cimbrico bello. 23 Populus Germaniæ. 24 Novis, nunquam ante a factis, vel ſolito majoribus. 25 Montes altiſſimi inter Italiam & Galliam. 26 Sylvas Diis ſacras. 27 A vulgo, aut paſſim. 28 Umbræ. Ov. *umbraſque Silentum Erraviſſe ferunt.* 29 Paulo ante tenebras noctis. 30 Boves ſæpe in prodigiis locuti fuerunt. Lege Val. Max. l. 1. c. 6. de prodigiis. Plin. l. 8. c. 45. 31 Sc. *ſe* aut *curſum ſuum* : unde inundatio facta eſt miranda ipſius Tiberis. Lege Hor. Od. 2. 32 Magnum hiatum faciunt propter terræ motum.

Et Mœſtum 1 illacrymat, templis 2 ebur, æraque ſudant.
3 Proluit 4 inſano 5 contorquens 6 vortice ſylvas
7 Fluviorum 8 rex 9 Eridanus, 10 campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta 11 tulit: nec tempore eodem
12 Triſtibus aut extis 13 fibræ apparere 14 minaces,
Aut puteis 15 manare cruor ceſſavit, & alte
Per noctem reſonare lupis ululantibus urbes.
16 Non 17 alias cælo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec 18 diri toties arſere 19 cometæ.
20 Ergo 21 inter ſeſe 22 paribus 23 concurrere telis
Romanas acies 24 iterum videre 25 Philippi:
26 Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine 27 noſtro
28 Emathiam & latos 29 Hæmi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet cum, 30 finibus illis,
Agricola, 31 incurvo terram molitus aratro,
Exeſa inveniet 32 ſcabra rubigine pila:
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit 33 inanes:
34 Grandiaque 35 effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris.
36 Dii Patrii 37 Indigetes, & Romule, 38 Veſtaque mater,
Quæ

1 Madet, ſuadet. 2 Eburnea Deorum ſimulacra, & ærea. Ov. *Mille locis lacrymavit ebur.* 3 Inundavit, proluendo evertit. 4 Valde magno & violento. 5 Inundans. 6 Gyro aquarum. 7 Italiæ. 8 Quod ſolus eſt inter 40. & octo ſigna cœleſtia conſtitutus. 9 Padus. 10 Vicinos. 11 Vexit. 12 Rem triſtem indicantibus. Ov. *Victima nulla litat, magnoſque inſtare tumultus Fibra monet, cæſumque caput reperitur in extis.* 13 Extremitates aut venæ extorum. 14 Malum ſeu mortem. Cæſaris portendentes. 15 Diffluere. 16 Quod infauſti eſt ominis: *per purum tonantes Egit equos voluc<br>remque currum.* Hor. 1. lib. 2. Ode. 17 Alio tempore. 18 Rem diram, ut Cæſaris interritum ſignificantes. 19 Stellæ crinitæ, quæ ex nimia earum Soli propinquitate generantur. 20 Quæ omnia prodigia prædixerunt & alia futura bella civilia, Octavii ſc. & Antonii contra Brutum & Caſſium. 21 Inteſtino ac civili bello. 22 *Infeſtis obvia Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.* Lucan. 1. lib. 23 Pugnare armis. 24 Quia ſemel ante mortem Cæſaris, cum ipſe cum Pompejo Magno dimicaret, & ſemel poſt mortem ejus, cum Auguſtus cum Caſſio & Bruto, ejus occiſoribus pugnaret. 25 Campi Theſſaliæ. Excuſandus eſt noſter, qui Pharſalum Theſſaliæ, ubi depugnatum eſt inter Cæſarem & Pompejum, confundit cum Philippis Macedoniæ, ubi Octavius & Antonius ulturi percuſſores Cæſaris devicerunt Brutum & Craſſium. 26 Et ita dignum duxerunt ſuperi. 27 Romano. 28 Macedoniam. 29 Montis Thraciæ. 30 Campis Philippicis. 31 Arans terram. 32 Aſpera. 33 Conſumptis capitibus, cum quibus ſepultæ erant. 34 Magnorum & nobilium virorum. 35 Fodiendo apertis. 36 Romani Imperii Præſides, Tutelares, Dii, Jupiter Capitolinus, Mars pater, Phrygii Penates. Expoſitis malis, quæ Sol futura indicavit poſt Cæſaris necem, precator Deos patrios, ut ſaltem Auguſtū in Reip. ſalutem atque Romani imperii conſervationem diutius vivere ſinant. 37 Indignæ, inde nati, & in Deos relati Æneas, Quirine. 38 Cujus æterni ignis religione æternum conſtat imperium.

Quæ 1 Thuſcum Tiberim, & Romana palatia ſervas,
2 Hunc ſaltem everſo juvenem 3 ſuccurrere ſæclo,
Ne prohibete ſatis 4 jam pridem ſanguine noſtro
5 Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jampridem 6 nobis cœli te regia, Cæſar,
7 Invidet, atque 8 hominum queritur 9 curare 10 triumphos.
Quippe 11 ubi fas verſum atque nefas: 12 tot bella per orbem;
Tam multæ ſcelerum 13 facies; non ullus 14 aratro
Dignus honos, 15 ſqualent 16 abductis arva colonis;
Et curvæ 17 rigidum falces 18 conflantur in enſem.
19 Hinc movet 20 Euphrates, illinc 21 Germania bellum:
Vicinæ, ruptis inter ſe legibus, urbes
22 Arma ferunt: 23 ſævit toto Mars 24 impius orbe.
Ut cum 25 carceribus ſeſe effundere 26 quadrigæ,
27 Addunt in ſpatio, & 28 fruſtra 29 retinacula tendens
30 Fertur equis auriga, 31 neque 32 audit currus habenas.

P. VIR-

1 Per Hetruriam ex Apenninis montibus fluentem. 2 Auguſtum. 3 Opitulari. 4 A pluribus annis. 5 Luimus perjuria Laomedontis regis Trojæ, qui Apollinem & Neptunum pacta condendorum Trojæ mœniorum mercede fraudavit. 6 *Noſtris vitiis iniquum* invidet, indignata te *hic potius amare triumphos*. Hor. Od. 2. l. 1. 7 Moleſte promittit, 8 Cum ſis dignus cœleſtibus. 9 Sc. *te*. 10 Ita ſcelere permiſta ſunt jura divina & humana omnia, adeoque per armorum fremitum ſilent pacis jura: *multis inarata per annos Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis*. Luc. 11 Apud mortales. 12 Sc. *geruntur*. 13 Species. 14 Agriculturæ debitus. 15 Squalida ſunt ac ſitu vincuntur. 16 Ab aratro in bellum civile. 17 Durum. 18 Flatu follium fabrorum convertuntur. 19 Nec longinqua tantum hinc inde moventur bella, ſed & a vicinis. 20 Accola Euphratis fluvii Meſopotamiæ, ideſt, Parthi. 21 Germani, Rheni accolæ. 22 Bella gerunt inteſtina. 23 Quinimo per orbem totum longe lateque graſſatur furor Martius. Mortales omnes in *facinus juraſſe putes*: præcipites adeo in ſcelera ruunt arma: non ſecus ac feroces equi carceribus emiſſi, quibus ubi jam curſu in ſpatiis incaluere animi effrenes ſe proripiunt, non habenis coercendi, non ſuſlamine remorandi. 24 Ad impia bella, ut ſunt inteſtina, inſtigans. 25 Repagulis ſeu ſeptis, quibus a curſu, donec ſignum daretur, arcebantur. 26 Quaterni equi currum trahere ſoliti. 27 In ipſo ſpatio currendi ſumunt vires. 28 Quia impar viribus eorum. 29 Habenas ad ſe contrahens, & tenſas tenens. 30 Violenter protrahitur ab equis ſuis. 31 Et equi currum trahentes contemnunt retinacula, quibus habere & continere debeant. 32 *Equi auris in ore eſt*. Horat.

# P. VIRGILII MARONIS GEORGICORUM

## LIBER II.

### ARGUMENTUM

ARborum procreandarum ratio, eaque vel Naturalis, ſponte ſemine & radice: vel artificialis avulſione, infoſſione, propagatione, tranſpoſitione, ſurculo, inſitione, & inoculatione. Species arborum; ſteriles & fructificæ. Quibus quæ ſola conveniant. Italia aliis terris prælata. Terræ qualitas ut diſcerni poſſit. Vites & earum cura, & olearum. Laus ruſticæ vitæ cum aliis collatæ.

1 HActenus arvorum cultus, & 2 ſidera cœli:
3 Nunc 4 te, Bacche, canam: nec non 5 ſylveſtria tecum
5 Virgulta, & 6 prolem 7 tarde creſcentis olivæ.
Huc, 8 pater o 9 Lenæe, ( tuis 10 hic omnia plena
11 Muneribus: tibi 12 pampineo 13 gravidus autumno
Floret ager: ſpumat 14 plenis vindemia 15 labris )
Huc, pater o Lenæe, veni, nudataque muſto
16 Tinge novo mecum 17 direptis crura 18 cothurnis.
19 Principio arboribus varia eſt natura creandis:
20 Namque aliæ, nullis hominum 21 cogentibus, ipſæ

I.

1 Ad hunc uſque locum ſc. *cecini*. Tranſitio. Poſtquam enim in primo libro oſtendit Poeta. *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram Vertere conveniat:* nunc docturus *ulmis adjungere vites*, facit continuationem ſequentium cum præcedentibus. 2 Occaſus & ortus ſiderum in cælo exiſtentium, & qualem quæque tempeſtatem excitent. Deinceps hoc ſecundo libro. Propoſitum. 4 Tua, Bacche, munera, id eſt, vites: quorum tamen alii Alpheo. Oſiridi: alii Thebanis inventionem ferunt acceptam. 5 Arbores in ſylvis naſci ſolitas, quibus maritantur vites; nec non alias. 6 Oleam. 7 Heſiodus negavit oleæ ſatorem, fructum ex ea percepiſſe. Plin. 15. l. 1. c. 8 Nomen divinitatis hic eſt, ut Æn. 8. *Da pater augurium*. 9 Torcularis præfecte, id eſt, Bacche, a ληνός *lacus*, torculare ad quod invitat Bacchum cothurnis exutum calcandis in lacu uvis, hoc eſt; mihi adſis, o Bacche, de muneribus tuis dicturo, eadem benignitate; qua faves vitiſatoribus. 10 In hoc opere. 11 Ut vites & earum arbores ſunt tua dona. 12 Pampinis, id eſt, vitium frondibus aut foliis decorato. 13 Onuſtus. 14 Muſti recens preſſi. 13 Vaſa quæ vinum e torculari excipiunt, cupis, lacubus. 16 Calca mecum uvas. 17 Raptim depoſitis. 18 Altis illis calceamentis, quæ etiam ſuras ambiunt. 19 Incipit declarare materiam. *Prima pars libri continet rationem procreandi arbores, idque vel Natura, vel Arte*. 20. Natura profert arbores tribus modis. I. *Sponte*. II. *Semine*. III. *Radice*. 21 Per artem aut laborem.

I. Sponte ſua veniunt, campoſque, & 1 flumina late
Curva 2 tenent: ut molle 3 ſiler, 4 lentæque geniſtæ,
Populus, & 5 glauca 6 canentia fronde ſalicta.
II. 7 Pars autem poſito 8 ſurgunt de ſemine: ut altæ
Caſtaneæ, 9 nemorumque Jovi quæ 10 maxima frondet
Æſculus, atque babitæ Gratis 11 oracula quercus.
III. Pullulat ab radice aliis 12 denſiſſima ſylva;
Ut ceraſis, ulmiſque: etiam 13 Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti 14 matris ſe 15 ſubjicit umbra.
Hos natura 16 modos 17 primum dedit: 18 his genus omne
19 Sylvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
20 Sunt alii, quos ipſe 21 via ſibi repperit uſus.
I. Hic plantas tenero abſcindes de corpore matrum,
Depoſuit ſulcis: II. hic 22 ſtirpes obruit arvo,
23 Quadrifidaſque ſudes, & acuto 25 robore 25 vallos:
III. Sylvarumque aliæ preſſos 26 propaginis arcus
Exſpectant, & 27 viva ſua 28 plantaria terra.
IV. Nil radicis egent 29 aliæ, ſummumque 30 putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
V. Quin & 31 caudicibus ſectis (mirabile dictu)
32 Truditur e ſicco radix 33 oleagina ligno:
VI. Et ſæpe alterius ramos 34 impune videmus
35 Vertere in alterius, mutatamque inſita 36 mala

Ferre

1 Ripas fluminum. 2 Occupant. 3 Tenerum. 4 Flexibiles. 5 Cærulei ac viridis coloris. 6 Ab inferiore parte canent ſalices, a ſuperiore virent. 7 Quædam arbores. 8 Exoriuntur, proveniunt. 9 Inter nemora Jovi ſacra. 10 Maximis aut uberrimis floribus. 11 Dodonæam ſylvam fabulati ſunt Græci, reddidiſſe reſponſa per columbas duas ſeu virgines, vel lebētes, unam autem quercum vocalem fuiſſe; unde carina Argus facta.. Et ipſa erat fatidica. 12 Maxima congeries arborum novellarum. 13 Quæ multa naſcitur in Parnaſſo Phocidos monte. 14 Majoris laurus, e cujus radice pullulat. 15 Succreſcit, attollit ſe: ut Ecl. 10. *ſe ſubjicit alnus.* 16 Tres modos arborum creandarum. 17 Priuſquam ars inventa eſſet, quæ naturam imitatur. 18 Modis dictis. 19 Magnarum arborum. 20 Ars autem, cura, caſus etiam & uſus adinvenit alios modos ferendi arbores: præcipue vero ſex ſunt. I. II. III, &c. I. *Avulſio ſtolonum cum fimbriis a ſtirpe, hos ſcrobibus mandat.* II. *Ubi ſtirpes ipſæ, vel talcæ ſudeſve ab illa parte, qua infiguntur terræ tranſverſim foſſa, ut etiam valli ſpicati infodiuntur.* III. *Propagatio, cum rami arcuati & circumflexi in ſcrobem depreſſi radicem agant.* IV. *Surculi, ramulive abſciſſi ſatio.* V. *Ubi ex caudice olivæ quaſi intermortuo, ſecto tamen & infoſſo novo pullulaſcit planta..* VI. *Inciſio: ubi citra damnum ſtirpi immittitur ſurculus e feliciore arbore & fructus meliori ſic.* &c. 21 Ratione & exercitatione. 22 Truncos craſſos cum radicibus ſepelivit & coöperuit terra, qualis eſt in arvo. 23 Perticas in quatuor partes fiſſas. 24 Trunco. 25 Palos & ſtipites. 26 Vitis. 27 Virentia. 28 Plantas cum radicibus. 29 Arbores. 30 Amputator. 31 Truncis inciſis. 32 Pullulat ubertim. 33 Oleæ arboris. 34 Sine damno. 35 Mutare ſe. 36 Propert. l. 4. El. 2. *Inſitor hoc ſolvit pomoſa vota corona, Cum pyrus invito ſtipite mala tulit.*

Ferre pyrum, & prunis 1 lapidoſa 2 rubeſcere corna.
3 Quare agite, o proprios 4 generatim diſcite 5 cultus
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo:
Neu 6 ſegnes jaceant terræ: 7 juvat Iſmara 8 Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire 9 Taburnum.
10 Tuque ades, inceptumque una decurre laborem
O 11 decus, o 12 famæ merito pars maxima noſtræ,
Mœcenas, 13 pelagoque volans da 14 vela patenti.
Non ego 15 cuncta meis amplecti verſibus opto;
16 Non, mihi 17 ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
18 Ferrea vox, ades, & primi 19 lege litoris 20 oram.
21 In manibus terræ, 22 non 23 hic te carmine 24 ficto,
Atque per ambages, & longa 25 exorſa tenebo.
26 Sponte ſua quæ ſe 27 tollunt in luminis 28 auras,
Infœcunda quidem, ſed 29 læta, & fortia ſurgunt,
30 Quippe ſolo natura ſubeſt, tamen hæc quoque ſi quis
31 Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata 32 ſubactis,
Exuerint ſylveſtrem 33 animum; cultuque frequenti
In quaſcunque voces artes, haud tarda ſequentur.
34 Nec non & 35 ſterilis, quæ ſtirpibus exit ab imis,





1 Oſſibus plena. 2 Rubicunda ferre pruna. 3 Quamobrem quia ſua eſt cuique natura, & naturæ ſequitur ſemina: quæque ſuæ. 4 Per omnia genera arborum. 5 Arborum. 6 Inutiles nihil bonorum fructuum ferentes. 7 Delectat agricolam. Cura & induſtria etiam naturam evincent: ita ut vel montes Thracii vites ferant, & inutiles Samnitum colles oleas. 8 Vitibus. 9 Apuliæ montem. 10 Etiam tu non ſolum Auguſtus. Invocat enim auxilium Mæcenatis, Q. d. Tuque Mæcenas præſens benigna aura adſpirato cœptis meis, naviculæ meæ, quæ in altum materiæ tam arduæ & immenſæ mare provehi per ſe timet. Neque enim tanto operi ſuffecero: *Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum, Ferrea vox*, .... 11 Sic Horat. Od. 1. l. 1. *Mæcenas atavis edite regibus, O & præſidium, & dulce decus meum.* 12 In quem merito meorum operum gloria redundat, 13 ... Proinde da veniam legenti litus, nec procul a terra portuve ipſo diſcedere audenti. 14 Faventem. 15 Omnia ad arbores pertinentia. 16 Non optarem amplecti cuncta tametſi, &c. 17 Sic Ovid. Met. 8. *Non, mihi ſi centum Deus ora ſonantia linguis, Ingeniumque capax, totamque Helicona dediſſet, Triſtia perſequerer miſerarum vota ſororũ.* Ita Poetæ τὸ ἀδύνατον exprimere ſolent, 18 Firmiſſima. 19 Naviga. 20 Extremitatem, id eſt, in principio hujus voluminis tuo mihi ingenio ac ſtudio fave. 21 Lege oram in ſinu & complexu terræ, id eſt, non profundam rerum naturalium ſcrutationem, ſed facilem & apertam trademus. 22 Omittam itaque ambages, & longa exordia *& ſumma ſequar faſtigia rerum.* 23 In hac materia. 24 Figmentis Poeticis ornato. 25 Exordia. 26 *Redit Poeta ad naturã & culturã trium generũ, quæ ſupra meminerat, naturalium arborum, & primo earum quæ ſponte naſcuntur.* 27 Erigunt. 28 Al. aetas. 29 Pulchre. 30 Hic quippe terra mater, ac naturalis vis producendi occulta in terra. 31 Per inſitionem in alium truncum transferat. 32 Apertis. 33 Naturam. 34 Secundo, quæ ex radice matris pullulat. 35 Arbor infœcunda.

1 Hoc faciet, 2 vacuos ſi ſit 3 digeſta per agros:
4 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fœtus, 5 uruntque ferentem,
6 Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, 7 ſeris factura nepotibus umbram.
Pomaque 8 degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes avibus prædam fert 9 uva racemos.
*Scilicet* 10 *omnibus eſt labor impendendus*, & omnes
11 Cogendæ in ſulcum, ac multa 12 mercede 13 domandæ.
14 Sed truncis oleæ melius, 15 propagine vites
16 Reſpondent, ſolido 17 Paphiæ de robore myrtus;
Plantis & duræ coryli naſcuntur; & ingens
Fraxinus: 18 Herculeæque arbos umbroſa coronæ;
19 Chaoniſque patris 20 glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & 21 caſus abies 22 viſura marinos.
Inſeritur vero ex 23 fœtu nucis arbutus horrida,
Et ſteriles 24 platani malos geſſere 25 valentes.
Caſtaneæ 26 fagus, ornuſque 27 incanuit albo
Flore pyri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
Nec 28 modus inſerere, atque oculos imponere, 28 ſimplex:
29 Num 30 qua ſe medio 31 trudunt de cortice 32 gemmæ,
Et tenues rumpunt 33 tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo 34 ſinus: 35 huc aliena ex arbore germen
36 Includunt, 37 udoque docent 38 Inoleſcere 39 libro.

I Aut

1 Exuet ſylveſtrem animum, & cultu miteſcet; & ſequetur in quaſcunque voces artes. 2 Soli expoſitos; id eſt, ſi liberum campum & aera habeat. 3 Poſita & plantata. 4 Quamdiu ſuccreſcunt. 5 Et onerant opprimuntque ferre parantem & flores emittentem. 6 Tertia ſpecies naturaſium arborum: quæ ex ſemine. 7 Arbuſculis diu poſt eam venientibus, id eſt, diu eſt, antequam largos fructus habeat, & diutius, antequam alias arbores, aut ex fructu aut ex radice ſua creet, quibus umbram faciat. 8 Nobilitatem virtutemque ſuam amittunt, ac minora & deteriora fiunt. 9 Vitis neglecta. 10 Arboribus, quæ ſponte, radice, & ſemine. 11 Componendæ in ordinem intervallo ſignato per vomerem. 12 Opera, ſumptu. Conſequens pro antecedente. Al. *ac mutata ſede domandæ*. 13 A feritate eximendæ. 14 Ex iis autem arboribus, quas arte, & uſu, natas dixi, aliæ aliis modis naſcuntur melius: oleæ ex truncis, vites propagine, &c. 15 Per palmitem propagantem, 16 Votis noſtris. 17 Veneri Paphiæ ſacræ & dedicatæ. 18 Populus, e cujus frondibus Hercules ſibi coronas conſeruit. Herculi enim ſacra eſt alba populus, ut qua coronatus deſcendit ad inferos. Unde in Bucol. *Populus Alcidi gratiſſima*. 19 Jovis, cui Dodonæum nemus ſacrum. 20 Juglandes. 21 Pericula naufragii in mari. 22 Navis futura, ut quæ malis & antennis propter levitatem [illegible]. 23 Fructu, id eſt, nux poteſt per inſitionem arbuto conglutinari. 24 Arbores illæ a *latitudine* foliorum dictæ. 25 Utiles & fertiles. 26 Arbores glandiferas in uſum porcorum. 27 Albicavit. 28 Nec una tantum ratio eſt inſerendi atque inoculandi. 29 Inoculandi ratio. 30 Se*parte*. 31 Germina, e quibus frondes & fructus exeunt. 32 Edunt. 33 Cortices interiores. 34 Oculus. 35 In hunc ſinum ſeu oculum. 36 Inſtrores. 37 Humorem & ſuccum intrinſecus habente. 38 Germen inſitum incorporari ſeu concreſcere. 39 Interiore cortice.

1 Aut rurſum 2 enodes trunci reſecantur, & altè
Finditur in 3 ſolidum cuneis 4 via; deinde 5 feraces
Plantæ immittuntur: 6 nec longum tempus, & ingens
7 Exiit ad cœlum ramis 8 felicibus arbos,
Miraturque 9 novas frondes, & 10 non ſua poma.
11 Præterea 12 genus 13 haud unum, nec 14 fortibus ulmis,
Nec ſalici, lotoque, nec 15 Idæis cypariſſis.
Nec 16 pingues unam in 17 faciem naſcuntur olivæ
18 Orchades, & 19 radii, & amara 20 pauſia bacca,
21 Pomaque, & 22 Alcinoi ſylvæ, nec 23 ſurculus idem
24 Cruſtumiis, 25 Syriiſque pyris, 26 gravibuſque 27 volemis.
28 Non eadem arboribus pendet 29 vindemia 30 noſtris,
Quam 31 Methymnæo carpit de palmite 32 Lesbos,
Sunt 33 Thaſiæ vites, ſunt & 34 Mareotides albæ;
Pinguibus 35 hæ terris habiles, 36 levioribus 37 illæ,
Et paſſo 38 Pſythia utilior, tenuiſque 39 Lageos,
Tentatura 40 pedes olim vincturaque linguam,
41 Purpureæ, 42 preciæque; & quo te carmine dicam
43 Rhætica? nec 44 cellis 45 ideo contende 44 Falernis.

 Sunt

1 Inſitionis ratio ex ſtirpe reſecta fiſſaque. 2 Nullum nodum habentes. 3 Robur & lignum ipſum. 4 Rima. 5 Feliciores ſurculi inſeruntur. 6 Sc. *elapſum eſt*. 7 Exorta eſt. 8 Fertilibus. Horat. Od. 2. Epod. *inutileſque falce ramos amputans, Feliciores inſerit*. 9 Arboris inſitæ. 10 Sed adoptiva, per inſitionem. 11 *Secunda pars libri: de ſpeciebus arborum 3. olearum, totidem pyrorum. 15. Uvarum quarum Plin. 1. 15. numerat 35.* 12 Inſerendarum arborum. 13 Sed diverſum. 14 Diu durantibus. 15 In Ida plurimum naſcentibus. Cupreſſis enim nobilis eſt Ida Cretica. 16 Propter oleum. 17 Speciem aut formam. 18 Baccæ olivæ pingues multum olei habentes. 19 Olivæ longæ. 20 Oliva carnoſa. 21 Quo nomine includuntur pyri & alii omnes fructus. 22 Quales coluit Alcinous, rex Phæacum, id eſt, arbores pomiferæ non naſcuntur in unam faciem. 23 Germen. 24 Pyris: a Cruſtumio opp. Italiæ. 25 Tarentinis e Syria translatis. 26 Sc. *Pyris*. 27 Quæ volam ſeu interiorem partem manus implent. 28 Vites quoque diverſæ ſunt. 29 Vitis vindemianda. 30 Italicis. 31 Vindemiator Lesbius. 32 Juxta Methymnam, urbem in Lesbo inſ. vino nobiliſſimo laudatam, creſcente. 33 Huc ex Thaſo inſ. Ægæi maris translatæ. 34 Ex Mareotide, Ægypti palude, translatæ. 35 Mareotidæ vites. 36 Tenuibus, & non fertilibus. 37 Thaſiæ. 38 Græcula vitis aliis utilior ad paſſum conficiendum, vinum ſc. ex uvis ad Solem pauſis & paſſis. 39 A colore leporario ut & aliæ uvæ. 40 Vacillare factura olim pedes poti, & impeditura & ligatura linguam ejus, qui illud vinum immodice biberit, Ter. in Eun. *Neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit*. 41 A colore itidem. 42 Præter cæteras coctæ ac maturæ. 43 Quo vino delectatus eſt Auguſtus, Suet. c. 77 hæret itaque Poeta in laude ejus: præfert tamen Falernum. 44 Vinariis ſc. in quibus ſunt vina Falerna, a *Falerno*, monte Campaniæ. 45 Quia laudanda es,

Sunt etiam 1 Ammineæ vites, firmiſſima vina;
2 Tmolus & aſſurgit quibus, & rex ipſe Phanæus,
3 Argitiſque minor; 4 cui non certaverit 5 ulla,
Aut tantum 6 fluere, aut totidem 7 durare per annos.
Non ego te, menſis & 8 Diis 9 accepta ſecundis,
10 Tranſierim, 11 Rodia, & 12 tumidis, 13 bumaſte, racemis.
I. Sed neque quam multæ ſpecies, nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus: neque enim numero comprendere refert.
Quem qui ſcire velit, Libyci velit 14 æquoris idem
Diſcere, quam multæ Zephyro 15 turbentur arenæ:
Aut, 16 ubi 17 navigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot 18 Ionii veniant ad litora fluctus.
II. Nec vero 19 terræ ferre omnes omnia poſſunt:
Fluminibus ſalices craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur; ſteriles ſaxoſi montibus orni;
Litora 20 myrtetis lætiſſima; denique 21 apertos
22 Bacchus amat colles, Aquilonem, & frigora 23 taxi.
Aſpice & extremis III. domitum cultoribus orbem,
24 Eoaſque domos Arabum, 25 pictoſque 26 Gelonos.
27 Diviſæ arboribus patriæ, ſola India nigrum
Fert ebenum; 28 ſolis eſt thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam 29 ſudantia ligno
Balſamaque, & baccas ſemper frondentis 30 acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli 31 canentia lana?

1 Vel-

1 Ab *Aminea* regione ſic dictæ: ubi nunc Falernum eſt. Macrob. Sat. l. 2. c. 16. 2 Quibus cedunt tanquam melioribus (ut Eclog. 6. *Utque viro, Phœbi chorus aſſurrexerit omnis*) & vites Tmoli, Lydiæ montis, & ipſæ principatum obtinentes vites Phanæi, qui promontorium eſt Chii inſulæ. 3 Ab Agris traducta primum: vel a candore ἀργετὸς, id eſt, *argentea*. 4 Cum qu... 5 Sc. *alia uva*, 6 In fluxu tanto, id eſt, in reddendo tanto vino. 7 In durando. 8 Uvæ penſiles ſecundarum menſarum τρωγάλια, e Rhodo tradita vina in ſacris Deorum: vel propinata in honorem heroum in ſecundis menſis. 9 Grata. 10 Sylentio præterierim. 11 Sc. *uva* aut *vitis*. 12 Tumentibus inſtar mammarum bovis. 13 Uva dicta a bovis mamma. I. *Adeo infinita ſunt vitium genera Hyperbolice*. II. *Tertia libri pars. Quæ loca convenient naturali ſympathia quibuſque arboribus. Deinde quæ arbores ſunt peculiares quibuſdam regionibus*. III. *Domitum ab cultoribus habitantibus extremas partes orbis terrarum in gratiam Auguſti dictum*. 14 Litoris ubi ſunt ſolitudines arenariæ. 15 Impellantur, concitentur. 16 Cum 17 In navigia. 18 Sc. *maris*, 19 Ovid. *Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa Convenit hæc oleis, hic bene farra virent*. 20 Myrtetis, locum pro arboribus poſuit. 21 Apricos &. ſoli expoſitos. 22 Vitis. 23 Arbores, e quarum ſucco antiqui faciebant toxicum, 24 Orientales. 25 Stigmatis inuſtos: *Membraque qui ferro gaudet pinxiſſe Gelonus*. Claudian. in Rufinum. 26 Scythiæ populos. 27 Sc. *ſunt*. Q.d. Proprias & peculiares habent arbores ſuas certæ regiones. 28 Thuriferam arborem ſoli habent Sabæi, Arabiæ felicis populi. 29 Arbores Indicas balſamum ſudantes. 30 Acanthi ca arbor ſpinea, foliis araneoſa lanugine obductis, e qua collecta veſtes bombycinis ſimiles ſiunt in Oriente, Plin. l. 12. c. 31 Albeſcentia.

1 Velleraque 2 ut 3 foliis depectant tenuia Seres?
Aut 4 quos Oceano propior 5 gerit India 4 lucos,
Extremi ſinus orbis? 6 ubi aera vincere ſummum
7 Arboris, haud ullæ jactu potuere ſagittæ:
Et 8 gens illa 9 quidem ſumptis non tarda 10 pharetris:
11 Media fert 12 triſtes ſuccos, 13 tardumque ſaporem
14 Felicis mali: 15 quo non 16 præſentius ullum,
17 Pocula ſi quando ſævæ 18 infecere novercæ,
Miſcueruntque 19 herbas, & 20 non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris 21 agit 22 atra venena.
Ipſa ingens 23 arbos, 24 faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non 25 alium late 26 jactaret odorem,
Laurus 27 erat: folia haud ullis 28 labentia ventis:
Flos 29 ad prima tenax: 30 animas, & olentia Medi
Ora fovent illo, & 31 ſenibus medicantur anhelis.
32 Sed neque Medorum 33 ſylvæ, 34 ditiſſima terra,
Nec pulcher 35 Ganges, atque 36 auro turbidus 37 Hermus,
38 Laudibus Italiæ certent: non 39 Bactra, neque 40 Indi,
Totaque thuriferis 41 Panchaia pinguis aronis.



1 Lanæ. 2 Quomodo. 3 De frondibus arborum pectinibus decerpant. 4 Quas arbores laniferas. 5 Producit. 6 In qua parte Indiæ ſunt arbores altiſſimæ, adeo ut ſuperent jactum ſagittarum, quæ ſunt emiſſæ ab arcu. 7 Ad quem arbores pertingunt. 8 Gens illa Indica utut ſagittis mittendis ſtrenua. De arboris Plin. l. 7. c. 2. 9 Certe. 10 Ad ſagittandum. 11 Habet & Media regio, a *Medo*, Medeæ filio, denominata, arborem ſuam virtute atque uſu mirabilem. Ex notis autem Citream eſſe creditur, quæ & Medica dicitur. Alibi jam olim naſcitur. 12 Malum acerbi ſucci, Hypallage. 13 Diutius immorantem geſtant propter acerbitatem. 14 Salubris. 15 Malo Medico. 16 Salubrius & citius aut melius adjuvans. 17 Privignorum. 18 Veneno. 19 Noxias herbas, id eſt, toxica. 20 Noxia verba, magica & faſcinatoria. 21 Expellit. 22 Nigra, ab effectu: quia veneno necati ſunt nigri, ut Juvenalis ait. 23 Medica, quæ hoc pomum fert. 24 Et habens effigiem corporis ſimillimam lauro. 25 Quam laurus. 26 A ſe emitteret. 27 Eſſet, eſſe videretur. 28 Decidentia. 29 Helleniſmus: τὰ πρῶτα Al. *apprime*, id eſt, valde. 30 Gravem anhelitum & graveolentiam Medi illo flore ſedant. 31 Spiritus anguſtiâ laborantibus, ſuſpirioſis, δυσπνόοις, ἀσθματικοῖς. 32 Occaſione ſumpta digreditur in Italiæ laudes, quam aliis omnibus terris præfert, tum propter mala, quibus caret: ſerpentes, venena, &c. tum propter bona, quibus uberrime affluit, eminetque: ubertatem ſoli, fruges, vinum, oleum, armenta, greges, aeri: temperiem, atque inde fœcunditatem & proventus ampliſſimos, urbes, ædificia; flumina, maris, lacus, metallorum fodinas, populos, viros denique bellos claros, atque in his præcipue Auguſtum. Lege Flor. l. 1. c. 16. & Propert. El. 21. l. 3. 33 Pomiferæ. 34 Pariendo tales arbores. 34 Indiæ fluvius. 36 Turbulentus aureis arenis immixtis. 37 Mœoniæ fluvius. 38 Cum Italia ſunt conferendæ. 39 Bactriana regio, quæ eſt in Perſia, h. c. *Corasan*. 40 Regiones Indiæ certent laudibus Italiæ propter fertilitatem & numerum populorum. 41 Arabiæ Felicis pars, thuris & aromatum feraciſſima: unde addit *arenis*.

1 Hæc 2 loca non tauri 3 ſpirantes naribus ignem
4 Invertere, 5 ſatis 6 immanis dentibus 6 Hydri;
Nec galeis, denſiſque virum 7 ſeges horruit haſtis,
Sed 8 gravidæ fruges, & 9 Bacchi Maſſicus humor
10 Implevere, 11 tenet oleæque, armentaque 12 læta. 13
Hinc 14 bellator equus campo ſeſe 15 arduus infert;
Hinc albi, 16 Clitumne, 17 greges, & 18 maxima 19 taurus
Victima, ſæpe, tuo perfuſi flumine 20 ſacro,
Romanos ad 21 templa Deum 22 duxere 23 triumphos.
24 Hic ver aſſiduum, atque 25 alienis menſibus æſtas,
26 Bis gravidæ pecudes, 27 bis pomis utilis arbos.
At 28 rabidæ tigres 29 abſunt, & ſæva 30 leonum
Semina; 31 nec miſeros fallunt aconita 32 legentes;
33 Nec rapit 34 immenſos orbes per humum, neque 35 tanto
Squammeus in 36 ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, 37 operumque laborem,
Tot 38 congeſta manu præruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos 39 ſubter labentia muros.

Au

1 Multo minus Italiæ conferri poterunt. Colchi aurei velleris, flammiferorum taurorum ſerpentigenarum fabula famoſi. 2 Italiæ, 3 Efflantes. 4 Sicut in Colchide civitate Scythiæ. 5 Seminatis. 6 Feri ſerpentis aquatici cuſtodientis aureum vellus. Vide Ovid. Met. 7. Per hoc præponit. Italiam Colchidi: ibi Jaſon ſevit dentes ſerpentinos; unde nati homines armati, qui inter ſe dimicarunt. 7 Satio horrida crevit, id eſt, nunquam armati exiluerunt ex terra Italiæ. 8 Fœcunda & grandes. 9 Humor vini Campanus, a monte Campaniæ Italicæ denominatus. 10 Hæc loca Italiæ id eſt, in agris Italis proveniunt fruges fertiles. 11 Occupant hæc loca. 12 Pingula, id eſt optimi boves proveniunt in Italia ad arandum. 13 Ex his locis Italiæ. 14 Æn. 3. *bello armantur equi*. 15 Altus cum magno hinnitu. 16 Flu. in Faliſcis, cujus aqua pota boves candidos facit. 17 Equorum aut juvencorum. 18 Quæ Jovi a triumphante offertur. 19 Albus. 20 Jovi, qui hinc & Chitumnis dictus; licet omnes fluvii ſacri habeantur. 21 Capitolium templum Jovis Capitolini. 22 Præibant in ſacris & triumphis victimæ coronatæ, ducebantque pompam. 23 Triumphantes Romanos. 24 In Italia eſt temperies maxima, quia nuſquam eſt intenſiſſimum frigus. 25 Non ſtatis ut alibi: ſed etiam per autumnum ipſamque hyemem. 26 Ut in agro Conſentino Plin. 16. l. 27. c. 27 Arbores bis ferunt quotannis poma, bifaræ ſunt. 28 Immanes, veloces, ut ſunt in Armenia. 29 Ab Italia. 30 Neque leones hic nati, ut in Africa. 31 Neque enim hic naſcuntur venenatæ herbæ, ut ſunt in Ponto. Aconitum fingunt ex Cerberi ſpuma genitum in ἀκόναις. Alii ab Acone Portu Ponti. 32 Colligentes. 33 Dicit, in Italia non eſſe magnos ſerpentes, qui devorant animalia. 34 Maximos ſinus & angulos. 35 Quanto in Africa, aut Ægypto, vel alibi. 36 Annulos. 27 Et immenſa ac laborata opera. 38 Accumulata. 39 Cingentia, vel alluentia, aut etiam, interfluentia; forte aquæductus.

An mare quod 1 ſupra, memorem, quodque alluit 2 infra?
3 Anne lacus tantos? te, 4 Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu aſſurgens, 5 Benace, 6 marino?
An memorem 7 portus, 8 Lucrinoque 9 addita clauſtra,
Atque 10 indignatum magnis ſtridoribus æquor,
11 Julia qua 12 Ponto longe ſonat. 13 unda 14 refuſo,
15 Tyrrhenuſque fretis immittitur 15 æſtus Avernis?
16 Hæc eadem argenti 17 rivos, æriſque metalla
Oſtendit 18 venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virum, 19 Marſos, 20 pubemque Sabellam,
Aſſuetumque 21 malo 22 Ligurem, 23 Volſcoſque 24 verutos
25 Extulit, hæc 26 Decios, 26 Marios, magnoſque Camillos,
27 Scipiadas duros bello, & te, maxime 28 Cæſar,
Qui nunc, extremis Aſiæ jam victor in 29 oris,
30 Imbellem 31 avertis Romanis arcibus Indum.
32 Salve, magna parens frugum, 33 Saturnia tellus,
Magna virum; 34 tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere 35 fontes,
36 Aſcræumque cano Romana per oppida carmen.

D 4 1 Nunc

1 Quod alluit Italiam ad partem ſuperiorem Orientem verſus ad Venetias, id eſt, Superum mare Adriaticum h. e. Venetum. *Golfo di Venezia*. 2 A parte inferiore Occidentem verſus, id eſt, Inferum mare. Tyrrhenum. 3 Sc. *memorem potius*. 4 Lacus in Gallia Ciſalpina prope Comum. *Lago di Como*. 5 Lacus Italiæ. 6 Inſtar & in formam maris. 7 Ante omnes Julium portum a Julio inceptum, ab Auguſto perfectum, ubi mare Tyrrhenum a Lucrino molibus ſeclusum. Hor. Epiſt. ad Piſones: *ſive receptus terra Neptunus claſſe, Aquilonibus arcet*. 8 Sc. *lacui*. 9 Additos a Julio Cæſare obices. 10 Se excludi, arcerique. 11 Portum Julium apud Bajas, immiſſo in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit. Sueton. in Auguſto. 12 Mari. 13 A Julio Cæſare occluſa. 14 Iterum infuſo ruptis obſtaculis. 15 Fervor aut acceſſus maris Tyrrheni. 16 Italia. Nunc laudat Italiam a venis & viris. 17 Venas. 18 In venis terræ. 19 Italiæ populos. 20 Juventutem Samnitum. Samnites a Sabinis originem trahunt. 21 Labori & rerum inopiæ, propter militiam. 22 Populum inferioris Italiæ. 23 Italiæ populus. 24 Gladiis punctim cædentibus veruum inſtar uſos. 25 Genuit, ad gloriam deduxit. 26 Imperatores, qui ſe pro legionibus devoverunt, patriæ aſſertores, & belli fulmina. 27 Scipiones, Majorem Africanum ac Minorem, fortes & invincibiles ad bellum. 28 Auguſte. 29 Regionibus. 30 Effœminatum, delicatum ac luxurioſum. 31 Imminentes Latio Parthos alioſque Aſiæ pop. tuis legionibus impares armis coerces. 32 Apoſtrophe ad Italiam. 33 *Quondam regnata Saturno*. Æn. 8. Saturnus enim in Italia regnavit, quo tempore aureum ſæculum fuiſſe ajunt. 34 In tuum honorem laudatas olim Rei Ruſticæ artes canere aggredior, Heſiodi Aſcræi præceptis inſiſtens. 35 Muſarum. 36 Georgicum, quale Heſiodus Aſcræus primus ſcripſit. *Aſcra* vicus eſt Bœotiæ, in quo creditur natus Heſiodus, qui ſcripſit ἔργα καὶ ἡμέρας, id eſt, *opera & dies*: quo libro aliqua præcepta de agricultura tradit.

1 Nunc locus arvorum 2 ingeniis, quæ robora cuique,
3 Quis color, & quæ ſit rebus natura 4 ferendis.
I. 5 Difficiles primum terræ, colleſque 6 maligni,
Tenuis ubi 7 argilla, & 8 dumoſis 9 calculus arvis,
10 Palladia gaudent ſylva 11 vivacis olivæ.
12 Indicio eſt 13 tractu ſurgens 14 oleaſter 13 eodem
Plurimus, & 15 ſtrati 16 baccis ſylveſtribus agri;
II. At 17 quæ pinguis 18 humus, dulcique 19 uligine læta,
20 Quique frequens herbis & fertilis 21 ubere campus,
22 Qualem ſæpe cava montis convalle ſolemus
23 Deſpicere, 24 huc ſummis 25 liquuntur rupibus amnes,
26 Felicemque 27 trahunt limum; 28 quique editus Auſtro,
Et 29 filicem curvis 30 inviſam paſcit aratris:
31 Hic tibi 32 prævalidas olim, multoque fluentes
33 Sufficiet 34 Baccho vites; 35 hic fertilis uvæ,
36 Hic 37 laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit cum 38 pinguis ebur Tyrrhenus 39 ad aras,
Lancibus & pandis fumantia 40 reddimus exta.

III. Sin

1 Quarta libri hujus pars diſtinguit naturas, vires, qualitates, notas, indicia terræ: quæ ſc. conveniat I. *oleis*, *quæ* II. *vitibus*, III. *paſcuis*, IV. *& fructibus*. 2 Sc. *deſcribendis*. 3 Quæ qualitas, quæ ex colore & ſapore cognoſcitur. 4 Producendis. 5 Pæne ſteriles. 6 Ad frugum productionem. Ut *benignus*, liberalis: ita *malignus* ſordidus ſæpe, & qui nulli eſt uſui aut adjumento, omnibuſque ſe difficilem præbet. Ter. Hecyr. *Sed ut ſit, poſtquam huic alienum ab ſeſe videt*. Maligna *multo*, *& procax facta ilico eſt*. Hinc ducta ſimilitudine *colles malignos* vocavit, quorum ſolum minime ferax & fœcundum, quippe ad colendum non ſunt ſatis idonei. 7 Terra cretacea. 8 Spinetis & vepribus plenis. 9 Lapillus. 10 Quam Pallas invenit, id eſt, ubi terra ad fruges inutilis videtur, aptiſſima eſt ferendis oleis. 11 *Tarde creſcentis* ſupra, & diu durantis, quia non amittit folia. 12 Natura hoc indicante: cum hujuſmodi ſolo naſcantur ſponte oleæ. 13 In eadem regione cœli. 14 Olea ſylveſtris. 15 Conſperſi & oppleti. 16 Olivis, quæ ab oleaſtris deciderent. 17 Sc. *erit*. 18 Verbum ponitur infra. *Sufficiet Baccho vites*. 19 Naturali humore. 20 Qui multas herbas ſponte producit. 21 Ubertate, fœcunditate ſua naturali. De Italia Æn. 1. *Terra antiqua potens armis atque ubere glebæ*. 22 Statum terræ. 21 Deorſum inſpicientes videre. 24 Ad hunc campum. 25 Dulciter defluunt, ac deſtillant. Sic. l. 1. *Vere novo gelidus canis cum montibus humor* Liquitur. 26 Fertilem. 27 Ad hunc campum. 28 Et hic campus, qui eſt expoſitus in altiore loco vento meridionali. 29 Herbam illam. 30 Moleſtam: quia radices ejus obſunt aratris. 31 Campus. 32 Præ cæteris validas. 33 Abunde ſubminiſtrabit. 34 Vino. 35 Sc. *campus eſt*, id eſt, bene fert uvam. 36 Quæ fluant pretioſo vino dignoque, quod offeramus aureis pateris in Deorum ſacris, ubi pinguis miniſter ex Etruria tibiis canit eburneis, & exta aris ſuperponuntur patulis lancibus. 37 Liquoris in uva latentis, id eſt, vini. 38 Pinguis apparet, dum inflat, quia maxillæ inflantibus tubas maxime inflantur. 39 Juxta. 40 Offerimus.

III. Sin armenta 1 magis 2 ſtudium vituloſque 3 tueri,
Aut 4 fœtus ovium, aut 5 urentes 6 culta capellas:
Saltus, & 7 ſaturi petito longinqua 8 Tarenti,
Et qualem 9 infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem 10 niveos herboſo 11 flumine cycnos.
12 Non 13 liquidi gregibus fontes, non gramina 14 deſunt:
Et quantum longis 15 carpent 16 armenta 17 diebus,
18 Exigua 19 tantum 20 gelidus ros nocte 21 reponet:
IV. Nigra fere, & 22 preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui 23 putre ſolum, (24 namque 25 hoc imitamur arando)
Optima frumentis: non ullo ex 26 æquore cernes
Plura domum 27 tardis decedere 28 plauſtra juvencis:
29 Aut unde 30 iratus 31 ſylvam devexit arator,
Et nemora 32 evertit multos 33 ignava per annos,
34 Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illæ 35 altum nidis petiere relictis:
At 36 rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem 37 clivoſi 38 glarea ruris
Vix 39 humiles apibus 40 caſias roremque miniſtrat:
Et 41 tophus ſcaber, & nigris 42 exeſa chelydris
Creta, 43 negant alios æque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
44 Quæ tenuem 45 exhalat 46 nebulam 46 fumoſque 47 volucres,



1 Quam vineam, 2 Sc. *eſt tibi*, id eſt, ſtudes & optas. 3 A fame. 4 Agnos. Sic. Ecl. I. *quo ſæpe ſolemus Paſtores ovium teneros depellere* fœtus. 5 Morſu ſuo: quia quicquid mordetur, areſcit, *Mordens capræ arbori exitialis*, &c. Plin. 8. l. 50. c. 6. Vineas, arbuſta, aut ſegetem. 7 Quod eſt juxta Saturam paludem, vel *ſaturi*, id eſt, quod ſaturas reddit pecudes. 8. Qualia ſunt paſcua circa Tarentum, aut Mantuam. 9 Quia cum agros & prata cum Cremonenſibus amiſit. Unde Ecl. 9. exclamat: *Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ*. 10 Candidos. 11 Mincio. 12 Sc. *&* *ubi*. 13 Puri, ſine peſtilentia. 14 Imo abundant. 15 Abrodent. 16 Ut boves, vaccæ, tauri, equi, &c. 17 Æſtivis. 18 Brevi. 19 Herbarum. 20 Frigore matutinali concretus. 21 Reſtituet, regenerabit. 22 Profundis immiſſo. 23 Reſolubile, & non compactum. 24 Neque enim aliud eſt *colere*, quam reſolvere & fermentare. Colum. 2. l. 2. 25 Efficere terram putrem. 26 Campo æquo & plano. 27 Pondere & onere frugum. 28 Meſſe onuſta, ut gemant boves, crepant horrea. 29 Illud etiam ſolum bonum eſt, quod e ſylveſtri in culturam domatur. 30 Sterilitate arborum. 31 Cunctas arbores. 32 Radicitus eruit. 33 Infrugifera. 34. Arbores excelſas. 35 Aera. 36 Sterilis & incultus, nunc cultura niteſcit. 37 Qualis eſt in rure clivoſo. 38 Glareoſa, id eſt, lapillis immixta, terra eſt ſicca, & proinde ſterilis, vix caſiam educat apibus, vix rorem marinum. 39 Humi naſcentes. 40 Herbas odoriferas, quibus apes veſcuntur. 41 Tophacea terra aſpera. 42 Cretacea conſumpta ſerpentibus nocivis. 43 Id eſt, talis terra eſt aptiſſima latebris & eſcis ſerpentum, non frugibus ferendis. 44 Humida vero terra, irrigua, herboſa, dulcis, erit omni uſui apta, oleis, vitibus, paſcuis, frugibus. 45 Expirat, emittit: 46 Humoris indices. 47 Facile evaneſcentes.

Et 1 bibit humorem, &, cum vult, 2 ex ſe ipſa remittit;
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit;
Nec ſcabie, & 3 ſalſa lædit rubigine 4 ferrum,
Illa tibi 5 lætis intexet viribus ulmos,
Illa ferax oleæ eſt, illam experiere colendo
Et 6 facilem pecori, & patientem vomeris 7 unci.
8 Talem 9 dives arat 10 Capua, & vicina 11 Veſevo
12 Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus 13 Acerris.
14 Nunc, quo 15 quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an 16 ſupra morem ſit denſa, requiras;
( 17 Altera frumentis quoniam favet, 18 alte 19 Baccho.
I. Denſa magis 20 Cereri, rariſſima quæque 21 Lyæo )
Ante locum 22 capies oculis, alteque jubebis
23 In ſolido 23 puteum 25 demitti, omnemque repones
Rurſus 26 humum, & 27 pedibus ſummas æquabis arenas,
Si 28 deerunt: rarum, 29 pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit; ſin in ſua poſſe 30 negabunt
Ire 31 loca, & 32 ſcrobibus 33 ſuperabit terra repletis,
34 Spiſſus ager, glebas 35 cunctantes, craſſaque 36 terga
37 Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.
II. Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix ( ea 38 nec manſueſcit arando,
39 Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat )
Tale dabit 40 ſpecimen, tu ſpiſſo vimine 41 qualos
Colaque prælorum fumoſis diripe 42 tectis,

1 Huc

1 Attrahit. 2 Per ſe, nullo adjuvante. 3 Ex ſalſedine naſcenti. 4 Aratri. 5 Fœcundis. & aſpectu jucundis. 6 Benignam, bonam utpote herbiferam, pecoribus & arationi. 7 Incurvi. 8 Sc. *agrum*. 9 Fertilitate agrorum. 10 Campaniæ metropolis. 11 Campaniæ monti, crebris incendiis infami. Cluver. 4. l. 5. c. 12 Regio. 13 Camp. item oppido Clanii inundationibus inſectato & incolis exhauſto: proinde *vacua*: quia propter inundationē incolæ fugiebant. 14 Docet quibus modis explorandæ ſint terræ qualitates ac diſcernendæ utrum ſit, I. *rara*, an, II. *denſa*, III. *ſalſa*, IV. *pinguis*, V. *humida*, VI. *gravis*, VII. *levis*, VIII. *nigra*, IX. *frigida*. 15 Quamlibet terram. 16 Supra modum & menſuram; id eſt, immodice. 17 Requirere autem potes, quia altera, ſc. denſa, &c. 18 Sc. rara. 19 Vino aut viribus. 20 Frumento. 21 Baccho, id eſt, vino aut viribus. 22 Locum aliquem luſtrabis eligeſque. 23 Ubi terra ſolida maxime eſt, non cava. 24 Scrobem. 25 Deorſum mitti. 26 Egeſtam e puteo. 27 Calcibus premes terram ingeſtam. 28 Arenæ ſc. ita ut foſſam replere nequeant. 29 Paſcuis & arboribus, quibus pecus veſcitur. 30 Arenæ. 31 Foſſam ſuam, unde paulo ante effoſſæ erant. 32 Si ſcrobs terram egeſtam recipere nō poſſit. 33 Super exſtabit. 34 Pro certo habe terram illam eſſe gravem, ſolidam & denſam. 35 Quæ tè morari poſſent. 36 Terram ab aratro projectam. 37 A tali agro poſt arationem. 38 Non ponit ſalſam amaritudinem, dulciſque fit. 39 Quin & vites & poma in ea degenerant. 40 Experimentum. 41 Sume vimineos corbes & vaſa viminea, quæ vinum e prælis, id eſt, lignis, quibus uvæ præmuntur, recipiunt. 42 Ubi reponebatur ab injuria pluviæ ſecura.

1 Huc 2 ager ille malus, dulciſque a fontibus undæ
Ad plenum 3 calcentur, aqua 4 eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per 5 vimina guttæ;
At ſapor 6 indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia 7 tentantum ſenſu torquebit amaror.
III. Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus, 8 haud unquam manibus jactata 9 fatiſcit,
Sed, picis in morem, ad digitos 8 lenteſcit habendo.
IV. Humida 10 majores herbas alit, ipſaque 11 juſto
Lætior, ah! 12 nimium ne ſit mihi fertilis 13 illa,
Neu ſe prævalidam 14 primis oſtendat 14 ariſtis!
V. Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere 15 prodit;
VI. Quæque levis. VII. Promptum eſt oculis prædiſcere nigram,
16 Et quiſquis color, VIII. at 17 ſceleratum 18 exquirere frigus
Difficile eſt, 19 piceæ tantum taxique nocentes
Interdum, aut hederæ 20 pandunt veſtigia nigræ.
21 His animadverſis I. terram multo ante memento
22 Excoquere, & 23 magnos ſcrobibus concidere montes,
Ante 24 ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas,
Quam 25 lætum 26 infodias vitis genus, optima 27 putri
28 Arva ſolo, 29 id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et 30 labefacta 31 movens robuſtus 32 jugera foſſor.



1 In hæc vaſa viminea. 2 Terra ex agro quem explorare vis. 3 Fontana, aqua dulci impleantur, donec plena fuerint. 4 Viam ſibi faciet, tranſibitque cum mora velut luctando. 5 Caniſtri. 6 Sc. ſui an dulcis, an vero ſalſus atque amarus ſit. 7 Guſtantium per ſenſus aquam. 8 Non eſt friabilis, ſed viſcoſa & lenta ſit, & digitis inhæret, dum habetur & tractatur. 9 Diſſolvitur & aperitur. 10 Quam arida. 11 Quam juſtum eſt, & quam oportet vegetior & fertilior eſt. 12 Non probo nimium fertilem, aut luxuriantem, & quæ fallacibus ſpem eludit ariſtis. 13 Humilia. 14 Cum primum exſurgent ſpicæ. 15 Manifeſtat. 16 Et quicumque eſt terræ color. 17 Perniciofum frugibus, plantis exitiale. 18 Exquiſite noſſe. 19 Non raro tamen frigoris indicia ſunt taxi, piceæ, & hederæ nigræ ibi natæ. 20 Manifeſtant & palam faciunt indicia frigoris. 21 De terrarum natura, Quinta pars libri, de vitibus: ubi traditur. I. *paſtinatio*, II. *translatio e ſeminario*. III. *ſatio*, IV. *defenſio*, V. *vitium electio*, VI. *putatio*, VII. *ſtercoratio*, VIII. *repaſtinatio*. IX. *pedatio*, X. *pampinatio ſeu frondatio*, XI. *eaque repetita ablaqueatio: hortatio ad diligentiam*. 22 Calore & frigore. 23 E ſcrobibus effoſſas glebas aggeſtaſque invertere, ſoli, vento & pruinæ exponere, ut excoquantur & putreſcant, priuſquam vitis radices ſolo committas. 24 Qua parte terram ſpectabant in cœlum verſas. 25 Fertile, & lætitiam tibi allaturum. 26 Plantes. 27 Putrefacto & reſoluto. 28 Sc. *ſunt*. 29. Ut ſolum putreſiat. 30 Effoſſa & ſubacta. 31 Ut macerentur, fodiens, paſtinans. 32 Terram, quantam par boum ſingulis diebus arare poteſt.

II. At 1 ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit;
Ante 2 locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus 3 ſeges, & 4 quo mox 5 digeſta feratur,
6 Mutatam ignorent ſubito ne 7 ſemina 8 matrem.
Quin etiam cœli regionem in 9 cortice 10 ſignant;
Ut, quo 11 quæque modo ſteterit, qua parte calores
12 Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit 13 Axi,
14 Reſtituant, *adeo in 15 teneris conſueſcere 16 multum eſt!*
III. Collibus, an plano melius ſit ponere vites,
Quære prius; 17 ſi pinguis agros 18 metabere campi;
Denſa ſere; 19 in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
19 Sin tumulis 20 acclive 21 ſolum, colleſque 22 ſupinos;
Indulge ordinibus; nec ſecius omnis in 23 unguem
Arboribus 24 poſitis 25 ſecto 26 via limite 27 quadret,
28 Ut ſæpe ingenti bello cum longa cohortes
29 Explicuit legio, & campo ſtetit 30 agmen aperto,
31 Directæque acies, ac late 32 fluctuat omnis
33 Ære 34 renidenti tellus 35 necdum horrida miſcent
Prælia, ſed 36 dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus 37 numeris dimenſa viarum;
38 Non animum modo uti paſcat proſpectus 39 inanem;
Sed

1 Diligentes vinitores videant ut.... 2 .... Solum parant in uſum ſeminariis, ejuſdem naturæ & ſitus cum ..... 3 Satio, ſeminarium. 4 ..... Vineto in quod transferendi ſint viviradices, ... 5 Ordinata, poſtquam adolevit. 6 .... Ne degenerent, aut tabeſcant. 7 Plantæ, viviradices. 8 Vinetum, quo transferantur novellæ ex nutrice ſeminario. 9 Arboris transferendæ. 10 Rubrica notant, quas cœli partes in ſeminario ſpectaverint, eaſdem & in vineto retineant. 11 Arbor aut vitis. 12 Meridiem. 13 Septentrionali. 14 Eo modo & ab ea parte eam terræ reſtituant. 15 Quia prima quæque tenacius hærent, atque conſuetudo eſt altera natura. 16 Utile eſt. 17 In plano ſolo denſius ordinabis vites, in acclivi, & collino, rarius. 18 Parabis aut eliges, ſicut qui caſtra metantur locum capiunt. 19 Vinis reſpondet ubertati terræ. 20 Aſſurgens paulo. 21 In quo ſeris vineam, ſc. *metabere*. 22 Da operam, ut in ordines dirigantur. 23 Perfecte, accurate. Horat. *ad unguem factus homo*, Metaph. a marmorariis, qui juncturas unguibus probant: *ut læve ſeveros Effundit juncturas ungues*. Perſ. 1. Sat. 24 Diſpoſitis. 25 Diviſo in lineas directas & quadrangulares. 26 Situs arborum. 27 In formam quadrangularem dirigatur. 28 Similitudo illuſtris. 29 Ordinavit. 30 Multitudo, quæ a duce in prælium jam jam agi poteſt. 31 Ordinatæ. 32 Κυμαίνει, undanti mari ſimilis movetur, micat: eſt enim veluti in fluctibus, propter milites. 33 Armis æreis teliſque vibratis. Lucret. 2. l. *Ære renideſcit tellus*. 34 Splendenti. 35 Prælio nondum commiſſo. 36 Incertus, an eos ad prælia accendet, an ad concordiam rediget, id eſt, ſic conſtruuntur in ordine vites, ut ſolent ante prælium inſtrui exercitus, qui ſigno dato, mox manus conſerunt. 37 Spatiis, ut ſit idem intervallum. 38 Neque hoc in ſpeciem tantum, ut delectet: ſed in utilitatem, ut ex æquo alimentum ſingulis ſuppetat. 39 Sede rebus inutilibus oblectantem.

Sed quia 1. non aliter 2 vires dabit 3 omnibus 2 æquas
Terra, neque 4 in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan, & ſcrobibus 5 quæ ſint faſtigia, quæras:
Auſim vel 6 tenui vitem committere ſulco:
Altius ac penitus terræ defigitur arbos,
Æſculus imprimis: 7 quæ quantum 8 vertice 9 ad auras
Æthereas, tantum radice in 10 Tartara tendit.
11. Ergo non 12 hyemes illam, non 13 flabra, neque imbres
Convellunt: immota manet multoſque per annos
Multa virum 14 volvens durando ſæcula vincit.
15 Tum fortes late ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet 16 umbram.
IV. Neve tibi 17 ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites 18 corylum ſere: V. 19 neve flagella
Summa pete, aut ſummas defringe ex arbore plantas:
( Tantus amor terræ ) VI. neu ferro læde 20 retuſo
Semina: 21 neve oleæ ſylveſtres inſere truncos:
Nam ſæpe 22 incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum ſub 23 cortice tectus
24 Robora comprendit, 25 frondeſque elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit: 26 inde ſecutus
Per ramos, victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involuit flammis 27 nemus, & 28 ruit atram
Ad cœlum 29 picea craſſus 29 caligine 30 nubem:
Præſertim ſi 31 tempeſtas 32 a vertice ſylvis
Incubuit, glomeratque 33 ferens incendia ventus.
34 Hoc ubi, non a ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
35 Infelix 36 ſuperat foliis oleaſter amaris

1 Nec

1 Niſi per hanc diſpoſitionem. 2 Æqualia nutrimenta. 3 Arboribus, & vitibus. 4 In aerem. 5 Quæ debeat eſſe altitudo ac profunditas, id eſt, quam profunde ſcrobes effodi debeant. 6 Scrobi non ita altæ & profundæ atque requirunt arbores: æſculus maxime. 7 Habentur iidem verſus 4. Æn. 8 Summitate & cacumine. 9 Cœlum verſus. 10 Inferna. 11 Quia tam firmiter radicata eſt. 12 Tempeſtates. 13 Venti. 14 Transfigens. 15 Deinde, poſtquam ſic radicata eſt. 16 Ramorum ſuorum. IV. *defenſio*. 17 Ad occidentem inclinent vites. 18 Avellanam feras, cujus radices vitibus nocent. V. *Vitium electio*. 19 Neque malleolos aut taleas terræ depangendas ſume ex ſumma vitis parte, ſed ex ima, ut quæ terram alimento ... aſſuetæ deſiderent. VI. Paſtatio. 20 Hebeti, non acuto; quod obtritæ potius quam amputatæ rubigine contrahunt. 21 Neque oleaſtros internaſci patere, quorum cortex pinguis facile ignem paſtorum incuria, *vel nimis admotum, vel jam ſuâ luce relictum* apprehendat, incenſioque vinetum longe lateque correptum diſpereat. 22 Non recte caventibus, nec proſpicientibus. 23 Oleæ. 24 Truncum. 25 Oleæ. 26 Poſt combuſtionem frondium. 27 Olivetum. 28 Ructe facit, emittit, projicit. 29 Fuligine qualem pix generat. 30 Fumi & flammæ. 31 Ventorum: A ἑμοιο θύελλα. 32 Ab ipſis cacuminibus. 33 Inflans. 34 Ejuſmodi incendium, ſi quando acciderit, a ſtirpe & radice pereunt vites aut oleæ ſuperſtites, repullulat oleaſter. 35 ... 36 Superet

1 Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat author,
2 Tellurem Borea rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu 3 tum 4 claudit hyems, nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima 5 vinetis ſatio eſt, cum vere 6 rubenti
7 Candida 8 venit avis, longis inviſa 9 colubris.
Prima vel autumni 10 ſub frigora, cum 11 rapidus Sol
Nondum hyemem contingit equis 12, jam præterit æſtas.
13 Ver 14 adeo frondi nemorum, ver utile ſylvis,
Vere 15 tument terræ, & 16 genitalia ſemina poſcunt,
17 Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit; & omnes
Magnus alit, magno commiſtus 18 corpore, fœtus,
19 Avia tum reſonant 19 avibus virgulata canoris;
Et 20 Venerem 21 certis repetunt armenta diebus,
Parturit 22 almus ager; Zephyrique repentibus auris
23 Laxant arva ſinus: ſuperat tener 24 omnibus humor;
Inque 25 novos ſoles audent ſe gramina tuto
Credere, nec metuit ſurgentes 26 pampinus 27 Auſtros,
Aut actum cælo magnis Aquilonibus imbrem,
Sed trudit 28 gemmas, & frondes 29 explicat omnes.
30 Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, 31 aliumve habuiſſe 32 tenorem
Crediderim, ver illud erat, ver magnus 33 agebat
Orbis, & hybernis 34 parcebant flatibus Euri,
Cum primum lucem pecudes hauſere, virumque

1 Fer-

1 Docet, quo vento flante fodiendæ aut arandæ ſint terræ. 2 Hyberno tempore fodere, & vites ſerere. 3 Cum Boreas fiat. 4 Aſtringit. 5 Vitibus. 6 φοινικανθέμῳ florum purpura omnibuſque coloribus picturato. 7 Ciconia, quæ advenit menſe Martio. 8 Ex paludibus, quæ ſunt inter Ægyptum & Æthiopiam, ad nos. 9 Quibus paſcitur. 10 Paulo ante. 11 Præcipitans dies contractiores, aut celeriter ſemper currens. 12 Scſuis. 13 Deſcriptio verni temporis, quod laudat. Cum hac autē deſcriptione veris Ovidianā confer ex Faſt. 1. *Omnia tunc florens, tunc eſt nova temporis ætas*, & Hor. Od. 4. l. 1. *Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni* &c. 14 Valde. 15 Gravidæ fiunt, propter humorem cœleſtem, non ſecus ac virgines adultæ tument pectore & mammis, maturæ ſcil. viro. 16 Quibus conceptis generent. 17 Tum Jupiter hoc eſt aer aqueo imbre deſcendens in gremium Veſtæ, id eſt, terræ, imprægnat fœcundatque conjugem. 18 Totius terræ. 19 In quibus nulla eſt via, id eſt, ſylveſtria. Paronomaſia. 20 Rem naturalem ad propagandam prolem. 21 Statis anni temporibus. 22 Quo alimur ab *alendo*. 23 Arva aperiunt & diſſolvunt gremium ſeminum. 24 Viventibus. 25 Tum primum a ſe viſos, vel cum novo anno quaſi novos: nam *tunc eſt novo temporis ætas*, Ovid. 1. Faſt. 26 Frondes vitium. 27 Quia humidi ſunt. 28 Emittit oculos. 29 Pandit. 30 Et ſane, crediderim mundi conditi natalem incidiſſe in vernum tempus. Cui opinioni adſtipulantur plurimi graviſſimæ authoritatis viri. Quamvis & Autumnale naſcentis mundi initium tuentur patroni nec pauci nec levis fidei. 31 Quam vernum. 32 Ductum, continuationem. 33 Ducebat, circumagebat. 34 Abſtinebant.

1 Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immiſſæque feræ ſylvis, & ſidera cælo.
2 Nec res hunc 3 teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta 4 quies iret frigusque caloremque
Inter, & exciperet cœli 5 indulgentia terras,
VII. 6 Quod ſupereſt, quæcumque 7 premes 8 virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa 9 memor occule terra:
Aut lapidem 10 bibulum, aut 11 ſqualentes infode conchas:
12 Inter enim labentur aquæ tenuiſque 13 ſubibit
Halitus, atque 14 animos tollent ſata; 15 jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtæ
16 Urgerent: 17 hoc effuſos munimen ad imbres:
18 Hoo, ubi 19 hiulca ſiti findit Canis æſtifer arva.
VIII. 20 Seminibus poſitis, ſupereſt 21 deducere terram
Sæpius ad 22 capita, & duros 23 jactare bidentes;
Aut 24 preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
25 Flectere luctantes inter vineta juvencos.
IX. Tum 26 leves 27 calamos, & raſæ 28 haſtilia virgæ,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornes:
29 Viribus 30 eniti quarum, & contemnere ventos
Aſſueſcant; ſummaſque ſequi 31 tabulata per ulmos.
X. Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,

1 Par-

1 Γένος σιδήρεον humanum genus in dura natum, & quaſi terra editum. 2 Neceſſe enim fuit ut cœli clementia frigoris & caloris miſtam temperiem mundo recens nato indulgeret. 3 Recens natæ. 4 Trinquillitas & temperies aeris intercederet. 5 Benigna influentia & clementia aeris. VII. *Stercoratio*. 6 Redit ad inſtitutum ſuum, docens quo pacto terræ vitibus ſerendis aptandæ ſint. 7 Preſſa plantabis, infodies. 8 Plantaria, malleolos depictos, viviradices. 9 Præcepti mei. 10 Arenarium, per quem meent aqua & aer. 11 Sordidas. 12 Conchas. 13 Clanculum intrabis. 14 Vigorem ſuum erigent, recreabuntur. 15 Sunt etiam, qui ſaxis & teſtis operiunt vites, adverſus imbres & æſtum Caniculæ. 16 Premerent. 17 Saxum aut teſtam ſuperponere eſt protectio contra imbres nimis impetuoſos. 18 Sc. *etiam munimen eſt contra æſtum*. 19 Hiantia præ ſiccitate. VIII. *Repaſtinatio*. 20 Plantis, viviradicibus jam ſatis. 21 Deorſum ducere. 22 Radices: eſt enim arbor homo inverſus. 23 Superinjicere ligones, id eſt ligonibus effodere. 24 Altius immiſſo: Periphraſis arationis. 25 Cum moderatione ducere, id eſt, arare interſtitia, & invertere, IX. *Pedatio*. 26 Decorticatos. 27 Adminicula ex arundine, calamis, & virgis lævigatis admovere: ſudes item & furcas, quibus innixæ vites novellæ diſcant populos & ulmos, quibus maritandæ ſunt, ſcandere, unde ventos ſuſtineant, & hinc inde ſpargant multa tabulata racemis onuſta. 28 Perticas. 29 Suſtentaculis. 30 C.ß quodam enixu erigi. 31 Cacumina ipſa & vitium caſulas. X. *Pampinatio, ſeu frondatio*.

Parcendum 1 teneris: & dum 2 ſe 3 lætus ad auras
Palmes agit, laxis per 4 purum immiſſus habenis,
5 Ipſa 6 acies nondum falcis tentanda, ſed 7 uncis
Carpendæ manibus frondes, interque 8 legendæ.
Inde ubi jam validis amplexæ 9 ſtirpibus ulmos
Exierint: tum ſtringe 10 comas, tum brachia tonde:
11 Ante reformidant 12 ferrum: tum denique 13 dura
Exerce 13 imperia, & ramos 14 compeſce fluentes.
IV. Texendæ 15 ſepes etiam, & pecus omne 16 tenendum eſt:
Præcipue dum frons tenera, 17 imprudenſque laborum:
18 Cui, 19 ſuper indignas hyemes, ſolemque 20 potentem,
Sylveſtres 21 uri aſſidue, capreæque 22 ſequaces
23 Illudunt: 24 paſcuntur oves, 25 avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana 26 concreta pruina,
Aut 27 gravis incumbens ſcopulis arentibus 28 æſtas,
Quantum illi 29 nocuere 30 greges, 31 durique venenum
Dentis, 32 admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
33 Non aliam ob 34 culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt 35 proſcænia ludi;
36 Præmiaque ingentes pagos & 37 compita circum

1 The-

1 Sc. Frondibus vitium id eſt, pampinis. 2 Sic Lucret. 1. l. *Arboribuſque datum eſt, variis ex inde per auras Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis.* 3 Vegetus creſcit. 4 Liquidum aerem. 5 Surculus viris novellæ anniculus horret falcem; ac proinde nondum putandæ ſunt vites ferro ipſius falcis. 6 Acumen. 7 Incurvatis. 8 Tollendæ non temere, ſed cum delectu. 9 Virgultis ſolidioribus. 10 Folia & pampinos reſeca. 11 Priuſquam emiſerint frondes. 12 Falcis. 13 Falcem & ferrum: nam durus imperator eſt, qui in capita ſuorum animadvertit. 14 Luxuriem falce preme. IV. *Defenſio & munitio.* 15 Munitiones ex virgultis, more cratium complicatis, vineas ſapientes. 16 Continendum, arcendum a vineis, dum ſurculi teneri ſunt. 17 Ignara incommodorum, cujuſmodi ſunt venti, grandines, morſus, &c. 18 Frondi. 19 Pluſquam iniquæ hyemes, aut Sol æſtivus. 20 In[illegible]. 21 *Uri* ſunt boves ſylveſtres. Herciniæ ſylvæ proprii, de quibus Cæſar. l. 6. de Bel. Gal. Vulgus tamen bubalos vocat Uros, legendum itaque monent vel intelligendum *tauri*, qui Italo cœlo notiores. 22 Celeres, fugaces. 23 Per ludum nocent. 24 Vineas. 25 Ciſſ. 26 Conſtricta. 27 Vehemens, calore penetrans. 28 Æſtatis calor. 29 Vitibus aut frondibus. 30 Caprearum præcipue. 31 Venenati morſus. 32 Mordicus abroſa. 33 Neque aliam ob cauſam immolatur caper in Ludis Liberalibus, quam quod vites rodat: a quibus ludis Bacchi, theatrales ac ſcenici ludi, tragædiæ maxime, originem traxere. Apud Ovid. habes de immolatione iſta, ejuſque origine Faſt. l. 1, 5 *Sus dederat pœnas*, &c. 34 Quia vites rodit. Unde Ovid. 1. Faſt. *Rode caper vitem; tamen hinc cum ſtabis ad aram, in tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.* Vide & 15. Met. 35 Veſtibula, pulpita, locum ante ſcenam, ſcenam ipſam. 36 Athenienſes in memoriam pagorum, in quibus diſperſi victitabant, priuſquam a Theſeo in urbem redacti ſunt, veteres hoſce ludos Libero patri per pagos & compita celebrabant, præmio propoſito, ſc. hirco, iis, qui agillime ſaltaſſent uno pede per utres ex hircina pelle inflatos unctoſque. Hor. *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.* 37 Loca, quo plures viæ competunt, id eſt, conveniunt, id eſt, trivia.

1 Theſeidæ poſuere: atque inter pocula læti
2 Mollibus in pratis 3 unctos ſaliere per utres:
4 Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomptis ludunt, 5 riſuque ſoluto,
6 Oraque corticibus ſumunt 6 horrenda 7 cavatis:
Et te, Bacche, vocant per 8 carmina læta, tibique
9 Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu:
10 Hinc omnis largo 11 pubeſcit vinea 12 fœtu:
13 Complentur valleſque cavæ, ſaltuſque profundi,
Et quocumque 14 Deus circum caput egit 15 honeſtum,
Ergo 16 rite ſuum Baccho dicemus 17 honorem
Carminibus 18 patriis, 19 lanceſque & 20 liba feremus,
Et 21 ductus cornu ſtabit 22 ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta 23 colurnis.
Et etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam 24 exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
25 Terque quaterque 26 ſolum 27 ſcindendum: glebaque verſis
28 Æternum 29 frangenda bidentibus. XI. omne 30 levandum
Fronde nemus: 31 redit agricolis labor actus in orbem,
Atque 32 in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Et jam olim, 33 ſeras 34 poſuit cùm vinea frondes,
Frigidus & ſylvis Aquilo decuſſit 35 honorem;
Jam tum 36 acer, curas venientem 37 extendit in annum
Ru-

1 Athenienſes a Theſeo in urbem collecti. 2 Herboſis. 3 Pingues & lubricos. 4 Atque hinc ad Italos, a Trojana colonia oriundos, fluxere etiam ludi in honorem Liberi patris, quos celebrant inconditis verſibus & riſu, larvis ex corticibus cavatis perſonati. 5 Cachinno. 6 Perſonas, larvas, per quarum medium ſonant verba. 7 Ut facies applicentur factis foraminibus pro oculis, naribus, & ore. 8 Hymnos. 9 Imagunculas, quæ vertibularum coagmentis formatæ & penſiles, varias rerum ſpecies ſimulabant. Macrob. l. 1. c. 7. Sat. humana eſſe ſimulacra vult, refertque inſtituti originem ad Herculem. Alii ſuſpendicula eſſe autumant, quibus invicè per tranſverſum in aere ludentes levabant aut premebant: quas jactationes, Latini cernuationes, Græci αἰώρας dicebant. 10 Et tamen ab hoc cultu Bacchi, utcumque rudi, Dei læti præſentia vini rerumque abundantiam ſuppeditabant. 11 Creſcit, floret. 12 Proventu. 13 Largo fœtu vinearum. 14 Bacchus. 15 Pulchrum. 16 Secundum debitum morem. 17 Hymnum. 18 Romanis. 19 Vaſa ſacrificiis apta. 20 Placentas ex lacte, farre, melle, oleo. 21 Verbum rituale. 22 Conveniens ſacrificio. 23 Ex corylo factis: nam à *corylo* fit *colurnus*. Quia corylus Baccho vitibuſque infeſta. 24 Laboris, id eſt, ſemper debemus laborare. 25 Frequenter. 26 Continens vites. 27 Sulcandum & fodiendum. 28 Perpetuo, aſſidue. 29 Id eſt, occandum eſt. XI. *Iterandâ pampinatio & ablaqueatio curanda*. 30 Depampinanda eſt omnis vinea, ut botri ſolem excipiant. 31 Toto anni curriculo agricola debet eſſe in labore. 32 A vere per æſtatem, autumnum & hyemem fit ſemper reditio in ver. Inde annus Græcis ἐνιαυτὸς. Latinis ab *Am*, id eſt, circùm, dictus. 33 Quas ſero & tarde deponit. 34 Exacto plane Autumno. 35 Frondes: decus arborum: namque *turpis ſine frondibus arbor*. 36 Strenuus. 37 Dilatat, id eſt, incipit curare, quæ anno ſequenti peragenda ſunt.

Ruſticus, & curvo 1 Saturni dente 2 relictam
Perſequitur vitem attondens, 3 fingitque putando.
Primus humum fodito, primus 4 devecta cremato
5 Sarmenta, & 6 vallos primus 7 ſub tecta referto:
8 Poſtremus merito; 9 bis vitibus ingruit umbra:
10 Bis 11 ſegetem denſis 12 obducunt ſentibus herbæ.
13 Durus 14 uterque labor. *Laudato ingentia rura*.
*Exiguum colito*. Nec non etiam 15 aſpera 16 ruſci
Vimina per ſylvam, & ripis fluvialis arundo
17 Cæditur, incultique 18 exercet cura 19 ſalicti.
20 Jam vinctæ vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam 21 canit extremos 22 effœtus vinitor 23 antes:
24 Sollicitanda tamen tellus, 25 pulviſque movendus,
Et jam maturis metuendus 26 Jupiter uvis.
27 Contra 28 non ulla eſt oleis cultura: neque illæ
Procurvam expectant falcem, raſtroſque tenaces,
29 Cum ſemel hæſerunt arvis, 30 auraſque tulerunt.
31 Ipſa ſatis tellus, cum 32 dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas, 33 cum vomere, fruges.
34 Pinguem, & 35 placitam Paci 36 nutritor olivam.
37 Poma quoque, 38 ut primum truncos ſenſere valentes,

Et

1 Falce vinitoria quali Saturnus uſus dicitur, ablaqueat, hoc eſt, recidit minorum gentium radiculas, quo felicius creſcant majores, quas tamen putando fingit. 2 Cujus culturam paululum intermiſerat. 3 Componit reſerando ſuperflua, & coaptando utilia. 4 A vinea domum. 5 Amputamenta, id eſt, ſuperfluos & reſectos palmites. 6 Pedamenta, in uſum venturi anni. 7 Ne putreſcant pluvia. 8 Ut matura ſit vindemia, ut racemi legantur bene cocti. 9 Et quia bis excreſcunt pampini, bis ſuccreſcunt herbæ; bis pampinandum, bis runcandum & ſartiendum. 10 Vere & autumno. 11 Novellas vitium plantas. 12 Cooperiunt ſpinis. 13 Eſt moleſtus. 14 Qui eſt in amovendis pampinis & ſentibus. 15 Ligamina vitibus futura. 16 Fruticis ſponte naſcentis, de genere veprium. 17 Amputatur a ruſticis. 18 Cultorum vitium. 19 Salicum. 20 Et tamen laboribus quaſi defuncto jamque defeſſo, poſt vites alligatas, putatas & uſque ad extremos earum ordines omnem laborem devoratum & devictum, novus ingruit: denuo tellus ſollicitanda, pulvis & lapis omnis movendus, aeris intemperies uſque metuenda, & pluvia. 21 Canendo laudat. 22 Laſſus & vitium expers. 23 Ordines anteriores vinearum. 24 Raſtris. 25 Ut uvæ eo obducantur, priuſquam maturæ ſint. 26 Aer tempeſtas cœli ſeu aeris. 27 *Sexta libris pars tractat, ſed levi brachio; de oleis malis, arboribus aliis, nec non fruticibus*. 28 Si cum vitium cultura conferuntur; alias curam deſiderant. 29 Ubi radicem egerint, & ſtirpem extulerint. 30 Impetus ventorum. 31 Tellus ſimplici vomere inverſa ſufficienter facit & miniſtrat humorem, qui ſatis ſit ad oleas. 32. Ligone aperitur. 33 Sc. recluditur. 34 Hac ratione. 35 Pacis ſymbolum. Idcirco & inſigne. φιλείρηνον. 36 Nutritor deponens ſeu medium verbum. 37 Pomiferæ arbores. 38 Poſtquam creverunt.

Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria 1 nitunt, opiſque haud 2 indiga noſtræ.
Nee minus interea 3 fœtu 4 nemus omnes 5 graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis:
6 Tondentur cytiſi: 7 tædas ſilva alta miniſtrat:
8 Paſcunturque ingens nocturni, & lumina fundunt.
9 Et dubitant homines 10 ſerere, atque 11 impendere curam?
Quid 12 majora ſequari fallaces, 13 humileſque geniſtæ,
Aut illæ pecori 14 frondem, aut paſtoribus umbram
15 Sufficiunt, ſepemque ſatis, & pabula 16 melli:
Et juvat 17 undantem buxo ſpectare 18 Cytorum,
19 Naryciæque picis lucos: juvat arva videre
20 Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ 21 Caucaſeo ſteriles in vertice 22 ſylvæ,
Quas 23 animoſi Euri, aſſidue franguntque, 24 feruntque,
25 Dant alios aliæ 26 fœtus: dant utile lignum
Navigiis pinos, 27 domibus 28 cedrumque cupreſſoſque.
29 Hinc 30 radios 31 trivere rotis, hinc 32 tympana plauſtris
Agricolæ, & 33 pandas ratibus poſuere carinas.
34 Viminibus ſalices fecundæ, frondibus ulmi:

At

1 Eriguntur. 2 Indigentia. 3 Fructibus, ut caſtaneis, nucibus, malis, ceraſis, &c. 4 Sylveſtres arbores, avium domicilia etiam cultura deſtituta proferunt arbores fœtus, & *baccis dumeta rubent*. 5 Gravidum fit. 6 A capellis, apibus, jumentis. 7 Lariccs & piceas, unde ſuccus fluit in uſum luminum, & ipſæ faces conficiuntur. 8 Nutriuntur injectis tædis. 9 Epiphonema interrogatorie, ſic Æn. 6. *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?* 10 Hujuſmodi arbores, ut tædas, & cæteras tam utiles. 11 Ut conſerventur. 12 Res in quibus major eſt utilitas. 13 Brevis ſtaturæ. 14 Pabulum frondium. 15 Subminiſtrant. 16 Mellificantibus apibus. 17 Ventorum flabris impulſam: ſic *fluctuo*, *ſtulto*, *nato*, *nuto*, uſurpantur: vel *undantem*, id eſt, abundantem, 18 Paphlagoniæ montem. 19 Arbores feraces picis, qualis in Naricia, Ulyſſis patria: ubi plurimæ ſunt piceæ arbores. 20 Cum hæc loca inculta ſint. 21 Caucaſus mons Scythiam Aſiaticam diſterminat ab Albania. 22 Arbores. 23 Valide ſpirantes, ab *ἄνεμος* ventus. 24 Impellunt. 25 Diverſæ arbores dant diverſas utilitates & fructus quæque ſuos. 26 Si non in fructum, in uſum tamen. 27 Conſtruendis. 28 Nam & templum Hieroſolymitanum ex cedro fuit extructum. 29 Ex his ſylvis: neque enim e cedris cupreſſiſve fiunt radii. 30 Ligna quæ ſunt inter axem & circumferentiam: qui *radii*, dicti, quod, ut radii a globo ſolis, ita hi ab axe deducantur. 31 Torno compoſuere ad rotas conſtruendas. 32 Vehiculorum tecta ad inſtar tympani teſtudinata. 33 Incurvas trabes infimas, 34 Ex quibus varia intexuntur vaſa, agricolis neceſſaria, ut corbes, &c.

At 1 myrtus validis haſtilibus, & 2 bona bello
Cornus: 3 Ityræos taxi torquentur in arcus.
4 Nec tiliæ 5 leves, aut torno 6 raſile buxum,
Non 7 formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Necnon & 8 torrentem undam levis innatat 9 alnus
9 Miſſa Pado: necnon & apes 10 examina condunt,
Corticibuſque cavis, 11 vitioſæque ilicis 12 alveo.
13 Quid memorandum æque 14 Baccheja dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam 15 cauſas dedit: ille 16 furentes
17 Centauros letho domuit, Rhœtumque, Pholumque,
Et 18 magno Hylæum 19 Lapithis cratere minantem.
20 *O fortunatos nimium, ſua ſi 21 bona norint,*
*Agricolas!* quibus ipſa 22 procul diſcordibus armis,
Fundit 23 humo 24 facilem victum 25 juſtiſſima tellus.
26 Si non ingentem 27 foribus domus 28 alta ſuperbis
29 Mane ſalutantum totis vomit ædibus 30 undam;
Nec varios 31 inhiant 32 pulchra 33 teſtudine poſtes;

1 Il-

1 Maſcula, Fœmina enim haſtis inutilis. 2 Utilis ad bellum: quia ex ea haſtilia fiunt, & alia tela. 3 Quales habent Iturei, Syriæ populi, arcu pugnaces, ut & Parthi. 4 Etiam. 5 Planæ. 6 Quod facile radi poteſt. 7 Vaſorum aut inſtrumentorum nobis utilium. 8 Præcipitanter fluentem. 9 Alluſum ad ſorores Phaetontis mutatas in alnos prope Eridanum ſeu Padum. 10 Fœtus ſuos. 11 Ævo confectæ, exeſæ, cavæ. 12 Caverna. 13 Quid ſimile vites, quinimò in libidinem & rixas furiant: teſte *Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero Debellata*: quam pugnam in Piriatho nuptis, lege 2. l. Met. Ov. 14 A Baccho inventæ vites. 15 Occaſionem. 16 Ebrietate. 17 Theſſaliæ populos Ixionis & Nubis filios, media parte homines, media equos. 18 Capaci. 19 Populis vicinis, quibus ſæpe cum Centauris certamen erat. 20 *Septima, eaque ultima libri hujus pars excurrit in laudes vitæ ruſticæ.* Hinc Cic. Or. pro Sex. Roſcio: *Ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni vita naſcitur. In urbe luxuries creatur: ex luxurie exiſtat avaritia neceſſe eſt: ex avaritia erumpat audacia; inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hac ruſtica, quā tu agreſtem vocas, parſimoniæ, diligentia, juſtitiæ magiſtra eſt.* Cum hoc conſentit Lucret. l. 1. *Divitiæ grandes homini ſunt vivere parce, Æquo animo neque enim eſt unquam penuria parvi.* &c. Et Claud. l. 1. in Ruffinum: *Fabricius parvo ſpernebat munera regum, &c.* 21 Commoda, quæ ex agricultura percipiunt. Lege Cic. in Cat. Maj. Horat. Od. 2. l. Ep. 22 Longe a civilibus bellis. Accomodate his & ſequentibus Tibul. l. 1. El. 1. *Divitias alius fulvo ſibi congerat auro, &c.* 23 In humo. 24 Facile acquiſibilem. 25 Quæ juſtiſſime reſpondet agricolarum votis, quæ accepit largo cum fœnore reddens. 26 Tametſi. Confert cum urbana, quam elevat, imitatus Lucretium l. 2. *Si non aurea ſunt,* &c. mox, *Attamen inter ſe,* &c. 27 Habens magnificas fores, in quibus variæ ſculpturæ conſpici ſolent. 28 Qualis eſt in urbibus, cùm ruſticorum ſit *humiles habitare caſas*. 29 Clientium, *Aut matutinum* portantium importunam turbam cum faſtidio emittat. 30 Undatim proruentem. 31 Cum hiatu ferino ſe concupiſcere indicant. 32 Aurea & eburnea. 33 Teſtudinem Indicarum putaminibus in laminas ſectis diſtinctos ac gemmantes.

1 Illuſaſque 2 auro veſtes, 3 Ephyrejaque æra;
Alba neque 4 Aſſyrio 5 fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
6 At ſecuta quies, & neſcia 7 fallere vita,
Dives opum variarum: at 8 latis otia fundis,
Speluncæ, 9 vivique lacus; at 10 frigida 11 Tempe,
Mugituſque boum, 12 molleſque ſub arbore ſomni
13 Non abſunt: 14 illic ſaltus ac 15 luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvoque aſſueta juventus,
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per 16 illos
17 Juſtitia 18 excedens terris veſtigia fecit.
19 Me vero 20 primum dulces ante omnia 21 Muſæ,
22 Quarum ſacra fero, ingenti 23 percuſſus amore,
Accipiant; 24 cœlique vias & ſidera 25 monſtrent;
26 Defectus Solis varios, Lunæque labores:

1 Un-

1 Auro, ad illuſionem intexto aut perfuſo, variegatas. Phrygiorum opera & luſu fabularum pictis. Adverte, *vomit illuſas*, *fucatur*, *corrumpitur*. 2 Filis auratis. 3 Corinthia, varia mixtione ex incendio urbis Corinthi comperta. 4 Purpura, cujus inventio Aſſyriis accepta fertur. 5 Tingitur, coloratur. 6 Fucatum tamen hunc civium ſplendorem compenſant ruſticæ vitæ ſecuritas, ſimplicitas, rerum copia, amœna loca, nativæ voluptates, frugalitas, religio, Dii præſentiores, e quibus Juſtitiæ numen diutius cum ruſticis moratum eſt. 7 Fallendi. 8 Voluptates altis agris, id eſt, loca amœna. 9 Fluentes. 10 Propter aquas & umbras. 11 Loca amœna & temperata, qualia ſunt Tempe in Theſſalia. De his Ovid. Met. 1. *Eſt nemus Æmoniæ, præruptis quod undique claudit Sylva, vocant Tempe, per quæ Peneus ab imo Effuſus Pindo ſpumoſis volvitur undis*, &c. 12 Jucundi. A quietis dulcedine, Horat. *Libet jacere modo ſub antiqua ilice, Modo in tenaci gramine. Labuntur altis interim ripis aquæ, Queruntur in ſylvis aves, Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.* 13 A rure. 14 Ruri. 15 Latibula: per quæ venationes intelligit. 16 Sancti patres ruri degentes. 17 Virgo Aſtræa. 18 Derelinquens terras ob hominum ſcelera, & in cœlum faceſſens. Hoc teſtatur Catullus in carmine de nuptiis Pelei & Tethidis his verſibus: *Præſentes namque ante domos inviſere caſtas Cælicolæ, nondum ſpreta pietate ſolebant*, &c. Eadem ferme Ovid. Met. 1. *Victa jacet pietas: & virgo cæde madentes Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.* 19 Duo optat. ſc. eſſe Philoſophum, ut cognoſceret rerum cauſas, quo nihil eſt præclarius: aut ruſticum & agricolam. 20 Primo & præcipuo loco. 21 Rerum divinarum contemplatione. Confer Od. 1. l. Hor. cum his. 22 Quarum myſtam me & ſacerdotem profiteor. Horat. Od. 1. l. 3. *Carmina non prius audita Muſarum ſacerdos Virginibus pueriſque canto*. 23 Affectus. 24 Doceantque cæleſtium orbium motus, ſyderum ortus & obitus. 25 Doceant me. Pollicetur & Propertius ſe, ubi militiam illam miſeram Veneris deſeruerit, hujuſcemodi ſtudio daturum, dicens: *Tum mihi naturæ libeat perdiſcere mores*, &c. Vide l. 3. El. 4. 26 Eclipſis ſeu imminutio luminis Solis, quæ contingit ob interpoſitionem Lunæ inter Solem & noſtrorum viſum, ac Lunæ, quæ contingit ob interpoſitionem terræ, in Solem & Lunam, e diametro oppoſitæ, rationes.

1 Unde 2 tremor terris : 3 qua vi maria alta 4 tumeſcant
5 Obicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa 6 reſidant :
7 Qui tantum 8 Oceano properent ſe tingere Soles
Hyberni ; vel quæ 9 tardis mora 10 noctibus obſtet.
11 Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis ;
Rura mihi, & rigui placent in vallibus amnes ;
Fulmina amem, ſilvaſque 12 inglorius : 13, o, ubi 14 campi,
15 Spercheuſque, & virginibus 16 bacchata Lacænis
Taygeta ! o, qui me gelidis in vallibus 17 Hæmi
18 Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra !
19 *Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas,*
Atque metus omnes, & 20 inexorabile fatum
Subjecit pedibus, 21 ſtrepitumque Acherontis 22 avari ;
23 Fortunatus & ille Deos qui novit agreſtes,
24 Panaque, 25 Sylvanumque ſenem, 26 Nymphaſque ſorores.
27 Illum non populi 28 faſces 29 non purpura 30 regum
1 Fle-

1 Motus terræ. 2 Sc. *decidat*, id eſt, unde terræ motus exiſtant, ſc. ex conflictu & impulſu ſpiritum & ventorum, cavitatibus terræ incluſorum ; ex obſtructis meatibus & poris vi erumpere pugnantium. Lucret. 5. terræ motu : *Denique ſub pedibus tellus cum tota vacillet. Concuſſæque cadant urbes ; dubiæque minantur. Terra ſuperna tremit, magnis concuſſa ruinis.* 3 Reciproci maris æſtus cauſas. 4 Extollantur : cujus cauſam nonnulli ad Lunam referunt, cujus in aquas imperium eſt, & terris proxima : nam pro ejus ortu vel occaſu & progreſſu ad circulum meridianum mare fluere, ac refluere ſtatuunt. 5 Obſtaculis, ut litoribus. 6 Deſcendant, ut locum capiant. 7 Cur dies hyberni breviores, æſtivi longiores. 8 Magno mari, terram ambienti. 9 Tarde venientibus. 10 Æſtivis. 11 Quæ naturæ myſteria, ſi per ingenii tarditatem & cordis, a frigido craſſoque ſanguine hebetati, aſſequi & noſſe non datur : ſecundo loco rura & flumina amo, veterorque. 12 Exiſtens ſine gloria. 13 *O ſoles ! o tunicata quies ! o nemus ! o fontes &c.* Martial. 10. L. 51. Epigr. 14 Amœni ſunt. 15 Theſſaliæ fl. 16. Lacedæmoniarum bacchantium Orgiis celebrata Taygeta, mons Laconiæ, Sic Æn. 3. *Bacchatamque jugis Naxon.* 17 Montis Thraciæ. 18 Conſtituat. 19 Felix utique eſt ſapiens, qui cum rerum cauſas ſciat, quæ vera eſt ſcientia, fatum infra ſe videt, non ipſam mortem timet. 20 Inevitabile, id eſt, qui ipſam mortem non timet. 21 Animarum omnium illuc tendentium tumultum. Unde Æn. 6 de hac eadem re dicit: *Æneas ( miratus enim motuſque tumultus ? Dic, ait, o virgo, quid vult concurſus ad amnem ? Quidve petunt animæ ?* 22 Quia omnia accipit, & nihil dat. 23 Sed & felix ruſticus, qui Deorum conſortio ac cultu lætus tutus & ſecutus agit. 24 Deum paſtorum. 25 Deum ſylvarum. 26 Orcades, Dryadas, Najadas, Napæas. 27 Animum illius, *Deos qui novit agreſtes*, quippe parvo contentus eſt. 28 Honores & magiſtratus Rom. quibus præferebantur faſces virgarum cum ſecuria lictoribus. Hor. Ep. 16. l. 1. *Ut ſi detuleris faſces indigno.* 20 Regnandi libido & ſplendor, 30 Sc. *indumentum.*

1 Flexit, & infidos 2 agitans diſcordia 3 fratres;
4 Aut 5 conjuratos deſcendens 6 Dacus ab Iſtro:
7 Non res Romanæ, 8 perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa 9 volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec 10 ferrea jura,
11 Inſanumque 12 forum, aut populi 13 tabularia vidit,
14 Sollicitant I. alii remis 15 freta 16 cæca. II. 17 ruuntque
In ferrum, 18 penetrant III. aulas, & limina regum;
IV. 19 Hic 20 petit excidiis urbem, miſeroſque 21 Penates,
Ut 22 gemma bibat, & 23 Sarrano 24 indormiat oſtro;
V. 25 Condit opes alius, 26 defoſſoque 27 incubat auro;
VI. Hic ſtupet 28 attonitus 29 Roſtris; VII. hinc 30 plauſus 31 hiantem
Per 32 cuneos (33 geminatur enim) plebiſque Patrumque

1 Cor-

1 Movit, attraxit ad ſe. 2 Vexana. 3 Ut Eteoclem & Polynicem, Romulum & Remum. 4 Securum quid mediteutur hoſtes, quid rebelles ſocii. Daci autem in bella profecturi Iſtrum jurabant, ſe nolle re infecta redire. 5 Ab accolis Iſtri, ut Dacis, Getis, Germanis in Romanos conſpirantibus, id eſt, timor illorum non flexit illum. 6 Populus a Germanis Danubio diviſus. 7 Non ſollicitum de Imperio rebuſque Romanis ſtent ne, cadant ne. 8 A Romanis ſubigenda & ad Romanum imperiū transferenda flexerunt illum. 9 Non coacta. 10 Dura, inviolata. 11 Litibus fremens. 12 Judiciale, id eſt, locum, in quo judicia ferri ſolent. 13 Loca Romæ in atrio Libertatis, ubi aſſervabātur tabulæ, id eſt, ſcripta Publica & litteræ de prædiis, vectigalibus, portoriis &c. 14 Neque Ruſtica hæc vita urbanam tantum ſuperat, aut Philoſophicam æquat: ſed & alia omnia vitæ inſtituta & conditiones longe antecellit: quæ vel I. *nauta atque mercatores ineant*, vel II. *milites*, III. *aulici*, IV. *patriæ libertatis oppreſſores*, V. *avari Euclicones*, VI. *oratores, & patroni*, VII. *munerarii*, VIII. *qui arma capeſſunt civilia*. 15 Hor. Sat. 1. l. 1. *Impiger extremos curri mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes*. 16 Occulta, momento enim vertuntur, cum tranquilla eſſe videantur, Virg. Cæcis *erramus in undis*. 17 Præcipites ruunt in arma. 18 Inſinuant ſe principibus ut intimi ſint. Horat. Od. 2. Epod. *Forumque vitat, & ſuperbia civium potentiorum limina*. 19 Alius. 20 Adoritur. 21 Deos domeſticos, aut domos. 22 Gemmato paculo, *gemmas ad pocula transferi*. Juv. l. 5. Sat. Propert. l. 3. El. 4. *Nec tamen inviſo pectus mihi carpitur auro, Nec bibere gemma divite noſtra ſitis*. 23 Tyrio, a purpura piſce, cui *Sar nomen*, dicta *Sarcha*, indè Tyrus. 24 Ut habeat lectum coopertum purpura Tyris, aut tapetis purpureis. 25 Abſcondit. 26 Quod prius infoſſam, ut nunc conſp[illegible] defodit. 27 Incubando involvit [illegible] aurum. *Divitiis ſoli incubuere repertis*. 6 Æn. non auſi uti ac frui iis. 28 Acclamationibus convaſatis ſupra mortalitatē ſe efferri opinatu. 29 Magiſtratibus pro Roſtris gerendis. Erant enim *Roſtra* locus ante curiam, unde edicta publica, & ad populum verba fiebant, navium, ab Antiatibus captarum, roſtris adornatus. In Roſtris Magiſtratus ſedentes jus dicebant, & ibidem leges ferebantur, & conciones habebantur. 30 *Famaque potitur, Multo ante in vulgus: totus popularibus auris Impelli, plauſuque ſui gaudere theatri*. Lucan. de Pomp. l. 1. 31 Honoris cupidum. 32 Graduum ordines in theatro. 33 Quia ſæpe redditur plauſus plebis & patrum.

1 Corripuit; VIII. gaudent 2 perfuſi ſanguine fratrum,
3 Exſilioque domos, & dulcia limina mutant,
Atque 4 alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
5 Agricola 6 incurvo terram dimovit aratro:
Hinc 7 anni labor: hinc patriam parvoſque 8 nepotes
Suſtinet: hinc armenta boum, 9 meritoſque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis 10 exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut 11 Cerealis mergite culmi;
12 Proventuque oneret ſulcos, 13 atque horrea vincat.
Venit hyems, teritur 14 Sicyonia bacca 15 trapetis;
Glande ſues 16 læti redeunt; dant 17 arbuta ſylvæ;
Et varios ponit fœtus 18 autumnus; & alte
Mitis in 19 apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum 20 oſcula nati:
Caſta 21 pudicitiam ſervat 22 domus; ubera vaccæ
23 Lactea demittunt; pingueſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hœdi.
24 Ipſe dies agitat feſtos, 25 fuſuſque per herbam,
26 Ignis ubi in medio, & ſocii cratera 27 coronant,
Te 28 libans, 29 Lenæe, vocat: pecoriſque 30 magiſtris
31 Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque 32 agreſti nudant prædura palæſtra;

1 Hanc

1 Totum ad ſe rapuit. 2 *Sanguine civili rem conflant divitiiſque Conduplicantes, avidi cædem cæde accumulantes. Crudeles gaudent in triſti funere fratres.* Lucr. 3, l. Adeoque pars victa cogitur, *patriæ fines & dulcia linquere arva*, ut Eclog. 1. & 9. *At nos hinc alii ſitientes ibimus. Afros, Pars Scythiam.* 3 Pro dulcibus domibus exulant ultro, ut ſcelerati voti compotes fiant. 4 Sub alia regione aut climate. Horat. Od. 18. l. 2. *Quid terras* alio *calentes* Sole *mutamus?* 5 Docet agricolam non otioſum eſſe, ſed longe lætioribus exercitationibus teneri. 6 Aravit & coluit terram. 7 Ex agricolæ labore, *qui redit actus in orbem anni*, proventus annuus, ſibi, ſuis, patriæ alimentum. 8 Liberorum ſuorum libros ſuſtentat, educat. 9 Boves aratorios, qui meruerunt ex fructu, quem pepererunt labore ſuo, ſuſtentari. 10 Valde uber aut fœcundus ſit. 11 Manipulis calami frumentacei a Cerere inventi. 12 Frugibus abunde provenientibus. 13 Tot ſint fruges, ut nulla ſit ſpes in horrea poſſe ingeri, ſed in agro reponi debeant. 14 Oliva, quæ optima & abunde naſcitur in Sicyone civ. Laconiæ. 15 Molis, prælis oleariis. 16 Pingues. 17 Fructus arborum. 18 Is enim *pomifer* ac *vinifer* dicitur. 19 Vinum matureſcit in amphoris igni aut Soli expoſitis. 20 Al. *ubera* ſc. matrum. 21 Uxoris. 22 Familia. 23 Lactis plena. 24 Agricola. 25 Proſtratus ac recubans. 26 Ad ſacrificium cremandum. 27 Florea corolla aut ferto: ut 3. Æn. *magnum cratera corona Induit*: vel vino implent, quod inſtar coronæ labra populi contingit. Κρατῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο. Hom. Iliad. *α*. 28 Sacrificans. 29 Bacche ut ſupra, 4. v. hujus libri. 30 Paſtoribus, opilionibus, operum ſociis. 31 Ponit certamina ſagittarum, id eſt, ſignum, quod ſagittis certatim dejiciant in alta quavis arbore: 5. l. Æn. aut palæſtræ: proponitque præmia. 32 Luctatione agreſtium.

1 Hanc olim veteres 2 vitam coluere 3 Sabini.
Hanc 4 Remus, & 5 frater: 6 ſic fortis 7 Etruria crevit;
Scilicet & rerum facta eſt 8 pulcherrima Roma,
9 Septemque una ſibi 10 muro circumdedit arces.
11 Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & 12 ante
Impia quam cæſis gens eſt 13 epulata 14 juvencis,
15 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam 16 audierant inflari 17 claſſica; necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
18 Sed nos 19 immenſum ſpatiis confecimus æquor;
Et jam tempus equum 20 fumantia 21 ſolvere colla.



1 Vitæ ruſticæ laudationem firmat teſtimoniis humanis & divinis. 2 Ruſticanam. 3 Qui Tacienſes. Italiæ populi. 4 Romani, qui Rhamnenſes. 5 Romulus. 6 Per agriculturam. 7 Hetruſci qui Luceres 8 Caput orbis. 9 Montes, Capitolinum, Aventinum, Cœlium, Exquilinum, Viminalem, Quirinalem, Palatinum. 10 Sc. *uno*, id eſt, unis mœnibus. 11 Ante Jovis regnum, qui educatus fuerat in Dicte, monte Cretæ. Ante argenteam ætatem. 12 Antequam carne veſcerentur mortales, ſponte natis terræ fructibus contenti, nec parcerent ipſis bobus ruſtici operis ſocii, Cereris miniſtris. 13 Epulum publicum conſtituit. 14 Quod impium videtur, cum ſint ſociis laboris. 15 Etiam optimus, aurea ſæcula inſtituens, qui aurea ætate regnavit in Latio agriculturamque ibidem edocuit: de quo ſic Poeta noſter Æn. 8. *Primus ab æthereis venit Saturnus ab oris Arma Jovis fugiens*, &c. 16 Homines. 17 Signa bellica, ut tubas, lituos, & cornua, id eſt, nondum erant Bella. Ovid. Met. 1. *Non tubæ directi, non æris cornua flexi. Non galeæ, non enſis erat, ſine militis uſu Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.* 18 Priorem librum clauſus Poeta, a Martis equis, non audientibus habenas in abruptum rapiebatur: hic autem Pacis Ruſticæ equis, diurnum opus emeritis, & curſu confecto, labore defatigatis ſolvuntur colla fumantia. 19 Abſolvimus immenſam materiam, magnamque operam in re ruſtica navavimus. 20 Ex diuturno labore. 21 A jugo eximendi, id eſt, jam faciendus eſt finis materiæ peractæ.

II. At 1 ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit;
Ante 2 locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus 3 ſeges, & 4 quo mox 5 digeſta feratur,
6 Mutatam ignorent ſubito ne 7 ſemina 8 matrem.
Quin etiam cæli regionem in 9 cortice 10 ſignant;
Ut, quo 11 quæque modo ſteterit, qua parte calores
12 Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit 13 Axi,
14 Reſtituant, *adeo in 15 teneris conſueſcere 16 multum eſt!*
III. Collibus, an plano melius ſit ponere vites,
Quære prius; 17 ſi pinguis agros 18 metabere campi;
Denſa ſere; 19 in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
19 Sin tumulis 20 acclive 21 ſolum, colleſque 22 ſupinos;
Indulge ordinibus; nec ſecius omnis in 23 unguem
Arboribus 24 poſitis 25 ſecto 26 via limite 27 quadret,
28 Ut ſæpe ingenti bello cum longa cohortes
29 Explicuit legio, & campo ſtetit 30 agmen aperto,
31 Directæque acies, ac late 32 fluctuat omnis
33 Ære 34 renidenti tellus 35 necdum horrida miſcent
Prælia, ſed 36 dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus 37 numeris dimenſa viarum;
38 Non animum modo uti paſcat proſpectus 39 inanem;
Sed

1 Diligentes vinitores videant ut.... 2 .... Solum parant in uſum ſeminariis, ejuſdem naturæ & ſitus cum ..... 3 Satio, ſeminarium. 4 ..... Vineto in quod transferendi ſint viviradices, ... 5 Ordinata, poſtquam adolevit. 6 .... Ne degenerent, aut tabeſcant. 7 Plantæ, viviradices. 8 Vinetum, quo transferuntur novellæ ex nutrice ſeminario. 9 Arboris transferendæ. 10 Rubrica notant, quas cœli partes in ſeminario ſpectaverint, eaſdem & in vineto retineant. 11 Arbor aut vitis. 12 Meridiem. 13 Septentrionali. 14 Eo modo & ab ea parte eam terræ reſtituunt. 15 Quia prima quæque tenacius hærent, atque conſuetudo eſt altera natura. 16 Utile eſt. 17 In pingui ſolo denſius ordinabis vites, in acclivi, & collino, rarius. 18 Parabis aut eliges, ſicut qui caſtra metantur locum capiunt. 19 Vitis reſpondet ubertati terræ. 20 Aſſurgens paulo. 21 In quo ſeras vineam, ſc. metabere. 22 Da operam, ut in ordines dirigantur. 23 Perfecte, accurate. Horat. *ad unguem factus homo*, Metaph. a marmorariis, qui juncturas unguibus probant: *ut leve ſeveros Effundit juncturas ungues*. Perſ. 1. Sat. 24 Diſpoſitis. 25 Diviſo in lineas directas & quadrangulares. 26 Situs arborum. 27 In formam quadrangularem dirigatur. 28 Similitudo illuſtris. 29 Ordinavit. 30 Multitudo, quæ a duce in prælium jam jam agi poteſt. 31 Ordinatæ. 32 *Κυμαίνει*, undanti mari ſimilis movetur, micat: eſt enim veluti in fluctibus, propter milites. 33 Armis æreis teliſque vibratis. Lucret. 2. l. *Ære renideſcit tellus*. 34 Splendenti. 35 Prælio nondum commiſſo. 36 Incertus, an eos ad prælia accendet, an ad concordiam rediget, id eſt, ſic conſtruuntur in ordine vites, ut ſolent ante prælium inſtrui exercitus, qui ſigno dato, mox manus conſerunt. 37 Spatiis, ut ſit idem intervallum. 38 Neque hoc in ſpeciem tantum, ut delectet: ſed in utilitatem, ut ex æquo alimentum ſingulis ſuppetat. 39 Se ſe rebus inutilibus oblectantem.

Sed quia 1 non aliter 2 vires dabit 3 omnibus 2 æquas
Terra, neque 4 in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan, & ſcrobibus 5 quæ ſint faſtigia, quæras:
Auſim vel 6 tenui vitem committere ſulco:
Altius ac penitus terræ defigitur arbos,
Æſculus imprimis: 7 quæ quantum 8 vertice 9 ad auras
Æthereas, tantum radice in 10 Tartara tendit.
11 Ergo non 12 hyemes illam, non 13 flabra, neque imbres
Convellunt: immota manet multoſque per annos
Multa virum 14 volvens durando ſæcula vincit.
15 Tum fortes late ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet 16 umbram.
IV. Neve tibi 17 ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites 18 corylum ſere: V. 19 neve flagella
Summa pete, aut ſummas defringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terræ) VI. neu ferro læde 20 retuſo
Semina: 21 neve oleæ ſylveſtres inſere truncos:
Nam ſæpe 22 incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum ſub 23 cortice tectus
24 Robora comprendit, 25 frondeſque elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit: 26 inde ſecutus
Per ramos, victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis 27 nemus, & 28 ruit atram
Ad cœlum 29 picea craſſus 29 caligine 30 nubem:
Præſertim ſi 31 tempeſtas 32 a vertice ſylvis
Incubuit, glomeratque 33 ferens incendia ventus.
34 Hoc ubi, non a ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
35 Infelix 36 ſuperat foliis oleaſter amaris

1 Nec

1 Niſi per hanc diſpoſitionem. 2 Æqualia nutrimenta. 3 Arboribus, & vitibus. 4 In aerem. 5 Quæ debeat eſſe altitudo ac profunditas, id eſt, quam profunde ſcrobes effodi debeant. 6 Scrobi non ita altæ & profundæ atque requirunt arbores: æſculus maxime. 7 Habentur iidem verſus 4. Æn. 8 Summitate & cacumine. 9 Cœlum verſus. 10 Inferna. 11 Quia tam firmiter radicata eſt. 12 Tempeſtates. 13 Venti. 14 Transfigens. 15 Deinde, poſtquam ſic radicata eſt. 16 Ramorum ſuorum. IV. *defenſio*. 17 Ad occidentem inclinent vites. 18 Avellanam ſeras, cujus radices vitibus nocent. V. *Vitium electio*. 19 Neque malleolos aut taleas terræ depangendas ſume ex ſumma vitis parte, ſed ex ima, ut quæ terram alimen[illegible] affecta deſiderent. VI. Po[illegible] *tatio*. 20 Hebeti, non acuto; quod obtritæ potius quam amputatæ rubigine contrahunt. 21 Neque oleaſtros internaſci patere, quorū cortex pinguis facile ignem paſtorum incen[illegible], *vel nimis admotum, vel jam ſub luce relictum* apprehendat, incenſioque vinetum longe lateque correptum diſpereat. 22 Non recte caventibus, nec proſpicientibus. 23 Oleæ. 24 Truncum. 25 Oleæ. 26 Poſt combuſtionem frondium. 27 Olivetum. 28 Ruere *facit*, emittit, projicit. 29 Fuligine qualem pix generat. 30 Fumi & flammæ. 31 Ventorum: A ἐμοιο θύελλαι. 32 Ab ipſis cacuminibus. 33 Infans. 34 Ejuſmodi incendium, ſi quando acciderit, a ſtirpe & radice pereunt vites aut oleæ ſuperſtites, repullulat oleaſter. 35 [illegible]. 36 Supereſt.

1 Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat author,
2 Tellurem Borea rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu 3 tum 4 claudit hyems, nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima 5 vinetis ſatio eſt, cum vere 6 rubenti
7 Candida 8 venit avis, longis inviſa 9 colubris.
Prima vel autumni 10 ſub frigora, cum 11 rapidus Sol
Nondum hyemem contingit equis 12, jam præterit æſtas.
13 Ver 14 adeo frondi nemorum, ver utile ſylvis,
Vere 15 tument terræ, & 16 genitalia ſemina poſcunt,
17 Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit; & omnes
Magnus alit, magno commiſtus 18 corpore, fœtus,
19 Avia tum reſonant 19 avibus virgulata canoris;
Et 20 Venerem 21 certis repetunt armenta diebus,
Parturit 22 almus ager; Zephyrique repentibus auris
23 Laxant arva ſinus: ſuperat tener 24 omnibus humor;
Inque 25 novos ſoles audent ſe gramina tuto
Credere, nec metuit ſurgentes 26 pampinus 27 Auſtros,
Aut actum cælo magnis Aquilonibus imbrem,
Sed trudit 28 gemmas, & frondes 29 explicat omnes.
30 Non alios prima creſcentis origine mundi.
Illuxiſſe dies, 31 aliumve habuiſſe 32 tenorem
Crediderim, ver illud erat, ver magnus 33 agebat
Orbis, & hybernis 34 parcebant flatibus Euri,
Cum primum lucem pecudes hauſere, virumque.

1 Fer-

1 Docet, quo vento ſtante fodiendæ aut arandæ ſint terræ. 2 Hyberno tempore fodere, & vites ſerere. 3 Cum Boreas ſiat. 4 Aſtringit. 5 Vitibus. 6 φοινικανθέμῳ ſlorum purpura omnibuſque coloribus picturato. 7 Ciconia, quæ advenit menſe Martio. 8 Ex paludibus, quæ ſunt inter Ægyptum & Æthiopiam, ad nos. 9 Quibus paſcitur. 10 Paulo ante. 11 Præcipitans dies contractiores, aut celeriter ſemper currens. 12 Sc. *ſuis*. 13 Deſcriptio verni temporis, quod laudat. Cum hac autē deſcriptione veris Ovidianā confer ex Faſt. 1. *Omnia tunc florens, tunc eſt nova temporis ætas*, & Hor. Od. 4. l. 1. *Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni* &c. 14 Valde. 15 Gravidæ ſiunt, propter humorem cœleſtem, non ſecus ac virgines adultæ tument pectore & mammis, maturæ ſcil. viro. 16 Quibus conceptis generent. 17 Tum Jupiter hoc eſt aer aſſeo imbre deſcendens in gremium Veſtæ, id eſt, terræ, imprægnat fœcundatque conjugem. 18 Totius terræ. 19 In quibus nulla eſt via, id eſt, ſylveſtria. Paronomaſia. 20 Rem naturalem ad propagandam prolem. 21 Statis anni temporibus. 22 Quo alimur: ab *alendo*. 23 Arva aperiunt & diſſolvunt gremium ſeminum. 24 Viventibus. 25 Tum primum a ſe viſos, vel cum novo anno quaſi novos: nam *tunc eſt novo temporis ætas*, Ovid. 1. Faſt. 26 Frondes vitium. 27 Quia humidi ſunt. 28 Emittit oculos. 29 Pandit. 30 Et ſane, crediderim mundi conditi natalem incidiſſe in vernum tempus. Cui opinioni adſtipulantur plurimi graviſſimæ authoritatis viri. Quamvis & Autumnale naſcentis mundi initium tuentur patroni nec pauci nec levis fidei. 31 Quam vernum. 32 Ductum, continuationem. 33 Ducebat, circumagebat. 34 Abſtinebant.

1 Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immiſſæque feræ ſylvis, & ſidera cælo.
2 Nec res hunc 3 teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta 4 quies iret friguſque caloremque
Inter, & exciperet cœli 5 indulgentia terras,
VII. 6 Quod ſupereſt, quæcumque 7 premes 8 virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa 9 memor occule terra:
Aut lapidem 10 bibulum, aut 11 ſqualentes infode conchas:
12 Inter enim labentur aquæ tenuiſque 13 ſubibit
Halitus, atque 14 animos tollent ſata; 15 jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtæ
16 Urgerent: 17 hoc effuſos munimen ad imbres:
18 Hoc, ubi 19 hiulca ſiti findit Canis æſtifer arva.
VIII. 20 Seminibus poſitis, ſupereſt 21 deducere terram
Sæpius ad 22 capita, & duros 23 jactare bidentes;
Aut 24 preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
25 Flectere luctantes inter vineta juvencos.
IX. Tum 26 leves 27 calamos, & raſæ 28 haſtilia virgæ,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornes:
29 Viribus 30 eniti quarum, & contemnere ventos
Aſſueſcant; ſummaſque ſequi 31 tabulata per ulmos.
X. Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,

1 Par-

1 Γενοσιδήρεον humanum genus in dura natum, & quaſi terra editum. 2 Neceſſe enim fuit ut cœli clementia frigoris & caloris miſtam temperiem mundo recens nato indulgeret. 3 Recens natæ. 4 Tranquillitas & temperies aeris intercederet: 5 Benigna influentia & clementia aeris. VII. *Stercoratio*. 6 Redit ad inſtitutum ſuum, docens quo pacto terræ vitibus ſerendis aptandæ ſint. 7 Preſſa plantabis, infodies. 8 Plantaria, malleolos depictos, viviradices. 9 Præcepti mei. 10 Arenarium, per quem meent aqua & aer. 11 Sordidas. 12 Conchas. 13 Clanculum intrabis. 14 Vigorem ſuum erigent, recreabuntur. 15 Sunt etiam, qui ſaxis & teſtis operiunt vites, adverſus imbres & æſtum Caniculæ. 16 Premerent. 17 Saxum aut teſtam ſuperponere eſt protectio contra imbres nimis impetuoſos. 18 Sc. *etiam munimen eſt contra æſtum*. 19 Hiantia præ ſiccitate. VIII. *Repaſtinatio*. 20 Plantis, viviradicibus jam ſatis. 21 Deorſum ducere. 22 Radices: eſt enim arbor homo inverſus. 23 Superinjicere ligones, id eſt ligonibus effodere. 24 Altius immiſſo: Periphraſis arationis. 25 Cum moderatione ducere, id eſt, arare interſtitia, & invertere. IX. *Pedatio*. 26 Decorticatos. 27 Adminicula ex arundine, calamis, & virgis lævigatis admovere: ſudes item & furcas, quibus innixæ vites novellæ diſcant populos & ulmos, quibus maritandæ ſunt, ſcandere, unde ventos ſuſtineant, & hinc inde ſpargant multa tabulata racemis onuſta. 28 Perticas. 29 Suſtentaculis. 30 Cum quodam enixu erigi. 31 Cacumina ipſa & vitium caſulas. X. *Pampinatio, ſeu frondatio*.

Parcendum 1 teneris: & dum 2 ſe 3 lætus ad auras
Palmes agit, laxis per 4 purum immiſſus habenis,
5 Ipſa 6 acies nondum falcis tentanda, ſed 7 uncis
Carpendæ manibus frondes, interque 8 legendæ.
Inde ubi jam validis amplexæ 9 ſtirpibus ulmos
Exierint: tum ſtringe 10 comas, tum brachia tonde:
11 Ante reformidant 12 ferrum: tum denique 13 dura
Exerce 13 imperia, & ramos 14 compeſce fluentes.
IV. Texendæ 15 ſepes etiam, & pecus omne 16 tenendum eſt:
Præcipue dum frons tenera, 17 imprudenſque laborum:
18 Cui, 19 ſuper indignas hyemes, ſolemque 10 potentem,
Sylveſtres 21 uri aſſidue, capreæque 22 ſequaces
23 Illudunt: 24 paſcuntur oves, 25 avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana 26 concreta pruina,
Aut 27 gravis incumbens ſcopulis arentibus 28 æſtas,
Quantum illi 29 nocuere 30 greges, 31 durique venenum
Dentis, 32 admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
33 Non aliam ob 34 culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt 35 proſcænia ludi;
36 Præmiaque ingentes pagos & 37 compita circum

1 Tne-

1 Sc. Frondibus vitium id eſt, pampinis. 2 Sic Lucret. 1. l. *Arboribuſque datum eſt, variis exinde per auras Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis.* 3 Vegetus creſcit. 4 Liquidum aerem. 5 Surculus vitis novellæ anniculus horret falcem; ac proinde nondum putandæ ſunt vites ferro ipſius falcis. 6 Acumen. 7 Incurvatis. 8 Tollendæ non temere, ſed cum delectu. 9 Virgultis ſolidioribus. 10 Folia & pampinos reſeca. 11 Priuſquam emiſerint frondes. 12 Falcis. 13 Falcem & ferrum: nam durus imperator eſt, qui in capita ſuorum animadvertit. 14 Luxuriem falce preme. IV. *Defenſio & munitio.* 15 Munitiones ex virgultis, more cratium complicatis, vineas ſapientes. 16 Continendum, arcendum a vineis, dum ſurculi teneri ſunt. 17 Ignara incommodorum, cujuſmodi ſunt venti, grandines, morſus, &c. 18 Frondi. 19 Pluſquam iniquæ hyemes, aut Sol æſtivus. 20 Ingens. 21 *Uri* ſunt boves ſylveſtres, Hercyniæ ſylvæ proprii, de quibus Cæſar. l. 6. de Bel. Gal. Vulgus tamen bubalos vocat Uros, legendum itaque monent vel intelligendum *tauri*, qui Italo cœlo notiores. 22 Celeres, fugaces. 23 Per ludum nocent. 24 Vineas. 25 Cibſ. 26 Conſtricta. 27 Vehemens, calore penetrans. 28 Æſtatis calor. 29. Vitibus aut frondibus. 30 Caprearum præcipue. 31 Venenati morſus. 32 Mordicus abroſa. 33 Neque aliam ob cauſam immolatur caper in Ludis Liberalibus, quam quod vites rodat: a quibus ludis Bacchi, theatrales ac ſcenici ludi, tragædiæ maxime, originem traxere. Apud Ovid. habes de immolatione iſta, ejuſque origine Faſt. l. 1. *Sus dederat pœnas*, &c. 34 Quia vites rodit. Unde Ovid. 1. Faſt. *Rode caper vitem, tamen hinc cum ſtabis ad aram, in tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.* Vide & 15. Met. 35 Veſtibula, pulpita, locum ante ſcenam, ſcenam ipſam. 36 Athenienſes in memoriam pagorum, in quibus diſperſi viſitabant, priuſquam a Theſeo in urbem redacti ſint, veteres hoſce ludos Libero patri per pagos & compita celebrabant, præmio propoſito, ſc. hirco, iis, qui agillime ſaltaſſent uno pede per utres ex hircina pelle inflatos unctoſque. Hor. *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.* 37 Loca, quo plures viæ competunt, id eſt, conveniunt, id eſt, trivia.

1 Theſeidæ poſuere: atque inter pocula læti
2 Mollibus in pratis 3 unctos ſaliere per utres:
4 Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomptis ludunt, 5 riſuque ſoluto,
6 Oraque corticibus ſumunt 6 horrenda 7 cavatis:
Et te, Bacche, vocant per 8 carmina læta, tibique
9 Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu:
10 Hinc omnis largo 11 pubeſcit vinea 12 fœtu:
13 Complentur valleſque cavæ, ſaltuſque profundi,
Et quocumque 14 Deus circum caput egit 15 honeſtum,
Ergo 16 rite ſuum Baccho dicemus 17 honorem
Carminibus 18 patriis, 19 lanceſque & 20 liba feremus,
Et 21 ductus cornu ſtabit 22 ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta 23 colurnis.
Et etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam 24 exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
25 Terque quaterque 26 ſolum 27 ſcindendum: glebaque verſis
28 Æternum 29 frangenda bidentibus. XI. omne 30 levandum
Fronde nemus: 31 redit agricolis labor actus in orbem,
Atque 32 in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Et jam olim, 33 ſeras 34 poſuit cum vinea frondes,
Frigidus & ſylvis Aquilo decuſſit 35 honorem;
Jam tum 36 acer, curas venientem 37 extendit in annum
Ru-

1 Athenienſes a Theſeo in urbem collecti. 2 Herboſis. 3 Pingues & lubricos. 4 Atque hinc ad Italos, a Trojana colonia oriundos, fluxere etiam ludi in honorem Liberi patris, quos celebrant inconditis verſibus & riſu, larvis ex corticibus cavatis perſonati. 5 Cachinno. 6 Perſonas, larvas, per quarum medium ſonant verba. 7 Ut facies applicentur factis foraminibus pro oculis, naribus, & ore. 8 Hymnos. 9 Imagunculas, quæ vertibularum coagmentis formatæ & penſiles, varias rerum ſpecies ſimulabant. Macrob. l. 1. c. 7. Sat. humana eſſe ſimulacra vult, refertque inſtituti originem ad Herculem. Alii ſuſpendicula eſſe autumant, quibus invicem per tranſverſum in aere ludentes levabant aut premebant: quas jactationes, Latini cernuationes, Græci αἰώρας dicebant. 10 Et tamen ab hoc cultu Bacchi, utcumque rudi, Dei læti præſentia vini rerumque abundantiam ſuppeditabant. 11 Creſcit, floret. 12 Proventu. 13 Largo fœtu vinearum. 14 Bacchus. 15 Pulchrum. 16 Secundum debitum morem. 17 Hymnum. 18 Romanis. 19 Vaſa ſacrificiis apta. 20 Placentas ex lacte, farre, melle, oleo. 21 Verbum rituale. 22 Conveniens ſacrificio. 23 Ex corylo factis: nam a corylo fit colurnus. Quia corylus Baccho vitibuſque infeſta. 24 Laboris, id eſt, ſemper debemus laborare. 25 Frequenter. 26 Continens vites. 27 Sulcandum & fodiendum. 28 Perpetuo, aſſidue. 29 Id eſt, occandum eſt. XI. *Iteranda pampinatio & ablaqueatio curanda.* 30 Depampinanda eſt omnis vinea, ut botri ſolem excipiant. 31 Toto anni curriculo agricola debet eſſe in labore. 32 A vere per æſtatem, autumnum, & hyemem fit ſemper reditio in ver. Inde annus Græcis ἐνιαυτὸς. Latinis ab *Am*, id eſt, circum, dictus. 33 Quas ſero & tarde deponit. 34 Exacto plane Autumno. 35 Frondes: decus arborum: namque *turpis ſine frondibus arbor*. 36 Strenuus. 37 Dilatat, id eſt, incipit curare, quæ anno ſequenti peragenda ſunt.

Ruſticus, & curvo 1 Saturni dente 2 relictam
Perſequitur vitem attondens, 3 fingitque putando.
Primus humum fodito, primus 4 devecta cremato
5 Sarmenta, & 6 vallos primus 7 ſub tecta referto:
8 Poſtremus metito; 9 bis vitibus ingruit umbra:
10 Bis 11 ſegetem denſis 12 obducunt ſentibus herbæ.
13 Durus 14 uterque labor. *Laudato ingentia rura.*
*Exiguum colito.* Nec non etiam 15 aſpera 16 ruſci
Vimina per ſylvam, & ripis fluvialis arundo
17 Cæditur, incultique 18 exercet cura 19 ſalicti.
20 Jam vinctæ vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam 21 canit extremos 22 effœtus vinitor 23 antes:
24 Sollicitanda tamen tellus, 25 pulviſque movendus,
Et jam maturis metuendus 26 Jupiter uvis.
27 Contra 28 non ulla eſt oleis cultura: neque illæ
Procurvam expectant falcem, raſtroſque tenaces,
29 Cum ſemel hæſerunt arvis, 30 auraſque tulerunt.
31 Ipſa ſatis tellus, cum 32 dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas, 33 cum vomere, fruges.
34 Pinguem, & 35 placitam Paci 36 nutritor olivam.
37 Poma quoque, 38 ut primum truncos ſenſere valentes,

Et

1 Falce vinitoria quali Saturnus uſus dicitur, ablaqueat, hoc eſt, recidit minorum gentium radiculas, quo felicius creſcant majores, quas tamen putando fingit. 2 Cujus culturam paululum intermiſerat. 3 Componit reſecando ſuperflua, & coaptando utilia. 4 A vinea domum. 5 Amputamenta, id eſt, ſuperfluos & reſectos palmites. 6 Pedamenta, in uſum venturi anni. 7 Ne putreſcant pluvia. 8 Ut matura ſit vindemia, ut racemi legantur bene cocti. 9 Et quia bis excreſcunt pampini, bis ſuccreſcunt herbæ; bis pampinandum, bis runcandum & ſarriendum. 10 Vere & autumno. 11 Novellas vitium plantas. 12 Cooperiunt ſpinis. 13 Eſt moleſtus. 14 Qui eſt in amovendis pampinis & ſentibus. 15 Ligamina vitibus futura. 16 Fruticis ſponte naſcentis, de genere veprium. 17 Amputatur a ruſticis. 18 Cultorum vitium. 19 Salicum. 20 Et tamen laboribus quaſi defuncto jamque defeſſo, poſt vites alligatas, putatas & uſque ad extremos earum ordines omnem laborem devoratum & devictum, novus ingruit: denuo tellus ſollicitanda, pulvis & lapis omnis movendus, aeris intemperies uſque metuenda, & pluvia. 21 Canendo laudat. 22 Laſſus & vitium expers. 23 Ordines anteriores vinearum. 24 Raſtris. 25 Ut uvæ eo obducantur, priuſquam maturæ ſint. 26 Aer tempeſtas cœli ſeu aeris. 27 *Sexta libris pars tractat, ſed levi brachio; de oleis malis, arboribus aliis, nec non fruticibus.* 28 Si cum vitium cultura conferuntur; alias curam deſiderant. 29 Ubi radicem egerint, & ſtirpem extulerint. 30 Impetus ventorum. 31 Tellus ſimplici vomere inverſa ſufficienter facit & miniſtrat humorem, qui ſatis ſit ad oleas. 32 Ligone aperitur. 33 Sc. recluditur. 34 Hac ratione. 35 Pacis ſymbolum. Idcirco & inſigne. φιλείρηνον. 36 Nutritor deponens ſeu medium verbum. 37 Pomiferæ arbores. 38 Poſtquam creverunt.

Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria 1 nitunt, opiſque haud 2 indiga noſtræ.
Nec minus interea 3 fœtu 4 nemus omnes 5 graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis:
6 Tondentur cytiſi: 7 tædas ſilva alta miniſtrat:
8 Paſcunturque ingens nocturni, & lumina fundunt.
9 Et dubitant homines 10 ſerere, atque 11 impendere curam?
Quid 12 majora ſequari fallaces, 13 humileſque geniſtæ,
Aut illæ pecori 14 frondem, aut paſtoribus umbram
15 Sufficiunt, ſepemque ſatis, & pabula 16 melli:
Et juvat 17 undantem buxo ſpectare 18 Cytorum,
19 Naryciæque picis lucos: juvat arva videre
20 Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ 21 Caucaſeo ſteriles in vertice 22 ſylvæ,
Quas 23 animoſi Euri, aſſidue franguntque, 24 feruntque,
25 Dant alios aliæ 26 fœtus: dant utile lignum
Navigiis pinos, 27 domibus 28 cedrumque cupreſſoſque.
29 Hinc 30 radios 31 trivere rotis, hinc 32 tympana plauſtris
Agricolæ, & 33 pandas ratibus poſuere carinas.
34 Viminibus ſalices fecundæ, frondibus ulmi:

At

1 Eriguntur. 2 Indigentia. 3 Fructibus, ut caſtaneis, nucibus, malis, ceraſis, &c. 4 Sylveſtres arbores, avium domicilia etiam cultura deſtituta proferunt arbores fœtus, & *baccis dumeta rubent*. 5 Gravidum fit. 6 A capellis, apibus, jumentis. 7 Larices & piceas, unde ſuccus fluit in uſum luminum, & ipſæ faces conficiuntur. 8 Nutriuntur injectis tædis. 9 Epiphonema interrogatorie, ſic Æn. 6. *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?* 10 Hujuſmodi arbores, ut tædas, & cæteras tam utiles. 11 Ut conſerventur. 12 Res in quibus major eſt utilitas. 13 Brevis ſtaturæ. 14 Pabulum frondium. 15 Subminiſtrant. 16 Mellificantibus apibus. 17 Ventorum flabris impulſam: ſic *fluctuo*, *ſtulto*, *nato*, *nuto*, uſurpantur: vel *undantem*, id eſt, abundantem, 18 Paphlagoniæ montem. 19 Arbores feraces picis, qualis in Naricia, Ulyſſis patria: ubi plurimæ ſunt piceæ arbores. 20 Cum hæc loca inculta ſint. 21 Caucaſus mons Scythiam Aſiaticam diſterminat ab Albania. 22 Arbores. 23 Valide ſpirantes, ab *ἄνεμος* ventus. 24 Impellunt. 25 Diverſæ arbores dant diverſas utilitates & fructus quæque ſuos. 26 Si non in fructum, in uſum tamen. 27 Conſtruendis. 28 Nam & templum Hieroſolymitanum ex cedro fuit extructum. 29 Ex his ſylvis: neque enim e cedris cupreſſiſve fiunt radii. 30 Ligna quæ ſunt inter axem & circumferentiam: qui *radii*, dicti, quod, ut radii a globo ſolis, ita hi ab axe deducantur. 31 Torno compoſuere ad rotas conſtruendas. 32 Vehiculorum tecta ad inſtar tympani teſtudinata. 33 Incurvas trabes infimas. 34 Ex quibus varia intexuntur vaſa, agricolis neceſſaria, ut corbes, &c.

At 1 myrtus validis haſtiſibus, & 2 bona bello
Cornus: 3 Ityræos taxi torquentur in arcus.
4 Nec tiliæ 5 leves, aut torno 6 raſile buxum,
Non 7 formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Necnon & 8 torrentem undam levis innatat 9 alnus
9 Miſſa Pado: necnon & apes 10 examina condunt,
Corticibuſque cavis, 11 vitioſæque ilicis 12 alveo.
13 Quid memorandum æque 14 Baccheja dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam 15 cauſas dedit: ille 16 furentes
17 Centauros letho domuit, Rhœtumque, Pholumque,
Et 18 magno Hylæum 19 Lapithis cratere minantem.
20 *O fortunatos nimium, ſua ſi* 21 *bona norint,*
*Agricolas*! quibus ipſa 22 procul diſcordibus armis,
Fundit 23 humo 24 facilem victum 25 juſtiſſima tellus.
26 Si non ingentem 27 foribus domus 28 alta ſuperbis
29 Mane ſalutantum totis vomit ædibus 30 undam;
Nec varios 31 inhiant 32 pulchra 33 teſtudine poſtes;

1 Il-

1 Maſcula, Fœmina enim haſtis inutilis. 2 Utilis ad bellum: quia ex ea haſtilia fiunt, & alia tela. 3 Quales habent Iturei, Syriæ populi, arcu pugnaces, ut & Parthi. 4 Etiam. 5 Planæ. 6 Quod facile radi poteſt. 7 Vaſorum aut inſtrumentorum nobis utilium. 8 Præcipitanter fluentem. 9 Alluſum ad ſorores Phaetontis mutatas in alnos prope Eridanum ſeu Padum. 10 Fœtus ſuos. 11 Ævo confectæ, exeſæ, cavæ. 12 Caverna. 13 Quid ſimile vites, quinimo in libidinem & rixas furiant: teſte *Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero Debellata*: quam pugnam in Piritho nuptis, lege 2. l. Met. Ov. 14 A Baccho inventæ vites. 15 Occaſionem. 16 Ebrietate. 17 Theſſaliæ populos Ixionis & Nubis filios, media parte homines, media equos. 18 Capaci. 19 Populis vicinis, quibus ſæpe cum Centauris certamen erat. 20 *Septimas, eaque ultima libri hujus pars excurrit in laudes vitæ ruſticæ*. Hinc Cic. Or. pro Sex. Roſcio: *Ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni vita naſcitur. In urbe luxuries creatur: ex luxurie exiſtat avaritia neceſſe eſt: ex avaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hac ruſtica, quã tu agreſtem vocas, parſimoniæ, diligentia, juſtitiæ magiſtra eſt*. Cum hoc conſentit Lucret. l. 1. *Divitia grandes homini ſunt vivere parce, Æquo animo neque enim eſt unquam penuria parvi*. &c. Et Claud. l. 1. in Ruffinum: *Fabricius parvo ſpernebat munera regum, &c.* 21 Commoda, quæ ex agricultura percipiunt. Lege Cic. in Cat. Maj. Horat. Od. 2. l. Ep. 22 Longe a civilibus bellis. Accomodate his & ſequentibus Tibul. l. 1. El. 1. *Divitias alias fulvo ſibi congerat auro, &c.* 23 In humo. 24 Facile acquiſibilem. 25 Quæ juſtiſſime reſpondet agricolarum votis, quæ accepit largo cum fœnore reddens. 26 Tametſi. Confert cum urbana, quam elevat, imitatus Lucretium l. 1. *Si non aurea ſunt*, &c. mox, *Attamen inter ſe*, &c. 27 Habens magnificas fores, in quibus variæ ſculpturæ conſpici ſolent. 28 Qualis eſt in urbibus, cum ruſticorum ſit *humiles habitare caſas*. 29 Clientium, *Aut matutinum* porſiaprium importunam turbam cum faſtidio emittat. 30 Undatim proruentem. 31 Cum hiatu ferino ſe concupiſcere indicant. 32 Aurea & eburnea. 33 Teſtudinem Indicarum putaminibus in laminas ſectis diſtinctos ac gemmantes.

1 Illuſaſque 2 auro veſtes, 3 Ephyrejaque æra;
Alba neque 4 Aſſyrio 5 fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
6 At ſecura quies, & neſcia 7 fallere vita,
Dives opum variarum: at 8 latis otia fundis,
Speluncæ, 9 vivique lacus; at 10 frigida 11 Tempe,
Mugituſque boum, 12 molleſque ſub arbore ſomni
13 Non abſunt: 14 illic ſaltus ac 15 luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvoque aſſueta juventus,
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per 16 illos
17 Juſtitia 18 excedens terris veſtigia fecit.
19 Me vero 20 primum dulces ante omnia 21 Muſæ,
22 Quarum ſacra fero, ingenti 23 percuſſus amore,
Accipiant; 24 cœlique vias & ſidera 25 monſtrent;
26 Defectus Solis varios, Lunæque labores:

1 Un-

1 Auro, ad illuſionem intexto aut perfuſo, variegatas. Phrygiorum opera & luſu fabularum pictis. Adverte, *vomit illuſas*, *fucatur*, *corrumpitur*. 2 Filis auratis. 3 Corinthia, varia mixtione ex incendio urbis Corinthi comperta. 4 Purpura, cujus inventio Aſſyriis accepta fertur. 5 Tingitur, coloratur. 6 Fucatum tamen hunc civium ſplendorem compenſant ruſticæ vitæ ſecuritas, ſimplicitas, rerum copia, amœna loca, nativæ voluptates, frugalitas, religio, Dii præſentiores, e quibus Juſtitiæ numen diutius cum ruſticis moratum eſt. 7 Fallendi. 8 Voluptates altis agris, id eſt, loca amœna. 9 Fluentes. 10 Propter aquas & umbras. 11 Loca amœna & temperata, qualia ſunt Tempe in Theſſalia. De his Ovid. Met. 1. *Eſt nemus Æmoniæ, prærupta quod undique claudit Sylva, vocant Tempe, per quæ Peneus ab imo Effuſus Pindo ſpumoſis volvitur undis*, &c. 12 Jucundi. A quietis dulcedine, Horat. *Libet jacere modo ſub antiqua ilice. Modo in tenaci gramine. Labuntur altis interim ripis aquæ, Queruntur in ſylvis aves, Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.* 13 A rure. 14 Rurí. 15 Latibula: per quæ venationes intelligit. 16 Sanctos patres ruri degentes. 17 Virgo Aſtræa. 18 Derelinquens terras ob hominum ſcelera, & in cœlum faceſſens. Hoc teſtatur Catullus in carmine de nuptiis Pelei & Tethidis his verſibus: *Præſentes namque ante domos inviſere caſtas Cælicolæ, nondum ſpreta pietate ſolebant*, &c. Eadem ferme Ovid. Met. 1. *Victa jacet pietas: & virgo cæde madentes Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.* 19 Duo optat. ſc. eſſe Philoſophum, ut cognoſceret rerum cauſas, quo nihil eſt præclarius: aut ruſticum & agricolam. 20 Primo & præcipuo loco. 21 Rerum divinarum contemplatione. Confer Od. 1. l. Hor. cum his. 22 Quarum myſtam me & ſacerdotem profiteor. Horat. Od. 1. l. 3. *Carmina non prius audita Muſarum ſacerdos Virginibus pueriſque canto*. 23 Affectus. 24 Doceantque cæleſtium orbium motus, ſiderum ortus & obitus. 25 Doceant me. Pollicetur & Propertius ſe, ubi militiam illam miſeram Veneris deſeruerit, hujuſcemodi ſtudio daturum, dicens: *Tum mihi naturæ libeat perdiſcere mores*, &c. Vide l. 3. El. 4. 26 Eclipſis ſeu imminutio luminis Solis, quæ contingit ob interpoſitionem Lunæ inter Solem & noſtrorum viſum, ac Lunæ, quæ contingit ob interpoſitionem terræ, in Solem & Lunam, e diametro oppoſitæ, rationes.

1 Unde 2 tremor terris : 3 qua vi maria alta 4 tumeſcant
5 Obicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa 6 reſidant :
7 Qui tantum 8 Oceano properent ſe tingere Soles
Hyberni ; vel quæ 9 tardis mora 10 noctibus obſtet.
11 Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſiterit circum præcordia ſanguis ;
Rura mihi, & rigui placent in vallibus amnes ;
Fulmina amem, ſilvaſque 12 inglorius : 13, o, ubi 14 campi,
15 Spercheuſque, & virginibus 16 bacchata Lacænis
Taygeta ! o, qui me gelidis in vallibus 17 Hæmi
18 Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra !
19 *Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas,*
Atque metus omnes, & 20 inexorabile fatum
Subjecit pedibus, 21 ſtrepitumque Acherontis 22 avari ;
23 Fortunatus & ille Deos qui novit agreſtes,
24 Panaque, 25 Sylvanumque ſenem, 26 Nymphaſque ſorores.
27 Illum non populi 28 faſces 29 non purpura 30 regum

1 Fle-

1 Motus terræ. 2 Sc. *decidat*, id. eſt, unde terræ motus exiſtant, ſc. ex conflictu & impulſu ſpiritum & ventorum, cavitatibus terræ incluſorum ; ex obſtructis meatibus & poris vi erumpere pugnantium. Lucret. 5. terræ motu : *Deñique ſub pedibus tellus cum tota vacillet. Concuſſæque cadant urbes, dubiæque minantur. Terra ſuperna tremit, magnis concuſſa ruinis.* 3 Reciproci maris æſtus cauſas. 4 Extollantur : cujus cauſam nonnulli ad Lunam referunt, cujus in aquas imperium eſt, & terris proxima : nam pro ejus ortu vel occaſu & progreſſu ad circulum meridianum mare fluere, ac refluere ſtatuunt. 5 Obſtaculis, ut litoribus. 6 Deſcendant, ut locum capiant. 7 Cur dies hyberni breviores, æſtivi longiores. 8 Magno mari, terram ambienti. 9 Tarde venientibus. 10 Æſtivis. 11 Quæ naturæ myſteria, ſi per ingenii tarditatem & cordis, a frigido craſſoque ſanguine hebetati, aſſequi & noſſe non datur: ſecundo loco rura & flumina amo, veterorque. 12 Exiſtens ſine gloria. 13 *O ſoles ! o tunicata quies ! o nemus ! o fontes &c.* Martial. 10. l. 51. Epigr. 14 Amœni ſunt. 15 Theſſaliæ fl. 16. Lacedæmoniarum bacchantium Orgiis celebrata Taygeta, mons Laconiæ, Sic Æn. 3. *Bacchatamque jugis Naxon.* 17 Montis Thraciæ. 18 Conſtituat. 19 Felix utique eſt ſapiens, qui cum rerum cauſas ſciat, quæ vera eſt ſcientia, fatum infra ſe videt, non ipſam mortem timet. 20 Inevitabile, id eſt, qui ipſam mortem non timet. 21 Animarum omnium illuc tendentium tumultum. Unde Æn. 6 de hac eadem re dicit: *Æneas (miratus enim motuſque tumultus? Dic, ait, o virgo, quid vult concurſus ad amnem? Quidve petunt animæ?* 22 Quia omnia accipit, & nihil dat. 23 Sed & felix ruſticus, qui Deorum conſortio ac cultu lætus tutus & ſecutus agit. 24 Deum paſtorum. 25 Deum ſylvarum. 26 Orcades, Dryadas, Najadas, Napæas. 27 Animum illius, *Deos qui novit agreſtes*, quippe parvo contentus eſt. 28 Honores & magiſtratus Rom. quibus præferebantur faſces virgarum cum ſecuria lictoribus. Hor. Ep. 16. l. 1. *Ut ſi detuleris faſces indigno.* 20 Regnandi libido & ſplendor, 30 Sc. *indumentum*.

1 Flexit, & infidos 2 agitans diſcordia 3 fratres;
4 Aut 5 conjuratos deſcendens 6 Dacus ab Iſtro:
7 Non res Romanæ, 8 perituraque ragna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa 9 volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec 10 ferrea jura,
11 Inſanumque 12 forum, aut populi 13 tabularia vidit,
14 Sollicitant I. alii remis 15 freta 16 cæca. II. 17 ruuntque
In ferrum; 18 penetrant III. aulas, & limina regum;
IV. 19 Hic 20 petit excidiis urbem, miſeroſque 21 Penates,
Ut 22 gemma bibat, & 23 Sarrano 24 indormiat oſtro;
V. 25 Condit opes alius, 26 defoſſoque 27 incubat auro;
VI. Hic ſtupet 28 attonitus 29 Roſtris; VII. hinc 30 plauſus 31 hiantem
Per 32 cuneos (33 geminatur enim) plebiſque Patrumque

1 Cor-

1 Movit, attraxit ad ſe. 2 Vexana. 3 Ut Eteoclem & Polynicem, Romulum & Remum. 4 Securum quid meditentur hoſtes, quid rebelles ſocii. Daci autem in bella profecturi Iſtrum jurabant; ſe uolle re infecta redire. 5 Ab accolis Iſtri, ut Dacis, Getis, Germanis in Romanos conſpirantibus, id eſt, timor illorum non flexit illum. 6 Populus a Germanis Danubio diviſus. 7 Non ſollicitum de Imperio rebuſque Romanis ſtent ne, cadant ne. 8 A Romanis ſubigenda & ad Romanum imperiū transferenda flexerunt illum. 9 Non coacta. 10 Dura, inviolata. 11 Litibus fremens. 12 Judiciale, id eſt, locum, in quo judicia ferri ſolent. 13 Loca Romæ in arrio Libertatis, ubi aſſervabātur tabulæ, id eſt, ſcripta Publica & litteræ de prædiis, vectigalibus, portoriis &c. 14 Neque Ruſtica hæc vita urbanam tantum ſuperat, aut Philoſophicam æquat: ſed & alia omnia vitæ inſtituta & conditiones longe antecellit: quæ vel I. *navita atque mercatores ineant*, vel II. *milites*, III. *aulici*, IV. *patriæ libertatis oppreſſores*, V. *avari Euſicones*, VI. *oratores, & patroni*, VII. *munerarti*, VIII. *qui arma capeſſunt civilia*. 15 Hor. Sat. 1. l. 1. *Impiger extremos curri mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes*. 16 Occulta, momento enim vertuntur, cum tranquilla eſſe videantur, Virg. Cæcis *erramus in undis*. 17 Præcipites ruunt in arma. 18 Inſinuant ſe principibus ut intimi ſiut. Horat. Od. 2. Epod. *Forumque vitat, & ſuperbia civium potentiorum limina*. 19 Alius. 20 Adoritur. 21 Deos domeſticos, aut domos. 22 Gemmato paculo, *gemmas ad pocula transferi*. Juv. l. 5. Sat. Propert. l. 3. El. 4. *Nec tamen inviſo pectus mihi carpitur auro, Nec bibite* gemma *divite noſtra ſitis*. 23 Tyrio, a purpura piſce, cui *Sar* nomen, dicta *Sarcha*, inde Tyrus. 24 Ut habeat lectum coopertum purpura Tyris, aut tapetis purpureis. 25 Abſcondit. 26 Quod prius infoſſam, ut nunc conſpiciat, defodit. 27 Incubando involvit ſe in aurum. *Divitiis ſoli incubuere repertis*. 6 Æn. non auſi uti ac frui iis. 28 Acclamationibus convaſatis ſupra mortalitatē ſe efferri opinatu. 29 Magiſtratibus pro Roſtris gerendis. Erant enim *Roſtra* locus ante curiam, unde edicta publica, & ad populum verba fiebant, navium, ab Antiatibus captarum, roſtris adornatus. In Roſtris Magiſtratus ſedentes jus dicebant, & ibidem leges ferebantur, & conciones habebantur. 30 *Famaque potitur, Multo ante in vulgus: totus popularibus auris Impelli, plauſuque ſui gaudere theatri*. Lucan. de Pomp. l. 1. 31 Honoris cupidum. 32 Graduum ordines in theatro. 33 Quia ſæpe redditur plauſus plebis & patrum.

1 Hanc olim veteres 2 vitam coluere 3 Sabini.
Hanc 4 Remus, & 5 frater: 6 ſic fortis 7 Etruria crevit;
Scilicet & rerum facta eſt 8 pulcherrima Roma,
9 Septemque una ſibi 10 muro circumdedit arces.
11 Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & 12 ante
Impia quam cæſis gens eſt 13 epulata 14 juvencis,
15 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam 16 audierant inflari 17 claſſica; necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
18 Sed nos 19 immenſum ſpatiis confecimus æquor;
Et jam tempus equum 20 fumantia 21 ſolvere colla.



1 Vitæ ruſticæ laudationem firmat teſtimoniis humanis & divinis. 2 Ruſticanam. 3 Qui Tacienſes. Italiæ populi. 4 Romani, qui Rhamnenſes. 5 Romulus. 6 Per agriculturam. 7 Hetruſci qui Luceres 8 Caput orbis. 9 Montes, Capitolinum, Aventinum, Cœlium, Exquilinum, Viminalem, Quirinalem, Palatinum. 10 Sc. *uno*, id eſt, unis mœnibus. 11 Ante Jovis regnum, qui educatus fuerat in Dicte, monte Cretæ. Ante argenteam ætatem. 12 Antequam carne veſcerentur mortales, ſponte natis terræ fructibus contenti, nec parcerent ipſis bobus ruſtici operis ſocii, Cereris miniſtris. 13 Epulum publicum conſtituit. 14 Quod impium videtur, cum ſint ſociis laboris. 15 Etiam optimus, aurea ſæcula inſtituens, qui aurea ætate regnavit in Latio agriculturamque ibidem edocuit: de quo ſic Poeta noſter Æn. 8. *Primus ab ætherio venit Saturnus ab oris Arma Jovis fugiens*, &c. 18 Homines. 17 Signa bellica, ut tubas, lituos, & cornua, id eſt, nondum erant Bella. Ovid. Met. 1. *Non tuba directi, non æris cornua flexi. Non galeæ, non enſis erat, ſine militis uſu Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.* 18 Priorem librum clauſus Poeta, a Martis equis, non audientibus habenas in abruptum rapiebatur: hic autem Pacis Ruſticæ equis, diurnum opus emeritis, & curſu confecto, labore defatigatis ſolvuntur colla fumantia. 19 Abſolvimus immenſam materiam, magnamque operam in re ruſtica navavimus. 20 Ex diuturno labore. 21 A jugo eximendi, id eſt, jam faciendus eſt finis materiæ peractæ.

# GEORGICORUM

## LIBER III.

### ARGUMENTUM.

VOvet Auguſto templum Honoris & Monimentum Æternitatis. Equorum cura & Boum. Taurorum pugnæ. Equarum amor. Tractatio ovium & caprarum. Præcepta de lana, de lacte, de canibus alendis, fugandis ſerpentibus, pecorum morbis. Hinc occaſio ſumpta deſcribendæ peſtis, quæ graſſata eſt per Alpinas & Venetas regiones.

TE quoque magna 1 Pales, 2 & te 3 memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo; 4 vos ſylvæ, amneſque 5 Lycæi.
6 Cætera, quæ vacuas 7 tenuiſſent 8 carmine mentes,
Omnia jam vulgata: quis aut 9 Euryſthea 10 durum,
Aut 11 inlaudati neſcit 12 Buſiridis 13 aras?
Cui non 14 Dictus 15 Hylas 16 puer, & Latonia 17 Delos?
18 Hippodameque, humeroque 19 Pelops 20 inſignis 21 eburno,
22 Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim

1 Tol-

1 Uti prioribus libris Cererem frugum, & Bacchum vini parentes, ſic quoque dona tua, id eſt, pabula, cum laude tua carmine deſcribemus, o Pales, nemorum & pabuli Dea: in cujus honorem Romani Palilia inſtituerunt, ne pabuli anguſtia premerentur. 2 Et te Apollo, qui propter Amphryſum fl. paviſti pecus Admeti regis Theſſaliæ. 3 Nominande & memoria digne. 4 Sc. *canemus*, id eſt, in hoc libro paſcua & pecora, id eſt, rem paſtoralem pertractabimus. 5 Montis Arcadiæ pecoroſæ, Mercurio & Pani familiaris. 6 Namque fabuloſa illa, quæ male feriatas & ſecuras aures delinire poterant, omitto tamquam trita, pervulgata, ac vilia. 7 Res carmine deſcribendæ. 8 Occupare potuiſſent. 9 Mycenarum, Lacædemoniorumque regem. 10 Imperiis, ut qui, Junone dictante, Herculem ad duodecim labores ſeu certamina impulerit. 11 Qui nihil unquam laude dignum dixerit aut fecerit, quo ſe a vituperio redimeret: ne profecto quidem die nominandus, vide Agell. l. 2. c. 6. Quem Iſocratis encomium ab infamia non vindicarit. 12 Regis Ægypti. Quis, inquit Poeta, neſcit has fabulas? Si quis neſciat, Mythologos per me adeat. 13 In quibus hoſpites immolavit: ſed cum in Hercule fruſtra tentaſſet, ab eo interfectus eſt. 14 Carmine narratus. 15 De quo ſupra 6. Eclog. 16 Herculi dilectus, & a Nymphis raptus. 17 Inſula Ægei maris, in qua Latona enixa eſt Apollinem & Dianam. 18 Oenomai, Piſarum & Elidis regis, filia: dicta quaſi *equorum domitrix*, aut *bellicoſa*: cujus nuptias curſu & fraude Myrtilli meruit Pelops. 19 Filius Tantali, a quo *Peloponneſus* dicta eſt. 20 Clarus. 21 Reſtituto pro carneo quem Ceres eſu abſumpſerat. 22 Strenuus equis, id eſt, domitor equorum Oenomai, quibus Hippodamiam vicit.

1 Tollere humo, 2 victorque virum 3 volitare per ora.
4 Primus ego in patriam mecum ( modo vita ſuperſit )
Aonio rediens deducam vertice Muſas,
Primus 5 Idumæas referam tibi, Mantua, 5 palmas,
6 Et viridi in campo templum de marmore ponam
7 Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus 8 errat
9 Mincius, & tenera 10 prætexit arundine ripas:
11 In medio mihi Cæſar erit, templumque 12 tenebit.
13 Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina curtus.
Cuncta mihi, 14 Alpheum linquens, lucoſque 15 Molorchi,
16 Curſibus, & 17 crudo 18 decernet Græcia 17 ceſtu.
Ipſe, caput tonſæ foliis ornatus 19 olivæ,
Dona 20 feram. 21 Jam nunc 22 ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, 23 cæſoſque videre juvencos:
Vel 24 ſcena 25 ut 26 verſis 27 diſcedat frontibus; utque
Purpurea 28 intexit 29 tollant aulæa Britanni.



1 Erigere a re humili, Hor. Od. 2. l. 3. de virtute *Cœtus vulgares & udam Spernit humum fugiente penna.* 2 Voti compos: Græcorum victor: namque ego primus, &c. & 3 Ennius. *Nemo me lacrymis decoret; nec funera fletu Faxit: cur voliti vivus per ora virum.* 4 Prius ego ex Latinis, inito cum Græcis Poetis certamine, referam Muſas Muſarumque præmia, victoriæ inſignia, palmas ex Helicone Mantuam, e Græcia in Italiam. 5 Gloriam & laudem, qualem habent palmis coronati, quorum Idumeæ præſtantiſſimæ habentur, id eſt, primus ego merebor nobili palma coronatus in patriam meam redire. 6 Et victoriæ monimentum erigam, ponamque Honoris templum atque Æternitatis ex marmore, Auguſto Cæſari conſecratum. 7 Prope, juxta. Eclog. 8 Propter *aquæ rivum viridi procumbit in herba.* Ovid. Propter *humum volitat.* Ter. Adelph. *Hic* propter *hunc aſſiſte.* 8 Circumfluit non recto tramite, erranti ſimilis. 9 Fluvius apud Mantuam in Padum incidens. 10 Cooperit & munit. 11 Stabit itaque in medio templi Auguſti ſimulacrum. Tutelaris ſc. Dei, 12 Tuebitur, ſervabit. 13 Victor ego purpura conſpicuus, in agro Mantuano inſtituam in honorem Cæſaris Circenſes ludos, ex more Romano, 25 miſſum per factiones 4. h. e. 100. quadrigarum veteri inſtituto, ad ripam fluminis. 14 Omiſſis in poſterum Olympicis prope Alpheum fl. Elidos, & Nemeæi ubi Molorchus excepit Herculem, hoſpitio, huc ad Mantuanos ſolemnes confluet cuncta plebes Græcorum noſtros hoſce ludos ceſtibus & palæſtra celebratura, 15 A Molorcho denominati. 16 Equorum. 17 Munimine manuum, quo pugiles ſe invicem cædunt, ex corio crudo & plumbi pleno. 18 Certabit. 19 Victoris in Olympiacis præmii. 20 Offeram Auguſto, templi ipſius præſidi. 21 Ante conſtitutum templum. 22 Sacrificia & ludos: quales in ſolemnibus ſacrificiis duci conſuevere per imaginationem ducere ad templa, in quibus ſunt Deorum ſacra, delectat. 23 Mactatos propter ſacrificia. 24 Umbraculum ad ludos ſcenicos exhibendos exſtructum. 25 Quo pacto. 26 Περιακτος, verſatilis ſcena hinc inde diſcedens. 27 A loco priore. 28 In aulæis. 29 Sic acu picti, & aulæis intexti, ideantur ferre velamenta parietum aularum ex purpureo filo contexta.

In 1 foribus pugnam ex auro, ſolidoque 2 elephanto
3 Gangaridum faciam, victoriſque arma 4 Quirini:
Atque hic 5 undantem 6 bello, 7 magnumque fluentem
8 Nilum, ac 9 navali 10 ſurgentes ære columnas.
11 Addam urbes Aſiæ 12 domitas, pulſumque 13 Niphaten,
Fidentemque 14 fuga Parthum, verſiſque ſagittis,
Et duo rapta 15 manu 16 diverſo ex hoſte 17 trophæa,
18 Biſque triumphatas utroque ab litore 19 gentes.
20 Stabunt & Parii lapides, 21 ſpirantia ſigna,
22 Aſſaraci proles, 23 demiſſæque 24 ab Jove gentis
Nomina: Troſque 25 parens, & 26 Trojæ Cynthius auctor.
27 Invidia 28 infelix 29 furias amnemque 30 ſeverum
31 Cocyti metuet, 32 tortoſque Ixionis angues,
Immanemque rotam, & 33 non exſuperabile 34 ſaxum.

1 In-

1 Sc. *templi*, id eſt, in veſtibulis. 2 Ebore. 3 Ex ſpe & voto Poeta hoc potius, quam ex victoria parta, aut pugna commiſſa cum Gangaridis pop. Indiæ ultra Gangem. 4 Auguſti: ex hiſtoria: tractâtum in Senatu, *an Auguſtus condito Imperio, Romulus* vocaretur. Florus & Sueton. Auguſt. 7. cap. 5 Ex Ægypto cum claſſe & exercitu, minantes Imperio ruinam Antonium & Cleopatram ab Auguſto devictos. 6 Rebus bellicis, ut armis & navibus: Antonius enim & Cleopatra duxere armatas naves quingentas in Auguſtum. 7 Valde, habet enim ſeptem oſtia. 8 Ægypti fluvium. 9 Columnas ex ære, roſtris victarum navium detracto, conflatas & erectas. 10 Editiores. 11 In ſculptura. 12 Ab Auguſto. 13 Armeniæ fluvii accolas domitos. 14 Fuga ſimulata *mittentem poſt terga ſagittas.* De quibus lege Juſt. l. 42. 15 Cæſaris victoris. 16 Tam orientali, quam occidentali. 17 Spolia. *Tropæum* autem proprie eſt *converſio*: qui enim dux hoſtem in fugam converterat, Tropæum merebatur: qui autem plena victoria conſequeretur triumphum: ſæpe arbor, cui hoſtium ſpolia affigebantur, Tropæum diſcebatur. Vide Æn. 11. 18 Bis in triumphum actas, & de quibus bis triumphatum eſt ſub Cæſare, & ſub Auguſto. 19 Dalmatas & Cantabros. Sueton. Florus, Meſſala, Corv. 20 Stabunt & ad ornatum templi in foribus ex marmore candido, quod in Paro inſula plurimum naſcitur, ad vivum expreſſæ effigies Jovis, Dardani, Eritchtonii, Trois, Aſſaraci, Capyos., Anchiſæ, Æneæ, Julii, unde gens Julia. 21 Quaſi ſpiritum habeant, ſpirare viſa. 22 Principis Trojani, unde Julius & Auguſtus originem traxerunt. 23 Deductæ. 24 Per Dardanum & Electram. 25 Aſſaraci. 26 Apollo, qui cum Neptuno condidit Trojam, *vel* cujus oraculo monitus Ilus condidit Ilium. 27 Infra hæc ſtabit. Invidia non auſa hiſcere, utpote metuens ultrices Furias, pœnas Cocyti, rotæ Ixioniæ, ſaxi Siſyphii. 28 Quia ſeſe plus, quàm inviſum cruciat: unde Horat. *Invidus alterius rebus macreſcit opimis.* Vid. Ov. Met. 2. 29 Megæram, Tiſiphonem & Alecto. 30 Implacabilem. 31 Fluvii infernalis a perpetuo luctu denominati. 32 Quibus Ixion eſt religatus ad rotam, poſtquam illicitos Junonis petivit amplexus. De hoc ſupplicio refert Tibullus quoque l. 2. *Illic Junonem tentare Ixionis auſi Verſantur celeri noxia membra rota.* 33 Quod exſuperare non valet ſummum montis cacumen: de quo vide Ovid. Met. 10. & Æn. 6. Q. q. Quiſque huic operi inviderit ob has Cæſaris laudes, æterna ſibi ſupplicia timere debet. 34 Siſyphi ſc.

1 Interea 2 Dryadum ſylvas, ſaltusque ſequamur
3 Intactos, tua, Mecœnas, 4 haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat: 5 en age 6 ſegnes
Rumpe moras: 7 vocat ingenti clamore 8 Cithæron,
Taygetique 9 canes, domitrixque 10 Epidaurus equorum:
Et vox 11 aſſenſu nemorum 12 ingeminata remugit.
13 Mox tamen 14 ardentes 15 accingar dicere pugnas
16 Cæſaris, & nomen fama tot 17 ferre per annos,
18 Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.
19 Seu quis, Olympiacæ 20 miratus præmia palmæ,
21 Paſcit equos; ſeu quis fortes ad aratra juvencos;
Corpora præcipue matrum legat. 22 Optima torvæ
Forma bovis, cui 23 turpe caput, cui 24 plurima cervix,
Et crurum tenus a mento 25 palearia pendent.
Tum longo nullus lateri 26 modus: omnia magna:
Pes etiam, & 27 camuris 28 hirtæ ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis 29 inſignis, & 30 albo,
Aut 31 juga detrectans: interdumque 32 aſpera cornu,
Et 33 faciem tauro propior, quæque 34 ardua tota,
Et gradiens 35 ima 36 vertit veſtigia cauda.

E 3 Ætas

1 Dum Auguſto templum de marmore ponam. Redit ad inſtitutum ſuum, quod eſt Georgica deſcribere. 2 Nymphæ hæ quercuum, arborum, ut ſupra, id eſt, rem agreſtem. 3 Argumentum a Poeta nemine haƈtenus traƈtatum. 4 Non parvi pendenda ſed ardua. 5 Adhortatio ſui. 6 Quæ ſegnes efficiunt, inutiles. 7 Nos ad ſe deſcribendum. 8 Mons Bœoticæ paſcuis nobilis: ut & Bacchantium clamore. 9 Montis Laconiæ, quæ canibus ſtrenuis clara. 10 Illyrii civitas equis clara. 11 Quia nemora reſonando videntur idem velle. 12 Duplicata reſonat. 13 Paulo poſt, facto hoc opere. 14 Ardore factas. 15 Diſponat carminibus meis laudare: quod revera fecit, nam Æn. 8. deſcripſit in clypeo Æneæ pugnam & Actiacum bellum, quod geſſit Auguſtus cum Antonio. 16 Auguſti. 17 Extollere. 18 Filii Laomedontis & fratris Priami, cujus prima origo fuit a Dardano & Electra, id eſt, quot anni ſint a te uſque ad mundi principium. Tithoni longævitas nota eſt ex Auroræ voto, & fabulis. 19 *Secunda libri pars*. Si quem juvet equos alere alipedes ad curſum & certamina in Olympicis aliisve ludis, ſive ſtrenuos ad laborem & arandum matres in utroque genere, equas ſc. & vaccas accurate eligat ad generationem. Horat. Od. 1. l. 1. *Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegiſſe juvat, metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos*. 20 Cum admiratione affectas. 21 Alit. 22 *Vaccæ optimæ ſigna*. 23 Magnum & deforme. 24 Craſſa & longa. 25 Pelles dependentes ſub collo. 26 Menſura proportionabilis cæteris membris. 27 Curvis. 28 Hirſutæ, piloſæ. 29 Notata. 30 Albo colore immixtis. 31 Nolens præ torvitate ſubire aratrum. 32 Petens & minans. 33 Facie, aut ſecundum faciem, id eſt, habens faciem ſimiliorem tauro, quam vaccæ, id eſt, maſculo quam fœmellæ. 34 Alta, procera. 35 Uſque ad terram demiſſa. 36 Purgat, delet, ſicut ſcopis vertitur atrium, id eſt, cauda ſit longa.

Ætas 1 Lucinam juſtoſque pati 2 Hymenæos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos;
3 Cætera nec 4 fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, 5 ſuperat gregibus dum læta juventus,
Solve mares, mitte in venerem 6 pecuaria 7 primus.
Atque aliam ex alia generando 8 ſuffice prolem.
9 *Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi*
10 *Prima fugit: 11 ſubeunt morbi, 12 triſtiſque ſenectus,*
*Et labor, & duræ 13 rapit inclementia mortis.*
Semper 14 erunt, quarum 15 mutari corpora malis,
Semper 16 enim 17 refice: ac, ne poſt 18 amiſſa requiras,
19 Anteveni, & ſobolem 20 armento 21 ſortire quotannis.
22 Nec non & pecori eſt idem delectus equino:
Tu modo, 23 quos in ſpem ſtatues ſubmittere 24 gentis,
Præcipuum 25 jam inde a teneris impende 26 laborem.
27 Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, & 28 mollia crura 29 reponit;
Primus & ire 30 viam, & fluvios tentare 31 minaces
Audet, & 32 ignoto ſeſe committere ponti,
Nec vanos horret 33 ſtrepitus. Illi 34 ardua cervix,
35 Argutumque caput, 36 brevis alvus, obeſaque terga:

1 Lu-

1 Partum. Dea partus pro partu ponitur. 2 Admiſſiones, coitus, *Catachreſtice*: a Deo nuptiarum Hymenæo ὑμὴν, membranula virginitatis clauſtrum. 3 Reliqua ætas, id eſt, ante quartum annum & poſt decimum. 4 Geniture, propagationi. 5 Dum ſuperſtat ætas fœturæ habilis, admiſſuræ vacent: quo perpetuetur ſoboles, & conſervetur ſpecies. 6 Pecora. 7 Cùm primum congruerit. 8 Subminiſtra, ſubſtitue. 9 Et quia in fluxu omnia ſunt, avolatque ætas vegeta, ſubitque ætatis lex in fundo mutandi ſubinde & mares & fœminæ effœtæ vegetioribus, ne intereat aut degeneret ſoboles. 10 Unde Ovid. de Arte: *Cito pede labitur ætas, Nec bona tam ſequitur, quam bona prima fuit*. Et Juv. Sat. 9. *feſtinat enim decurrere velox Floſculus anguſtæ, miſeræque breviſſimæ vitæ Portio, dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus*. 11 Subſequuntur. 12 Ter. Phor. *Ipſa ſenectus morbus eſt*. Horat. *Multa ſenem circumveniunt incommoda*. 13 Delet & extinguit. 14 Mares, & præcipue vaccæ. 15 In melius. 16 Itaque. 17 Suffice, ut ſuccedatur a novis. h...aph. a foro & judiciis: au reforma in melius. 18 Genus bonorum armentorum degenerando ad interitum intercidiſſe. 19 Præveni. 20 Reficiendo. 21 Elige. 22 Eadem quoque diligentia adhibenda eſt circa equos, ut *corpora præcipue matrum legat*: item, ut quotannis ſuboles armento eligatur. 23 Admiſſarium & equam, id eſt, qui admittantur ad generationem. 24 Generis & gregis equini. 25 Jam inde a pullo: ut a generoſis parentibus deſcendat. 26 Diligentiam & curam illis equis. 27 Mox ut natus eſt. Tradit jam equi nobilis generoſique ſigna. 28 Facili motu, & agili. 29 Iterum ponit, reducit alterno crurum explicatu. 30 Inſolitam & periculoſam. 31 Turbidos & tumidos. 32 Per quem prius iter non fecerat. 33 Ut arborum vento concuſſarum, & ſimilium. 34 Excelſa, ſublata, erecta. 35 Exiguum, breve. 36 Subſtricta.

1 Luxuriatque toris animoſum pectus: 2 honeſti
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
3 Et gilvo. Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare 4 loco neſcit, 5 micat auribus, & tremit artus,
6 Collectumque 7 premens 8 volvit ſub natibus 9 ignem.
Denſa 10 juba, & dextro jactata 11 recumbit in armo.
At duplex 12 agitur per lumbos ſpina, 13 cavatque
Tellurem, & 14 ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis 15 Amyclæi domitus 16 Pollucis habenis
Cyllarus & quorum Graii 17 meminere poetæ,
Martis 18 equi 19 bijuges, & magni 20 currus Achillis.
21 Talis & ipſe jubam cervice effundit equina
Conjugis adventu 22 pernix, 23 Saturnus, & altum
Pelion hinnitu 24 fugiens implevit 25 acuto;
26 Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis
27 Deficit, 28 abde domo; nec turpi ignoſce ſenectæ.
29 Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque 30 laborem
31 Ingratum trahit: &, ſi quando ad 32 prælia ventum eſt,
Ut 33 quondam in ſtipulis magnus ſine viribus 34 ignis,
35 Incaſſum furit. Ergo 36 animos, ævumque notabis



1 Abundat pulpis. 2 Pulchri, & qui merentur honorem ſunt pulli, aut equi rubri cum ſplendore, & cærulei, ſubvirides cum nigro commixto. 3 Et qui in alvo gilvas, id eſt, ſubcroceas habent maculas. 4 Uno eodemque. 5 Attigit & rurſum deprimit aures, & habet membra trementia ex animorum vehementia. 6 Inſpirando. 7 Al. *fremens*. 8 Elatis naribus proflabit animoſos ſpiritus. 9 Calidum flatum atque anhelitum. 10 Juba colli eſt illi. 11 Quieſcit, reponitur. 12 Deducitur. 13 Ingrediens ejicit. 14 Habens cornu ſolidum & integrum, non fiſſum. 15 Apud Amyclas, Laconiæ urbem, orti. 16 Æque domitoris equorum ac Caſtoris, quorum utrique alternis inſervit Cyllarus; non ſecus ac Caſtor, & Pollux Caſtores dicti ſunt. 17 Mentionem fecerunt. 18 Dimos & Phobos. 19 Bini jugum trahentes in curru Martis. 20 Equi trahentes currum ſtrenui Achillis, Xanthus. Balius. Pegaſus. 21 Effectus equus. 22 Celeriter currens, quia equus. 23 Saturnus Phyliram compreſſit, interventu uxoris Opis, ſe in equum convertit, fugitque in Pelion Theſſaliæ montem. 24 A facie conjugis. 25 In ſignum ferocis animi prolato. 26 Bellatorem equum & admiſſarium, licet optimum. 27 Deficit a viribus. 28 Contine domi, & ſegrega ab equabus, ne coeat. 29 Eſt ſegnis ad coitum. 30 Martis, non Veneris, de qua jam ante. 31 Inutilem & minus gratum. 32 Concertamina equorum. 33 Quandoque, aliquando. 34 Sc. *crepat*: quia cum ipſum combuſtile non ſit capax vehementis caloris, nec habeat vim reſiſtendi, cito extinguitur & languet ignis. 35 Excandeſcit in vanum, quia non poteſt rebellare. 36 Animoſitatem equi admiſſarii.

Præcipue 1 hinc alias 2 artes, 3 prolemque parentum,
4 Et quis cuique dolor victo, quæ gloria 5 palmæ.
6 Nonne vides, cum 7 præcipiti certamine campum
8 Corripuere, 9 ruuntque effuſi 10 carcere currus:
Cum ſpes 11 arrectæ 12 juvenum, 13 exultantiaque 14 haurit
Corda pavor pulſans: 15 illi inſtant 16 verbere torto,
Et 17 proni dant lora; 18 volat vi 19 fervidus axis:
Jamque humiles, jamque elati 20 ſublime videntur
Aera 21 per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras.
22 Nec mora, nec 23 requies: At fulvæ 24 nimbus arenæ
Tollitur: 25 humeſcunt 26 ſpumis, 27 flatuque ſequentum.
28 *Tantus 29 amor laudum, tantæ 30 eſt victoria curæ!*
31 Primus 32 Erichthonius currus, & quatuor auſus
Jungere equos, 33 rapidiſque rotis inſiſtere victor.
Fræna 34 Pelethronii Lapithæ, 35 gyroſque 36 dedere
Impoſiti 37 dorſo, atque 38 equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare 39 ſuperbos.
40 Æquus 41 uterque labor: 42 æque juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis & 43 curſibus acrem,
Quamvis ſæpe 44 fuga verſos 45 ille egerit hoſtes,

Et

1 Deinde notabis. 2 Ad quas eas deſtines. 3 Qualem prolem parentes ejus progenuerint olim. 4 Quæ gloriæ cupido eos incenderit, an victores exultaverint, victi doluerint. 5 Victoriæ. 6 Exſpatiatur in deſcriptionem curulis certaminis. 7 Certamine curuli, in quo præcipites currunt. 8 Equi ſimul rapuere. 9 Et cum quadrigæ protrahuntur, quaſi ruant, fuſim emiſſi carceribus, id eſt, repagulis ſeu locis, ubi prius arcebantur. 10 Carceribus. 11 Attentæ ſunt ad victoriam. 12 Aurigarum aut ſpectantium. 13 Salientia de ſpe victoriæ. 14 Sollicitans invadit, ferit. 15 Juvenes aurigæ. 16 Scutica, flagello ex chordis intortis. 17 Inclinato capite, quaſi protrahant equos, habenas laxant. 18 Præceps fertur, ut volare videatur, vehementi tractu equorum. 19 Ex ſubito motu. 20 Sublimiter. 21 Capacem, ac ſi vacuus ſit. 22 *Nec mora, nec requies interdatur ulla*. Lucret. 4. l. 23 Eſt, aurigis & equis. 24 Nubes ſeu globus in morem nubis ex arena flava collectus erigitur, a pedibus animoſorum equorum excitatus. 25 Ipſi equi humeſiunt. 26 Proprii ſudoris. 27 Et anhelitu ſequentium equorum. 28 Epiphonema. 29 Cupiditas. 30 Equis. 31 Docet, qui primi fuerint, equorum domitores. 32 Vulcani & Telluris filius: qui primus dicitur quadrigis uſus, ut decentius celaret pedes ſuos anguineos. Plin. l. 7: Ovid. 2 Met. Alii aliis hoc inventum deferunt. 33 Raptim procurrentibus. 34 Centauri Pelethronium montem Theſſaliæ incolentes. 35 Modum ducendi equos in gyros. 36 Equis. 37 Equino. 38 Equum, inquit Agel. l. 10. cap. 5. & alii. Sic vector, qui vehitur; poteſt tamen ipſe eques intelligi. Lapithæ docuere equitem in armis inſultare ſolo, & fingere equi gyrantis glomeratos greſſus. 39 Superbi animi indices. 40 Utilis eſt. 41 Docendi equum inſultus & ingreſſus. 42 Equiſones & magiſtri equum quærunt annis, animis, & curſu acrem: quibus muniis niſi claret, fruſtra erit in bello victor, fruſtra patriam præſeferet aut parentes. 43 Ut ſciat greſſus glomerare ſuperbos. 44 Fugaverit. 45 Nobilis equus.

Et patriam 1 Epirum referat, forteſque 2 Mycenas;
3 Neptunique ipſa deducat origine gentem.
4 His animadverſis 5 inſtant ſub 6 tempus, & omnes
Impendunt curas 7 denſo 8 diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum,
9 Florenteſque 10 ſecant herbas, 11 fluvioſque miniſtrant,
12 Farraque, ne blando nequat ſupereſſe labori,
Invalidique patrum 13 referant jejunia nati.
14 Ipſa autem macie tenuant armenta 15 volentes:
Atque ubi concubitus primos jam nota voluptas
16 Sollicitat, frondeſque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam 17 curſu quatiunt, & ſole fatigant,
18 Cum graviter 19 tunſis 20 gemit area frugibus, & cum
21 Surgentem ad zephyrum paleæ 22 jactantur 23 inanes,
24 Hoc faciunt, nimio ne 25 luxu obtuſior uſus
Sit genitali 26 arvo, & 27 ſulcos oblimet inertes:
Sed 28 rapiat ſitiens 29 Venerem, interiuſque 30 recondat.
Rurſus cura patrum 31 cadere, & ſuccedere 32 matrum
Incipit, 33 Exactis gravidæ cum menſibus 34 errant,
35 Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, 36 & acri
Carpere prata fuga, fluvioſque innare 37 rapaces.
Saltibus in 38 vacuis paſcant, & plena 39 ſecundum
Flumina: 40 muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncæque 41 tegant & 42 ſaxea procubet umbra.
43 Eſt lucos Silari 44 circa, ilicibuſque virentem

1 Supra Georg. 1. *Eliadum palmas Epirus equarum.* 2 *Aptum dices equis Argos, diteſque Mycenas.* Horat. 3 Deſcendatque ab ipſo equo, quem Neptuni percuſſa tridente tellus edidit. 4 His annis, & animis in equo annotatis. 5 Magiſtri armentorum diligenter curat. 6 Admiſſuræ. 7 Taurus ille, quem patrem, maritumque gregis deſignavere, elegere, ſaginent probe ut Veneri ſufficiat prolemque ſimilem gignat. 8 Implere. 9 Al. *Pubentes.* 10 Abſcindunt ei. 11 Aquam fluvialem qua pingues fiant. 12 Frumenta pinguia. 13 Pulli repræſentent macilentiam. 14 Equas aut vaccas jejunio macerant magiſtri armentorum, curſu, ſole, labore areæ laſſandæ, quo melius concipiant. 15 De induſtria. 16 Quærit. 17 Ad curſum impellunt. 18 Die medio. 19 Interciſis. 20 More gementium premitur. 21 Mollius flantem. 22 Ad purgationem frugum, 23 Sine tritico. 24 Magiſtri extenuant ſic armenta. 25 Obeſitate & pinguedine. 26 Utero, naturalibus. Honeſta Metaphora. 27 Receptacula ſeminum hebetata claudat & quaſi limo repleat. 28 Matrix. 29 Equorum ſemen. 30 Claudat meatus. 31 Deficere. 32 Equarum. 33 Menſibus aliquot a conceptu, ubi jam prægnantes vicinæ ſunt partui. 34 Paſcuntur. 35 Laborum immunes, ne abortiant, libere vagentur per nemora. 36 Et curſu veloci, fugienti ſimili carptim tranſire prata. 37 Omnia immiſſa ſecum rapientes. 38 Apertis. 39 Prope. 40 Lanugo viridior. 41 Protegant equas a ſole. 42 Umbra a ſaxis derivata longe extendatur, ut in ea gravidæ recubent. 43 In Lucania, ubi Silarus flumen & Alburnus mons, eſt inſectum quoddam, Latine Aſilus, Græce οἶστρος dictus, qui miſeris modis vexat armenta. 44 Prope.

Plurimus Alburnum 1 volitans cui nomen 2 aſilo
Romanum eſt, 3 œſtron Graii vertere vocantes:
4 Aſper, 5 acerbe 6 ſonans: quo tota exterrita 7 ſylvis
Diffugiunt armenta; 8 furit mugitibus æther
Concuſſus, ſylvæque, & 9 ſicci ripa 10 Tanagri.
11 Hec quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Juno 12 peſtem meditata juvencæ.
13 Hunc quoque (nam 14 mediis fervoribus acrior 15 inſtat)
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
16 Sole 17 recens orto, aut 16 noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum, cura in vitulos traducitur omnis:
18 Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint 19 ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum 20 horrentem fractis invertere glebis.
Cætera paſcuntur virides 21 armenta per herbas.
22 Tu, quos ad 23 ſtudium, atque uſum formabis 24 agreſtem,
Jam vitulos hortare, 25 viamque inſiſte domandi,
Dum 26 faciles animi 27 juvenum, dum 28 mobilis ætas.
Ac primum 29 laxos 30 tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte; dehinc, ubi 31 libera colla
Servitio adſuerint, ipſis 32 e torquibus aptos
Junge 33 pares & coge 34 gradum conferre juvencos:
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur 35 inanes
Per terram, 36 ſummo veſtigia pulvere ſignent;
Poſt valido 37 nitens ſub pondere 38 faginus axis
39 Inſtrepat, & 40 junctos temo trahat 41 æreus orbes.

In-

1 Volitans vernus. 2 Helleniſmus. 3 Quia furorem, quem œſtron vocant, animalibus, quæ perſequitur, inducit. 4 Aculeo aut morſu. 5 Acerbe: Nomen pro Adverbio, Helleniſmus. 6 Volatu. 7 Per ſylvas. 8 Furorem taurorum & boum reſonat. 9 In æſtate. 10 Fl. Lucaniæ. 11 Hujuſmodi œſtro ulta eſt Juno, pellicem Io, Inachi filiam, a Jove in vaccam mutatam, ut lateret uxorem: quo œſtro agitata ſe in mare præcipitavit Ov. Met. 1. 12 Furorem exercens & inferens. 13 Volitantem, id eſt, œſtrum aut aſilum. 14 Sub medio æſtu ſolis, qui fere eſt paulo poſt meridiem. 15 Volitans. 16 Mane aut veſperi. 17 Recenter. 18 Signant notis domini, generis, patriæ, & qui deſtinentur muneri, ſoboli propagandæ, ſacrificiis, aut agriculturæ. 19 Supermittere. 20 Aſperum & herboſum. 21 Vaccæ juniores; ut ſupra: *Ipſa autem macie tenuant armenta*, id eſt, vaccas, diſcretas a maribus. 22 Ratio domandi juvencorum a teneris, & gradatim. 23 Exercitium. 24 Agrorum colendorum. 25 Et rationem inſtitue. 26 Flexibiles & dociles ſunt ad faciendum, quod volumus. 27 Juvencorum. 28 Apta gubernari, mollis, & non dura. 29 Solutos, non prementes. 30 Circulos ſeu torques vimineos. 31 Domita & ultro ſe ſubmittentia. 32 Aptos ex ipſis circulis, id eſt, ex eo, quod pares circulos perpeſſi ſunt. 33 Juvencos conſentientes ac pariter trahentes, æqualium virium. 34 Simul & conjunctim incedere. 35 Non onuſtæ. 36 Diſcant celerius incedere. 37 Laborans. 38 E fago factus. 39 Strepitum validum faciat. 40 Rotas ſibi annexas. 41 Ære munitus ac fortis.

Interea 1 pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec 2 veſcas ſalicum frondes, ulvamque 3 paluſtrem;
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi 4 fœtæ
5 More patrum 6 niveâ implebunt 7 mulctralia vaccæ;
Sed 8 tota in dulces conſument ubera natos.
9 Sin ad bella magis 10 ſtudium, 11 turmaſque feroces,
12 Aut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Jovis in luco currus agitare 13 volantes:
Primus equi labor eſt, 14 animos atque arma videre
15 Bellantum, 16 lituoſque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & 17 ſtabulo frænos audire ſonantes.
Tum magis atque magis 18 blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & 19 plauſæ ſonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulſus ab ubere matris,
20 Audiat: inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, 21 etiamque tremens, etiam inſcius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit 22 æſtas,
23 Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
24 Compoſitis, 25 ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Provocet; ac per 26 aperta volans, ceu liber habenis,
26 Æquora, 27 vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis 28 Hyperboreis Aquilo cum 29 denſus ab oris
30 Incubit, Scythiæque 31 hyemes atque 32 arida 33 differt
Nubila: tum ſegetes altæ, campique 34 natantes
Lenibus 35 horreſcunt flabris, 36 ſummæque ſonorem
Dant 36 ſilvæ, longique 37 urgent ad litora fluctus;

 1 Ille

1 Juvencis vitulis adhuc domandis. 2 Edules ſeu minutas; ſunt enim eſca juvencorum. Sic infra 4. Georg. *veſcumque papaver*. 3 Quæ in paludibus naſcitur. 4 Quæ jam pepererunt. 5 Sicut patribus, id eſt, majoribus noſtris ſolebant, qui lactis ſtudioſi erant. 6 A candore lactis. 7 Vaſa, in quæ mulgetur, id eſt, non mulgebis matres. 8 Totum lac uberum ſuorum expendent in dulces vitulos ad aratra deſtinatos. 9 Docuit, quæ cura ſit circa boves generandos, educandos, domandos habenda, jam ad equos tranſit. 10 Cura. 11 Equeſtres ad bellum. 12 Aut in certamine Olympico curru contendere, qua Alpheus alluit Piſam, oppidum Elidos regionis, ubi ſacer eſt Jovi locus. 13 Celerrime decurrente. 14 Geſtus, qui animos bellantium indicant. 15 Virorum animoſe bellantium. 16 Pati cornuum & lituorum ſtridorem, quibus equites accendi ſolent, necnon ſtrepitum gementium rotarum. 17 In ſtabulo. 18 Sentire blandimenta & popyſmata a manu magiſtri equorum. 19 Molliter palpatæ. 20 Pullus. 21 Dum annis tener & operum rudis vinci laborat. 22 Annus. Al. *ætas*. 23 Carptim, ſtatim efficere greſſum in morem gyri. 24 Arte factis & decentibus. 25 Alterna glomeret volutetque crura. 26 Campos amplos & patentes. 27 Diſcat eſſe velox. 28 A regionibus Scythicis, ſuper quas flat Boreas. 29 Nubiloſus. 30 Cœpit flare. 31 Tempeſtates. 32 ſine pluvia. 33 Diſpergit, diſſipat, & in diverſas regiones fert. Lucret. 1. lib. *Et nubila differt*. 34 Undantes, fluctuantes, criſpantes ſegetes. 35 Contremiſcunt. 36 Summitates arborum. 37 Impellunt ſe.

1 Ille volat, ſimul arva fuga, ſimul æquora 2 verrens.
3 Hic vel ad 4 Elei metas, & maxima 4 campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas 5 aget ore cruentas:
Belgica vel 6 molli melius 7 feret 8 eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum 9 farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito: namque 10 ante domandum
Ingentes tollent animos, 11 prenſique 12 negabunt
13 Verbera lenta pati, & duris parere 14 lupatis.
15 Sed non ulla magis viris induſtria firmat,
Quam Venerem, & 16 cæci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros 17 procul, atque 18 in ſola 19 relegant
Paſcua, poſt montem 20 oppoſitum, & trans flumina 21 lata:
Aut 22 intus clauſos 23 ſatura ad præſepia ſervant.
*Carpit enim* 24 *vires paulatim*, 25 *uritque videndo*
26 *Fœmina*: nec nemorum patitur 27 meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus 28 illa quidem illecebris, & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe 29 ſubigit decernere 30 amantes.
31 Paſcitur in magna ſylva formoſa juvenca:
32 Illi 33 alternantes multa vi prælia miſcent
35 Vulneribus crebris: 35 lavit ater corpora ſanguis,
36 Verſaque in 37 obnixos urgentur cornua vaſto
Cum gemitu. 38 Reboant ſylvæque & magnus 39 Olympus.

Nec

1 Ventus Aquilo. 2 Æquans & quaſi ſcopus purgant, 3 Equus ſc. qui ſicut Aquilo ſupervolat. 4 Currendi terminos, id eſt, curuli certamine, quod in Elide, Peloponneſi urbe, fit; & eſt ſpecies pro genere. 5 Excutiet. 6 Domito, non rebelli. 7 Trahet, id eſt, vel erit equus curſor, vel vectarius. 8 Vehicula & currus Belgis in uſu ad viam, & olim ad prælia; *Eſſedum* proprie eſt genus currus Gallici. 9 Nutrimento ex farre facto. 10 Priuſquam domiti fuerint. 11 Quando capiuntur ad domandum. 12 Nolent. 13 Flagella mollia. 14 Frenis aſperrimis, inſtar lupinorum dentium ferratis. Ov. *Et placido duros accipis ore lupos*. 15 Neque tamen ſagina farrea tantum valet ad incrementum boum & equorum, firmandaſque ipſorum vires; quantum continentia a Venere, in longinqua paſcua mares ablegatos, 16 [illegible] excæcantis homines. [illegible] 18 A vaccis vacua. [illegible] relegant, removent magiſtri pecorum. 20 Non tam tranſitus prohibendi gratia, quam ut amatarum fœminarum deſiderium æquius ferant, habeantque ardoris refrigerium ab interfluentibus aquis. 21 Ne poſſint tranare. 22 In ſtabulis. 23 Plena, & ipſos ſaturantia. 24 Maſcularum. 25 Incendit marium animos dum videtur. Gerundium paſſivæ ſignificationis: ſicut in Bucol. Cantando *rumpitur anguis*. 26 Vacca & quævis alia. 27 Maſculum ſc. 28 Fœmella, ut vacca. 29 Cogit decertare, pugnare. 30 Tauros, quorum pugnam deſcripturus eſt. 31 Secura ſc. amorum. 32 Tauri amantes, *Illi inter ſeſe multa vi vulnera miſcent, Cornuaque obnixi*, &c. 12 Æn. 33 Alternatim vim inferentes. 34 Sc. crebro vulnerando. 35 Lavat, inficit corpora taurorum. 36 Obverſa in alterutrum. 37 In obtinentes & obluctantes tauros imprimuntur. 38 Boatum referunt & mugitum per ſonum Echo. 39 Cœlum.

Nec mos bellantes una ſtabulare : ſed 1 alter
2 Victus abit, longeque ignotis 3 exultat oris ;
4 Multa gemens ignominiam 5 plagaſque 6 ſuperbi
Victoris : tum, quos amiſit inultus, 7 amores ;
8 Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit 9 avitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura jacet 10 pernox 11 inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus 12 hirſutis, & carice paſtus acuta :
Et 13 tentat ſeſe, atque 14 iraſci in cornua diſcit,
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit
Ictibus, & 15 ſparſa ad pugnam 16 proludit arena.
Poſt ubi collectum robur, vireſque refectæ,
17 Signa movet, 18 præcepſque 19 oblitum fertur in hoſtem :
20 Fluctus ut, in medio cœpit cum albeſcere Ponto,
Longius, ex altoque 21 ſinum trahit : 22 utque volutus
Ad 23 terras, 24 immane ſonat per ſaxa, 25 nec ipſo
Monte minor procumbit : at 26 ima 27 exæſtuat unda
28 Vorticibus, 29 nigramque alte 30 ſubjectat arenam.
31 Omne 32 adeo genus in terris hominumque ferarumque
Et 33 genus æquoreum, pecudes, 34 pictæque volucres
35 In furias, ignemque 36 ruunt. 37 Amor omnibus idem.
Tempore 38 non alio catulorum oblita leæna,
Sævior erravit 39 campis : nec funera 40 vulgo
Tam multa 41 informes urſi, 42 ſtragemque dedere
Per ſylvas. Tum 43 ſævus aper, tum 44 peſſima tigris.

Heu !

1 Taurorum. 2 Lucanus hac comparatione utitur l. 2. Statius 2. Thebaid. & Silius 16. 3 Extra ſolum ſuum vitam agit. 4 Multum valde. Cic. Ep. fam. l. 6. Multa Deos veneratus. Idem Non multa peccas. Et hic l. 4. Multa reluctanti. 5 Vulnera. 6 Elati propter victoriam : quia geminat victoria vires. 7 Amicam juvencam. 8 Et reſpiciens paſcua, in quibus dudum imperaverat vaccis. 9 In quibus majores ſui dominati ſunt. 10 Obſtinatus, ut ſe auſteritate reficiat, & pernoctans. 11 Non ſtrato, nudo & aſpero. 12 Spinoſi. 13 Exercitur : 14 Iratus experitur cornuum vires in arboris trunco, tanquam ad paſum exerceat ſe. 15 Pedibus. Unde in Bucol. ait : Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam. 16 Facit præludium & exord. ad pugnam. 17 Redit ad hoſtem nuper victorem, renovat præl. debellat, profligat. Tractum à re militari, ubi ſunt vexilla. 18 Impetuoſus. 19 Negligenter propter partem victoriam agentem. 20 Æn. 11. Qualis ubi alterno procurrens, &c. 21 Curvaturam, volubilitatem atque, id eſt, ut fluctus exercitatur in medio mari, leniter paulatimque per aquas depellitur. 22 Et poſtquam. 23 Scopulos. 24 Immaniter. 25 Et ſtat æqualis ipſi ſcopulo, cui impellitur fluctus. 26 E fundo maris. 27 Ebullit. 28 Gyris & ſcaturiginibus. 29 Quia humidam aut terræ profunde permixtam. 30 Surſum jactat. 31 Hæc regna tenet puer immitis Spicula cujus ſentit in imis Cæruluſ undis grex Nereidum Flammāque nequit relevare mari, mox amat inſani, bellua Ponti, Sen. Hipp. 32 Certe omnino. 33 Piſces. 34 Pulchræ, verſicolores. 35 In furialis amoris ardorem. 36 Præcipites currūt. 37 Omnia hæc amāt, aut eodem modo ſævus & vehemēs eſt. 38 Quam quo furit libidine, amatque. 39 Per campos. 40 Paſſim. 41 Turpes, immanes. 42 Proſtrationem cadaverum. 43 Tempore amorum. 44 Immaniſſima.

Heu ! 1 male tum Libyæ, 2 ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota 3 tremor 4 pertentet equorum
Corpora, ſi tantum 5 notas 6 odor attulit 5 auras !
Ac neque eos jam fræna virum, nec verba ſæva,
Non ſcopuli, rupeſque cavæ, atque 7 objecta retardant
Flumina, correptoſque unda 8 torquentia 9 montes.
10 Ipſe ruit, denteſque Sabellicus 11 exacuit ſus,
Et pede 12 proſubigit terram frigat 13 arbore coſtas,
Atque hinc, atque illinc humeros ad vulnera 14 durat.
Quid 15 juvenis, magnum cui verſat in oſſibus 16 ignem
Durus amor ? nempe abruptis turbata procellis
17 Nocte natat cæca ſerus 18 freta : 19 quem ſuper ingens
20 Porta tonat cœli, & ſcopulis illiſa 21 reclamant
Æquora ; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere 22 virgo.
Quid Lynces Bacchi 23 variæ, & genus acre luporum,
Atque canum ? quid, quæ 24 imbelles dant prælia cervi ?
Scilicet ante 25 omnes furor eſt inſignis equarum :
Et 26 mentem Venus ipſa dedit, quo tempore 27 Glauci
Potniades 28 malis membra abſumpſere quadrigæ.
29 Illas ducit amor 30 trans Gargara ; tranſque 31 ſonantem
32 Aſcanium : 33 ſuperant montes, & flumina manant.
Continuoque, 34 avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis ( 35 quia vere calor redit oſſibus ) illæ

1 Ore

1 Periculoſe. 2 Deſertis. 3 Impetus, ex titillatione venerea, dum erumpere laborat, trepidans. 4 Afficiat. 5 Flatum & ſpiritum notum equis. 6 Equarum. Nota eſt hiſtoria equi Darii. 7 Interpoſita. 8 Volventia. 9 Ingentes lapides & ſcopulos. 10 Ipſe porcus, qui plurimus eſt in Sabinis, præceps fertur tempore amorum, id eſt aper quilibet. Species pro genere. 11 Inter ſe, atterendo, non ad ſaxa aut arbores, ut alii volunt. 12 Effodit. 13 Ad arborem. 14 Loricat ſe luto, induratque ad prælium. Ariſt. 6. Hiſt. Anim. c. 18. Pl. l. 8. c. 52. 15 Leander egit : ex Muſæo, Ovidio in Ep. Heroid. 16 Amoris. 17 Obſcura : quod & Leander ipſe apud Ovidium ad Heronem ſuam ſcribens ait, *Nox erat incipiunt (namque eſt meminiſſe voluptas) Cum foribus patriis egrediebar, amans. Nec mora depoſito pariter cum veſte timore, jactabam liquido brachia lenta mari.* 18 Helleſpontium. 19 Juvenem. 20 Aer. 21 Magnum ſonitum contra mittunt. 22 Hero, quæ decreverat jam tum mori. Ovid. *Si tibi non parcis, dilectæ parce puellæ : Quæ nunquam niſi te ſoſpite, ſoſpes erit.* 23 Maculoſæ, quæ Bacchi currum trahere finguntur. 24 *Si conjugio timuere ſuo poſcunt timidi prælia cervi*, &c. Sen. Hipp. 25 Alios amores. 26 Talem impetum amoris. 27 A Glauco educatæ Glaucus, filius Siſyphi, ſprevit ſacra Veneris : irata Dea equas ipſius ſtimulis ſuis furiavit, ita ut Glaucum diſcerperent juxta Potniam, Bæotiæ urbem, non procul a Dirce. 28 Maxillis & dentibus membra Glauci dilaceraverunt. 29 Fert & impellit equas. 30 Trans montes & flumina. *Aſcanius* fl. Myſiæ. 31 Impetu aquarum. 32 Aſcanius eſt fluvius Myſiæ. 33 Equæ tranſcendunt. 34 Calidis ignibus amoris. 35 Equæ libidinis furiis extimulantur circa vernum Æquinoctium.

1 Ore omnes verſæ in Zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque leves auras: & ſæpe ſine 2 ullis
Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos, & 3 depreſſas convalles
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus;
In Boream Caurumque, 4 aut unde 5 nigerrimus Auſter
Naſcitur, & 6 pluvio contriſtat frigore cœlum.
7 Hic demum, 8 hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores lentum diſtillat ab 9 inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe 10 malæ 11 legere novercæ,
Miſcueruntque herbas, & 12 non innoxia verba.
13 Sed fuit interea, 14 *fugit irreparabile tempus*,
Singula dum capti circumvectamur 15 amore.
16 Hoc ſatis armentis: 17 Superat pars altera 18 curæ,
19 Lanigeros 20 agitare greges, 21 hirtaſque capellas:
Hic 22 labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
23 Nec ſum animi dubius, verbis 24 ea vincere 25 magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
26 Sed me 27 Parnaſſi 28 deſerta per ardua dulcis
Raptat 29 amor: Juvat ire 30 jugis, qua nulla 31 priorum
Caſtaliam 32 molli 33 divertitur 34 orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, 35 magno nunc ore ſonandum.

In-

1 Sedandæ æſtuantis libidinis deſiderio, aſcendunt in montes converſæ ad Zephyrum, illius excipiunt auras, hinc concipiunt fœtum quidem abortivum, qui diſtillat ab inguine, viroſus diciturque Hippomanes. De alio Hippomane *caruncula naſcentis equi de fronte revulſa* infra lib. 4. Æn. 2 Ullo maſculorum ſemine aut commixtione. 3 Humiles. 4 ventum flantem ab occaſu ſolſtitiali. 5 Caliginoſiſſimus. 6 Ex pluvia aut cum pluvia nato, id eſt, grandine. 7 Ex hoc furore libidinis. 8 Quia ἵππος *equus* & eſt μανία *equæ furor*. 9 Pudibundis equæ. 10 Ardentes amore Privignorum, ut Phædra, & aliæ veneficæ ſupra 1. Georg. 11 Collegerunt. 12 Noxia. 13 Caſtigat ſtudium ſuum ſingulis nimis immoratum: tranſitque ad *curam ovium & caprarum, quæ eſt tertia libri hujus pars*. 14 De veloci curſu temporis Ovid. 3. de Arte. *Ludite, cum anni more fluentis aquæ. Nec quæ præteriit, rurſum revocabitur unda, Nec quæ præteriit, hora redire poteſt*. 15 Suſcepti operis. 16 Sc. dictum eſt de majoribus animalibus, ut bobus & equis. 17 Supereſt. 18 Negotii ſuſcepti. 19 Ut oves. 20 Sc. *verbis*, id eſt, deſcribere. 21 Setoſas aut piloſa. 22 Labor veſter naſcitur in tuendis minoribus animalibus, vel labor meus in ornanda re tam humili: unde & laus major: ut l. 4. Georg. *In tenui labor, at tenuis non gloria*. 23 Compone cum Lucretio, quem imitatur. *Nec me animus fallit, quam ſint obſcura: ſed acri Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna*, &c. l. 1. 24 Eas res extollere. 25 Difficile. 26 *Me vero primum dulces ante omnia Muſæ, Quarum ſacra fero, ingenti perculſus amore*, &c. ſupra 2. Georg. 27 Montis illius in Phocide, Muſis conſecrati. 28 *Avia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo*, &c. Lucret. l. 1. & 4. 29 Suſcepti negotii aut gloriæ ſpectatæ. 30 Per juga Parnaſſi montis ea parte &c. 31 Veterum Poetarum. 32 Facili aſcenſu. Eſt enim fons Caſtalius ad ima Parnaſſi montis in Phocide. 33 Traducit ad Caſtalium fontem. 34 Semita. 35 Nunc decet ſonare examine res parvas extollentè.

Incipiens, 1 ſtabulis edico in mollibus, 2 herbam
Carpere oves, dum mox 3 frondoſa reducitur æſtas;
Et multa duram ſtipula filicumque 4 manipulis
Sternere 5 ſubter humum; glacies ne frigida lædat
6 Molle pecus, 7 ſcabiemque ferat, 8 turpeſque podagras;
9 Poſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris
10 Arbuta ſufficere, & fluvios præbere recentes;
Et ſtabula 11 a ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem; cum frigidus olim
Jam 12 cadit, 13 extremoque irrorat Aquarius anno.
14 Hæ quoque non cura nobis leviore tuendæ;
Nec minor 15 uſus erit; 16 quamvis 17 Mileſia magno
Vellera 18 mutentur 19 Tyrios incocta rubores.
20 Denſior 21 hinc ſoboles; hinc largi copia lactis;
Quam magis 22 exhauſto ſpumaverit 23 ubere 24 mulctra,
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas, 25 incanaque menta
26 Cinyphii tondent hirci, 27 ſetaſque comantes
28 Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
29 Paſcuntur vero ſylvas, & 30 ſumma 31 Lycæi.
32 Horrenteſque rubos, & 33 amantes ardua dumos.

Atque

1 Non educendæ oves paſtum per hyemem: ſed continendæ domi ad uſque ver frondoſum in ſtabulis mollibus, ſtipula & filice ſtratis. 2 Fœnum, frondem populeam, ulmeam, folia ficulnea, palmea, ſurfur Varro l. 2. c. 2. Cato 5. c. 3 Frondibus plena. 4 Faſciculis. 5 Oves. 6 Debile, tenerum. 7 Scabiem inferat. 8 Pedum ægritudines tumidos eos facientes. 9 Poſtea ab ovium præceptione digreſſus. 10 Frondes arbutorum necnon recentem in dies aquam abunde ſubminiſtrare. 11 Ita ad Meridiem ſita, ut ſpectent tamen Orientem. 12 Occidit. 13 *Ubi inverſum contriſtat Aquarius annum*, ſc. Januario: loquitur enim ſecundam opinionem illorum, qui annum a Martio incipiebant: hoc enim pacto Aquarius & Piſces in extremo anno eſſe videntur. 14 Caprilla æque ac ovilia curanda erunt. 15 Utilitas. 16 Quamvis vellera, quæ ferunt oves juxta Miletum, in ſummo pretio ſint. 17 Miletus urbs Joniæ, principe lana nobilis. 18 Permutatione mercium, commercio. 19 Tyria incocta purpura. 20 Quam ex ovibus, quæ fere ſingulos pariunt. 21 A capris quæ binos fere pariunt. 22 Emulcto. 23 Quæ ubera quo magis preſſa & emulſa, eo magis lacte manant. 24 Vas mulctrale, in quod mulgetur. 25 Valde cana: ut 6. Æn. ſub finem, de Numa. 26 Cinyphis fl. Africæ, ubi inſignes hirci. Synecdoche ſpeciei pro genere. Cynyphii Paſtores tondent menta & barbas *hircis*: vel Paſtores tondent barbas Cinyphi hirci, id eſt hircorum: *tondent* pro *tondentur* plani vult interpretum vulgus, id eſt, habent barbas tonſas. 27 Pilos. 28 Ut fiant integumenta contra pluviam. 29 Capræ & hirci. 30 Verticem & ſummitatem. 31 Montium, ubi Lycæus mons eſt Arcadiæ. Synec. ſpec. pro genere. 32 Vepres aſperos. 33 Spinas apparentes ardua loca, id eſt, capræ non carpunt prata, quorum fœnum pretioſum ſit, ſed frondes.

Atque ipſæ 1 memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, & 2 gravido 3 ſuperant vix ubere limen.
4 Ergo omni 5 ſtudio glaciem, ventoſque 6 nivales,
Quo minus eſt illis curæ mortalis egeſtas,
7 Avertes: victumque 8 feres & 9 virgea 10 lætus
9 Pabula, nec tota clauſes 11 fœnilia bruma.
At vero, 12 Zephyris cum læta 13 vocantibus 14 æſtas,
In ſaltus 15 utrumque gregem, atque in paſcua mittes;
16 Luciferi primo cum ſidere, 17 frigida rura
Carpamus: 18 dum mane novum, dum gramina 19 canent;
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, ubi 20 quarta 21 ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ 22 rumpent arbuſta cicadæ,
Ad puteos, aut 23 alta greges ad ſtagna jubeto
24 Currentem 25 ilignis potare canalibus undam;
26 Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna 27 Jovis 28 antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos; aut ſicubi 29 nigrum
Ilicibus 30 crebris 31 ſacra nemus 32 accubet 31 umbra;
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum, cum frigidus aera Veſper
33 Temperat, & ſaltus reficit jam 34 roſcida Luna,
35 Litoraque Alcyonem reſonant, Acanthida dumi.
36 Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua ve[illegible]
37 Proſequar, & raris habitata 38 mapalia tectis?

Sa-

1 Memores caprilium ſuorum, & nemine reducente domum redeunt tempeſtive, hæ ipſque una ducunt, cum oves ſtultum pecus & obliviosum cuſtode indigeant, 2 Lacte diſtento & onuſto. 3 Super tranſire poſſunt. 4 Quo minus ſibi conſulere, ſuique curam gerere valent, ut parent, quæ mortalis egeſtas deſiderat, eo magis tu proſpice neceſſaria, quæ defendant eas alantque. 5 Diligentia. 6 Qui cum nivibus decidunt. 7 Ab eis. 8 In ſtabula. 9 Virgarum frondes. 10 Libens. 11 Loca, in quibus fœnum reponitur. 12 Ubi novam æſtatem h. e. ver evocarint Zephyri. 13 Invitantibus & te gregem. 14 Sc. *eſt*, aut *advenit*. 15 Ovium & caprarum. 16 Cum primum apparet ſidus ſtellæ lucem ferentis, id eſt, primo mane. 17 Nocturno tempore. 18 Quam lux matutinum tempus eſt novum. 19 Pruina. 20 Poſt ortum ſolis. 21 Siccitatem & æſtum aeris, id eſt, cum animalia ſitiunt. 22 Πάθος ὑπερβολικόν ut, *rupta liſtore columnæ: & fregit ſubſellia verſu*. 23 Profunda. 24 Defluentem. 25 Ex ilice factis. 26 Caloribus. 27 Sacra Jovi quercus. 28 Ex trunco longævo. 29 Caliginoſum. 30 Denſe poſitis. 31 Umbra tali, qualis ſolet eſſe in lucis ſacris. 32 Vicinum jaceat. 33 Ab æſtu. 34 Roriflua, demittens vaporem humidum, qui non altum ſubvectus fuerat. 35 Veſperi, die inclinante; ubi litora reſonat cantu halcyonum avium, quæ in mari in ſumma tranquillitate nidiſicare ſolent, dumi carduelium. 36 Alia Afris paſtoribus pecoris paſcendi ratio, ut quibus loca ſubinde mutantibus. *Nulla domus, plauſtris habitant, migrare per arva Mos, atque errantes circum vectare penates*. 37 Deſcribam. 38 Caſas ſeu humilia domicilia.

Sæpe diem noctemque, & totum ex ordine menſem
1 Paſcitur, 2 itque pecus longa in deſerta ſine ullis
3 Hoſpitiis; tantum campi jacet: omnia ſecum
4 Armentarius Afer agit, tectumque, 5 laremque,
6 Armaque, 7 Amyclæumque canem. 8 Creſſamque pharetrã.
9 Non ſecus 10 ac 11 patris 12 acer 13 Romanus in armis
14 Injuſto ſub faſce viam cum carpit, & 15 hoſti
16 Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
17 At 18 non, qua Scythiæ 19 gentes 20 Mæoticaque unda,
Turbidus & 21 torquens flaventes 22 Iſter arenas;
23 Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem:
24 (Illic clauſa tenent ſtabulis armenta) neque ullæ
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet 25 aggeribus niveis 26 informis, & alto
Terra gelu late, ſeptemque 27 adſurgit in ulnas:
Semper hyems, ſemper 28 ſpirantes frigora Cauri.
Tum Sol 29 pallentes haud unquam diſcutit umbras:
30 Nec cum 31 invectus equis 32 altum petit æthera; nec cum
33 Præcipitem Oceani 34 rubro 35 lavit æquore currum.
36 Concreſcunt ſubitæ currenti in flumine 37 cruſtæ;
Undaque jam 38 tergo 39 ferratos ſuſtinet 39 orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc 40 hoſpita plauſtris:

1 Æra-

1 In Libya. 2 Paſcendo errat. 3 Stabulis, vel ovilis, vel caprilis. 4 Cuſtos armenti Libycus impellit ac ducit. 5 Rem familiarem. 6 Adverſus leonis & lupos. 7 Laconicum. Spartanum. *Amyclæ*, urbs Laconiæ; Laconici canes laudantur. Hic *Amyclæus canis* pro quovis cane & venatico accipitur, *Synecdoche*. 8 Cretenſem, Synecdochice. Cretes ſagittis nobiles. 9 Paſtoris Lybici & Romani militis comparatio. 10 Quam. 11 Martiis. 12 Strenuus, bellicoſus. 13 Miles omnia ſecum agit. 14 Iniquo & gravi onere. Ex Rom. enim diſciplina milites in expeditionibus bajulabant cibaria, annonam quandoque menſtruam, & ſi quid opus eſſet ad munienda caſtra, gladium, ſcutum, galeam & arma cætera. 15 Obvius, vel contra hoſtem. 16 Antequam expectetur. Ovid. 8. Met. *Ante expectatum portus venuere petitos*. 17 Alia, & longe diverſa paſcendi ratio. Scythis, & qui armenta per totum annum in ſtabulis clauſa continent. 18 Sic it pecus longa in deſerta ſine ullis hoſpitiis, ſicut in Africa in ea parte mundi, qua, &c. 19 Sc. *ſunt*. 20 Palus Mæotis. 21 Volvens. 22 Danubius. 23 Qua Rhodope, mons aut rupes Thraciæ, porrecta ad Septentrionem Hæmo, a quo antea divulſus erat, conjungitur. *Threiciam Rhodopem habet anguſtus unus & Hæmum*, Ovid. 6. Met. 24 In Scythia. 25 Aggeſtis cumulis nivium. 26 Rudis, ſine forma aut ornatu. 27 Creſcit. 28 Efflantes, aut flando producentes. 29 Pallorem inducentes: quia interdiu non eſt caligo mera, ſed pallida lux ex nive & nube producta. 30 Neque tum diſcutit umbras. 31 In hemiſphærium noſtrum. 32 Oritur. 33 Præcipitanter currentem. 34 A repercuſſu radiorum Solis occidentis. 35 Lavit, id eſt, cum occidit. 36 Iſter fluminaque alia, ut & mare, durantur glacie. *Quaque rates ierant, pedibus nunc itur Perque novos pontes Ducunt Sarmatici barbara plauſtra boves*. 37 Fragmenta glaciei. 38 In ſuperficie ſua. 39 Rotas plauſtrorum ferro armatas. 40 Tranſmeabilis.

1 Æraque diſſiliunt vulgo, veſteſque 2 rigeſcunt
3 Indutæ: 4 cæduntque ſecuribus humida vina.
Et totæ 5 ſolidam in glaciem 6 vertere 7 lacunæ:
8 Stiriaque impexis induruit 9 horrida barbis.
Interea toto non ſecius 10 aere ningit;
11 Intereunt pecudes: 12 ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: 13 conferroque agmine cervi
14 Torpent 15 mole nova, & ſummis vix cornibus 16 exſtant.
Hos, non immiſſis canibus, non 17 caſſibus ullis,
Puniceæve 18 agitant pavidos 19 formidine pennæ:
20 Sub frustra oppoſitum 21 trudentes pectore montem
Cominus obtruncat ferro, graviterque 22 rudentes
Cædunt & magno læti clamore reportant.
23 Ipſi in defoſſis ſpecubus, ſecura ſub alta
Otia agunt terra: congeſtaque robora totaſque
Advolvere focis ulmos ignique dedere:
24 Hic noctem ludo 25 ducunt: & 26 pocula læti
27 Fermento, atque acidis 28 imitantur vitea ſorbis.
29 Talis Hyperboreo Septem ſubjecta trioni
Gens effræna virum Riphæo tunditur Euro.
Et 30 pecudum fulvis velantur corpora 30 ſetis.
31 Si tibi 32 lanicium curæ, primum 35 aſpera ſylva,
34 Lappæque, tribulique 35 abſint fuge pabula 36 læta;
Continuoque greges 37 villis 38 lege mollibus albos.

1 Ll-

1 Ærea instrumenta frigore rumpuntur paſſim. 2 Indureſcunt congelatæ. 3 Quibus homines induti ſunt. 4 *Nudaque conſiſtunt formam ſervantia teſtæ Vina: nec hauſta meri, ſed data fruſta bibunt*. Ovid. Triſt. 3. 1 & Pont. lib. 3. 5 Ut unus ſit globus glaciei. 6 Sc. id eſt, verſæ ſunt. 7 Aquæ collectiones. 8 Glacies ex deſtillationibus naſi aut halitus. 9 Concreta. 10 Scythico. 11 Moriuntur frigore inedia. 12 Rigeſcunt. 13 Quia agminatim naſci volunt cervi. 14 Conſtringuntur frigore. 15 Nivium & glaciei. 16 Eminent & extra nives apparent. 17 Retibus. 18 Venantur & perſequuntur Scythæ. 19 Linea plumis verſicoloribus, iiſdemque uſtulatis, intertexta, quæ viſu & odore territos cervos in veras plagas obſtantes impellat. 20 Sed fruſtra conatos cervos nivium montem aut nivis cumulum oppoſitum trudere, venatores ipſi cominus conficiunt. 21 Cervos. 22 Catachreſtice tranſlatum ab aſinis. 23 Scythæ. 24 In huiuſmodi ſpecubus. 25 Tranſigunt. 26 Potum, quem vitis profert, id eſt vina. 27 Potum ex hordeo fermentant, ſorbiſque condiunt, ut vinum ſapiat. 28 Similitudinem vini habentia conficiunt. 29 Atque hæc eſt vitæ ratio genti efferæ, quæ habitat terras ſubditas Septentrionali axi, vapulatque Euro a Ripheis montibus, ſi qui ſunt, flante. 30 Rhenonibus & inverſis pecudum ferarumque pellibus. 31 *Quarta libri pars* docet, quomodo paſtores plurimam albamque lanam habere poſſint. 32 Exercitium lanarum. 33 Spinoſa. 34 Quæ omnia lanam hamis velut inuncatam vellicant. 35 A paſcuis ovium. 36 Pinguia aut pingues facientia. 37 Velleribus lanarum. 38 Elige.

1 Illum autem, ( quamvis aries ſit candidus ipſe )
Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
2 Rejice: ne maculis 3 infuſcet vellera 4 pullis
5 Naſcentum, 6 plenoque alium circumſpice campo.
7 Munere 8 ſic 7 niveo lanæ (ſi credere dignum eſt )
9 Pan Deus Arcadiæ, captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: 10 nec tu aſpernata vocantem.
At cui 11 lactis amor, cytiſum 12 lotoſque frequentes,
Ipſe manu, ſalſaſque ferat 13 præſepibus herbas.
14 Hinc & 15 amant fluvios magis & magis ubera 16 tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte 16 ſaporem.
Multi jam 18 excretos 19 prohibent a matribus hædos,
20 Primaque 21 ferratis præfigunt 20 ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere; horiſque diurnis,
Nocte 22 premunt; quod jam 23 tenebris, & ſole 24 cadente,
Sub lucem exportans 25 calathis 26 adit oppida paſtor;
Aut 27 parco ſale 28 contingunt, 29 hyemique reponunt,
Nec 30 tibi cura canum fuerit 31 poſtrema: ſed una
Veloces 32 Spartæ catulos, 33 acremque Moloſſum
Paſce 34 ſero pingui. Nunquam cuſtodibus illis
35 Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,
Aut impacatos 36 a tergo horrebis 37 Iberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis 38 onagros.
Et canibus leporem, canibus venabere damas:
Sæpe 39 volutabris pulſos ſylveſtribus apros

La-

1 Quin & aries ipſe rejiciendus ab admiſſura, cujus ſub lingua vena ſit nigra; namque concolores erunt agni. Varro 8. l. 2. c. Colum. 2 Repelle. 3 Fuſca faciat & denigret. 4 Subnigris. 5 Agnorum. 6 Et circumſpiciendo delige alium arietem ex pleno grege in campo exiſtente. 7 Ariete lanigero valde candido. 8 Per hoc, quod ſuberat macula nigra. 9 Adferit hanc fabulam Pani, abdicatam Endymioni, ex Nicandro Macrobius l. 52. Sat. c. 22. ut qui menſes a Luna collegerit, uti Endymion periodos. 10 Etiam ſecuta es. 11 Habendi eſt. 12 Frondes loti frequenter adhibitas. 13 Ad præſepia. 14 Ex ſale aut ſalſis herbis. 15 Oves frequentius potant, unde plus lactis habent. 16 Diſtendunt. 17 Quia lac eſt ſapidius, 18 Majuſculos & validiores, ut trimeſtres. 19 Arcent, id eſt, ablactant eos. 20 Extrema labra. 21 Ferro, ut clavis, munitis, unde hædi ſugere volentes matrem lædant. 22 In caſeum cogunt. 23 Ingruentibus. 24 Occidente. 25 Lac illud lacticinia venalia in vaſculis vimineis ferunt ad oppida. 26 Ut vendat. 27 Modico aut conſervativo. 28 Reſpergunt lac preſſum. 29 In hyemem. 30 Paſtori. 31 Minima. 32 Laudantur paſſim Lacones & Epirotici canes. Hic ad cuſtodiam & venationem. 33 Strenuum ad venatum & cuſtodiam pecoris. 34 Liquore a caſeo aut lacte defluente, quo pingues fiunt canes. 35 Noctu adorientem. 36 Per inſidias gregem inſequentes cum horrore expavebis, 37 Hiſpanos, bellicoſos, adeoque prædones & abigendos. 38 Sylveſtres aſinos, quorum pulli in deliciis Mart. 13 l. 94. Epigram. 39 E locis cœnoſis, quibus gaudet amica lutoſus.

Latratu 1 turbabis 2 agens: monteſque per altos
Ingentem clamore 3 premes ad retia cervum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere 4 cedrum,
4 Galbaneoque 5 agitare 6 graves nidore chelydros.
Sæpe ſub immotis præſepibus aut 7 mala tactu
Vipera delituit, 8 cœlumque exterrita fugit,
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, & umbræ,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
9 Fovit humum. Cape ſaxa manu, cape 10 robora, paſtor,
11 Tollentemque minas, & ſibila colla tumentem
12 Dejice, jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medii 13 nexus, extremæque 14 agmina caudæ
15 Solvuntur, 16 tardoſque trahit 17 ſinus ultimus orbes.
Eſt etiam ille 18 malus 19 Calabris in ſaltibus 20 anguis,
Squamea 21 convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam 22 maculoſus grandibus alvum.
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus Auſtris,
23 Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
24 Improbus ingluviem, raniſque 25 loquacibus explet.
Poſtquam 26 exhauſta palus, terræque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum; & flammantia lumina torquens
27 Sævit agris 28 aſperque ſiti, atque 29 exterritus æſtu.
Ne mihi tum mollis ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
30 Cum, 31 poſitus novus exuviis, nitiduſque 32 juventa,
Volvitur, aut catulos tectis, aut ova relinquens,
Arduus 33 ad ſolem, & linguis 34 micat ore 35 triſulcis.
36 Morborum quoque 37 cauſſas, & ſigna docebo

Tur-

1 Urgebis, ne infeſtent ſegetem aut pecus tuum. Vox venatica. 2 Perſequens. 3 Compelles. 4 Cujus ſuffitu & odore arceantur chelydri. Viperæ latitantes, & colubri lacticinia aut vini dolia frequentantes. 5 Profligare 6 Moleſtos. 7 Nociva dum tangitur. 8 Aerem. 9 Conditus eſt ſub terra, quam amplexus eſt. 10 Sudem aut ligna dura. 11 Erigentem caput iratum. 12 Occide viperam. 13 Collectiones in angulos. 14 Orbes, nexus. 15 Cum caput abditur, & media membra diſſolvuntur ab extremis, & explicando ſic membra ſua fingit ſe ſerpens mortuum. 16 Ita ut non videatur ſe amplius mortuus. 17 Angulus. 18 Nocivis. 29 Calabria regionis Italiæ. 20 Cherſydrus, aquas & terras infeſtans. Natrix. 21 Complicans. 22 Defluunt per fontes. 23 Aquas ſtantes habitat & frequentat. 24 Audax & vorax. 25 Coaxantibus. 26 Exhauſta calore ſolis. 27 Sævitiam ſuam exercet. 28 Irritatus. 29 Al. *exercitus*. 30 De Pyrro eadem 2. l. Æn. Lucret. 4. l. *Cum lubrica ſerpens Exuit in ſpinis veſtem*, l. 4. 31 Innovatus vertere pelle depoſita. 32 Pelle nova, qualem habuit in juventa. 33 Soli expoſitus. 34 Per vices ſine ordine movetur. 35 In tres ſulcos fiſſis, id eſt, nunc exercit, nunc inſerit linguas, ſicut micantes nunc erigunt nunc deprimunt digitos. 36 *Quarta libri pars, de morbis pecorum*. 37 Quatuor *I. II. III. IV.*

Turpis oves 1 tentat ſcabies, I. ubi frigidus imber
Altius 2 ad vivum perſedit, & II. 3 horrida 4 cano
5 Bruma gelu; vel III. cum 6 tonſis illotus adhæſit
Sudor, & IV. 7 hirſuti 8 ſecuerunt 9 corpora vepres,
10 Dulcibus idcirco fluviis pecus omne 11 magiſtri
Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, 12 miſſuſque 13 ſecundo defluit amni;
Aut tonſum 14 triſti 15 contingunt 16 corpus 17 amurca,
Et ſpumas miſcent 18 argenti, vivaque ſulphura,
19 Idæaſque pices, & pingues 20 unguine ceras,
21 Scyllamque, 22 helleboroſque graves, nigrumque bitumen
23 Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit 24 reſcindere ſummum
Ulceris os: Alitur vitium, 25 vivitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad 26 vulnera paſtor
Abnegat, 27 & meliora Deos ſedet omnia poſcens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapſus ad oſſa
28 Cum 29 furit, atque artus 30 depaſcitur 31 arida febris;
Profuit incenſos æſtus 32 averrere, & inter
Ima 33 ferire pedis 34 ſalientem ſanguine venam,
35 Biſaltæ quo more ſolent, 36 acerque 37 Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
38 Quum I. procul aut molli ſuccedere ſæpius umbræ
Videris, II. aut ſummas carpentem ignavius herbas,
III. 39 Extremamque ſequi, IV. aut medio procumbere campo
Paſcentem, V. & 40 ſeræ ſolam decedere nocti,
Continuo 41 ferro culpam compeſce, prius quam

Dira

1 Moleſtat atque inficit. Uſque ad interiora. 3 Horrere ſeu frigere faciens. 4 Albicante. 5 Hyems. 6 Oſſibus. 7 Dentati. 8 Dilaceraverunt. 9 Ovium. 10 Remedia morbi, & ſcabiei docet. 11 Paſtores. 12 Aries miſſus in fluvium. 13 Deſcendentes. 14 Amara, aut dolorem adferente: 15 Molliter inungunt & fricant. 16 Ovis, 17 Fæcibus olei. 18 Vivi. 19 Ida mons Phrygiæ pinubus nobilis, e quibus fluit pix liquida, *tarra*, & reſina. 20 Viſcoſitate. 21 Cepam marinam. 22 Album. 23 Nigrum veratrum, & nõ tamen efficacius aut præſentius aliud remedium, quam exulceratæ partis reſciſſio: *Ulcus enim viveſcet & inveteraſcet alendo*. Lucret. 4. 24 Reſecare & aperire. 25 Creſcit. 26 Ulcera ovium. 27 Et ipſe otioſus deſidens, neque manum admovens remedium cœlitus ignavis precibus expoſcit exſpectatque. *Fruſtra enim ſi te ignaviæ tradideris, votis muliebribus auxilia Deorum implores*. Saluſt. 28 Ad febrim ovium mittatur ſanguis e vena in talo aut inter ungulas. 29 Sævit. 30 Abſumit. 31 Lenta tabe conſumens oſſa. 32 Expellere. 33 Percutiendo aperire. 34 Scatentem. 35 Accolæ Ponti Euxini. 36 Strenuus ad prælia. 37 Geloni Sarmatæ: Getæ pop. Scythiæ prædabundi, in itinere aut fuga, deprehenſi fame aut ſiti, ſanguine e cruribus equinis emiſſo equarum lacte miſtum (ſunt enim ἱππημολγοι) bibunt. 38 Signa Pecudis febricitantis quinque I. II. III. IV. V. 39 Ovem ultimam. 40 Tarde adventantis. 41 Cultro aut cauterio culpam contagii futuris ejus pecudis reſeca.

Dira 1 per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber, agens 2 hyemem, ruit 2 æquore turbo,
Quam multæ pecudem 3 peſtes: nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota 4 æſtiva repente,
5 Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
6 Tum 7 ſciat 8 aerias Alpes, & 9 Norica 10 ſi quis
Caſtella 11 in tumulis, & 12 Japidis arva Timavi,
Nunc quoque 13 poſt tanto videat, deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantes:
14 Hic quondam 15 morbo cæli miſeranda coorta eſt
16 Tempeſtas, totoque 17 autumni 18 incanduit æſtu;
Et genus omne 19 neci pecudum 19 dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi 20 ignea venis
Omnibus acta ſit, miſeros 21 abduxerat artus,
Rurſus abundabat 22 fluidus 23 liquor, omniaque in ſe
Oſſa 24 minutatim morbo collapſa 25 trahebat,
26 Sæpe 27 in honore Deum medio ſtans I. hoſtia ad aram,
Lanea dum 28 nivea circumdatur 29 infula 28 vitta,
Inter 30 cunctantes cecidit moribunda 31 miniſtros:
Aut ſi 32 quam ferro mactaverat 33 ante ſacerdos,
34 Inde neque 35 impoſitis ardent altaria 36 fibris,
Nec reſponſa poteſt 37 conſultus reddere 38 vates:
Ac vix ſuppoſiti 39 tinguntur ſanguine cultri,

Sum-

1 Diffundatur per multitudinem ovium tuarum neſcientium cavere ſecreta nocumenta. 2 Tempeſtatem aut grandinem in mari. 3 Sc. *ſunt*. 4 Greges in æſtivis, Metonym. loci pro locato: æſtate autem potiſſimum febre corripiuntur oves. 5 Gregis, id eſt, agnos ſimul & oves. 6 Cum hæc peſtis inciperet. 7 Quod morbi non ſingula, ſed univerſa ſæpe corripiunt corpora. 8 Altiſſimas. 9 Illyrica. 10 Si quis ſc. *vidiſſet* tum Alpes, &c. 11 In colliculis ſita. 12 Fluvii in Iapidia Venetiæ regione. 13 Tam longo tempore poſt, ut pecus inſtaurari potuiſſet. 14 In his dictis regionibus. 15 Corrupto & infecto aere. 16 Peſtilentialis. 17 Qualis ſolet eſſe in autumno. 18 Peſtis efferbuit. 19 Necavit. 20 Ardentiſſima. 21 A naturali ſitu, id eſt, contraxerat membra miſerorum animalium. Al. *adduxerat*. 22 Superfluus. 23 Humor corruptus, cacochymia. 24 Per minutas particulas. 25 Ex corruptione aeris ſanguis & ſuccus bonus deficcabatur. 26 Graſſata lues invaſit. I. *Hoſtias*. II. *Vitulos*, III. *Canes*, IV. *Suos*, V. *Equos*, VI. *Boves*, VII. *Feras*, VIII. *Piſces*, IX. *Serpentes*, X. *Aves*. 27 Pecus mactanda ſtans, id eſt, parata ut in Deorum honorem mactetur. 28 Candidiſſimo velamine capitis. 29 Hoſtiæ coronabantur inſulis, & faſciæ erant inſtar diadematum, a quibus utrinque dependebant vittæ. 30 Segnius ferientes. 31 Popas, qui victimas cædunt. Ovid. 2. Faſt. *Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter, Hoſtia cælitibus quo feriente cadit*. 32 Aliquam hoſtiam 33 Quam ipſa peſte caderet. 34 Ex tali hoſtia. 35 Ad cremandum. 36 Extortum, id eſt, extra illa corruptiſſima nolebant incendi. 37 Conſilium interrogatus. 38 Extiſpex, cujus erat, conſultis extis, futura prædicere, nihil hic præſagire poteſt, corruptis tabo extis. 39 Imbuuntur: quia totus lenta tabe abſumptus fuerat.

Summaque 1 jejuna ſanie 2 infuſcatur arena.
II. Hinc 3 lætis vituli 4 vulgo moriuntur in herbis,
Et 5 dulces animas 6 plena ad præſepia reddunt.
III. Hinc 7 canibus 8 blandis 9 rabies venit, & IV. 10 quatit ægros
Tuſſis 11 anhela ſues, ac faucibus 12 angit 13 obeſis.
Labitur infelix, 14 ſtudiorum, atque immemor 15 herbæ,
V. 16 Victor equus, fonteſque 17 avertitur, & pede terram
18 Crebro ferit: demiſſæ 19 aures, 20 incertus ibidem
Sudor: & ille quidem morituris frigidus; aret
Pellis, & 21 ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante 22 exitium primis 23 dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu cœpit 24 crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes 25 oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu 26 gravis: 27 imaque longo
Ilia ſingultu 28 tendunt: 29 it naribus 30 ater
Sanguis, & 31 obſeſſas fauces premit 32 aſpera lingua.
Profuit 33 inſerto 34 latices infundere 35 cornu
Lenæos ea viſa ſalus morientibus 36 una.
Mox erat 37 hoc ipſum exitio, 38 furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub 39 ægra,
(40 DI meliora piis, 41 erroremque hoſtibus illum!)
42 Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
VI. Ecce autem duro 43 fumans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque 44 ciet gemitus. 45 It triſtis arator,
Mœrentem 46 abjungens 47 fraterna morte 48 juvencum:
Atque

1 Macilenta & modica. 2 Fit fuſca. 3 Pinguibus. 4 Paſſim. 5 Dulcem vitam. 6 Pabulorum. 7 Sagacibus ſc. & odoris prima infectio. 8 Domino ſuo blandiri ſolitis. 9 Quæ propria canum. 10 Tremere facit. 11 Anhelitum trahens. 12 Strangulat. 13 Sic inflatis, ut pingues putentur. 14 Certaminum. 15 Pabuli, ut Eclog. 8. *Immemor* herbarum *quos eſt mirata juvencas Certantes*, Muſam ſc. ſive cantum paſtorum Damonis & Alpheſibœi. V. *Equos*. 16 Vincere ſolitus in curuli certamine. 17 Averſatur & refugit. 18 Crebro. Helleniſmus. 19 Equi languentis. 20 Cujus cauſa latet. 21 Dum quis attingit eam. 22 Montem. 23 Equi morituri. 24 Ingraveſcere ac ſævior fieri. Sc. *Dijecta* crudeſcit *pugna Camilla*. 25 Sc. *fiunt*. 26 Moleſtus. 27 Interiora. 28 Tentantur. 29 Defluit. 30 Corruptus. 31 Clauſas & obſtructas. 32 Ex nimia ſiccitate rigens. 33 Ori immiſſo. 34 Vinum autem quod in mali hujus remedium adhiberi ſolitum eſt, in tantum non profuit: ut etiam obfuerit in furiam actis equis, ut ipſi ſe ſuis dentibus laniarent. 35 Infundibulo. 36 Sola. 37 Vinum infundere, quod ſaluti eſſe putabatur. 38 Et equi recreati per furorem, qui vires adferre videtur, incendebantur majoribus furiis. 39 Ægros faciente. 40 Mittant, concedant. Abominanda formula. 41 Furorem illum, quo tum equi perpeſſi ſunt. 42 Dilaniatores. VI. *Boves*. 43 Cum fumaret & impenſe laboraret. 44 Excitat. 45 Abit. 46 Separans & a jugo diſſolvens. 47 Conſortis jugalis tauri interitu, quo quaſi fratre, in labore uſus fuerat. 48 Alterum.

Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
1 Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata 2 movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
3 Solvuntur latera, atque oculos 4 ſtupor urget 5 inertes
Ad terramque fluit 6 devexo pondere cervix.
7 Quid labor, aut benefacta 8 juvant? quid vomere terras
Invertiſſe graves? 9 atqui non 10 Maſſica Bacchi
Munera, non 11 illis epulæ nocuere 12 repoſtæ:
Frondibus & victu paſcuntur 13 ſimplicis herbæ:
Pocula ſunt fontes liquidi; atque 14 exercita curſu
Flumina: nec ſomnos 15 abrumpit cura ſalubres.
16 Tempore non alio, dicunt, regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Junonis, & 17 uris
Imparibus ductos alta ad 18 donaria currus.
19 Ergo ægre raſtris terram 20 rimantur, & ipſis
21 Unguibus infodiunt fruges, monteſque per altos
22 Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
VII. Non 23 lupus inſidias 24 explorat ovilia circum,
Nec gregibus 25 nocturnus 26 obambulat: acrior illum
27 Cura domat: timidæ damæ, cervique fugaces
Nunc interque 28 canes, & circum tecta vagantur.
VIII. Jam maris immenſi prolem, & genus omne 29 natantum
Litore in extremo, ceu 30 naufraga corpora, fluctus
31 Proluit: 32 inſolitæ fugiunt in flumina Phocæ.
IX. 33 Interit & curvis fruſtra defenſa latebris.



1 Nulla juvant remedia, nuſquam paret ſuffugium; levamen nullum. 2 In ſui deſiderium allicere. 3 Labaſcunt ejus latera. 4 Hebetudo obſidet. 5 Immobiles, aut parum videntes præ ſtupore. 6 Pondere corporis aut capitis devoluto. 7 Neque iis operæ in terra colenda impenſæ gratia ulla aut reſpectus. 8 Profunt. 9 Atqui non a temulentia aut crapula ex vino & epulis hic morbus tauris, quibus ſimplex victus herbæ & potus fluentis aquæ, nedum ab inſomni cura. 10 Vina in Maſſico, Campaniæ monte, creſcere ſolita, quæ fortia ſunt. Hor. l. 2. Od. 1. *Eſt, qui nec veteris pocula Maſſici, Nec partem ſolido demere de die, Spernit* 11 Juvencis, aratoriis. 12 Sæpius appoſitæ. 13 Propter epularum varietatem. 14 Purificata repentino fluxu. 15 Sicut hominibus ſolet. 16 Jam quidem, ſicubi alias, neceſſe erat, in locum taurorum, qui interierant jungere uros, qui ad Junonis templum ferrent ſacra. Alluſum volunt ad Argivam ſacerdotem, quam, deſideratis jumẽtis, filii Cleobis & Biton ad fanũ ſub curru juncti traxerunt. Cic. Tuſc. q. l. 1. Val. Max. l. 5. c. 4. 17 Bobus ſylveſtribus indomitis, & ob id impariter trahẽtibus: de quibus Cæſ. l. 6. Bel. Gal. 18 Sacraria ſeu repoſitoria rerum, quæ Diis donãtur. 19 Quia deerãt boves aratorii. 20 Sulcant agricolæ. 21 Manibus. 22 Cõtracta propter preſſurã. Quin & ipſi homines aratra jũctim trahebãt. VII. *Feras.* 23 Nũc docet ferarũ miſerabilẽ luẽ. 24 Explorãdo facit, *Triſte lupus ſtabulis.* Ecl. 3. 25 Tẽpore nocturno. 26 Inſidiatus. 27 Inſtãtis mortis. 28 Innoxios, ut quos ſua etiã cura domat. VIII. Piſces. 29 Piſciũ. 30 Poſt naufragiũ ad litora projecta. 31 Impulſu provolvit in litus. 32 Vituli marini inſolitæ magnitudinis aut raro viſi. IX. *Serpentes.* 33 Peſtilentia.

Vipera, & attoniti ſquamis 1 adſtantibus 2 hydri.
X. Ipſis eſt aer avibus 3 non æquus, & illæ
4 Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
5 Præterea nec jam mutari pabula 6 refert;
7 Quæſitæque nocet artes: 8 ceſſere 9 magiſtri,
10 Phillyrides Chiron, 11 Amythaoniuſque Melampus.
12 Sævit & 13 in lucem Stygiis emiſſa tenebris
14 Pallida 15 Tiſiphone morbos agit 16 ante, 17 metumque,
Inque dies 18 avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu 19 pecorum, & crebris 20 mugitibus amnes,
Arenteſque ſonant ripæ, colleſque 21 ſupini.
Jamque catervatim 22 dat 23 ſtragem, atque 24 aggerat ipſis
In ſtabulis turpi 25 dilapſa cadavera 26 tabo:
17 Donec humo 28 tegere; ac foveis abſcondere 29 diſcant.
Nam nequ[illegible]erat 30 coriis uſus: nec viſcera quiſquam
Aut undis 31 abolere poteſt, aut 32 vincere flamma.
Nec tondere 33 quidem morbo, 34 illuvieque pereſa
Vellera, 35 nec telas poſſunt attingere putres.
Verum etiam 36 inviſos ſi quis 37 tentarat amictus,
Ardentes 38 papulæ atque 39 immundus 40 olentia ſudor
Membra 41 ſequebatur; 32 nec longo deinde moranti
Tempore, 43 contactos artus 44 ſacer ignis edebat.

P. VIR-

1 Horrentibus & aſperis atque erectis ex morbo. 2 Serpentes aquatici. X. *Aves*. 3 Iniquus & peſtilens ac perniciosſus, ut ſupra. *Non equus Acerris*. 4 Præcipitantur in terram decidentes. 5 *Nec ratio remedi communio certa dabatur*, &c. Lucret. 6. l. 6. Quicquam ad rem facit. 7 *Succumbit medicina malis*. Manil. *mali modes potentior arte eſt*. 8 Victi ſunt a morbo, & ſuccubuerunt. Unde Ovid. l. 1. de Ponto: *Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger. Interdum docta plus valet arte malum*. 9 Medici optimi eorumque inventa, cujuſmodi fuere ... 10 ... Chiron Saturni & Phyllirae filius ..., 11 Melampus filius Amythaonis. Hos autem duos per Synecdochen pro quibus, libet præſtantiſſimis medicis ponit. 12 Et quis modus ubi furiæ ab inferis emiſſæ, longe lateque luem illam ſpargant, morbos metumque in dies adaugeant. 13 Ad regionem noſtram. 14 Ab effectu. 15 Furia infernalis. 16 Sc. 17 Mortem, quæ ex vultu [illegible]cuum conſpicitur. 18 Cupidum cædis & ſanguinis. 19 Ovium. 20 Taurorum morientium. 21 Editoribus. 22 Tiſiphone: aut ipſa peſtis. 23 Cumulum morientium. 24 Accumulat. 25 Quæ occiderant. 26 Sanguine corrupto. 27 Tandem inventum altis foſſis ſepelire animalia peſte abſumpta: quorum vellera, coria ac viſcera nulli erant uſui, imo tangentibus exitialia. 28 Cadavera. 29 Pellibus, e quibus coria parantur. 31 Purgare. 32 Excoquere igni. 33 Saltem. 34 Et ſanie & corruptione. 35 Nec paſtores per laborem pervenire ad hoc poſſunt, ut ex iis habeant telas etiam putres. 36 Quos natura invidit & negavit mortalium. 37 Conatus fuerat facere. 38 Puſtulæ exanthemata aut carbunculi. 39 Corruptus. 40 Graviter. 41 Inficiebat. 42 Et paulo poſt. 43 Ab illis amictibus, id eſt, qui talibus veſtiebantur, etiam inficiebantur. 44 Execrabilis & peſtilentialis ignis, id eſt, Eryſipelas aut peſtis abſumebat.

# P. VIRGILII MARONIS
# GEORGICORUM
## LIBER IV.

### ARGUMENTUM.

MEllarii ſedes ut deſignanda. Alveorum materies & fabrica. Apum ſeditiones & pugnæ. Breviter de cultura horti, laudata Tarentini cujuſdam ſenis induſtria. Apam Reſpublica fœtus, Victus, patria, leges; fœdera pacis ac belli, laboris, & quietis. Providentia. Præſagia tempeſtatum. Genus, ætas, cultus in reges. Ingenium, ſolertia, & quaſi rationis ſcintillæ. Mellatio, cujus duo tempora: Ver, & Autumnus, Apum morbi & remedia. Exſtinctarum reſtauratio ex putrefacto juvenco. Quæ refertur inventa Ariſtæo, cujus hiſtoriæ adjicitur Orphei fabula. Epilogus operis.

1 PRotinus 2 aerii mellis 3 cœleſtia dona
Exſequar: 4 hanc etiam, Mecænas, aſpice 5 partem.
5 Admiranda tibi 7 levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque 8 duces, totiuſque ex ordine 9 gentis
Mores, & ſtudia, & 10 populos, & prælia dicam.
In 11 tenui labor: at tenuis non gloria; 12 ſi quem
Numina læva ſinunt, 13 auditque vocatus Apollo.
Principio, ſedes apibus 14 ſtatioque petenda,
15 Quo neque ſit ventis aditus (16 nam pabula venti
Ferre 17 domum prohibent) neque oves hœdique 18 petulci



1 Statim vel deinceps in executione cœpti operis perſcribam dona beneficio cœli aut in aere collecta mellis, quod rore & floribus in aere colligitur. 2 Μέλι δὲ πόπίπτον ἐκ τῦ ἀέρος. Ariſt. Hiſt. Anim. l. 5. cap. 22. & Plin. l. 11. c. 12. *Venit hoc ex aere, & maxime ſiderum exortu, &c. ſive ille eſt cœli ſudor ſive quædam ſiderum ſaliva, ſive purgantis ſe aeris ſuccus, &c.* 3 Munera Deorum. 4 Sicut reliquas aſpexiſti: quia ſtatim in principio primi libri Mecœnatem nuncupavit. 5 Agriculturæ, ſc. de apibus. 6 Attentionem petit, dicturus de admiranda apum natura, politia, præliis, &c. 7 Utpote apum. 8 Apum reges, quia animas in vulnere linquunt. 9 Generis apum inſtituta & labores. 10 Progeniem apum. 11 Levi materia. 12 Si numina adverſa aut gloriæ humanæ inimica ſinunt aliquemglorioſe dicere. 13 Etſi Apollo, qui Poetis benevolus eſt, cœptis meis adſpirat. 14 Metaph. a caſtris & navibus. Locus apiario deſtinatus, habitatio deligenda. 15 Ad quam ſedem & ſtationem non ſpirent venti. 16 Thymum mella. 17 Ad Alvearia impediunt. 18 Petulantes & laſcivi.

Floribus inſultent, aut 1 errans bucula campo
2 Decutiat rorem & 3 ſurgentes atterat herbas.
Abſint & 4 picti ſqualentia terga lacerti
5 Pinguibus a ſtabulis, 6 Meropeſque, aliæque volucres,
Et manibus 7 Progne pectus ſignata 8 cruentis.
Omnia nam late vaſtant, 9 ipſaſque volantes
Ore ferunt, 10 dulcem 11 nidis immitibus eſcam.
12 At 13 liquidi fontes, & ſtagna 14 virentia muſco
15 Adſint, & 16 tenuis fugiens per gramina rivus:
Palmaque 17 veſtibulum, aut ingens 18 oleaſter inumbret;
Ut cum 19 prima novi 20 ducent 19 examina 21 reges
Vere ſuo, ludetque favis 22 emiſſa 23 juventus,
Vicina 24 invitet decedere ripa calori,
25 Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
26 In medium, 27 ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
28 Tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa:
29 Pontibus ut crebris poſſint 30 conſiſtere, & alas
31 Pandere ad æſtivum Solem; ſi forte 32 morantes
Sparſerit, 33 aut 34 præceps 35 Neptuno immerſerit Eurus.
36 Hæc circum 37 caſiæ virides, & olentia late
Serpilla, & 38 graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, 39 irriguumque bibant 40 violaria fontem.
41 Ipſa autem, ſeu 42 corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu 43 lento fuerint alvearia vimine texta,

1 An-

1 Paſcens juvenca aut junior bos per campum. 2 Dejiciat. 3 Creſcentes herbas, e quibus pabula atque favos collegerunt apes. 4 Habentes terga picta, id eſt, maculis diſtincta. 5 Ab alvearibus melle plenis. 6 Aves apibus inimicæ. Ariſt. & Plin. paros addunt. 7 Hirundo, in quã Progne verſa putatur. 8 Sanguinolentis ſanguine filii Itys, quem patri epulandum dederat. Hinc Ovid. 6. Met. *Neque adhuc de pectore cædis Exceſſere notæ, ſignataque ſanguine pluma eſt*. 9 Apes. 10 Mellificam ſc. 11 In quibus pulla ſunt ex rapina paſcendi. 12 Noxia prius amoverat, utilia jam adeſſe monet. 13 Puri. 14 In quibus creſcit lanugo viridis. 15 Ad alvearia. 16 Exilis. 17 Locum fornicatum, in quo locantur alvearia. 18 Olea ſylveſtris. 19 Primos fœtus apum. 20 Tanquam novam coloniam. 21 Priores apum regali more viventes. 22 Eductæ. 23 Apiculæ, fœtus novi juniorum apum. 24 Alliciat a calore ad aquas. 25 Et palma aut oleaſter objectus decedere volentibus immoretur ſedibus frondentibus, id eſt, ut propter amœnitatem riparum alliciantur exire alveariis, ſed propter amœnitatem arboris redeant, nec ſedes mutent. 26 Ejus aquæ. 27 Sive ſtagnabit, ſive fluet aqua. 28 In tranſverſum. 29 Lignis aut lapidibus injectis, quibus, ut homines, pontibus utantur. 30 Requieſcere. 31 Explicare. 32 Apes tardius redeuntes ex paſcuis diſperſit. 33 Aut aquis immerſerit vis venti. 34 Præcipitanter fluans. 35 Metonymia. 36 Stragula apum. 37 *Lavendula* florent. 38 Potenter fragrantis. 39 Irrigantem, id eſt, habeant etiam herbas odoriferas in confinio ad paſtum & mellificium. 40 Loca, in quibus magna violarum copia eſt. 41 Alvei conficiendi ratio, & materia ejus. 42 Subere. 43 Flexibili.

1 Anguſtos habeans aditus : nam 2 frigore mella
3 Cogit hyems, eademque calor liquefacta 4 remittit.
5 Utraque vis apibus pariter metuenda : neque illæ
Nequicquam in 6 tectis certatim tenuia cera
7 Spiramenta linunt, 8 fucoque & 9 floribus 10 oras
Explent, 11 collectumque 12 hæc ipſa ad munera gluten
Et viſco, & Phrygiæ ſervant 13 pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effoſſis ( ſi vera eſt fama, 14 latebris,
Sub terra fodere 15 larem : penituſque repertæ
16 Pumicibuſque cavis, 17 exeſæque arboris antro.
Tu tamen & 18 levi 10 rimoſa 20 cubilia 18 limo
Unge, fovens 21 circum, & raras ſuperinjice frondes.
Neu propius 22 tectis 23 taxum ſine, 24 neve rubentes
Ure foco cancros, 25 altæ neu 26 crede paludi :
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava 27 pulſu
Saxa ſonant, vociſque 28 offenſa reſultat 29 imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hyemem Sol aureus egit
30 Sub terras, cœlumque æſtiva luce recluſit :
Illæ continuo ſaltus, ſylvaſque 31 peragrant,
Purpureoſque 32 metunt flores, 33 & flumina libant
Summa leves. 34 Hinc 35 neſcio qua dulcedine lætæ
36 Progeniem, nidoſque fovent : hinc arte recentes
37 Excudunt ceras, & mella tenacia 38 fingunt.
Hinc, ubi jam emiſſum 39 caveis ad ſidera cœli
40 Nare per æſtatem 41 liquidam ſuſpexeris 42 agmen,
Obſcuramque 43 trahi vento mirabere 42 nubem,
44 Contemplator : aquas dulces, & 45 frondea ſemper
45 Tecta petunt. 46 Huc tu juſſos aſpergere 47 ſapores

 Tri-

1 Foramina tăcſlla, ut vix unius apis capacia ſint. 2 Quod per latos aditus intraret. 3 Conſtringit & contrahit. 4 Defluere facit. 5 Caloris & frigoris : ille reſolvit : hoc cogit : 6 Alvearibus ſuis. 7 Rimas, per quas ventus intret, obſtruunt. 8 Glutine ex fuco marino frutice, quo veſtes tinguntur. 9 Florum lacrymis. 10 Extremas fiſſuras opplent. 11 Ex floribus & herbis. 12 Ad obſtruendas rimas. 13 Quæ colligitur ex arboribus piceis, in Ida, Phrygiæ monte, abundantibus. 14 Cavernis. 15 Foramen. 16 Saxis cavernoſis. 17 A carie aut vetuſtate. 18 Alvearia. 19 Hiantia & rimas habentia, 20 Seu luto & fimo bubulo molli. 21 In circuitu. 22 Alvearii. 23 Arborem mella depravantem. *Sic tua Cyrnæas fugiens examina taxos*. Eclog. 9. 24 Gravis & tetri odoris quælibet prohibeantur, ſicuti cancri nidor cum eſt ignibus aduſtus, aut odor paluſtris cœni. nec minus cavæ rupes, aut valles argutæ, quas Græci ἠχοῦς vocant. 25 Profundæ. 26 Committere apes. 27 Ex impulſu aquarum. 28 Repercuſſa. 29 Echo referens eamdem vocem, quam acceperat. 30 Ad Antipodas. 31 Pervolant. 32 Exſugunt. 33 Et veloces deguſtant fluminum ſummitatem. 34 Poſt novi veris flores libatos. 35 Immenſa, ineffabili. 36 Examinis ſpem prolemque in favis. 37 Formant novos favos. 38 Componunt. Al. *figunt*. Metaph. a ferrariis, ut & *excudunt*. 39 Alvearibus. 40 Remigio alarum, id eſt, volare. 41 Serenam, claram. 42 Examen apum glomeratim & agminatim volātiū & ludentium in formam nubis. 43 Duci. 44 Obſerva eas. 45 Arbores bene frondentes. 46 Ad hanc rem. 47 Succo florum apibus gratorum.

Trita meliſphylla, & cerinthæ 1 ignobile gramen,
2 Tinnituſque cie, & 3 Matris quatre cymbala circum.
Ipſæ conſident 4 medicatis ſedibus: ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in 5 cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (6 nam ſæpe duobus
7 Regibus inceſſit magno diſcordia 8 motu)
Continuoque animos 9 vulgi, & trepidantia bello
Corda licet 10 longe præſciſcere: namque 11 morantes
Martius ille æris rauci canor 12 increpat, & vox
13 Auditur, 14 fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum 15 trepidæ inter ſe 16 coeunt, penniſque coruſcant,
17 Spiculaque exacuunt roſtris, 18 aptantque lacertos,
Et circa regem, atque ipſa ad 19 prætoria denſæ
20 Miſcentur, magniſque 21 vocant clamoribus hoſtem:
Ergo ubi ver nactæ 22 ſudum, campoſque patentes;
Erumpunt portis, concurritur, æthere in alto
Fit 13 ſonitus, magnum miſtæ 24 glomerantur in orbem,
Præcipiteſque cadunt. Non 25 denſior aere grando,
Nec de concuſſa 26 tantum pluit ilice glandis.
27 Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant:
Uſque adeo 28 obnoxi non cedere, dum 29 gravis aut hos,
Aut hos, verſa fuga victor 30 dare terga ſubegit.
31 Hi motus animorum, atque hæc 32 certamina tanta,
Pulveris exigui jactu compreſſa 31 quieſcent.
Verum, ubi 33 ductores acie revocaveris ambos,
Deterior qui viſus, eum, ne 34 prodigus obſit,
35 Dede neci: melior 36 vacua ſine regnet in aula.
37 Alter erit maculis 38 auro ſqualentibus ardens.

(Nam

1 Ubique obvium naſcens vile. 2 Pelvium ſeu æris, cujus delectatione captæ vel metu territæ ſe in alveos condunt. 3 Cybeles, Matris Deorum cujus in ſacris Galli pulſant cymbala & tympana. 4 Dictis herbis illitis. 5 Alvearia. 6 Sæpe enim intra idem alvearium (quandoque & e diverſis) oritur ſeditio diſceditur que in partes duorum regum, de imperio contendentium. Ariſt. 9. l. Hiſt. 40. c.7 Apum. 8 Tumulto. 9 Reliquarum apum, quæ reſpectu regum *vulgus*, id eſt, vilis populus ſunt. 10 Triduo ante eruptionem mellarius præſciſcere poterit ex veſpertinis apum bombis ad modum claſſicorum reſonantibus. 11 Intra alvearia ſua. 12 Carpit. 13 Inter apes. 14 Raucitate canentes. 15 Tumultuantes arma parant, ſeque ad pugnam expediunt. 16 Congrediuntur. 17 Aculeos ſuos. 18 Ad inſultus faciendos. 19 Tabernacula Imperatoris utriuſque: alluſum ad caſtra Rom. 20 Summa cura cuſtodiunt regem. 21 Provocant. 22 Diem ſerenum & aerem purum. 23 Pugnantium. 24 Convolvuntur. 25 Quam apes. 26 Quantum apum cadit ex tali conflictu. 27 Reges. 28 Obnitentes. 29 Moleſtus & graviter urgens. 30 Fugere. 31 Hæc duorum examinum diſcordantium pugna ſedabitur. 32 Apum. 33 Principes, id eſt, reges, a pugna reduxerit domum per jactum pulveris. 34 Mella abſumens. 35 Occide. 36 Altero rege. 37 Melior. 38 Fulgentibus more ſquamarum in piſcibus colore fulvo.

( Nam duo ſunt 1 genera ) hic melior, inſignis & 2 ore,
Et 3 rutilis clarus ſquamis; 4 ille 5 horridus alter
Deſidia, 6 latamque trahens 7 inglorius alvum.
Ut binæ regum 8 facies, ita corpora 9 plebis.
Namque aliæ 10 turpes horrent, ceu pulvere ab alto
Cum venit, & 11 ſicco terram ſpuit ore viator
12 Aridus, 13 elucent aliæ, & fulgore coruſcant,
14 Ardentes auro, & paribus 15 lita corpora 16 guttis,
Hæc potior ſoboles: 17 Hinc cœli 18 tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et 19 liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At cum incerta volant, 20 cœloque examina 21 ludunt,
Contemnuntque favos, & 22 frigida 23 tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis 24 inani
Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
Eripe. Non 25 illis quiſquam cunctantibus 26 altum
Ire iter, 27 aut caſtris audebit vellere ſigna.
28 Invitent croceis 29 halantes floribus horti:
Et 30 cuſtos furum atque avium, cum falce ſaligna
31 Helleſpontiaci 32 ſervet tutela Priapi.
Ipſe 33 thymum, 34 pinoſque 35 de montibus altis,
Tecta ferat late circum, cui 36 talia curæ:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
37 Figat humo plantas, & 38 amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine 39 laborum
40 Vela traham, & terris feſtinem advertere proram:
Forſitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique 41 roſaria 42 Pæſti;
Quoque modo 43 potis gauderent intyba rivis,



1 Regum. 2 Facie. 3 Micantibus in morem auri. 4 Deterior ille, μέλας καὶ πλατυγάστωρ. Ariſt. 9. l. Hiſt. Anim. 40. c. 5 Incultus. 6 Obeſam & oblongam. 7 Sine gloria. 8 Formæ. 9 Vulgi, id eſt, reliquarum apum. 10 Deterioris notæ apes ſunt pulveri, ſputo concreto, concolores. 11 Pulverem cum ſaliva concretum. 12 Deſiccatione & ſiti. 13 Melioris notæ apes ſplendent. 14 Reſplendentes fulgore auri. 15 Illita ac diſtincta. 16 Maculis quaſi guttatim ſparſis. 17 Ex hac ſobole. 18 Stato anni tempore, *vel* Cœli temperie. 19 Pura, & quæ admiſces auſtero vino ad mitigandam aſperitatem. *Tam bene Theſeis Maſſica vina favis.* Martial. 4. l. 13. Ep. 20 In aere. 21 Per ludum & otium glomerata, gyros, & choreas ducentia. 22 Non opere, ut prius, ferventia. 23 Alvearia ſua. 24 Tunc enim non mellificandi gratia exeunt. 25 Regibus domi manentibus. 26 Subvolare lugibunde per aera. 27 Aut in bellum prodire. Metaph. a militari diſciplina. 28 Alliciant & attrahant apes ad ſe. 29 Spirantes. 30 *Deus inde ego furum, aviumque Maxima formido.* Hor. 1. l. Sat. 8. 31 Nati in urbe Lampſaco prope Helleſpontum. 32 Hortos. 33 Herbam apibus gratiſſimam, ad mella conficienda. 34 Ad ceram conficiendam. 35 Ad alvearia. 36 Mella & cera. 37 Affigat. 38 Salubres ſuperfundat imbres. 39 Georgicorum. 40 Metaph. a nautis, qui portum ſubituri, vela colligunt. 41 Roſarum copiam. 42 Oppidi maritimi Lucaniæ, bis in anno roſas ferentis. 43 Imbibitis.

Et virides apio 1 ripæ; tortuſque per herbam
2 Creſceret in ventrem cucumis; nec 3 ſera comantem
Narciſſum, aut 4 flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallenteſque hederas, & 5 amantes litora myrtos.
Namque ſub 6 Oebaliæ memini me turribus altis,
Qua 7 niger 8 humectat 9 flaventia 10 culta 11 Galeſus,
12 Corycium vidiſſe ſenem cui pauca 13 relicti
Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori 14 opportuna ſeges, nec 15 commoda Baccho.
Hic 16 rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, 17 verbenaſque 18 premens, 19 veſcumque papaver,
20 Regum æquabat opes 21 animis: ſeraque 22 revertens
Nocte domum, dapibus menſas onerabat 23 inemptis,
24 Primus vere roſam, atque autumno carpere poma:
Et cum triſtis hyems 25 etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus 26 frenaret aquarum,
Ille 27 comam mollis jam tum 28 tondebat acanthi,
Æſtatem 29 increpitans ſeram, Zephyroſque morantes.
Ergo apibus 30 fœtis 31 idem, atque examine multo
Primus abundare, & 32 ſpumantia 33 cogere preſſis
Mella favis: illi 34 tiliæ, atque uberrima 34 pinus:
35 Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos

1 In

1 Fluviorum *vel* hortorum pulvini & aræ. 2 Acciperet latum ventrem. 3 Sero ſeu tarde comas ſpargentem florentemque. Helleniſmus: *ut Torva tuentem: Acerba fremens: Multa gemens*, &c. 4 Flexilis. 5 Feliciter naſcentes in litoribus. 8 Tarenti, ab Oebaliis conditis duce Phalianto. Oebalis autem rex fuit Laconiæ, unde Lacones Oebali dicti. 7 Cæruleus aut profundus At. *piger*, id eſt, lente fluens. 8 Irrigat. 9 Segete. 10 Arva. 11 Calabriæ fluvius. 12 *Corycus* eſt urbs, mons, antrum Ciliciæ. Erit itaque *Corycius* Cilix, vel e remigum numero, quorum opera contra ipſos Cilicas piratis uſus fuerat Pompejus: vel miles Pompejanus, poſt Cilicas devictos emeritus & agro donatus. 13 Præteriti in diviſione & contempti, utpote inutilis, ut in ſeq. Alii exp. hæreditarii, a patre ſc. relicti, ut *Res non parta labore, Sed relicta*, Martial. 10. l. 27 Ep. voluntque Poetam reſpicere ad duos fratres Vejanios, quibus a patre relictam eſſe parvam villam, l. 3. R. R. c. 16 Quid ſi *relictum rus* ſit quo pulſus prior dominus ceſſerit veterano militi, cui aſſignabatur in diviſione? *Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva*. Eclog. 1. & 9. 14 Accommodata & grata. 15 Idonea vitibus. 16 Plantatile: 17 Herbas, quibus in ſacris uti ſolebant. 18 Serens: *vel* falce metens. 19 Cereale, quo veſci poſſet. 1. Georg. 20 Ditiſſimorum. 21 Quia se ipſa non potuit. 22 Ex illo agro ſterili. 23 Sibi in horto ſuo natis, nullo pretio comparatis. Horat. Od. 2. Ep. de ruſtica vita. *Et horna dulci vina promens dolio. Dapes inemptas apparet*. 24 Fructu perenni dives & felix. Verno, æſtivo, autumnali, hyberno. 25 Ipſo puncto temporis. 26 Conſtringeret. 27 Summitatem. 28 Metebat. 29 Voto & voce: ut cujus ſtudium æſtas ſera & Zephyri veris comites nondum ſpirantes morarentur. 30 Enixis partum. 31 Senex Corycius. 32 Ex preſſura. 33 Conſtipare. 34 Ad gluten & favos. 34 Nec ullus vernus flos deſtituebat cum autumnali fructu.

1 Induerat, totidem autumno 2 matura tenebat.
Ille etiam 3 ſeras in 4 verſum diſtulit ulmos.
5 Eduramque pirum, & ſpinos jam pruna ferentes,
Jamque 6 miniſtrantem platanum potantibus 7 umbras.
Verum hæc ipſe equidem, 7 ſpatiis 8 excluſus 7 iniquis,
Prætereo, atque aliis poſt commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipſe
Addidit, 9 expediam: 10 pro qua mercede canoros
11 Curetum ſonitus, crepitantiaque æra ſecutæ,
12 Dictæo 13 cœli regem pavere ſub antro.
14 Solæ communes natos, 15 conſortia tecta
16 Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus ævum;
Et patriam ſolæ, & certos novere penates:
Venturæque hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & 17 in medium quæſita reponunt.
Namque aliæ 18 victu invigilant, & 19 fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta 20 domorum
21 Narciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina. Deinde tenaces
Suſpendunt ceras; aliæ 22 ſpem gentis adultos
23 Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
24 Stipant, & 25 liquido diſtendunt nectare cellas:
26 Sunt, quibus ad portas cecidit 27 cuſtodia 28 ſorti;
Inque vicem 29 ſpeculantur aquas, & nubila cæli:



1 Ornaverat & veſtiverat, id eſt, quot flores produxerat arbor. 2 Sc. *poma*. 3 Antiquas. 4 In ordinem & quincuncem tranſtulit & diſpoſuit. Quid ſi dicamus, inverſas ulmos incurvabat, pedamenta futura vitibus? 5 Robuſtā aut valde duram. 6 Hoſpitalem convivantibus. 7 Temporis atque inſtituti mei anguſtis ſpatiis. 8 Ab hujuſmodi rerum executione. 9 Aperiam. 10 Quid mercedis accepturæ. 11 Curetes, Cretæ incolæ ſacrique fratres, Opi parturienti, Saturnumque filios ex pacto cum Titane vocantem fallere cupienti, ſuppetias laturi, æreis crepitaculis nati infantis Jovis vagitum celarunt, cymbalorum ſonitum ſecutæ apes melle nutrierunt Jovem in antro Cretenſi. In cujus officii mercedem tulere a Jove ſingularem naturam, politiam & mores: Sobolis, patriæ, cibi in medium quæſiti communionem, & Rempublicam, quaſi Platonicam. 12 *Dicte*, mons Cretæ 13 Jovem. 14 Apes ex cunctis animalibus. 15 Ad communem ſortem pertinentia: ſunt enim communia. 16 Alvearis. 17 In commune parta condunt. 18 Antique pro *victui* ſc. habendo. Ita *concubitu indulgent*. 19 Partiti inter ſe opera; juvenes negociantur foras, ſeniores intus. 20 Alveariorum. 21 Illius floris, in quem puer flens converſus fingitur, rorem. 22 In quibus eſt ſpes de conſervando grege. 23 Incumbunt, fovent excludunt fœtus. 24 Condenſant. 25 Melle puro favos replent. 28 Aliæ. 27 Excubitus. 28 Sortito, ſorte electis. 29 Pluviæ & tempeſtatum præſagæ, infra: *Nec vero a ſtabulis*, &c.

Aut 1 onera accipiunt venientum, aut 2 agmine facto
3 Ignavum 4 fucos pecus 5 a præſepibus arcent:
6 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti 7 lentis 8 Cyclopes fulmina maſſis
Cum 9 properant, alii 10 taurinis follibus 11 auras
Accipiunt, redduntque: alii ſtridentia 12 tingunt
13 Æra 14 lacu: 15 gemit impoſitis incudibus 16 Ætna:
17 Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
18 In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter (ſi 19 parva licet 20 componere 21 magnis)
22 Cecropias innatus apes amor urget 23 habendi.
24 Munere 25 quamque ſuo. 26 Grandævis 27 oppida curæ,
Et munire favos, & 28 Dædala 29 fingere tecta:
At feſſæ 30 multa referunt ſe 30 nocte 31 minores,
32 Crura thymo plenæ: 33 paſcuntur & arbuta paſſim,
Et 34 glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & 35 ferrugineos hyacinthos.
36 Omnibus una quies operum, labor omnibus 37 unus.
Mane 38 ruunt portis: nuſquam mora: rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta 39 petunt, tum corpora 40 curant;
Fit 41 ſonitus, 42 muſſantque oras, & limina circum.
Poſt, ubi jam 43 thalamis ſe compoſuere, ſiletur
44 In noctem, feſſoſque ſopor 45 ſuus occupat artus.

Nec

1 Seniores apes excipiunt gerulas juniores, eaſque exonerant melle aut cera: repetuntur verſus iſti Æneid. 1. 2 Manu conferta, facto quodam impetu. 3 Nullius laboris, nihil agens, & aliena conſumens. 4 Sine aculeo majores apibus, non mellificante, ſed tamen melle veſcentes. 5 Ab alvearibus ſuis abigunt, prohibent. 6 Cum fervore fit. 7 Mitigatis. 8 Populi Siciliæ, unum oculum habere reperti. De his l. 3. Æn. ubi & quinque verſus ſeqq. repetuntur. 9 Propere excudunt, fabricant. 10 Corio taurino munitis. 11 Flatus & reflatus. 12 Ita tingunt, ut ſtrideant. 13 Ferrum, ſynecd. 14 Aqua, in qua ferrum candens immergitur. 15 Reſonat quaſi gemitum referens. 16 Mons ignivomus Siciliæ, Vulcani & Cyclopum officina. Al. antrum, ut 8. l. Æn. 17 Cyclopes. 18 Secundum ordinem, ita ut ex alternis ictibus numerus & concentus muſicus audiatur: ex quo Symphoniam obſervaſſe dicitur. 19 Quantæ ſunt apes. 20 Comparare. 21 Quanti ſunt Cyclopes. 22 Atticas, κατ' ἐξοχὴν, optimo enim melle celebratur Hymettus mons Atticus, thymi ferax. 23 Mellis. 24 Officio, quod ei ſorte cecidit. 25 Quamlibet apum. 26 Provectioribus apibus. 27 Alvearia. 28 Artificioſa, Δαίδαλα: unde ingenioſo architecto nomen. Lucret. de Venere: *Tibi ſuavis Dædala tellus ſubmittit flores*, id eſt, artificioſa. 29 Componere. 30 Cum jam plurima pars noctis tranſacta ſit. 31 Juniores. 32 Habentes crura onuſta melle ex thymo collecto. 33 Apes depabulantur. 34 Virides. 35 Nigri coloris 36 Omnes ſimul quieſcunt. 37 Eodem tempore. 38 Celeriter excurrunt. 39 Repetunt. 40 Reficiunt cibo & quiete. 41 Bombus. 42 Murmurant. 43 Cellis. 44 Uſque ad tempus matutinum. 45 Qui ipſis convenit: ſic ſupra *Vere ſuo*, & *Mare ſuo*.

Nec vero a 1 ſtabulis, pluvia 2 impendente recedunt
Longius, aut 3 credunt cœlo, adventantibus Euris:
Sed circum 4 tutæ ſub mœnibus urbis 5 aquantur,
Excurſuſque breves 6 tentant; & ſæpe 7 lapillos,
Ut 8 cymbæ inſtabiles fluctu 9 jactante 10 ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania 11 nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec 12 concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In 13 Venerem ſolvunt, aut fœtus 14 nixibus edunt:
Verum ipſe e foliis 15 natos, & ſuavibus herbis
Ore 16 legunt: ipſæ regem, parvoſque 17 Quirites
Sufficiunt, aulaſque, & cerea regna 18 refingunt.
Sæpe etiam, duris errando in 19 cotibus, alas
Attrivere, utroque 20 animam ſub 21 faſce dedere.
22 Tantus amor florum, & generandi gloria mellis,
Ergo ipſas quamvis 23 anguſti terminus ævi
24 Excipiat, (neque enim 25 plus ſeptima 26 ducitur æſtas)
At genus 27 immortale manet, multoſque per annos
Stat 27 fortuna 28 domus, 29 & avi numerantur avorum.
Præterea 30 regem non ſic 31 Ægyptus, & ingens
32 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus 33 Hydaſpes
Obſervant. Rege incolumi 34 mens omnibus una eſt:
35 Amiſſo rupere fidem, 36 conſtructaque mella
Diripuere 37 ipſæ, & 38 crates ſolvere favorum:
39 Ille operum 40 cuſtos: illum admirantur, & omnes

 Cir-

1 Alveariis ſuis. Prædivinant ventos imbreſque, continentque ſe tectis. Plin. 2 Imminente. 3 Confidunt ſereno aeri. 4 Tutantes eas a pluvia & vento. 5 Potantur. 6 Cum anxietate faciunt. 7 Quibus contra imperium ventorum ferantur. 8 Naviculæ vento agitabiles, inanes, ſine pondere, id eſt, minima navigia. 9 Huc illuc impellente eam. 10 Arenam & gravem terram. 11 Aera æquis alis firmant. 12 Concubitui incumbunt. Archaice. Sic ſupra: *Victu invigilant*. 13 Luxuriam & coitum. 14 Partubus. 15 Semen natorum, unde naſcantur & incubando formentur apes. 16 Colligunt. 17 Cives (quales erant Quirites, id eſt, Romani ſub Quirino, id eſt, Romulo, qui ſibi regem conſtituerunt) ſufficienter procreant. 18 Accurate atque iterata opera, figunt. Al. *refingunt*. 19 Saxis & rupibus. 20 Vitam perdiderunt. 21 Onere nimio mellis & pabuli, quod adferunt. Sic Ecl. 9 *Cantantes, ut eamus, ego hoc* te faſce *levabo*. 22 Ut moriantur. Epiphonema ſimile. 2 Georg. *Tantus amor terræ!* Et 3. *Tantus amor laudum!* 23 Brevis. 24 Comprehendat. 25 Pluſquam. 26 Degitur apibus. 27 Succeſſione familiæ & ſtemmatis, ad quod alluſum. 28. Familiæ apum. 29 *Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis*. 3. Æn. 30 Nulla uſquam gens, non Ægyptii, non Lydii, non niſi Parthi & Medi majori veneratione colunt regem ſuum, quam apes. 31 Propter Ptolemæos. 32 Ubi regnavit Crœſus. 33 Fl. alluens Mediam, ſeque in Inaum exonerans. 34 Vivendi, rempublicam augendi, & regi obſequendi. 35 Rege. 36 Sub rege. 37 Quæ collegerant. 38 Contextus. 39 Rex. 40 Præſes, qui operum labores æquis partibus dividat, aut ſortito.

Circumſtant 1 fremitu denſo, ſtipantque 2 frequentes;
Et ſæpe attollunt humeris; & corpora bello
3 Objectant, 4 pulcramque petunt per vulnera mortem.
5 His quidam ſignis atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus 6 partem divinæ mentis, & 7 hauſtus
Ætherios dixere. 8 Deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem 9 arceſſere 10 vitas:
Scilicet 11 huc reddi deinde, ac 12 reſoluta referri
Omnia: nec 11 morti eſſe locum; ſed viva volare
13 Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.
14 Si quando 15 ſedem 16 anguſtam, ſervataque mella
17 Theſauris relines; prius hauſtu 18 ſparſus aquarum
19 Ora fove, 20 fumoſque manu prætende 21 ſequaces.
22 Bis gravidos cogunt fœtus; 23 duo tempora 24 meſſis;
25 Taygete 26 ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plejas, & 27 Oceani ſpretos pede reppulit amnes:
28 Aut 29 eadem ſidus fugiens ubi piſcis aquoſi,
Triſtior hybernas cœlo deſcendit in undas.
30 Illis ira modum ſupra eſt, 30 læſæque venenum
31 Morſibus inſpirant, & 32 ſpicula cæca relinquunt
33 Adfixæ venis, animaſque in vulnere ponunt.

1 Sin

1 Murmure. 2 Cum magna multitudine. 3 Pro rege. 4 Glorioſam. 5 Quibus apum ſtudiis & ingeniis animadverſis adhibiti quidam Philoſophi, non ſolertiam tantum apibus, ſed & rationem & divinæ particulam mentis aſſignarunt: 6 Sic Horat. *divinæ particulam auræ*, dixit. 7 Spiritus divinos. 8 Deum quippe vim ſuam in elementa omnia transfundere: hinc animalia, quæ ex elementis conſtant, ſpiritu illius, alia magis aut minus, imbui ac inflari: vide 6. Æn. *Principio cœlum*, &c. 9 Attrahere. 10 Spiritus. 11 In Deum & principia ſua. Ex opinione Pythagorica nullum animal penitus perire: interire quidem & diſſoluto animali migrare animam ex alio in aliud. Putant tandem ad ſuum aſtrum redire. 12 Per animæ a corpore ſeparationem. 13 Inter ſydera. 14 Præcepta mellationis, ejuſque. Vernæ & Autumnalis, 15 Alvearum. 16 Cum melle repleta fuerit. Al. *anguſtam*. 17 Eximes e recluſis alveariis. 18 *Spargens* in alveos atque apes. Aquam ore hauſtam ſparge in modum imbris pluviæque. 19 Contine hauſtus aquarum. 20 Qui vel cogant apes in priorem partem alvearii, vel abigant. 21 Perſecutores apum: quia fumo apes fugantur: 22 In vere & autumno apes mella ponderoſa & abundantia congregant. 23 Ver & autumnus. 24 Colligendi mellis. 25 Ortu Plejadum, quarum Taygete una eſt. Synecd. menſe Majo. 26 Simulac. 27 Oriens ſc. & mare navigationi aperiens. 28 Aut occaſu Plejadum quo tempore Piſces oriuntur. 29 Taygete. 30 Ab apibus inimicis 31 Aculeis. 32 Aculeos breves & exiles, qui latere poſſunt. 33 Aculeos penitus infixos venis inimicarum, & in vulnere relictos cum parte inteſtini: unde ipſas mors conſequitur.

1 Sin duram metues hyemem, parceſque 2 futuro,
3 Contuſoſque 4 animos, & res miſerabere 5 fractas;
At 6 ſuffire thymo, ceraſque 7 recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit
8 Stellio, & 9 lucifugis 10 congeſta cubilia 11 blattis;
12 Immuniſque ſedens 13 aliena ad pabula 14 fucus;
Aut aſper crabro 15 imparibus ſe immiſcuit 15 armis;
Aut dirum 16 tineæ genus; aut 17 inviſa Minervæ
In foribus laxos ſuſpendit aranea 18 caſſes:
Quo magis 19 exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent 20 generis lapſi ſarcire ruinas
Complebuntque 21 foros, & floribus 22 horrea texent.
23 Si vero (quoniam 24 caſus apibus quoque 25 noſtros
Vita 26 tulit) 27 triſti languebunt corpora morbo:
Quod jam 28 non dubiis poteris cognoſcere ſignis:
Continuo eſt ægris I. alius color: II. 29 horrida vultum
Deformat macies: III. tum 30 corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera 31 ducunt:
IV. Aut 32 illæ pedibus connexæ ad limina pendent:
V. Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes
Ignavæque fame, & contracto frigore pigræ:
VI. 33 Tum ſonus auditur 34 gravior, 35 tractimque ſuſurrant:
36 Frigidus ut 37 quondam ſylvis 38 immurmurat auſter:
Ut mare 39 ſollicitum ſtridet refluentibus undis:
Æſtuat ut clauſis 40 rapidus fornacibus ignis
41 Hic jam I. Galbaneos ſuavebo incendere odores,
II. Mellaque 42 arundineis inferre 43 canalibus, ultro
Hortantem, & feſſas ad pabula 44 nota vocantem. III.

1 Quod ſi durã metuens hyemem benigne agere voles cum apibus, ne animum deſpondeat: ne pigeat tamen alveos aperire, favos a vermibus, fucis, ſtellionibus corruptos aut inanes eximere, ſuffumigatione reficere apes, & purgare alvearia a blattis, tineis, &c. 2 Quod in futuro opus erit. 3 Labefactos, contractos timore famis. 4 Apum. 5 Afflictas. 6 Subfumigare, ut exinde inimica illis animalia fugiãt. 7 Reſecare. 8 Lacerta ſtellatis maculis. 9 Lucem fugientibus, noctu volantibus. 10 Sunt conſtructa in alvearibus. 11 Tineis. 12 Laboris expers, nihil adferens utilitatis. 13 Alieno labore utpote apum, parta. 14 Veſpa. 15 Cui & viribus & armis impar eſt apis. 16 Vermis omnia exedentis. 17 Ob procaciam & æmulationem in arte texendi Minerva in araneam verſa Arachne, puella Lydia. Ovid. 6. Met. 18 Retia, telas. 19 Evacuatæ ab animalibus nocivis. 20 Fœtus. 21 Cellas, favos, loca, per quæ inferunt mella ſua, ſicut nautæ per foros inferunt merces. 22 Favos conficient. 23 Languentium apum morbis, quorum ſtatuit ſigna ſex, remedia præſcribit novem. 24 Miſerias. 25 Cum hominibus communes. 26 Attulit. 27 Lethali. 28 Certis. 29 Rugoſa. 30 Mortuarum efferunt cadavera. 31 Celebrant. 32 Morboſæ. 33 Præterea. 34 Triſtior. 35 Per longos tractus, ut languidi ſolẽt, qui ſuſpiria ex imo pectore trahunt. 36 Natura ſua, ut qui a gelido polo Antarctico ſpiret accidentali tamẽ & adventitio calore dum ad nos per torridã Zonã permeat, fervidus. Macr. l. 2. in Somn. Scipionis c. 5. 37 Quando. 38 Longe reſonans murmur facit. 39 Commotum reſonat. 40 Vehemens. 41 Remedia IX. 42 Fiſtulis ex arundine factis. 43 In alvearia. 44 Quæ illis illæ ſibi comparare ſoleat.

III. Prodierit & 1 tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
IV. 2 Arenteſque roſas, V. aut igni pinguia multo
3 Defruta, VI. vel 4 Pſythia paſſo, de vite racemos,
5 Cecropiumque VII. thymum, VIII. & grave olentia
6 centaurea.
IX. Eſt etiam flos in pratis, cui nomen 7 amello
Fecere agricolæ, 8 facilis quærentibus herba:
Namque 9 uno ingentem tollit de ceſpite ſylvam,
10 Aureus ipſe ſed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ,
Sæpe Deum nexis ornatæ 11 torquibus aræ:
12 Aſper in ore ſapor: 13 tonſis in vallibus illum
Paſtores, & 14 curva 15 legunt prope flumina 16 Mellæ.
Hujus 17 odorato radices incoque 17 Baccho,
18 Pabulaque in foribus plenis appone caniſtris.
19 Sed ſi quem 20 proles ſubito 21 defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ ſtirpis 22 revocetur, 23 habebit:
Tempus, & 34 Arcadii 25 memoranda inventa 24 Magiſtri
26 Pandere, quoque modo 27 cæſis jam ſæpe juvencis
28 Inſincerus apes 29 tulerit cruor. Altius omnem
Expediam, prima repetens ab origine famam.
Nam, qua 30 Pellæi gens 31 fortunata Canopi
Accolit 32 effuſo 33 ſtagnantem flumine 34 Nilum,
Et 35 circum pictis vehitur ſua rura 36 faſelis,

1 Qua

1 Contuſam gallam. 2 Deſiccatas in ſole. 3 Muſta ad dimidias decocta. 4 Uvam paſſam, quæ eſt ex vite Pſythia: Supra l. 2. *Et paſſo Pſythia utilior:* quem locum vide. 5 Atticum: ut quod optimum. 6 Herbas calidas & ſiccas. 7 Amellum florem eumdem cum Aſtere Attico, bubonio, eſſe autumant Herbarii proceres. 8 Facile reperibilis. 9 Multos caules fundit, erigit a radice. 10 Ipſe flos eſt aurei coloris. 11 Corollis ex hoc flore ornantur aræ. 12 Auſterus. 13 Falce meſſis, & non ſylvoſis. 14 Per litora curva defluentia. 15 Colligant. 16 In Gallia nobilis eſt hujus nominis fluvius: aliique cognominis alibi. Poetæ tamen notior Mela Italus, quem ſiniſtra ripa receptum Ollius fl. in Padum defert: videturque hinc nomen inditum flori Amello. Cluv. 3. l. ult. cap. 17 Vino forti & odorem magnum exhalante, 18 [illegible] ex tali decoctione. 19 Inventum reſtaurationis apum extinctarum e bovis cæſi putrefactione, refertur acceptum Ariſtæo. 20 Progenies apum. 21 Aliquem deſtituerit. 22 Ab interitu. 23 Aliquas apes. 24 Ariſtæi regis Arcadii: qui inveniſſe fertur mellis, & olei uſum, apum amiſſarum reparationem, lactis coagulum. Juſtin. 14. l. Vide hanc eamdem fab. apud Ov. 1. Faſtorum. 25 Memoratu digna. 26 Manifeſtare. 27 Verbere & fuſtibus, citra effuſum ſanguinem. 28 Corruptus & putridus. 29 Protulerit, produxerit. 30 Propter Alexandriam ab Alexandro. Pellæ in Macedonia nato, conditam in vicinia Canopi inſ. unde oſtio illi nomen. 21 Felix divitiis & ubertate ſoli, quam præſtat Nilus exundans. 32 In agros. 33 Inundantem & in campos effluentem. 34 Ægypti fluvium. Lege Tibul. l. 1. El. 6. 35 Stagnante Nilo. 36 Scaphis.

1 Quaque 2 pharetratæ vicina Perſidis urget,
Et 3 viridem Ægyptum 4 nigra fœcundat 4 arena,
Et diverſa 5 tuens ſeptem diſcurrit in 6 ora,
Uſque 7 coloratis 8 amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio 9 jacit 10 arte 11 ſalutem.
12 Exiguus primum, atque 13 ipſos contractus ad uſus
14 Eligitur locus. Hunc anguſtique 15 imbrice tecti,
Parietibuſque 16 premunt arctis, & quatuor addunt,
Quatuor a 17 ventis 18 obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus 19 bima curvans jam cornua fronte.
Quæritur: huic geminæ nares 20 ſpiritus oris
21 Multa reluctanti 22 obſtruitur: 23 plagiſque perempto
24 Tunſa per 25 integram 26 ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in 27 clauſo linquunt, & 28 ramea 29 coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque 30 recentes.
Hoc geritur 31 Zephyris primum impellentibus undas:
32 Ante 33 novis rubeant quàm prata coloribus, 32 ante
Garrula quam 34 tignis nidum ſuſpendat 35 hirundo,
Interea teneris tepefactus in oſſibus 36 humor
37 Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
38 Trunca pedum primo, mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis, magis 39 aera carpunt,
Donec, ut æſtivis effuſus nubibus 40 imber,
41 Erupere, aut ut, 42 nervo pulſante 43 ſagittæ,
Prima 44 leves ineunt ſi quando prælia Parthi.
Quis Deus hanc Muſæ, quis nobis 45 extudit 46 artem?
47 Unde nova ingreſſus hominum experientia cœpit?
Paſtor 48 Ariſtæus, fugiens Peneja 49 Tempe,

Amiſſis

1 Quaque Nilus urget vicina loca Perſidis, id eſt; in Perſia. 2 Cujus incolæ pharetris & ſagittis multum valent. 3 Segete aut herbis. 4 Nigro limo. 5 Defluens. 6 Oſtia, quibus intrat mare. 7 Nigris Æthiopibus, an ſtigmate, quod ſibi honori ducebant, inuſtis? 8 Nilus defluens, deductus. 9 Conſtituit, ponit. 10 Faciendi novas apes. 11 Reparandarum apum. 12 Anguſtus, quantum capit cadaver bovis. 13 Ad hanc ipſam utilitatem, ut in eo hos putreſcat, conſtrictus. 14 Ab his, qui apes reparare volunt. 15 Tegulis imbres capientibus. 16 Obſtringunt, anguſtant. 17 Cardinalibus. 18 Ex obliquo infuſa. 19 Bienni, duorum annorum, id eſt, ipſe vitulus biennis. 20 Anhelitus. 21 Multum, valde. Helleniſm. 22 Clauditur, ne poſſit exhalare. 23 Fuſtibus, verberibus. 24 Contuſa. 25 Solidam, ne ſuccus aut ſanguis exhauriatur. 26 Laxantur, corrumpantur. 27 Occluſo loco. 28 Ramorum. 29 Vituli ſcene pellis putreſcat. 30 Recenter captas. 31 In principio veris. 32 Anadiploſis eſt. 33 Novorum florum. 34 Ad laquearia & trabes domorum. 35 Veris nuncia. 36 Vituli. 37 Efferuet, caleſcit. 38 Pedibus carentia: unde *apes*, quaſi *ἄπες* quidam dicta volunt. 39 Auram vitalem inſpirant. 40 Erumpit. 41 Vi evolvere ex corio vitulino. 42 Arcu, nervis munito, impellente. 43 Emittuntur. 44 Fugæ confidentes. 45 Invenit. 46 Reparandarum apū ex vitulo putrefacto. 47 Quo authore habuit experimentum hoc primos aditus? 48 Apollinis & Cyrenes Nymphæ filius. Lege Ovid. 1. Faſt. 49 Locum amœnum Theſſaliæ, quem medium interfluit Peneus.

Amiſſis ( ut fama ) apibus, morboque fameque,
Triſtis ad 1 extremi ſacrum caput adſtitit 2 amnis.
3 Multa querens; atque hac adfatus 4 voce 5 parentem:
Mater 6 Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
7 Ima tenes; quid me præclara ſtirpe deorum,
( Si modo, quem perhibes, pater eſt 8 Thymbræus Apollo )
Inviſum 9 fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor quid me 10 cœlum ſperare jubebas?
En etiam hunc ipſum 11 vitæ mortalis honorem,
Quem mihi 12 vix frugum, & pecudum cuſtodia 13 ſolers
Omnia tentanti 14 extuderat, te matre 15 relinquo.
16 Quin age, & ipſa manu 17 felices erue 17 ſylvas:
Fer ſtabulis 18 inimicum ignem, atque 19 interfice meſſes:
Ure ſata; & validam in vites 20 molire bipennem,
Tanta meæ ſi te ceperunt 21 tædia laudis.
At mater 22 ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. 23 Eam circum 24 Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, 25 hyali ſaturo fucata colore:
26 Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla:
Neſæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque;
Cydippeque & 27 flava Lycorias ( altera virgo,
Altera tum primos 28 Lucinæ experta 28 labores )
Clioque, & Beroe ſoror, 29 Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, 30 pictis incinctæ pellibus ambæ,
Atque Ephyre, atque Opis, atque Aſia Dejopeja,
Et tandem 31 poſitis 32 velox 33 Arethuſa 34 ſagittis,
Inter quas 35 curam Clymene narrabat 36 inanem

Vul-

1 Summi. 2 Penei fl. 3 Multum, valde. 4 Oratione. 5 Matrem. 6 Nympha Penei fl. 7 Profundæ. 8 A *Thymbra*, Troados oppido, ubi colebatur. Dii enim cognomenta a locis, in quibus coluntur, ſæpe accipiunt. 9 Diis. 10 Quod reciperet in deorum numerum. 11 Quem inter mortales merui. 12 Summa cum difficultate. 13 Diligens. 14 Paraverat. 15 Amitto. 16 Permiſſo acerba & invidioſa; *clademque authore levabis*. 17 Fertiles arbores. 18 Quo pecus inficiatur: aut nocentem, quo ſtabula comburantur. 19 Emori cura ſegetem maturam, unde meſſis fieret. 20 Cum molimine infer, id eſt, abole omnia, quæ habeo. 21 Ut permittas meis laboribus prata interimi. 22 Lamentationis Ariſtæi confuſum; neque enim primum animadvertit neque agnovit vocem. 23 Cyrem. 24 Puriſſima, e Mileto. 3. Georg. ſupra. 25 Vitreo multoties tincta: unde cœruleus color. 26 Nympharum nomina. 27 Flava crines. 28 Partus, quibus præeſt Lucina, ideſt, quæ ſemel pepererat. 29 Oceani filiæ. 30 Maculoſis hinnuleis, quæ Nebrides dicuntur. 31 Depoſitis. 32 In curſu, dum Alphæus fugit: 33 Nympha Sicelis, Ecl. 6. 34 Quibus in venando uſa fuerat. 35 De Venere uxore cuſtodienda. Fab. Martis in Veneris amplexibus deprehenſi, traductique a Vulcano, Hom. Odyſſ. 8. Ovid. Met. 4. 36 Fruſtra ſuſceptam.

Vulcani, Martiſque 1 dolos, & dulcia 2 furta;
Atque 3 Chao denſos divum numerabat amores.
Carmine quo 4 captæ, dum 5 fuſis mollia penſa
Devolvunt; iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi; 6 vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere; ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma 7 flavum caput extulit unda,
8 Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi 9 tua maxima cura
Triſtis Ariſtæus, Penei 10 genitoris ad undam,
Stat lacrimans & te 11 crudelem 12 nomine dicit.
13 Huic percuſſa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos: 14 fas illis limina Divum
Tangere: ait: ſimul 15 alta jubet 16 diſcedere late
Flumina, qua juvenis 17 greſſus inferret: at illum
Curvata in montis 18 faciem circumſtetit 19 unda,
Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans genitricis, & humida regna,
Speluncisque 20 lacus clauſos, lucoſque 21 ſonantes,
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat, 22 diverſa locis, 23 Phaſimque 24 Lycumque,
Et 25 caput, unde 26 altus primum ſe 27 erumpit 28 Enipeus,
29 Unde pater 30 Tiberinus, & unde 30 Aniena fluenta,
31 Saxumque ſonans 32 Hypanis, 33 Myſuſque Caicus,
Et gemina auratus 34 taurino cornua vultu

1 Eri-

1 Furtivos amores cum Venere. 2 Adulteria: ſive quia furtim & clam perpetrantur (quomodo fures occulte & plerumque noctu furatum veniunt) ſive quia genera quædam furti ſunt; cum ſibi hominis, vel pudicitiam, vel caſtitatem, animis antea per blandimenta captis, ſurripiunt. Ovid. Met. 4. furta tori, furtique locum monſtravit: Notabilis eſt locus Æn. 4. Nec jam furtivum Dido meditatur amorem, Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. 3 Crebros Deorum amores ab orbe uſque condito. 4 Nymphæ. 5 Dum telas texunt. 6 Vitrei coloris, in quibus ſedebant in aquis. 7 Flavis capillis decoratum. 8 Sc. cum vidiſſet Ariſtæum. 9 Qui tibi maximæ curæ eſt, Æn. 1. Venus de Aſcanio nepote, mea maxima cura. 10 Patris tui, & ævi ſui. 11 Quia non animadvertebat lachrymas filii. 12 Nominatim: quia dicebat, mater Cyrene. Cyrene. 13 Arethuſæ talia nuntianti. 14 Quia filius eſt Deorum. 15 Profunda. 16 Locum dare. 17 Ingrederetur. 18 Similitudinem, formam. 19 Fluminis. 20 Fontium & fluviorũ origines & receptacula. 21 Vento. 22 Diſtincta. 23 Colchorum fl. 24 Liciæ fl. 21 Spectabat ortum, originem. Ov. l. 1. Triſt. In caput alta ſuum labentur ab æquore retentus Flumina. 26 Profundus. 27 Extulit. 28 Theſſaliæ fl. 29 Habebat ortum. 30 Tiberis & Anio Italiæ fl. 31 Saxoſe. id eſt, ut ſonant flumina inter ſaxa decurrentia. 32 Scythiæ fl. 33 Myſiæ fl. 34 Tauriformes dicti fluvii, a mugitu & rapido curſu, cornuti, a geminis ripis, vel alveis in quos ſe dividunt: unde Acheloo Hercules alterum cornu avulſiſſe fingitur, qui fluvium in unum alveum redegerat.

1 Eridanus: quo non alius per pinguia 2 culta
In mare 3 purpureum violentior influit amnis.
Poſtquam eſt in 4 thalami 5 pendentia pumice tecta
6 Perventum, & nati fletus cognovit inanes
Cyrene: 7 manibus liquidos dant ordine fontes
8 Germanæ, 9 tonſiſque ferunt mantilia 9 villis,
10 Pars epulis onerant menſas, & plena 11 reponunt
Pocula. 12 Panchæis 13 adoleſcunt ignibus aræ.
Et mater, Cape 14 Mæonii 15 carcheſia Bacchi,
16 Oceano 17 libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque 18 patrem rerum, Nymphaſque ſorores.
Centum 19 quæ ſylvas, centum 20 quæ flumina 21 ſervant,
22 Ter liquido ardentem perfudit nectare 23 Veſtam;
24 Ter flamma ad ſummum tecti 25 ſubjecta reluxit.
26 Omine quo 27 firmans animum, ſic incipit ipſa;
Eſt in 28 Carpathio Neptuni gurgite vates
29 Cæruleus Proteus, magnum qui piſcibus æquor,
Et juncto bipedum curru 30 metitur 31 equorum
Hic nunc 32 Emathiæ portus, patriamque reviſit
33 Pallenen. 34 Hunc & Nymphæ venerantur, & ipſe
Grandævus 35 Nereus: Novit namque omnia vates,
36 Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno 37 viſum eſt, 38 immania cujus
Armenta, & 39 turpes paſcit ſub 40 gurgite 41 phocas.
42 Hic tibi, nate, 43 prius vinclis capiendus, ut omnem

1 Ex-

1 Flum. Italiæ Padus in Adriaticum ſe exonerans. 2 Rura. 3 Cujus unda remis pulſa purpuraſcit. Cic. 2. Acad. quæſt. ἅλα πορφυρέεσσαν Hom. 4 Cyrenes. 5 Fornicata, columnis fulta. 6 Ab Ariſtæo, & comitibus. 7 Sc. lavandis. 8 Sorores. 9 Quorum villi erant tonſi. 10 Quædam ex eis ſacrificium parant & convivium. 11 Iterum ponunt, poſtquam exhauſta erant. 12 Arabicis, ut volunt, qui Panchajam urbem Arabiæ Felicis ſtatuunt: ego fictitium nomen puto ex πᾶν, omne & καίω uro. 13 Incenduntur. 14 Vini Lydii: optimi. Strab. l. 13. 15 Pocula: de quorum forma. Macrob. Sat. 5. l. 21. c. 16 Deo Maris. 17 Sacrificemus. 18 Ex Thaletis & veterum philoſophorum opinione, qui omnia ex aquis generari aſſerebant. 19 Ut ſunt Dryades. 20 Ut ſunt Najades. 21 Habitant. 22 Ter. quia *numero Deus impare gaudet*, vinum libavit infuditque in ignem. 23 Ignem Ovid. 6. Faſt. *Nec tu aliud Veſtam, quam puram intellige flammam, Nataque de flamma corpora nulla vides*. Al. *veſtem*. 24 Ter. emicuit boni ominis flamma. 25 Surſum jacta & exiliens. 26 Indicio propitii numinis. 27 Corroborans. 28 Carpathio mari: a *Carpatho* Inſ. maris Mediterranei. 29 Marinus. 30 Tranat, vehitur. 31 Marinorum ſc. tantum in anteriori parte, in qua equis ſimiles ſunt, pedes habentium, in poſteriori ſimiles piſcibus pedes. 32 Theſſaliæ. 33 Peninſulam Macedoniæ. 34 Proteum. 35 Et ipſe vates, Deus aquarum, Oceani & Tethyos filius. 36 ὃς ᾔδει τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα. Hom. Iliad. α. 37 Placuit. 38 Cete, balænas, monſtra natantia. 39 Immanes. 40 Carpathio. 41 Vitulos marinos. 42 Vates ſeu Proteus. 43 Quam quicquam ab eo petas.

1 Expediat morbi 2 cauſam, 3 eventuſque ſecundet.
Nam ſine 4 vi non ulla dabit præcepta, 5 neque illum
Orando flectes: vim duram, & vincula capto
6 Tende: 7 doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, 8 medios cum Sol accenderit æſtus,
9 Cum ſitiunt herbæ, & pecori jam 10 gratior umbra eſt,
11 In ſecreta ſenis ducam, 12 quo feſſus ab undis
Se recipit; facile ut 13 ſomno aggrediare jacentem.
Verum, ubi correptum manibus, vincliſque tenebis:
14 Tum variæ 15 illudent 16 ſpecies, atque 17 ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, 18 atraque tigris,
Squamoſuſque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis
19 Excidet, aut in aquas 20 tenues 21 dilapſus 22 abibit.
Sed, quando ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate, magis 23 contende tenacia vincla:
Donec talis erit 24 mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina ſomno.
Hæc 25 ait, & 26 liquidum ambroſiæ 27 diffudit odorem;
Quo totum 28 nati corpus 29 perduxit. At 30 illi
Dulcis 31 compoſitis ſpiravit crinibus 32 aura,
Atque 33 habilis 34 membris venit vigor. 35 Eſt ſpecus ingens
36 Exeſi latere in montis 37 quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda 38 reductos;
39 Deprenſis olim 40 ſtatio 41 tutiſſima nautis.
42 Intus ſe vaſti Proteus tegit 43 obice ſaxi.
Hic 44 juvenem in lateris averſum 45 a lumine 46 Nympha
Col-

1 Expedite dicat. 2 Culpam, quæ cauſa interitus apum, & remedium. 3 Remedio. 4 Violentia catenarum. 5 Eadem de Sileno. Ecl. 6. 6 Injice. 7 Illuſiones ejus fruſtra inceptæ fruſtrabuntur tandem circum hæc vincula. 8 In meridie. 9 Cum herbæ deſiccantur calore: qui in nobis ſitim generat. 10 Quam herba. 11 In arcanos thalamos Protei. 12 Ad quæ. 13 So. *oppreſſum.* 14 De Proteo Rege Ægypti, vide Mythologos, quibus eſt bellator, variis galearum formis terribilis, ſophiſta altis, vafer, hiſtrio, præſtigiator, &c. *Spumit aper, fluit unda, fremit leo, ſibilat anguis.* 15 Decipient te. 16 Imagines. 17 Formæ. 18 Aſpera, ſæva. 19 Elabetur. 20 Tranſparentes. 21 E vinculis. 22 Commutabit ſe in aquam. 23 Conſtringe. 24 Reducto in priſtinam figuram. 25 Cyrene, mater Ariſtæi. 26 Fluentem. 27 Quo gravior viſu, & vegetior eſſet ad luctam. 28 Filii Ariſtæi. 29 Imbuit. 30 Ariſtæo. 31 Bene concinnatis. 32 Odor aut ventus. 33 Agrilitans. 34 Ariſtæi. 35 Deſcribit antrum Protei. 36 Vetuſtate aut impetu aquarum. 37 Ad quod ſpecus. 38 Refluos. 39 Tempeſtate aliquando in mari deprehenſi, id eſt, periclitantibus in mari. 40 Locus, ubi ad tempus ſtant naves. 41 A periculo ventorum. 42 In medio antro. 43 Oppoſitione ingentis lapidis. 44 Ariſtæum. 45 Ab ea parte, qua ſaxum objectum erat lumini. 46 Cyrene.

1 Magna luis commiſſa: tibi 2 has 3 miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas ( ni fata reſiſtant )
Suſcitat, & 4 rapta gravifer pro 5 conjuge ſævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina 6 præceps,
Immanem ante pedes 7 hydrum, moritura 5 puella
Servantem ripas alta non vidit in herba,
At 8 chorus æqualis Dryadum 9 clamore ſupremos
Implerunt montes: Flerunt 10 Rhodopejæ arces,
Altaque 10 Pangæa, & 11 Rheſi 12 Mavortia tellus,
Atque 13 Getæ, atque 14 Hebrus, atque 15 Actias Orithyia.
16 Ipſe cava ſolans 17 ægrum 18 teſtudine amorem,
Te, dulcis conjux, te 19 ſolo in litore ſecum,
Te 20 venienta die, te 21 decedente canebat.
22 Tænarias etiam fauces, 23 alta oſtia Ditis,
Et caligantem 24 nigra formidine lucum
Ingreſſus, 25 Maneſque adiit, 26 Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus 27 manſueſcere corda.
At 28 cantu commotæ 29 Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant 30 tenues, ſimulacraque 31 luce carentum:
32 Quam multa in foliis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hybernus 33 agit de montibus imber,
34 Matres, atque viri, defunctaque corpora vita

Mo

1 Delictum magnum alta eſt lues magna, ad internecionem uſque tuarum apum. *Alias*. Tu lues magna commiſſa. 2 Quod apes amiſeris. 3 Dignus miſeratione, propter luctum uxoris. 4 Ab inferis, poſtquam ipſe retroſpexerat. 5 Eurydice juvencula conjux Orphei. 6 Præcipitanter, ſine conſideratione. 7 Serpentem aquatilem. 8 Nymphæ populares, connutritiæ. 9 Ob mortem Eurydices. 10 Montes Thraciæ. 11 Quem poſtea Rheſus rex habitavit. 12 Cui mars præſidet, bello ſtrenua. Sic Æn. 3. *Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis, Thraces, arant.* 13 Poſtea Tartari dicti. 14 Fl. Thraciæ. 15 Nympha Attica ſeu Athenienſis, filia Erichthonii, quam rapuit Boreas. 16 Orpheus. 17 Miſere affligentem propter mortem uxoris. 18 Lyra. 19 Ubi ipſe ſolus erat. 20 Oriente. 21 Occidente ſole. Horat. Od. 9. l. 2. *Tu ſemper urges flexibilibus modis Myſtem ademptum: nec tibi veſpero Surgente accedunt amores, Nec rapidum fugiente Solem.* 22 Quin & auſus infernos adire, per Tænarum, Laconiæ promontorium: qua deſcenſus patere ad inferos perhibetur. Vide Sen. Her. Fur. Act. 3. & Ovid. Met. 10. 23 Profunda. 24 Formidoloſa. 25 Animas apud inferos manentes. 26 Plutonem. 27 Flecti, moveri. Idem Horat. Od. 14. l. 2. *Non ſi tricenis, quotquot eunt, dies, Amico places illacrymabilem Plutona tauris, qui ter amplum Geryonem, Tityumque triſti Compeſcit unda.* 28 Orphei. 29 Caliginis infernalis. 30 *Leves populi, ſimulacbraque functa ſepulchro* Ovid. 10. Met. 31 Vita. 32 Ibant tam multa, *quam multa*, &c. 33 Impellit illos in ſylvas. 34 Fœminæ. Tres iſti verſus repetuntur 6. Æn.

Magnanimum 1 Heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impoſitique 2 rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
3 Cocyti, 4 tardaque palus 5 innabilis unda
6 Alligat, & 7 novies 8 Styx interfuſa 9 coercet.
Quin ipſæ 10 ſtupuere 11 domus, atque 12 intima Lethi
13 Tartara, cæruleoſque 14 implexæ crinibus Angues
15 Eumenides, 16 tenuitque inhians tria 17 Cerberus ora,
Atque 18 Ixionii vento rota conſtitit 18 orbis
19 Jamque 20 pedem referens, 21 caſus evaſerat omnes,
22 Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
23 Pone 24 ſequens; namque hanc dederat 25 Proſerpina 26 legem:
Cum ſubita incautum dementia 27 cepit amantem,
28 Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere manes,
Reſtitit. Eurydicenque ſuam jam 29 luce ſub ipſa
Immemor, heu! victuſque animi reſpexit: Ibi omnis
30 Effuſus labor, atque 31 immitis rupta tyranni
Fœdera, terque 32 fragor ſtagnis auditus 33 Avernis.
Illa, quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque 34 natantia lumina ſomnus.
Jamque vale. 35 Feror ingenti circumdata 36 nocte,
Invalidaſque tibi tendens, heu! 37 non tua, 38 palmas?
Dixit. Et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
39 Comixtus tenues, fugit 40 diverſa: neque 41 illum,

1 Pre-

1 Principum virorum. 2 Ignibus incenſis. 3 Paludis infernalis. 4 Quæ immoratur. 5 Irremeabilis per quam nemo nare poteſt, vel per languorem non navigabilis. Al. *innabilis*; & hic cum ſeq. repetitur. 6. Æn. 6. Detinet. 7 Per novem circulos. 8 Palus triſtitiæ infernalis. 9 Conſtringit ne exeant. 10 Ob cantum Orphei. 11 Infernales. 12 Profundiſſime. 13 Tenebrarum loca. 14 Involutæ, implicitæ. Al. *innexæ*: Al. *impexæ*. 15 Furiæ infernales, per Antiphraſin ſic dictæ, quod *immites* atque *implacabiles* ſint: εὐμενὴς enim *mitem* ac *propitium* ſignificat. 16 A latratu. 17 Canis ille infernalis triceps. 18 Quem apud inferos volvit Ixion. 19 Docet Proteus, quomodo Orpheus *Threicia fretus cithara, fidibuſque canoris*, conjugem eduxerit ex inferorum carcere, & eam iterum amiſerit. 20 Rediens Orpheus inferis ad ſuperos. 21 Difficultates, quia & canem placaverat & cum Plutone & Proſerpina. Plutonis conjuge, pactus fuerat. 22 Orpheo. 23 Poſt eum. 24 Maritum. 25 Inferorum regina. Cereris filia, quam Pluto rapuerat. 26 Ut poſt maritum rediret, nec Orpheus reſpiceret. 27 Invaſit. 28 Condonanda certe: quia non per malitiam, ſed per vim amoris legem transgreſſus eſt. 29 Exitum prope conſecutus. 30 Perditus eſt. 31 Inexorabilis Plutonis. 32 Vocum acclamantium quia gaudebant manes Eurydicen redire, ut iterum Orphea audirent. 33 Infernalibus, Avernus, Campaniæ palus; introitus ad inferos. 34 Oculos languidos fluitantes mors condit. 35 Auferor abs te. 36 Caligine, id eſt, morte. 37 Non amplius in poteſtate tua. 38 Manus. 39 Aeri. 40 In diverſas partes agis. 41 Orphea.

1 Prenſantem nequicquam 2 umbras, & multa volentem
Dicere præterea vidit: nec 3 portitor Orci
Amplius 4 objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe 5 rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manes, qua 6 Numina voce moveret?
7 Illa quidem Stygia nabat jam 8 frigida 9 cymba.
Septem illum totos perhibent 10 ex ordine menſes
Rupe ſub 11 aeria, deſerti ad 12 Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis 13 hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
14 Qualis populea mœrens Philomela ſub umbra
Amiſſos queritur fœtus; quos durus arator
Obſervans nido 15 implumes detraxit: at 16 illa
Flet 17 noctem, 18 ramoque ſedens 19 miſerabile carmen
20 Integrat, & mœſtis late loca queſtibus implet.
21 Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi.
Solus 22 Hyperboreas glacies 23 Tanaimque 24 nivalem,
Arvaque 25 Riphæis numquam 26 viduata pruinis
27 Luſtrabat, aptam Eurydicen, atque 28 irrita Ditis
29 Dona, quærens. 30 Spreto 31 Ciconum quo 32 munere matres,
Inter ſacra Deum, 33 nocturnique 34 orgia Bacchi
Diſcerptum 35 latos 36 juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque 37 marmorea 38 caput a cervice revulſum,
39 Gurgite cum medio portans 40 Oeagrius Hebrus

Vol-

1 Frequenter prehendere conantem. 2 Conjugem, quæ jam in umbras diffuſa erat. 3 Charon. Sic Æn. 6. Portitor *has horrendus aquas, & flumina ſervat Terribili ſqualore Charon.* 4 Interpoſitam. 5 Bis erepta: ſemel a ſerpente, & ſemel ab inferis. 6 Supera. 7 Eurydice. 8 Mortua. 9 Qua traducebatur per Stygem Paludem. 10 Continuos, integros, ſine intermiſſione. 11 Alta. 12 Fl. Thraciæ. 13 Quæ paſſus fuerat, animo & cithara percurriſſe. 14 Perhibent fleviſſe talem, *qualis* &c. 15 Nondum pennatos, antequam volare poſſent. 16 Philomela. 17 Totam. 18 Unde nidus ablatus eſt. 19 Flebile. 20 Ex integro canit. 21 Nullus amor, nullæ placuere nuptiæ. Hymenæus, nuptiarum Deus: *ὑμὴν membranula*, virginitatis clauſtrum. Ov. *Omnemque refugerat Orpheus Fœmineam Venerem: ſeu quod male ceſſerat illi, ſive fidem dederat: multas tamen ardor habebat Jungere ſe vatis multæ doluere repulſa.* 22 Quæ fere ſunt circa montes Hyperboreos, ſuper quos Boreas flat. 23 Scythiæ fl. qui in Mœotin paludem influit, Aſiamque ab Europa dividit. 24 Nivibus tectum. 25 In Riphæis montibus exiſtentibus. 26 Privata, id eſt, ubi ſemper ſunt, nives & pruinæ. 27 Circumibat. 28 Per reſpectionem. 29 Quæ donaverat ut in lucem rediret. 30 [illegible] Threiciis mulieribus, quarum amores & nuptias ſperat Orpheus, Bacchanalia celebrantibus, diſcerptus eſt. 31 Thraciæ pop. 32 Nuptiis & amore. 33 Nocte coli ſoliti. 34 Sacra, feſta, ab *ἔργω*: a quibus arcentur profani, non initiati. 35 Late. 36 Orphea. 37 Candida, ulcera. 38 Orphei. 39 Flumina Hebri. 40 *Oeagrus*, fl. Thraciæ, a quo Hebrus naſcitur. pater, ut volunt, Orphei.

Volveret, Eurydicem vox ipſa, 1 & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto 2 referebant flumine ripæ;
3 Hæc Proteus: & ſe 4 jactu dedit æquor in altum:
Quaque 5 dedit, ſpumantem undam ſub 6 vertice torſit.
7 At non Cyrene: namque ultro adfata 8 timentem;
Nate, licet 9 triſtes animo deponere curas.
10 Hæc omnis morbi cauſſa: 11 hinc miſerabile Nymphæ,
12 Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere 13 apibus. Tu 14 munera ſupplex
15 Tende 16 petens pacem, & 16 faciles venerare 18 Napæas.
Namque dabunt veniam 19 votis iraſque 20 remittent,
Sed modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor 21 eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis 22 depaſcunt 23 ſumma 24 Lycæi,
25 Delige, & 26 intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor 27 his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & 28 ſacrum 29 jugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, 30 ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
81 Inferias Orphei 32 Lethæa papavera mittes,
33 Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa,
Et 34 nigram mactabis ovem, 35 lucumque reviſes.
86 Haud mora: continuo matris præcepta 37 faceſſit:
Ad delubra venit; 38 monſtratas 39 excitat aras:
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros



1 Moribunda. 2 Reſonabant. 3 Sc. *dixit*. 4 Impetu magno. 5 Se in altum. 6 Capitis. 7 At Cyrene non in altum ſe dedit, relicto filio: ſed miti affamine illum ſolata eſt. 8 Ariſtæum. 9 Quæ te triſtem reddunt. 10 Quam Proteus dixit. 11 Ex hac cauſa. 12 Quem cum illa, dum viveret, ludere & choreas ducere ſolebant. 13 Tuis. 14 Sacrificia. 15 Prætende, offer. 16 A Nymphis & Eurydice. 17 Cito exorabiles & mites. 18 Nemoroſarum vallium ſeu clivorum Nymphas, a νάπος. 19 Propter preces tuas. 20 Deponent. 21 Nomen rituale, qui electa cervice eximantur e grege aut armento ad ſacrificium, Macrob. Sat. I. 3. c. 5. 22 Summitatem. 24 Montis Arcadiæ, ubi regnabat Ariſtæus, Synecdoche. 25 De multis elige. 26 Indomita, id eſt, injuges juvencas. 27 Tauris. 28 Deabus. 29 Ex anteriore parte colli extrahe, id eſt, jugula tauros, 30 Poſtquam aurora nonæ diei illuxerit, id eſt, nono poſt die. 41 Sacrificia, quæ manibus apud inferos competunt. 32 Quæ Orpheo injuriæ oblivionem inducant: à λήθη. 33 Quam tibi polliceor ſic placandam. 34 Nigræ hoſtiæ inferis mactantur. 35 Ubi boves derelicti erunt. 36 Sc. *fit*, id eſt, ſtatim. 37 Factum it Ariſtæus. 38 A matre imperatas. 39 Erigit.

1 Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.
Poſt, ubi nona ſuo aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
2 Hic vero ſubitum ac dictu mirabile 3 monſtrum
4 Aſpiciunt: 5 liquefacta boum per viſcera toto
6 Stridere apes utero, & ruptis 7 effervere 8 coſtis,
Immenſaſque 9 trahi 10 nubes: jamque arbore ſumma
Confluere, & 11 lentis 12 uvam demittere ramis.
13 Hæc 14 ſuper arvorum cultu, 15 pecorumque 16 canebam
17 Et ſuper arboribus; 18 Cæſar dum magnus ad 19 altum
20 Fulminat 21 Euphratem bello, victorque 22 volentes
Per populos dat jura, viamque 23 affectat Olympo.
24 Illo Virgilium me 24 tempore 25 dulcis alebat
26 Parthenope, ſtudiis florentem 27 ignobilis oci:
Carmina 28 qui luſi paſtorum, 29 audaxque 30 juventa,
31 Tityre, te 32 patulæ cecini 33 ſub tegmine 34 fagi.

GEORGICORUM FINIS.

1 Ad eas aras. 2 In hoc loco & tempore, ſc. nono die. 3 Quia apparuerunt apes. 4 Ariſtæus, & qui aderant. 5 Reſoluta & putrefacta. 6 Bombire. 7 Ferventer evolare. 8 Putridarum boum. 9 Contrahi. 10 Examina apum, nubum inſtar volitantium. 11 Pondere vibrantibus. 12 In botrorum uvæ aut uvæ formam conglobatas de ramo pendere *βοτρυδὸν*. Hom. 2. Iliad. 13 Epilogus totius operis Georgici. 14 De cultu agrorum ut in primo libro. 15 Sub hoc nomine & apes includit, ut tertium & quartum lib. comprehendat. 16 Ego Virgilius. 17 Ut in ſecundo. 18 Auguſtus. 19 Profundum. 20 Ardenter, fulminis inſtar, aut fulminantis Jovis bellum gerit, Unde acerrimi pugnatores *belli fulmina* nuncupantur. 21 Fl. Meſopotamiæ, innuit autem Parthos. Namque hi rerum a Cæſare geſtarum, fama perterriti, ultro redditis per legatos, quæ Craſſo ademerant, inſignibus Romanis, pacem petebant & impetrabant. 22 Ultro ſe legibus ejus ſubmittentes. 23 Sibi ad immortalitatem & cœlum ſternit viam. 24 Cæſar ad Euphratem fulminabat, & in Oriente contra Parthos erat. 25 Amœna, propter illecebras Campanorum, quæ fregerunt conſtantiam Hannibalis. 26 Campaniæ civitas, a Sirenum una, ibi ſepulta, nomen ſortita: quæ a Cumanis everſa, & ab iiſdem poſtea, oraculo monitis, reſtaurata, Neapolis dicta eſt, id eſt, *civitas nova*. 27 Modeſte de ſe: vel non ita clara ſtudia; ſi cum Auguſti bellicis ſtudiis conferantur. 28 Virgilius ſcripſi Bucolica. 29 Et qui audax juvenili ætate, quæ audacior eſſe ſolet. 30 Bucolica ſcripſit natus annos 28. 31 Sinecdoche, pro ecloga illa. vel Bucolicis: ut Ecl. 5. *Hæc nos formoſum Corydon ardebat Alexin*, &c. 32 Late patentis. 33 Recubantem. 34 Arboris tuæ glandiferæ.

P. VIRGILII MARONIS

# ÆNEIDOS

## LIBER I.

### ARGUMENTUM.

TRoja capta, Æneas, Anchiſæ & Veneris filius, vir ſingulari pietate, parique fortitudine præditus, cum erroris ſui anno ſeptimo per mare Tyrrhenum a Sicilia in Italiam navigat, immiſſa ab Æolo, rege ventorum (rogatu Junonis) graviſſima tempeſtate ad Lybicum litus appellitur: egreſſuſque in terram ſeptem ingenti magnitudine cervos ſagittis proſternit, ſingulosque in ſingulas naves (tot enim ex diſperſa claſſe collegerat) æqualiter diſtribuit: ſocioſque deinde, longis jam erroribus fatigatos, ſpe futuræ quietis ad tolerandum quod reliquum erat laboris, hortatur. Interea Venus Æneæ ſui Trojanorumque cauſam apud Jovem agit, omniumque calamitatum illarum cauſam Junoni imputat: Jupiter contra, reſerata fatorum ſerie, ſpe felicis poſteritatis potentiæque Romanorum, filiæ dolorum conſolatur. Cujus oratione confirmata Venus, Æneæ ſuo, locorum ignaro, & explorandæ regionis cauſa huc illuc oberranti, ſeſe obviam præbet: naveſque diſperſas eſſe ſalvas nuntiat: oſtenditque non procul illinc abeſſe Chartaginem, quam tunc in iis locis condebat Dido. Æneas itaque matris beneficia cava nube cinctus, una cum Achate Chartaginem ingreditur: ubi & ſocios ſalvos reperit, & a Didone benigne excipitur. Venus tamen quod neque Junonio hoſpitio, neque muliebri inconſtantiæ ſatis fideret, ſopito in Idaliæ lucis Aſcanio, pro eo Cupidinem ſubſtituit, qui inter amplexus & oſcula latenter reginæ amorem inſpirat Æneæ.

ILle ego, 1 qui quondam gracili modulatus avena,
Carmen, & 2 egreſſus ſylvis, vicina coegi,
Ut 3 quamvis avido 4 parerent arva colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Mrtis
ARma 6 virumque cano, 7 Trojæ qui 8 primus ab 9 oris
10 Italiam, 11 fato profugus, 12 Lavinaque venit
Li-

1 Qui juvenis: anno octavo & vigeſimo, tenui ſtilo ſcripſi Bucolica, & ſcriptis poſt Bucolica Georgicis, feci, ut ſi arva exercerentur ea, qua præcepi, arte, votis agricolæ, quantumvis avido, reſpondere cogerentur; nunc carmine Heroico deſcribo arma, qualia Mars tractat, aut belli horrore incutientia, &c. 2 Et perfectis Bucolicis, ſeu paſtoritiis illis carminibus, in quibus multa ſylvarũ mẽtio, quoniam paſtores primum in ſylvis verſantur. 3 Quantumvis, admodum. Cat. Quamvis *ſordidæ res & invenuſtæ eſt*. 4 Efficerent quantum ipſe cuperet & optaret, ejus ſeſe imperio audientia quodammodo oſtenderent. 5 Errores Æneæ & virtutes 6. prioribus libris: bella In Italia 6. poſterioribus. κατ᾽ ὕστερον πρότερον. 6 Æneam, qui Romani Imperii author & conditor eſſe debuerit, vel meruerit, qui terra marique jactatus, multa adverſa tolerando tranſmiſerit, qui Junonis inimicitias ſuperaverit. 7 Civitatis in Phrygia. 8 Antenor quidem prior, & ipſe a Troja advenit, ſed in fines tunc Italiæ, non ipſum Latium Laviniumque *Antenor potuit mediis*, &c. Infra: vel, *primus*, id eſt, princeps, primarius: ut l. 8. Primus *ab æthereo venit Saturnus Olympo*: cum tamen eo prior Janus in Italiam venerit. 9 Regionibus, extremis partibus. 10 Ellipſis propoſitionis *ad* vel *in*. 11 Deorum prærordinatione, quæ inevitabilis eſt, actus, non fuga aut crimine. 12 Πρόληψις. Neque enim ante adventum Æneæ dictum erat Lavinium.

Litora, multum ille & 1 terris jactatus & 2 alto,
3 Vi ſuperum, 4 ſævæ 5 memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & 6 bello paſſus, dum conderet 7 urbem,
Inferretque 8 Deos 9 Latio: genus 10 unde Latinum,
11 Albanique patres, 12 atque altæ mœnia Romæ.
13 Muſa, mihi 14 cauſſas memora, quo numine 15 læſo,
Quidve 16 dolens regina Deum, tot 17 volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
18 Impulerit. 19 Tantæ ne animis cœleſtibus iræ?
Urbs 20 antiqua fuit ( 21 Tyrii tenuere coloni )
Carthago, 22 Italiam contra 23 Tiberinaque longe
Oſtia, dives opum, 24 ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertus terris magis omnibus unam
25 Poſthabita coluiſſe Samo. 26 Hic illius arma,
Hic currus fuit: 27 hoc regnum Dea gentibus eſſe,



1 In terris, ut in Thracia, Creta, Sicilia, Africa, & tandem in Italia. 2 Mari profundo. Illud autem uſurpabimus, cum ſignificabimus aliquem pluſculum regionum luſtraſſe. 3 Deorum ſuperorum ( imo etiam inferorum propter Furiam in l. 7.) violentia & machinationibus, quos Juno, Trojanis irata, ad nocendum illis ſua authoritate induxit. 4 Immitis, quæ perſequeretur innocentem. 5 Implacabilem, pertinacem, permanentem. 6 in Italia geſto. 7 Lavinium, l. 12. *urbſque dabit Lavinia nomen*, cum enim nunciaretur Latino, bellati contra Rutulos, occupaſſe oram maritimam peregrinos, exercitum contra eos movit: ſed nocte monitus in ſomnis, ut in amicitiam reciperet, ubi illuxit, fœdus ictum eſt, & Æneas filios dedit obſides, oppidum vocatum eſt Lavinium. 8 Patrios ex Troja, l. 6. vide infra. *Victoſque penates.* 9 In Latium. Sic alibi: *It clamor* cœlo, id eſt, ad cœlum. 10 A quo Ænea, ſub pacis iniquæ (contra jus victoriæ: quæ victis nomen imponit ) fœdere & precibus Junonis l. 12. indultum eſt, ut continuaretur imperium ſub nomine Latino l. 5. *Priſcos docuit celebrare Latinos: Albani docuere ſuos, nunc maxima porro Accepit Roma.* Nam utramque gentem Aboriginum & Trojanorum Latinos appellavit. Ergo *unde*, id eſt, a quo Ænea. Sic Ter. Eun. Act. 1. Sc. 2. *Mercator hic addebat, e prædonibus, unde emerat, audiſſe abreptam e Sunio.* 11 Principes & Reges, qui in Alba civitate ( ab *alba* ſue denominata ) regnarunt, & Romuli ac Remi multorumque aliorumque Romanorum patres fuerunt: quos hoc ordine recenſet Livius: Aſcanius, Sylvius, Æneas, Sylvius, Alba, Capetus, Capys, Tyberinus, Agrippa, Romulus, Sylvius, Aventinus, Phocas, Amulius. Vide quæ nos ad Sal. p. 23. 12 Quia, qui extruxerunt, ab Ænea originem traxerunt. 13 Calliope Heroici carminis præſes. *Invocatio*. 14 Cur multum ille & terris jactatus & alto. 15 Offenſo ab Ænea. 16 Ægre ferens Juno. 17 Tractare. Incidere in tot calamitate, quas tamen ille adeo ſapienter ac fortiter tulit, ut eas volviſſe videatur. 18 Coegerit. 19 Ut etiam in inſignem pietate virum odia exercant. 20 Condita a Tyriis, ſub Didone profugis. An. Mundi 3058. poſt Æneam annis 286. 21 Quam advenæ cultores a Tyro profecti poſſederunt. 22 In Africa e regione Italiæ. 23 Et multo tractu contra oſtia, per quæ Tiberis in mare defluit. 24 Studioſa & cupida bellorum. 25 Etiam patriæ Samo Carthaginem prætuliſſe. 26 Hunc locum imitatus eſt Ovid. Faſt. 6 *Pœnitet, quod non fovi Carthaginis arces: cum mea ſint illo currus & arma loco.* 27 Hanc urbem.

1 Si qua fata ſinant, 2 jam tum tenditque, fovetque,
Progeniem, ſed enim Trojano a ſanguine duci
3 Audierat, 4 Tyrias olim quæ verteret arces,
5 Hinc populum, 6 late regem, belloque ſuperbum,
Venturum excidio Libyæ: 7 ſic volvere Parcas
8 Id metuens, 9 veteriſque memor 10 Saturnia belli.
11 Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat 12 Argis.
Nec dum etiam cauſſæ iratum, ſævique dolores 13
Exciderant animo. 14 Manet 15 alta 16 mente 17 repoſtum
18 Judicium Paridis, 19 ſpretæque injuria formæ?
Et 20 genus 21 inviſum, & 22 rapti 23 Ganymedis 24 honores.
His accenſa ſuper, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaum, atque 25 immitis Achillis,
Arcebat longe Latio: 26 multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
27 Tantæ 28 molis erat Romanam 29 condere gentem.
30 Vix e conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant 31 læti, & 32 ſpumas ſalis ære ruebant;
Cum Juno, 33 æternum ſervans ſub pectore 34 vulnus,
Hæc ſecum; 35 Mene 36 incepto deſiſtere victam?
Nec poſſe Italia Teucrorum avertere 37 regem?
38 Quippe vetor fatis. Pallaſne exurere claſſem
Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,

1 Unius

1 Si qua ratione fata ſinant. 2 A primordiis urbis prætendi animos & adjuvat ore. 3 Ab Jove: non enim omnes Dii futura cognoſcunt. 4 Quæ Carthaginem aliquando everſura eſſet. 5 Ex hac Trojanorum progenie. 6 Longe lateque imperantem victoremque. 7 Ita eſſe in fatis. 8 Excidium Carthaginis per Trojanos imminere. 9 Jam diu geſti. 10 Juno Saturni filia. 11 Primo prius. 12 Quia illic colebatur. 13 Junonis. 14 Ubi ſignificabimus veteris memoriam injuriæ nondum eſſe obliteratam, ac commodabimus illud. 15 Profunda. 16 Junonis. 17 Repoſitum & reſervatum. 18 Quo prælata fuit Junoni & Palladi Venus in certamine formæ: ſunt qui referant *injuriam* ad fab. Antigonæ, filiæ Laomedontis, quæ cum Junone contendebat de pulchritudine. Ovid. 6. Met. 19 A Paride, qui Venerem formoſiſſimam judicavit. 20 Trojanos inviſos propter authorem Dardanum, Jovis ex Electra filium: referri malo ad Heben, filiam Junonis, remotam miniſterio pocillandi, admiſſo Ganymede. 21 Junoni. 22 Ab aquila, vel à Jove. 23 Trois filii, & Laomedontis fratris. 24 Quia miniſtrabat pocula Diis. 25 Sævi, qui in Troilum & Hectora ſæviit. 26 Septem. 27 Epiphonema. Sic 3. Aen. *Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas!* 28 Difficultatis. 29 Conſtituere Romanos rerū dominos. 30 Oſtenſis iratum cauſis: docet quomodo Juno in Trojanos ſævierit. 31 Æneas ſc. cum ſociis, quod in diſceſſu lætius accepti fuerāt ab Aceſte, Siculorum rege, qui etiam abeuntibus vina dederat. Unde infra dicetur: *Vina bonus quæ deinde cadis oneraverat Aceſtes Litore Trinacrio dederatque, abeuntibus heros, Dividit* vel etiam *læti* vicinitate Italiæ. 32 Spumans mare roſtris naviū ære armatis ſecabant, proruebant tum, *cum*, &c. 33 Implacabilem iram: quomodo l.1. dixit. *Junonis gravis ira, & inexſaturabile pectus*. 34 Odii, vin lictæ. 35 Nunquid æquum eſt *me, quæ Divum incedo regina*, &c. Abruptum indignantis exordium. 36 Inceperat enim genus Trojanum extinguere. 37 Aeneam. 38 Ironice.

1 Unius ob 2 noxam & 3 furias Ajacis 3 Oilei ?
5 Ipſa, Jovis 6 rapidum jaculata e nubibus ignem,
I. 7 Disjecitque rates, 8 evertitque æquora ventis :
9 Illum 10 exſpirantem II. tranſixo pectore 10 flammas
Turbine III. 11 corripuit, ſcopuloque IV. 12 inſixit acuto.
Aſt ego, quæ Divum 13 incedo regina, 14 Joviſque
Et ſoror & conjux, una cum 15 gente 16 tot annos
Bella gero, 17 & quiſquam numen Junonis adoret
18 Præterea, aut ſupplex aris imponat 19 honorem ?
20 Talia flammato ſecum Dea corde 21 volutans,
22 Nimborum in patriam, loca 23 fœta furentibus auſtris,
Æoliam venit. Hic 24 vaſto 25 rex Æolus antro
25 Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras
Imperio 27 premit, ac vinclis & carcere frenat.
Illi 28 indignantes magno cum murmure 29 montis
Circum clauſtra fremunt. Celſa 30 ſed 31 Æolus 32 arce
33 Sceptra tenens, mollitque 34 animos & 35 temperat iras.
36 Ni faciat, maria ac terras 37 cœlumque profundum
Quippe 38 ferant rapidi ſecum, 39 vertantque per auras.
Sed 40 pater omnipotens ſpeluncis 41 abdidit 42 atris,
43 Hoc metuens : 44 molemque & montes inſuper altos
Impoſuit : 45 regemque 46 dedit qui fœdere certo



1 Solius. 2 Caſſandram ſc. ab Ajace Oilei f. in æde Palladis ſtupratam. 3 Furioſos amores. 4 Filii : fuit enim & Telamonius Ajax. 5 Habet & Pallas, id eſt, ſumma regio aeris, ſuum fulmen, ſed Jovi acceptum, Servius hic 4. genera adducit. I. *Disjiciens*. II. *Tranſigens*. III. *Corripiens*, IV. *Inſigens*. 6 Velocem. 7 Diſperſit ſimul naves. 8 Ab imo ſurſum vertit. 9 Ajacem. 10 Animam efflantem. 11 Celeriter rapuit. 12 Illi ſit. 13 Cum dignitate ambulo : ut infra : *Regina ad templum, forma pulcherrima Dido* Inceſſit. Ad majeſtatem ergo & inceſſus gravitatē refert : inde ἤνιοιον βαδίζειν : ut & Propert. l. 2. El. 1. *& incedit in vel Jove digna ſoror*. 14 Quare Juno dicatur *ſoror & conjux Jovis*, vide Macrob. in ſomn. Scip. l. 1. c. 17. *Eſt autem Jupiter cœlum, Juno aer : & dicitur ſoror, quia iiſdem ſeminibus, quibus cœlum, aer eſt procreatus : conjux, quia aer ſubjectus eſt cœlo*. 15 Trojana. 16 Minimum ſeptendecim. 17 Hunc locum imitatus eſt Ov. l. 3. El. *Et quiſquam pia thura focis imponere curet ?* Et 2. Met. *Eſt vero cur quis Junonem lædere nolit, Offenſamque tremat, quæ proſum ſola nocendo*. 18 Poſtea, vel propterea. 19 Diis debitum. 20 Tales injurias. 21 Agitans & verſans. 22 Æolias inſulas. Liparen, Hieran, Strongylen, quæ regia Æoli, Didymen, &c. 23 Plena, fœcunda. 24 Amplo. 25 Ventorum. 26 Eurumpere nitentes. 27 Regit. 28 Indigna furentes ſe claudis & vinciri. 29 Circum clauſtra montis. 30 Quia imperat. 31 Aeolus qui Vulcanis inſl. imperitavit. 32 In ſolio ſuo. 33 Inſignia regalia. 34 Audaciam ventorum. Proprie Ἀνέμους. 2. Georg. *animoſi Euri*. 35 Moderatur. 36 Niſi Aeolus temperet iras ventorum. 37 Aerem. 38 Propellant. 39 Trahant. 40 Jupiter. 41 Occluſit ventos. 42 Caliginoſis. 43 Quod omnia ſecum traherent. 44 Molem montium, Hendiadys. Ut alibi : Pateris *libamus* & auro. 42 Aeolum. 46 Venetis.

Et 1 premere, & 2 laxas ſciret dare juſſus 2 habenas,
Ad quem 3 tum Juno 4 ſupplex his vocibus uſa eſt:
Æole, (namque tibi divum 5 pater atque hominum rex
Et 6 mulcere dedit fluctus & 7 tollere 8 ventos)
9 Gens inimica 10 mihi Tyrrhenum navigat æquor,
11 Ilium in Italiam portans, 12 victoſque 13 Penates.
Incute vim 14 ventis, ſubmerſaſque 15 obrue puppes.
Aut 16 age diverſos, & disjice 17 corpora ponto.
Sunt mihi 18 bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ:
19 Quarum, quæ forma pulcherrima, Dejopejam
Connubio 20 jungam 21 ſtabili, 22 propriamque 23 dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
24 Exigat, & pulchra faciat te prole 25 parentem.
Æolus hæc contra: 26 Tuus, o regina, quod optes
Explorare labor: 27 mihi juſſa 28 capeſſere fas eſt.
Tu mihi, quodcumque 29 hoc regni, 30 tu ſceptra, 31 Jovemque,
Concilias, tu das epulis accumbere divum,
29 Nimborumque facis tempeſtatumque potentem.
Hæc ubi 32 dicta, cavum converſa 33 cuſpide montem
34 Impulit 35 in latus: ac venti, vel 36 agmine facto,
37 Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
38 Incubuere mari, 39 totumque a ſedibus imis

Una

1 Arctius conſtringere ventos. 2 Liberam eruptionem. Metaphora ab equis, qui laxis habenis excurrunt. 3 Ubi ad eum venerat. 4 Supplici ſimilis. 5 Jupiter. 6 Sedare. 7 Excitare. 8 Al. vento. 9 Non nominat Æneam, ne diceret Æolus, non poſſum aliquid moliri adverſus nepotem Jovis, qui mihi imperium dedit. 10 Reginæ, ſorori Jovis & conjugi. 11 Reliquias rerum Iliacarum, aut novam Trojam. 12 Adeoque nec ſibi tuendis aut vindicandis ſufficientes. 13 Alii Apollinem & Neptunum penates eſſe putant Trojæ conditores: Alii Jovem, Junonem, Minervam, aeris præſides, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſſidemus. 14 Tuis. 15 Obvolve aquis & arenis. 16 Impelle in diverſa loca. 17 Hominum, vel navium. 18 Quatuordecim. 19 Sc. unam. 20 Nuptiarum ſc. præſes, cui vincla jugalis curæ. 21 Firmo indiſſolubili. 22 Peculiarem & perpetuam: propria hæc ſi dona fuiſſent. Æn. 6. *Propria* enim dicuntur, in quibus nemo alius quippiam juris habet, & quæ perpetuam domino afferant poſſeſſionem. 23 Sacrabo. 24 Ad extremum uſque vitam agat. Ter. Hec. *Illique exopto, ut reliquam vitam* exigat *Cum eo viro, me qui ſic fortunatior*. 25 Nubem ſc. fœtam aeris, & ventis gignendis materiam aptam. 26 Tuum officium eſt inquirere & deliberare, quid veris. 27 Cum innuet juvenis faciendum ſibi, quod mandaverit natu major quiſpiam: non ineleganter profert illud. 28 Suſcipere. 29 Ventis quippe Æolus præſtatur materies ab aere moto. 30 Tu confers inſignia regalia. 31 Me Jovi concilias. 32 Sc. fuerunt: aut dedit. 33 Sceptro regalis. 34 Fregis aperuit. 35 Unde oblique ruunt venti, πλάγιοι. 36 Impetu, vel multitudine. 37 Qua exitus eſt datus, id eſt, quacunque permittebatur exilire, erumpunt. 38 Occupaverunt mare. 39 Sc. maris

Una Eurusque 1 Notuſque ruunt; 2 creberque procellis
3 Africus, & 4 vaſtos volvunt ad litora fluctus.
5 Inſequitur clamorque virum, 6 ſtridorque rudentum.
Eripiunt ſubito nubes cœlumque 7 diemque
8 Teucrorum ex oculis, 9 ponto nox incubat atra.
10 Intonuere poli, & crebris micat 11 ignibus 12 æther:
13 Præſentemque 14 viris 15 intentant 16 omnia mortem.
17 Extemplo Æneæ 18 ſolvuntur frigore membra:
19 Ingemit, & 20 duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: 21 O 22 terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum Trojæ ſub mœnibus altis
Contigit 23 oppetere! o 24 Danaum fortiſſime gentis
25 Tydide, me ne 26 Iliacis 27 occumbere campis
28 Non potuiſſe 29, tuaque 30 animam hanc effundere dextra?
31 Sævus 32 ubi 33 Æacidæ telo 34 jacet Hector, ubi 35 ingens
Sarpedon: ubi tot 36 Simois 37 correpta ſub undis
Scuta 38 virum galeaſque & 39 fortia corpora volvit.
Talia 40 jactanti ſtridens Aquilone procella
Velum 41 adverſa ferit, fluctuſque ad ſidera tollit.



1 Boreæ non meminit, quod ſerenitatem inducat. 2 Crebras procellas excitare ſolitus. 3 Zephyrus: mox enim *Eurus ad ſe Zephyrumque vocat*, & Hom. 5. Odyſſ. Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε δυσαής. 4 Ingentes. 5 Impetum ventorum. 6 Fragor funium, quibus vela malis alligabantur. 7 Claritatem diurnam. 8 Trojanorum a Teucro oriundorum. 9 Caligo, qualis noctu eſſe ſolent, occupat mare. Synecdoche. 10 Cardines cœli vel aer mutuum ac vehementer tonuerunt. 11 Fulguribus. 12 Aer ſuperior. 13 Inſtantem. 14 Trojanis. 15 Minantur. 16 Elementa. 17 Illico & ſubito. 18 Calore, quo continentur membra, deficiente, rigent extrema, ſolvuntur, tremunt. 19 In animo gemit, *Non timuit lethum; genus at miſerabile lethi*. Heros. Cum enim animam crediderit antiquitas eſſe igneam, naturæ ejus maxime contrarium ducebat, in aquis exſtingui. Vide Ovid. El. 2. l. 1. Triſt. *Non lethū timeo*, &c. 20 Complicatas, & compreſſas. 21 Non ex ſuperſtitioſa numeri obſervatione, ut vult Macrob. l. 1. in Som. Scip. c. 6. ſed Homerum imitatus *Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις*. Odyſſ. 5. 22 Perfecte. Tib. *O felicem illum* terque quaterque *diem*. Hor. *Felices ter & amplius, Quos irrupta tenet copula*. 23 Necari, mori. 24 Græcorum, Danaus, Belli filius. Ægypto pulſus a fratre, Argos navigavit, ubi pulſo Schenelo, regnavit: Græcos ex ſuo nomine dixit Danaos. 25 Diomede, Tydei filio & Argiæ. 26 Trojanis. 27 Obire mortem. 28 Sc. *itane decuit?* 29 A Diomede ictu ſaxi fuſus prope interierat niſi a matre ſubtractus fuiſſet. Il. 8. & 5. Neptuno hoc intimante. 30 Sanguinem meum. 31 Terribilis. 32 In quibus. 33 Achillis, nepotis Æaci! Æacus enim fuit pater Pelei, Peleus Achillis, Patronymicum ergo ab avo. 34 Proſtratus. 35 Jovis fil. procerus, fortis, Il. 16. rex Lyciæ. 36 Fluvius Trojanus. 37 Simul rapta cū corporibus. 38 Fortium. 39 Fortium virorum, qui occiſi, cum armis ab hoſtibus in Simoenta projecti ſunt. 40 Dum Æneas fruſtra effutiret, effunderet, quippe quibus nihil proficeret. Sic Æn. 2. *Talia* jactabam, & *furiata mente ferebar*. Ecl. 2. *ibi hæc incondita ſolus Montibus & ſylvis ſtudio* jactabat *inani*. Unde liquet in voce *jactare*, fruſtrationis ſignificationē ineſſe. Redit ad tempeſtatē, quā ſeparatim deſcribit. 41 Ex oppoſito veniēs. Italiā enim petentibus cōtrarius eſt Aquilo.

1 Franguntur remi: tum 2 prora avertit, & undis
Dat latus. Inſequitur 3 cumulo 4 præruptus aquæ mons.
5 Hi ſummo in fluctu pendent: his unda 6 dehiſcens
Terram inter fluctus aperit: 7 furit æſtus arenis.
8 Tres Notus abreptas in ſaxa 9 latentia 10 torquet:
11 Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, 12 Aras,
13 Dorſum immane 14 mari ſummo. Tres Eurus ab alto
In 15 brevia, & 16 Syrtes 17 urget, miſerabile viſu;
Illiditque 18 vadis, atque 19 aggere cingit 19 arenæ,
20 Unam, quæ Lycios fidumque vehebat Orontem,
21 Ipſius ante oculos ingens a 22 vertice 23 Pontus
In puppim ferit. 24 Excutitur, 25 pronuſque 26 magiſter
Volvitur in caput: aſt 27 illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & 28 rapidus vorat æquore 29 vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto;
30 Arma virum, 31 tabulæque, & 32 Troja gaza per undas.
Jam validam Ilionei, navem, jam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, & qua 33 grandævus Alethes,
Vicit 34 hyems: 35 laxis laterum compagibus 36 omnes
Accipiunt 37 inimicum 38 imbrem, rimiſque 39 fatiſcunt.
40 Interea magnos 41 miſeri 42 murmure pontum,
Emiſſamque 43 hyemem ſenſit Neptunus, & imis
44 Stagna refuſa vadis; graviter commotus, & alto
Proſpiciens, ſumma placidum caput extulit unda.

1 Diſ-

1 A ſcopulis. 2 Avertit ſe, aut avertitur prior pars navis adverſo cedens Aquiloni, datque carinam undis. 3 Altitudine. 4 Globus aquarum vi ventorum ab aliis aquis interciſus. 5 Aliqui eorum. 6 Magnum hiatum faciens. 7 Eb[illegible] aquarum concitatur inſtar [illegible] inter arenas. 8 Naves. 9 Occulta & ὕφαλα, *vel* in hac tempeſtate non apparentia. 10 Impellit. 11 Quæ ſaxa in mediis fluctibus Itali vocāt *Aras*, quæ in modum dorſi exſtant in ſummo mari. 12 Scopulos quoſdam inter Africam & Sardiniam, ad quos primo bello Punico fœdus ictum eſt inter Romanos & Carthaginenſes. Nonnulli *Philænorum Aras* intelligunt, & inter duas Syrtis *Lepris* eſt: ut tradit Sal. in Jug. 13 Valde magnum eminentem ſcopulum velut dorſum. 14 In mari. 15 Brevitatem aquæ, vada. 16 Duæ ſunt Syrtes in ſinu Africo, trahentes ad ſe cum æſtu arenas & naves, à σύρω, traho. 17 Impellit. 18 Brevibus illis. 19 Cumulo arenæ concitatæ. 20 Navem, ſc. ſeptimam. 21 Aeneas 22 Deſuper. Odiſſ. 5. Ὡς ἄρα μιν εἰπόντ' ἔλασεν μέγα κῦμα κατ' ἄκρης. 23 Aqua: Synecdoche. 24 E navi. 25 Præceps. 26 Leucaſpis l. 6. 27 Navem Leucaſpis. 28 Omnia ſecum rapiens, 29 Contorta aqua. 30 Remi, haſtæ, ſcuta, tabulæ; veſtes, tapetes, &c. 31 Super quas ſedebant, aut quibus navis tecta erat. 32 Trojanæ divitiæ & veſtes. 33 Senex. 34 Tempeſtas, χειμών. 35 Diſſolutis juncturis laterum navigiorum. 36 Naves. 37 Incommodum & moleſtum, ita ut per rimas aqua influeret. 38 Neptuni imbrem, id eſt, aquam marinam. 39 Hiant 40 Dum venti ita ſæviebant, & naves disjiciebant. 41 Turbati. 42 Sonoritate. 43 Tempeſtatem nimboſam. 44 Stantes aquas emiſſas ex imo vado.

1 Diſjectam Aeneæ toto videt æquore claſſem:
Fluctibus oppreſſos Troas, 2 cælique ruina.
Nec latuere doli 3 fratrem Junonis & iræ.
4 Eurum ad ſe, Zephyrumque vocat: Dehinc talia fatur:
5 Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam cœlum, terramque meo ſine 6 numine, venti,
7 Miſcere, & 8 tantas audetis tollere moles?
9 Quos ego, 10 Sed motos præſtant 11 componere fluctus.
12 Poſt mihi 13 non ſimili pœna 14 commiſſa luetis.
15 Maturate fugam regique hæc dicet veſtro:
Non illi imperium pelagi ſævumque tridentem,
Sed mihi 16 ſorte datum. Tenet ille 17 immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos: illa ſe 18 jactet in 19 aula
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait: & 20 dicto citius 21 tumida æquora placat:
22 Collectaſque fugat nubes, 23 ſolemque reducit.
24 Cymothoe, ſimul Triton adnixus, acuto
Detrudunt naves ſcopulo: 25 levat ipſe tridenti,
Et vaſtas aperit Syrtes. & 26 temperat æquor:
Atque 27 rotis 28 ſummas levibus 29 perlabitur undas.
30 Ac, veluti magni in populo cum 31 ſæpe coorta, eſt
Seditio, 32 ſævitque animi ignobile vulgus;
Jamque faces & ſaxa 33 volant: 34 furor arma miniſtrant;
Tum, pietate gravem ac meritis ſi forte virum quem

 1 Con-

1 Diſperſam. 2 Imbre, fulgure, tonitru, quod e cœlo irruerat. 3 Neptunum. 4 Ventos inter ſe contrarios. 5 Ut hæc audeatis? Sic Claud. *Tanta ne devinctos tenuit fiducia Mauros?* 6 Nutu aut voluntate. 7 Turbare. 8 Tantos fluctus excitare? 9 Ἀποσιωπησις. Quos ego punirem & ulciſcerer, ſi quidem vacaret; ſed moros, &c. 10 Quoties inter ſe diſſidentes conabimur ad concordiam reducere, conveniet illud. 11 Sedare. 12 Hoc verſiculo præcepto aliquis innuet ſe gravius animadverſurum in diſcipulos, ſi ſemel admiſſam culpam iteraverint. 13 Qua nunc afficimini, id eſt, non tam levi, quæ in verbis minacibus conſiſtit, ſed acriore. 14 Crimina veſtra contra Trojanos. 15 Celeriter remeate. 16 Communi, qua cuique Deorum munus ſuum contingit; vel illa, qua diviſum eſt mundi imperium inter tres fratres, Jovem, Neptunum, Plutonem: ita quidem ut Jove cœlum, Neptuno maria, Plutoni infera obvenerint. Unde illud: *Jupiter aſtra, fretum Neptunus, Tartara Pluto, Regna paterna tenent, vel tria quiſque ſuum.* 17 Valde ampla. 18 Glorietur. 19 Regia ſaxorum, ironice. 20 Citius quam dici poſſet. 21 Procelloſa. 22 A ventis. 23 Solis aſpectum. 24 Proprie: fluxu enim celeri undarum κυμάτων, & æſtu fluctus Τριτῶνος, expediuntur quæ hæſerant naves. 25 Erigit naves. 26 Temperatum & tranquillum reddit. 26 Curru vehitur Neptunus, quem Delphines ferunt. 28 Summitatem undarum. 29 Molliter percurrit. 30 Tempeſtati motum populi comparat. 31 Quod ſæpe fieri ſolet. 32 Sævitiam ſuam oſtendit animoſitatibus. Hoc verſu innuemus, declinandam eſſe concitantem plebem, quæ ob imperitiam & perturbationem potius rapi ſolet, quam ratione duci. 33 Præcipitanter jaciuntur. 34 Significat iratum hominem, quod primum obvium eſt, id ſibi pro armis capere.

1 Conſpexere, ſilent; 2 arrectiſque auribus adſtant:
3 Ille regit dictis 4 animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi 5 cecidit fragor, æquora poſtquam
6 Proſpiciens 7 genitor, cœloque invectus 8 aperto
Flectit 9 equos, 10 curruque volans dat lora ſecundo.
11 Defeſſi Æneadæ, 12 quæ proxima litora, curſu
Contendunt petere, & Libyæ 13 vertuntur ad 14 oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus: 15 Inſula 16 portum
Efficit 17 objectu laterum, 18 quibus omnis 19 ab alto
Frangitur, 20 inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
21 Hinc atque hinc vaſtæ rupes, geminique 22 minantur
In cœlum ſcopuli: quorum ſub 23 vertice late
Æquora tuta ſilent. 24 Tum ſylvis 25 ſcena coruſcis
Deſuper 26 horrentique 27 atrum nemus imminet umbra.
Fronte ſub 28 adverſa ſcopulis pendentibus antrum:
29 Intus aquæ dulces, 30 vivoque ſedilia ſaxo;
Nympharum domus. Hic feſſas 31 non vincula naves
Ulla tenent: unco non alligat anchora morſu.
32 Huc ſeptem Æneas collectis navibus 33 omni
Ex numero ſubit: ac magno telluris amore
Egreſſi 34 optata potiuntur Troes arena.
Et 35 ſale tabentes artus in litore 36 ponunt.
Ac 37 primum 38 ſilicis ſcintillam 39 excudit Acathes,
Suſcepitque ignem 40 foliis, atque 41 arida circum
41 Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum 42 Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma

1 Ex-

1 Populi. 2 Ad audiendum. 3 Vir gravis. 4 Vulgi. 5 Sedatus eſt crepitus. 6 Procul inſpiciens. 7 Neptunus, quem *patrem* vocat venerationis cauſa. 8 Sereno. 9 Marinos ἱπποκάμπους. 10 Et celerrime percurrens ſecundo flumine remittit equis habenas. 11 Trojani, ab Ænea denominati, defatigati ex longa contra ventos & procellas reluctatione. 12 Sc. *erant*. 13 Ab Italia. 14 Extremas regiones. 15 Quæ illic interjacet; & deeſt *quem*. 16 In oſtio recedentis ſinus abjecta mari portum facit. 17 Oppoſitione, id eſt, quia duo latera habet opportune oppoſita. 18 Lateribus. 19 A Profundo ſeu medio maris ſeparatur, 20 Et impetus aquarum dividit ſe in angulos litorum replicabiles, quia non progrediuntur aquæ propter latera: aut *reductos*, id eſt, flexuoſos, incurvos. Horat. *Aut in reducta valle mugientem Proſpectat errantes greges.* 21 Ab utraque parte. 22 Minas & eminentias ſuas extendunt. Hyperboles. 23 Summitate. 24 Sylvæ deſuper obumbrant ſinum, ad modum ſcenæ, quæ inumbrat theatrum: σκιά, id eſt, *umbra*. 25 Inumbratio ſimilis ſcenæ veterum. 26 Contrementi leni agitatione ventorum. 27 Quod frondibus ſit denſum. 28 Oppoſita. 29 In medio ſcopulorum. 30 Naturali: ut, vivo *prætervehor oſtia ſaxo*. 31 Uſque adeo tranquillus erat portus. 32 Ad hunc portum. 33 Ex viginti. 34 Quam in tanto periculo optaverant. Si ſuos perveniſſe videbimus, quo magno deſiderio profecti ſunt, applicabimus illud. 35 Salſa aqua madefactos. 36 Reponunt. 37 Ubi primum in terrā deſcenderat. 38 Particulam ignis quæ erat in ſilice, id eſt, ignem. 39 Elicit. 40 Siccis. 41 Sicca combuſtibilia. 42 Fruges aqua marina corruptas, & inſtrumenta neceſſaria frugibus prius torrendis ſiccandiſque, dein terendis.

1 Expediunt feſſi 2 rerum; frugeſque receptas
Et 3 torrere parant 4 flammis, & 5 frangere ſaxo.
Æneas 6 ſcopulum 7 interea conſcendit, & omnem
Proſpectum late 8 pelago petit; Anthea ſi qua
Jactatum vento videat Phrygiaſque 9 biremes,
Aut Capyn, aut 10 celſis in puppibus 11 arma Caici.
Navem in conſpectu nullam; tres litore cervos
12 Proſpicit 13 errantes: hos toto 14 armenta ſequuntur
A tergo, 18 longum per valles paſcitur 15 agmen.
Conſtitit 16 hic, arcumque manu 17 celereſque ſagittas
Corripuit; & fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoreſque ipſos primum, capita alta ferentes
Cornibus 19 arboreis, ſternit; tum 20 vulgus, & omnem
21 Miſcet 22 agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius 23 abſiſtit, quam ſeptem ingentia 23 victor
25 Corpora 26 fundant humi, & 27 numerum cum 28 navibus 29 æquet.
Hinc 30 portum petit, & ſocios 31 partitur in omnes.
Vina, 32 bonus, quæ deinde 33 cadis onerarat 34 Aceſtes
Litore 35 Trinacrio, dederatque abeuntibus 36 heros,
Dividit, & dictis 37 mœrentia 38 pectora 39 mulcet.
O ſocii, (neque enim ignari ſumus 40 ante malorum)
O paſſi 41 graviora! dabit Deus 42 his quoque 43 finem.
Vos & 44 Scyllæam 45 rabiem 46 penituſque 47 ſonantes
48 Aceſtis ſcopulos: vos & 49 Cyclopia ſaxa
Experti. Revocate 50 animos, 51 mœſtumque timorem



1 Expedite efferunt. 2 Adverſitate. 3 Deſiccare. 4 Ab Achate exceptis. 5 Pinſere aut molere. 6 Unde [illegible] ex ſpecula, longe proſpicere poſſit. 7 Dum Æneadæ fruges parabant. 8 In pelagus dirigit. 9 Naves, quæ duplici remigum ordine impelluntur. 10 Nam pars ea navis eſt altior. 11 Inſignia Caici, vel navis παράσημον in Puppi, ut l. 10. *aurato fulgebat Apolline puppis.* 12 Æneas. 13 Libere paſcentes. 14 Cervorum reliquorum. 15 Cervorum. 16 Ubi vidit cervos. 17 Quas celeriter emittere reliquit. 18 Qui nuſquam Æneam reliquit. 19 Ramoſis. Ecloga. 7. *Et ramoſa Micon vivacis cornua cervi.* 20 Cervorum. 21 Mixtim perſequitur aut confundit. 22 Perſequens eam. 23 A perſecutione. 23 Voti compos. 25 Cervorum. 26 Proſtraverit per humum. 27 Cervorum proſtratorum. 28 Quas ſeptem collectas ſupra vidimus. 29 Æqualem fecerit. 30 Ubi ſocii erant. 31 Diſtribuit cervos. 32 Beneficus. 33 In vaſis vinariis. 34 Rex Siciliæ, de quo plura Æn. 5. 35 Sicilienſi: propter tria ἄκρα, id eſt, *promontoria*, ſc. Lilybæum, Pachynum, & Pelorum, 36 Princeps magnificus, vir fortis. 37 Ob caſum conſociorum. 38 Sociorum. 39 Solatur. 38 Sociorum. 39 Solatur. 40 Præteritorum, & quæ antehac paſſi ſumus. 41 Mala. 42 Malis minus gravibus. 43 Exitum & terminum. 44 Quæ inter Scyllam & Charybdin eſt in mari Siculo. 45 Quantum ad canes. 46 Valde. 47 *Scyllæam & cæruleis canibus reſonantia* ſaxa. l. 3. Æn. 48 Appropinquaſtis, non adiiſtis. 3. Æn. 49 A Cyclopibus in Sicilia obſeſſa. 50 Quia et graviora tuliſtis, ut & hæc feretis. 51 Qui vos mœſtos facit.

1 Mittite. 2 Forſan & 3 hæc 4 olim meminiſſe 5 juvabit.
Per varios caſus, per tot 6 diſcrimina rerum,
Tendimus in Latium: ſedes ubi 7 fata quietas
Oſtendent: 8 illic fas regna 8 reſurgere Trojæ.
10 Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce 11 refert: ouriſque ingentibus æger
12 Spem 13 vultu ſimulat, 14 premit 15 alvum corde dolorem.
16 Illi ſe prædæ accingunt, dapibuſque futuris:
Tergora diripiunt 17 coſtis, & 18 viſcera nudant.
Pars in 19 fruſtra ſecant, verubuſque 20 trementia figunt,
Litore 21 ahena 22 locant alii, flammaſque 23 miniſtrant.
Tum 24 victu revocant vires: 25 fuſique per herbam,
Implentur veteris 26 Bacchi, 27 pinguiſque 28 ferinæ.
Poſtquam 29 exempta fames epulis, 30 menſæque remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt:
Spemque metumque inter dubii, ſeu 31 vivere credant.
Sive 32 extrema pati, nec jam 33 exaudire 34 vocatos.
Præcipue pius Aeneas, nunc 35 acris 36 Oronti,
Nunc Amyci caſum 37 gemit, & crudelia ſecum
38 Fata Lyci, fortemque 39 Gyan, fortemque 40 Cloanthum.
Et jam 40 finis erat: 41 cum Jupiter 42 æthere ſummo
43 Deſpiciens mare 44 velivolum, terraſque 45 jacentes,
Lit-

1 Deponite. 2 Hoc ſignificat, jucundiſſimam eſſe præteritorum malorum recordationem. 3 Præſentia mala. 4 Ubi omnibus periculis defuncti erimus. 5 Delectabit & jucundum erit. 6 Pericula. 7 Deorum præordinationes & voluntates. 8 In Latio. 9 Reparari & renaſci. 10 Perſeverate in his tolerandis. 11 Æneas. 12 Melioris eventus, aut *ſpem*, id eſt lætitiam. 13 Diſpoſitione faciei, qua voluntas prodi ſolet, fingit & præ ſe fert. 14 Occultat. 15 Profundum. 16 Socii Æneæ parant ſe ad prædam parandam. 17 Cervorum ab Aenea occiſorum. 18 Carnes interiores, ad epula: utramque enim ſignificant viſcera, & carnes & exta. 19 Particulas. 20 Adhuc palpitantia fruſtra. 21 Sc. *vaſa*, id eſt, lebetes ex ære factos. 22 Non ad lavandas ſolum, ſed & ad elixandas carnes, quæ etiam veteribus in uſu. 23 Subjiciunt. 24 Cibo reparant. Lucret. *Præterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus, Et vires recreet*. 25 Proſtrati. 26 Vini, Metonymia. Macrob. Sat. l. 5. c. 2. 27 Quia ſeptem ingentia corpora fuderat humi. 28 Sc. *carnis*, id eſt, carnis cervinæ. 29 Fugata. 30 Quadræ aut lances, cibis onuſtæ, ſublatæ erant. 31 Quod ſperabant. 32 Mortem: quod metuebant. 33 Cum mortui ſint. 34 A ſociis ad tumulos ex more: ut, quos amiſerant peregre deſiderabantque, inclamarent res, ut habet Hom. Odyſſ. 9. *Πρὶν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι, Relictum clamaſſent, ut litus Hyla, Hyla omne ſonaret*. 35 Strenui. 36 Qui cum Leucaſpe ſubmerſus erat. 37 Animo ſuo: quia ſpem vultu ſimulat. 38 Mortem. 39 Caſus eorum: quia tamen non erant ſubmerſi, ut patebit Aen. 5. ubi navium directores erunt. 40 Sermonis longi, quo ſocios amiſſos requiſiverant, & diei. 41 Scite miſcentur conſilia Deorum. 42 Ubi ſunt ſtellæ. 43 Deorſum aſpiciens, Lucret. *Sed nil dulcius eſt, bene quam munita tenere Edita doctrina ſapientum templa ſerena, Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre Errantes*. 44 In quo vela volant. 45 Humiles.

Litoraque, & 1 Latos populos, ſic 2 vertice cœli
Conſtitit, & Lybie 3 defixit lumina regnis
Atque illum 4 tales 5 jactantem pectore curas,
6 Triſtior, & lacrymis oculos 7 ſuffuſa nitentes,
Adloquitur Venus: O qui 8 res hominumque deumque
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid 9 meus Aeneas 10 in te 11 committere tantum,
Quid Troes potuére? quibus tot funera paſſis
Cunctus 12 ob Italiam terrarum clauditur 13 orbis?
Certe 14 hinc Romanos olim, 15 volventibus annis,
16 Hinc fore ductores, 16 revocato a ſanguine 18 Teucri
19 Qui mare, qui terras omni 20 ditione tenerent,
Pollicitus: Quæ te, genitor, ſententia 21 vertit?
22 Hoc equidem 23 occaſum Trojæ, triſteſque ruinas
24 Solabar; fatis contraria fata 25 rependens.
Nunc 26 eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur, quem 27 das finem, rex magne, laborum?
28 Antenor potuit, 29 mediis elapſus Achivis,
30 Illyricos penetrare ſinus, atque intima 31 tutus
Regna Liburnorum, & 32 fontem ſuperare 32 Timavi:

Unde

1 Late habitantes. 2 In circulo Lacteo, illic eſt domus Jovis, & circulus ille eſt vertex cœli. Hom. ἀπὸ κρατὸς κορυφῆς ὕρῃ Ὀλύμποιο. 3 Deorſum injecit oculos ad regna. 4 Humanarum rerum. 5 Verſantem. 6 Valde triſtis. 7 Parum ſuperfuſos. 8 Res Deorum & hominum regis nutu ac imperio, & fulmine, eoque præſagiente: terrente, puniente. 9 Filius, & tuus nepos. 10 Contra. 11 Peccare & commereri tantum ſcelus. 12 Ne Italiam appellant. 13 Quia nuſquam conſiſtere a Junone permittuntur. 14 Ex Aenea & Trojanos. 15 Sc. ſe, aut revolutis: περιπλομένων ἐνιαυτῶν infra, *volvendi menſibus orbes*. Lucret. 5. l. *per cœlum ſolis volventia luſtra*. 16 Ex hoc Aenea, aut ex his Trojanis. 17 Iterum in Italiam vocato, nam Dardanus ex Italia oriundus erat. 18 Dardani. 19 Romani. 20 Poteſtate poſſiderent: ut pace, bello & legibus. 21 A propoſito abduxit? 22 Hac pollicitatione, quod Romani futuri erant e ſanguine Trojano. 23 Excidium. 24 Pro ſolario tolerabam. 25 Compenſans, id eſt, modeſte tolerans fata, quæ erant de exidio Trojæ, ob fata de inſtitutione Romæ. Translatio eſt a pecuniis, quæ olim *pendebantur*, id eſt, per libram ponderatæ ſolvebantur. Apud Ovid. Sapho: *Si mihi difficilis formam natura negavit, Ingenio formæ damna rependo meæ*. 26 Adverſa. 27 Dare vis. 28 Proditor Trojæ cum Aenea, *ut quidam Alii* pacis & reddendæ Helenæ authores Argumentum a Minori. Antenor, homo ignobilis, & nulla tecum ſanguinis communione conjunctus, hoſtium gladios evadere, in remotas terras ſalvus pervenire, periculoſa loca ſuperare, urbem condere, vitam in pace finire potuit: nos, genus tuum, & quibus cœlum promiſiſti, perpetuis jactamur infortuniis. 29 E medio Græcorum inimicorum ſubtiliter liberatus. 30 Illyricæ oræ anguſtias penitus intrare. 31 Ab inſidiis hoſtium & odiis Junonis. 32 Timavum, fluvium Venetiæ. Servius annotat, Poetas rem unius ſermonis circumlocutionibus dicere, ut pro *Troja* dicant *urbem Trojæ*: ſic paulo poſt, *Urbem Patavi*, id eſt, Patavium.

Unde per 1 ora novem 2 vaſto cum murmure 3 montis,
4 It mare 5 proruptum, & 6 pelago premit arva ſonanti.
Hic tamen 7 ille 8 urbem Patavi, ſedeſque locavit
Teucrorum, & genti 9 nomen dedit, 10 armaque fixit
Troja. Nunc placida 11 compoſtus pace quieſcit.
Nos tua progenies, cœli quibus 12 annuis arcem,
13 Navibus (14 infandum) amiſſis, 15 unius ob iram
Prodimur, atque 16 Italis longe disjungimur 16 oris.
Hic pietatis honos? 17 ſic nos in 18 ſceptra reponis?
19 Olli ſubridens hominum 20 ſator atque Deorum,
Vultu, quo cœlum, tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula 21 libavit natæ. Dehinc talia fatur.
Parce 22 metu, 23 Cytherea, manent 24 immota 25 tuorum
Fata tibi; cernens 26 urbem, & 27 promiſſa 28 Lavini
Mœnia, 29 ſublimemque feres ad ſidera cœli
Magnanimum Æneam: neque me ſententia vertit.
30 Hic (tibi fabor enim, quando hæc te 31 cura 32 remordet,
Longius & 33 volvens fatorum arcana 34 movebo)

1 Bel-

1 Non oſtia, per quæ fluit Timavus in mare, ſed frontes, qui inter Aquilejam & Tergeſte ſex erumpunt ex antris ſaxei collis: ſeptimum his adjiciunt in palude ortum: ut vero conficiatur numerus novenus noſtri auctoris, adſciſcendi duo, ex lacu Rubri Saxi unus: S. Antonii alter. 2 Timavus per cuniculos quoſdam ab adfluxu maris patitur incrementum: ita ut lenis dulciſque in reflexu: ubi tamen mare æſtu ſuo intumuit: ingenti fragore ac mugitu ſaxei montis, per complura illa ſpatioſa ora prorumpit & arva inundat, 3 Vicini. 4 Profluit. 5 Effuſum fluens multa aqua. 6 Concutit arva vicina abundantia aquarum quaſi pelagus: id eſt, mare conſtituentium, cum ſonitu erumpenti. 7 Antenor. 8 Patavium. 9 Primum Antenoridas vocavit, poſtea, ab augurio *Patavium*. 10 Ut victor & compos voti, qui rerum fortiter ac feliciter geſtarum monumenta erigunt, arma figunt: Æn. 3. *Ære cavo clypeum magni geſtamen Abantis Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno*. 11 Compoſitus, id eſt, ſepultus. 12 Nutu concedis ſublimitatem. 13 Non erat tamen niſi una amiſſa. 14 Quæ res indigna, ut dicatur, eſt. 15 Junonis. 16 Extremis regionibus Italiæ. 17 Per exilium. 18 Regna amiſſa reſtituis? Ut licebit hoc verſu, quoties nocebunt, nobis, de quibus ipſi aliquando bene ſumus meriti. 19 Veneri modice arridens. 20 Productor atque genitor, ſci. Jupiter. 21 Leviter tangendo præbuit, *Oſculo* volunt eſſe religioſi officii: *ſuavia* & *baſia* voluptatis. 22 Metum, id eſt, abſtine a timore. 23 Venus a *Cytheris* inſula ſic dicta, in quam illa primum concha marina dicitur advecta. 24 Immutata, ſicut erant prius conſtituta. 25 Trojanorum, ut Æneæ filii tui, & Aſcanii, cæterorumque. 26 Romam, promiſſam a fatis. 27 A fatis. 28 Primum in Latio a Trojanis conditum Lavinium. *Urbique dabit Lavinii nomen*. 12. Æn. 29 Excelſum & glorioſum. De Apotheoſi Æneæ Ovid. 14. Met. *Sanque Deos omnes*, &c. 30 Æneas. Longa hæc Rom. hiſtoriæ ſeries, vel nota eſt, vel petenda ex Livio, Diodoro, Varrone, Plutar. Dionyſio. 31 De Ænea, & ejus futuro regno. 32 Sollicitat. 33. Revolvens & repetens. 34 Excitabo, aut monebo, id eſt, dicam tibi, quid fata de Ænea conſtituerint.

1 Bellum ingens geret 2 Italia, populoſque 3 feroces
4 Contundet; 5 moreſque 6 viris & 7 mœnia ponet:
Tertia dum 8 Latio regnantem 9 viderit æſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis 10 hyberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, 11 dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta 12 magnos 13 volvendis menſibus 14 orbes
15 Imperio explebit, regnumque a ſede Lavini
Transferet, & 16 longam multa 17 vi muniet 18 Albam.
19 Hic jam tercentum 20 totos regnabitur annos
Gente ſub 21 Hectorea; donec 22 regina ſacerdos,
Marte 23 gravis 24 geminam 25 partu dabit Ilia prolem.
26 Inde 27 lupæ 28 fulvo 29 nutricis tegmine lætus
30 Romulus 31 excipiet gentem, & 32 Mavortia condet
Mœnia, Romanoſque ſuo de nomine 33 dicet.
34 His ego nec 35 metas rerum, nec 36 tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. 37 Quin 38 aſpera Juno,
Quæ mare nunc terraſque 39 metu cœlumque fatigat,
40 Conſilia 41 in melius referet, mecumque fovebit
Romanos 42 rerum dominos, gentemque 43 togatam.

1 Sic

1 In quo victus Latinus, Lavinia Aeneæ deſpondet: nec multo poſt Turno inferente bellum, Latinus occubuit, Aenea regnante. 2 In Italia. 3 Acres. 4 Perſumdabit. 5 Leges & inſtituta. 6 Iis, quibus ob virtutem parcet. 7 Urbes novas. ὕστερον πρότερον: ante enim urbs: poſt jura conduntur. 8 In Italia. 9 Sc. *illam*. 10 Sc. *tempora*, ſive tres anni, id eſt, poſt triennium tran fertur in cœlum. 11 Dum regnum Trojanum ſtetit in dignitate & majeſtate regali, incolume fuit. Sic 3. Aen. *Poſtquam res Aſiæ*, &c. 12 Solares: quo ſinguli conſtant 12. menſibus volvendis. 13 Volubilibus. 14 Annos. 15 Regnando. 16 A ſitu. 17 Poteſtate. 18 Latii urbem, a Lavinio diſtantem. 17 Miliaria, a Roma totidem: quæ *Alba* a porta *alba* dicta eſt. 19 Albæ. 20 Integros. 21 Trojana bellicoſa, uti erat Hector, Aeneæ affinis. 22 Ilia, Numitoris, Albani regis, filia ex Marte gravida, ſacerdos Veſtalis. Vide quæ nos ad Florum p. 6. 7. & 8. 23 Prægnans & gravida ex Marte effecta. Ecl. 1. *Non inſueta* graves *tentabunt pabula fœtas*. 24 Romulum & Remum. 25 Sc. *uno*. 25 Poſt partum Iliæ. 27 Fetæ, vel Laurentiæ, Fauſtuli uxoris, quæ Lupa: vel, quia expoſitorum infantium nutrices dictæ *lupæ*. 23 Pelle lupæ. In memoriam nutricis vel, quia ipſe venator. 29 Sc. *ſuæ*, a qua primum nutritus erat. 30 Alter e gemellis. 31 Extra pericula capiet. 32 Romana, quæ ſe Martem jactent habere authorem, vel *Mavortia*, id eſt, bellica. quæque vim hoſtilem facile ſuſtinere poterunt. Quamquam de civibus magis loquitur Poeta, qui revera fuerint Mavorti, id eſt, bellicoſi, & victores omnium gentium. 33 Nuncupabit. 34 Romanis. 35 Certum imperii terminum conſtituo. 36 Certum annorum ſpatium, quibus eas poſſideant, ſicut Albanis jam terminum ſtatui. 37 Quin etiam. 38 Sæva. implacabilis. 39 Romæ; quæ ventura olim eſt excidio ſuæ Carthagini: ſupra. 40 Conciliatam Romanis ſecundo bello Punico refert ex Ennio Servius. Vide Hor. l. 3. 41 In meliorem ſententiam: quia tandem placabitur. 42 Omnium. 43 Romanam, quæ in togis, tempore pacis, verſari ſolet. Aliæ gentes erant tunicatæ, palliatæ, braccatæ.

1 Sic placitum. Veniet 2 luſtris labentibus ætas,
Cum 3 domus Aſſaraci 4 Phthiam 5 claraſque 6 Mycenas
7 Servitio prèmet, ac victis dominabitur 8 Argis.
Naſcetur 9 pulchra Trojanus origine 10 Cæſar,
11 Imperium 12 Oceano, famam qui 13 terminet aſtris;
14 Julius, a magno 15 demiſſum nomen 16 Julo.
17 Nunc tu olim cœlo, 18 ſpoliis Orientis onuſtum
19 Accipies ſecura: 20 vocabitur 21 hic quoque 22 votis.
23 Aſpera 24 tum 25 poſitis miteſcent ſæcula bellis,
26 Cana fides, & 27 Veſta 28 Remo cum fratre 29 Quirinus
30 Jura dabunt: diræ 31 ferro, & combagibus 32 arctis
Claudentur 33 belli portæ. 34 Furor 35 impius 36 intus
37 Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt

1 Sc. *eſt Diis*. 2 Succeſſu temporum, quæ luſtris computabuntur. Luſtrum alii quatuor annorum ſtatuunt: alii, quinque abſolutorum: aliis exacto quadriennio ineuntis quinti, ut ſit idem cum Olympiade. 3 Romana gens. Fuit autem aſſaracus Trois filius, frater Ili, ex quo Aſſ. Capys, qui Anchiſen, Aeneæ patrem, genuit: præcipue autem Mummium intelligit, qui & Corinthum delevit, & bonam Græciæ partem Romano Imperio ſubjecit. 4 Achillis patriam, everſoris Trojæ. 5 Tanta prole. 6 Peloponneſi urbem, a Perſeo Jovis & Danaes filio conditam. Agamemnonis patriam. 7 Subjungit. 8 Græcis *Argos* Peloponneſi urbs: imperium Diomedis fuit. 9 Propter Venerem, a qua Cæſares originem ducebant. 10 C. Julius Cæſar, qui in Curia a Caſſio & Bruto, atiiſque Pompejanis occiſus eſt. 11 Romanis *Imperium ſuum ultra ſolis vias, & ipſius Oceani limites propagavit*. Minutius de Roma, ſi de Auguſto intelligere libet, referas ad ſomnium Acciæ, quæ ſomniavit ſe concepiſſe ex Apolline, viſceraque ſua in cœlum tolli, & per omnem terram extendi. 12 Orbe terrarum, quem Oceanus ambit. 13 Claudat cœlo. 14 Cæſar. 15 Deductum. 16 Aſcanio. 17 De apotheoſi Julii Cæſaris Ovid. 15. Met. *Vix ea fatus erat*. &c. 17 Ex bello Pharſalico & Pontico: devictis regibus, qui auxilia tulerunt Pompeo. 17 In cœtum Deorum. 20 Invocabitur. Eclog. 5. *Damnabis tu quoque votis*. Metuit quippe poſt mortem aram, faſtigium, flaminem. 21 Julius Cæſar, nedum Æneas. 22 Ad vota ſuſcipienda. 23 Dura & triſtia propter bella. 24 Deinde, poſtquam in cœlum receptus fuerit Julius, regnante jam Auguſto. 25 Depoſitis, ſedatis. 26 Firma, ſincera & pura, qualis ſolet eſſe in canis, id eſt, bonis hominibus. Nam canitie multa reſperſi homines minus ſunt fraudulenti. 27 Caſtra religio. 28 Tali, pace & concordia qualis debet eſſe inter fratres. 29 Virtus bellica ad propulſandā & non inferendam injuriam. *Quirinus* dictus eſt Romulus vel a *Quiri* ſeu *Curi*, id eſt; *haſta*, quod haſta aſſidue uteretur: ſive a *Curibus*, opulentiſſima Sabinorum urbe. Vide Ovid. 2. Faſt. 30 Leges & inſtituta, id eſt Juſtitia, ut recte vivatur, religio ut ſancte & caſte, pax, atque concordia inter omnes, & virtus bellica contra injuria provocantes jura dabunt. 31 Ferreis repagulis. 32 Arcte compingentibus. 33 Id eſt, templi Jani portæ, quæ apertæ bellum, clauſæ pacem ſignificabant. Hinc Janus *Patulejus*, hinc *Cluſius* cognominabatur. Vide Macrob. Sat. l. 1. c. 9. & quæ nos ad Florum. p. 18. & 19. 34 Bellicus. 35 Impietatem procreans: ut templorum prophanationem, ſtupra, homicidia, rapinas, & id genus alia. 36 In ipſo Jani templo concluſus. 37 Bellica.

1 Poſt tergum nodis, fremet 2 horridus ore cruento.
Hæc 3 ait: & 4 Maja genitum demittit ab alto;
Ut terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
5 Hoſpitio Teucris: ne 6 fati neſcia Dido
Finibus arceret. Volat 7 ille per aera 8 magnum
9 Remigio alarum; ac Libyæ citus adſtitit 10 oris,
Et jam 11 juſſa facit: 12 ponuntque ferocia 13 Pœni
Corda, volente 14 Deo: imprimis regina 15 quietum
16 Accipit 17 in Teucros animum, 18 mentemque benignam.
At pius Aeneas, per noctem plurima 19 volvens,
Ut primum lux 20 alma 21 data eſt, 22 exire, locoſque
Explorare 23 novos, quas vento acceſſerit oras:
Qui 24 teneant (nam inculta videt) homines-ne, feræ-ne,
25 Quærere conſtituit, ſociiſque 26 exacta referre.
27 Claſſem in 28 convexo nemorum, ſub rupe cavata,
Arboribus clauſam circum atque 29 horrentibus umbris,
Occulit. Ipſe 30 uno graditur comitatus Achate,
Bina manu latu 31 criſpans haſtilia ferro.
Cui mater media ſeſe tulit obvia ſylva,
Virginis os habitumque gerens, & virginis 32 arma
33 Spartanæ: vel qualis equos 34 Threiſſa fatigat
35 Harpalice, 36 volucremque 37 fuga pervertitur 38 Hebrum
Namque humeris 39 de more 40 habilem ſuſpenderat arcum
41 Venatrix, dederatque 42 comam 43 diffundere ventis:

Nu-

1 *Belli imaginem*, inquit Plin. l. 35. c. 10. *reſtrictis a tergo manibus ab Apelle pictam Auguſtus in foro ſuo dicavit*. 2 Aegre ferens tamdiu includi. 3 Jupiter. 4 Mercurium Majæ filium, nuncium deorum mittit ab alto cœlo. 5 In hoſpitium. 6 Quæ neſcivit fatale eſſe. Aeneam regna Trojana reparaturum aliquando, limitibus regni ſui Trojanos prohiberet. 7 Mecurius. 8 Reſpectu terræ centuplo enim major eſt. 9 Fretus auxilio, ut naves feruntur in aquis, remigio alarum: habebat enim in pedibus talaria. 10 Extremis regionibus, ſc. in ea parte in qua Carthago erat. 11 Mandata Jovis, id eſt, conciliat Teucris animos Pœnorum. 12 Deponunt. 13 Carthaginenſes. 14 Jove aut Mercurio. 15 Pacatum. 16 Ab inſpiratione Mercurii. 17 Erga: 18 Affectionem clementem, & propenſam ad beneficia conferenda. 19 Reputans. 20 Cunctos alens. 21 Ideſt, tempore matutino. 22 Ad exeundum. 23 Quos recenter acceſſerint. 24 Poſſideant eas oras. 25 Inquirere. 26 Exquiſita, explorata vel exacte. 27 Sc. ſeptem ſuas naves, quæ reliquæ erant. *Huc ſeptem Æneas*, &c. 28 Concavo loco, quaſi ex nemore facto: nam ſylvis ſcena coruſcis deſuper imminebat, ut ſupra. 29 Horrorem propter ſolitudinem inducentibus. 30 Solo. 31 Vibrans jaculi. 32 Inſtrumenta venatoria. 33 Virgines Spartanæ, ex inſtituto Lycurgis, venationibus, curſu, lucta, palaſtra exercebantur. 34 Ex Thracia. 35 Quæ Getas equites perniciſſimo aſſecuta curſu patrem ab iis captum in libertatem aſſeruit. 36 Velocem. 37 Celeri curſu tranſit. 38 Fl. Thraciæ. 39 Venantium, præſertim Tyriorum. 40 Viribus ſuis aptum. 41 Exiſtens tanquam venatrix. 42 *In comptam Lacenæ More comam religata nodum*. Hor. 43 Diſpergere.

Nuda genu, 1 nodoque 2 ſinus 3 collecta fluentes.
Ac prior, Heus, inquit, juvenes, monſtrare mearum
Vidiſtis ſi quam 4 hic errantem forte ſororum,
5 Succinctam pharetra, & 6 maculoſæ tegmine lyncis,
Aut 7 ſpumantis apri curſum clamore 8 prementem.
Sic Venus, at Veneris 9 contra ſic 10 filius orſus:
Nulla tuarum audita 11 mihi, neque viſa ſororum,
O (12 quam te 13 memorem) virgo, namque haud tibi vultus
14 Mortalis, nec vox hominem 15 ſonat. O 16 dea certe,
An 17 Phœbi ſoror, an Nympharum 18 ſanguinis una?
Sis 19 felix, noſtrumque leves 20 quæcumque 21 laborem:
Et 22 quo ſub cœlo 23 tandem, quibus orbis in 24 oris
Jactemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc & vaſtis 25 fluctibus acti.
26 Multa tibi ante aras noſtra 27 cadet hoſtia dextra.
Tunc Venus: Haud equidem tali me 28 dignor 29 honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
30 Purpureoque alte ſuras vincire 31 cothurno.
32 Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:
33 Sed fines Libyci, 34 genus 35 intractabile bello.
36 Imperium 37 Dido Tyria regit urbe profecta,
38 Germanum fugiens; 39 longa eſt 40 injuria, longæ
Ambages. Sed ſumma ſequar 41 faſtigia rerum.
42 Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
43 Phœnicum, & magno 44 miſeræ dilectus amore:

1 Cui

1 In nodum. 2 Veſtis ſuæ. 3 Succincta, quo expeditior eſſet ad curſum. 4 Diſcurrentem, vagantem, & feras inveſtigantem in hac ſylva. 5 Inſtructam theca ſagittarum. 6 Variis maculis ornatæ lyncis a ſe interfectæ pelle induta. 7 Spumam emittentis ex ira. 8 Retinentem. 9 Viciſſim. 10 Aeneas. 11 A me. Sic 3. Georg. Cui non dictus Hylas? Ovid. O mihi poſt ullos, nunquam memorande, ſodales. Cic. Intellectum eſt enim mihi paulo ante. 12 Qualem an Deam, an hominem. 13 Compellem. 14 Qualis mortali competit. 15 Repræſentat. 16 Concluſio Syllogiſmi disjunctivi: *Aut homo, aut Dea es: Non es homo: Ergo Dea.* 17 Diana, quæ venatrix eſt. Quod ab arcu, pharetra & habitu conjicere licet. 18 De ſanguine. 19 Propitia, auxiliatrix. 20 Sc. es. 21 Indagandæ regionis hujus. 22 Sub quo climate, ſub qua cœli parte. 23 Poſt tot naufragia & errores noſtros. 24 Regionibus. 25 Procellis. 26 Numini tuo grati debitam ſolvemus hoſtiam. 27 Mactabitur. 28 Dignam cenſeo aut facio. 29 Sacrificii: neque enim Dea ſum, ſed virgo Tyria, cui mos eſt geſtare pharetram. 30 Purpurei coloris. 31 Altiſſimo calceamento. 32 Terræ hujus, quæ Libya eſt, partem hanc incolunt Pœni ex Tyro urbe Phœniciæ, cui olim imperavit Agenor, huc advecti ab Eliſa, ſeu Didone. 33 Sed extremitates hujus regionis ſunt Libycæ, id eſt, a Libycis populis habitæ. 34 Sc. *populi*. 35 Durum, quod a nullo tractari debeat per bellum. *Studiis aſperrima belli*: ſupra. 36 Hujus regionis. 37 Eliſa quæ deſcendit & migravit ab urbe Tyro. 38 Pygmalionem, Adi l. 18. Juſtini. 39 Longo ſermone recitanda. 40 Quæ ei illata eſt. 41 Capita, primordia rerum geſtarum, cur & quomodo fugerit. 42 Didoni. 43 Inter Phœnices. 44 A miſera amante Didone.

1 Cui 2 pater 3 intactam dederat, primiſque 4 jugarat
5 Omnibus: 6 ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, 7 ſcelere ante alios immanior omnes;
8 Quos inter 9 medius venit furor. 10 Illæ Sicheum
Impius ante 11 ara, atque auri cæcus amore,
Clam 12 ferro incautum 13 ſuperat, 15 ſecutus amorum
Germanæ: 15 factumque diu celavit, & 16 ægram,
17 Multa malus ſimulans, & vana ſpe 19 luſit 20 amantem
Ipſa ſed in omnis 21 inhumati 22 venit imago
23 Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
25 Crudeles aras, 25 trajectaque pectora ferro
Nudavit: 26 cæcumque 27 domus ſcelus 28 omne retexit.
Tum 29 celerare fugam patriaque excedere ſuadet;
30 Auxiliumque viæ veteres 31 tellure recludit
Theſauros, 32 ignotum argendi pondus & auri.
33 His commota fugam Dido 34 ſocioſque parabat.
35 Conveniunt, quibus aut odium 36 crudele tyranni,
Aut metus acer erat; naves, quæ forte 37 paratæ,
Corripiunt 38, onerantque auro: 39 portantur 40 avari
Pygmalionis opes 41 pelago: 42 dux fœmina facti.

1 De-

1 Sichæo. 2 Belus. 3 Virginem inviolatam in matrimonium dederat. Horat. Od. 7. l. 1. *Sunt quibus unum opus eſt, intactæ Palladis urbem Carmine perpetuo celebrare*. 4 Conjugaverat. Significat Poeta, Didonem Sichæo commiſſam uxorem, quæ antea cum nemine corpus commiſcuiſſet. 5 Auſpiciis, quæ cum omni negocio, tum nuptiis maxime adhibita. Val. Max. l. 2. 6 Populus enim Pygmalioni, admodum puero, regnum tradiderat. 7 Ipſos etiam furioſos ſcelere ſuperat. 8 Anaſtrophe 9 Qui per furorē mediantem inter ſe fuerunt ſævi. 10 Pygmalion. 11 Herculis, cujus erat ſacerdos. 12 Sicca. 13 Occidit. 14 Nihil reſpiciens, non curans, aut miſeratus ſororē. quæ miſere amabat Sichæum. 15 Parricidium, cædem Sichæi. 16 Animo, ſc. id eſt, triſtem. 17 Multa cauſa de abſentia aut reditu Sichæi iniquus & aſtutus fingens: nam perſuaſerat Didoni maritum vivere, ſed foris eſſe. 18 Qui dicebat eum prope diem affore. 19 Ludificatus eſt, decepit. 20 Didonem. 21 Nondum ſepulti. Solebant veteres, cum manes alicujus vindicare vellent, eum inſepultum relinquere: nam cum centum annos cogebantur errare, ut patet ex l. 6. 22 Apparuit. 23 Sichæi occiſi. 24 Per ſe quidem piaſ ſed ante quas crudeliter interfectus eſt Sichæus. 25 Transfixa. 26 Hactenus celatum & occultum. 27 Sc. ejus, id eſt, quod domi ejus patratum erat. 28 Totum revelavit, id eſt, ſignis quibuſdam ſignificavit Didoni, quomodo a fratre ejus Pygmalione ante aras occiſus eſſet. 29 Celeriter facere. 30 Viaticum. 31 E terra, cui theſauros crediderat Sichæus, aperire docet. 32 Quod Dido ignoraverat illic eſſe. 33 Offenſis. 34 Comites, qui etiam tyrannū fugere volebant. 35 Socii. 36 Incredulum tyrannum: non enim crudele, ſed juſtum eſt odium in tyrannos, ſiunt autem tyranni ſuis odioſi, dum metui, quam diligi, malunt. 37 Ut Dido poſſet ad Pygmalionem migrare: at inter eos convenerat: migrare autem ſine navibus commode non poterat, quod magnum ſuppelectilem haberet. Lege Juſt. l. 18. 38 Simul capiunt. 39 Transvehuntur. 40 Quas avarus Pygmalion jam ſuas putabat, ſed fruſtra: Dido enim abſtulit. 41 Per pelagus. 42 Dido eſt ductrix & princeps facti tam inſignis: quia pulchrum eſt ulciſci avarum & ſceleſtum hominem.

1 Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, 2 ſurgentemque novæ Carthaginis arcem:
Mercatique ſolum, 3 facti de nomine Byrſam,
4 Taurino quantum poſſent circumdare 4 tergo.
5 Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris
Quo re 6 tenetis iter? 7 Quærenti talibus 8 ille
Suſpirans, imoque trahens a pectore vocem:
O Dea, ſi 9 prima repentes 9 ab origine 10 pergam,
Et 11 vacet 12 annales noſtrorum audire laborum;
13 Ante diem clauſo 14 componet veſper Olympo.
Nos Troja 15 antiqua (16 ſi veſtras forte per aures
Trojæ nomen iit) diverſa per æquora vectos,
17 Forte ſua Libycis tempeſtas appulit oris,
Sum 18 pius Aeneas, raptos qui 19 ex hoſte 20 Penates
Claſſe veho mecum 21 fama ſuper æthera notus,
Italiam quæro 22 patriam: & 23 genus ab Jove ſummo.
24 Bis denis Phrygium conſcendi navibus 25 æquor;
26 Matre Dea monſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix 27 ſeptem convulſæ undis, Euroque ſuperſunt.
Ipſe 28 ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro,
29 Europa, atque 30 Aſia pulſus. Nec plura querentem
Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt:
Quiſquis es, 31 haud (credo) 31 inviſus cœleſtibus, auras
Vitales carpis, 32 Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atque 33 hinc te 34 reginæ ad limina perfer.
Nam-

1 Illi navibus aurum vehentes, venerunt ad ea loca. 2 Erigentē ſe, nondum perfectam. 3 A facto denominatum corium. Appulſa enim ad Lybiam Dido, cum ab Iiarba pelleretur, petit callide, ut venderet, tantum terræ, quātum poſſet corium bovis tegere. Quod cum ille permiſiſſet, corium in tenuiſſimas corrigias diſſectum tetendit, occupavitque ſtadia viginti duo. 4 Corio tergi a tauro detracto. 5 Sc. *dicite*. 6 Tenditis? 7 Veneri. 8 Aeneas reſpondit. 9 A raptu Helenæ. 10 Peragam contextum hiſtoriæ, quam interrogas. 11 Otium tibi ſit. 12 Relationem qualis eſſe ſolet in annalibus: *Annales* proprie fuerunt tabulæ in quas ſingulorum annorum res geſtæ referebantur a Pontifice Maximo 1. l. 2. c. Sat. Macrob. 13 Priuſquam peregero ſermonem inceptum. 14 Clauſet & finiet, id eſt, dies me deficiet. Sic Ecl. 3. *Non noſtrum inter vos tantas* componere *lites*. 15 Nobili, inclyta. 16 Sic quid forte de Troja unquam audiviſtis. 17 Caſu ſuo, vi ſua. 18 Merito. Plus enim fuit in Deos, in patrem, in filium, in uxorem, quos ex incendio rapuit. 19 E manu Græcorum. 20 Deos domeſticos. 21 Hujus pietatis. 22 E Corytho enim, urbe Etruriæ, ortus eſt Dardanus gentis noſtræ author, & ipſe ex Jove natus. Al. *Italiam quæro, patriam & genus ab Jove ſumo*, id eſt, accipio, id eſt, Jovis conterraneus & conſanguineus ſum. 23 Cunabula gentilium meorum, qui a Jove deducti ſunt. 24 Viginti. 25 Helleſpontum. 26 Venere. 27 Naves ex illis viginti. 28 De corpore & de facie: notum enim ſe dixit de nomine. 29 Ad quam tendere parabant. 30 A qua profugus fato veneram. 31 Quod tu charus ſis Diis. Liptote figura per contrarium ſignificans. Sic infra: non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco, id eſt, in malis probe exercitata. 32 Quod adveneris Carthaginem. 33 Ab hac ſylva. 34 Didonis.

Namque tibi 1 reduces, 2 claſſemque relatam
Nuntio, & 3 tutum 4 verſis Aquilonibus 5 actam:
Ni fruſtra 6 augurium 7 vani docuere 8 parentes.
Aetheria quos 11 lapſa plaga 12 Jovis ales 13 aperto
Turbabat cœlo; nunc terras ordine longo
Aut 18 capere, aut 15 captas jam deſpectare videntur.
16 Ut reduces illi ludunt 17 ſtridentibus alis,
Et 18 cœtu cinxere 19 polum 20 cantuſque dederet;
Haud aliter 21 pubeſque tuæ 22 pubeſque tuorum
Aut portum tenet, aut 23 pleno ſubit 24 oſtia velo.
Perge modo 25 qua te ducit via, dirige greſſu.
26 Dixit, & 27 avertens 28 roſea cervice refulſit,
29 Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem
30 Spiravere: pedes 31 veſtis defluxit ad imos,
Et vera 32 inceſſu patuit dea. 33 Ille, ubi matrem
Agnovit tali fugientem eſt 34 voce ſecutus:
Quid natum toties crudelis 35 tu quoque 36 falſis
Ludis imaginibus? cur 37 dextera jungere dextram
Non datur, ac 38 veras audire, & reddere voces?
Talibus 39 incuſat, greſſumque ad 40 mœnia tendit.

At.

1 Salvos & incolumes, & qui pericula jam evaſerunt, ut paulo infra: *Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis*. Ratio, quare non debeat reverti, ſed recta pergere. 2 Duodecim navium, quam amiſſam cenſes, receptam ex periculis. 3 In locum ubi tuta ſit. 4 Ponentibus, vel converſis: namque ſupra, ſtridens Aquilone procella velum adverſa percuſſerat. 5 Impulſam. 6 Artem augurandi. 7 Mendaces. Sal. *Mauri vanum genus*. 8 Sc. *mei*. 9 Auſpicata omilia & apta: numerus, volucrus, cantus avium. Tot enim naves fuerant, quas amiſſas Aeneas verebatur, cum ſylvæ eſſent. 10 Convolatu agminatim procedente, cum prius turmatim diſperſi avolarent. 11 Quæ deſcendit aeria regione. 12 Aquila, Jovis pinnata ſatelles: cum relatione ad Aquilonem. Ideo ales Jovis, quia fulmine non tangitur: *vel*, quod ei adverſum gigantes fulmina miniſtrarit. Unde Horatius *miniſtram fulminis* appellat. 13 Sereno. 14 Eligere ad conſidendum. 15 Electas terras frequenter aſpicere. 16 Quemadmodum cycni illi reverſi a perſecutione aquilæ lætitiam ſuam indicant. 17 Ex alitis enim volatu capiebant et auguria. 18 Convolatu. 19 Cœlum; 20 In ſignum lætitiæ. 21 Naves. 22 Juventus tuorum amicorum, quos credis periiſſe in aqua. 23 Extento. 24 Ingreſſum portus. 25 Sequere viam, quæ te ducet in urbem. 26 Venus. 27 Sc. *ſe*, & diſcedens. 28 Pulchra aſpectu, qualis eſt roſa. Horat. Od. 13. l. 1. *Cum tu, Lydia Telephi Cervicem roſeam, certa Telephi Laudas brachia*. 29 Ambroſia illitæ, vel immortales. *Ambroſia* eſt Deorum cibus. 30 Emiſerunt. 31 Succincta prius, *modoque ſinus collecta fluentes*, ut ſupra. 32 Deorum quippe inceſſus eſt continuus, & æqualis, non dimotis pedibus, neque tranſpoſitis. Supra. *Aſt ego, quæ Divum incedo regina*. 33 Aeneas. 34 Sermone: nam pedibus non potuit eam aſſequi. 35 Non ſecus atque Juno, cæteraque numina adverſa. Emphaſin habet. 36 Fictitii: illudit ſpeciebus ac formis? 37 Conventu mutuo quæ frui colloquio? Mos antiquus erat, jungere dexteram, & amplecti, & oſculari, quoties invicem occurrebatur. 38 Non ſub aliena perſona occultatas, id eſt, matris & filiis ut a matre & filio. 39 Aeneas matrem. 40 Carthaginenſia.

At Venus obſcuro 1 gradientes 2 aere 3 ſepſit,
Et multo nebulæ 4 circum Dea 4 fugit 5 amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
6 Molirive moram, aut veniendi 7 poſcere cauſſas.
8 Ipſa 9 Paphum 10 ſublimis abit, 11 ſedeſque reviſit
12 Læta ſuas: ubi templum illi, 13 centumque 14 Sabæo
15 Thure calent aræ; 16 ſertiſque recentibus halant.
17 Corripuere 18 viam 19 interea, qua ſemita 20 monſtrat.
Jamque aſcendebant collem, qui 21 plurimus urbi
Imminet, 22 adverſaſque adſpectat 23 deſuper arces.
Miratur 24 molem Æneas, 25 magalia 26 quondam:
Miratur portas, 27 ſtrepitumque, & 28 ſtrata viarum,
29 Inſtant arde[illegible] Tyrii: 30 pars 31 ducere muros,
32 Molirique arcem, & manibus 33 ſubvolvere ſaxa:
Pars 34 aptare locum tecto, & 35 concludere 36 ſulco.
37 Jura, magiſtratuſque 38 legunt, 39 ſanctumque ſenatum,
Hic portus alii 40 effodiunt: hic alta 41 theatris
Fundamenta 42 locant alii; 43 immaneſque columnas
Rupibus excidunt, 44 ſcenis decora alta futuris.
45 Qualis 46 apes 47 æſtate nova per 48 florea rura

1 Exer-

1 Æneam cum Achate. 2 Nebula. Odyſſ. 7. & 13. Ulyſſes a Minerva tegitur nebula. 3 Circumdedit. 4 Sc. *eos*. Tmeſis. 5 Tegmento. 6 Facere, id eſt, cum moleſtia diſtinere eos. 7 Exquirere. 8 Venus. 9 Cypri urbem. 10 Sublata, divino inceſſu. 11 Ubi præcipue colitur. 12 Quod incolumem vidit filium. 13 Multæ, Numerus finitus pro infinito. 14 Quod in Saba naſcitur: nam *ſolis eſt thurea virga Sabæis*. 15 Thure & floribus tantum ſacra Veneri fiebant, non hoſtiarum ſanguine. 16 E recentibus floribus, id eſt, vernis contextæ ſpirant & fragrant. 17 Æneas & Achates officium celeriter cundi arripuerunt. 18 Iter ſuum monſtratum. 19 Dum Venus Paphum abiret. 20 Indicat eundum eſſe. 21 Longiſſima: altus 3. milliaria, aut pro plurima parte in urbem tendit, aut vergit: ut *cui plurima cervix*, id eſt, longiſſima. 22 Ex adverſo ſitas. 23 Ab alto, ſuperne. 24 Magnitudinem novæ urbis. 25 Humiles caſas Afrorum *raris habitata mapalia tectis*. Georg. 3. l. 26 Aliquando, ſc. ante adventum Didonis. 27 Ingredientium. 28 Vias lapidibus conſtratas. Eodem modo 2. Aen. *opaca locorum*, pro locis opacis. 29 Inſtanter incumbunt operi feſtinantes. 30 inſtat. 31 Producere & extendere contra inſultus hoſtium 32 Cum molimine extruere: *vel* eos cœpiſſe ædificare, ut apud Ter. Haut. *Dum moliuntur, dum comuntur annus eſt*, id eſt, dum conantur ſeſe ornare antequam finem faciant. 33 Surſum volvere. 34 Eligere locum ad tectum extruendum, Al. *aptare*. 35 Ambitum urbis. 36 Foſſa, in qua fundamenta jacerentur. 37 Forum & locum juri dicundo, curiam ſanctiſſimo Senatus ordini & magiſtratibus. 38 Eligant: 39 Inviolabilem, 40 Effodiendo aptant. 41 Pro ludis ſpectaculis exhibendis. 42 Jaciunt. 43 Valde magnas. 44 Alta ornamenta ad extruendas ſcenas in amphiteatro. 45 Tales inſtant, *qualis labor* &c. 46 Labores hoſce apum, de iis verſus prope eoſdem, & quæ nos ibi, vide 2. Georg. 47 In fine veris, aut in principio æſtatis, *ubi pulſam hiemem ſol aureus egit Sub terras cœlumque æſtiva luce recluſus*, ut eſt in 4. Georg. Sic. *Vere novo*, 1. Georg. 48 Florida.

1 Exercet ſub ſole labor, cum 2 gentis adultos
Educunt fœtus, aut cum 3 liquentia mella
4 Stipant, & 5 dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt 6 venientum, aut agmine facto,
Ignavum 7 fucos & pecus a præſepibus 9 arcent.
10 Fervet opus, redolentque 11 thymo 12 fragrantia mella.
13 O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!
Aeneas ait, & 14 faſtigia ſuſpicit urbis.
15 Infert ſe 16 ſeptus nebula (mirabile dictu!)
Per medios, miſcetque viros neque cernitur 17 ulli.
18 Lucus in urbe fuit media, 19 lætiſſimus umbra,
Quo primum jactati undis & 20 turbine 21 Pœni
Effodere loco ſignum, quod 22 regia Juno
24 Monſtrat, 24 caput acris equi: 25 ſic nam 26 fore bello
Egregiam, & facilem 27 victu per ſæcula gentem.
28 Hic templum 29 Junoni ingens 30 Sidonia Dido
Condebat, donis opulentem, & 31 numine divæ:
Ærea cui 32 gradibus ſurgebant limina, nexæque
33 Ære trabes: 34 foribus cardo 35 ſtridebat ahenis.
Hoc primum in luco nova res oblata 36 timorem
37 Leniit. Hic primum Aeneas ſperare ſalutem
Auſus, & 38 afflictis 39 melius confidere rebus.
Namque 40 ſub ingendi 41 luſtrat dum ſingulas 42 templo,
Regi-

1 Fatigat. 2 Generis ſui, id eſt, quando examina e fœtura ſua educunt. 3 Pura, ſine ſordibus. 4 Condenſant. 5 Puriſſimo melle implent cavernas favorum. 6 Apum. 7 Apes degeneres, crabrone minores. 8 *Pecus*, inquit Iſidor. 12. 1. *dicimus, quicquid humana lingua & effigie caret*. Vide quæ nos ad Sal. p. 3. & 4. 9 Depellant. 10 Tum operatio apum cum fervore fit: cujus contrarium eſt *friges*. 11 Unde collecta ſunt. 12 Odorifera. 13 Sc. *ſunt*, Epiphonema. 14 Sublimitatem urbis Carthaginis miratur, vel ſurſum aſpicit. 15 Æneas. 16 Circumdatis. 17 Ab ullo. 18 Adjicietur mox templum, nullum enim veteribus templum erat ſine luco, ut majorem religionem loci horror incuteret. 19 Amœniſſimus, ut *Lætam ſegetes*, 1. Georg. 20 Venti ſc. 21 Populi Punici. 22 Quia regina Deorum. 23 Pro monſtro dederat. 24 Idem refert Juſtinus l. 18. & ipſa Carthago olim *Caccabe* dicta, quod lingua Punica ſignificat *caput equinum*: Equi conſpectum belli omen habere etiam l. 3. oſtendit: ubi Anchiſes cum in Italia, tum primum conſpecta, equos paſcentes vidiſſet, exclamat: *Bellum, terra hoſpita portas, Bello armantur equi*. Illud ergo equi caput repertum, bellicoſam potentemque fore Carthaginem ſignificavit. Ejuſmodi auſpicia priſcis in condendis urbibus curioſe obſervata, præter alia exemplo eſt Roma, apud Liv. 1. 25 Per tale portentum. 26 Sc. *ſignum erat*. 27 Victoris ad vincendum, ſignificatione activa ajunt. Sed coacta, & quæ exemplo caret. *Alii* facili & parabili commentam victu, ut Sen. 90. epiſt. *Sapiens facilis victu fuit*. 28. Ubi juvenum eſt, caput acris equi. 29 In honorem Junonis. 30 A Sidone, urbe Tyri, orjunda. 31 Simulacro Junonis. 32 Per gradus in altum extruebantur. 33 Clavis æreis. 34 Valvis 35 Crepitabat. 36 Aenea ſc. qui non tam ſibi, quam ſuis, timuit. 37 Mitigavit. 38 Adverſis. 39 Ubi vidit belli Trojani picturam. 40 In. 41 Circumſpicit. 42 Junonis.

Reginam opperiens; 1 dum quæ fortuna ſit 2 urbi,
Artificumque manus 3 inter ſe operumque laborem
Miratur, videt 4 Iliacas 5 ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem:
6 Atridas, Priamumque, & ſævum 7 ambobus Achillem.
Conſtitit; & lacrymans: Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris noſtris non plena laboris?
En 8 Priamus: ſunt 9 hic etiam 10 ſua præmia 11 laudi:
12 Sunt lacrymæ rerum: & 13 mentem 14 mortalia tangunt.
15 Solve metus: 16 feret hæc aliquam tibi 17 fama 18 ſalutem.
Sic ait, atque animum pictura 19 paſcit 20 inani
21 Multa gemens, largoque humectat 22 flumine 23 vultum.
Namque videbat 24, uti bellantes 25 Pergama circum
Hac fugerent Graji, 26 premeret Trojana juventus:
Hac 27 Phryges: 28 inſtaret currum 29 criſtatus Achilles.
Nec procul 30 hinc 31 Rheſi 32 niveis tentoria 32 velis
Agnoſcit lacrymans: 33 primo quæ 34 prodita 35 ſomno

1 Ty-

1 Dum miratur, quæ in magnifico templo pingebantur, Didonis fugam, equi caput, corium ſectum, varios urbis caſus. 2 Sc. novæ, id eſt, Carthagini. 3 Certo ordine operantium. 4 Quæ apud Ilium geſtæ erant. 5 Quo geſtæ erant. 6 Atrei filios, Agamemnonem & Menelaum. 7 Agamemnoni, quem voluit occidere, & Priamo propter cadaver Hectoris. 8 Priami fama, aut hic in ſua dignitate depictus. 9 Apud fines Libycos, genus intractabile bello, & ubi feri habitant populi. 10 Juſtæ. 11 Virtuti, & patriæ fortiter atque cum laude propugnatæ. Conſequens pro antecedente. 12 Hic etiam rerum noſtrarum triſtium miſeratio, ut quæ cui accidere poſſunt. 13 Carthaginenſium, qui hæc pinxerunt. 14 Adverſa, quæ mortalibus accidunt. 15 Depone timorem, quē de ferocitate Pœnorum habes. Ad ſe loquitur. 16 Adferet. 17 Quæ de Priami laude eſt. 18 Incolumitatem: quia hic miſerabuntur tui. 19 Recreat, fovet. Sic 2 Georg. loquens de diſpoſitione vinum: *Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum*, Non animum *modo uti* paſcat *proſpectus inanem* &c. 20 Quæ non res, ſed ſimilitudines rerum exhibet. 21 Multum, valde. 22 Lacrymarum ſc. more fluminis decurrentium. 23 Faciem ſuam. 24 Quomodo. 25 Mœnia Trojana. 26 Inſequeretur fugientes: *impreſſionem* enim *facere*, eſt urgore cedentes. 27 Fugerent. 28 Inſtanter perſequeretur Trojanos fugientes. 29 Chriſtas in galea ferens. 30 Ab hoc loco, ubi Priamus cum Atridis & Achille depictum erat. 31 Regis Thracum, qui Trojanis auxilio venit, cum hac oraculi conditione invictam fore urbe, ſi equi ipſius intra urbem pabulum guſtaſſent, atque e Xanto fl. bibiſſent. Clauſis autem portis, cum extra urbem caſtra poſuiſſet, a Diomede & Ulisse, ſpeculatum miſſis, idque a Dolone reſciſcentibus, cæſus eſt cum ſuis, avectique equi in caſtra Græcorum. Il. 10. 32 Quæ fecerat ex albis velis. 33 Prima parte noctis. 34 A Dolone ſpeculatore Trojano proditioſe indicata. 35 Diomedes Tydei filius.

1 Tydides multa 2 vaſtabat 3 cæde cruentus:
4 Ardenteſque 5 avertit equos in 6 caſtra, priuſquam
Pabula guſtaſſent Trojæ 7 Xanthumque bibiſſent.
7 Parte alia 9 fugiens amiſſis 10 Troilus armis,
Infelix 11 puer, atque 12 impar congreſſus 13 Achilli,
14 Fertur equis, curruque 15 hæret reſupinus 16 inani,
17 Lora tenens tamen. Huic cervixque comæque trahuntur
Per terram, & 18 verſa pulvis inſcribitur 19 haſta,
20 Interea ad templum 21 non æquæ Palladis ibant
Crinibus 22 Iliades 23 paſſis, 24 peplumque ferebant
Suppliciter triſtes, & 25 tunſæ pectora palmis.
26 Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
27 Ter circum 28 Iliacos raptaverat 29 Hectora muros,
30 Exanimumque auro 31 corpus 32 vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum 33 dat pectore ab imo,
34 Ut 35 ſpolia, ut 36 currus, utque ipſum corpus 37 amici
38 Tendentemque manus Priamum conſpexit inermes.
Se quoque 39 principibus 40 permixtum 41 agnoſcit Achivis,
42 Eoaſque acies, & 43 nigri Memnonis arma.



1 Diomedes Tydei filius. 2 Proſternebat. 3 Nam præter Rhæſum, eorum regem 12. viros interemit. 4 Veloces, qui indignantes, a Domino averti. 5 Violenter abegit, abduxit. 6 Græcorũ. 7 Fluvium illum, qui Trojam perfluit. 8 Picturæ. 9 Fugere volens accepto jam vulnere 10 Priami & Hecubæ filius. 11 Pathos ab ætate ſive pueritia. Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 12 Cum eſſet imbecillior & inermis. Refert tamen Dares Phrygius Troilum ita vulneraſſe Achillem, ut aliquot dies pugna abſtinere cogeretur. 13 Cum Achille. 14 Trahitur, avehitur. 15 Pendet erecto pectore, quaſi retrorſum caſurus. 16 Sine rectore, nam corpus hærebat, & ipſe fere exciderat. 17 Habenas ex corio factas. 18 Sulcatur, & ſcalpitur haſta inverſa, & per terram tracta. 19 Qua trajectus erat. 20 Dum ita Troilus vincirctur. 21 Infenſæ Trojanis, quorum tamen erat numen tutelare. 22 Mulieres Trojanæ, ut Hecuba regna, Polyſtena, Caſſandra & reliquæ nobiliſſimæ Trojanæ fœminæ. 23 Sparſis in luctu & ſupplicationibus: a *pando*. 24 Pallam pictam, a Thœne Antenoris uxore, Palladi dicatam. 25 Habentes pectora percuſſa: ut Deam moverent. 26 Dea Pallas averſata donum pepli, deſpiciebat terram, nec reſpexit ſupplicantes Iliades. 27 Il. 22. 28 Trojanos. 29 Corpus Hectoris. 30 Demortuum. 31 Hectoris. 32 Patri Priamo ſupplici. Il, 24. 33 Æneas 34 Poſtquam. 35 Aut quibus Hector paulo ante alios ſpoliaverat, aut quibus Hector ſpoliabatur ab Achille. Vide Dict. Cret. l. 3. 36 Hectoris. 37 Hectoris affinis: duxerat enim ſororem ejus Creuſam. 38 Dum autem pro corpore Hectoris daret. 39 Quibuſcum congredi ſoleat. Unde Æn. 1. *Vadimus immiſti Danais*. 40 Implicitum. 41 Æneas. 42 Orientalia, id eſt, ab India ſub Memnone Hæc, id eſt, Auroræ filio profecta. Dict. Cret. l. 4. 43 Indi, *& Mauro obſcurior Indus*. Juv.

1 Ducit 2 Amazonidum lunatis agmina 3 peltis
4 Pentheſilea 5 furens, mediiſque in 6 millibus 7 ardet,
8 Aurea ſubnectens 9 exſertæ 10 cingula mammæ
Bellatrix, audetque 11 viris concurrere virgo
12 Hæc dum 13 Dardanio Æneæ 14 miranda videntur,
Dum ſtupet, 15 obtutuque hæret defixus in uno;
Regina ad templum forma pulcherrima Dido
16 Inceſſit, magna juvenum 17 ſtipante 18 caterva.
Qualis in 19 Eurotæ ripis aut per juga 20 Cynthi
Exercet 21 Diana 22 choros; quam 23 mille ſecutæ
24 Hinc atque hinc glomerantur 25 Oreades, illa 26 pharetram
Fert humero, gradienſque 27 Deas ſupereminet omnes:
28 Latonæ 29 tacitum 30 pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: 31 talem ſe læta ferebat
Per medios, 32 inſtans operi 33 regniſque futuris,
Tum 34 foribus divæ, media teſtudine templi,
35 Septa armis, 36 ſolioque 37 alte ſubnixa reſedit.
Jura 38 dabat, legeſque viris, operumque laborem
Partibus 39 æquabat juſtis, 40 aut ſorte trahebat:
Cum ſubito Æneas concurſu 41 accedere magno
Anthea, Sergeſtumque videt fortemque Cloanthum,
42 Teucrorumque alios: 43 ater quos æquore turbo
44 Diſpulerat, penituſque alias advexerat 45 oras.

Ob-

1 In alia parte picturæ. 2 Illarum mulierum, quibus dextra mammilla, ut in pugna expeditiores eſſent, inurebatur: unde *Amazones* dictæ ſunt, a μάζος, *mamma*. 3 Cetris, ſertis ſemiplenam lunam referentibus. 4 Regina Amazonum, poſt Orithyam regno potita, teſte Juſt. l. 2. quæ cum Trojanis auxilium ferret, ab Achille interfecta eſt. Vide Herod. l. 4. Juſt. l. 2. Curt. l. 6. 5 Bellandi cupiditate, & rabie. 6 Græcorum. 7 Ardenter irruit. 8 Aureum balteum. 9 Siniſtræ nudatæ. 10 Siniſtræ nudatæ: namque dextra adurebatur μάζα, quo expeditiores eſſent arcubus haſtiſque in bello tractandis, ut diximus. 11 Cum viris congredi. 12 Quæ depicta erant. 13 Trojano. 14 Admiratione digna. 15 Aſpectu. 16 Cum gravitate quadam venit. Sic ſupra: *Aſt ego, quæ Divum* incedo *regina*, &c. 17 Condenſe comitante. 18 Cœtu. 19 Laconiæ fluv. 20 Deli inf. montis, ubi nata, & unde *Cynthia* dicta eſt. 21 Venatricum Dea. 22 Choreas. 23 Numerus finitus pro infinito. 24 Utrinque in morem glomeris circumeunt. 25 Nymphæ ὄρος, *mons*. 26 Sagittarum thecam. 27 Nymphas reliquas. 28 Matris gratulatæ ubi filiæ formam: *pulchra gaudet Latona Diana*. Juv. Sat. 10. 29 Intimum. 30 Vehementer tentant, afficiunt. 31 Longe ſuper eminentem. 32 Urgens operarios. 33 Regiis domibus. 34 In veſtibulis templi Junonis. 35 Circumdata armis ſatellitum, ſtantium circum ipſam. 36 In ſede regia. 37 Ut ab omnibus conſpici poſſet. 39 Conſtituebat. 39 Æqualiter dividebat. 40 Aut labores inæquales faciebat eos per ſortem partes laborum acceptare, ne cui injuria ſit. 41 Pœnorum. 43 Alios. Trojanos. 43 Caliginoſos. 44 In diverſas partes pepulerat, disjecerat, ſegregarat, 45 Regiones.

Obſtupuit ſimul 1 ipſe, ſimul 2 perculſus Achates
3 Lætitiaque, 4 metuque, avidi conjungere dextras
5 Ardebant: ſed res 6 animos 7 incognita 8 turbat,
9 Diſſimulant, & nube cava 10 ſpeculantur amicti,
11 Quæ fortuna 12 viris, claſſem quo litore 13 linquant;
Quid veniant: 14 cunctis nam 15 lecti navibus ibant,
Orantes 16 veniam, & 17 templum clamore petebant
Poſtquam 18 introgreſſi, & 19 coram data copia fandi:
20 Maximus Ilioneus 21 placido ſic pectora 22 cœpit:
23 O regina, novam cui condere Jupiter urbem,
24 Juſtitiaque dedit gentes frænare ſuperbas
25 Troes te 26 miſeri, ventis 27 maria vecti,
Oramus: prohibe 28 infandos a 29 navibus 30 ignes;
Parce 31 pio generi, & 32 propius 33 res aſpice noſtras.
34 Non nos aut 35 ferro Libycos 36 populare 37 penates
Venimus, aut 38 raptas ad 39 litora vertere prædas:
Non ea 40 vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
41 Eſt locus, 42 Heſperiam Graji 43 cognomine dicunt,
Terra 44 antiqua, potens armis, atque 45 ubere glebæ:



1 Æneas. 2 Attonitus. 3 Propter eorum ſalutem. 4 Propter Pœnorum concurſum. 5 Ardenter & vehementer cupiebant. 6 Æneæ & Achatis. 7 Quia neſciebant, quid ſibi ille concurſus vellet. 8 Impedit, ita ut, quamvis cupiant, non audeant tamen conjungere dextras. 9 Simulant ſe non vidiſſe ſocios. 10 Quaſi e ſpecula proſpiciunt. 11 Utrum proſpera an adverſa. 12 Sic concurrentibus. 13 Liquiſſent. 14 Ætiologia eſt, quare ſpecularentur, quid venirent; quoniam videbant eos ex ſingulis navibus tanquam legatos venire. 15 Delecti. 16 Subtrahendi reficiendique naves, armandi eas inſtruendique, *vel* petentes pacem, gratiamque reginæ, contra incendium, quod parabant Tyrii in naves Trojanas. 17 Junonis ſc. a Didone conſtructum. 18 Trojani illi, Antheus, Sergeſtus, Cloanthus & reliqui introgreſſi ſunt ad Didonem. 19 In præſentia reginæ loquēdi facultas conceſſa eſt. 20 Orator inter eos. 21 Humili, placato, non timido. 22 Sc. *orare*. 23 Oratio Ilionei ad Didonem: in qua benevolentiam capiat a laude. 24 In frænes Numidas accolas ſubjugare & imperio juſto premere. 25 Narratio. 26 Atque ita digni, quorum miſerearis. 27 Per maria omnia: *maria omnia circum:* ſupra. 28 Deteſtabiles. 29 Noſtris. 30 Quibus naves noſtras incendere parant tui Tyrii. 31 Trojano: & hoc propter Æneam. 32 Cum majori attentione, vicinus & amicius: nam qui vicini ſunt, magis favere & prodeſſe poſſunt. 33 Reſpice & defende nos. 34 Antiphora confutat, quæ a Didone objici poterant. 35 Vi armorum. 36 Populari, per Enallagen: & *venimus populare*, Helleniſmus, id eſt, populatum. 37 Ædes ſacras & profanas: quibus ſui Penates patrii & domeſtici. 38 Ut piratæ ſolent, quos ſemper *recentes Convectare juvat prædas & vivere rapto*. l. 7. 39 E quibus in naves avehantur. 40 Δυναμις, poteſtas, violentia. 41 Verum ut ſcias, quo profecti ſimus: *eſt locus* &c. Hi quatuor verſus repetuntur 3. Æn. 42 Sc. *quem*. 43 Per cognomentum ab Heſpero, Atlantis fratre, qui a fratre pulſus, Italiam tenuit. 44 Vetus & nobilis, quæ diu regnavit: nam a Saturno & Jano fuit habitata. 45 Fœcunditate terræ pingui. Vide 2. Georg. de laudibus Italiæ.

1 Oenotrii 2 coluere viri: nunc fama, 3 minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
4 Huc curſus fuit.
Cum 5 ſubito adſurgens fluctu nimboſus 6 Orion
In 7 vada cæca tulit, 8 penituſque procacibus Auſtris,
Perque undas, 9 ſuperante ſalo, perque 10 invia ſaxa
Diſpulit. Huc pauci veſtris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara 11 morē
Permittit patria? 12 hoſpitio prohibemur arenæ.
Bella cient, 13 primaque vetant conſiſtere 13 terra,
Si genus humanum & mortalia 14 temnitis arma;
15 At ſperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis quo juſtior alter
Nec pietate fuit, nec 16 bello major & armis
Quem ſi fata virum ſervant, 17 ſi veſcitur aura
Ætheria, nec adhuc crudelibus 18 occubat umbris;
19 Non metus, officio nec te certaſſe priorem
Pœniteat, 20 ſunt & Siculis regionibus 21 urbes,
Armaque, 22 Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat 23 ſubducere claſſem,
24 Et ſylvis aptare trabes, & 25 ſtringere remos.
Si datur 26 Italiam ſociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti, 27 Latinumque petamus.

Sin

1 Omnes illi, quibus Oenotrus rex imperavit. 2 Hanc terram. 3 Poſteros, deſcendentes, genuſque ducentes, ab Oenotrio denominaſſe Italiam & gentem Italam de nomine ducis Itali. 4 Ad hanc regionem Italiam navigatio noſtra inſtituta fuit. Abrupto hoc verſu curſum abruptum ſignificat. 5 Ex improviſo nobis oborto. 6 Sidus Orionis nautis infeſtum: ortu ſuo & occaſu tempeſtates ciens: oritur autem 6. Kal. Jul. 7 Syrtes, quæ videri non poterant. 8 Omnino pertinacibus & perſeverantibus. 9 Mari ſe erigente. Al. *ſpumante*. 10 Inter quæ nulli patet via. 11 Naufragos: perſequendi. 12 Non permittimur in arena, quæ omnibus communis eſſe debet, modicum hoſpitari. 13 Proxima mari, id eſt, litore, quod jure gentium omnibus patere debet. 14 Contemnitis. 15 Certo ſcitote atque exſpectate Deos remuneratores juſti fore atque injuſti: Unde Horat. *Raro antecedentem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo*. 16 Rebus bellicis ut conſilio & prudentia. 17 Taurologia. 18 Jacet obvolutus. 19 Non metus ſit tibi, neque te pœniteat ultro bene de illo meruiſſe. 20 Preoccupatio ad id, quod a Didone objici potuiſſet. Si rex veſter perierit, quis, gratiam referet, aut vim repellet? Idcirco dicit Idioneus, in Sicilia Trojanos eſſe qui gratiam referant. 21 Cives & auxilia: vel, homines apti ad arma. Al. *Arva*. 22 Rex Siciliæ, Egeſta, Trojani Hippotæ filia & Criniſo fl. oriundus. 23 In litus ſeu terram trahere. *Deducere* autem eſt, in mare mittere: ut, Deducunt *naves ſocii*. 24 Legere trabes, & navibus aptare. 25 Ligna e ſylvis incidere, ex quibus fiant remi: ut l. 4. 26 In Italiam. 27 Regionem, in qua Saturnus latuit.

Sin 1 abſumpta ſalus, & te, 2 pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyæ, 3 nec ſpes jam reſtat Iuli;
At 4 freta Sicaniæ ſaltem, ſedeſque 5 paratas,
6 Unde huc advecti, 7 regemque petamus Aceſten.
Talibus 8 Ilioneus. Cuncti ſimul 9 ore fremebant
10 Dardanidæ.
11 Tum breviter Dido, vultum 12 demiſſa, profatur:
13 Solvite corde metum, Teucri: 14 ſecludite curas.
15 Res dura, & 16 regni novitas me 17 talia cogunt
18 Moliri, & 19 late 20 fines cuſtode tueri.
Quis genus Aeneadum, quis 21 Trojæ neſciat urbem,
22 Virtuteſque, aut 23 tanti incendia belli?
Non 24 obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni:
25 Nec 26 tam 27 averſus equos Tyria ſol jungit ab urbe.
Seu vos 28 Heſperiam magnam, 29 Saturniaque arva,
Sive 30 Erycis fines, regemque optatis Aceſten;
31 Auxilio tutos 32 dimittam, opibuſque juvabo.
Vultis & hic 33 mecum pariter conſidere regnis?
34 Urbem quam 35 ſtatuo, 36 veſtra eſt 37 ſubducite naves?
38 Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.



1 Ablata. 2 Ænea, qui ob paternum in tuos amores patris nomen mereris. 3 Si etiam Juſtus extinctus eſt, cui regnum debebatur. 4 Maria Siciliæ. 5 Ab Aceſte. 6 Ex qua Sicantia huc in Libyam vecti ſumus. 7 Siciliæ. 8 Oravit & dixit. 9 Aſſentiebantur fremitu oris, non concuſſione armorum, pro more militari: vel, aſſentiebantur quidem, ſed tamen oſtendebant ſe ægre ferre injurias ſibi illatas. 10 Trojani a Dardano oriundi. Rurſum abrumpit ſermonem, ut vel dolorem, vel iram Trojanorum exprimat. 11 Deinde, poſtquã Ilioneus peroraverat. Sequitur jam placida Didonis reſponſio. 12 Habens vultum deorſum miſſum propter verecundiam muliebrem: nam in 4 poſtquam ſolvit pudorem, huc illuc ſolvit oculos. 13 Amovete, deponite. 14 Excludite ſolicitudines de ſalvandis navibus. 15 Scil. fratris Pygmalionis odium & avaritia. 16 Quæ plerumque multas patitur difficultates. 17 Qualia conqueſti eſtis vobis fieri. 18 Cum molimine facere. 19 Adverſus Pygmalionem, Hiarbam, accolas. 20 Limites regni mei. 21 Ut ſupra, *urbem Patavi*. 22 Virtutes virorum: ut ſupra, *molemque & montes*. Hendiadys. 23 Tam diuturni. 24 Hebetia, craſſa ingenia, ut, quæ omnibus manifeſtiſſima ſunt, ignoremus. 25 Qui regiones a Sole remotiores incolunt, ſtupidi ſunt & barbari. Ariſt. 1. Polit. 26 Nec ſumus in ea remotiſſima orbis parte, ut non ſint nobis nota geſta Trojanorum. 27 Longe remotus. 28 Italiam: quæ *magna Heſperia* dicitur, ad differentiam Hiſpaniæ. 29 In quibus Saturnus regnavit, id eſt, Latium, Reſpondet Dido ad illud, quod ſupra Ilioneus dixit. *Italiam læti Latiumque petamus*. 30 Siciliam: cujus rex Eryx. Veneris & Butæ filius l. 5. 31 Noſtro. 32 Abeundi poteſtatem dabo. Sal. *Deinde ei pollicitus operam ſuam, domum* dimittit. *Dimitto*, proprie eſt, in diverſa mitto. Hinc *dimiſſoriæ literæ* vocatæ, quod per ea cauſas ad eum, qui appellatus eſt, mittitur. 33 Æque atque ego conſido. 34 Al. *Urbem quam ſtatuo?* veſtra eſt: hoc ſenſu: vultis urbem quam ſtatuo? veſtra eſt. 35 Ædifico. 36 Uſu & habitatione, id eſt, in ea vobis habitare concedo, verum non regnare. 37 In terram trahite. 38 Trojanos eodem modo, quo Tyrios, regam.

Atque utinam 1 rex ipſe 2 Noto compulſus 3 eodem
Adforet Aeneas! equidem per litora 4 certos
Dimittam, & Libyæ 5 luſtrare extrema jubebo;
Si quibus 6 ejectus ſylvis, aut 7 urbibus errat.
His animum arrecti, 8 dictis, & fortis Achates,
Et pater Aeneas, 9 jamdudum erumpere nubem
Ardebant. 10 Prior Aeneam compellat Achates;
Nate Dea, quæ nunc animo ſententia 11 ſurgit?
Omnia tuta vides, 12 claſſem, ſocioſque 13 receptos.
14 Unus 15 abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cætera 16 matris.
Vix ea 17 fatus erat, cum circumfuſa repente
18 Scindit ſe nubes, & 19 in æthera purgat apertum
20 Reſtitit Aeneas, claraque in luce refulſit,
21 Os humeroſque deo ſimilis: namque ipſa decoram
22 Cæſariem nato 23 genitrix, lumenque juventæ
24 Purpureum, & 25 lætos oculis 26 adflarat 27 honores.
28 Quales 29 manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum 30 Pariusve lapis 31 circumdatur auro.
Tum 32 ſic reginam adloquitur, cunctiſque repente
33 Improviſus ait: 34 Coram quem quæritis, adſum
Trojus Aeneas, 35 Lybicis ereptus ab undis,
36 O 37 ſola 38 infandos Trojæ miſerata labores,
Quæ nos, 39 reliquias Danaum, terræque mariſque

Omni-

1 Veſter. 2 Vento Synecd. namque ab Aquilone huc compulſi erant. 3 Quo vos eſtis advecti. 4 Fideles, qui hoc unum agant, ut Æneam inveniant. Cic. *quoties mihi certorum hominum poteſtas erit*. 5 Indagate, circumite. 6 Mari. 7 Vicinis. 8 Didonis. 9 Jam & paulo ante, cum ſocios vidiſſent, & Didonem loquentem audiſſent, rupta nube exire ex ea ardenter cupiebant. 10 Quam Æneas loqueretur. 11 Oritur, id eſt, quid nobis nunc faciendum cenſes? 12 Receptam. 13 Ex periculo in locum tutum. 14 Orontes: ſupra, *Unam quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem, Ipſius ante oculos, ingens a vertice pontus In puppim ferit*, &c. 15 Deſideratur. 16 Dixerat enim Venus: *Namque tibi reduces ſocios, claſſemque relatam Nuncio, & in tutum verſis Aquilonibus actam*. 17 Achates. 18 Dividit: cum prius nube tecti fuiſſent Æneas & Achates. 19 Evaneſcit in clarum ac purum aerem. 20 Abſumpta nube. 21 Secundum vultum & humeros. Synedoche. 22 Comam. 23 Venus. 24 Roſeum niveo miſtum, quale in juventa eſſe ſolet. 25 Claros & nitidos, lætificantes oculos. 26 Sic ornarat ei oculorum venuſtatem, ut honor quidam additus videretur & ipſi oculi honore digni viderentur. Sic & *honos* frondis & pomi dicitur. 27 Ornatus. 28 Afflaret tale decus, quale, &c. *Quale per artem Incluſum buxo, aut Oricia terebintho Lucet ebur*. l. 10. 29 Artificis. 30 Marmor in inſ. Paro natum. 31 Inauratur & obducitur auro, quod flavum eſt. 32 In antedicto decore, ſc. *Os humeroſque Deo ſimilis*. 33 A nemine præviſus. 34 In conſpectu veſtro. 35 Maris Libyci. 36 Dido ſc. 35 Exterorum: namque exceperat errantes Anius Helenus: ſed hi propinquitate conjuncti & amicitia. 38 Miſerias Trojanorum tam magnas, ut enuntiari non poſſint. 39 Qui relicti ſumus a Græcis.

Omnibus exhauſtos jam 1 caſibus, omnium egenos,
Urbe, 2 domo 3 ſocias. 4 Grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido, nec quicquid ubique eſt
Gentis Dardaniæ, 5 magnum quæ 6 ſparſa per orbem.
7 Dii tibi, 8 ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. Quæ te tam læta 9 tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta 10 dum fluvii current, 11 dum montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, 12 polus dum ſidera 13 paſcet;
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque 14 manebunt:
15 Quæ me 16 cumque vocant terræ. Sic fatus amicum
17 Ilionea 18 petit dextra, lævaque Sereſtum:
Poſt alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
19 Obſtupuit 20 primo aſpectu 21 Sidonia Dido;
Caſu deinde 22 viri tanto. Et ſic 23 ore locuta eſt:
Quis te, nate dea, per tanta pericula caſus
Inſequitur? quæ vis 24 immanibus applicat oris?
Tune ille Aeneas, quem 25 Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygii genuit 26 Simeontis ad undam?
27 Atque equidem 28 Teucrum memini Sidona venire,
29 Finibus expulſum 30 patriis, nova regna petentem,



1 Adverſitatibus. 2 Aſyndeton. 3 Socios facis, id eſt, & publico, & privato dignaris hoſpitio. 4 Referre gratias æquales meritis tuis non eſt noſtræ facultatis, vel non poſſumus, ut velimus. 5 Etiamſi omnes Trojani adeſſemus, non poſſemus referre dignas his tuis beneficiis gratias, quanto minus igitur nos qui tam pauci ſumus? 6 Præſertim poſt Trojæ excidium. Sic Helenus tenuit Epirum, Antenor Venetiam: alii Sardiniam, &c. 7 *Naufragis & advenis bene facimus*, inquit Seneca 1. l. de Benef. *illi diſcedunt debitores, debitores nobis Deos delegant, precanturque, ut illi pro ſe gratiam referant*. 8 Si qua numina, quæ juſtitiam reſpiciant, & teſtas mortalium actiones menteſque advertant. 9 Protulerunt. 10 Quamdiu. 11 Quamdiu umbræ circumibunt convexa, id eſt, latera & ambitus montium. 12 Ex opinione vet. Philoſophorum, qui putabant aſtra ali humoribus marinis, fluvialibus, terrenis. 13 Suſtinebit, id eſt, quamdiu cœlorum & elementorum permanebit natura. 14 In memoria. 15 Ubicunque fuero. 16 Tmeſis. 17 Qui tam facunde Aeneam commendaverat, & rebus Trojanis conſuluerat. 18 Tangit, apprehendit. 19 Sequitur honorifica Didonis reſponſio. 20 Primum. 21 Ex Sidone profecta. 22 Aeneæ, cui Venus divinos afflarat honores. 23 Pleonaſmus: vel, quia prius obſtupendo multa ſecum locuta fuerat mente & animo. 24 Barbaris, ſublecta fide, feris moribus, rapto viventibus; quorum injurias, etiam nos novos incolas, cogit res dura amoliri, *& late fines cuſtode tueri*. 25 Dardano orto. 26 Scamandri fluvii. 27 Præoccupatio, quomodo ſciat genus Æneæ. 28 Telamonis filium ex Heſione, Laomedontis filia, qui quoniam a Trojano bello fratris Ajacis mortem non ultus rediit, a patre non exceptus, Salamine exul, Sidona venit, & cum patre meo Belo Cyprum inf. vaſtavit, ibique novam Salamina condidit: inde mihi nota omnia de Græcis & Trojanis. 29 Salamine urbe. 30 A patre Telamone irato, quod ſine fratre Ajace contra ſuum mandatum domum rediiſſet.

Auxilio 1 Beli. Genitor tum Belus 2 optimam
Vaſtabat 3 Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo 4 caſus mihi cognitus urbis
Trojanæ, nomenque tuum regeſque 5 Pelaſgi.
6 Ipſe 7 hoſtis Teucros inſigni laude 8 ferebat,
Seque ortum 9 antiqua Teucrorum a ſtirpe volebat.
Quare agite, o 10 tectis, juvenes, ſuccedite noſtris!
Me quoque per multos 11 ſimilis fortuna 12 labores
Jactatam hac demum voluit conſiſtere 13 terra.
Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco,
14 Sic memorat. Simul Aeneam in regia ducit
Tecta: ſimul 15 Divum templis indicit honorem.
Nec minus interea 16 ſociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum 17 horrentia 18 centum
Terga ſuum, pingues 19 centum cum matribus agnos:
20 Munera, lætitiamque Dei.
At domus 21 interior 22 regali ſplendida 22 luxu
Inſtruitur, 22 mediiſque parant 24 convivia tectis,
25 Arte laboratæ 26 veſtes oſtroque ſuperbo:
Ingens 37 argentum menſis, cælataque in 25 auro
Fortia facta 28 patrum, 29 ſeries longiſſima 30 rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine 31 gentis.
32 Aeneas (neque enim 33 patrius 34 conſiſtere 35 mentem
Paſſus amor) rapidum ad 36 naves 37 præmittit Achaten,
Aſca-

1 Patris mei, 2 Pinguem, divitem. 3 Inſulam Veneri ſacram. 4 Excidium, ruina. 5 Græci, ut Diomedes, aliique, quibuſcum congreſſus es. 6 Teuc. 7 Ex parte patris. 8 Efferebat, extollebat. 9 Non tantum ab Heſione regis Laomedonti, filia, ſed a Teucro, qui in Troade cum Dardano genero regnavit: unde Trojani Teucri, dicti. 10 Intrate tecta noſtra. 11 Adverſa: cum & ipſa domo ſim profecta: & per mare, terram quærens, erraverim. 12 Ærumnas. 13 Africa, in qua urbem condo. 14 Dido loquitur hoc modo. Poſt orationem Didonis, docet magnificentiam ejus in Trojanos, & apparatum convivii, Aeneæ & ſociis exhibiti. 15 Jubet ob lætum adventum & ſalutem Trojanorum diem feſtum agere, & ſupplicationes fieri. 16 Aeneæ. 17 Sues C. quorum terga ſetis, horrebant, aut aſpera ſale. 18 Hecatomben intelligit, quam, qui navigarunt, vel navigaturi erant, faciebant. 29 Oves centum & agnos totidem. 20 Bacchi læta munera, vinum, quod cor hominis lætificat: ut infra. *Adſit lætitiæ Bacchus datur*. 21 Ad magnificentiam convivii facit receſſus penitior. 22 Abundanti ornatu regiam majeſtatem decente. 23 In interiore parte domus. 24 Miniſtri Tyrii. 25 Vaſis aureis. 26 Aulæa ſtragulaque purpurea artificioſe facta extenduntur. 27 Scyphi & alia vaſa argentea, aureaque a cælatura & vetuſtate pretioſa exponuntur menſis: ut in quibus origo, incrementa & res geſtæ regum Aſſyriorum inſculpta fuerint. 28 Majorum, a Belo primo uſque ad Belum, Didonis patrem. 29 Sc. &c. 30 Geſtarum. 31 Sc. *exponuntur menſis*. 32 Jam Aſcanii mentionem facit Poeta. 33 Paternus Pathos ab affectu paterno. 34 Quieſcere & tranquillam eſſe. 35 Aeneæ. 35 Quas in litore reliquerat. 37 Mittit, ante quem Dido ſociis ad litora miſit viginti tauros.

Aſcanio 1 ferat hæc; ipſumque ad 2 mœnia ducat.
3 Omnis in Aſcanio 4 chari ſtat cura parentis.
5 Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet, 6 pallam ſignis, auroque rigentem,
Et 7 circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus 8 Argivæ Helenæ: quos illa 9 Mycenis,
10 Pergama cum peteret, 11 inconceſſoſque Hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile 12 donum.
Præterea 13 ſceptrum, Ilione quod geſſerat 14 olim,
15 Maxima natarum Priami, colloque monile
16 Baccatum, & 17 duplicem gemmis auroque coronam.
Hæc 18 celerans, 19 iter ad naves 19 tendebat Achates.
At 20 Cytherea 21 novas 22 artes nova pectore 23 verſat
Conſilia: ut 24 faciem mutatus & ora Cupido,
25 Pro dulci Aſcanio veniat; doniſque 26 furentem
26 Incendat reginam, atque 27 oſſibus implicet ignem.
28 Quippe domum 29 timet 30 ambiguam, Tyrioſque 31 bilingues
32 Urit 33 atrox Juno, & 34 ſub 35 noctem 36 cura 37 recurſat.



1 Referat, nunciet, quæ dicta ac facta ſint. 2 Carthaginenſia. 3 Sc. nam. 4 A filio redamati. Secutus de omnibus effectus Aeneas, de ſolo jam videndo filio cogitabat. 5 Pretioſam ſupellectilem, unde munera faciat, quæ Didoni donet, ut eam quoque re aliqua lætitiorem faciat. 6 Clamydem muliebrem ſignis aureis intertextis vix plicabilem, Hend a ys. 7 Cycladem, cujus oræ prætexebantur aureo opere achanthum herbam referente. 8 Græcæ, Lacedæmoniæ. Sic. Hom. Ἀργείης Ἑλένης. 9 Lacedæmone, unde raptam eſſe conſtat Helenam. 10 Trojam, cujus muros Pergama vocant. 11 Paridis adulteri, ſeu raptoris, thalamos matrimoniales: quia Menelao nupſerat. *Hymenæus* Deus nuptiarum eſt. 12 Quod Leda fecerat, Helenæque aliquando dono dederat. 13 Regalem virgam jubet ferre. 14 Cum Troja vigeret: vel, antequam nupſiſſet Polymneſtori. 15 Major natu. 16 Margaritis ornatum. *Baccæ* ſunt majores margaritæ, quod baccharum ſimilitudinem referant. 17 Coronam auream duplici gemmarum ordine diſtinctam. 18 Celeriter peragens. 19 Pergebat. 20 Venus. 21 Quales pro Aenea nondum exercuerat. 22 Τέχνας, dolos, qui tamen filio prodeſſent. 23 Agitat. 24 Secundum faciem & ora in ſimilitudinem Aſcanii. 25 Loco Aſcanii, qui Aeneæ dulcis eſt. 26 In furorem amoris impellat incendatque. 27 Medullis Didonis inſinuet amoris ignem: ut infra l. 4. *cæco carpitur igni.* Item: *Eſt mollis flamma medullas.* 28 Quia certe Aetiologia eſt, quare Venus cupiat Aeneæ amore capi Didonem. 29 Ne ab infeſtæ Junonis odio incitati leves Tyrii res novas moliantur. 30 Cujus fides ambigua & ſuſpecta eſt, & de qua jure dubites, Græcis ne an Trojanis faveat: quia *Varium & mutabile ſemper Fœmina.* l. 4. 31 Perfidos, fallaces, aliud clauſum in pectore, aliud promptum in lingua habentes. Unde Proverbium. *Punica fides.* 32 Incendit curis, ſollicitam facit Venerem, ne in ea urbe, in qua ipſa colitur, Aeneæ noceatur. 33 In Trojanos ſæva. 34 Paulo ante. 35 Nox enim ſolitaria & curarum parens. 36 Veneris. 37 Redit celeriter in animum Veneris.

Ergo his 1 aligerum dictis adfatur 2 Amorem :
Nate, 3 meæ vires, mea magna potentia, ſolus,
Nate, 4 patris ſummi qui tela 5 Typhoea 6 temnis ;
Ad te confugio, & ſupplex 7 tua numina poſco.
Frater 8 ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Litora jactetur, odiis Junonis iniquæ,
9 Nota tibi : & 10 noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc 11 Phœniſſa 12 tenet Dido, 13 blandiſque moratur
Vocibus : & vereor, 14 quo ſe 15 Junonia vertant
Hoſpitia : 16 haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere 17 ante 18 dolis, & cingere 19 flamma
Reginam 20 meditor ; ne 21 quo ſe numine mutet :
Sed magno Aeneæ 22 mecum teneatur amore.
23 Qua facere id 24 poſſis, noſtram nunc accipe 25 mentem;
26 Regius 27 accitu cari genitoris ad urbem
28 Sidoniam 29 puer ire parat ; mea 29 maxima cura ;
30 Dona ferens pelago, & flamma reſtantia Trojæ.
31 Hunc ego 32 ſopitum ſomno ſuper alta 33 Cythera,
Aut ſuper 34 Idalium 35 ſacrata ſede 36 recondam :
37 Ne qua ſcire dolos, 38 mediuſve occurrere poſſit.
Tu faciem 39 illius noctem non amplius unam
40 Falle dolo, & 41 notos 42 pueri puer indue vultus :

Ut,

1 Alas gerentem, & velocem : quia nihil amante levius, nihil mutabilius invenitur. Lege Propert. l. 2. El. 12. 2 Cupidinem. 3 Quia ſine amore Venerea voluptas commode exerceri non poteſt. 4 Jovis fulmina. 5 Quibus Jupiter Typhoneum gigantem confecit. 6 Non times. 7 Divinam tuam potentiam. 8 Quomodo 9 Sc. *res eſt*, id eſt tu noſti. 10 Condoluiſti nobis & propter nos. 11 Ex Phœnicia profecti. 12 Hoſpitio accepit. 13 Quibus parum fidei adhibendum eſt. 14 In quem exitum. 15 Carthaginenſia, in quibus Juno colitur. 16 Non omiſſura eſt hanc occaſionem, cujus in articnlo & momento totius negotii ſui quaſi cardo vertitur. 17 Priuſquam Junonis inſtinctu Æneæ perniciem machinetur. 18 Arte cupidinea. 19 Igne amoris. 20 Animo concipio. 21 Junonio, aut alio quovis numine ſententiam mutet Dido. 22 Ut ego teneor, id eſt, indiſſolubili amore amet Æneam. 23 Qua ratione. 24 Quod me velle dixi. 25 Sententiam, conceptum, conſilium. 26 Aſcanius, regis Æneæ filius, cui regnum Heſperiæ debetur. 27 Advocatu & citatione. 28 Carthaginem, a Sidoniis, & Tyriis conditam. 29 Spes nepotum, quibus debetur fato imperium Italiæ, Romæ, orbis. 30 Adferens ſecum dona, quæ reliqua ſunt poſt jacturam factam in pelago & poſt incendium Trojæ. *Iliacis erepta ruinis*, ſc. pallam, cycladem, ſceptrum, monile, & coronam. 31 Aſcanium, puerum regium. 32 Immerſum ſomno profundo. 33 Inſulam, contra Spartam, in qua Veneri templum a Phœnicibus conditum eſt. 34 Montem Cypri, Veneri ſacrum : unde Venus *Idalia* dicta eſt. 35 Ubi mihi ſacrificatur. 36 Abſcondam. 37 Ne aliqua ratione puer Aſcanius agnoſcere poſſit fraudem noſtram. 38 Interventu ſuo importunus, & peragendo negotio moleſtus. 39 Pueri Aſcanii. 40 Fallendo, aſſume, & falſo repræſenta, teque illi aſſimila. 41 Tibi, vel Trojanis, 42 Aſcanii.

Ut, cum te gremio accipiet 1 lætiſſima Dido,
2 Regales inter menſas, 3 laticemque Lyæum.
Cum dabit amplexus atque oſcula dulcia 4 figet,
Occultum inſpires 5 ignem, fallaſque 6 veneno.
Paret 7 Amor dictis caræ genitricis, & 8 alas
9 Exuit, & greſſu gaudens incedit 10 Juli.
At Venus Aſcanio 11 placidam per membra quietem
12 Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
13 Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus 14 illum
Floribus, & 15 dulci adſpirans complectitur umbra.
Jamque 16 ibat 17 dicto parens, & dona Cupido
Regia 18 portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cum 19 venit, 20 aulæis jam ſe Regina 20 ſuperbis
21 Aurea compoſuit 22 ſponda, 23 mediamque locavit.
24 Jam pater Aeneas, & jam Trojana juventus
25 Conveniunt, 26 ſtratoque ſuper diſcumbitur 26 oſtro.
Dant famuli manibus 27 lymphas 28 Cereremque, caniſtris
Expediunt, 29 tonſiſque ferunt 30 mantilia 29 villis.
31 Quinquaginta intus famulæ; quibus ordine longo
Cura 32 penum ſtruere, & 33 flammis adolere penates.
Centum 34 aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
35 Qui dapibus menſa onerent, & pocula 36 ponant.



1 Propter dona & pulchritudinem pueri. 2 Regali luxu ſplendidas. 3 Liquorum Bacchicum, id eſt, inter vina: ubi amor facile ſolet conciliari. *Latex* proprie eſt humor aquæ, quod intra terræ venas *lateat*. 4 Firmiter imprimet. 5 Amoris. 6 Incendio amoris, quod per venas, ut venenum, diffluat. 7 Cupido, Deus amoris. 8 Pingitur enim Cupido alatus: unde ſupra *Aliger* dictus eſt. 9 Depoſuit. 10 Quo Julus ingredi ſolet. 11 Lenem, non vehementem. 12 Infundit, irrigato ſcilicet a fumo & vaporibus cerebro, quibus reſoluti obſtruuntur nervi & meatus ſenſorii, impediturque ſpirituum animalium fluxus. 13 Sylvæ. 14 Aſcanium. 15 Suaviter fragranti. 16 Carthaginem verſus Cupido. 17 Matris Veneris aut Æneæ. 18 Portanda curabat. 19 Aſcanius cum muneribus. 20 In magnificis & pretioſis tapetis, quæ vel parietibus appenſa, vel ſub cameris extenſa erant, ad defendendum pulverem. Horat. Sat. 8. l. 2. 21 Ipſa auratis veſtibus ornatas vel, ſponda aurea per Synæreſim; quod magis placet. 22 Triclinio. 23 Qui locus in lecti diſcubitorii & triclinii ratione honeſtiſſimus apud Numidas, inquit Saluſtius, præcipue. Ergo Æneas in ſummo loco, ut in imo Aſcanius falſus, quem *gremio foves, inſcia Dido Inſidias quantus miſeræ Deus*. 24 Deſcribit convivium, apparatumque Didonis ſplendidiſſimum. 25 In triclinium ad convivium Didonis. 26 Lectis oſtro ſeu purpura ſtratis. 27 Aquas paras ad lavandas manus. 28 Et expedire miſtrant accipiendo e caniſtris panem. 29 Quibus villi erant tonſi, ut promptius tergerent. 30 Quibus manus tergerentur. 31 Multæ. 32 Victualia diſponere, ordinare: unde *Structores* dicuntur, qui fercula componunt. 33 Ædes flammis & thuris odore illuſtrare ac ſuffire. 34 Famulæ erant. 35 Ideo ut. 36 Diſponant, apponant; veteribus enim non in manu dabantur pocula, ſed menſis apponebantur.

Nec non & Tyrii per limina 1 læta 2 frequentes
Convenere, 3 toris juſſi diſcumbere pictis.
4 Mirantur dona Aeneæ; mirantur 5 Julum,
6 Flagranteſque Dei vultus, 8 ſimulataque verba,
8 Pallamque, & pictum 9 croceo velamen 8 Acantho.
Præcipue infelix 10 peſti devota futuræ:
11 Expleri mentem nequit, 12 ardeſcitque tuendo
13 Phœniſſa, & 14 puero pariter doniſque 15 movetur.
16 Ille, ubi complexu Aeneæ colloque pependit,
Et magnum 17 falſi 18 implevit genitoris amorem,
19 Reginam petit. Hæc oculis, hæc pectore toto
20 Hæret, & interdum gremio fovet, inſcia Dido,
21 Inſideat quantus 22 miſeræ 23 deus. At memor ille
24 Matris Acidaliæ, paulatim 25 abolere Sichæum
Incipit, & 26 vivo 27 tentat prævertere amore
28 Jampridem reſides animos, 29 deſuetaque corda.
30 Poſtquam 31 prima quies epulis, 32 menſæque remotæ.
Crateras magnos 33 ſtatuunt, & vina 34 coronant.
35 Fit ſtrepitus tectis, 36 vocemque per ampla volutant
Atria: dependent 37 lychni laquearibus aureis
Incenſi, & 38 noctem flammis 39 funalia vincent.

1 Hinc

1 Lætitiam indicantia. 2 Multi numero. 3 In lectis. 4 Tyrii. 5 Cupidinem, quem putabant eſſe Julum. 6 Ardentes, amorem conciliantes etiam in Cupidine diſſimulante Deum & ſimulante puerum. 7 Quia videbantur ab Aſcanio dici, cum tamen Cupido loqueretur. 8 Indumentum muliebre Didoni datum. 9 Aureo opere Acanthum herbam referente. 10 Amori exitiali & peſtifero deſtinata, qui medullas ejus exedit, & ad mortem eam impulit. 11 Habere mentem ſatiatam. 12 Amore inceenditur. 13 Phœnicum regis filia, Dido. 14 Quem puerum eſſe putabat. 15 Ad amandum excitatur. 16 Cupido, in forma Aſcanii pueri. 17 Qui & ipſe putabat hunc eſſe Aſcanium ſuum. 18 Plenis indiciis ſignificavit. Cic. explevit *deſiderii exſpectationem*. 19 Aggreditur: accedit ad Didonem. 20 Puerum contemplans & Aeneam. 21 In ſinu ſedeat, Vel inſidias faciat. 22 Didoni. 23 Amoris. 24 Mandati ſibi negotii a matre Venere, quæ *Acidalia* dicta ab *Acidalio* fonte Bœotiæ, Veneri & Gratiis ſacro. 25 Delere memoriam ac amorem in Sichæum priorem maritum: ut poſtea Æneæ amorem ſupponat. 26 Redivivo & vehementi, aut vivi hominis. 27 Conatur præoccupare, Junonem præveniendo. 28 Jam a pluſculo tempore, ſc. a morte Sichæi jacentes & nullo amores excitatos. 29 Ab officio amoris, id eſt, incipit amovere amore defuncti, & inſerere amorem Aeneæ viventis. 30 Inter primam & ſecundam menſam vacat libationibus, hilaritati, Muſicæ. 31 Facta erat. 32 Fercula prioris menſæ: namque in menſa manente ſtatuuntur crateres & facta libatio. 33 Magna pocula vinaria convivæ ante ſe conſtituunt. 34 Corolla florea ſertoque cingunt: aut mero ὑπερχειλεῖ ad labrum uſque pocula implent, vide quæ ad calcem 2. Georg. *Socii cratera coronant*. 3. *Æn. Anchiſes magnum cratera corona Induit*. 35 Vehemens ſonitus pedum fit ab his, qui miniſtrando curſitabant, & vina adferebant. 36 Lætitiæ. 37 Lucernæ ardentes aut lampades. 38 Tenebras noctis. 39 Funes cerati & incenſi.

1 Hic Regina 2 gravem gemmis, auroque popoſcit,
Implevitque 3 mero, 4 pateram: 5 quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti. Tum 6 facta ſilentia 7 tectis;
8 Jupiter, (9 hoſpitibus nam te dare 10 jura 11 loquuntur)
Hunc 12 lætum Tyriiſque diem, 13 Trojaque profectis
Eſſe 14 velis, noſtroſque 15 hujus meminiſſe 16 minores.
Adſis 17 lætitiæ Bacchus dator, & 18 bona Juno;
Et vos o cœtum Tyrii celebrate 19 faventes.
20 Dixit, & in menſa 21 laticum 22 libavit honorem.
23 Primaque libato 24 ſummo tenus attigit ore.
Tum 25 Bitiæ 26 dedit 27 increpitans: ille 28 impiger hauſit
29 Spumantem pateram; & 30 pleno ſe 31 proluit 30 auro.
32 Poſt alii proceres. Cithara 33 crinitus 34 Jopas
35 Perſonat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit I. errantem Lunam, II. Soliſque labores.
III. Unde hominum 36 genus, & pecudes; IV. unde imber, & 37 ignes;
V. 38 Arcturum, 39 pluviaſque 40 Hyadas 41 geminoſque Triones;

1 Quid

1 Hoc tempore, quo ſic omnes genio indulgebant. 2 Pateram ex auro gravem, gemmis diſtinctam, vetuſtate nobilem. 3 Puro vino. 4 Vas potorium patulum. 5 Quam Belus Priſcus, & ab illo omnes reges Phœniciæ, deſcendentes uſque ad patrem Didonis, qui etiam Belus dictus eſt, ſolebant implere in libationibus. 6 Quod omnes linguis favebant, ut in ſacris mos eſt. 7 In quibus antea fiebat ſtrepitus maximus. 8 Dido libans precatur Jovem Xenium, id eſt, hoſpitalitatis Deum, Junonem Carthaginis præſidem, Bacchum lætitiæ datorem. 9 Recipientibus & receptis hoſpitio. 10 Hoſpitalitatis ſc. quæ violare nefas erat. 11 Omnes homines. 12 Hilaré & proſperſi. 13 Trojanis. 14 Precamur ut velis. 15 Diei. 16 Paſtores. 17 Vini, quod cor hominis lætificat. 18 Benigna. 19 Cum favore linguarum & ludorum. 20 Dido. 21 Vinum, quod principatum inter latices omnes obtinet. 22 Obtulit. 23 Et cum libaſſet, quod relictum erat, primo ore leviter tetigit, 24 Modeſte & verecunde. 25 Sacerdoti primo: *ut alii*, magiſtro equitum. 26 Pateram. 27 Moram arguens: ille ergo *impiger hauſit*. 28 Ebibit celer. 29 Ex vino infuſo: & ita plenam, cum Dido vix eam attigiſſet. 30 Vino ex aurea patera plena, quæ gravis erat auro & gemmis. 31 Vino conſperſit: vel pateram auream ſuper faciem ſuā invertit. 32 Poſtea alii principes civitatis ebiberunt pateram. 33 Habens longos crines. Ex more citharœdorum, qui Apollinē præſidem ſuum crinitū æmulabantur. 34 Afrorum rex. 35 Muſica utebantur, olim Græci & Romani in conviviis. Canit ergo ab Athlante, ſummo Philoſopho & aſtronomiæ peritiſſimo edoctus carmen phyſicum. I. *Lunæ curſus varios ſecundum latitudinem & altitudinem.* II. *Solis curſus, aſcenſus & deſcenſus, unde longiores æſtate dies, hyeme breviores.* III. *Rerum ortus & interitus, hominum, cæterorumque animantium.* IV. *Cauſis meteororum.* V. *Cœli ſiderumque motus, ſitus, ortus, obitus.* 36 Primum proceſſerit, originem ſc. ducentium, ſi fabulæ reſpiciantur, a Prometheo, aut a Deucalione & Pyrrha. 37 Fulgura & fulmina. 38 Sidus illud pluvias excitans, Booten & Arctophylaca. Is fuit Arcas, Jovis filius ex Caliſto. 39 Pluvioſas: ſic & Græce ὑάδες dictæ, ἀπὸ τοῦ ὕειν, id eſt, *pluere*. 40 Stellas in effigie Tauri. 41 Et boves plauſtra trahentes duo, qui in Septentrione ſunt

1 Quid tantum 2 Oceano properent ſe tingere 3 Soles
4 Hyberni: vel 5 quæ 6 tardis mora 7 noctibus obſtet.
8 Ingeminant plauſu Tyrii, 9 Troeſque ſequuntur.
Nec non & vario 10 noctem ſermone 11 trahebat
12 Infelix Dido, 13 longumque 14 bibebat amorem;
Multa 15 ſuper Priamo rogitans, 16 ſuper Hectore 17 multa:
Nunc, quibus Auroræ 18 veniſſet 19 filius armis:
20 Nunc, 21 quales Diomedis 22 equi, nunc, 23 quantus Achilles.
Imo age, & 24 a prima die, hoſpes, origine nobis
25 Inſidias, inquit, 26 Danaum, 27 caſuſque tuorum,
28 Erroreſque tuos. 29 Nam te jam 30 ſeptima 31 portat
Omnibus errantem terris & fluctibus 32 æſtas.

P. VIR-

1 Cur Sol hyeme tam cito occidat, eoque dies breviores ſint. 2 Magno mari, totum orbem circumfluente, in quod mergi videntur ſidera. 3 Quamvis unicus ſit Sol, quod tamen quotidie oriatur tanquam plures ſint, *Soles* dixit. 4 Hiberno tempore ſplendentes. 5 Cur æſtate dies longiores ſint. 6 Tarde venientibus, cum dies longiores ſint: aut tarde decedentibus, ſi de noctibus hybernis loquitur. 7 Æſtivis aut hybernis. 8 Multiplicant applauſum & vocem lætantium. 9 Poſt Tyrios plaudunt quoque Trojani. 10 Quam flammis funalia vincebant. 11 Protrahebant. 12 Propter futuram infelicitatem. 13 Tractim, ſenſimque, *vel* alte fixum, manſurumque, & duraturum, donec ipſa viveret. 14 Imbibebat. 15 De. Sic l. 10 *Multa ſuper Lauſo rogitat*. 16 De facinoribus Hectoris. 17 Epanalepſis eſt. 18 Trojam. 19 Memnon, quem Tithonus, Laomedontis frater, ex Aurora ſuſcepit. 20 Aliquando rogitans. 21 Ardentes ſc. 22 Quos a Rhæſo abſtulit, *priuſquam Pabula guſtaſſent Trojæ. Xanthumque bibiſſent*. 23 Quam ſtrenuus fuerit in bello. 24 A raptu Helenæ, vel, inſidiarum. 25 Argumentum ſecundi libri. 26 Græcorum. 27 Excidium. 28 Argumentum tertii libri. 29 Ætiologia eſt, cur errores ſuos narrare debeat. 30 Septimus annus inchoatus, namque ſub fine ejuſdem, Iris ſub perſona Beroes impellens Troadas ad incendium navium, in Sicilia, ait l. 5. *Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas*. Hoc vero Dido vel ex Ænea, vel ex aliquo ſociorum cognoverat. 31 Adducit nobis. 32 Annus a Synecdoche.

# P. VIRGILII MARONIS
# ÆNEIDOS
## LIBER II.

### ARGUMENTUM.

DIdonis voluntati morem gerens Æneas, excidii Trojani ſeriem narrat: ea eſt hujuſmodi. Græci decimo belli Trojani anno attritis jam viribus, virtutique diffidentes, ad dolum confugiunt: noćteque ea, quæ urbis incendium anteceſſit, fugam ſimulantes, circa Tenedum latitant, relićto in agro Trojano equo ligneo tantæ magnitudinis, ut portis urbis recipi non poſſet: ejus utero lećtiſſimum quemque procerum includunt. Trojani partim fraude Sinonis impulſi, partim Laocoontis ſupplicio territi, diruta muri parte, equum in arce ſtatuunt. Noćte intempeſta Græci a Tenedo profećti, per eam muri ruinam, qua equus erat introdućtus, urbem invadunt. Sinon reſerato equi utero armatos emittit: omnia ferro flammiſque fœdantur. Æneas interim ab Hećtore in ſomnis admonetur, ut ſibi fuga conſulat, Deoſque patrios incendio eripiat. Ille tamen honeſtam mortem turpis fugæ præferens, fruſtra in arma ruit: ſatis feliciter primus impetus ſuccedit Trojanis, donec Chorœbi conſilium ſecuti, ſumptis Græcorum armis, ſuorum telis obruuntur. Interea Priami regia oppugnatur, Priamuſque ipſe a Pyrrho Achillis filio interficitur. Æneas itaque fruſtra tentatis omnibus, cum jam nihil ſpei reliquum eſſet, ſacra Anchitæ patri committit, eoque in humeros ſuos ſublato, aſſumptiſque Aſcanio filio Creuſaque uxore, fugam arripit. Græci a tergo inſequuntur. In eo tumultu Creuſam uxorem amittit: cujus quærendæ cauſa, per totam urbem oberranti, obvia fit uxoris umbra, virumque mortis ſuæ certiorem facit: ipſe ad ſocios revertitur, quo jam magnus virorum mulierumque numerus confluxerat, ejus auſpicium, quocumque terrarum abducere vellet, ſequi paratus.

1 COnticuere omnes, 2 intentique ora tenebant:
3 Inde 4 toro 5 pater Æneas ſic 6 orſus 4 ab alto:
7 Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas 8 ut opes & 9 lamentabile regnum
10 Eruerint Danai; quæque ipſe 11 miſerrima 12 vidi,

Et

1 Simul tacuerunt tam Tyrii, quam Trojani. Opportune poſt ſtrepitum & citharæ crepitum indicat ſilentium factum 2. Ora in eum defixa cum ſilentio attendebant: & tum Hypallage eſt, pro *intenta ora* habebant: vel, *intenti*, id eſt, avidi ad audiendum res novas. 3 Deinde, ſilentio facto. 4 A ſummo lecti loco, in quo diſcubuit Æneas, ut in medio Dido, in imo Aſcanius, l. priore. v. *mediamque locavit*. 5 Ab honore & principatu. 6 Loqui cœpit. 7 Inſtabilem. Sic l. 1. *O ſola infandos Trojæ miſerata labores*. 8 Quomodo. 9 Lamentatione dignum. 10 Everterunt Græci. 11 Et jubes renovare *miſerrima*, *quæ*, &c. 12 Ut narrandis, & fides, & authoritas concilietur, promittit ſe non audita, ſed comperta, & viſa commemoraturum.

Et quorum pars magna fui, Quis talia fando
1 Myrmidonum, 2 Dolopumve, aut 3 duri 4 miles 5 Ulyſſei
6 Temperet a lacrymis! & jam 7 nox umida cœlo
8 Præcipitat, ſuadentque 9 cadentia ſidera 10 ſomnos:
Sed ſi 11 tantus amor caſus 12 cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ 13 ſupremum audire 13 laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctuque 14 refugit;
15 Incipiam. 16 Fracti bello, 17 fatiſque repulſi
18 Ductores Danaum, 19 toto jam 20 labentibus annis
21 Inſtar montis 22 equum 23 divina Palladis arte
Aedificant: 24 ſectaque intexunt abiete 25 coſtas.
26 Votum pro reditu ſimulant: eo fama 27 vagatur.

1 Huc

1 Duriſſimorum hominum, quales ſunt Myrmidones, populi Theſſaliæ, milites immitis Achillis: a rege Theſſalorum *Myrmidono* ſic dicti: vel, a formicis. Vide Ovid. 7. Met. 2 Militum Pyrrhi, Achillis filii truculentiſſimi, quippe qui Priamū & liberos ejus interemit. 3 Crudelis. 4 Milites Synecdoche. 5 Secundæ formæ declin. Nominativo tetraſyllabo Ulyſſeus, Ulyſſei, contracte Ulyſſi. 6 Abſtinere poſſit. Amplificatio a Majori. Hoſtis non temperet a lachrymis: quanto minus civis? 7 Ab importuno. 8 Sc. *ſe*, aut præcipitatur, aut præceps ruit cœlo, aut, in exitum tendit. Ovid. Triſt. l. 1. El. 3. *Jamque moræ ſpatium non* præcipitata *negabat*. 9 Ad occaſum vergentia, exacta jam media nocte, & appropiaquante aurora. 10 Sc. *inire*. 11 Tantum deſiderium eſt tibi. 12 Cognoſcendi. 13 Excidium. 14 Recuſavit, & hoc pro recuſat. Enallage temporis, præteritum pro præſenti. 15 Sc. *dicere*. 16 Labefactati. 17 Et quia perficere non poterant, quæ facta oportuit ante Trojæ excidium: quæ fata, ſecundum Servium, tria fuerunt, vita Troili, Palladii conſervatio & Laomedontis ſepulchrum integrū, quod in Scæa porta fuit. 18 Principes, belli, & qui cæteris præficiebantur. *Tot jam volventibus annis. Ductores Danaum delecti prima virorum*. Lucret. 19 Decem. 20 Celeriter tranſactis. 21 In magnitudinem montis, id eſt, tam magnum, ut mole ſua montem æquipararet. 22 Machinam ſubruendis muri; vel portam, cujus inſigne equus, qua ab Antenore aperta immiſſi Græci: vel equitatus Græcorum a quo victi Trojani: vel mons Hippius, unde ex inſidiis adorti exercitum Trojanum, in urbem irruerint Græci: vel claſſis, qua advecti. Plaut. in Rudente, *Nempe equo ligneo per vias cærulas eſtis advectæ*. Vel denique monſtrum aliquod arietis aut machinæ bellicæ, quam ab enormi magnitudine, particula ἵππος, intendit quaſi ἱππομηχανήν. Hujus porro equi fabricatorem Epeum, Panopæ filium, fuiſſe ajunt, ex Palladis conſilio: quæ Trojanis irata, cum ſpem omnē Græci potiundæ urbis Trojanæ abjeciſſent, hec inventum Epeo ſuggeſſit, eique exercitus priores incluſit, ſc. Menelaum, Ulyſſem, Diomedem, Theſſandrum, Sthelenum, Athamantem, Troantem, Machaonem, Pyrrhum. Celebratur hic equus *Dureus*, ſeu *Durateus*, a ſcriptoribus, ſed nominatim ab Homero Odyſſ. 8 & Lucret. 1. de Nat. rer. Adjectivum Græcorum eſt. Illi enim, quæ nos *ligna*, appellant δούρατα: inde *Dureus* ſeu *Durateus*, id eſt, *ligneus*. 23 Maximo artificio Palladis. 24 Fixa. 25 Equi. 26 Simulant equum habere rationem voti pro felici navigatione in Græciam, cum inſciptione, *Danai Minervæ dono dant*. Hyginus fab. 180. *Stipant graves Equi receſſus Danai, & in voto latent*. Petronius: & mox. *Ibat juventus capta, dum Trojam capit*. 27 Per urbem, id eſt, vulgo dicunt illum equum Palladi votum.

1 Huc delecta virum 2 ſortiti corpora 3 furtim
Includunt 4 cæco 5 lateri, penituſque 6 cavernas
Ingentes, uterumque 7 armato milite complent.
Eſt in 8 conſpectu 9 Tenedos, notiſſima fama
Inſula; 10 dives opum; Priami dum regna 11 manebant;
Nunc tantum 12 ſinus, & 13 ſtatio maleſida carinis:
14 Huc ſe provecti 15 deſerto in litore 16 condunt.
Nos abiiſſe rati & vento petiiſſe 17 Mycenas,
Ergo omnis 18 longo ſolvit ſe teucria luctu:
19 Panduntur portæ. 20 Juvat ire, & 21 Dorica caſtra,
Deſertoſque videre locos, lituſque relictum.
22 Hic 23 Dolopum manus, hic ſævus 24 tendebat Achilles:
25 Claſſibus hic locus: hic 26 acies certare ſolebant.
27 Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi: primuſque 28 Thymœtes
29 Duci intra muros hortatur, & 30 arce locari;
Sive 31 dolo; ſeu jam 32 Trojæ ſic fata 33 ferebant.
At 34 Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut 35 pelago Danaum inſidias, 36 ſuſpectaque dona
Præcipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis:
Aut 37 terebrare cavas 38 uteri, & 39 tentare latebras.
40 Scinditur 41 incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus 42 ibi ante omnem, magna comitante 43 caterva,

1 Ad hoc munus. 2 Poſtquam miſiſſent ſortes. 3 Per inſidias, clanculum. 4 Tenebroſo: ita ut in eo nihil videatur. 5 Equi. 6 Latebras. 7 Multis militibus armatis. Singularis pro plurali. 8 Trojæ, id eſt, e regione, ex oppoſito, contra Trojam. 9 Significat locum, in quo abditus latuit Græcorum exercitus, cum Trojam inſidiis adorirentur. 10 Divitiarum plena. 11 Stabant. 12 Angulus maris. 13 Receptaculum, ubi ad tempus naves ſtant, non ſatis tutum navibus: propter fundum vadoſum, vel piratas, qui ſe illic abſcondunt. 14 In hanc inſulam per ſpeciem fugæ ductores Danaum vecti per naves. 15 Tenedi ſc. quæ cultoribus vidua, Achilli in prædam conceſſa erat. 16 Abſcondunt 17 Græciam, Synecdoche. 18 Triſtitia decennali ſe Troja liberat. 19 Aperiuntur, quæ tempore belli clauſæ erant. 20 Plurimi delectantur egredi. 21 Quæ Græci illic reliquerant. *Doris* autem Græciæ regio eſt, media inter Theſſaliam & Æoliam. 22 Docet Æneas, quid viderint Trojani, jam portis egreſſi. 23 Exercitus ſociorum Pyrrhi. Verba ſunt Trojanorũ viſentium caſtra relicta ab hoſtibus. 24 Tentoria habebat, caſtrametatus fuerat. 25 Manipulis ſeu ordinibus equitum in claſſes diſtributorum, id eſt, hic exercebantur equites. 26 Præliantium. 27 Pars Trojanorum egreſſorum cum ſtupore aſpicit equum tam magnũ, quem ad exitium Trojæ ſimulabant Græci ſe velle dare Minervæ perpetuæ virgini, quæ nunquam nupſit. 28 Vir Trojanus. 29 Equum. 30 Summo templo Palladis. 31 In ultionem ſc. crudelitatis Priami, qui Thymœtis uxorem cum infante interficiendos curaverat. 32 Quæ erant de excidio Trojæ. 33 Conſtituebant ſic, ut id hortaretur in perniciem ſuam. 34 Unus Trojanorum principum: cui hoc nominis inditum ab avo Æneæ paterno. 35 In pelagus præcipitare, id eſt, ſubmergere. 36 De dolo. 37 Perforare. 38 Alvi equinæ. 39 Penitus experiri. 40 Dividitur. 41 Inſtabile. 42 Eo tempore coram omnibus, quo nonnulli cenſerent in arce locandam eſſe. 43 Populi.

1 Laocoon 2 ardens ſumma decurrit ab 3 arce :
Et 4 procul, o miſeri, quæ tanta 5 inſania, cives?
Creditis 6 avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? 7 ſic notus 8 Ulyſſes?
Aut hoc incluſi 9 ligno occultantur Achivi,
Aut hæc 10 in noſtros fabricata eſt machina muros;
11 Inſpectura domos, 12 venturaque 13 deſuper urbi;
Aut aliquis 14 latet 15 error. Equo ne 16 credite, Teucri.
17 Quicquid id eſt, timeo Danaos 18 & 19 dona ferentes.
Sic 20 fatus, valid[...] ingentem viribus haſtam
In latus, inque 21 feri curvam compagibus alvum
Contorſit. Stetit 22 illa tremens, uteroque 23 recuſſo
Inſonuere cavæ 24 gemitumque dedere cavernæ.
Et, ſi fata Deum, ſi 25 mens non 26 læva fuiſſet,
27 Impulerat 28 ferro 29 Argolicas fœdare latebras,
30 Trojaque nunc 31 ſtares, Priamique arx alta maneres.
32 Ecce, manus 33 juvenem 34 interea poſt terga 35 revinctum.
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe 36 ignotum 37 venientibus ultro,

1 Hoc

1 Vates & ſacerdos Apollinis. 2 Zelo patriæ defendendæ, aut ira. 3 Ἀκροπόλει, cui præſes Pallas: infra, *ſummaſque petunt Tritonidis arces*. 2. Ec. *Pallas, quas condidit arces, Ipſa colat*. 4 A longe, & in curſu exclamavit, *o miſeri*, &c. 5 Sc. *eſt vobis*? Inſanorum enim eſt contra ſe ſentire. 6 Receſſiſſe. 7 Tam male, ut audeatis dona ejus, ruptis maris veſtris, immittere in arcem? 8 Qui mendici habitu Trojam ingreſſus eſt ad explorandum ejus ſitum & ſtatum, tum etiam ad ſurripiendum Palladium. 9 Ligneo equo. 10 In perniciem atque everſionem noſtrorum murorum. 11 Ut perſpiciat per eos, qui in ea latent, domos noſtras. 12 Quæ defenſores mœnium deſuper urbi ventura opprimat. 13 Utpote mœnibus ipſis altior. 14 In hoc equo. 15 Dolus alius. 16 Confidite. 17 Sive equus, ſive donum cenſeri debeat. Epiphonema. 18 Tum quoque, cum dona ſe offerre ſimulan[...] 19 Ἐχθρῶν δ' ἄδωρα δῶρα καὶ οὐκ ὀνήσιμα. Sophocl. Ajax. 20 Laocoon. 21 Equi quadrupedis: ab eo, quod toto corpore *feratur* Al. *feræ*. 22 Haſta vacillans. 23 Ab armatis, qui intus concutiebant, poſtquam uterus foris concuſſus fuerat. 24 Sonitum. 25 Sc. ejus, qui ſonitum perceperat. 26 Inimica Trojanis, peſſima pro optimis ſequens, ſi non fuiſſet abrepta in deteriora conſilia, ſed ſibi conſtitiſſet. Nam *mens læva* in eos proverbii vice uſurpatur, qui peſſima pro optimis & ſectantur & deligunt: optima rurſum, ut peſſima repudiantes. Vide quæ nos ad Flor. p. 101. 27 Illa impuliſſet Lacoonta, Enallage modi. 28 Haſtæ. 29 Dilacerare (jam audito armorum ſono) latebras, in quibus Græci latitabant. 30 Apoſtrophe ad Trojam. 31 Floreres, non diruta eſſes, ſi hoc feciſſet Laocoon. Sicut enim urbem, cum dirutæ ſunt, dicuntur *jacere & cadere*: ut apud Ov. Ep. 1. *Troja* jacet *certe*: ita cum ædificantur, aut florent, dicuntur *ſtare* aut *ſurgere*: ut l. 1. Surgentemque *novæ Carthaginis arcem*. 32 Attentionis vim habet: atque uſurpatur a Poeta, quoties ſingulare quiddam eſt dicturus. 33 Sinonem. 34 Dum proceres ſic dubitarent, an equus inducendus eſſet. 35 Habentem manus iterum atque iterum vinctas, ne forte elaberetur. 36 Quem non noverant eſſe Græcum. 37 Ad ſe capiendum.

1 Hoc ipſum ut 2 ſtrueret, Trojamque 3 aperiret, Achivis,
Obtulerat, 4 fidens animi, atque 5 in utrumque paratus,
Seu 6 verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
Undique 7 viſendi ſtudio Trojana juventus
8 Circumfuſa ruit, 9 certantque illudere capto.
10 Accipe nunc Danaum inſidias, 11 & crimine, ab uno
Diſce 12 omnes.
Namque, 13 ut 14 conſpectu in medio 15 turbatus inermis
Conſtitit, atque 16 oculis 17 Phrygia agmina circumſpexit,
Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
18 Accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
16 Cui neque apud Danaos uſquam locus; inſuper ipſi
20 Dardaniæ infenſi 21 pœnas cum ſanguine poſcunt.
Quo 22 gemitu 23 converſi 24 animi compreſſus & omnis
25 Impetus, 26 hortamur fari, 27 quo ſanguine cretus,
Quidve 28 ferat, memoret, quæ ſit fiducia 29 capto.
Ille hæc, 30 depoſita 31 tandem formidine, fatur:
Cuncta equidem tibi, Rex (fuerit 32 quodcumque), fatebor
Vera, inquit, neque me 33 Argolica de gente negabo.
34 Hoc primum. 35 Nec ſi miſerum fortuna Sinonem
36 Finxit, vanum etiam mendacemque 37 improba finget.
Fando 38 aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures
39 Belidæ nomen 40 Palamedis, & 41 inclyta fama
Glo-

1 Ut caperetur vel has ipſas inſidias. 2 Sumpta eſt Metaphora a cæmentariis & fabris. 3 Per immiſſionem equi. 4 Habens animum confidentem. 5 Ad utramque fortunam inſtructus. 6 Verſare exercere ſeu exequi. 7 Videndi cum cupiditate. 8 Diſperſa celeriter accurrit. 9 Juvenes Trojani certatim contendunt. 10 Audi, intellige. 11 Et hoc ſcelere, vel ex uno ſcelesto conjecturam facias univerſæ gentis Græcorum. A Minori argumentatur. Q. d. Si tantum dolis efficere potuit unus Sinon: quid multos vel plurimos Græcos fingere exiſtimabis? 12 Sc. *Inſidias*. 13 Poſtquam. 14 Priami & cæterorum principum. 15 Quaſi turbatus & attonitus. 16 Pleonaſmus. 17 Multitudinem Trojanorum agminatim circumſtantium. 18 Immergere & devorare. 19 Mihi miſero. 20 Trojani, apud quos ſpem meam repoſueram. 21 Tormenta & mortem. 22 Sinonis. 23 Ad commiſerationem ſunt. Reſpicit ad illud ſupra. *Certantque illudere capto*. 24 Trojanorum. 26 Illuſio. 26 Nos proceres damus animum ut faretur. 27 Quo genere ortus ſit. 28 Adferat. 29 Cum captus ſit. 30 Quā ſimulabat ſe deponere. 31 Poſt aliquam moram. 32 Sive pro me, ſive contra me. 33 Græca: quod primum contra me eſt. 34 Scire & credere te velim. 35 Mirus artifex viam ſibi ad inſidias ſtruit: qui, ubi ſe veracem profitetur maxime, tum mentiatur maxime: ſed dolis ita confarcinatis, ut falſis vera miſceat, ut hæc illis fidem faciant. 36 Fecit. 37 Quæ bonis mala, & malis bona retribuit. 38 De aliqua re Al. *aliquod*. 39 A Belo orti, de genere Beli: Belus enim Danai pater fuit & Ægypti: unde Danai 50. filiæ *Belides* dictæ ſunt. Et quarum una Amymone Neptuno genuit Nauclum Palamedis patrem. 40 Hic ferus Trojano bello quatuor literas inveniſſe fe. ϑ, ξ, χ, φ. 41 Excellens ac illuſtris.

Gloria: 1 quem 2 falſa ſub proditione 3 Pelaſgi
4 Inſontem, 5 infando indicio, quia bella vetabat.
6 Demiſere neci; nunc 7 caſſum lumine ſugent:
Illi me comitem, & 8 conſanguinitate propinquum,
Pauper in 9 arma pater primis 10 huc miſit ab annis.
11 Dum ſtabat regno incolumis, 12 regnumque vigebat
13 Conſiliis, & 14 nos aliquod 15 nomenque decuſque
Geſſimus. 16 Invidia poſtquam 17 pellacis Ulyſſei
( 18 Haud ignota loquor ) 19 Superis 20 conceſſit ab oris;
21 Afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,
Et 22 caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui 23 demens: & me, 24 fors ſi qua 25 tuliſſet,
Si 26 patrios unquam remeaſſem 27 victor ad Argos,
28 Promiſi ultorem; & 29 verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali 30 labes; hinc ſemper Ulyſſes
31 Criminibus terrere novis; hinc ſpargere voces
In vulgum 32 ambiguas, & quærere 33 conſcius 34 arma.
Nec requievit enim, 35 donec 36 Calchante 37 miniſtro.
Sed quid ego 38 hæc autem nequicquam 39 ingrata 40 revolvo?

Quidve

1 Cujus prudentiæ cum invideret Ulyſſes, detectus ab illo inſaniæ ſimulatæ, atque in frumentatione illi inferior, ſtruxit Palamedi inſidias, acculavit proditionis, prolatis literis adulterinis, & auro, quod in illius tentorio abſcondi curaverat, effoſſo: unde a Græcis Palamedes ſaxis eſt obrutus. Vide Ovid. 13. Met. 2 Sub falſo crimine proditionis. 3 Græci. 4 Cum innocens eſſet. 5 Teſtimonio proditionis ejus deteſtando. 6 Lapidibus obruerunt. 7 Privatum vita, id eſt, mortuum: quod falſo narrat Sinon. 8 Falſum: namque Ulyſſis erat propinquus filius Æſimi, fratris Anticleæ, quæ Ulyſſis mater. 9 Gerenda. 10 Ad hanc civitatem. 11 Dum Palamedes unus ex regibus erat. Palamedi enim delatum eſt ſubinde ſummum imperium, Agamemnoni abrogatum. 12 Græcorum. 13 Prudentiſſimorum virorum. 14 Græca juventus. 15 Quod jam amiſimus. Pathos a fortuna. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 16 Affectus movet a cauſa, quod nullo ſuo merito Palamedes, neci deditus fuerit, ſed mera invidia Ulyſſis. 17 Quoslibet in perniciem allicientis. 18 Liptote. 19 Interfectus eſt. 20 Ad inferos. 21 Caſu amici. 22 Mortem Palamedis innocentis tacitus in animo meo ægre ferebam. 23 Poſtea factus demens ex dolore. 24 Fortuna. 25 Attuliſſet occaſionem. 26 Quæ mihi patria eſt. 27 Voti compos. 28 Minatus ſum me ultorem fore. 29 Concitavi mihi Ulyſſis odium. 30 Occaſio provenit. 31 Criminationibus. 32 Periculoſas, capitales, dubias: quia non audebat manifeſte mortem minari. 33 Mali facti. 34 Sua, id eſt, artes doloſque, quibus me quoque e medio tolleret. 35 Sc. *me deſtinavit aræ*. Apoſiopeſis: de qua Macr. Sat. l. 4. c. 6. 36 Vate & augure præſtantiſſimo, Theſtoris filio, qui cum Græcorum ducibus ad Trojam venerat. 37 Illi ad hoc, quod volebat, obſequente. 38 Infortunia mea. 39 Nullam mihi gratiam, nullam veniam a vobis impetratura. 40 Commemoro.

Quidve 1 moror? 2 ſi omnes 3 uno ordine habebitis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite pœnas.
4 Hoc Ithacus velit, & 5 magno mercentur Atridæ.
Tum vero 6 ardemus ſcitari, & quærere 7 cauſſas,
Ignari ſcelerum tantorum, artiſque 8 Pelaſgæ.
9 Proſequitur pavitans, & 10 ficto pectore fatur:
Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
11 Moliri, & longo feſſi 12 diſcedere bello.
Feciſſentque utinam! ſæpe illos 13 aſpera Ponti
Interclusit hyems, & terruit 14 auſter 15 euntes.
Præcipue cum jam hic trabibus contextus 16 acernis
17 Staret equus, 18 toto ſonuerunt 18 æthere 19 nimbi.
20 Suſpenſi 21 Eurypulum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus, Iſque 22 adytis hæc 23 triſtia dicta reportat.
24 Sanguine 25 placaſtis ventos, & 26 virgine 27 cæſa,
Cum primum 28 Iliacas Danai veniſtis ad oras:
29 Sanguine quærendi reditus, 30 animaque 31 litandum
Argolica. Vulgi quæ 32 vox ut venit ad aures,
Obſtupuere 33 animi, 34 gelidusque per 35 ima cucurrit
Oſſa tremor 36 cui fata parent, quem poſcat Apollo,
37 Hic 38 Ithacus vatem magno Calchanta tumultu

1 Pro-

1 Differo mortem meam. 2 Si ex æquo Græcos omnes hoſtili odio proſequimini, jam ſatis audiviſtis, quod ultra dicturus eram in rem veſtram, non valebit ad gratiam: Proinde oportuit jampridem de me ſumpſiſſe pœnas: pergratum hoc erit Ulyſſi Ithacenſi, qui Ithacæ regnavit, & Atridis, 3 Æquali affectione. 4 Ut ſumatis de me pœnas. 5 Magno pretio emant. 6 Ardenter cupimus. 7 Ob quas Ithacus velit & magno mercentur Atridæ mortem ejus. 8 Græcanicæ, cujus eſt mentiri & fallere. 9 Sinon proſequitur ſermonem ſuum pavitanti ſimilis. 10 Simulato. 11 Attentare. 12 Troja. 13 Incommoda & procelloſa maris tempeſtas coercuit ab ingreſſu maris. 14 Species pro genere. 15 Ire incipientes aut volentes. 16 Ex acere arbore aſſumptis. 17 Erectus eſſet. 18 Per totum aera. 19 Tempeſtates caligine, tonitru, fulgure mixtæ, quæ religionem objecerunt & navigandi metum. 20 Nos dubii & ſolliciti. 21 Filium Aſtyoches, quæ ſoror Priami, vatem Herculis celebre. 22 Locis templi ſecretioribus, quæ nemini, præterquam ſacerdoti, ingredi licebat; ex *a* priv. & δύω ideſt, *ingredior*. 23 Oracula horrenda omnibus Græcis. 24 Effuſione ſanguinis Iphigeniæ. 25 Sedaſtis. 26 Iphigenia, Agamemnonis filia, quam ſibi immolandam poſcebat Diana, indignata Agamemnoni ob cervam filii ſacram ab illo in Aulide cæſam, ventoſque negarat. Cujus tamen Dea miſerta, cervam illius loco ſummiſit. 27 Occiſa, aut ſimulatione quadam occiſa loco ejus cerva, ut diximus. 28 Ad Trojam aut in Aulidem, Bœotiæ portum. 29 Græci hominis immolatione. 30 Duo, inquit Macrob. 3. l. 5. c. ſunt hoſtiarum genera: unum, quo per exta voluntas Dei diſquiritur: alterum, in quo ſola anima Deo ſacratur. 31 Sacrificio facto numen placandum. 32 Sententia oraculi. 33 Vulgi. 34 Timore frigefactus. 35 Interiora. 36 Verebantur enim cui fata mortem deſtinent. 37 Hoc tempore, 38 Ithacenſis Ulyſſes.

1 Protrahit in medios: 2 quæ ſint ea 3 numina Divum
Flagitat: & mihi jam multi crudele 4 canebant
Artificis ſcelus, & 5 taciti 6 ventura videbant.
7 Bis quinos ſilet 8 ille dies, 9 tectuſque recuſat
Prodere voce ſua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci 10 clamoribus actus,
11 Compoſito rumpit vocem, & 12 me deſtinat aræ.
Aſſenſere 13 omnes, &, quæ 14 ſibi quiſque timebat,
Unius in 15 miſeri exitium 16 converſa 17 tulere.
Jamque dies 18 infanda aderat: mihi 19 ſacra 20 parari,
Et 21 ſalſæ fruges, & circum tempora 22 vittæ.
Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi;
23 Limoſoque lacu per noctem 24 obſcurus in 25 ulva
Delitui, dum vela darent, ſi forte dediſſent.
Nec mihi jam 26 patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces 27 natos, exoptatumque parentem:
Quos 28 illi 29 fors ad pœnas 30 ob noſtra repoſcent
Effugia, & culpam 31 hanc 32 miſerorum morte 33 piabunt.
34 Quod 35 te, per ſuperos, & conſcia 36 numina 37 veri,
38 Per, ſi qua eſt; quæ reſtat adhuc mortalibus uſquam
39 Intemerata fides, oro, miſerere 40 laborum
Tantorum, miſerere animi 41 non digna ferentis.
42 His lachrymis vitam damus, & miſereſcimus 43 ultro.
Ipſe 44 viro primus 45 manicas, atque 46 arcta 47 levari
Vin-

1 Invitum atque adeo reſiſtentem. 2 Et rogat, quid aut quem ſibi Dii per talia oracula immolari poſcant. 3 Oracula. 4 Prædicebant mihi mortem ex fictione artificis Ulyſſis. 5 Tacentis. 6 Quæ evenirent. 7 Decem. 8 Calchas. 9 Domi ſuæ abditus, tenuit indicare ſua voce quemquam aut deſtinare ad cædem. 10 Flagitationibus impulſus. 11 Pactus, coactuſque ab Ulyſſe, non oraculi juſſu, erumpit in vocem: & dictum eſt per contrarium; rumpitur enim ſilentium, non vox: ut, *Quid me alta ſilentia cogis* Rumpere? *Vocem* vero *rumpere* eſt tacere. 12 Adjudicat me ſacrificio facindo Dianæ: cujus capiete ſecundus ventus in patriam ſoluturis redimeretur. 13 Græci, 14 In ſe poſſe converti. 15 Mei Sinonis, qui miſer ſum, Pathos a ſua perſona. 16 Sc. *eſſe*. 17 Libenter paſſi ſunt. 18 Deteſtanda: qua immolandus eram ante aras. 19 Præparatoria ad ſacrificium. 20 Sc. *cœperunt*, aut parabantur. Ignra: *Nos pavidi* trepidare *metu*. 21 Mola, ex farina & ſale facta, quæ victimæ frons, cultri; & foci ſpargebantur. 22 Faſciæ, ſive ornamenta capitis, quibus victimæ obnubebantur. 23 In lacu cœnoſo. 24 Per obſcuram noctem. 25 Herba paluſtri. 26 Ætoliam charam aut priſtinam. 27 Liberos. 28 Infenſi Danai. 29 Forte. 30 Quia ego effugi. 31 Meam. 32 Innocentium liberorum. 33 Purgabunt. 34 Propter quod, Peroratio affectuum plena. 35 O Rex. 36 Deos. 37 Veritatis. 38 Per fidem inviolatam te oro, Anaphora. 39 Inviolata. 40 Calamitatum tantarum. 41 Indigna patientis: qui non ſum dignus ſacrificari. 42 Hujuſmodi, ſic ſimulatis. Oſtendi, quomodo Sinon in gratiam receptus ſit, utque interrogatus ſit a Priamo de equi cauſa. 43 Non ſponte (jam enim rogati erant) ſed inſuper. 44 Ei, qui viriliter locutus fuerat. 45 Ligaturas manuum, 46 Arcte ligata. 47 Diſſolvi.

Vincla jubet Priamus, dictiſque ita fatur amicis,
Quiſquis es, amiſſos 1 hinc jam obliviſcere Grajos;
2 Noſter eris, mihique 3 hæc ediſſere 4 vera roganti.
5 Quo 6 molem hanc immanis equi 7 ſtatuere? 8 quis auctor?
Quidve 9 petunt? quæ 10 religio? 11 aut quæ machina belli?
12 Dixerat. Ille 13 dolis 14 inſtructus & arte 15 Pelaſga,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos 16 æterni ignes, & 17 non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos 18 aræ, enſeſque 19 nefandi,
Quos fugi, 20 vittæque Deum quas hoſtia geſſi;
21 Fas mihi 22 Grajorum 23 ſacrata reſolve jura,
Fas odiſſe 24 viros, atque omnia 25 ferre ſub auras,
Si qua 26 tegunt: 27 teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo 28 promiſſis maneas, 29 ſarvataque ſerves
Troja fidem; ſi vera 30 feram, ſi 31 magna rependam.
Omnis ſpes Danaum, & cœpit fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper 32 ſtetit: 33 impius ex quo
34 Tydides, ſed enim, ſcelerumque inventor Ulyſſes
35 Fatale 36 aggreſſi ſacrato 37 avellere templo
38 Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus 39 arcis,
Corripuere 40 ſacram effigiem, manibuſque 41 cruentis
42 Virgineas auſi 43 divæ contingere vittas:
44 Ex illo 45 fluere ac 46 retro ſublapſa referri

Spes

1 Ex hoc tempore. 2 Civis noſter, juris noſtri: alluſum ad verba Imperatoris Rom. transfugam in fidem ſuam recipientis, teſte Livio. 3 Eloquere. 4 Veraciter, aut dic ea vera. 5 Quare, ad quem finem. 6 Ingentem magnitudinem. 7 Græci conſtruxerunt. 8 Epeus ex conſilio Palladis eum fabricavit. 9 Per eum. 10 Religioſa oblatio. 11 Sc. *eſt in eo equo*, id eſt, an religione, an belli cauſa factus eſt? 12 Priamus. 13 Sinon. 14 Inſtitutus atque armatus. 15 Fraudulenta, Pelargis, ſeu Græcis propria. 16 Veſtales. Alii *ſidera* intelligunt, ad quæ ſuſpiciens palmas ſuſtulit. 17 Obteſtor veſtram poteſtatem divinam, quam violare nefas eſt. 18 Ad quas mactandus eram. 19 Quibus nefarie debebam mactari. 20 Vittæque, quas Diis devota hoſtia geſſi: nam vittatus fugi. 21 Ego obteſtor, quod fas eſt mihi. 22 Ejurare & revelare Græcos, & ſacramenta eorum quibus obligor. 23 Juramenta. 24 Qui mihi mortem paraverunt. 25 Patefacere. 26 Tegantur: vel, Si qua Graji lecta ſecreta habent: ob ea, quæ latent in equo. 27 Propter cædem, quam volebant mihi inferre mei. 28 Non recedas a promiſſa mihi ſalute. 29 Ab excidio, per ea, quæ dicturus ſum. 30 Adferam aut dicam. 31 Beneficia ſc. detegendo arcana Græcorum. 32 Repoſita eſt. 33 Sed enim ex quo tempore impius Tydides, &c. 34 Diomedes Tydei filius. 35 De quo in fatis erat Trojam non poſſe capi, dum illud haberet. 36 Attentantes. 37 Avertere. 38 Simulacrum Palladis, movens oculos, atque haſtam, quam mano geſtabat: quod Diomedes & Ulyſſes cuniculis, vel (ut alii dicunt) cloacis aſcenderunt in arcem, & occiſis cuſtodibus ſimulacrum ſuſtulerunt. 39 In qua templum hoc erat. 40 Palladium. 41 Sanguinolentis, propter Palamedem ipſius aſtuto conſilio interfectum. 42 Palladis ἀεὶ παρθένου, μισονύμφου. 43 Quas Diva in capite gerebat. 44 Poſt illud tempus. 45 Dilabi cœpit. 46 Id eſt, nullam habuit proſperitatem.

1 Protrahit in me
Flagitat : & mihi
Artificis ſcelus, &
7 Bis quinos ſilet
. Prodere voce ſua
Vix tandem magn
11 Compoſito rump
Aſſenſere 13 omnes
Unius in 15 miſeri
Jamque dies 18 inf
Et 21 ſalſæ fruges,
Eripui ( fateor ) le
23 Limoſoque lacu p
Delitui, dum vela d
Nec mihi jam 26 pa
Nec dulces 27 natos,
Quos 28 illi 29 fors
Effugia, & culpam 31
34 Quod 35 te, per ſu
38 Per, ſi qua eſt ; q
39 Intemerata fides,
Tantorum, miſerere a
42 His lachrymis vita
Ipſe 44 viro primus 4

1 Invitum atque adeo r
tem. 2 Et rogat, quid a
ſibi Dii per talia oracula
lari poſcant. 3 Oracula.
dicebant mihi mortem ex
artificis Ulyſſis. 5 Tace
Quæ evenirent. 7 Decem.
chas. 9 Domi ſuæ abdit
nuit indicare ſua voce que
aut deſtinare ad cædem.
gitationibus impulſus. 11
coactuſque ab Ulyſſe, no
culi juſſu, erumpit in
& dictum eſt per contr
rumpitur enim ſilentium
vox : ut, *Quid me alia ſile*
*gis* Rumpere? *Vocem* vero
eſt tacere. 12 Adjudicat n
ficio facindo Dianæ : cuju
te ſecundus ventus in
ſoluturis redimeretur. 13
14 In ſe poſſe converti.
Sinonis, qui miſer ſum.
a ſua perſona. 16 Sc. *eſſ*
benter paſſi ſunt. 18 De
qua immolandus eram a
19 Præparatoria ad ſacrifi
Sc. *capiruns*, aut parabat

dit4 1 res, 2 captique dolis lacrymiſque 3 coactis,
uos neque Tydides, nec 5 Lariſſæus Achilles,
6 anni domuere decem non mille carinæ.
ic 8 aliud majus 9 miſeris multoque 10 tremendum
citur 11 magis, atque 12 improvida pectora 13 turbat.
oon, 14 ductus Neptuno forte ſacerdos,
olemnes taurum ingentem 16 mactabat ad aras.
autem 17 gemini 18 a Tenedo 19 tranquilla per alta,
orreſco referens) 20 immenſis orbibus angues,
ncumbunt pelago, pariterque ad 22 litora tendunt,
ora quorum inter fluctus arrecta, 23 jubæque
uineæ exſuperant undas: 24 pars cætera 25 pontum
legit, 26 ſinuatque immenſa 27 volumine terga.
28 ſonitus, ſpumante 29 ſalo: jamque arva tenebant;
enteſque oculos 30 ſuffecti ſanguine & igni,
Sibila lambebant linguis 32 vibrantibus ora.
Diffugimus viſu exſangues: Illi 34 agmine certo
Laocoonta 36 petunt; & primum parva duorum
ora 37 natorum ſerpens amplexus uterque
Implicat, & miſeros morſu 39 depaſcitur 40 artus.
41 ipſum, auxilio 42 ſubeuntem ac 43 tela ferentem.
Corripiunt, 45 ſpiriſque ligant ingentibus; & jam
Bis medium amplexi, 46 bis collo ſquamea 47 circum

1 De inducendo equo. 2 Et hi capti fraude. 3 Vi expreſſis ... none, non ſponte fluentibus. Ter. Eun. Act. 1. Sc. 1. *Hæc ... a mehercule una falſa lacru... , Quam oculos terendo mi... vix vi expreſſerit, Reſtin...* ... 4 Nos Trojanos non do... t Græcorum virtus, ſed doli. ... c loco affinis eſt Ovidianus ex ... tola Dejaniræ: *Quem non mil... feræ, quem non Semelejas ho... , Non potuit Juno vincere, ... it amor.* 5 Theſſalus. *Lariſſa* ... eſſaliæ oppido, cujus in vici... fuit Pythia Achillis patria. ... Decennale bellum, quo a Græ... preſſi fuerant. 7 Hoc tempo... , id eſt, paulo poſt. 8 Porten... m. 9 Trojanis. 10 Cum tremo... & timore excipiendum. 11 ... uam illud prius. 12 Contra Deo... m inſulas. 13 Commovet. 14 ... rat quidem Apollinis ſacerdos: ... d quia alius certus Neptuni ſa... is deerat, ille idem forte du... tus Neptuno. 15 Anniverſario ... acrificio religioſa. 16 Mactando ... acrificabat. 17 Uno tempore na... i. 18 Venientes. 19 Per mare tranquillum. 20 Habentes annulos valde magnos. 21 Se toto conamine ingerunt mare. 22 Ubi Neptuno, Deo maris, ſacrificabatur. 23 Criſtæ ſanguinei coloris excedunt aquas, ita ut extra undas eminerent. 24 Angulum. 25 Mare a tergo molliter tranat. 26 Et in ſinus ſeu annulos collegit. 27 Involutione. 28 Aquarum ſc. ex celeri annatatu anguium. 29 Mari. 30 Infecti ſangnineo & igneo colore. 31 Sibilantia. 32 Micantibus, mobilibus: nullum enim animal tam celeriter lingua movet, ut triplicem habere videatur, cum una ſit. 33 Nos id videntes, in diverſas partes fugimus morientes ſolo aſpectu. 34 Tractu, lapſu, impetu deliberato: ut *Leni fluit agmine Tibris*. 35 Sacerdotem. 36 Hoſtiliter aggrediuntur. 37 Laocoontis. 38 Involvit ea. 39 Paſcendo abſumit. 40 Eorum, ſc. filiorum Laocoontis. 41 Laocoonte. 42 Natis. 43 Quibus angues feriat aut depellat. 44 Invidunt. 45 Annulis. 46 Anaphora. 47 Per circuitum.

1 Quid tantum 2 Oceano properent ſe tingere 3 Soles
4 Hyberni : vel 5 quæ 6 tardis mora 7 noctibus obſtet.
8 Ingeminant plauſu Tyrii, 9 Troeſque ſequuntur.
Nec non & vario 10 noctem ſermone 11 trahebat
12 Infelix Dido, 13 longumque 14 bibebat amorem;
Multa 15 ſuper Priamo rogitans, 16 ſuper Hectore 17 multa:
Nunc, quibus Auroræ 18 veniſſet 19 filius armis:
20 Nunc, 21 quales Diomedis 22 equi, nunc, 23 quantus Achilles.
Imo age, & 24 a prima die, hoſpes, origine nobis
25 Inſidias, inquit, 26 Danaum, 27 caſuſque tuorum,
28 Erroreſque tuos. 29 Nam te jam 30 ſeptima 31 portat
Omnibus errantem terris & fluctibus 32 æſtas.



1 Cur Sol hyeme tam cito occidat, coque dies breviores ſint. 2 Magno mari, totum orbem circumfluente, in quod mergi videntur ſidera. 3 Quamvis unicus ſit Sol, quod tamen quotidie oriatur tanquam plures ſint, *Soles* dixit. 4 Hiberno tempore ſplendentes. 5 Cur æſtate dies longiores ſint. 6 Tarde venientibus, cum dies longiores ſint: aut tarde decedentibus, ſi de noctibus hybernis loquitur. 7 Æſtivis aut hybernis. 8 Multiplicant applauſum & vocem lætantium. 9 Poſt Tyrios plaudunt quoque Trojani. 10 Quam flammis funalia vincebant. 11 Protrahebant. 12 Propter futuram infelicitatem. 13 Tractim, ſenſimque, *vel* alte fixum, minſurumque, & duraturum, donec ipſa viveret. 14 Imbibebat. 15 De. Sic l. 10 *Multa ſuper Lauſo rogitas*. 16 De facinoribus Hectoris. 17 Epanalepſis eſt. 18 Trojam. 19 Memnon, quem Tithonus, Laomedontis frater, ex Aurora ſuſcepit, 20 Aliquando rogitans. 21 Ardentes ſc. 22 Quos a Rhæſo abſtulit, *priuſquam Pabula guſtaſſent Trojæ. Xanthumque bibiſſent*. 23 Quam ſtrenuus fuerit in bello. 24 A raptu Helenæ, vel, inſidiarum. 25 Argumentum ſecundi libri. 26 Græcorum. 27 Excidium. 28 Argumentum tertii libri. 29 Ætiologia eſt, cur errores ſuos narrare debeat. 30 Septimus annus inchoatus, namque ſub fine ejuſdem, Iris ſub perſona Beroes impellens Troadas ad incendium navium, in Sicilia, ait l. 5. *Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas*. Hoc vero Dido vel ex Ænea, vel ex aliquo ſociorum cognoverat. 31 Adducit nobis. 32 Annus 3 Synecdoche.

# P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS

## LIBER II.

### ARGUMENTUM.

Didonis voluntati morem gerens Æneas, excidii Trojani ſeriem narrat: ea eſt hujuſmodi. Græci decimo belli Trojani anno attritis jam viribus, virtutique diffidentes, ad dolum confugiunt: nocteque ea, quæ urbis incendium anteceſſit, fugam ſimulantes, circa Tenedum latitant, relicto in agro Trojano equo ligneo tantæ magnitudinis, ut portis urbis recipi non poſſet: ejus utero lectiſſimum quemque procerum includunt. Trojani partim fraude Sinonis impulſi, partim Laocoontis ſupplicio territi, diruta muri parte, equum in arce ſtatuunt. Nocte intempeſta Græci a Tenedo profecti, per eam muri ruinam, qua equus erat introductus, urbem invadunt. Sinon reſerato equi utero armatos emittit: omnia ferro flammiſque fœdantur. Æneas interim ab Hectore in ſomnis admonetur, ut ſibi fuga conſulat, Deoſque patrios incendio eripiat. Ille tamen honeſtam mortem turpis fugæ præferens, fruſtra in arma ruit: ſatis feliciter primus impetus ſuccedit Trojanis, donec Chorœbi conſilium ſecuti, ſumptis Græcorum armis, ſuorum telis obruuntur. Interea Priami regia oppugnatur, Priamuſque ipſe a Pyrrho Achillis filio interficitur. Æneas itaque fruſtra tentatis omnibus, cum jam nihil ſpei reliquum eſſet, ſacra Anchitæ patri committit, eoque in humeros ſuos ſublato, aſſumptiſque Aſcanio filio Creuſaque uxore, fugam arripit. Græci a tergo inſequuntur. In eo tumultu Creuſam uxorem amittit: cujus quærendæ cauſa, per totam urbem oberranti, obvia fit uxoris umbra, virumque mortis ſuæ certiorem facit: ipſe ad ſocios revertitur, quo jam magnus virorum mulierumque numerus confluxerat, ejus auſpicium, quocumque terrarum abducere vellet, ſequi paratus.

1 Conticuere omnes, 2 intentique ora tenebant:
3 Inde 4 toro 5 pater Æneas ſic 6 orſus 4 ab alto:
7 Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas 8 ut opes & 9 lamentabile regnum
10 Eruerint Danai; quæque ipſe 11 miſerrima 12 vidi,

Et

1 Simul tacuerunt tam Tyrii, quam Trojani. Opportune poſt ſtrepitum & citharæ crepitum indicat ſilentium factum. 2. Ora in eum defixa cum ſilentio attendebant: & tum Hypallage eſt, pro *intenta ora* habebant: vel, *intenti*, id eſt, avidi ad audiendum res novas. 3 Deinde, ſilentio facto. 4 A ſummo lecti loco, in quo diſcubuit Æneas, ut in medio Dido, in imo Aſcanius, l. priore. v. *mediamque locavit*. 5 Ab honore & principatu. 6 Loqui cœpit. 7 Inſtabilem. Sic l. 1. *O ſola* infandos *Trojæ miſeratæ labores*. 8 Quomodo. 9 Lamentatione dignum. 10 Everterunt Græci. 11 Et jubes renovare *miſerrima*, *quæ*, &c. 12 Ut narrandis, & fides, & authoritas concilietur, promittit ſe non audita, ſed comperta, & viſa commemoraturum.

Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
1 Myrmidonum, 2 Dolopumve, aut 3 duri 4 miles 5 Ulyſſei
6 Temperet a lacrymis! & jam 7 nox umida cœlo
8 Præcipitat, ſuadentque 9 cadentia ſidera 10 ſomnos:
Sed ſi 11 tantus amor caſus 12 cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ 13 ſupremum audire 13 laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctuque 14 refugit;
15 Incipiam. 16 Fracti bello, 17 fatiſque repulſi
18 Ductores Danaum, 19 toto jam 20 labentibus annis
21 Inſtar montis 22 equum 23 divina Palladis arte
Aedificant: 24 ſectaque intexunt abiete 25 coſtas.
26 Votum pro reditu ſimulant: eo fama 27 vagatur.

1 Huc

1 Duriſſimorum hominum, quales ſunt Myrmidones, populi Theſſaliæ, milites immitis Achillis: a rege Theſſalorum *Myrmidono* ſic dicti: vel, a formicis. Vide Ovid. 7. Met. 2 Militum Pyrrhi, Achillis filii truculentiſſimi, quippe qui Priamum & liberos ejus interemit. 3 Crudelis. 4 Milites Synecdoche. 5 Secundæ formæ declin. Nominativo tetraſyllabo Ulyſſeus, Ulyſſei, contracte Ulyſſi. 6 Abſtinere poſſit. Amplificatio a Majori. Hoſtis non temperet a lachrymis: quanto minus civis? 7 Ab importuno. 8 Sc. *ſe*, aut præcipitatur, aut præceps ruit cœlo, aut, in exitum tendit. Ovid. Triſt. l. 1. El. 3. *Jamque moræ ſpatium non* præcipitata *negabit*. 9 Ad occaſum vergentia, exacta jam media nocte, & appropinquante aurora. 10 Sc. *inire*. 11 Tantum deſiderium eſt tibi. 12 Cognoſcendi. 13 Excidium. 14 Recuſavit, & hoc pro recuſat. Enallage temporis, præteritum pro præſenti. 15 Sc. *dicere*. 16 Labefactati. 17 Et quia perficere non poterant, quæ facta oportuit ante Trojæ excidium: quæ fata, ſecundum Servium, tria fuerunt, vita Troili, Palladii conſervatio & Laomedontis ſepulchrum integrum, quod in Scæa porta fuit. 18 Principes, belli, & qui cæteris præficiebantur. *Tot jam volventibus annis. Ductores Danaum delecti prima virorum.* Lucret. 19 Decem. 20 Celeriter tranſactis. 21 In magnitudinem montis, id eſt, tam magnum, ut mole ſua montem æquipararet. 22 Machinam ſubruendis muri; vel portam, cujus inſigne equus, qua ab Antenore aperta immiſſi Græci: vel equitatus Græcorum a quo victi Trojani: vel mons Hippius, unde ex inſidiis adorti exercitum Trojanum, in urbem irruerint Græci: vel claſſis, qua advecti. Plaut. in Rudente, *Nempe equo ligneo per vias cærulas eſtis advectæ*. Vel denique monſtrum aliquod arietis aut machinæ bellicæ, quam ab enormi magnitudine, particula ἵππος, intendit quaſi ἱππομηχανήν. Hujus porro equi fabricatorem Epeum, Panopæ filium, fuiſſe ajunt, ex Palladis conſilio: quæ Trojanis irata, cum ſpem omnem Græci potiundæ urbis Trojanæ abjeciſſent, hoc inventum Epeo ſuggeſſit, eique exercitus priores incluſit, ſc. Menelaum, Ulyſſem, Diomedem, Theſſandrum, Sthelenum, Athamantem, Troantem, Machaonem, Pyrrhum. Celebratur hic equus *Dureus*, ſeu *Durateus*, a ſcriptoribus, ſed nominatim ab Homero Odyſſ. 8 & Lucret. 1. de Nat. rer. Adjectivum Græcorum eſt. Illi enim, quæ nos *ligna*, appellant δοῦρατα: inde *Dureus* ſeu *Durateus*, id eſt, *ligneus*. 23 Maximo artificio Palladis. 24 Fixa. 25 Equi. 26 Simulant equum habere rationem voti pro felici navigatione in Græciam, cum inſciptione, *Danai Minervæ dono dant*. Hyginus fab. 180. *Stipant graves Equi receſſus Danai, & in voto latent*. Petronius: & mox. *Ibat juventus capta, dum Trojam capit*. 27 Per urbem, id eſt, vulgo dicunt illum equum Palladi votum.

1 Huc delecta virum 2 ſortiti corpora 3 furtim
Includunt 4 cæco 5 lateri, penituſque 6 cavernas
Ingentes, uterumque 7 armato milite complent.
Eſt in 8 conſpectu 9 Tenedos, notiſſima fama
Inſula, 10 dives opum, Priami dum regna 11 manebant;
Nunc tantum 12 ſinus, & 13 ſtatio maleſida carinis:
14 Huc ſe provecti 15 deſerto in litore 16 condunt.
Nos abiiſſe rati & vento petiiſſe 17 Mycenas,
Ergo omnis 18 longo ſolvit ſe teucria luctu:
19 Panduntur portæ. 20 Juvat ire, & 21 Dorica caſtra,
Deſertoſque videre locos, lituſque relictum.
22 Hic 23 Dolopum manus, hic ſævus 24 tendebat Achilles:
25 Claſſibus hic locus: hic 26 acies certare ſolebant.
27 Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi: primuſque 28 Thymœtes
29 Duci intra muros hortatur, & 30 arce locari;
Sive 31 dolo; ſeu jam 32 Trojæ ſic fata 33 ferebant.
At 34 Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut 35 pelago Danaum inſidias, 36 ſuſpectaque dona
Præcipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis:
Aut 37 terebrare cavas 38 uteri, & 39 tentare latebras.
40 Scinditur 41 incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus 42 ibi ante omnem, magna comitante 43 caterva,

1 Lao-

1 Ad hoc munus. 2 Poſtquam miſiſſent fortes. 3 Per inſidias, clanculum. 4 Tenebroſo: ita ut in eo nihil videatur. 5 Equi. 6 Latebras. 7 Multis militibus armatis. Singularis pro plurali. 8 Trojæ, id eſt, e regione, ex oppoſito, contra Trojam. 9 Significat locum, in quo abditus latuit Græcorum exercitus, cum Trojam inſidiis adorirentur. 10 Divitiarum plena. 11 Stabant. 12 Angulus maris. 13 Receptaculum, ubi ad tempus naves ſtant, non ſatis tutum navibus: propter fundum vadoſum, vel piratas, qui ſe illic abſcondunt. 14 In hanc inſulam per ſpeciem fugæ ductores Danaum vecti per naves. 15 Tenedus ſc. quæ cultoribus vidua, Achilli in prædam conceſſa erat. 16 Abſcondunt 17 Græciam, Synecdoche. 18 Triſtitia decennali ſe Troja liberat. 19 Aperiuntur, quæ tempore belli clauſæ erant. 20 Plurimi delectantur egredi. 21 Quæ Græci illic reliquerant. *Doris* autem Græciæ regio eſt, media inter Theſſaliam & Æoliam. 22 Docet Æneas, quid viderint Trojani, jam portis egreſſi. 23 Exercitus ſociorum Pyrrhi. Verba ſunt Trojanorū viſentium caſtra relicta ab hoſtibus. 24 Tentoria habebat, caſtramentatus fuerat. 25 Manipulis ſeu ordinibus equitum in claſſes diſtributorum, id eſt, hic exercebantur equites. 26 Præliantium. 27 Pars Trojanorum egreſſorum cum ſtupore aſpicit equum tam magnū, quem ad exitium Trojæ ſimulabant Græci ſe velle dare Minervæ perpetuæ virgini, quæ nunquam nupſit. 28 Vir Trojanus. 29 Equum. 30 Summo templo Palladis. 31 In ultionem ſc. crudelitatis Priami, qui Thymœtis uxorem cum infante interficiendos curaverat. 32 Quæ erant de excidio Trojæ. 33 Conſtituebant ſic, ut id hortaretur in perniciem ſuam. 34 Unus Trojanorum principum: cui hoc nominis inditum ab avo Æneæ paterno. 35 In pelagus præcipitare, id eſt, ſubmergere. 36 De dolo. 37 Perforare. 38 Alvi equinæ. 39 Penitus experiri. 40 Dividitur. 41 Inſtabile. 42 Eo tempore coram omnibus, quo nonnulli cenſerent in arce locandam eſſe. 43 Populi.

1 Laocoon 2 ardens ſumma decurrit ab 3 arce:
Et 4 procul, o miſeri, quæ tanta 5 inſania, cives?
Creditis 6 avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? 7 ſic notus 8 Ulyſſes?
Aut hoc incluſi 9 ligno occultantur Achivi,
Aut hæc 10 in noſtros fabricata eſt machina muros;
11 Inſpectura domos, 12 venturaque 13 deſuper urbi;
Aut aliquis 14 latet 15 error. Equo ne 16 credite, Teucri.
17 Quicquid id eſt, timeo Danaos 18 & 19 dona ferentes.
Sic 20 fatus, valid[illegible] ingentem viribus haſtam
In latus, inque 21 feri curvam compagibus alvum
Contorſit. Stetit 22 illa tremens, uteroque 23 recuſſo
Inſonuere cavæ 24 gemitumque dedere cavernæ.
Et, ſi fata Deum, ſi 25 mens non 26 læva fuiſſet,
27 Impulerat 28 ferro 29 Argolicas fœdare latebras,
30 Trojaque nunc 31 ſtares, Priamique arx alta maneres.
32 Ecce, manus 33 juvenem 34 interea poſt terga 35 revinctum.
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe 36 ignotum 37 venientibus ultro,

1 Hoc

1 Vates & ſacerdos Apollinis. 2 Zelo patriæ defendendæ, aut ira. 3 Ἀκροπόλει, cui præſes Pallas: infra, *ſummaſque petunt Tritonidis arces*. 2. Ec. *Pallas, quas condidit arces, Ipſa colat*. 4 A longe, & in curſu exclamavit, *o miſeri*, &c. 5 Sc. *eſt vobis*? Inſanorum enim eſt contra ſe ſentire. 6 Receſſiſſe. 7 Tam male, ut audeatis dona ejus, ruptis maris veſtris, immittere in arcem? 8 Qui mendici habitu Trojam ingreſſus eſt ad explorandum ejus ſi·uni & ſtatum, tum etiam ad ſurripiendum Palladium. 9 Ligneo equo. 10 In perniciem atque everſionem noſtrorum murorum. 11 Ut perſpiciat per eos, qui in ea latent, domos noſtras. 12 Quæ defenſores mœnium deſuper urbi ventura opprimat. 13 Utpote mœnibus ipſi altior. 14 In hoc equo. 15 Dolus alius. 16 Confidite. 17 Sive equus, ſive donum cenſeri debeat. Epiphonema. 18 Tum quoque, cum dona ſe offerre ſimulan[illegible] 19 Ἐχθρῶν δ' ἄδωρα δῶρα καὶ ὀνήσιμα. Sophocl. Ajax. 20 Laocoon. 21 Equi quadrupedis: ab eo, quod toto corpore *feratur* Al. *feræ*. 22 Haſta vacillans. 23 Ab armatis, qui intus concutiebant, poſtquam uterus foris concuſſus fuerat. 24 Sonitum. 25 Sc. ejus, qui ſonitum perceperat. 26 Inimica Trojanis, peſſima pro optimis ſequens, ſi non fuiſſet abrepta in deteriora conſilia, ſed ſibi conſtitiſſet. Nam *mens læva* in eos proverbii vice uſurpatur, qui peſſima pro optimis & ſectantur & deligunt: optima rurſum, ut peſſima repudiantes. Vide quæ nos ad Flor. p. 101. 27 Illa impuliſſet Lacoonta, Enallage modi. 28 Haſtæ. 29 Dilacerare (jam audito armorum ſono) latebras, in quibus Græci latitabant. 30 Apoſtrophe ad Trojam. 31 Floreres, non diruta eſſes, ſi hoc feciſſet Laocoon. Sicut enim urbem, cum dirutæ ſunt, dicuntur *jacere & cadere*: ut apud Ov. Ep. 1. *Troja* jacet *certe*: ita cum ædificantur, aut florent, dicuntur *ſtare* aut *ſurgere*: ut l. 1. Surgentemque *novæ Carthaginis arcem*. 32 Attentionis vim habet: atque uſurpatur a Poeta, quoties ſingulare quiddam eſt dicturus. 33 Sinonem. 34 Dum proceres ſic dubitarent, an equus inducendus eſſet. 35 Habentem manus iterum atque iterum vinctas, ne forte elaberetur. 36 Quem non noverant eſſe Græcum. 37 Ad ſe capiendum.

1 Hoc ipſum ut 2 ſtrueret, Trojamque 3 aperiret, Achivis,
Obtulerat, 4 fidens animi, atque 5 in utrumque paratus,
Seu 6 verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
Undique 7 viſendi ſtudio Trojana juventus
8 Circumfuſa ruit, 9 certantque illudere capto.
10 Accipe nunc Danaum inſidias, 11 & crimine, ab uno
Diſce 12 omnes.
Namque, 13 ut 14 conſpectu in medio 15 turbatus inermis
Conſtitit, atque 16 oculis 17 Phrygia agmina circumſpexit,
Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
18 Accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
16 Cui neque apud Danaos uſquam locus; inſuper ipſi
20 Dardaniæ infenſi 21 pœnas cum ſanguine poſcunt.
Quo 22 gemitu 23 converſi 24 animi, compreſſus & omnis
25 Impetus, 26 hortamur fari, 27 quo ſanguine cretus,
Quidve 28 ferat, memoret, quæ ſit fiducia 29 capto.
Ille hæc, 30 depoſita 31 tandem formidine, fatur:
Cuncta equidem tibi, Rex (fuerit 32 quodcumque), fatebor
Vera, inquit, neque me 33 Argolica de gente negabo.
34 Hoc primum. 35 Nec ſi miſerum fortuna Sinonem
36 Finxit, vanum etiam mendacemque 37 improba finget.
Fando 38 aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures
39 Belidæ nomen 40 Palamedis, & 41 inclyta fama
Glo-

1 Ut caperetur vel has ipſas inſidias. 2 Sumpta eſt Metaphora a cæmentariis & fabris. 3 Per immiſſionem equi. 4 Habens animum confidentem. 5 Ad utramque fortunam inſtructus. 6 Verſute exercere ſeu exequi. 7 Videndi cum cupiditate. 8 Diſperſa celeriter accurrit. 9 Juvenes Trojani certatim contendunt. 10 Audi, intellige. 11 Et hoc ſcelere, vel ex uno ſcelesto conjecturam facias univerſæ gentis Græcorum. A Minori argumentatur. Q. d. Si tantum dolis efficere potuit unus Sinon: quid multos vel plurimos Græcos figere exiſtimabis? 12 Sc. *Inſidias*. 13 Poſtquam. 14 Priami & cæterorum principium. 15 Quaſi turbatus & attonitus. 16 Pleonaſmus. 17 Multitudinem Trojanorum agminatim circumſtantiū. 18 Immergere & devorare. 19 Mihi miſero. 20 Trojani, apud quos ſpem meam repoſueram. 21 Tromenta & mortem. 22 Sinonis. 23 Ad commiſerationem ſunt. Reſpicit ad illud ſupra. *Certantque illudere capto*. 24 Trojanorum. 26 Illuſio. 26 Nos proceres damus animum ut fatetur. 27 Quo genere ortus ſit. 28 Adferat. 29 Cum captus ſit. 30 Quā ſimulabat ſe deponere. 31 Poſt aliquam moram. 32 Sive pro me, ſive contra me. 33 Græca: quod primum contra me eſt. 34 Scire & credere te velim. 35 Mirus artifex viam ſibi ad inſidias ſtruit: qui, ubi ſe veracem profitetur maxime, tum mentiatur maxime: ſed dolis ita conſarcinatis, ut falſis vera miſceat, quæ illis fidem faciant. 36 Fecit. 37 Quæ bonis mala, & malis bona retribuit. 38 De aliqua re Al. *aliquod*. 39 A Belo orti, de genere Beli: Belus enim Danai pater fuit & Ægypti unde Danai 50. filiæ *Belides* dictæ ſunt. Et quarum una Amymone Neptunus genuit Nauclum Palamedis patrem. 40 Hic fertur Trojano bello quatuor literas inveniſſe ſc. ϑ, ξ, χ, φ. 41 Excellens ac illuſtris.

Gloria : 1 quem 2 falſa ſub proditione 3 Pelaſgi
4 Inſontem , 5 infando indicio, quia bella vetabat .
6 Demiſere neci ; nunc 7 caſſum lumine lugent :
Illi me comitem , & 8 conſanguinitate propinquum ,
Pauper in 9 arma pater primis 10 huc miſit ab annis .
11 Dum ſtabat regno incolumis , 12 regnumque vigebat
13 Conſiliis , & 14 nos aliquod 15 nomenque decuſque
Geſſimus . 16 Invidia poſtquam 17 pellacis Ulyſſei
( 18 Haud ignota loquor ) 19 Superis 20 conceſſit ab oris ;
21 Afflictus vitam in tenebris , luctuque trahebam ,
Et 22 caſum inſontis mecum indignabat amici .
Nec tacui 23 demens : & me , 24 fors ſi qua 25 tuliſſet ,
Si 26 patrios unquam remeaſſem 27 victor ad Argos ,
28 Promiſi ultorem ; & 29 verbis odia aſpera movi .
Hinc mihi prima mali 30 labes ; hinc ſemper Ulyſſes
31 Criminibus terrere novis ; hinc ſpargere voces
In vulgum 32 ambiguas , & quærere 33 conſcius 34 arma .
Nec requievit enim , 35 donec 36 Calchante 37 miniſtro .
Sed quid ego 38 hæc autem nequicquam 39 ingrata 40 revolvo?

Quidve

1 Cujus prudentiæ cum invideret Ulyſſes , detectus ab illo inſaniæ ſimulatæ , atque in frumentatione illi inferior , ſtruxit Palamedi inſidias , accuſavit proditionis , prolatis literis adulterinis , & auro , quod in illius tentorio abſcondi curaverat , effoſſo : unde a Græcis Palamedes ſaxis eſt obrutus . Vide Ovid. 13. Met. 2 Sub falſo crimine proditionis . 3 Græci . 4 Cum innocens eſſet . 5 Teſtimonio proditionis ejus deteſtando . 6 Lapidibus obruerunt . 7 Privatum vita, id eſt , mortuum : quod falſo narrat Sinon . 8 Falſum : namque Ulyſſis erat propinquus filius Æſimi , fratris Anticleæ , quæ Ulyſſis mater . 9 Gerenda . 10 Ad hanc civitatem . 11 Dum Palamedes unus ex regibus erat . Palamedi enim delatum eſt ſubinde ſummum imperium , Agamemnoni abrogatum . 12 Græcorum . 13 Prudentiſſimorum virorum . 14 Græca juventus . 15 Quod jam amiſimus . Pathos a fortuna . Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 16 Affectus movet a cauſa , quod nullo ſuo merito Palamedes , neci deditus fuerit , ſed mera invidia Ulyſſis . 17 Quoslibet in perniciem allicientis . 18 Liptote . 19 Interfectus eſt . 20 Ad inferos . 21 Caſu amici . 22 Mortem Palamedis innocentis tacitus in animo meo ægre ferebam . 23 Poſtea factus demens ex dolore . 24 Fortuna . 25 Attuliſſet occaſionem . 26 Quæ mihi patria eſt . 27 Voti compos . 28 Minatus ſum me ultorem fore . 29 Concitavi mihi Ulyſſis odium . 30 Occaſio provenit . 31 Criminationibus . 32 Periculoſas , capitales , dubias: quia non audebat manifeſte mortem minari . 33 Mali facti . 34 Sua , id eſt , artes doloſque , quibus me quoque e medio tolleret . 35 Sc. *me deſtinavit aræ* . Apoſiopeſis : de qua Macr. Sat. l. 4. c. 6. 36 Vate & augure præſtantiſſimo , Theſtoris filio , qui cum Græcorum ducibus ad Trojam venerat . 37 Illi ad hoc , quod volebat , obſequente . 38 Infortunia mea . 39 Nullam mihi gratiam , nullam veniam a vobis impetratura . 40 Commemoro .

Quidve 1 moror? 2 ſi omnes 3 uno ordine habebitis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite pœnas.
4 Hoc Ithacus velit, & 5 magno mercentur Atridæ.
Tum vero 6 ardemus ſcitari, & quærere 7 cauſſas,
Ignari ſcelerum tantorum, artiſque 8 Pelaſgæ.
9 Proſequitur pavitans, & 10 ficto pectore fatur:
Sæpe fugam Danai Troja cupiere relicta
11 Moliri, & longo feſſi 12 diſcedere bello.
Feciſſentque utinam! ſæpe illos 13 aſpera Ponti
Intercluſit hyems, & terruit 14 auſter 15 euntes.
Præcipue cum jam hic trabibus contextus 16 acernis
17 Staret equus, 18 toto ſonuerunt 18 æthere 19 nimbi.
20 Suſpenſi 21 Eurypulum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus, Iſque 22 adytis hæc 23 triſtia dicta reportat.
24 Sanguine 25 placaſtis ventos, & 26 virgine 27 cæſa,
Cum primum 28 Iliacas Danai veniſtis ad oras:
29 Sanguine quærendi reditus, 30 animaque 31 litandum
Argolica. Vulgi quæ 32 vox ut venit ad aures,
Obſtupuere 33 animi, 34 geliduſque per 35 ima cucurrit
Oſſa tremor 36 cui fata parent, quem poſcat Apollo,
37 Hic 38 Ithacus vatem magno Calchanta tumultu

1 Pro-

1 Differo mortem meam. 2 Si ex æquo Græcos omnes hoſtili odio proſequimini, jam ſatis audiviſtis, quod ultra dicturus eram in rem veſtram, non valebit ad gratiam: Proinde oportuit jampridem de me ſumpſiſſe pœnas: pergratum hoc erit Ulyſſi Ithacenſi, qui Ithacæ regnavit, & Atridis, 3 Æquali affectione. 4 Ut ſumatis de me pœnas. 5 Magno pretio emant. 6 Ardenter cupimus. 7 Ob quas Ithacus velit & magno mercentur Atridæ mortem ejus. 8 Græcanicæ, cujus eſt mentiri & fallere. 9 Sinon proſequitur ſermonem ſuum pavitanti ſimilis. 10 Simulato. 11 Attentare. 12 Troja. 13 Incommoda & procelloſa maris tempeſtas coercuit ab ingreſſu maris. 14 Species pro genere. 15 Ire incipientes aut volentes. 16 Ex acere arbore aſſumptis. 17 Erectus eſſet. 18 Per totum aera. 19 Tempeſtates caligine, tonitru, fulgure mixtæ, quæ religionem objecerunt & navigandi metum. 20 Nos dubii & ſolliciti. 21 Filium Aſtyoches, quæ ſoror Priami, vatem Herculis celebre. 22 Locis templi ſecretioribus, quæ nemini, præterquam ſacerdoti, ingredi licebat; ex *a* priv. & δύω ideſt, *ingredior*. 23 Oracula horrenda omnibus Græcis. 24 Effuſione ſanguinis Iphigeniæ. 25 Sedaſtis. 26 Iphigenia, Agamemnonis filia, quam ſibi immolandam poſcebat Diana, indignata Agamemnoni ob cervam ſibi ſacram ab illo in Aulide cæſam, ventoſque negarat. Cujus tamen Dea miſerta, cervam illius loco ſummiſit. 27 Occiſa, aut ſimulatione quadam occiſa loco ejus cerva, ut diximus. 28 Ad Trojam aut in Aulidem, Bœotiæ portum. 29 Græci hominis immolatione. 30 Duo, inquit Macrob. 3. l. 5. c. ſunt hoſtiarum genera: unum, quo per exta voluntas Dei diſquiritur: alterum, in quo ſola anima Deo ſacratur. 31 Sacrificio facto numen placandum. 32 Sententia oraculi. 33 Vulgi. 34 Timore frigefactus. 35 Interiora. 36 Verebantur enim cui fata mortem deſtinent. 37 Hoc tempore. 38 Ithacenſis Ulyſſes.

1 Protrahit in medios: 2 quæ ſint ea 3 numina Divum
Flagitat: & mihi jam multi crudele 4 canebant
Artificis ſcelus, & 5 taciti 6 ventura videbant.
7 Bis quinos ſilet 8 ille dies, 9 tectuſque recuſat
Prodere voce ſua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci 10 clamoribus actus,
11 Compoſito rumpit vocem, & 12 me deſtinat aræ.
Aſſenſere 13 omnes, &, quæ 14 ſibi quiſque timebat,
Unius in 15 miſeri exitium 16 converſa 17 tulere.
Jamque dies 18 infanda aderat: mihi 19 ſacra 20 parari,
Et 21 ſalſæ fruges, & circum tempora 22 vittæ.
Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi;
23 Limoſoque lacu per noctem 24 obſcurus in 25 ulva
Delitui, dum vela darent, ſi forte dediſſent.
Nec mihi jam 26 patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces 27 natos, exoptatumque parentem:
Quos 28 illi 29 fors ad pœnas 30 ob noſtra repoſcent
Effugia, & culpam 31 hanc 32 miſerorum morte 33 piabunt.
34 Quod 35 te, per ſuperos, & conſcia 36 numina 37 veri,
38 Per, ſi qua eſt; quæ reſtat adhuc mortalibus uſquam
39 Intemerata fides, oro, miſerere 40 laborum
Tantorum, miſerere animi 41 non digna ferentis.
42 His lachrymis vitam damus, & miſereſcimus 43 ultro.
Ipſe 44 viro primus 45 manicas, atque 46 arcta 47 levari
Vin-

1 Invitum atque adeo reſiſtentem. 2 Et rogat, quid aut quem ſibi Dii per talia oracula immolari poſcant. 3 Oracula. 4 Prædicebant mihi mortem ex fictione artificis Ulyſſis. 5 Tacentis. 6 Quæ evenirent. 7 Decem. 8 Calchas. 9 Domi ſuæ abditus, tenuit indicare ſua voce quemquam aut deſtinare ad cædem. 10 Flagitationibus impulſus. 11 Pactus, coactuſque ab Ulyſſe, non oraculi juſſu, erumpit in vocem: & dictum eſt per contrarium; rumpitur enim ſilentium, non vox: ut, *Quid me alia ſilentia cogis* Rumpere? *Vocem* vero *rumpere* eſt tacere. 12 Adjudicat me ſacrificio facindo Dianæ: cujus capiente ſecundus ventus in patriam ſoluturis redimeretur. 13 Græci, 14 In ſe poſſe converti. 15 Mei Sinonis, qui miſer ſum, Pathos a ſua perſona. 16 Sc. *eſſe*. 17 Libenter paſſi ſunt. 18 Deteſtanda: qua immolandus eram ante aras. 19 Præparatoria ad ſacrificium. 20 Sc. *ceperunt*, aut parabantur. Igfra: *Nos pavidi* trepidare *metu*. 21 Mola, ex farina & ſale facta, quæ victimæ frons, cultri; & foci ſpargebantur. 22 Faſciæ, ſive ornamenta capitis, quibus victimæ obnubebantur. 23 In lacu cœnoſo. 24 Per obſcuram noctem. 25 Herba paluſtri. 26 Ætoliam charam aut priſtinam. 27 Liberos. 28 Infenſi Danai. 29 Forte. 30 Quia ego effugi. 31 Meam. 32 Innocentium liberorum. 33 Purgabunt. 34 Propter quod, Peroratio affectuum plena. 35 O Rex. 36 Deos. 37 Veritatis. 38 Per fidem inviolatam te oro, Anaphora. 39 Inviolata. 40 Calamitatum tantarum. 41 Indigna patientis: quia non ſum dignus ſacrificari. 42 Hujuſmodi, ſic ſimulatis. Oſtendi, quomodo Sinon in gratiam receptus ſit, utque interrogatus ſit a Priamo de equi cauſa. 43 Non ſponte (jam enim rogati erant) ſed inſuper. 44 Ei, qui viriliter locutus fuerat. 45 Ligaturas manuum. 46 Arcte ligata. 47 Diſſolvi.

Vincla jubet Priamus, dictiſque ita fatur amicis,
Quiſquis es, amiſſos 1 hinc jam obliviſcere Grajos;
2 Noſter eris, mihique 3 hæc ediſſere 4 vera roganti.
5 Quo 6 molem hanc immanis equi 7 ſtatuere? 8 quis auctor?
Quidve 9 petunt? quæ 10 religio? 11 aut quæ machina belli?
12 Dixerat. Ille 13 dolis 14 inſtructus & arte 15 Pelaſga,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos 16 æterni ignes, & 17 non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos 18 aræ, enſeſque 19 nefandi,
Quos fugi, 20 vittæque Deum quas hoſtia geſſi;
21 Fas mihi 22 Grajorum 23 ſacrata reſolve jura,
Fas odiſſe 24 viros, atque omnia 25 ferre ſub auras,
Si qua 26 tegunt: 27 teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo 28 promiſſis maneas, 29 ſervataque ſerves
Troja fidem; ſi vera 30 feram, ſi 31 magna rependam.
Omnis ſpes Danaum, & cœpit fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper 32 ſtetit: 33 impius ex quo
34 Tydides, ſed enim, ſcelerumque inventor Ulyſſes
35 Fatale 36 aggreſſi ſacrato 37 avellere templo
38 Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus 39 arcis,
Corripuere 40 ſacram effigiem, manibuſque 41 cruentis
42 Virgineas auſi 43 divæ contingere vittas:
44 Ex illo 45 fluere ac 46 retro ſublapſa referri

Spes

1 Ex hoc tempore. 2 Civis noſter, juris noſtri: alluſum ad verba Imperatoris Rom. transfugam in fidem ſuam recipientis, teſte Livio. 3 Eloquere. 4 Veraciter, aut dic ea vera. 5 Quare, ad quem finem. 6 Ingentem magnitudinem. 7 Græci conſtruxerunt. 8 Epeus ex conſilio Palladis eum fabricavit. 9 Per eum. 10 Religioſa oblatio. 11 Sc. *eſt in eo equo*, id eſt, an religione, an belli cauſa factus eſt? 12 Priamus. 13 Sinon. 14 Inſtitutus atque armatus. 15 Fraudulenta, Pelargis, ſeu Græcis propria. 16 Veſtales. Alii *ſidera* intelligunt, ad quæ ſuſpiciens palmas ſuſtulit. 17 Obteſtor veſtram poteſtatem divinam, quam violare nefas eſt. 18 Ad quas mactandus eram. 19 Quibus nefarie debebam mactari. 20 Vittæque, quas Diis devota hoſtia geſſi: nam vittatus fugi. 21 Ego obteſtor, quod fas eſt mihi. 22 Ejurare & revelare Græcos, & ſacramenta eorum quibus obligor. 23 Juramenta. 24 Qui mihi mortem paraverunt. 25 Patefacere. 26 Teguntur: vel, Si qua Graji lecta ſecreta habent: ob ea, quæ latent in equo. 27 Propter cædem, quam volebant mihi inferre mei. 28 Non recedas a promiſſa mihi ſalute. 29 Ab excidio, per ea, quæ dicturus ſum. 30 Adferam aut dicam. 31 Beneficia ſc. detegendo arcana Græcorum. 32 Repoſita eſt. 33 Sed enim ex quo tempore impius Tydides, &c. 34 Diomedes Tydei filius. 35 De quo in fatis erat Trojam non poſſe capi, dum illud haberet. 36 Attentantes. 37 Avertere. 38 Simulacrum Palladis, movens oculos, atque haſtam, quam manu geſtabat: quod Diomedes & Ulyſſes cuniculis, vel (ut alii dicunt) cloacis aſcenderunt in arcem, & occiſis cuſtodibus ſimulacrum ſuſtulerunt. 39 In qua templum hoc erat. 40 Palladium. 41 Sanguinolentis, propter Palamedem ipſius aſtuto conſilio interfectum. 42 Palladis ἀεὶ παρθένου, μισογύμου. 43 Quas Diva in capite gerebat. 44 Poſt illud tempus. 45 Dilabi cœpit. 46 Id eſt, nullam habuit proſperitatem.

Spes Danaum ; fractæ 1 vires , & 2 averſa deæ mens
3 Nec dubiis ea 4 ſigna dedit 5 Tritonia monſtris.
6 Vix poſitum 7 caſtris ſimulacrum ; 8 arſere 9 coruſcæ
Luminibus 10 flammæ arrectis , ſalſuſque per 11 artus
Sudor iit : terque ipſa 12 ſolo ( mirabile dictu ! )
13 Emicuit , 14 parmamque ferens haſtamque 15 trementem.
16 Extemplo tentanda fuga canit æquora 17 Calchas ,
Nec poſſe Argolicis 18 exſcindi Pergama 19 telis ;
20 Omnia ni repetant Argis , 21 numenque reducant ,
Quod pelago , & curvis ſecum 22 advexere carinis .
Et nunc , quod 23 patrias vento petiere Mycenas ,
24 Arma, Deoſque parant comites , pelagoque remenſo
25 Improviſi 26 aderunt . Ita 27 digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio 28 moniti , pro numine læſo
29 Effigiem ſtatuere ; 30 nefas quæ triſte 31 piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis , 32 cæloque educere juſſit ;
Ne recipi 33 portis , aut duci in mœnia poſſit
34 Neu populum antiqua ſub religione tueri ,
35 Nam ſi veſtra manus violaſſet 36 dona Minervæ ,
37 Tum magnum exitiū ( quod Dii prius 38 omen in 39 ipſum
Convertant ) Priami imperio Phrygibuſque futurum :
Sin manibus veſtris veſtram 40 aſcendiſſet in urbem .
Ultro 41 Aſiam magno 42 Pelopeja ad mœnia bello
Venturam , & noſtros ea fata manere 43 nepotes.
Talibus inſidiis perjurique arte Sinonis

Cre-

* 1 Danaum . 2 Et favor Palladis eſt averſus a Danais. 3 Imo certis & manifeſtis . 4 Indignationis & averſionis ſuæ. 5 Pallas ſeu Minerva : a *Tritone*, Africæ palude , apud quam , regnante Ogygio , virginali primum habitu apparuit . 6 Simul ac poſitum fuit . 7 Græcorum . 8 Ardoris indicia emiſere . 9 Micantes . 10 Oculorum Divæ . 11 Simulacri . 12 Per terram . 13 Exilit . 14 Breve ſcutum . 15 Quaſſatam ab irata & minanti Dea . 16 Illico fugiendum eſſe Græcis per mare vaticinatur . 17 Augur . 18 Diſrumpi . 19 Armis Græcis . 20 Auſpicia niſi de novo petant Argis : quia ſub prioribus illis infeliciter geſſit bellum . 21 Et Palladium in Græciam aſportatum reducant in locum ſuum . Aliis placet , exp. & numen læſum reconcilient : quo favente navigarent . 22 Al. *Advenere* . 23 Græciam patriam ſuam . Synecd. Id falſum eſt : quia adhuc in Tenedo latebant : ſed dixerat Æneas, *Nos abiiſſe rati* , *&* *Vento petiiſſe Mycenas* . 24 Id ideo faciunt, quia *arma* , &c. 25 Quod vere nimis accidit . 26 Redibunt . 27 Interpretatur numinis commotionem & portenta . 28 Oraculo Apollinis , vel moniti a Pallade: vel , a Calchante . 29 Molem equi lignei erexerunt . 30 Diomedis & Ulyſſis ſacrilegium & profanationem Palladii : unde triſtes effecti ſunt . 31 Purgaret . 32 In cœlum uſque . 33 Per portas . 34 Ne Trojanus ſub priore religione, aut favore tueri poſſet . 35 Hoc dicit , ne læderent equum quia plerique ſuadebant comburi . 36 Equum . 37 Sc. *cecinis* . 38 Excidii . 49 Calchantem hujus conſilii auctorem . 40 Effigies equi . 41 Aſiaticos , id eſt , Trojanos , Metonymia . 42 Græcas urbes bello tentaturam : a Pelope Tantali filio , qui nomen indidis Peloponneſo . 43 Nepotes .

Creditá 1 res, 2 captique dolis lacrymiſque 3 coactis,
4 Quos neque Tydides, nec 5 Lariſſæus Achilles,
Non 6 anni domuere decem non mille carinæ.
7 Hic 8 aliud majus 9 miſeris multoque 10 tremendum
Objicitur 11 magis, atque 12 improvida pectora 13 turbat.
Laocoon, 14 ductus Neptuno ſorte ſacerdos,
15 Solemnes taurum ingentem 16 mactabat ad aras.
Ecce autem 17 gemini 18 a Tenedo 19 tranquilla per alta,
( Horreſco referens ) 20 immenſis orbibus angues,
21 Incumbunt pelago, pariterque ad 22 litora tendunt,
Pectora quorum inter fluctus arrecta, 23 jubæque
Sanguineæ exſuperant undas: 24 pars cætera 25 pontum
Pone legit, 26 ſinuatque immenſa 27 volumine terga.
Fit 28 ſonitus, ſpumante 29 ſalo: jamque arva tenebant;
Ardenteſque oculos 30 ſuffecti ſanguine & igni,
31 Sibila lambebant linguis 32 vibrantibus ora.
33 Diffugimus viſu exſangues: Illi 34 agmine certo
35 Laocoonta 36 petunt; & primum parva duorum
Corpora 37 natorum ſerpens amplexus uterque
38 Implicat, & miſeros morſu 39 depaſcitur 40 artus.
Poſt 41 ipſum, auxilio 42 ſubeuntem ac 43 tela ferentem.
44 Corripiunt, 45 ſpiriſque ligant ingentibus; & jam
46 Bis medium amplexi, 45 bis collo ſquamea 47 circum

1 De inducendo equo. 2 Et hi ſunt capti fraude. 3 Vi expreſſis a Sinone, non ſponte fluentibus. Sic Ter. Eun. Act. 1. Sc. 1. *Hæc verba mehercule una falſa lacrumula, Quam oculos terendo miſere vix vi expreſſerit, Reſtinguet*. 4 Nos Trojanos non domuit Græcorum virtus, ſed doli. Huic loco affinis eſt Ovidianus ex epiſtola Dejaniræ: *Quem non mille feræ, quem non Semelejas hoſtis, Non potuit Juno vincere, vicit amor*. 5 Theſſalus. *Lariſſa* Theſſaliæ oppido, cujus in vicinia fuit Pythia Achillis patria. 6 Decennale bellum, quo a Græcis preſſi fuerant. 7 Hoc tempore, id eſt, paulo poſt. 8 Portentum. 9 Trojanis. 10 Cum tremore & timore excipiendum. 11 Quam illud prius. 12 Contra Deorum inſulas. 13 Commovet. 14 Erat quidem Apollinis ſacerdos: ſed quia alius certus Neptuni ſacris deerat, ille idem ſorte ductus Neptuno. 15 Anniverſario ſacrificio religioſa. 16 Mactando ſacrificabat. 17 Uno tempore nati. 18 Venientes. 19 Per mare tranquillum. 20 Habentes annulos valde magnos. 21 Se toto conamine ingerunt mare. 22 Ubi Neptuno, Deo maris, ſacrificabatur. 23 Criſtæ ſanguinei coloris excedunt aquas, ita ut extra undas eminerent. 24 Angulum. 25 Mare a tergo molliter tranat. 26 Et in ſinus ſeu annulos collegit. 27 Involutione. 28 Aquarum ſc. ex celeri annatatu anguium. 29 Mari. 30 Infecti ſanguineo & igneo colore. 31 Sibilantia. 32 Micantibus, mobilibus: nullum enim animal tam celeriter lingua movet, ut triplicem habere videatur, cum una ſit. 33 Nos id videntes, in diverſas partes fugimus morientes ſolo aſpectu. 34 Tractu, lapſu, impetu deliberato: ut *Leni fluit agmine Tibris*. 35 Sacerdotem. 36 Hoſtiliter aggrediuntur. 37 Laocoontis. 38 Involvit ea. 39 Paſcendo abſumit. 40 Eorum, ſc. filiorum Laocoontis. 41 Laocoonte. 42 Natis. 43 Quibus angues feriat aut depellat. 44 Invidunt. 45 Annulis. 46 Anaphora. 47 Per circuitum.

I Terga

Terga dati, 1 ſuperant capite & cervicibus 2 altis.
Ille ſimul manibus 3 tendit divellere 4 nodos,
Perfuſus 5 ſanie 6 vittas, atroque veneno;
Clamores ſimul horrendos ad 7 ſidera tollit,
8 Quales mugitus, fugit cum 9 ſaucius aram
Taurus, & 10 incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini 11 lapſu 12 delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, 13 ſævæque petunt 14 Tritonidis arcem:
Sub pedibuſque 15 Deæ, 16 clypeique ſub 17 orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
18 Inſinuat pavor: & 19 ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta 20 ferunt; ſacrum qui 21 cuſpide robur
22 Læſerit, & 23 tergo 24 ſceleratam 25 intorſerit haſtam.
Ducendum 26 ad ſedes ſimulacrum, 27 orandaque 28 Divæ
Numina 29 conclamant.
Dividimus 30 muros, & 31 mœnia pandimus urbis.
32 Accingunt omnes operi, 33 pedibuſque rotarum
34 Subjiciunt lapſus, & 35 ſtupea vincula 36 collo
37 Intendunt: ſcandit 38 fatalis machina 39 muros,
40 Fœta armis: pueri circum innuptæque puellæ
41 Sacra canunt, 42 funemque manu contingere gaudent.
Ille 43 ſubit, 44 mediæque 45 minans illabitur urbi.
O patria, o divum domus Ilium, & inclyta 46 bello
Mœnia Dardanidum! quater ipſo in 47 limine 48 portæ
49 Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.

1 In

1 Supereminent. 2 In altum erectus. 3 Conatur. 4 Spiras. 5 Corrupto ſanguine. 6 Quia ſacerdos. 7 Cœlum. 8 Clamores tales: quales mugitus taurus tollit, &c. 9 Vulneratus. 10 Dubie incuſſam, nec, quam volebat, partem ferientem, ideoque certam tauro mortem non adferentem. 11 celeri motu. 12 Templum Palladis, in arce Trojana. 13 Ulciſcentis munus ſuum a Laocoonte læſum. 14 Palladis, a Tritone, Africæ palude, ſic dictæ. Vide ſupra. 15 Palladis. 16 Quem tenet. 17 Umbone. 18 Implicat ſe, in ſinum immittitur. 19 Impietatē commiſſam in vulnerando equo perſolviſſe. 20 Deæ deſtinatum. 21 Haſta. 22 Violare voluerit. 23 In tergum equi. 24 Qua ipſe ſceleſtus abuſus eſt. 25 Impulerit. 26 Ad templum Palladis, 27 Supplicationibus placanda. 28 Palladis. 29 Concordes atque uno ore clamant. 30 Superpoſitos Sceæ portæ; *murum* autem ambitum, *mœnia* munimen eſſe volunt. 31 Tranſitum per urbis mœnia facimus. 32 Præparant ſe ad opus, id eſt, ad equum introducendum. 33 Equi. 34 Rotulas, per quas facile labatur, id eſt, molliter promoveatur, ſubſternunt. 35 Funes ex ſtupa contortos. 36 Equi. 37 Alligant ſc. ad protrahendum 38 Exitialis. 39 Trojanos. 40 Gravida ſeu impleta armatis viris. Sic. l. 1. *Loca fœta furentibus Auſtris*. Reſpicit autem hic ad illud: *Uterumque armato milite compleat*. 41 Hymnos Deæ ſacratos. 42 Quo fatalis machina trahebatur. 43 Paulatim infertur. 44 In mediam urbem. 45 Nutans, ex motu caput concutiens, & ita quaſi exitium urbi extremum pollicens. Juvenalis. 3 Sat. de plauſtris pinum vehentibus, *nutant alte, populoque minantur*. 46 Glorioſa & nobilia virtute bellica. Quia Trojani totam Myſiam ſuperant. 47 Primo ingreſſu. 48 Sceæ in qua erat ſepulchrum Laomedontis. 49 Equus.

1 Inſtamus tamen 2 immemores cæcique furore,
Et 3 monſtrum 5 infelix ſacrata 5 ſiſtimus arce.
6 Tunc etiam 7 fatis aperit 8 Caſſandra futuris
Ora 9 Dei juſſu, non unquam credita Teucris.
Nos 10 Delubra Deum miſeri quibus ultimus eſſet
Ille dies, 11 feſta velamus 12 fronde per urbem.
13 Vertitur 14 interea cœlum, & 15 ruit Oceano nox,
16 Involvens 17 umbra magna terramque polumque,
18 Myrmidonumque dolos; 19 fuſi per mœnia Teucri
Conticuere; 20 ſopor 21 feſſos complectitur artus.
Et jam 22 Argiva phalanx 23 inſtructis navibus 24 ibat
A 25 Tenedo, 26 tacitæ per 27 amica ſilentia lunæ,
28 Litora nota petens: 29 flammas cum 30 regia puppis
Extulerat: 31 fatiſque Deum defenſus iniquis.
Incluſos 32 utero Danaos & 33 pinea 34 furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos 35 patefactus 36 ad auras
Reddit equus: lætique cavo ſe 37 robore 38 promunt
39 Theſſandrus 40 Sthenelusque duces, & durus 41 Ulyſſes,



1 Inſtanter laboramus introducere equum. 2 Fraudis Græcorū. 3 Ob prodigioſæ magnitudinis molem. 4 Infelicitatem & exitium nobis adferens. 5 Conſtituimus. 6 Cum ſæpe prius idem feciſſet. 7 Loquendo ſc. de fatis futuris, id eſt de excidio Trojano. 8 Priami filia & vates cui vaticinii munus dederat Apollo virginitatis libamen pactus: qua fraudatus fidem illi vera dicenti ſuſtulit. 9 Apollinis. 10 Templa. 11 In dicto feſto, id eſt, diem feſtum agimus. 12 Lauro & myrto. 13 Occidente Sole. Poſt introductum equum docet excidium Trojæ. 14 Dum omnes lætum diem agerent. 15 Præcipitatur a mari Oceano. Noctis advenientis deſcriptio. 16 Occultans. 17 Caligine. 18 Græcorum. Synecd. 19 Proſtrati & recubantes paſſim. 20 Profundus ſomnus. 21 Ex labore introducendi equi. 22 Argivorum acies conſtans 8000. pedibus; Macedones *phalangem* vocant peditum ſtabile agmen, ubi vir viro, arma armis conſorta ſunt. 23 More militari. 24 Veniebat ad opprimendam Trojam ſomno vinoque ſepultam. 25 Inſula illa, in qua occultabantur. 26 Minime tum quidem lucentis, ut Græcorum inſidiæ latere magis poſſent. Solventibus enim a Tenedo & Trojam appellentibus nondum exorta erat luna, mox urbe capta lucebat. Elegans translatio ab auribus ad oculos nam ut ſilentio nil auditur: ita in tenebris nihil cernitur. An, lunam ſilentem pro nocte intempeſta intelligi placet, quia tunc omnia tacent. 27 Grata. 28 In quibus decennium ſtationem & caſtra habuerat. 29 Faces, ſignum ſolutarum e Tenedo navium, & advenientium ſociarum copiarum. Pro more navigationis nocturnæ, ubi puppis regia, *dem Admiraal*, præfert faciem ſociæ claſſi, ut ſequatur ducem. An Simoni datum intelligemus ſolutarum navium ſignum, uti opportune laxaret clauſtra equi? Si non certe facem extuliſſe fertur: necnon Helena 6. Æn. 30 In qua rex erat. 31 Voluntatibus & prædeſtinationibus. Deorum infeſtis Trojani. 32 Equi. 33 Ex pinu facta. 34 Secreto aperit. 35 Apertus. 36 In lucem edit, tanquam creditum ſeu depoſitum. Horat. Od. 1. l. 1. *Navis, quæ tibi creditum Debes Virgilium, finibus Atticis* Reddas *incolumem precor*. Vel reddit in auras tamquam mater fœtum ſive partum. Sic terra cum fænore dicitur reddere creditum ſibi ſemen. 37 Equo ligneo ſeu roboreo. Metonymia. 38 Proferunt. 39 Polynicis & Argiæ filius. 40 Capanei & Evadnes filius. 41 Laertæ filius & Anticleæ.

1 Demiſſum 2 lapſi per funem, Athamaſque, 3 Toaſque
4 Pelideſque 5 Neoptolemus, 6 primuſque Machaon,
Et 7 Menelaus, & ipſe 8 doli fabricator 9 Epeus,
Invadunt 10 urbem ſomno vinoque ſepultam.
Cæduntur 11 vigiles, portiſque patentibus omnes
12 Accipiunt ſocios, atque agmina 13 conſcia jungunt.
14 Tempus erat, quo prima 15 quies mortalibus 16 ægris
Incipit, & 17 dono Divum gratiſſima 18 ſerpit:
19 In ſomnis, ecce ante oculos mœſtiſſimus Hector,
Viſus adeſſe mihi, larguſque effundere fletus;
20 Raptatus bigis, 21 ut quondam, 22 aterque cruento
Pulvere, 23 perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi 24 qualis erat! quantum mutatus 25 ab illo
Hectore, qui redit 26 exuvias indutus Achillis,
27 Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes!
28 Squallentem barbam; & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ 29 circum plurima muros
Accepit 30 patrios. 31 Ultro flens ipſe videbar
32 Compellare virum, & 33 mœſtas 34 expromere voces.

O lux

1 Deorſum miſſum. Hinc conjicere licet altitudinem equi. 2 Deſcendentes. 3 Ætolorum dux. 4 Pelei nepos, Achillis filius, ſc. Pyrrhus Patronymicum ab avo. 5 *Novus miles* dictus, quod admodum adoleſcentulus primum tyrocinium in bello Trojano poſuit. 6 Princeps: vel *primus* arte medica. Machaon enim & Podalyrius, Æſculapii filii, propter peritiam medicæ artis ad hoc bellum vocati ſunt. 7 Atrei filius, frater Agamemnonis, propter quem bella gerebantur. 8 Equi doloſi opifex. 9 Panopei filius, Æaci pronepos. 10 Trojanos gravatos, obrutos. 11 Ab officio, non ab opere: quia non vigilantes, ſed vigilare debentes. 12 Reliquas Græcorum copias, e Tenedo profectas, in urbem accipiunt. 13 Quæ ventura eſſe certo ſciebant, ſocia, armis, inſignibus & teſſeris ſibi invicem nota, e Tenedo profecta. 14 Cum urbem invaderent Græci, Deſcribit primam noctis partem, quam *Concubium* appellant: Docet autem Æneas, quomodo ab Hectore excitatus ſit, & ad fugam faciendam admonitus. 15 Quieta dormitio. 16 Imbecillibus; vel, diurno labore defeſſis Georg. 1, *dua mortaſibus ægris Munere conceſſa divum*. 17 Beneficio. 18 Molliter per membra diffunditur. 19 Dum dormitem. 20 Frequenter tactus circum mœbia Trojana alligatus currui Achillis. Supra l. 1. *Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros*. 21 Ut paulo ante raptus fuerat. 22 Perfuſus pulvere intermixto atro cruore. 23 Habens lora trajecta per pedes inflatos propter lora. 24 Hector tunc. 25 A ſpecie illius Hectoris. 26 Quas occiſo a ſe Patroclo, armis Achillis induto, detraxerat, *Exuviæ*, ab *exuendo* dictæ, ſunt ſpolia hoſtibus detracta: quæ ſi dux duci detrahat, *opima* dicuntur, quod fecit Hector. Vide quæ nos ad Flor. p. 130. Eodem nomine & animalium cæterorum tegmina dicuntur, ut 3. Georg. *Cum poſitis novus* exuviis. 27 Vel cum jaculatus eſt ignis Trojanos in naves Græcorum, præcipue Proteſilai, qui primus in litus Phrygium deſcendit, & interfectus eſt ab Hectore, ejuſque navis incenſa. 28 Immundam. 29 Cum clauſis portis, ſolus extra urbem cum Græcis confligeret. 30 Patriæ ſuæ Trojæ. 31 Priuſquam me alloqueretur. 32 Alloqui. 33 Mœſtitiæ indices. 34 Proferre.

O lux 1 Dardaniæ, ſpes o fidiſſima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab 2 oris
3 Expectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbiſque labores
Defeſſi aſpicimus! quæ cauſa 4 indigna ſerenos
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
5 Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate Dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet 6 muros: 7 ruit alto a culmine Troja.
Sat patriæ, Priamoque datum; ſi 8 Pergama 9 dextra
Defendi 10 poſſent, etiam 11 hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuoſque 12 tibi commendat Troja 13 Penates:
Hos cape 14 fatorum comites, his 15 mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ 16 denique 17 ponto.
Sic 18 ait: & manibus 19 vittas, 20 Veſtamque potentem,
21 Aeternumque 22 adytis effert 23 penetralibus 21 ignem.
Diverſo interea 24 miſcentur mœnia luctu:
Et magis atque magis, quamquam 25 ſecreta parentis
Anchiſæ domus, arboribuſque obtecta 25 receſſit,
26 Clareſcunt ſonitus, 27 armorumque 27 ingruit horror.
Excutior ſomno, & ſummi 28 faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque 29 arrectis auribus aſto.

I 3 1 In

1 Trojæ. 2 Religionibus. 3 Diu deſiderate. 4 Viro forti. 5 Ille Hector nihil reſpondit mihi intempeſtive hæc roganti: neque enim vocabat. 6 Urbem. Synecd. 7 Præceps cadit. 8 Mœnia Trojana. 9 Humano auxilio. 10 Potuiſſent. 11 Hac mea dextra. Sed Æn. 11. *Hectoris Æneæque manu victoria Grajum Hæſit*. 12 Tuæ fidei. 13 Deos domeſticos. Penates qui fuerint, vide ſupra l. 1. ad illud: *victoſque Penates*. 14 Rerū per fata tibi promiſſarum adjutores. 15 Urbem, ſc. Lavinium, quod, parta quiete & pace in Ital., conditurus erat. 16 Poſt ſeptem annorum errorem, & poſt atrox bellum cum Italicis hoſtibus geſtum. 17 Mari, Synecd. 18 Hector. 19 Faſcias, velamina, pepla Deorum. 20 Cujus nomine ignis cultus & *ἄσβεστος* in ἑστία ſervatus, quæ religio a Perſis, quibus ignis pro Deo tanquam ſolis ſymbolum ad Græcos, inde ad Romanos fluit. *Nec tu aliud Veſtam quam vivam intellige flammam*. Ovid. 6. Faſt. De Veſtæ ignisque inexſtincti ratione, vide quæ nos ad Sal. p. 60. 61. & 62. & Val. Max. p.4. Flo. p.19. Rom. Antiq. l. 3. c. 19. 21 Perpetuo cōſervandum, inexſtinctum. In æde Deæ Veſtæ ignis æternus ſervabatur: cui ſemper una ex virginibus Veſtalibus diligentiſſima cuſtos adhibebatur, quæ vigilando ſervaret, ne aliquo caſu exſtingueretur ignis. Qui ſi forte per negligentiam fuiſſet extinctus, nequaquam alio ex igne reparare fas erat: ſed accenſa per fomites ex ſole flamma, purus & cœleſtis ignis eliciebatur. 22 Sacrariis ſine aditu & acceſſu. 23 Penitus intrabilibus a ſacerdote ſummo. 24 Confunduntur ac perturbantur. 25 Longe poſita eſt in ſecreto loco, id eſt, longe abfuit. 26 Clarius audiri incipiunt, increbreſcunt. 27 Increpat auribus meis horribilis armorum concuſſio. 28 Culmina. 29 Ad auſcultandum. *Arrigere* enim *aures* dicuntur, qui avido auſcultāt, aut exſpectāt, quid dicendū ſit. Ducta Metaphora ab animātibus, quorum pleriſque

1 In 2 ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris
Incidit, aut 3 rapidus 4 montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata 5 læta, 6 boumque labores,
7 Præcipiteſque trahit ſylvas; ſtupet 8 inſcius alto
Accipiens ſonitum 9 ſaxi de vertice paſtor
Tum vero 10 manifeſta fides, Danaumque 11 pateſcunt
Inſidiæ. Jam 12 Deiphobi dedit 13 ampla ruinam
14 Vulcano ſuperante 15 domus; 16 jam 17 proximus ardet
Ucalegon: 18 Sigæa igni freta 19 lata relucent.
Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec ſat rationis in armis:
Sed 20 glomerare manum bello, & concurrere in 21 arcem
22 Cum ſociis 23 ardent animi. Furor iraque mentem
24 Præcipitant, pulchrumque mori 25 ſuccurrit 26 in armis
Ecce autem telis Pantheus elapſus Achivum,
Pantheus 27 Otryades, 28 arcis, Phœbique ſacerdos,
Sacra manu, 29 victoſque deos, parvumque nepotem
Ipſe trahit, curſuque 30 amens ad litora tendit.
Quo res ſumma 31 loco, 32 Pantheu? 33 quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia 34 reddit:
35 Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus

Dar.

que mos eſt, ſi quando quid eminus audiat, *aures ſurrigere*, id quod cervis peculiare eſt. Terent. *Arrige aures, Pamphyle*. Contrarium hujus uſurpat Horat. l. 1. Satyr. *Demitto auriculas, ut iniquæ fortis aſellus*. Vide quæ nos ad Ter. p. 88.

1 Et accipio ſonitum, velut cum, &c. 2 Naturam ſc. 3 Omnia ſecum rapiens. 4 De monte defluente. 5 Fertilia, & agricolam ob ſpem amplæ meſſi lætificantia. 6 Fructus multi cultu & laboris. 7 Præcipitanter cum impetu detractas. 8 Neſcius unde talis ſonus generetur. 9 Rupis aut ſcopuli. 10 Fidelitas Græcorum, quæ multa eſt, id eſt, perfidia Græcorum eſt manifeſta: vel manifeſta veritas patuit. 11 Pateſcunt. 12 Filii Priami, cui poſt Paridis mortem nupſit Helena: de quo plura 6. Æn. 13 Magnifica. 14 Igni. Metonym. 15 Vincente eam. 16 Cum domus Deiphobi cecidiſſet. 17 Proxima illi domus Ucalegonis ardet. Ponit pro domo hominem, Metonym. 18 Mare Helleſponticum ſub Sigæo promontorio. 19 Late, propter magnitudinem incendii. 20 Conſerere manum ad bellum. 21 Ubi res ſacræ erant. 22 Quos illuc concurrere videbat. 23 Vehementer deſiderant. Metaphora. 24 Præcipitanter obruuntur. Q. d. Non eſt mirum, me arma cepiſſe ſine ratione, nam furor &c. 25 In mentem venit. 26 In ipſa pugna & bellico actu. 27 Otrei filius, ad diſtinctionem alterius, qui Euphorbi f. 28 Phœbi, ſumma etiam arce culti: vel, templi Palladis, quod erat in arce. 29 Qui cum non tranſiſſent evocati ad victores, comitabantur victos. 30 Sine mente & attonitus. 31 Statu. 32 Vocativus Græcus contractus. 33 Siquidem Minervæ arx, unde tu fugis, ab hoſte ſit occupata. 34 Reſpondit Pantheus. 35 Rogas, Ænea, quo loco ſit res *ſummi*? nullo: venit ultima aut noviſſima dies regni Trojani & exitium irremediabile & inevitabile. *Quis fons, quis torrens*, inquit Macrob. l. 5. c. 1. *quod mare tot fluctibus, quot hic verbis inundavit?* Non ultra ſumus, & miſerum eſt fuiſſe.

Dardaniæ. 1 Fuimus Troes: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: 2 ferus 3 omnia Jupiter Argos
Tranſtulit; incenſa 4 Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos 5 mediis in mœnibus adſtans
6 Fundit equus, 7 victorque Sinon incendia 8 miſcet
Inſultans. Portis alii 9 bipatentibus adſunt,
10 Millia quot magnis unquam venere Mycenis.
Obſedere alii telis 11 anguſta viarum
12 Oppoſiti, ſtat 13 ferri acies mucrone coruſco
14 Stricta, parata 15 neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & 16 cæco Marte reſiſtunt:
Talibus 17 Otryadæ dictis, & 18 numine divum
In flammas & in arma 19 feror: quo triſtis 20 Erinnys,
Quo fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus 21 armis
Iphytus, oblati 22 per lunam, Hypaniſque Dymaſque,
Et lateri 23 adglomerant noſtro: juveniſque 24 Chorœbus
25 Mygdonides; 26 illis qui ad Trojam forte 26 diebus
Venerat, 27 inſano 27 Caſſandræ incenſus amore:
Et 29 gener auxilium Priamo, Phrygibuſque ferebat
Infelix, 30 qui non 31 ſponſæ præcepta 32 furentis
33 Audierat.
Quos ubi 34 confertos audere in prælia vidi;



1 Perditas ac deſloratas Trojanorum res indicat; ἦμεν Τρῶες. Hic loquendi modus in proverbiũ abiit, ubi periiſſe quempiam ſignificamus. 2 Sævus in Trojanos. 3 Fortunam, opes, imperium a nobis ad Græcos victores. 4 Græci, qui a Danao, Ægypti fratre, *Danai* appellati ſunt. 5 Ubi fuerat arx. 6 Abunde emittit. Perſiſtit in Metaphora uteri armatis gravidi, & jam parientis. 7 Voti compos. 8 Mixtim facit ſine diſcrimine. 9 Utrinque patentibus, ſeu januæ portæ, quæ binis foribus diſcluditur. 10 Tot millia aliorum adſunt, quot unquam, &c. 11 Anguſtias viarum; id eſt, angiportus. Sic. *Strata viarum*. 12 Illis, quia ad defenſionem forte occurrere tentarent. 13 Ferrata acies. Hendiadys. 14 Evaginata, nudata, id eſt, ſtrictis gladiis. 15 Ad necandum. 16 Confuſo in tenebris, nocturno prælio ſeu pugna, Metonym. 17 Panthei Otrei filii. 18 Furore itaque divinitus immiſſo. 19 Trahor. 20 Impatientia animi me ad vindicandã patriam trahit. Alioqni *Erynnys* eſt una Furiarum infernalium: ita dicta, ἀπὸ τῦ ἐῤῥεῖν τὸν νῦν, id eſt, *a corrumpenda mente*. 21 Al. *annis*: quia infra, *Iphitus ævo jã gravior*. 22 Occupata enim jam urbe, Luna oriebatur, quæ, Græcis e Tenedo caſtra moventibus, nondum exorta, ſilebat, ut ſupra cecinit: *Tacitæ per amica ſilentia Lunæ*. 23 Sc. ſe, id eſt, aſſociantur. 24 Hic Chorœbus proverbio locum fecit, *Stultior Chorœbo*. Tam ſtultus enim fuiſſe dicitur: ut maris undas numerare conatus ſit: ſed cum non potuiſſet ultra quinque proſequi, ſtupidus deinde ſemper habitus eſt. 25 Mygdonis filius. 26 Paulo ante. 27 Valde magno. 28 Filiæ Priami; & Vatis, ut ſupra diximus. 29 Tanquam gener eſſet. 30 Quod, ut pote qui. 31 Caſſandræ. 32 Vaticinantis, adeoque præcipientis, ut in patriam rediret, eo quod Troja peritura eſſet. 33 Obediendo perfecerat. 34 Agglomeratos, inſtructos.

Incipio 1 ſuper his: Juvenes, 2 fortiſſima fruſtra
Pectora, ſi vobis 3 audentem 4 extrema cupido eſt
Certa ſequi, ( quæ ſit rebus fortuna videtis:
5 Exceſſere omnes, 6 adytis ariſque relictis
Dii, 7 quibus imperium hoc ſteterat ) ſuccurritis urbi
Incenſæ: 8 moriamur, & media arma ruamus.
Una ſalus victis, 9 nullam ſperare ſalutem.
10 Sic animis juvenum furor additus: 11 Inde 12 lupi ceu
Raptores 13 atria in nebula, quos 14 improba 15 venturis
16 Exegit 17 cæcos 15 rabies, 18 catulique relicti
Faucibus exſpectabant 19 ſiccis; 20 per tela, per hoſtes
Vadimus 21 haud dubiam in mortem: mediæque tenemus
Urbis iter nox 22 atra 23 cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
24 Explicet? aut poſſit 25 lacrimis æquora labores?
Urbs 26 antiqua ruit, 27 multos dominata per annos:
Plurima perque vias ſternuntur 28 inertia 29 paſſim
Corpora, perque domos, & religioſa deorum
Limina. Nec ſoli pœnas dant ſanguine Teucri:
30 Quondam etiam victis redit in 31 præcordia virtus;
32 Victoreſque cadunt Danai. Crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & 33 plurima mortis 34 imago.
Primus ſe Danaum, magna comitante 35 caterva,
Androgeus offert nobis, 36 ſocia agmina 37 credens

In-

1 Inſuper his verbis ſequentibus. 2 Fortiſſima pectora, fruſtra contenditis ſuccurrere urbi jam incenſæ. 3 Sc. *me*. 4 Summa pericula mortis, 5 Dii Tutelares, ſi non elicio carmine evocari ad hoſtes tranſierint, certe urbe in hoſtilium poteſtatem redacta, jam exceſſere. Vide Macrob. l. 3. Sat. c. 9. 5. Sacrariis arcanis. 7 Qui authores & conſervatores imperii noſtri fuerant. 8 Irruamus in hoſtes armatos morituri. Hyſt. prot. 9 Sic ut deſperantes de ſalute, & certi de morte, audaciſſime irruamus in hoſtes. Apud Juſtinum legimus, Locrenſes, cum Crotonienſibus pugnantes, nulla alia cauſa viciſſe, quam quod antea ob ſuorum paucitatem deſperaſſent. 10 Per talem cohortationem meam. 11 Deinde nos vadimus, &c. 12 Sicut lupi vadunt prædatores. 13 Obſcura. 14 Inducens, ad dira facinora. 15 Fames. 16 Extra latebras ſuas expulit ad prædam. 17 Excæcatos, vel cujuſcumque periculi ſecuros. 18 Sc. *& quos*. 19 Sitibundis aut eſurientibus. 20 Per tela hoſtilia. Hendiadys. 21 Certam. 22 Tenebroſa. 23 Obſcura. Omne enim concavum eſt obſcurum. 24 Explicare poſſet. 25 Lacrymas æquare laboribus, id eſt, miſeris illius noctis. 26 Nobilis. 27 Quæ regnavit per bis mille & quingentos annos. 28 Inertium, nullam virtutem bellicam habentium, ut ſenum, fœminarum. 29 Quaſi per ſingulos paſſus. 10 Aliquando, interdum, id eſt, viciſſim viucunt, & vincuntur Trojani. Hor. Od. 10. l. 2. *non ſi male nunc, & olim ſic erit*: quondam *citharæ tacentem Suſcitat Muſam, neque ſemper arcum Tendit Apollo*. 31 Corda. quæ fortitudinis ſedes. *Præcordia* proprie ſunt membranæ, quæ exta ſeparant ab inferiore viſcerum parte: ita dicta, quod cordi *prætenduntur*. 32 Qui erant de exercitu victorum. 33 *Milli ſimul lethi facies*. Sil. 4. 34 Varia mortis geuera ſignificat. 35 Agmine Græcorum. 38 Sociorum. 37 Sc. *agmina noſtra eſſe*.

Inſcius, atque ultro verbis 1 compellat amicis;
2 Feſtinate viri; nam quæ tam 3 ſera moratur
Segnities! alii 4 rapiunt incenſa 5 feruntque
6 Pergama; vos celſis nunc primum a navibus 7 itis?
8 Dixit & 9 extemplo (neque enim reſponſa dabantur
10 Fida ſatis) ſenſit medios 11 delapſus in 12 hoſtes:
Obſtupuit, retroque pedem cum voce repreſſit.
Improviſum 13 aſpris veluti qui 14 ſentibus anguem
Preſſit 15 humi nitens, trepiduſque repente 16 refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
17 Haud ſecus Androgeus 18 viſu tremefactus 19 abibat.
20 Irruimus, denſis & 21 circumfundimur 22 armis;
Ignaroſque loci paſſim, & formidine captos,
Sternimus. 23 Aſpirat primo fortuna 24 labori.
Atque hic ſucceſſu exultans, animiſque Chorœbus,
O Socii, qua prima, inquit, fortuna ſalutis
Monſtrat iter, quaque oſtendit ſe 25 dextra, ſequamur:
Mutemus clypeos, 26 Danaumque 27 inſignia nobis
Aptemus dolus, an virtus, quis 28 in hoſte requirat?
29 Arma dabunt 30 ipſi. Sic fatus, deinde 31 comantem
Androgei galeam, 32 clypeique inſigne 33 decorum
Induitur, lateríque 34 Argivum accommodat enſem.
35 Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omniſque juventus
Læta facit: 36 ſpoliis ſe quiſque 36 recentibus armat.
37 Vadimus immixti Danais, 38 haud numine noſtro,
Multaque per 39 cæcam congreſſi prælia noctem
40 Conferimus: multos Danaum demittimus 41 Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & litora curſu

I 5 1 Fida

1 Alloquitur. 2 Diripere urbē. 3 Tarda. 4 Diripiunt. 5 Aſportant. 6 Trojam: Trojanas opes ab incendio ereptas. 7 Venitis. 8 Androgeus. 9 Illico. 10 Quibus confidere poſſet. 11 Hellenismus, delapſim. 12 Trojanos. 13 Aſperis. Syncope. 14 In ſentibus ſeu ſpinis. 15 Per terram pedem figens ſive incedens. 16 Anguem. 17 Applicatio ſimilitudinis. 18 Dum nos videret hoſtes. 19 Abire parabat. 20 Incurrimus in Androgeum. 21 Circumcingimur. 22 Catervæ eum comitantis. 23 Favet; unde & favor *aura* dicitur, ut illud: Gaudent popularibus auris. Ovid. 1. Met. *Dii cœptis* Aſpirate *meis*. 24 Noſtro. 25 Virtus noſtra bellica. 26 Græcorum jam interfectorum. 27 Clypeis inſculpta: ſubjicitur enim, *Clypeique inſigne decorum*. 29 In facto quod fit contra oſtem. 29 Contra ſc. 30 Græci, 31 Criſtas ſeu comas habentem. 32 Id eſt, clypeum induitur. 33 Ornamentum, ſignum. Pugnantes ferunt ſigna, ut cognoſcantur. In clypeis Græcorum, erat Neptunus: in Trojanorum ſcutis, Minerva. 34 Græcorum. 35 Accomodat ſibi arma Græcum. 36 Armis, quibus recenter hoſtem ſpoliaverat. 37 *Se quoque principibus permiſtum agnovit Achivis* l. 1. 38 Alienis Auſpiciis. Græcorum ſc. quorum in armis pro Græcis habiti: vel adverſo, non favente nutu ſeu voluntate Deorum: quia non ferebamus Minervam, noſtrum numen, in clypeis. 39 Tenebroſam. 40 Conferendo manus conficimus. 41 Neci, ad infernum. *Orcus* inferorum eſt fluvius a Styge palude defluens: ab *ὅρκος*, quod eſt *juramentum*. Nam Dii per illum fluvium & per Stygiam paludem jurare ſolebant.

1 Fida petunt : pars ingentem formidine turpi
Scandunt 2 rurſus equum, & 3 nota conduntur in alvo.
Heu! nihil invitis fas quemquam fidere Divis !
Ecce trahebatur 4 paſſis 5 Priameja virgo
Crinibus 6 a templo Caſſandra 7 adytiſque Minervæ,
Ad cœlum 8 tendens ardentia lumina 9 fruſtra :
10 Lumina : nam teneras 11 arcebant vincula 12 palmas.
Non 13 tulit hanc 14 ſpeciem furiata mente 15 Chorœbus,
Et ſeſe medium injecit 16 periturus in 17 agmen.
18 Conſequimur cuncti, & 19 denſis incurrimus 19 armis.
Hic primum ex alto 20 delubri culmine telis
21 Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima cædes,
Armorum 22 facie & 23 Grajarum errore 23 jubarum.
Tum Danai gemitu atque 24 ereptæ virginis ira,
Undique collecti 25 invadunt; acerrimus 26 Ajax,
Et 27 gemini Atridæ, 28 Dolopumque exercitus omnis,
29 Adverſi rupto 30 ceu 31 quondam 32 turbine venti
Confligunt, Zephyruſque, Notuſque, & lætus 33 Eois
Eurus 34 equis : ſtridunt ſylvæ, ſævitque 35 tridenti
Spumeus, atque imo 35 Nereus 36 ciet æquora fundo.
37 Illi etiam, ſi quos obſcura nocte per umbram
38 Fudimus inſidiis, totaque agitavimus urbe,
Apparent; primi clypeos 39 mentitaque tela
Agnoſcunt, atque ora 40 ſono diſcordia 41 ſignant.
42 Ilicet obruimur 43 numero. Primuſque Chorœbus
Penelei dextra, 44 divæ 45 armipotentis ad aram

Pro-

1 Sc. *ſibi*, id eſt, in quibus plus, quam in armis, confidebant. 2 Denuo. 3 In qua prius fuerant occulti. 4 Diffuſis, ſparſis per collum : a *pando pandis*. 5 Caſſandra Priami filia. 6 Quo ſupplex confugerat in ſummo diſcrimine Caſſandra, Chorœbo deſponſata. Ilio capto ab Ajace Oïlei vitiata, in prædæ diviſione Agamemnoni ceſſit : cum ipſo a Clytemneſtra in convivio trucidata. 7 Penitioribus locis. 8 Extendens oculos micantes ob iram. 9 Quia Dii non miſerabantur ejus. 10 Anaphora. 11 Continebant, ſtringebant ne extenderentur. 12 Manus. 13 Perpeſſus eſt. 14 Virginis tam miſerabiliter tractatæ. 15 Procus aut ſponſus ejus. 16 Certus mori. 17 Cœtum hoſtium. 18 Chorœbum. 19 In denſa arma hoſtium. 20 Templi, unde trahebatur virgo. 21 Amicorum, id eſt, Con. Trojanorum. 22 Simulata ſpecie armorum Græcorum, quibus induci eramus. 23 Criſtarum, quæ in clypeis Græcorum erant, *Jubæ* ſunt propriæ leonum, equorum, & ſimilium a collo dependentes crines. 24 Quam Chorœbus eripuerat. 25 Nos. 26 Oïlei f. namque Telamonius ante excidium Trojanorum ſibi necem conſciverat. 27 Duo Atrei filii, Agamemnon & Menelaus. 28 Quorum duxerat Pyrrhus. 29 Ex adverſo concitari. 30 Veluti. 31 Aliquando, ut quondam *etiam victis redit in præcordia virtus*. 32 Globo ventorum. 33 Orientalibus : nam ab ortu ſpirat. 34 Quibus advehi fingitur. 35 Ponitur pro Neptuno : Deus maris pro Deo maris : namque Neptuni proprius eſt tridens. 36 Concitat aquas maris. 37 Qui erant cum Androgeo. 38 Disjunximus. 39 Simulata, quæ nos Græcos eſſe mentiebantur. 40 Linguæ Græcæ. 41 Notant. 42 Præcipuæ illic, confeſtim. 43 Multitudine ingruentium. 44 Palladis. 45 In cujus m[illegible] bella ſunt & victoriæ.

Procumbit: cadit & Ripheus, juſtiſſimus 1 unus
Qui fuit in Teucris, & 2 ſervantiſſimus æqui.
Dis 3 aliter viſum. Pereunt Hypaniſque Dymaſque,
Confixi a ſociis: nec te tua plurima Pantheu,
Labentem pietas, 4 nec Apollinis infula texit.
5 Iliaci cineres, & flamma 6 extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe 7 vices Danaum; &, 8 ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, 9 meruiſſe manu. 10 Divellimur inde:
Iphitus, & Pelias 11 mecum: quorum 12 Iphitus 13 ævo
Jam gravior, Pelias 14 & vulnere tardus 15 Ulyſſei.
Protinus ad 16 ſedes Priami 17 clamore 18 vocati.
19 Hic vero ingentem 20 pugnam, 21 ceu cætera nuſquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe;
Sic 22 Martem indomitum, Danaoſque ad tecta ruentes
Cernimus, 23 obſeſſumque 24 acta teſtudine 25 limen.
26 Hærent parietibus ſcalæ, 27 poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque 28 ad tela ſiniſtris
Protecti 29 objiciunt: 30 prenſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contra 31 turres ac 32 tecta domorum
Culmina convellunt (his ſe, quando 33 ultima cernunt,
34 Extrema jam in morte parant defendere telis)
35 Auratasque trabes, veterum 36 decora alta parentum,



1 Solus: vel, unus juſtiſſimorum. 2 Obſervantiſſimus æquitatis aut juſtitiæ. 3 Quia viſum. ut moreretur, & ſic ſuperiores fiant ſcelerati & pereant immeriti: & eſt indignatio. Nam Ripheus erat dignus vitâ propter æquitatem. 4 Neque te protexit religio, ratione habita eſt ſacerdotis, cujus inſigne infula Apollinis, quam gerebas. Velamentum ſc. capitis ſacerdotalis vittas habens laneas, albas coccineis intextas utrinque dependentes. 5 Trojani. 6 Quæ extremo loco meos abſumpſiſti. 7 Pugnas aut ictus, ut paterer vulnera & cædem a Danais, non ſegnius atque ipſe iis inferebam. 8 Si Deorum voluntas ita ordinaſſet & voluiſſet, ut occiderer. 9 Pugnaſſe, id eſt, tantam ſtragem dediſſe manu mea, ut Dii viſi eſſent mihi pa-ria feciſſe, ſi percuti me quoque juſſiſſent. 10 Ex ea pugna ſeu ab eo loco inviti ſeparamur. 11 Sc. *divellantur*. 12 Sc. *erat*: Epanodos ſeu Regreſſio: 13 Ætate gravior, id eſt, ſenior. 14 Etiam vulnere, non ſenectute. 15 Ab Ulyſſe illato. 16 Regiam. 17 Expugnantiũ defendentiumque arcẽ. 18 Sc. *ſumus*. 19 In hac regia Priami. 20 Sc. *cernimus*. 21 Veluti in nulla alia urbis parte pugnaretur a cæteris, quam in regia Priami. 22 Impetum belli ab indomitis fieri. 23 A Græcis. 24 Protectione ſive connexione ex ſcutis contra tela & lapides facta in morem teſtudinis. *Teſtudo* enim dicebatur congregata militum multitudo confertis ſcutis; tecta adverſus impetum lapidum, aliorumque telorum deſuper incidentium. 25 Fores aut portam regiæ, Synecdoche. 26 Affixæ ſunt. 27 Tendentes ab inferiore parte ad ipſos poſtes. 28 Contra. 29 Græci. 30 Et prendere frequenter tentant ſummitatem murorum. 31 Materiam turrium 32 Summitates domorum tectas tegulis abſtrahunt. 33 Excidium, 34 Quam proxime imminente. 35 Auro obductas. 36 Ornamenta ſuperba multorum & priſcorum regum Trojanorum.

1 Devolvunt. Alii ſtrictis 2 mucronibus imas
3 Obſedere fores: 4 has ſervant agmine 5 denſo.
6 Inſtaurati 7 animi, 8 regnis ſuccurrere tectis,
9 Auxilioque levare 10 viros, 11 vimque addere victis:
12 Limen erat, 13 cæcæque fores, & pervius uſus
14 Tectorum 15 inter ſe Priami, poſteſque 16 relicti
A tergo: 17 infelix qua ſe, dum 18 regna manebant,
Sæpius 19 Andromache ferre 20 incomitata ſolebat
Ad 21 ſoceros, & 22 avo puerum 23 Aſtyanacta 24 trahebat.
25 Evado ad ſummi faſtigia 26 culminis: unde
Tela manu miſeri jactabant 27 irrita Teucri.
Turrim in 28 præcipiti ſtantem, ſummiſque 29 ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaum 30 ſolitæ naves, & Achaica caſtra,
Aggreſſi 31 ferro circum, 32 qua ſumma labantes
Juncturas tabulata dabant, 33 convellimus altis
Sedibus, 34 impulimuſque. Ea 35 lapſa repente 36 ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaum ſuper agmina late
Incidit. Aſt 37 alii ſubeunt: nec 38 ſaxa, nec ullum
Telorum 39 interea ceſſat genus.
40 Veſtibulum ante ipſum primoque in limine 41 Pyrrhus
Exſultat teli, & 42 luce coruſcus 42 ahena.
43 Qualis 44 ubi in lucem coluber 45 mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra 46 tumidum quem 47 bruma tegebat,
48 Nunc poſitis novus exuviis, nitiduſque 49 juventa,

Lubri-

1 Deorſum volvunt in hoſtes aſcendentes. 2 Enſibus acutis. 3 Ne ruptis illis irruerent Danai. 4 Imas fores. 5 Denſe constructo adverſus irrupturos. 6 In ſtatum priſtinum reducti ſunt. 7 Noſtri. 8 Ad ſuccurrendum tectis regiæ aut aulæ Priami. 9 Noſtro. 10 Viriliter reſiſtentes. 11 Vires. 12 Introitus per poſteriores fores. 13 Secretæ & paucis notæ, aut ab hoſtibus non viſæ. 14 Domorum. 15 Ut ad alterum tranſire liceret. 16 Erant ſegregati a regia & domicilio ipſius regis. 17 Propter mortem Hectoris. 18 Priami. 19 Uxor Hectoris. 20 Sine ullis pediſſequis. 21 Priamum & Hecubam, ſocerum & ſocrum Andromaches. 22 Ad Avum ejus Priamum. 23 Filium ſuum & Hectoris, q. urbem principem μάςεος ἄνακτα, dictum & Scamandrium, ab aliis Neſom. Tradunt ſcriptores hunc a Græcis capra Troja e muro, aut e turri præcipitem datum fuiſſe, 24 Trahendo ducebat. 25 Per hunc parvum aditum e mediis hoſtibus pervenio. 26 Tecti. 27 Nihil profutura, cum arx defendi nequiret. 28 Loco alto, unde quis præceps dari poſſet. 29 Fere uſque ad aſtra: Hyperbole eſt. 30 Sc. *erant*. Zeugma. 31 Inſtrumentis ferreis. 32 Ab ea parte, qua ſummæ connexiones tabularum invalidiores, & faciliores ad labendum erant. 33 Simul divellimus juncturis, quæ in alto erant. 34 In hoſtes. 35 Diſſoluta. 36 Caſum. 37 Danai ſubintrant locum & munus oppreſſorum. 38 Zeugma. 39 Dum ſic alii ſubirent. 40 Introitum regiæ. 41 Achillis fil. ex Deidamia. Lycomedis filia. 42 Fulgore armorum æreorum. 43 Sc. *exultat*. 44 Ad lucem & ſolem egreſſus. 45 Perniciosis ſeu venenatis herbis. 46 Inflatum veneno. 47 Hyems. 48 Et qui nunc innovatus, vetere pelle depoſita. 49 Pelle nova, qualem habuit in juventa.

Lubrica 1 convolvit 2 ſublato pectore terga
3 Arduus ad ſolem, & 4 linguis 5 micat ore 4 triſulcis.
Una ingens Periphas, & 6 equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; una omnis 7 Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad 8 culmina jactant.
Ipſe inter primos correpta dura 9 bipenni
Limina perrumpit, poſteſque 10 a cardine vellit
Æratos, jamque exciſa trabe 11 firma 12 cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore 13 feneſtram.
14 Apparet 15 domus intus, & atria longa 16 pateſcunt:
Apparent Priami & veterum 17 penetralia 18 regum:
19 Armatoſque vident ſtantes in limine primo.
At 20 domus interior gemitu miſeroque 21 tumultu
Miſcetur; penituſque 22 cavæ 23 plangoribus 22 ædes
Fœmineis 24 ululant. Ferit 25 aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus 26 errant,
Amplexæque 27 tenent 28 poſtes, atque oſcula figunt.
Inſtat 29 vi patria Pyrrhus: nec clauſtra, nec ipſi
Cuſtodes 30 ſufferre valent. Labat 31 ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt 32 cardine poſtes.
Fit 33 via vi: 34 rumpunt aditus, 35 primoſque trucidant
Immiſſi Danai, & late loca 36 milite complent.
Non 37 ſic, ageribus ruptis cum ſpumeus amnis
38 Exiit, oppoſitaſque evicit 39 gurgite 40 moles,
Fertur in arva furens 41 cumulo, campoſque per omnes
Cum

1 Complicat. 2 Erecto. 3 Erectus. 4 In tres ſulcos fiſſis, id eſt, lingua, quæ ob celerem motum triplex videtur, id eſt, nunc exſerit, nunc inferit linguam, ſicut micantes nunc erigunt, nunc depriment digitos. 5 Per vices ſine ordine movetur. 6 Auriga. 7 Juventus, quæ ex Scyro inſula cum Pyrrho venerat; erat enim Pyrrhus filius Deidamiæ, filiæ Lycomedis, regis Syriæ: in cujus domo inter puellas latuit Achilles. 8 Summitatem tectorum. 9 Securi utrinque habente aciem. 10 Ab angulo, ubi eſt quaſi cor januæ, dimovet. 11 Fortia. 12 Perforavit. 13 Aperturam in medio forium in ſimilitudinem feneſtræ habentium latum hiatum. 14 Conſpicitur. 15 Regia. 16 Patere incipiunt hoſtibus. 17 Domorum ſecreta. 18 Trojanorum. 19 Defenſores regiæ, quos mox *cuſtodes* vocat. 20 Ubi fœminæ & infantes erant. 21 Strepitu, perturbatione. 22 Camerata tecta. 23 Immoderato fletu cum corporis agitatione. 24 Lugubrem vocem edunt. 25 Pulchra, micantia ſidera. Hyperbolica locutio. 26 Diſcurrunt. 27 Eos. 28 Quos religione ſacros & ſibi familiares, extremo amplexu, oſculo & valedicto ſalutant. 29 Inſolentia paterna, quo pater ejus Achilles in tali ſucceſſu inſtare ſolebat: ut, *Pyrrhus Achilleides animoſus imagine patris.* 30 Vim ejus ſuſtinere poſſunt. 31 Trabe ingenti ferro præmunita, cornuta fronte in morem arietis (quæ a multitudine retro acta ad majorem impetum, deinde emiſſa propellebatur ad quaſſanda, labefactanda, diruendaque mœnia) frequenter impulſa. 32 Ex loco, in quo fixi erant. 33 Tranſitus invitis Trojanis. 34 Rumpendo obſtacula faciunt acceſſus. 35 Quos primos offendunt obſtantes. 36 Militibus, id eſt, agminatim irrumpunt: 37 Tam violenter, ut Græci ferebantur in aulam Priami. 38 Alveum ſuum. 39 Impetu aquarum. 40 Aggeres. 41 Impetu multo aquarum.

Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde 1 Neoptolemum, geminoſque in limine 2 Atridas:
Vidi 3 Hecubam, 4 centumque nurus, Priamumque 5 per aras
6 Sanguine 7 fœdantem, 8 quos ipſe ſacraverat, ignes.
Quinquaginta 9 illi 10 thalami, ſpes tanta nepotum,
11 Barbarico poſtes auro, 12 ſpoliiſque 13 ſuperbi
Procubuere. 14 Tenent Danai, qua 15 deficit ignis.
16 Forſitan & Priami fuerint quæ fata, requiras.
17 Urbis ubi 18 captæ 19 caſum, 20 convulſaque vidit
Limina tectorum, & 21 medium in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus 22 ævo
Circumdat nequicquam humeris, & 23 inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Aedibus in mediis, 24 nudoque ſub ætheris axe
Ingens ara fuit: 25 juxtaque veterrima laurus
26 Incumbens aræ, atque umbra complexa 27 Penates.
28 Hic Hecuba, & natæ 29 nequidquam altaria 30 circum,
31 Præcipites 32 atra ceu tempeſtate 33 columbæ,
34 Condenſæ, & 35 divum amplexæ ſimulacra tenebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum juvenilibus armis
36 Ut vidit: Quæ mens tam 37 dira, miſerrime conjux,
Impulit 38 his 39 cingi 38 telis? aut quo ruis? inquit.
Non 40 tali auxilio, nec defenſoribus 41 iſtis
42 Tempus eget: 43 non, ſi ipſe 44 meus nunc adforet Hector.
45 Huc tandem concede; 46 hæc ara tuebitur omnes:

Aut

1 Pyrrhum novum militem obvios quoſque trucidantem. 2 Agamemnonem & Menelaum. 3 Priami uxorem. 4 Quinquaginta filiorum uxores, natas totidem, vel *centum*, id eſt, plurimas: ut ſit numerus finitus pro infinito. 5 Super aras, quæ miſeris in periculis aſyli ſeu confugii erant locus. 6 Sacrificiorum. 7 Imbuentem, cruentantem. 8 Quos ipſe pervigiles ſacraverat in ara Jovis Hercei. 9 In damnum illius. 10 Cubicula, ubi nurus cum maritis cubabant. 11 Phrygio ſeu Aſiatico: ſed Græcis cæteræ omnes gentes habitæ barbaræ. 12 Barbarorum illis affixis. 13 Superbe extructi. 14 Occupant ab ea parte. 15 Deeſt. 16 Recitat jam exitium Priami. 17 Trojæ. 18 A Græcis. 19 Excidium. 20 A ſedibus ſuis avulſa. 21 In mediis ædibus. 22 Propter ſenectutem. 23 Quo fruſtra unus uſurus erat. 24 Sub dio. 45 Prope. 26 Inflexa ſupra aram. 27 Deos domeſticos. 28 Ad hanc aram, tamquam ad aſylum, confugerat Hecuba cum natis, nuribus &c. 29 Sed fruſtra: namque hinc per vim & ſcelus abſtractæ, 30 Anaſtrophe. 31 Feſtinæ propter tempeſtatem. 32 Nimboſa. 33 Convolant. 34 Compreſſæ, turmarim collectæ. 35 Deorum Penatum: tutas ſe fore ratæ ab hoſtili injuria loci ſacri religione. 36 Poſtquam vidit Hecuba. 37 Furiata. 38 Juvenilibus & tibi inutilibus armis. 39 Sc. *te*. 40 Quale tu adferre potes. 41 Inutilibus ac decrepitis, cujuſmodi tu es, ſed longe præſtantioribus. 42 Status rerum præſentiorum. 43 Egere ſc. tali auxilio, quale in præſtare poſſit, cum ſerum ſit. 44 Filius. 45 Ad me. 46 Quæ miſeris in periculis aſylum ſeu confugii erat locus: quo qui confugiſſent, immunitatem impunitatemque conſequebantur, qui aras amplexi fuiſſent. Vide quæ nos ad Ter. p. 171.

Aut moriere ſimul. Sic 1 ore effata, recepit
Ad ſeſe, & 2 ſacra 3 longævum in ſede locavit.
Ecce autem elapſus 4 Pyrrhi de cæde Polites,
Unus natorum Priami, 5 per tela, per hoſtes
Porticibus longis fugit, & 6 vacua atria 7 luſtrat
Saucius. Illum ardens 8 infeſto 9 vulnere Pyrrhus
Inſequitur, 10 jam jamque manu tenet, & premit haſta.
11 Ut tandem ante oculos 12 evaſit & 13 ora parentum,
Concidit, ac multo 14 vitam cum 15 ſanguine fudit.
16 Hic Priamus, quamquam in 17 media jam morte tenetur,
Non tamen 18 abſtinuit, nec 19 voci iræque pepercit.
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
Di, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia 20 curet,
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita: qui nati 21 coram me cernere lethum
Feciſti, & patrios 22 fœdaſti 23 funere vultus
At non ille, 24 ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis 25 in 25 hoſte fuit Priamo: ſed 27 jura 28 fidemque
Supplicis 29 erubuit, corpuſque 30 exſangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus 31 ſenior, telumque 32 imbelle ſine ictu
Conjecit: 33 rauco quod protinus 34 ære repulſum,
Et 35 ſummo clypei 36 nequidquam 35 umbone pependit,
Cui 37 Pyrrhus: 38 Referes ergo 39 hæc, & nuntius ibis
40 Pelidæ genitori: illi mea 41 triſtia facta,
42 Degeneremque Neoptolemum narrare memento.

1 Nunc

1 Pleonaſmus. 2 Sacrata, in qua ſummus Pontifex ſedere ſolebat. 3 Priamum ſenem. 4 Quam Pyrrhus faciebat in alios, & in hunc facere parabat. 5 Per tela hoſtilia. Hendiadys. 6 In quibus jam nullus remanſerat, ad quem ſe reciperet. 7 Circumſpicit. 8 Vim illaturo, hoſtili. 9 Telo, quo vulnus faceret. 10 Et in proximo eſt ut teneat. 11 Poſtquam. 12 Cum difficultate fuga venit. 13 In conſpectum Priami & Hecabæ. 14 Mortuus eſt. 15 Reſpicit ad illorum opinionem, qui animæ ſedem in ſanguine eſſe putant. 16 Hoc tempore. Docet finem vitæ Priami. 17 Manifeſtam & certam mortem ante oculos videt. 18 A conviciis. 19 Contumelioſe. 20 Vindicet. 21 In conſpectu meo. 22 Contaminaſti. 23 Nati. 24 Progenitum: quia ejus mores non obtinet. 25 In me, utcumque hoſte: ſuppliciter venienti pro Hectoris cadavere redimendo jus fidemque ſervavit. Hom. Il. ult. 26 Pro *hoſtem*. 27 Ne hoſtis ab hoſte violaret. 28 Fidem pacis ad redimendum datæ. 29 Cum rubore excepit. 30 Mortuum. 31 Priamus. 32 Imbecille, invalidum, ſine viribus ad iſtum, & vulnus. 33 Parum ſonante, eo quod ſine viribus impulſum eſſet. 34 Clypeo æreo. 35 In ſumma curvatura ſeu media clypei parte leviter infixum eſt, id eſt, non penetravit totum clypeum. 36 Nihil aut leviter penetrans neque vulnus faciens. 37 Reſpondit. 38 Sarcaſmus. 39 Facinora mea. 40 Achilli, Pelei filio, patri meo. 41 Turpia, triſtitiam illi allatura. 42 Ab ejus virtute & generoſitate degenerantem.

Et pœnas 1 Danaum & 2 deſerti 3 conjugis iras
Permetuens, Trojæ & patriæ communis 4 Erinnys,
Abdiderat ſeſe; atque 5 aris 6 inviſa ſedebat.
Exarſere 7 ignes animo: 8 ſubit ira, cadentem
Ulciſci patriam, & 9 ſceleratas ſumere pœnas.
10 Scilicet 11 hæc 12 Spartam incolumis, 13 patriaſque Mycenas
Aſpiciet? 14 partoque ibit 15 regina triumpho?
16 Conjugiumque, domumque, 17 patres, natoſque videbit,
18 Iliadum turba, & Phrygiis comitata miniſtris?
19 Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties 20 ſudarit ſanguine litus?
21 Non ita. 22 Namque, etſi nullum 23 memorabile nomen
24 Fœminea in pœna eſt, nec habet 25 victoria laudem;
26 Extinxiſſe nefas tamen, & ſumſiſſe 27 merentis
Laudabor pœnas: 28 animumque expleſſe 29 juvabit
Ultricis flammæ, & 30 cineres ſatiaſſe meorum.
Talia 31 jactabam, & furiata mente 32 ferebar;
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma 33 parens, confeſſa Deam; qualiſque videri
34 Cœlicolis, & quanta ſolet: 35 dextraque prehenſum
Continuit, 36 roſeoque hæc inſuper addidit ore,
37 Nate quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam 38 noſtri tibi cura receſſit?
Non 39 prius aſpicies, ubi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchiſen? 40 ſuperet conjuxne Creuſa,

Aſca-

1 Quas Græci ab ea exigere poſſent. 2 Cum Paridem ſequeretur. 3 Mariti Menelai. 4 Furibundi hujus belli fax. 5 Juxta aras Veſtæ, ad quas confugerat. 6 Non viſa, ſed occulta. 7 Incendia iratum. 8 Inceſſit mihi. 9 De ſcelerata Helena: vel, ſceleris pœnas. 10 Æſtuans apud ſe deliberatio Æneæ Helenã ſtomachantis. 11 Quæ caput & origo mali eſt. 12 Suam patriam. 13 Menelai conjugis ſui patriam. 14 Acquiſito de Trojanis. 15 Tamquã regina. 16 Conjugem ſuum. 17 Parentes, aut proceres. 18 Virginum Trojanarum. 19 Poſtquam occiſus ſit enſe ferreo. 20 Irrigatum ſit. Hæ interrogationes indignitatem rei exaggerant in deliberatione. 21 Sc. *fiet*: atque ita negat talem triumphi ſpeciem Helenam in patriam reportaturam. 22 Tacitæ cuidam objectioni occurrit. 23 Memoria dignum. 24 Quam de fœmina ſumam. 25 In fœminam. 26 Et quamquam nefas eſt extinxiſſe eam. 27 Meritas, vel, de ea, quæ bene meruit. 28 Animum vindictæ cupidine inflammatum. 29 Delectabit. 30 Umbras civium occiſorum & manes hac oſtia inferiis placaſſe: quos in ſepulchris habitare perſuaſum erat, & hoſtiarum ſanguine ſatiari. Vide quæ nos ad Flor. p. 210. 31 Inaniter dicebam. 32 Concitabar. 33 Venus. 34 A cœleſtibus cœlum habitantibus: nam majores eſſe credebant habitu corporis Deos, quã homines. 35 Per dextram meam, qua Helenæ ictum minabar. 36 Fragranti & pulchro in morem roſæ. Sic Æn. 1. roſea *cervice refulſit*. 37 Oratio Veneris, qua filium hortatur, ut pietatis potius, quam iræ aut vindictæ, rationem habeat. 38 Quam de nobis habere debes. Georg. 4. Ariſtæus ad matrem: *aut quo tibi noſtri Pulſus amor*. 39 Potius. 40 Superſit in vita.

Nuſquam abero, & tutum patrio te 1 limine 2 ſiſtam.
3 Dixerat: & 4 ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
5 Apparent 6 diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna deum.
Tum vero omne mihi viſum 7 conſidere in ignes
Ilium, & ex 8 imo verti 9 Neptunia Troja.
10 Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum,
Cum ferro acciſam crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim, illa 11 uſque 12 minatur,
Et tremefacta 13 comam concuſſo vertice 14 nutat;
15 Vulneribus donec paulatim evicta, 16 ſupremum
Congemuit, traxitque jugis avulſa 17 ruinam,
Deſcendo, ad ducente 18 Deo flammam 19 inter & 20 hoſtes
21 Expedior. Dant tela locum, flammæque 22 recedunt.
Aſt ubi jam 23 patriæ 24 perventum ad limina 25 ſedis,
Antiquaſque domos genitor, quem 26 tollere in altos
Optabam 27 primum montes, primumque 28 petebam;
Abnegat exciſa 29 vitam producere Troja,
Exiliumque pati. Vos o quibus 30 integer ævi
Sanguis, ait, 31 ſolidæque 32 ſuo ſtant robore vires,
33 Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vita,
Has mihi ſervaſſent 34 ſedes 35 ſatis una ſuperque
Vidimus excidia, & captæ 36 ſuperavimus urbi,

Sic

1 Domo Synecd. 2. Stare faciam, ducam. 3 Venus. 4 Denſis. 5 Mihi ſc. diſcedente fulgores matris. 6 Terribiles & infeſtæ facies Junonis, Palladis, Neptuni, Jovis. 7 Reſolvi in carbones ignito. 8 Sc. *fundo*, id eſt, funditus everti. 9 A Neptuno & Apolline condita aut muris cincta. 10 Sic Græci, faventibus Diis, averterunt Trojam, ut ruſtici ornum. 11 Continuo. 12 Ruinam. 13 Ramos. Metaphora ab animali ad non animal. 14 Vacillat. 15 Crebris ictibus ferri. 16 Supremum gemitum dedit. 17 Aliarum arborem. 18 Venere, numine Veneris, quæ mos & fæmina perhibetur, a Cypriis barbata culta, ſed veſte muliebri, cum ſceptro ac ſtatua viris quin & θεὰς utriuſque eſſe generis autumant. Vide Macrob. 3. Sat. 8. Anaſtrophe. 20 Inter flammas hoſtiles, Hendiadys. 21 Expeditus ingredior: vel, impeditis extrahor. Metaphora ab animalibus, quæ pedibus laqueo impeditis, difficulter ſe evolvunt. 22 A me. 23 Patris mei Anchiſæ. 24 Eſt a me & matre. 25 Habitationis. 26 Exportare. 27 Præcipuum, vel ante filium & uxorem. 28 Appetebam. 29 Diutius victurum. 30 Non minutus Juvenis intelligit: quia non eſt integer ſanguis in ſenibus, in quibus ille per ætatem minuitur: unde ille tremor. Sic l. 9 *Atque integer ævi Aſcanius* Horat. Od. 22. l. 1. *integer vitæ*. 31 Plenæ, firmæ. 32 Proprio & conveniente, ſine alterius auxilio, quo Ægei Anchiſes. 33 Qui juvenes eſtis, cogitate de fuga. 34 Habitationem. 35 Satis ſuperque eſt, quod Trojani ab Hercule, ſub Laomedonte ſemel exciſam vidimus expugnatæ urbi ſuperſtites. 36 Superſtites fuimus. Sic l. 1. *Quid puer Aſcanius, ſuperatne, & veſcitur aura Ætherea?*

Sic o, 1 ſic 2 poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe 3 manu mortem inveniam. 4 Miſerebitur hoſtis,
5 Exuviaſque petet. 6 Facilis jactura ſepulchri eſt.
7 Jam pridem inviſus Divis, & inutilis annos
8 Demoror; ex quo 9 me divum pater, atque hominum 10 rex,
Fulminis 11 afflavit 12 ventis, & 13 contigit 14 igni.
15 Talia perſtabat memorans, 16 fixuſque manebat:
Nos contra 17 effuſi lacrymis, conjuxque Creuſa,
Aſcaniuſque, omniſque 18 domus, ne 19 vertere ſecum
Cuncta pater, fatoque 20 urgenti incumbere vellet.
21 Abnegat, inceptoque & 22 ſedibus hæret in iiſdem
Rurſus in arma 23 feror, mortemque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quæ jam fortuna dabatur?
Mene 24 efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Speraſti? 25 tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta ſuperis placet urbe relinqui,
Et 26 ſedet hoc animo, perituræque addere Trojæ
Teque tuoſque 27 juvat: 28 patet iſti janua letho,
29 Jamque aderit multo Priami de 30 ſanguine Pyrrhus,
31 Natum ante ora patris, 32 patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat alma parens quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis 33 hoſtem in 34 penetralibus, utque
Aſcanium, patremque meum, juxtaque Creuſam,

Alte-

1 Cum tali animo & zelo. 2 Situm ſuis ſedibus, id eſt, me pro mortuo & conclamato hic relinquite: ex more: ter Vale dicto Æn. 11. *Æternumque Vale*. 3 Mea, id eſt, ſic irruam in hoſtes, ut me interficiant. 4 Senectutis meæ, & occidet me. 5 Spoliabit me. 6 Pro nihilo reputabo, ſi fuero inſepultus. *Nec tumulum curo, ſepelit natura relictus*. Mœcenas, *capit omnia tellus, Quæ genuit, cœlo tegitur, qui non habet urnam*, Lucan. 7 Jam a pluſculo tempore. 8 Detineo & extendo. 9 De Veneris concubitu gloriantem. 10 Jupiter. 11 Leviter tergit. 12 Halitu, id eſt, levi contactu. 13 Non tamen proſtravit. 14 Fulminis. 15 Talibus dictis perſeverabat in moriendi conſilio. 16 Obſtinatus. 17 Effuſi in lacrymas: vel effuſis lacrymis. 18 Familia. Metonym. Cic. *Tota domus te ſalutat*. 19 Evertere, deſtruere. 20 Ipſum ad præſentem mortem impellenti. 21 Conſtantiſſime negat precibus noſtris acquieſcere. 22 Firmis ſententiis. 23 Trahor & excitor. 24 Nedum fugere. 25 Tam iniquum de pietate mea judicium, ut velim te deſerere cædi expoſitum; aut ut tu velis nos hic morantes una perire. 26 Si hoc (nihil relinqui) firmiter decretum eſt tibi, ſtat ſententia. 27 Delectat. 28 Aditus & motus patet ad illud tam ignobile, quod tamen affectas, mortis genus. 29 Statim revertetur a cæde Priami. 30 Sanguinis effuſione. 31 Politum in conſpectu patris Priami: ſupra, *Qui nati coram me cernere lethum feciſti*. 32 Priamum. 33 Qui jam aderit. 34 Domus paternæ.

Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma, viri, 1 ferte arma: 2 vocat lux ultima victos.
Reddite me 3 Danais, ſinite inſtaurata reviſam
Prælia. Numquam omnes hodie moriemur inulti.
4 Hic ferro accingor rurſus, clypeoque ſiniſtram
Inſertabam 5 aptans, meque extra tecta ferebam.
6 Ecce autem complexa 7 pedes in limine 8 conjux
Hærebat, parvumque 9 patri tendebat Iulum:
10 Si 11 periturus abis, & nos rape in 12 omnia tecum:
Sin aliquam 13 expertus ſumptis 14 ſpem ponis in armis,
15 Hanc primum tutare domum. 16 Cui parvus Iulus,
Cui pater, & conjux 17 quondam tua dicta 16 relinquor?
Talia 19 vociferans, gemitu 20 tectum omne replebat;
Cum ſubitum, dictuque 21 oritur mirabile 22 monſtrum.
Namque 23 manus inter, mœſtorumque ora parentum,
Ecce 24 levis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere 25 lumen 26 apex; 27 tactuque 28 innoxia 27 molli
29 Lambere flamma comas, & circum 30 tempora 31 paſci.
Nos pavidi 32 trepidare metu, 33 crinemque flagrantem
Excutere, & 34 ſanctos reſtingere 35 fontibus ignes.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera 36 lætus
Extulit: & 37 cœlo palmas cum 38 voce tetendit:
Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
39 Aſpice nos; 40 hoc tantum: &, ſi pietate meremur,
Da

1 Adferre in hoſtes. 2 Ultimum tempus vitæ expetit ad mortem nos victos. 3 Græcis, quibus me mater eripuit. 4 Hoc tempore armo & inſtruo me ad certamen ſubeundum. 5 Eam loris clypei. 6 Ita Andromache. Il. 6. Hectorem, ad bellum prodeuntem, remorari domique continere laborat. Παῖδ' ἐπικολπόν ἔχουσ'. 7 Meos. 8 Creuſa. 9 Mihi patri porrigebat. 10 Et clamavit, ſi, &c. 11 Eo animo, ut pereas. 12 Pericula, id eſt, in mortem. Ejuſdem generis eſt affectus Halcyones apud Ovid. 11. Met. *Quod tua ſi flecti precibus ſententia nullis Chare poteſt conjux, nimiumque es certus eundi, Me quoque tolle ſimul: certe jactabimur una.* Imo etiam uxoris ipſius Ovid. l. 1. Triſt. El. 5. *Tum vero conjux humeris abeuntis inhærens,* &c. 13 Peritus armorum. 14 Salutis. 15 Noſtram domum. 16 Domui. 17 Dum mecum vivere conſtituiſti. 18 A te. 19 Creuſa, 20 Totam domum, 21 Oſtentatur. 22 Prodigium. 23 Dum mater filium patri porrigeret. 24 Ignis lambens a capite diffuſus regni præſagium agnoſcit Anchiſes augurii non imperitus, cæteris timentibus. Alluſum volunt ad hiſt. Servii Tulli, cujus pueri admodum caput arſit in domo Tarquinii Priſc. 1. Liv. de Lavinia l. 7. 25 Radios quoſdam ignis. 26 Globulus in ſummitate pilei, Vide quæ nos ad Val. Max. p. 4. 27 Molliter tangens. 28 Non nocens puero. 29 Leviter tangere. 30 Capitis Juli. 31 Nutriri, creſcere. 32 Trepidabamus. Enallage modi. 33 Ignem capiti inhærentem. 34 Quos poſtea ſanctos eſſe didicimus, inviolabiliter, cœlitus profectos. 35 Aquis mundis. 36 Ex tali portento. Nam intelligebat omen, quod a Diis datum erat. 37 Ad cœlum: ut alibi, *it clamor* cœlo. 38 Oratione ſequenti. 39 Eſto nobis propitius. Intuentes enim Dii juvant & favent. 40 Tam magnum bonum quod nobis portenditur.

Da deinde auxilium, pater; atque hæc 1 omnia firma.
Vix ea fatus erat 2 ſenior : 4 ſubitoque fragore
Intonuit 4 lævum, & de cœlo lapſa per umbras
5 Stella 6 facem ducens multa cum luce 7 cucurrit.
Illa, Summa ſuper labentem culmina 8 tecti,
Cernimus 9 Idæa claram ſe condere ſylva,
Signantemque 10 vias: tum longo 11 limite 12 ſulcus
Dat lucem, & late circum loca 13 ſulphure fumant.
Hic vero 14 victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturque Deos, & 15 ſanctum ſidus adorat.
16 Jam jam nulla mora 17 eſt. Sequor, &, qua ducitis, adſum.
Di patrii, ſervate 18 domum, ſervate 19 nepotem:
20 Veſtrum hoc augurium, veſtroque in 21 numine Troja eſt.
22 Cedo equidem, nec nate, 23 tibi comes ire recuſo.
Dixerat 24 ille & jam per mœnia 26 clarior 26 ignis
Auditur, propiuſque 27 æſtus incendia volvunt.
28 Ergo age, chare pater, cervici 29 imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit:
30 Quo res cunque cadent; unum & commune periclum,
Una ſalus 31 ambobus erit. Mihi parvus Julus
Sit comes, & 32 longe 33 ſervet veſtigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite veſtris.
Eſt 34 urbe egreſſis 35 tumulus, templumque vetuſtum

1 De-

1 Portenta confirma. Mos fuit auguribus, petere a Jove confirmari, quæ viſa erant: non enim unum vidiſſe ſatis eſt, niſi confirmetur. 2 Anchiſes. 3 Jupiter confirmat augurium ab alio ſigno auſpicato, id eſt, omine, ſecuto, quod erat tonitru lævum. 4 Læva pars, quod boni eſt ominis. Quæ enim nobis læva, a Diis dextra proveniunt. Vel, quia auſpicia captantibus & Meridiem ſervantibus, læva auguria ſunt ab oriente, quæ melior cœli pars. Vide Macrob. l. 3. c. 1. Cic. l. 2. de Divin. 5 Et hæc etiam proſpera, firmat omen, ſignatque viam fugæ: ducto claro lucis tractu ab Achiſæ domo ad Antandrum ſub Ida. 6 Periphraſis Cometæ, quæ lucidam caudam poſt ſe trahit, & tandem labitur. 7 Celeriter tracta eſt per cœlum. 8 Domus noſtræ. 9 Idæ, ſylvæ Trojanæ, ubi erat Æneæ domus. 10 Per quas nobis fugiendum erat. 11 Metaphora ab agrorum cardinibus, in quibus proprie limites ſunt, qui agros dividunt. 12 Oblongus tractus. 13 Odore ſulphureo, qui mortem Anchiſæ portendebat. Sulphureæ materiæ fuiſſe fulmina, faces, & alios ignes divinos opinabantur veteres, atque hinc θεῖον ſulphuri nomen. 14 Revocatus ab inſtituto Deorum portentis, ſive firmato augurio. 15 A Diis miſſum, aut bonæ rei ſignificatum. 16 Et inquit, *jam jam*, &c. 17 In me. 18 Familiam, genus. 19 Aſcanium. 20 A vobis profectum. 21 Protectione, poteſtate. 22 A propoſito meo. 23 Tecum. 24 Pater Anchiſes. 25 Qui vicinior erat. 26 Crepitus ab igne procedens. 27 Calores ex incendiis provenientes. 28 Quia jam ceſſiſti, & ignis propinquat. 29 Sine ut imponaris. 30 Quecunque, id eſt, in quamcumque partem aut eventum. Tmeſis. 31 Nobis. 32 E longinquo, procul ſequatur: ne ab hoſte advertamur multi ſimul. 35 Obſervet. 43 Offenditur ab iis, qui egreſſi ſunt Trojam. 35 Colliculus quidam.

1 Deſertæ Cereris, 2 juxtaque antiqua 3 cupreſſus,
Religione 4 patrum multos 5 ſervata per annos.
Hanc 6 ex diverſo 7 ſedem veniemus in unam,
Tu, genitor, cape 8 ſacra manu, patrioſque Penates.
9 Me, bello e tanto digreſſum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me 10 flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, 11 latos humeros 12 ſubjectaque colla
Veſte 13 ſuper, fulvique inſternor 14 pelle leonis;
15 Succedoque oneri: 16 dextræ ſe parvus Iulus
Implicuit; ſequiturque 17 patrem non paſſibus 18 æquis:
18 Pone ſubit conjuxit. 19 Ferimur per 20 opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo 21 glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ: ſonus 22 excitat omnis
23 Suſpenſum, & pariter 24 comitique 25 onerique ti-
mentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evaſiſſe 26 viam; ſubito cum creber ad aures
Viſus adeſſe pedum 27 ſonitus; 28 genitorque per umbram
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; 29 propinquant
30 Ardentes clypeos, atque æra 31 micantia cerno.

Hic

1 Vel, quia Cereris fana in receſſibus ſemper fundata, ad memoriam derelictæ Cereris & orbatæ filia rapta: vel, quia arvorum Dea, extra urbem poſita: vel quia cultus jam deſuetus per decennalem obſeſſionem. 2 Hunc tumulum & hoc templum. 3 Quæ arbor Dii ſacra, & funebre ſignum ad domus funeſtas, maxime nobilium apud Romanos, juxta aras & templa conſeri ſolita. 4 Majorum noſtrorum. 5 Obſervata & venerata. 6 Ex diverſis partibus ſive itineribus. 7 Locum. 8 Quæ Æneæ Pantheus occultaverat ante cædem factam per eum. 9 A cæde, aut etiam funere venientibus nefas ſacra adire, niſi fluviali aqua prius lotis ac purificatis. 10 Aqua ſemper fluenti. Vide Macrob. Sat. l. 3. c. 1. 11 Lati humeri inſternuntur mihi. 12 Quæ patri ſubjeci. Propert. l. El. 1. *Cum pater in nati tremulus cervice pependit. Et verita eſt humeros urere flamma pios.* Vide Ovid. 13. Met. 13 Deſuper. 14 Tractum eſt illud ab antiquis Heroibus, qui decoris & horroris gratia ad terrorem incutiendum ferarum pellibus, ac præcipue leonum, tegi ſolebant. 15 Et ſupplicio patrem in humeros, ſuper veſtem [illegible] illam. 16 Mox. 17 Inæqualibus, quia longe brevioribus, ſeu pluribus: alioqui patrem dimiſiſſet. 18 A tergo ſequitur. 19 Trahimur impetu horroris. 20 Opacitatem: ut, *clauſa domorum ſtrata viarum*, &c. 21 In formam glomeris circum me collecti. Ducta Metaphora a glomere, in quo fila in globi ſpeciem ſunt collecta. 22 Ad fugam, vel ad horrorem. 23 Dubium, perplexum. Metaphora. 24 Iulo. 25 Patri. 26 Periculoſam. 27 Strepitus. 28 Anchiſes territus pavenſque videtur ſibi per imaginationis umbram videre, quæ non ſunt: certe, quæ cæco, utpote fulminis afflatu ... veatis, conſpici nequaquam poſſent. 29 Hoſtes appropinquant. 30 Ferreos candefactoſque. 31 Reſplendentia. Quidam hæc Æneæ verba eſſe volunt.

Hic mihi neſcio quod trepido 1 male numen amicum
2 Confuſam eripuit 2 mentem. Namque 3 avia curſu
Dum ſequor, & nota excedo regione viarum?
Heu! miſero conjux 4 fatone erepta Creuſa
5 Subſtitit, erravitne 6 via, ſeu laſſa 7 reſedit,
Incertum; nec poſt 8 oculis eſt reddita noſtris:
Nec prius amiſſam 9 reſpexi, 10 animumque 11 reflexi,
Quam 12 tumulum antiquæ Cereris 13 ſedemque ſacratam
Venimus. Hic 14 demum collectis 15 omnibus, 16 una
Defuit; & 17 comites, natumque, virumque fefellit.
Quem non 18 incuſavi 19 amens hominumque Deorumque?
Aut quid in everſa vidi 20 crudelius urbe?
Aſcanium, Anchiſemque patrem, Teucroſque Penates,
Commendo ſociis, & 21 curva valle recondo.
22 Ipſe urbem 23 repeto, & cingor fulgentibus armis
24 Stat 26 caſus renovare omnes, omnemque reverti
Per Trojam; & rurſus caput objectare periclis.
Principio muros, 26 obſcuraque limina portæ,
27 Qua greſſum extuleram, repeto, & 28 veſtigia retro
Obſervata ſequor per noctem, & 29 lumine luſtro.
Horror ubique 30 animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Inde 31 domum, ſi forte pedem, ſi forte 32 tuliſſet,
Me refero. 33 Irruerant Danai, & 34 tectum omne tenebant.
35 Illicet ignis 36 edax ſumma ad 37 faſtigia vento
Volvitur: 38 exſuperant flammæ: 39 furit æſtus ad auras.

Pro-

1 Quis Deus non ſatis favorabilis, iratus, inimicus? Ut ſupra: *Eſt ſtatio* male fida *carinis*. Genium malum intelligit. Priſci arbitrabantur, ſingulis binos genios aſſignatos: quorum alter ſalutem, alter perniciem moliretur. Quos ſecuti Theologi hominibus, recens natis, Angelum bonum & malum aſſignat. 2 Attonitum, amentem animum. 3 Loca innaceſſa, ubi non erat via, ſaltem trita. 4 Voluntate Deorum. 5 Manſit ſtans. 6 Per viam ſibi incognitam. 7 Remanſit ſedens. 8 Niſi in umbris. Tantum enim umbram ejus videtis. 9 Retroſpiciendo percepi. 10 A numine male amico. 11 Ab inſtituto currendi ad tumulum, ut patrem & filium ſalvem. 12 Ad colliculum. 13 Templum. 14 Tandem; quia ex diverſo convenerant. 15 Aliis. 16 Illa ſola. 17 Spem fefellit comitum, &c. quia, ſi adfuiſſent, omnes ſimul aufugiſſemus. 18 Criminatus ſum. 19 Factus ſine mente, propter impatientiam amiſſæ conjugis. 20 Triſtius, Catul. *Quid faciant hoſtes capta crudelius urbe?* 21 Vel ob circumjectos montes: vel, ob vicinia litora, quæ curva dicuntur. 22 Hyſteron proteron, procingor armis, atque urbem repeto. 23 Quæſitum conjugem amiſſam. 24 Placet & decretum eſt mihi, velutque fixum in animo & immotum. 25 Quos prius obieram. 26 Per noctem occulta nec omnibus nota. Al. *obſeſſaque limina portæ*. 27 Per quam egreſſus fueram. 28 Mea, id eſt, viam remetior. 29 Oculta, non fage, nec incendii lumine circumſpicio. 30 Meos. 31 Meam. 32 Rediiſſet domum Creuſa. 33 Et cum eo veniſſem, *irruerant*, &c. 34 Totam meam domum occupabant, 35 Illico, ſtatim; ſumptum a judiciis. 36 Conſumens. 37 Culmina domus. 38 Evincunt demum. 39 Fragor vehementer crepitat & exilit ad auras.

Procedo, ad 1 Priami 3 ſedes arcemque 3 reviſo.
Et jam 4 porticibus 5 vacuis Junonis 6 aſylo,
7 Cuſtodes 8 lecti 9 Phœnix & dirus Ulyſſes,
Prædam aſſervabant. 10 Huc undique Troja 11 gaza
Incenſis erepta 12 adytis, 13 menſæque deorum,
14 Crateresque auro ſolidi, 15 captivaque 16 veſtis 17
Cōgeritur. 18 Pueri & pavide longo ordine matres Stant circū.
Auſus quin etiam 19 voces iactare per 20 umbram
Implevi clamore vias, mœſtuſque Creuſam
Nequidquam ingeminans 21 iterumque iterumque vocavi.
22 Quærenti, & tectis urbis ſine 23 fine furenti,
24 Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creuſæ
Viſa mihi ante oculos, & 25 nota major imago.
Obſtupui, 26 ſteteruntque 27 comæ, & vox faucibus 28 hæſit.
Tum ſic 29 affari, & curas his demere dictis:
Quid tantum 30 inſano 31 juvat indulgere dolori,
O dulcis 32 conjux? non hæc ſine 33 numine divum
Eveniunt. Nec te hinc 34 comitem aſportare Creuſam
Fas: aut ille ſinit 35 ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi 36 exilia, & 37 vaſtum maris æquor arandum.
Ad terram 38 Heſperiam veniens: ubi 39 Lydius, arva
Inter 40 optima virum, leni fluit 41 agmine 42 Tybris.

K

1 Patris Creuſæ. 2 Regiā. 3 Quia prius eam viſerat. 4 Sc. *in* 5 Amplis 6 Loco immunit. concedenti, a quo neminem ad ſuppliciū abſtrahere licebat qui erat in tutela Jun. Dictum *Aſylum* ἀπὸ τῦ συλάω, id eſt, *ſpolio, prædor*: vel ἀπὸ τῦ σύρω, id eſt, *traho*, quod fugienti illuc ſpolia non detrahebantur: Eſt autem *α*, particula privativa: unde *Aſylū* eſt locus, a quo nemo extrai aut rapi poſſit. In ſac. lit *urbes perfugii* dicuntur Aſyla quæ Deus ipſe cōſtituit certis quibuſd. caſibus, atque iis, qui delicta non voluntaria commiſerant. Vide Deut. 1. 41. 42. 7 Prædarū. 8 Elect. 9 Amyntoris filius 10 In hanc porticū & aſylū Jun. 11 Vox Perſica quæ reg. pecun., theſau. & divitias proprie ſignificat. 12 Locis templi ſecretioribus, & ſacratis, quæ nulli, præterquam ſummo ſacerd. adire olim licebat. 13 Explicat, quæ Gaza dixerit. 14 Pocula ſacrific. facta ex ſolido auro. 15 Captivorum. 16 Veſtes & ornamenta ſimulachrorum. 17 In comune præda poſtea dividenda, Zeugma. 18 Captivi abducendi. 19 Clamare. 20 Tenebras. 21 Alludit ad ritus funebres priſcorū: unde. Nequicquā ait ſe inclamaſſe uxorē dequa jam conclamatū eſſe crederet. 22 Quærēti eam. 23 Modo aut menſura. 24 Infeliciter mihi ereptum. 25 Imago ejus erat major quam ea eſſe, quam noram, id eſt, erat major, quā ea ipſa, cujus imago erat. 26 Stupore adeo lapſus in quantitate ſyl., cui corripiendæ Gramm. Syſtolen adhibent. 27 Capilli. 28 Adhæſit, id eſt, non potui loqui Ter. in Eun. *Lingua hæret metu.* 29 Creuſa aut imago ejus viſa eſt, cœpit. 30 Magna & inutili vehementis Sic Ecl. 9. Inſani *feriant ſine lit. fluctus.* Supra de Chorœbo: inſano *Caſſandræ incēſus amore*. 31 Delectat te indulgenter operam dare. 32 Marite. 33 Nutu & voluntate Deorū. 34 Sociam itineris tui vi & clam portari. 35 Jovis periphraſis 36 ſc. *reſtant*. 37 Amplū mare navigādū eſt. Metap. ab agris. 38 Ital. 39 Thuſcus. Namque Lydi Tyrrhēo duce, in hac Ital. parte cōſederāt; *Ubi Lydia quondā Gens bello præclara jugis inſedit Hetruſcis.* l. 8. & 10. 40 Pinguia, fertilia. 41 Fluxu, impetu aquarum. 42 Tyb. Sin. Albula initio dictus verū quod intrajectu ejus Tyber. Alban. rex, ſubmerſus ſit, Tiberis nomen ſortitus eſt: labitur ex Apennino monte.

1 Illic 2 res lætæ, regnumque, & 3 regia conjux
Parta tibi: lacrymas 4 dilectæ 5 pelle Creuſæ,
6 Non ego 7 Myrmidonum ſedes 8 Dolopumve ſuperbas
Aſpiciam, 9 aut Graiis ſervitum matribus ibo,
10 Dardanij, & divæ Veneris nurus;
11 Sed me magna deum genitrix 12 his detinet oris.
Jamque vale, & 13 nati ſerva communis amorem.
Hæc ubi dicta 14 dedit, 15 lacrymantem, & multa volentem,
Dicere deſeruit, 16 tenueſque receſſit in auras:
17 Ter conatus 18 ibi 19 collo dare brachia 20 circum;
Ter 21 fruſtra comprenſa 22 manus effugit imago,
23 Par levibus ventis, 24 volucrique ſimillima 24 ſomno 25
Sic demum 26 ſocios, conſumta nocte reviſo.
Atque 27 hic ingentem comitum 28 affluxiſſe novorum
Invenio admirans 29 numerum, 30 matreſque, viroſque,
Collectam 31 exilio pubem, miſerabile vulgus:
Undique convenere, animis opibuſque 32 parati;
In quaſcumque velim 33 pelago deducere terras.
34 Jamque 35 jugis ſummæ 36 ſurgebat Lucifer 37 Idæ,
38 Ducebatque diem: Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum: nec ſpes 39 opis ulla dabatur.
40 Ceſſi, & 41 ſublato 42 montem genitore petivi.

P. VIR-

1 AdTyberim inItalia. 2 Conſolatur a ſpe commodarū & ſuaviū rerum. 3 Lavinia Latini regis filia. 4 Quas effūdis ſuper meCreuſa tibi dilecta. 5 Depelle igitur. 6 Neque enim in manus hoſtiumGræcorum veni inter captivas abducenda. 7 Theſſalorum illorum. 8 Sociorum Pyrrhi. Has duas natiões pro Græcia profuit. Vide ſupra. 9 At contraHecuba *modo regia conjux, Regia dicta parens, Aſiæ florentis imago*, ſe Penelopæ ſervitum iturā cōqueritur apud Ovid. 13. Met. *modo maxima rerum* &c. 10 Ego dardaui neptis & ab illo inclyto viro Jovis filio, oriunda. Pathos a conditiõe. 11 De Creuſa memoriæ proditum eſt, a Deum matre & Venere Græcis prærepīā eſſe, & vindicatam in libertatē. Alii putant Virgil. hic innuere, Creuſam eſſe mortuam, & ſepultam tellure detineri. Terram communem omniū parētem *Matrem Deum* vocans. 12 In his regionibus. 13 Julii Aſcanii. 14 Creuſa. 15 Me. 16 Vix palpabiles. 17 Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει, Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ Ἔπτατ'. Odyſſ. 11. 18 Eo tempore, quo aufugerat. 19 Ejus, 20 Per circuitum complectendo ea. 21 Quia contineri nequibat. 22 Meas. 23 Similis. 24 Cito avolanti phantaſmati. 25 Id eſt, certior factus, quia conjugem amiſſam recuperare non poterā. 26 Quos in monſelda dereliquerat in valle reconditos. 27 Ubi meos reliqueram. 28 In morem fluctuum adveniſſe. 29 Si Dareti Phrygio credimus, 3400. 30 Matronas. 31 Ad exiliū mecum obeundum. 32 Sc. *ſequi*. 33 Per pelagus. 34 Auroræ deſcriptio. 35 Super verticem. Sol & ſtellæ Poetis, ex opiniõe & ſenſu vulgi dicuntur mõtes proſpicere & ex pelago oriri. 36 Oriebatur ſtella matutina lucem ferens. 37 Montis ſylvoſi in Phrygia. 38 Ferebat: quia ſolem præcedens nuntiat eſſe diē. 39 Servandæ aut recuperādæ urbis. 40 Locum dedi fatis, per Laocoontis exitium, per diligentiam matris, quæ mihi Deus potius, quam Græcos, inimicos oſtendit, per incendiū ex filii mei vertice, per hortationem patris, & religioſas voces uxoris. 41 Humeris meis. 42 Idam.

# P. VIRGILII MARONIS
# ÆNEIDOS
## LIBER III.

### ARGUMENTUM.

Everſa Troja, Æneas, collectis ſuorum reliquiis, quæ cædi flammiſque ſupererant, parataque apud Antandrum viginti navium Claſſe, primum in Thraciam defertur; ubi cum futuræ urbis fundamenta poneret, territus Polydori, a Polymneſtore cæſi, prodigiis, Delum petit. Conſultoque ibi Apollinis oraculo, cum antiquam gentis ſuæ matrem, hoc eſt, primam originis ſuæ terram repetendam didiciſſet, falſa Anchiſæ patris interpretatione adductus Cretam contendit. Verum cum ibi quoque, poſitis jam mœnibus, graviſſima peſte exagitaretur, in ſomnis monitus a Diis penatibus, relicta Creta Italiam petit. Ibi ſubito oborta tempeſtate primum ad Strophades inſulas appulſus, ab Harpyis infeſtatur: mox Actium delatus, in honorem Apollinis ludos celebrat. Inde Corcyram prætervectus, Epirum tenet, quæ id temporis Heleno Priami filio parebat, cui poſt Pyrrhi cædem Andromache conjugium ceſſerat. Helenus Æneam hoſpitio excipit, omnique humanitatis genere complectitur, imminentiumque terra marique periculorum certiorem facit. Æneas, relicta Epiro, Tarentum, primamque Italiæ oram prætervectus, ad eam Siciliæ partem, quæ Ætnæ monti adjacet, appellitur. Ibi Achæmenidem ab Ulyſſe in Cyclopis antro deſertum, ſupplicem, recipit, edoctuſque ab eo de Cyclopum feritate inde anchoras ſolvit: memorque præceptorum Heleni, vitatis Charybdis & Scyllæ periculis, Siciliæ litora longo circuitu circumvectus, tandem Drepanum advehitur, ubi Anchiſes tum ſenio tum longæ navigationis jactatione fatigatus fatis concedit. Inde Italiam petiturus, immiſſa ab Æolo ſubita tempeſtate, in Africam ejicitur; quam partem libro primo exſequitur.

Poſtquam 1 res Aſiæ, Priamique evertere 2 gentem
3 Immeritam 4 viſum ſuperis, 5 ceciditque 6 ſuperbum
7 Ilium, & omnis 8 humo fumat 9 Neptunia Troja;
Diverſa 10 exilia, & 11 deſertas 12 quærere terras

K 2 Au-

1 Imperium Trojanum, florentiſſimum in Phrygia minore, quæ in Aſia, *Columen everſus occidet Pollentis Aſiæ*. Sen. Troa. 2 Progeniem & domum. 3 Invidioſe in Deos & fata cauſam excidii rejicit. 4 Placuit. Sic loquebantur veteres in rebus parum ſecundis. Lib. 2. *Diis aliter viſum*. 5 In cineres corruit. 6 Magnifice & ſuperbe exſtructum, nobile. 7 Præcipuum oppidum in Troja. 8 De terra adhuc fumat. Nam cum excidium, cædes & incendium cito defecerint, fumus diutius perſeveravit. 9 A Neptuno mœnibus cincta & fabricata. Ovid. 11 Met. 10. In quibus exules degamus. 11 Ab incolis deſertas, adeoque vacuas: *vel*, a Dardano quondam derelictas, italas ſc. ut Thraciam, Siciliam, Cretam, &c. 12 Ad quærendum impellimur, Græciſmus, *ἠγόμεθα* [illegible].

1 Auguriis agimur divum, 2 claſſemque ſub ipſa
2 Antandro & 4 Phrygiæ 5 molimur montibus Idæ ;
Incerti quo fata 6 ferant, ubi 7 ſiſtere detur ;
8 Contrahimuſque 9 viros. Vix 10 prima inceperat 10 æſtas;
Et pater Anchiſes dare 11 fatis vela jubebat :
Litora tum 12 Patriæ lacrymans portuſque relinquo,
13 Et 14 campos ubi Troja fuit : feror 15 exul in 16 altum
Cum ſociis, natoque, 17 Penatibus, & 18 magnis Dis.
19 Terra 20 procul 21 vaſtis 22 colitur 23 Mavortia campis.
( 24 Thraces arant ) 23 acri quondam 26 regnata 27 Lycurgo ;
Hoſpitium antiquum 28 Trojæ, 29 ſociique Penates.
Dum fortuna 30 fuit. Feror 31 huc, & 32 litore curvo
33 Mœnia prima 34 loco, fatis ingreſſus 35 iniquis :
Æneadaſque meo 36 nomen de nomine 37 fingo.
38 Sacra 39 Dionææ matri diviſque 40 ferebam

I Au-

1 Imperiis, fatis, oraculis prodigiis Deorum : ut quæ per crinem flagrantem Julii, & per ſtellam, quæ facem ducebat, portendebantur, item per monita Hectoris & Creuſæ. l. 2. 2. Collectionem navium. 3 Oppido ad radicem montis, in quo Paris inter Deas judicarat, montes autem Idæ numerant 4. Phalacran, Lecton, Pergamon, Gargaron. 4 Qnia etiam Ida in Creta eſt, ſed claſſem parabat inter Antandrum & Idam montem, 5 Cum mole & difficultate paramus. 6 Avehant nos, 7 Subducere claſſem, & finire errores. 8 Congregamus : 9 Quorum in 1, meminit, Ilioneum, Cloantum, Sergeſtum, Gyan, Leucaſpin, Achaten, atque alios. 10 Verna temperies. Ab opportuna anni parte. 11 Secundum fata & arbitrium Deorum, aut ut fata indicabant. 12 Pathos a loco. 13 *Ecce* inquit Macrab. l. 4. c. 1. *pauciſſimis verbis maximam civitatē hauſit Venit ſumma dies*, &c. 14 Arabiles ſc. quia jam ignis omnia exederat. 15 Pathos a ſtatu & conditione, 16 Marc. 17 De penatibus l. 1. & alibi. 18 Diis majorum gentium, qui publice celebrantur, & quorum maximum imperium ac numen erat : qui ſunt Jupiter, Neptunus, Apollo, &c. Enniano diſticho incluſi. Vide Macrob. l. 3. c. 4. 19 Thracia ſc. quam deſcribit ab habitatoribus, militari laude, priſcis gentis regibus & regni uſu. Docet quomodo coactus ſit diverſa quærere exilia. 20 A Troja. 21 In valde amplis campis. 22 Subigitur ab agricolis. 23 Bellicoſa : unde Marti patria aſſignatur. 24 Quam terram Thraces aſſiduo labore exercent. 25 Severo, bellicoſo, ſtrenuo : vires enim omnes ſuccidi juſſit, exoſus Thracum ebrietatem. 26 Gubernata. 27 Thracum rege. Non ergo intelligit hic Lycurgum ; ſanctiſſimum illum Lacedæmonienſem legis latorem, ſed Dryantis filium. 28 Trojanorum, qui jure hoſpitalitatis olim a Thracibus accipiebantur, & eos viciſſim accipiebant. 29 Confœderati & amici. 30 Sc. *proſpera*, id ed, dum fortunati fuimus. 31 In hanc terram, id eſt, Thraciam. 32 Sc. *in*. 33 Æni oppidi. 34 Statuo, 35 Non faventibus. 36 Fuit appellata hæc urbs ab Æneæ nomine Ænos, & populi Aeneadæ. 37 Voco populos illius civitatis Aeneadas. 38 Sacrificia. 39 Veneri, matri meæ, Dionis ex Jove filiæ, quæ una Nympharum Tethyos & Oceani fuiſſe dicitur. 40 Offerebam.

1 Auſpicibus cœptorum operum: 2 ſuperoque 3 nitentem
4 Cœlicolum 5 regi mactabam in litore 6 taurum.
7 Forte fuit 8 juxta 9 tumulus, 10 quo cornea ſummo
Virgulta, & 11 denſis haſtilibus horrida 12 myrtus
13 Acceſſi, viridemque ab humo convellere * ſylvam
Conatus, ramis 14, tegerem ut frondentibus aras:
15 Horrendum, & dictu video mirabile, 16 monſtrum.
Nam, quæ prima 17 ſolo ruptis radicibus * arbos
Vellitur, 18 huic 19 atro 20 liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram 21 tabo maculant. Mihi 22 frigidus horror
Membra 23 quatit, 24 gelidusque 25 coit formidine 26 ſanguis.
Rurſus & 27 alterius 28 lentum convellere vimen
29 Inſequor, & cauſas penitus 30 tentare 31 latentes:
Ater & 32 alterius ſequitur de cortice ſanguis,
Multa 33 movens animo, Nymphas 34 venerabar agreſtes,
35 Grandivumque patrem, 36 Geticis qui præſidet arvis,
37 Rite ſecundarent viſus, 38 omenque levarent:



1 Auxiliatoribus, aut faventibus inchoatis operibus. Hinc *auſpicari*, eſt bonis auſpiciis feliciterque inchoare: ducta Metaphora ab auſpiciis. 2 Cœleſti, ſupremo. 3 Nitidum, utpote pinguem & ſaginatum: *vel* candidum, ex religione, quia Diis ſuperis candidæ offerebantur victimæ, Diis inferis nigræ. 4 Cœlicolarum. Syncope. 5 Jovi. 6 Sacrificium non litans, itaque ſecutum. *Horrendum dictu, & viſu miſerabile monſtrum*. Nam Jovi nuſquam, ſed vel Apollini, aut Neptuno, aut Marti, taurus ſacrificabatur. Committitur ergo res non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo, ut docet Macrob. l. 3. c. 10 Alii tamen taurum rite Jovi immolari tradunt. 7 Commemorat occaſionem inſecuti prodigii. 8 Prope eum locum. 9 Et collis ſepulchrum. 10 In quo tumulo ſummo, id eſt, in cujus vertice erat virgarum pullulantium denſitas corni arboris. 11 Denſitate virgultorum, unde facile haſtilia fierent, inculta & aſpera. 12 *At myrtus validis haſtilibus, & bona bello Cornus*. 2. Georg. 13 Tumulum. * Frondes, frutices virgarum, ſeu denſa illa haſtilia virentia. 14 A cauſa finali: Solemne enim priſcis erat, aras frondibus veſtire ac ornare. 15 Maxime admirandum, & ſtupendum. 16 Nam cum ramos evelleret, effluxit ſanguis. quod monſtri ſimile erat. 17 Terra, in qua ſuſtentabatur. 18 Arbori. 19 Atri ſanguinis. 20 Defluunt. 21 Sanguine atro & corrupto contaminant. Lucret. l. 3. *Et terram conſpergere tabo*. 22 Me frigidum faciens, Metonym. 23 Concutit & tremere facit. 24 Quaſi congelatus. 25 Concreſcit & conſtringitur præ timore. 26 Meus. 27 Arboris. 28 Molle & flexibile. 29 Inſequenter conor. 30 Tentando ſcrutari. 31 Mihi ignotas. 32 Virgulti. 33 Agitans. 34 Hamadryades, arborum præſides & inquilinas nativas: veritus ne forte ipſarum ſanguinem elicuiſſem. 35 Martem. Thraciæ præſidem & Deum, bellicoſum. Aliis placet a *gradiendo* dictum eſſe, quod ſc. *gradatim* in bellum vadatur. Nec vero deſunt, qui, *ἀπὸ τοῦ κραδαίνειν*, id eſt, *a vibrando* deducant: quod haſtæ in bello *vibrentur*, torqueanturque. 36 Thraciæ arvis, cujus partem olim tenuerunt Getæ. 37 Ut proſperas facerent viſiones & prodigium illud. Liv. l. 1. *Hoc velut domeſtico exterritus viſu*. 38 Portentum illud leve ac bonum facerent.

1 Tertia ſed poſtquam majore * haſtilia 2 niſu
Aggredior: genibuſque 3 adverſæ obluctor arenæ;
( Eloquar, an ſileam? ) gemitus 4 lacrymabilis imo
5 Auditur tumulo, & vox 6 reddita fertur ad aures:
7 Quid miſerum, Ænea, laceras? jam parce ſepulto:
8 Parce pias ſcelerare manus, Non me tibi Troja
9 Externum 10 tulit: haud cruor hic de ſtipite 11 manat.
Heu! fuge 12 crudeles terras, fuge litus 13 avarum.
Nam 14 Polydorus ego, Hic 15 confixum 16 ferrea 17 texit
Telorum 18 ſeges, & 19 jaculis increvit acutis.
Tum vero 20 ancipiti mentem formidine preſſus
21 Obſtupui, 22 ſteteruntque comæ, & vox faucibus 23 hæſit.
24 Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
25 Infelix Priamus 26 furtim mandarat alendum
27 Threicio regi; 28 cum jam diffideret 29 armis
Dardaniæ, cingique urbem obſidione videret.
30 Ille, 31 ut opes fractæ Teucrum, & fortuna 32 receſſit,
33 Res Agamemnonias 34 victriciaque arma ſecutus,
35 Fas omne abrumpit: 36 Polydorum obtruncat, & 37 auro
Vi potitur. 38 Quid non mortalia pectora cogis

Auri

1 Docet, quomodo agnoverit Polydorum illic ſepultum, poſtquam a Polymneſtore occiſus fuerat. * Tertium virgultū. 2 Conatu evellendi. 3 Incumbo terræ, quæ in litore arenoſo eſſe ſolet, mihi oppoſitæ. 4 Quaſi a lachrymante editus. 5 A me. 6 Data facto jam tranſitu. 7 Loquitur umbra Polydori. 8 Cave polluere manus inſontes. 9 Sed civem propinquū, affinem. 10 Produxit, educavit. 11 Diſtillat. 12 In quibus impium facinus commiſſum eſt. 13 In quo avarus rex imperium tenet. 14 Filius Priami, quem noſti eſſe creditum Polymneſtori. 15 Confoſſum. 16 Jacula cornea myrteaque ferro armata, quæ e ſepulchro enata conſtituunt hoc virgultum. Alluſumque volunt ad haſtam a Romulo ex Aventino in palatinum jactā, quæ, radice acta, in arborem excrevit. 17 Sepelivit & occultavit. 18 Multitudo, copia. 19 Revixit in haſtilia illa acuta, quæ avellis. 20 Me ancipitem & dubium, quid facerem reddente. 21 Idem habetur verſus ſub fine ſec. l. 22 Obriguerunt capilli. 23 Adhæſit Ter. Eun. *Lingua hæret metu.* 24 Digreditur a cœpta narratione, per occaſionem prodigii oſtentati, in hiſtoriam Polydori. Adi Euripidis Hecubam; & Ovid. 13. Met. & Dictyn. Cret. 25 Propter caſum, qui poſt evenit. 26 Secreto, ne res hoſtibus innoteſceret, & puer ad cædem depoſceretur. 27 Thraciæ regi Polymneſtori: cui Ilione maxima natarū Priami, nupſerat. 28 In ſpem reſtaurandi regni Trojæ quod ipſe Priamus in ſe redempto expertus fuerat. *Conſilium ſapiens, ſceleris niſi præmia magnas Adjeciſſet opes.* 13. Met. Ovid. 29 Potentis Trojæ, id eſt, cum incepiſſet deſperare de ſalute Trojanorum & Trojæ. 30 Polymneſtor. 31 Poſtquam. 32 Ab eis. 33 Partes Agamemnonis, imperatoris exercitus Græcorum. 34 Victorum Græcorum. 35 Jus hoſpitale & ſocia fœdera violat. 36 Caput Polydori, amputat. 37 Depoſito cum Polydoro. 38 Ad quid, id eſt, ad omne nefas. Epiphonema per interrogationem prolatū, ut augeatur indignatio. Sal. Car. *Namque avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit: pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit.* Vide Horat. Od. 16. lib. 3.

Auri 1 ſacra fames? 2 poſtquam pavor oſſa reliquit,
Delectos populi ad 3 proceres, 4 primumque parentem,
5 Monſtra deum 6 refero, &, 7 quæ ſit ſententia, poſco.
Omnibus 8 idem 9 animus, 10 ſcelerata 11 excedere terra;
Linquere 12 pollutum hoſpitium, & dare 13 claſſibus auſtros.
Ergo 14 inſtauramus Polydoro funus, & ingens
15 Aggeritur tumulo tellus: 16 ſtant manibus aræ
Cæruleis mœſtæ 17 vittis, 18 atraque cupreſſu;
Et 19 circum 20 Iliades crinem 21 de more ſolutæ.
22 Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & 23 ſacri 24 pateras: 25 animamque 26 ſepulcro
Condimus, & magna 27 ſupremum voce ciemus.
28 Inde, ubi prima 29 fides pelago, 30 placataque venti
Dant maria, & 31 lenis 32 crepitans vocat 33 Auſter in altum,
34 Deducunt Socii naves, & litora complent.
35 Provehimur portu: 36 terræque, urbeſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima 37 tellus
38 Nereidum matri, & Neptuno 39 Aegæo;

 Quam

1 Exſecranda cupido. Virg. ſacras *depellere tædas*. 2 Redit a digreſſione ad omiſſam narrationem. 3 Primores & principes. 4 Et præcipue. 5 Portenta. 6 In conſultationem porto, propono. 7 Quid faciendum ſentiant. 8 Uniformis. 9 Erat. 10 Scelere tanto polluta. 11 Ut excederemus. 12 Violatum tali cæde. 13 Claſſes ventis Hypallage. 14 Ab integro facimus errantibus Polydori manibus ſepulchrum, aut officium funebre, quod prætermiſſum erat. 15 Magna moles terræ accumulatur & apportatur ad tumulum extruendum. 16 Poſitæ, erectæ ſunt Diis inferis. 17 Sortis. 18 Triſti, funebri, & ob id ingrata: quare pro funebri ſigno ante domos funeſtas poni conſuevit. 19 In circuitu. 20 Mulieres Trojanæ ſtant habentes crinem paſſum, & ſparſum per colla. 21 Patriæ, aut exequiarum. 22 Inferimus in tumulum pocula in morem navium; id eſt, cymbarum facta: abunde repleta lacte recenter mulſo *Cymbia* autem diminutive dicta ſunt a *cymba*, quod navigii genus eſt. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 21. 23 Ex ſacrificio collecti. 24 Pocula patentia orificio amplo. 25 Polydori. 26 Conſepelimus. 27 Ultimum Vale ter conclamamus. 28 Deinde, poſtquam officium funebre peregimus. 29 Confidendi ratio eſt facta pelago, id eſt, ubi primum ſatis potuimus confidere pelago, & citra periculum vela dare. 30 Tranquilla. 31 Leniter flans. 32 Cum crepitu ad navigandum hortatur. 33 Quilibet ventus. 34 Deorſum ducunt a litore, quo eas ſubduxerant. Hujus enim contrarium eſt, *ſubducere*: ut l. 1. *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt*, ſubducite *puppes* 35 Portu avehimur. 36 Videntur navigantibus recedere, cum ipſi recedant; Oculus quippe nos quieſcere judicans, motum conſpecto quaſi ſemet retractans, terram retro tendere opinatur. 37 Delos inf. dicta prius Ortygia. 38 Doridi. 39 Æges urbs erat Eubœæ, ubi templum Neptuni Ægæi unde & nomen mari Ægæo: quod tamen alii a ſcopulo *αἶγα* referente dictum autumant: alii a fluctibus protervis & *αἰγῶν* more inſultantibus.

1 Submiſſi petimus 2 terram, & 3 vox fertur ad aures:
4 Dardanidæ 5 duri, quæ vos a ſtirpe parentum
Prima tulit 6 tellus, eadem vos 7 ubere læto
Accipiet 8 reduces: 9 antiquam exquirite 10 matrem.
11 Hic 12 domus Ænæ 13 cunctis dominabitur 13 oris.
14 Et nati natorum, & 15 qui naſcentur ab illis.
Hæc Phœbus: mixtoque ingens exorta tumultu
Lætitia: & 16 cuncti quæ ſint ea mœnia, quærunt,
17 Quo 18 Phœbus vocet errantes, jubeatque reverti.
Tum 19 genitor 20 veterum volvens monumenta virorum
Audite, o proceres, ait, & 21 ſpes diſcite veſtras.
Creta 22 Jovis magni 23 medio jacet inſula 23 ponto;
Mons 24 Idæus, ubi & 25 gentis cunabula noſtræ
26 Centum urbes 27 habitant magnas, 28 uberrima regna:
29 Maximus unde pater ſi 30 rite audita recordor,
Teucrus 31 Rhœteas 32 primum eſt advectus ad oras.
33 Optavitque locum 34 regno. Nondum 35 Ilium, & arces
36 Pergameæ 37 ſteterant, 38 habitabant vallibus imis.



1 Humiliati. 2 Ut ab adytis perfecte vocē acciperemus. 3 Audimus vocem dicentē. 4 A Dardano oriundi, qui & ipſe ortum habuit ex Italia, quam vel hinc innuere voluit Oraculum ab illis repetendam. 5 Variis laboribus exercitis fortes. 6 Italia. 7 Læta fœcūditate. 8 Redeūtes. 9 Terram patriam, id eſt, Italiam: ſed non intellexērunt hoc Trojani, Alluſum ſimul ad hiſtoriam Bruti & Tarquiniorum Liv. 1. qui cum oraculum Delphici Apollinis peterēt reſponſū eſt, ejus imperium fore, qui primus matrem reverſus oſcularetur, Quod ſolus Brutus agnoſcens, de navi egreſſus, ſimulans caſum, oſculatus eſt terrā: unde & potitus imperio eſt, 10 Ovid. 15 Met. ſuper eadem re. *Cūque die ſurgunt, adeuntque oracula Phœbi, qui petere antiquam matrem, cognataque juſſit Litora.* 11 In Italia. 12 Æneæ poſteri. 13 Orbi terrarum: imperium Romanum innuit. 14 Καὶ παῖδες παίδων, τοίκεν μετόπισθε γένονται. Iliad. 20. 15 Omnes in infinitum ſuccedentes. 16 Trojani. 17 Ad quæ. 18 Apollo. 19 Anchiſes. 20 Animo agitans teſtimonia, quæ nos admonere poſſent majorum noſtrorum, unde originem traximus *Monumenta* dicta videntur a *monendo*, & eſſe ea omnia, quæcumque vel defuncti cauſa ædificantur, vel ad memoriam alicujus, ut nos illius admoneant, ut ſepulchra, ſtatuæ, libri & ſimilia. 21 Unde requiem vicinam ſperare poteſtis. 22 In qua magnus Jupiter natus dicitur. 23 In mari Mediterraneo. 24 A quo is quem in Phrygia fuiſſe legimus, nomen accepit. 25 Primæ origines noſtri generis, *cunabula* proprie lectuli ſunt, in quibus infantes ponuntur. Hinc per Metaphoram pro primordiis & origine alicujus ſumitur, ut hoc loco. 26 Ἑκατόμπολιν Cretam: Ariadne Theſeo Apud Ovid. *Non ego te Crete centū digeſta per urbes Aſpiciam puero cognita terra Jovi*. 27 Cretenſes. 28 Fertiliſſima. Referunt illa oraculi: *eadem vos ubere læto Accipiet reduces*. 29 De qua inſula primus author generis noſtri. 30 Ut decet. 31 Phrygias, a *Rhœteo*, Trojæ promontorio. 32 Primus. Fallitur autē in ea re Anchiſes, quia ante Teucrum venerat Dardanus. 33 Elegit Teucer: ut l. 1. *Pars* aptare *locum tecto*. 34 Ad regiam extruendam 35 Oppidum præcipuum Trojæ. 36 Trojanæ. 37 Erectæ erant. 38 Incolæ

1 Hinc mater 2 cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus; hinc fida ſilentia 3 ſacris,
4 Et juncti currum dominæ ſubjere leones.
Ergo agite, &, divum ducunt qua juſſa, 5 ſequamur.
6 Placemus ventos, & 7 Gnoſſia regna petamus:
Nec longo 8 diſtant 9 curſu: 10 modo Juppiter adſit,
11 Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
12 Sic 13 fatus, 14 meritos 15 aris mactavit honores.
Taurum 16 Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
17 Nigram 18 Hyemi pecudem, 19 Zephyris felicibus albam.
Fama 20 volat, 21 pulſum regnis 22 ceſſiſſe paternis
23 Idomenea ducem, 24 deſertaque litora Cretæ,
Hoſte vacare 25 domos, ſedeſque 26 aſtare 27 relictas.
Linquimus 28 Ortygiæ portus, 29 pelagoque volamus,
30 Bacchatamque 31 jugis 32 Naxon, 33 viridenque Donyſam,
Olearon, 34 niveamque Paron, 35 ſparſaſque per 36 æquor
37 Cycladas, & 38 crebris 39 legimus freta conſita 38 terris.

1 Nau-

1 Ex hac inſula, vel, a Teucro inductus cultus matris Deorum Cybeles: cymbala, quæ à Corybantibus pulſantur, & quibus Jovis naſcentis vagitus celabatur. Idæ nomen & religio: ſilentium in ſacris Dea *Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones*: ut 10. l. Æn. 2 Exornatrix regionis noſtræ. 3 Cœpta ſunt ſacrificiis: aut rebus ſacris agendis, quæ nefas erat notificare. 4 Ex imitatione hujus gentis tractus eſt mos, ut currus Cybeles a leonibus traheretur. Alludit ad fabulam Hippomenis & Atalantæ, quos Cybele in leones vertit, curruumque ſuum ſubire coegit: de qua Ovid. Met. 10. 5 Navigemus in Cretam. 6 Propitios nobis reddamus Deos ventorum, ſacrificio facto. 7 Cretam: cujus urbes inſignes Gortyne Cydon, Gnoſſus. Sinecd. 8 A Delo. 9 Spatio. 10 Dummodo cælum, aura, & venti nobis auxilio ſint & faveant. 11 Tertius dies. 12 Docet ſacrificio peracto in Cretam profectos, & illinc peſtilentia rurſus pulſos. 13 Anchiſes. 14 Diis debitos. 15 Ad aras. 16 His enim duobus tantum, & Matri tauro ſacrum fiebat. 17 Quia infauſtus eſt Deus. 18 Tempeſtati, pro Deo conſecratæ a Romanis. Cic. 3. de Natura Deorum. 19 Species pro genere. 20 Velociter circumfertur. 21 Regno a ſuis pulſum: quod a Troja redeunti ſibi filium gratulatum progreſſum immolare: parabat ex voto, oblaturum ſe quod primum occurreret. 22 Exceſſiſſe. 23 Deucalionis filium. 24 A duce. 25 Cretenſes. 26 Paratas eſſe. 27 A duce profugo. 28 Deli, ita appellatæ ab ea Ortigia, quæ in Ætolia eſt. Alii a coturnicibus, quæ ὄρτυγες, & ibi frequentes. 29 Et celerrime navigamus per pelagus. 30 Bacchi Orgiis celebratam: ut 2. Georg. *Virginibus* bacchata *Lacænis Taygeta*. Al. *Bacchatam*, id eſt, vitibus conſitam. 31 In montibus. 32 Inſulam. 33 A pabulo, quo abundat: vel a marmore viridi: inſignem maris Ægæi inſulam. 34 Niveo marmore nobilem. 35 Unde & σποράδες dictæ hæ inſulæ: & *freta hæc terris concita*. Præferunt alii lectionem *concita*, id eſt, æſtu ſcil. crebro & reciprocis undis commota. 36 Ægæum. 37 Inſulas in circuitu in morem Cycladis vaſtas, & circa Delon in orbem ſitas. 38 Inſulis toto mari ſparſis, & quaſi diſſeminatis. 39 Præternavigamus, prætervehimur.

1 Nauticus exoritur 2 vario certamine 1 clamor:
Hortantur ſocii, Cretam 3 proavoſque petamus.
Proſequitur 4 ſurgens a puppi ventus 5 euntes,
Et 6 tandem 7 antiquis 8 Curetum 9 allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ 10 molior urbis,
11 Pergameamque voco & Lætam 12 cognomine gentem
Hortor 13 amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere ſicco 14 ſubductæ 15 litore puppes;
16 Connubiis arviſque novis operata juventus;
17 Jura domoſque 18 dabam: 19 ſubito cum tabida 20 membris,
Corrupto 21 cœli tractu, 22 miſerandaque 23 venit
Arboribuſque ſatiſque 24 lues, & 25 lethifer annus.
Linquebant dulces 26 animas, aut 27 ægra 28 trahebant
Corpora, 29 Tum 30 ſteriles 31 exurere 32 Sirius agros:
Arebant herbæ, & victum ſeges 33 ægra negabat.
Rurſus ad oraclum 34 Ortygiæ 35 Phœbumque 36 remenſo
Hortatur pater ire mari, 37 veniamque precari.
Quem feſſis finem rebus 38 ferat: unde laborum
39 Tentare auxilium jubeat: quo vertere 40 curſus.
41 Nox erat, & terris animalia ſomnus 42 habebat.
Effigies ſacræ divum, 43 Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediiſque ex ignibus urbis



1 Nautarum hortantium ſe invicem. κέλευσμα. 2 Quia cum ſecundo uterentur vento, certatim incumbebant veloci navigationi. 3 Majores noſtros. 4 Flans a poſteriori parte navis, & ita a tergo. 5 Nos proficiſcentes. 6 Poſt longa deſideria, vel poſt bidui navigationē. 7 Unde antiquam originem traximus. 8 Populorum in Creta, qui primi cultores ejus fuerunt. 9 Infra: *Ignarique viæ Cycladum allabimur oris*. 10 Cum mole exſtruo. 11 Urbem ſc. Pergamus inter Cretæ urbes agnoſcunt Geographi vet. 12 Urbis. 13 Sacrificia celebrare: vel domos privatas exſtruere, & arcem juxta in editiore loco ad defenſionem, vel, tecta arci imponere, per Hypallagen. 14 Erant. 15 In litus. 17 Conjugia contrahere, agros ſignare & colere cœpere juvēes: ſed n̄ niſi auſpiciis ſūptis & peractis ſacrificiis. Vel juventus erat fere operata, id eſt, ſacrificia fecerat propter conjugia, & arva jam primum ab eis arata. Virg. 1. Georg. *Sacra refer Cereri, lætis* operatus *in herbis*. 17 Civitatis. 18 Eis. 19 Occaſio ad cognitionem erroris circa interpretationem oraculi Deliaci. Deſcribit autem peſtem a cauſis ſuis. 20 Hominum. 21 Aeris regione, aut climate. 22 Miſerandos nos faciens. 23 Exorta eſt. 24 Peſtis: redi ad 3. Georg. ſub finem libri. 25 Mortem per peſtem adferens. 26 Vitam ſuam, id eſt, moriebantur. 27 Illa infirma. 28 Eas animas, id eſt, anhelitum, id eſt, afflabantur peſte. 29 Inſuper. 30 Quos exurendo ſteriles effecit. 31 Exurebat. Enallage modi. 32 Stella in ore cãis, cujus ex ortu intollerabilis calor in terra ſentitur. *Jam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos Ardebat*, &c. 4. Georg. 33 Et ipſa lue facta, propter peccatum Anchiſæ, oraculi perperam interpretati de Creta, nõ de Italia. 34 Deli, in quo Apollo oracula edebat. Vide ſupra 35 Ad Apollinem. 36 Renavigato. 37 Hanc gratiam, ut dicat. *Quem feſſis*, &c. 38 Conſtituat. 39 Attentando obtinere. 40 Navigationis noſtræ. 41 Sic L. 4. *Nox erat & placidum carpebant feſſa ſoporem corpora*. Docet, quomodo Dii penates cohortati ſint, in liquam proficiſci. 42 Occupabat. 43 De his l. 1. & 2. ſupra.

Extuleram, viſi ante 1 oculos adſtare 2 jacentis
In ſomnis, 3 multo manifeſti lumine, qua 4 ſe
Plena per 5 inſertas 4 fundebat Luna feneſtras.
Tum ſic 6 affari & curas his demere dictis:
Quod tibi 7 delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit, & tua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, 8 Dardania incenſa, 9 tuaque arma ſecuti;
Nos 10 tumidum 11 ſub te 12 permenſi claſſibus æquor:
Idem venturos 13 tollemus in aſtra 14 nepotes,
Imperiumque 15 urbi dabimus. Tu 16 mœnia 17 magnis
Magna para, longumque fugæ ne 18 linque laborem.
Mutandæ 19 ſedes. 20 Non hæc tibi 21 litora ſuaſit
Delius, aut 22 Cretæ juſſit conſidere Apollo.
23 Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.
Œnotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
24 Hæ nobis 25 propriæ ſedes: 26 hinc 27 Dardanus ortus,
27 Jaſiuſque pater, genus a 28 quo principe 29 noſtrum.
Surge age, & hæc lætus longævo dicta 30 parenti
31 Haud dubitanda refer: 32 Corythum, terraſque requirat
33 Auſonias. 34 Dictæa negat tibi Juppiter arva.
Talibus 35 attonitus viſis, ac 36 voce deorum,
(37 Nec ſopor illud erat; ſed coram agnoſcere 38 vultus,
39 Velataſque comas, præſentiaque ora videbar:

1 Meos. 2 Cubantis mei. 3 Mihi viſibiliter apparentes. 4 Lumen ſ.um in ſundebat. inſpergebat. 5 Quæ ædibus interpoſitæ erant. 6 Affari & alloqui viſi ſunt, ac certiores facere, quonam flectendum ſit iter. 7 Poſtquam delatus fueris in Delon. 8 Troja. 9 Tuam protectionem, tuum imperium ſecuti ſumus. 10 Procelloſum. 11 Sub ductu tuo. 12 Perfecte menſi ſumus, id eſt, pernavigavimus. 13 Extollemus. 14 Poſteros tuos. 15 Romæ. 16 Romæ ſc. ſeptemmontes comprehendentis. 17 Nepotibus, poſteris. 18 Relinque. 19 Habitationes, id eſt, diſcedendum eſt e Creta. 20 Confirmat ad auctoritate oraculi Deliaci: quod perperam interpretatus fuit Anchiſes. 21 Habitanda. 22 In Creta. 23 Topographia Italiæ, a nominis ratione, incolarum antiqmtate, rei militaris gloria, pubertate ſoli, & a majoribus, qui inde Phrygiā primi coloniam deduxere. Habētur quatuor ai verſus l. 1. ex ore Ilionei. 24 Heſperia, aut Italia. 25 Perpetuæ. 26 Ex his regionibus Italiæ. 27 Jaſius & dardanus filii Coriti, regis Hetruriæ, de hæreditate patris defuncti, decertarent, Siculus Hiſpaniæ rex, Atlantis filius literis Jaſii accitus fratres pacavit, Dardanus poſtea Jaſium fratrem per ſcelus interceptum peremit. Quod parricidium ulturus avunculus Siculus, Dardanum Hetruria expulit. Ille primum Samothraciam, inde in Aſiam delatus, Ilium condidit: ab illo Erichthonius, Tros, Ilus, Laomedon, Priamus. 28 Quorum priori & principe viro Dardano. 29 Trojanum. 30 Anchiſæ. 31 Certiſſima & veriſſima. 32 Hetruriæ opp. a Corio rege conditum: unde Dardanus venit. 33 Italas, ab Auſone Ulyſſes & Calypſus filio. 34 Cretenſia *Dicte* mons Cretæ: hinc *Dictæus*, id eſt, Cretenſis. 35 Stupefactus viſionibus. Eſt autem. *Viſum*, cum res uſuvenit eodem modo, quo apparuit. 36 Reſponſa. 37 Nec videbam illud per inſomnia. 38 Penatium Deorum. 39 Vittis.

Tum 1 gelidus toto manabat corpore 1 ſudor.
2 Corripio e 3 ſtratis corpus tendoque 4 ſupinas
Ad cœlum cum 5 voce manus, & 6 munera libo
7 Intemerata 8 focis. Perfecto lætus 9 honore
Anchiſen facio 10 certum, 11 remque ordine pando.
12 Agnovit 13 prolem ambiguam, 14 geminoſque parentes.
Seque 15 novo veterum deceptum errore 16 locorum.
17 Tum memorat: nate, 18 Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales 19 caſus 20 Caſſandra canebat.
Nunc 21 repeto hæc generi portendere debita noſtro:
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna 22 vocare.
Sed quis ad 23 Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? 24 aut quem 25 tum vates Caſſandra 26 moveret?
27 Cedamus Phœbo, & moniti 28 meliora ſequamur.
Sic 29 ait: & cuncti 30 dictis paremus 31 ovantes.
Hanc 32 quoque deſerimus 33 ſedem, paucisque 34 relictis
Vela 35 damus, vaſtumque 36 cava trabe currimus æquor.
Poſtquam 37 altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undique, & undique pontus:
Tum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit 38 imber,
39 Noctem, hyememque ferens, & 40 inhorruit unda tenebris.
41 Continuo venti volvunt mare, 42 magnaque ſurgunt
Aequo-

1 Qui ſtuporem indicat. 2 Celeriter rapio. 3 Lectis. 4 Surſum erectas. 5 Prece ſequenti. 6 Thus & vinum offero. 7 Rite perfectas. 8 Aris Deorum Penatium. 9 Honorifico ſacrificio. 10 Certiorem, Gradus pro gradu. 11 Aperio omnia, quo ordine dicta & facta ſint. 12 Pater Anchiſes agnovit ſtatim errorem ſuum, ex geminis originis authoribus, Dardano multo ante ex Italia, Teucro longo poſt tempore in Phrygiam ex Creta profecto. 13 Gentem Trojanam duplicem, vel, incertam, quo parente, Dardano ne an Teucro, dicatur orta. 14 Duos: Dardanum ſc. & Teucrum. 15 Inſolito. 16 Cretæ & Italiæ. 17 Deinde eloquitur. 18 Fatigate, exercitate totum decennium proximum fatis Trojanis debitis. 19 Eventus miſeros, ut diu erraremus Italiam quærentes. 20 Priami filia & vates. 21 Memoria ſc. id eſt, memini fata denuntiaſſe & ſignis prædixiſſe, hæc eventura noſtro generi. 22 Exoptare. 23 Italiæ. 24 Vaticiniorum fide ſublata, *Dei juſſu non unquam credita Teucris*: ſupra Æn. 2. 25 Cum obſidione urbs noſtra premeretur. 26 Incitaret ad credendum. 27 Pareamus monitis Phœbeis quæ Italiam ſignificant. 28 Quam hic nacti ſumus, unde dira peſte propellimur. 29 Anchiſes. 30 Monitis ejus. 31 Lætitia exultantes. 32 Ut prius Thraciam deſeruimus. 33 Civitatem in Creta jam exſtructam. 34 Qui Pergamum, novam a ſe conditam urbem, incolerent. Al. *relictis*, id eſt, peſtilentia abſumptis. 35 Ventis. 36 Nave incurrimus. 37 Profundum mare, uti eſt in medio. 38 Nubes denſa. 39 Caliginem & tempeſtatem pluvioſam, qualis hyberno tempore eſſe ſolet. 40 Facta eſt horrida. 41 Aſſiduo motu. 42 Integræ convolutiones aquarum oriuntur.

Aequora. Diſperſi jactamur 1 gurgite vaſto,
2 Involvere diem nimbi, & 3 nox humida cælum
Abſtulit. 4 Ingeminant abruptis nubibus 5 ignes,
6 Excutimur curſu, & 7 cæcis erramus in undis.
Ipſe diem noctemque 8 negat diſcernere 9 cœlo,
Nec meminiſſe viæ media 10 Palinurus in unda.
Tres adeo 11 incertos cæca caligine 12 ſoles
Erramus 13 pelago: 14 totidem ſine 15 ſidere noctes.
Quarto terra die primum ſe 16 attollere tandem
Viſa, 17 aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt; remis 18 inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, & 19 cærula verrunt.
20 Servatum ex undis 21 Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades 22 Graja ſtant nomine dictæ,
23 Inſulæ in Jonio magno quas 24 dira Celæno,
25 Harpyæque colunt, aliæ, 26 Phineja poſtquam
27 Clauſa domus 28 menſaſque metu liquere priores.
29 Triſtius haud 30 illis monſtrum, nec ſævior ulla
Peſtis, & ira deum 31 Stygiis ſeſe extulit undis.
32 Virginei 33 volucrum vultus, fœdiſſima ventris
34 Proluvies, 35 uncæque manus, & pallida ſemper
Ora 36 fame. 1 Huc

1 Mari amplo. Sic 1. Æn. *Apparent rari nantes in* gurgite vaſto. 2 Nubes pluvioſæ implicuerunt claritatem diurnam. 3 Nubes pluvioſa aſpectu cœli oculis noſtris eripuit. 4 Sc. id eſt, ingeminantur, multiplicantur fulgura, crepant tonitrua. 5 Coruſcationes & fulmina. 6 A propoſito itinere avertimur. 7 Tenebroſis, in quibus nulla patebat certa via. 8 [illegible] *ſe poſſe*. 9 Per inſpectionem cœli. 10 Gubernator regiæ navis peritiſſimus: de quo vide l. 5. 11 Dubios an dies, an nox eſſet. 12 Dies. 13 In [illegible]ri. 14 Etiam tres. 15 Apparitione cujuſvis ſideris. 16 Nam terra videtur exſurgere, cum litoribus appropinquamus. 17 Oſtendere. 18 Innitimur, ut ad terram appellamur. 19 Maria cerulei coloris invertunt remis ſuis. Metaphora a ſcopis ducta ad remos. 20 A ſubmerſione, & præſenti periculo naufragii liberatum. De nau is & oleaſtro l. 12. Servatis ex undis *ubi ſidere domi ſolebant*. 21 ἀπὸ τῆς στροφῆς, id eſt, *perverſione* quod Calais & Zethus, Boreæ filii alati, huc uſque Harpyias perſecuti, *revertebantur* in Arcadiam, ab Iride moniti, ne ulterius Jovis canes perſequerentur: cum prius *Plotæ* dictæ fuiſſent hæ inſulæ. 22 Vocabulo Græco, nam στροφὴ eſt *reverſio*, ut diximus. 23 Dari. 24 Execrabilis. 25 Monſtrua volucris & rapacis, unde & nomen habent (nam ἁρπάζω, eſt *rapio*) tria. Aello, id eſt, Ἐλῶν ἀλλό *alienum tollens*, Ocypete, id eſt, *citius auferens*. Celæno, Celænum Græci *nigrum* vocant, *Harpyias malas*, pro nequiſſimis mulieribus uſurpaſſe videtur Apulejus. 26 Phineus rex Arcadiæ, liberos ex priore uxore, ſuaſu Harpalicis ſuperinductæ iis novercæ excæcavit. Hanc impietatem Dii ulti & ipſum oculis privarunt, miſſis inſuper his monſtris, quæ cibos ejus fœdarent. 27 Harpyis, per Zethum & Calaim, Boreæ filios. 28 Regis Phinei, quam prius polluerant. 29 Execrabilius. 30 Harpyiis. 31 Infernalis Lacus. 32 Sunt ſc. quales virgines habent. 33 Harpyiarum. 34 Sordis effuſio. 35 Ungues curvi, Græci καμψώνυχες. 36 Voracitate.

1 Huc ubi 2 delati portus intravimus: ecce
3 Læta boum 4 paſſim campis armenta videmus,
5 Caprigenumque pecus, nullo cuſtode, per 6 herbas,
7 Irruimus 8 ferro, & Divos ipſumque vocamus
9 In partem prædamque Jovem. Tum litore curvo
Extruimuſque 10 toros, dapibuſque epulamur opimis.
At ſubitæ 11 horrifico lapſu de montibus adſunt
Harpyæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
12 Diripiuntque 13 dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo: tum 14 vox tetrum dira inter odorem.
Rurſum in 15 ſeceſſu longo ſub rupe cavata,
Arboribus clauſi circum atque horrentibus umbris
Inſtruimus menſas, ariſque 16 reponimus ignem.
Rurſum ex 17 diverſo cœli 18 cæciſque latebris
19 Turba 20 ſonans prædam 21 pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capeſſant,
Edico, & dira bellum 22 cum gente gerendum.
Haud ſecus ac juſſi 23 faciunt 24 tectoſque per herbam
Diſponunt enſes, & ſcuta 25 latentia 26 condunt.
Ergo ubi 27 delapſæ ſonitum per curva dedere
Litora: 28 dat ſignum 29 ſpecula 30 Miſenus ab alta
31 Ære cavo, 32 Invadunt ſocii, & 33 nova prælia tentant,
34 Obſcœnas 35 pelagi ferro 36 fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celerique fuga 37 per ſidera lapſæ
38 Semeſam prædam & 39 veſtigia fœda relinquunt.
40 Una in præcelſa conſedit rupe 41 Celæno, 1 In-

1 In has Harpyiarum inſulas. Docet quomodo ab Harpyiis infeſtati fuerint. 2 Neceſſitate ſc. nam ſponte venimus, non deferimus, niſi neceſſitate. 3 Pinguia: vel, per Hypallage. Nos læti. 4 Paſci ubique. 5 Caprorum & caprarum. 6 Paſcua. 7 In armenta & gregem. 8 Telis ferreis 9 In prædationem & participationem prædæ. Moris enim erat Romanis, ad prædam exituris, ut Jovi prædatori partem voverent. 10 Lectos diſcubitorios ex herbis intortis: qui in unoquoque toro tres erant ad capiendum cibum parati. 11 Horrifice labentes. 12 In diverſum trahentes rapiunt. 13 Noſtras. 14 Sc. *auditur*. 15 Loco ſecreto. 16 Iterum ponimus, id eſt, iterum ſacrificamus Jovi, quem in partem prædæ invocaveramus 17 Tractu vel, diverſis partibus aeris. 18 Obſcuris, occultis. 19 Harpyiarum. 20 Volans, clangens. 21 Unguibus. 22 Cum crudeli animantium genere. 23 Socii. 24 Tegunt & diſponunt, ut ex inopinato eas ita adoriantur. 25 Quæ occultando latere faciebant. 26 Abſcondunt. 27 Harpyiæ deorſum lapſæ de rupe. 28 Incundi prælii, id eſt, claſſicum canit. 29 A loco editiore, unde ſpeculabantur opportunitatem invadendi. 30 Tibicen: *quo non præſtantior alter Ære ciere viros Martemque accendere cantu*. l. 6. 31 Lituo, tuba. 32 Harpyias. 33 Inſolita: vel, quia rarum eſt pugnare cum Harpyis: vel, quia vulnerari non poterant. 34 Adverſa portendentes. 35 Circa pelagus verſari ſolitas. Ideo Terræ & ponti, ut alii, Neptuni filias: inde mox, *regno patrio*, id eſt: Neptunio inſula ſc. 36 Trucidare, dilacerare. 37 In ſublime. 38 Semivoratam. 39 Indicio unguium fœdarum. 40 Harpyiarum. 41 Nomine.

1 Infelix vates, 2 rupitque hanc pectore vocem:
3 Bellum etiam 4 pro cæde boum ſtratiſque juvencis,
5 Laomedontiadæ, 6 bellum ne inferre paratis?
Et 7 patrio 8 Harpyias inſontes pellere regno?
9 Accipite ergo animis, atque hæc mea figito dicta.
Quæ Phœbo 10 pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis * Furiarum ego 11 maxima 12 pando.
13 Italiam curſu petitis ventiſque 14 vocatis,
15 Ibitis Italiam, 16 portuſque intrare licebit:
Sed non ante 17 datam cingetis mœnibus urbem,
Quam vos 18 dira fames noſtræque injuria 19 cædis
20 Ambeſas 21 ſubigat 22 malis abſumere menſas.
23 Dixit, & in ſylvam pennis ablata 24 refugit.
At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis
25 Diriguit: 26 cecidere animi: nec jam amplius armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere 27 pacem,
* Sive 28 deæ, ſeu ſint * diræ obſcœnæque volucres,
Et pater Anchiſes, 29 paſſis de litore 29 palmis,
Numina magna vocat, 30 meritoſque indicit honores.
DI prohibete 31 minas: DI 32 talem avertite 32 caſum:
Et placidi ſervate 33 pios. Tum litore funem
Diripere, 34 excuſſoſque jubet 35 laxare rudentes.
36 Tendunt vela Noti: 37 fugimus ſpumantibus undis,

Qua

1 Nuntia infelicitatis: ut Homer. *μάντος κακῶν*. 2 Violenter expreſſit, id eſt, locuta eſt hoc modo. 3 Exordium abruptum, & cum ſtomacho enunciatum, continens expoſtulatoriam de injuria & damno acceptis. 4 Quia occidiſtis boves noſtros, & quia proſtraviſtis juvencos noſtros: 5 Trojani, a perfido rege Laomedonte denominati & inſtituti, qui Deos, Apollinem & Neptunum, fraudavit, mercede ſua. 6 Repetitio emphatica. Q. q. ubi veniam precari debebatis & damnum reponere, injuriam majorem infertis. 7 Patris noſtri neptuni. 8 Quæ vobis, priuſquam boves auferretis nihil nocuimus. 9 Intelligite hæc mea dicta & intellecta memoriæ mandate. 10 Jupiter. * Eaſdem enim Harpyias & Furias eſſe volunt: apud inferos ſc. Furias & Canes; apud Superos, Diras & Aves: in medio: Harpyas. 11 A ſua autoritate. 12 Manifeſto, declaro. 13 Vaticinium Harpyias. 14 Invocatis in auxilium veſtrum. 15 Pervenietis quidem in Italiam. 16 Italicos. 17 Conceſſum vobis a Diis. 18 Dirum Harpyiæ Celænus vaticinium: cui etiam eventus reſpondit. l. 7. *Heus etiam menſas conſumimus, inquit Julus.* 19 In boves & juvencos noſtros illatæ. 20 Circumeſas, circumroſas. 21 Compellat, cogat. Sic l. 6. *Caſtigatque, auditque dolos*, ſubigitque *fateri*. 22 Mandibulis ac dentibus devorare quadras ſive orbiculos paniceos, e quibus cibum ſumebant, quique carnibus ſubjiciebantur. 23 Cæleno. 24 Avolavit, ne placari poſſet a Trojanis. 25 Congelatus eſt. Sic ſupra: *Gelidusque coit formidine ſanguis.* 26 Animi ſociorum labefacti ſunt. Propert. cecidit *ſpiritus ille tuus.* 27 Veniam. 28 Quæcunque eſſent, quæ futura præſciebant & prædicebant. 29 Extenſis manibus. 30 Sacrificiis congruentia, aut quæ mercantur expiationem, ſolemni ritu denuntiat. 31 Quæ minatur dira Cæleno. 32 Tam diram famem. 33 Religioſos Trojanos. 34 Extenſos. 35 Explicare ventis ſines velorum & antennarum. 36 Extendunt. 37 Celeriter avehimur.

Qua curſum ventuſque, gubernatorque vocabant.
Jam 1 medio apparet fluctu 2 nemoroſa 3 Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & 4 Neritos ardua ſaxis.
5 Effugimus ſcopulos Ithacæ, 6 Laertia regna.
Et terram 7 altricem 8 ſævi 9 execramur Ulyſſis.
Mox & 10 Leucatæ 11 nimboſa cacumina montis:
Et 12 formidatus nautis 13 aperitur Apollo.
14 Hunc petimus feſſi, & parvæ ſuccedimus 15 urbi.
16 Anchora de prora jacitur, ſtant 17 litore puppes.
Ergo 18 inſperata tandem tellure potiti,
19 Luſtramurque Jovi, votiſque incedimus 20 aras;
21 Actiaque 22 Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent 23 patrias oleo 24 labente 25 palæſtras
Nudati ſocii. 26 Juvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per 27 hoſtes,
28 Interea 29 magnum ſol circumvolvitur 29 annum,
Et 30 glacialis hyems Aquilonibus 31 aſperat undas.
32 Ære cavo clypeum, magni geſtamen 33 Abantis,
Poſtibus 34 adverſis 35 figo, & rem 36 carmine ſigno:

1 Aeneas

1 Sc. 2 Sylvoſa. 3 Græciæ inſula. 4 Mons Ithacæ: a quo Ulyſſes *Neritius* eſt dictus. 5 Celeriter tranſiturus. 6 In quibus regnabat Laertes pater Ulyſſi. Scopulos autem per irriſionem *Regna* vocat. 7 Nutricem, alumnam. 8 Trojæ domitoris, ut cujus fraude maxime urbs Troja deleta fuit. 9 Deteſtamur. 10 Montis Epiri, a petris λευκαῖς, id eſt, *coloris albi*, dicti. 11 Summitates, in quibus jugiter ſunt nubes & venti. 12 Propter ſcopulos naufragos evitatum promontoriũ, in quo templum Apollinis. 13 Oſtenditur, procul apparet. 14 Apollinem, id eſt, templum. 15 Actio: apud quod cum Antonio & Cleopatra Auguſtus felici prælio congreſſus eſt. 16 Ferramentum utrinque uncum, quod in vadum immiſſum funibus naves retinet: ne tempeſtate, loco moveantur. Gr. ἄγκυρα 17 Sc. *in*. 18 Quia non ſperabamus potiri. 19 Jovi ſacrificando peccatum noſtrum expiamus, ob piaculum in ejus canes Harpyas commiſſum, vel etiam, læti gratias acturi quod Græcas evaſiſſemus urbes & hoſtes, alluſum ſimul ad luſtrum Rom. quia ludi iſti quinquennales. 20 Templi Apollinis in Actiaco litore. 21 Ludos Actiacos ab Auguſto Cæſ. inſtitutos in litore juxta Actiũ: Ambracii ſinus promontorium, ob victoriam ibi de Cleopatra & Antonio relatam. 22 Trojanis: luctâ ſc. palæſtra, idque nudi & uncti. 23 Quales in patria exercere ſolebant. 24 Defluente: ungebantur enim oleo, priuſquam palæſtram inirent. 25 *Palæſtra* proprie locus eſt, in quo adoleſcentes luctatores nudi & oleo perfuſi quondam luctabantur: πάλη enim *lucta* eſt: a qua hæc vox ad reliqua exercitia eſt tranſlata. 26 Delectat eos. Publici gaudii rationem reddit, quod ſc. per medias hoſtium urbes huc uſque penetraſſent. 27 Græcos. 28 Dum ludis intenti erant ſocii. 29 Per circulum ac orbem anni Solaris, qui eſt 12 menſium. Addidit ergo *Magnum*, ne Lunaris annus, qui eſt 30 dierum, intelligeretur. Vide Macrob. de Som. Scip. l. 2. c. 11. 30 Glaciem congelans. 31 Exaſperat: ideo ventus ad navigandum ſuadebat. 32 Qui erat ex ære cavo. 33 Græci alicujus cum Androgeo ab Ænea victi, & ſpoliati: namque de Abante Trojano mentio rurſus. l. 10. 34 Contra non poſitis. 35 Affixo, ſc. *abiturus* 36 Titulo unius verſus.

1 Æneas hæc 2 de Danais 3 victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & conſidere 4 tranſtris.
5 Certatim ſocii 6 feriunt mare, & æquora 7 verrunt.
Protinus 8 aerias 9 Phæacum abſcondimus arces,
Litoraque Epiri 10 legimus, 11 portuque ſubimus
Chaonio, & celſam 12 Buthroti aſcendimus urbem.
13 Hic incredibilis rerum fama 14 occupat aures,
15 Priamiden Helenum 16 Grajas regnare per urbes,
Conjugio 17 Aacidæ Pyrrhi 18 ſceptriſque potitum;
Et 19 patrio Andromachen iterum 20 ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus 21 amore
Compellare virum, & 22 caſus cognoſcere tantos
Progredior portu, claſſes 23 & litora linquens.
24 Solemnes 25 tum forte dapes, & 26 triſtia dona,
Ante urbem in luco 27 falſi Simoentis ad undam
28 Libabat 29 cineri Andromache. 30 Maneſque vocabat
Hectoreum 31 ad tumulum, viridi quem 32 ceſpite 33 inanem
Et 34 geminas, 35 cauſſam lacrymis, 36 ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, & Troja circum
Arma 37 amens vidit; magnis exterrita 38 monſtris
39 Diriguit viſu in medio; calor oſſa reliquit.

1 La-

1 Sc. *conſecravit*. 2 Sc. *detractis*. 3 Qui ſe victores gloriantur. 4 In tabulis navium, in quibus remiges ſedere ſolent, quæ proprie *Tranſtra* aut *Juga* dicuntur. 5 Cum certamine. 6 Remis verberant, ut naves propellant. 7 Invertunt remis ſuis. Metaphora a ſcopis ducta ad remos, ut ſupra diximus. 8 Valde altas, quæ ambæ ſunt in montibus extructæ. 9 Corcyram (inſulam inter Epirum & Calabriam, ubi Alcinoas, rex Phæacum, qui Ulyſſem hoſpitio ſuſceperat, regnabat) e conſpectu amittimus. 10 Præter navigamus. 11 Et intramus regionem illam per portum Chaonium. 12 Id eſt Buthrotum. 13 In hoc portum. 14 Increpuit auribus noſtris. 15 Priami filium. 16 Sortitum partem Epiri, ut cui poſt cædem Pyrrhi ceſſerit uxor ejus Andromache cum regno. 17 Pronepotis Æaci. Æacus enim genuit Peleum: Peleus Achillem; Achilles Pyrrhum. 18 Imperio, quod per ſceptrum ſignificatur. 19 Trojano, ſc. Heleno qui erat de patria priori mariti Hectoris, fratris Helenis 20 Jure conceſſam 21 Deſiderio & affectu alloquendi Helenum. 22 Rerum eventus. 23 Ad litora appulſas. 24 Legitima & anniverſaria ſacrificia. 25 Cum advenirem. 26 Funebria, & ad luctum pertinentia. 27 Repræſentat: hic in Epiro ab Heleno, & nuncupati ad memoriam Trojani illius fl. 28 Sacrificabat, ad placandum forte. 29 Hectoris. 30 Umbras Hectoris. 31 Juxta. 32 Sc. *de*. 33 Sine cadavere. Cenotaphium intelligit, qualia erigi ſolent iis quorum corpora haberi non poterant, ne ſc. omni ſepulturæ honore deſtituti, Stygiam paludem tranſnare non poſſent. 34 Unam Hectori marito, & alteram Aſtyanacti filio, ut Ecl. 5. *Ecce duo tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo*: binis ſc. honorabant Deos & heroas. 35 Deflens cauſam parentationis: quia duo chariſſima pignora amiſerat. 36 Cum ſacrificatione extruxerat. 37 Propter occurſum Aeneæ inopinatum. 38 Viſo miro & inexpectato. Monſtri enim ſimile erat, Trojanos, & præcipue Aeneam *in Epirum deſcenſurum*. 39 Obſtupuit.

1 Labitur & longo 2 vix tandem 3 tempore fatur.
4 Verane te 5 facies 6, verus mihi nuncius 7 affers,
Nate 8 dea? vivis ne, aut ſi lux 9 alma 10 receſſit.
11 Hector ubi eſt? dixit, lacrymaſque effudit, & omnem
Implevit 12 clamore locum. 13 Vix pauca 14 furenti
15 Subjicio, & 16 raris turbatus vocibus hiſco.
Vivo equidem, vitamque 17 extrema per omnia duco.
Ne dubita: nam 18 vera vides.
Heu! quis te caſus 19 dejectam conjuge 20 tanto
Excipit? aut quæ 21 digna ſatis fortuna reviſit?
22 Hectoris, Andromache 23 Pyrrhin' connubia ſervas?
24 Dejecit vultum, & demiſſa voce locuta eſt:
25 O felix una ante 26 alias 27 Priameja virgo,
28 Hoſtilem ad tumulum Trojæ ſub mœnibus altis
29 Juſſa mori, 30 quæ 31 ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris 32 heri tetigit captiva 33 cubile!
34 Nos, 35 patria incenſa, diverſa per æquora vectæ,
36 Stirpis Achilleæ faſtus, 37 juvenemque ſuperbum,
38 Servitio enixæ tulimus: qui 39 deinde ſecutus

1 Le-

1 Animi deliquio concidit. 2 Cum difficultate. 3 Sc. *poſt.* 4 in hac parte habetur ſermo Andromaches ad Æneam adventantem, & Æneæ ad illam: 5 Species adferte. 6 Non ſimulatus. 7 Præſentas. 8 Venere. 9 Quæ alit viventes. 10 A te, id eſt, ſi mortuus es, & non verus nuntius tui es, ſed umbra ab inferis deſcendens. 11 Maritus meus, cui hæc ſacrificia libo. 12 Ejulatu. 13 Cum difficultate. 14 Affectu & dolore conſternatæ, impatienterque dolenti Andromache. 15 Adjicio. 16 Attonitus commiſeratione in Andromachen (quam lacrymantem vidi) aperio & loquor verbis, per intervalla prolatis, aut paucis. 17 In extremis miſeriis & periculis 7. annorum ſurſum deorſum aditis. 18 Verum & vivum hominem non ſimulato corpore. 19 Privatam. 20 Quantus erat Hector. 21 Maritis tuis, cum iterum ſis patrio conjuncta marito Heleno. 22 *Sc. uxor.* 23 An perſeveras in conjugio ejus, cujus pater Hectorem occidit? Q. q. indigniſſimum eſt. 24 Pudibunda, ſive præ pudore. 25 O felix eſt. Collatione malorum Polyxenæ, ſuam calamitatem exaggerat Andromache. Macrob. Sat. I. 4. 6. 26 Virgines. 27 Polyxena Priami filia, a Pyrrho ad placandos manes patris Achillis ob amorem ejus in Apollinis templo a Paride occiſi, mactata ad tumulum Achillis. Immolationem Polyxenæ deſcribit Ovid. 13. & Catul. De nupt. 28 Achillis hoſtis. Hoc cum ſuo exilio comparat. 29 A Pyrrho. Quod minus acerbum eſt, quam mori non poſſe, cum velis. 30 Quæ ſortitione ceſſit nemini Græcorum, ut ego, quæ primo Hectori, deinde Pyrrho, & rurſus Heleno, & reliquæ Trojanæ primariæ. 31 Sortitiones. 32 Domini alicujus. 33 Thalamum. 34 Ego. 35 Troja igni cremata. 36 Pyrrhi ſuperbiam. 37 Pyrrhum ſc. cujus pater Achilles præter alios Hectorem & Troilum: filius, patre crudelior, Politem, adeoque ipſum Priamum filiamque Polyxenam trucidarit: hujus ego factum tuli, inquit. 38 Quæ peperi Pyrrho in ſervitute filium Moloſſum. 39 Poſtquam me ſortitus erat. Tranſitio, qua exponit, quo modo a Pyrrhi ſervitio fuerit liberata.

1 Ledæam Hermionem, 2 Lacedæmonioſque Hymenæos,
3 Me famulam 4 famuloque Heleno tranſmiſit habendam,
Aſt 5 illum, ereptæ magno inflammatus amore
6 Conjugis, & 7 ſcelerum Furiis 8 agitatus, 9 Oreſtes
10 Excipit incautum, 11 patriaſque obtrûncat ad aras.
Morte 12 Neoptolemi regnorum reddita 13 ceſſit
Pars 14 Heleno: 15 qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a 19 Chaone 17 dixit:
18 Pergamaque 19 Iliacamque 20 jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedere?
Aut quis te 21 ignarum noſtris Deus appulit oris?
Quid puer 22 Aſcanius? 23 ſuperatne, & veſcitur aura?
24 Quem tibi jam Troja *,*
Ecquæ jam 25 puero eſt amiſſæ cura 26 parentis?
Ecquid in 27 antiquam virtutem, animoſque viriles,
Et pater Æneas & 28 avunculus excitat Hector?
29 Talia 30 fundebat lacrymans, 31 longoſque ciebat
32 Incaſſum fletus: cum ſeſe a mœnibus 33 heros
Priamides 34 multis Helenus comitantibus affert,
Agnoſcitque ſuos, lætuſque ad limina ducit,
Et 35 multum lacrymas verba inter ſingula fundit.

1 Pro-

1 Ledæ neptem, filiam Helenæ, & Menelai, a quo deſponſata ſibi fuerit, repetit Pyrrhus: & ipſe ab Oreſte, dum ſacris operaretur, cæſus. 2 Nuptias Hermiones Laconicæ, id eſt, infelices, quales erant Clytemneſtræ & Helenæ. 3 Ut captiva nuberem captivo. 4 Paronomaſia. 5 Pyrrhum. 6 Hermiones: quia eripuit Hermionem Oreſti. 7 Ob interfectam a ſe matrem Clytemneſtram, quod cum Ægiſtho, qui patrem occiderat, adulterium commiſiſſet. 8 Vexatus, impulſus. 9 Filius Agamemnonis & Clytemneſtræ. 10 Adoritur ſibi non præcaventem. 11 Sibi patrique fatales, Achilles enim a Paride ad aram item Apollinis Thymbræi extra Trojam, Neoptolemus Delphis ad aram item Apollinis ab Oreſte interfectus. Vel. *patrias*, id eſt Achilleas: quas Achilli patri ſuo extruxerat. 12 Pyrrhi. 13 Jure obvenit: quia genuerat filium, qui poſt mortem patris moriens, matri reliquit portionem regni. 14 Marito meo. 15 Helenus. 16 Fratre ſuo, id eſt, Heleni: qui, ita poſcente oraculo, devoverat ſe ut ſervarentur ſocii Heleni: graſſante ſæva inter eos peſte. 17 Denominavit. 18 Repræſentata & delineata ad formam antiquæ Trojæ. 19 Quam ilium appellavit. 20 Montibus. Pars pro toto. 21 Ignorantem quod hic eſſemus. 22 Sc. *agit*. 23 An supereſt, ſupervivit, ſuperſtes eſt? 24 Ἀπροσιώπησις, ſenſu & verſu imperfectus, ſupplent alii. *Quem tibi jam Troja peperit fumante Creuſa*. 25 Aſcanio. 26 Trojæ patriæ, quæ communis omnium eſt parens, non Creuſæ, quia ejus mortem Andromache ſcire non poterat, ut quidam volunt. 27 Majorum ſuorum. 28 Frater matris. Q. d. An ne aliquod paternæ virtutis ſpecimen in eo elucet? Anne avunculum ſuum Hectorem aliquando eſt præſtiturus? 29 Tales querelas. 30 Andromache. 31 Diu duraturos excitabat. 32 Fruſtra. 33 Heroica virtute præditus, rex & vates qui, interfecto Pyrrho, Chaonia potitus erat. 34 Quod in 1. dixit, *magna ſtipante caterva*. 35 Abunde.

1 Procedo, & 2 parvam Trojam, 3 ſimulataque magnis
Pergama, & 4 arentem 5 Xanthi 6 cognomine rivum
Agnoſco, Scææque 7 amplector limina portæ.
Nec non & 8 Teucri 9 ſocia ſimul urbe fruuntur.
10 Illos porticibus 11 rex 12 accipiebat in amplis.
13 Aulai in medio 14 libabant pocula 15 Bacchi,
Impoſitis 16 auro dapibus, pateraſque tenebant.
Jamque 17 dies, alterque dies proceſſit: & 18 auræ
Vela vocant, 19 tumidoque inflatur 20 carbaſus 21 Auſtro.
His 22 vatem aggredior dictis, ac talia 23 quæſo:
24 Trojugena, 25 interpres 26 divum, qui 27 numina Phœbi,
Qui 28 tripodas, 29 Clarii lauros, qui 30 ſidera ſentis,
Et 31 volucrum linguas, & 32 præpetis omina pennæ,
Fare age (namque 33 omnem curſum mihi proſpera dixit
34 Religio, & cuncti ſuaſerunt 35 numine divi

Ita-

1 Progredior ad urbem. 2 Ad repræſentationem magnæ & veteris Trojæ: ut ſupra, *falſi Simoentis*, ubi Pergama, Xanthus, Scæa porta. 3 Effiсta ad ſimilitudinem magnorum mœnia Trojana parve: condiderat enim aliam Trojam Helenus. 4 Sine aquis. Sic & Horat. Epod. 11. & Lucan. 7. l. *Parvus & in ſicco ſerpebat pulvere Xanthus*. 5 Fluvii Trojam interfluentis. 6 Cui cognomen erat. 7 Veneror in memoriam portæ illius Trojanæ, quæ ad σκαιὰν lævam ſita, vel ad Scæum promontorium, & exſtructa ad ſimilitudinem illius. 8 Socii mei. 9 Socialiter in urbem Buthrotum recipiuntur, ubi cives noſtri imperabant. 10 Teucros. 11 Helenus, qui in partem regni pervenerunt. 12 Convivio excepit, q. cœna adventitia. Sic Ter. Eun. Accipit *homo melius nemo, neque prolixius*. 13 Aulæ ſeu regiæ. Diæreſis, more veterum. Lucretio perfamiliaris, Diphthongus Græca αι quæ ε eſt. 14 More ſacrificantium abſumebant apud Helenum. 15 Vini Metonym. 16 Eſcariis aureis. 17 Unus. 18 Venti ſecundi leniter ſpirantes invitant nos ad vela paranda & navigandum. Alibi contra, *vocat jam carbaſus Auſtros*. 19 Ab effectu. 20 Velum ex carbaſo. 21 Vento. Species pro genere. 22 Helenum regem, qui & vates erat. 23 Precor. 24 O in Troja genite, Trojane. 25 Θεοπρόπεος vaticinandi perite ex afflatu numinis, aſtrologia, & augurio. 26 Voluntatis Deorum. 27 Divinitatem. 28 Revelationem factam apud tripodas Apollinis, id eſt, menſas in templo Apollinis Delphici, ſive ſuggeſti genus, quod conſcendebat Pytia ἄσθμοι δαιμόνιον hauſtura, quo temulenta, ut & δαφνηφάγος, lauro comeſa, reſponſum dedit v. ſupra, *mugire adytis cortina recluſis*. 29 Apollinis, (cui ſacra Claros inſ. velut alii, urbs Colophoniorum) oracula ſub lauro fieri ſolita. Vid. Pl. l. 15. c. 13. 30 Indicium aſtrorum. 31 Oſcines & præpetes obſervans: ex cantu ſc. & volatu avium divinas. 32 Auguria ex avium volatu afferre potes: nam aves, ex quarum cantu omnia prædicuntur, *Oſcines* dicuntur. 33 Hypallage, omnis religio mihi dixit curſum proſperum. 34 Pia & religioſa gens, ut Caſſandra, Creuſa, Hector: 35 Poteſtate divina, Apollinis ſpiritum intelligit, cujus afflatu omnia norunt vates.

Italiam petere &, terras tentare, 1 repoſtas:
Sola 2 novum, dictuque nefas Harpyia Celæno
3 Prodigium canit, & 4 triſtes denuntiat 5 iras,
6 Obſcœnamque famem ) quæ prima pericula vito?
7 Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
8 Hic Helenus, cæſis primum 9 de more juvencis,
10 Exorat pacem divum, vittaſque 11 reſolvit
Sacrati 12 capitis, meque 13 ad tua limina, 14 Phœbe,
Ipſe 15 manu multo 16 ſuſpenſum numine ducit:
Atque hæc deinde canit 17 divino ex ore 18 ſacerdos:
Nate dea, ( nam te 19 majoribus 20 ire per altum
21 Auſpiciis manifeſta 22 fides; ſic 23 fata deum rex
Sortitur, volvitque 23 vices; 24 is vertitur ordo ),
Pauca tibi e 25 multis, quo tutior 26 hoſpita 27 luſtres
Aequora; & 28 Auſonio poſſis 29 conſidere portu,
30 Expediam dictis ( prohibent nam 31 cætera 32 Parcæ
Scire 33 Helenum, farique vetat 34 Saturnia Juno )
35 Principio Italiam, quam tu jam 36 rere propinquam,
37 Vicinoſque 38 ignare paras 39 invadere 40 portus,
41 Longa procul 42 longis via 43 dividit 44 invia 42 terris.

1 An-

1 Remotas, longe poſitas. 2 Inauditum mihi. 3 Supra, hoc libro. 4 Incommodas nobis. 5 Deorum ſc. ob injurias ſibi illatas. 6 Nuntiaverat enim Celæno fore edendas menſas, & ferendam famem. 6 Indecoram, vel, quæ homines ad obſcœna compellit. 7 Age eloquere, quomodo poſſim evitare famem & reliqua pericula ac difficultates, quas Celæno mihi prædixit. 8 Hoc tempore. 9 Sacrificantium ſc. ad obtinendum divinandi beneficium. 10 Orando impetrat reconciliationē, aut favorem Deorum. *Exorare* proprie eſt orando impetrare id, quod petimus. 11 Laxat, ut demiſſæ pendeant: ritu ſacro. Nam hoc ſignificabant animo curis ſoluto ſe ad numen accedere. 12 Sui ſc. qui ſacerdos & vates erat. 13 Ad ingreſſum templi tui. 14 Apoſtrophe ad Apollinem. 15 Sua. 16 Religioſe anxium, ſollicitum & attentum de futuris. 17 Apollinis, id eſt, ut ab Apolline acceperat. 18 Helenus. 19 Majoribus fatis, quam quæ auſpiciis, egeant Jovis. 20 Navigare. 21 Perſuaſio eſt. 22 Res fataliter, id eſt, Deorum providentia futuras Jupiter ordinat, diſponit, per ſortes indicat. Alluſit enim ad ſortes Apollinis, cujus eſt ſacerdos. 23 Rerum. 24 Hæc ordinatio agitur. 25 Quæ mihi dicta ſunt. 26 Externa: vel, ut alii, vicina. 27 Circumnaviges: 28 Italico 29 Sedem capere. 30 Expedite dicam 31 Ut quæ de morte Anchiſæ, & etiam ipſius Aeneæ poſtea evenerant. 32 Tres illæ Deæ fatales originem, medium, & exitum omnium rerum diſponentes. De his vide Ecl. 4. 33 Sc. *me*. Tertia perſona pro prima. 34 Saturni filia. 35 Vaticinium Heleni. 36 Reris, id eſt, arbitraris. 37 E proximo: quia vicini ſunt. 38 Rerum futurarum. 39 Intrare. Metaphora a re militari 40 Sc. *quos*. 41 Non ſitu loci, ſed fatis negantibus; nam ex Epiro in Italiam brevis eſt tranſitus. 42 Per longas terras, in quas prius appelletis. 43 Ab ingreſſu tuo. 44 Immeabilis, ſuperatu difficilis.

1 Ante & 2 Trinacria 3 lentandus remus in undas,
Et 4 ſalis Auſonii 5 luſtrandum navibus 5 æquor,
6 Infernique lacus, 7 Aeæ æque 8 inſula 9 Circes.
Quam tuta poſſis 10 urbem 11 componere terra.
12 Signa tibi dicam: tu 13 condita mente teneto.
14 Cum tibi 15 ſollicito 16 ſecreti ad 17 fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus 18 ſus,
19 Triginta 20 capitum fœtus enixa, jacebit,
21 Alba, 22 ſolo recubans, albi circum 23 ubera 24 nati,
25 Is locus urbis erit, requies ea certa 26 laborum.
Nec tu 27 menſarum morſus horreſce futuros:
*Fata 28 viam invenient, 29 aderitque 30 vocatus Apollo.*
31 Has autem terras, Italique hanc litoris 32 oram,
Proxima quæ 33 noſtri perfunditur æquoris 34 æſtu,
Effuge; cuncta 35 malis habitantur 36 mœnia Grajis.
37 Hic & Narycii poſuerunt mœnia Locri,
38 Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus; 39 hic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ 40 ſubnixa Petilia muro.
41 Quin, ubi 42 tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes
Et 43 poſitis aris jam vota in litore 44 ſolves,

1 Pur-

1 Prius, 2 Freto Siculo; a tribus promontoriis Siciliæ. Lilybæo, Pachyno, Peloro, De his Ovid. 13. Met. 3 Lenta navigatione flectendus, id eſt, in Siculo mari navigandum tibi eſt. 4 Maris Italici: infra, hoc eod. lib. 5 Circum naviganda æqua unda. 6 Avernus, per quem ad inferos deſcendit Aeneas l. 6. 7 Ab *Ææa*, urbe Colchorum dictæ. 8 Hanc inſulam præter, navigantem fingit Æneam l. 7. 9 Solis & Perſes Nymphæ filiæ. Hæc venefica fuit. 10 Lavinium. 11 Condere. 12 Terræ tutæ, in qua urbem condas, 13 Ea ſecreta. 14 Adi l. 8. ſub initio, ubi idem habetur vaticinium. 15 Solicite indaganti in quam terram deveneris. 16 Ad quod ſecretus advenies. 17 Tyberis. 18 Porca. 19 Quo prodigio regnaturum triginta annis Aſcanium, ſignificabatur. 20 Suillorum, porcellorum. 21 Qui color Albam prænotat ab Aſcanio condendam. 22 In terra. 23 Matris. 24 Suilli, porcelli ſe *jacebant*, 25 In quo hæc invenies, erit locus urbis condendæ in terra tuta. 26 Poſtquam non reſtabant labores navigandi, ſed tamen bellandi. 27 Quibus te fames ambeſas ſubigat malis abſumere menſa (ut Celæno dixit) licet futuri ſint. Prodigii hujus exitum habes l. 7. 28 Rationem aut medium ſedandi eam famem. 29 Auxilio erit, favebit. 30 In auxilium. 31 Oſtendentis eſt hanc Italiæ partem, quæ e regione nobis adverſa, ſc. Calabriam, Apuliam, Lucaniam, &c. *Magnam* quondam *Græciam* dictam, quod magnus ille Pythagoras inibi philoſophatus fuerit: declina. 32 externam regionem. 33 Adriatici. 34 Fervore. 35 Hoſtibus noſtris, adeoque fidei malæ. 36 Hæ urbes. 37 Hic Græci ex Narycio urbe Attica profecti ſocii Ajacis Oilei, condidere urbem Locros in hac proxima ora Italica. 38 Idomeneus, e Lyſto, Cretæ opp. pulſus conſedit in Salentinis. 39 Philoctetes ex Melibæa, Theſſaliæ urbe, condidit Petiliam. 40 Cincta. 41 Quinimo, aut inſuper. 42 Appulſæ fuerint ad litus Italicum aut Calabrum. 43 Extructis. 44 Ut hoſtium oppida & concurſus omni ſtudio evitentur.

1 Purpureo 2 velare comas adopertus 1 amictu.
Ne qua inter ſanctos 3 ignes 4 in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & 5 omnia turbet.
Hunc 6 ſocii morem 7 ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac 8 caſti maneant in 8 religione 9 nepotes.
Aſt, ubi 18 digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus; & 11 anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
12 Læva tibi tellus, & 13 longo læva petantur
Aequora 13 circuitu: 14 dextrum fuge litus, & 15 undas.
16 Hæc loca vi quondam, & 17 vaſta convulſa 18 ruina
( Tantum 19 ævi longinqua valet mutare vetuſtas! )
20 Diſſiluiſſe ferunt, 21 cum protinus utraque tellus
Una foret: venit 22 medio vi 23 pontus & 24 undis.
25 Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes
Litore 26 diductas 27 anguſto interluit æſtu.
28 Dextrum 29 Scylla latus, 30 lævū 31 implacata Charybdis

1 Obſi-

1 Phrygio more, ut mox & orto ab Ænea, qui in litore Laurenti dum ſacra faceret velato capite, non agnitus eſt ab Ulyſſe, qui ibi forte appulerat. Alii referuut ad Diomedem ſacris intervenientem, Sed & arceri a ſacris profanos, ſolemne erat, ne myſteria non initiati funeſtarent: unde vela viis, foribus, feneſtris prætenſa, & deſpectione feneſtris interdicta. Macrob, Sat. lib. 8. cap. 6. 2 Fac ut veleris ( eſt enim Imperativus paſſivus ) comas, id eſt, ut habeas comas velatas, id eſt, operto capite ſacris operare. 3 Quibus ſacrificium cremari debeat. 4 In ipſo ſacrificio, id eſt, inter ſacrificandum. 5 Sacrificii ordinem rumpat. 6 Tui tenento. 7 Sacrificandi velato capite. 8 Caſta ſive religioſa obſervatione. 9 Nepotes tui. 10 E litore Italico, ubi magna Græcia eſt. 11 Modici & quaſi clauſi introitus Pelori ( promontorii Siciliæ, a *Pelori* gubernatore Annibalis denominati ) arcti minus & minus videbantur. 12 Quæ ad ſiniſtram manum jacet. 13 Faciendo longum circuitum, id eſt, circumnaviges. 14 Italicum. 15 Dextra Siciliæ. 16 Hujus partis Siciliæ, Digreſſio in deſcriptionem Scyllæ & Charybdis. 17 Fuit quondam Italia Siciliæ conjuncta: poſtea ruina & tempeſtate ſeparata & avulſa. Vide quæ nos ad Flor. p. 83. & Sil. l. 14. Ovid. Met. 15. Claud. de raptu Proſerp. l. 1. 18 Terrarum, quarum fundum jam aquæ excederant. 19 Temporis, multorum enim locorum ſitus & facies longorum temporum vetuſtate mutantur. Epiphonema ſive Acclamatio. Sic Georg. 2. *Adeo in teneris conſueſcere multum eſt:* Et Georg. 3. *Tantus amor florum & generandi gloria mellis.* 20 In diverſas partes quaſi per ſaltum diviſas eſſe violentia aquarum, dicunt illi, qui de ſitu orbis locuti ſunt. 21 Cum continuatim una eſſet terra, id eſt, continens, Italia & Sicilia. 22 In medium: ut, *It clamor* cœlo: Terræ motu avulſum refert Strabo, unde e Rhegio nomen. 23 Impetus maris. 24 Virundarum. 25 Italicum a Sicilienſi avulſit, abrupit. 29 Separatas litore, id eſt, quia nunc diverſum habent litus. 27 Medico freto. 28 Verſus Italiam. 29 Periculum illud maris Siculi, in quod mulier voraciſſima ( quæ boves Herculis fertur rapuiſſe ) fingitur verſa: ideó dicitur a Jove fulmine icta, & in maria præcipitata, & in tale monſtrum converſa, omnia devorans & abſorbens. Vide Ovid. Met. 4. 30 Verſus Siciliam. 31 Voraciſſima. Al. *impacata.*

1 Obſidet, atque 2 imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque 3 ſub auras
Erigit 4 alternos, & 5 ſidera verberat unda.
At Scyllam 6 cæcis 7 cohibet ſpelunca latebris,
Ora 8 exſertantem, & naves in ſaxa 9 trahentem.
10 Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
11 Pube tenus: poſtrema 12 immani corpore 13 piſtrix,
14 Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat 15 Trinacrii 16 metas luſtrare Pachyni
17 Ceſſantem, longos & circumflectere curſus.
Quam ſemel 18 informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam: & 19 cœruleis canibus reſonantia ſaxa.
Præterea, ſi qua eſt 20 Heleno 21 prudentia, 22 vati
Si qua fides, animum ſi 23 veris implet Apollo:
24 Unum illud tibi, nate Dea, præque 25 omnibus unum
Prædicam; & repetens iterumque 26 monebo.
Junonis magnæ primum prece 27 numen adora:
Junonis 28 cane vota libens, dominamque potentem
29 Supplicibus 30 ſupera donis; 31 ſic denique 32 victor,
Trinacria fines Italos mittere relicta.
33 Huc ubi 34 delatus 35 Cumæam acceſſeris urbem,
36 Divinoſque lacus, & 37 Averna ſonantia 38 ſylvis.

L 1 In-

1 Occupat, tenet in perniciem prætereuntium. Metaphora a re militari. 2 Profundo gyro profundiſſimæ voraginis ſæpe valde amplos fluctus Charybdis ſorbet in voracitatem abruptam. 3 In aera. 4 Fluctus alternatim nunc in barathrum abſorptos, & nunc in aera erectos. 5 Ad cœlum uſque videtur attingere. 6 Obſcuris & quæ videri non poſſunt 7 Continet 8 Aperientem 9 Ingurgitatione aquarum. 10 Suprema diſpoſitio corporis Scyllæ eſt facies virginis, id eſt, mulier ſuperne, deſinit in piſcem, balænam vel Delphinum, ſub utero latrantibus monſtris, lupis ſeu canibus ſuccincta: ut 6. Ecl. Moralem hujus figmenti rationem vide apud Cæl. antiquæ lect. l. 14. c. 3. 11 Inguinibus. 12 Turpis. 13 Similis eſt piſci marino longiſſimo, atque anguſto colore, caudis luporum. Ab hujus ſimilitudine navis oblonga dicitur *Piſtrix*. 14 Commiſſas habens, id eſt, adaptatas vel junctas caudas Delphinum utero luporum: qui vorax eſt, aut quia canes ita utero habere pingitur, propter undarum ſonitum, quem ſcopuli latratui perſimilem edunt. 15 Promontorii Siculi. 16 Oram & terminos circumnavigare. 17 Non properantem, morantem: vel, cum viæ & temporis diſpendio potius circumvectum, quam ſemel, &c. 18 Turpem. 19 Marinis, quos Scylla in ventre geſtare propterea fingitur, quod fluctus illi colliſi, quaſi latratum edant. 20 Mihi in quantum Heleno: Tertia perſona pro prima. 21 De rebus futuris. 22 In quantum vati. 23 Reſponſis, aut ſententiis. 24 Præcipuum. 25 Aliis. 26 Te illud unum præ omnibus. 27 Poteſtatem divinam. 28 Pronuntia. 29 Suppliciter ſubmiſſo animo votis. 30 Sacrificiis expugnatam concilia & coge tibi eſſe benevolam. 31 Per talia vota & dona. 32 Voti compos. 33 In hos fines Italos. 34 Vi tempeſtatis. 35 Cumas, quæ ſunt in litore Italico. l. 6. 36 Apollini conſecratos & Sybillæ lacus Lucrinum & Avernum. 37 Declinatur *hic Avernus, i*, in ſingulari, & *hæc Averna, orum*, in plurali. 38 Per Sylvas.

1 Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub 2 ima
3 Fata canit, 4 foliiſque 5 notas & 6 nomina mandat,
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in 7 numerum, atque 8 antro ſecluſa 9 relinquit:
10 Illa 11 manet immota 12 locis, neque ab 13 ordine 14 cedit.
Verum 15 eadem 16 verſo tenuis cum 16 cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit 17 janua 18 frondes,
Numquam deinde cavo volitantia 19 prendere ſaxo,
Nec 20 revocare ſitus, aut 21 jungere carmina 22 curat.
23 Inconſulti 24 abeunt, 25 ſedemque odere Sibyllæ.
Hic tibi 26 ne qua moræ fuerint diſpendia tanti,
Quamvis 27 increpitent ſocii, & vi 28 curſus in altum
Vela vocet, paſſiſque 29 ſinus implere ſecundos:
30 Quin adeas vatem, precibuſque 31 oracula poſcas.
32 Ipſa canat, vocemque 33 volens atque ora reſolvat.
34 Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo 35 fugiaſque feraſque laborem,
36 Expediet: 37 curſuſque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt, quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & 38 ingentem factis 39 fer ad æthera Trojam.
40 Quæ poſtquam 41 vates ſic ore effatus 42 amico eſt,

Dona

1 Fatidicam afflatam numine & furore divino, ut lib. 6 unam e Sybillis Deiphoben ſc. quæ *Cumea* dicitur. 2 Profunda. 3 Rerum eventa fataliter præviſa. 4 In foliis palmarum ſcribi fata a Sibylla ſolita, ſcribit Varro, & Æn. l. 6. 5 Litteras. 6 Res notis deſcriptas. 7 Seriem & ordinem. 8 Per antrum ſecluſa a carminibus, quæ foris relinquit. 9 Ea ante antrum. 10 Folia, aut carmina. 11 Foris. 12 A locis, in quibus in numerum digeſta ſunt. 13 Suo ſc. in quo collocata: deferuntur. 14 Recedunt. 15 Carmina, in foliis ſiccis deſcripta. 16 Aperta janua vertendo cardinem. 17 Aperta, admittens ventum, id eſt, ventus per januam ingreſſus. 18 Palmarum ſc. jam aridas, in quibus Sibylla ſcripſit 19 Colligere in rupem ſeu antrum, quod eſt ſaxo cavato. 20 Reparare poſitiones foliorum, in quibus carmina per ordinem deſcripta erant. 21 Per ordinem connectere. 22 Sibylla. 23 Oraculi reſponſo non accepto. 24 Conſultores. 25 Antrum. 26 Ne aliqua jactura temporis, quam feceris morando, reputetur a te tanti momenti, 27 Obmurmurent, quod illic morari velis, ubi periculum ſit, 28 Proſpera navigatio. 29 Medium velorum, ventorum flatu curvatorum, proſperum ventis implere, ideſt licet proſperrima ſit navigatio, & ſocii omnes optent procedere. 30 Tamen ne omittas, quin adeas Sibyllam. 31 Reſponſa Deorum. 32 Et quin poſcas, ut ipſa vates prædicat futura, non autem ſcribat in palmarum foliis, quæ vento abripi poſſint. Ideo l. 6. ait Æneas *Foliis tantum ne carmina manda: Ipſa canas oro.* 33 Libenter loquatur, 34 Prædicto iſta Sibyllæ his verſibus concepta eſt, l. c. *O tandem magnis pelagi defuncte periclis: Sed terra graviora manent: in regna Latini Dardanidæ venient.* 35 Declines & toleres pericula, Polyſyntheton eſt. 36 Prompte & expedite declarabit, docebit. 37 Rationem navigandi in fatalem Italiæ partem commonſtrabit. 38 Quæ per te ingens inſtaurabitur, quondam ex ea olim Roma orietur. 39 Ad Cœlos uſque extolle. 40 Reſponſa. Recitat jam dona, quæ ab Heleno acceperit. 41 Helenus. 42 Favorabile.

Dona dehinc auro gravia, 1 ſectoque elephanto,
Imperat ad naves ferri: 2 ſtipatque carinis
Ingens argentum, 3 Dodonæoſque lebetas,
Loricam 4 conſertam 5 hamis, auroque trilicem:
Et 6 conum 7 inſignis galeæ, criſtaſque 8 comantes,
9 Arma Neoptolemi: ſunt & 10 ſua dona parenti.
11 Addit equos, additque 12 duces:
13 Remigium ſupplet: 14 ſocios ſimul inſtruit 15 armis.
Interea 16 claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua 17 ferenti.
18 Quem 19 Phœbi interpres 20 multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris 21 dignate 22 ſuperbo,
23 Cura Deum, 24 bis Pergameis erepte ruinis:
Ecce 25 tibi Auſoniæ tellus: 26 hanc arripe velis,
27 Et tamen hanc 28 pelago præterlabare neceſſe eſt.
Auſoniæ pars illa procul, quam 29 pandit Apollo.
Vade, ait, o felix 30 nati pietate: quid 31 ultra
Provehor, & fando 32 ſurgentes demoror 33 Auſtros?
34 Nec minus Andromache, digreſſu mœſta ſupremo:
Fert 35 picturatas 36 auri ſubtegmine veſtes,
Et 37 Phrygiam Aſcanio chlamydem, 38 nec cedit honori:



1 Dente elephanti ſive ebore poſito. Synecdoche. 2 Condenſat, cumulat. 3 Ollas æreas ex ære Dodonæo, quod vaticiniis æque celebratur ac quercus Dodonæa. 4 Conſertam hamis aureis, iiſque triplici ſerie connexis, ſeu tribus liciis conſtantibus. 5. Circulis ferreis, quibus fit lorica. *Hami* proprie ſunt unci, quibus piſces capi ſolent. 6 Curvaturam, quæ in ſummitate galeæ, cui criſta imponitur. 7 Excellentis. 8 Quæ in morem conarum a cono dependebant; ſunt enim *criſtæ* ornamenta galearum. 9. Exiſtentia arma Pyrrhi, qui ea moriens Heleno reliquerat. 10 Anchiſæ data. 11 Helenus ad dicta dona. 12. Belline futuri? an navigationis? an forte equiſones? 13 Remiges deficientes addit, eo quod in Creta multos amiſerat, & nonnullos reliquerat. 14 Itineris mei. 15 Nauticis armamentis. 16 Claſſem influere & diſponere ad navigandum. 17 Secundo, flanti, ſtanti. 18 Anchiſen. 19 Oraculorum Phœbi, id eſt, Helenus. 20 Valde honorifice alloquitur. 21 Qui dignus eſt habitus. 22 Nobili, magnifico. 23 Qui Diis es curæ. 24 Primo: cum ab Hercule Ilium eſſet expugnatum, Priamus, Anchiſes, & alii nonnulli, ſecreto elapſi ſunt. Secundo ſub Priamo, cum capta a Græcis Troja, ſalvus filii humeris in pacatum evaſit. 25 In conſpectu tuo eſt. 26 Appelle in Italiam. 27 Quamvis hæc Italiæ pars vicinior ſit, neceſſe tamen eſt eam relinquere. 28 per pelagus. 29 Aperit vobis petendam. 30 Propter pietatem filii tui. 31 Ulterius, quam conſtitueram, ſermonem proſequor, protraho, 32 Spirare incipientes. 33 Ventos. 34 Nihilominus, quamvis multa dederit Helenus. Recitat etiam dona, quæ Andromache diſcedentibus contulit, & verba ultro citroque habita. 35 Quibus intertentæ variæ rerum & animantium picturæ inerant. 36 Aureo ſubtegmine. *Subtegmen e-ſtamen* vero in tela filum ſtrictum eſt: at *ſubtegmen* ultro citroque tranſmittitur. 37 Acu pictam; proprie, opus & inventum Phrygium. 38 Neque enim Andromache in honore munerum cedit Heleno, id eſt, tam pretioſa dona dedit Aſcanio, ut Helenus Æneæ. Liberalitatem Andromaches intelligit.

1 Textilibuſque onerat donis, ac talia 2 fatur:
Accipe 3 & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum 4 Andromaches teſtentur amorem,
Conjugis 5 Hectoreæ. Cape dona extrema 6 tuorum,
O mihi ſola 7 mei 8 ſuper Aſtyanactis 9 imago.
10 Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc 11 æquali tecum pubeſceret ævo.
12 Hos 13 ego digrediens 14 lacrymis affabar 14 obortis:
Vivite felices, quibus eſt 15 Fortuna peracta
Jam 16 ſua: nos alia ex aliis in 17 fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor 18 arandum:
Arva neque Auſoniæ, 19 ſemper cedentia retro,
Quærenda. 20 Effigiem 21 Xanti 22 Trojamque videtis,
Quam veſtræ fecere manus, 23 melioribus (opto)
Auſpiciis; & quæ fuerit minus 24 obvia Grajis.
Si 25 quando 26 Tybrim, vicinaque Tybridis arva
Intrato, gentique meæ 27 data mœnia cernam,
28 Cognataſque urbes 29 olim, populoſque 30 propinquos,
31 Epiro; Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque 32 idem caſus, unam faciemus utramque
Trojam 33 animis: 34 maneat noſtros 35 ea cura nepotes:
56 Provehimur pelago 37 vicina 48 Ceraunia juxta:
39 Unde iter Italiam, curſuſque breviſſimus 40 undis.

Sol

1 Contextis. 2 Ad Aſcanium. 3 Etiam hæc munera, quæ admoneant te, & memorem faciant operũ manũ mea factorum. 4 Meum. 5 Hectoris avunculi tui. 6 Neceſſariorũ. Q. d. poſthac nõ offẽdes plures ex genere & patria tua. 7 Filii. 8 Superſtes, qui ſuper es. 9 Quia ſimilis es meo Aſtyanacti. Pathos ab imagine: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 10 Ut tu facis. 11 Ejuſdem eſſet ætatis utriuſque. 12 Helenum & Andromachen. 13 Æneas. 14 Lacrymas inter loquendum. 15 Adverſa. 16 Propria. 17 Fatalia incommoda. 18 Sulcandum navibus. Metaphora a terra ad mare. Sic Ov. 1. Triſt. El. 2. *Non ego divitias avidus ſine fine parandi, Latum mutãdis mercibus* æquor aro. 19 Quia eum prope facerimus, adhuc longo circuitu ſunt quærenda. *Italiam ſequimur fugientem* lib. 5. 20 Supra *Et multaque magnis Pergama, Et arentẽ Xanti cognomine rivum.* 21 Fluvii Trojani. 22 Fictitiam, ſc. de illa magna quondam denominatam. 23 Meliori ſucceſſu & auſpicato incepto facta ſit, quam prior Troja manibus Deorum facta prædicatur. 24 Obſtans Græcis: vel, Græcorum injuriæ expoſita, ita ut ab eis non eruatur. 25 Aliquando. 26 Fluvium Italiæ, Romam interfluentem. 27 Fatis conceſſa. 28 Hanc in Epiro veſtram, & in Italia noſtram inter ſe propinquas, ſc. quæ mari Hadriatico, ſeu Jonio tantum dirimantur. 29 Tempore futuro. 30 Affines. 31 Ex Epireo & Italia. 32 Eadem fortuna: quia propter excidium Trojæ ambæ a profugis habitatæ, ut nos. 33 Fœdere & concordi voluntate, id eſt, referemus in diverſis locis, quod in uno non poſſumus. Trojam patriam noſtram everſam. 34 Et ſi id nos perficere non poterimus, ſollicitudo ejus rei faciendæ exſpectet poſteros a nobis & a noſtris deſcẽſuros. 35 Fœderum & amicitiæ; de qua re lege Dionyſium Halicarnaſſeum, l. 1. Contraria huic imprecatio Didonis l. 4. 36 Porro vehimur a Buthroto per pelagus. 37 Nobis deſcendentibus a Buthroto. 38 Acroceraunia, promontoria Epiri, e regione Italiæ: a fulmine, quo crebro feriuntur, dicta. 39 A quibus iter in Italiam eſt breviſſimum. 40 Per undas.

Sol 1 ruit interea, & montes 2 umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris; 3 ad undam
Sortiti remos; paſſimque in litore ſicco
Corpora 4 curamus. 5 Paſſos ſopor 6 irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis 7 acta ſubibat;
8 Haud ſegnis 9 ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
10 Explorat ventos, atque auribus 11 aera captat:
Sidera 12 cuncta notat 13 tacito labentia cœlo,
14 Arcturum, 15 pluviaſque Hyadas, 16 geminoſque Triones,
17 Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta 18 videt cœlo 19 conſtare ſereno:
Dat clarum e puppi 20 ſignum: 21 nos 22 caſtra movemus,
23 Tentamuſque viam, & 24 velorum pandimus alas.
Jamque rubeſcebat ſtellis Aurora 25 fugatis:
Cum procul 26 obſcuros 27 colles, 28 humilemque videmus
Italiam. 29 Italiam primus 30 conclamat Achates,
Italiam læto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum 31 cratera 32 corona
Induit; implevitque mero; Divoſque 33 vocavit,
Stans 34 celſa in puppi.
DI 35 maris & terræ, tempeſtatumque 36 potentes;



1 Occidit. 2 Sublato e noſtro hemiſphærio ſole, obſcurantur. 3 Juxta undam, id eſt, exponitur terræ ad oſtium undarum diſponentes & forte obtinentes remos, ut ad ſignum Palinuri quiſque navalibus inſtructus adeſſet. 4 Ut ad laborem poſtea alacriores & expeditiores eſſemus. 5 Id eſt, dormimus. 6 A naturali ſomni cauſa. 7 Tranſacta conſcendebat, id eſt, nondum erat medium noctis. 8 Non ignavus, ſed ſtrenuus. 9 Toro; 10 Inquirit. 11 Si uſquam audiret murmur aeris, quod futuram tempeſtatem indicet. 12 Nautis obſervanda. 13 Nocturno, per quod tacetur, quieto: vel (ut alii) quo ſigna Auſtralia & Septentrionalia ſunt conſpicua, quæ lucente luna, maxime obſcurantur. 14 Stellam primæ magnitudinis, inter crura Bootæ. Sidus Septentrionale, quod nautæ ſolent obſervare. 15 Septem ſtellas in fronte Tauri, quæ ortu ſuo & occaſu pluvias creant, ἀπὸ τοῦ ὕειν. 16 Utramque urſam, quarum majorem, plauſtrum ſc. trahunt triones boves. 17 Sidus Auſtrale ſtellis 32. conſpicuum, ſtellato enſe fulgens. 18 Palinurus. 19 Conſentire ex ſtatu ſuo. Vocula hæc ſerenitatis perſeverantiam indicat. 20 Tubæ, aut etiam vigiliis tædam aut facem incenſam. Translata ſimilitudo eſt a re militari, in qua ad pugnam milites claſſico excitantur: quod hac ratione feciſſe dici poteſt Virg. quod hunc Trojanis mutandum eſſe locum, & ulterioris eſſe navigandum ſciret. 21 Nos, qui eramus in litore, more militum colligimus ſarcinulas, & diſcedimus illinc, ubi ſtationem habueramus. 22 Nautica, id eſt, claſſem. 23 An fluxus opportunus eſſet, id eſt, navigamus. Hyſteron proteron. 24 Antennas intendimus. 25 A ſplendore ſatis abſconditis. 26 Nondum Solis radiis adumbratos: vel, propter intercapedinem & longinquitatem. 27 Italiæ. 28 Humilem apparentem: aqua enim terra altior eſt. 29 Repetitio, deſiderium fatalis terræ indicans. 30 Simul clamat. 31 Vas vinarium. 32 Ex pampinis. Id quod lætitiæ argumentum erat. 33 Invocavit. Simplex pro compoſito. 34 In ſumma parte navis juxta gubernaculum. 35 *Maris*, quod navigo: *terræ*, quam peto: *tempeſtatum*, quas timemus. 36 Qui habetis potentiam.

Ferte viam 1 vento facilem & 2, ſpirate ſecundi.
3 Crebreſcunt optatæ auræ, portuſque 4 pateſcit
Jam propior, 5 templumque apparet 6 in arce Minervæ.
Vela 7 legunt ſocii, & proras ad litora torquent.
8 Portus ab 9 Eoo fluctu curvatur in 10 arcum;
11 Objectæ 12 ſalſa ſpumant 12 aſpergine 13 cautes,
14 Ipſe latet: 15 gemino demittunt 16 brachia muro
17 Turriti ſcopuli, 18 refugitque a litore templum.
Quatuor hic, 19 primum omen, equos in gramine vidi
20 Tondentes campum late, 21 candore nivali.
Et pater Anchiſes: 22 Bellum, o terra 23 hoſpita, 24 portas:
25 Bello armantur equi: bellum 26 hæc armenta minantur.
Sed 27 Tamen iidem 28 olim 29 curru ſuccedere ſueti
30 Quadrupedes, & fræna 31 jugo 32 concordia ferre:
Spes eſt pacis, ait. 33 Tum numina ſancta precamur
Palladis 34 armiſonæ, quæ 35 prima accepit 36 ovantes:
37 Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptiſque Heleni, dederat quæ 38 maxima; 39 rite
Junoni 40 Argivæ 41 juſſos adolemus honores.

Haud

1 Aſpiratione venti. Spirantes facite ventos ſecundos. 3 Lenes venti deſiderati crebri fiunt. 4 Patet. 5 In ſaxo, quæ promontorio Salentino Minervæ eminebat arx, hodie *Caſtro*. Sub illo portus Veneris. 6 Exſtructum. 7 Colligunt. 8 Topographia portus Salentini. 9 Orientali ſeu ab Oriente impingẽte; a fronte enim ſpectat ortum. 10 Sinũ, receſſum, ſcopulos utrinque defendentes portum deſcriptũ vide l. 1. Æn. 11 Oppoſitæ fluctibus. 12 Aqua maris, quæ aſpergitur ex impetu, quæ ſpumas creat. 13 Saxa prædura, quæ & cotes dicuntur. 14 portus occulitur procul irruẽtibus. 15 In morem duplicis muri utriuque extructi. 16 Colles a jugis ſuis, quibus portum complectuntur. 17 Inſtar turrium ſaxa eminentia. 18 Non videtur. 19 Pro primo omine rerum futurarum in Italia. 20 Depaſcentes gramẽ, late patentes per campũ. 21 Unde convinci poterat, bellum non portendere: nam alba & candida omnia auſpicata credũtur: perinde ut atra, infelicia. Itaque candor, in omen potius victoriæ capiendus erat, ſi omnino bellum minabantur. 22 Belli præſagium interpretatur æquum, ad bella natum: ut 1. l. de Carthagine, in cujus fundamentis reperiebatur, *caput atri equi*, & in contentione Neptuni cum Minerva de Athenis: quoniam vero quatuor, iique candidi, & curru ſuccedere frænaque ferre ſueti, in omen pacis convertit, agriculturæ ſc. certaminibus, triumphis aptos. 23 Quæ nos hoſpitio excipis aut excipies. 25 Ad bellum. 26 Hi equi denunciant aut portendunt. 27 Quamvis bello armentur. Correctio interpretationis, ab uſu diverſo. 28 Aliquando finito bello. 29 Sub curru. 30 Equi. 31 Sub jugo aut conjugati. 32 Ipſi concordes. 33 Poſtquam ſic locutus eſt. 34 Arma concutere ſolitæ, bellorum Præſidis, in cujus tutela erat locus. 35 Ante cætera numina, quia ad templum ejus appulſi ſumus. 36 Lætos: levium bellorum aut non juſtorum victores urbem ingrediebantur ovantes, equo uno vecti, vel etiam pedites, & ovem mactabant, ut triumphantes taurum. 37 Ex præcepto Heleni, ſupra. *Purpureo velare comas*, &c. Vide rationem ibid. 38 Præcipua. 39 Ex more, & ut decet. 40 Argivorum protectrici, & ab Argivis illis cultæ. 41 Incendimus ſacrificia juſſa, id eſt, ſacrificamus. Monuerat antea Helenus, ut protinus, tranſmiſſo æquore, cum vota Diis curſu ſuis auſpicibus, in litore perſolutus eſſet, certis quibuſdam cærimonia ſacra

cra

Haud mora, continuo perfectis ordine votis,
1 Cornua 2 velatarum 3 obvertimus antennarum:
4 Grajugenumque domos 5 ſuſpectaque linquimus arva.
Hinc 6 ſinus Herculei, 7 ſi vera eſt fama, Tarenti
8 Cernitur. Attollit ſe 9 Diva Lacinia 10 contra
11 Caulonîſque arces, & 12 navifragum 13 Scylacæum
Tum procul e fluctu 14 Trinacria cernitur Aetna:
15 Et 16 gemitum ingentem pelagi, 17 pulſataque ſaxa
Audimus longe, 18 fractaſque ad litora 19 voces:
20 Exultantque 21 vada, atque 22 æſtu miſcentur arenæ.
Et 23 pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charybdis:
Hos Helenus ſcopulos, hæc 24 ſaxa horrenda canebat.
25 Eripite, o ſocii: 26 pariterque inſurgite remis.
Haud minus ac juſſi faciunt: primuſque 27 rudentem
Contorſit 28 lævas proram Palinurus ad undas:
29 Lævam 30 cuncta cohors 31 remis, ventiſque petivit.
Tollimur in cœlum curvato 32 gurgite, & 33 iidem
34 Subducta ad 35 Manes imos deſcendimus unda.
Ter ſcopuli 36 clamorem inter cava ſaxa dedere:
Ter ſpumam 37 eliſam & 38 rorantia vidimus aſtra.
39 Interea 40 feſſos 41 ventus cum Sole reliquit:
Ignarique viæ 42 Cyclopum adlabimur oris.



cra velato capite faceret, ne hoſtiū interventu ea turbarentur, & ut eā relig. poſteritati ſuæ commēdaret.

1 Metaph. ab animali ad non animal. 2 Velis indutarum. 3 In pelagus, ut curſum mutaremus. 4 Ab Heleno moniti ut partem illam Italiæ, quæ a Græcis, ibi colonis, Magnæ Græciæ nomen ſortita eſt, vitaremus, ſupra. 5 Propter inhabitantes hoſtes. 6 Angulus. 7 Neque enim plane vult Ariſtot. fide, qui in libro περὶ τῶν ἀκουσμάτων ſcribit Tarentum ab ... conditum, ac Heracleam dictam: alii a Tara, Herculis comite. 8 A nobis. 9 Junonis Laciniæ templum in promontorio cognomine juxta Crotoneum. 10 Ex adverſo. 12 Poſt Sagram Caulonia extat, prius Aulonia, Strab. 6. l. 12. Periculoſum, juxta quod ſæpe fit naufragium, cum ſint illic ſcopuli. 13 Promontorium in Brutis. 14 Sicilienſis, a tribus promontoriis, ut ſupra. 15 *Nimirum hæc Scylla eſt*. 16 Crepitum: quod in Scyllæ ventre canes Lupos, vitulos marinos habitare, & horrendū ſonare, fabulētur poetæ. 17 Ab impetu aquarum. Epexegeſis. Explicat enim, quis ſit ille gemitus. 18 Colliſas & reverberatas. 19 Aquarum ſc. 20 ... *Nimirum hæc illa Charybdis*. 21 Aquæ, per aquas vadere licet, cum ſint minus profundæ, ſed magis periculoſæ, frequenter exiliunt & eriguntur. 22 Fervore aquarum commotarum. 23 Exclamat. 24 Scyllæ. 25 Vos his periculis. 26 Pari ictu. 27 Stridentem multum ſonantem inter ſaxa, dum ſecat fluctus. Metaph. a ruditu aſinorum. 28 Ad ſiniſtram jacentes ad Carybdin. 29 Toto conatu. 30 ... alia Claſſis. 31 ... 33 Qui paulo ante in cœlum ſublati eramus. 34 Aqua remota & abſtracta navibus noſtris, cum enim hic deprimitur, illic erigitur. 35 Ad inferos profundos. 36 Rupes ſaxoſæ. 36 Vehementem fragorem. 37 Vi expreſſam. 38 Aſpergine irrorata, aquis ſparſa. 39 Docet, quomodo in Cyclopas inciderit. 40 Remigando. 41 Ventus cecidit, cadente ſimul Sole. 42 Ad regiones gigantum illorum, unum oculum in fronte habentium.

1 Portus ab acceſſu ventorum 2 immotus, & ingens
3 Ipſe; ſed 4 horrificis 5 juxta tonat 6 Aetna 7 ruinis,
Interdumque 8 atram 9 prorumpit 10 ad æthera nubem,
11 Turbine fumantem piceo & 12 candente favilla;
13 Attollitque globos flammarum, & ſidera 14 lambit:
Interdum ſcopulos 15 avulſaque 16 viſcera montis
Erigit 17 eructans, 18 liquefactaque ſaxa 19 ſub auras
Cum 20 gemitu glomerat: fundoque 21 exæſtuat imo.
Fama eſt, 22 Enceladi ſemuſtum 23 fulmine corpus
24 Urgeri mole hac, ingentemque 25 inſuper Aetnam
Impoſitam, ruptis flammam 26 expirare 27 caminis:
Et, 28 feſſum quoties 29 mutat 30 latus, 31 intremere omnem
32 Murmure 33 Trinacriam, & cœlum 34 ſubtexere fumo.
35 Noctem illam tecti in ſylvis immania monſtra
Perferimus: nec, quæ 36 ſonitum det cauſa, 37 videmus;
Nam neque erant 38 aſtrorum ignes, nec lucidus 39 æthra
Siderea polus: obſcuro ſed 40 nubila 41 cœlo;
Et Lunam in 42 nimbo nox 43 intempeſta tenebat.
44 Poſtera jamque dies primo ſurgebat 45 Eoo,

1 Hu-

1 Ad quem acceſſimus, ſc. eſt. 2 Quietus, nec turbatus. 3 Portus ſc. 4 Horrendis, horrorem incutientibus. 5 Prope ipſum portum ſonat. 6 De Ætna, monte Siciliæ flammivomo, poſt Philoſophos, Geographos, vide Macrob. c. 17. l. 5. Saturn. calumniantem Virgilium parum feliciter æmulatum eſſe Pindari Ætnam deſcriptione Pythiorum. Vide & Juſtin. l. 4. Ovid. Met. 15. 7 Eructationibus flammarum & lapidum ſemuſtorum. 8 Quia fumoſam. 9 Eructat, evomit, projicit. 10 Ad ſummam aera. 11 Impetu fumi exuperantis, qualis de pice exuſta procreatur. 12 Modica flamma reſplendente inter fumum. [illegible] 14 Tremulo motu, ad inſtar vibratæ linguæ, flammis ſuis aſcendit & molliter attingit. 15 A cæteris, quibus cohærebant. 16 Saxa e viſceribus montis, tamquam ejus partes: nam & *eſſe terræ* dicuntur. 17 Ejiciens quaſi ex ſtomacho, ut faciunt eructantes. 18 Reſoluta vi ſulphuris & ignis. 19 Surſum in auras. 20 Vehementer crepitu in morem glomeris circumvertendo ſonat. 21 Æſtum exhalat. 22 Fil. Titanis & Terræ, qui cum cœlo bellum cum aliis gigantibus inferret, a Jove fulminatus, atque Ætnæ ſubjectus eſt. Quod tamen nonnulli de Typhœo narrant. Placet autem Poetæ a vera cauſa, viſceribus, ſc. ſulphureis, a vento per cavernoſam terram accenſis, diſcedere ad fabulas. 23 Quo Jupiter in gigantes uſus eſt. 24 Opprimi hoc immenſo pondere montis. 25 Poſtquam illic ſepultus erat vivus. 26 Evaporare & quaſi exhalare. 27 Fornacibus, fumariis. 28 Crepitu vehementi. 29 Movet. Al. *mutat*. 30 Super quod recubuerit. 31 Intrinſecus & [illegible] 33 Siciliam tremere. 32 [illegible]hore parte occuliam 34 cooperire fumo, quem tunc emittit. 35 Redit ad omiſſam narrationem. Occidente Sole huc appulerat, & noctem inſequentem metu in ſylva latuerat. 36 Tam vehementer. 37 Intelligimus. 38 Stellæ, quarum lumen per objectas nubes adimitur. 39 Splendore ætheris, a ſideribus illato: Syncope. Vide Macrob. l. 6. c. 4. 40 Sc. *erant*. 41 Aere: 42 Nube circumvoluta in morem nymbi. 43 Obſcura, ad nullum opus tempeſtiva, utpote media. 44 Poſtridie, quam acceſſimus, oriens. 45 Oriente.

1 Humentemque 2 Aurora 3 polo dimoverat 4 umbram:
Cum ſubito e ſylvis, macie 5 confecta ſuprema,
6 Ignoti 7 nova forma 8 viri, miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus 9 ad litora tendit.
10 Reſpicimus. 11 Dira illuvies, 12 immiſſaque barba,
13 Conſertum tegumen ſpinis: at 14 cætera Grajus,
Et 15 quondam 16 patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus, & Troja vidit
Arma procul, paullum 17 aſpectu conterritus 18 hæſit,
19 Continuitque gradum: mox ſeſe 20 ad litora 21 præceps
Cum fletu precibuſque tulit. 22 Per ſidera 23 teſtor,
Per ſuperos, atque hoc cœli 24 ſpirabile lumen,
Tollite me Teucri: quaſcumque 25 abducite terras.
Hoc 26 sat erit. 27 Scio me 28 Danais e claſſibus unum,
Et 29 bello Iliacos fateor 30 petiiſſe Penates.
Pro 31 quo, ſi 32 ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
33 Spargite me in fluctus, vaſtoque immergite 34 ponto.
Si pe[illegible], 35 manibus hominum periiſſe 36 juvabit.
37 Dixerat: 38 & genua 39 amplexus, 40 genibuſque volutans
Hærebat. Qui ſit, fari, quo ſanguine 41 cretus,
Hortamur; quæ deinde 42 agitet Fortuna, fateri.
Ipſe pater 43 dextram Anchiſes, 44 haud multa moratus,
Dat juveni; atque 45 animum 46 præſenti pignore 47 firmat.
48 Ille hæc, b9 depoſita tandem formidine, fatur:



1 Humidam. 2 Tempeſtas matutina. 3 A cœlo. 4 Noctem, nam nox eſt umbra terræ. 5 Exhauſta. 6 Supra quam fere e nequeat. 7 Quaſi larva hominis, aut λυκάνθρωπος v. Ovid. Met. 15. 8 Græci. 9 Ad nos, qui eramus in litore. 10 Eum. aut eam. 11 Et videmus, quod erat illi immunditia immanis. Pathos ab habitu. 12 Promiſſa, ſeu in pectus demiſſa prolixa. 13 Indumentum, quo tegebatur; erat illigatum & denſum ſpinis. 14 Per, vel, quoad cætera, κατὰ τὰ ἄλλα. Helleniſmus. Horat. Ep. 10. I. *Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ, Excepto quod non ſimul eſſes*, cætera *lætus*, id eſt, quod ad cætera attinet. 15 Dudum, aliquando. 16 Paternis. 17 Hoſtium. 18 Fixit gradum, aut dubitavit. 19 Et ſubſtitit. 20 Ad nos, qui eramus in litore. 21 Velox, & non ſalutis ſperans. 22 Exordium orationis petitoriæ abruptum. 23 Obteſtor. Simplex pro compoſito. 24 Aerem; cujus beneficio ex quo ſpiramus. 25 Sc. *me in*. 26 Beneficii loco abunde, effugiſſe Cyclopas. 27 Fateor. 28 Ex equitum ordinibus Græcis. 29 Jure belli. 30 Appetiſſe aut invaſiſſe res Trojanas. 31 Facto aut bello. 32 Quam ſcelere noſtro in vos commiſimus. 33 Præcipitem me date in mare. 34 Mari. 35 Et non monſtrorum, nec dira fame. 36 Delectabit me. 37 Achemenides. 38 Noſtra. Miſericordiæ veteres aſſignabant genua ut & mentum, pudori os, ſagacitati naſum, judicio aurem, faſtui ſupercilium, virtuti & fidei dextram. 39 Patho a geſtu. 40 Volutans ſe genibus ſuis, quibus in[illegible]cumbebat repens: vel, volutans adhærebat genibus noſtris. 41 Procreatus ſit. 42 Impellat eum ad talia facienda. 43 In ſignum auxilii & benevolentiæ. 44 Non multum. Nomen plurale loco adverbii. 45 Ejus. 46 Præſentato pignore fidei & dextræ. 47 Confirmat. 48 Achemenides. 49 Poſtquam dexteram præbuerat Anchiſes.

Sum patria ex Ithaca, comes 1 infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides: Trojam genitore Adamaſto
2 Paupere (3 manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
4 Hic me, dum 5 trepidi 6 crudelia limina linquunt,
7 Immemores ſocii 8 vaſto 9 Cyclopis in antro
Deſeruere. 10 Domus ſanie, dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens: 11 ipſe arduus, altaque 12 pulſat
Sidera; (13 DI talem terris avertite 14 peſtem)
15 Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli.
Viſceribus 16 miſerorum & 17 ſanguine veſcitur atro
Vidi egomet, duo de numero cum corpora noſtro,
18 Prenſa manu magna medio 19 reſupinus in antro,
Frangeret ad ſaxum, ſanieque 20 aſperſa 21 natarent
Limina: vidi atro cum membra fluentia 22 tabo
23 Manderet, & tepidi 24 tremerent ſub 25 dentibus artus.
Haud impune quidem. Nec 26 talia paſſus Ulyſſes,
Oblituſve 27 ſui eſt 28 Ithacus 29 diſcrimine tanto.
Nam 30 ſimul expletus dapibus, 31 vinoque ſepultus,
Cervicem inflexam 32 poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans, ac 33 fruſtra cruento
34 Per ſomnum commixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitique 35 vices, una undique circum
Fundimur, & 36 telo 37 lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva 38 ſolum ſub fronte 39 latebat,
40 Argolici clypei, aut 41 Phœbeæ lampadis inſtar:
Et tandem 42 læti ſociorum ulciſcimur 43 umbras.

1 Sed

1 Vobis inviſi, nec ſuis minus: quantum ad ſe ipſum, miſerrimi, diutino ſc. errore jactati per ſeptem annos. 2 *Pauper in arma pater primis me miſit ab annis*, Simon 2. l. 3. Atque utinam propria qui eſſem pelle, infra fortunam meam utcumque pauperculam totus, potius quam, &c. 4 In hac inſula. Explicat breviter, quo caſu in hanc inſulam delatus ſit. 5 Feſtini præ timore, ne a Cyclope, ob ſtrepitum ad naves & mare trepide fugientium ſtationem petente, occuparentur. 6 Crudelis Polyph. 7 Mei. 8 Ingenti. 9 Polyph. 10 Cujus domus eſt corrupto occiſorum ſanguine, & carnibus humanis mactatis ſeu cruore aſperſis intus fœda. 11 Cycl. Polyph. 12 Vertice ſuo, id eſt, Polyph. tam procerus eſt, ut cœlū vertic. feriat. Hyperb. 13 Parthos per exclamationē. Vid. Macr. l. 4. c. 6. 14 Tā truculentum aſpectū hominis, aut talē perniciē. 15 Cujus aſpectū nemo fuerat, dedū colloquium: qui tā terribilis eſt. 16 Hominum. 17 San. 18 Comprehenſa. 19 Proſtratus. 20 Al. *experſa*, id eſt madefacta. 21 Inundarentur. 22 Sanguine. 23 Dentibus frangeret. 24 Reſilirent. 25 Ejus. 26 Impune fieri. 27 Salutis vel verſutiæ & induſtriæ ſuæ, id eſt, nec ſibi, nec ſuis defuit, ubi opus fuit, ſed præſentibus conſilia valuit. 28 Ithacenſis Ulyſſes. 29 In tanto periculo. Nam hoc demum ſapere, eſt in periculo ſapere. 30 Simul ac Polyph. &c. 31 Ut ſupra l. 2. *Invadunt urbem ſomno* vinoque ſepultam. 32 Recl. 33 Fragmenta carnis 34 Inter dormiendum. 35 Officia viciſſim occupādi mēbra ejus. 36 Sude oleaginea præuſta. 37 Oculum unū perforamus & effodimus. 38 Solū. 39 Dormienti Cycl. clauſū erat. 40 Græci qui totum corpus circūtegunt. 41 Solis, vel Lunæ quāti nobis apparent: nam Sol *Phœbus* dicitur, & Luna *Phœbe*. 42 De ſucceſſu. 43 Manes ſociorum noſtrorum, quos ipſe occiderat & devoraverat.

1 Sed fugite, o 2 miſeri, 3 fugite, atque ab litore 4 funem
Rumpite.
5 Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
6 Lanigeras claudit 6 pecudes, atque 7 ubera 8 preſſat;
9 Centum alii curva hæc habitant ad litora 10 vulgo
11 Infandi Cyclopes, & 12 altis montibus 13 errant.
14 Tertia jam Lunæ ſe cornua lumine complent,
15 Cum vitam in ſylvis, inter 16 deſerta ferarum
17 Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab 18 rupe Cyclopas
19 Proſpicio, ſonitumque pedum 20 vocemque tremiſco.
Victum 21 infelicem, 22 baccas 23 lapidoſaque corna,
24 Dant 25 rami, & 26 vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia 28 colluſtrans, hanc primum ad litora claſſem
Conſpexi venientem: Huic me, 29 quæcumque fuiſſet,
30 Addixi: ſatis 31 eſt 32 gentem effugiſſe nefandam.
Vos 33 animam hanc 34 potius 35 quocumque abſumite letho.
Vix ea 36 fatus erat: 37 ſummo cum monte videmus
Ipſum inter 38 pecudes vaſta ſe 39 mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora 40 nota petentem:
Monſtrũ horrendũ, 41 informe, ingens, cui lumen 42 ademtũ;
43 Trunca manu 44 pinus regit, & 45 veſtigia firmat.
Lanigeræ 46 comitantur oves: 47 ea ſola voluptas,
Solamenque mali: 48 de collo fiſtula pendet.
49 Poſtquam 50 altos 51 tetigit fluctus, & ad æquora venit,
52 Luminis effoſſi fluidum 53 lavit inde cruorem,

L 6 1 Den-

1 Oratio ex abrupto turbida, timentis & fugam cum feſtinatione ſuadentis, interveniente ab improviſo ipſi Polyp. 2 Futuri. 3 Pathos a repetitione verbi. 4 Retinacula ferro abrumpite. Vim celeritatis oſtendit. 5 Cauſa, ob quam debeant ſine mora rudentes abrumpere. 6 Oves ſuas. 7 Ovium. 8 Mulget. 9 Tales & tanti *centum alii*, &c. Num. finitum pro infinito poſuit. 10 Paſſim. 11 Deteſtandi. 12 In his altis ſcopulis. 13 Vagantur. 14 Jam eſt tert. plenil. aut tert. menſis. 15 Ex quo, poſtq. 16 Ab hominibus. 17 Latibula & ſpecus. 18 De qua deſcendunt, qua erranti uti mox de Polyphemo: *ſummo cum monte videmus Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole moventem.* 19 Procul obſervo. 20 Eorum. 21 Miſerabilem. 22 Agreſtium arborum fructus. 23 Magnos lapides, ſeu magna oſſa continentia. 24 Mihi. 25 Arborum & dumorum. 26 Evulſis. 27 Me. 28 Circumſpiciens. 29 Sive amica, ſive inimica, 30 Adjudicavi, & in poteſtatem ejus deſtinavi. 31 Mihi. 32 Cycl. 33 Vitam. 34 Quam ut talium monſtruorum dentibus conficiat. 35 Genere mortis. 36 Achemenides. 37 In ſummo ſcopulo. 38 Oves ſuas. 39 Magnit. corporis ſui attollentem. 40 Quæ ſæpe petiverat anteq. excæcatus eſſet. 41 Sine forma humano corpori debita. 42 Sc. *orat.* 43 Amputata. 44 Hinc immanem corporis vaſtitatem conjicere licet. 45 Ne vacillet aut labatur jam cæcus. 46 Paſtore ſuum. 47 Ea ſola, quam ex ovibus habet, eſt voluptas Polyp. 48 Deorſum pendet. 49 Poſtquam undas litoreas emenſus in altum plaumque mare venit: *quam magnus Orion, Cum pedes incedit medii per maxima N[…] Stagna, viam ſcindens, p[…] ſupereminet undas* lib. 10. […] fundos. 51 Pinũ ſua H[…] proteron. 52 Qui quotid[…] de oculo effoſſo. 53 Dein[…]

Italiam petere &, terras tentare, 1 repoſtas:
Sola 2 novum, dictuque nefas Harpyia Celæno
3 Prodigium canit, & 4 triſtes denuntiat 5 iras,
6 Obſcœnamque famem) quæ prima pericula vito?
7 Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
8 Hic Helenus, cæſis primum 9 de more juvencis,
10 Exorat pacem divum, vittaſque 11 reſolvit
Sacrati 12 capitis, meque 13 ad tua limina, 14 Phœbe,
Ipſe 15 manu multo 16 ſuſpenſum numine ducit:
Atque hæc deinde canit 17 divino ex ore 18 ſacerdos:
Nate dea, (nam te 19 majoribus 20 ire per altum
21 Auſpiciis maniſeſta 22 fides; ſic 23 fata deum rex
Sortitur, volvitque 23 vices; 24 is vertitur ordo),
Pauca tibi e 25 multis, quo tutior 26 hoſpita 27 luſtres
Aequora; & 28 Auſonio poſſis 29 conſidere portu,
30 Expediam dictis (prohibent nam 31 cætera 32 Parcæ
Scire 33 Helenum, farique vetat 34 Saturnia Juno)
35 Principio Italiam, quam tu jam 36 rere propinquam,
37 Vicinoſque 38 ignare paras 39 invadere 40 portus,
41 Longa procul 42 longis via 43 dividit 44 invia 42 terris.
1 An-

1 Remotas, longe poſitas. 2 Inauditum mihi. 3 Supra, hoc libro. 4 Incommodas nobis. 5 Deorum ſc. ob injurias ſibi illatas. Nuntiaverat enim Celæno fore edendas menſas, & ferendam famem. 6 Indecoram, vel, quæ homines ad obſcœna compellit. 7 Age eloquere, quomodo poſſim evitare famem & reliqua pericula ac difficultates, quas Celæno mihi prædixit. 8 Hoc tempore. 9 Sacrificantium ſc. ad obtinendum divinandi beneficium. 10 Orando impetrat reconciliationẽ, aut favorem Deorum. *Exorare* proprie eſt orando impetrare id, quod petimus. 11 Laxat, ut demiſſæ pendeant: ritu ſacro. Nam hoc ſignificabant animo curis ſoluto ſe ad numen accedere. 12 Sui ſc. qui ſacerdos & vates erat. 13 Ad ingreſſum templi tui. 14 Apoſtrophe ad Apollinem. 15 Sua. 16 Religioſe anxium, ſollicitum & attentum de futuris. 17 Apollinis, id eſt, ut ab Apolline acceperat. 18 Helenus. 19 Majoribus fatis, quam quæ auſpiciis, egeant Jovis. 20 Navigare. 21 Perſuaſio eſt. 22 Res fataliter, id eſt, Deorum providentia futuras Jupiter ordinat, diſponit, per ſortes indicat. Alluſit enim ad ſortes Apollinis, cujus eſt ſacerdos. 23 Rerum. 24 Hæc ordinatio agitur. 25 Quæ mihi dicta ſunt. 26 Externa; vel, ut alii, vicina. 27 Circumnaviges: 28 Italico 29 Sedem capere. 30 Expedite dicam 31 Ut quæ de morte Anchiſæ, & etiam ipſius Æneæ poſtea evenerant. 32 Tres illæ Deæ fatales originem, medium, & exitum omnium rerum diſponentes. De his vide Ecl. 4. 33 Sc. *me*. Tertia perſona pro prima. 34 Saturni filia. 35 Vaticinium Heleni. 36 Reris, id eſt, arbitraris. 37 E proximo: quia vicini ſunt. 38 Rerum futurarum. 39 Intrare. Metaphora a re militari 40 Sc. *quos*. 41 Non ſitu loci, ſed fatis negantibus; nam ex Epiro in Italiam brevis eſt tranſitus. 42 Per longas terras, in quas prius appelletis. 43 Ab ingreſſu tuo. 44 Immeabilis, ſuperatu difficilis.

1 Ante & 2 Trinacria 3 lentandus remus in undas,
Et 4 ſalis Auſonii 5 luſtrandum navibus 5 æquor,
6 Infernique lacus, 7 Aeæ æque 8 inſula 9 Circes.
Quam tuta poſſis 10 urbem 11 componere terra.
12 Signa tibi dicam: tu 13 condita mente teneto.
14 Cum tibi 15 ſollicito 16 ſecreti ad 17 fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus 18 ſus,
19 Triginta 20 capitum fœtus enixa, jacebit,
21 Alba, 22 ſolo recubans, albi circum 23 ubera 24 nati,
25 Is locus urbis erit, requies ea certa 26 laborum.
Nec tu 27 menſarum morſus horreſce futuros:
*Fata 28 viam invenient, 29 aderitque 30 vocatus Apollo.*
31 Has autem terras, Italique hanc litoris 32 oram,
Proxima quæ 33 noſtri perfunditur æquoris 34 æſtu,
Effuge: cuncta 35 malis habitantur 36 mœnia Grajis.
37 Hic & Narycii poſuerunt mœnia Locri,
38 Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus; 39 hic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ 40 ſubnixa Petilia muro.
41 Quin, ubi 42 tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes
Et 43 poſitis aris jam vota in litore 44 ſolves,

1 Pur-

1 Prius, 2 Freto Siculo; a tribus promontoriis Siciliæ. Lilybæo, Pachyno, Peloro, De his Ovid. 13. Met. 3 Lenta navigatione flectendus, id eſt, in Siculo mari navigandum tibi eſt. 4 Maris Italici: infra, hoc eod. lib. 5 Circum naviganda æqua unda. 6 Avernus, per quem ad inferos deſcendit Aeneas l. 6. 7 Ab *Ææa*, urbe Colchorum dictæ. 8 Hanc inſulam præter, navigantem fingit Æneam l. 7. 9 Solis & Perſes Nymphæ filiæ. Hæc venefica fuit. 10 Lavinium. 11 Condere. 12 Terræ tutæ, in qua urbem condas. 13 Ea ſecreta. 14 Adi l. 8. ſub initio, ubi idem habetur vaticinium. 15 Solicite indaganti in quam terram deveneris. 16 Ad quod ſecretus advenies. 17 Tyberis. 18 Porca. 19 Quo prodigio regnaturum triginta annis Aſcanium, ſignificabatur. 20 Suillorum, porcellorum. 21 Qui color Albam prænotat ab Aſcanio condendam. 22 In terra. 23 Matris. 24 Suilli, porcelli ſe *jacebant*, 25 In quo hæc invenies, erit locus urbis condendæ in terra tuta. 26 Poſtquam non reſtabant labores navigandi, ſed tamen bellandi. 27 Quibus te fames ambeſas ſubigat malis abſumere menſa (ut Celæno dixit) licet futuri ſint. Prodigii hujus exitum habes l. 7. 28 Rationem aut medium ſedandi eam famem. 29 Auxilio erit, favebit. 30 In auxilium. 31 Oſtendentis eſt hanc Italiæ partem, quæ e regione nobis adverſa, ſc. Calabriam, Apuliam, Lucaniam, &c. *Magnam* quondam *Græciam* dictam, quod magnus ille Pythagoras inibi philoſophatus fuerit: declina. 32 externam regionem. 33 Adriatici. 34 Fervore. 35 Hoſtibus noſtris, adeoque fidei malæ. 36 Hæ urbes. 37 Hic Græci ex Narycio urbe Attica profecti, ſocii Ajadis Oilei, condidere urbem Locros in hac proxima ora Italica. 38 Idomeneus, e Lyſto, Cretæ opp. pulſus conſedit in Salentinis 39 Philoctetes ex Melibœa, Theſſaliæ urbe, condidit Petiliam. 40 Cincta. 41 Quinimo, aut inſuper. 42 Appulſæ fuerint ad litus Italicum aut Calabrum. 43 Extructis. 44 Ut hoſtium oppida & concurſus omni ſtudio evitentur.

1 Purpureo 2 velare comas adopertus 1 amictu.
Ne qua inter ſanctos 3 ignes 4 in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & 5 omnia turbet.
Hunc 6 ſocii morem 7 ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac 8 caſti maneant in 8 religione 9 nepotes.
Aſt, ubi 18 digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus; & 11 anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
12 Læva tibi tellus, & 13 longo læva petantur
Aequora 13 circuitu: 14 dextrum fuge litus, & 15 undas.
16 Hæc loca vi quondam, & 17 vaſta convulſa 18 ruina
(Tantum 19 ævi longinqua valet mutare vetuſtas!)
20 Diſſiluiſſe ferunt, 21 cum protinus utraque tellus
Una foret: venit 22 medio vi 23 pontus & 24 undis
25 Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes
Litore 26 diductas 27 anguſto interluit æſtu.
28 Dextrum 29 Scylla latus, 30 lævũ 31 implacata Charybdis
1 Obſi-

1 Phrygio more, ut mox & orto ab Ænea, qui in litore Laurenti dum ſacra faceret velato capite, non agnitus eſt ab Ulyſſe, qui ibi forte appulerat. Alii referuut ad Diomedem ſacris intervenientem. Sed & arceri a ſacris profanos, ſolemne erat, ne myſteria non initiati funeſtarent: unde vela viis, foribus, feneſtris prætenſa, & deſpectione feneſtris interdicta. Macrob. Sat. lib. 8. cap. 6. 2 Fac ut veleris (eſt enim Imperativus paſſivus) comas, id eſt, ut habeas comas velatas, id eſt, operto capite ſacris operare. 3 Quibus ſacrificium cremari debeat. 4 In ipſo ſacrificio, id eſt, inter ſacrificandum. 5 Sacrificii ordinem rumpat. 6 Tui tenento. 7 Sacrificandi velato capite. 8 Caſta ſive religioſa obſervatione. 9 Nepotes tui. 10 E litore Italico, ubi magna Græcia eſt. 11 Modici & quaſi clauſi introitus Pelori (promontorii Siciliæ, a *Pelori* gubernatore Annibalis denominati) arcti minus & minus videbantur. 12 Quæ ad ſiniſtram manum jacet. 13 Faciendo longnm circuitum, id eſt, circumnaviges. 14 Italicum. 15 Dextra Siciliæ. 16 Hujus partis Siciliæ, Digreſſio in deſcriptionem Scyllæ & Charybdis. 17 Fuit quondam Italia Siciliæ conjuncta: poſtea ruina & tempeſtate ſeparata & avulſa. Vide quæ nos ad Flor. p. 83. & Sil. l. 14. Ovid. Met. 15. Claud. de raptu Proſerp. l. 1. 18 Terrarum, quarum fundum jam aquæ excederant. 19 Temporis, multorum enim locorum ſitus & facies longorum temporum vetuſtate mutantur. Epiphonema ſive Acclamatio. Sic Georg. 2. *Adeo in teneris conſueſcere multum eſt:* Et Georg. 3. *Tantus amor florum & generandi gloria mellis*. 20 In diverſas partes quaſi per ſaltum diviſas eſſe violentia aquarum, dicunt illi, qui de ſitu orbis locuti ſunt. 21 Cum continuatim una eſſet terra, id eſt, continens, Italia & Sicilia. 22 In medium: ut, *It clamor* cœlo: Terræ motu avulſum refert Strabo, unde e Rhegio nomen. 23 Impetus maris. 24 Vi-rundarum. 25 Italicum a Siciliensi avulſit, abrupit. 26 Separatas litore, id eſt, quia nunc diverſum habent litus. 27 Modico freto. 28 Verſus Italiam. 29 Periculum illud maris Siculi, in quod mulier voraciſſima (quæ boves Herculis fertur rapuiſſe) fingitur verſa: ideo dicitur a Jove fulmine icta, & in maria præcipitata, & in tale monſtrum converſa, omnia devorans & abſorbens. Vide Ovid. Met. 4. 30 Verſus Siciliam. 31 Voraciſſima. Al. *impacata*.

1 Obſidet , atque 2 imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus , rurſuſque 3 ſub auras
Erigit 4 alternos , & 5 ſidera verberat unda .
At Scyllam 6 cæcis 7 cohibet ſpelunca latebris ,
Ora 8 exſertantem , & naves in ſaxa 9 trahentem .
10 Prima hominis facies , & pulchro pectore virgo
11 Pube tenus : poſtrema 12 immani corpore 13 piſtrix ,
14 Delphinum caudas utero commiſſa luporum .
Præſtat 15 Trinacrii 16 metas luſtrare Pachyni
17 Ceſſantem , longos & circumflectere curſus .
Quam ſemel 18 informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam : & 19 cœruleis canibus reſonantia ſaxa .
Præterea , ſi qua eſt 20 Heleno 21 prudentia , 22 vati
Si qua fides , animum ſi 23 veris implet Apollo :
24 Unum illud tibi , nate Dea , præque 25 omnibus unum
Prædicam ; & repetens iterumque 26 monebo .
Junonis magnæ primum prece 27 numen adora ;
Junonis 28 cane vota libens , dominamque potentem
29 Supplicibus 30 ſupera donis ; 31 ſic denique 32 victor ,
Trinacria fines Italos mittere relicta .
33 Huc ubi 34 delatus 35 Cumæam acceſſeris urbem ,
36 Divinoſque lacus , & 37 Averna ſonantia 38 ſylvis .



1 Occupat , tenet in perniciem prætereuntium . Metaphora a re militari . 2 Profundo gyro profundiſſimæ voraginis ſæpe valde amplos fluctus Charybdis ſorbet in voracitatem abruptam . 3 In aera . 4 Fluctus alternatim nunc in barathrum abſorptos , & nunc in aera erectos . 5 Ad cœlum uſque videtur attingere . 6 Obſcuris & quæ videri non poſſunt 7 Continet 8 Aperientem 9 Ingurgitatione aquarum . 10 Suprema diſpoſitio corporis Scyllæ eſt facies virginis , id eſt , mulier ſuperne , deſinit in piſcem , balænam vel Delphinum , ſub utero latrantibus monſtris , lupis ſeu canibus ſuccincta : ut 6. Ecl. Moralem hujus figmenti rationem vide apud Cæl. antiquæ lect. l. 14. c. 3. 11 Inguinibus . 12 Turpis . 13 Similis eſt piſci marino longiſſimo , atque anguſto colore , caudis luporum . Ab hujus ſimilitudine navis oblonga dicitur *Piſtrix* . 14 Commiſſas habens , id eſt , adaptatas vel junctas caudas Delphinum utero luporum : qui vorax eſt , aut quia canes ita utero habere pingitur , propter undarum ſonitum , quem ſcopuli latratui perſimilem edunt . 15 Promontorii Siculi . 16 Oram & terminos circumnavigare . 17 Non properantem , morantem : vel , cum viæ & temporis diſpendio potius circumvectum , quam ſemel , &c. 18 Turpem . 19 Marinis , quos Scylla in ventre geſtare propterea fingitur , quod fluctus illi colliſi , quaſi latratum edant . 20 Mihi in quantum Heleno : Tertia perſona pro prima. 21 De rebus futuris . 22 In quantum vati . 23 Reſponſis , aut ſententiis . 24 Præcipuum . 25 Aliis . 26 Te illud unum præ omnibus . 27 Poteſtatem divinam . 28 Pronuntia . 29 Suppliciter ſubmiſſo animo votis . 30 Sacrificiis expugnatam concilia & coge tibi eſſe benevolam . 31 Per talia vota & dona . 32 Voti compos . 33 In hos fines Italos . 34 Vi tempeſtatis . 35 Cumas , quæ ſunt in litore Italico . l. 6. 36 Apollini conſecratos & Sybillæ lacus Lucrinum & Avernum . 37 Declinatur *hic Avernus , i* , in ſingulari , & *hæc Averna , orum* , in plurali . 38 Per Sylvas .

1 Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub 2 ima
3 Fata canit, 4 foliiſque 5 notas & 6 nomina mandat,
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in 7 numerum, atque 8 antro ſeclusa 9 relinquit:
10 Illa 11 manet immota 12 locis, neque ab 13 ordine 14 cedūt.
Verum 15 eadem 16 verſo tenuis cum 16 cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit 17 janua 18 frondes,
Numquam deinde cavo volitantia 19 prendere ſaxo,
Nec 20 revocare ſitus, aut 21 jungere carmina 22 curat.
23 Inconſulti 24 abeunt, 25 ſedemque odere Sibyllæ.
Hic tibi 26 ne qua moræ fuerint diſpendia tanti;
Quamvis 27 increpitent ſocii, & vi 28 curſus in altum
Vela vocet, paſſiſque 29 ſinus implere ſecundos:
30 Quin adeas vatem, precibuſque 31 oracula poſcas.
32 Ipſa canat, vocemque 33 volens atque ora reſolvat.
34 Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo 35 fugiaſque feraſque laborem,
36 Expediet: 37 curſuſque dabit venerata ſecundos,
Hæc ſunt, quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & 38 ingentem factis 39 fer ad æthera Trojam.
40 Quæ poſtquam 41 vates ſic ore effatus 42 amico eſt,

Dona

1 Fatidicam afflatam numine & furore divino, ut lib. 6 unam e Sybillis Deiphoben ſc. quæ *Cumea* dicitur. 2 Profunda. 3 Rerum eventa fataliter præviſa. 4 In foliis palmarum ſcribi fata a Sibylla ſolita, ſcribit Varro, & Æn. l. 6. 5 Litteras. 6 Res notis deſcriptas. 7 Seriem & ordinem. 8 Per antrum ſecluſa a carminibus, quæ foris relinquit. 9 Ea ante antrum. 10 Folia, aut carmina. 11 Foris. 12 A locis, in quibus in numerum digeſta ſunt. 13 Suo ſc. in quo collocata: deferuntur. 14 Recedunt. 15 Carmina, in foliis ſiccis deſcripta. 16 Aperta janua vertendo cardinem. 17 Aperta, admittens ventum; id eſt, ventus per januam ingreſſus, 18 Palmarum ſc. jam aridas, in quibus Sibylla ſcripſit 19 Colligere in rupem ſeu antrum, quod eſt ſaxo cavato. 20 Reparare poſitiones foliorum, in quibus carmina per ordinem deſcripta erant. 21 Per ordinem connectere. 22 Sibylla. 23 Oraculi reſponſo non accepto. 24 Conſultores. 25 Antrum. 26 Ne aliqua jactura temporis, quam feceris morando, reputetur a te tanti momenti, 27 Obmurmurent, quod illic morari velis, ubi periculum ſit, 28 Proſpera navigatio. 29 Medium velorum, ventorum flatu curvatorum, proſperum ventis implere, ideſt licet proſperrima ſit navigatio, & ſocii omnes optent procedere. 30 Tamen ne omittas, quin adeas Sibyllam. 31 Reſponſa Deorum. 32 Et quin poſcas, ut ipſa vates prædicat futura, non autem ſcribat in palmarum foliis, quæ vento abripi poſſint. Ideo l. 6. ait Æneas *Foliis tantum ne carmina manda: Ipſa canas oro*. 33 Libenter loquatur. 34 Prædicto iſta Sibyllæ his verſibus concepta eſt, l. c. *O tandem magnis pelagi defuncte periclis: Sed terra graviora manent: in regna Latini Dardanidæ venient*. 35 Declines & toleres pericula, Polyſyntheton eſt. 36 Prompte & expedite declarabit, docebit. 37 Rationem navigandi in fatalem Italiæ partem commonſtrabit. 38 Quæ per te ingens inſtaurabitur, quondam ex ea olim Roma orietur. 39 Ad Cœlos uſque extolle. 40 Reſponſa. Recitat jam dona, quæ ab Heleno acceperit. 41 Helenus. 42 Favorabile.

Dona dehinc auro gravia, 1 ſectoque elephanto,
Imperat ad naves ferri: 2 ſtipatque carinis
Ingens argentum, 3 Dodonæoſque lebetas,
Loricam 4 conſertam 5 hamis, auroque trilicem:
Et 6 conum 7 inſignis galeæ, criſtaſque 8 comantes,
9 Arma Neoptolemi: ſunt & 10 ſua dona parenti.
11 Addit equos, additque 12 duces:
13 Remigium ſupplet: 14 ſocios ſimul inſtruit 15 armis.
Interea 16 claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua 17 ferenti.
18 Quem 19 Phœbi interpres 20 multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris 21 dignate 22 ſuperbo,
23 Cura Deum, 24 bis Pergameis erepte ruinis:
Ecce 25 tibi Auſoniæ tellus: 26 hanc arripe velis,
27 Et tamen hanc 28 pelago præterlabare neceſſe eſt.
Auſoniæ pars illa procul, quam 29 pandit Apollo.
Vade, ait, o felix 30 nati pietate: quid 31 ultra
Provehor, & fando 32 ſurgentes demoror 33 Auſtros?
34 Nec minus Andromache, digreſſu mœſta ſupremo,
Fert 35 picturatas 36 auri ſubtegmine veſtes,
Et 37 Phrygiam Aſcanio chlamydem, 38 nec cedit honori:



1 Dente elephanti ſive ebore poſito. Synecdoche. 2 Condenſat, cumulat. 3 Ollas æreas ex ære Dodonæo, quod vaticiniis æque celebratur ac quercus Dodonæa. 4 Conſertam hamis aureis, iiſque triplici ſerie connexis, ſeu tribus liciis conſtantibus. 5. Circulis ferreis, quibus fit lorica. *Hami* proprie ſunt unci, quibus piſces capi ſolent. 6 Curvaturam, quæ in ſummitate galeæ, cui criſta imponitur. 7 Excellentis. 8 Quæ in morem conarum a cono dependebant; ſunt enim *criſta* ornamenta galearum. 9. Exiſtentia arma Pyrrhi, qui ea moriens Heleno reliquerat. 10 Anchiſæ data. 11 Helenus ad dicta dona. 12. Belline futuri? an navigationis? an forte equiſones? 13 Remiges deficientes addit, eo quod in Creta multos amiſerat, & nonnullos reliquerat. 14 Itineris mei. 15 Nauticis armamentis. 16 Claſſem inſtruere & diſponere ad navigandum. 17 Secundo, flanti, ſtanti. 18 Anchiſen. 19 Oraculorum Phœbi, id eſt, Helenus. 20 Valde honorifice alloquitur. 21 Qui dignus eſt habitus. 22 Nobili, magnifico. 23 Qui Diis es curæ. 24 Primo: cum ab Hercule Ilium eſſet expugnatum, Priamus, Anchiſes, & alii nonnulli, ſecreto elapſi ſunt. Secundo ſub Priamo, cum capta a Græcis Troja, ſalvus filii humeris in pacatum evaſit. 25 In conſpectu tuo eſt. 26 Appelle in Italiam. 27 Quamvis hæc Italiæ pars vicinior ſit, neceſſe tamen eſt eam relinquere. 28 per pelagus. 29 Aperit vobis petendam. 30 Propter pietatem filii tui. 31 Ulterius, quam conſtitueram, ſermonem proſequor, protraho, 32 Spirare incipientes. 33 Ventos. 34 Nihilominus, quamvis multa dederit Helenus. Recitat etiam dona, quæ Andromache diſcedentibus contulit, & verba ultro citroque habita. 35 Quibus intertentæ variæ rerum & animantium picturæ inerant. 36 Aureo ſubtegmine. *Subtegmen* e-*ſtamen* vero in tela filum firmum eſt: at *ſubtegmen* ultro citroque tranſmittitur. 37 Acu pictam; proprie, opus & inventum Phrygium. 38 Neque enim Andromache in honore munerum cedit Heleno, id eſt, tam pretioſa dona dedit Aſcanio, ut Helenus Æneæ. Liberalitatem Andromaches intelligit.

1 Textilibuſque onerat donis, ac talia 2 fatur:
Accipe 3 & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum 4 Andromaches teſtentur amorem,
Conjugis 5 Hectoreæ. Cape dona extrema 6 tuorum,
O mihi ſola 7 mei 8 ſuper Aſtyanactis 9 imago.
10 Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc 11 æquali tecum pubeſceret ævo.
12 Hos 13 ego digrediens 14 lacrymis affabar 14 obortis:
Vivite felices, quibus eſt 15 Fortuna peracta
Jam 16 ſua: nos alia ex aliis in 17 fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor 18 arandum:
Arva neque Auſoniæ, 19 ſemper cedentia retro,
Quærenda. 20 Effigiem 21 Xanti 22 Trojamque videtis,
Quam veſtræ fecere manus, 23 melioribus (opto)
Auſpiciis; & quæ fuerit minus 24 obvia Grajis.
Si 25 quando 26 Tybrim, vicinaque Tybridis arva
Intrato, gentique meæ 27 data mœnia cernam,
28 Cognataſque urbes 29 olim, populoſque 30 propinquos,
31 Epiro; Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque 32 idem caſus, unam faciemus utramque
Trojam 33 animis: 34 maneat noſtros 35 ea cura nepotes:
56 Provehimur pelago 37 vicina 48 Ceraunia juxta:
39 Unde iter Italiam, curſuſque breviſſimus 40 undis.

Sol

1 Contextis. 2 Ad Aſcanium. 3 Etiam hæc munera, quæ admoneant te, & memorem faciant operũ manũ mea factorum. 4 Meum. 5 Hectoris avunculi tui. 6 Neceſſariorũ. Q. d. poſthac nõ offẽdes plures ex genere & patria tua. 7 Filii. 8 Superſtes, qui ſuper es. 9 Quia ſimilis es meo Aſtyanacti. Pathos ab imagine: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 10 Ut tu facis. 11 Ejuſdem eſſet ætatis utriuſque. 12 Helenum & Andromachen. 13 Æneas. 14 Lacrymas inter loquendum. 15 Adverſa. 16 Propria. 17 Fatalia incommoda. 18 Sulcandum navibus. Metaphora a terra ad mare. Sic Ov. 1. Triſt. El. 2. *Non ego divitias avidus ſine fine parandi, Latum mutãdis mercibus* æquor aro. 19 Quia eum prope fuerimus, adhuc longo circuitu ſunt quærenda. *Italiam ſequimur fugientem* lib. 5. 20 Supra *Simulataque magnis Pergama, & arentẽ Xanti cognomine rivum.* 21 Fluvii Trojani. 22 Fictitiam, ſc. de illa magna quondam denominatam. 23 Meliori ſucceſſu & auſpicato incepto facta ſit, quam prior Troja manibus Deorum facta prædicatur. 24 Obſtans Græcis: vel, Græcorum injuriæ expoſita, ita ut ab eis non eruatur. 25 Aliquando. 26 Fluvium Italiæ, Romam interfluentem. 27 Fatis conceſſa. 28 Hanc in Epiro veſtram, & in Italia noſtram inter ſe propinquas, ſc. quæ mari Hadriatico, ſeu Jonio tantum dirimantur. 29 Tempore futuro. 30 Affines. 31 Ex Epireo & Italia. 32 Eadem fortuna: quia propter excidium Trojæ ambæ a profugis habitatæ, ut nos. 33 Fœdere & concordi voluntate, id eſt, referemus in diverſis locis, quod in uno non poſſumus. Trojam patriam noſtram everſam. 34 Et ſi id nos perficere non poterimus, ſollicitudo ejus rei faciendæ exſpectet poſteros a nobis & a noſtris deſcẽſuros. 35 Fœderum & amicitiæ; de qua re lege Dionyſium Halicarnaſſeum, l. 1. Contraria huic imprecatio Didonis l. 4. 36 Porro vehimur a Buthroto per pelagus. 37 Nobis deſcendentibus a Buthroto. 38 Acroceraunia, promontoria Epiri, e regione Italiæ: a fulmine, quo crebro feriuntur, dicta. 39 A quibus iter in Italiam eſt breviſſimum. 40 Per undas.

Sol 1 ruit interea, & montes 2 umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris; 3 ad undam
Sortiti remos; paſſimque in litore ſicco
Corpora 4 curamus. 5 Paſſos ſopor 6 irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis 7 acta ſubibat;
8 Haud ſegnis 9 ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
10 Explorat ventos, atque auribus 11 aera captat:
Sidera 12 cuncta notat 13 tacito labentia cœlo,
14 Arcturum, 15 pluviaſque Hyadas, 16 geminoſque Triones,
17 Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta 18 videt cœlo 19 conſtare ſereno:
Dat clarum e puppi 20 ſignum: 21 nos 22 caſtra movemus,
23 Tentamuſque viam, & 24 velorum pandimus alas.
Jamque rubeſcebat ſtellis Aurora 25 fugatis:
Cum procul 26 obſcuros 27 colles, 28 humilemque videmus
Italiam. 29 Italiam primus 30 conclamat Achates,
Italiam læto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum 31 cratera 32 corona
Induit; implevitque mero; Divoſque 33 vocavit,
Stans 34 celſa in puppi.
DI 35 maris & terræ, tempeſtatumque 36 potentes;



1 Occidit. 2 Sublato e noſtro
hemiſphærio ſole, obſcurantur. 3
Juxta undam, id eſt, exponitur
terræ ad oſtium undarum diſpo-
nentes & forte obtinentes remos,
ut ad ſignum Palinuri quiſque na-
valibus inſtructus adeſſet. 4 Ut
ad laborem poſtea alacriores &
expeditiores eſſemus. 5 Id eſt,
dormimus. 6 A naturali ſomni
cauſa. 7 Tranſacta conſcendebat,
id eſt, nondum erat medium no-
ctis. 8 Non ignavus, ſed ſtre-
nuus. 9 Toro; 10 Inquirit. 11
Si uſquam audiret murmur aeris,
quod futuram tempeſtatem indi-
cet. 12 Nautis obſervanda. 13
Nocturno, per quod tacetur,
quieto: vel (ut alii) quo ſigna
Auſtralia & Septentrionalia ſunt
conſpicua, quæ lucente luna, ma-
xime obſcurantur. 14 Stellam pri-
mæ magnitudinis, inter crura
Bootæ. Sidus Septentrionale, quod
nautæ ſolent obſervare. 15 Sep-
tem ſtellas in fronte Tauri, quæ
ortu ſuo & occaſu pluvias creant,
ἀπὸ τοῦ ὕειν. 16 Utramque
urſam, quarum majorem, plau-
ſtrum ſc. trahunt triones boves.
17 Sidus Auſtrale ſtellis 32. con-
ſpicuum, ſtellato enſe fulgens. 18
Palinurus. 19 Conſentire ex ſta-
tu ſuo. Vocula hæc ſerenitatis
perſeverantiam indicat. 20 Tubæ,
aut etiam vigiliis tædam aut fa-
cem incenſam. Translata ſimilitu-
do eſt a re militari, in qua ad pu-
gnam milites claſſico excitantur:
quod hac ratione feciſſe dici poteſt
Virg. quod hunc Trojanis mutan-
dum eſſe locum, & ulterioris eſſe
navigandum ſciret. 21 Nos, qui
eramus in litore, more militum
colligimus ſarcinulas, & diſcedi-
mus illinc, ubi ſtationem habuera-
mus. 22 Nautica, id eſt, claſſem.
23 An fluxus opportunus eſſet, id
eſt, navigamus. Hyſteron prote-
ron. 24 Antennas intendimus. 25
A ſplendore ſatis abſconditis. 26
Nondum Solis radiis adumbratos:
vel, propter intercapedinem &
longinquitatem. 27 Italiæ. 28
Humilem apparentem: aqua enim
terra altior eſt. 29 Repetitio, de-
ſiderium fatalis terræ indicans.
30 Simul clamat. 31 Vas vina-
rium. 32 Ex pampinis. Id quod
lætitiæ argumentum erat. 33 In-
vocavit. Simplex pro compoſito.
34 In ſumma parte navis juxta
gubernaculum. 35 *Maris*, quod
navigo: *terræ*, quam peto: *tem-
peſtatum*, quas timemus. 36 Qui
habetis potentiam.

Ferte viam 1 vento facilem & 2, ſpirate ſecundi.
3 Creſcunt optatæ auræ, portuſque 4 pateſcit
Jam propior, 5 templumque apparet 6 in arce Minervæ.
Vela 7 legunt ſocii, & proras ad litora torquent.
8 Pontus ab 9 Eoo fluctu curvatur in 10 arcum;
11 Objectæ 12 ſalſa ſpumant 12 aſpergine 13 cautes,
14 Ipſe latet: 15 gemino demittunt 16 brachia muro
17 Turriti ſcopuli, 18 refugitque a litore templum.
Quatuor hic, 19 primum omen, equos in gramine vidi
20 Tondentes campum late, 21 candore nivali.
Et pater Anchiſes: 22 Bellum, o terra 23 hoſpita, 24 portas:
25 Bello armantur equi: bellum 26 hæc armenta minantur.
Sed 27 Tamen iidem 28 olim 29 curru ſuccedere ſueti
30 Quadrupedes, & fræna 31 jugo 32 concordia ferre:
Spes eſt pacis, ait. 33 Tum numina ſancta precamur
Palladis 34 armiſonæ, quæ 35 prima accepit 36 ovantes:
37 Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptiſque Heleni, dederat quæ 38 maxima; 39 rite
Junoni 40 Argivæ 41 juſſos adolemus honores.

Haud

1 Aſpiratione venti. Spirantes facite ventos ſecundos. 3 Lenes venti deſiderati crebri fiunt. 4 Patet. 5 Iapygiæ promontorio Salentino Minervæ eminebat arx, hodie *Caſtro*. Sub illo portus Veneris. 6 Exſtructum. 7 Colligunt. 8 Topographia portus Salentini. 9 Orientali ſeu ab Oriente impingẽte; a fronte enim ſpectat ortum. 10 Sinũ, receſſum, ſcopulos utrinque defendentes portum deſcriptũ vide l. 1. Æn. 11 Oppoſitæ fluctibus. 12 Aqua maris, quæ aſpergitur ex impetu, quæ ſpumas creat. 13 Saxa prædura, quæ & cotes dicuntur. 14 portus occulitur procul irruẽtibus. 15 In morem duplicis muri utriuque extructi. 16 Colles a jugis ſuis, quibus portum complectuntur. 17 Inſtar turrium ſaxa eminentia. 18 Non videtur. 19 Pro primo omine rerum futurarum in Italia. 20 Depaſcentes gramẽ, late patentes per campũ. 21 Unde convinci poterat, bellum non portendere: nam alba & candida omnia auſpicata credũtur: perinde ut atra, infelicia. Itaque candor, in omen potius victoriæ capiendus erat, ſi omnino bellum minabantur. 22 Belli præſagium interpretatur æquum, ad bella natum: ut 1. l. de Carthagine, in cujus fundamentis reperiebatur, *caput atri equi*, & in contentione Neptuni cum Minerva de Athenis: quoniam vero quatuor, iique candidi, & curru ſuccedere frænaque ferre, ſueti, in omen pacis convertit, agriculturæ ſc. certaminibus, triumphis aptos. 23 Quæ nos hoſpitio excipis aut excipies. 25 Ad bellum. 26 Hi equi denunciant aut portendunt. 27 Quamvis bello armentur. Correctio interpretationis, ab uſu diverſo. 28 Aliquando finito bello. 29 Sub curru. 30 Equi. 31 Sub jugo aut conjugati. 32 Ipſi concordes. 33 Poſtquam ſic locutus eſt. 34 Arma concutere ſolitæ, bellorum Præſidis, in cujus tutela erat locus. 35 Ante cætera numina, quia ad templum ejus appulſi ſumus. 36 Lætos: levium bellorum aut non juſtorum victores urbem ingrediebantur ovantes, equo uno vecti, vel etiam pedites, & ovem mactabant, ut triumphantes taurum. 37 Ex præcepto Heleni, ſupra. *Purpureo velare comas*, &c. Vide rationem ibid. 38 Præcipua. 39 Ex more, & ut decet. 40 Argivorum protectrici, & ab Argivis illis cultæ. 41 Incendimus ſacrificia juſſa, id eſt, ſacrificamus. Monuerat antea Helenus, ut protinus, tranſmiſſo æquore, cum vota Diis curſu ſuis auſpicibus, in litore perſolutus eſſet, certis quibuſdam cæremonia ſacra

Haud mora, continuo perfectis ordine votis,
1 Cornua 2 velatarum 3 obvertimus antennarum:
4 Grajugenumque domos 5 ſuſpectaque linquimus arva.
Hinc 6 ſinus Herculei, 7 ſi vera eſt fama, Tarenti
8 Cernitur. Attollit ſe 9 Diva Lacinia 10 contra
11 Caulonique arces, & 12 navifragum 13 Scylacæum
Tum procul e fluctu 14 Trinacria cernitur Aetna:
15 Et 16 gemitum ingentem pelagi, 17 pulſataque ſaxa
Audimus longe, 18 fractaſque ad litora 19 voces:
20 Exultantque 21 vada, atque 22 æſtu miſcentur arenæ.
Et 23 pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charybdis:
Hos Helenus ſcopulos, hæc 24 ſaxa horrenda canebat.
25 Eripite, o ſocii: 26 pariterque inſurgite remis.
Haud minus ac juſſi faciunt: primuſque 27 rudentem
Contorſit 28 lævas proram Palinurus ad undas:
29 Lævam 30 cuncta cohors 31 remis, ventiſque petivit:
Tollimur in cœlum curvato 32 gurgite, & 33 iidem
34 Subducta ad 35 Manes imos deſcendimus unda.
* Ter ſcopuli 36 clamorem inter cava ſaxa dedere:
Ter ſpumam 37 eliſam & 38 rorantia vidimus aſtra.
39 Interea 40 feſſos 41 ventus cum Sole reliquit:
Ignarique viæ 42 Cyclopum adlabimur oris.

 1 Por-

cra velato capite faceret, ne hoſtiū interventu ea turbarentur, & ut eā relig. poſteritati ſuæ commēdaret.
1 Metaph. ab animali ad non animal. 2 Velis indutarum. 3 In pelagus, ut curſum mutaremus. 4 Ab Heleno moniti ut partem illam Italiæ, quæ a Græcis, ibi colonis, Magnæ Græciæ nomen ſortita eſt, vitaremus, ſupra. 5 Propter inhabitantes hoſtes. 6 Angulus. 7 Neque enim plane [illegible] vult Ariſtot. fide, qui in libro περὶ [illegible] ἀκυσμάτων ſcribit Tarentum [illegible] conditum, ac Heracleam dictum, alii a Tara, Herculis comite. 8 A nobis. 9 Junonis Laciniæ templum in promontorio cognomine juxta Crotoneum. 10 Ex adverſo. 11 Poſt Sagram Caulonia extat, prius Aulonia, Strab. 6. l. 12. Periculoſum, juxta quod ſæpe fit naufragium, cum ſint illic ſcopuli. 13 Promontorium in Brutis. 14 Sicilienſis, a tribus promontoriis, ut ſupra. 15 *Nimirum hæc Scylla eſt*. 16 Crepitum: quod in Scyllæ ventre canes Lupos, vitulos marinos habitare, & horrendū ſonare, fabulētur poetæ. 17 Ab impetu aquarum. Epexegeſis. Explicat enim, quis ſit ille gemitus. 18 Colliſas & reverberatas. 19 Aquarum ſc. 20 ... *Nimirum hæc illa Charybdis*. 21 Aquæ, per aquas vadere licet, cum ſint minus profundæ, ſed magis periculoſæ, frequenter exiliunt & eriguntur. 22 Fervore aquarum commotarum. 23 Exclamat. 24 Scyllæ. 25 Vos his periculis. 26 Pari ictu. 27 Stridentem multum ſonantem inter ſaxa, dum ſecat fluctus. Metaph. a ruditu aſinorum. 28 Ad ſiniſtram jacentes ad Carybdin. 29 [illegible] Tota alia Claſſis. 31 Toto conatu. 32 [illegible] 33 Qui paulo ante in cœlum ſublati eramus. 34 Aqua remota & abſtracta navibus noſtris, cum enim hic deprimitur, illic erigitur. 35 Ad inferos profundos. * Rupes ſaxoſæ. 36 Vehementem fragorem. 37 Vi expreſſam. 38 Aſpergine irrorata, aquis ſparſa. 39 Docet, quomodo in Cyclopas inciderit. 40 Remigando. 41 Ventus cecidit, cadente ſimul Sole. 42 Ad regiones gigantum illorum, unum oculum in fronte habentium.

1 Portus ab acceſſu ventorum 2 immotus, & ingens
3 Ipſe; ſed 4 horrificis 5 juxta tonat 6 Aetna 7 ruinis,
Interdumque 8 atram 9 prorumpit 10 ad æthera nubem,
11 Turbine fumantem piceo & 12 candente favilla;
13 Attollitque globos flammarum, & ſidera 14 lambit:
Interdum ſcopulos 15 avulſaque 16 viſcera montis
Erigit 17 eructans, 18 liquefactaque ſaxa 19 ſub auras
Cum 20 gemitu glomerat: fundoque 21 exæſtuat imo.
Fama eſt, 22 Enceladi ſemuſtum 23 fulmine corpus
24 Urgeri mole hac, ingentemque 25 inſuper Aetnam
Impoſitam, ruptis flammam 26 expirare 27 caminis:
Et, 28 feſſum quoties 29 mutat 30 latus, 31 intremere omnem
32 Murmure 33 Trinacriam, & cœlum 34 ſubtexere fumo.
35 Noctem illam tecti in ſylvis immania monſtra
Perferimus: nec, quæ 36 ſonitum det cauſa, 37 videmus:
Nam neque erant 38 aſtrorum ignes, nec lucidus 39 æthra
Siderea polus: obſcuro ſed 40 nubila 41 cœlo;
Et Lunam in 42 nimbo nox 43 intempeſta tenebat.
44 Poſtera jamque dies primo ſurgebat 45 Eoo,

1 Hu-

1 Ad quem acceſſimus, ſc. *eſt.* 2 Quietus, nec turbatus. 3 Portus ſc. 4 Horrendis, horrorem incutientibus. 5 Prope ipſum portum ſonat. 6 De Ætna, monte Siciliæ flammivomo, poſt Philoſophos, Geographos, vide Macrob. c. 17. l. 5. Saturn. calumniantem Virgilium parum feliciter æmulatum eſſe Pindari Ætnam deſcriptione Pythiorum. Vide & Juſtin. l. 4. Ovid. Met. 15. 7 Eructationibus flammarum & lapidum ſemuſtorum. 8 Quia fumoſam. 9 Eructat, evomit, projicit. 10 Ad ſummum aera. 11 Impetu fumi exuperantis, qualis de pice exuſta procreatur. 12 Modica flamma reſplendente [illegible] 14 Tremulo motu, ad inſtar vibratæ linguæ, flammis ſuis aſcendit & molliter attingit. 15 A cæteris, quibus cohærebant. 16 Saxa e viſceribus montis, tamquam ejus partes: nam & *eſſe terræ* dicuntur. 17 Ejiciens quaſi ex ſtomacho, ut faciunt eructantes. 18 Reſoluta vi ſulphuris & ignis. 19 Surſum in auras. 20 Vehementer crepitu in morem glomeris circumvertendo ſonat. 21 Æſtum exhalat. 22 Fil. Titanis & Terræ, qui cum cœlo bellum cum aliis gigantibus inferret, a Jove fulminatus, atque Ætnæ ſubjectus eſt. Quod tamen nonnulli de Typhœo narrant. Placet autem Poetæ a vera cauſa, viſceribus, ſc. ſulphureis, a vento per cavernoſam terram accenſis, diſcedere ad fabulas. 23 Quo Jupiter in gigantes uſus eſt. 24 Opprimi hoc immenſo pondere montis. 25 Poſtquam illic ſepultus erat vivus. 26 Evaporare & quaſi exhalare. 27 Fornacibus, fumariis. 28 Crepitu vehementi. 29 Movet. Al. *mutat*. 30 Super quod recubuerit. 31 Intrinſecus & 33 Sicilium tremere. 32 [illegible]ore parte occuliam [illegible]coperire fumo, quem tunc emittit. 35 Redit ad omiſſam narrationem. Occidente Sole huc appulerat, & noctem inſequentem metu in ſylva latuerat. 36 Tam vehementer. 37 Intelligimus. 38 Stellæ, quarum lumen per objectas nubes adimitur. 39 Splendore ætheris, a ſideribus illato: Syncope. Vide Macrob. l. 6. c. 4. 40 Sc. *erant*. 41 Aere: 42 Nube circumvoluta in morem nymbi. 43 Obſcura, ad nullum opus tempeſtiva, utpote media. 44 Poſtridie, quam acceſſimus, oriens. 45 Oriente.

1 Humentemque 2 Aurora 3 polo dimoverat 4 umbram:
Cum ſubito e ſylvis, maciė 5 confecta ſuprema,
6 Ignoti 7 nova formæ 8 viri, miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus 9 ad litora tendit.
10 Reſpicimus. 11 Dira illuvies, 12 immiſſaque barba,
13 Conſertum tegumen ſpinis: at 14 cætera Grajus,
Et 15 quondam 16 patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus, & Troja vidit
Arma procul, paullum 17 aſpectu conterritus 18 hæſit,
19 Continuitque gradum: mox ſeſe 20 ad litora 21 præceps
Cum fletu precibuſque tulit. 22 Per ſidera 23 teſtor,
Per ſuperos, atque hoc cœli 24 ſpirabile lumen,
Tollite me Teucri: quaſcumque 25 abducite terras.
Hoc 26 sat erit. 27 Scio me 28 Danais e claſſibus unum,
Et 29 bello Iliacos fateor 30 petiiſſe Penates.
Pro 31 quo, ſi 32 ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
33 Spargite me in fluctus, vaſtoque immergite 34 ponto:
Si pe eo, 35 manibus hominum periiſſe 36 juvabit.
37 Dixerat: 38 & genua 39 amplexus, 40 genibuſque volutans
Hærebat. Qui ſit, fari, quo ſanguine 41 cretus,
Hortamur; quæ deinde 42 agitet Fortuna, fateri.
Ipſe pater 43 dextram Anchiſes, 44 haud multa moratus,
Dat juveni; atque 45 animum 46 præſenti pignore 47 firmat.
48 Ille hæc, b9 depoſita tandem formidine, fatur:

L 5 Sum

1 Humidam. 2 Tempeſtas matutina. 3 A cœlo. 4 Noctem, nam nox eſt umbra terræ. 5 Exhauſta. 6 Supra quam ferre nequeat. 7 Quaſi larva hominis, aut λυκά-θρωπος v. Ovid. Met. 15. 8 Græci. 9 Ad nos, qui eramus in litore. 10 Eum. aut eam. 11 Et videmus, quod erat illi immunditia immanis. Pathos ab habitu. 12 Promiſſa, ſeu in pectus demiſſa prolixa. 13 Indumentum, quo tegebatur, erat illigatum & denſum ſpinis. 14 Per, vel, quoad cætera, κατὰ τὰ ἄλλα. Helleniſmus. Horat. Ep. 10. l. *Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ, Excepto quod non ſimul eſſet*, cætera *lætus*, id eſt, quod ad cætera attinet. 15 Dudum, aliquando. 16 Paternis. 17 Hoſtium. 18 Fixit gradum, aut dubitavit. 19 Et ſubſtitit. 20 Ad nos, qui eramus in litore. 21 Velox, & non ſalutis ſperans. 22 Exordium orationis petitoriæ abruptum. 23 Obteſtor. Simplex pro compoſito. 24 Aerem; cujus beneficio ex æquo ſpiramus. 25 Sc. *me in*. 26 Beneficii loco abunde, effugiſſe Cyclopas. 27 Fateor. 28 Ex equitum ordinibus Græcis. 29 Jure belli. 30 Appetiiſſe aut invaſiſſe res Trojanas. 31 Facto aut bello. 32 Quam ſcelere noſtro in vos commiſimus. 33 Præcipitem me date in mare. 34 Mari. 35 Et non monſtrorum, nec dira fame. 36 Delectabit me. 37 Achemenides. 38 Noſtra. Miſericordiæ veteres aſſignabant genua ut & mentum, pudori os, ſagacitati naſum, judicio aurem, faſtui ſupercilium, virtuti & fidei dextram. 39 Patho a geſtu. 40 Volutans ſe genibus ſuis, quibus incumbebat repens: vel, volutans ſe adhærebat genibus noſtris. 41 Procreatus ſit. 42 Impellat eum ad talia facienda. 43 In ſignum auxilii & benevolentiæ. 44 Non multum. Nomen plurale loco adverbii. 45 Ejus. 46 Præſentato pignore fidei & dextræ. 47 Confirmat. 48 Achemenides. 49 Poſtquam dexteram præbuerat Anchiſes.

Sum patria ex Ithaca, comes 1 infelicis Ulyſſei,
Nomine Achemenides: Trojam genitore Adamaſto
2 Paupere (3 manſiſſetque utinam fortuna!) profectus.
4 Hic me, dum 5 trepidi 6 crudelia limina linquunt,
7 Immemores ſocii 8 vaſto 9 Cyclopis in antro
Deſeruere. 10 Domus ſanie, dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens: 11 ipſe arduus, altaque 12 pulſat
Sidera; 13 Dî talem terris avertite 14 peſtem)
15 Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli.
Viſceribus 16 miſerorum & 17 ſanguine veſcitur atro
Vidi egomet, duo de numero cum corpora noſtro,
18 Prenſa manu magna medio 19 reſupinus in antro,
Frangeret ad ſaxum, ſanieque 20 aſperſa 21 natarent
Limina: vidi atro cum membra fluentia 22 tabo
23 Manderet, & tepidi 24 tremerent ſub 25 dentibus artus.
Haud impune quidem. Nec 26 talia paſſus Ulyſſes,
Oblituſve 27 ſui eſt 28 Ithacus 29 diſcrimine tanto.
Nam 30 ſimul expletus dapibus, 31 vinoque ſepultus,
Cervicem inflexam 32 poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, saniem eructans, ac 33 fruſtra cruento
34 Per ſomnum commixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitique 35 vices, una undique circum
Fundimur, & 36 telo 37 lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva 38 ſolum ſub fronte 39 latebat,
40 Argolici clypei, aut 41 Phœbeæ lampadis inſtar:
Et tandem 42 læti ſociorum ulciſcimur 43 umbras.

1 Sed

1 Vobis inviſi, nec ſuis minus: quantum ad ſe ipſum, miſerrimi, diutino ſc. errore jactati per ſeptem annos. 2 *Pauper in arma pater primis me miſit ab annis*, Simon 2. l. 3. Atque utinam propria qui eſſem pelle, infra fortunam meam utcumque pauperculam tutus, potius quam, &c. 4 In hac inſula. Explicat breviter, quo caſu in hanc inſulam delatus ſit. 5 Feſtini præ timore, ne a Cyclope, ob ſtrepitum ad naves & mare trepide fugientium ſtationem petente, occuparentur. 6 Crudelis Polyph. 7 Mei. 8 Ingenti. 9 Polyph. 10 Cujus domus eſt corrupto occiſorum ſanguine, & carnibus humanis mactatis ſeu cruore aſperſis intus fœda. 11 Cycl. Polyph. 12 Vertice ſuo, id eſt, Polyph. tam procerus eſt, ut cœlũ vertic. feriat. Hyperb. 13 Parthos per exclamationẽ. Vid. Macr. l. 4. c. 6. 14 Tã truculentum aſpectũ hominis, aut talẽ perniciẽ. 15 Cujus aſpectũ nemo fuerat, dedũ colloquium: qui tã terribilis eſt. 16 Hominum. 17 San. 18 Comprehenſa. 19 Proſtratus. 20 Al. *experſa*, id eſt madefacta. 21 Inundarentur. 22 Sanguine. 23 Dentibus frangeret. 24 Reſilirent. 25 Ejus. 26 Impune fieri. 27 Salutis vel verſutiæ & induſtriæ ſuæ, id eſt, nec ſibi, nec ſuis defuit, ubi opus fuit, ſed præſentibus conſilia valuit. 28 Ithacenſis Ulyſſes. 29 In tanto periculo. Nam hoc demum ſapere, eſt in periculo ſapere. 30 Simul ac Polyph. &c. 31 Ut ſupra l. 2. *Invadunt urbem ſomno* vinoque ſepultam. 32 Recl. 33 Fragmenta carnis 34 Inter dormiendum. 35 Officia viciſſim occupãdi mẽbra ejus. 36 Sude oleaginea præuſta. 37 Oculum unũ perforamus & effodimus. 38 Solũ. 39 Dormienti Cycl. clauſũ erat. 40 Græci qui totum corpus circũtegunt. 41 Solis, vel Lunæ quãti nobis apparent: nam Sol *Phœbus* dicitur, & Luna *Phœbe*. 42 De ſucceſſu. 43 Manes ſociorum noſtrorum, quos ipſe occiderat & devoraverat.

1 Sed fugite, o 2 miſeri, 3 fugite, atque ab litore 4 funem
Rumpite.
5 Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
6 Lanigeras claudit 6 pecudes, atque 7 ubera 8 preſſat;
9 Centum alii curva hæc habitant ad litora 10 vulgo
11 Infandi Cyclopes, & 12 altis montibus 13 errant.
14 Tertia jam Lunæ ſe cornua lumine complent,
15 Cum vitam in ſylvis, inter 16 deſerta ferarum
17 Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab 18 rupe Cyclopas
19 Proſpicio, ſonitumque pedum 20 vocemque tremiſco.
Victum 21 infelicem, 22 baccas 23 lapidoſaque corna,
24 Dant 25 rami, & 26 vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia 28 colluſtrans, hanc primum ad litora claſſem
Conſpexi venientem. Huic me, 29 quæcumque fuiſſet,
30 Addixi: ſatis 31 eſt 32 gentem effugiſſe nefandam.
Vos 33 animam hanc 34 potius 35 quocumque abſumite letho.
Vix ea 36 fatus erat: 37 ſummo cum monte videmus
Ipſum inter 38 pecudes vaſta ſe 39 mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora 40 nota petentem:
Monſtrũ horrendũ, 41 informe, ingens, cui lumen 42 ademtũ;
43 Trunca manu 44 pinus regit, & 45 veſtigia firmat.
Lanigeræ 46 comitantur oves: 47 ea ſola voluptas,
Solamenque mali: 48 de collo fiſtula pendet.
49 Poſtquam 50 altos 51 tetigit fluctus, & ad æquora venit,
52 Luminis effoſſi fluidum 53 lavit inde cruorem,

 1 Den-

1 Oratio ex abrupto turbida, timentis & fugam cum feſtinatione ſuadentis, interveniente ab improviſo ipſi Polyp. 2 Futuri. 3 Pathos a repetitione verbi. 4 Retinacula ferro abrumpite. Vim celeritatis oſtendit. 5 Cauſa, ob quam debeant ſine mora rudentes abrumpere. 6 Oves ſuas. 7 Ovium. 8 Mulget. 9 Tales & tanti *centum alii*, &c. Num. finitum pro infinito poſuit. 10 Paſſim. 11 Deteſtandi. 12 In his altis ſcopulis. 13 Vagantur. 14 Jam eſt tert. plenil. aut tert. menſis. 15 Ex quo, poſtq. 16 Ab hominibus. 17 Latibula & ſpecus. 18 De qua deſcendunt, qua erranti uti mox de Polyphemo: *ſummo cum monte videmus Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole moventem.* 19 Procul obſervo. 20 Eorum. 21 Miſerabilem. 22 Agreſtium arborum fructus. 23 Magnos lapides, ſeu magna oſſa continentia. 24 Mihi. 25 Arborum & dumorum. 26 Evulſis. 27 Me. 28 Circumſpiciens. 29 Sive amica, ſive inimica, 30 Adjudicavi, & in poteſtatem ejus deſtinavi. 31 Mihi. 32 Cycl. 33 Vitam 34 Quam ut talium monſtruorum dentibus conficiat. 35 Genere mortis. 36 Achemenides. 37 In ſummo ſcopulo. 38 Oves ſuas. 39 Magnit. corporis ſui attollentem. 40 Quæ ſæpe petiverat anteq. excæcatus eſſet. 41 Sine forma humano corpori debita. 42 Sc. *oraſ.* 43 Amputata. 44 Hinc immanem corporis vaſtitatem conjicere licet. 45 Ne vacillet aut labatur jam cæcus. 46 Paſtore ſuum. 47 Ea ſola, quam ex ovibus habet, eſt voluptas Polyp. 48 Deorſum pendet. 49 Poſtquam undas litoreas emenſus in altum planumque mare venit: *quam magnus Orion, Cum pedes incedit medii per maxima Nerei Stagna, viam ſcindens, humero ſupereminet undas* lib. 10. 50 Profundos. 51 Pinu ſua Hyſteron proteron. 52 Qui quotid. fluebat de oculo effoſſo. 53 Deinde abluit.

1 Dentibus infrendens gemitu: graditurque per æquor
Jam medium, nec dum fluctus 2 latera ardua tinxit.
Nos procul 3 inde fugam 4 trepidi 5 celerare, 6 recepto
Supplice, 7 ſic merito; tacitique incidere 8 funem:
9 Verrimus & 10 proni 11 certantibus æquora remis.
12 Senſit, & ad ſonitum 13 vocis veſtigia torſit.
Verum ubi nulla datur 14 dextram affectare poteſtas,
Nec 15 potis Ionios fluctus æquare ſequendo,
Clamorem immenſum 16 tollit: quo 17 pontus & omnes
18 Intremuere undæ, penituſque exterrita tellus
Italiæ, curviſque 19 immugiit 20 Aetna 21 cavernis.
At genus e ſylvis Cyclopum & montibus altis
22 Excitum ruit ad portus, & litora complent.
Cernimus 23 aſtantes, 24 nequicquam lumine 25 torvo,
26 Aetnæos fratres, 27 cœlo capita alta ferentes,
28 Concilium horrendum: 29 quales cum vertice celſo
30 Aeriæ quercus, aut 31 coniferæ cypariſſi
32 Conſtiterunt, 33 ſylva alta Jovis, lucuſve Dianæ.
Præcipites metus 34 acer agit 35 quocumque rudentes
Excutere, & ventis intendere vela 36 ſecundis.

1 Con-

1 Quod ſalſedinis acrimoniam in vulnere ſentiret. 2 *Ejus.* 3 Ab eo loco, ubi ipſum vidimus. 4 Feſtini: ut, *Accepit* trepidos, & *Niſum dicere juſſit.* 5 Celebramus. 6 In navem noſtram Achemenide, qui genua amplexus nobis ſupplicaverat, 7 Merito de nobis, ut id faceremus: quia forte in Cyclopas incidiſſemus, niſi nos præcavere præmonuiſſet. 8 Navis retinacula. 9 Invertimus remis, id eſt, remigamus. Metaphora a ſcopis ad remos, & ſolido pavimento ad mare. Supra: *Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.* 10 Incumbentes remis. Quo verbo ſtudium & conatum ſummum ſociorum coarguit. 11 Certatim ferientibus. 12 Polyphemus advertit ex ictibus & percuſſione remorum, fugientium ſtrepitum. 13 Fluctuum remis agitatorũ: ſupra, *fractaſque ad litora voces, & fugam trepidi celerare, tacitique incidere funem:* modo. 14 Manus intendi, & anxia quadã aviditate manus naves injiciendi eaſque tenendi facultas. Sic & *affectare viam ad aliquid* dicimus. Ter. Phorm. *Hi gladiatorio animo* ad me affectant viam. 15 Sc. *eſt*, id eſt, nec poteſt æquis viribus aut gradibus conſequi fluctus maris Jonii. 16 Emittit & effert. 17 Mare. 18 Multum tremuere. 19 Reboavit. 20 Siciliæ mons. 21 Fornicibus. 22 Excitatum illo clamore. 23 Ad litus. 24 Extra ictum enim, & periculum ſe expedierant Troes: & longinqui nocere non poterant. 25 Minaci. 26 Siculos Cyclopias, juxta Ætnam genitos; aliquſam ſimul ad *αἰτναίος*, immanes. 27 Ad cælum uſque Hyperbole. 28 Gætam. Appoſitio. 29 Exiſtentes tales, *quales quercus* erant &c. 30 Sublimes in ſe aerem extollentes. 31 Ferentes multos conos. 32 Simul ſteterant. 33 Quercus enim ſacra Jovi: Cupreſſus Dianæ. 34 Vehemens urget nos. 35 In quacumque re funes velorum raptim colligere, &, quocumque venti vocarent, curſum intendere. 36 Etiam iis, qui nos a puppi ſecuti urgebant inter Siciliam atque Italiam: ſed memores præceptorum Heleni, quæ monebant, ne teneremus curſum cum vitæ diſcrimine per anguſtum fretum inter Scyllam & Charybdim, retrorſum vela dare contendebamus. Cum ſubito mutatus numinis benignitate ventus nos in Auſtrum revectos Siciliam circumvehi impulit.

1 Contra juſſa 2 monent Heleni, Scyllam atque Charybdim,
Inter 3 utramque viam, 4 lethi diſcrimine parvo,
5 Ni teneant curſus: certum eſt dare 6 lintea retro.
7 Ecce autem Boreas 8 anguſta a ſede 9 Pelori
10 Miſſus adeſt. 11 Vivo prætervehor oſtia ſaxo
12 Pantagiæ, 13 Megaroſque ſinus, 14 Thapſumque jacentem.
Talia monſtrabat 15 relegens errata retrorſum
Litora Achemenides, comes infelicis Ulyſſei.
16 Sicanio prætenta ſinu jacet inſula 17 contra
18 Plemmyrium undoſum: 19 nomen dixere priores
20 Ortygiam. Alphæum fama eſt 21 huc 22 Elidis amnem,
Occultas egiſſe vias ſubter mare: qui nunc
23 Ore 24, Arethuſa, tuo Siculis 25 confunditur undis.
26 Juſſi numina magna 27 loci veneramur: & inde
28 Exupero 29 præpingue ſolum 30 ſtagnantis 31 Helori.
32 Hinc altas 33 cautes 34 projectaque ſaxa 35 Pachyni
36 Radimus, & 37 fatis nunquam conceſſa 38 moveri,

1. Ap-

1 E contrario. 2 Sc. *vitare*. 3 Scyllæ & Carybdis. 4 Cum parva differentia & diſtantia mortis. 5 Neu teneant medium curſum. 6 Vela, ex linteis confecta, obvertere in Calabriam, aut ſinum Tarentinum. Hor. Od. 16. Epod. *Neu converſis domum pigeat* dare lintea. 7 Non eſt hic monſtrantis particula, ſed attentionem ad rem novam & inſperatam captantis. 8 A freto Siculo quod perangustum eſt, inter Pelorum. 9 Promontorii Siciliæ, Septemtrionem verſus. 10 Favore numinum quæ ſupra rogaverat Anchiſes: *Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi*. 11 Quæ ſunt ex ſaxo natura, non humana opera ſic parata. Sic l. 1. vivoque *ſedilia ſaxo*. 12 Fluminis Siciliæ. 13 Juxta Megaram, Siciliæ oppidum. 14 Inſulam, decem ſtadia a Sicilia diſtantem, humilem. 15 Renavigans retrorſum litora, per quæ erraret prius cum Ulyſſe. 16 Siculo. 17 Ex oppoſito, e regione. 18 Promontorii juxta Syracuſas: ἀπὸ τοῦ πλημμύρω, id eſt, *inundo*. 19 Cujus nomen veteres Coſmographi appellaverunt Ortygiam, quod in ea primæ viſæ ſunt coturnices: ὄρτυγες enim Græci *coturnices* vocant. 20 Inſulam quam pons Syracuſis connectit, hic fons Arethuſa, ex quo ferunt per ſubterraneos cuniculos emergere Alpheum flumen Elidis. 21 In hunc locum. 22 Qui ab Elide naſcitur. 23 Oſtio. 24 Apoſtrophe. Arethuſa fons a Nympha quadam venatrice nomen habet, quæ cum forte lapſa in Alpheo flumine ſe lavaret, ab eo fuit adamata: quæ, cum amatorem fugeret, in Sicilia transformata eſt in fontem ſui nominis. Alpheus autem per occultos terræ meatus eam conſecutus eſt, donec illi in Sicilia miſceretur. 25 Commiſcetur. 26 Illius. 27 A patre. 28 Prætervehor. 29 Præter cætera pingue. 30 Innundantis, & ſuperfuſi ad inſtar Nili: cujus inundatio terram pinguem facit: aut lente fluentis, quaſi ſtagnum ſit. 31 Amnis, ſic dicti ab *Helore* rege, qui cum ponte junxit & pervium fecit. 32 Sc. *provecti*. 33 Rupes. 34 Abjecta, porro jactata in mare, & exſtantia. Vide Macrob. Sat. l. 6. c. 4. 35 Pachynum promontorium Siciliæ Auſtrum ſpectans. 36 Remigando præter navigamus, leviter contingimus. 37 Volentibus. 38 Exſiccari quia cum exſiccaretur, accolæ ab hoſtibus deleti ſunt.

1 Apparet 2 Camerina procul, campique 3 Geloi,
4 Immaniſque Gelæ, fluvii cognomine dicta.
5 Arduus inde 6 Agragas oſtentat maxima longe
Mœnia, magnanimum quondam generator equorum;
7 Teque datis 8 linquo ventis, 9 palmoſa Selinus,
Et vada 10 dura 11 lego ſaxis 12 Lilybeia cæcis.
Hinc 13 Drepani me portus, & 14 illætabilis ora
Accipit. Hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu! genitorem, omnis curæ caſuſque levamen,
Amitto Anchiſen, hic me, pater optime, 15 feſſum
Deſeris, heu! tantis nequicquam erepte periclis.
Nec vates Helenus, cum multa 16 horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira 17 Celæno.
18 Hic labor 19 extremus, longarum hæc meta viarum.
20 Hinc me digreſſum veſtris Deus appulit 21 oris.
Sic 22 pater Aeneas 23 intentis omnibus 24 unus,
25 Fata renarrabat Divum, curſuſque docebat,
26 Conticuit 27 tandem, factoque 28 hic fine 29 quievit.

P. VIR-

1 Conſpicitur. 2 Camerina urbe ſupra paludem cognominem, e cujus terræ exhalationem cū orta eſſet peſtilentia, conſultus a civibus Apollo, an ſiccanda eſſet, reſpondet. Μὴ κίνει Καμαρίναν illi autem, contempto oraculo, exſiccarunt, unde ſedata peſtilentia, ſed per eam ingreſſi hoſtes urbem ceperunt. 3 Gelæ civitati vicini agri. 4 Urbs magna a fluvio cognomine dicta. 5 Sublimis. 6 Siciliæ mons. 7 Apoſtrophe. 8 Prætereo. 9 Sylveſtrium palmarum fertilis, & apii, unde nomen. 10 Propter ſaxa non apparentia, ſed aquis abſtruſa. 11 Præternavigo. 12 Lilybæum, tertium Siciliæ promontorium, ſub quo vada latentibus ſaxis periculum nautis faceſſunt. 13 Urbis ad radicem montis Erycis a falce Saturni ibi projecta: vel, Cereris ibi a Vulcano accepta; δρέπανον enim falx eſt. 14 De qua lætari nequaquam, non læta, triſtis amiſſo hic patre. 15 Tot navigationem malis. 16 Religioſa, & monita horrorem incutientia. 17 Harpyia. 18 Epilogus narratione Æneæ brevi, quo in compendium curſum ſuum contrahit, quem copioſe hactenus proſecutus eſt. 19 Ultimus apud Drepanum erat. 20 Ex hac regione Siciliæ. Unde in 1. dictum eſt: *Vix e conſpectu Siculæ telluris*, &c. 21 Ad regiones Libycas. 22 Vir venerabilis. 23 Omnibus aliis attendentibus. 24 Solus loquens. 25 Voluntates Deorum de excidio narrabat Trojæ, & ſuos errores & navigationes. 26 Æneas. 27 Poſt prolixam narrationem. 28 In hoc dicto de morte Anchiſæ, & de profectione ex Sicilia in Carthaginem. 29 Et animo & ore.

# P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS

## LIBER IV.

### ARGUMENTUM.

DIdo, amore Æneæ inſaniens, animi ſui morbum ſorori aperit; ejuſque conſilium ſecuta, ad nuptias animum adjicit. Juno quoque, ut Æneam facilius ab Italia averteret, agit cum Venere, ut ejus bona cum venia liceat Æneæ Eliſam uxorem ducere: quoque id commodius fieri poſſit, ſe opportunitatem oblaturam oſtendit. Poſtridie Æneas, & Dido venatum proficiſcuntur. Ibi omnibus jam prædæ intentis, Juno ſubitam immittit tempeſtatem. Comites ejus alio diffugiunt. Aeneas & Dido in idem antrum conveniunt, ibique infauſtis ominibus conjunguntur. Interim Jupiter Jarbæ, Getulorum regis, (qui advenam ſibi præferri iniquo animo ferebat,) precibus fatigatus, Mercurium mittit ad Aeneam, jubetque, ut, relicta Africa, in Italiam naviget. Ille Jovis imperio morem gerens, quæcunque ad navigationem erant neceſſaria, clam per ſocios parari jubet. Cæterum Dido, ubi claſſem inſtaurari ſenſit, ſuſpicata id quod erat, graviter cum ipſo expoſtulat, precibuſque & lacrymis tum per ſeipſam, tum per ſororem, eum ab incepto revocare conatur. Aeneas iterum in ſomnis a Mercurio admonitus, intempeſta nocte anchoras ſolvit. Illa doloris impatiens, in editiſſima ædium parte, ſimulatione ſacrorum ingentem pyram exſtruit, ablegataque Barce, Sichæi nutrice, ne quid deſtinatæ morti impedimenti afferret, necem ſibi conſciſcit.

1 AT 2 regina gravi 3 jamdudum 4 ſaucia cura,
5 Vulnus alit venis, & 6 cæco carpitur igni.
Multa 7 viri * I. virtus 8 animo, multuſque 9 recurſat
II. Gentis honos, hærent 10 infixi pectore III, vultus,
IV. Verbaque: nec placidam membris dat 11 cura quietem.
12 Poſtera Phœbea luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo 13 dimoverat 14 umbram,

Cum

1 Tranſitionis particula indicat Poeta, ſe novam narrationem ordiri earum rerum, quæ narrante Aenea jamque abſolvente, acciderint. 2 Dido. 3 Ex eo tempore, quo Aeneas narrare cœpit, vel, hoſpitio ſuſceptus eſt, & Cupido loco Aſcanii. *Jamdudum* enim de longiori temporis ſpatio proprie dicitur. 4 Vulnerata amore. 5 Amoris. 6 Accenditur igni amoris, qui excæcat. Ovid. *Quoque magis tegitur, tanto magis æſtuat ignis.* 7 Æneæ. * Cauſarum amoris enumeratio: namque Didonem interea moverat Aeneæ I. *ardens virtus*, II. *Trojanæ gentis nobilitas.* III. *flagrans oris venuſtas*. IV. *facundia prudens*. V. *genus divinum: tacito itaque & ad tempus celato amore jamdudum accenſa æſtuare jam, atque in flammas ire cepit.* 8 Didonis. 9 Frequenter revolvitur, obverſatur. 10 Fixi in pectore. 11 Sollicitudo amoris: quia *Res eſt ſolliciti plena timoris amor* Ovid. 1. Ep. Her. 12 Sequens dies luce ſolari terras illuſtrabat, illuminabat, unam enim noctem conſumpſerat Aeneas narrando calamitates. Declarat porro Poeta, quomodo Dido vim amoris ſui Annæ ſorori detexerit. 13 Prius. 14 Noctis.

Cum ſic 1 unanimem alloquitur 2 male ſana 3 ſororem:
Anna ſoror, quæ me 4 ſuſpenſam 5 inſomnia 6 terrent;
7 Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes?
8 Quem III. ſeſe IV. ore ferens! quam I. forti pectore,
& 9 armis!
Credo equidem (nec 10 vana fides) V. 11 genus eſſe deorum.
12 Degeneres animos timor arguit. Heu, quibus 13 ille
Jactatus 13 fatis! quæ bella 15 exhauſta canebat!
16 Si mihi non animo fixum immotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare 17 jugali,
Poſtquam primus 18 amor deceptam 19 morte feſellit:
Si non 20 pertæſum 21 thalami 22 tædæque fuiſſet,
Huic uni forſan 23 potui ſuccumbere culpæ:
Anna, fatebor enim, 24 miſeri poſt fata Sichæi
Conjugis, & ſparſos 25 fraterna cæde penates,
26 Solus hic inflexit ſenſus, animumque 27 labantem

1 Im-

1 Unius animi & voluntatis in conjugium illiciendi Æneam. 2 Non ſana, amore furens. Rationem enim amentia quadam amor excæcat. 3 Annam, quæ cum ſalubriter conſulere debebat, ceu oleo igni addito, vehementius etiam accendit plus ſatis ſua ſponte furentem. 4 Dubiam, anxiam, adeoque incertam, quid ſim factura. Tranſlatio a corpore ad animum. 5 Phantaſmata, viſa nocturna *in ſomnia* proprie ſunt, quæ in ſomnis videmus. 6 Turbant per reliquam noctem, quæ a fine narrationis Æneæ ſuperfuit ad auroram. 7 Qualis hoſpes, qui mihi uſque huc incognitus fuit, recenſque intervenit, (ſicut *verus hoſpes* dicitur, cui multum temporis aſſuevimus) huc ad regnum noſtrum divertit. Dicimus autem, *Succedo tibi*, & *ſuccedo in locum tuum*. 8 Al. ſic exponunt: Qualem gerens aut extollens ſeipſum, dum labores & errores ſuos narraret, oratione. Sed melius ad formæ decus hoc refertur: unde in 1. dixit: *Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido, Caſu deinde viri tanti*, &c. 9 Fortibus. 10 Id eſt falſa. 11 Ipſum eſſe de genere Deorum: ex virtute Æneæ generis divinitatem colligit. 12 Nam (ut ait Hor.) *Fortes creantur fortibus & leonis*, Quia timor demonſtrat ac convincit animos aliorum eſſe degeneres, id eſt, a nobili proſapiæ meticuloſitate degenerare. Sic Hor. Od. 12. l. 1. *Humor & in genas Furtim labitur* arguens. *Quam lentis penitus macerer ignibus*. 13 Tam nobilis hoſpes noſter. 14 Infortuniis, fatalibus laboribus. Diis ita volentibus. 15 Geſta a ſe enuntiabat, id eſt, graviſſima. 16 Propoſitio deliberationis, votum ne irritum faciat, an non. 17 Matrimoniali, id eſt, ſi non conſtituiſſem, quod nunquam alteri nuberem. 18 Conjux Sichæus. 1. l. Æn. 19 Prioris conjugis Sichæi a Pygmalione interemti. 20 Eſt a *Pertædet*. 21 Nuptiarum & conjugii: quibus ſternitur lectus genialis in aula, & proferuntur quaſique faces e tæda arbore de laricum genere. 22 Facis nuptialis, quæ ante nubentes fertur, id eſt, ſi non omnino afficerer tædio matrimonii ſecundarum nuptiarum, & ita conſtituerim non amplius nubere. 23 Potuere me victam dedere ſecundis nuptiis, Bigamiæ: quarum nomen ejus apud Ethnicos infame erat. Vide Cœl. l. 28. c. 22. 24 Poſt mortem indigniſſimam Sichæi mariti mei miſeri: quod propter opes conditas ſub terra a Pygmalione, fratre Didonis, eſſet interfectus. 25 A fratre meo Pygmalione conjugi meo illata. 26 Hoſpes noſter Æneas movit meum animum, & de propoſito ſuo abduxit. 27 A firmo propoſito labi incipientem, paulatim decidentem.

1 Impulit. Agnoſco veteris veſtigia 2 flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius 3 ima dehiſcat,
Vel 4 pater omnipotens 4 adigat me fulmine ad umbras,
6 Pallentes umbras 7 Erebi, 8 noctemque profundam,
Ante pudor, quam te violem, aut tua 9 jura reſolvam.
10 Ille meos, primus qui me ſibi 11 junxit, amores
Abſtulit. Ille 12 habeat ſecum, ſervetque ſepulchro.
Sic 13 effata, 14 ſinum lacrymis implevit 15 obortis.
Anna 16 refert. 17 O luce magis dilecta 18 ſorori,
19 Solane perpetua mœrens 20 carpere juventa?
Nec 21 dulces natos, Veneris nec præmia noris,
22 Id 23 cinerem aut manes credis curare ſepultos?
24 Eſto: 25 ægram nulli quondam 26 flexere 27 mariti:
28 Non Lybiæ, non ante Tyro, deſpectus 29 Iarbas,
30 Ductoreſque alii, quos 31 Africa terra 32 triumphis
Dives alit. 33 Placitone etiam pugnabis 34 amori?
35 Nec venit in mentem, quorum 36 conſederis arvis?

1 Hinc

1 In amorem fui: vel, paulatim labefecit. 2 Amoris, quem erga Sichæum habui. 3 Profunda aperiat ſe mihi ad abſorbendum me. 4 Jupiter. 5 Impellat. 6 Pallidos & pallidas facientes, 7 Loci obſcuriſſimi in inferno. 8 Caliginem infernalem. 9 Vincla jugalia. 10 Sichæus. 11 Conjugio. 12 Eos. 13 Eloc... Dido. 14 Gremium: ...num oculorum tant..., ut volunt quidam. ... ortis. 16 Reſpondet ad objecta contra novas nuptias. 17 O ſoror Dido, quæ mihi vita mea charior es. 18 Mihi, quæ tua ſoror ſum. Enallage perſonæ. 19 Solitaria, ſine conſortis ſolatio & ſobole. 20 Conſumeris, quaſi mœrore totam juventam tranſigens. 21 Quam dulces ſint liberi his, qui procreant eos, nec voluptatem libidinoſam? Ex Sichæo nullos ſuſtulit liberos. 22 Ut carpere perpetua juventa. Q. d. mortuos maritos non curare, an uxores iterum nubant. 23 Conjugis Sichæi defuncti. 24 Permittantur ita eſſe. Conceſſo. 25 Mœrore. Ob mortem enim Sichæi recentiorem, quæ adhuc ob oculos verſabatur, a nemine, ut nuberet, induci potuit. 26 Moverunt. 27 Libyæ proceres, qui voluerunt eſſe mariti, ſed ne Jarbas quidem inviſus Libycis, & multo ante Tyriis populis. 29 Rex Mauritanorum: qui cum Eliſæ per legatos ambiret nuptias, non ſine belli, ſi recuſaret, minis: illa trimeſtris ſpatii impetrata mora, ut prioris mariti manes placaret, in pyram, quam eo prætextu extruxerat, ſe conjecit, maluitque ardere, quam nubere. Hiſtoriam lege apud Juſtinum l. 8. contra cujus veritatem obtinuit Virgilii figmentum de Ænea. 30 Principes. 31 Africana. 32 Victorioſa, & ſæpe triumphare ſolita, id eſt, ponamus, quod principes Africani te non flexerint. 33 Amori grato reſiſtere poteris? Q. d. contempſiſti eos, qui tibi diſplicebant, an nunc pugnabis cum amore placito? 34 Cum amore. Catul. *Noli pugnare* duobus. 35 An non conſideras? 36 Locum habitandi ceperis. A neceſſario. Q. d. Verſaris inter nationes barbaras, & bellicoſas & opibus pollentes tu, fœmina, fratris & amicorum præſidiis deſtituta, nec eſt cujus implores auxilium; proinde cenſeo nubendum eſſe, ut habeas, qui te, cives, urbem, & regnum conſilio armiſque tueatur.

1 Hinc 2 Getulæ urbes, 3 genus inſuperabile bello:
Et Numidæ 4 infræni 5 cingunt, & 6 inhoſpita Syrtis:
7 Hinc 8 deſerta ſiti regio, lateque furentes
9 Barcæi. Quid bella 10 Tyro ſurgentia dicam,
11 Germanique minas?
DIS equidem 12 auſpicibus reor, & Junone 13 ſecunda,
14 Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
15 Quam tu urbem, ſoror, hanc cernes! quæ 16 ſurgere regna
17 Conjugio tali! Teucrum comitantibus armis,
18 Punica ſe quantis 19 attollet gloria rebus!
Tu modo poſce Deos 20 veniam, 21 ſacriſque litatis
22 Indulge hoſpitio, cauſaſque 23 innecte 24 morandi;
25 Dum pelago deſævit hyems, & aquoſus 26 Orion,
27 Quaſſatæque rates, 28 & non tractabile cœlum.
His dictis 29 incenſum 30 animum 31 inflammavit amore,
32 Spemque dedit 33 dubiæ menti, ſolvitque 34 pudorem.

1 Prin-

1 Ex una parte urbis noſtræ. Ratio, quare nubere debe[illegible] Carthaginem a Meridie Getulia & deſerta Libyæ, ab Ortu Syrtis major, ab Occaſu Numidia ſive Mauritania, a Septentrione mare, cingebant. 2 Getulorum, qui ſunt Africæ populi. Augendi timoris gratia *Urbem* vocat, quæ tantummodo mapalia ſunt, in quibus Getuli habitant. 3 Hominum. 4 Qui equos non fræno regunt, ſed virga tantum. Gens tamen fera, nec legibus, nec imperio parens. Æn. 1. *cui condere Jupiter urbem, Juſtitiaque dedit gentes frænare ſuperbas.* 5 Non ſcilicet ab occaſu. 6. Intortuoſa & inacceſſa, propter vada & reciprocos æſtus, & accolas Naſamanas naufragiis & raptu viſitantes. Duæ autem ſunt Syrtes. 7 Ex alia parte, ſc. ad Auſtrum. 8 Libya deſerta, propter aquarum penuriam (quæ intolerabilem ſitim procreant) neque pluviam. 9 Gens Africæ bellicoſa. 10 Contra Tyriam urbem ſeu Carthaginem. 11 Pygmalionis, vindicaturi fugam ſuorum & theſauros abductos. l. 1. 12 Faventibus, propitiis. 13 Proſpera: [illegible], *Cui vincla jugalia curæ* infra. [illegible] Ad nos 15 Qualem quantum, [illegible] clariſſimam. A conſequentibus [illegible] Oriri. 17 Ex talis herois conjugio. [illegible] pulorum Punicorum. 19 Erige. 20 Hanc gratiam perjurii, ut ignoſcant tibi, quod cineri Sichæo fidem non ſerves: Unde poſtea: *Non cineri ſervata fides.* 21 Diis placatis per ſacrificia. 22 Da operam, ut detineas eum hoſpitio. 23 Æneæ. 24 Manendi apud te. 25 Quod uſque tempeſtas hyberna ſævitatem ſuam finierit. 26 Sidus navigantibus infeſtum, ortu & occaſu tempeſtates, aquas, & nimbos excitans. 27 Et quamdiu naves ſunt laceratæ, & nondum refectæ. 28 Aſperum & durum ad navigandum. 29 Amore. 30 Didonis. 31 Anna. 32 Nubendi ſecundo. 33 Ancipiti, incertæ, quidnam agere deberet. 34 quo arcebatur a ſecundis nuptiis.

1 Principio 2 delubra 3 adeunt, 4 Pacemque 5 per aras
Exquirunt: 6 mactant lectas de more bidentes
7 Legiferæ Cereri, 8 Phœboque, patrique 9 Lyæo:
10 Junoni ante omnes, cui vincla 11 jugalia curæ.
Ipſa tenens dextra 12 pateram pulcherrima Dido,
13 Candentis 14 vaccæ media inter cornua 15 fundit:
16 Aut ante 17 ora Deum 18 pingues 19 ſpatiatur ad aras,
20 Inſtauratque diem donis, 21 pecudumque 22 recluſis
23 Pectoribus 24 inhians 25 ſpirantia conſulit exta.
26 Heu vatum 27 ignaræ mentes! quid 28 vota 29 furentem,
Quid 30 delubra juvant? 31 Eſt 32 mollis 33 flāma 34 med illas
35 Interea, & 36 tacitum 37 vivit ſub pectore 38 vulnus.
39 Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens: 40 qualis 41 conjecta 42 cerva ſagita,
Quam procul 43 incautam nemora inter 44 Creſſia fixit
Paſtor 45 agens telis, 46 liquitque 47 votatile ferrum

1 Ne-

1 Ante omnia. 2 Templa, in quibus erant Deorum ſimulacra. Veteres enim ut nihil niſi auſpicato inceptabant, ſic in contrahendo matrimonio extra conſulere iis mos erat, num felix futurum eſſet conjugium. 3 Ambæ. 4 Veniam, gratiam, favoremque Deorum, ut eorum pace facere liceret, quod omnino facere ſtabat ſententia. 5 Ad aras diligenter per exta hoſtiarum Deorum voluntatem explorant, obſervantque quid illa portendant. 6 Occidunt ad ſacrificandum oves eximias de more ſacrificantium. *Bidentes* autem nonnulli appellant omnes beſtias bimas, nedum oves ſolas: 7 *Θεσμοφόρω*, quæ frugibus inventis una leges, urbes civilem vitam, conjugia ſanxit. 8 Ut auſpicia mitteret bona, quæ nuptiis felicibus prævia. 9 Lætitiæ libertatiſque datori. 1. Aen. 10 Pronubæ & nuptiarum præſidi. 11 Matrimonialia. 12 Poculum orificio amplo & patenti. 13 Candidi coloris: quod ipſum lætum, & auſpicatum omen futurarum nuptiarum eſſe voluit. 14 Cum alias Apollini taurus cædatur. 15 Effundit. 16 Dum non fundit. 17 Simulacra & ſtatuas Deorum. 18 Victimarum ſanguine perfuſa, in quibus victimæ concremabantur. 19 Late deambulat. Fuit ergo area delubro adjuncta. Vide Macr. Sat. l. 3. c. 4. 20 De novo celebrata. Quia & antea ſacrificaret. 21 Mactatarum. 22 Apertos. 23 Diaſtole in cæſura. 24 Avide inventa, tum ad explorandum numinis voluntatem in extis, tum ad extiſpicium reſponſa. 25 Exhalantia, & adhuc palpitantia conſilium expetit. Unde dicitur victima *conſultatoria* apud Macrob. l. 3. c. 5. 26 Exclamatio in vanitatem vatem, & aruſpicum inſcitiam. 27 Vitium amoris. 28 Quæ fecit Dus. 29 Inſipientem amore. 30 Deorum templa, quæ adierat. 31 Edit, conſumit, ab *edo, es, eſt*. 32 Al. *molles*. Catul. Epig. 42 *Ignis mollibus ardet in medullis*. 33 Amoris. 34 Didonis. 35 Dum ſacrificaret. 36 Occultum, & quod vatibus tacitum habuit. 37 Innovatur, id eſt, perdite amat. 38 Amoris ſc. i. e. ſagittis Cupidineis illatum. 39 Ab amore. 40 Comparatione illuſtrat rem, ita ut paſtori Æneam, cervæ Didonem, amori telum, nemori Cretenſi urbem Carthaginem, per quam regina vagatur, comparet. 41 In eam. 42 Vagatur. 43 Non caventem. 44 Cretenſia. Cretenſes enim ſemper præſtantiſſimi fuerunt ſagittarii quibus ex arundine ſagittæ conficiebantur. 45 Perſequens eam. 46 In ipſa cerva fugiente. 47 Ad volandum aptum.

1 Neſcius. 2 Illa fuga ſylvas 4 ſaltuſque peragrat
4 Dictæos: 5 hæret lateri lethalis arundo.
6 Nunc media Aeneam ſecum per 7 mœnia ducit,
8 Sidoniaſque 9 oſtentat opes, urbemque paratam:
Incipit effari, 10 mediaque in voce reſiſtit.
Nunc 11 eadem, 12 labente die, convivia quærit;
13 Iliacoſque iterum 14 demens audire 13 labores
15 Expoſcit, 16 pendetque iterum narrantis ab ore.
Poſt, ubi 17 digreſſi, 18 lumenque 19 obſcura viciſſim
Luna 20 premit, ſuadentque 21 cadentia ſidera 22 ſomnos:
23 Sola domo 24 mœret 25 vacua, 26 ſtratiſque relictis
Incubat. Illum abſens abſentem auditque 27 videtque;
Aut gremio Aſcanium, 28 genitoris imagine capta,
Detinet, 29 infandum ſi 30 fallere poſſit amorem.
31 Non 32 cœptæ 33 aſſurgunt 34 turres: non arma juventus

Ex r-

1 Latens cervam, dum percuſſit: vel Active: Neſcius a ſe percuſſam cervam adeoque non inſequens, Ov. 3. Met. *Quam ſi venabula exurus Corpore fixa gerat, ſaſtique refugerit author.* 2 Cerva percuſſa. 3 Denſiores ſylvas: quæ ob arborum ſpiſſitudinem diſſiculter perviæ ſunt ac in quibus luſtra ſua habent feræ. 4 Dictys mons Cretæ, quæ celebris peritia ſagittandi, cervis & Dictamo: 5 Sagitta arundinea mortifera inhæret lateri cervæ. 6 Aliquando. Affectus miſere amantis, & artes, quibus Æneam contueri, remorari, ambire ſtudet. 7 Carthaginis. 8 Quas a Sidone fugiens minas fratris Pygmalionis, huc ſecum avexerat: vel, Punicas opes, id eſt, ipſam urbem jam regia magnificentia exſtructam. 9 Ad oſtentationem demonſtrat. 10 Nondum dato ad integrum reſponſo Æneæ. Πάθυς amantium. Hor. Od. 1. l. 4. *Cur facunda parum decoro inter verba cadit lingua ſilentio.* 11 Conſimilem cœnam, & qualem fecerat Æneæ & cæteris Trojanis in primo adventu. 12 Occidente. 13 Quos Trojani paſſi ſunt in excidio Trojæ. 14 Quæ vellet eadem, quæ noverat, audire. 15 Non tam rerum narrandarum cauſam, quam ut Aeneæ conſpectu fruens, voluptatem ex eo caperet. 16 Eum narrantem diligenter attenteque iterum audire vel & intueri: nam *oculi ſunt in amore duces:* Amantis habitum egregie exprimit, quæ dicentis verba intuendo excipit. Sic Ovid. in Ep. Pen. *Narrantis conjux pendet ab ore viri.* 17 A toris, in quibus quiſque accubuerat, vel ex convivio. 18 Diurnū. 19 Id eſt, nox, nam nihil tam contrarium eſt lunæ, quam obſcuritas: vel, *obſcura* reſpectu Solis, indicat noctem profundam, qua ſigna alia occidere, alia rurſum exoriri videntur. 20 Imminuit. 21 Occidentia: exacta jam media nocte, & appropinquante aurora. 22 Sc. *inire.* 23 Sine eo, quem amabat, nam regina ſola eſſe non poterat. 24 Contriſtatur. 25 Amato. 26 Lectis deſertis ab Ænea. 27 Per imaginationem. Ut ſupra: *Hærent infixi pectore vultus. Verbaque,* &c. Ita quoque Ovid. epiſt. ejuſdem Didonis ad Æneam: *Æneaſque oculis ſemper vigilantibus hæret, Æneamque animo noxque dieſque refert.* Unde non ineleganter dictum eſt, amantium animos ibi magis eſſe, ubi amant, quam ubi animant. 28 Æneæ, cujus ſimulacrum in pueri vultu elucebat. 29 Ineffabilem. 30 Eludere & extinguere ſatiando ſe amplexu honeſto Aſcanii, loco patris. 31 A conſequentibus. Amor enim negligentes, & ad officia ſegniores facit. 32 Extolli. 33 Extolluntur amplius, exædificantur. Metaphora ab animato ad non animatum. 34 In muris.

Exercet, portuſve aut 1 propugnacula bello
Tuta parant: 2 pendent opera 3 interrupta, 4 minæque
Murorum ingentes, 5 æquataque machina cœlo.
6 Quam ſimul ac tali 7 perſenſit 8 peſte 9 teneri
10 Cara Jovis conjux, 11 nec famam obſtare furori,
Talibus aggreditur Venerem 12 Saturnia dictis:
13 Egregiam vero laudem & ſpolia 14 ampla 15 refertis
Tuque 16, puerque tuus: magnum, & 17 memorabile nomen;
18 Una dolo Divum ſi fœmina victa 19 duorum eſt.
Nec me adeo 20 fallit, 21 veritam te mœnia noſtra
22 Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit 23 modus? aut 24 quo nunc 25 certamine tanto?
26 Quin potius pacem æternam 27 pactoſque Hymenæos
Exercemus? habes, tota quod mente petiſti.
28 Ardet amans Dido, traxitque 29 per oſſa furorem.
30 Communem hunc ergo 31 populum, paribuſque regamus
32 Auſpiciis: 33 liceat 34 Phrygio 35 ſervire marito,
36 Dotaleſque tuæ 37 Tyrios permittere 38 dextræ.
39 Olli (ſenſit enim 40 ſimulata mente locutam,
Quo regnum Italiæ 31 Libycas averteret oras)
Sic 42 contra eſt ingreſſa Venus: Quis 43 talia demens

1 Ab-

1 Munimenta ad futurum bellum propulſandum. 2 Suſpenſa manent. 3 Ab operantium prius fervore. 4 Eminentiæ ſive partes eminentes, id eſt, pinnæ murorum unde propugnatores hoſtium impetus arcent, ἐπάλξις. 5 Machina ædificii, aut turris concepta, ut erigatur ad cœlum uſque. Hyperbole. 6 Didonem. Tranſit, intermiſſa narratione; ad conſilia Deorum, quorum auſpiciis uterque alteri jungitur. 7 Perfecte ſenſit. 8 Amoris. 9 Irretitam eſſe. 10 Juno. 11 Adverſa fama, æque ac amore, laborare. 12 Juno, Saturni filia. 13 Ironia amaritudinis plena, 14 Optima. 15 Reportatis. 16 Filius ac miniſter tuus Cupido, pro Aſcanio ſuppoſitus. 17 Dignum quod in perpetua ſit memoria. 18 Emphatice omnia, 19 Tuo & Cupidinis. 20 Latet, λανθάνει. Ter. *Num me fefellit hoſce id ſtruere?* Cic. *Multi nos fefellerunt.* 21 Ut l. 1. p. 192. *Et vereor, quo ſe Junonia vertant Hoſpitia.* 22 De inſidiis, id eſt, ſiniſtram de Carthagine exiſtimationem concepiſſe. 23 Finis. 24 Quare. 25 Sc. *opus eſt*, aut *contendimus*. 26 Cur non. 27 Nuptias certo fœdere conſtitutas. 28 Nam ardet incendio amoris. Metaphora. 29 Venenum amoris ad medullas uſque. Ut, *Eſt mollis flamma medullas.* 30 Communibus auſpiciis. 31 Carthaginenſem. 32 Præſidiis & poteſtatibus. 33 Invidioſe & virulenter, quaſi in ſervitium turpe cum ſuis ceſſura ſit, quæ Æneæ Phrygio nupſerit. Cum reſpectu ſimul ad Romæ nuptias, quæ per coemptionem fiebant: addidit: Georg. *teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.* 34 Ut molli, effœminato, & parum viro. 35 Didonem ſc. 36 Nomine dotis in poteſtatem Aeneæ filii tui venientes. 37 Tyrios. 38 Poteſtati, fidei, connubio, Metaphora. 39 Illo tempore. 40 Quia amicitiam ſimulabat, dum utilitati ſuæ inhiarut. 41 In Carthaginem. 42 Ad hunc modum ille viciſſim invidioſe reſpondit Venus. 43 Fœdera æternæ pacis.

1 Abnuat, aut 2 tecum malit contendere bello?
3 Si modo, quod memoras, factum 4 fortuna ſequatur,
Sed 5 fatis incerta feror: 6 ſi Jupiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem 7, Trojaque profectis;
8 Miſcerive probet 9 populos, aut fœdera 10 jungi.
Tu 11 conjux? tibi fas 12 animum tentare precando.
13 Perge: ſequar. Tum ſic 14 excepit 15 regia Juno:
16 Mecum erit iſte labor: nunc qua ratione, quod 17 inſtat,
18 Confieri poſſit, paucis (adverte) docebo.
19 Venatum Aeneas, unaque 20 miſerrima Dido,
In nemus ire parant: 21 ubi primos 22 craſtinus ortus
Extulerit 23 Titan, 24 radiiſque 25 retexerit orbem.
26 His 27 ego nigrantem commiſta grandine nimbum,
28 Dum trepidant alæ, 29 ſaltuſque 30 indagine cingunt,
Deſuper infundam, & tonitru 31 cœlum omne ciebo.
32 Diffugient comites, & 33 nocte tegentur opaca:
34 Speluncam Dido 35, dux & Trojanus eandem
Devenient: 36 Adero, &, 37 tua ſi mihi 38 certa voluntas,

1 Con-

1 Renuat, reprobet? 2 Emphatice quæ regia Juno, regis filia, ſoror, uxor. 3 Dummodo id, quod factum eſt, poſſit ſortiri felicem effectum. 4 Tangit tria, fortunam, id eſt, caſum, fatum, voluntatem Deorum. 5 De fatis dubia, id eſt, neſcio an fata id velint, quod nos volumus. 6 Utrum, an. 7 Trojanis. 8 In unius populi corpus coaleſcere, 9 Tyrios, & Trojanos. 10 Inter eos. 11. Jovis es. 12 Jovis. 13 Ad Jovem. 14 Extra id quod Venus prætendit, in aliud propoſitum cepit ſermonem. 15 Regis ſummi conjux, id eſt, Divum regina. 16 Iſte labor Jovis animum explorandi, quem mecum obire vis, aſſumetur a me, quæ eum ſola obibo. 17 Inſtanter agendum eſt. 18 Simul fieri. 19 A circumſtantiis rei facilitatem oſtendit. 20 Perdite amore ſaucia. 21 Ut primum Sol ortus fuerit. 22 Qui cras oriturus eſt. 23 Sol. 24 Splendore & luce ſua, qua omnia illuſtrat, tenebraſque diſpellit. Eſt autem proprie *radius* lignum teres, quo menſuræ raduntur æquanturque. 25 Aperuerit globum terræ umbra noctis prius tectum. 26 In hos venantes. Exponit conſilium ſuum, quid venantibus ſit immiſſura. 27 Rite ac jure, ut quæ aeri præſit, ut Jupiter cœlo, Neptunus mari, Pluto inferis. 28 Dum equites ſive comites a latere, in morem alarum diſpoſiti ad inſidias ferarum feſtinant huc illuc diſcurrentes, ut, cum clamore feras in obſtantes plagas impellant. *Alæ* autem dictæ ſunt equitum turmæ, a ſimilitudine *alarum*: quia circum legiones dextra lævaque diſponuntur perinde ut in avium corporibus, quibus illæ proteguntur, volatuique incumbunt. 29 Loca, in quibus feræ ſalire ſolent. 30 Serie plagarum, formidinibus viciſſim interpoſitis, ad retinendas vel terrendas feras. *Indago* enim proprie eſt venatorum rete, ſeu ſeries plagarum, quibus ſaltus ſtabulaque ferarum cinguntur a venatoribus. Vel, in venatu proprie indagines ſunt canes ab inveſtigandis inquirendiſque feris atque adeo indagandis earum luſtris denominationem habentes. Vide quæ nos ad Flor. p. 158. 31 Totum aerem concitabo. 32 In diverſa loca fugient. 33 Caligine tempeſtuoſa, ita ut reginam, quo ſe receperit, non videant. 34 Sc. *ad*. 35 Aeneas. 36 Affectione conjugali eos conciliatura. 37 Sic etiam tuum ſubſequatur officium, 38 Exploratum.

1 Connubio 2 jungam ſtabili, 3 propriamque dicabo.
Hic 4 Hymenæus erit. Non 5 adverſata, 6 petenti
7 Annuit, atque 8 dolis riſit 9 Cytherea repertis.
10 Oceanum 11 interea ſurgens Aurora reliquit.
12 It portis 13 jubare exorto 14 delecta juventus.
Retia 15 rara, 16 plagæ, 17 lato venabula ferro,
18 Maſſylique 19 ruunt equites, & 20 odora canum 21 vis.
Reginam thalamo 22 cunctantem ad 23 limina 24 primi
Pœnorum expectant; oſtroque 25 inſignis & auro
26 Stat 27 ſonipes, ac fræna ferox ſpumantia mandit.
28 Tandem 29 progreditur, magna 30 ſtipante 31 caterva,
32 Sidoniam 33 picto 34 chlamydem circumdata 35 limbo:
36 Cui 37 pharetra 38 ex auro, crines 39 nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit 40 fibula veſtem.
Nec non & Phrygii 41 comites, & 42 lætus Iulus,
Incedunt. Ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe 43 ſocium Æneas, atque 44 agmina 45 jungit.
46 Qualis, ubi 47 hybernam 48 Lyciam, 49 Xanthique fluenta
Deſerit, ac 50 Delum maternam inviſit Apollo,

In-

1 Hunc eundem verſum repetit. 1 Aen. 2 Eos. 3 Perpetuam conjugem. 4 Matrimoni nodus, conjugium, quod tota mente petimus. 5 Obſtans. 6 Junoni. 7 Aſſentit ei. 8 Propter dolos repertos. 2 Junone, vel compertos, id eſt, animadverſos. 9 Venus. 10 Ex opinione vulgi maritimi, cui ſidera e mari emergere videntur: cum relatione item ad fabuloſum Auroræ & Oceani conjugium. 11 Dum Juno & Venus talia conſultarent. 12 Exit e portis. 13 Lucifero: vel etiam Sole. 14 Juvenes delecti ad venationem. 15 Minus denſa, in quæ compulſæ feræ capiuntur. 16 Nomini generali ſubjecta eſt ſpecies per oppoſitionem; nam plagæ ſunt retia rariora. 17 Et inſtrumenta venatoria habentia latum ferrum; ut ſunt cuſpides. 18 Ex Maſſylia regione, juxta Mauritaniam, Numidiæ parte, equites expediti. 19 Confuſe exequitant & exeunt. 20 Naris ſagacis canes. 21 Multitudo. 22 Immorantem. Nam *dum moliuntur, dum comuntur annus eſt*. Ter. in Heaut. 23 Regiæ. 24 Principes Tyriorum. 25 Purpura ornatus & phaleris auratis. 26 Præſto eſt. 27 Equus, a calceamentis ferreis, quibus ſonum edit ingrediens. 28 Poſt longam expectationem. 29 Regina. 20 Denſe comitante. Sic. l. 1. *Regina ad templum forma pulcherrima Dido Inceſſit, magna juvenum* ſtipante *caterva*. 31 Satellitum & comitum. 32 Tyriam. 33 Cujus faſcia, extremitatem ambiens, erat picta. 34 Pallium non minus viatorium, ac venatorium quam militare. 35 *Limbus* proprie eſt extrema rei ora: hic ad veſtis extremitatem refertur. 36 Reginæ Didoni. Deſcribit reginam a venatricis habitu. 37 Prominet, pendet. 38 Al. *ex humero*. 39 Colliguntur in modum reticuli ex auro. 40 Acus, qua veſtes ſubnectuntur. 41 Comitantes Aeneam & reginam. 42 More puerorum. 43 Ad venandum. 44 Comites, comitatum ſuum. 45 Agminibus Didonis. 46 Exiſtens talis, *qualis* &c. 47 Ubi hyberno tempore commoratur. 48 Aſiæ provinciam, in qua Xantus fl. 46 Fluvii tepidi in Lycia. 50 Ins natalem Apollinis, Latonæ ſacram.

Inſtauratque 1 choros: mixtique 2 altaria circum
3 Creteſque 4 Dryopeſque 5 fremunt, 6 pictique 7 Agathyrſi,
8 Ipſe jugis Cynthi graditur, mollique 9 fluentem
10 Fronde 11 premit crinem 12 fingens, atque 13 implicat 14 auro:
11 Tela ſonant humeris. Haud 16 illo 17 ſegnior ibat
Æneas: tantum egregio decus enitet 18 ore.
Poſtquam altos ventum in montes, atque 19 invia luſtra;
Ecce feræ 20 ſaxi 21 dejectæ vertice captæ
Decurrere jugis: alia de parte 22 palantes
23 Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
24 Pulverulenta 25 fuga glomerant, monteſque relinquunt.
At puer 26 Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: jamque 27 hos 28 curſu, jam præterit illos,
29 Spumantemque 30 dari pecora inter 31 inertia 32 votis
Optat aprum, aut 33 fulvum deſcendere 34 monte 35 leonem.
36 Interea magno 37 miſceri 38 murmure cœlum
Incipit. Inſequitur commixta grandine nimbus
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,
39 Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros
40 Tecta metu petiere 41 Ruunt de montibus 42 amnes.
1 Spe-

1 Sacris propemodum omnibus adhibiti chori: maxime Apollinis: qui & ipſe ὀρχηστὴς ſummis: hujus altaria circum gens omnis, Cretes ſaltandi peritiſſimi. Dryopes Parnaſſi accolæ, Agathyrſi Scythiæ prop. qui ſe pingunt, ut de Gelonis dictum 2. Georg. ſaltant. idque a ſiniſtris dextrorſum, Solis in Zodiaco curſum ſignantes, & a dextris ſiniſtrorſum cœli curſum notantes. 2 Apollinis. 3 Cretenſes. Diaſtole in cæſura. 4 Populi juxta Parnaſſum montem in Apollinis tutela. 5 Hymnos ſuos cantantes modulantur. 6 Auro ornati. 7 Schythiæ populi. 8 Apollo ſc. ſpatiatur telis pharetraque conſpicuus per juga Cynthi, montis Deli inſulæ: unde *Cynthius* dicitur. 9 Vento expoſitum. 10 Lauro 11 Colligat. 12 Componens. 13 Crinem. 14 Reticulo aureo. 15 Apollinis: quia pharetratus Apollo. 16 Apolline. 17 Vegetus aque & alacer, ac pulcher, tamque oris decore, inſignis. 18 Æneæ, quantum in ore Apollinis. 19 Ferarum latibula nullas vias habentia, ſine viis. 20 Montis ſcopuloſi, quæ capreis ſive rupicapris ſedes. 21 Deorſum compulſæ a canibus. 22 Amplos. 23 Tranſeunt celeriter currentes. Vide Macrob. Sat. l. 6. c. 3. 24 Pulveris plena. 25 Propter fugam in formam glomeris colligunt. 26 Verus Aſc. jam patri redditus, Veneris mandatis a ſuppoſitio illo peractis: utpote Didone ſatis inflammata. 27 Cervos. 28 Equi. 29 Ex fuga & ira. 30 Offerri ſibi, 31 Imbellia, capras, cervos, & quæ repugnare neſciunt: quibus omnis ſpes in fuga conſiſtit. Ut, *Sternuntur* inertia *paſſim corpora*. 32 Multis deſideriis. 33 Fulvii coloris. 34 De monte. 35 Ut cum aggrediatur. 36 Dum ſic venationi intenti eſſent. 37 Turbari. 38 Tonitru, tempeſtate ingruente. 39 Aſcanius. 40 Latibula ferarum, cavas arbores, antra, rupes prominentes. 41 Præcipites deſluunt. 42 Aquæ, imbres.

1 Speluncam Dido, 2 dux & Trojanus eamdem
Deveniunt. 3 I. prima & Tellus, & 4 pronuba Juno
Dant 5 ſignum: II. fulſere ignes, & III. conſcius 6 æther
7 Connubii, ſummoque; IV. ulularunt 8 vertice Nymphæ.
Ille dies primus lethi primuſque 9 malorum
Cauſſa 10 fuit. Neque enim 11 ſpecie, 12 famave movetur,
Nec jam 13 furtivum Dido 14 meditatur amorem:
15 Conjugium vocat: hoc 16 prætexit 17 nomine 18 culpam.
19 Extemplo Libyæ magnas 20 it Fama per urbes;
21 Fama, malum quo non 22 aliud velocius ullum:
Mobilitate 23 viget, vireſque acquirit 24 eundo;
25 Parva metu 26 primo: 27 mox ſe ſe 28 adtollit in auras,
Ingrediturque 29 ſolo, & 30 caput inter nubila condit:
31 Illam Terra 32 parens, ira irritata 33 deorum,
34 Extremam, ut 35 perhibent, 36 Cæo Enceladoque ſororem
Progenuit, pedibus celerem, & 37 pernicibus alis.
Monſtrum horrendum, ingens, cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi 38 ſubter, mirabile dictu,
Tot linguæ, 39 totidem ora ſonant, tot 40 ſubrigit 41 aures,
42 Nocte 43 volat 44 cœli medio 45 terræque per umbram
46 Stridens, 47 nec dulci declinat lumina ſomno.
48 Luce ſedet 49 cuſtos, aut ſummi culmine 50 tecti,

M 1 Tur-

1 In vel ad ſpeluncam. 2 Æneas. 3 Malæ ominata omnia. I. *Pro auſpiciis, Terræ motus & ſurda tonitrua.* II. *Pro facibus nuptialibus, fulgura:* III. *Pro auſpicibus, aer ſolus conſcius.* IV. *Pro puellis, quæ ante Thalamos veſpera ad mediam noctem continerent, adularent Nymphæ, ut in nuptiis, quas mors ſecutura eſſet: fuerintve illæ Orcades & Nuptæ, aut, ut alii volunt, Diræ.* 4 Dea matrimonii. 5 Prodigia infelicis conjugii. 6 Aer. 7 Infelicis. 8 Montium. 9 Necis: quia ipſam poſt multos dolores interemit. 10 Didoni. 11 Decore præſentis ſtatus ſui. 12 Quæ inde divulgetur. 13 Occultum. 14 Exercet. 15 Quod tamen non erat. 16 Velavit. 17 Conjugii. 18 Illegitimi ſtupri. 19 Illico. 20 Divulgatur, ſc. veniſſe Æneam, & conjugium cum Didone celebraſſe: 21 Imitamen hujus deſcriptionis habes apud Ovid. 12. Met. quem adhibe hujus quaſi expoſitorem. 22 Sc. *malum eſt*. 23 Creſcit. 24 Quia quanto ad plures pervenit, tanto major & potentior eſt. 25 Quia nemo audet rem ignotam confidenter divulgare. 26 A principio. 27 Paulo poſt. 28 Erigit 29 Super terram. 30 Quia author rumorum fere incertus eſt: vel, quia in immenſum creſcit. 31 A parentibus, quos obſcuros fuiſſe & umiles coarguit. 32 Gigantum. 33 Qui Gigantes occiderant. 34 Extremo loco, & ita peſſimam, amoturam a fratribus ſuis crimen cœli affectati, & ulturam Deos, furia eorum & delicta divulgando: vel, quod Gigantes cœlum expugnare aggreſſi primi famam & nomina celebra ex impiis facinoribus apud poſteros quæſivere. 35 Ajunt. 36 Gigantibus. 37 Celerius, velocibus. 38 In occulto: & ita omnia cito videt, & celerrime defert. 39 Quos ſunt in corpore plumæ. 40 Erigit arrigit. 41 Ad audiendum. 42 A circumſtantia loci ac temporis. 43 Fama. 44 Inter cœlum & terram media 45 Noctis tenebras. 46 Propter velocem impetum. 47 Neu unquam dormit. 48 Interdiu. 49 Speculatrix. 50 Privatarum ædium.

1 Turribus aut altis, & magnas territat urbes;
2 Tam ficti pravique 3 tenax, quam nuntia 4 veri.
5 Hæc tùm multiplici populos ſermone replebat
6 Gaudens, & pariter facta atque 7 infecta 8 canebat:
9 Veniſſe Æneam Trojano a ſanguine 10 cretum,
Cui ſe pulchra viro 11 dignetur jungere Dido:
Nunc hyemem inter ſe 12 luxu, 13 quam longa, fovere
14 Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Hæc paſſim 15 Dea fœda virum 16 diffundit in ora.
Protinus ad 17 regem curſus 18 detorquet 19 Iarban,
20 Incenditque 21 animum 22 dictis, atque 23 aggerat iras.
24 Hic 25 Ammone ſatus 26 rapta Garamanti de Nympha,
Templa 27 Jovi 28 centum, latis 29 immania 30 regnis,
Centum 31 aras 32 poſuis, 33 vigilemque ſacraverat ignem,
34 Excubias Divum æternas, 35 pecudumque cruore
36 Pingue ſolum, & 37 variis florentia limina ſertis.
38 Iſque amens animi, & rumore 39 accenſus amaro,
Dicitur ante 40 aras, 41 media inter numina Divum,
42 Multa 43 Jovem 44 manibus 45 ſupplex oraſſe ſupinis:
46 Juppiter omnipotens: cui nunc 47 Mauruſia pictis

Gens

1 Regum aulis. 2 Ovid. 9. Met. *tum fama loquax pervenit ad aures Deianira tuas, quæ veris addere falſa Gaudet, & e minimo ſua per mendacia creſcit.* 3 Perſeverans aſſertix. 4 Illius quod verum eſt. 5 Fama. 6 Novitate rerum, 7 Non facta, id eſt, & vera & falſa. 8 De Didone & Ænea. 9 Carthaginem. Verum illud erat. 10 Progenitum. 11 Quaſi ſuperior inferiori. 12 Genio indulgere, luxui dare. 13 Quam longa eſt, id eſt, totam hyemem. Neque tamen hyemem Carthagine inſumebat. Hac fama tam ficti pravique tenax quam nuncia veri: namque dicit Iris l. 7. *ſeptima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas.* 14 Æneam & Didonem immemores, hunc Italici, illam Africani. Verum hoc: nam uterque regni ſui oblitus luxui & voluptati vacabat. 15 Fama execrabilis. 16 Promulgat per ora. 17 Libyæ. 18 Fama vi detorquet. 19 Jovis filium, ex Garamantide Nympha. 20 Ira. 21 Ejus. 22 Relationibus rerum novarum & ipſi diſplicentium. 23 Accumulat. 24 Jarbas. 25 Jovis Ammonis, in arenoſa regione Cyrenaica culti ſub forma arietis & Nymphæ ex gente vel patre Garamante, filius. 26 A Jove ſtuprata. 27 Ammoni, patri ſuo. 28 Finitus numerus pro infinito. 29 Ingentia, immenſa. 30 In regnis ſuis. 31 Singulas cum Arietis ſtatua: unde *Ammon* dictus Jupiter. 32 Conſtituit, conſecravit. 33 Vigilia ſumma ἄσβεστον, id eſt, inexſtinguibilem, ſive ne extinguatur, obſervandum: qualis Romæ erat ignis æternus Veſtæ conſecratus. 34 Vigilias in honorem Divorum. 35 Hoſtiarum mactatarum ſanguine 36 Imburum. 37 Limina veſtibulorum habentia ſerta variorum florum. 38 Jarbas impos mentis, ut amator. 39 Ira perturbatus. 40 Quas conſtituerat. 41 Diis teſtibus & præſentibus. 42 Multum, aut multa res. 43 Patrem ſuum. 44 Converſis ad cœlum palmis. 45 Exprobans potius, & expoſtulans indignabunde. 46 Precatio Jarbæ incuſatoria, qua expoſtulat cum patre ſuo, quod acceptam a Didone injuriam ferat: advenam ab ea receptum, ſe excluſum, qui Jovi religioſe pariter ac laute ſacrificat. 47 Mauritana.

Gens 1 epulata toris 2 Lenæum libat honorem,
3 Aſpicis hæc? An te genitor, cum fulmina 4 torques,
Nequicquam horremus? 5 cæcique in nubibus ignes,
Terrificant animos, & 6 inania murmura miſcent?
7 Fœmina, quæ noſtris 8 errans in 9 finibus 10 urbem
11 Exiguam pretio poſuit, cui 12 litus arandum,
Cuique 13 loci leges dedimus, connubia noſtra
14 Reppulit, ac 15 dominum Æneam in 16 regna recepit.
Et nunc ille 17 Paris cum 18 ſemiviro comitatu,
19 Mæonia 20 mentum mitra crinemque 21 madentem
22 Subnixus 23 rapto 24 potitur. Nos 25 munera templis
26 Quippe tuis ferimus, famamque fovemus 27 inanem.
Talibus 28 orantem dictis, 29 araſque tenentem
Audiit 30 omnipotens, oculoſque ad 31 mœnia 32 torſit
Regia, & 33 oblitos famæ melioris amantes.
Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat.
34 Vade age, 35 nate, voca 36 Zephyros, & labere 37 pennis:



1 Epulis ſaturata toris triclinii, id eſt, lectis diſcubitoriis. 2 Vinum offert. *Lænaus* Bacchi nomen, a λῃνὸς *torcular & lacus*: ubi exprimuntur uvæ. 3 Curas hæc? 4 Vi impellis. 5 Fulmina ſine viribus, fortuita, & errore in hunc atque in illum decidentia, quæ ſunt in nubibus: vel, quoad ex nubium in aere mutua colluſione fieri credantur. Ut enim cæcus non percipit lumen: ita quamvis facinoroſi & impii afflati fulgur non ſentiunt, neque tonitruum crepitu perterreſiunt. 6 Non timenda, omni vi carentia tonitrua, id eſt, numquid non timendus es? Sic videtur, quia impios non punis. 7 Nam fœmina Invidiam quærit a ſexu. 8 Profuga ſedem quærens. A modo. 9 Extremis regni noſtri oris. A loco. 10 Cujus ſolum parvo a me emit. 11 Vili paratam. 12 Extremam oram regni colendam. 13 Pomerii, ad menſuram corii bubuli, id eſt, ut tantum acciperet terræ, quantum corio bubulo circumdarit. 14 Per contemptum rejecit. 15 Contemptim & Ironice, ut non maritum, ſed dominum, ipſi imperioſe dominaturum, cui ſit per omnem vitam ſervitura, ſibi adjunxiſſe intelligat. Juno ſupra, *Phrygio ſervire marito*. 16 Sua ſc. a nobis conceſſa. 17 Paridi ſimilis adulter Æneas. Invidiam quærit a perſona. 18 Molli, corpore quidem viris, animo & cultu fœminis, ſpadonibus, gallis: quibus exſecta ſunt genitalia. 19 Lydio pileo. ſeu habitu Phrigio in capite, viris parum decoro habitu. 20 Caput. Synecdoche. 21 Unguentis delibutum & nitidum. 22 Fultus ac ſuſtentatus. 23 Conjugio, id eſt, rapta Didone, ut Paris Helena. 24 Enallage conjugationis: l. 3. *Polydorum obtruncas, & auro Vi* potitur. Et Ovid. *poteremur*, pro *potiremus* dixit. 25 Oblationes ad tua templa ferimus, Indignantis verba. 26 Quia certe. 27 Non ſortientem effectum. 28 Jarbam. 29 Ex more precantium & jurantium. Sacrificantes enim oranteſque litare non poterant, niſi manibus aras tenerent: unde *Aras*, tamquam *Anſas* dictas voluit Varro. Vide Macrob. l. 3. Sat. c. 2. 30 Jupiter. 31 Carthaginenſia. 32 Flexit. 33 Ad amantes immemores regni ſui: Æneam regni. quo vocabatur: & Didonem regni, quod extruere cœperat: vel *fama*, id eſt, pudicitiæ. 34 Mandatum Jovis, ut Mercurius Carthaginem profectus, inde Æneam faceſſere jubeat. 35 O fili, genuit enim Mercurium ex Maja. 36 Qui vehant te Mercurium Carthaginem. 37 Alarum tuarum: Talaria intelligit, quæ Mercurio peculiaria ſunt.

1 Dardaniumque ducem, 2 Tyria Carthagine qui nunc
3 Exſpectat, 4 fatiſque datas non reſpicit 5 urbes,
Adloquere, & 6 celeres 7 defer mea 8 dicta per auras.
Non 9 illum nobis 10 genitrix pulcherrima 11 talem
Promiſit, Grajumque 12 ideo 13 bis 14 vindicat armis:
15 Sed fore, qui 16 gravidam imperiis, 17 belloque frementem
Italiam regeret, genus alto a ſanguine Teucri
18 Proderet, ac totum ſub 19 leges mitteret orbem.
20 Si nulla 21 accendit 22 tantarum gloria 22 rerum,
Nec 23 ſuper ipſe ſua 24 molitur laude laborem;
Aſcanio ne 25 pater Romanas invidet 26 arces?
Quid 27 ſtruit? aut qua ſpe 28 inimica in gente moratur?
Nec prolem 29 Auſoniam, & 30 Lavinia reſpicit arva?
Naviget: Hæc 31 ſumma eſt, 32 hic noſtri nuncius eſto.
33 Dixerat. 33 Ille 35 patris magni parere parabat
Imperio: & primum 36 pedibus 37 talaria nectit
38 Aurea: quæ 39 ſublimem alis, 40 ſive æquora ſupra,
Seu terram, 41 rapido pariter cum flamine 42 portant.
Tum 43 virgam capit. Hac 44 animas ille evocat 45 Orco
Pallentes; alias ſub triſtia Tartara mittit;

1 Dat

1 *Æneam*. 2 A Tyriis exſtructa. 3 Moratur, & terit tempus. 4 Deorum voluntate ex præordinatione ei conceſſas. 5 Italicas. 6 Quas celeriter pertranſeas. 7 Deorſum fer. 8 Mandata. 9 Sc. *fore*. 10 Mater ejus Venus. 11 Voluptati deditum. 12 Ad eum finem, ut mulieri inſerviat. 13 A Diomede, ipſa Iliad. 5. Iterum ab Achille, per Neptunum, Iliad. 20. & Æn. 5. 14 Vindicavit, liberavit & liberum ſervavit. Enallage temporis: 15 Sed promiſit eum futurum eſſe talem. 16 Quæ aliquando multa pareret imperia. 17 Bellicoſos Italos. Metonym. 18 Propagaret, extenderet, proferret: vel, factis oſtenderet ſe genus a Teucro ducere, nihil ab eo degenerans. 19 Legibus. 20 A perſona Æneæ & filii. 21 Ardenter eum incitat. 22 Quantæ tibi promiſſæ ſunt: ſc. ut ſtirps tua imperet orbi. 23 Pro. 24 Cum molimine tentat. 25 Cum ſit pater Aſcanii, Emphatice: qui naturali amore in filium parum ducatur. 26 Quæ olim ab Aſcanii progenie exſtruentur. Hæc in laudem Julii Cæſaris dicuntur, qui ſe ab Aſcanio originem traxiſſe gloriari ſolebat. 27 In Carthagine ſc. 28 Quæ olim adverſus ejus poſteritatem crudeliſſimum odium ſit exercitatura. 29 Quæ in Italia oritura eſſet. 30 Quæ illi in agro Laurentii ſubjicientur: vel, ex futura Latini regis affinitate ad ſe devolvenda. 31 Mandatorum meorum, id eſt, omnia mandata mea in hoc recidunt, ut quam primum naviget. 32 Mandatorum noſtrorum in hac re. 33 Jupiter. 34 Mercurius. 35 Jovis, *πατρὸς μεγάλου*. 36 Suis. 37 Indumenta ad talos uſque defluentia, & quibus annectuntur: ſive calceamenta cum aliis, Cic. At. l. 14. proverbiali allegoria dixit, *Talaria inducere*, id eſt, fugam adornare, & quaſi velle quopiam avolare. 38 Fulgentia more auri. 39 Supra limum, id eſt, terram exaltatam per alas illis annexas. 40 Velit ferri. 41 Vento raptim volanti, ſive celeritate ventis pari. 42 Eum. 43 Caduceum, *κηρυκεῖον*: quod ab Apolline pro lyra a ſe inventa acceperat. 44 Umbras defunctorum. Πομπαῖος ſc. *ψυχαγωγὸς* & *νεκροπομπός*. 45 Ab inferno.

1 Dat ſomnos adimitque, & lumina 2 morte 3 reſignat.
Illa 4 fretus 5 agit ventos, & 6 turbida 7 tranat
Nubila: jamque volans 8 apicem, & latera ardua cernit
9 Atlantis duri, 10 cœlum qui 11 vertice ſulcit:
12 Atlantis, cinctum aſſidue cui nubibus 13 atris
14 Piniferum caput, & vento pulſatur & imbri:
Nix 15 humeros infuſa tegit: 16 tum flumina mento
17 Præcipitant 18 ſenis; & 19 glacie riget 20 horrida barba.
21 Hic primum 22 paribus 23 nitens 24 Cyllenius alis
25 Conſtitit: hinc toto 26 præceps ſe corpore ad 27 undas
Miſit; 28 avi ſimili, quæ circum litora, circum
29 Piſcoſos ſcopulos, humilis volat æquora juxta.
30 Haud aliter terras 31 inter cœlumque volabat;
Litus arenoſum Libyæ ventoſque 32 ſecabat,
33 Materno 34 veniens ab avo 35 Cyllenia proles.
36 Ut primum 37 alatis 38 tetigit 39 magalia 40 plantis,
Æneam 40 fundantem arces ac 41 recta novantem
Conſpicit: atque illi 42 ſtellatus jaſpide 43 fulva
44 Enſis erat, 45 Tyrioque 46 ardebat 45 murice 47 læna,

1 Hac virga. 2 Clauſa. 3 Aperit. Alludit ad veterum Romanorum morem, a quibus oculi mortuorum in rogo aperiebantur, qui in morte domi clauſi fuerant: quod non minus Mercurio aſſignat. 4 Adjutus. 5 Impellit. 6 Etiam commota. 7 Tranſvolat. 8 Verticem, ſummitatem 9 Mauritaniæ montis ſaxoſi: cui, quia ex viro in montem, ſubito Meduſæ capite conſpecto, mutatus eſt, attribuit Poeta promiſcue quæ ſunt utriuſque ſaxa, pinus, flumina, nec non verticem, barbam, mentum, latera, &c. vide Met. 4. Ovid. 10 Montis vertex nubes ſuperans aciem oculorum fugit, adeoque ab accolis vocatur Cœli columna. Alluſum ſimul ad ipſum Atlanta regem Mauritaniæ Aſtronomiæ peritiſſimum, cœlique motus docentem. 11 Summitate capitis ſui ſuſtinet. 12 Anaphora rei magnitudini conveniens. 13 Obſcuris. 14 In quo multæ pinus creſcunt. 15 Juga ejus. 16 Inſuper. 17 Sc. *ſe*, id eſt, præcipitanter feruntur, cadunt, oriuntur. 18 Atlantis, nive caneſcentis. 19 Stellis. 20 Aſpera. 21 In monte Atlante. 22 Æquatis, non motis, leni volatu. 23 Conans deſcendere. Volandi periphraſis. 24 Mercurius, in Cylleno, monte Arcadiæ, nutritus. 25 Requievit. 26 Præcipitanter deſcendens. 27 Maris Libyci, juxta Carthaginem. 28 Mergo, nullos ſectanti quidem piſces; ſed ſupra aquas volanti tantum. 29 Piſcibus refertos ob imam concavitatem. 30 Eodem modo. Applicatio. 31 Anaſtrophe. 32 Volando dividebat, id eſt ſuperabat ſimul ventos, & globos arenæ elatos. 33 Atlante patre Majæ, quæ mater Mercurii, educati in Cylleno, monte Arcadiæ. Unde l. 8. *Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maja Cyllenes gelido conceptum vertice fudit*. 34 Deſcendens. 35 Mercurius. 36 Cum. 37 Pedibus aligeris, quibus talaria cum aliis innexa erant. 38 Mercurius. 39 Humiles Pœnorum comos, villas: 40 A ſtudio, quo occupatum Æneam offendit. 41 Carthaginis. 42 Radians, & quaſi ſtellis ornatus. 43 Viridi & lucenti. 44 Capulus ceu vaginæ frons, interprete Juvenale 5. Saty. 45 Purpura Tyria. Epitheton a loco, unde nobiliſſima purpura advehitur: unde & *Tyriæ* veſtes dicuntur. *Murex* piſcis eſt e concharum genere, cujus in faucibus ſuccus eſt, quo tingitur purpura. 46 Reſplendebat illi. Metaphora a ſimilitudine coloris purpurei. 47 Κλαῖνα, chlamys, ſeu veſtis craſſa arcendo frigori adhibita, ut & auguralis amictus.

Demiſſa ex humeris: 1 dives quæ munera Dido
Fecerat, & 2 tenui telas diſcreverat auro.
3 Continuo invadit: 4 Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramque 5 uxorius urbem
Exſtruis, 6 heu regni, rerumque oblite tuarum!
Ipſe Deum 7 tibi me claro 8 demittit Olympo
9 Regnator, cœlum & terras qui 10 numine torquet:
Ipſe hæc 11 ferre jubet 12 celeres mandata per auras.
Quid ſtruis? aut 13 qua ſpe Libycis 14 teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tua molitis laude laborem,
Aſcanium 15 ſurgentem, & ſpes 16 heredis Iuli
17 Reſpice: cui regnum Italiæ, Romanaque tellus
Debentur: Tali Cyllenius 18 ore locutus,
Mortales 19 viſus 20 medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit 21 auram.
At vero Æneas 22 aſpectu obmutuit 23 amens,
24 Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus 25 hæſit.
26 Ardet abire 27 fuga, 28 dulceſque relinquere terras,
Attonitus 29 tanto monitu, imperioque 30 Deorum.
31 Heu quid agat? quod nunc Reginam 32 ambire 33 furentem
Audeat 34 affatu? quæ 35 prima exordia ſumat?
Atque animum 36 nunc huc 37 celerem, nunc dividit illuc.

In

1 Laus lanæ a perſona donantis & artificis. 2 In filia diſſecto. 3. Statim, ut vidit Æneam, quaſi infeſto animo & feroci ſpiritu eum aggreditur. 4 Qui author Romani imperii eſſe debes. Emphatice. 5 Uxori nimium deditus ac ſerviens: *γυναικ ἀτώμενος*. Hor. Od. 2. l. 1. de Tiberi: *Iliæ dum ſe nimium querenti jactat ultorem, vagus & ſiniſtra Labitur ripa Jove non probante* uxorius *amnis*. 6 Pathos ab exclamatione. 7 Ad te Narratio mandiatorum. 8 Deorſum mittit de cœlo. 9 Jupiter. 10 Nutu & poteſtate implet & ſuſtinet. 11 Me. 12 Quas celeriter pertranſivimus juſſu ejus: vel, me celerem tibi hæc nuntiare jubet. Hypallage. 13 A cauſa finali, ut ibi temere herere non videatur. 14 Conſumis tempora, quibus oratio vacas. 15 Creſcentem. Ab honeſto. Eſt enim ſecundum Deum, maxima pietas parentum liberorum ſalutem incolumitatemque ſedulo curare: eoſque ſtudioſe promovere. 16 Quas concipere potes de Julo, qui tibi hæres eſt. 17 Attende. 18 Oratione. 19 Æneæ ſc. cui ſe videndam exhibuerat. 20 Nullo reſponſo dato: vel, non expectato Æneæ reſponſo. 21 Ventum: quod Dii nil aliud quam ſpiritus & venti eſſe credantur. 22 Mercurii. 23 Conſternatus & attonitus. 23 Riguerunt. *Steteruntque comæ & vox faucibus hæſit*. Æn. 2. & 3. 25 Conglutinata eſt, ita ut metu deficeret, & ſic Æneas penitus raucеſceret. 26 Ardenter, vehementer cupit. Metaphora. 27 Secreta profectione fugæ ſimili. 28 Quibus Didonem dulcem invenerat. 29 Cauſa impulſiva, Deorum mandatum. 30 Jovis & Mercurii. 31 Exclamatio Poetæ ad commiſerationem concitandam. 32 Aggredi & verbis ſive blanditiis circumvenire. 33 Impatientia amoris. 34 Allocutionis modo. 35 Ad inſinuandam neceſſariam profectionem ſuam. 36 Aliquando in hanc ſententiam, aliquando in illam. 37 Celeriter fluctuantem.

In parteſque 1 rapit varias, perque 2 omnia verſat.
Hæc 3 alternanti 4 potior ſententia viſa eſt;
5 Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum
6 Claſſem aptent 7 taciti, ſocioſque ad litora 8 cogant;
9 Arma parent, &, quæ ſit rebus cauſa 10 novandis;
11 Diſſimulent. 12 Seſe 13 interea, 14 quando optima Dido
15 Neſciat, & 16 tantos 17 rumpi non ſperet amores,
Tentaturum 18 aditus, & quæ 19 molliſſima fandi
Tempora; 20 quis rebus dexter modus. 21 Ocius 22 omnes
23 Imperio 24 læti parent, ac 25 juſſa faceſſunt.
At Regina 26 dolos (quis fallere poſſit amantem!)
27 Præſenſit, 28 motuſque excepit prima futuros;
29 Omnia tuta timens. 30 Eadem impia fama 31 furenti
Detulit 32 armari claſſem, 33 curſumque parari.
34 Sævit inops animi, totamque 35 incenſa per urbem
36 Bacchatur. Qualis 37 commotis excita ſacris
38 Thyas, ubi 39 audito 40 ſtimulant 41 trieterica Baccho

 1 Or-

1 Trahit eum. 2 Conſilia. 3 Varia agitanti reciproco inter amorem Didonis & Jovis juſſa æſtu: vel, alternatim nunc hanc, nunc illam ſententiam approbanti, qua potiſſimum excuſaret ſuum abitum, quandoquidem omnino ſequi voluntatem Jovis ſtabat ſententia. 4 Melior cæteris. 5 Nobiles viros Trojanos. 6 Ut naves inſtruant armis navalibus, & reficiant tempeſtatibus fractas, ut inde expeditæ ſint ad navigandum. 7 Diſſimulantes ſuſpicetur. 8 In unum compellant, & colligant & convocent. Sic in Bucol. *Tityre* coge *pecus*. 9 Defenſiva, adverſus Pœnos, ſi opus ſit: *vel etiam* navalia, quibus armetur claſſis: ut infra. 10 De novo movendis, mutandis. 11 Quaſi neſciant, cur naves reficere cogantur, principiis imperium exequentes. 12 Et dicebat *ſeſe*, &c. 13 Dum claſſis aptaretur. 14 Quandoquidem. 15 Quod abire velit. 16 Quantos jam experta erat. 17 Diſſolvi non formidet. 18 Acceſſus. 19 Maxime opportuna loquendi ad eam de abitu ſuo. 20 Et quis modus ſit conveniens & aptus rebus proſpere gerendis. 21 Cito. 22 Socii. 23 Æneæ. 24 Ob diſceſſum ex Africa in terram fatalem: 25 Quæ juſſerat factum eunt, exſequunturque. 26 Doloſam, occultam ac prudenter diſſimulatam profectionem. 27 Priuſquum parati eſſent doli, ſenſit. 28 Turbas ac futuras expoſtulationes, cum Æneas decreviſſet opportunum tempus obſervare, ad excuſandum diſceſſum neceſſarium, quem occulte moliretur. 29 Omnia etiam quæ tuta ſunt, timens: vel *timens*, id eſt, ſperans: ut ex contrario *ſperare* pro timere ponitur. 30 Quæ & Jarbæ dudum nunciaverat amores Æneæ & Didonis: vel, ut Poetæ verbis utar *Veniſſe Æneam, Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido.* 31 Ad Didonem amore furentem. 32 Claſſem Æneæ armis, id eſt, inſtrumentis omnibus, tam bellicis, quam aliis, inſtrui. 33 Feſtinam navigationem. 34 Illa impotens rationis fuit acerbe. 35 Furoie ſc. id eſt, commota agitataque. Metaphora. 36 More Bacchantium decurrit, furit: ducta ergo Metaphora a ritu Baccharum Orgia Bacchi, celebrantium. 37 Excitata ſacris Bacchi, id eſt, Bacchanalibus cum motu fieri cœpiis. 38 Mœnas, Bacchi miniſtro, vel ſacerdos: a *θύω*, id eſt, *furoris impetu feror*. 39 Percepto adventare. 40 Incitant eam. 41 Bacchanalia, ſive feſta Bacchi triennalia, id eſt, tertio quoque anno celebrata, in memoriam victoriæ Indicæ triennali Bacchi expeditione partæ Τριέτηρις enim triennium notat.

1 Orgia, 2 nocturnuſque vocat 3 clamore 4 Cithæron.
5 Tandem his Æneam 6 compellat 7 vocibus ultro:
8 Diſſimulare 9 etiam ſperaſti, 10 perfide, 11 tantum
Poſſe nefas? 12 tacituſque mea decedere terra?
Nec te 13 noſter amor, nec te 14 data dextera quondam?
Nec 15 moritura tenet crudeli 16 funere Dido?
17 Quin etiam 18 hyberno moliris ſidere claſſem,
Et 19 mediis properas 20 Aquilonibus ire per 21 altum,
22 Crudelis? 23 Quid, ſi non arva aliena, domoſque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret?
Troja per 24 undoſum peteretur claſſibus æquor?
25 Mene fugis? Per ego 26 has lacrymas, 27 dextramque tuam te,
(28 Quando 29 aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per 30 inceptos Hymenæos?
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi 31 quicquam
Dulce meum; miſerere 32 domus labentis, & iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus 33 locus, 34 exue mentem:
Te propter Libycæ gentes 35 Nomadumque tyranni
36 Odere; 37 infenſi Tyrii: te propter eundem

Ex-

1 Sacra, feſta Bacchi, a quibus arcentur prophani, non initiati: ab εἴργω, id eſt, *arceo*. 2 In quo exercentur feſta tempore nocturno. 3 Reboatione aut reſonantia. 4 Mons Bœotiæ Nyctiliis, id eſt, nocturnis Bacchi Orgiis reſonans. 2. Georg. *virginibus bacchata Lacænis. Taygeta*. 5 Poſt longam cogitationem: cum nec iram diutius continere, nec rei indignitatem concoquere poſſet. 6 Alloquitur. 7 Verbis. 8 Per diſſimulationem celare. 9 Qui conjugii fidem jam violare mediteris. 10 Abruptum expoſtulatoriæ orationis exordium, vehementer concitatæ Didoni mirifice conveniens. In perfidia, diſſimulatione ingratitudine exprobanda inſiſtit maxime. 11 Quantum eſt amantem & bene meritam ſic deſerere. Emphaſis. 12 Secretus. 13 Pathos a commiſeratione. 14 Promiſſa fides. 15 Si diſceſſeris. 16 Morte, quam ipſa mihi conſciſcam doloris impatientia victa. 17 Inſuper claſſem cum difficultate paras ad navigandum tempeſtuoſis ac pluviis ſignis, temporeque intempeſtivo. 18 Per anni cœlique inclementiam & mare tempeſtuoſum; veteribus autem poſt Kal. Novembris intempeſtiva habita eſt navigatio. Solviſſe tamen ex Africa Æneam ſub finem æſtatis, ex ſequentibus ſtat, rediiſſentque in Siciliam ante hyemem. 19 In ſummo vigore exiſtentibus, aut tum flantibus. 20 Qui navigantibus ex Africa in Italiam contrarii. 21 Mare. 22 Immitis in te ipſum odio mei. 23 Quid dicere poſſem, ſi, &c. Argumentum a Majori. Troja, tua patria, nota regio non erat tibi per tempeſtatem repetenda: ergo multo minus hæc arva, cum ignota ſint: cur enim ignota petet? 24 Undis & procellis plenum. 25 Q. d. id non merita ſum. 26 Quas effundo. 27 Fidem, quam mihi dediſti. 28 Quandoquidem. 29 Præter fidem datam, defuturo. 30 Quos novitate etiam dum dulces eſſe par erat. 31 Aut ſi quidquam conſuetudinis meæ fuit tibi delectabile. 32 Familiæ meæ, ſi me deſeris, petituræ. 33 Reliquus eſt. 34 Depone animum me deſerendi. 35 Et reges ſuperbi, ſc. Jarbas, Ductoreſque alii Numidarum, populorum Libyæ. 36 Quia te conjugem aſſumpſi. 37 Civium meorum alienati a me animi.

Extinctus pudor, 1 &, qua ſola ſidera adibam,
Fama prior. Cui me 2 moribundam deſeris, hoſpes?
3 Hoc ſolum nomen quoniam 4 de conjuge reſtat.
5 Quid moror? 6 an mea Pygmalion dum mœnia frater
7 Deſtruat, aut 8 captam ducat 9 Getulus Iarbas?
Saltem ſi qua 10 mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam 11 ſoboles; ſi quis 12 mihi parvulus aula
Luderet Æneas, qui te tamen 13 ore referret;
Non equidem omnino 14 capta, aut 15 deſerta viderer.
16 Dixerat. 17 Ille Jovis monitis 18 immota tenebat
Lumina, &, 19 obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert: 20 Ego te, quæ plurima fando
Enumerare 21 vales, nunquam, regina, negabo
22 Promeritam: nec me meminiſſe 23 pigebit 24 Eliſæ;
25 Dum memor ipſe mei, 26 dum ſpiritus 27 hoc reget artus.
28 Pro te pauca loquar. 29 Neque ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec 30 conjugis unquam
Prætendi 31 tædas, aut hæc in 32 fœdera veni.
33 Me ſi fata 34 meis paterentur ducere vitam
Auſpiciis, & 35 ſponte mea 36 componere curas;
37 Urbem Trojanam 38 primum dulceſque meorum
Relliquias colerem, Priami tecta alta 39 manerent;
Et 40 recidiva manu 41 poſuiſſem Pergama victis.



1 Et qua longe lateque clara eram pudicitiæ fama, omni unguento ſuavior, omni gemma pretioſior. 2 Jamjam morituram. 3 Hæc ſola appellatio hoſpitis, cum fugam mediteris, id quod hoſpitum eſt, non maritorum: quibus indiſſolubilis individuaque vitæ conſuetudo cum uxoribus eſſe debeat. 4 De te, qui conjux quidem es, ſed negas. 5 Cur differo mortem? quid ceſſo manum mihi inferre? 6 Sc. *moror*. 7 Ulturus fugam. 8 Ulturus ſpretum a me illius mearum nuptiarum ambitum. 9 Fetus Getulorum Rex. 10 A me. 11 Filius, cujus aſpectu fallere poſſem tui deſiderium. 12 In ſolatium meum. 13 Effigiem oris tui repræſentaret. 14 Decepta. 15 Quia haberem filium, qui te repræſentaret. 16 Dido. 17 Æneas. 18 Oculos immotos, ita ut non flecterentur in Didonem ad reſpiciendam eam miſericorditer. 19 Obſtinatus, obfirmato animo reſiſtens affectioni ſuæ. 20 Diluit hac oratione exprobationes, abitum transfert in fata. 21 Potes. 22 Quin promerueris. 23 Gravabit, pudori erit. 24 Tui, qui proprio nomine Eliſa diceris. 25 Donec. 26 Tantiſper dum vivam. 27 Meos. 28 Prout negotium exigit. 29 Nec clam adornavi fugam, id eſt, abitum ſeu profectionem, nec fieri id poſſe ſperabam. 30 Conjugii. 31 Faces nuptiales. Signum pro re ſignata, id eſt, ego nunquam te duxi conjugem. 32 Matrimonialia. 33 Excuſatio, qua per translationem omnem culpam in fata & Deos rejicit. 34 Meo arbitrio. 35 Ad libitum meum. 36 Finire. 37 Patriæ meæ ruinas reſtaurarem & extruerem. 38 Præcipue & ante omnia. 39 Reædificata. 40 Poſt caſum reſtituta priori dignitati, ſicut *rediviva*, quæ poſt interitum redeunt. 41 Mœnia Trojana ædificaſſem.

1 Sed nunc Italiam magnam 2 Grynæus Apollo,
Italiam 3 Lyciæ juſſere 4 capeſſere ſortes.
5 Hic amor, hæc patria eſt. 6 Si te Carthaginis 7 arces,
8 Phœniſſam, Libycæque aſpectus 9 detinet urbis:
Quæ tandem, Auſonia Teucros 10 conſidere terra,
11 Invidia eſt? 12 Et nos fas 13 extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris
Nox 14 operit terras, quoties aſtra 15 ignea 16 ſurgunt,
Admonet in ſomnis, & 17 turbida terret imago.
Me 18 puer Aſcanius, 19 capitiſque injuria chari,
Quem 20 regno Heſperiæ 21 fraudo, & 22 fatalibus arvis.
23 Nunc etiam 24 Interpres Divum 25 Jove miſſus ab ipſo
(Teſtor 26 utrumque caput) 27 celeres mandata per auras
Detulit. 28 Ipſe 29 Deum 30 manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, 31 vocemque his auribus 32 hauſi.
33 Deſine, meque tuis 34 incendere, teque querelis:
Italiam non 35 ſponte ſequor.
Talia dicentem 36 jamdudum 37 averſa tuetur,
38 Huc illuc volvens oculos, 39 totumque pererrat
40 Luminibus tacitis, & ſic 41 accenſa profatur:
Nec tibi 42 Diva parens, 43 generis nec Dardanus auctor,

1 A monitis Divorum, & primum quidem oraculorum, neceſſitatem fugæ excuſat: ut, vel ibi hærere, vel patriam exciſam repetere, ſui arbitrii non ſit. 2 In Grynæo nemore, de quo dictam Ecl. 6. oracula reddens. Sunt qui Grynæi Apollinis oraculum in Delo ſtatuunt: unde reſponſum accepit Æneas lib. 3. Æn. 3. Oracula Apollinis qualia apud Lyciam. 4 Captum ire. 5 Quem mihi fata dedere. 6 Sc. *nam*. A ſimili. 7 Sc. *detinent*. 8 Cum ſit de Phœnicia nec in patria tua. 9 Immoratur delectando te. 10 Si Teucri ſedes capiunt in Italia: quandoquidem fatis promittitur. 11 Cauſa invidiæ. 12 Non ſolum te, Applicatio. Nos coacti oraculis Italiam petimus; tu ſponte relicta patria in Africam trajiceris. 13 Externa. 14 Tegit. 15 Naturæ lucidæ, vel igneæ, vel *ignea*, id eſt, ardentia. 16 Oriuntur. 17 Commota & irata. 18 Ratio habita Aſcanii filii etiam admonet ac movet me in Italiam proficiſci. Neceſſitas a pietate ſua erga filium. 19 Injuria, quam dilecto meo filio infero, terret me. 20 Ei debito. 21 Per fraudem privo. 22 Fataliter ac prædeſtinatione Deorum ipſi attributis. 23 A ... mentibus ad ſe Deo- 23 Perrum mandatis. 24 Mercurius nuntius Deorum. Alludit enim ad Græci cognominis Etymon, quo Ἑρμῆς Mercurius dicitur ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, id eſt, *interpretari*, *renunciare*. 25 Non ab inferiore numine. 26 Meum & Aſcanii: qui 9. lib. *Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat*. 27 Quas celeriter tranſvolavit: vel ipſe celer mandata ad me attulit. Hypallage. 28 Emphatice, ne videatur alterius teſtimonio niti. 29 Mercurium. 30 Viſibili lumine. Pleonaſmus. 31 Ejus. 32 Audivi, accepi. Pleonaſmus. 33 Epilogus petitione conſtans, & neceſſitatis interatione. Cognoviſti juſtas diſceſſus mei cauſas, deſine ergo, o Dido, &c. 34 Exagitare. 35 Sed juſſu Deorum. 36 Ab eo tempore, quo talia intelligere cœpit. 37 Recta intueri dedignata aut non ſuſtiſtens: vel irata. 38 In diverſas partes. 39 Totum Æneam perluſtrat & ſine ordine percurrit. 40 Oculis ægris, cum indignatione & faſtidio, ipſa tacita; vel, *tacitis*, id eſt, nondum animum ſignificantibus. 41 Ira exagitata. 42 Dea Venus. 43 Tui.

1 Perfide ſed duris genuit te 2 cautibus horrens
3 Caucaſus, 4 Hyrcanæque admorunt ubera tigres.
Nam 5 quid diſſimulo, aut quæ me ad majora reſervo?
6 Num fletu ingemuit noſtro? num 7 lumina flexit?
Num lacrymas 8 victus dedit? aut miſeratus 9 amantem eſt?
10 Quæ quibus anteferam? 11 jam jam nec maxima 12 Juno,
Nec 13 Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
14 Nuſquam tuta fides. 15 Ejectum 16 litore, 17 egentem
Excepi; & regni demens in parte locavi:
16 Amiſſam 18 claſſem, ſocios a morte reduxi.
Heu! 19 Furiis incenſa feror: 20 nunc 21 augur Apollo,
Nunc Lyciæ ſortes, nunc & Jove miſſus ab ipſo
22 Interpres Divum fert 23 horrida juſſa per auras.
24 Scilicet 25 is ſuperis labor eſt; 26 ea cura 27 quietos
Sollicitat. Neque te teneo, neque dicta 28 refello,
29 I, ſequere Italiam ventis: pete regna per 30 undas.

1 Quod conjugii fidem violare velis. 2 Rupibus aſper. Q. d. Dicis te filium Veneris: ſed falſum eſt: haberes enim aliquid matris, & eſſes in affectus conſideratione tractabilis. Eadem Dido apud Ovid. Epiſt. ad Æneam: *Te lapis, & montes, innataque rupibus altis Robora, te ſævæ progenuere feræ. Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis: Quo tamen adverſis fluctibus ire paras.* Similiter apud Ovid. Met. 8. deteſtatur Scylla, Niſi, Megarenſium regis filia, Minorem, regem Cretenſium, ſe contempta diſcedentem: *Hanc quoque* (Cretam) *ſi prohibes & non ingrate relinquis, Non genitrix Europa tibi eſt, ſed inhoſpita Syrtis*, &c. Porro non inſcite torquebitur illum in eum, qui ingenio eſt adeo duro atque inexorabili, ut neque precibus, neque miſericordia molliri queat. 3 Mons Indiam a Scythia dividens: Promethei ſupplicio notiſſimus. 4 Arabicæ. Vide Macrob. l. 5. c. 11. 5 Propter quid diſſimulanter loquor? 6 Confirmatio ab antecedentibus ſignis. 7 Oculos. 8 Commiſeratione. 9 Me. 10 Quid primum querar? Deorum neglectum, qui hæc impunita ſinunt? an hominis injuriam, qui hoc commiſit? Servius exp. Quid prius, quid poſterius dicam? 11 Q. d. Obteſtor Junonem, & Jovem, ut iſta [illegible] æquis ac juſtis oculis aſpiciant; & ingratitudinem, acceptamque injuriam ſua æquitate ulciſcantur. 12 Quæ urbis meæ, ut & conjugii præſes. 13 Jupiter filius Saturni, aſpectu noxius. 14 Non eſt tutum quenquam in fidem recipere, aut de quoquam bene mereri. 15 Eum Æneam. 16 Lib. 1. 1. Æn. cum hoſpitio prohiberetur arenæ claſſis quaſſata. 17 Vi tempeſtatis naufragium a mari appulſum ſuſcepi. 18 Renovari juſſi claſſem fractam & quaſi quaſſatam, ac vim Tyriorum prohibui, periculiſque ſecuros reddidi. 19 Injuriæ indignitas mentem tollit de cardine, rationem luxat, in furias me agit. 20 Et nunc prætexis Apollinis oracula Joviſque mandata. Reperit autem Ironica Mimeſi ipſa Æneæ verba. 21 Augurii peritus. 22 Mercius. 23 Terrifica. 24 Elevatio Ironica, ex Epicureis placitis, negantibus Deum curare mortalia. *Namque Deos didici ſecurum agere ævum: Nec ſi quid miri faciat natura, Deos id Triſtes ex alto cæli demittere tecto*, &c. Hor. 5 Sat. 1. l. 25 Id ſuperi curant. 26 De advocando Ænea. 27 Deos ſc. humana non curantes. 28 Refuto, inficias eo. 29 Ironica conceſſio, qua id, quod minime vult, videtur permittere. 30 Maris. Arguit incerta eſſe ejus regna, cum id, quod [illegible], [illegible]

Spero equidem 1 mediis, ſi quid 2 pia numina poſſunt,
Supplicia 3 hauſurum 1 ſcopulis, & 4 nomine Dido
Sæpe vocaturum. 5 Sequar atris ignibus abſens:
Et, cum 6 frigida mors 7 anima ſeduxerit artus,
Omnibus 8 umbra locis 9 adero: 10 dabis, improbe, pœnas.
11 Audiam: & hæc 12 manes veniet mihi fama ſub imos.
His 13 medium dictis ſermonem abrumpit, & auras
14 Ægra fugis, ſeque ex 15 oculis avertit & aufert;
Linquens multa 16 metu 17 cunctantem, & multa parantem
Dicere. 18 Suſcipiunt famulæ, collapſaque 19 membra
20 Marmoreo referunt thalamo, 21 ſtratiſque reponunt.
At pius Æneas, quamquam 22 lenire dolentem
Solando cupit, & 23 dictis 24 avertere 25 curas;
26 Multa gemens, magnoque animum labefactus amore;
27 Juſſa tamen 28 Divum exſequitur, 29 claſſemque reviſit:
30 Tum vero Teucri 31 incumbunt, & litore celſas
Deducunt toto naves. Natat 32 uncta 33 carina:
34 Frondenteſque ferunt remos, & 35 robora ſylvis
Infabricata, 36 fugæ ſtudio.
37 Migrantes cernas, totaque ex urbe 38 ruentes:
Ac veluti ingentem 39 formicæ 40 farris acervum.

Cum

1 Qui ſunt inter Africam & Italiam tibi occurſuri e quibus nulla ſit enavigandi ſpes. 2 Quæ pios reſpiciunt. 3 Perfidiæ pœnas te daturum. Initurum, Ovid. 2 Amor. eleg. 10. *Æquora perjuro naufragus ore bibas*. 4 Expreſſo. 5 Ego occidam me & perſequar te ignibus infeſtis mortua. 6 Me frigidam factura. 7 Ab anima ſegregaverit. 8 Inter umbras deputata. 9 Ad te perſequendam. Ex opinione veterum, infeſtari vivos ab umbris eorum quibus injuſtæ necis fuerint cauſa. 10 Et tu improbante propter perfidiam punieris. 11 Te mihi pœnas dediſſe. 12 Ad inferos mihi perferentur tuæ calamitates. Reſpicit ad infelicem ejus exitum in bello contra Rutulos, quo in Numicio flumine merſus dicitur. 13 Quia non exſpectat reſponſionem: vel, cum Æneas multa dicere pararet. 14 Præ iræ impotentia miſeram relinquit animam. 15 Ænea. 16 Didonis. 17 Æneam cum mora cogitantem. 18 Eam. 19 Didonis. 20 In marmoreum thalamum reportant. 21 Lectis tapetibus inſtratis. 22 Mitigare triſtem Didonem. 23 Verbis conſolatoriis. 24 A Didone. 25 Ægritudinem animi. 26 Multum. Nomen pro adverbio. 27 Amorem religione, dolorem ratione vincit. 28 Deorum. Jovis, Mercurii & Apollinis. 29 Quam inſtaurari juſſerat. 30 Ob Regis præſentiam. 31 Claſſi parandæ. 32 Navis pice & reſina obducta, ad excludendas rimis undas. 33 Navis. Synecdoche. 34 Ligna frondentia in remotum uſum ad naves portant. 35 Truncos arborum robuſtos pro malis navium e ſylvis indolatos, non operatos. 36 Præ ſtudio ut citius fugerent. 37 Quilibet cernat Trojanos habitationem mutantes, & ſarcinulas colligentes. Secundam perſonam pro tertia poſuit. Sic Ter. *Fidelem haud ferme mulieri invenias virum*. 38 Præcipitanter exeuntes, fugientes, ne ſer a Pœnis opprimerentur. Metaphora. 39 Animalcula illa parva. 40 Frumenti aliorumque granorum cumulum.

Cum 1 populant, 2 hyemis memores, 3 tectoque reponunt:
4 It nigrum campis 5 agmen, 6 prædamque per herbas
7 Convectant 8 calle anguſto: 9 pars grandia 10 trudunt
11 Obnixæ frumenta humeris: pars agmina 12 cogunt,
Caſtigantque 13 moras: 14 opere omnis ſemita fervet.
15 Quis tibi nunc, Dido cernenti talia ſenſus?
Quoſve dabas gemitus, cum litora 16 fervere late
Proſpiceres 17 arce ex ſumma, totumque videres
18 Miſceri ante 19 oculos tantis clamoribus æquor?
20 Improbe amor, 21 quid non mortalia pectora cogis?
22 Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
23 Cogitur: & ſupplex animos 24 ſubmittere amori:
Ne quid 25 inexpertum fruſtra moritura relinquat.
26 Anna, vides toto 27 properari litore circum:
Undique 28 convenere: 29 vocat jam carbaſus auras:
30 Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Hunc ego ſi 31 potui tantum 32 ſperare dolorem,
Et perferre, ſoror, potero. Miſeræ hoc tamen 33 unum
34 Exſequere, Anna, mihi. Solam nam 35 perfidus ille
Te

1 Populantur. Enallage generis. A re militari ducta Metaphora. 2 Induſtriam ac prudentiam formicarum innuit, quæ æſtate ſibi provident de alimentis, ne hyeme egeant. 3 In tectum, id eſt, in cavernas ſuas. Metaphorice. 4 Sc. *tunc*. 5 Formicarum. Hæret in Metaphora a re Militari. 6 Farris. 7 Formicæ. 8 Semita, quæ callo pedem induruit, via arcta, quaſi dimidia via. 9 Formicarum. 10 Impellunt, cum ferre nequeant. 11 Obnitentes. 12 Impellunt. 13 Moras tardantium, aut morantes. 14 Operatione & labore formicarum omnis brevis via fit fervida: *ſic* ſc. *fervet omnis ſemita opere* Teucrorum migrantium, & ſarcinulas deferentium. 15 Pathos per Apoſtrophen, qua torquet Poeta orationem ad Didonem, dicens: Qualis animus ſive affectus erat tunc tibi, o Dido, cum videres talia, qualia a Teucris & ab Ænea fiebant? Q. d. miſerrimus. 16 Ferventer frequentari a Teucris. 17 Ex ſpecula, quæ erat in arce tua. Mos regum fuit in arcibus habitare, quæ vim arcerent. 18 Turbari, confundi. 19 Tuos. Emphaſis eſt, qua admirabilem animi dolorem ex aſpectu amplificat: nam *oculi* (ut Cic. l. 6. fam. Ep. 1.) *augent dolorē, quia ea, quæ cæteri audiunt intueri cogitur, nec avertere a miſeriis cogitationem ſinunt*. 20 Epiphonema. 21 Ad quid, vel Ellipſis eſt verbi *Moliri*, aut ſimilis. 22 Deſcendere. 23 Dido. 24 Subjicere. 25 Intentatum, unde fecerit periculum an poſſit Æneam vincere Paſſive. 26 Suaſorii generis oratio, qua a ſorore petit, ut legationem ſuam ad Æneam obeat. 27 Properationem fieri. Imperſonale eſt. 28 Trojani. 29 Demiſſa antennis vela expectant ventos ſecundos. Non nullis placet Hypallage: auræ vocant carbaſa, id eſt, naves. Synecdochice. 30 In ſignum lætæ profectionis. Cum enim diſcedebant e portu, in quo hyematum erat, ſecundo flante vento, coronam navi imponebant. Redi ad ea, quæ ſuper hoc eodem verſu adnotantur. 1. Georg. 31 Enallage modi. Q. d. Facile hanc animi ægritudinem pertuliſſem, ſi paulo ante eum tam præcipitanter abiturum fuiſſe præſciſſem: ſed ne tam perdite quidem eum unquam amaſſem. 32 Timere hanc tantam animi ægritudinem quam haberem de profectione Æneæ, id eſt, ſi verita fuiſſem mali ex amore oriturum, facile amorem tuliſſem nunc autem ſpe decepta, perferre [illegible]. 33 Quod dictura ſum. 34 Effice. Quod per ſe non potuit, per ſororem tentat; ſed fruſtra. 35 Æneas.

Te 1 colere, 2 arcanos etiam tibi credere ſenſus:
Sola viri 3 molles aditus, & 4 tempora noras.
I, ſoror, atque 5 hoſtem ſupplex affare ſuperbum:
6 Non ego cum Danais Trojanam 7 exſcindere gentem
8 Aulide juravi, 9 claſſemve ad Pergama miſi;
Nec 10 patris Anchiſæ cineres 11 maneſve 12 revelli.
Cur mea dicta negat 13 duras demittere in aures?
Quo ruit? extremum hoc miseræ det 14 munus amanti:
Exſpectet 15 facilemque fugam, ventoſque ferentes.
Non jam conjugium 16 antiquum, quod 17 prodidit, 18 oro;
Nec 19 pulchro ut Latio careat, 20 regnumque relinquat.
21 Tempus inane peto, requiem 22 ſpatiumque furori;
23 Dum mea me 24 victam doceat 25 fortuna 26 dolere.
Extremam hanc oro 27 veniam: miserere ſororis:
Quam mihi cum dederis 28 cumulatam, morte remittam.
Talibus 29 orabat, taleſque miſerrima 30 fletus
31 Fertque refertque 32 ſoror: 33 ſed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces 34 ullas tractabilis audit.
35 Fata obſtant, 36 placidaſque viri 37 Deus obſtruit aures.

Ac

1 Colebat. A facili argumentum. 2 Et revelabat tibi etiam conſilia ſecreta. 3 Opportunos ac faciles modos adeundi viri. *Molliſſima fandi tempora*: ſupra. 4 Opportunitatem, qua facile ad eam patebat aditus. 5 Æneam, vel, quod Didone invita & repugnante naviget: vel, cujus amor me hoſtiliter necat: vel *hoſtem* id eſt, hoſpitem; ut ſupra: *cui me moribundam deſeris hoſpes? Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat*. Cic. 1. Offic. *Hoſtis apud majores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum vocamus*. 6 Et dic ei: Neque enim ego illi rea ſum hoſtilitatis, neque impietatis. *Averſio*. 7 Delere. 8 In Aulide, portu in Bæotia, claſſe & conjuratione Principum Græcorum de Helena repetenda, claro. 9 Neque naves auxiliares miſi ad mœnia Trojana delenda. 10 Ejus. 11 Varro ait, Diomedem a Sicilia abſtuliſſe oſſa Anchiſæ, ob hoc multa perpeſſum, & cotatum reſtituiſſe cum Palladio. 12 Poſt ſepulturam evelli. 13 Inexorabiles. 14 Beneficium. 15 Mitius diſcedendi tempus & ventos ſecundos opportune flantes. 16 Cingri... [illegible] ...ſco. 19 Præ quo cætera omnia illi ſordent: quodque tam pulchrum illi videtur, ut omnia illi poſtponat. 20 A fatis promiſſum. 21 Dilationem ſine alio effectu: *Nullus enim dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat*. 22 Quo deſæviat amoris mei impetus, atque ex furore tranſeat temporis beneficio in dolorem. Eadem Dido apud Ov. in Ep. *Dum freta miteſcunt, & amor dum temperat uſum. Fortiter ediſcam triſtia poſſe pati*. 23 Donec. 24 A ſpe & voto rejectam. 25 Adverſa. 26 Moderate ſc. 27 Gratiam, beneficium: ut protrahat diſceſſum ſuum donec diſcam dolere: cujus cumulo priorum additi, memoriam & gratiam mora ſola mihi auferet. 28 Copioſe auctam tibi, dum moriar. 29 Orationem faciebat Dido. 30 Verba cum fletu. 31 Ad Æneam 32 Anna. 33 In hominem plane ſaxei capitis, atque inexorabilem hoc dici poteſt. 34 A natura, id eſt, nullas preces inexorabiles, & prope adamantinus admittit. 35 Æneæ duritiem in fata rejicit. 36 Benignas. 37 Præceptum Dei, a quo per Mercurium Carthagine [illegible]

Ac veluti, 1 annoſam 2 validam cum robore quercum
3 Alpini 4 Boreæ 5 nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant: 6 it ſtridor; & alte
7 Conſternunt terram 8 concuſſo ſtipite 9 frondes:
10 Ipſa 11 hæret ſcopulis: 12 &, quantum 13 vertice 14 ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
15 Haud ſecus aſſiduis 16 hinc atque hinc vocibus 17 heros.
18 Tunditur, & 19 magno perſentit pectore 20 curas.
Mens 21 immota manet: lacrymæ 22 volvuntur inanes.
23 Tum vero infelix 24 fatis exterrita Dido
25 Mortem orat; tædet cœli 26 convexa tueri.
Quo magis 27 inceptum peragat, 28 lucemque relinquat,
29 Vidit, 30 thuricremis cum 31 dona imponeret aris,
( Horrendum dictu! ) 32 latices nigreſcere 32 ſacros,
33 Fuſaque in 34 obſcœnum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata 35 ſorori.
36 Præterea fuit in 37 tectis de marmore 38 templum

a Con-

1 Multorum annorum, veterem: quod quercus inter arbores prodigioſæ vivacitatis ſit; quippe quæ centum aut amplius annos creſcat. 2 Habentem truncum potentem. 3 Tranſalpini, ex Alpibus in Italiam ſpirantes. Alpes autem cum Hyperboreis & Riphæis confundunt veteres. Comparatio autem ſumitur ex Iliad. 6. & 12. 4 Venti Septentrionales. 5 Aliquando ab hac parte. 6 Strepitus ventorum in frondibus diffunditur. Metaphora a cardinibus ad horrendam ventorum Septentrionalium latratum ducta amplificat ſummam vim ventorum. 7 Cooperiunt. 8 Vi ventorum agitato trunco. 9 Quia cadunt. 10 Annoſa quercus. 11 Adhæret ſaxis prominentibus, inter quæ radices egit. 12 Hos duos verſus habes etiam 2. Georg. 13 Cacumine ſuo. 14 Ad cœlum. 15 Non aliter, quam illa quercus concutitur. Applicatio ſimilitudinis ſuperioris. 16 Utrinque expoſtulationibus Didonis & Annæ precibus. 17 Æneas heroica virtute præditus. 18 Concutitur. 19 Magnanimo & conſtanti. 20 Sollicitudine amoris & commiſerationis. 21 A firmo propoſito Deo obediendi. 22 Præcipitantur fruſtra: quia nihil apud Æneam obtinebant. Sed tum maxime, ubi vidit Æneam in ſententia perſeverare. 24 Portentis mortem portendentibus: vel quod fatali neceſſitate ex Africa Æneam traheretur. 25 Malorum remedium. 26 Τό κυρτόν κοῖλον convexum, & cavum, exterius & interius Poetæ confundunt. 27 Conſilium, quod apud animum ſuum propoſuerat. 28 Vitalem ſc. id eſt, vitam: quia cœlum aſpicimus vivendi deſiderio. 29 Primum futuræ mortis præſagium, quod in ſacris liquor effuſus in atrum cruorem mutatus apparuerit. 30 Thus incenſum cremantibus. Vide Macrob. l. 6. c. 5. 31 Libamina, ſacrificia, quibus parentabatur mortuis. 32 Vina ſacrificio adhibita. 33 Effuſa ſuper ſacrificium. 34 Mali ominis, tetrum, immundum. 35 Omnium conſiliorum alioqui participi. 36 Præter hoc portentum contigit aliud futuræ mortis præſagium, ſc. inſomnia ſeu phantaſmata, quæ ſibi audire videreque viſa fuit. 37 Regia Didonis. 38 Delubrum, ædicula ſacra, quam nos hodie *Sacellum* vocamus eadem ſepulchrum Sichæi.

1 Conjugis antiqui, miro quod honore 2 colebat,
3 Velleribus niveis & 4 feſta fronde revinctum.
5 Hinc exaudiri voces & 6 verba 7 vocantis
Viſa viri: nox cum terras obſcura 8 teneret:
Solaque 9 culminibus 10 ferali carmine 11 bubo
Sæpe queri, & 12 longas in fletum ducere voces.
13 Multaque præterea 14 vatum prædicta priorum
Terribili monitu 15 horrificant. 16 Agit ipſe furentem
In ſomnis 17 ferus Æneas: ſemperque relinqui
18 Sola ſibi, ſemper 19 longam incomitata videtur
Ire 20 viam, & 21 Tyrios deſerta quærere terra.
22 Eumenidum veluti demens videt agmina 23 Pentheus,
Et 24 ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
25 Aut Agamemnonius 26 ſcenis agitatus Oreſtes,
27 Armatam 28 facibus 29 matrem & 30 ſerpentibus atris
Cum fugit, 31 ultriceſque 32 ſedent 33 in limine 34 Diræ.
Ergo ubi 35 concepit 36 Furias 37 evicta dolore,
Decrevitque mori: tempus ſecum ipſa modumque
38 Exigit, & 39 mœſtam dictis aggreſſa 40 ſororem,

1 Con-

1 Mariti prioris & chari Sichæi. 2 Ante Æneæ adventum 3 Tæniis, vittis, faſcis laneis, coronis, ramis, frondibus cinctum, ornatum: lana autem ramo circumvoluta στέμμα dicitur. Fuit autem moris, ut nubentes puellæ, priuſquam ingrederentur domum mariti, poſtes laneis vittis obnuberent & ornarent: 4 Ad feſtivitatem pertinentibus, divinis ramis frondibuſque, ut ſi numen coleret. 5 Ex hoc templo. 6 *Ipſe ſono tenui dixit, Eliſa veni*, Ovid. Epiſt. Didonis. 7 Didonem. 8 Occuparet. 9 In ſublimitatibus templi. Tertium præſagium. 10 Mortifero, aut feram mortem indicante. 11 Avis illa lucifuga. 12 Diuturnas. 13 Quartum omen. 14 Qui in principio dehortati ſunt eam a talibus nuptiis, ſed fruſtra. Reſpicit illud: *Heu vatum ignaræ mentes! quid furentem. Quid delubra juvant?* 15 Horrorem faciunt. 16 Quintum omen. 17 Qui ferus Didoni videbatur. 18 Quæ ſolitudo principibus, qui ſatellitio & comitatu ſtipari ſolent, abominanda: & in ſomnis mali ominis. 19 Sextum omen: 20 Ad inferos ſc. *unde negant redire quenquam*. 21 Comites ſuos. 22 Furiarum, Megeræ, Alectus, & Tiſiphones. 23 Thebanorum rex, Echionis filius, in furias actus ob contemptum Bacchum, & a Bacchis diſcerptus. 24 Ὁρᾶν μοὶ δύο μὲν ἡλίυς δοκῶ, Δισσὰς δὲ Θήβας. Euripid. Bacchæ. 25 Aut veluti cum Oreſtes, Agamemnonis & Clytemneſtræ filius, fugit, &c. 26 In theatris ac ſcenis paſſim actus & ſæpe exhibitus in Tragœdiis: vel, in prætoriis & judiciis agitatus. Conſtat enim, Oreſtem Areopagitarum judicio ſubmiſſum, tandem ab iiſdem abſolutum fuiſſe omnium fere ſententia. 27 Inſtructam. 28 Furiarum. 29 Clytemneſtram, quam cum AEgiſtino adultero propter necem patris Agamemnonis occiderat. 30 Talis enim illa viſa eſt in ſomnis unde furore correptus eſt. 31 Necis maternæ, 32 AEſchili Tragedias: cui nomen Eumenides. Delphis, in templo Apollinis a Furiis in limine præſtolantibus eum, obſeſſus, egredi non auſus eſt, & contendere ad Minervæ templum, ubi erat expiandus. 33 Templi Apollinis. 34 Furiæ. 34 Dido. 36 Furias. 37 Superata. 38 Exacte diſquirit. 39 Quia AEneam reconciliare nequibat. 40 Annam.

1 Conſilium vultu 2 tegit, 3 ac ſpem fronte ſerenat;
Inveni, germana, 4 viam, (5 gratare ſorori.)
Quæ mihi reddat 6 eum, vel 7 eo me ſolvat, amantem,
8 Oceani finem juxta, 9 ſolemque cadentem,
10 Ultimus Æthiopum locus eſt, ubi maximus 11 Atlas
12 Axem humero 13 torquet ſtellis ardentibus 14 aptum:
15 Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
16 Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi
Quæ dabat, & 17 ſacros ſervabat in arbore ramos,
18 Spargens humida mella, 19 ſoporiferumque papaver.
20 Hæc ſe 21 carminibus promittit 22 ſolvere mentes,
Quas velit; aſt 23 aliis 24 duras immittere 24 curas:
25 Siſtere aquam 26 fluviis, & vertere ſidera 27 retro;
28 Nocturnoſque ciet manes. 29 Mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, chara, deos & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas 30 invitam 31 accingier 32 artes.
Tu 33 ſecreta 34 pyram 35 tecto interiore 36 ſub auras
Erige, & 37 arma viri, 38 thalamo quæ fixa reliquit

1 Im-

1 Decretum ſuum. 2 Occulit. 3 Et fronte ſerena præ ſe fert ſpem remedii aut ſalutis. Sic 1. Æn. *Spem vultu ſimulat: premit altum corde dolorem*. 4 Modum & rationem. 5 Gratulare. 6 Qui caput mali noſtri eſt. 7 Ab eo. 8 Topographia populorum & montium Africæ Occidentalium, quibus alluit Oceanus, ubi horti ſunt Heſperidum. 9 Occidentem. 10 Remotiſſimus in Æthiopia. 11 Mons Africæ: ſupra hoc l. 12 Septemtrionalem polum. 13 Suſtinet, regit: ut ſupra: *Cœlum & terras, qui numine* torquet. 14 Ἀπτόμενον, ἅρμενον: diſtinctum, conſperſum ſtellis reſplendentibus. 15 Ab hoc loco, id eſt ab hujus loci incolis. Exponit conſilium ſuum, quo pacto magicis artibus poſſit Æneam vel invitum retinere, vel amoris peſte liberari. 16 Quod in hortis filiarum Heſperi, qui frater Atlantis eſt: cuſtodiebant autem aurea poma in horto prope Lixum opp. Mauritaniæ, cui cuſtodiæ aderat una vigil draco: priuſquam ab Hercule occiſus eſſet, quem cibavit hæc ſacerdos: 17 Veneris. 18 In cibo quem dabat draconi, vel, porrigens, præbens. 19 Soporem gignens: quod erat mulcendæ truculentiæ accommodatum, & mitigandæ naturæ feræ. 20 Sacerdos: Poeta nihil ipſe aſſerit: verùm ex perſona Magæ artem ſuam prædicantis. Operatur autem magia vel per motum localem, vel per cauſas naturales applicando activa paſſivis: vel ſenſibus illudendo: amores an valeat ſolvere aut impedire, an curſum naturæ mutare, procellas excitare, animas mortuorum evocare, vide Apulejum, Agrippam, &c. 21 Magicis ſc. id eſt, incantationibus. 22 Amore poſſe liberare. 23 Mentibus. 24 Vehementem amorem. 25 Facere ſtare. 26 In fluviis. 27 Retrorſum. 28 Et excitat umbras defunctorum, tempore nocturno. 29 Quaſi ſonitum taurinum edere, remota Metaphora a tauris ad brutam tellurem. 30 Coactam improbitate Æneæ. 31 Accingi, id eſt, parari. Paragoge. 32 Ad artes magicas. 33 Nemini revelatura. 34 Struem lignorum, ut fiat rogus. 35 Intra regiam noſtram. 36 Subdio, cœlo aperto: *penetrali in ſede*, infra vel, in altum: quaſi ſacrificium eſſet factura. 37 Enſem Æneæ, cujus jam nomen quaſi ingratum horret. 38 Noſtro,

1 Impius, 2 exuviaſque omnes, lectumque 3 jugalem,
Quo perii, ſuperimponas. 4 Abolere 5 nefandi
Cuncta viri 6 monumenta jubet 7 monſtratque 8 ſacerdo
Hæc effata ſilet. 9 Pallor ſimul occupat 10 ora:
Non 11 tamen Anna novis 12 prætexere funera 13 ſacris
Grmanam credit, nec 14 tantos 15 mente furores
15 Concipit, 16 aut 17 graviora timet, 18 quam morte
19 Sichæi.
Ergo 20 juſſa parat.
At Regina, 21 pyra 21 penetrali in ſede 23 ſub auras
22 Erecta ingenti, 24 tædis, atque 25 ilice ſecta,
26 Intenditque locum ſertis, & 27 fronde coronat
28 Funerea: 29 ſuper 30 exuvias, enſemque relictum,
31 Effigiemque 32 toro locat, 33 haud ignara futuri.
Stant 34 aræ circum, & crines effuſa ſacerdos
35 Tercentum tonat ore Deos, 36 Erebumque 37 Chaoſque,



1 Æneam intelligit, qui epitheto *Pius* vocabatur. 2 Veſtes, quas exuit, aut quas ab eo habemus. 3 Matrimonialem, in quo pudorem amiſi, id eſt, imponat ſuper pyram, quicquid reliquerit, aut tetigerit ſpeciali uſu, 4 Igne penitus delere. 5 Perfidi, 6 Quæ memoriam faciant & admoneant viri. 7 Ex arte ſua. 8 Maſſyla. 9 Metus præcipue atque iræ argumentum, & conſcientiæ crimini alicui obnoxiæ. 10 Vultum, faciem. Pars pro toto. 11 Quamvis ſigna impatientis amoris daret. 12 Prætextu ſacrorum diſſimulare: vel per Hypallagen prætexere, id eſt, prætendere ſacrum hoc funeri, quod intendebat, id eſt, non credebat Didonem velle ſe interimere. 13 Sacrificiis magicis. 14 Quanti in Didone erant. 15 Intelligere poteſt. 16 Sc. *non*. 17 Sc. *mala*. 18 Quam quæ contingerant morte Sichæi. 19 Prioris conjugis. Q. d. Vidit ſororem multum dolere morte Sichæi: credebat nunc, propter diſceſſum Æneæ ſimilem pati dolorem, nec Æneam amatorem plus amare, quam Sichæum conjugem: ſed in morte viri ſe non occidit. 20 Parat peragere, quæ Dido juſſerat, id eſt, pyram extruit; & exuvias Æneæ adfert. 21 Rogo, id eſt, ſtrue lignorum in formam ignis, ut incendatur, extructa. 22 In penitiori ædium loco, quem paulo ante *interius tectum* vocavit. 23 Sub dio. 24 Ex tædis. 25 Robore ſecto. Nam ſecta lingua facillime, teretia & integra difficulter ignem concipiunt. 26 Intendit ſerta per locum illum Hypallage. 27 Cupreſſo, quæ funere eſt arbor, aut verbenis, quæ in ſacris nocturnis ſolent adhiberi tanquam funeræ: 28 Ad funus apta. 29 Inſuper. 30 Veſtes Æneæ, quas exuerat. 31 Effigiem Æneæ ceream incendio devotam. Vide Ecl. 8. & Hor. Sat. l. 1. 32 Lecto conjugali. 33 Certa mori, ac reſervato tamen ſibi conſilio moriendi, ut ſpecie hac ſacrorum velato. 34 Ut funebri luctu fieri conſuevit. 35 Trecenta, id eſt, infinita Deorum nomina horrifice vocat, citat, quod in his Cocytiis ſacris fieri ſolet. Al. *Ter centum* ad verbum *tona*, referunt. 36 Infernos tenebrarum incolas. 37 Spiritus aerios. Chaos quidem vaſta illa vorago & moles indigeſta primæ materiæ, ſed tamen Ariſtophani in avibus, eſt aer.

1 Tergeminamque 2 Hecaten, 3 tria virginis ora Dianæ.
4 Sparſerat & 5 latices ſimulatos fontis Averni:
6 Falcibus & 7 meſſæ ad Lunam 8 quæruntur ahenis
9 Pubentes herbæ, nigri cum 10 lacte veneni:
Quæritur & 11 naſcentis equi de fronte 12 revulſus,
Et 13 matri 14 præreptus 15 amor.
16 Ipſa 17 mola, 18 manibuſque piis, altaria juxta,
19 Unum 20 exuta pedem vinclis; in veſte 21 recincta,
22 Teſtatur moritura Deos, & conſcia 23 fati
Sidera: tum, 24 ſi quod 25 non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, 26 juſtumque memorque precatur.
27 Nox erat; & 28 placidum carpebant 29 feſſa ſoporem
30 Corpora per terras, 31 ſylvæque & ſæva quierant
Æquora: cum 32 medio volvuntur ſidera lapſu,
33 Cum tacet omnis ager, pecudes, 34 pictæque volucres,
35 Quæque lacus late 36 liquidos, 37 quæque aſpera dumis
Rura

1 Tres poteſtates habentem: Nam Luna eſt in cœlo: Diana in ſylvis: ubi venatrix eſt: Proſerpina, in inferno. Vide Cæl. Rhod. l. 20. 2 Proſerpinam, a *centum* poteſtatibus dictam: vel, quod centum victimis placaretur ex inſtituto Menelai: vel, quod inhumatos C. annos errare faciat. 3 Tres effigies aut perſonas: quod ſc. triplex ſit Lunæ viciſſitudo: cum ſurgit in cornua, & falcata dicitur: cumque dividua eſt: & cum plena eſt. 4 Sacerdos. 5 Aquas lacus ad introitum inferni pro veris habitas. Nam vero aqua Averni lacus (qui Plutoni ſacer eſt, ac per quem ad inferos deſcenſus eſſe credebatur) habere non poterat: quare ficta ſupponenda erat: cujus aſperſione uteretur. 6 Ex horum ſacrorum ritu omnia. Herbæ ad Lunæ obſervationem, cujus ſpumantia ſaliva efficaciores creditæ, falcibus ahenis, utpote purioribus, quam ferreis præcidebantur; eæque pubeſcentes & ſucco venenoſo tumentes. 7 Deſectæ ſecundum opportunitatem Lunæ. 8 Ab iis, quibus id muneris ad magicum ſacrificium injunctum erat. 9 Pubeſcentes, teneræ, ſucci adhuc plenæ. 10 Succo nigro, qui exprimitur ex illis herbis. 11 Recens nati. 12 Sc. *ſtatim*, priuſquam lambente matre abſumeretur. 13 Equæ. 14 Priuſquam abſumere poſſet. 15 Hippomanes, caruncula in fronte recens nati pulli: quam ſi quis præripuerit equum matri, illa non admittit fœtum ad ubera. Hanc in philtris efficacem eſſe ferunt. Vide Corn. Agr. l. 1. de occulta Phil. c. 41. igni vero mandata abolere amorem creditur. 16 Dido. A perſona veneficæ tranſit ad Didonem, & ejus ſuperſtitionem, ac cæremonias ſacrificaturæ. 17 Farre ſive hordeo ſale admiſto. 18 Quibus molam offerebat. 19 In Stygiis his Nundipedalibus ſiniſtrum pedem nudabant. 20 Nudata & ſoluta. 21 Diſſoluta, ac non ligata. In ſacris enim nihil eſſe ligatum decet, præcipue quæ amori ſovendo fiunt. 22 Certa mori Deos teſtes perjurii, ac perfidiæ invocat, vindices olim ſceleris & acceptæ injuriæ. 23 Mortis ſuæ violentæ. 24 Si quod numen, id eſt, aliquis Deus curat, &c. 25 Non pari amore ſibi mutuo reſpondentes. 26 Ut illud ſit juſtum & memor; id eſt, precor illud quidem, ut perjurii memor eſſe velit, ac juſte id ipſum ulciſci. 27 Perelegans Chronographia, quæ Reginæ ægritudinē amplificat. 28 Quieſcebant. 29 Labore diurno. 30 Animalium. 31 Omnia quæ in ſylvis & in mari degunt, quieverant. Metonymia. 32 Medium eſt noctis. 33 Cum omnia animalia, quæ in agris aut ſtabulis ſunt, quieſcunt. 34 Variis coloribus ornatæ. 35 Et quæcunque volucres, id eſt, piſces. 36 Aquoſas. 37 Feræ.

Rura 1 tenent, 2 ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & 3 corda 4 oblita laborum.
At non infelix 5 animi 6 Phœniſſa, nec unquam
7 Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore 8 noctem
Accipit. 9 Ingeminant curæ, rurſuſque 10 reſurgens
Sævit amor, magnoque irarum 11 fluctuat æſtu,
Sic 12 adeo inſiſtit, ſecumque ita corde 13 volutat:
14 En, quid agam? 15 rurſuſne procos irriſa priores
Experiar? 16 Nomadumque petam 17 connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties jam dedignata 18 maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque 19 ultima Teucrum
19 Juſſa ſequar? 20 quiane 21 auxilio 22 juvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
23 Quis me autem (24 fac velle) ſinet? 25 ratibuſve ſuperbis
Irriſam accipiet? neſcis heu, perdita; necdum
26 Laomedonteæ ſentis perjuria gentis?
Quid tum? 27 ſola fuga 28 nautas comitabor 29 ovantes?
An Tyriis, 30 omnique manu ſtipata meorum
31 Inſequar? & quos 32 Sidonia 33 vix urbe revelli,
Rurſus 34 agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
35 Quin morere, ut merita es: 36 ferroque 37 averte dolorem.

1 Tu

1 Occupant & habitant. 2 Hujuſmodi pecudis recubantes nocte quieta mitigabant curas per ſomnum. 3 Earum. 4 Erant. 5 Animo, id eſt, quæ animum ſuum infelicem fecerat. 6 Dido, quæ erat de Phœnicia. 7 Dormit. 8 Requiem nocturnam. 9 Sc. vel ingeminantur, id eſt multiplicantur. Enallage generis. 10 Creſcens rerum præteritarum memoria. 11 Agitatur. 12 Tandem inſtituit ſermonem. 13 Agitat. 14 Pathos, ab addubitatione, quam Græci *ἀπόρησιν* vocant: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 6. Conſtat autem hæc tota oratio ex deliberationibus & dialogiſmis. 15 Rejectaie & relicta ab Ænea, referam me viciſſim ad Jarbam Ductoreſque alios quos procos prius aſpernata ſum? 16 Afrorum. 17 A rei indignitate. 18 Sc. *mihi acceptare*? 19 Abitum a Jove imperatum. An? reſponſa & imperia ultima, id eſt, ero igitur ancilla & contemptui omnibus Trojanis, coacta etiam ultimis eorum mandatis parere? 20 An quod ita gratos eos & auxilii memores experta ſum? *Ironice*. 21 Quia juverim Teucros auxilio. 22 Delectat. 23 Quis permittet me ſequi Trojanos? 24 Pone ut velim. 25 Navibus ſuis. Synecdoche. Sunt enim *rates* proprie trabes inter ſe connexæ, quibus olim navigabatur. 26 Trojanæ: invidioſe a Laomedonte, quem ſuperbia, perfidia, & perjurio referunt: is autem Neptunum & Apollinem pacta de condendis Trojæ mœnibus mercede fraudavit: & Herculi, filiæ ſuæ liberatori, fidem non ſervavit. Q. d. Si Deos fefellerunt Trojani, & te fallent. 27 Emphatica omnia. 28 Trojanos intelligit, quos per contemptum ita vocat. 29 Lætos: quaſi de me reportata victoria triumphantes. *Ovatio* autem proprie eſt minor triumphus, qui de hoſte non admodum gravi agitur, uno equo, vel interdum etiam pedibus urbem ingrediente triumphante. Al. *euntes*. 30 Et omni ſatellitio & copiis meorum denſe circumdata. 31 Al. *inferar*, ſc. *in naves*? 32 A Phœnicia. 33 Cum difficultate: quia timore, aut odio Pygmalionis. 34 Sc. *eos*. 35 Potius moriaris. Concludit deliberationem. 36 Morte ferro illata. 37 Ab animo.

1 Tu 2 lacrymis evicta meis, tu prima 3 furentem
His, 4 germana, malis oneras, atque objicis 5 hoſti.
6 Non licuit 7 thalami expertem ſine 8 crimine vitam
Degere more feræ, 9 tales nec tangere 10 curas?
11 Non ſervata fides, cineri promiſſa 12 Sichæo.
13 Tantos illa ſuo 14 rumpebat pectore 15 quæſtus.
Æneas celſa in puppi, 16 jam certus eundi,
17 Carpebat ſomnos, 18 rebus jam 19 rite paratis.
20 Huic ſe 21 forma Dei vultu redeuntis 22 eodem
Obtulit in ſomnis, rurſuſque ita viſa monere eſt;
23 Omnia 24 Mercurio ſimilis, vocemque, coloremque,
Et crines flavos, & membra 25 decora juventæ:
Nate Dea, potes hoc ſub 26 caſu 27 ducere ſomnos?
Nec, quæ 28 te circumſtent deinde pericula, cernis?
Demens! nec 29 zephyros audis ſpirare 30 ſecundos?
31 Illa dolos, dirumque 32 nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat 33 æſtu,
Non fugis 34 hinc 35 præceps, dum 36 præcipitare poteſtas?
Jam mare turbari 37 trabibus, ſævaſque videbis
Collucere 38 faces, jam 39 fervere litora 40 flammis;
41 Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eja age rumpe 42 moras. 43 Varium, & mutabile ſemper
Fœmi-

1 Transfert omnem totius rei culpam in ſororem, quæ & impultrix fuerit ad furtivas nuptias. 2 Nam dictum eſt in principio hujus l. 4. *Sic effata, ſinum lacrymis implevit obortis*. 3 Me inſano inſenſam amore. 4 O ſoror Anna. 5 Crudeli viro Æneæ, & qui me ludibrio habuit, toro fideque violaris: vel *hoſti*, id eſt; hoſpiti peregrino, ut ſupra, & mox *advena*. 6 Nonne licuit me vivere more ferarum quæ conjugium non curant? 7 Conjugii. 8 Læſione pudoris. 9 Quales nunc per illicitos amores ſuſtineo, more belluarum ferarum, quæ propter feritatem conjugium vitant. 10 Amores. 11 Sc. *eſt* 12 Conjugis: quia cum ſepeliretur, juravit Dido, ſe nunquam alteri nupturam. 13 Epiphonema. 14 Exprimebat. 15 Querelas. 16 Qui decreverat omnino abire. 17 Dormiebat. Supra. *Nox erat, & placidum* carpebant *feſſa* ſoporem *Corpora*. 18 Ad navigationem neceſſariis. 19 Decenter. 20 Æneæ. 21 Imago Mercurii, id eſt, Deus Mercurius in forma aſſumpta recens. 22 Quo prius ſe obtulerat & apparuerat Carthagine. 23 Per, ſecundum omnia, id eſt, omnibus corporis partibus. 24 Prius viſo. 25 Convenientia juventuti. 26 Periculo, in quo verſaris. 27 Dormire? 28 Obſideant. Objurgatio a neceſſario. 29 Ventos. Synecd. 30 Proſperos. 31 Dido. 32 Scelus quia vult ſe interficere: quo comperto Tyrii in te irruent. 33 Fervore & incendio. 34 A littore Carthaginis. 35 Celer, feſtinus. 36 Præcipitanter abeundi. 37 Navibus Metonymia. Silius l. 13 Mercurium fingit a Jove mitti ad Annibalem apud Carthaginem novam in ſomnis, *Turpe duci totam ſomno conſumere noctem, O rector Libyæ: vigili ſtant bella magiſtro. Jam maria effuſas cernes turbare carinas. Et Latiam toto pubem volitare profundo, Dum lentus cœpti terra cunctaris Ibera*. 38 Ad naves tuas comburendas, aut inſequendum te. 39 Fervida fieri, Metaphora. Sic l. 8. Fervere *Leucaten, auroque effulgere fluctus*. 40 Facularum. 41 Si ad craſtinam uſque auroram hic manſeris. 42 Cauſas morandi. 43 Res varia & inconſtans.

Fœmina. Sic 1 fatus nocti ſe immiſcuit 2 atræ.
3 Tum vero Æneas, 4 ſubitis exterritus umbris,
5 Corripit e ſomno corpus, ſocioſque 6 fatigat:
7 Præcipites vigilate, viri, & conſidite 8 tranſtris:
9 Solvite vela 10 citi. 11 Deus æthere miſſus ab alto,
12 Feſtinare fugam, 13 tortoſque incidere 14 funes
Ecce iterum 15 ſtimulat. Sequimur te, 16 ſancte Deorum,
17 Quiſquis es 18 imperioque 19 iterum paremus 20 ovantes,
21 Adſis o, placiduſque juves, & 22 ſidera cœlo
Dextra 23 feras. Dixit: vaginaque 24 eripit enſem
25 Fulmineum, 26 ſtrictoque ferit retinacula ferro.
27 Idem 28 omnes ſimul ardor 29 habet; 30 rapiuntque, 31 ruuntque:
32 Litora deſeruere: latet ſub 33 claſſibus æquor:
34 Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Et jam 35 prima 36 novo ſpargebat lumine terras
37 Tithoni 38 croceum linquens Aurora cubile:
Regina 39 e ſpeculi., ut primum 40 albeſcere lucem
Vidit, & 41 æquatis claſſem 42 procedere velis,
Litoraque, & vacuos ſenſit ſine remige portus;
43 Terque quaterque manu pectus 44 percuſſa 45 decorum,

( Fla-

1 Mercurius. 2 Caliginoſæ. 3 Monitu præſentis periculi. 4 Subito apparentibus. 5 Violenter rapit. 6 Urget, excitat, ſurgere facit. 7 Præcipit ante ſurgentes evigilate. 8 Super tranſitus navium, ubi ſedent remiges. 9 Diſſolvite & pandite. 10 Feſtini, celeres. 11 Mercurius. 12 Feſtinanter agere profectionem noſtram. 13 Implicitos. Elegans Epitheton. 14 Rudentes. 15 Impellit, hortatur nos. Metaphora. 16 Quidam diſtinguunt poſt *ſancte*, ut ſic ſententia: O ſancte, quicunque Deorum es. Alii malunt poſitivum pro Superlativo poſitum eſſe. 17 Formula ex religione veterum ne Deum alium pro alio nominarent Agel. l. 2. c. 28. 18 Mandatis tuis. 19 Ut ante paruerant paratis omnibus ad fugam: ſic nunc celeri fuga ſecundo parent. 20 Læti. Metaphora ab iis, quibus minor triumphus, quæ *Ovatio* dicitur, conceſſus erat. 21 Auxilio ſis, faves. Dii enim, quibus adſunt, favere dicuntur. 22 Ventos & navigationem proſperam ex ſiderum ortu vel occaſu. 23 Adferas profectioni. 24 Violenter extrahit. 25 Inſtar fulminis ſplendentem, radiantem, ferientem. 26 Et incidit, reſcindit nauticos funes, quibus naves retinebantur ad litora ligatæ, gladio evaginato & nudato. 27 Uniformis. 28 Trojanos. 29 Invadit. 30 Quæ erant adhuc in litore. 31 Et præcipites currunt. 32 Trepidationis & Brachylogiæ concinunt dactyli accumulati. 33 Simul diſcedentibus. 34 Et annitentes torquendo aquas exciant ſpumas, & maria cærulei coloris gubernaculis navium verrunt. 35 Recens orta. 36 Illius diei. 37 Mariti ſui, regis in Oriente. Supra: *Oceanum interea ſurgens Aurora reliquit*: alluſum ad fabuloſum Tithoni & Auroræ conjugium. 38 Crocei coloris. 39 Ex altis feneſtris unde ſpeculari licebat. 40 Albam fieri. Hypallage: non enim albeſcit lux, ſed luce albeſcunt omnia. 41 Æqualiter pleno vento diſtentis, ſine motu aliquo. 42 Provehi. 43 Frequenter. 44 Ubi percuſſerat. 45 Pulchrum.

Flaventeſque 1 abſciſſa comas, 2 Pro Juppiter! ibit
Hic, ait, & noſtris 3 illuſerit advena regnis?
Non arma 4 expedient, totaque ex urbe 5 ſequentur
Diripientque 6 rates 7 alii 8 navalibus? 9 Ite,
10 Ferte citi flammas, date 11 vela, impellite remos.
12 Quid loquor? 13 aut ubi ſum? quæ 14 mentem inſania mutat?
Infelix Dido! nunc te fata 15 impia tangunt.
19 Tum decuit, cum 17 ſceptra dabas. 18 En 19 dextra fideſque!
Quem ſecum 20 patrios ajunt portare 21 Penates:
22 Quem ſubiiſſe humeris 23 confectum ætate parentem!
24 Non potui 25 abreptum 26 divellere 27 corpus, & 28 undis
29 Spargere? non ſocios, non ipſum 30 abſumere ferro
31 Aſcanium, 32 patriiſque epulandum apponere menſis!
33 Verum 34 anceps pugnæ fuerat fortuna 35 Fuiſſet.
36 Quem metui moritura? 37 Faces in 38 caſtra 39 tuliſſem,
40 Impleſſemque 41 foros flammis, 42 natumque patremque
Cum genere exſtinxem, memet 43 ſuper ipſa dediſſem.

1 Sol

1 Doloris impatientia comas vellens. 2 Oratio affectuum varietate vehemens, nunc concitata, mox ſedata: furore, imprecationibus, vaticiniis ex interrupto miſta. 3 Et conceſſum fuerit illudere cum ſit advena. 4 Expedite capient Tyrii ſive Carthaginenſes, ut injuriam Reginæ ſuæ illatam, ulciſcantur. 5 Eos. 6 Naves Trojanorum. 7 Aliqui ex iis. 8 E ſtationibus navium, ubi naves parantur & fiunt. 9 O Trojani. 10 Et vos inferre in naves Trojanorum. 11 Al. *tela*. 12 Abſentibus ſc. 13 Q. d. ſola ſum. 14 Tuam. 15 Mala: vel, illius impii Æneæ. Al. *facta impia*. 16 Talia loqui, aut naves incendiſſe. 17 Partem regni. Dixerat enim: *Vultis & hic mecum pariter conſidere regnis?* 18 Amara Ironia. 19 Virtus & fidelitas viri illius, quam dicunt, &c. 20 A patria Troja avectos. 21 Deos domeſticos. Hinc appellatur *pius Æneas*, quod tulerit humeris patrem & Penates: improbat hoc. 22 Quem ajunt ſubeundo portaſſe. 23 Conſumptum fere ſenio patrem Anchiſen. 24 Alluſum ad fabulas Penthei, Abſyrti, Ityos, Orphei, Baccharum, Atrei & Thyeſtæ: de quibus conſulendi Mythologi. 25 Ab aliis. 26 In diverſas partes vellere. 27 Æneæ. 28 Per undas: vel, in undis. 29 Ipſum Æneam. 30 Interficere. 31 Qui caput omnis mali eſt. 32 Quod Progne feciſſe dicitur, offerens Tereo Ityn filium. 33 Prolepſis, ſive præoccupatio ejus, quod alloqui objici poterat. 34 Alea pugnæ fuiſſet dubia, quia forte Trojani nos viciſſent. 35 Conceſſio, ex deſperatione, animoque vindicabundo. 36 Quem oportebat me metuere, quæ decreveram mori? 37 Tædas, incendium. Metonymia. 38 Navalia, claſſem eorum: ut *Nos caſtra movimus*: vel ſimpliciter *caſtra*. 39 Inferre potuiſſem. 40 Et impleviſſem. Syncope. 41 Navium tabulata, per quæ diſcurritur. 42 Aſcanium & Æneam cum tota progenie exſtinxiſſem. 43 Extinctos.

1 Sol, qui 2 terrarum 3 flammis opera omnia 4 luſtras:
Tuque 5 harum interpres curarum, & 6 conſcia Juno:
7 Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes:
Et 8 Diræ 9 ultrices, & DI 10 morientis Eliſæ,
11 Accipite hæc, 12 meritumque malis advertite numen,
Et noſtras audite 13 preces. Si tangere 14 portus
15 Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt,
Et ſic fata Jovis 16 poſcunt; 17 hic terminus hæret:
18 At bello 19 audacis populi vexatas & armis,
20 Finibus extorris, 21 complexu avulſus Iuli,
Auxilium imploret, videatque 22 indigna ſuorum
22 Funera; nec, cum ſe ſub leges pacis 23 iniquæ
Tradiderit, regno, aut 24 optata luce fruatur:
Sed cadat ante 25 diem, 26 mediaque 27 inhumatus arena.
28 Hæc precor: 29 hanc vocem extremam 30 cum ſanguine fundo.

Tum

1 Imprecatio, quia Æneam poſteritatemque ejus execratur. 2 Quæ fiunt in terris. 3 Radiis tuis, qui flammæ inſtar circumgyrando cuncta penetrant. 4 Purgas & circumis. 5 Mediatrix & conciliatrix hujuſmodi matrimonialium, aut mearum ſollicitudinum: quia nuptura ſacrificaverat *Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ* 6 Conciliatrix & *pronuba Juno, & conſcius æther Connubii*: ſupra h lib. 7 Et o Proſerpina cum ululatu a matre Cerere quæſita in triviis per urbes varias nocturnis temporibus. 8 Furiæ. 9 Scelerum. 10 In quorum poteſtatem ego Eliſa Dido ventura ſum per mortem. 11 Intelligite & attendite ad has preces & imprecationes meas. 12 Advertite numen veſtrum ulturū perfidos hoſce, prout merentur. Al. *avertite*, id eſt, avertite numen inimicum meritum a malis, quod mali merentur habere infeſtum, in Trojanos. 13 Imprecationes. 14 Italiæ. 15 Deteſtabile, & indignum quod nominetur, ſc. Æneam 16 Id fieri. 17 Et hæc extrema definitio fatorum confirmata, immutabilis eſt & immotā manere debet, ut termini agrorum immoti manent. 18 Saltem. 19 Rutulorum & Latinorum. 20 Et exul, & excluſus limitibus regni ſibi conceſſi. Evenit hoc ſtatim poſt Trojanorum in Italiam appulſum: nam cum prædas ex agris agerent Latini, Aboriginesque, ad arcendam advenarum vim, concurrebant. Deinde & affinitate cum Latino conjunctus, a Turno bello petitus fuit, ob deſponſatam ſibi ſed Æneæ traditam Laviniam. 21 Quod evenit, ubi, relictis cum Julo caſtris, Evandrum Æneas adiit auxilium petiturus, inde Tarchonta 8. Æn. 22 Miſerandam mortem vidit autem Pallantis, Evandri filii, indignam mortem, aliorumque. Legimus enim Aborigines, Latinoſque ob Æneam a Turno bello petitos, tantis animis utrimque commiſſos, ut neutra acies ex bello læta abiret, etſi Trojani Latinique amiſſo rege Latino, victores extiterint. 23 Quæ votis ejus iniqua ſit; cum non victor, ſed victus per eam videatur: quia linguam & nomen amittet. 24 Non fruatur regno, nec vita. Quod ſic evenit. Æneas enim pugnas cum Mezentio, Hetruſcorum rege, ſuperveniente nocte, nuſquam apparuit: Alii putant in Deus relatum: alii, ſubmerſum in Numico fluvio. Æneas poſt hoc prælium non amplius viſus eſt. 25 Vitæ terminum. 26 Nam in Numico fluvio ſubmerſus dicitur: ſublatuſque deinde, atque vi in vada projectus, medio corpore nudus jacuiſſe, reliquo aquis tecto: ſic, ut effectum ſortita credatur Didonis hæc imprecatio dira. 27 Inſepultus, humo non tectus. 28 Ut hæc dicta eveniant. 29 Clauſula imprecationis, quam ſuo ſe ſanguine confirmaturam ait. 30 Obſignatam meo ſanguine.

Tum vos, o 1 Tyrii, 2 ſtirpem & genus omne futurum<br>
3 Exercete odiis: 4 cinerique hæc mittite noſtro<br>
5 Munera. Nullus amor 6 populis, nec fœdera 7 ſunto.<br>
8 Exoriare 9 aliquis noſtris ex oſſibus ultor,<br>
Qui face 10 Dardanios 11 ferroque ſequare 12 colonos,<br>
13 Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore 14 vires.<br>
15 Litora 16 litoribus 17 contraria, fluctibus 18 undas<br>
19 Imprecor, arma armis: 20 pugnent 21 ipſique nepotes.<br>
Hac 22 ait, & partes animum 23 verſabat in omnes;<br>
24 Inviſam quærens quamprimum abrumpere lucem.<br>
Tum breviter 25 Barcen nutricem 26 affata 27 Sichæi:<br>
Namque 28 ſuam 29 patria antiqua cinis ater habebat:<br>
Annam, chara mihi nutrix, huc 30 ſiſte ſororem:<br>
Dic 31 corpus properet fluviali 32 ſpargere 33 lympha,<br>
Et pecudes ſecum & 34 monſtrata piacula ducat:<br>
35 Sic veniat. Tuque ipſa 36 pia tege 37 tempora vitta.<br>
38 Sacra 39 Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,<br>
Perficere 40 eſt animus, 41 finemque imponere curis:<br>
Dardaniique 42 rogum capitis permittere flammæ.<br>
Sic 43 ait. 44 Illa gradum 45 ſtudio celerabat 45 anili.

N At

1 Carthaginenſes, Tyro profecti. 2 Æneæ poſteritatem, ſc. Romanos, continuis vexate bellis. 3 Fatigate. 4 Mihi mortuæ. 5 Inferias, parentalia, obſequia. 6 Trojanis & Carthaginenſibus: nunquam enim inter eos pax fuit. 7 In futurum. Et certo fuit huic genti poſtea hoc quaſi peculiare, nulla ſervare fœdera aut pacta. Quod ſatis probant Adagia, *Punica fides*, *Punica religio*. 8 Naſcaris. 9 Annibalem inquit, cujus bello etiam intra Italiæ viſcera res Romanorum graviter fuit attrita. 10 A Dardania in Italiam appulſos. 11 Crudeliſſimo bello, quo omnia ignis & ſanguine contaminantur, perſequaris. 12 Non indigenas. 13 Ab hac ora. Præſens futurumque tempus conjunxit. 14 Facultates bellandi. 15 Carthaginienſia. 16 Italicis ſive Romanis. 17 Inimica. 18 Sc. *contraria*. 19 Per imprecationem opto. 20 Inter ſe. 21 Ipſi quoque poſteri. 22 Dido. 23 Frequenter vertebat, ut meditabundi, quærendi alicujus conſilii cauſa, facere ſolent. Supra: *Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc, in partesque rapit varias, perque omnia verſat*. 24 Odio habitam. 25 Anum. 26 Sc. *eſt*. 27 Mariti.

28 Ipſius Didonis nutricem. 29 In patria Sidonia chara aut priore cinis funeſtus aut aduſtus occupabat. id eſt, Didonis nutrix Sidone mortua & ſepulta erat. 30 Adhuc, & conſtitue. 31 Suum. 32 Irrigare. Diis inferiis ſacrificantes aſpergebantur aqua; ſuperis abluebantur. 33 Aqua. 34 Sacrificia expiatoria quibus placantur manes, indignata per ſacerdotem Maſſylæ gentis, abducat. 35 Levi aquæ fluvialis aſperſione cum ſe, tum me purgatura, & expiatoriis ſacrificiis inſtructa. 36 Religioſa. 37 Capitis tui. 38 Sacrificia, quæ maga indicarat expiando & ſolvendo amori accommoda. 39 Plutoni. 40 Propoſui, conſtitui. 41 Et hoc ſacrificio auferre amorum curas: quod non intellexit anus, credebat enim Didonem remedium intelligere, cum mortem intelligeret. 42 Pyram ac ſtruem lignorum, in qua Æneæ imago, enſis & exuviæ ſunt, incendere. 43 Dido. 44 Barce, nutrix Sichæi, celeriter abibat. 45 Teſtudineo conatu, qui anni congruebat. Congruet hoc incunctantius aliquid agentem. Tot mandata, tot moræ huc ſpectant. 46 Ut Didoni ſpatium ſit peragendi quod deſtinabat.

At 1 trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
2 Sanguineam volvens aciem, 3 maculiſque trementes
Interfuſa genas, & pallida morte futura,
4 Interiora domus 5 irrumpit limina, & altos
Conſcendit furibunda 6 rogos, 7 enſemque recludit
Dardanium, 8 non hos quæſitum munus in uſus.
9 Hic, poſtquam Iliacas veſtes 10 notumque cubile
Conſpexit, paullum lacrymis & 11 mente morata,
12 Incubuitque toro, dixitque 13 noviſſima verba:
14 Dulces exuviæ, dum fata Deuſque 15 ſinebant,
Accipite 16 hanc animam, meque his 17 exſolvite curis.
18 Vixi; &, 19 quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc 20 magna mei ſub terras ibit 21 imago.
22 Urbem præclarum ſtatui: mea mœnia vidi;
Ulta 23 virum, 24 pœnas inimico a fratre 25 recepi:
26 Felix, heu nimium felix, ſi litora 27 tantum
Nunquam Dardaniæ 28 tetigiſſent noſtra 29 carinæ!
Dixit: &, os impreſſa toro; 30 Moriemur inultæ?
31 Sed moriamur, ait. 32 Sic, ſic juvat ire ſub umbras.

Ha-

1 Feſtinat ad mortem, metuens ne ſororis interventu conſilium præpediatur. 2 Sanguineos oculos. 3 Diverſis coloribus commotas. 4 Supra ſ pyram tecto interiore erexerat & penetrali in ſede. 5 Violenter intrat. Ardens moriendi ſtudium vehementiamque notat. 6 Ubi erant arma, exuviæ, & effigies Æneæ. 7 E vagina eripit gladium: ab Ænea ſibi relictum. 8 Non relictum & comparatum ab Ænea, quo ſibi mortem conſciſceret Dido. Alludit autem ad Ajacis enſem, quem ab Hectore dono acceperat, quo poſtea ſe interfecit. 9 Super rogo. 10 Lectum matrimonialem, ſuper quem ab Ænea cognita fuerat. 11 Ratione impedita. 12 Simul incubuit. 13 Ultima. 14 O veſtes, quas vir dulcis exuerat. Pathos, ex ſermone ad inanimata converſo. 15 Permittebant vos eſſe dulces. 16 Hunc ſanguinem, quem in vos effundam. 17 Liberate his ſollicitudinibus, cruciatibus ac doloribus. 18 Sc. haſtenus. 19 Non quem indulget Natura annorum 120. non quem Fatum, annorum 90. ſpatium: ſed quem fortuitus caſus: quia diutius potuiſſem vivere. Infra. Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore. 20 An quia corporis anguſtiis exuta, latius ſe jam extendit aerea? an ex terrore eorum, quibus objectæ umbræ anguſtæ & uſitatis majores videbantur? De Creuſa 2. l. & nota major imago. 21 Animæ idolum, vel umbra ibit ad inferos, eſſe Acheruſia templa, Quo neque permanent animæ, neque corpora noſtra, Sed quædam ſimulachra modis pallentia miris. Lucret. l. 1. Ex Ennio 1. Annal. Verum de tribus animæ vehiculis, æthereo ſc. corpuſculo, id eſt, Spiritu, animæ [illegible]ra & animæ idolo, lege quæ C[illegible]l. lib. 17. c 16. 22 Præclara ſua opera commemorat, quibus ſe conſoletur. Ipſa in epiſt. apud Ov. Urbem conſtitui, lateque potentia fixi Mœnia, finitimis invidioſa locis. 23 Sichæum a Pygmalione fratre trucidatum. 24 Cives ſubducti, atque aſportabantur avari Pygmalionis opes, quarum cauſa Sichæum interfecerat. 1. Æn. Nulla enim avari pœna gravior, quam amittere pecuniam, cujus cauſa ſcelus commiſerat. 25 Cepi, ſumpſi. 26 Sc. fuiſſem. 27 Tantummodo. 28 Catul. Jupiter omnipotens utinam nec tempore primo Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent litora puppes. 29 Naves, Synecdoche. 30 Vid. Macrob. l. 4. Sat. c. 2. 31 Licet inulta. 32 Etiamſi inulta morjar. Hæc accipienda, ut pectori enſe admoto, ea dixiſſe videatur.

1 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtræ ſecum ferat 2 omina mortis:
Dixerat. Atque illam media inter 3 talia 4 ferro
Collapſam aſpiciunt 5 comites, enſemque cruore
Spumantem, 6 ſparſaſque manus: 7 It clamor ad alta
Atria: concuſſam 8 bacchatur fama per urbem,
Lamentis, gemituque, & 9 fœmineo ululatu
Tecta 10 fremunt: reſonat magnis plangoribus 11 æther:
12 Non aliter, quam ſi immiſſis 13 ruat hoſtibus 14 omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammæque furentes
15 Culmina perque hominum volvantur, perque Deorum.
16 Audiit 17 exanimis, 18 trepidoque exterrita 19 curſu,
Unguibus ora 20 ſoror 21 fœdans, & pectora pugnis,
22 Per medios ruit, ac 23 morientem 24 nomine clamat:
25 Hoc illud, germana, fuit? 26 me fraude petebas?
27 Hoc 28 rogus iſte mihi hoc ignes, aræque parabant?
29 Quid primum deſerta querar? 30 comitemne ſororem
Spreviſti 31 moriens? 32 Eadem me ad fata vocaſſes:
Idem 33 ambas 34 ferro dolor, atque eadem hora 35 tuliſſet.
36 His etiam 37 ſtruxi manibus, 38 patrioſque 39 vocavi
Voce Deos, ſic te ut 40 poſita 41 crudelis abeſſem?
42 Extinxiſti te 43 meque, ſoror, populumque, 44 patreſque

 Si-

1 Videat hunc rogum, in quo comburat, Æneas ſævus ab alto mari. Sic l. 11. *Ille oculis poſtquam ſævi monumenta doloris Exuviaſque hauſit*. 2 Infelicitatem, quam meruit, compellendo nos ad mortem. 3 Sc. *verba*. 4 In ferrum, id eſt, gladium: 5 Satellites aut miniſtræ. 6 Cruore: vel *ſparſas*, id eſt, morientium more rejectas, morte ſolutas. 7 Ejulatus & planctus extenditur. 8 Moræ bacchantium diſcurrit. 9 Fœminis proprio. 10 Metaphora Hyperbolica; ab animali ad non animal. 11 Aer. 12 Non minor fuit luctus, animorumque perturbatio ex unius Didonis morte, quam ſi aut Carthago, aut Tyrius hoſtium manibus capta exciſaque fuiſſet. 13 Evertatur. 14 Tota. 15 Per tecta domorum & Templorum: 16 Clamorem. 17 Exanimata metu. 18 Præ timore feſtino. 19 Concurſu populi. 20 Anna. 21 Dilacerans. 22 Per concurrentes populos. 23 Ad morientem clamorem dirigit. 24 ... Ut nomine citato rediret, ſi ... aut vitalis ſpiritus ... ſignificaſti te velle ... 26 Quod ſi- Ter. *At at, hoc illud eſt ... ficium*; ... riebaris me fallacia, ut ſc. rogum ſacrorum prætextu, in quo tu perires, exſtruerem? 27 Hanc rem ſc. necem tuam triſtem. 28 Quem tu juſſiſti me exſtruere. 29 Pathos, ab addubitatione: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 30 Me ſororem tuam ſociam mortis: 31 Cum mori velles. 32 Ad ſimile genus mortis, ad eandem mortem me vocare debuiſſe. 33 Nos. 34 Enſe, 35 Abſtuliſſet me ſecum, quæ non debebam tibi ſuperſtes eſſe. 36 Meis. 37 Rogos. 38 Saturnum & Junonem. 39 Invocavi. 40 Quaſi ad mortem compoſita vox funebris: vel, in tali furore verſante. 41 Crudeli ſimilis. 42 Extinxiſti Syncope. Al. *Extinxi*. Sc. conſilio meo. 43 Quæ peritura ſim. 44 Senatum Carthaginenſem.

Sidonios, 1 urbemque tuam. 2 Date. 3 vulnera lymphis
4 Abluam, &, extremus ſi quis ſuper 5 halitus 6 errat,
7 Ore legam. Sic fata 8 gradus evaſerat altos,
9 Semianimemque ſinu germanam amplexa 10 fovebat
Cum gemitu, atque 11 atros ſiccabat 12 veſte 13 cruores.
14 Illa, 15 graves oculos conata 16 attollere, rurſus
17 Deficit: 18 infixum ſtridit ſub pectore vulnus.
19 Ter ſeſe attollens, cubitoque 20 innixa 21 levavit:
Ter revoluta 22 toro eſt, oculiſque 23 errantibus alto
Quæſivit 24 cœlo lucem, 25 ingemuitque 26 reperta.
Tum 27 Juno 28 omnipotens, longum miſerata 29 dolorem,
30 Difficileſque 31 obitus, 32 Irim 33 demiſit Olympo;
34 Quæ luctantem animam 35 nexoſque reſolveret artus.
Nam, 36 quia nec fato, 37 merita nec morte peribat,
Sed miſera 38 ante diem; ſubitoque 39 accenſa 40 furore,

1 Non-

1 Quæ imperfecta deferetur, aut ab hoſtibus invadetur. 2 Aquam. 3 Sororis meæ. 4 Ut abluam. 5 Spiritus vitalis. 6 Supererat in toto corpore. 7 Ore admoto excipiam & colligam, contrahamque ad ſedem vitæ. More veterum, apud quos parens, proximus, cognatus, aut amicus intimus exſpirantem deoſculatus extremum halitum & fugientem ore animam excepit. 8 Per quos ad faſtigium pyræ aſcendebatur: hæc autem in conum ſurgebat, pro dignitate mortui excelſior, aut humilior. Concretos. tuam. 10 Exhauſtos. 14 Dido. 12 Hypoſis morientis Didonis. 15 Morte gravatos. 16 Levare. 17 In conatu ſuo. 18 Quia vulnus, quod ſub pectore ſibi intulerat, crudeſcit, aut reſpirante ipſa ſtridorem facit. 19 Servius exiſtimat, hic ad tria bella Punica alludi, quod ter rebellarint Carthaginenſes, & ter etiam devicti ſint. 20 Incumbens. 21 Ter levavit ſe. 22 Per totum. 23 Vagis & tremantibus. 24 In alto cœlo claritatem, id eſt, appetit adhuc videre lumen cœli. 25 Vel, quia vitam dudum peroſa etiamdum odit: vel, quia amiſſæ jam pœnitet: ut lib. 6. *Qui ſibi letbum Inſontes peperere manu, lucemque peroſi, Projecere animas; quam vellent æthere in alto nunc & pauperiem, & duros perferre labores*. 26 Luce id eſt, poſtquam lucem oculis reperit, quam retinere non potuit, cum vellet. Al. *repertam*, id eſt reperiſſe. 27 Supera & pronube. 28 Quod aeri, quo vivimus præſidere fingatur. 29 Laborem moriendi. 30 Qui caſu non natura, non ferro, ſed perierat. 31 Al. *obitus*. Thaumantis filiam, quam ... Junonis, id eſt, nunciam appellant, propterea quod Arcus per hanc ſignificatur, pluvias denunciet. Cujus cauſa eſt radius ſolaris cavæ nubi immiſſus, qui reſulſa acie in ſolem refrangitur. Plato Irim ἀπὸ τῦ ἐρεῖν dictam putat, quod ſc. Deorum internuncia ſit, & fere ad diſcordiam ferendam mittatur. 33 De cœlo miſit. 34 Ideo ut. 35 Et compages corporis nexas e corpore Didonis revelleret. 36 Quia nec fatalem adimpleſſet vitæ periodum (ſupra ad verſum *Vixi*, &, *quem dederat curſum fortuna, peregi*) nec ſcelus aliquod admiſiſſet morte adacta dignum ſed furore amoris impulſa. 37 Naturali, ut quidam volunt ita ut præcedentis expoſitio ſit. Vide Cœl. Rhod. L. 21 c. 4. Gell. l. 1. 38 A Diis conſtitutum, ordinatum, quem fatalem vocant, quemque violenta morte occupavit. 39 Sc. *peribat*, aut *periit*. 40 Amoris.

1 Nondum illi flavum 2 Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, 3 Stygioque caput damnaverat Orco:
Ergo Iris 4 croceis per 5 cœlum 6 roſcida pennis,
7 Mille trahens varios 8 adverſo Sole colores,
9 Devolat, & ſupra 10 caput adſtitit: 11 Hunc ego 12 Diti
Sacrum 13 juſſa 14 fero, 15 teque 16 iſto corpore ſolvo.
Sic 17 ait, & dextra 18 crinem ſecat. Omnia & 19 una
20 Dilapſus 21 calor, 22 atque 23 in ventos vita receſſit.



1 Ex ſuperſtitione veterum, quibus perſuaſum, eos, qui morti eſſent proximi, a Proſerpina primum tonderi, & his quaſi primitiis Orco a ſacrari: A ritu ſacrificiorum ſumptum, ubi victimis abſciſſæ capitis ſetæ in ignem projiciebantur. 2 Dea inferorum, Cereris filia, Plutonis ſive Ditis uxor. 3 Et nondum morti deſtinaverat. Proſerpina tanquam judex, cum tempus moriendi venit, morti non damnat. 4 Crocei coloris. Rite omnia, & ex ratione phyſica. Eſt enim Iris, arcus apparens varicolor a lumine Solis oppoſiti refracto in nube aquoſa, concava, & in pluviam reſolvi parata. 5 Aerem. 6 Quaſi rore cum nubibus procreata. 7 Innumeros. 8 Oppoſito. 9 Deorſum volat. 10 Didonis ſc. propter crinem, quem ibi ablatura eſt. Sic l. 5. *Olli cæruleus ſupra caput abſtitit imber*. 11 Crinem flavum, 12 Plutoni in ſacrificium aut conſecratum. 13 A Junone. 14 Aufero. 15 O anima. 16 In quo hactenus clauſa fuiſti. 17 Iris. 18 Capillos Didonis reſecat. 19 Pariter. 20 Sc. *eſt*. 21 Vitalis, ſive vitæ. Anima enim recedente, corpus friget. 22 Et anima vitalis efflata eſt ab expirante Didone. Perelegans exſtat Epigramma in mortem Didonis: *Infelix Dido, nulli bene nupta marito, Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris*. 23 Ex opinione eorum, qui animam aerem eſſe dicunt, adeoque evaneſcere.

# P. VIRGILII MARONIS
# ÆNEIDOS
## LIBER V.

### ARGUMEMTUM.

ÆNeas, relicta Carthagine, in Italiam navigans, vi tempeſtatis in Siciliam defertur: ubi, ab Aceſte benigne exceptus, Manibus Anchiſæ patris, quem ſuperiori anno, eodem die, apud Drepanum ſepeliverat, anniverſarium ſacrum facit, ludoſque apud tumulum ejus inſtituit: ſuaque victoribus præmia decernit. Navali certamine vincit Cloanthus. Euryalus, Niſi dolo, curſu ſuperat. Entellus ſenex Decretum juveniliter ſe jactantem cæſtu vincit. Sagittandi peritia ſuperat Eurytion, prima tamen præmia æratis, dignitatiſque habita ratione, Aceſtæ decernuntur, cujus ſagitta in aerem emiſſa ſubito exarſerat. Aſcanius in honorem Anchiſæ avi, cum primæ nobilitatis pueris equeſtres ludos, pugnamque imaginariam exhibet, Interea Trojanæ mulieres, hortatu Iridis, longæque navigationis tædio, ignem in claſſem conjiciunt, quatuorque naves exurunt, cæteræ, ſubita a Jove immiſſa pluvia, incendio ſunt ereptæ. Nocte ſequenti Anchiſes AEneæ filio in ſomnis apparens, Jovis verbis admonet, ut Nautæ conſilium ſequutus, mulieres, imbelleſque ſenes in Sicilia relinquat: ipſe cum juventutis robore, integræque ætatis flore in Italiam naviget: Sibyllæque imprimis antrum adeat: illius enim ductu ſe in campos Elyſios eſſe venturum, ubi & poſteritatis ſuæ ſeriem omniumque inſtantium bellorum diſcat eventum. Monitis itaque paternis. morem gerens, AEneas oppidum in Sicilia condit, nomine Aceſtam: eo & matrum & ſenum bello inutilium coloniam tranſcribit: ipſe cum exercitus robore Italiam petit. Interim Neptunus Veneris precibus exoratus, naviganti AEneæ mare tutum; præſtat. Palinurus in tanta ſecuritate, ſomno ſuccumbens, una cum gubernaculo in mare excutitur: ejuſque vicem ſupplet AEneas.

1 INterea 2 medium Æneas jam 3 claſſe tenebat
4 Certus 2 iter, fluctuſque 5 atros 6 Aquilone 7 ſecabat:
8 Mœnia 9 reſpiciens, quæ jam infelicis Eliſæ
10 Collucent 11 flammis. Quæ tantum accenderit ignem,
Cauſa 12 latet: 13 duri magno ſed amore dolores

Pol-

1 Dum Dido ſe interemit, & civitas in luctu eſt, & funus reginæ curatur, exſequiæque parantur, AEneas in alto mari in Siciliam navigabat: 2 Maris ſc. quod inter Africam & Siciliam erat. 3 Sua. 4 Indubitabiliter pergens naviganſque in fatalem terram: a qua multis magniſque tempeſtatibus ſeptem fere annos fuerat excluſus. 5 Caliginoſos, ingruente e Septemtrione procella. 6 Illo vento nubes adferente, fluctuſque excitante. 7 Navigabat. 8 Ad mœnia Carthaginenſia. 9 Eorum more, qui dulcem aliquem locum reliquerunt, quem nunquam amplius ſint reviſuri. 10 Ex omni parte lucent. 11 Funebribus ſc. id eſt, incendio rogi, in quo Didonis corpus cremabatur. 12 Ignorabat Æneas & ſocii, unde tantus ignis in urbe Carthagine luceret: ſed cum apud ſe conſiderarent, quam indigne regina Æneæ fugam tulerit, & quam perdite eum adamarit, ſcirentque muliebrem ſexum eſſe fragilem, facili conjectura id, quod erat, opinabantur, nempe Didonem ſibi mortem conciſſe. 13 Sed notum eſt Æneæ, quid duri amores, magno amore violato, poſſint.

Polluto, notumque, 1 furens quid fœmina poſſit,
2 Triſte per 3 augurium Teucrorum pectora ducunt.
4 Ut pelagus tenuere rates, nec jam amplius ulla
5 Occurrit tellus; 6 maria undique, & undique cœlum;
7 Olli 8 cœruleus ſupra caput adſtitit imber,
9 Noctem, hyememque ferens, & 10 inhorruit unda tenebris.
11 Ipſe 12 gubernator 13 puppi Palinurus ab alta:
Heu! 14 quianam tanti 15 cinxerunt æthera 16 nimbi?
Quidve, 17 pater Neptune, 18 paras? ſic deinde 19 locutus
20 Colligere arma jubet, 21 validiſque incumbere remis;
22 Obliquatque ſinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, 23 non, 24 ſi mihi Juppiter 25 auctor
26 Spondeat, 27 hoc ſperem Italiam contingere cœlo.
Mutati 28 tranſverſa fremunt, & 29 veſpere ab 30 atro
Conſurgunt venti, atque 31 in nubem cogitur aer.
32 Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus. 33 Superat quoniam 34 Fortuna, 35 ſequamur.



1 Per impatientiam amoris. 2 Et pectora Teucrorum exiſtimant ita eſſe per infelicem conjecturam, id eſt, Æneas ſciebat quidem, & Teucri cæteri animo ducebant, latebat tamen cauſa, quia neſciebant, Didonem tam impatienter amaſſe. Alii ſic conſtruunt. Sed duri dolores, magno amore polluto, notumque quid furens fæmina poſſit, ducunt pectora Teucrorum per triſte augurium *ignis*. 3 Conjecturam, ſiniſtri quippiam acciſſe vitæ aut rebus Didonis. 4 Poſtquam naves conſcenderant altum mare. *Poſtquam altum tenuere rates*, eoſdem fere verſus quatuor v. l. 3. 5 Viſui naturam. 6 Sed maris occurrunt, id eſt, nihil terræ videre poſſunt. 7 Illi tunc. 8 Cærulei coloris, aut ex marinis aquis collectus. 9 Tenebras & tempeſtatem adferens. 10 Valde horrida facta eſt, horrorem navigantibus incuſſit obſcuritate nimbi. 11 Emphaſis. 12 Sc. *loquitur*. 13 Qui locus gubernatoris eſt, clavum tenentis. 14 Cur. Lege Erythræum in Indice aſſerentem hanc lectionem contra aliorum *quidnam* vel *quinam*. Sic l. 10. *Cœlicolæ magni: quia nam ſententia vobis verſa retro?* 15 Obſederunt cœlum, ita ut videri jam vix poſſit. 16 Nubes atræ, unde pluviæ oriuntur. 17 Maris, id eſt, ſummus rector aquarum. 18 Prætendis his nimbis? 19 Palinurus. 20 Contrahere arma navigatoria, id eſt, vela, funes, rudentes, ὅπλα, non, omnino deponere, ſequitur enim *Obliquatque ſinus in ventum*. 21 Valide ipſi remis. 22 Velorum ſc. id eſt, vela obliqua tendit. 23 Deſperationis plena oratio, quæ ſignificat tali aeris conſtitutione ſe in Italiam pervenire non poſſe. 24 Tametſi. 25 Novæ navigationis. 26 Polliceatur mihi. 27 Hac diſpoſitione aeris ſtante. 28 Tranſverſe, in tranſverſum, hinc atque hinc Enallage partium orationis. 29 Carthagine enim ſolventes, æquatis velis & vento ſecundo proceſſerant: ventus autem mutatus, tranſverſim ab Occidente, qui nobis contrarius eſt. 30 Ac proinde turbulento & tempeſtuoſo. 31 Aer extenuatus in ſublime fertur, concretus in nubem contrahitur & condenſatur. Cic. 2 de Nat. Deorum. 32 Non valemus, non ſatis ſumus obniti remis, neque tendere velis adverſus ventos & inſurgentem procellam tantum, quantum nos venti repellunt. Unde infert neceſſario ſuperantis fortunæ arbitrio navem eſſe permittendam. 33 Vincit conatus noſtros. 34 Fortuita & repentina tempeſtas. 35 Sponte ſe quo traheremur coacti: neque enim cum fortuna pugnandum.

Quoque 1 vocat, vertamus iter. Nec litora 2 longe
3 Fida reor 4 fraterna 5 Erycis, portuſque 6 Sicanos:
Sic 7 modo 8 rite memor 9 ſervata remetior 10 aſtra.
Tum pius 11 Æneas: Equidem 12 ſic poſcere ventos
Jamdudum, & fruſtra cerno te tendere 13 contra.
Flecte 14 viam velis. An ſit mihi gratior ulla,
Quoque magis 15 feſſas optem dimittere naves,
16 Quam quæ 17 Dardanium 18 tellus mihi ſervat 19 Aceſten,
Et patris Anchiſæ 20 gremio complectitur oſſa?
21 Hæc ubi dicta, petunt 22 portus, & vela 23 ſecundi
24 Intendunt Zephyri. Fertur 25 cita 26 gurgite claſſis;
Et 27 tandem læti 28 notæ advertuntur arenæ.
29 At procul 30 excelſo miratus vertice 31 montis
32 Adventum 33 ſociaſque rates, 34 occurrit 35 Aceſtes,
36 Horridus in jaculis & 37 pelle 38 Libyſtidis urſæ:
39 Troja Criniſo conceptum flumine 39 mater

1 Quem

1 Nos fortuna ſc. 2 Ab his locis. 3 Propter Aceſtis affinitatem. 4 Fratris tui. 5 Qui Veneris & Butæ filius: cui in regno Siciliæ ſucceſſit Aceſtes. 6 Sicilienſes. 7 Solummodo. 8 Ut decet ſolertem gubernatorem. 9 Ante tempeſtatem obſervata. 10 Ad quorum obſervationem navigatur. 11 Inquit. 12 Ut in Siciliam propter occidentem ventum redeamus. Conſilium Palinuri approbat Æneas tribus de cauſis, quæ claræ ſunt. 13 Ventos, id eſt, cum adverſo vento obluctari. 14 Maris ſc. dando vela, quæ venti impellunt, id eſt, naviga obliquatis velis in Siciliam. 15 Nos feſſos, aut ſocios. Metonymia. 16 Sc. *ea*. 17 Trojæ oriundum. 18 Sicilia. 19 Amicum & affinem, filium Egeſtæ, Hippotis Trojani filiæ, ex Criniſo Siciliæ fl. 20 Sc. *ſuo*, id eſt, ſepulchro. 21 Poſtquam hac dicta ſunt a Palinuro, & Ænea. 22 Sicanos. 23 Inſequentes, & a tergo utiliter ſtantes, & jam a puppe adſpirantes divertentibus in Siciliam. 24 Inflant occidentales venti, Euro oppoſiti. 25 Velox. 26 Mari profundo; id eſt, fluxu etiam ſecundante. 27 Poſt magna deſideria: quia tot nymbos inſtare viderant. 28 Ad notam arenam, id eſt, ad litus Siciliæ uſe, quod notum erat: nam ſuperiori anno in Sicilia patrem Anchiſen ſepelierat Æneas. 29 Sternit viam ad congreſſum Aceſtis & Æneæ, quorum illum venantem per occaſionem inducit: unde ab habitu venationis decore eum circumſcribit. 30 De excelſo vertice. 31 Promontorii Drepani, quo appuliſſe Æneam ſcribit Dionyſius. 32 Æneæ. 33 Ut naves ſociorum, id eſt, Trojanorum. 34 Illis. 35 Rex Siciliæ. 36 Admirandus, aut terribilis propter Jacula, quæ gerebat. 37 Solebant antiqui heros ferarum pellibus, præcipueque leonum aut urſorum, delectari, iiſdemque amiciri, ut apparerent horribiliores. Sic legimus l. 2. ſupra., Æneam, cum patrem efferre decreviſſet, primum ſe leonis pelle inſtraviſſe. Quin & Gen. 3. legimus, hujuſmodi tunicas, ex pellibus factas protoplaſtis primum datas, in uſum neceſſarium. Poſtea in deliciis, tum claris viris, tum venatoribus, eſſe cæperunt pelles. 38 Libycæ: quod urſis aliiſque feris abundaret Lybia. *Libyſtis*, Patronymicum eſt. 39 Trojana, id eſt, Egeſta: quæ poſita a patre in navicula fuit, ut ferretur, quo ſors impelleret: in Siciliam ergo delata, Criniſo regi nupſit, qui amni nomen dedit: & ex eo peperit Aceſtem.

1 Quem genuit 2 Veterum non immemor ille parentum
Gratatur reduces, & 3 gaza lætus 3 agreſti
Excipit, ac 4 feſſos 5 opibus ſolatur 6 amicis.
Poſtera cum 7 primo ſtellas Oriente 8 fugarat
Clara dies; 9 ſocios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, 10 tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, 11 genus alto a ſanguine divum:
12 Annuus exactis completur menſibus orbis,
13 Ex quo relliquias 14 divinique oſſa 15 parentis
16 Condidimus terra, 17 mœſtaſque ſacravimus aras.
Jamque 18 dies (ni 19 fallor) adeſt, quem ſemper 20 acerbum,
Semper 21 honoratum (ſic DI voluiſtis) habebo.
22 Hunc ego, 23 Getulis 24 agerem ſi Syrtibus exſul,
25 Argolicove mari 26 deprehenſus, & urbe 27 Mycenæ.
* Annua vota tamen 28 ſollemneſque ordine * pompas
* Exſequerer; 29 ſtrueremque * ſuis 30 altaria * donis.



1 Aceſtem. 2 Aceſtes memor ſe a Trojanis oriundum: aut memor eum eſſe Trojanorum morem, ut hoſpitales ſint, gratulatur eos incolumes reductos eſſe ad ſe, atque hilari vultu eos ad convivium accipit. Sic l.4 *Inveni, germana, viam*, gratare *ſorori*. 3 Opibus ex agro collectis, apparatu tenui & plane ruſtico. 4 Ex reluctatione contra ventos. 5 Al. *dapibus*. 6 Quæ amicis gratæ ſunt. 7 In primo ortu ſolis. 8 Effecerat claritate ſua, ut abiiſſe viderentur, quæ tamen ſemper fixæ ſunt. 9 Militari more ſocios ſuos in concionem vocat, ut prænunciaret, quibus ſtudiis aliquot dies eſſent tranſigendi. 10 Colliculi, aut ſepulchri Anchiſæ 11 Oriundum a Dardano Jovis & Electræ filio. 12 Annua revolutio ſolis perficitur. Anni Periphraſis, quia ex duodecim menſibus, in orbem revolutis, conſtat. 13 Poſtquam. 14 In Deorum numerum aſſumpti, Diis chari. 15 Anchiſæ. 16 Anchiſen alii in Sicilia obiiſſe ferunt, alii in Atho monte: inde oſſa & cineres in Siciliam delatos. 17 Nos mœſti, ob chariſſimi patris interitum, illi, ceu Deo, aras conſecravimus, ad quas ſacrificemus nunc. 18 Anniverſarius. 19 Ob confuſionem anni, quæ erat apud majores. 20 Ob amiſſi patris memoriam. Pietatis enim liberorum eſt, parentum mortem luctu proſequi. 21 Anniverſaria memoria, quod in numerum Deorum relatus ſit. 22 Diem. 23 In Getulicis, Libycis Syrtibus, id eſt, maximis periculis maris, qualia ſunt apud Syrtes, ſic ab attracta in cumulum arena dictas. Amplificatio a Majori; ducta a loci circumſtantia. 24 Ducerem & viverem. 25 Jonio. 26 Ab ipſa tempeſtate occupatus. 27 Emphatice, ubi regnavit Agamemnon ipſe. Et *Mycæna* in ſingulari poſuit pro Mycenarum. Al. *Mycenis*, id eſt, etiamſi inter medios hoſtes eſſem, illum tamen diem feſtum, vel invitis hoſtibus, haberem. * Anniverſaria ſignate omnia ad *funera, & exſequias*. 28 Pompas funebres quæ ſingulis annis exhiberi ſolent. Declarat enim, quæ vocet *Annua vota*. *Pompas* Græci *miſſiones* exponunt, a πέμπω, *mitto*. Latini autem hac voce ſignificant omnem ſolemnem apparatum, ad oſtentationem & triumphi ſpeciem. Unde *ludorum ſpectaculorum ſacrificiorum ſolemnes pompæ* dicuntur, ἀπὸ τοῦ πομπεύειν, id eſt, *triumphare*. 29 Inſtruerem propriis donis, id eſt, ſacrificarem, & mactarem ad ejus altaria hoſtias, ut Divo. 30 Virorum honorificorum Manes geminis aris conſecrabat antiquitas.

Nunc 1 ultro 2 ad cineres ipſius & oſſa parentis,
3 Haud equidem ſine mente, reor, ſine numine Divum
Adſumus, & portus 4 delati intramus 5 amicos.
6 Ergo agite & 7 lætum cuncti celebremus 8 honorem:
9 Poſcamus 10 ventos, 11 atque hæc 12 me ſacra quotannis
Urbe velit 12 poſita templis 13 ſibi 14 ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Aceſtes
Dat numero capita 15 in naves. Adhibete Penates
16 Et patrios 17 epulis, 18 & quos 19 colit 20 hoſpes Aceſtes.
21 Præterea, 22 ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiiſque retexerit orbem;
23 Prima 24 citæ Teucris ponam 25 certamina claſſis.
26 Quique pedum curſu valet, & qui 27 viribus audax,
Aut 28 jaculo incedit 29 melior, 30 leviburſque ſagittis,
31 Seu 32 crudo fidit pugnam committere 32 cæſtu:
Cuncti adſint, 33 meritæque expectent præmia palmæ.
34 Ore 35 favete omnes, & 36 tempora cingite 37 ramis.
Sic fatus, velat 38 materna 39 tempora myrto.
40 Hoc 41 Helymus facit, hoc 42 ævi maturus Aceſtes,

Hoc

1 Præter conſilium noſtrum, cum iter eſſet in Italiam. 2 Juxta. 3 Cum animo & intentione, & voluntate Deorum, ut ſc. anniverſarium ſacrum patri faceremus. 4 Impulſu ventorum. 5 Amicorum. 6 Epilogus conſtans exhortatione ad ſacra concelebranda. 7 Nos læti, cum lætitia: vel, quo lætatus Anchiſes, in Deos relatus, a quo, jam Deo, ...... 8 Exequias. 9 .... Poſcamus navigationem proſperam in Italiam, ubi urbe conſtituta & templis dicatis anniverſario honore numen illius colamus. 10 Opportunos. 11 Quæ nunc inſtituam. 12 In Sicilia condità. 13 In honorem ſuum conſecratis. 14 Nos & noſtros poſteros. 15 In ſingulas naves, id eſt, ſingulis navibus duos boves ſua liberalitate donat. 16 Simul quos aveximus à patria noſtra, id eſt, Trojanos. 17 Epulo ſolemni. 18 Et Siculos. 19 Peculiariter. 20 Noſter. 21 Præter epulum datum. 23 Cum primum ſeptimus dies illuxerit nobis, & ſerenitatem oſtenderit. Cum reſpectu ad Rom. ritus, apud quos defunctus per ſeptem dies aſſervabatur domi poſitus, octavo cremabatur, nono reliquiæ ſepeliebantur. Hinc Novendiales feriæ, epulæ, ludi. 23 E quatuor. 23 Velocioris ac cito impellendæ navis: ut, quæ primam metam contigerit, victrix ſit. 25 Expreſſa hæc certamina ex Hom. Il. 23. 26 Et ponam certamina ei, qui valet, &c. 27 Confidit viribus ſuis: & hoc ad cæſtus certamen refertur. 28 Ex arcu emiſſo. 29 Præſtantior. 30 Id eſt, Inſtituam quadruplicia certamina: ſc. navium pedum, cæſtuum & arcuum 31 Sc. *ei qui*. 32 Clavæ genere, ſive armatura manuum a *cædendo* dicta, ex crudis ſeu duris boum tergoribus, pilas plumbeas inſutas habente, confecta. *Ceſtus*, ſine diphthongo: zonam illam virgineam, quam maritus prima nocte diſſolvere ſolet apud veteres ſignificat. 33 Quam meruerint. 34 Sacro ſilentio hoc agite & tacite oſtendite favorem; taciti precamini: nec minus ſacerdotis præeunti, preces conceptis verbis iterate. Ovid. 15. Met *Verba ſacerdotis referunt geminata, piumque Æneadæ præſtant & mente & voce favorem*. 35 Tacendi periphraſis. Propert. *Quiſquis ades, lingua virque mulierque fave*. 36 Coronate capita frondibus aut corollis ex arborum contextis. Ex more celebrantium lucos, feſta & ſacra. 37 Funebribus, id eſt, myrteis. 38 Veneri matri ſuæ ſacra. 39 Sc. *ſua*. 40 Etiam velat ſua tempora myrto. 41 Anchiſæ filius nothus, qui cum Aceſte rege in Siciliam miſſus eſt comes Panopes. 42 Senex.

Hoc puer Aſcanius: 1 ſequitur 2 quo cætera pubes.
3 Ille e 4 concilio multis cum 5 millibus ibat
Ad 6 tumulum, magna mediis 7 comitante caterva.
Hic 8 duo 9 rite 10 mero, 11 libans 12 carcheſia 10 Baccho
13 Fundit humi, 14 duo lacte novo, duo 15 ſanguine ſacro:
Purpureoſque 16 jacit 17 flores, ac talia fatur:
Salve, ſancte parens, 18 iterum: ſalvete, recepti
19 Nequidquam 20 cineres, 21 animæque, 22 umbræque paternæ.
23 Non 24 licuit fines Italos; 25 fataliaque arva,
Nec tecum 26 Auſonium, quicumque eſt, 27 quærere Tybrim.
28 Dixerat hæc: 29 adytis cum 30 lubricus anguis 31 ab imis
Septem ingens gyros, 32 ſeptena volumina traxit,
Amplexus 33 placide tumulum, 34 lapſuſque per 35 aras:
36 Cœruleæ 37 cui terga 36 notæ, maculoſus & 38 auro
39 Squamam incendebat fulgor: 40 ceu 41 nubibus 42 arcus
43 Mille trahit varios 44 adverſo Sole colores.



1 Imitatur, idem faciens. 2 Duces. 3 Princeps Æneas. 4 Cœtu. 5 Hominum. 6 Anchiſæ. 7 Eum. 8 Duæ enim poſitæ fuerant aræ: ſupra, 9 Secundum ritum ſacrificii. 10 In quibus erat purum vinum, non dilutum. 11 Sacrificans: 12 Pocula anſata, & ad formam charcheſii, quæ ſumma pars mali. 13 Effundit in humum. 14 Carcheſia ſc. plena lacte recens mulſo: quo cæleſtis animæ puritas ſignifiatur. 15 Victimarum mactatarum: quo homo aliquando mortalis fuiſſe ſignificatur. 16 Projicit in tumulum. 17 Roſas, qui Veneris flores: aut etiam alios. 18 Quos jam ſecundo reviſimus & ſalutamus. Niſi reſpicere videatur ad cineres Anchiſæ a Diomede ablatos, quos ab oraculo monitus poſtea reſtituit. 19 Rationem hujus vocis reddent duo ſeq. verſus. 20 Nonnulli pro oſſibus, aut corpore accipiunt: 21 Ex opinione Platonicorum duas animas ſtatuentium, rationalem & ſenſitivam, vel etiam quatuor ſecundum alios, vegetativam, vitalem, ſenſualem, intellectualem. Cæl. l. 15. cap. 23. Vel in quibus conjuncta aliquando fuit anima paterna, & umbra, quibus aſſociata fuit umbra paterna: & ita genitivi ſunt ſingulares, id eſt, cineres, qui fuiſtis aliquando, receptacula animæ & umbræ paternæ. 22 Animas Heroum in aere habitare, umbras in ſepulchris degere, idola ad inferos deſcendere credebat antiquitas. 23 Pathos æthiologia exornat. 24 Mihi. 25 A Fatis nobis promiſſa. 26 Qui defluit per Auſoniam. 27 Quem ſeptem jam annos per maria & terras ſummo ſtudio quaſitam nondum invenire potuit. 28 Æneas. 29 A penitioribus ſepulchri locis: ex α priv. & δύω, id eſt, *ingredior*: q.d. ἄδυτον; id eſt, inacceſſibilem lucum. Unde pro ſecretiori loco templi, ad quem nulli erat aditus, præterquam ſacerdoti, accipitur. 30 Facile elabens. 31 Serpens exivit e tumulo Anchiſæ, quod fauſti auſpicatique ominis fuiſſe arbitrantur. Sæpe ſepulchris erupere ſerpentes: ut e tumulo Murrhi apud Sil l. 2. Ovid. ex opinione Pythagoræ credere videtur, ſerpentes naſci e ſpinæ humanæ medulla putrefacta. 32 Septem convolutiones, colligendo ſe in annulos ſuos. 33 Sine feritate, leniter: 34 Sc. *eſt*. 35 Anchiſæ jam exſtructas: 36 Maculæ cærulei coloris. 37 Angui. 38 Simili fulgori auri: 39 Squamas ejus reſplendere faciebat ſic; &c. 40 Veluti. De Iride, vide quæ ad lib 4. ſub finem. 41 In nubibus. 42 Cœleſtis ſc. qui & Iris dicitur: 43 Innumeros. Numerus finitus pro infinito. 44 Oppoſito.

1 In medio: 2 ſacri 3 tripodes, 4 virideſque coronæ,
Et 5 palmæ, 6 pretium victoribus, armaque & 7 oſtro
Perfuſæ veſtes, argenti aurique 8 talenta
Et tuba 9 commiſſos medio 10 canit 11 aggere ludos.
12 Prima 13 pares 14 ineunt 15 gravibus certamina remis,
Quatuor ex omni delectæ claſſe, 16 carinæ.
17 Velocem 18 Mneſtheus, 19 agit acri remige 20 Piſtrin,
21 Mox Italus 22 Mneſtheus, 23 genus a quo nomine Memmi
Ingentemque 24 Gyas ingenti 25 mole 26 Chymæram,
27 Urbis opus: 28 triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt, 28 terno conſurgunt ordine remi.

1 Ser-

1 Ut ab omnibus videri poſſent. 2 Digni: qui conſecrentur. Reſpicit ad Delphicum tripodem, in quem Phœbus vaticinatura deſcendebat. 3 *Tripodes* menſæ aut vaſa erant ut plurimum ahenea, anſata, & tribus innixa pedibus, alii ἐμπυριβῆται, ad aquam calefaciendam λουτροχόοι, balneatores: alii ἄπυροι, ad miſcendum vinum. Hi in certaminibus proponebantur *præmia fortium*, id eſt, victorum. Hor 4. l. Od. 8. Hom. 23. Il. Erant & dona principum. Il. 9. Agamemnon Achilli promittit ſeptem tripodas. De tripode Pythio, vide quæ 3. l. diximus ad, *Quæ tripidas, Clarii laures*. 4 Pulchræ. In ludis, quos inſtituit Hercules, data fuit corona ex oleaſtro: hic ex lauro. 5 Rami e palma locantur in medio circo. *Palma* initio diu commune omnium ſacrorum certaminum præmium erat, cum poſtea ſinguli ludi peculiares arbores & herbas, quibus victores coronarentur, ſibi delegerint. Hæc ante laurum peculiariter Phœbo conſecrata fuit, & victoriæ in certaminibus verum ſymbolum habitum, unde *palma* ſæpius pro victoria ſumitur. Quod ideo inſtitutum conſtat, quoniam natura hujus ligni eſt, ut urgentibus prementibuſque non cedat. Namque ſi ſuper palmæ arboris lignum magna pondera imponantur, & adeo oneretur lignum, ut magnitudo oneris ſuſtinere non poſſit, non deorſum palma cedit, ut cæteræ arbores, ſed adverſus pondus ſurgit, & ſurſum nititur, recurvaturque ut pondus rejiciat. Vide quæ nos ad Ter. Eun. p. 180. 6 Ut ſint præmium: per Appoſitionem. 7 Purpura, id eſt, veſtes purpureæ. 8 Certa pondera. Al. *talentum* 9 Inceptos, vel committendos, aut injunctos ut peragerentur. 10 Cantu indicat 11 Ex, de aggere, id eſt, editiori loco, ut clangor ejus longius & melius audiatur. 12 Primum certamen, quod navale erat. Enallage numeri. 13 Utcumque mole aut pondere inter ſe impares, inſtruebantur tamen remis, ut eſſent pares. 14 Incipiunt. 15 Validis. 16 Naves. 17 Velociter actam. 18 Unus Æneæ comitum, qui ab Aſſaraco rege originem duxit. 19 Impellit. 20 Navem illam a forma, qua referebat marinam belluam ceu balænam, quæ *Piſtris* dicitur aut *Piſtrix*. Vel ab inſigni navis, ut in cæteris hiſce, & l. 10. Tritone, Tigiſtide, Apolline, &c. 21 Mox futurus habitator Italiæ, & progenitor Italorum. 22 Repetitio ejuſdem perſonæ, ut Memmiorum familia, quæ nobiliſſima fuit, antiquitate & origine a Poeta donaretur. 23 A quo nomine deducta eſt familia & progenies eorum, qui dicuntur Memmi. 24 *Sc. agit*. Hic fuit vir Trojanus nobilis, quem ſecundæ navis ducem fecit. 25 Motu. 26 Navem illam prodigioſæ vaſtitatis: quale eſt etiam monſtrum Chimæra, unde denominationem accepit, tribus capitibus, terribilis, leonis, capræ, & draconis: Lucret. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra*. 27 Inſtar urbis, id eſt, tam magnam, ut urbem putares. 28 Triplici ordine aut impulſu, quo æquora vertunt, id eſt, ipſa erat triremis. Triremem enim deſcribere videtur per Ἀναχρονισμόν. Namque Corinthi diu poſt excidium Trojæ primam triremem invenit Aminocles.

1 Sergeſtuſque, 2 domus tenet a quo 2 Sergia nomen,
3 Centauro invehitur magna ; 4 Scyllaque 5 Cloanthus
Cœrulea : genus unde tibi, Romane 6 Cluenti.
7 Eſt 8 procul in pelago 9 ſaxum 10 ſpumantia contra
Litora, quod 11 tumidis 12 ſubmerſum 13 tunditur olim
Fluctibus, 14 hyberni 15 condunt ubi ſidera 16 Cori :
17 Tranquillo ſilet, 18 immotaque attollitur unda
Campus, & 19 apricis 20 ſtatio gratiſſima mergis.
21 Hic viridem Æneas frondenti ex 22 ilice 23 metam
Conſtituit ſignum nautis 24 pater : 25 unde reverti
26 Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.
27 Tum 28 loca 29 ſorte legunt, ipſique in puppibus auro
30 Ductores longe effulgent 31 oſtroque 32 decori.
Cætera 33 populea velatur fronde 34 juventus,
35 Nudatoſque humeros 36 oleo 37 perfuſa niteſcit :
38 Conſidunt tranſtris, 39 intentaque brachia remis :
Intenti exſpectant 40 ſignum, 41 exſultantiaque 42 haurit
Cor,

1 Tertius dux cum Centauro ſua. 2 Familia Sergiorum nomen traxit. Hinc L. Sergius Catilina, hinc Serg. Galba Romanor. Imperat. reliquique Sergiæ gentis viri orti fuerunt. 3 St. *navis* a *Centauri* effigie, quam in puppi depictam habebat. Sic Ter. *eas ſe non negat tranſtuliſſe* in Eunuchum ſuam : refert ad *fabulam*. 4. Sc. *navi*. 5 Quartus dux, 6 Unde Cicero orationem habuit pro A. Cluentio. 7 Scopuli deſcriptio a ſitu, & habitu vario, & mergorum uſu. 8 A litore. 9 Scopulus, interdum e fluctibus exſtans, nonnumquam ſub navigantium periculo latens. 10 Ex oppoſito litorum ſpumantium. 11 Inflatis. 12 Obrutum percutitur ſubinde, interdum. Horat. l. 1. Sat. 1. Sat. *Ut patris olim dant cruſtula blandi Doctores*. 13 Horat. Od. 27. Epod. *Non ſaxa nudis ſurdiora navitis Neptunus alto tundit hibernus ſalo*. 14 Hyberno tempore ſtantes. 15 Abſcondunt nubibus. 16 Venti. Species pro genere. *Corus* autem ventus eſt ab occaſu ſolſtitiali ſpirans (*Zephyros* Græci vocant) a quo proxime ab æquinoctiali flat Favonius. 17 Cum tranquillitas eſt cum mare tranquillum eſt. 18 Quando unda non movetur, ſed tranquillitas eſt ; ita extat, ut procul conſpiciatur latitudo ſcopuli. 19 Apricantibus, id eſt ſoli ſe explicantibus, poſtquam ſeſe immerſerint. 20 Locus in quo ſtare & requieſcere poſſunt aves aquaticæ : a *mergendo* dictæ. Metaphora petita a tranquillo loco, ubi naves conſiſtere ſolent in tuto. 21 In hoc campo, aut ſaxo. 22 Quercu. 23 Terminum & finem navigationis. 24 Princeps totius exercitus. 25 A quo ſigno. A cauſa finali erectæ ilicis. 26 Duces certantes. 27 Deinde, 28 Unde exiliant. 29 Diſpertiuntur. 30 Domini navium, duces certaminis, & qui pro præmio contendebant. 31 Purpura. 32 Sc. *ſunt*. 33 Corollis populeis veſtitur, quod ſc. victoria in hoc certamine magnis laboribus remigantium præcipue parienda ſit. 34 Remigatura. 35 Ut ſic expeditiores ad remigandum eſſent. 36 Contra aquam & ſudorem : oleum enim membra recreat, firmatque contra algores. Solent & pugiles luctaturi oleo perfundi, ut firmiores redderentur. 37 Uncta. 38 Remiges ſimul locum capiunt in jugis, ſive tabulis in quibus remigatur. 39 Habentes brachia intenta, & in ſtatione parata, remiges intenti exſpectant ſignum. Vel ſic: Brachia eorum ſunt intenta remis, & intenti &c. 40 Quo dato, exilirent. 41 Novitate rei, & ſpe victoriæ. 42 Ferit timore ignominiæ.

Corda 1 pavor pulſans, 2 laudumque arrecta cupido.
3 Inde, ubi clara dedit 4 ſonitum tuba, 5 finibus omnes
( Haud mora ) proſiluere ſuis: fert æthera 6 clamor
Nauticus: 7 adductis 8 ſpumant freta verſa 9 lacertis.
10 Infindunt pariter 11 ſulcos, totumque 12 dehiſcit
13 Convulſum remis 14 roſtriſque 15 ſtridentibus æquor.
16 Non 17 tam præcipites 18 bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi 19 carcere 20 currus:
Nec 21 ſic 22 immiſſis aurigæ 23 undantia lora
Concuſſere 24 jugis, 25 proníque in verbera pendent.
26 Tum plauſu fremituque virum, 27 ſtudiiſque faventum
Conſonat 28 omne nemus: 29 vocemque 30 incluſa 31 volutant
Litora: 32 pulſati colles clamore 33 reſultant.
Effugit ante 34 alios, 35 primiſque elabitur undis
36 Turbam inter fremitumque 37 Gyas: quem deinde Cloanthus
Conſequitur, 38 melior remis: ſed 39 pondere 40 pinus
Tarda 41 tenet. Poſt 42 hos 43 æquo diſcrimine 44 Priſtis
45 Centauruſque locum 46 tendunt ſuperare 47 priorem.

Et

1 Metus, ne ſc. in extremis ſint, pulſans corda eorum palpitantia, & inter ſpem metumque luctantia. 2 Aviditas obtinendæ victoriæ eſt attenta. 3 Deinde. 4 Signum ineundi certaminis, quod dat ſonando. 5 Carceribus, limitibus, id eſt, loco, unde excurſus fiebat. 6 Κέλευσμα. 7 Tenſis. 8 Ex impetu præcipiti. 9 Brachiis remigum. 10 Remiges findendo incidunt, vel valde findunt. 11 Aquarum fiſſuras ſulcis ſimiles. 12 Aperit ſe. 13 Simul evulſum. Metaphora. 14 Al. *roſtriſque tridentibus*: propter antiquarum navium roſtra triſida. 15 Roſtris navium ſtridorem facientibus. 16 Hæc cum Homericis Iliad. 23. comparat Macrob. l.5.Sat.c 9. Vide & extremos verſus lib. 1. Georg. 17 Tam veloces exiſtentes, feſtinantes, ut naves prædictæ. 18 In curuli certamine bijugo, id eſt, dum, ut celerius agantur, binis jugis contenditur, circum ſimul rapuerunt. 19 Carceribus, id eſt, locis, ubi, priuſquam emittantur equi curſuri, arcentur. 20 Currus tracti, aut equi currum trahentes. 21 Tam vehementer. 22 In campum ex carceribus. 23 Laxa, effuſa, fluitantia collis, 12.l. *manibuſque undantes flectit habenas*. Metaphora. 24 Equorum ſc. id eſt, equis jugalibus. 25 Et non pendent ſic inclinari ad verbera, aut ſc. remiges incumbunt remis. Elegans aurigæ, flagello equos urgentis ad curſum effuſum, hypotypoſis. 26 Deinde poſtquam ſignum eſt datum. 27 Studioſis acclamationibus fautorum. 28 Tota ſylva vicina. Echo ſignificat, ut & ſequenti verſu. 29 Acclamantium. 30 Inter montes. 31 Frequenter evolvunt, magno ſono reddunt. 32 Ictu vocum. 33 Reboant, aut reſultare videntur propter vehementem clamorem, quem reſilire faciunt. 34 Alias naves. 35 Et celeriter percurrit per primas undas. 36 Inter turbæ ſtrepitum & faventium hinc inde clamore. 37 Navis Gyæ, ſc. Chimæra. Notandum eſt hic, Poetam modo ipſos duces, modo pro ducibus navium nomina uſurpare. 38 Remigandi peritior, vel remis inſtructior. 39 Mole & magnitudine. 40 Navis ex pinu facta, ſc. Scylla. Materia pro materiato. 41 Moratur ipſum. 42 Gyan & Cloanthum. 43 Æquali diſtantia, interſtitio, intervallo, inter ſe contendentes, utra eſſet prior. 44 Mneſthei navis. 45 Navis Sergeſti. 46 Contendunt. 47 A Prioribus occupatum.

Et 1 nunc Priſtis 2 abit, nunc 3 victam præterit ingens
Centaurus: nunc una ambæ junctiſque feruntur
4 Frontibus, & longa 5 ſulcant vada ſalſa carina.
Jamque propinquabant 6 ſcopulo, 7 metamque 8 tenebant,
Cum 9 princeps medioque Gyas in gurgite victor
10 Rectorem navis compellat 11 voce Menœten:
Quo tantum 12 mihi dexter abis? 13 huc dirige curſum.
14 Litus ama, & 15 lævas ſtringat ſine palmula cautes;
16 Altum alii teneant. 17 Dixit. Sed 18 cæca Menœtes
Saxa timens, 19 proram pelagi 20 detorquet ad undas.
Quo 21 diverſus abis? 22 iterum: pete ſaxa, Menœte,
Cum clamore Gyas 23 revocabat: & ecce Cloanthum
24 Reſpicit 25 inſtantem tergo, & 26 propiora tenentem.
27 Ille inter 28 navemque Gyæ ſcopuloſque 29 ſonantes
30 Radit iter lævum interior, 31 ſubitoſque priorem
Præterit, & 32 metis tenet æquora 33 tuta relictis.
Tum vero exarſit 34 juveni dolor 35 oſſibus ingens:
36 Nec lacrymis caruere genæ. Segnemque Menœten,
Oblitus 37 decoriſque ſui 38 ſociumque ſalutis,
In mare præcipitem puppi 39 deturbat ab alta.
40 Ipſe 41 gubernaclo rector ſubit, ipſe 42 magiſter:
43 Hortaturque viros, 44 clavumque ad 45 litora 46 torquet.

1 At

1 Aliquando. 2 Præit: quia Centaurum poſt ſe relinquit. Al. *habes*, ſc. priorem locum. 3 Piſtrin ſuperatam. 4 Roſtris, aut proris. Metaph. 5 Findunt aquas marinas, ideſt per mare navigant. Metaph. *Sulcare* enim eſt ſulcos facere, & terram proſcindere aratro. 6 Saxo, ubi Æneas metam conſtituerat. 7 Terminum navigationis. 8 Sc. *fere*. 9 Primus, & ad tempus victor. 10 Gubernatorem navis Chimæræ. 11 Vehementi. 12 In damnum meum in dextrum tendens. 13 In hanc partem, ubi ego ſum. Digito commonſtrat quo torqueri navem velit Gyas. 14 Sequere, pete, tene ſaxum: in quo meta eſt. 15 Permitte, ut extremæ remorum partes, formam protenſæ palmæ habentes, leviter radant ac contingant ſcopulos, quos vitavit Menœtes, in ſiniſtra extantes. 16 Alii gubernatores timidi profundum mare petant, cum victoriæ periculo. 17 Gyas. 18 Procurrentia & ſub æquis latentia. 19 Anteriorem partem navis. 20 Dirigit ad profundum, cum viæ diſpendio. 21 Ab ea parte, in qua u tendere volo. 22 Sc. *dico tibi*. 23 Iterum vocabat, vel, abducebat a ſcopulo, ſaxorum latentium metu exorbitantem Menœtem a procurſu. 24 Gyas. 25 Urgentem, proxime a tergo hærentem. 26 Proxima loca. 27 Cloanthus. 28 Chimæram. 29 Concuſſione aquarum. 30 Molliter contingendo cautes pertranſit iter ſiniſtrum, a quo Menœtes diverterat. 31 Subito eum, qui prior fuerat, ſc. Gyan anteverrit, 32 Præterve ctos ſcopulos, unde deberent reverti: & quia nondum reverſus erat, nondum victor erat, licet metas primum contigiſſet. 33 Profunda, non periculoſa per ſaxa latentia. 34 Gyæ. 35 Ad medullas uſque. 36 Et ſimul lacrymavit. 37 Honeſtatis ſuæ: nam iratus erat. 38 Sociorum ſuorum, quorum ſalus hic & alibi periculum ſubitura erat, amiſſo gubernatore. 39 Cum turba dejicit. 40 Gyas. 41 Ad gubernaculum fungens officio gubernatoris, quem deturbaverat. 42 Exiſtens princeps & gubernator. 43 Ad remigandum totis viribus. 44 Gubernaculum. 45 Metam ſive ſcopulum, quem vitaverat Menœtes. 46 Dirigit.

1 At gravis, 2 ut fundo vix tandem redditus imo eſt
Jam ſenior, madidaque fluens in veſte, Menœtes,
Summa 3 petit ſcopuli, ſiccaque in rupe reſedit.
Illum & 4 labentem Teucri, & riſere 5 natantem:
Et 6 ſalſos rident 7 revomentem pectore fluctus:
8 Hic 9 læta extremis ſpes eſt accenſa duobus,
Sergeſto Mneſtheoque, Gyan ſuperare 10 morantem:
Sergeſtus capit 11 ante locum, 12 ſcopuloque propinquat:
13 Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
14 Parte prior, 15 partem 16 roſtro premit æmula Priſtis.
At media ſocios 17 incedens nave per ipſos,
Hortatur Mneſtheus: 18 Nunc, nunc inſurgite remis,
19 Hectorei ſocii: Trojæ quot 20 ſorte ſuprema
Delegi 21 comites: nunc 22 illas 23 promite vires,
Nunc animos, quibus in 24 Gætulis 25 Syrtibus uſi,
26 Jonioque mari, 27 Maleæque 28 ſequacibus undis.
Non jam 29 prima peto 30 Mneſtheus, neque vincere certo:
31 Quamquam o! ſed ſuperent, 32 quibus hoc, Neptune, dediſti.
33 Extremos 34 pudeat rediiſſe. Hoc vincite, cives,
Et prohibete 35 nefas. 36 Olli certamine ſummo
37 Procumbunt: 38 vaſtis tremit ictibus 39 ærea puppis,

1 Sub-

1 Suſpendit parumper narrationem, & per occaſionem Menœtæ fortunam refert. 2 Poſtquam e fundo emerſerat. 3 Conſcendit: erat enim prope ſcopulum quem vitaverat. 4 Quia ſciebant eum peritum eſſe, nec ſubmergi poſſe. 5 Ad ſcopulum. 6 Aquas marinas. 7 Jam frequenter vomentem e pectore. 8 Hoc loco, aut ex hoc eventu. Omiſſis præcurrentibus. ad reliquos duos tranſit, qui proxime ſequebantur. 9 Lætificans. 10 Quia gubernatorem amiſerat. 11 Quam Mneſtheus. 12 Ubi mæra erat conſtituit. 13 Nec tamen Sergeſtus præcedebat Mneſtheum tota navi. 14 Sed prior erat tantummodo parte navis ſuæ, id eſt, prora. 15 Centauri ſc. quæ navis erat Sergeſti. 16 Anteriore parte ſua, id eſt, ferrata urget inſecutrix & ad vincendum æmula navis Mneſthei. 17 Ingrediens. 18 Maxime nunc. 19 Fortiſſimi qualis Hector erat: aut Hectoris quondam comites. 20 In excidio Trojæ. 21 Hujus profectionis. 22 Emphatice. 23 Proferre. 24 Gætulis ſive libycis. 25 *In brevia & Syrtes urgebamur* l. 1. 26 Juxta Charibdin, cum navigarent: cujus praxi *verrebant certantibus æquora ramis*. l. 3. 27 Μάλεια vel Μάλεια Laconiæ eſt promontorium, cujus cautes in mare procurrunt per V. M. paſſuum. 28 Perſecutricibus, ac retrahentibus nautas in periculum ineluctabile, unde expediri non poſſint. 29 Primas partes ſeu victoriam ac præmium habere. 30 Quamvis Mneſtheus ſim, qui primas partes obtinere ſoleo. 31 Ἀποσιώπησις modeſta. Utinam victoria mihi jam contingeret. 32 Qui non tua virtute, ſed tuo numine freti, nunc ſuperant. 33 A turpi deterret ſuos. *Occupet extremum ſcabies, mihi turpe relinqui eſt*. Horat. 34 Sc. *vos ſaltem*. 35 Hoc dedecus, ne extremi redeatis. 36 Illi. 37 Toto pectore remis incumbunt. 38 Ampliſſimis. 39 Roſtro æreo armata: vel, firma, fortis.

1 Subtrahiturque 2 ſolum. 3 Tum 4 creber 5 anhelitus artus,
6 Aridaque ora quatit: ſudor fluit undique 7 rivis.
Attulit ipſe 8 viris optatum 9 caſus 10 honorem.
Namque furens 11 animi, dum 12 proram ad 13 ſaxa 14 ſuburget
15 Interior, 16 ſpatioque ſubit Sergeſtus iniquo;
Infelix ſaxis in 17 procurrentibus hæſit.
18 Concuſſæ 19 cautes, & acuto in 20 murice remi
21 Obnixi crepuere, 22 illiſaque prora 23 pependit.
24 Conſurgunt nautæ, & magno clamore 25 morantur:
26 Ferrataſque trudes, & acuta cuſpide 27 contos
Expediunt; 28 fractoſque 29 legunt in gurgite remos.
At 30 lætus Mneſtheus, ſucceſſuque 31 acrior ipſo,
32 Agmine remorum celeri, ventiſque 33 vocatis,
34 Prona petit maria, & pelago 35 decurrit 36 aperto.
37 Qualis 38 ſpelunca ſubito commota columba,
39 Cui 40 domus & 41 dulces latebroſo in 42 pumice 43 nidi.

1 Fer-

1 Impulſu remotum. 2 Τὸ ὑποκείμενον; nam *ſolum* eſt, quod iis ſubjicitur, quæ aliquid ſuſtinent, & rei cuipiam, ceu fundamentum ſubjiciuntur. Sic navibus mare, ſolum eſt, ſtellis cœlum. *Aſtra tenent cæleſte ſolum.* Ov 1.Met. 3 Inſuper. 4 Crebro emiſſus, propter laborem remigandi. 5 Remigum. 6 Sicca, ſiti exhauſta. 7 Tanquam per rivos, in morem rivorum. 6 Viriliter remigantibus Mneſtheo Cloanthoque. 9 Eventus occaſio ipſa. 10 Sc. ut extremi non eſſent. 11 Animo. 12 Dum inter ſaxum & navem Sergeſtus tranſire contendit, quo brevioris curſus compendio ſaxum circumflecteret: ſupra Gyas idem voluit. 13 A Menete vitata. 14 Ab interiore urget. 15 Siniſterior, vel, qui breviore ad metam ſpatio tendebat: 16 Agitur in ſpatium ſcopuloſum, & non ſatis magnum pro captu Centauri. 17 Prominentibus, in mare e ſcopulo opinione longius porrectis ac latentibus. Parvum ſpatium erat inter littus & navem Mneſthei: Piſtrin Sergeſtus conatus eſt ſummis remigum viribus anteire, & ſaxis illidit navem. 18 Sunt a remis: 19 Saxo latentia. 20 Saxo aſpero & acuto, cochleam marinam referente. 21 Illiſi remi verberando fragorem dederunt atque in partes diſſilierunt. 22 Partim læſa. 23 Hæſit in latentibus ſaxis, ſeu libramento pendens. 24 Simul contendunt, navem ſuſpenſam amovere conantes, 25 Retro agunt. 26 Perticas ferro munitas, quibus naves detrudere ſolent. 27 Baculos oblongos (quibus profunditatem explorare ſolent) expedite injiciunt. 28 Ad ſcopulum. 29 Colligunt. 30 Quod per infortunium Sergeſti eum præteriret. 31 Sc. *effectus*. 32 Impulſu, actu, vel multitudine remorum. 33 Optatis. 34 Deflua & vicina litoribus, ac proinde expeditoria jam Mneſtheo, & a meta, tanquam a monte deſcendenti tranſvolat maria. 35 Deorſum currit. 36 Patenti, ubi nulli ſcopuli, nullæ cautes erant. 37 Qualiter comparatione columbæ natura, volatuſque ratione ſumpta, amplificat primum poſt ſucceſſum ſuperari Sergeſti velocitatem: deinde æquabilem curſum ad prætervehendos Gyan & Cloanthum. 38 De caverna ſua deturbata. 39 Columbæ: 40 Columbaria. 41 Propter pulſos. 42 Rupe foraminoſo inſtar pumiceſi, vel dumicea rupe. Species pro genere. 43 Sc. *ſunt*.

1 Fertur in arva volans, 2 plauſumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: 3 mox aere 4 lapſa 5 quieto
6 Radit iter liquidum, 7 celeres neque commovet alas.
Sic 8 Mneſtheus, ſic ipſa fuga ſecat 9 ultima Priſtis
Æquora: ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo 10 luctantem deſerit alto
Sergeſtum, 11 brevibuſque vadis, 12 fruſtraque vocantem
Auxilia, & 13 fractis diſcentem currere remis.
Inde Gyan, ipſamque 14 ingenti mole 15 Chimæram
Conſequitur. 16 Cedit: quoniam ſpoliata 17 magiſtro eſt.
Solus jamque ipſo 18 ſupereſt in fine Cloanthus:
Quem 19 petit, & ſummis adnixus viribus 20 urget.
Tum vero 21 ingeminat 22 clamor, 23 cunctique 24 ſequentem
25 Inſtigant ſtudiis, reſonatque fragoribus 26 æther.
27 Hi 28 proprium decus, & 29 partum 30 indignantur honorem,
Ni teneant: vitamque volunt pro laude 31 paciſci.
32 Hos ſucceſſus 33 alit: 34 poſſunt, 35 quia poſſe videntur.
36 Et fors 37 æquatis cepiſſent præmia 38 roſtris.

Ni;

1 E ſpelunca. 2 Exterrita clamore aut ſtrepitu aliquo dat ingentem ſonitum alis ſuis: vel, *exterrita tecto*, id eſt, evolans ex tecto propter terrorem. 3 Paulo poſt. 4 Devolans. 5 Non concitato: vel, tuto, ſecuro, & a periculis libero. 6 Molliter ſeca purum, ſerenum & clarum aerem. 7 Sed æqualis & immotis alis deſcendit. 8 Volat. 9 Quæ fuerat ultima trium navium de victoria certantium: nam Sergeſtus adhuc in cautibus, luctabatur. 10 Iterum navigare fruſtis remis. 11 Saxis ſub aquæ ſuperficie ita latentibus, ut navigantibus non ſint conſpicua. 12 Neque enim ullus in medio mari aderat, qui vellet in ipſo certaminis periculo ei auxiliari. 13 Tenui præſidio nitentis: nam magnæ artis eſt fractis remis navigare aut tendere quo velis. 14 Quæ maxima erat. 15 Navem Gyæ ductoris. 16 Et Chimæra occupatur a Mneſtheo ac Piſtri. 17 Gubernatore Menœte, quem paulo ante e puppi præcipitem dederat. Nihil autem ſtabile, quod duce caret. 18 Reſtat vincendus juxta terminum. 19 Inſequitur, aggreditur, Mneſtheus. 20 Simulat. 21 Sc. *ſe*: vel, *ingeminat*, id eſt, ingeminatur, multiplicatur. Enallage generis. 22 Spectatorum in litore collectorum. 23 Spectantes. 24 Mneſtheum. 25 Exſtimulant ſtudioſis cohortationibus ac favore. 26 Aer ſublimis. 27 Cloanthi ſocii; qui jam victoriam prope manu tenebant. 28 Quod ſibi jam proprium ac certum fecerant victoria parta. 29 Acquiſitum. 30 Indigne ferunt, quod victoriam, jam fere partam, ſibi preripi paterentur. Vel ſic: Socii Cloanthi, illo ſucceſſu quem adhuc habuerant, adeoque victoria ipſa quam certo ſperare poterant, plane ſe indignos judicant, niſi teneant, & tueantur partum honorem. 31 Ex pacto vitam cum laude mutare, id eſt, malunt amittere vitam, quam laudem, & dare vitam pro laude conſervanda, l. 12. Turnus ad Latinum *letumque ſinas pro laude paciſci*. 32 Mneſthei ſocios ſequentes. 33 Fovet & accendit. 34 Cloanthum ſc. ſuperare: *Plus incipit habere poſſe, qui plus habet*. Seneca epiſt. 119. 35 Quia perſuaſerunt ſibi poſſe. 36 Et forte intraſſent una portum reverſi ad carceres, æquatis, ad æqua præmia, niſi divinam imploraſſet opem Cloanthus. 37 Æquali vicinitate & tempore in portum reductis. 38 Prioris.

Ni, 1 palmas ponto tendens utraſque, Cloanthus
Fudiſſetque preces, Divoſque in vota vocaſſet:
2 DI, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc 3 candentem in litore taurum
Conſtituam ante aras 4 voti reus: 5 extaque ſalſos
6 Porriciam 7 in fluctus, & vina 8 liquentia fundam.
9 Dixit, eumque imis ſub fluctibus audiit omnis
10 Nereidum 11 Phorcique 12 chorus, 13 Panopeaque virgo;
Ei 14 pater ipſe manu magna 15 Portunus 16 euntem
Impulit. 17 Illa Noto citius volucrique ſagitta
Ad terram fugit, & 18 portu ſe condidit alto,
Tum 19 ſatus Anchiſa, cunctis ex 20 more vocatis,
Victorem 21 magna præconis voce 22 Cloanthum
23 Declarat, viridique advelat 24 tempora 25 lauro:
Muneraque in naves 26 ternos 27 optare juvencos,
Vinaque, & 28 argenti 29 magnum dat 30 ferre 34 talentum,
Ipſis præcipuos 31 victoribus addit 32 honores:
33 Victori 34 chlamydem 35 auratam, quam plurima circum
Pur-

1 Manus conjunctas in pontum. 2 Dii maris. 3 Candidum, victorialem alias, Neptuno immolandus erat niger taurus. 4 Debitor voti, obnoxius voto perſolvendo: unde vota ſolventes dicimus abſolutos. *Voti reus* eſt, qui ſuſcepto ſub conditione voto, ſe numini obligat, *damnatus*, qui ſuſcepta non ſolvit. 5 Tauri. 6 Porrigam. *Porrigere*, verbum eſt ſacrificantibus ſolemne, ut annotat Macrob. Sat. l. 3. c. 2. 7 Diis ſc. marinis, ut aliis Diis in ara, menſa, loco, aut terra. 8 Fluida & pura. 9 Cloanthus finivit preces. 10 Nympharum marinarum filiarum Nerei & Doridis numero L. 11 Phorci (qui Neptuni & Theſeæ filius Deuſque marinus) chorus, hoc eſt Nymphæ marinæ. 12 Cœtus & multitudo Nympharum, quibus Phorcus præeſt. 13 Una filiarum Nerei. 14 Præcipue in ea re reverendus. 15 Idem, Melicerta, & Palæmon, portuum præſes; filius fuit Inus & Athamantis. 16 Navem. 17 Navis Cloanthi Scylla. 18 Penitus intravit portum uſque ad litus. 19 Genitus Anchiſa, id eſt, Æneas. 20 Sacrorum certaminum. Præcones ludorum gymnicorum coronas impoſuerunt victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarunt. Cic. l. 5. epiſt. 12. 21 Clara, quæ ab omnibus exaudiri potuerit. 22 Ad Scillam, Tyrrhenorum piratarum navim, cujus celeritatem memorat Palæphatus, reſpexiſſe Poetam volunt. 23 Pronuntiat. 24 Caput ejus. Pars pro toto. 25 In ſignum victoriæ. 26 Non ſingulis navibus ternos, ſed ſingulos tribus, quæ redierunt: ſive tres in ſingulas naves. 27 Advectare. 28 Hinc autumant legendum fuiſſe ſupra: *argenti aurique talentum*. 29 Talentum majus Atticum fuit octingentorum coronatorum, noſtræ monetæ 250. l. minus autem ſexcentorum. 30 Ferendum, id eſt, auferendum, accipiendum. Hor. Od. 8. l. 4. *neque in peſſima munerum* Ferres, Ep. 17. l. 1. *Coram rege ſuo de paupertate tacentes, Plus poſcente* ferent. 31 Cloantho, Mneſtheo, Gyæ & Sergeſto. 32 Munera honoraria ampliſſima, ac honorificentiſſima: cætera enim erant communia omnibus remigibus. 33 Cloantho, ſc. *additit*. 34 Indumentum Imperatorium & militare, cujus oras gemina prætexta purpureo, ſinuoſo & in ſe remeabili fluxu ad inſtar Meandri Cariæ fl. cinxit. 35 Aureo filo intextam.

Purpura Mæandro duplici 1 Melibœa cucurrit:
2 Intextuſque 3 puer 4 frondoſa regius Ida
Veloces 5 jaculo cervos, curſuque 6 fatigat,
Acer, 7 anhelanti ſimilis: quem præpes ab Ida
8 Sublimem pedibus 8 rapuit Jovis 9 armiger uncis,
10 Longævi 11 palmas 12 nequidquam ad ſidera tendunt
10 Cuſtodes: 13 ſævitque canum latratus in auras,
14 At qui 15 deinde locum tenuit virtute ſecundum,
16 Levibus 17 huic 16 hamis conſertam 18 auroque trilicem
19 Loricam, quam 20 Demoleo detraxerat 21 ipſe
Victor apud 22 rapidum 23 Simoenta 24 ſub Ilio alto,
Donat 26 habere 27 viro, 28 decus & tutamen in armis.
[illegible] Vix 30 illam 31 famuli Phegeus Sagariſque ferebant
32 [illegible]plicem, 33 connixi humeris; 34 indutus at olim
Demoleus [illegible] 35 palantes Troas agebat.
36 Tertia dona [illegible]geminos ex ære 37 lebetas;
38 Cymbiaque argento p[illegible]a, atque aſpera ſignis.

Jam-

1 Theſſalica: ab inſula, vel urbe Theſſaliæ cognomine, purpura celebri. 2 Et in qua chlamyde Ganymeges, imago intexta, &c. 3 Ganymedes, Trois, regis Trojanorum filius, quem dum in Idæ monte venaretur, rapuit aquila ales *volucrumque potens & fulminis hæres Geſturus, ſummo tela triſulca Jovi*. Claudian. Præ. 3. l. &c. Raptum ipſum Ganymedis breviter exponit Ov. Met. 10. *Rex ſuperum Phrygii quondam Ganymedis amore Arſit*, &c. 4 Sc. *in*. 5 Venatorio. 6 Inſequitur in venatione. 7 Hypotypoſis pueri a curſu fatigati. 8 Raptim in ſublime vexit. Ter. Sublimem *hunc intro rape, quantum potes*. 9 Aquila, teſa, id eſt fulmina gerens, quia altiſſime volat, & ſolis radios viſu non formidat. Homerus autem canit eum a Diis ipſis raptum ad pocillandum. 10 Seniores pædagogi, qui ad cuſtodiam pueri venatum exierant. 11 Manus. 12 Fruſtra extendunt: quia juſſu Jovis raptus erat Ganymedes, ut eſſet pincerna Deorum, rejecta Hebe, Junonis filia. 13 Quia aquilam inſequi non potuerunt canes, niſi ſolo latratu, quem ingeminaverunt. Ipſe quidem latratus in pictura non fuit auditus, ſed canum ſimulacra ita erant effigiata, ut latrantibus eſſent ſimilia,

14 Docet, quæ [illegible]eris præmia data ſunt. 15 Poſt prim[illegible], id eſt, poſt Cloanthum. 16 S[illegible]libus & pollutis annulis ſive circulis ferreis contextam. 17 Mneſtheo. 18 Et tribus liciis & triplici ordine nexam, quæ licia aut qui hami erant ex auro. 19 Tunicam armaturæ, quæ olim ex loris fiebat. 20 Hoſti Græco ad Ilium pugnanti. 21 Æneas. 22 Raptim profluentem. 23 Fluvium. 24 Ante Trojam. 25 Græcorum imitatione vocalem longam, alia ſequente, corripuit. Quemadmodum & l. 3. ſupra, *Inſulæ Ionio in magno*, diphthongum finalem, ſequente finali, corripuit. 26 Ut habeat, ſive habendam illam loricam, δίδωσιν ἔχειν, Græcorum more. 27 Mneſten. 28 Ad ornamentum & ad munimem, cum in armis foret: 29 Cum difficultate. 30 Loricam. 31 Demolei, aut Æneæ. 32 Denſe, varie complicatam. 33 Simul nitentes. 34 Sc. *illam*. 35 In diverſum fugientes, ſine ductore errantes. 36 Æneas dat pro tertio dono ollas duas æreas. 37 Fortibus viris in præmia dari ſolitos, quos itaque & tripodas eſſe exiſtimant nonnulli. 38 Vaſa in formam cymbæ nauticæ, cælata & ſculpturis ornata, elaborata.

Jamque 1 adeo donati 2 omnes, 3 opibuſque ſuperbi,
Puniceis ibant 4 evincti tempora 5 tæniis:
6 Cum 7 ſævo e ſcopulo multa 8 vix 9 arte revulſus,
10 Amiſſis remis, atque 11 ordine debilis uno,
Irriſam ſine honore 12 ratem Sergeſtus 13 agebat.
14 Qualis 15 ſæpe viæ deprenſus 16 in aggere ſerpens,
17 Ærea 18 quem 19 obliquum rota tranſiit, 20 aut 21 gravis ictu
22 Seminecem liquit 23 ſaxo lacerumque viator,
Nequidquam longos 24 fugiens dat 25 corpore 26 tortus;
27 Parte ferox, ardenſque oculis, & 28 ſibila colla
Arduus 29 attollens, 30 pars 31 vulnere 32 clauda 33 retentat
34 Nexantem nodis, ſeque in 35 ſua membra plicantem.
36 Tali remigio 37 navis ſe 38 tarda 39 movebat [illegible] plenis.
Vela 40 facit 41 tamen, & 42 velis ſubit [illegible]
Sergeſtum Æneas 44 promiſſo munere [illegible] reductos.
Servatam ob navem lætus 45 [illegible] operum 49 haud ignara Minervæ,
46 Olli 47 ſerva datur [illegible] noloe, geminique ſub 52 ubere 53 nati.
50 Creſſa genus [illegible] neas 54 miſſo certamine tendit
Hoc pi[illegible]
55 Gramineum in campum, quem 56 collibus undique curvis
Cin-

1 Omnino præmiis affecti. 2 Qui in certamine vicerant. 3 Datis. 4 Habentes capita circumdata: quod ſignum erat victoriæ, 5 Vittis aut ſertis coronarum. *Tæniæ* proprie ſunt extremæ partes vittarum, quæ ab inſulis vel coronis undantes pendent. 6 Tranſitio ad Sergeſtum in certamine ultimum. 7 Magno & aſpero. 8 Difficulter. 9 Virtute. 10. Pro parte. 11 Remigium quia uno e tribus ordinibus ſpoliatus fuerat. 12 Navem Centaurum. 13 Tarde impellebat. Ter. *Quid tu, quo hinc te agis?* 14 Comparatio a ſerpentis, rotarum ictu fracti, natura. 15 Quod ſæpe fit: 16 In tumulo & editiore mediæ viæ loco, per quem vehicula aguntur. 17 Ære vel ferreo armata cantho. 18 Serpentem. 19 Per obliquum: cum non ſervaret rectum curſum. 20 Sc *quem*. 21 Infeſtus propter ictum. 22 Semimortuum. 23 Per ſaxum, quo ictum dederat. 24 Serpens deprenſus fugere tentans. 25 Contrahendo corpus. 26 Volutiones, torſiones. 27 Illæſe, id eſt, priore; nam lingua & capite veneno armatus eſt. 28 Sibilantia. 29 Erigens. 30 Poſterior pars faucia.

31 Illato ſc. 32 Claudicans. Metaphora ab animantibus quæ pedibus utuntur. 33 Impedit eum a fuga aut inſultu. 34 Sc. 35 Suos annulos. 36 Quali volutione movetur ſerpens vulneratus. Eſt autem applicatio ſimilitudinis hujus. Q. d. Simili ratione, lentius propter remos fractos agebatur. 37 Sergeſti. 38 Tardata: quia colliſa & ſpoliata parte remorum. 39 Per remiges ſuos. 40 Expandit, ut ocius moveretur. 41 Quamquam confractione tardaretur. 42 Quia remis egebat. 43 Porcum: *oſtia* proprie ſunt fluminum. 44 Uti juſſerat eos *meritæ expectare præmia palmæ*, ita victis ſolatia non neganda duxit, ut infra Dareti. 45 Ejus ſc. 46 Illi Sergeſto. 47 Ancilla. 48 Laniſicii, telæ, texturæ: quæ Minerva invenit, & quibus Arachnen vicit. 49 Perita. 50 Cretenſis genere & natione. 51 Nomine ſc. 52 Ejus. 53 Dantur Sergeſto: habebat enim hæc ſerva duos filios. 54 Dimiſſo, omiſſo: Simplex pro compoſito. 55 Graminoſum, ut aptum propter ſoli æqualitatem certantis curſui. 56 Quæ erant in collibus.

Cingebant ſylvæ, mediaque in valle 1 theatri
2 Circus erat, 3 quo ſe multis cum 4 millibus 5 heros
6 Conſeſſu 7 medium tulit, 8 exſtructoque reſedit.
9 Hic, qui forte velint rapido contendere curſu,
Invitat 10 pretiis 11 animos & præmia 12 ponit.
Undique conveniunt Teucri, miſtique 13 Sicani,
14 Niſus & Euryalus 15 primi.
Euryalus forma 16 inſignis, 17 viridique juventa;
18 Niſus amore 19 pio 20 pueri, 21 Quos deinde 22 ſecutus
23 Regius egregia Priami de ſtirpe Diores.
24 Hunc Salius, ſimul & Patron: 25 quorum alter Acarnan,
26 Alter ab Arcadia, 27 Tegeææ ſanguine gentis.
28 Tum duo 29 Trinacrii, juvenes, Helymus Panopeſque,
30 Adſueti 31 ſylvis, comites ſenioris Aceſtæ.
32 Multi præterea, quos fama obſcura 33 recondit.
Æneas 34 quibus in mediis ſic 35 deinde locutus:
36 Accipite hæc animis, lætaſque advertite mentes
Nemo ex hoc numero mihi non 37 donatus abibit.
38 Gnoſſia 39 bina dabo 40 levato 41 lucida ferro
Spicula, 42 cælatamque argento 43 ferre 44 bipennem.
Omnibus hic erit 45 unus honos. 46 Tres 47 præmia 46 primi
Ac-

Spectaculi. 2 Locus aptus curſui, circum quem in coronæ formam ſederent ſpectatores, ut in Circenſibus ſolent. Forma ſpatii *Circi* Romani erat oblonga: in circuitu ſpectacula erant, in quibus equites & patres ſpectabant: in ſummo *Circi* Carceres erant, unde equi juncti curribus proſiliebant. 3 Ad quem circum aut campum. 4 Ipſum ſtipantibus. 5 Æneas. 6 In conſeſſu, id eſt, loco ad conſidendum apto, vel concilio hominum in uno loco ſedentium. 7 Qui locus in inceſſu regum ac principum eſt. 8 Paulo ante. 9 In hoc circo inter nobiles Trojanos ſedens Æneas. 10 Præmiis. 11 Eorum. 12 Conſtituit illius. 13 Siculi. 14 Trojani: quorum res geſtæ deſcribuntur l. 9. 15 Sc. *conveniunt*. 16 Decoratus. 17 Adhuc florente. 18 Sc. *inſignis* aut *convenit*. 19 Caſto & honeſto, Attico & Lacedæmonio, inquit Plutarchus lib. de educat, non Thebano aut Cretenſi. 20 Euryali. 21 Quos duos, Euryalum ſc. & Niſum. 22 Sc. *eſt*. 23 De regali proſapia. 24 Diorem ſecuti ſunt. 25 Quorum duorum prior Salius erat de Acarnania, id eſt, Epirota, *Acarnania* enim pars Epiri eſt: 26 Erat. 27 Arcadiæ oppidi: cujus incolæ aliquando Spartanos prælio vicerunt, & ad unum omnes occiderunt. 28 Poſtea ſecuti ſunt. 29 Sicilienſes. *Trinacria* enim, ut ſupra diximus, Sicilia dicebatur, a tribus ſuis promontoriis. 30 Venatores & nobiles. 31 Venationis. 32 Alii convenere. 33 Occulit, & innominatos tenet. 34 Inter quos medius Æneas, vel in quorum medio. 35 Poſtquam convenerant. 36 Intelligite, id eſt, advertite animos ad ea, quæ dicturus ſum. 37 Aliquo dono auctus. 38 Cretenſia. Species pro genere. *Gnoſſus* enim civitas Cretæ, quæ ſagittariis clara, & Minois regio fuit. 39 Singuli duo optimi pariter ac nobiliſſimi generis haſtilia, ſive tela maſſilia. 40 Levigato, nitido, ac candefacto. 41 Reſplendentia. 42 Inſculptam. 43 Reportandam a me 44 Securim ancipitem, manubrio & argento cælato inſtructam. 45 Æqualis. Q. d. Singuli, ſive in primis, ſive in poſtremis ſint, duo ſpicula: unamque ſecurim, ſeu bipennem accipiunt. 46 Victores ſc. qui primi ad metam percurrerint. 47 Merita.

Accipient, flavaque 1 caput nectentur 2 oliva.
Primus equum 3 phaleris inſignem victor habeto:
Alter 4 Amazoniam pharetram, plenamque ſagittis
5 Threiciis, lato quam circum amplectitur 6 auro
7 Balteus, & tereti 8 ſubnectit 9 fibula 10 gemma.
Tertius 11 Argolica hac galea 12 contentus abito.
Hæc ubi 13 dicta, 14 locum 15 capiunt, 16 ſignoque repente
17 Corripiunt ſpatia audito, 18 limenque relinquunt,
19 Effuſi 20 nimbo ſimiles: ſimul 21 ultima ſignant.
Primus abit, longeque ante omnia 22 corpora Niſus
Emicat, & ventis & 23 fulminis 24 ocior alis,
Proximus 25 huic, 26 longo 27 ſed proximus 28 intervallo,
Inſequitur Salius: 29 ſpatio poſt deinde relicto
29 Tertius 30 Euryalus.
Euryalumque Helymus ſequitur: quo deinde 31 ſub ipſo
Ecce volat, 32 calcemque terit jam 33 calce Diores,
Incumbens 34 humero: 35 ſpatia & ſi plura 36 ſuperſint,
Tranſeat 37 elapſus 38 prior, 39 ambiguumque relinquat.
Jamque fere ſpatio extremo, feſſique 40 ſub ipſum
Finem adventabant; levi cum 41 ſanguine Niſus

Labi-

1 Habebunt caput nexum. 2 Alludit ad Olympia, in quibus victor olea coronabatur, quia olea neque pariem ſentit, neque vetuſtatem, volentes eos ſignificare, pugiles, aut curſu certaturos indefeſſum ac conſtantem animum habere debere. 3 Ornamentis equinis inſigniter ornatum. 4 Thecam ſagittariam, quali utuntur Amazones, quæ habiles ad arcum ſunt, & celeres ad curſum, *vel*, ſuperſtitem ex ſpoliis Amazonum, quæ populabundæ Phrygiam invaſerant, vel etiam ex iis, quæ auxilio Priamo venerant, duce Penrheſilea. 5 Thraciis. 6 Ex lato auro. 7 Cingulum militare. 8 Subnexam tenet. 9 Ornamentum cinguli ad veſtem ſubligandam. 10 Lapillo pellucido, aut unione. *Gemma* quoque eſt oculus vitis; quem primo emittit. Virg. *Turgeat* in *palmite* gemmæ. 11 A Græcis forte, in fugam verſis, ablata. 12 Innuit tertium præmium ſecundo & primo vilius eſſe. 13 Sunt ab Ænea. 14 Carceres, lineam, aut locum, unde curſus initium fit. 15 Curſores. 16 Ad proſiliendum; hoc enim ſignum dabatur, ne prius excurrerent. 17 Raptim tranſeunt, invadunt. Georg. 1. de equis. *Addunt ſe in ſpatia*. 18 Carceres e quibus proſiliebant, lineam, aut ſignum creta factum. 19 Effundentes ſe. Elegans Metaphora, qua admirabilem curſus celeritatem velocitatemque indicat. 20 Ventis pluvioſis, qui, *Qua data porta ruunt*. Hyperbole. 21 Metam oculis directe intuentur ac deſignant aviditate vincendi, ut ad eam directo tramite, & ita breviore ſpatio, percurrant. 22 Reliqua ſc. 23 Quibus fulmen videtur deferri. Ab avium ſimilitudine, quarum in volatu ſita eſt pernicitas. 24 Velocior. 25 Niſo. 26 Longa diſtantia. 27 Sc. *tamen*: quia nemo erat propior, licet ipſe non eſſet prope. 28 Intervallo. 29 In ordine. 30 Sequitur. 31 Poſt quem ipſum. 32 Poſtremam partem pedis ejus. 33 Pede ſuo. 34 Helymi. 35 Quod ſi plus ſpatii ad metam ſuperfuiſſet, id eſt, niſi Helymus tramitem directum occupaſſet, Diores Helymum in curſu jam æquum & ambiguum, præverſus, a tergo reliquiſſet. 36 Ergo haud procul a meta aberant. 37 Diores. 38 Quam Helymus. 39 Incertum victoriæ. 40 Paulum circa ipſam metam conſtitutam. 41 Hoſtiarum, quæ, pro more, ante Agonalia ſive certamina cædebantur: ut Iliad. 23.

Labitur infelix : 1 cæſis 2 ut forte juvencis
3 Fuſus humum viridesque 3 ſuper madefecerat herbas :
Hic 4 juvenis jam victor ovans veſtigia preſſo
Haud tenuit 5 titubata ſolo, ſed pronus in ipſo
Concidit 6 immundoque fimo 6 ſacroque cruore.
Non 7 tamen 8 Euryali, non 9 ille oblitus 10 amorum.
Nam ſeſe 11 oppoſuit Salio per 12 lubrica ſurgens.
13 Ille autem 14 ſpiſſa 15 jacuit revolutus arena.
16 Emicat Euryalus, & 17 munere victor 18 amici
19 Prima tenet, 20 plauſuque volat fremituque 21 ſecundo.
Poſt Helymus ſubit, & nunc 22 tertia palma Diores.
23 Hic 24 totum caveæ conſeſſum ingentis, & ora
25 Prima 26 patrum magnis Salius 27 clamoribus implet;
28 Ereptumque 29 dolo reddi ſibi poſcit honorem.
30 Tutatur favor Euryalum, 31 lacrymæque decoræ,
Gratior & pulchro 32 veniens in corpore 33 virtus.
34 Adjuvat, & magna 35 proclamat voce 36 Diores.
36. Qui 37 ſubiit palmæ, 38 fruſtraque ad præmia 39 venit
40 Ultima, 41 ſi primi Salio redduntur honores.
Tum pater Æneas : Veſtra, inquit, munera vobis



1 A Cloantho, aut ab aliis curſoribus. 2 Secundum quod. 3 Erat fuſus ſuper humum. Tmeſis ergo hic eſt: q.d. *ſuperfuſus*. 4 Niſus. 5 Titubantia, vacillantia, trepidantia. Enallage generis. 6 Qui erat ejectus ex extis. 7 Licet lapſus eſſet. 8 Amici ſui. 9 Niſus. 10 Erga Euryalū. Nam cum cecidit Niſus oppoſuit ſe Salio, ut Euryalus haberet palmam. 11 Niſus. Sic apud Homerum Palladis favore ſuperat Ulyſſes. 12 Pingui perfuſa, & labefacientia. 13 Salius, qui proximus Niſo hæſerat in excurſu. 14 Sanguine vitulino concreta. 15 Dolo Niſi. 16 Profiliit prioribus jacentibus. Namque beneficio Niſi prolapſi, qui pedem Salio objecerat, primus ad metam procurrit. 17 Beneficio. 18 Niſi. 19 Spatia, aut loca: τὰ πρῶτα. 20 Favore ſpectatorum. 21 Favorabili. 22 Tertius victor, tertiæ palmæ aſſecutor. *Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum*. 23 Ex hoc facto. 24 Omnes ſpectatores conſidentes in ingenti circo cavo: quia in medio ejus currebatur. *Cavea* proprie eſt locus in theatro, velis opertus, ex quo populus ludos ſpectabat. 25 Primum, præcipue. 26 Æneæ & procerum Trojanorum ſpectantium. Alludit ad Romanorum Senatum, in quo *Patres* vocabantur centum illi Senatores, quos Romulus ad Reip. curam elegerat. 27 Qui ab illis expectavit potius ſubſidium, quam a junioribus, ſciens quod tutetur favor Euryalum. 28 Sibi. 29 Niſi ſc. qui ſe ei currenti oppoſuerat. 30 Favor totius juventutis protegit cauſam Euryali. 31 Quas emiſerat timore, quod tanto & tam inſperato honore fraudaretur. 32 Proveniens, creſcens. 33 Et ſc. præmium affert. 34 Juvat Diores cauſam Euryali: excludendus ſc. a tribus primis præmiis, ſi modo Salio fiet primus locus. 35 Pro eo clamat. 36 Diores. 37 In locum proximum victoriæ venit, ſi Euryalo primus locus contingat. 38 Neque enim tum tertius, ſed quartus fuiſſet victor, & nil, niſi bipennem cum duobus ſpiculis, habuiſſet. 39 Venerit, aut veniſſet. 40 Quarta. 41 Quia tunc ſecundi redderentur Euryalo, a tertii Helymo.

1 Certa manent, 2 pueri;& 3 palmam movet 4 ordine nemo:
Me liceat 5 caſus miſereri 6 inſontis amici.
Sic fatus, 7 tergum 8 Gætuli 7 immane leonis
Dat Salio, 9 villis oneroſum atque 10 unguibus aureis.
11 Hic Niſus: 12 Si tanta, inquit, ſunt præmia victis,
Et te lapſorum miſeret; quæ munera 13 Niſo
Digna dabis? primam merui qui 14 laude coronam;
Ni me, quæ Salium, 15 Fortuna inimica 16 tuliſſet?
Et ſimul his dictis faciem 17 oſtentabat, & udo
18 Turpia membra 19 fimo. 20 Riſit pater optimus olli,
Et clypeum 21 efferri juſſit, 22 Didymaonis 23 artes,
Neptuni ſacro 24 Danais de poſte refixum.
Hoc 25 juvenem egregium præſtanti munere donat:
Poſt, ubi 26 confecti curſus, & dona 27 peregit:
Nunc, ſi cui virtus animuſque in pectore 28 præſens,
Adſit, & 29 evinctis 30 attollat brachia 31 palmis.
Sic ait, & 32 geminum 33 pugnæ proponit 32 honorem:
34 Victori velatum 35 auro 36 vittiſque juvencum;
Enſem, atque inſignem galeam, 37 ſolatia 38 victo.
Nec 39 mora; continuo 40 vaſtis cum viribus 41 effert

Ora

1 Indubitata. 2 O Juvenes. Eadem ratione juvenes patres appellant *ſenes*. 3 Victoriam. Metonymia ſigni pro re ſignificata. 4 Sc. *ſuo*, id eſt, conſtituto. 5 Infortunium ex lapſu miſericordiæ proſequi. 6 Salii, qui citra culpam ſuam dolo. Niſi lapſus eſt. atque ita ultimus ad metam pervenit. 7 Corium tergi, id eſt, tergus ſive pellem ingentem & horrendam. 8 Getulici. 9 Denſitate pilorum, & floccis, quales in jubis leonum videmus, valde grave, quod oneri erat, & gravabat portantem. 10 Habens ungues aureos. 11 Poſt hoc factum. 12 A minori ad majus: Si Salio, qui in ſecundo curſu adhuc circa metam, priuſquam fraude Niſi prolaberetur, proximas partes a primo tantum tenebat, tam luculentum præmium detur, quantum Niſo debetur, qui primus emicuiſſet ad metam, niſi fortunæ iniquitate per lubricum in terram corruiſſet? 13 Id eſt, mihi: loquitur enim de ſe. 14 Laudis, aut laudabili virtute in curſu, licet caſu amiſerim. Conſequens pro antecedente. 15 Infortunium. 16 Abſtuliſſet in præmio. 17 Frequenter oſtendebat, ut Æneæ ſimul affectus erga ſe concitaret: alioqui *oſtentare* inſolentes & arroganter oſtendere ſignificat. 18 Obſcœna. 19 Limo 20 Æneas arriſit illi. 21 Ex armamentario in medium proferri. 22 Ab artifice munus laudat. 23 Opus artificioſum. 24 A Danais, templa in Trojano excidio profanantibus, detractum, diſſolutum, ſublatum, & ab Heleno donatum Æneæ. 25 Niſum, qui alioqui in curſu primas tenuiſſet. 26 Conſummati ſunt. 27 Diſtribuit Æneas. Eſt autem Ellipſis, ſc. ſic, *dicit*. 28 Præſtans, promptus eſt, id eſt, ſi cui inſit prompta animi alacritas. 29 Extra manicas vinctis cæſtibus. 30 Erigat. 31 Manibus. Synecdoche. 32 Duo diverſa præmia honorifica, quorum unum victori, alterum victo cedat. 33 Cæſtuum pugna erat e pugillatus genere, ubi pugnis res agebatur, ſed armatis, tamquam ſi qui chirothecis e corio bubulo, iiſque ferro & plumbo affixo gravibus, quæ loris alligabantur brachiis & cubitis, ne exciderent, armati inter ſe decertarent. 34 Sc. *proponis*. 35 Auratis cornibus. 36 Sc. *roſaceis*, id eſt, ſertis caput cingentibus. 37 Quæ habeat pro ſolatio. 38 Sc. *proponit*. 39 Sc. *fit*. 40 Ingentibus. 41 Sinechdochice, id eſt, ſe extollit.

Ora Dares, 1 magnoque virum ſe murmure tollit:
2 Solus qui 3 Paridem 4 ſolitus contendere 5 contra:
Idemque 6 ad tumulum, quo 7 maximus 8 occubat Hector,
9 Victorem 10 Buten 11 immani corpore, 12 qui ſe
13 Bebrycia veniens 14 Amyci de gente 15 ferebat,
16 Perculit, & fulva 17 moribundum extendit 18 arena:
19 Talis 20 prima Dares caput 21 altum in prælia tollit,
Oſtenditque humeros latos, 22 alternaque 23 jactat
Brachia 24 protendens, & verberat 25 ictibus auras.
Quæritur 26 huic 27 alius: nec quiſquam ex agmine tanto
Audet 28 adire virum, manibuſque inducere 29 cæſtus.
Ergo 30 alacris, cunctoſque putans 31 excedere 32 palma,
33 Æneæ ſtetit ante pedes: nec plura 34 moratus,
Tum læva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate 35 Dea, ſi nemo audet ſe 36 credere pugnæ,
37 Quæ finis ſtandi? 38 quo me decet uſque 39 teneri?
40 Ducere dona jube. Cuncti ſimul 41 ore fremebant



1 Et magna admiratione & ſtupore Trojanorum & Siculorum ſpectantium erigit atque effert ſe. 2 A ſignis invicti roboris, & exercitati ingenii in pugillatu, quod cum Paride & ſtrenuo pugile olim ſe committi conſueverit. 3 Qui utcunque propter Helenam raptam imputetur illi mollities, erat tamen ſtrenuus & fortis: namque expoſitus, propter Hecubæ ſomnium in ſylvis (ſomniaverat enim facem ſe, qua poſtea Troja combureretur, in utero geſtare) & inter paſtores educatus pugilatu claruit, adeoque in ſolemnibus Ludis cum Hectore cæſtuum pugna certans, a fratre agnitus eſt. 4 Sc. *erat*. 5 Anaſtrophe. 6 In ludis funebribus, ad Sigæum ubi conditus erat Hector. Non ſolum enim Priamus Hectori filio juſta perſolvit in Sigæo, ſed etiam ludos in ejuſdem honorem ad ſepulchrum illius inſtituit: quibus Dares Buten vicit. 7 Bellatorum. 8 Sepultus jacet, vel *occubat*, id eſt, occubuit. Enallage temporis. 9 Aliorum. 10 Filium Amyci, qui Neptuni filius, rex Bebryciorum, a Polluce victus cæſuſque, pugil tamen ſtrenuus, ut & Brutes fil. 11 Ingenti. 12 Butes. 13 De gente Bithiniana ortus. 14 Bithiniæ regis. 15 Extollebat, prædicabat. Erat enim filius Amyci: ex quo poſtea Eryx in Sicilia procreatus. 16 Percuſſit. 17 Buten ſeminecem, morienti ſimilem, vel morti proximum. 18 In qua certabant. 19 Tali fama celebratus, tali gloria elatus, quod ſc. Paridis Antagoniſta fuerit, & Buten exercitatiſſimum pugilem ſuperarit. 20 Primus præliaturus. 21 Altum. 22 Viciſſim nunc hoc, nunc illud. 23 Sc. *ea*. 24 Longe exſtendens, ventilans. 25 Inanibus ſc. ad oſtentationem, & ut cæteris terrorem incuteret. 26 Contra hunc. 27 Alter compugil, qui ſecum certet. 28 Congredi cum Darete. 29 Armaturas, quibus illum cædat. 30 Lætus & exultans. 31 Superare arte & virtute pugilum, ſive omnes pugnas detrectare ratus. 32 Al. *palma*. 33 Ingens factus ex hoc innuitur nimium ſc. elatus, neminem ſibi antagoniſtam conſtitui, ac ob id ferocior. 34 Exſpectans, ſive non amplius moratus. 35 Venere. 36 Committere pugnæ, id eſt, mecum in arenam deſcendere. 37 Quis modus eſt ſtandi, id eſt, quamdiu, aut cur hic ſtamus otioſi? 38 Quouſque. Tmeſis. 39 Morari. 40 Abducere taurum. 41 Magno clamore Daretis verbis applaudebant. Metaphora.

Dardanidæ, reddique 1 viro 2 promiſſa jubebant.
3 Hic 4 gravis 5 Entellum dictis 6 caſtigat Aceſtes,
Proximus 7 ut 8 viridante 9 toto conſederat 10 herbæ:
Entelle, 11 heroum quondam fortiſſime 12 fruſtra,
Tantane 13 tam patiens nullo 14 certamine 15 tolli
16 Dona ſines? ubi nunc nobis 17 Deus ille, magiſter
18 Nequidquam memoratus 19 Eryx? ubi 20 fama per omnem
21 Trinacriam, & 22 ſpolia illa tuis 23 pendentia tectis?
24 Ille ſub hæc: 25 Non laudis amor, nec gloria 26 ceſſit
Pulſa metu; ſed 27 enim gelidus 28 tardante ſenecta
29 Sanguis hebet, frigentque 30 effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quoque 31 improbus iſte
Exſultat 32 fidens, ſi nunc foret 33 illa juventa:
Haud equidem 34 pretio inductus 35 pulchroque juvenco
36 Veniſſem: nec dona moror. Sic deinde locutus,
In medium 37 geminos immani pondere 37 cæſtus
Projecit; quibus 38 acer 39 Eryx in prælia 40 ſuetus
41 Ferre manum, duroque 42 intendere brachia tergo.
43 Obſtupuere 44 animi. Tantorum ingentia ſeptem
45 Terga boum plumbo inſuto ferroque 46 rigebant.

1 An-

1 Dareti, quicum nemo congredi auderet. 2 Præmia, quaſi debita. 3 Ex hoc Daretis dicto. 4 Magnæ authoritatis vir, ob majeſtatem regiam. 5 Pugilem præſtantem, ſed ſeniorem. 6 Graviter objurgat. 7 Secundum quod. 8 Vireſcente. 9 In toto. 10 Aggeſto ex herbis. 11 Commemoratione priſtinæ virtutis Entellum ad certamen adhortatur. 12 Si tam patiens ſinas præmia hæc abire, & ſi nunc certamen detrectes inire cum ferociente illo juvene, tantopere ſe præ omnibus efferente. 13 Puſillanimus. 14 Commiſſo. 15 Auferri, abduci. 16 Præmia. 17 Heros divinas laudes in pugillatu conſecutus. 18 Fruſtra nominatus & clarus, ſi nulla ejus in diſciplina relicta eſt peritia. 19 Filius Butæ, modo dicti, & Veneris (aliis, Lycaſtes) frater Æneæ rex Siciliæ, magiſter Entelli. 20 Memorata ſc. A nominis celebritate & ſignis veterum victoriarum exhortatio. 21 Siciliam a tribus promontoriis. 22 Et ubi ſunt illa ſpolia, &c. 23 Ex more & honore athletarum, qui liminibus ſuis ſpolia, devictis antagoniſtis detracta, ſuſpendebant, ut ſe ipſi celebrarent, & alios item ad virtutem excitarent. 24 Entellus reſpondit poſt hæc. 25 Removet a ſe ſuſpicionem ignaviæ & metus: transfertque detrectationis cauſam in ſenilis ætatis tarditatem. 26 Et pectore meo. 27 Certe. 28 Tardum faciente. 29 Id eſt, vigor pigreſcit propter ſenectutem. Metaphora a ferro ad ſanguinem. 30 Omnem fœturam enixæ, id eſt, quæ nullam vim tenuerunt. 31 Improbandus Dares, propter jactantiam. 32 Confidens. 33 Emphaticæ: audacem fortemque ſe fuiſſe indicat. 34 Non præmio, ſed gloria. 35 Quantumvis pulchro. 36 In certamen. 37 Binas & æqualis magnitudinis armaturas manuum. 38 Strenuus. 39 Filius Veneris. A perſonæ dignitate, cæſtuum præſtantiam arguit. 40 Aſſuetus, ſolitus erat. 41 Conferre: Simplex pro compoſito. 42 Innectere ſeu ligare brachia cæſtuum loris ſive zonis e tergore boum. 43 Cum ſtupore admirati ſunt pondus cæſtuum. 44 Spectantium. 45 Tergora. 46 Rigida ſtabant.

1 Ante omnes 2 ſtupet ipſe Dares 3 longeque recuſat:
Magnanimuſque 4 Anchiſiades & pondus & ipſa
Huc illuc 5 vinclorum immenſa volumina 6 verſat.
Tum 7 ſenior tales referebat pectore voces:
8 Quid, ſi quis cæſtus 9 ipſius & Herculis arma
10 Vidiſſet, 11 triſtemque 12 hoc ipſo in litore 13 pugnam?
Hæc 14 germanus Eryx quondam 15 tuus 16 arma gerebat.
Sanguine 17 cernis adhuc ſparſoque infecta 18 cerebro.
19 His magnum 20 Alciden contra 21 ſtetit: his ego 22 ſuetus;
Dum 23 melior vires ſanguis dabat, 24 æmula necdum
Temporibus 25 geminis 26 canebat ſparſa ſenectus.
Sed, ſi 27 noſtra Dares hæc Troius arma recuſat;
Idque pio 28 ſedet Æneæ; 29 probat auctor 30 Aceſtes;
31 Æquemus pugnas. 32 Erycis tibi 33 terga remitto:
Solve metus, & tu 34 Tojanos 35 exue cæſtus.
Hæc 36 fatus, 37 duplicem ex humeris rejecit 38 amictum;
Et magnos membrorum artus, magna oſſa 38 lacertoſque
39 Exuit, atque ingens media 40 conſiſtit 41 arena
Tum 42 ſatus 43 Anchiſa cæſtus 44 pater 45 extulit 46 æquos,



1 Præcipue. 2 Cum ſtupore miratur huiuſmodi cæſtus Erycis. 3 Et valde negat ſe tam gravibus cæſtibus pugnaturum eſſe: 4 Anchiſis filius Æneas. 5 Cæſtuum lora, faſcias, quibus brachia & manus vincirentur. 6 Frequenter vertit & jactat. 7 Entellus, ſenex miles. 8 Sc. *diceret*. 9 Emphatice, a minori ad majus: q. d. Hi cæſtus vobis graves & magni videntur: ſed nihil ad Herculis cæſtus, quibus ille Erycem vicit & occidit. 10 Tum demum fuiſſet, quod obſtupeſceret Dares, reliquique. 11 Cruentam, in qua Eryx occiſus eſt. 12 Quæ hic inter Herculem & Erycem commiſſa eſt. 13 Boum ex Hyſpania ab Hercule actorum unus ex Rhegio Italiæ in Siciliam tranavit: repetebat Hercules: Erycem abnegantem cæſtuum pugna interfecit. 14 Ὁμομήτριος, Butæ fil. ex Venere, vel, Lycaſte potius, nobili ſcorto, quæ ob formam eximiam *Venus* dicta. 15 Apoſtrophe ad Æneam, cujus frater erat Eryx. 16 Cæſtus. 17 Hæc arma. 18 Erycis ab Hercule occiſi. 19 Cæſtibus: ſc. quos recuſat Dares. 20 Herculem, ab Alcæo avo, Amphitrionis patre. 21 Eryx. 22 Ego ſolitus ſum his cæſtibus pugnare tunc. 23 Fortior. Periphraſis eſt virilis & robuſtæ ætatis, qua nervi & robur adhuc vigebant. 24 Ætati virili invidens, vireſque ejus protrudens, viribus priſtinis inimica, contraria. 25 Ambobus. 26 Caneſcebat, cana erat. Periphraſis ſenii. 27 Noſtratia, id eſt, Sicilienſa arma. 28 Placet. Æn. 2. *Et* ſedet *hoc animo*. Æn. 4. *Si mihi non animo fixum immotumque* ſederet. 29 Et approbat. 30 Hujus certaminis, qui inſtigavit. 31 Æquales faciamus cæſtus, ſeu inſtrumenta pugnandi, & paribus armis pugnemus. 32 Quibus Eryx contra Herculem ſteterat, id eſt, Erycis cæſtibus & jure meo cedo, tu tuos, ego meos. æquos induemus. 33 Tergora boum, plumbo & ferro inſuto. 34 Quibus vos Trojani aſſueti eſtis. 35 Abjice, depone. 36 Locutus Entellus. 37 Abollam, quæ duplex veſtis eſt, ut chlamys. 38 Hypermeter verſus. 39 Denudavit. 40 Firmiter ſtat. 41 Sc. *in*. 42 Procreatus. 43 Et Venere. 44 Æneas. 45 In medium tulit. 46 Æqualis ponderis.

Et 1 paribus 2 palmas 3 amborum 4 innexuit armis.
Conſtitit 5 in digitos 6 extemplo arrectus uterque;
7 Brachiaque ad ſuperas 8 interritus extulit auras.
9 Abduxere retro longe capita 10 ardua ab ictu:
Immiſcentque 11 manus manibus. 12 pugnamque 13 laceſſunt:
14 Ille pedum melior 15 motu, fretuſque juventa:
16 Hic membris, & 17 mole valens; ſed tarda 18 trementi
Genua 19 labant: 20 vaſtos quatit 21 æger anhelitus artus:
Multa 22 viri 23 nequidquam inter ſe 24 vulnera jactant,
25 Multa 26 cavo lateri 27 ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, 28 erratque aures & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant ſub 29 vulnere 30 malæ.
Stat gravis Entellus, 31 niſuque immotus eodem,
32 Corpore 33 tela 34 modo, atque oculis 35 vigilantibus 36 exit.
37 Ille, 38 velut celſam oppugnat qui 39 molibus urbem,
Aut 40 montana 41 ſedet circum caſtella 42 ſub armis;
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque 43 pererrat
Arte locum, & variis 44 aſſultibus 45 irritus urget.
46 Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & alte
Extulit: 47 ille ictum venientem 48 a vertice velox
Prævidit, celerique elapſus corpore 49 ceſſit.
Entellus vires 50 in ventum effudit; & 51 ultro

Ipſe

1 Conformibus, æqualibus. 2 Manus & brachia, quibus adnectabantur cæſtus. 3 Daretis & Entelli. 4 Vinxit cæſtibus. 5 Sc. *pedum*, quod tanto facilius & fortius percurrit adverſarium, quanto fuerit corporis proceritate ſublimior. 6 Illico. 7 Ventilat uterque, præluditque. 8 Uterque non territus. 9 Ambo. 10 Erecta & ſublimia. 11 Χεροὶ χεῖρας. 12 Futuram. 13 Irritant, provocant lentius: ſicut tauri immiſcendo cornua cornibus. 14 Dares laceſſit pugnam. Addit enim obiter perſonarum deſcriptiones: Daretis ab agilitate & motu corporis, ætateque juvenili: Entelli vero, a vaſtitate corporis robuſti & ſenectæ. 15 Agilitati in occurſu recurſuque. 16 Entellus laceſſit pugnam. 17 Membrorum mole præſtans. 18 Sc. *ſenio*. 19 Titubant, labanti ſimilia. 20 Magnos. 21 Moleſte editus. 22 Viriliter concertantes. 23 Fruſtra: quia neuter proſterni, nec vinci potuit. 24 Ictus. 25 Vulnera, id eſt, multos ictus. Anaphora. 26 Per latus brachiis detectum. 27 Alios poſt alios ictus ingerunt. 28 Vagatur, incerte percutiendo. 29 Ictu. 30 Maxillæ. 31 Conatu, ſive agitatione membrorum. 32 Corporis declinatione ictus eludit: & ab ictus linea ſubducit: adeoque exit. 33 Ictus cæſtus Daretis, longe venientes, quia gravius lædunt. 34 Solummodo. 35 Proſpicientibus. Curam attentiſſimam in avertendis declinandiſque ictibus innuit. 36 Vitat, declinat, effugit. 37 Dares. 38 Sicut is. 39 Magnis machinis. 40 In montibus ſita. 41 Circumſidet, obſidet. 42 Is armis. 43 Circumvagantur artificioſe. 44 Oppugnationibus. 45 Fruſtratus a primo conatu, operamque ludens Dares. 46 Inſurgens (ut deſuper incutiat) attollit dextram ictum graviorem minatus. 47 Dares, qui Entelli geſtus notat. 48 Deſuper. 49 Locum dedit dextræ, ita ut non pertingeretur. 50 Quia nihil obſtaculi invenit. Proverbiali forma ſignificat Entellum aberrare a corpore Daretis. 51 A nemine alio impulſus.

Ipſe gravis, graviterque ad terram 1 pondere vaſto!
Concedit: ut 2 quondam 3 cava concidit aut 4 Erymantho,
Aut 5 Ida in magna 6 radicibus eruta pinus.
Conſurgunt 7 ſtudiis Teucri, & 8 Trinacria pubes:
9 It clamor 10 cœlo, primuſque accurrit Aceſtes,
11 Æquævumque ab humo 12 miſerans 13 attollit amicum.
At non tardatus caſu neque territus 14 heros,
15 Acrior ad pugnam redit, ac 16 vim ſuſcitat ira.
Tum pudor 17 incendit vires, & 18 conſcia virtus:
19 Præcipitemque Daren 20 ardens agit 21 æquore toto
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc 22 ille ſiniſtra.
23 Nec mora, nec 24 requies. Quam multa grandine 25 nimbi
Culminibus crepitant; 26 ſic denſis ictibus 27 heros
28 Creber utraque manu pulſat verſatque Dareta.
29 Tum pater Æneas, procedere 30 longius 31 iras,
Et ſævire animis Entellum haud 32 paſſus acerbis;
Sed finem 33 impoſuit pugnæ, 34 feſſumque Dareta
Eripuit, 35 mulcens dictis, ac talia fatur:
Infelix! quæ tanta 36 animum dementia 37 cepit?
38 Non vires 39 alias, converſaque numina ſentis?
40 Cede Deo. Dixitque & prælia 41 voce diremit.



1 Corpore valde magno. 2 Aliquando. 3 Vetuſtate, carie & annis exeſa atque excavata, annoſa. 4 Nemoroſo Arcadiæ monte, in quo Hercules aprum prodigioſæ magnitudinis, omnia circumcirca vaſtantem interfecit: qui & inde *Erymantius aper* dictus fuit. Species pro genere, ut & in *Ida*. 5 Phrygiæ monte: ut & Cretæ altero cognomine. 6 A radice evulſa. 7 Studioſis officiis, favoribus & commiſeratione Entelli. 8 Sicilienſis juventus. 9 Diffunditur. 10 Ad cœlum uſque. Hyperbolice. 11 Æqualis ævi. 12 Caſum ejus deplorans. 13 Idque ex æqua pugillatus lege, ut caſu collapſus elevetur: alioqui caſui non virtuti ceſſerit victoria. 14 Vir magnanimus & Heroica virtute præditus Entellus. 15 Quam prius fuerat. 16 Robur. Unde Peripatetici iram *fortitudinis cotem* eſſe dixerunt. 17 Auget. 18 Quam ſibi ineſſe notat; ſciebat enim ſe contra Dareta ſtare poſſe. 19 Precipitanter fugientem. 20 Ita excandeſcens. 21 Per totam planitiem. 22 Quem juventa ſuperbum fecerat: ille, qui pedum melior fuerat motu, ſic cedebat Entello, ut inſequentis ſenis ictus vitare non poſſet. 23 Fit in Entello. 24 In Darete. aut in utroque. 25 Nubes grandinoſæ per tecta crepitum edunt, dum grando decidit. 26 Tam. 27 Entellus. 28 Crebro. 29 Cum neuter pugilum in arenam deſcenderit injuriam internecina pugna ulturus: ſed laude & præmio invitatus: numerario licet prælium derimere, atque alter utrum ſubtrahere. 30 Ad gravius malum. 31 Entelli. 32 Eſt. 33 Dato ſigno. 34 Curſu & ictibus cæſtuum. 35 Mitigans & conſolans verbis conſolatoriis. 36 Tuum, 37 Invaſit? 38 An non advertit ab illo ſtare vires pluſquam mortales, pugnæ fortunam & Deos? cede itaque tempori, fortunæ, Deo. Mulcet Dareta Æneas, in Deos mutatus, converſaque numina iniquum quaſi pugnæ exitum conferens, ut l. 2. Æneam Venus: *Verum inclementia Divum has evertit opes*. 39 Quam humanas, aut Entelli. 40 Da locum numini, quod nunc in Entello eſt. 41 Sermone ſuo dirupit.

Aſt 1 illum fidi 2 æquales, genua 3 ægra trahentem,
4 Jactantemque 5 utroque caput, 6 craſſumque cruorem
Ore 7 rejectantem, miſtoſque in ſanguine dentes,
Ducunt 8 ad naves; galeamque, enſemque 9 vocati
Accipiunt: 10 palmam Entello 11 tautumque relinquunt,
Hic 12 victor, ſuperans animis, tauroque ſuperbus:
13 Nate Dea, voſque hæc, inquit 14 cognoſcite, Teucri,
Eſt mihi quæ 15 fuerint juvenili in corpore vires:
16 Et qua ſervetis 17 revocatum a morte Dareta.
18 Dixit & 19 adverſi contra ſtetit ora juvenci,
20 Qui 21 domum aſtabat pugnæ: 22 duroſque reducta
23 Libravit dextra media inter 24 cornua 25 cæſtus
26 Arduus, 27 eſtractoque 28 illiſit in oſſa cerebro.
Sternitur, 29 exanimiſque tremens procumbit 30 humi bos.
31 Ille 32 ſuper tales effudit pectore 33 voces:
34 Hanc tibi, Eryx, meliorē 35 animā 36 pro morte 37 Daretis
Perſolvo: 38 hic victor cæſtus artemque 39 repono.
40 Protinus Æneas 41 celeri certare ſagitta
42 Invitat, 43 qui forte velint; & præmia ponit:
44 Ingentique manu malum de nave Sereſti

Erī.

1 Dareta. 2 Coævi ejus. 3 Saucia & defatigata. 4 Præ dolore. 5 In utramque partem modo in dextram, modo in ſiniſtram, mortuo ſimilis ἐτέρωσε. 6 Spiſſum, concretum. 7 Evomentem. 8 Extra conſpectum populi. 9 Ab Ænea, ad recipienda ſolatia victo. Neque enim per verecundiam Daretis victi ſponte erant poſtulaturi. Macrob. 4. Sat. 1. c. & tamen luculentiore munere auctus eſt victus quam victor, quippe ſibi virtus pulcherrima merces, ſibi vel indotatæ pretium. 10 Victoriam, commune omnium certaminum præmium, utcumque nulla mentio ejus prius facta ſit. 11 Alluſum ad Rom. morem, immolandi bovis poſt certamina. 12 Entellus exſultans ſpiritus ferocia, ex victoria. 13 O Ænea. 14 Obſervato ſenum decreto, quibus res ſuas geſtas prædicare conceditur. Unde Horatius de ſenibus ſic canit: *Difficilis, querulus, laudator temporis acti. Se puero, cenſor, caſtigatorque minorum.* 15 Amplificatio Majoris a Minori. 16 Cognoſcite, quod Dareta occidere potuiſſem, ſi voluiſſem. 17 Æneæ beneficio jam cædi ſubtractum. 18 Entellus. 19 Ex adverſo ſtantis. 20 Juvencus. 21 Præmium victori. Per appoſitionem. 22 Plumbo oppletos. 23 Librando incuſſit, quaſi collimans ne ictus falleret, ſed certus foret. 24 Juvenci. 25 Cæſtum. Enallage numeri. 26 Entellus ingens. 27 Effractis oſſibus, illiſit cæſtum in cerebrum. Hypallage. 28 Illidendo intruſit cæſtum. 29 Mortuus. 30 Super humum. 31 Entellus. 32 Super cæſum Eryci taurum. 33 Verba dedicativa. 34 Taurum, gratiorem Eryci magiſtro & meo Heroi hoſtiam futuram, quam ſi humanum libarem ſanguinem. Alluſum ſimul ad ſuccidaneam, ſicubi prior non litaret hoſtia. 35 Bovis. 36 Loco mortis. 37 Quia ſuffeciſti vires, ut Dareta occidere potuiſſem. 38 Ad poſtem Herculis. 39 Sepono, colloco. Gladiatores, nec non artifices alii, ſi ætate graves, vulneribus invalidi, conſilio artem improbantes victoriis ſaturi, aut alia de cauſa valedicerent arti ſuæ, tamquam emeriti & rude donati, artis ſuæ inſtrumenta Deo alicui, ad templi parietem ſuſpenſa, conſecrabant. 40 Statim, peracto cæſtuali certamine. 41 Celeriter emittenda. 42 Eos. 43 Contendere. 44 Magna ſuorum multitudine.

Erigit ; & 1 volucrem 2 trajecto in fune columbam ,
3 Quo tendant ferrum , malo ſuſpendit ab alto .
4 Convenere viri , 5 dejectamque 6 ærea 7 ſortem
Accepit 8 galea ; & primus clamore 9 ſecundo
10 Hyrtacidæ ante omnes 11 exit locus Hyppocoontis :
12 Quem 13 modo navali 14 Mneſtheus certamine 15 victor
Conſequitur , viridi Mneſtheus evinctus 16 oliva .
Tertius 17 Eurytion , tuus , o 18 clariſſime frater ,
19 Pādare: 20 qui 21 quōdam, juſſus 22 cōfundere 23 fœdus,
In medios 24 telum torſiſti primus Achivos .
25 Extremus , 26 galeaque ima 27 ſubſedit 25 Aceſtes ;
Auſus & 28 ipſe manu juvenum tentare 29 laborem .
30 Tum validis 31 flexos 32 incurvant viribus arcus
33 Pro ſe quiſque 34 viri, & 35 depromunt tela 36 pharetris.
37 Primaque per cœlum 38 nervo ſtridente ſagitta
39 Hyrtacidæ juvenis 40 volucres 41 diverberat auras :
Et venit, 42 adverſique infigitur arbore mali .
43 Intremuit 44 malus , timuitque 45 exterrita pennis
46 Ales , & ingenti ſonuerunt 47 omnia 48 plauſu .
49 Poſt acer Mneſtheus 50 adducto conſtitit arcu ,
51 Alta 52 petens : pariterque oculos telumque 53 tetendit.



1 Velocem . 2 Per foramen, quod erat in ſummitate mali. 3 Ad quam columbam dirigant ſagittam. 4 Ad ſortes faciendas , ut ſcirent quo ordine ſagittas emittant . 5 Deorſum in fundum ejus jactam . 6 Ex ære facta . 7 Singulorum . 8 Poſitæ in galea ſortes erant, cum nominibus ſagittariorum . 9 Subſequenti aut favorabili . 10 De genere Hyrtaci . 11 Exeundo fit . 12 Hippocoonta . 13 Paulo ante . 14 Sors aut locus Mneſthei exſilit e galea . 15 Duorum . 16 Olea , nuperæ victoriæ ſigno . 17 Conſequitur . 18 Trojanorum . Nam ob virtutem pro Deo habitus eſt . 19 Fuit hic Lycaonis filius qui emiſſa ſagitta vulneravit Menelaum congreſſum Paridi . 20 Qui juſſu Minervæ in certamine Menelai & Paridis ſagitta miſſa fœdera certaminis diſturbaſti : Il. 4. 21 Aliquando , in primo aggreſſu Græcorum 22 Violare . 23 Ictum ſc. inter Græcos & Trojanos . 24 Sagittam . 25 Sors Aceſtæ regis ultimo exitura . 26 In infima parte galeæ , in quam ſortes conjecerant . 27 In fundo inhæſit . Neque enim neceſſe erat ſortem Aceſtis educi , qui ultimus erat . 28 Quamvis eſſet ſenior . 29 Exercitium laborioſum , id eſt, certamen ſagittariorum, quod ſolis juvenibus relinqui oportet . 30 Poſt quam ſortiti erant loca. 31 Incurvos flectunt. Hypallage, flectendo incurvans: vel *flexos*, id eſt flexibiles . 32 Intendunt. 33 Pro virili ſua. 34 Ad virtutem & vim , non ad ſexum reſpicit . 35 Eximunt . 36 Thecis ſuis . 37 Ordine certamen ſagittis avem petentium aggreditur . 38 Arcu nervato, id eſt, nervis munito. 39 Hippocoontis . 40 Velociter cedentes . 41 Fruſtra emittitur : cum nec funem , nec columbam tangeret , quamvis malo infixa fuerit . 42 Oppoſiti , & ex adverſo erecti . 43 Ab effectu violentiam jactus arguit . 44 Arbor , quæ in navi velum ferre ſolet . 45 Terrorem ſignificans concuſſione alarum . 46 Columba . 47 Loca . 48 Clamore populi , putanti columbam eſſe percuſſam . 49 Poſtea , id eſt , ſecundo loco . 50 Hypotypoſis collimantis ſagittam ſuam in columbam . 51 Locum columbæ . 52 Oculis & telo . 53 Direxit .

Aſt ipſam 1 miſerandus 2 avem contingere 3 ferro
Non valuit: nodos & 4 vincula linea rupit,
Queis 5 innexa pedem malo pendebat ab alto.
6 Illa 7 notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum 8 rapidus jamdudum arcu 9 contenta parato
Tela tenens, 10 fratrem Eurytion 11 in vota vocavit:
Jam 12 vacuo lætam cœlo 13 ſpeculatus; & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit 14 exanimis, 15 vitamque reliquit in aſtris
16 Aeriis, 17 fixamque refert delapſam ſagittam.
18 Amiſſa ſolus 19 palma 20 ſuperabat Aceſtes:
Qui tamen 21 aerias telum contorſit in auras,
Oſtentans artem pariter, 22 arcumque ſonantem.
23 Hic 24 oculis 25 ſubito 26 objicitur magnoque futurum
27 Augurio 28 monſtrum. Docuit poſt 29 exitus 30 ingens:
31 Seraque 32 terrifici cecinerunt omnia vates.
Namque volans 33 liquidis in nubibus arſit 34 arundo,
Signavitque 35 viam 36 flammis, tenueſque 37 receſſit
Conſumpta in ventos: 38 cœlo 39 ceu ſæpe refixa
Tranſcurrunt, 40 crinemque volantia ſidera ducunt.
41 Attonitis hæſere animis, Superoſque 42 precati

1 Tri-

1 Miſeratione dignus, quod a propoſita meta aberraret, & victoria careret. 2 Columbam. 3 Teli. 4 Funem, cui alligata erat avis. 4 Habens pedem innexum. 6 Avis diſſoluta. 7 Inventos 8 Celer. 9 Tenens tela parata in arcu contento, id eſt, intento ad ejaculandum. Hypallage. 10 Pandarum, qui in vivis peritiſſimus ſagittandi, a Lyciis pro Heroe colebatur. 1 hujus itaque divinam quaſi opem invocat. 11 Ad ſuſcipienda vota. 12 In aperto & patenti aere. 13 Poſtquam conſpexerat. 14 Mortua & ſine anima. 15 Cum Stellis ac aſtris aves rite immolentur, laudat Macrobius Sat. l. 3 c. 8. Poetæ ſcientiam & judicium, qui volucrum in ſtellis animam reliquiſſe dixerit. 16 Altis. 17 In ſe, id eſt, in corpore ſuo. 18 Quia Eurytion meruerat. 19 Victoria. Signum Victoriæ pro ſignato. Metonym. 20 Supererat, qui nondum ſagittaverat. Cic. *Deque eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificare volunt*. 21 Sublimes. 22 Per artificioſam emiſſionem teli, in quo ſumma ſagittandi ars conſiſtit. 23 Tum. 24 Spectantium. 25 Repente ortum, 26 Ex occaſione conjecti teli in vacuas auras, tranſit ad objecti prodigii narrationem. 27 Prodigio. 28 Portentum inſolitum, aliquid futurum monſtrans. Eſt enim *monſtrum* a *monſtrando* dictum, quod ſc. aliquid ante eventurum *monſtret*, ac omne id, quod contra rerum naturam ſit, aut naſcitur ſignificat. 29 Claſſis incenſa, quod poſtea ex hac ſagitta accenſa ſignificari, ſero intellexerunt, agnoveruntque vates. 30 Ingentis rei: quando naves per Irim, a Junone miſſam, incenſæ ſunt. 31 Sero credita, vel futura, ac poſtea eventura. 32 Terrorem incutientes. 33 In liquido aere. 34 Sagitta Aceſtis arundinea. Materia pro materiato. Solebant enim ex arundine præſtantiſſimæ ſagittæ fieri. 35 Qua ferebatur. 36 Flammeo tractu claritate flammarum: ut 2. l. *Signanteque vias*: in eadem re. 37 Evanuit. 38 Ex vulgi, putantis revulſas e cœlo ſtellas cadere, opinione de meteoro ſtellæ cadentis, *Quæ ſi non occidit, potuit cecidiſſe videri*. 39 Quemadmodum impreſſiones, ſeu exhalationes, quæ a vulgo creduntur eſſe ſidera, diſſolutæ a firmamento tranſcurrunt ſæpe per aerē. 40 Caudam incenſam, in formam capillorum. 41 Suſpenſi erant. 42 Sunt,

1 Trinacrii, Teucrique viri: 2 nec 3 maximus omen
4 Abnuit Æneas; ſed 5 lætum amplexus Aceſten
Muneribus 6 cumulat magnis, ac talia fatur:
7 Sume, pater: nam te voluit 8 rex magnus 9 Olympi
Talibus 10 auſpiciis 11 exſortem ducere 11 honorem.
12 Ipſius 13 Anchiſæ longævi hoc munus habebis:
14 Cratera impreſſum ſignis: 15 quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere 16 Ciſſeus
17 Ferre ſui dederat 18 monimentum & pignus amoris.
Sic fatus 19 cingit 20 viridanti tempora 21 lauro:
Et 22 primum ante omnes victorem 23 appellat Aceſten.
Nec bonus Eurytion 24 prælato invidit honori;
Quamvis 25 ſolus avem 26 cœlo dejecit ab alto.
27 Proximus ingreditur 28 donis, qui 29 vincula rupit:
30 Extremus, 31 volucri qui 32 fixit 33 arundine malum.
34 At pater Æneas, nondum 35 certamine 36 miſſo,
37 Cuſtodem ad ſeſe comitemque 38 impubis 39 Iuli
40 Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem:
41 Vade age, &, Aſcanio, ſi jam puerile paratum
42 Agmen habet ſecum, 43 curſuſque inſtruxit equorum,
44 Ducat 45 avo 46 turmas, & ſeſe oſtendat in armis,

O 6 1 Dic,

1 Siculi. 2 Nec pro diro omine abhorruit, ſed lætum interpretabatur. 3 Maximi animi. 4 Imo ſuſcepit. 5 Quia putavit boni exitus indicium eſſe 6 Auget eum, largiterque donat. 7 Ultro quaſi tuum cape. Contra vatum prædictiones fingit omen ad Aceſten pertinere, & illud ſuo arbitrio interpretatur. 8 Iupiter. 9 Cœli. 10 Portentis & ſignis bonis, ſuadentibus aliquid fieri, ſc. prodigio ardentis ſagittæ. 11 Præmium, extra ſortis & pacti ordinem, ampliſſimum: cui & pretium ponit a prioribus dominis & artificio, vel *exſortem*, id eſt, te exortem, id eſt, qui privatus es ſorte. *Conſors* vero, eſt ejuſdem ſortis. 12 Quod fuit ipſius, &c. 13 Laus poculi, a perſonæ qualitate. 14 Poculum, cui imagines inſculpæ ſunt. 15 Cratera. 16 Pater Hecubæ, rex Thraciæ. 17 Aſportare. 18 In memoriam ſui, quod Anchiſen illius admoneret. 19 Quoniam victorem in hoc certamine Aceſtem declaraturus eſt. 20 Viridi, perpetuo virenti, quod illi arbori nunquam decidant folia. 21 Alludit ad Pythia, in quibus victor corona laurea coronabatur. 22 Primo. 23 Præconis voce pronunciat, declarat. 24 Prælato Aceſti honorem. 25 Et ſic primum illi præmium deberetur. 26 Aere. 27 Proxime Eurytiona, donis inſignis gloriabundus incedit Mneſtheus. 28 ad dona. 26 Funem diverberavit. 30 Ingreditur donis. 31 Hippocoon Hyrtacide. 32 Confixit. 33 Sagitta arundinea. Metonymia. 34 Tranſitio ad puerorum ludum. 35 Cœtu certare volentium. 36 Dimiſſo Simplex pro compoſito. 37 Pœdagogum, rectorem. 38 Adhuc impuberis. Innuit ad pubertatem uſque ſub tutela & imperio pœdagogorum pueros olim fuiſſe: deinde ſui juris fieri ſolitos. 39 Aſcanii, filii Æneæ. 40 Epyti filium, Periphantem. Patronymicum. 41 Ito Mandat Epytidi, ut ſuo juſſu Aſcanius puerorum agmen inſtructum in circum ſecum producat. 42 Multitudinem militum: ab *agendo* dictum, quod perinde, ut labentis aquæ curſus agatur. 43 Et inſtruxit equos ad curſum. 44 Sc. *ut*. 45 In honorem avi ſui paterni Anchiſæ, in ipſius ſc. parentalibus, ludiſque funebribus. 46 Juvenes turmatim equitantes ad præludia belli. *Turma* equitum proprie eſt, & 32. equites complectitur: cui qui præerat, *Decurio* dicebatur.

1 Dic, ait. Ipſe omnem 2 longo 3 decedere circo
4 Infuſum populum, & campos jubet eſſe 5 patentes.
6 Incedunt 7 pueri, pariterque 8 ante ora parentum
9 Frænatis 10 lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata 11 fremit Trojæque juventus,
12 Omnibus in morem tonſa 13 coma preſſa corona
14 Cornea bina ferunt præfixa haſtilia ferro:
15 Pars 16 læves humero pharetras: 17 & 18 pectore ſummo
19 Flexilis 20 obtorti 21 per collum 22 it circulus auri.
22 Tres equitum numero 23 turmæ, ternique 24 vagantur
25 Ductores: pueri 26 biſſeni 27 quemque ſecuti
28 Agmine partito fulgent, paribuſque 29 magiſtris.
30 Una 31 acies juvenum, ducit quam parvus 32 ovantem
(Nomen 33 avi referens) Priamus; tua 34 clara, 35 Polite,
Progenies, 36 auctura Italos: 37 quem 38 Thracius albis
Portat equus 39 bicolor maculis; 40 veſtigia primi
Alba 41 pedis, frontemque oſtentans 42 arduus albam.
43 Alter Atys, 44 genus 45 unde Atii 46 duxere Latini,
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
47 Extremus, formaque ante omne pulcher Iulus
48 Sidonio eſt invectus equo: quem 49 candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris:

1 Cæ

1 Al. *Sic ait*, ſc. Æneas. 2 Ita ut longus ſit futurus circus ad equitationem futuram. 3 Al. *diſcedere*. 4 In circum. 5 Equitationi, & equorum curſui. 6 Ornate intrant campum. 7 Quos Aſcanius inſtruxerat. 8 In conſpectu. 9 Ut eos frænis coerceant. 10 Armis ſplendeſcentibus. 11 Applauſu ac favore proſequitur pueros in equis procedentes in circum. 12 Omnibus in morem unum ac eundem conatu premebat galea, quam cinxit tonſa corona: vel inſignivit criſta in ſpeciem coronæ tonſæ. Namque in ſeq. *Aſcanius galeam ante pedes projecit inanem, Qua ludo indutus belli ſimulacra ciebat*. 13 Sc. *erat*. 14 E corno, ligno duriſſimo, facta. *Et bona bello Cornus*. Georg. 2. 15 Sc. *ferunt*. 16 Lævigatas 17 Dependet. 18 Pectoris & colli confinio. 19 Flexibilis, id eſt, torquis aureus. 20 Ex auro obtorto. 21 Quia circuit collum, & deſcendit in pectus. 22 Alluſum volunt ad tres centurias a Romulo inſtitutas, Rhamnenſium, a Romulo, Tatienſium, a T. Tatio, Sabinorum rege, Lucerum, a Lucumone. 26 Sc. *erant*. Turma proprie eſt equitum, ut paulo ante diximus. 24 Circum turmas nunc hos, nunc illos inſtruendo. 25 Decuriones. 26 Duodecim. 27 Ductorum. 28 Ita ut diſcretio ſit inter agmina & turmas. 29 Cum reſpectu ad *magiſtros equitum Rom.* 30 Acierum a ducibus, qui præerant, diviſio. 31 Sc. *erat*. 32 Lætam & quaſi triumphantem. 33 Avi ſui paterni. 34 Inclyta. 35 Apoſtrophe ad Politen, Priami filium; quem Poeta Æn. 2. oſtendit in patris conſpectu a Pyrrho fuiſſe interfectum. 36 Quia Politorium ab eo conditum eſt, ac de patris Politis nomine ſic appellatum. 37 Priamum juniorem. 38 De Turni equo in 9. *maculis quem Thracius albis Portat equus*. 39 Duorum colorum, 40 Sc. *erant*, id eſt, habuit anteriores pedes albos. 41 Equi. 42 Erecta cervice. 43 Secundus ductor erat. 44 Hoc in gratiam Auguſti, & familiæ maternæ Atiæ, equa erat Atia Auguſti mater. 45 a qua Ati. 46 Denominavere. 47 Ordine. 48 Sidone nato, quem Dido l. cum ex Tyro & Sidone adduxerat. Aſcanioque donarat. 49 Pulchra.

1 Cætera Trinacriis 2 pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.
Excipiunt 3 plauſu 4 pavidos, gaudentque 5 tuentes
Dardanidæ; 6 veterumque agnoſcunt 7 ora 6 parentum.
8 Poſtquam 9 omnem 10 læti 9 conſeſſum oculoſque 11 ſuorū
12 Luſtravere in equis; ſignum clamore 13 paratis
Epytides 14 longe dedit, 15 inſonuitque flagello.
16 Olli diſcurrere pares, atque agmina 17 terni
18 Diductis ſolvere choris, rurſuſque 19 vocati
Convertere 20 vias, 21 infeſtaque tela tulere,
Inde alios 22 ineunt curſus alioſque recurſus
23 Adverſis ſpatiis 24 alternoſque orbibus orbes
Impediunt, 25 pugnæque cient 26 ſimulacra ſub armis:
Et 26 nunc terga 28 fugæ nudant; nunc ſpicula vertunt
29 Infenſi: 30 facta pariter nunc 30 pace feruntur.
Ut quondam 31 Creta fertur 32 Labyrinthus in 33 alta,
Parietibus 34 textum 35 cæcis iter, ancipitemque
36 Mille viis habuiſſe 37 dolum, 38 qua 39 ſigna ſequendi
Falleret 40 indeprenſus, & irremeabilis error.
41 Haud aliter Teucrum nati 42 veſtigia curſu.

Im-

1 Cæteri pueri vehebantur Siculis equis: ex equili ſenioris Aceſtæ. 2 Juventus. Meronymia: nam ſignum pro re ſignificata ponitur. 3 Cum plauſu. 4 Hinc inde obequitantes: ut de equitibus Æn. 4. *Dum trepidant alæ*. Et de apibus. 4. Georg. *Dū trepidæ inter ſe coeunt penniſque coruſcant*. Alii exponunt, gloriæ cupiditate ſollicitos, aut per ætatem meticuloſos. 5 Intuentes, inſpicientes eos. Simplex pro compoſito 6 Avorum, priſcorum Trojanorum, quos ore referunt. 7 Effigies, vultus. Sinecdoche. 8 Docet quomodo pueri equitatum exercuerint. 9 Omnes circumſidentes. 10 Pueri, ſic inſtructi, hilares ſpe victoriæ, aut propter exercitationem. 11 Majorum. 12 Circumierunt. 13 Ad excurſum. 14 Procul. 15 Sonitum dedit. 16 Tunc illi ſigno dato, in diverſas partes excurſus ſuos fecerunt, pares numero atque diſtantia. 17 Ductores. 18 Segregaverunt agmina ſua aciebus, in formam chori prius diſpoſitis, in diverſa ductis, & ſeparatim in aciem collocatis. 19 Signo ſive ictu flagelli, id eſt, virgæ in morem flagelli ſonantis. 20 Excurſus ſuos, unde exierant, redeuntes. 21 Haſtilia ſua tanquam vim illatura obſtantibus. 22 Inceptant. 23 Ex adverſo ſumptis, ita ut ſibi invicem obviarent. 24 Et implicant circuitus ſuos alternatim factos orbibus ternis. 25 Veræ gerendæ. 26 Prælium fingunt, ac ſpecimen belli præbent. Sic infra: *Aſcanius galeam ante pedes projecit inanem. Qua ludo indutus belli* ſimulacra ciebat. 27 Aliquando. 28 Ad fugam, vel tanquam fugerent, nudata præbent. 29 Tanquam velint vim inferre. 30 Ac ſi pacem fecerint. 31 In Creta Inſula. Theſeus devicto Minotauro redux, inſtituit ſaltationem ad ſpeciem Labyrinthi erroribus flexuoſi. neque enim Labyrinthus fabula eſt, ſed etiam nunc exſtat & in Cræta viſitur. 32 Domus a Dædalo variis circuitibus, ut exitus inveniri non poſſet, ædificata. 33 Sublimi. 34 Contextum. 35 Inextricabilibus, & inter quos exitus inveniri nequeunt. 36 Propter multas vias. Numerus certus pro incerto. 37 Errorem vel ambages & anfractus, qui in errorem inducunt. 38 Qua re aut ratione. 39 Falſa ſigna ſequenti exitum daret. 40 Difficulter comprehenſibilis. 41 Eodem modo applicatio ſimilitudinis. 42 Mutua ſc.

1 Impediunt, 2 texuntque fugas & prælia 3 ludo,
4 Delphinum ſimiles, qui per maria humida 5 nando
6 Carpathium 7 Libycumque 8 ſecant, luduntque per undas.
9 Hunc morem, hos curſus, atque hæc 10 certamina primus
Aſcanius, longam muris cum cingeret Albam,
11 Rettulit, & 12 priſcos docuit 13 celebrare Latinos:
14 Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troja pubes,
Albani 15 docuere 16 ſuos: 17 hinc maxima porro
Accepit Roma, & 18 patrium ſervavit honorem:
19 Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.
20 Hac celebrata 20 tenus 21 ſancto 22 certamina 23 patri.
24 Hic primum Fortuna 25 fidem 26 mutata 27 novavit.
Dum variis 28 tumulo 29 referunt 30 ſolemnia ludis,
31 Irim de cœlo miſit 32 Saturnia Juno
33 Iliacam ad claſſem, 34 ventoſque 35 adſpirat eunti.
Multa movens, 36 nec dum antiquum ſaturata 37 dolorem.
38 Illa 39 viam celerans per 40 mille coloribus arcum,
41 Nulli viſa, 42 cito 43 decurrit tramite virgo.
44 Conſpicit ingentem 45 concurſum, & litora 46 luſtrans;
47 Deſertoſque videt portus, 48 claſſemque relictam.

At

1 Implicant. 2 Et implicant veſtigia fugientium ſimilia. 3 Ludendo, id eſt, faciunt præludia & ſimulacra ludorum. 4 Delphinorum Delphini enim mille gyros faciunt nando. 5 Natando. 6 Sc. *mare*: quod a Carphato, inſula inter Ægyptum & Rhodum ſita, nomen habet. 7 Mare Africum. 8 Dividunt. 9 Excurrendi equis. 10 Simulacra certaminum. 11 Renovavit. 12 Veteres, qui ea loca tenuerant, ubi Alba poſtea fuit condita, multo ante Romam conditam. 13 Hunc morem. 14 Eo modo, quo ipſe Aſcanius, & pubes Trojana eo docti ſunt. 15 Hunc morem. 16 Liberos, incolas. 17 Ex Alba, vel ab Albanis acceperunt longe poſt Romani. 18 A progenitoribus inſtitutum. 19 Et dicitur nunc nomine Trojæ, & pueri, ſic ludentes Trojanum agmen dicitur (per Zeugma cum priori genere convenit) quia talis ludus a Trojanis inſtitutus eſt & denominatus. 20 Hactenus, hucuſque. Tmeſis. Epilogus certaminum anniverſariorum ad Anchiſæ tumulum. 21 In Deos relato. 22 Sc. *ſunt*. 23 Anchiſæ. 24 In celebratione hujus ludi. 25 Fidelitatem, quam Trojanis toties afflictis, ſervare decuit. 26 A gaudio in triſte infortunium. Sequitur enim Palinuri mors. 27 Mutavit. 28 Ad tumulum Anchiſæ. 29 Trojani. 30 Anniverſaria ſacra. 31 Nunciam Junonis, & Jovis l. 3. & 9 quod pluviam præſagiat, quæ in aere gignitur, cui præſidet Juno. 32 Saturni filia, Trojanis inimica. 33 Trojanam. 34 Ut celerius deſcendat. 35 Afflat deſcendenti. 36 Nondum ſaturata pœnis, quas dolor ejus jam ſumpſerat. 37 Dolore, quem de injuria Trojanorum ſibi illata acceperat. 38 Ut arcus via ſit & vehiculum, Iris numen quod deſcendit. 39 Celeriter per arcem abiens 40 Habentem mille colores. 41 Non viſa ab ullo, ſive, quod Dea introducatur: qua ſpecie mortalibus conſpicua non fuit; ſive, quod per celeritatem a nemine viſa fuerit. 42 Celeriter tranſcurſo. 43 Deorſum currit. 44 Poſtquam deſcenderat. 45 Trojanorum ac Siculorum ad tumulum Anchiſæ, qui haud procul a litore aberat. 46 Circumſpicit. 47 A nautis, & reliquis Trojanis; qui ſimul omnes, relicta claſſe, ad ludos ſolemnes Anchiſæ confluxerant. 48 Æneæ.

At 1 procul in 2 ſola 3 ſecretæ Troades 4 acta
5 Amiſſum Anchiſen flebant, cunctæque profundum
6 Pontum aſpectabant flentes. Heu! tot vada 7 feſſis,
Et tantum ſupereſſe maris! 8 Vox omnibus una.
9 Urbem orant: 10 tædet 11 pelagi perferre laborem.
Ergo 12 inter medias ſeſe, 13 haud ignara nocendi,
Conjicit, & faciemque Deæ veſtemque 14 reponit.
15 Fit Beroe, 16 Tmarii conjux 17 longæva Dorycli:
Cui genus, & 18 quondam 19 nomen, 20 natique fuiſſent:
Ac 21 ſic 22 Dardanidum mediam ſe 23 matribus infert;
24 O miſeræ, quas non 25 manus, 26 inquit, Achaica 27 bello
Traxerit ad lethum 28 patriæ ſub mœnibus! o 29 gens
Infelix! cui te 30 exitio fortuna reſervat?
31 Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas,
Cum 32 freta, cum terras omnes, tot 33 inoſpita ſaxa,
34 Sideraque emenſæ 35 ferimur: dum per mare 36 magnum
Italiam ſequimur 37 fugientem, & volvimur 38 undis,
Hic 39 Erycis fines fraterni, atque 40 hoſpes 41 Aceſtes,
Quis prohibet 42 muros jacere, & dare civibus urbem?

O a

1 A viris. 2 Deſerta a viris ludos ſolemnes alibi celebrantibus. Ter. *Venit meditatus alicunde e ſolo loco*. 3 Separatæ. 4 Litore, ἀκτῆ *In acta cum mulierculis jacebat ebrius*. Cic. Ver. 5 Per mortem. 6 Mare. Species pro genere. 7 Longa navigatione. 8 Omnes idem pariter conquerebantur, tamdiu ſc. ſe terra marique jactari, nec quietem habere poſſe. 9 In qua maneant. 10 Eas. 11 Navigationis per pelagus. 12 In medium illarum. 13 Iris fraudum peritiſſima. 14 Deponit, ut ſc. aliam faciem & veſtitum accipiat. 15 Apparet. 16 *Tmarii* e *Tmaro*, monte Epiri, ubi benigne excepti ab Heleno Troes; Probabiliuſque eſt hic contracta matrimonia, quam in Thracia, a quo litore avaro feſtini ſe expediebant. 17 Grandæva, annoſa. 18 Aliquando. 19 Familiæ. 20 Liberti, ab eo denominati. 21 Facta Beroe, id eſt, ſumpta facie habituque Beroes. 22 Dardanidarum. 23 Inter matres. 24 Exhortatoria Iridis ſub Beroes perſona oratio, ad inducendum ſc. mulieres Trojanas, ut naves incendant. 25 Græcorum exercitus ad Trojam oppugnandam miſſus. 26 Iris. 27 Per bellum. 28 Trojæ, Pathos a loco. 29 Non exclamantis, ſed dolentis eſt. 30 Morti. 31 In primo lib. dictum, *Nam te jam ſeptima portat Omnibus errantem terris & fluctibus æſtas*. Atque hic jam poſt tantum temporis intervallum *Septima vertitur æſtas*. *Portas* ergo, æſtatem incipientem ſignat, *vertitur*, finitam vel deſinentem. 32 Omnia ſc. 33 Nullum præbentia hoſpitium. 34 Quibus terræ peragratæ ſubjacent. 35 trahitur adhuc. 36 Mediterraneum inter Africam & Europam medium, non Oceanum, quod mare magnum proprie. 37 Nolentem inveniri, vel viſam retrocedere nobis poſt tot annos exactos tot maria emenſis. *Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras*, lib 6. quia adhuc ſemel in Sicilia fuerant, & viciniores Italiæ, quam nunc ſint. 38 Per undas & tempeſtates maris. 39 Erycis montis limites, a fratre ducis noſtris Æneæ Eryce denominati. 40 Qui nos libenter hoſpitio excipit. 41 Eſt hic. Ab opportuno ſuadet in Sicilia manendum eſſe. 42 Fundamenta murorum.

O 1 patria, & rapti 2 nequidquam ex 3 hoſte Penates;
Nullane jam Trojæ dicentur mœnia? nuſquam
4 Hectoreos amnes, 5 Xanthum & Simoenta, videbo?
Quin agite, & mecum 6 infauſtas exurite 7 puppes:
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces. Hic quærite 8 Trojam:
Hic 9 domus eſt, inquit, vobis: 10 jam tempus 11 agi res:
Nec tantis 12 mora 13 prodigiis. En quattuor 14 aræ
Neptuno. 15 Deus ipſe 16 faces 17 animumque miniſtrat.
Hæc 18 memorans, prima 19 infenſum vi corripit ignem,
Sublataque procul dextra 20 connixa coruſcat,
Et 21 jacit. 22 Arrectæ mentes, ſtupefactaque 23 corda
24 Illiadum. 25 Hic una e multis, quæ maxima natu,
26 Pyrgo, 27 tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroe vobis, non hæc 28 Rhœteja, matres,
Eſt Dorycli conjux. Divina ſigna decoris,
29 Ardenteſque notate oculos; 30 qui 31 ſpiritus illi,
Qui 32 vultus, vociſve ſonus, vel 33 greſſus 34 eunti.
Ipſa egomet 35 dudum 36 Beroen 37 digreſſa reliqui
Ægram, 38 indignantem, 39 tali quod ſola careret
Munere, nec 40 meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc 41 effata.
At matres, 42 primo 43 ancipites, oculiſque 44 malignis
Ambi-

1 Troja. 2 Siquidem nulla nobis veſtra ope reperta ſedes, neque adeo vobis ipſis. 3 Græco. 4 Trojanos ad quos Hector Trojanus tam viriliter pugnavit. 5 Qui Trojam perfluebant, & quorum ſimulacra Helenus in Epiro fecerat. 6 Infortunium nobis afferentes. 7 Naves. Synecdoche. 8 Quam in Italia quæſituræ eſtis. 9 Perpetua manſio. 10 Cum Trojani omnes & Siculi ad ludorum ſpectacula abierint. 11 Agendi res dictas, id eſt, nunc exurendæ ſunt naves. 12 Sit. 13 Non eſt cunctandum obſequi his viſis, & Caſſandræ monitis. 14 Extructæ & paratæ ſunt, quæ a Cloantho victore & cæteris poſitæ ex voto; ſive illæ, in quibus ſacra fiebant anniverſaria Anchiſæ, igne nondum extincto. 15 Neptunus, navigantium Deus: cujus hæ aræ. 16 Ad incendendum naves: quia in aris ejus relictus erat ignis a ſacrificantibus. 17 Res perpetrandæ: cum author ejus eſſe videatur & adjutor. 18 Iris in forma Beroes. 19 Valde offenſurum naves. 20 Connitens injicere ignem reſplendet. 21 Injicit ignem. 22 Arrectæ ſunt admiratione. 23 Earum. 24 Trojanorum. 25 Tunc. 26 Inquit. 27 Quinquaginta ſc. *Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,* Æn. 2. 28 Trojana, a *Rhæteo*, promontorio Trojæ. 29 Ardenter reſplendentes. 30 Qualis. 31 Vivida virtus animi, ferocia, & animoſum pectus ſit illi. 32 *Namque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem ſonat. Dea certe* 1. Æn. 33 *Et vera inceſſu potuit Dea.* 34 Incedenti. 35 Paulo apte. 36 Quam hæc repræſentat. 37 Digrediens ab ea. 38 Iratam indigne ferentem. 39 Quod per valetudinem non poſſit intereſſe huic anniverſario officio. 40 Dum viveret. 41 Pyrgo anus elocuta eſt. 42 In principio, ante cognitum numen. 43 Dubiæ, quid facerent, ſed fere perſuaſæ. Nam, (ut Ter. Act. 1. ſc. 5. ait:) *Dum in dubio eſt animus paulo momento huc illuc impellitur.* 44 Malevolis.

Ambiguæ 1 ſpectare 2 rates, 3 miſerum inter 4 amorem
5 Præſentis terræ, fatiſque vocantia 6 regna:
Cum 7 Dea ſe paribus per cœlum ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus 8 arcum.
Tum 9 vero attonitæ 10 monſtris, 11 actæque 12 furore
13 Conclamant, rapiuntque focis 14 penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras, 15 frondem, ac virgulta, faceſque
16 Conjiciunt. 17 Furit 18 immiſſis Vulcanus 19 habenis
20 Tranſtra per & 21 remos, 22 & pictas abiete puppes.
Nuncius Anchiſæ ad tumulum 23 cuneoſque theatri.
24 Incenſas perfert naves Eumelus: & 25 ipſi
Reſpiciunt 26 atram in 27 nimbo volitare favillam.
28 Primus & Aſcanius, curſus ut lætus equeſtres
Ducebat; ſic 29 acer 30 equo 31 turbata petivit
31 Caſtra, nec 32 exanimes poſſunt 33 retinere 34 magiſtri.
35 Quis furor iſte 36 novus? 37 quo nunc, 38 quo tenditis, inquit,
Heu miſeræ cives? non 39 hoſtem, 40 inimicaque 41 caſtra
40 Argivum, 42 veſtras ſpes uritis. En, ego 43 veſter
Aſca-

1 Spectabant. Enallage modi. 2 Naves, quas incendere juſſerat Iris. 3 Magnum, vel quo efficiebantur in dies miſeriores. 4 Nam amor præſentis terræ ſuadebat: contra fatalis terræ exſpectatio diſſuadebat incendi naves. 5 Siciliæ ſcil. in qua Anchiſen ſuperiori anno ſepelierant. 6 Italica ſc. ex Deorum voluntate ſibi promiſſa. 7 Iris, quæ paulo ante Beroes formam & habitum aſſumſerat. 8 Cœleſtem ſc. qui Iridis ſignificator eſt. 9 Maximæ matronæ perculſæ ſunt. 10 Miraculis ac prodigiis Deæ viſæ. 11 Impulſæ. 12 Ab Iride, Junonis nuncia, immiſſo. Infra *Excuſſaque pectore Juno eſt.* 13 Caſtrenſe verbum, quaſi ad arma cum hoſte conferenda, aut oppugnandam urbem, aut caſtra movenda. 14 Sacris, puris a profano uſu ſemotis, ab aris ſc. quæ plerumque in partibus ædium penitioribus. 15 Arborum. 16 In naves. 17 Licenter graſſatur, ampliter diffunditur ignis. 18 Igni, ut libere vagetur. 19 Metaphora a retinaculis, quibus equi reguntur. 20 Per loca in navibus, per quæ tranſitur, & in quibus ſedent remiges. 21 In tranſtris repoſitos. 22 Et per naves abiegnas ſeu ex abiete factas, ſimulacris figuriſque animantium, aut Deorum Tutelarium, ornatas. 23 Ordines ſedilium in theatris ad formam cunei per gradus aſcendentium ab imo acuto in latum. *Cuneus* proprie eſt multitudo peditũ, quæ cum acie conjuncta, principio fronte anguſtior, deinde paulatim procedit latior, atque hoſtium ordines perrumpit. 24 Eſſe. 25 Ludo intenti. 26 Piceam flammam ignis. 27 In forma nubis atræ. 28 Primus accurrit Aſcanius, quod commodum ejus interciperetur. Navibus enim exuſtis in fatalem terram ſibi debitam navigare non poterant. 29 Strenuus. 30 In equo. 31 Incenſam claſſem: ut l. *Nos* caſtra *movemus*. Vel *turbata*, id eſt, ipſe turbatus. 32 Solliciti ſuper Aſcanii ſalute: putantes naves ab hoſtibus aut pietatis incenſas. 33 Aſcanium. 34 Cuſtodes, pedagogi. 35 Qualis. 36 Magnus & inſolitus, quod ſc. naves veſtras ipſæ incendaris. 37 Sc. *tenditis*? 38 Quid habetis intentionis. 39 Sc. *repellitis*. 40 Inimicorum Argivorum. 41 Sc. *uritis*. 42 Naves, in quibus ſpes veſtra poſita eſt, ſc. perveniendi ad regna & ſedes quietas. 43 Non hoſtis.

Aſcanius : 1 galeam ante 2 pedes 3 projecit 4 inanem ;
Qua 5 ludo indutus 6 belli ſimulacra ciebat .
7 Accelerat ſimul 8 Æneas , ſimul 9 agmina Teucrum .
Aſt 10 illæ diverſa metu per litora paſſim
Diffugiunt : ſylvaſque , & ſicubi concava 11 furtim
12 Saxa petunt . 13 Piget incepti , 14 lucíſque , 15 ſuoſque
16 Mutatæ agnoſcunt , 17 excuſſaque pectore Juno eſt .
Sed non idcirco flammæ atque incendia vires
18 Indomitas 19 poſuere : 20 udo ſub robore vivit
Stupa , 21 vomens 22 tardum fumum ; lentuſque 23 carina
24 Eſt vapor , & toto deſcendit 25 corpore 26 peſtis :
Nec vires heroum infuſaque 27 flumina 28 proſunt ,
Tum pius Æneas 29 humeris abſcindere veſtem ,
30 Auxilioque vocare Deos , & 31 tendere 32 palmas :
Jupiter omnipotens , ſi nondum 33 exoſus 34 ad unum
Trojanos , ſi 35 quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos ; da flammam evadere claſſi
Nunc Pater , & 36 tenues Teucrum res eripe 37 letho :
38 Vel tu , quod 39 ſupereſt , 40 infeſto fulmine 41 morti ,
Si mereor , 42 demitte , 43 tuaque hic obrue dextra .
Vix hæc 44 ediderat , cum effuſis imbribus 45 atra
Tempeſtas 46 ſine more furit , tonitruque tremiſcunt
47 Ardua terrarum , & campi : 48 ruit æthere toto

Tur-

1 Ut agnoſci ab illis poſſet . 2 Mulierum. 3 Procul abjecit: id quod indignantis, eſt. 4 Quia capiti detractam. 5 Ad ludum, aut dum luderet. 6 Imaginarias & umbratiles pugnas, id eſt, pugnas contra umbras. Supra hoc libro, *pugnæque* cient ſimulacra *ſub armis* . 7 Tum celeriter accurrit . 8 Qui pedes erat . 9 *accelerant* . 10 Matronæ , quæ naves incenderant . 11 Clanculum. 12 Sc. *erant* . 13 Eas . 14 Vitæ . 15 Cives populares . 16 A furore, & ad mentem ſaniorem reverſæ. 17 Excuſſus eſt pectore earum furor ille a Junone immiſſus. 18 Difficulter domabiles . 19 Depoſuerunt. 20 Stupa picata, qua tabularum rimæ ſtipantur , incenſa eſt ſub ligno navium extrinſecus aquis vicino . 21 Emittens . 22 Denſum & tarde aſcendentem, non cito emicantem, utpote ex materia uda . 23 Ventres navium . 24 Edit , conſumit ignis . 25 Navium. 26 Incendium , vis incendii . 27 Aquæ impenſe infuſæ , *vel* , aquæ fluviales , cum marina non tam extinguat , quam accendatur propter pinguedinem . 28 Quia non poſſunt extinguere incendium . 29 Sc. *ſuis* . Pro more uſitato, in luctu & dolore , ut paterent humeri & pectora ad planctum. *Pateat pectus , jam nuda vocant pectora dextra*. Seneca Troad. 1. Chorus , quem morem teſtantur & Sacræ literæ. 30 In auxilium. 31 Extendere ad Deos. Simplex pro compoſito . 32 Manus complicatas . 33 Sc. *es* , id eſt , odiſti . 34 Omnino . 35 Si pia numina reſpiciant Pietatem humanam. 36 Modicas, acciſas bello , incendio urbis , captivitate & naufragio . 37 Deletioni , internecioni . 38 *Summo Deum , liceat perituræ viribus ignis , Igne perire tuo , cladемque auctore levare* . Ovid. 2. Met. 39 Quod reliquum eſt Trojanorum . 40 Vim inferente . 41 Morti . 42 Ut ſupra L. 2. *Demiſcere neci , nunc caſſum lumine lugent* . 43 Id eſt, extingue nos penitus , ſi nihil nobis ſalvum eſſe permittis . 44 Æneas elocutus erat . 45 Ex denſa nube producta. 46 Sine modo , præter ſolitum morem præcipitatur . 47 Monte . 48 Præceps decidit .

Turbidus imber aqua, 1 denſiſque nigerrimus Auſtris:
Implenturque 2 ſuper puppes; ſemiuſta madeſcunt
3 Robora. 4 Reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
5 Quatuor amiſſis, 6 ſervatæ 7 a peſte carinæ.
At pater Æneas, 8 caſu 9 concuſſus acerbo,
10 Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
11 Mutabat, 12 verſans; Siculiſne 13 reſideret arvis,
14 Oblitus fatorum; 15 Italaſne capeſſeret oras.
16 Tum 17 ſenior 18 Nautes, 19 unum 20 Tritonia 21 Pallas
Quem 22 docuit, multaque 23 inſignem reddidit 24 arte;
Hæc reſponſa dabat, 25 vel quæ 26 portenderet 27 ira
Magna Deum, vel quæ fatorum poſceret ordo.
28 Iſque his Æneam 29 ſolatus vocibus 30 infit:
Nate Dea, quo fata trahunt retrahuntque, ſequamur,
Quicquid 31 erit: ſuperanda omnis fortuna 32 ferendo eſt.
Eſt tibi 33 Dardanius divinæ ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape 34 conſiliis ſocium, & conjunge 35 volentem:
Huic 36 trade, 37 amiſſis 38 ſuperant qui navibus, & quos
Pertæſum 39 magni incepti, rerumque tuarum eſt,
Longævoſque ſenes, ac feſſas 40 æquore matres.
Et quicquid tecum 41 invalidum, 42 metuenſque pericli eſt,
Delige: & his habeant 43 terris, ſine, 44 mœnia feſſi:
Ut-

1 Immixtis. 2 Uſque ad ſuperfluitatem. 3 Naves. 4 Erat. 5 Quatuor tantum per incendium abſumptis. 6 Erant. 7 Ab incendio. 8 Amiſſarum navium damno, & quod poſt longam jactationem, amiſſis navibus, Italia arceri videretur. 9 Perculſus, perturbatus. Infra: *Multa gemens, caſuque animum* concuſſus *amici*, 10 Aliquando in hanc ſententiam, aliquando in illam. Sic l. 4. *Atque animam nunc huc celerem, nunc dividit illuc.* 11 Verſabat. 12 Agitans ſecum, dubius. 13 Sedem caperet. 14 Similis obliti & immemoris oraculorum ac promiſſorum, quæ voluntatem Deorum indicaverant. 15 Italiam. 16 Cum ſic dubius eſſet. 17 Provectioris ætatis. 18 Vir Trojanus: cujus opera palladium recuperatum a Diomede ajunt. 19 Præcipue. 20 A *Tritone* palude denominata. Vide ſupra. 21 Dea ſapientiæ. 22 Inſtituit. 23 Eminentem effecit. 24 Prudentia & divinatione adeo ut quaſi ex oraculo reſponſa daret. *Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat, Effudit dignas adytis e pectore voces.* Lucan. 9. 25 Docens etiam ea, quæ &c. 26 Porro intenderet, denuntiaret. 27 Ut claſſis incendium ortum fuit a Junonis ira in Trojanos, quæ ſemper Trojanis infeſta fuit, ne ſc. in fatalem terram veherentur. 28 Nautes. 29 Conſolaturos. Enallage temporis. 30 Incipit. 31 Obvenerit. 32 Patiendo. 33 Trojanus: Criniſoo fl. & Egeſta, Trojani Hippotæ filia: *divinæ* ergo *ſtirpis*, a fluvio ortus, vel cum reſpectu ad Dardanum Trojæ autorem, qui Jovis ex Electra filius. 34 In conſiliis tuis. 35 Voluntarium & benevolum. 36 Eos. 37 Exuſtis quatuor navibus. 38 Superſunt. 39 Regni conſtituendi in Italia. 40 Longa navigatione. 41 Quoad corpus. 42 Quoad animum. 43 Siciliæ. 44 Oppidum.

Urbem appellabunt, 1 permiſſo nomine 2 Aceſtem.
Talibus 3 incenſus dictis ſenioris amici,
Tum vero in curas animus 4 deducitur omnes:
Et non 5 atra polum 6 bigis ſubvecta 7 tenebat.
Viſa dehinc 8 cœlo 9 facies delapſa parentis
Anchiſæ, ſubito tales effundere voces:
Nate, mihi vita 10 quondam, dum vita 11 manebat,
Chare magis; nate, 12 Iliacis exercite fatis:
13 Imperio Jovis huc venio 14 qui claſſibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quæ nunc 15 pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes, fortiſſima corda,
Defer in Italiam 16 Gens dura, atque 17 aſpera cultu
18 Debellanda tibi Latio eſt. 19 Ditis tamen 20 ante
21 Infernas accede domos, & 22 Averna per alta
23 Congreſſus pete, nate, meos. Non me 24 impia namque
Tartara habent, 25 triſtes umbræ: ſed amœna piorum
26 Concilia, 27 Elyſiumque colo. 28 Huc 29 caſta Sibylla
30 Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.
31 Tum genus omne 32 tuum, & 33 quæ dentur mœnia, diſces.
34 Jamque vale. 35 Torquet medios nox humida curſus:

Et

1 Ab Aceſte ipſo. 2 Quæ poſtea dicta eſt *Segeſta*. 3 Æneas. 4 Temperate dirigitur. 5 Obſcura. Tranſitio ducta a deſcriptione temporis nocturni ad oraculum Anchiſæ. 6 Bigas dant Lunæ, quadrigas Solis: trigas inferis, ſejuges Jovi, deſultores Lucifero, ratione Phyſica. 7 Occupabat. 8 Heroum enim animæ cœlum incolunt, ſimulacra inferos: *vel*, a Jove demiſſa, ut quarto hinc verſu. 9 Imago. 10 Aliquando. 11 Mihi. 12 Trojanis debitis. 13 Ex mandato Jovis. 14 Quia invocaverat eum Æneas, dicens: *Jupiter omnipotens* &c. 15 Decentiſſima. 16 Rutuli, Aborigines, Tyrrheni: adverſus quos bellum illi gerendum ſciebat. 17 Rigida exercitio. Unde l. 9. *Natos ad flumina primum Deferimus, ſævoque gelu duramus & æſtu*. 18 In Italia bello tibi vincenda eſt: quo verbo certiſſimam victoriam promittit. 19 Plutonis: qui ob id *Dis* appellatur, quod opre terra effodiantur, vel quod in terram redeant. 20 Priuſquam debellare Italos incipias. 21 Infernales. 22 Per atrum & profundum locum Averni, per quem deſcenſus pare ad inferos. 23 Congrediendo pete, vel *congreſſus*, id eſt, colloquium. 24 Impiorum receptacula. Triſtitiam adferentes. 26 Conventicula. 27 Campos fortunatos, beatarum animarum domicilium, quo corpore ſoluti migrare dicuntur, inhabito. 28 Ad has noſtras ſedes. Docet, quo modo in ea loca penetraturus ſit. 29 Quia virgo. 30 Mactatis multis nigris ovibus. Furvæ enim hoſtiæ Diis inferis debentur. 31 Cum illic fueris. 32 A te oriturum. 33 Deſtinentur tibi a fatis. 34 Neque enim luceſcente die dæmoniis umbriſve permiſſum vagari. *Sed me imperioſa trahit Proſerpina, vivo, valeque*. Tireſias apud Hor. Sat. 5. l. 2. Solis quippe adventu intereunt umbræ. 35 Medium eſt noctis veſtræ.

Et me 1 ſævus equis 2 Oriens afflavit 3 anhelis.
4 Dixerat: & tenuis 5 fugit, 6 ceu fumus, in auras.
Æneas, quo deinde 7 ruis? quo 7 proripis? inquit,
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans, cinerem & 9 ſopitos ſuſcitat 10 ignes;
11 Pergameumque Larem, & 12 canæ penetralia Veſtæ,
13 Farre pio, & 14 plena ſupplex veneratur 15 acerra.
16 Extemplo 17 ſocios 18 primumque 19 accerſit Aceſten,
Et Jovis 20 imperium, & chari præcepta parentis
21 Edocet, & 22 quæ nunc animo ſententia 23 conſtet.
24 Haud mora conſiliis, nec 25 juſſa recuſat Aceſtes.
26 Tranſcribunt 27 urbi matres, populumque 28 volentem
29 Deponunt, animos, 30 nil magnæ laudis egentes.
31 Ipſi 32 tranſtra 33 novant, 34 flammiſque ambeſa reponunt
Robora navigiis: aptant remoſque rudenteſque,
35 Exigui numero, ſed 36 bello vivida virtus.

1 In-

1 Infeſtus umbris, quia, veniente die, umbræ evaneſcunt. 2 *ſol.* 3 Anhelantibus ex fatigatione, ſpiritum præ nimio labore trahentibus, id eſt, offendam lumen ſolis, niſi præceps abiero, priuſquam ad inferos rediero. Periphraſis eſt adventantis diei. Solem enim quadrigis vehi Poetæ fabulantur, a quatuor equis, qui ſunt Pyrous, Eous, Æthon & Plegon. 4 Anchiſes. 5 Evaneſcit. 6 Veluti. 7 Præceps abis? Quomodo hic patrem, ſic ſupra l. 1. matrem fugientem incuſat: *Quid natum toties crudelis tu quoque falſis Ludis imaginibus cur dextræ jungere dextram Non datur?* 8 Auſers te? 9 Coopertos cinere. Translatum ab animali ad non animal, ad ignem Veſtæ ſc. qui ſacer erat, & cineribus conditus quodammodo dormire poteſt videri. 10 Quibus adoleat far & thus, expiando ſomno. Neque interea aliud eſt Lar Trojanus & veſta, quam Ignis ἄσβεϛος: ut dictum a nobis ad illud 2. l. *Veſtamque potentem, Æternumque adytis offert penetralibus ignem:* adi locum. 11 Ignem perpetuum, quem Trojani colebant, id eſt, Veſtam. 12 Antiquæ, aut ob favillas caneſcentis. 13 Mola ſalſa ſacrificiis debita, qua Veſta & Ceres, quæ anima terræ habita eſt, placanda, unde fruges & herbæ, quibus victitemus enaſcuntur. 14 Thuris. 15 Arcula, thuribulo, in quo thus reponi ſolet. 16 Illico, peracto ſacrificio. 17 Profectionis. 18 Præcipue. 19 Vocari curat. Cic. *Pompejus ſe comparat, homines ex agris* accerſit. 20 Significatum per Anchiſen, qui ſe imperio Jovis advenisse dixerat. 21 Eos. 22 Velle ſc. ſe urbem ſtatuere in Sicilia, in qua aliquam Trojanorum partem fato relinquat. 23 Firma ſit. 24 Mora non ſit deliberationi, id eſt, non capitur longa deliberatio. 25 Imperia Jovis & præcepta Anchiſæ. 26 Reſpexit ad colonias Rom. in quas tranſcripti deducebantur. 27 Ad inhabitandam urbem Trojanas mulieres, diuturna navigatione fractas. 28 Manere. 29 Quaſi onera de navibus. Quidam diſtinguunt poſt *Volentem*: ut ſc. hi dicerentur *deponere animos*, id eſt, ſubmittere ſeminertiæ.

30 Inglorios, utique, nec laudis & honoris ambitioſos. 31 Qui abituri ſunt. 32 Semiuſta igni. 33 Renovant. 34 Eximunt & ſeponunt aſſeres robureos ambuſtos novos aptant. 35 Exiſtentes pauci. 36 Ad bellum gerendum idonea. Explicat enim, quos dixerit occupatos eſſe in reficiendis navibus, paucos quidem, ſed delectos ad bellum juvenes.

1 Interea Æneas urbem 2 deſignat 3 aratro,
4 Sortiturque domos: 5 hoc 6 Ilium, & hæc loca Trojam
Eſſe jubet. Gaudet 7 regno Trojanus Aceſtes,
8 Indicitque forum, & patribus dat 9 jura 10 vocatis.
11 Tunc vicina aſtris 12 Erycino in vertice 13 ſedes
14 Fundatur Veneri 15 Idaliæ, 16 tumuloque ſacerdos,
Ac lucus late 17 ſacer additur 16 Anchiſæo.
Jamque dies 18 epulata novem gens 19 omnis, & 20 aris
Factus honos, placidi 21 ſtraverunt æquora venti:
22 Creber & 23 adſpirans rurſus vocat Auſter in 24 altum.
25 Exoritur procurva ingens per litora fletus:
Complexi inter ſe 26 noctemque diemque morantur.
Ipſæ jam matres, 27 ipſi, quibus aſpera quondam
Viſa maris 28 facies, & 29 non tolerabile 30 numen,
31 Ire volunt, omnemque 32 fugæ 33 perferre laborem.
34 Quos 35 bonus Æneas dictis ſolatur 36 amicis,
Et conſanguineo lacrymas 37 commendat Aceſtæ,
Tres 38 Eryci 39 vitulos, & Tempeſtatibus agnam
40 Cædere 41 deinde jubet, 42 ſolvique ex 43 ordine 44 funes.
45 Ipſe, caput 46 tonſæ foliis evinctus olivæ,

Stans

1 Dum reliqui navibus reſarciendis eſſent intenti. 2 Pro more deſignandi mœnia, urbis condendæ: ubi quis tenens ſtivam aratri, in quo taurus a dextra, & vacca a ſiniſtra juncti, obliquo vomere glebas invertebant, ut intrinſecus caderent: ſuſpendebat vero aratrum, ubi futuræ erant portæ. 3 Quo mœnia deſignabant. 4 Sorte cuique domos partitur & diſtribuit. 5 Ad formam repræſentationem veteris Trojæ: ut ſupra, & l. 3. de Heleni urbe: unde & delectatio regi Aceſte. 6 Arcem Trojanam. 7 Juriſdictione civitatis a Trojanis in modum Trojæ conditæ. 8 Indicit forum rebus agendis, & leges, ad quas Senatores, quos evocaverat, Remp. adminiſtrarent. Sic & Liv. Judici *finitimus ſpectaculum jubet*. Fori autem triplex eſt uſus I. Ibi tribunal juris dicundo. II. Cibaria habentur venalia. III. Statis diei horis conveniunt negotiatores, *de Court*, *de Marchi*, *de Beurs*. 9 Civitatis novæ. 10 Ad concionem. 11 Educta quaſi ad aſtra. 12 Erycis montis, ab *Erice*, Veneris filio, dicti. 13 Templi. 14 Corroboratur, ſi prius erat extructa: aut extruitur. 15 Quæ in Idalio loco præcipue colitur. 16 Sepulchro, in quo Anchiſes ſepultus fuerat. 17 Conſecratus. 18 Erat. Alludit ad novendinale ſacrum. 19 Utraque Trojana & Sicula, tam abitura, quam permanſura. 20 Ad aras religioſe ſacrificatum fuit. 21 Tranquillum fecerunt, æquaverunt mare. 22 Crebro. 23 Ab opportuno. Mare tranquillum, & ventus ſecundus e Sicilia Italiam petentibus, ad navigandum invitant. 24 Mare. 25 Dum alii ab aliis diſcederent. 26 Quia diſcedere nequibant. 27 Viri ignaviores. 28 Species, aſpectus. 29 Quia toties pericula paſſi fuerant. 30 Quod mari præerant. 31 Proficiſci cum aliis. 32 Profectionis, celeris curſus, Sic l. 1. *volucremque* fuga *prævertitur Hebrum*. 33 Ad finem uſque ferre. 34 Flentes & abire volentes. 35 Clemens. 36 Amabilibus. 37 Eos. 38 Fratri ſuo, Veneris filio. 39 Antiquis mos erat, ut oram ſoluturi, vel Tempeſtati, vel Diis maris ſacrificarent. 40 Mactare. 41 Poſtquam eos conſolatus fuerat. 42 Sacrificio peracto. 43 Quo litus prætexebant, ad cavendum tumultum ſolventibus. 44 Nauticos. 45 Æneas. 46 Comptæ minutis foliis.

Stans procul in prora, pateram tenet, 1 extaque 2 falſos
3 Porricit in fluctus, ac vina 4 liquentia fundit.
Proſequitur ſurgens a puppi ventus 5 euntes.
6 Certatim ſocii feriunt mare, & æquora 7 vertunt.
At Venus 8 interea 9 Neptunum, 10 exercita curis
Alloquitur, taleſque effundit 11 pectore 12 queſtus:
Junonis gravis ira, 13 nec exſaturabile pectus,
Cogunt me, Neptune, preces deſcendere in omnes:
14 Quam nec 15 longa dies, 16 pietas nec 17 mitigat ulla,
Nec 18 Jovis imperio, fatiſve, 19 infracta quieſcit.
Non media de gente Phrygum 20 exediſſe nefandis
21 Urbē odiis 22 ſatis eſt, nec 23 pœnam traxe 24 per omnem
Relliquias Trojæ: 25 cineres atque 26 oſſa 27 peremptæ
Inſequitur. 28 Cauſſas tanti ſciat illa 29 furoris.
30 Ipſa mihi 31 nuper 32 Lybicis tu teſtis in undis,
33 Quam molem ſubito excierit. Maria omnia 34 cœlo
Miſcuit, 35 Æoliis 36 nequidquam freta procellis,
In regnis 37 hoc auſa tuis.
Pro ſcelus ecce etiam Trojanis 38 matribus 39 actis
40 Exuſſit 41 fœde puppes, & 42 claſſe ſubegit
Amiſſa ſocios 43 ignotæ 44 linquere terræ.
45 Quod ſupereſt, oro, 46 liceat dare tuta per undas

Vela

1 Vitulorum. 2 In mare projicit. 3 Vide ſupra in voto Cloanthi, quæ ad illa, *extaque falſos, Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam*. 4 Pura. 5 Procedentes jam in navigatione. 6 Cum certamine laudis. 7 Remis ſc. id eſt, remis & ventis operam navant. 8 Dum ſic proſpere navigarent Trojani. 9 Deum maris. 10 Sollicita pro Trojanis. 11 Ex intima affectione. 12 Querelas. 13 Quod exſaturari nequit odiis. Supra *necdum antiquum exſaturata dolorem*. 14 Junonem. 15 Longa tempeſtas, quæ adimit ægritudinem hominibus. Amplificatio odii a tempore & pietate Æneæ. 16 Ut illi ab Heleno *juſſos adolemus honores*, lib. 3. 17 Mitem facit ac placat. 18 Licet Jupiter imperaverit Æneam in Italiam proficiſci. 19 Valde fracta: quia ſcit fata id velle, ut in Italia imperium conſtituat. 20 Quod exederit. 21 Trojam. 22 Junoni viſum. 23 Nec ſatis eſt pœnam, &c. 24 Per omne genus pœnarum & afflictionem. 25 Qui poſt exuſta corpora remanent, id eſt, quicquid adhuc ſupereſt poſt incendium Trojæ. Æneam ſc. ejuſque ſocios, indeſinenter perſequitur. 26 Quæ colligi conſueverint, & ſepulchro mandari. 27 Everſæ Trojæ. 28 Ego certe cauſas neſcio, inquit Venus: enumerat tamen Juno l. 1. & 10. 29 Doloris, iracundiæ conceptæ in Trojanos. 30 Juno. 31 Cum ad Carthaginem repulſus eſt Æneas. 32 Carthaginenſibus. 33 Quantam molem aquarum & ventorum, id eſt, tempeſtatem in mari excitaverit. 34 Ad cœlum uſque confudit & commovit. 35 Ab Æoli ventis excitatis. 36 Quia non conſecuta eſt per hoc ſcopum ſuum: Æneas enim incolumis evaſit, perlevi accepto damno. 37 Tantum facinus. 38 Matronis. 39 in furorem impulſis, adactis. 40 Exurendas curavit per Iridem Beroes habitum mentitam. 41 Turpi dolo. 42 Coergit nos, navibus quatuor incendio amiſſis, relinquere partem civium in terra peregrina: quorum auxilio nobis opus fuerat ad debellandas gentes duras in terra nobis fatis debita. 43 Ignobili: vel, ignotæ manentibus. 44 Relinquere. 45 Petitionis propoſitio. 46 Trojanis.

Vela 1 tibi: liceat 2 Laurentem 3 attingere Thybrim:
Si 4 conceſſa peto, ſi dant ea mœnia 5 Parcæ.
Tum 6 Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
7 Fas omne eſt, 8 Cytherea, meis te fidere regnis,
9 Unde 10 genus ducis; 11 merui quoque. Sæpe 12 furore,
Compreſſi & rabiem tantam 13 cælique mariſque,
Nec minor 14 in terris (15 Xanthum Simoentaque teſtor)
Æneæ mihi cura 16 tui. 17 Cum 18 Troja Achilles
19 Exanimato 20 ſequens 21 impingeret agmina 22 muris,
23 Millia multa 24 daret letho, 25 gemerentque 26 repleti
27 Amnes, nec reperire viam 28 atque evolvere poſſet
In mare ſe Xantus: 29 Pelidæ tunc ego forti
Congreſſum Æneam, 30 nec viis nec viribus 31 æquis,
32 Nube cava eripui: 33 cuperem cum 34 vertere ab imo
Structa meis manibus 35 perjuriæ mœnia Trojæ,
Nunc quoque 36 mens eadem perſtat mihi: pelle timorem:
37 Tutus, 38 quos optas, portus accedet 39 Averni.
40 Unus erit tantum, amiſſum quem 41 gurgite quæret:
Unum 42 pro multis 43 dabitur caput.
His ubi læta 44 deæ 45 permulſit pectora dictis,
Jungit 46 equos 47 curru 48 genitor, 49 ſpumantiaque addit

Frena

1 Per te. 2 Per agros Laurentum defluentem. 3 Pervenire ad Tibrim, id eſt, in Italiam, cujus Tibris fluvius eſt. 4 Permiſſa a Diis, ac licita, & debita hæc Trojanis ſit terra. A poſſibili. 5 Deæ fatales, quæ vitas hominum diſpenſare finguntur, per Antiphraſin ſic dictæ, quod nemini parcant. 6 Neptunus Saturni filius. 7 Omnino licitum eſt. 8 O Venus, quæ in Cytheriis coleris. 9 Nata e ſpuma maris orta ex teſticulis Cœli a Saturno exſectis & in mare projectis: unde Ἀφροδίτη, ab ἀφρὸς, ob ſimilitudinem ſeminis, vel, propter humoris ſalſi vim animalem & fœcundam. 10 Originem trahis. 11 Ut confideres mihi. 12 Fluctus ventorum atrocitate turbatos: vel *furorem*, id eſt Junonis atrox nocendi ſtudium. 13 Aeris. 14 Quam in mari. 15 Trojæ fluvios. 16 Filii tui. 17 Deeſt *nam*. 18 Trojana. 19 Metu perculſa. 20 Inſequens. 21 Ea. 22 Ad muros. 23 Trojanorum. 24 Et cum daret. 25 Sub mole cadaverum Metaphora ab animali ad non animal. 26 Cadaveribus. 27 Xanthus & Simois. 28 Id eſt, cum impediretur curſus ejus multitudine cadaverum. 29 Cum Achille, Pelei filio. 30 Nec Diis æque faventibus, ſed adverſis, quia conſtituerant Dii Trojam evertere. 31 Non æque potentibus, ſed imparibus. 32 Per nubem cavam, qua circumjecit. 33 Utcumque pœnas ſumere cuperem de Troja, cujus rex Laomedon me pacta conditæ urbis mercede deſtituerat. 34 Funditus evertere. 35 Perjurii Laomedontis. 36 Liberandi Æneam. 37 Protectus auxilio meo. 38 Eum accedere. 39 Quod ſic evenit. Nam circa Cumas, quæ vicinæ ſunt Lucrino & Averno lacubus, claſſis Æneæ apparuit. 40 Palinurus: quem præcipitem cum clavo a Somno dejectum, ut mox, deſideravit Æneas, & in gurgite quæſivit. Alii de Miſeno intelligunt, qui ſoſpes in Italiam vectus in litore periit. 6. l. 41 In gurgite Averni. 42 Pro ſalute multorum. 43 Sacrificii loco. Nam ſubmergetur in mari antequam ad Avernum perveniet. 44 Veneris. 45 Dulcedine quadam affecit. 46 Vitulos marinos, & ſimilia animalia, quibus Neptunus inequitare fingitur. 47 Ad currum. 48 Neptunus, ſive, quod Oceanus omnia flumina gignat ac recipiat: ſive, quod aqua, ut elementorum præſtantiſſimum, omnia producat. 49 Spumis perfuſa ex celeri impetu.

Eræna 1 feris, manibuſque omnes effundit 2 habenas.
3 Cœruleo per ſumma 4 levis volat æquora curru.
5 Subſidunt undæ, 6 tumidumque ſub 7 axe 8 tonanti
9 Sternitur æquor aquis: fugiunt 10 vaſto æthere 11 nimbi.
Tum variæ 12 comitum 13 facies; 14 immania cete,
Et ſenior 15 Glauci chorus, 16 Inouſque Palæmon,
17 Tritoneſque 18 citi, 19 Phorcique exercitus omnis.
20 Læva tenent 21 Thetis, & Melite, Panopeaque virgo,
Neſæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.
22 Hic patris Æneæ 23 ſuſpenſam 24 blanda 25 viciſſim
Gaudia 26 pertentant mentem: jubet 27 ocyus omnes
28 Attolli malos, intendi 29 brachia velis.
Una 30 omnes fecere 31 pedem; pariterque ſiniſtros,
32 Nunc dextros ſolvere 33 ſinus: 34 una 35 ardua torquent
Cornua, 36 detorquentque. Ferunt 37 ſua flamina claſſem.
38 Princeps ante omnes denſum Palinurus 39 agebat
Agmen: ad 40 hunc alii curſum contendere 41 juſſi.
42 Jamque fere 43 mediam cœli nox humida 43 metam
Contigerat: 44 placida laxarant membra quiete
Sub remis, 45 fuſi per dura ſedilia nautæ.
Cum 46 levis æthereis delapſus Somnus ab aſtris



1 Equis marinis animoſis ἐπ-πονάμπτεις. 2 Quibus equi haberi, id eſt, retineri poſſunt, id eſt, laxat habenas. 3 Marino. 4 Leviter. 5 Ad fundum deſcendunt, nec moventur. 6 Inflatum. 7 Currus Neptuni. 8 Stridenti in ipſo curru ex celeri impetu: aut, ſub axe cœli tonantis. Al. *Sonanti*. 9 Æquatur, tranquillum redditur, Paulo ſupra: *Placidi ſtraverunt æquora venti*. 10 Per totum aerem. 11 Nubes ventoſæ. 12 Neptuni. 13 Figuræ. 14 Ingentia, maximæ ſtaturæ. 15 E piſcatore Dei marini facti, cum guſtaſſet herbam, qua piſces revocati erant ad vitam, & in mare proſiluiſſet. Ov. Met. 13. fab. ult. 16 Filius Inus, Melicerta dictus & Fortunus. 17 Monſtra marina a vertice ad umbilicum humana effigie, infra piſces: Neptuni, & Amphitrites proles. 18 Præcipites in natando, ſc. *apparent a dextris*. 19 Cui Phorcus præeſt. 20 Siniſtram tenent ſequioris ſexus numina marina, & Nymphæ. 21 Dea marinis. 22 Hoc tempore, dum tantam maris tranquillitatem videt. 23 Anxiam antea & ſollicitam, verſantem ſc. *Siculis, ne reſideret; arvis Oblitus fatorum, Italas ne capeſſeres oras*. 24 Permulcentia. 25 Per vires. 26 Titillant, & voluptate afficiunt. Sic l. 1. *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus*. 27 Ne ſc. oblatæ occaſioni ipſe deſit. 28 Erigi vela malorum, aut etiam antennas. 29 Antennas, quibus expanſa carbaſorum cornua, brachiorum ſpeciem habent. 30 Nautæ. 31 Funem, quo velum tenditur. 32 Præ auræ mutabilitate. 33 Velorum ſc quibus ventos capiunt. 34 Extremitates antennarum, una cum pede veli torquent, detorquentque. 35 In altum erecta. 36 Deorſum torquent. 37 Venti ferentes, proſperi. 38 Nautarum. 39 Gubernabat agmen velorum, id eſt, claſſem præcurrens aliis ſua nave, ſecundum quam alii nautæ curſum ſuum dirigere jubebantur. 40 Palinurum. 41 Sunt. 42 Et jam fere medium erat noctis. 43 Lineam meridionalem, quam cum Sol ſub terra contigit, apud nos media nox eſt. 44 Placide dormiebant. 45 Proſtrati. 46 Agilis.

Aera dimovit tenebroſum, & 1 diſpulit umbras,
Te, Palinure, 2 petens, tibi 3 ſomnia 4 triſtia portans
5 Inſonti; puppique Deus 6 conſedit in alta,
7 Phorbanti ſimilis; funditque has ore loquelas;
8 Jaſide Palinure, ferunt 9 ipſa æquora claſſem;
10 Æquatæ ſpirant auræ: datur hora quieti.
11 Pone caput, feſſoſque oculos 12 furare labori.
Ipſe ego paulisper pro te tua munera 13 inibo.
14 Cui 15 vix attollens Palinurus 16 lumina 17 fatur:
18 Mene 19 ſalis placidi vultum, fluctuſque 20 quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere 21 monſtro?
22 Æneam 23 credam quid enim fallacibus auſtris,
Et cœli toties deceptus fraude sereni?
Talia dicta 24 dabat; clavumque adfixus & 25 hærens
Nuſquam amittebat, oculoſque ſub 26 aſtra tenebat.
Ecce 27 Deus ramum 28 Lethæo rore madentem,
Vique 29 ſoporatum 30 Stygia ſuper utraque 31 quaſſat
32 Tempora; 33 cunctantique 34 natantia lumina 35 ſolvit.
36 Vix primos 37 inopina quies laxaverat artus,
Et 38 ſuper 39 incumbens, cum puppis 40 parte revulſa
Cumque 41 gubernaclo liquidas 42 projecit in undas

Præ

1 Ut faceret ſerenitatem, atque ita Palinurus placide ad ſomnum ſe componeret. 2 Fallacias ſtruens, aſtute aggrediens, adoriens. 3 Præſentem mortem allatura, in quibus ſubmergatur. 4 Soporem. 5 Innocenti, citra ſuum aliquod meritum. 6 Sedem accepit. 7 Priami filio. 8 Jaſii filius, aut nepos, vel potius de gente Jaſii, Dardani fratris. 9 Sine adminiculo tuo, id eſt, ſecundo mari, & vento naves aguntur. A tuto. 10 Æqualiter flantes, proſpere. 11 Repone caput tuum. Sic l. 11. de Camilla: *Et captum letho* poſuit caput. 12 Furtim, clanculum oculos feſſos ſubtrahe labori, & vigiliis. 13 Ingrediar, id eſt, gubernabo te. 14 Deo Somno. 15 A ſomni vicinia gravedo oculos invaſerat, atque hinc abruptum reſponſum, & ſomnolentum. 16 Oculos ſomno gravatos. 17 Reſpondet. 18 Toties deceptum. 19 Maris tranquilli. 20 Tranquillos: quia ſæpe proxima tempeſtas. 21 Mari infido, cujus monſtruoſa eſt mutabilitas, & ventis fallacibus? 22 Tantum virum. 23 Cum enim committam Æneam huic monſtro, ventis mutabilibus, & inſtabilibus, & quibus nihil incertius, nihil inconſtantius, toties deceptus? 24 Palinurus Somno. 25 Inhærens, & innitens. 26 Aſtra verſus, quorum obſervatione curſum dirigeret. 27 Somno. 28 Lethes, fluvii infernalis oblivionem ſignificantis, quod ſc. omnium obliviſcantur mortui, id eſt, triſtiſſimo liquore, ac mortem allaturo. 29 Profunde imbutum. 30 Stygys, paludis infernalis, mortem inducentis, ac triſtitiam ſempiternam. 31 Frequenter concutit. 32 Palinuri ſc. in quibus eſt ſedes quietis. 33 Reluctanti, & moranti. 34 Inter ſomnum & vigiliam fluitantia: vel, per ſimilitudinem, natantes, ſeu errantes in ſpeculandis ſtellis oculos. 35 Reſolvit. 36 Vix primum dormierat Palinurus. 37 Præter opinionem inducta Palinuro a Somno. 38 Deſuper. 39 Somnus ſc. 40 Cui affixus erat clavus. 41 Gubernaculo. 42 Porro aut procul jecit Palinurum.

Præcipitem, ac ſocios 1 nequidquam ſæpe 2 vocantem
3 Ipſe 4 volans tenuis 5 ſe ſuſtulit 6 ales ad auras.
Currit iter 7 tutum 8 non ſecius æquore 9 claſſis,
10 Promiſſiſque 11 patris Neptuni 12 interrita 13 fertur.
Jamque adeo 14 ſcopulos 15 Sirenum 16 advecta ſubibat,
17 Difficiles quondam, multorumque 18 oſſibus albos.
Tum 19 rauca aſſiduo longe 20 ſale ſaxa ſonabant:
Cum 21 pater amiſſo fluitantem errare 22 magiſtro
Senſit, & ipſe ratem 23 nocturnis rexit in 24 undis
25 Multa gemens, 26 caſuque animum concuſſus 27 amici.
28 O nimium cœlo, & pelago 29 confiſe ſereno,
30 Nudus in 31 ignota, Palinure, jacebis 32 arena.



1 Fruſtra: quia nemo ei ſubvenire poterat. 2 In auxilium. 3 Somnus. 4 Avolans, ſc. poſt demerſum Palinurum. 5 Evanuit. 6 In avem transformatus. 7 Neptuni præſidio. 8 Nihil aliter per mare tranquillum, quam ſi a Palinuro regeretur. 9. Æneæ. 10 Supra. *Tutus, quos optat, Portus accedet Averni.* 11 Quæ Veneri feceerat Neptunus, Æneæ omnia tuta ſe præſtiturum, dummodo unius morte omnium ſalus redimeretur. 12 Non territa, imperterrita. 13 Vento ſecundo, tutis itineribus agitur. 14 Saxoſas inſulas prope Capreas, *Σαρηνῦσας* dictas, a Sirenum fabula celebres: nec minus naufragiis, qui perierint attracti ſcopulorum harmonia ex undarum hauſtu reciproco: an meretrices illæ fuerint, an adulatores, aut voluptates, ut alii. 15 Quos Sirenes olim habitare ſolebant: quæ tres fuerunt, Acheloi, Amnis, & Calliopes Muſæ filiæ, quarum natu maxima Parthenio, & poſtea Parthenope dicta fuit: unde poſtea urbs ea nomen ſortita eſt, quæ nunc *Neapolis* dicitur. Una ex his voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. 16 Claſſis. Ad eas pervenit Ulyſſes. 17 Aliquando periculoſos quamdiu ſc. Sirenes viverent, quæ prætereuntes nautas in ſcopulos dulcedine cantus illiciebant: ſed ab Ulyſſe ſpretæ, ad mortem ab eodem compulſæ ſunt ex dolore. 18 Naufragorum, qui ibi perierint: quorum oſſa a mari in ſcopulos rejecta, abſumpta carne, quæ frequenti aquarum alluvie veriſimile eſt alba fuiſſe: unde & ſcopulos, quos operiebant, albos reddebant. 19 Rauce. 20 Impulſu maris, & illiſione in ſcopulos. 21 Æneas. 22 Gubernatore, ſeu nauclero. 23 Nocturno tempore, per noctem. 24 Mari. 25 Multum. Nomen pro adverbio, per Enallagen partium orationis. 26 Ruina & præcipitio. 27 Palinuri, qui diu fideliter navem ejus gubernaverat. 28 Et ait: O *Nimium*, &c. Ex perſona Æneæ deflentis Palinuri jacturam. 29 Qui confiſus es. 30 Inhumatus, inſepultus. 31 Peregrina. 32 Pathos, a loco, & habitu.

# P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS

## LIBER VI.

### ARGUMENTUM.

CUmas adventus Æneas, antrum Sibyllæ petit, peractoque de more ſacrificio, Phœbi oraculum conſulit. Ibi & inſtantia pericula, & futuri belli eventum diſcit. Miſeni cadaver in litore inventum exurit, reliquiaſque ſub proximo monte ſepelit, qui Miſeni nomen ab illo obtinuit. Inde columbarum ductu ad aureum ramum pervenit: quo decerpto, maſtatiſque hoſtiis, Deos inferos veneratur, Sibylla duce, per Averni fauces ad inferos tendit. Palinurum, quod ſepulchri honore careret, circa Stygiam paludem oberrantem invenit, cumque una in ulteriorem ripam trajicere cupientem Sibylla prohibet, cenotaphiiſque, & exequiarum ſpe conſolatur. Poſt hæc Stygem trajectus Æneas, Cerberoque medicatis oſſis ſopito, per loca infantium, eorumque, qui falſo crimine damnati capite ſupplicium luerant, iter faciens, pervenit ad ſedem eorum; qui amoris impatientia manus ſibi conſciverant. Ibi Eliſam conſpicatus, cum ei ſe purgare vellet, illa indignabunda conſpectum ejus effugit: inde progreſſus Deiphobum in ſedibus eorum, qui bello aliquando claruerant, multis vulneribus lacerum conſpicit, neciſque ejus indignum modum ab ipſo edocetur. Relicto deinde ad lævam Tartaro, ſceleratorumque pœnas a Sibylla edoctus, ad Ditis ipſius mœnia contendit, aureumque ramum in ipſo regiæ limine defigit. Poſt hac ad fortunatorum ſedes iter inſtituit, & a Muſæo ad patrem ſuum perducitur. Ibi Anchiſes Æneæ filio Albanorum, Romanorumque regum catalogum recenſet, nobiliumque aliquot Romanorum nomina percurrens, ad Julii Cæſaris, & Auguſti laudes deſcendit, Marcellumque Octaviæ filium immatura morte præreptum, miris in cœlum laudibus offert. Inde per eburneam portam ad ſuperos egreſſus, ſocios reviſit, relictiſque Cumis, Cajetam petit.

SIc 1 fatura 2 lacrymans, claſſique immittit 3 habenas;
Et 4 tandem 5 Euboicis Cumarum adlabitur oris.
6 Obvertunt pelago proras: tum 7 dente tenaci
8 Anchora 9 fundabat naves, & litora 10 curvæ

1 Præ-

1 Æneas. 2 Miſeratus ſc. caſum Inſontis amici Palinuri libri præcedentis ult. v. 3 Funes nauticos, anchoris innexos, quibus naves litoribus, aut ripis adhæreant, ne in altum aquarum vi abripiantur: id eſt, liberam facit navigationem navibus. Methaph. ab equis, ad naves: nã *habena* proprie equorum retinaculum eſt, quo equi conſtringuntur, & quodammodo habentur. Sunt qui de novo clava ſubſtituto intelligant. 4 Poſt longam expectationem, & tot annorum jactationem, venit Cumas. Ad Æneæ deſiderium retulit, cupientis ad Italiam pervenire. 5 Pervenit ad religiones ab Euboicis excultas, qui illic Cumas extruxerunt, id eſt, ad eam regionem, ubi ſunt Cumæ, a populis Euboicis extructæ, id eſt pervenit in Italiam. 6 Contravertunt pelagus verſus anteriores partes navium, quæ proruunt aquas. 7 Morſu: ut, *unco non alligat anchora* morſu. 1. Æn. 8 Inſtrumentum navale ferreum, quo naves in litore, aut mari fundamus, retinemuſque, ne vento, vel tempeſtate huc & illuc ferantur. 9 Ad fundum figebat, aut retinebat. *Fundare* proprie de ædificiorum fundamentis, vel de iis rebus, quæ in terram immittuntur, & infiguntur, ut firmius, ſolidiuſque ſtent, dicitur. 10 Reflexæ, id eſt, curva litora. Hipallage.

1 Prætexunt puppes. 2 Juvenum 3 manus emicat 4 ardens
Litus in 5 Heſperium: quærit 6 pars 7 ſemina flammæ
8 Abſtruſa in 9 venis 10 ſilicis: pars denſa ferarum
11 Tecta rapit 12 ſylvas, 13 inventaque flumina monſtrat.
At pius Æneas 14 arces, quibus altus Apollo
Præſidet, 15 horrendæque procul 16 ſecreta 17 Sibyllæ
Antrum 18 immane, 19 petit: magnam cui 20 mentem, animumque
21 Delius inſpirat vates, 22 apertique futura.
Jam 23 ſubeunt 24 Triviæ lucos, atque aurea 25 tecta.
26 Dædalus (ut fama eſt) fugiens 27 Minoia regna,
28 Præpetibus pennis auſus ſe 29 credere cœlo,
30 Inſuetum per 31 iter 32 gelidas enavit ad Arctos,
33 Chalcidicaque levis tandem ſuper adſtitit 33 arce,
Redditus 34 his primum terris, tibi, Phœbe, 35 ſacravit



1 Tegunt, & a conſpectu movent. Sic Ecl. 7. *Hoc viripes tenera prætexit arundine ripas Mincius*. 2 Quia ſeniores, ac debiliores relicti erant fere in Sicilia. 3 Tota multitudo emittitur, ſeu proſilit velociter. 4 Italiæ deſiderio flagrans. 5 Italicum. Italia autem *Heſperia* ab *Heſpero*, Atlantis fratre, qui patria pulſus, in Italiam trajecit, dicta, putatur. 6 Juvenum. 7 Scintillas ignis: Σπέρματα πυρός, Odyſſ. 8 Occulta. 9 Meatibus. Metaphora ab animali ad non animal. 10 Lapidis duriſſimi, unde ignis excutitur. 11 Definitio ſylvæ. 12 Folia, ramos arborum. 13 Aquas inventas a ſe. 14 Templum Apollinis in editiore loco poſitum: vel reſpicit ſimulacri Apollinis altitudinem xv. pedum: ſed infra, *Teucros vocat alta in templa ſacerdos*. 15 Ubi vates numine afflata *Horrendas canit ambages*: infra. Al. venerandæ, cum honore quodam adiri ſolitæ. 16 Penetralia ſemota a vulgo. Memor ejus, quod juſſerat Helenus l.3.v.441. ut ſc. poſt primum ſtatim in Italiam appulſum, ad Sibyllam properaret, ut, quæ fata Italica habiturus eſſet, ex ea poſſet congnoſcere. 17 Vatis Cumanæ, divinam mentem & conſilium ſcientis. 18 Valde magnum, & horrendum. 19 Aggreditur. 20 Reminiſcendi, & diſquirendi virtutem, & rationem. Erudite *Mentem* ab *Animo* diſtinguit: cum *Mens* ſit cogitationis, conſiliique ſubtilitas quædam certæ rationi conſentanea (unde *Amentes*, & *Dementes* dicimus, qui nullo conſilio utuntur) *Animus* vero vitæ, & voluntatis fundamentum. Ter. *Mala* mens, *malus* animus. 21 In Delo inſula natus. 22 Revelat. 23 Æneas, & comites ſui. 24 Dianæ lucum, quo templum hoc illi cum Phœbo commune: mox *Phœbi, Triviæque ſacerdos*. 25 Laquearia Phœbi. 26 Faber ille ſubtiliſſimus, Eupalami, vel Euphemi filius, atque a Minerva architecturam edoctus. 27 Cretenſis, id eſt, Cretam, ubi regnavit Minois. v. Ov. 8. Met. & 2. Art. 28 Velociter ferentibus patulis, & porrectis alis, cera conclutinatis. 29 Committere aeri. 30 Homini negatum: volatu ſc. 31 Aerem Horat. Od. 3. l. *Expertus vacuum Dædalus aera Pennis non homini datis*. 32 Evolavit ad polum Arcticum vicinum gelidæ Zonæ Septentrionali. 33 A chalcidenſibus extructa, id eſt, Cumarum urbe. 34 In quibus Euboici Apollini arcem extruxerunt. 35 Dedicavit, quaſi non amplius volaturus. Ex more veterum, qui inſtrumenta artis, vel rerum, quæ iis uſui fuiſſent, Deo alicui ſuſpendebant.

1 Remigium alarum, poſuitque 2 immania templa.
In foribus, 3 lethum 4 Androgeo; 5 tum 6 pendere pœnas
7 Cecropidæ 3 juſſi (miſerum) 9 ſeptena 10 quotannis
Corpora 11 natorum; 12 ſtat 13 ductis ſortibus urna 14
14 Contra elata 15 mari reſpondet 16 Gnoſſia tellus:
17 Hic 18 crudelis amor Tauri, 19 ſuppoſtaque furto
20 Paſiphae, 21 mixtumque genus, prolesque 22 biformis
Minotaurus ineſt, 23 Veneris monumenta nefandæ:
24 Hic 25 labor 26 ille 27 domus, & 28 inextricabilis error.
Magnum 29 Reginæ ſed 30 enim 31 miſeratus amorem
32 Dædalus, ipſe 33 dolos tecti, ambageſque reſolvit,
34 Cæca 35 regens 36 filo veſtigia. Tu quoque magnam
Partem opere in 37 tanto, 38 ſineret dolor, 39 Icare, haberes.

1 Bis

1 Alas, quibus volaverat, aut *remigium alarum*, id eſt, velorum, & antennarum, quibus quaſi evolaverat, ut volucres alis. 2 Ingentia. 3 Mortem in cælaturis, & ſtatuis poſuit. 4 Androgei, filii Minois: quem in certaminibus victorem per invidiam interfecerunt Athenienſes: hos itaque bello attritos coegit Minos quotannis (ut alii nemo quovis anno) mittere ſeptem mares, & totidem fœminas Minotauro devorandos, atque hos ſorte ductos. Lege Ov. 8. Met. 5 Deinde. 6 Perſolvere. 7 Athenienſes, a *Cecrone* eorum rege. 8 Sunt a Minoe, qui cum numerum illis imperaverat. 9 Septem paria, id eſt, utriuſque ſexus ſeptem: nam pepigerat Minos ſeptem mares, & totidem fœminas ſibi mitti. 10 Singulis annis. 11 Liberorum, tam maſculorum, quam fæmellarum. 12 Effictа eſt ſtare. 13 Poſtquam ſortes eſſent ductæ ab Athenienſibus: ut ſcirent, quinam deberent ad Minotaurum in Cretam mitti, ut ab eo devorarentur: unde & Theſeus miſſus eſt, quamvis regis filius. 14 In foribus, ab alia parte oppoſite ſculpta eſt Dædalo Creta altius extans e mari, Taurus a Paſiphe amatus: Minotaurus, Labyrinthus, Theſeo ab Ariadne datum filum, cujus ductu e Labyrintho rediret, cæſo Minotauro. 15 Super mare, quia altior videtur. 16 Cretenſis. Synecdoche. *Gnoſus* enim una celeberrimarum urbium Cretæ erat. 17 In hac civitate Cretenſi, in Gnoſo, regia Minois. 18 Crudeliter amantis. 19 Submiſſa, ut coiret, clanculum arte Dedali, qui eam in ligneam vaccam incluſit. 20 Filia Solis, & uxor Minois. 21 Partim homo, & partim taurus, quia ex tauro conceptum 22 Mixtæ formæ, ſc. humanæ cum taurina. 23 Teſtimonia coitus abominabilis: quia mulieris cum tauro. 24 Sc. *ineſt*. 25 Dedali artificis: vel, *labor*, id eſt, laborioſus exitus. 26 Emphaſi declarat non vulgare opus fuiſſe 27 Labyrinthi: de quo Plin. l. 36. c. 13. 28 Cujus tricæ, id eſt, implicitates explicari nequeunt. Erat enim *Labyrinthus* humani ingenii opus portentoſum, itinerum ambages quam plurimas, occurſus, recurſuſque inexplicabiles continens, crebris foribus ad fallendos exitus, ut ſubinde in eoſdem errores redeundum eſſet. 29 Ariadnes filiæ regis Minois, Theſei miſere amantis. 30 Certe. 31 Permotus Ariadnes in Theſeum amore maximo, miſericordiaque inductus, quod ſc. illa huius amore peritura videretur, niſi ipſe accurreret. 32 Ipſe extructor. 33 Dubios motus Labyrinthi fili ductu explicavit, expedivit. 34 Incerta, dubia, errabunda. 35 Dirigens. 36 In glomere implicito. 37 Quantum fecit in foribus. 38 Si permiſiſſet dolor patris Dædali. 39 Fili Dædali.

1 Bis conatus 2 erat 3 caſus effingere in 4 auro:
4 Bis 5 patriæ cecidere manus. Quin protinus 6 omnia
7 Perlegerent oculis; ni 8 jam præmiſſus Achates
9 Adforet, atque una Phœbi, Triviæque ſacerdos,
10 Deiphobe 11 Glauci, fatur quæ talia 12 Regi:
13 Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit.
Nunc 14 grege de intacto ſeptem 15 mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas 16 de more 17 bidentes.
Talibus 18 adfata Æneam, (nec 19 ſacra morantur
20 Juſſa viri) Teucros vocat alta in 21 templa 22 ſacerdos.
23 Exciſum 24 Euboicæ latus ingens rupis 25 in antrum
Quo lati 26 ducunt 27 aditus 28 centum, 29 oſtia centum:
30 Unde ruunt 31 totidem voces, 32 reſponſa Sibyllæ.
33 Ventum erat ad 34 limen, cum 35 virgo, 36 poſcere 37 fata
Tempus, ait, 38 Deus, ecce, Deus. 39 Cui talia fanti,
Ante fores ſubito non vultus, non color 40 unus,
Non 41 comptæ manſere comæ: ſed pectus 42 anhelum,
Et 43 rabie 44 fera corda tument, majorque 45 videri,
46 Nec mortale ſonans, adflata eſt numine 47 quando
Jam 48 propiore 49 Deo. 50 Ceſſas in vota, preceſque,
Tros, ait, Ænea? 50 ceſſas? neque enim 51 ante 52 dehiſcent



1 Anaphora. 2 Dedalus. 3 Ruinam Icari. 4 Cælatura aureo. 5 Patris Dædali. 6 Omnem picturam, aut ſculpturam. 7 Perlegiſſent Æneas, & qui cum ille erant. 8 Ad indagandam Sibyllam, ſacerdotem templi. 9 Adfuiſſet. 10 Quid proprium huic Sibyllæ nomen. Glauci filia: Dei marini. 11 Sc. *filia*: ut l. 3. *Hectoris Andromache*, ſc *uxor*. 12 Æneæ regi Trojano. 13 Non eſt nunc tempus hujuſmodi inania, & rege indigna ſpectandi. 14 Ex armento eximios, injuges, qui numquam jugum traxerunt, numeri item perfecti. Septenarii perfectionem docebit Macrob. 6 c. l. 1. de Somnio Scipionis: 15 Sacrificare. 16 Secundum morem ſacrificantium. 17 Oves biennas, bimas. 18 Allocuta eſt Sibylla. 19 Differunt ſacrificia. 20 Sc. *offerri*, id eſt, quæ juſſi erant offerre, ſc. ſeptem juvencos intactos, & totidem bidentes lectas. 21 Apollinis ſc. quæ erant illic in arce. 22 Sibylla. 23 Deſcribit antrum Sibyllæ a forma, ſitu, & credita divinitate. 24 Cumanæ, ut ſupra, ab Euboicis colonis habitatæ. 25 In formam antri. *In* enim hic ſimilitudinis vim habet. 26 Dirigunt adire volentes. 27 Acceſſus. 28 Multi. Numerus certus pro incerto. 29 Valvæ, quæ aditus intercludunt. 30 E quibus oſtiis, ubi referata ſunt, præcipitanter eduntur. 31 Etiam centum. 32 Oraculi per Sibyllam pronuntiata. 33 Ab Æn. & Teucris reliquis, & Sibyl. 34 Templis. 35 Sibyl. 36 Poſcendi, Græciſmus. 37 Reſponſa, oracula de fatis. 38 Apollo invadit me, adeſt mihi. Sibyl. enim cum vellet vaticinari, numine replebatur, ideo ſenſit nunc Deum 39 Sibyl. 40 Idem. 41 Ornatæ. 42 Frequenter anhelans, & ægre ſpiritum ducens. 43 Vaticinandi deſiderio. 44 Efferum cor Sibyl., numinis plenæ. 45 Videbatur major, quam erat, propter ingreſſum numinis. Enallage modi. 46 Nec ſono indicans mortale quippiam, aut mortalitatem. Sic l. 1. *nec vox hominem ſonat*. 47 Quandoquidem. 48 Viciniore menti ejus. 49 Apolline. 50 Negligenſne es ad facienda vota, & preces? Ter. *Ceſſo pulſare oſtium vicini?* 51 Priuſquam vota, preceſque feceris. 52 Aperientur, patefient ſponte tibi. Sic 4. Æn. *Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat*, id eſt: aperiens me abſorbeat.

1 Attonitæ magna 2 ora domus : & talia 3 fata
4 Conticuit : 5 Gelidus Teucris per dura cucurrit
Oſſa tremor, fuditque preces rex 6 pectore ab imo :
Phœbe, graves Trojæ ; 7 ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis 8 direxti tela manuſque
9 Corpus in 10 Æacidæ ; magnas 11 obeuntia 12 terras
Tot maria, intravi, 13 duce te, penituſque 14 repoſtas
15 Maſſilûm gentes, 16 prætentaque Syrtibus arva,
17 Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
18 Hac Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta.
Vos quoque 19 Pergameæ jam fas eſt parcere genti,
20 Diique, 21 Deæque omnes, 22 quibus obſtitit 23 Ilium, & ingens
Gloria 24 Dardaniæ. Tuque, o ſanctiſſima 25 vates,
Præſcia venturi, 26 da ( non indebita poſco )
Regna meis fatis: 27 Latio conſidere Teucros,
28 Erranteſque Deos, 29 agitataque numina Trojæ.
Tum 30 Phœbo, & Triviæ 31 ſolido de marmore templa
32 Inſtituam, 33 feſtoſque dies de nomine Phœbi.

1 Te

1 Facientis attonitos ἐμβροντητȣ, quod ſc. numinis ſint plenæ. 2 Oſtia antri, per quæ, ut primum patuerint, feruntur, *vaſtis reſponſa per auras:* infra. Metaphora eſt. 3 Effata, locuta. 4 Quia non permittebatur plura loqui, priuſquam Teucri vota, preceſque fuderint. 5 Reddens corpus gelidum & tremulum: ſanguis enim tunc ab omnibus partibus ad cor ſe confert. 6 Ex intimo corde. 7 Qui ſemper miſeratus es. Captat benevolentiam ab officio, & meritis Phœbi in Trojanos, & maxime recentibus beneficiis. 8 Direxiſti. Syncope. 9 In eam partem corporis, quæ erat vulnerabilis, calcaneum ſc. quem tenuit mater, cum in Stygia palude tingens. In templo autem Apollinis, quo invitatus ab Hecuba fuerat Achilles ad nuptias Polyxenæ, interfectus eſt ſagitta a Paride poſt ſimulacrum latente. 10 Achillis, Æaci nepotis, Pelei filii. 11 Circumdantis. 12 Inſulas, & continentes. 13 Te ducente, ductu tuo. 14 Repoſitas, & a cæteris ſecluſas, id eſt, extremos populos Maſſylorum. 15 Africam ſc. cujus in mediterranea parte ſunt Maſſyli. Species pro genere. 16 Circumfuſa, oppoſita. Carthagineni innuit, cujus mari, ab Oriente, prætenditur Sirtis minor, exinde major. 17 Poſt multorum annorum jactationem Italiam, ſemper retro fugere viſam, conſecuti ſumus. 18 Hactenus fortuna adverſa qualem Trojani experti ſunt, fuerit perſecuta nos, id eſt, hic ſit finis calamitatis Trojanæ. 19 Trojanæ. 20 Dii Trojanis infenſi erant, Apollo, & Neptunus, quod a Laomedonte promiſſa mercede, poſtquam urbem Trojam mœnibus cinxiſſet, defraudati eſſent. Hos porro, ut ſibi propitii ſint, ſuppliciter rogat. 21 Juno, & Pallas ſc. quæ ob formæ primam, ſibi abjudicatam, diu Trojanis adverſatæ erant. 22 Quæ voluiſtis Ilium deleri, & gloriam ejus. 23 Arx præcipua in Troja. 24 Trojæ, a *Dardano* rege. 25 Sibylla. 26 Concede, & deſigna ſecundum cætera oracula mihi data: vel, *da*, id eſt, dic: pronuntia, vaticinare. 27 In Italia, ubi Saturnus latuit, ſedem capere. 28 Et Penates nobiſcum profugos. 29 Profugata conſidere Latio. 30 In honorem Apollinis, & Dianæ. 31 Non admixto alio lapide, aut non fracto. 32 Conſtituam. 33 Ludos Apollinares.

1 Te quoque magna 2 manent 3 regnis 4 penetralia noſtris.
Hic ego namque tuas 5 ſortes, 6 arcanaque fata,
Dicta meæ genti, 7 ponam, 8 lectoſque ſacrabo
9 Alma 10 viros; 11 Foliis 12 tantum ne carmina manda;
13 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
Ipſa 14 canas, oro. Finem 15 dedit ore loquendi.
At, 16 Phœbi nondum patiens, 17 immanis in antro
18 Bacchatur vates, magnum 19 ſi pectore poſſit
20 Excuſſiſſe Deum: 21 tanto magis 22 ille fatigat
Os 23 rabidum, 24 fera corda domans, 25 fingitque premendo.
Oſtia 26 jamque domus paruere ingentia 27 centum
28 Sponte ſua, 29 vatiſque 30 ferunt reſponſa per 31 auras.
O 32 tandem magni pelagi 33 defuncte periclis:



1 Apoſtrophe ad Sibyllam, cui viciſſim pro beneficio promittit ſe in adytis ſcripta ejus repoſiturum, quorum inſpiciendorum cauſa Decemviri creentur. 2 Exſpectant. 3 In regnis. 4 Locum ſecretum, in quem nonniſi certo alicui acceſſus patet, in quo libros Sibyllinos aſſervaret, Græci *adyta* dicunt. 5 Libros, in quibus continebantur *ſortes*, id eſt, reſponſa Deorum. Horat. *Dictæ per carmina ſortes*. 6 Oracula ſecreta retinenda vaticinata populo Romano meis poſteris. 7 Reponam, reſervabo in intimis penetralibus ſacrorum. Conſtat autem Romæ poſtea Sibyllinos libros aſſervatos fuiſſe in ſacrario, qui *Sibyllini* dicti ſunt, quod anus illa, quæ Tarquinium Superbum adiiſſe fertur, Sibylla credita eſſet. Servati autem Romæ fuiſſe traduntur, donec ſive caſu aliquo, ſive fraude humana incenſo Capitolio igne conſumerentur: quod poſt bellum Marſicum accidiſſe ferunt. Vide quæ nos ad Sal. p. 148. & Val. Max. p. 484. 8 Electos, qui ſc. iis libris cuſtodiendis, & interpretandis præeſſent. 9 O altrix & nutrix imperii. 10 Viros quindecim, quorum munus erat libros Sibyllinos conſulere. 11 Palmæ ſc. in quibus ſcribebat hæc Sibylla: non enim oracula ſua ore reddebat, ſed palmarum foliis inſcripta ad oſtium antri ponebat, qui ſi vento agitata conturbari contigiſſet, numquam poſtea induci poterat, ut de integro caneret, aut eadem in ordinem redigeret: atque ita incertiores abibant homines, quam venerant. Locum hunc interpretatur Heleni admonitio, reperitur l. 3. 12 Tantummodo rogo, ne ſcribas in foliis palmæ. 13 Ne folia, & nomina iis inſcripta volent per ventos rapidos commota, exiſtentia, ut res ludibrio habitæ. 14 Ore edas oracula. 15 Æneas ſignificavit ore ſuo ſe jam facere finem loquendi. 16 Quæ nondum tolerare poterat Phœbum, intrantem in eam. 17 Terribilis, & inſana. 18 Bacchantium more fuit Sibylla. 19 Tentando an poſſit quaſi equitem inſidentem pectore ſuo excutero Phœbum, qui in oraculis magnus eſt. 20 Ut ſupra l. 5. p. 354. *Excuſſaque pectore Juno eſt.* 21 Quanto magis illa reluctabatur. 22 Deus laſſitudine affatim eam gravat. 23 Furens. Metaphora ab animantibus; quorum proprie eſt *rabire*. 24 Indomita. 25 Pro arbitrio ſuo mentem ejus format, imbuitque iis, quæ ſit reſponſura. 26 Poſt vota, preceſque, cum Deus plene in eam deſcendiſſet. 27 Numerus certus pro incerto. 28 Propter preces, & ſacrificia. 29 Sibyllæ. 30 Efferunt. 31 Ubi conſultores erant. 32 Poſt ſeptennales errores. 33 O Ænea, qui perfunctus es, & non amplius paſſurus pericula.

Sed 1 terra 2 graviora 3 manent. 4 In regna 4 Lavini
Dardanidæ venient; 5 mitte hanc de pectore curam:
Sed non & 6 veniſſe volent. 7 Bella, horrida bella,
Et 8 Thybrim multo ſpumantem 9 ſanguine 10 cerno.
Non 11 Simois tibi, nec Xanthus, nec 12 Dorica caſtra
13 Defuerint. Alius 14 Latio jam partus 15 Achilles,
Natus 16 & ipſe 17 Dea. Nec Teucris 18 addita Juno
Uſquam 19 aberit: cum tu ſupplex in rebus 20 egenis
Quas gentes 21 Italum, aut quas non 22 oraveris urbes.
Cauſa 23 mali tanti 24 conjux, 25 iterum hoſpita Teucris,
Externique 25 iterum thalami.
26 Tu ne cede 27 malis: 28 ſed contra audentior ito,
29 Quam tua te Fortuna ſinet. 30 Via prima ſalutis,
Quod minime reris, 31 Graja 32 pandetur ab 31 urbe.
Talibus ex 33 adyto dictis 34 Cumæa Sibylla
35 Horrendas canit 36 ambages, 37 antroque remugit,
38 Obſcuris vera involvens. 39 Ea fræna furenti

Con-

1 In terris, id eſt, cum perveneris ad terram, quia in mari non potuit ſubmergi. 2 Sc. *pericula*. 3 Exſpectant te. 4 Al. *Latini*. 5 Omitte, depone curam; id eſt, ne ſis ſollicitus de hac re: quia venies in Italiam, ut cupis. 6 Quod in Italiam non venerit. 7 Æneæ cum Turno. 8 Italiæ fluvium. 9 Propter cædem Latinorum, & Rutulorum. 10 Prævideo. 11 Pro Simoente, & Xantho fluentibus ſanguine, obſtructis cæſorum cadaveribus: erunt tibi de novo Tibris, & Numicius, in quem cecidit Æneas 12 Græca Alii reſpici ad Turnum volunt origine Grajum; ut interpretatur Amata reſponſum l. 7. Alii ad Haleſum, Agamemnonis. Ex Briſeide filium; quem tradunt cum magnis copiis Turno adverſus Æneam auxilio veniſſe. 13 Id eſt, Trojanorum cadaveribus opplebuntur Tyberis, & Numicius, ut oppleti ſunt Simois, & Xanthus: & tam ſævos inimicos offendet in Italia, quam experti ſunt Græcos in Troja. 14 In Latio. 15 Turnos, Achilli ſimilis *cui diva Venilia mater* l. 10. Daunus pater. 16 Non ſolum Achilles. 17 Venilia. 18 Quæ ſemel quaſi dedit nomen ad inſequendam Trojanos nunquam deſiſtet. Aliis *addita* eſt infeſta, affixa. 19 Ab eis. 20 Tenuibus & modicis. 21 Italorum, Sincope. 22 Orabis, ut tibi auxilientur? Interrogatio hæc vim univerſalem habet: q. d. omnes populos externos. 53 Tam pernicioſi belli. 24 Filia hoſpitis Lavinia, Latini filia, Turno, Rutulorum regi, a matre Laviniæ deſponſata: quam tamen Latinus pater, diverſis territus prodigiis, Æneæ extero genero dare coactus fuit. Quod ægre ferens Turnus, Æneam, Latinumque bello petiit, in quo ipſe ſingulari certamine ab Ænea occiſus fuit. 25 Sicut Helena cauſa belli Trojani fuit; ſic Lavinia erit cauſa belli Rutuli, & Latini. Helena hoſpitio excepit Paridem: Laviniæ pater Latinus excipiet te. 26 Sed tu. Epilogus oraculi Apollinis. 27 Adverſitatibus. 28 Obvium. 29 Id eſt, magnanimitate ſupera fortunam tuam. 30 Primus modus acquirendæ ſalutis. 31 A Græcis habitata ſc. Pallanteo, dum per Evandrum Arcadem illic habitantem, ubi nunc Roma eſt, ad Tarchontem in Thuſciam mitteris. 32 Aperietur tibi, proficiſcetur. 33 Loco ſecretiore templi, quem ſoli ſacerdoti adire licebat. 34 Quæ apud Cumas oracula dabat. 35 Horrorem incutientes. 36 Ambiguos, & obſcuros ſermones. 37 Et cum reflexione vocis quaſi mugitum efferr ex antro. 38 Dictis non ſatis intellectis, quæ futura erant vera, implicans. 39 Ejuſmodi fræna, id eſt, ſic mentem, & organa vocis ejus regit, ut, quæ ipſa volvit, non quæ ipſa præmeditata ſit, loqueretur.

Digitized by Google

Concutit, & 1 ſtimulos ſub 2 pectore 3 vertit Apollo.
4 Ut primum ceſſit furor, & rabida ora quierunt;
5 Incipit Æneas heros: Non ulla laborum,
O virgo, nova 6 mi 7 facies 8 inopinave 9 ſurgit.
10 Omnia 11 præcepi, atque animo mecum 12 ante 13 peregi.
14 Unum oro: 15 quando 16 hic 17 inferni janua 18 regis
Dicitur, & tenebroſa palus 19 Acheronte 20 refuſo:
Ire ad conſpectum chari 21 genitoris & ora
22 Contingat: 23 doceas iter, & 24 ſacra oſtia 25 pandas.
26 Illum ego per flammas, & 27 mille ſequentia tela,
Eripui his humeris, 28 medioque ex hoſte recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnes pelagique 29 minas 30 cœlique ferebat
Invalidus, 31 vires ultra ſortemque 32 ſenectæ.
33 Quin, 34 ut te ſupplex 35 peterem, & tua 36 limina adirem.
Idem orans mandata dabat. Gnatique, patriſque,
37 Alme, precor, miſerere. 38 Potes namque omnia: nec te
Nequicquam 39 lucis 40 Hecate præfecit 39 Avernis.
Si potuit 41 manes arceſſere 42 conjugis 43 Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibuſque 44 canoris:
Si 45 fratrem Pollux 46 alterna morte redemit,



1 Vim illam divinam, quæ animum Sibyllæ, & impetum fatidici ſpiritus excitavit. Metaphora. 2 Sibyllæ. 3 Dirigit. 4 Poſtquam rabies Sibyllæ ſedata eſt. 5 Incipit Sibyllæ alloqui in hunc modum. 6 Mihi. 7 Species. 8 Vel inopinata. Nam partim ab Heleno, partim a patre acceperat, quæ gerenda ſibi forent. 9 Oritur, prædicitur, 10 Quæ ad bella pertineant, vel quæ ex te audio. 11 Prævidi, antecepi, cogitatione præveni. Al. *Percepi*. 12 Priuſquam hæc diceres. 13 Præmeditatus ſum, revolvi, perpendi, id eſt, jamdudum ad omnes caſus præparatus ſum. 14 Id ſolum: 15 Quandoquidem. 16 In Campania. 17 Inferis dominantis. 18 Plutonis. 19 Lacu illo infernali. 20 Refluente, & reſtagnante. 21 Anchiſæ. 22 Detur mihi. 23 Viam eundi mihi commonſtres. 24 Diti ſacra, vel execranda. 25 Aperies. 26 Patrem. Dicit cauſam, quare eat ad genitorem. 27 Numerus certus pro incerto. 28 Ex mediis hoſtibus in locum tutum perduxi, liberavi. Sic l. 1. *frugeſque receptas*.

29 Tempeſtates, & procellas, quæ navigantibus toties extrema minatæ fuerant. 30 Aeris. 31 Ultra vires. Anaſtrophe. 32 Quæ quietem, & otium efflagitat. 33 Quin etiam. 34 Lib. 5. *Ditis tamen ante infernas accede domus, &c: huc caſta Sibylla*. 35 Adirem. 36 Domum, aut antrum. 37 O ſalutis noſtræ altrix, ſancta & veneranda virgo. 38 A facili. 39 Sylvis, quæ ſunt circa Avernum, & Acherontem, aliaque loca, per quæ ad inferos deſcenſus eſſe exiſtimetur. 40 Proſerpina. Vide ſuprà. 41 Umbras. A diſpari cauſa. 42 Eurydices. Orpheus enim cantilena, & pulſu lyræ deſcendit ad inferos, ut abduceret conjugem ſuam: & abduxerat, ni illa per imprudentiam reſpexiſſet. 43 De Orpheo abunde 4. l. Georg. & Ov. 10. Met. 44 Dulciter reſonantibus. 45 Caſtora gemellum e Leda matre, & Tyndaro, communicata cum illo immortalitate, ut alterni viverent. Adi Mythologos hoc de Geminorum ſidere exponentes. 46 Quam alternatim pro illo obit, ut ille viciſſim pro Polluce.

Itque 1 reditque viam toties: Quid 2 Theſea, 3 magnum
Quid memorem 4 Alciden? & 5 mi 6 genus ab Jove 7 ſummo.
Talibus 8 orabat dictis, 9 araſque tenebat.
Cum ſic orſa loqui 10 vates: 11 Sate ſanguine Divum
12 Tros Anchiſiade, 13 facilis deſcenſus 14 Averni:
15 Noctes atque dies patet 16 atri janua Ditis:
Sed 17 revocare gradum, ſuperaſque 18 evadere ad auras,
19 Hoc opus, hic labor eſt. 20 Pauci, quos 21 æquus amavit
Jupiter, aut 22 ardens 23 evexit ad 24 æthera virtus,
Dis geniti 25 potuere. 26 Tenent media omnia ſylvæ,
27 Cocytuſque ſinu labens 28 circumfluit 29 atro.
Quod ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt,
30 Bis 31 Stygios innare lacus, bis 32 nigra videre
Tartara, & 33 inſano juvat indulgere labori:
34 Accipe, quæ 35 peragenda 36 prius: 37 Latet arbore 38 opaca

1 Ab inferis ad ſuperos. 2 Qui ad inferos deſcendit cum Pirithoo, rapturi Proſerpinam. 3 Fortem, quippe qui nullis laboribus ſuperari potuerit. Vide quæ nos ad Sall. p. 327. &c. 4 Herculem filium Jovis, & Alcmene, qui deſcendit Cerberum ab inferis tracturus, ac Theſea liberaturus: ab *Alceo* avo ſic dictum, vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id eſt, *a fortitudine*. 5 Mihi applicatio narrationis ad ſuam perſonam, qua ſe illis dignitate generis parem facit, quare non minus id ſibi licere arbitratur, quam iis licuerit. Q. d. Et mihi idem concedatur, cui perinde, & Herculi & Polluci, & genus ab Jove ſummo. 6 Genus idem. cauſa mihi melior. 7 Deorum. 8 Æneas. 9 Pro more precantium, jurantium, vota concipientium. 10 Sibylla. 11 Progenite. 12 O Trojane Ænea, Anchiſæ fili. 13 Si Ethice hanc fab. interpretari velimus, immane vitiorum præcipitium, e quorum barathro non facile emergitur, intelligimus. Si myſtice, & Platonice: pleriſque gravari divinam animi particulam terrena ὕλης corporeæ mole, opprimi à ſenſu rationem, ita ut ad virtutem, rerum cognitionem & veritatis indagationem adſpirent pauci: quibus vel benignitate Deorum, vel eximia virtute, vel divino ingenio, datum eſt aureum ſtudii ramum carpare, & prudentia duce ad ſumma contendere: mox, Au-ramum *hunc Lucus, & obſcura claudunt convallibus umbra*. 14 Qui per Avernum fit ad inferos. Eſt enim *Avernus* lacus apud inferos, in quem Acheron reſtagnare creditur. 15 Semper. 16 Obſcuri, qui apud atros regna cui inferorum imperium forte obvenit in Saturni patris poſſeſſionem diviſione. 17 Regredi ab inferis. 18 Penitus evadere. 19 Hoc eſt opus difficile. 20 Tria hominum genera tangit, dilectos a Jove, præditos virtute, Diis genitos. 21 Non rigoroſus judex. 22 Vehemens virtus, id eſt, juſtitia, cujus nomen omnes Ethicas virtutes complectitur. 23 Ex his ærumnis 24 Cœlum. 25 Sc. *ſuperas evadere ad auras*. 26 Dehortatio a difficili. 27 Lacus infernalis. Quid Cocytus, Styx, Acheron, inferi ſint ſecundum veteres Theologos, docet Macrob. 1. l. de Somnio Scipionis c. 1. 28 Circumdat exire volentes. Al. *circumvenit*. 29 Obſcuro, quia profundus. 30 In vita ſemel, ſecundo in morte gloriam in vivis conſequi; æternam poſt mortem. 31 Stygis, lacus infernalis, triſtitiam ſignificantis. 32 Tenebroſa, profunda. 33 Vehementi. 34 Intellige. Tranſit ad præcepta. 35 *ſunt tibi*. 36 Quam ad inferos deſcendere poſſis. 37 Difficultatem innuit, cum latere ramum, & quidem, in umbroſa arbore ſubjici. 38 Denſa foliis, & ramis aliis.

1 Aureus & foliis & 2 lento vimine ramus,
3 Junoni infernæ dictus ſacer. 4 Hunc 5 tegit 6 omnis
Lucus, & obſcuris 7 claudunt convallibus umbræ.
Sed non ante 8 datur telluris 9 operta ſubire,
10 Auricomos quam quis decerpſerit 11 arbore 10 fœtus.
Hoc 12 ſibi 13 pulchra 14 ſuum ferri 15 Proſerpina munus
Inſtituit. 16 Primo avulſo 17 non deficit alter
18 Aureus; & ſimili frondeſcit 19 virga metallo.
Ergo 20 alte 21 veſtiga oculis, & 22 rite repertum
Carpe manu. Namque ipſe 23 volens, facilisque ſequetur,
24 Si te fata vocant: 25 aliter, non viribus ullis
26 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea 27 jacet 28 exanimum tibi corpus 29 amici,
(Heu neſcis) totamque 30 inceſtat funere claſſem,
Dum 31 conſulta petis, noſtroque in 32 limine 33 pendes.
34 Sedibus 35 hunc refer 36 ante ſuis, & conde ſepulcro.
37 Duc 38 nigras pecudes: ea prima 39 piacula ſunto.
Sic 40 demum lucos 41 Stygios, regna 42 invia 43 vivis
Aſpicies. 44 Dixit, 45 preſſoque 46 obmutuit ore.
Æneas mœſto 47 defixus lumina vultu
48 Ingreditur, linquens 49 antrum; 50 cæcoſque volutat
Even-

1 A materia, & qualitate. Per quam prudentiam intellige, qua nihil non, quantumvis arduum confici poteſt. 2 Flexibili. 3 Proſerpinæ, quæ apud inferos eſt, conſecratus, dicatus. 4 Ramum. 5 Alluſum ad Bonæ Deæ, quæ eadem Tellus eſt, ſacra: quæ nonniſi in operto fiebant. 6 Tota ſylva. 7 Circumdant eum. 8 Conceditur a Diis. 9 Occulta terræ, id eſt, ſubterranea loca. 10 Ramum habentem folia aurea pro comis. Metaphora ab animali ſumpta. 11 Illa opaca. 12 Ad ſe, aut in honorem ſuum. 13 In conſpectu Plutonis, qui eam rapuit. 14 Proprium, ſibi charum. 15 Regina inferorum. 16 Poſtquam primus ramus avulſus eſt ab eo, qui inferos petere vult. 17 Non deeſt, imo ſtatim ſubnaſcitur, & in locum ſublati ſufficitur. 18 Sc. *Ramus*. 19 Ramale. 20 Deum, cœlumque ſuſpice. 21 Inquirere. 22 Ut decet, carpe, &c. manu, non falce, non cultro. 23 Volenti & obſecundanti ſimilis. 24 Si prædeſtinatum eſt te per eum ad inferos deſcendere, atque redire. 25 Alloqui, repugnantibus Deorum diſpoſitionibus. Abſque ſit gratia & auxilium divinum, incaſſum, intercidunt humani conatus. 26 Conſtringere, & abrumpere eum. 27 Inſepultum. 28 Mortuum. 29 Miſeni, ut infra, a Tritone intercepti, quem tamen nonnulli ab Ænea interfectum autumant, ut in hac necromantia ſuppeteret cadaver, & animum. 30 Polluit. 31 Oracula. 32 Antro Sinecdoche. 33 Moraris, vel ſollicitus hæres. 34 Terræ, & inhumationi. 35 Amicum exſtinctum. 36 Quam ad inferos deſcendant. 37 Ad ſacrificium funebre. 38 Furvis hoſtis placandi Dii Inferi, ad quos tibi luſtrato ſternenda via? *huc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet* l. 5. 39 Sacrificia expiatoria quibus animæ expiari credebantur. 40 Poſt longam exſpectationem tuam. 41 Infernales. 42 Quæ nullam præbent viam. 43 Nam mortuis duntaxat. 44 Sibylla. 45 Ab Apolline, qui non permiſit eam ulterius loqui. 46 Dicendi finem fecit. 47 Habens oculos in terram defixos. 48 Ad claſſem, & ſocios, Sibyllæ præcepta executurus. 49 Sibyllæ. 50 Incertos, ignotos.

Eventus animo ſecum. 1 Cui fidus 2 Achates
It comes, & 3 paribus curis 4 veſtigia figit.
Multa inter ſeſe 5 vario ſermone 6 ſerebant,
Quem ſocium 7 exanimen 8 vates, quod corpus 9 humandum
Diceret. Atque 10 illi Miſenum in litore ſicco,
Ut 11 venere, vident 12 indigna morte peremptum;
Miſenum 13 Æolyden: quo 14 non 15 præſtantior alter
16 Ære 17 ciere viros, 18 Martemque accendere 19 cantu,
20 Hectoris hic 21 magni fuerat comes, Hectora circum
Et 22 lituo pugnas inſignis 23 obibat & haſta:
Poſtquam 24 illum 25 victot vita ſpoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ ſeſe fortiſſimus 26 heros
Addiderat ſocium, 27 non inferiora ſecutus.
Sed 28 tum, forte cava dum 29 perſonat æquora 30 concha,
Demens, & cantu vocat in certamina 31 divos,
32 Æmulus 33 exceptum 34 Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter 35 ſaxa 36 virum ſpumoſa immerſerat unda.
37 Ergo 38 omnes magno 39 circum 40 clamore fremebant;
Præcipue pius 41 Æneas. Tum 42 juſſa Sibyllæ
(Haud mora) 43 feſtinant flentes, 44 aramque ſepulchri

1 Æneæ. 2 Ἀπὸ τῆς ὤχης, *a ſolicitudine*, quæ ſummarum & principum comes. 3 Q. d. comes eſt, ut itineris, ita & curarum. 4 Siſtit greſſum, ut cogitabundi ſolent. 5 Modo hoc, modo illud aſſerentes. 6 Al. *ſerebant*. Alludit ad Etymon vocis *Sermo*. 7 Mortuum. 8 Sibylla. 9 Sepeliendum. 10 Sic dubitantes. 11 Ad litus. 12 Viro forti, & non reſpondente meritis ſuis, & virtuti ejus: aut quia exceptus inſidiis a Tritone, Neptuni tibicine, quem æmulabatur, aut quia anima in aquis extinguebatur, quod genus mortis abominabantur veteres. 13 Æoli nepotem. 14 Sc. *fuit*. 15 Peritior. 16 Lituo, aut tuba ærea: Materia pro Materiato. 17 Excitare, id eſt, excitabat viros fortes & generoſos. Enallage modi. 18 Inflammare furorem bellicum, ſeu prælium. 19 Tubæ, aut litui. 20 Digreditur in proſopographiam Miſeni mortui. 21 Trojanorum fortiſſimi. 22 Tuba in curva: a cujus ſimilitudine poſtea Baculus ille auguralis, quo templa deſignabantur, *Lituus* dictus eſt. 23 Perficiebat pugnas, verſabatur in pugnis. 24 Hectorem. 25 Hectoris. 26 Con- Miſenus Æolides. 27 Virum nequaquam Hectori ſecundum neque virtute, neque laude; ſatis etiam ſuperiorem. 28 Paulo ante. 29 Perſonare facit, vel ſonat per æquora. 30 Tuba, & buccina, quæ Tritoni concha. *Ceruleum Tritona vocat, conchæque ſonanti inſpirare jubet*, deinde *cava buccina ſumitur illi*. 31 Tritones. 32 Ὁμότεχνος, ejuſdem artis cum invidioſa ſtudioſus, vel, ex provocatione adverſarius. 33 Inſidiis oppreſſum: quaſi virtute vinci non poſſet. 34 Oceani, & Tethyos filius, Neptuni tubicen, unus Deorum marinorum. 35 Scopulos. 36 Miſenum. 37 Docet, quomodo officium funebre perſolutum ſit Miſeno juxta præceptum Sibyllæ. 38 Trojani. 39 Cadaver Miſeni. 40 Quaſi iraſcentes Diis Marinis, quod tantum virum morte abſumpſerant. 41 Sc. *fremebat*. 42 Quibus juſſerat; *Sedibus hunc refer ante ſuis*. 43 Feſtinanter exſequuntur. *Feſtinare* ergo hic active ſumitur: ut l. 4. *Deus æthere miſſus ab alto* Feſtinare fugam, *tortoſque incidere funes Ecce iterum ſtimulat*. 44 Pyram in altum conſtructam, in aræ formam.

2 Congerere 2 arboribus, 3 cœloque educere certant.
4 Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum:
5 Procumbunt 6 piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex:
Fraxineæque trabes, cuneis & 7 fiſſile robur
Sciuditur: advolvunt ingentes 8 montibus ornos.
Nec non Æneas, opera inter talia 9 primus
Hortatur ſocios, paribuſque 10 accingitur armis.
Atque 11 hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſylvam immenſam, & ſic ore precatur:
12 Si nunc ſe nobis ille aureus 13 arbore 14 ramus
Oſtendat nemore in tanto: 15 quando omnia vere
Heu 16 nimium de te vates, Miſene, locuta eſt.
Vix 17 ea fatus 18 erat, 19 geminæ cum 20 forte 21 columbæ
Ipſa 22 ſub ora viri cœlo venere volantes,
Et 23 viridi ſedere ſolo. Tum maximus 24 heros
25 Maternas agnoſcit aves, lætuſque precatur:
Eſte duces, 26 o, ſi qua 27 via eſt, curſumque per auras
Dirigite in 28 lucos, ubi 29 pinguem 30 dives 31 opacat
Ramus humum. Tuque, o, dubiis 32 ne deſice rebus,
Diva parens. Sic effatus 33 veſtigia preſſit;
34 Obſervans quæ ſigna ferant, quo tendere 35 pergant.
36 Paſcentes 37 illæ tantum 38 prodire volando,
Quantum 39 acie poſſent, oculi 40 ſervare 41 ſequentum.

1 In-

1 Congerendo extruere. 2 Ex arboribus. 3 Ad cœlum uſque attollere aram ſepulcri. Hyperbole. 4 A ſociis Æneæ. ſc. ad excindendas arbores pro rogo. 5 In humum. 6 Piceæ, tedæque reſina pingues arbores fraxini, ornique funeribus adhibitæ, quo clarius, & luculentius arderent rogi. 7 Quod facile finditur. 8 A montibus. 9 Exemplo ſuo prælucens aliis. 10 Aptatur inſtrumentis, quibus alii ligna ſcindebant, ſc. ſecuri, cuneis, ligone, & ſimilibus ad rogum erigendum neceſſariis. 11 Quæ ſequuntur cogitat ſecum. 12 Utinam. 13 Opaca. 14 Quem Sibylla nobis habendum docuit. 15 Quandoquidem. 16 Quia utilius fuiſſet, ſi mentita eſſet, dum dixit Miſenum jacere in littore. 17 Eas preces. 18 Æneas. 19 Duæ & pares. 20 Præter opinionem ejus. Oblativum ergo augurium. 21 Quæ & Veneris aves, & felix regibus augurium: per geminas columbas myſtice duas animæ alas deſignari volunt: Contemplativam, Moralemque virtutem, quæ ad aureum Sapientiæ ramum a divinarum rerum amore mittuntur. 22 Ante conſpectum Æneæ. 23 Gramineo. 24 Æneas. 25 Quæ ſunt in tutela Veneris, propter amorem, quem inter ſe ſervant. 26 O aves. 27 Quæ ducat ad aureum ramum. 28 Sylvas ſacras. 29 Opimam quia talis rami feracem. 30 Quia aureus. 31 Inumbrat, quod proprie eſt arborum. 32 Ne mihi deſis, ne me deſeras. 33 Subſiſtit. Captantes autem auguria, & obſervantes ſtare immobiles, aut ſedere ſolebant. 34 Animadvertens. 35 Perſeverent. 36 Alluſum ad pullare augurium, quod felix habitum, ſi pulli paſcerent. 37 Columbæ. 38 Prodibant, præcedebant. Enallage modi. 39 Acumine viſus ſui, id eſt, viſu. 40 Obſervare. 41 Æneæ, & Achatæ.

1 Inde ubi 2 venere ad fauces 3 grave olentis Averni,
4 Tollunt ſe celeres; 5 liquidumque per aera 6 lapſæ,
Sedibus 7 optatis 8 gemina ſuper arbore 9 ſidunt:
10 Diſcolor 11 unde auri per ramos 12 aura refulſit.
13 Quale ſolet 14 ſylvis 15 brumali frigore 16 viſcum
Fronde virere 17 nova, 18 quod non 19 ſua 20 ſeminat arbos,
Et 21 croceo fœtu 22 teretes circumdare truncos:
Talis erat ſpecies auri frondentis opaca
23 Ilice: ſic leni 24 crepitabat 25 bractea vento.
26 Corripit 27 extemplo Æneas, avidusque refringit
28 Cunctantem, & 29 vatis 30 portat ſub tecta Sybillæ.
31 Nec minus interea Miſenum in litore Teucri
Flebant, & 32 cineri 33 ingrato 34 ſuprema ferebant.
Principio pinguem 35 tædis, & robore 36 ſecto
Ingentem ſtruxere 37 pyram; cui 38 frondibus 39 atris
Intexunt latera, & 40 ferales 41 ante cupreſſos
Conſtituunt, 42 decorantque ſuper 43 fulgentibus armis.

Pars

1 Deinde. 2 Columbæ. 3 Lacus illius in Campania, per quem dicitur deſcenſus ad inferos, graviter olentis propter aquam ſulphuream. 4 Erigunt. 5 Purum. 6 Poſtquam celeriter volaverant. 7 Ab Ænea. 8 Geminæ naturæ: quia aureum ramum habebat. Al. *geminæ*, ſc. columbæ. 9 Locum ſedendi capiunt, ad ſedendum ſe dimittunt. 10 Alio a viridi arbore colore, diverſi coloris. 11 A qua arbore. 12 Splendor. Cic. pro Sextio. *Quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit nunquam de ſuo curſu dimovere*. Ἄϱος vetus vox Græca *auram* narrationem dilatat. 14 In ſylvis. 15 Quia tunc maturum eſt. 16 Gluten. 17 Inſolita. 18 Viſcum. 19 Ipſi propria. 20 Quia ex ſtercore turdi, ſuper arborum ramis delapſo, naſcitur. 21 Virgulto & glutino crocei coloris. 22 Ob longos, & rotundos Ecl. 8. *Incumbens tereti Damon, ſic cœpit, olivæ*. 23 Sc. *in*. 24 An non videris audire bracteati rami a ventis agitari crepitantem ſonum ex literarum aſpera conflictatione? 25 Aurea, ac tennis lamina, id eſt, aureæ frondes. 26 Celeriter rapiat. Vehementiam, & ſedulitatem Æneæ in diſtringendo ramo ex toto oſtendit hoc verbo Virgilius. 27 Illico. 28 Ramum viſum remorari pondere ſuo deſiderium avidi Æneæ, licet facilis ſequeretur. 29 Vaticinantis. 30 Ramum. 31 Nihilominus, quamvis Æneas abeſſet. Tranſit ad ſtudia Trojanorum circa juſta Miſeni. 32 Cadaveri. 33 Minus grato amicis triſte hoc miniſterium exequentibus. 34 Ultima officia, quæ exequiæ dicuntur, exhibebant mortuo Miſeno. 35 Arboribus, reſinæ plenis. 36 Fiſſo, ac in partes diſſecto. 37 Struem lignorum ad rogum inſtruendum. Apparatus mortuorum, funus dicitur, exſtructio lignorum, rogus: ſubjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, buſtum: locus, uſtrina: operis conſtructio, ſepulchrum: inſcriptum nomen, & memoria, monumentum. 38 Pyræ, ſeu rogo. 39 Funeriis, feralibus, viroris in atrum vergentis. 40 Triſtes, & funebres. 41 In anteriori parte, ut videantur. 42 Et exornant ad decus deſuper. 43 In ſignum, quod iis egregie uſus fuerat. Cum viris magnis una cremabantur, arma, veſtes, equi, canes, & quæ in vita erant chariſſima: Apud Indos & uxor amantiſſima. Cic. 5. Tuſc. qu. & 11. Æn. *galeas, enſeſque decoros*, &c.

Pars 1 calidos 2 latices & 3 ahena 4 undantia flammis
5 Expediunt, 6 corpuſque lavant 7 frigentis & 8 ungunt.
Fit gemitus. 9 Tum membra 10 toro 11 defleta reponunt,
12 Purpureaſque 13 ſuper veſtes, velamina 14 nota,
Conjiciunt. Pars ingenti ſubiere 15 feretro,
Triſte miniſterium, & 16 ſubjectam more 17 parentum
18 Averſi tenuere 19 facem. Congeſta 20 cremantur
21 Thurea dona, 22 dapes, 23 fuſo crateres 24 olivo
Poſtquam collapſi cineres, & flamma 25 quievit;
26 Reliquias vino & 27 bibulam lavere 28 favillam;
29 Oſſaque 30 lecta 31 cado texit Chorineus 31 aheno.
32 Idem ter ſocios 33 pura circumtulit unda,
34 Spargens rore levi & ramo 35 felicis olivæ:
36 Luſtravitque viros, dixitque 37 noviſſima verba.
At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
38 Imponit, 39 ſuaque arma viro; 40 remumque, 41 tubamque,

2 Mon-

1 Callida ablui, & per intervalla inclamari ſolebant pro mortuis compoſiti, ne forte lateret vitalis ſpiritus obſtructus, adeoque vivi cremarentur. 2 Aquas calefactas. Omnem autem humorem generali vocabulo *Laticem* appellari tradunt, ab eo, quod intra aliquid *latet*. 3 Ænea. 4 Ebullientia. 5 Expedite parant, proferunt. 6 Ex Ennii verſu: *Tarquinii corpus bona fœmina lavit, & unxit*. 7 Mortui. Calore enim vitali pulſo, qui ſpiritus ſedes habetur, friget corpus. 8 Ut facilius crematetur. 9 Deinde. 10 Funebri, qui una cum cadavere cremabatur, ideſt, feretro. 11 Supremo fletu affecta. 12 Quas in vita in pretio habuerat. Viris illuſtribus veſtes, quibus vivi utebantur, injectæ: purpureæ, prætextæ, paludamenta: vide Pallantis funus l. 11. Æn. 13 Corpus exanime. 14 Quia ipſe ferebat. 15 Capulo, quo effertur corpus. *Feretrum* enim id omne dicimus, quo aliquid in pompa portatur. 16 Cadaveri. 17 Qui liberos ſuos inurunt. 18 Teſtati dolorem, & ſe invitos id facere. 19 Tædam. 20 Cum cadavere. 21 Thura data. 22 Epulæ, quibus mortuo parentatum erat. 23 Quia infundebant oleum cum crateribus. 24 Oleo ex oliva expreſſo. 25 Cum non eſſet amplius, quod urat. 26 Cineres, & ſi qua exſtabant oſſa. Reſpicit ad ritum oſſa componendi, qui talis erat: primo buſtum vino extinguebant, manes vocabant, lotis deinde manibus oſſa legebant, lecta vino perfundebant & lacte, mox vento ſiccanda exponebant, ſiccata aromatibus & odoribus miſta in urnam reponebant, reliquiis lacrymas ſuperfundebant. 27 Lambentem quod adhuc ſupererat, aut exſorbentem, ſeu imbibentem vinum, quod infundebatur. Ignita enim ac calida humorem omnem imbibunt, abſumuntque. 28 Modicam flammam. 29 Miſeni. 30 Collecta. 31 Vaſculo, aut urna ærea, quandoque aurea condebantur cineres. 32 Chorineus. 33 Purgavit pollutos funere aqua ſacrata ab aſpergillo felicis olivæ: namque oleaſter infelix. 34 Conſpergens eos. 35 Oleæ ad felicitatem facientis: quia pacem ſignificat, & ſaucia conſolidat. 36 Aſperſit, aut purgavit circumeundo Trojanos. 37 ultima, ideſt, conclamavit. Scilicet & vale, vale, vale. Æn. 11. l. 38 Exſtrui curat Miſeno. 39 Propria inſtrumenta. 40 Inſignia remigis, & tubicinis: quia poſitus erat remex, & optimus tubicen.

Enſe 1 ferit, 2 ſterilemque tibi, 3 Proſerpina, vaccam.
4 Tum 5 Stygio regi 6 nocturnas 7 inchoat aras,
Et 8 ſolida imponuit taurorum viſcera flammis,
Pingue 9 ſuperque oleum 9 infundens 10 ardentibns extis,
11 Ecce autem, 12 primi ſub lumina ſolis & ortus,
Sub 13 pedibus 14 mugire ſolum, & 15 juga cœpta moveri
15 Sylvarum: viſæque 16 canes 17 ululare per umbram,
Adventante 18 Dea. 19 Procul, o, procul eſte, 20 profani,
Conclamat 21 vates, totoque abſiſtite 22 luco:
23 Toque 24 invade viam, vaginaque eripe 25 ferrum:
Nunc 26 animis opus, Ænea, nunc pectore 27 firmo.
28 Tantum effata, furens antro ſe immiſit aperto.
29 Ille ducem haud timidis vadentem paſſibus æquat.
30 Dii, quibus imperium eſt animarum, umbræque
31 ſilentes,
Et 32 Chaos, & 33 Phlegethon, loca 34 nocte tacentia
34 late;



1 Cædit, mactatque. *Feriri* enim, cum occiduntur, animalia dicuntur. 2 Στειρανβὺν, Odyſſ. 1. Junoni infernæ propriam: infecundam infecundæ: ſterilem illi, quæ nunquam enixa eſt: taurum Proſerpinæ, ut Plutoni taurum. 3 Quæ inferorum Dea es. 4 Deinde. 5 Regi infernali Plutoni, qui Stygi, Acheronti, & reliquis inferorum fluviis dominantur. 6 Quæ tota nocte arderent, in quibus noctu ſacrificaretur: *vel*, nocturnas, ideſt, inferis dicatas. 7 Inſtituit. 8 Holocauſtum. 9 Superfundens: Tmeſis: 10 Dum exta arderent. 11 Exactis ſacris, horrenda ſigna, adventus Proſerpinæ prænuntia, aptis translationibus narrat. 12 Paulo ante, priuſquam Sol oriretur. 13 Sibyllæ, & Æneæ. 14 Cœpit quaſi ſonitum taurinum edere. Remota Metaphora, a bobus ſumpta ad terram; ut l. 4. Æn. p. 505. 15 Colles montium ſylvoſorum. 16 Stygiæ canes, Furiæ Lucan. *Stygiiſque canes in luce ſuperna Deſtituam*. 17 Lugubrem vocem emittere. 18 Proſerpina. 19 Quod in ſacris fieri ſolet *profanos arcet*, heroa ſuum *hoc agere* monet. 20 Sacris non inviati. 21 Sibylla. 21 Dianæ ſacro, 23 Sacris initiare. 24 Audacter ingredere. 25 Quo mactaſti agnam. Dæmones an ſentiant dolorem, lædantur, enſem horreant, diſſerit Cœl. Rod. l. 2. c. 8. hæc noſter ex opinione Platonicorum, infra ſanior, *fruſtra ferro diverberat umbras.* 26 Audacia, & animoſitate adverſus terrores, & mortuorum ſpectra obvia. 27 Egregie confirmato contra quævis pericula iis virtutibus, quibus animoſum pectus fultum eſſe decet. 28 Et non pluribus Sibylla Æneam allocuta projicit ſe in Averni fauces, comite Ænea. 29 Æneas Sibyllam vatem, cujus ductu per ſingula inferorum loca penetrat, vadentem paſſibus audacibus æquis conſequitur. 30 Pie, nec niſi veniam præfatus, accedit ad inferorum arcana retegenda. Plutonem, & Proſerpinam precatus, mox umbras, inde vaſtam voraginem, & indigeſtam primæ materiæ molem, hinc loca ipſa, & lacus. 31 Quoniam umbræ ſubſtantiæ ſunt incorporeæ, quæ vocem emittere nequeunt. *Silentes* a Poetis vocantur. 32 Origo rerum confuſa. 33 Inferorum fluvius, qui flammis æſtuantibus rapidus fingitur. 34 Nocte perpetua.

Sit mihi fas 1 audita loqui: 2 ſit 3 numine veſtro
4 Pondere res 5 alta terra & caligine merſas.
6 Ibant obſcuri ſola ſub nocte per 7 umbram,
Perque domos Ditis 8 vacuas, & 9 inania regna.
Qualem per 10 incertam lunam ſub luce 11 maligna
Eſt iter in ſylvis, 12 ubi cœlum 13 condidit 14 umbra
Jupiter, & rebus nox abſtulit 14 atra 16 colorem.
17 Veſtibulum ante ipſum primiſque in 18 faucibus Orci,
Luctus & 19 ultrices 20 poſuere cubilia Curæ:
21 Pallenteſque 22 habitant Morbi, 23 triſtiſque Senectus,
Et Metus, & 24 male ſuada Fames, & 25 turpis Egeſtas:
26 Terribiles viſu formæ; Lethumque, Laboſque:
27 Tum 28 conſanguineus Lethi Sopor, & 29 mala mentis
Gaudia, 30 mortiferumque 31 adverſo in limine Bellum,
32 Ferreique Eumenidum 32 thalami, & 33 Diſcordia
34 demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis

In

1 Quæ de inferis audiverim. 2 Sc. *fas*. 3 Veſtro nutu, & benevolentia. 4 Aperire & manifeſtare. 5 Profunda terræ caligine. Eſt autem inferorum periphraſis. Q. d. liceat inferorum res mortalibus aperire. 6 Æneas, & Sibylla. 7 Sylvarum, & terræ, id eſt, per profundi ſpecus caliginem. 8 Corporibus ſc. ubi umbræ tantum, & ſimulacra. 9 Simulacra enim illic ſunt, quæ inania ſunt. 10 Dubiam, & per ſubjectas nubes interceptam neque apparentem. 11 Exigua, obſcura, non præbente ſui copiam. Metaphora, cum proprie *Malignus*, idem ſit quod aſper, difficilis, & invidus. 12 Poſtquam. 13 Abſcondit. 14. Sc. *terræ*, id eſt, nocte, quæ nihil aliud quam terræ umbra eſt. 15 Caliginoſa, qua nihil per noctis tenebras in oculos incurrit. 16 Diſcretionem colorum: 17 Primum inferarum aditum. Quoniam autem mos fuit veteribus Romanis veſtibula, & atria ſignis, & tabulis exornare, ut ſc. eſſent, quæ exſpatiantium oculos delectarent: ita Poeta monſtrorum formis, quæ mortalibus peſtes ſunt, veſtibulum tribuit. 18 Anguſtiis, vel ingreſſu inferni. 19 Quæ animum excarnificant, & ſtimulis fodiunt. 20 Domicilium, ſedem ceperunt. 21 Homines pallidos reddentes. 22 Sc. *hic*. 23 Moroſa, querula, difficilis. 24 Per egeſtatem miſeros mortales ad furta, cædes, rapinas, injurias, aliaſque malas artes impellens. 25 Per quam homines rebus turpibus ſeſe dant, atque ita malis artibus victum quærunt. 26 *Non re terribiles, ſed viſu*, inquit Seneca 104. Epiſt. quem adi. 27 Præterea. 28 Germanus Mortis. Κασίγνητος θανάτοιο, Heſiodus. 29 Ex ſceleribus provenientia, ſeu ex flagitiis perpetratis conceptæ: cum admiſſa ſcelera pœnitudo, & luctus ſequi debeat. Illud vero & male perditorum hominum eſt, quos nulla parvi conſcientia remordes, neque ſupplicia futura terrent. 30 Mortem adferens, ſeu exitiale, quod pacis, & concordiæ artibus adverſetur, illiſque ſe medium opponat. 31 Contra enim ſtat, atque e regione pugnat. 32 Cubilia dura Furiarum, id eſt, in quibus Furias natas eſſe, & habitare dicuntur. Virgines enim Furiæ non norunt thalamos. 33 *Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla*. l. 8. Æn. 34 Reddens homines dementes.

In 1 medio ramos 2 annoſaque brachia 3 pandit
4 Ulmus 5 opaca, 6 ingens: quam ſedem Somnia vulgo
7 Vana 8 tenere ferunt, 9 foliiſque ſub omnibus hærent.
Multaque præterea variarum monſtra ferarum.
10 Centauri in 11 foribus 12 ſtabulant, 13 Scyllæque 14 biformes,
Et 15 centum geminus Briareus, ac 16 bellua 17 Lernæ
18 Horrendum ſtridens, 19 flammiſque armata 20 Chimæra:
21 Gorgones, 22 Harpiæque, & forma 23 tricorporis umbræ.
Corripit 24 hic ſubita trepidus formidine 25 ferrum
Æneas, 26 ſtrictamque aciem venientibus offert,
Et, ni 27 docta 28 comes 29 tenues ſine corpore 30 vitas
31 Admoneat volitare 32 cava ſub imagine formæ,
31 Irruat, & 32 fruſtra ferro 33 diverberet umbras.

1 Hinc

1 Veſtibulo. Namque illa ante veſtibulum, 2 Ramos annis, ac temporis diuturnitate mire augmentatos, & patulos brachiorum inſtar. Metaphora. 3 Extendit. 4 Hæc arbor ſterilis eſt, quam proinde recte Somniorum fecit ſedem, quod ſc. ſterilia ſint ſomnia, & varia, quæ per ſomnum videmus, niſi divinum habeant teſtimonium. 5 Frondibus ſc. quia ramis patulis & effuſis erat. 6 Valde magna. 7 Quibus fides adhibenda non eſt, eo quod dubiam nimis habeant interpretationem. 8 Occupare dicunt Poetæ. 9 Ulmi. 10 Ixioni, & Nubis filiis ſuperne humana forma, inferne equina: ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, id eſt, ſtimulando, quod primi equos aſcendiſſe, eoſque ſtimulis propuliſſe dicantur. 11 Orci. 12 Stabulum, & ſedem habent. Apte, unia inferna parte equi. 13 Una Niſi, Megarenſium regis filia, quæ ob ademptos patri capillos aureos eoſdemque fatales in alaudam converſa eſt. Ovid. Met. 8. altera Phorci filia, quam cum Glaucus, Circe ſpreta, amaret, illa veneficiis, dum ſe in fonte lavaret, in monſtrum canibus inguina ſuccincta mutavit: eſtque in mari Siculo ad promontorium Pelorum humana figura ſaxum cavernoſum; ad quod maris æſtuoſi fluctus refracti latratum canum repræſentant. Ovid. Met. l. 14. & Virg. Æn. 5. 14 Geminam formam habentes: nam una in alaudam, altera in marinum monſtrum mutata eſt. 15 Centimanus, (& ſecundum quoſdam) etiam centiceps. 16 Hydra multiceps. 17 Paludis ſc. id eſt, quæ interempta fuit ab Hercule in Lerna palude. Hoc monſtrum alii C. alii LXX. nonnulli VII. capitum fuiſſe tradunt, & inter ea unum immortale. Hoc amplius uno ejus reciſo capite, tria renaſcebantur. 18 Horrende Enallage partis. 19 Πνείουσαν πῦρ. Heſiod. Et Hom. Iliad. 33 Lucret. l. 6. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.* 20 Mons Liciæ, qui flammas evomit inſtar Ætnæ Siculi. Poetæ finxere eſſe monſtrum, cujus prima pars leo: media capra: poſtrema Draco. 21 Meduſa; Sthenyo, Euryalo, filiæ Phorci. 22 De his dictum 3. l. Æn. 23 Gervonis, & Herili. 24 Ubi nunc ſunt monſtra. 25 Gladium, quem vagina eripere juſſerat ſupra Sibylla. 26 Acumen gladii evaginatum ad ſe properantibus objicit. 27 Perita rerum infernarum. 28 Sibylla. 29 Umbras, εἴδωλα, quippe quæ nec carnem, nec oſſa habeant: unde prius *inania regna* dixit. 30 Animas. 31 Admonuiſſet, irruiſſet in ea monſtra, & diverberaſſet. Enallage temporis. 32 Inani, non habente corpora, ſed umbras tantum. 33 Cum ſubſtantiæ ſint plane incorporeæ, quæ nec tangi, nec lædi poſſint: quare & a Græcis σκιαὶ dicuntur.

1 Hinc via, 2 Tartarei, quæ 3 fert 4 Acherontis ad undas:
Turbidus hic 5 cœno, 6 vaſtaque voragine gurges
7 Æſtuat, atque omnem 8 Cocyto eructat arenam.
9 Portitor has horrendus aquas & flumina ſervat
Terribili 10 ſqualore Charon: 11 cui plurima 12 mento
13 Canities inculta jacet: 14 ſtant lumina, flammæ:
Sordidus ex humeris 15 nodo dependet amictus.
16 Ipſe 17 ratem conto ſubigit, 18 veliſque miniſtrat,
Et 19 ferruginea ſubvectat 20 corpora cymba,
Jam ſenior: ſed cruda 21 Deo 22 viridiſque 23 ſenectus.
24 Huc omnis turba ad 25 ripas 26 effuſa ruebat,
27 Matres atque viri, 28 defunctaque corpora vita
29 Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
30 Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum.
31 Quam multa in ſylvis autumni frigore primo
32 Lapſa cadunt folia, 33 aut ad terram 34 gurgite ab alto
35 Quam multæ 36 glomerantur aves, ubi 37 frigidus annus
Trans 38 pontum 39 fugat, & terris immitti 40 apricis.
41 Stabant orantes, primi 42 tranſmittere curſum,

1 Ten-

1 Sc. *eſt*. 2 Qui ex inferiore Tartaro emanat & profluit. 3 Inducit. 4 Fluminis infernalis. De fluviis infernis quid opinati veteres, lege Macrob. c. 10. l. 1. de Somnio Scipionis, qui Acheron, Lete, Phlegethon, Cocytus, & Styx. 5 Luto. 6 Profunda ingurgitatione vertex aquarum abſorbens & ingurgitans ea, quæ incidunt in eum. 7 Æſtum & fervorem ſuum exercet, id eſt, ebullit, agitatur. Metaphora a calore ad maris æſtum. 8 In Cocytum. 9 Tranſvector umbrarum in ulteriorem fluminis ripam, & magiſter portus. *Portitor* proprie is dicitur, qui portorium, id eſt, fructus pecuniarios ex portu conduxit: ſc. a *portu* dictus. 10 Immunditia. 11 Charonti. 12 Per mentum. 13 In cana barba. 14 Et cui oculi horrent, & arrecti ſunt igni emicanti. 15 Per nodum, quo connexus eſt. 16 Charon. 17 Scapham, qua animas traducit, ſude propellit, gubernat. 18 Per vela, aut miniſterio fungitur circa vela. 19 Navicula fuſci coloris, nigra, triſti. *Cymba* proprie, navis piſcatoriæ genus eſt. Hic autem pro portitorum navicula accipitur, qua lacus, aut amnes transjiciuntur. 20 Simulacra corporum. 21 Charonti, Deorum miniſtro. 22 Perpetua, quia Deus eſt. 23 Sc. *eſt*. 24 Ad hanc. 25 Acherontis. 26 E corporibus. 27 Fœmellæ, & maſculi. A ſexu. 28 Quæ jam expleverant officium vitæ, id eſt, ſimulacra eorum. 29 A generis ſplendore. 30 Filii a parentibus terra conditi. 31 Quantum. Duplici comparatione umbrarum ad omnem venientium vim proponit. 32 Labentia. 33 Altera collatio ab avibus, gregatim ſub tempus vernum tepidius cœlum petentibus. 34 Mari. 35 Ὀρνίθες ὡς ἅτ' ἐπεὶ ὖν χειμῶνα φύλον. Iliad. 3. 36 Confertim volant, in modum glomeris advolvuntur. *Glomerare* proprie eſt implicare, & in globi figuram inducere filum. 37 Hyems. Totum pro parte. 38 Mare, ad quærendum aerem temperatiorem. Species pro genere: cum proprie *Pontus* ſit interior maris pars inter Cherſoneſum, & Euxinum. 39 Aves. 40 Soli expoſitis ſine frigore in Africa. 41 Tam multi certatim orabant Charontem. 42 Ut primi trajicerentur.

1 Tendebantque manus 2 ripæ ulterioris amore.
3 Navita ſed 4 triſtis nunc hos, nunc accipit illos:
Aſt 5 alios longe 6 ſummotos 7 arcet arena.
Æneas (8 miratus enim, motuſque 9 tumultu)
Dic, o virgo, quod 10 vult 11 concurſus ad amnem?
Quidve petunt animæ? vel quo diſcrimine ripas
12 Hæ 13 linquunt, 14 illæ remis 15 vada 16 livida 17 verrunt?
Olli ſic breviter fata eſt 18 longæva 19 ſacerdos:
20 Anchiſa generate, deum 21 certiſſima proles,
22 Cocyti ſtagna 23 alta vides, Stygiamque paludem,
Dî cujus jurare timent & 24 fallere numen.
25 Hæc 26 omnis, quam cernis, 27 inops 28 inhumataque turba eſt.
29 Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, 30 ſepulti.
Nec ripas 31 datur horrendas & 32 rauca fluenta
33 Tranſportare prius, quam 34 ſedibus oſſa quierunt;
Centum 35 errant 36 annos, 37 volitantque hæc litora circū.
38 Tum demum 39 admiſſi 40 ſtagna exoptata 41 reviſunt.

1 Con-

1 Extendebant, ſupplicantium more. 2 Quia volebant tranſmitti ad locum ipſis debitum. 3 Portitor Charon. 4 Aſper, acerbus. 5 Inhumatos, & ſepultos. 6 Submotos a cymba. 7 Tenet in litore arenoſo. 8 Sc. *erat*. 9 Multitudine animarum tumultuoſe ad ſcapham properantium. 10 Prætendit. 11 Animarum. 12 Quædam ex illis. 13 Quia vident ſe non poſſe tranſmitti. 14 Aliæ. 15 Stygem, & Cocytum inferorum omnes. *Vadum* proprie eſt fluminis fundum ſolidum, quod in eo ſine periculo *vadatur*. 16 Subnigra: fortaſſis a morte, quam nonnunquam *lividam* dicimus, quod ea vada nonniſi mortui trajiciant. Proprie enim *lividum* dicimus colorem carnis ſubnigræ ex ictu baculi, aut fuſtis. A quo deinceps invidos ſolemus *lividos* appellare, quod in eorum vultibus illum colorem communiter videamus. 17 Tranſmittunt, navigant. Metaphora a purgantibus pavimenta ſcopis, quod proprie eſt *vertere*. 18 Πολυθρονωτάτη παρθένος: quæ ſæcula ſeptem, ſeu 700. annos vixerat, Ov. 14. Met. 19 Sibil. 20 Æn. periphraſis. 21 Cui vivo inferos adire datur. 22 Fluvii infernalis. 23 Profunda. 24 Pejerare: Qui autem pejerabat, annum unum, & dies novem, nectare & ambroſia interdictus, Deorum epulis arcebatur. Hic vero honos Stygi habitus propter auxilium, quod Jovi adverſus Titanas tulerunt Stygis filiæ Vos, Robur, Victoria, Apollo, ſive Sol, apud Ov. 2. Met. Phætontem, filium, cui quidvis daturum promiſerat, quod ille petiviſſet, (petivit autem adoleſcens temerarius ad unum diem moderamen currus ejus) ſic alloquitur: *Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? Ne dubites, dabitur (Stygias juravimus undas) Quodcumque optaris, ſed tu ſapientius opta*. 25 Reſpondet ad id, quod rogarat Æn. *Quid vult concurſus ad amnem?* 26 Tota. 27 Sine terra, aut ſine ope & auxilio, id eſt, paupercula. 28 Inſepulta. 29 Portus obſervator, & tranſvector. 30 Sc. *ſunt*. 31 Permittitur Charonti. 32 Rauce reſonantia ob fluctus. 33 Sc. *alios*. 34 Sc. *ſuis*, id eſt, ſepulchris. 35 Inſepulti. 36 Continuos. 37 Præcipitanter volvuntur: quippe umbræ, & ſubſtantiæ incorporeæ. 38 Deinde tandem, centum annis exactis. 39 In cymbam. 40 Lethes ſc. per quam oblivionem malorum imbibunt. 41 Navigant.

1 Conſtitit Anchiſa 2 ſatus, & veſtigia preſſit;
Multa 3 putans, 4 ſortemque animo miſeratus 5 iniquam.
Cernit ibi mœſtos, & 6 mortis honore carentes,
7 Leucaſpim, & Lyciæ 8 ductorem 9 claſſis 7 Orontem
Quos, 10 ſimul a Troja ventoſa per æquora vectos
Obruit 11 auſter, aqua involvens navemque viroſque:
12 Ecce 13 gubernator ſeſe Palinurus 14 agebat:
Qui 15 Libyco 16 nuper curſu, 17 dum ſidera ſervat,
18 Exciderat puppi, 19 mediis effuſus in undis
20 Hunc ubi vix multa 21 mœſtum cognovit in 22 umbra,
Sic 23 prior alloquitur: Quis te, Palinure, deorum
Eripuit nobis, medioque 24 ſub æqora 24 merſit?
Dic age. Namque mihi, 25 fallax haud ante repertus,
Hoc uno reſponſo animum deluſit Apollo;
Qui fore te 26 ponto incolumem, 27 fineſque canebat
Venturum 28 Auſonios. En hæc promiſſa 29 fides eſt?
30 Ille autem: Neque te 31 Phœbi cortina fefelli,
Dux 32 Anchiſiade, nec me Deus æquore merſit.
Namque gubernaculum multa vi forte revulſum,
Cui datus hærebam cuſtos, 33 curſuſque regebam,
34 Præcipitans traxi mecum. 35 Maria aſpera juro,
Non ullum pro 36 me tantum 37 cepiſſe timorem,
37 Quam tua, ne ſpoliata 39 armis, 40 excuſſa magiſtro,
41 Deficeret 42 tantis navis ſurgentibus undis.

Tres

1 Cogitabundus. 2 Progenitus. Æneæ periphraſis. Ut ſupra *Anchiſa generare*. 3 Reputans animo. Simplex pro compoſito. 4 Eorum ſc. ob carentiam ſepulchri illic vagabantur. 5 Ubi hæ admittuntur, illæ arcentur: *vel*, ubi mortui plectuntur ob peccatum vivorum, qui funera exſequi neglexerunt, 6 Sepultura. 7 De his l. 1. Æneid. 8 Gubernatorem, nauclerum. 9 Navis. Ut l. 1. *Unam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem* &c. 10 Cum Ænea. 11 Ventus: Species pro genere: 12 Attentionis particula ad congreſſum Palinuri, & Æneæ narrandum ſe accingit. 13 Olim, dum vita manebat. 14 Errabundus obibat, impellebat; ibat. Terent. Andr. *Quo hinc te agis?* 15 In trajectu e Sicilia in Italiam per mare Libycum, ſeu Tyrrenum. 16 Paulo ante. 17 Obſervat. Quia dictum eſt l. 5. *Oculeque ſub aſtra tenebat*. 18 Ut 5. l. ſub exitu. 19 Projectus in mare, dum eſſet in medio undarum. 20 Palinurum. 21 Quod honore ſepulturæ defraudato, trajectus negatus eſſet: 22 Inferorum caligine. 23 Quam illa loqueretur. 24 Submerſit. Triſtis. 25 Mendax, deceptorius. 26 Mari ſalvum, & ſuperſtitem. 27 *ad* vel *in*. 28 Italicos. 29 Al. *fideſque*. 30 Palinurus reſpondit. 31 Lucus ſecretior, unde Phœbus reſponſa ſeu oracula dabat. Hic autem pro ipſo oraculo ponitur. Vide l. 3. 32 Ab Anchiſa genite. 33 Navium. 34 Præcipitans gubernaculum: aut me, id eſt, præcipitans, præceps cadens. 35 Per maria. 36 Salute mea. 37 Sc. *me*. 38 Quantum ceperim, ne navis tua, &c. 39 Clavo, gubernaculo. 40 Cui excuſſus magiſter ſive, gubernator eſt. Hypallage. 41 Periret, periclitaretur. 42 Quantas Palinurus exiſtimaverat orituras: unde nunquam amittebat oculos, quia noluit *confidere monſtro*, ut dictum eſt in 5. ſed ſerenitas inducta erat per Neptunum precibus Veneris, quod neſcivit Palinurus.

Tres 1 Notus 2 hybernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus 3 aqua: vix 4 lumine quarto
Proſpexi Italiam ſumma ſublimis ab unda:
5 Paullatim adnabam 6 terræ: & jam 7 tuta tenebam,
Ni 8 gens crudelis madida cum veſte 9 gravatum,
10 Preſantemque 11 uncis manibus capita aſpera 12 montis
13 Ferro 14 invaſiſſet, prædamque ignara putaſſet.
Nunc 15 me fluctus habent, verſantque in 16 litore venti.
17 Quod te per cœli 18 jucundum lumen, & 19 auras,
Per genitorem oro, per ſpem 20 ſurgentis 21 Iuli;
Eripe me his, 22 invicte, 23 malis: aut tu mihi 24 terram
Injice, namque potes; 25 portuſque require 26 Velinos.
Aut tu, ſi qua 27 via eſt, ſi quam tibi Diva 28 creatrix
Oſtendit, (neque enim credo ſine 29 numine Divum
Flumina tanta 30 paras, Stygiamque 31 innare paludem)
32 Da dextram miſero, & tecum me tolle per undas;
33 Sedibus ut ſaltem 33 placidis 34 in morte quieſcam.
Talia fatus 35 erat, 36 cœpit cum talia 37 vates:
Unde 38 hæc, o Palinure, tibi tam 39 dira cupido?
40 Tu Stygias 41 inhumatus aquas, amnemque 42 ſeverum

Q 1 Eu-

1 Ventus, ſpecies pro genere. 2 Procelloſas, aſperas. 3 Cum diffi-cultate. 4 Die. Cic. pro Rab *Si te ſecundo* lumine *hic offendere moritere*. 5 Quia fictus erat gubernaculo. 6 Ad terram. 7 Sc. *loca*, aut *litora*, ubi ſalvus eſſe poteram, & ita verus erat Apollo, nec ſubmerſus erat: ſed, ut dicitur, a Velienſibus occiſus. 8 Velienſium in Lucania. 9 Sc. *me*. 10 Identidem apprehendere conantem. 11 Incurvis, quæ in modum humanarum manuum ferro fabricantur aduncis velut digitis, & in undas mittuntur. 12 Saxoſi ſc. id eſt, ſaxum. 13 Enſe. 14 Habere corpus meum, quod prædaretur, *vel*, prædonem e navi dejectum. 15 Corpus meum inſepultum: nam in umbra nunc loquebatur. 16 Ad quod cadaver appulſum erat. 17 Quocirca. Epilogus conſtans obteſtatione, ut homo mandetur corpus, & juſta funebria ſibi præſtentur. 18 Ad differentiam triſtis illius & injucundæ auræ, quæ apud inferos eſſe dicitur. 19 Vitales ſc. quas adhuc carpis. 20 Creſcentis in annos, & virtutes. 21 Aſcanii. 22 Voti tui ubique compos, qui etiam ad inferos deſcenderis. 23 Quæ vides me pati, & paſſurum. 24 Hinc dicebantur *humati*, quos humus, ſeu terra injecta contegeret. Leviſſimum ſaltem ſepulturæ genus poſtulat. Si quis enim in cadaver inſepultum incidiſſet, nefas erat præterire terræ gleba non injecta, aut pulvere, aut arena: quod præcidanea porca expiandum erat. 25 Invenies autem cadaver meum in portu Velino. Monſtrat locum, ut demat laborem ſciſcitandi, & quærendi cadaveris. 26 Qui poſtea Velini dicentur, *Velia* Lucaniæ oppidum eſt. 27 Ratio, aut modus faciendi eſt. 28 Rerum ſc. id eſt, mater tua Venus. 29 Nutu, & voluntate Deorum, οὐκ ἄνευ Θεῶ: dicitur de iis, qui circa humanam induſtriam magni aliquid conſequuntur. 30 Tentat. 31 Navigare. 32 Præſta auxilium mihi miſero. Eſt enim *dextra* virtuti, fidei, auxilio, & omnibus rebus auſpicatis conſecrata. 33 In campis Elyſiis. 34 Qui in vita nunquam quievi. 35 Palinurus. 36 Sc. *fari*. 37 Sybilla. 38 Orta eſt tibi? 39 Execrabilis cupiditas tranſmittendi Stygem. 40 Qui non es de genere Deorum. 41 Inſepultus. 42 Triſtem, Styga ſc. aut Cocytum, unde Furiæ accendant faces.

1 Eumenidum aſpicies, 2 ripamve 3 injuſſus 4 abibis?
5 Deſine fata Deum flecti ſperare precando.
Sed cape dicta memor, 6 duri ſolatia caſus,
Nam tua 7 finitimi, longe lateque per urbes
8 Prodigiis acti cœleſtibus, oſſa 9 piabunt;
Et 10 ſtatuent tumulum, & tumulo 11 ſolemnia mittent.
12 Æternumque locus Palinuri nomen habebit.
His 13 dictis 14 curæ 15 emotæ, pulſuſque parumper
16 Corde dolor triſti: gaudet 17 cognomine terra.
18 Ergo iter inceptum 19 peragunt, fluvioque propinquant.
20 Navita 21 quos jam inde ut Stygia proſpexit ab unda
Per 22 tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis, atque 23 increpat 24 ultro:
Quiſquis es, armatus qui 25 noſtra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias: jam iſtinc & comprime greſſum.
Umbrarum hic locus eſt, Somni, Noctiſque 26 ſoporæ
Corpora 27 viva 28 nefas Stygia vectare 29 carina.
Nec 30 vero 31 Alciden me ſum 32 lætatus 33 euntem
Accepiſſe 34 lacu, nec Theſea, 35 Pirithoumque;
36 Dis quamquam geniti, atque invicti viribus eſſent,
37 Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit;
Ipſius a ſolio 38 Regis 39 traxitque 40 trementem:

1 Circa quem habitant Eumenides, id eſt, Furiæ. 2 Ad ripam ulteriorem. 3 Sine juſſu Deorum. 4 A loco tibi deſtinato per centum annos. 5 Concludit fatum immutabile eſſe; ſc. ut inſepulto trajectus concederetur: proinde non eſſe, cur precando fatiget. 6 Immutabilis. 7 Ejus loci ſc. id eſt, Campani, & Lucani, ubi corpus tuum inſepultum jacet. 8 Oſtentis de cœlo venientibus (unde peſtis immitteretur) territi, impulſi. Lucanis enim oraculum de ſedanda gravi peſtilentia, quæ apud eos graſſabatur, conſulentibus, reſpondit oraculum, placandos eſſe manes Palinuri a Velienſibus interfecti, illi itaque lucus prope Veliam dicatus, & erectum cenotaphium. 9 Purgabunt. 10 Conſtituent ſepulchrum condito corpore, aut κενοτάφιον. 11 Sacra funebria perſolvent. 12 In æternum. Adverbium eſt. 13 Verbis Sibyllæ. 14 Palinuri. 15 Emotæ ſunt a præcordiis. 16 De corde. 17 Quod habiturus ſit terram ſibi cognominem. 18 Quia utcunque placatus erat Palinurus. 19 Pergunt ire ad fluvium, qui ipſis trajiciendus erat. 20 Nauta ſeu portitor Charon. 21 Sibyllam, & Æneam. 22 Ubi ſunt alta ſilentia, ubi nullus neque cantus, neque garritus volucrum auditur: vel, ipſos tacitos & ſilentio accedere ad ripam Stygis. 23 Immani ſono reprehendit, & incuſat. Metaphora. *Increpare* enim proprie eſt, crepitum quacunque ratione reddere. 24 Prior, non compellatus, aut offenſus. 25 Infernalia, & mortuis duntaxat pervia. 26 Soporiferæ, quæ ſoporem adfert. 27 Viventium. 28 Sc. *eſt*. Ab illicito. 29 Navi. 30 Certe. 31 Herculem. Vide ſupra p. 473. 32 Anno enim integro in compedibus fuit Charon, quod Herculem trajeciſſet. 33 Tranſeuntem vi ſua ad inferos. 34 Stygio. 35 Socium Theſei. 36 Hercules, & Pirithous Jove ſati, Theſeus Ægeo, ut alii, Neptuno. 37 Cerberum Hercules petivit, ut vinciret manu ſua. Hercules enim juſſu Euriſthei, perpurgato jam Augiæ ſtabulo, confectaque hydra, ad inferos deſcendiſſe fertur, Cerberumque, canem triplicem, ab inferis ad ſuperos traxiſſe. 38 Plutonis. 39 Eum ad ſuperos ab inferis. 40 Præ timore.

1 Hi 2 dominam 3 Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata eſt 4 Amphryſia vates:
5 Nullæ 6 hic inſidiæ tales, abſiſte 7 moveri:
Nec vim 8 tela ferunt: 9 licet ingens janitor antro
Æternum latrans 10 exangues terreat umbras:
11 Caſta licet 12 patrui ſervet 13 Proſerpina 14 limen.
Troius Æneas, pietate inſignis, & armis.
Ad 15 genitorem 16 imas 17 Erebi deſcendit ad umbras.
Si te 18 nulla movet 19 tantæ pietatis imago,
20 At 21 ramum hunc (22 aperit ramum qui veſte latebat)
Adgnoſcas. 23 Tumida ex ira 24 tum 25 corda 26 reſidunt.
27 Nec plura his. 28 Ille admirans 29 venerabile donum
Fatalis 30 virgæ; 31 longo poſt tempore viſum,
Cæruleam 32 advertit 33 puppim, 34 ripæque propinquat
Inde alias 35 animas, quæ per 36 juga longa 37 ſedebant
38 Deturbat; 39 laxatque foros: ſimul accepit 40 alveo,
41 Ingentem Æneam. 42 Gemuit ſub 43 pondere cymba
44 Sutilis, & 45 multam accepit rimoſa 46 paludem
Tandem trans fluvium incolumes 47 vatemque virumque



1 Theſeus, & Pirithous deſcendebant rapturi Proſerpinam. 2 Inferorum. 3 De thalamo Plutonis rapere per inſidias conati ſunt. Ab illicito. 4 Apollinea: ab *Amphryſo* fl. Theſſaliæ, juxta quem Apollo pavit Admeti armenta, & Sibyllam de concubitu ſollicitavit. Vide Ov. 14. Met. 5 Reſpondet Sibylla ad impietatis exempla poſterius enumerata, ut priuſquam ad priora veniat, periculorum ſecurum, reddat Charontem. 6 In nobis. 7 Commoveri. 8 Arma noſtra invaſiva. Reſpondet ad id, quod Charon de armis objecerat. 9 Cerberus, per nos, antro tutus maneat. 10 Sine ſanguine, id eſt, ſimulacra mortuorum. 11 Quia ſterilis, ideo ei caſta juvenca ſacrificabatur. 12 Fratris ſui Plutonis, qui eam rapuit Jovis ex Cerere filiam. 13 Jovis, & Cereris filia, quæ in Sicilia a Plutone patruo ſuo rapta fuit. Vide Claud. & Ovid. Faſt. 4. 14 Domum. Synechoche. 15 Patrem ſuum Anchiſen viſendum. 16 Ad intimas umbras inferni. 17 Pars eſt inferorum Erebus, ubi ſedes eorum, qui bene vixerunt. 18 Nullo modo commiſeratione afficit. 19 Quanta eſt in Ænea pietate enim motus ad inferos deſcendit Æneas. 20 Saltem. 21 Aureum & fatalem, quem qui habent, libere ad inferos accedere poſſunt. 22 Et hoc dicens, profert, aut detegit ramum, qui ſub veſte Æneæ occultatus erat. 23 Rabida. 24 Viſo ramo. 25 Charontis 26 Sedantur. 27 Sc. *dixit*, aut *fecit*. 28 Charon. 29 Veneratione dignum, quod ſibi Proſerpina adferri volebat. 30 Rami. 31 Tandem poſt multos annos conſpectum. 32 Ad Æneam, & Sybillam. 33 Navem. Synecdoche. 34 Ad ripam. 35 Defunctorum. 36 Remigum in navibus ſedilia, tranſtra. 37 Ut tranſmitterentur. 38 Dejicit. 39 Evacuat navium tabulata, vel loca in navi apertiora, inter quæ perambulatur. Multitudine enim remota quaſi laxantur ſpatia. 40 In cymbam, naviculam. Propert. *Aut quid nam fractis gaudes, Neptune, carinis Portabat ſanctos* alveus ille *viros*. 41 Gravem ſecundum modum alvei, quo nonniſi umbræ transferri ſolebant. 42 Sonitum dedit. Metaphora. 43 Æneæ inſilientis. 44 Conſuta, & parum compacta. 45 Rimas agens, ſive rimis plena hauſit multum aquæ paludis Stygiæ. 46 Partem paluſtris aquæ. Synecdoche. 47 Sibyllam, & Æneam.

1 Informi limo 2 glaucaque 3 exponit in 4 ulva.
5 Cerberus 6 hæc ingens latratu regna 7 trifauci
Perſonat, 8 adverſo recubans immanis in antro.
Cui vates, 9 horrere videns jam 10 colla 11 colubris,
Melle 12 ſoporatam & 13 medicatis frugibus 14 offam
Objicit: 15 Ille fame 16 rabida 17 tria guttura 18 pandens
Corripit 19 objectam, atque 20 immania terga 21 reſolvit,
22 Fuſus humi, 23 totoque ingens extenditur antro.
24 Occupat Æneas 25 aditum, 26 cuſtode ſepulto,
27 Evaditque celer 28 ripam 29 irremeabilis undæ.
30 Continuo auditæ 31 voces, 32 vagitus & ingens,
33 Infantumque animæ flentes 34 in limine primo.
Quos dulcis vitæ 35 exortes, & 36 ab ubere raptos,
37 Abſtulit 38 atra dies, & funere 39 merſit 40 acerbo.
41 Hos juxta 42 falſo 43 damnati crimine mortis:
Nec 44 vero hæ ſine ſorte 45 datæ, ſine 46 judice, ſedes.

1 Quæ.

1 In limo ſine forma, ſeu pulchritudine. 2 Marini coloris, ſive ex albo, & viridi mista. 3 Charon. 4 Herba paluſtri. 5 Diris triceps canis: ut ſignet mortem genituræ, caſus fati. Hor. 13. Od. l. 2. *bellum centicipem* appellat, propter varia mortis genera. Terram alii exponunt, alii ſepulchrum. 6 In quæ pervenerunt. 7 Ex tribus ejus faucibus prodeunte, ſive edito. 8 Oppoſito, objecto, atque e regione ſito. Cic. *Eodem equo* adverſam *ripam coſcendit*. 9 Hiſpida, aſpera atque terribilia eſſe: Pilos enim ſerpentinos habebat Cerberus. 10 Ejus. 11 Serpentibus infernalibus, qui illi pro pilis. 12 Quo ſoporem inducat: ut 4. Æn. *humida mella ſoporiferumque papaver*, draconi pro cibo data. 13 Medica arte paratis. 14 Fruſtum edulii, cibarium ex fruſtis panis. *Offa* alioquin eſt maſſa ex porcinis carnibus confecta. 15 Cerberus. 16 Ad rabiem inducente. 17 Tot enim, cum triceps eſſet, habebat. 18 Aperiens. 19 Offam ſc. 20 Terribilia. 21 Reclinando. 22 Proſtratus ſuper humum. 23 Per totum antrum. 24 Prior invadit. 25 Ingreſſum regni. 26 Cane profunde quieſcente more ſepultorum, ſopito, & dormiente ſine pulſu, id eſt, motu. 27 Evadendo pertingit. 28 Fluvii, per quem nulli ad ſuperos patet reditus. 29 In ripam. 30 Illico, ut illuc pervenerat. Diſtinguit umbrarum apud inferos loca, in quibus pro vitæ cujuſque ratione, & meritis diverſa animarum genera diſcriminat. 31 Lacrymabiles ſc. 32 Ploratus infantium. 35 Hos, qui interierant primo limine, & ingreſſu vitæ, recte ſtatuit in limine primo: qui etiam ante Solis exortum efferebantur ad funus. 34 In introitu inferni. 35 Sine ſorte, & munere, expertes. 36 Cum adhuc lactarent. 37 E medio viventium. 38 Funeſta dies, triſtis mors. 39 Abſcondit. 40 Immiti, ac immaturo. Translatio a pomo immaturo. 41 Secundo loco, ſtatuit falſo crimine damnatos: eo quod proxime ad infantium innocentiam accedant. 42 Ob crimen eis falſo impoſitum, & intentatum. 43 Sc. *ſunt auditi*, vel *viſi*. 44 Certe. 45 Aſſignatæ. 46 Judicio certo.

1 Quæſitor 2 Minos 3 urnam movet : 4 ille 5 ſilentum
6 Conciliumque vocat, 7 vitaſque, & 8 crimina 9 diſcit.
10 Proxima deinde tenent mœſti loca, qui ſibi lethum
11 Inſontes peperere 12 manu, lucemque peroſi
13 Projecere animas. Quam vellent 14 æthere in alto
Nunc, & pauperiem, & duros perferre labores!
15 Fas obſtat, 16 triſtique 17 palus 18 innabilis unda
19 Alligat, & 20 novies 21 Styx interfuſa 22 coercerer.
23 Nec procul hinc partem fuſi 24 monſtrantur in omnem
25 Lugentes campi. 26 Sic illos nomine dicunt.
27 Hic, quos 28 durus amor crudeli 29 tabe 30 peredit,



1 Inquiſitor: Qui judiciis publicis apud veteres Romanos præerat, *Quæſitor* dicebatur, & per Syncopen *Quæſtor*, a verbo *quærere*, quod erat, diligenter de crimine inquiri curare. Hic *Quæſitor* aliquando *Prætor*, aliquando quæſtionis judex appellatur: a quo judicibus Romanis in ſubſelliis ſedentibus ternæ tabellæ dabantur: quarum unæ, A litera notatæ, abſolutionem: alteræ, C, condemnationem: tertiæ, quibus, N, L, inſcriptæ erant, id eſt, non liquere, ampliationem, id eſt, dilationem cauſæ, ſignificabant. Quemadmodum apud Græcos, Θ, condemnationis, T, abſolutionis, Δ, ampliationis, fuit nota. In gravibus cauſis hæ tabellæ vel in ciſtam, vel in urnam mittebantur: a quarum numero vel ſalus rei, vel capitis periculum pendebat. Unde & hæ ſententiæ, quæ voce non ferebantur, ſed tabellis in urnam conjectis, *Tabellariæ* dicebantur. 2 Jovis filius, rex Cretæ; dum in vivis erat, juſtiſſimus unus: ideoque eum umbrarũ apud inferos judicem conſtituit Pluto, Rhadamantho quoque & Æaco additis, quod ſumma juſtitia in terris ſua quiſque regna gubernaſſet. 3 Vas, in quo ſortes ſunt. *Urna* proprie eſt vas, quo aqua e puteis, fluminibuſve hauritur. 4 Minos. 5 Umbrarum in ſilentio exeuntium, ad cognoſcendum, & teſtandum de vitiis, & criminibus mortuorum. 6 Cœtum. 7 Omnis anteactæ vitæ delicta. 8 Quæ in vita commiſerunt. 9 Examinando diſquirit, cognoſcit. 10 Tertium locum aſſignat iis, qui non ſcelere adacti, ſed miſeriis preſſi, & vitam pertæſi mortem ſibi conſciverant. Adi Ariſt. l.3. Ethic. c. 7. & Macrob. de Somnio Scip. l. 1. c.13. 11 Innocentes acquiſiverunt. 12 Sc. *ſua*. 13 Abjecere, ceu vile quiddam. Oblique notat Catonem Uticenſem, Brutum, Lucretium, & ſi qui alii vitam abjicere, quam ignominia deformati vivere maluerunt. 14 In vita, qua prius fruebantur: utcumque miſera, & ærumnoſa. 15 Negat reditum. 16 Triſtitiam afferente. 17 Styx. 18 Irremeabilis. Al. *inamabilis*. ςυγνά, id eſt, *non amanda*. 19 Obſtringit, impedit, arcet. 20 Per novem circulos. Alii alluſum autumant ad Novendialia mortuorum. Alii ad novem orbes cœleſtes. Alii ad perfectionem numeri novenarii, qui conſtat ex tribus trinitatibus. Alii ad novem inferorum regiones. I. *Infantium*. II. *Falſo damnatorum*. III. Αὐτοχειρῶν. IV. *Amantium*. V. *Bellatorum*. VI. *Nocentium*. VII. *Animarum purgatarum*. VIII *Rediturarum in vitam*. IX *Elyſii*. 21 Palus triſtitiæ. 22 Ne exeant ſemel recepti. 23 Quarum locum aſſignat iis, qui amoris æſtu, & impatientia mortem ſibi conſciverunt. 24 Quia ex omni genere mortalium reperiuntur amoribus confecti: 25 Lugentium: quia miſerorum amantium. 26 Lugentes. 27 Quarto loco. 28 Intolerabilis, immedicabilis, inexorabilis. Propert. *Durius in terris nihil eſt, quod vivat, amante*, ſc. propter duritiem amoris. 29 Infectione ſanguinem corrumpente. Metaphora e corpore ad animum. 30 Abſumpſit. Al. *peremit*.

1 Secreti celant 2 calles, & 3 mirtea circum
Sylva 4 tegit. 5 Curæ non ipſa in morte 6 relinquunt.
7 His 8 Phædram, 9 Procrinq; locis, 10 mœſtamq; 11 Eriphylen
12 Crudelis nati monſtrantem vulnera, cernit,
13 Evadnenque, & 14 Paſiphaen: 15 his 16 Laodamia
It comes, & 17 juvenis quondam, nunc femina, Cæneus,
Rurſus & in veterem 18 fato revoluta 19 figuram.
Inter quas 20 Phœniſſa 21 recens a vulnere Dido
22 Errabat ſylva in magna: quam 23 Trojus heros,
Ut primum juxta ſtetit, agnovitque per umbram
24 Obſcuram, qualem 25 primo qui ſurgere menſe
Aut videt, aut vidiſſe putat per 26 nubila Lunam,
27 Demiſit lacrymas, 28 dulcique adfatus amore eſt.
29 Infelix Dido, 30 verus mihi 31 nuntius 32 ergo
Venerat 33 exſtinctam, 34 ferroque 35 extrema ſecutam.
36 Funeris heu tibi cauſſa fui! per ſidera juro,
Per ſuperos, 37 &, ſi qua fides tellure ſublima eſt,
Invitus, Regina, tuo de 38 litore ceſſi.

1 Sed

1 Semoti, ſecluſi, & ſeparati ab aliis. 2 Vias frequentatas, callo perduratas. 3 Ex Myrto, quæ Veneri eſt ſacra: unde hic amantibus *myrteam ſylvam* tribuit, poſt quam lateant. 4 Eos. 5 Amores, ſive curæ, ex amoribus natæ. 6 Eos. 7 Sc. *locis*. 8 Minois filiam, Theſei uxorem, quæ Hippolytum privignum deperibat. Senecæ Hippolytus videndus, & Fab. 47. Hygini, & Ov. ep.4. 9 Uxorem Cephali, & ab eo ob zelotypiam interemptam. Hyginum vide fab. 189. & Ov. Met. 7. 10 Ob culpam ſc. quia maritum, latentem bello Thebano, Polynici, vel, ut alii Adraſto, prodidit, monili accepto, quod ante uxori dederat. Hor. Od. 16. l. 3. 11 Uxorem Amphiarai. 12 A crudeli filio Alemæone ulciſcente patrem illata. 13 Filiam Martis ex Thebe, Capanei uxorem, quæ ſe in rogum conjecit, audita morte conjugis. 14 Minois uxorem, & Solis filiam, quæ tauri amore adeo flagravit, ut ſine eo nuſquam eſſe videretur. 15 Superioribus amatricibus. 16 Uxor Proteſilai, quem ubi periiſſe in bello Trojano audiſſet, optavit, ut umbram ejus videret, & voti compos in ejus amplexus animam efflavit. Ov. Ep. 13. De hac femina, ejuſque parum felici conjugio, & amore in virum memorabili, lege Cat. el. ad Manlium. 17 Impetravit quippe a Neptuno corrupta in ſtupri pretium, ut transformaretur in virum fortem, & invulnerabilem. Ov. Met. 12. & Palæphat. l. 1. 18 Revoluto tempore mutata. 19 Sc. feminam: bis enim ſexum mutaſſe dicitur. 20 Ex Phœnicia, & Phœnicum regis filia. 21 Propter vulnus paulo ante ad Inferos demiſſa. 22 Vagabatur: quod injuſſu Proſerpinæ (quæ flavum crinem nondum amputaverat, ut in fine l. 4. Æn.) e corporis cuſtodia emigraverat. 23 Ænea. 24 Recenti morte. 25 In principio menſis, id eſt, in novilunio. 26 Nubium caliginem. 27 Deorſum miſit. 28 Dulciter amantium. 29 Ultro ſe ſtatim apud Didonem incuſat Æn. quaſi cauſam mortis illi, propter ſubitum ex Africa diſceſſum præbuerit. 30 Veridicus, & vera nuntians. 31 Reſpicit forte ad illa Mercurii verba l. 4. v. 63. *Illa dolos, dirumque nefas in pectore verſat Certa mori,* &c. 32 Quia te hic offendo. 33 Nuntians te mortuam eſſe. 34 Gladio, in quem incubuerat. 35 Ultima rerum, id eſt, mortem: quia *mors ultima linea rerum eſt*. 36 Mortis. Pathos a cauſa. 37 Et ſi quod apud inferos numen ſit, quod juratorum fidem obliget Styx certe Deorum jusjurandum inviolabile. 38 Carthaginenſi, id eſt, regno Carthaginis.

1 Sed me juſſa Deum, quæ nunc has ire per 2 umbras,
Per loca 3 ſenta ſitu cogunt, noctemque profundam,
Imperiis 4 egere ſuis: nec credere quivi,
5 Hunc tantum tibi me diſceſſu 6 ferre dolorem:
7 Siſte gradum, teque 8 aſpectu ne ſubtrahe noſtro,
Quem fugis? 9 extremum fato quod te adloquor, hoc eſt.
Talibus Æneas 10 ardentem, & 11 torva tuentem
12 Lenibat dictis 13 animum, 14 lacrymaſque ciebat.
15 Illa 16 ſolo fixos oculos 17 averſa tenebat:
Nec magis 18 incepto 19 vultum ſermone movetur,
20 Quam ſi dura ſilex aut 21 ſtet 22 Marpeſia cautes.
Tandem 23 proripuit ſeſe, atque 24 inimica refugit
In nemus 25 umbriferum: 26 conjux, ubi 26 priſtinus illi
27 Reſpondet curis, 28 æquatque Sichæus amorem.
Nec minus Æneas, caſu 29 percuſſus 30 iniquo,
Proſequitur lacrymas 31 longe, & 32 miſeratus euntem eſt.
33 Inde 34 datum 35 molitur iter. Jamque 36 arva tenebant
36 Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.



1 Purgat ſe, excuſans diſceſſum ſuum a neceſſitate. 2 Inferorum tenebras. 3 Horrida carie, lanugine immunda. 4 Impulerunt a Carthagine. 5 Ut ex eo necem tibi ipſa conſciſceres. 6 Me allaturum. 7 Firma greſſum tuum, conſiſtet abibat enim ut irata unde jubes conſiſtere, invitans ad familiare colloquium. 8 Aſpectui. 9 Neque enim mihi vivo dabitur te rurſus convenire, neque mortuos umbris enim negata vox, niſi quibus fato, id eſt, voluntate Deorum, ſit conceſſa: ut hic Palinuro, Deiphobo, Muſæo, Anchiſæ. 10 Ira adhuc inflammatam: quia ob illius fugam vita ſe ſpoliaret. 11 Torve Græciſmus, & Enallage partis. 12 Leniebat, id eſt, mitigabat: antique. 13 Didonis. 14 Sibi, non Didoni, elicuit lacrymas. 15 Dido. 16 In terram. 17 Ab Ænea ſc. in ſignum indignationis. 18 Ab Ænea ſc. ſed non completo. 19 Vultu. 20 Inexorabilem fuiſſe ſignificat Nutrix in Hyppolyto, apud Senecam, poſtea quam juvenem flectere non poterat, ad quod volebat: *Ut dura cautes undique intractabilis Reſiſtit undis, & laceſſentes aquas Longe remittit: verba ſic ſpernit mea*. 21 Ante Æneam, id eſt, ſtatua ex ſilice. 22 Lapis durus Parius, id eſt, marmor ex Paro inſula duriſſimum. *Marpeſſus* enim mons eſt in inſula Paro, unde Parium marmor effoditur, quod candidum, & durum eſt. Hunc pro quovis ſaxeo monte Poeta uſurpat, ut Didonis animum pertinacem, ac inexorabilem fuiſſe demonſtret: cujuſmodi & *Adamantinũ*, & *Ferreũ*, aut etiam *Corneum* dicimus. 23 A conſpectu Æneæ fugit. 24 Infenſa. 25 Umbroſum, id eſt, tenebras. 26 Maritus Sichæus, quem l. 1 Æn. Pygmalionis inſidiis, interceptum periiſſe audivimus. 27 Par eſt affectibus, amoribus, vel mortis ſimilitudo, uterque enim ferro periit, ante diem. 28 Æqualem facit, id eſt, pari eam affectione diligit. 29 Percuſſus, afflictus. 30 Quod invitus, & ignorans ad mortem eam compuliſſet. 31 Per longum ſpatium. 32 Miſericordia proſecuta eſt aufugientem Didonem. 33 Ab eo loco. Tranſitio ad ultimam inferorum regionem, quam claris ducibus, viriſque illuſtribus fortiter pugnando cæſis, attribuit. 34 Conceſſum ſibi a fatis, aut fortuito oblatum. 35 Cum molimine pergit cœptum iter facere. 36 Ultimam inferorum regionem, ſeparatam ab aliis locis, quam propter heroicas virtutes, & fortitudinem, bello clari habitant.

Hic 1 illi occurrit 2 Tydeus, hic 4 inclytus armis
4 Parthenopæus, & 5 Adraſti 6 pallentis imago.
7 Hic multum 8 fleti ad ſuperos, belloque 9 caduci
10 Dardanidæ: quos 11 ille omnes longo ordine cernens
12 Ingemuit: 13 Glaucumque, 14 Medontaque, Therſilochumque,
Tres, 15 Antenoridas, Cererique 16 ſacrum Polyboeten,
17 Idæumque, 18 etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumſtant animæ 19 dextra lævaque 20 frequentes:
Nec 21 vidiſſe ſemel ſatis eſt: 22 juvat 23 uſque 24 morari,
Et 25 conferre gradum, & 26 veniendi diſcere cauſas.
At Danaûm proceres, 27 Agamemnoniæque phalanges
Ut videre 28 virum, fulgentiaque 29 arma per umbras,
Ingenti 30 trepidare metu. Pars 31 vertere terga,
32 Ceu quondam 33 petiere rates: pars 34 tollere vocem
35 Exiguam. Inceptus clamor fruſtratur 36 hiantes.
Atque 37 hic 38 Priamiden, laniatum corpore toto
37 Deiphobum 39 vidit; 40 lacerum crudeliter 41 ora,
Ora manuſque ambas, 42 populataque tempora 43 raptis
Auribus, & 44 truncas 45 inhoneſto vulnere 46 nares.
Vix

1 Æneæ. 2 Gener Adraſti pater Diomedis. Oenei filius *Hic bello pugnax corpore parvus erat.* 3 Clarus. 4 Filius Atlantæ. 5 Regis Argivorum. 6 Præ timore, qui aumgerat: vel, umbra pallida Adraſti. Hypallage. 7 Commemorat illuſtres aliquos Trojanos, qui fortiter pro patria pugnando in bello occubuerunt. 8 Apud ſuperos defleti, ſive quorum mors fletibus honorata eſt, ob virtutem ac fortitudinem. 9 Mortui, qui ceciderunt in bello. 10 Sc. *occurrunt illi*. 11 Æneas. 12 Multum gemuit. 13 Antenoris fil. ab Agamemnone cæſum, vel alium, cujus meminit Hom. Il. 6. 14 Viros olim Trojanos. 15 Antenoris filios, qui ſunt Polybus, Agenor, Acamas. 16 Sacratum. 17 Aurigam Priami, cujus vivi ſtudium etiam mortuo manet, ut infra hoc libro. 18 Adhuc apud inferos. 19 Sc. *parte*. 20 Crebræ. 21 Æneam. 22 Sed delectat animas. 23 Continuo. 24 Immorari ſpectaculo vivi hominis, vel morari illius iter: quod ſi non poſſent ultra tendere, cauſam illius deſcenſus exploratura. 25 Congredi. 26 Cur Æneas advenerit. 26 Græca agmina, quæ ſub Agamemnone ſtipendia fecerant. 28 Æneam. 29 Ejus. 30 Trepidabant. 31 Metaphora a re militari ſumpta. 32 Veluti. 33 Ad naves ſuas fugerunt. 34 Elevabat. 35 Quia veram vocem umbræ non habent. 36 Conantes loqui, ſed vocem organis deſtitutas. Servius vocem faucibus hæſiſſe præ metu putat: cum aliæ umbrarum loquantur. 37 In hoc campo bellorum. 38 Priami filium ex Hecuba. Refert idem Dictys Cret. lib. 5. de Deiphobo, qui poſt Paridis mortem duxit Helenam: Auſon. *Proditus ad pœnam ſcelerata fraude Lacenæ. Et deformato corpore Deiphobus: Non habeo tumulum niſi quem mihi voce vocantes, Et pius Æneas, & Mars compoſuit.* 39 Æneas. 40 Pathos ab habitu. Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 41 Faciem. Synecdoche, & Anadiploſis. 42 Spoliata, deformata. Metaphora. 43 Abſciſſis, amputatis. 44 Truncatas, amputatas. 45 Turpi: quia honeſtum pulcrum vocamus; Ter. Eun. *Illum ne obſecro, inhoneſtum hominem*: vel indigno. 46 Naſi meatus.

Vix 1 adeo 2 agnovit pavitantem, & 3 dira 4 tegentem
5 Supplicia; & 6 notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto a ſanguine Teucri,
7 Quis tam crudeles optavit ſumere pœnas?
Cui 8 tantum de te licuit? 9 mihi fama 10 ſuprema
Nocte 11 tulit, feſſum vaſta te 12 cæde Pelaſgum
Procubuiſſe ſuper 13 confuſæ 14 ſtragis 15 acervum.
Tunc egomet tumulum 16 Rhœteo in litore 17 inanem
Conſtitui, & 18 magna 19 Manes ter voce vocavi.
20 Nomen & 21 arma 22 locum ſervant. 23 Te, amice 24 nequivi
Conſpicere, & patria decentes ponere terra.
Ad quæ hæc 25 Priamides: Nihil o 26 tibi, amice relictum:
27 Omnia 28 Deiphobo ſolviſti, & 29 funeris umbris,
Sed me 30 fata mea, & 31 ſcelus exitiale Lacænæ
His 32 merſere malis: illa hæc 33 monumenta reliquit.
Namque, 34 ut ſupremam 35 falſa inter gaudia noctem
Egerimus, noſti, & nimium meminiſſe neceſſe eſt;

 1 Cum

1 Omnino, 2 Scilicet eum. 3 Dire illatâ pro ſupplicio. 4 Tegere conantem: neque enim privatus manibus tegere poterat. 5 Vulnera, ſc. mutilata membra, nares præciſas, aureſque, ejuſmodi pœnas maritorum ira exigit inter alias ab adulteris. Martial. l. 2. ep. 83. & l. 3. ep. 85. 6 Proprio nomine, priuſquam ſe offerret, alloquitur, 7 Cui data eſt optio, & voluntas? cui permiſſa tanta de te poteſtas? quis auſus fuit? 8 Pœnarum ſumere. Ab indigeo. 9 Ad me. 10 Ultima nocte cum Troja everteretur. 11 Detulit. Simplex pro compoſito. 12 Occiſione Græcorum, quos occidiſti. 13 Quæ omnis generis hominum multitudine conſtabat, nobilibus, & ignobilibus, amicis inter ſe, & inimicis. 14 Stratorum congregationis. 15 Cumulum. 16 Rhœtei promontorii Trojani, ubi erat aſylum Ajacis. 17 Imaginarium cenotaphium: quod erigi ſolet iis, quorum corpora haberi non poterant. 18 Vide pag. 148. Not. 53. & hoc l. *dixitque noviſſima verba* in funere Miſeni, & l. 11. *Salve mihi maxime Palla, Æternumque vale*. Auſonius in parentalibus. *Cui defuit urna ſepulchri, Nomine ter dicto pene ſepultus erit:* & ejuſdem Auſonii 33. epital. Deiphobi. 19 Spiritus tuos vagos. 20 Ne alienentur, aut ab aliis occupentur, vel per Hypallagen noſtro frequentem; *Locus ſervat nomen, & arma*, l. 7. *Et nunc ſervat honos ſedem tuus*. 21 *Suaque arma viro remumque tubamque Imponit* ſupra in funere Miſeni, nec non Pallantis l. 11. 22 Sepulchri. 23 Tuum cadaver. 24 Nuſquam potui in tanta cæſorum ſtrage cadaver tuum invenire; ac patrio ſolo condere ob hoſtium importunitatem. 25 Priami filius Deiphobus reſpondit. 26 A te. 27 Quæ perſolvere amico poteras: quia conſtituto tumulo manes vocaverat. 28 Mihi amico tuo. Enallage perſonæ. 29 Funeri adumbrato repræſentativo, honorarios non enim funus ibi potuit eſſe, ubi nec cadaver fuerat. 30 Mala ex fato provenientia. 31 Perfidia execrabilis Laconicæ, ſeu Spartanæ mulieris, id eſt, Helenæ. 32 Metaphora ab aquis, & in iis fluitantibus. 33 Vulnera, mutilata membra, *ſupplicia* ſupra: Δεικτικῶς: monſtrat enim truncata membra, quibus, ceu monumentis, pernicioſæ conjugis debeat admoneri. 34 Quomodo. 35 Deceptiora; quia ſperabant Græcos abiiſſe, & Patriam omni obſidione liberatam, cum tamen paulo poſt hoſtium inſidiis doli occuparentur.

1 Cum 2 fatalis equus 3 ſaltu ſuper 4 ardua 5 venit
5 Pergama, & 6 armatum peditem 7 gravis attulit 8 alvo:
Illa 10 chorum ſimulans, 11 Evantes 12 Orgia 13 circum
14 Ducebat Phrygias: 15 flammam 16 media ipſa tenebat
17 Ingentem, & ſumma Danaos ex arce 18 vocabat.
Tum me, confectum 19 curis 20 ſomnoque gravatum,
21 Infelix habuit 22 thalamus, 23 preſſitque jacentem
Dulcis & 24 alta quies, 25 placidæque ſimillima morti.
26 Egregia interea 27 conjux arma omnia 28 tectis
29 Emovet, & 30 fidum 31 capiti 32 ſubduxerat enſem
Intra tecta vocat 33 Menelaum, & 34 limina pandit.
Scilicet id magnum ſperans fore 35 munus 36 amanti.
Et 37 famam 38 extingui veterum 39 ſic poſſe 40 malorum.
Quid moror? 41 irrumpunt thalamo: comes 42 additur una
43 Hortator ſcelerum 44 Æolides. 45 Di, 46 talia Grajis
47 Inſtaurate, 48 pio ſi pœnas ore repoſco.
Sed te qui vivum caſus, age fare 49 viciſſim,

1 Al-

1 Repete l. 2. Æn. pag. 211. 2 Nobis fatum, id eſt exitium ferens. Sic l. 2, *Scandit fatal: machina muros, Fœta armis, mediæque minans illabitur urbi*. Exponit, quam dixerit ſupremam noctem. 3 Salivit quodam modo. Alludit ad vivi equi naturam. 4 Valde alta. 5 Mœnia Trojan. 6 Quia dictum eſt. 2. Æn. *Uterumque armato milite complent*. 7 Equus gravidus. Metaphora a prægnantibus, quæ fœtu gravidæ uterum geſtant. 8 In alvo ſua. 9 Helena Lacæna. 10 Choream, quaſi ipſa choraga eſſet. 11 Bacchi celebrantes Orgia 4. Georgia pag. 144. Not. 24. vociferantes *Evan* quod Bacchi nomen, & *evohe Bacche frementes* l. 7. 12 Bacchi ſacra, cum furore, & impetu facta: ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *a furore*. 13 Circumducebat Trojanas mulieres. Tmeſis. 14 Ipſa choraga. 15 Facem, fanale, quod ſignum daret Græcis ſolvendi a Tenedo. 16 Princeps Bacchantium. 17 Ut late lucem ſpargeret. 18 Dato indicio flammæ. 19 Longi belli præteriti. 20 Propter præteritas vigilias. 21 Qui me infelicem fecit: vel, in quo ego ſola ea nocte trucidandus conquieſcebam miſer ac infelix. 22 Torus conjugalis. 23 Id eſt, profundiſſime obdormivi. 24 Profunda. 25 Tranquillæ. 26 Inſignis malignitate: vel Ironia eſt. 27 Helena, quæ occiſo Paride, Deiphobo nupſit ejus fratri. 28 Meis. 29 Loco movet. 30 Cuſtodem virorum fortium: vel, in quo habere potui ultionem fidam ſalutis meæ. 31 Meo. 32 Surripuerat, clam abſtulerat. 33 Primum maritum ſuum. 34 Oſtia, quæ ſunt ſupra limina, aperit. 35 Beneficium. A cauſis finalibus. 36 Menelao. 37 Infamiam, labem. 38 Deleri. 39 Per tale munus. 40 Adulterii. 41 Græci innumeri vi irrumpunt in thalamum. 42 Aliis. 43 Inſtigator ad ſcelera. 44 Ulyſſes, Æoli nepos, filius Anticleæ, quam ex Siſypho Æoli filio, gravidam duxit Laertes: hinc *ſanguine cretus Siſyphio* vocatur ab Ajace Ovid. Met. 13. 45 Concludit narratiunculam imprecatione debitæ pœnæ, pro injuria data. 46 Facinora. 47 Reddite, rependite inſtar illius facti, id eſt, ad æqualitatem pœnæ. Alioqui *inſtaurare* proprie eſt, reficere, atque renovare. 48 Inſonte, & quo Deos colui. Præmollit vindictam a pio, & æquo. 49 Similiter, ex altera parte.

1 Attulerint. 2 Pelagine venis erroribus actus?
An monitum Divum? an quæ te Fortuna fatigat,
Ut triſtes 3 ſine ſole domos, loca turbida, 4 adires?
5 Hac vice ſermonum roſeis 6 Aurora 7 quadrigis
Jam 8 medium 9 ætherio curſu 10 trajecerat 11 axem:
Et 12 fors omne 13 datũ 14 traherent per 15 talia 16 tempus:
Sed comes 17 admonuit, breviterque 18 affata Sibylla eſt:
Nox 19 ruit, Ænea; nos flendo 20 ducimus horas.
21 Hic locus eſt, partes ubi ſe via 22 findit in ambas:
23 Dextera, quæ 24 Ditis magni ſub mœnia tendit.
25 Hac iter 26 Elyſium nobis: at læva malorum
Exercet pœnas, & ad 27 impia Tartara mittit.
28 Deiphobus contra: 29 Ne ſævi, magna ſacerdos:

 1 Di-

1 Ad inferos miſerint. 2 Vi tempeſtatis huc delatus. 3 Ἀνηλίυς δόμυς, ſeu μύχυς. Namque Elyſii campi, *ſolem ſuum, ſua ſydera norunt*: infra. 4 Adire compellaris. 5 Durante hac verborum viciſſitudine, dum alterum alter viciſſim interrogat. 6 Ad ſacra hæc Magica peragenda conceſſum eſt ſpatium 24. horarum. Sacra incepta ſunt noctarno tempore: ſub ortum lucis mugiit ſolum, & inceptum eſt iter: impenſum eſt ante meridianum tempus trajiciendæ Stygi, luſtrandis quinque regionibus inferorum. Didoni, & Deiphobo conveniendis. Jam Sol (quem per Auroram quadrigis vectam accipio cum illa proprie vehatur bigis, ut l. 7. Æn.). trajecerat meridiem apud ſuperos mortales: ruit nox, inquit Sibylla, vergente in occaſum die, properandum, ut tempore, quod ſupereſt, fruamur ad colloquium Anchiſæ. 7 Quibus invecta erat. 8 Ex hoc loco colligit Macrob. l. 4. Sat. c. 3. noctem civilem a meridie incipere, quemadmodum civilis diei ratio apud Romanos ita ſemper habita fuit, ut media noctis hora cum inciperet, finiretque media nox proxima. Athenienſes vero a Solis occaſu ad Solem iterum occidentem, diem computarunt: Babylonii ita partiuntur, ut a Sole exorto, ad exortum ejuſdem unum diem nominarunt. Umbri vero unum, & eundem diem eſſe dicunt, a meridie ad inſequentem meridiem. Quod quidem, inquit Varro, nimis abſurdum eſt. 9 In curſu, quem facit in æthere. 10 Jam ultra medium noctis erat apud Mortales. 11 Cœlum. 12 Forte. 13 Conceſſum eis apud inferos. 14 Traxiſſent, id eſt, idem aut tempus colloquendo tranſegiſſent. Enallage temporis. 15 Colloquia ſc. 16 Viginti, & quatuor horas. 17 Urget Æneam ad abeundum. 18 Allocuta eſt Æneam. 19 Labitur, & aperit dies. Alioqui *Nox ruere* dicitur, cum imminet: ut 3. Æn. *Vertitur interea cœlum*, & ruit *Oceano* nox, &c. 20 Abſumimus. 21 Δεικτικῶς bivium monſtrat Æneæ, per quod iter ſit ad Elyſios campos, & Ditis profundi regna. 22 Dividit, id eſt, hic eſt bivium. 23 Sc. *eſt*. Viarum partitio. 24 Ad Plutonis regiam vergit. 25 Per dextram. 26 In, vel ad Elyſios campos. *Elyſium* enim eſt beatarum animarum, quo corpore exuti migrare dicuntur, domicilium. Servius ἀπὸ τῆς λύσεως, id eſt, *a ſolutione*, ſeu *diſſolutione* corporis, & animi dictum, exiſtimat. Veteres Elyſium campum in medio inferorum eſſe exiſtimarunt. Philoſophi eundem in inſulis Fortunatis collocarunt. Reliqua de his campis vide apud Platonem in Gorgia. 27 In quibus puniuntur impii. 28 Sc. *locutus eſt*. 29 Ne nimium excandeſcas; doctiſſima vates Sibylla quod colloquio tam longo eos moreτ, Ter. *An. ne ſævi tantopere*.

Verbera: 1 tum 2 ſtridor ferri, tractæque catenæ:
Conſtitit Æneas, 3 ſtrepitumque exterritus 4 hauſit.
Quæ 5 ſcelerum 6 facies? o virgo, effare: quibuſve
Urgentur pœnis? Quis tantus 7 plangor ad auras?
Tum 8 vates ſic orſa loqui: Dux inclyte Teucrum,
9 Nulli fas caſto 10 ſceleratum inſiſtere 11 limen:
Sed me, cum 12 lucis 13 Hecate præfecit Averni,
Ipſa 14 Deum pœnas docuit, 15 perque omnia duxit.
16 Gnoſſius hæc 17 Rhadamanthus habet 18 duriſſima regna,
Caſtigatque, auditque dolos; 19 ſubigitque 20 fateri,
Quæ 21 quis apud ſuperos, 22 furto lætatus 23 inani,
24 Diſtulit in 25 ſeram commiſſa 26 piacula mortem.
27 Continuo 29 ſontes 29 ultrix, 30 accincta flagello
Tiſiphone 31 quatit 32 inſultans, 33 torvoſque 34 ſiniſtra
35 Intentans angues, vocat agmina ſæva 36 ſororum.
37 Tum 38 demum 39 horriſono ſtridentes 40 cardine 41 ſacræ

1 Pan-

1 Inſuper: 2 Strepitus, ſonus. *Stridor* proprie is ſonus eſt, quem funes nautici inter ſe colliſi efficiunt. Ut 1. Æn. *Exoritur clamorque virum ſtridorque rudentum*. Ad alia tamen inde transfertur, ut ad dentes, ferrum, & nervos, ſimiliaque alia. 3 Qui fiebat apud inferos. 4 Auribus accepit, id eſt, audivit. 5 Ob quæ illic puniuntur: *vel*, *ſcelerum*, id eſt, ſceleratorum hominum. 6 Species. 7 Lamentatio, ſc. *editur*. 8 Sibylla. 9 Nulli pio datum eſt intrare, ſive ingredi, adeoque contueri, quæ in Tartaro geſta ſunt. 10 Sceleratorum. Continens pro re contenta: non enim ipſe abyſſi locus ſceleratus, ſed flagitioſi, quibus refertus eſt. 11 Tartari portam. Synecdoche. 12 Sylvis. 13 Proſerpina: Dea inferorum. Vide ſupra. 14 Quas Dii exigunt a ſceleratis. 15 Perduxitque omnia ad me, relatione ſc. neque enim duxit per omnia; cum nulli caſto permittatur ingredi. 16 Cretenſis, a *Gnoſſo*, Cretæ urbe, ubi imperavit. 17 Radamanthus Cretæ, ut alii, Liciæ rex juſtiſſimus, Jovis ex Europa filius, non tantum a Poetis, ſed a Platone perhibetur quæſtionem exercere apud inferos, crimina audire, cogere ad confeſſionem, lege Platonis Gorgiam, ſub finem. 18 Quæ duriſſimas leges ſervant. 19 Cogit. 20 Torturam inſtituit, veritatis extorquendæ cauſa. 21 Aliquis. 22 Crimine furtim ſive clam admiſſo, ſed .... 23 .... Fruſtra celato: apud inferos enim nihil poteſt latere, ubi per tot conſcios delatores, teſtes, quæſtio a ſeveriſſimis judicibus habetur. 24 Fateri, aut piare. 25 Ultimam; poſtquam expiationi ſcelerum nullus reliquus eſt locus, aut tempus. 26 Scelera, fraudes, flagitia admiſſa, neque in vivis expiata: ſed piaculo, id eſt, purgatione digna. 27 Illico, ut illuc pervenerint. 28 Nocentes. 29 Scelerum. 30 Præparata ad flagellandum. 31 Pulſat, ferit. 32 Eis. 33 Terribiles. 34 Nam dextra quatit flagellum. 35 Minitans anguibus ſe verberaturum. Sic 2. Æn. *Præſentemque viris intentant omnia mortem*. 36 Megæræ, & Alectus, Senec Herc. Furent. *agmen horrendum anguibus Megæra ducat*: quas ab impetu, furore, & aſſiduitate ſupplicii *agmina* vocat. 37 Apte, illis proprius progreſſis, horrendi carceris faciem ſummatim deſcribit. 38 Tunc tandem, poſt verbera; ait mittuntur ad ſupplicium æternum, apertis abyſſi portis. 39 Horribiliter ſonante. 40 Ferro ſuſtentante januam, quaſi corde januæ. 41 Diræ, atque execrandæ, per quas in abyſſum barathri Tartarei ad pœnas æternas demerguntur damnati.

1 Panduntur portæ. 2 Cernis 3 cuſtodia qualis
4 Veſtibulo ſedeat? 5 facies quæ 6 limina ſervet?
Quinquaginta atris 7 immanis 8 hiatibus 9 Hydra
10 Sævior intus habet ſedem. 11 Tum Tartarus ipſe
Bis 12 patet in præceps 13 tantum, tenditque ſub 14 umbras,
Quantus ad 15 æthereum cœli 16 ſuſpectus Olympum.
17 Hic 18 genus antiquum Terræ, 19 Titania pubes,
Flumine 20 dejecti, fundo volvuntur in imo.
Hic & 21 Aloïdas 22 geminos 23 immania 24 vidi
Corpora: 25 qui manibus magnum 26 reſcindere cœlum
27 Aggreſſi, 28 ſuperiſque Jovem detrudere regnis.
Vidi & 29 crudeles dantem 30 Salmonea pœnas,
Dum 31 flammas Jovis, & 32 ſonitus imitatur Olympi.
33 Quatuor his invectus equis, & 34 lampada quaſſans,
Per 35 Grajum populus, mediæque per Elidis 36 urbem
Ibat 37 ovans, Divumque ſibi poſcebat 38 honorem:
Demens! qui 39 nimbos & 40 non imitabile fulmen,
41 Ære & 42 cornipedum curſu 43 ſimularat equorum.

At

1 Aperiuntur. 2 Pergit Sibylla digito monſtrare eum præſentem, ut attentior ſit Ænea. 3 Quam terribilis cuſtos. Active. Alioqui pro ipſo loco, in quo qui cuſtoditur, id eſt, pro ipſo carcere accipitur. 4 In introitu. 5 Tiſiphonem intelligit, quam paulo ante v. 400. ante veſtibulum palla cruenta ſuccinctam ſedere finxit. 5 Portas. Synecdoche. 7 Terribilis. 8 Aperturis faucium, capitibus. 9 Bellua Lernæa. Proprie *hydra* eſt ſerpens aquaticus. 10 Quam illa, quæ limina ſervat, Tiſiphone. 11 Inſuper ipſe locus profundiſſimus inferni. 12 Apparet in profundum tantum. 13 Τόσσον ἔνερθ' Ἀΐδεω ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Il. 8. 14 Infernales. 15 Ad ſummum aerem extenſum. 16 Surſum aſpectus eſt. 17 In imo Tartari barathro. 18 Γηγενεῖς, Terræ, & Titanis filii, qui Saturnum regno pellere, ut patrem reſtituerent, primo conabantur, mox & Jovem, a quo victi ad Tartara detruſi ſunt. 19 Gigantes, & omnes monſtruoſæ magnitudinis homines antiqui Terræ progenitos dicebant: ut & eos, quorum obſcura erat familia. 20 A Jove, contra quem bellum moverant. 21 Othon, & Ephialten putativos Aloei filios, vere Neptuni ex Iphimedia. 22 Gemellos fratres, uno partu editos. 23 Maxima; nam nono ætatis ſuæ anno ulnas novem longi, totidem cubitos lati fuiſſe traduntur. Ac tum Diis bellum ſe illaturos minari cœperunt. 24 Ego Sibylla. 25 Addit pœnarum cauſam. 26 Subvertere. 27 Sc. *ſunt*. 28 Cæleſtibus. 29 Sævas, vel crudelitatis ſuæ. 30 Regem Elidis, qui per pontem aheneum quadrigis vectus, & facem jaculatus, tonitru, & fulmen imitatus: ipſe vero fulmine a Jove ad inferos deturbatus eſt. 31 Fulmen. 32 Tonitrua, quæ Jupiter demiſit ab Olympo, ſive cœlo, id eſt, dum in ea affectione manet apud inferos. 33 Quadrigis, aut curru quadrijugo. 34 Facem ardentem, loco fulminis, frequenter concutiens, torquens. 35 Grajorum cœtus. 36 Piſam: in qua ipſe Jupiter præcipue colebatur. 37 Exultans, jactabundus, in triumpho, ſeu ovatione, & lætus quod Jovis fulmen mentiretur, Jovem ſe eſſe dicens. 38 Religionem, & metum, id eſt, coli volebat ut Deus ob fulmen, & tonitrua. 39 Nubes ventoſa. 40 Quod imitari non licet. 41 Ponte æreo. 42 Habentium corneos, id eſt, duros, & ferreos pedes. 43 Finxerat, & imitatus erat.

At 1 pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, ( non 2 ille faces, nec 3 fumea tædis
Lumina ) 4 præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & 5 Tityon, 6 Terræ 7 omnipotentis alumnum,
Cernere 8 erat, per 9 tota novem 10 cui jugera corpus
11 Porrigitur: 12 roſtroque immanis vultur 13 obunco
14 Immortale jecur 15 tundens, 16 fecundaque pœnis
Viſcera, 17 rimaturque epulis, habitatque ſub 18 alto
Pectore: 19 nec 20 fibris 21 requies datur ulla renatis:
Quid memorem 22 Laphitas, 23 Ixiona, 24 Pirithoumque?
Quos ſuper atra ſilex 25 jam jam lapſura, cadentique
Imminet 26 adſimilis; lucent 27 genialibus altis

Aurea

1 Jupiter. 2 Jupiter non adegit in Salmonea, ut Salmoneus faces pro fulgure. 3 Fumoſa, quæ fierent ex tædis. 4 Eum præcipitanter cadentem circumvolutione terribili, & vehementi. *Turbo* proprie ventus eſt, qui cum fragore obvia quæque proſternit. 5 Jovis filium ex Elara, filia Orchomeni, quam à ſe compreſſam, ab ira, & zelotypia Junonis in terra occultavit: hinc terræ alumnum dictum. Hic cum Latonam de ſtupro appellaſſet, ab Apolline ſagittis transfixus has apud inferos dat pœnas libidinis, cujus ſedes jecur. 6 Quem terra, omnium parens nutrierat. 7 Al. *omnipotens*. 8 Dabatur, licebat. 9 Integra. 10 Tityo. 11 Exporrigitur, extenditur. 12 Et cuj vultus, &c. 13 Valde unco, & incurvo. 14 Inconſumptibile, & ſemper durans; quod nunquam abſumitur. Exeſum enim continuo in pœnam renaſcitur. 15 Ita Homerus Odyſſ. 11. ἦπαρ ἄκειρον. Sunt quibus perplacet *tundens*, id eſt, roſtro impetens. 16 Ad pœnas in dies renaſcentia. 17 Et per rimas aperit ad habendas epulas: *vel* rimando depaſcitur: ut, Rimantur *prata Cayſtri*, Georg. 1. p. 69. 18 Profundo. 19 Omnia autem, quæ de Inferis finguntur, eſſe in hac vita μυθολογȣσι, Lucretius l. & Macrobius in 1. l. Somn. Scip. c. 10. quos legere erit operæ pretium. 20 Extremitatibus jecoris. *Fibræ* ſunt omnium extremitates rerum. Unde jecoris, pulmonis, cordis, & cujuſcumque viſceris extremæ partes *fibræ* vocantur. 21 Quia, ut primum renatæ ſunt, abſumuntur a vulture: 22 Theſſaliæ populos barbaros, & feroces, qui ob ebrietatem damnati ſunt: quorum principes numerantur, Dryas, Pirithous, Cæneus, Exadius, Polyphemas, & alii aliquot Pindum, & Othrya montes incolentes. 23 Filium Phlegiæ ( alii tamen Jovis filium faciunt ) luxurioſum, & ambitioſum. Huic Junoni de ſtupro interpellanti, nubes a Jove ſubjecta fuit, ex qua Centauros genuiſſe dicitur. Ratus tamen cum Junone ſe conſueſſe, rei turpitudinem celare non potuit, ſed apud quoſvis jactabundus oblateravit: quod ægre ferens Jupiter eum ad inferos detruſit, totæque perpetuo currenti alligatum improbitatis pœnas dare voluit. Unde Ovid. *Volvitur Ixion, & ſe ſequiturque fugitque.* 24 Ixionis, & Diæ filium: qui cum arctiſſimo amicitiæ vinculo cum Theſeo conjungeretur, eundem ad inferos ad rapiendam Proſerpinam comitatus fuiſſe dicitur: is vim facere aggreſſus primó impetu a Cerbero interfectus fuit. 25 De momento in momentum. 26 Valde ſimilis. 27 In quibus genio indulgere, ſeu læte vivere ſolebant.

Infelix Theſeus: 1 Phlegyaſque miſerrimus 2 omnes
Admonet, & magna 3 teſtatur voce per umbras:
Diſcite juſtitiam moniti, & non 4 temnere divos.
5 Vendidit 6 hic 7 auro patriam, 8 dominumque potentem
Impoſuit, 9 fixit leges pretio atque 10 refixit.
11 Hic thalamum invaſit 12 natæ 13 vetitoſque hymenæos:
14 Auſi omnes immane nefas, 15 auſoſque potiti.
16 Non, 17 mihi 18 ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
19 Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere 20 formas;
Omnia pœnarum 21 percurrere nomina poſſem.
Hæc ubi dicta dedit 22 Phoebi longæva ſacerdos:
Sed jam age, 23 carpe viam, & ſuſceptum 24 perfice 25
munus:

A Ae-

1 Eſt autem duplex ſenſus hujus particulæ: nam poteſt eſſe Nominativus Singularis, & Accuſativus Pluralis. Fuit enim *Phlegyas* rex Theſſaliæ, pater Ixionis, & Coronidis, ex qua Apollo Æſculapium genuit; unde iratus Phlegyas Delphicum templum Apollinis incendit: quapropter damnatus dicitur. Item *Phlegiæ* ſunt populi Theſſaliæ. 2 Damnatos. 3 Teſtimonio ſuo inter damnatos affirmat, juſtitiam colendam eſſe, Divoſque verendos. 4 Contemnere. Simplex pro Compoſito. 5 Laſthenem hic innui volunt, qui Olynthum Philippo vendidit, nec non Curionem, qui Romam Julio Cæſari. 6 Quidam ex damnatis. 7 Perſtringit patriæ proditores, qui accepta ab hoſte pecunia, ab æquo, & pio tranſverſi aguntur. Notum eſt Jugurthæ reſponſum de inexplebili Romanorum avaritia: *Urbem ipſam venalem eſſe, ſi emptorem inveneris.* 8 Tyrannum patriæ intulit. Cæſarem Dictatorem hic notari volunt, qui amicorum auxilio, quos multo auro corruperat, ad Monarchiam, everſa libertate, pervenit. 9 Hic ſive alius ſanxit, condidit. Metaphora. Alludit ad morem Romanorum: quia ſolebant leges incidi tabulis æreis, & figi in pariete, omnibuſque ad legendum exponi. 10 Eaſdem bene conditas rurſus per avaritiam abrogavit, ac mutavit. Cic. Phil. 12. *Num figentur rurſus hæ tabulæ; quas vos Decretis veſtris refixiſtis?* 11 Alius, ut Thyeſtes, qui ex Pelopes filia Ægiſthum, adulterum Clytemneſtræ, genuit, & Cyniras, qui ex Myrrha filia Adonin procreavit. 12 Filiæ ſuæ. 13 Nuptias vetitas, Metonymia. Nuptiarum enim Deus eſt Hymenæus. 14 Sc. *ſunt*. 15 Impio conatu, ac libidine. 16 Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι δέκα δὲ στόματ' εἶεν, Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη. Iliad. 2. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 7. & l. 6. c. 3. Sic Georg. 2. *Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto. Non mihi ſi linguæ centum*, &c. Hoc autem poetis ſolemne eſſe, & eos tot linguas optare ſolitos, affirmat Perſius Sat. 5. *Vatibus hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces, Centum ora, & linguas optare in carmina centum.* 17 Sibyllæ. 18 Tametſi. 19 Infrangibilis. 20 Species. 21 Celeriter pertractare genera, & ſpecies. 22 Sibyllæ, quæ diu vixit. Enumeratis Tartari Pœnis, hortatur Æneam, ut Proſerpinæ aurei rami donum reddat, antequam longius progrediantur. 23 Perge, progredere. 24 Aureum ramum redde Proſerpinæ: mox, *perfecto munere Divæ*: 25 Officium.

1 Acceleremus ait. 2 Cyclopum 3 educta 4 caminis
Mœnia conſpicio, atque 5 adverſo fornice portas.
Hæc ubi nos 6 præcepta jubent deponere 7 dona.
8 Dixerat, & pariter, greſſi per 9 opaca viarum
Corripiunt ſpatium medium, 10 foribus propinquant,
11 Occupat Æneas aditum, corpuſque 12 recenti
13 Spargit aqua, ramumque adverſo in limine figit.
His demum 14 exactis, 15 perfecto munere 16 Divæ,
Devenere 17 locos 18 lætos, & amæna 19 vireta
20 Fortunatorum nemorum, ſedeſque 21 beatas.
22 Largior hic campos 23 æther & lumine 24 veſtit
25 Purpureo; ſolemque 26 ſuum, 27 ſua 28 ſidera norunt.
29 Pars in 30 gramineis exercent membra 31 palæſtris:
Contendunt ludo, & fulva luctantur 31 arena:
Pars 32 pedibus plaudunt choreas, & 33 carmina dicunt.
Nec non 34 Threicius 35 longa cum veſte 34 ſacerdos
36 Obloquitur numeris 37 ſeptem 38 diſcrimina vocum:
39 Jamque 40 eadem digitis, jam pectine pulſat 41 eburno,
His

1 Properamus ad patrem tuum. 2 Miniſtrorum Vulcani, Jovi fulmina fabricantium. Inter eos præcipui Crontes, Steropes, & Pyraemon. 3 Mœnia in altum ducta una cum caminis, veluti Cyclopū opera, inquiūt interpretes. Non placet. Dixerim potius Mœnia ferrea in Ciclopum fornacibus fabricata: quia ſupra. *Stat ferrea turris ad auras*: & quia omnia magnæ molis opera, mœnia præcipue Cyclopum credebantur, *Mœnia magna vides manibus fabricata Cyclopum!* 4 In fornacibus. 5 In arcu, ſeu circumferentia ex adverſo ſtante, id eſt, video regiam Plutonis. *Fornix* eſt arcus in ædificiis, & quodcunque opus concamerarum. Ponitur & pro lupanari, ſeu meretricia cella. 6 Inſtitutione Deorum. 7 Ramum aureum. 8 Sibylla. 9 Opacitates. 10 Ad fores portarum. 11 Ingreditur viriliter, ne præveniatur. 12 Semper fluenti. 13 Ut religioſum ſe oſtendat, & religionis ſatisfaciat, non quod pollutus ullo vel aſpectu, vel tactu eſſet. 14 Peractis. 15 Perfectis reddendi rami cæremoniis. 16 Proſerpinæ. 17 Sc. ad, vel *in*. 18 Elyſium ſc. beatarum animarum domicilium. 19 Virentium, ut arborum, & herbarum, nativa loca. 20 In quibus ſunt fortunati, ſeu beati. Alludit ad inſulas Fortunatas, in quibus Elyſium ſtatuunt nonnulli, ut & alii in Hiſpania Bærica. 21 In quibus beatorum animæ quieſcunt. 22 Et purior quam in orbe noſtro. Pluto apud Claudianum: *ſunt altera nobis Sydera, ſunt orbes alii, lumenque videbis Purius, Elyſioſque magis mirabere campos*, &c. lib. 1. de rapto Proſerp. Plutarch. & alii. 23 Splendor cæleſtis. 24 Circumfulget. 25 Pulchro, rutilo. 26 Tanquam in alio mundo, & a noſtro hoc diverſo. 27 Propria, & convenientia. 28 Cum apud inferos atria tenebris omnia horreant. 29 Nonnulli beatorum ſpirituum. 30 Luctationibus in gramine. 31 In arena. 32 Plaudendo pedibus, choreas ducunt. 33 Choreis apta. 34 Orpheus Thracius, Ocagri, & Calliopes filius, a qua tam egregie citharam ſonare didicit, ut ſaxa, & feras commoviſſe dicatur. 35 Apparens: cum habitu citharœdi. 36 Pulſans pariter, & cantans muſica proportione facit. *Digiti: cum voce locuti*. Tib. 37 Lyra a Mercurio inventa habuit, 7. nervos, addidit Pythagoras octavum; nomen Terpander, vel Apollo. 38 Septem chordarum. 39 Siniſtra cordas pulſat digitis: dextra pectine, vel plectro; h. e. intus canit, & foris. 40 Diſcrimina. 41 Ex ebore facto.

Hic genus 1 antiquum Teucri, pulcherrima 2 proles
Magnanimus heroes, nati 3 melioribus 4 annis,
5 Ilusque: 6 Aſſaracuſque, & troiæ Dardanus auctor.
Arma 7 procul, curruſque virum 8 miratur inanes.
Stant 9 terra defixæ 10 haſtæ, paſſimque 11 ſoluti
Per campos 12 paſcuntur equi. 13 Quæ gratia 14 curruum
Armorumque fuit 15 vivis, quæ cura 16 nitentes
17 Paſcere equos, eadem ſequitur 18 tellure repoſtos:
19 Conſpicit, ecce alios 20 dextera, lævaque per herbam
21 Veſcentes, lætumque 22 choro 23 Pæana 24 canentes,
Inter 25 odoratum lauri nemus, 26 unde 27 ſuperne
28 Plurimus 29 Eridani per ſylvam volvitur amnis.
Hic 30 manus, 31 ob patriam pugnando vulnera paſſi,
32 Quique ſacerdotes caſti, dum vita manebat,
Quique 33 pii vates, & 34 Phœbo digna locuti,
35 Inventas aut qui vitam 36 excoluere per artes,
Quique 37 ſui memores alios fecere 38 merendo:
Omnibus his 39 nivea cinguntur tempora vitta.
Quos 40 circumfuſos ſic eſt adfata Sibylla;
41 Muſeum 42 ante omnes; 43 medium nam plurima 44 turba
Hunc

1 Nobile a Teucro deductum. 2 Progenies. 3 Felicioribus; quam qui Laomedonti contigerant, & Priamo. 3 Temporibus. 5 Æneæ proavus, qui regiam urbem de ſe Ilium vocavit. 6 Rex item Trojanus, filius Trois, pater Capyos, & Anchiſæ avus. 7 Sc. *objecta*. 8 Cernit Æneas. 9 In terra. 10 Sc. *inanes*. 11 Liberi, & vagantes. 12 Paſcentium ſimiles erant. 13 Studia quippe, & affectus etiam hinc cum mortuis tranſire credebat antiquitas. Supra: *cura non ipſa in morte relinquunt*. Cæl. l. 10. c. 9. 14 Dutrum. 15 Dum viverent. 16 Bene curatos. 17 Paſcendi. 18 Sub terra repoſitos, & conſtitutos, id eſt, apud inferos. 19 Æneas. 20 Id eſt, utrinque. 21 Diſcumbentes. 22 In choro, & cœtu læto. 23 Apollini ſacrum hymnum, qui victorialis canitur a ducibus jam poſt bellum, & parta victoria. Namque & alter Pæan, quem Marti ante congreſſum canebant. 24 Carmine laudantes. 25 Odoriferum, quod ex ſe odorem late ſpirat. 26 De quo nemore. 27 Ad ſuperos. 28 Ingens, quippe qui triginta amnibus augetur. 29 Padi fluvii. 30 Exercitus, ſeu multi viri. 31 Pro ſalute patriæ. Reſpicit ad L. Junium Brutum, tyrannidis regiæ vindicatorem (de quo, & aliis vide Liv. ab U. C. l. 7. Curium, utrumque Dacium, Coclitem, Scævolam, Horatios, Codrum Athenienſium regem, Philænos fratres, & innumerabiles alios magnanimos cives, qui fortiter pugnando pro patria ceciderunt. 32 Et hi qui fuerunt ſacerdotes nullo inceſtu polluti, nullis adulteriis infames, ſed puri tum animo, tum corpore, dum vivebant. 33 Deorum cultore: ut ab impiis, & qui mendaci ſpiritu afflantur, eos diſcriminet. 34 Vera, quæ Apollinem decebant, ſive quæ Apollo inſpiraſſe cenſebantur. 35 Rerum inventores. 36 Ornaverunt. 37 Grato in ſe animo, id eſt, quicumque de aliis bene meriti ſunt, ſic ut ſui memoriam reliquerint poſt mortem. 38 Beneficia conferendo. Q. d. qui ſuis meritis ſui memoriam reliquerunt. 39 Sertis candidiſſimis: inſignia caſtitatis virtutis, & divinitatis. 40 Circa ſe collectos ſe novitatis gratia: nam novum erat illic viva corpora conſpicere. Metaphora ab inanimato ad animatum. 41 Theologum. Orphei diſcipulum. 42 Imprimis. 43 Ut principem. 44 Vatum, & ſacerdotum.

Hunc habet, atque humeris 1 exſtantem 2 ſuſcipit altis:
Dicite, felices animæ, tuque, optime 3 vates;
Quæ regio Anchiſen, quis habet locus? illius 4 ergo
Venimus, & magnos 5 Erebi 6 tranavimus amnes.
Atque 7 hinc reſponſum paucis ita reddidit 8 hæros:
9 Nulli certa 10 domus. Lucis habitamus 11 opacis,
12 Riparumque toros, & prata 13 recentia rivis
Incolimus. 14 Sed vos, ſi fert ita corde voluntas,
15 Hoc ſuperate jugum, & 16 facili jam tramite ſiſtam.
17 Dixit, & ante 18 tulit greſſum, campoſque nitentes
Deſuper oſtendat: dein ſumma 19 cacumina linquunt.
At pater Anchiſes, 20 penitus, convalle virenti
21 Incluſas animas, ſuperumque 22 ad lumen ituras,
23 Lubrabat ſtudio recolens, omnemque 24 ſuorum
Forte recenſebat numerum, charoſque 25 nepotes,
26 Fataque, 27 Fortunaſque virum, 28 moreſque, 29 manuſque:
30 Iſque ubi 31 tendentem adverſum per gramina vidit
Æneam, 32 alacris 33 palmas utraſque 34 tetendit:
35 Effuſæque 36 genis lacrymæ; & 37 vox excidit 38 ore:
Veni

1 Eminentem. A corporis proceritate. 2 Admiratur. 3 Muſeæ. 4 Cauſa, gratia, id eſt, propter illum. Vim nominis habet hæc particula, cum genitivo conſtructa, ſignificatque quod Græcis ἕνεκα. 5 Inferni, inferum. Exaggerat cauſam itineris a difficultate, & periculis. 6 Trajecimus, tranſmiſimus. 7 Sibyllæ. 8 Muſæus heroica virtute præditus. 9 Sc. *noſtrum*. Anima enim a corpore ſecreta non terminatur, nec includi, aut coerceri poteſt, quippe ſubſtantia incorporea. Heroum tamen animæ in lucis coli ſolitæ. 10 Quam ſolam habitare debeamus. 11 Denſis, propter arborum umbras. 12 Herbas in tortas (a quibus ſecti *tori* appellantur (quæ ſunt in ripis. 13 Virentia propter irrigationem ex rivis, id eſt, quæ recentibus rivis perpetuam voluptatem amœnitatemque pariant. 14 Tranſit ad id, quod interrogationis pars præcipua, ſc. velle ſe Anchiſen alloqui. Hunc igitur illis monſtrat, ut edocti de habitationibus ratione eo potiantur. 15 Aſcendite hanc partem montis circa verticem ejus. Ad eundem modum *Superare montes*, pro aſcendere, ſive traſcendere dicimus: *ſuperare amnes*, & *flumina*, pro trajicere. 16 Conſtituam vos in via, qua tranſmeatis, aut tranſmittamini facili tranſitu, id eſt, mox apparere faciam Anchiſen. 17 Muſæus. 18 Præivit. 19 Montis. 20 Pene intus. 21 Separatas a multitudine cetera, ut poſſent diſtincte luſtrati animæ in vitam hanc rediture, & facilius agnoſci. 22 Al. *limen*. 23 Inſpiciebant ſtudioſe in memoriam revocans, mente tractans eas. 24 A ſe oriturorum, id eſt, poſterorum ſuorum. 25 Poſteros. 26 Et fatalem poſterorum ſuorum ſucceſſum. 27 Opes, gloriam, triumphos, imperium virorum. 28 Virtutem, pacis ſtudia, & jura. 29 Res bello geſtas, aut gerendas. 30 Anchiſes. 31 Ex adverſo ſe patrem ejus petentem. 32 Lætus. 33 Manus Synecdoche. A ſignis paterni affectus erga filium. 34 Extulit, expandit ad cœlum, Diis gratias agens, quod ad ſe filium venire permiſerant. 35 Affectu, & gaudio. 36 Palpebris Anchiſæ. 37 Oratio ſequens elapſa eſt, ut ſeni. 46 Anchiſæ.

Veniſti 1 tandem, tuaque 2 expecta 3 parenti
Vicit 4 iter 5 durum pietas; 6 datur ora tueri,
Nate, tua; & notas audire & reddere voces?
Sic equidem 7 ducebam animo, rebarque 8 futurum,
9 Tempora dinumerans: nec me 10 mea cura feſellit.
Quas ego te 11 terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! quantis jactatum, nate, periclis!
Quam metui, 12 ne quid 13 Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me genitor, 14 tua 15 triſtis imago,
Sæpius 16 occurrens, 17 hæc limina tendere 18 adegit.
Stant 19 Sale 20 Tyrrheno 21 claſſe: da jungere dextram
Da, genitor; teque 22 amplexu ne 23 ſubtrahe noſtro,
Sic 24 memorans 25 largo fletu ſimul ora rigabat.
26 Ter 27 conatus ibi collo 28 dare brachia 28 circum;
Ter 29 fruſtra 30 comprenſa 31 manus effugit imago,
Par levibus ventis, 32 volucrique ſimillima ſomno:
33 Interea videt Æneas in valle 34 reducta
35 Seclusum nemus, & virgulta ſonantia ſylvis,
36 Lethæumque, 37 domos placidas qui 38 prænatat, amnem.
39 Hunc circum 40 innumeræ gentes, populique volabant
Ac

1 Poſt longos errores, & varia diſcrimina rerum. 2 Probata, & cognita. Quæ translatio eſt a probationibus operum, vel ab auro. 3 Mihi, præcipue, dum cum humeris ſuis exulcerat incendio Trojano. 4 Ad inferos. 5 Difficile. 6 Conceditturne mihi? 7 Opinabar te ſic facturum. 8 Ut me viſas. 9 Diſquirens quanto tempore opus ſit ad hanc profectionem. 10 Deſiderium, & ſpes, cujus cura ſemper eſt comes. 11 Regiones. 12 Propter odium doloſque Junonis; & amorem Didonis: unde fieri poſſet, ut Italiæ ſuæ oblivisceretur; 13 Carthaginis. Continens pro contento. 14 Lib. 4. *Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt. Admonet in ſomnis, & turbida terret imago:* & lib. 6. *Ditis tamen ante Infernas accede domos, & Averni per alta Congreſſus pete, nate meos.* 15 Mœſta, propter timorem, quem habuiſti, ne quid Libyæ mihi regna nocerent. 16 In ſomnis. 17 Ad hæc limina regni beatorum. 18 Impulit. 19 In mari, ἁλὶ. 20 A Tyrrheno denominato. 21 Noſtræ. 22 Ex amplexu, id eſt, dum te amplecti conor. 23 Aufer. 24 Loquens Æneas. 25 Simul large. 26 Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει. Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ Ἔπτατο. Odiſſ. 11. 27 Æneas conatus eſt eo tempore. 28 Circumdare. Tmeſis. 29 Quia retineri non potuit. 30 Comprehenſo. 31 Æneæ comprehendentis. 32 Cito avolanti. 33 Dum talia moliretur. 34 Recedente, in receſſum remota, in qua quis a ventis, & injuria cœli tutus eſſe queat. Sic Horat. Od. 2. Epod. *Aut in* reducta valle *mugientium Proſpectat errantes greges.* 35 Sejunctum a frequentia eorum, qui Eliſium incolebant. 36 Amnem oblivionis, ad quem properabant animæ redituræ ad corpora, qui potus, animas rerum omnium, quæ in vita priore actæ ſunt, inducit oblivionem, λήθην: ut mox. 37 Elyſios campos, ſed beatas. 38 Præterfluit. 39 Amnem. 40 Innumerarum gentium, & populorum animæ.

Ac 1 veluti in 2 pratis, ubi apes 3 æſtate ſerena
Floribus 4 inſidunt 5 variis, & candida 6 circum
7 Lilia 7 funduntur, ſtrepit omnis 8 murmure campus.
Horreſcit 9 viſu ſubito, cauſaſque requirit
10 Inſcius Æneas: 11 quæ ſint ea flumine 12 porro,
Quive viri tanto complerint 13 agmine 14 ripas:
Tum pater Anchiſes: 15 Animæ, quibus 16 altera 17 fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
18 Securos 19 latices, & longa 20 oblivia potant.
21 Has equidem 22 memorare tibi, atque oſtendere 23 coram,
24 Jampridem hanc prolem cupio enumerare 25 meorum;
26 Quo magis Italia mecum lætere reperta,
27 O pater, 28 anne aliquas ad cœlum 29 hinc ire putandũ eſt
30 Sublimes animas, iterumque ad 31 tarda reverti
Corpora? quæ 32 lucis miſeris tam 33 dira cupido?
Dicam equidem; nec te 34 ſuſpenſum, nate tenebo:
35 Suſcipit Anchiſes, atque ordine ſingula pandit.

1 Prin.

1 Quemadmodum omnis campus ſtrepit. 2 Agris, ex quibus fœnum percipitur, paſcuis. 3 Dum tempus æſtivum eſt ſerenum. 4 Inſident, mei exſurgentes. 5 Variorum colorum. 6 Circumfunduntur. Tmeſis. 7 Flores omnis generis. Species pro genere. 8 Vel bombo, ſeu ſuavi ſono aptum: *vel*, murmure animarum circumvolantium. 9 Viſione ſubito oblata. 10 Neſcius talium rerum. 11 Et requirit, quæ, &c. 12 Procul apparentia. 13 Impetu, multitudine, aut frequentia. 14 Lethæi fluminis. 15 Philoſophiam hanc Socraticam (vel Pythagoricam μετεμψύχωσιν, & animarum παλιγγενεσίαν, & tamen eandem ſomniavit Empedocles) a Platone ſæpius inculcatam, in Phædone maxime, & Philebo. exploſerunt jamdudum ſaniores Philoſophi, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικοὺς μύθους, τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα. Ariſt. l. de anima cap. 3. 16 Secunda. 17 Neceſſitate quadam, aut Deorum voluntate. 18 Qui poſt curas, & labores prioris vitæ tollunt, adeoque eorum memoriam, ut jam purgatam non pigeat in vitam redire. 19 Aquas oblivionem rerum gignentes. 20 Malorum, & pœnarum, quæ & quas ſemel perpeſſi ſunt, dum eſſent in hac vita. Alludit ad vocis etymon: ἀπὸ τῆς λήθης enim *Lethe* derivari volunt. 21 Animas ſc. in corpora migraturas. 22 Enarrare. 23 Oculis tuis. 24 Jam a pluſculo tempore. 25 A meis deſcenſurorum. 26 Cauſa finalis, ab utili. Promiſerat etiam id ipſum filio per ſomnum in Sicilia, ut dicitur l. 5. *Tum genus omne tuum, & quæ dentur mœnia diſces.* 27 Sc. Æneas *ait*. 28 An credibile utique eſt animas, expertas jam prioris vitæ labores, & ærumnas, velle ex beatiſſima hac quiete Elyſia redire ſublimes ad vitam; oraſque ſuperas relinquere, & denuo aliis corporibus uniri? 29 Ex his tam beatis locis. 30 Egregias. 31 Animæ comparatione, qua nihil velocius eſt: uno enim momento cuncta diſcurrit. 32 Vitæ. 33 Dira, ut ſc. ex perpetua quiete cupitant in vitam miſeriis refertiſſimam remeare in corpore vinciri, & quaſi in ſepulchro condi. 34 Dubium. 35 Excipit orationem filii, & ſic aggreditur relationem. 36 Expoſiturus quomodo ex Elyſio in corpora humana mittantur animæ, altius orditur mundi creationem, a Deo & divina potentia, qua ſingula contingentur.

1 Principio I. cælum , II. ac III. terras , IV. campoſque liquentes ,
2 Lucentemque globum Lunæ , 3 Titaniaque aſtra ,
V. Spiritus intus alit , totamque infuſa per 4 artus
5 Mens 6 agitat molem , & magno 7 ſe 8 corpore miſcet .
9 Inde hominum, pecudumque genus, vitæque 10 volantum,
Et quæ 11 marmoreo fert 12 monſtra ſub æquore 13 pontus.
Igneus eſt ollis vigor , & cæleſtis origo
14 Seminibus : 15 quantum non 16 noxia corpora 17 tardant,
Terrenique 18 hebetant artus 19 moribundaque membra .
20 Hinc 21 metuunt , cupiuntque : dolent , gaudentque ; 22 neque auras
Reſpiciunt clauſæ tenebris , & carcere 23 cæco .
24 Quin & 25 ſupremo cum 25 lumine 26 vita 27 reliquit,
Non tamen omne malum 28 miſeris , nec 29 funditus omnes
Corporeæ excedunt 30 peſtes : 31 penituſque neceſſe eſt
1 Mul-

1 Ut a primordiis incipiam . Digreditur in locum Philoſophicum , Deum ſc. eſſe mundi animam ex Platonicorum opinione . Vide Macrob. de Som. Scip. l. 1. c.14. I. *Aerem* . II. *Ignem* . III *Terram*, IV. *Aquam* . V. *Deus* , *νϛ* , *Mens mundi* , *ſpiritu quaſi genitali fovet* , *animat* , *informat* , *complet*, *movet qualitatibus* , *&* *potentiis inſtruit propriis ad munia ſua obeunda. Ex elementis itaque & ſpiritu infuſo , prægnante , aleteque illa naſcitur τὸ πᾶν* , *Mundus* , *&* *quæ in mundo omnia ; Cœlum*, *Sol* , *Luna* , *Aſtra* , *Homines* , *Pecudes* , *Volucres* , *Piſces* ; *Homini vero, ad ſumma nato* , *nobiliorem quam cæteris animalibus indulſit animam* , *quam Philoſophi eſſentiam ſe moventem* ἐντελέχειαν *ideam* , *harmoniam* , *lucem* , *Solis* , *aut ſtellæ alicujus ſcintillam*, *quintam eſſentiam*, *ignem*, *aerem*, *ſpiritum*, *alii aliud opinati ſtatuebant* . 2 Lumine a Sole recepto . 3 Solem , & ſtellas ; Titan , inquit, Pauſanias in Corinthiacis, Solis motum , & anni rationem ſolertiſſime obſervavit , unde fratrem Solis eum commenti ſunt : inde Sol *Titan* dictus, ut 4. Æn. *Ubi primos craſtinus ortus Extulerit Titan*. Et aſtra dicta *Titania* . 4 Elementa ſingula, quæ mundi membra ſunt . 5 Divina ſc. 6 Movet mundi machinam, cum orbibus, & circulis cœleſtibus. 7 Per præſentiam. 8 Mundi. 9 Ex hac infuſione ſpiritus illius divini . 10 Volucrum. 11 Marmorei coloris . 12 Diverſæ piſcium ſpecies ſc. *ortæ ſunt & vivunt* . 13 Mare . 14 Animis, quæ ſunt ſemina vitæ. 15 In tantum eſt illis cæleſtis natura , quantum, &c. 16 Nociva. 17 Deprimunt, & offuſcant virtutem cœleſtem . 18 Sc. *feminant* . Id eſt , animas . 19 Seneſcentia , & paulatim ſenio ad mortem properantia . 20 Ex his membris terrenis, & moribundis, ſive ex hac conjunctione animi , & corporis . 21 Animæ variis afficiuntur paſſionibus circa bonum , & malum , de præterito, & futuro, metu, ſpe, dolore, & lætitia. 22 Obliviſcuntur cœleſtis ſuæ naturæ , ac puritatis , tenebroſo ſc. corporis carcere incluſæ . 23 Eas excæcante , 24 Quin etiam exutæ corpore animæ , non tamen ſtatim exuuntur ſordibus , & vitiis , quæ ex diutino corporis commercio contraxerint , verum neceſſe eſt , ut , pœnis exercitæ pro peccatorum natura varie luſtrentur , & expurgentur. 25 In ultimo vitæ . 26 Anima . 27 Corpus . 28 Animis, & animabus . 29 A fundo , & radicitus . 30 Sordes , & vitia corporis , quibus anima inficitur . Occurrit ergo hic tacitæ quæſtioni , qua objici poterat . Ergo animæ corporis cuſtodia liberatæ , recta ad ſuæ originis principia pergunt . Non ſic eſſe ait . 31 Omnino.

1 Multa diu 2 concreta 3 modis 4 inoleſcere miris.
5 Ergo 6 exercentur poenis, veterumque malorum
Supplicia 7 expendunt. 8 Aliæ panduntur 9 inanes
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub 10 gurgite vaſto
11 Infectum 12 eluitur ſcelus, aut exuritur ignis.
13 Quiſque ſuos patimur 14 manes: 15 exinde per 16 amplum
Mittimur. 17 Elyſium, & pauci 18 læta arva tenemus:
Donec 19 longa dies, 20 perfecto 21 temporis orbe,
22 Concretam 23 exemit labem, 24 purumque reliquit
25 Æthereum ſenſum, atque 26 aurai ſimplicis ignem.
27 Has omnes, 28 ubi mille 29 rotam volvere per annos,
30 Lethæum ad fluvium 31 Deus evocat agmine magno,
Scilicet 32 immemores, 33 ſupera ut convexa reviſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reverti.
Dixerat Anchiſes: natumque, unaque Sibyllam,
34 Conventus trahit in medios, 35 turbamque ſonantem:
Et 36 tumulum capit, 37 unde 38 omnes longo ordine poſſit
39 Adverſos 40 legere, & 41 venientum 42 diſcere vultus.
43 Nunc age, 44 Dardaniam prolem, quæ 45 deinde ſequatur
46 Gloria, 47 qui maneant Itala de gente nepotes,

1 Il-

1 Mala ſc. 2 Contracta. conglutinata cum corpore. 3 Purgandi. 4 Aboleri. 5 Quia purgatas eſſe oportet. 6 Afficiuntur pœnis, dant penas. 7 Perſolvunt. 8 Animæ. 9 Forſan ad eas reſpicis, quæ inanem gloriam nimis ſecutæ ſonus, ut ſimili delicto pœna afficiantur. 10 Mari. 11 Quo animæ ſunt infectæ. 12 Aufertur, labando purgatur, deletur. 13 Neque noſtrorum quiſquam tam pie vixit, ut impune concreta ex corporis commercio vitia ferat. Quiſque pro ſuo merito patitur ſupplicia, & tormenta. Auſonius, *tormentaque fera gehennæ Anticipat, patiturque ſuos mens conſcia manes*. 14 Inferos, lemures, id eſt, quiſque pro merito ſuo patitur ſupplicia, & tormenta. 15 Deinde, poſtquam ad iſtum modum ſumus purgati. 16 Capacem. 17 Scilicet *campum*. 18 Beata. 19 Longum tempus. 20 Peracto, exacto. 21 Purgationi debiti. 22 Contractam. 23 Dempſit, & expulit. 24 Immaculatim, qualem eum corpus ſuſceperat. 25 Animam, ætheræ ſubſtantiæ, quam de cœlo ſumpſerat, ut ſupra Horatius, *affigit humi divinæ particulam auræ*. Sat. 2. l. 3. 26 Auræ, id eſt, animæ puræ, id eſt, pauciſſimi ſine purgatione prævia tranſimus ad læta arva. 27 Animas purgatas. 28 Poſtquam in campis Elyſiis peregerunt ſpatium mille annorum. 29 Temporis. 30 Ad fluvium oblivionis, ut ibi animæ obliviſcantur omnium, quæ in corpore paſſæ ſunt. 31 Sunt qui hic Mercurium ſignari volunt. 32 Obliti honorum, quæ jam habebunt, & malorum, quæ habuerant in vita. 33 Convexitatem cœleſtem. 34 In medium eorum, qui convenerant, id eſt, in conventicula animarum in corpora transfiguratarum. 35 Multitudinem, quæ cum ſonitu convenerant. 36 Colliculum aſcendit. 37 De quo. 38 Qui convenerant. 39 Ex adverſo ſitos. 40 Luſtrare, & deſcernere: ut ſupra, *Perlegent oculis omnia*. 41 Dum per ordinem venirent tranſituri. 42 Ex inſpectione: 43 Verba ſunt Anchiſæ. 44 Trojanam, ex Dardano per nos orituram, id eſt, Albanos reges, & Romanos. 45 Poſthac. 46 Ex rebus præclare geſtis. 47 Qui poſteri futuri ſint ex commixtione gentis Italæ.

1 Illuſtres animas, noſtrumque in 2 nomen ituras,
3 Expediam dictis, 4 & te tua fata docebo.
Ille ( 5 vides? ) 6 pura iuvenis qui 7 nititur haſta,
Proxima ſorte tenet 8 lucis loca: primus ad auras
9 Ætherias 10 Italo commixtus ſanguine ſurget,
11 Sylvius, 12 Albanum nomen, 13 tua 14 poſthuma proles;
Quem tibi 15 longævo 16 ſerum Lavinia conjux
17 Educet ſylvis 18 regem, 19 regumque parentem:
20 Unde genus 21 Longa noſtrum 22 dominabitur 23 Alba.
24 Proximus ille 25 Procas, 26 Trojanæ gloria gentis.
Et 27 Capys, & Numitor, & qui te nomine 28 reddet
29 Sylvius Æneas; pariter pietate, vel armis
Egregius, 30 ſi umquam regnandam 31 acceperit Albam.
Qui juvenes quantas 32 oſtentant, aſpice, vires!
At qui 33 umbrata gerunt 34 civili 35 tempora 34 quercu;

R Hi

1 Claras futuras. 2 Familiam, progeniem. 3 Paucis enarrabo. 4 Et explicabo tibi, quæ tibi fata promittant, id eſt, quæ tibi bella gerenda, eorumque quis futurus ſit exitus. 5 Vides ne eum? 6 Non præpilata, ſine ferro. Alii incruenta. 7 Incumbit, ſuſtentatur. 8 Vitæ, id eſt, primus ex re naſciturus eſt. 9 Cœleſtes. 10 Generatus ex commixtione ſanguinis Trojani cum Italo: quia ex te, & Lavinia, Latini regis filia, naſcetur: 11 In ſylva natus, quo fugerat Lavinia metu Aſcanii, poſt mortem Æneæ. 12 Quod nomen Albanis regibus permanſurum eſt. 13 Apoſtrophe ad filium Æneam. 14 Poſt humationem & ſepulturam tuam naſcitura. 15 Longi ævi, ævum cum Diis agenti, id eſt, immortali. 16 Sero partu editum. 17 Edet e ſylvis, in quas fugiet. 18 In regem Albanum. 19 Quia XIII. fuerunt Albani reges ab eo orti, Sylviique nomen prætulerunt. Eſt autem hic Paronomaſia perelegans. 20 A quo. 21 A ſitu. 22 Trecentos fere annos Sylvii poſteritas Albæ regnaſſe dicitur. 23 In civitate illa Italiæ, quam Aſcanius conditurus eſt, quæ *Alba* dicetur ab *alba* ſue illuc inventa. 24 Non quod ſtatim & immediate poſt Sylvium in mundum ſit venturus, ſed quod proximus in ordine ibi fuerit collocatus, & poſt Sylvium monſtranti Anchiſæ apparuerit. Erit enim decimus tertius rex Albanorum, pater Numitoris & Amulii. Neque juſtum obſervat ordinem noſter, neque conſentiunt hiſtorici, Dion. l. 1. Antiq. Liv. l. 1. Ovid. 4. Faſt. 25 Numitoris & Amulii pater: quorum ille Romuli & Remi avus, a fratre regno exutus, & in carcere detentus fuit. 26 Nam is origo & prima ſtirps Romani populi cenſetur, utpote avus Rheæ Sylviæ, matris conditorum urbis Romæ. 27 Septimus ab Aſcanio, Capeti filius, ut & Numitor decimus quartus, vel quintus. Fuit & alter Capys Trojanus Anchiſæ pater. 28 Repræſentabit. 29 Tertius. 30 Vix enim & ſero, anno ſc. quinquageſimo tertio recuperavit regnum, quod invaſerat tutor ipſius. 31 A tutore. 32 Ad oſtentationem monſtrat. 33 Umbris cooperta, corollis virtute patris inumbrata. 34 Corona quernea, ob cives ſervatos, & urbes conditas. Agell lib 5 c. 6. 35 Caput, cui imponebatur civica corona. Synecdoche. Claud. 3 de laud. Stiliconis: *Mos erat in veterum caſtris, ut tempora quercu Velaret, validis fuſo quercu Velaret, validis fuſo qui viribus hoſte, Caſurum potuit morti ſubducere civem.*

Hi tibi 1 Nomentum, & 2 Gabios urbemque 3 Fidenam,
Hi 4 Collatinas imponent montibus arces,
( Laude pudicitiæ celebres, addentque ſuperbos )
5 Pomotios, 6 Caſtrumque Inui, 7 Bolamque 8 Coramque
Hæc 9 tum 10 nomina erunt: nunc ſunt 11 ſine nomine terræ.
12 Quin & 13 avo comitem ſeſe 14 Mavortius addet
Romulus; 15 Aſſaraci 16 quem 17 ſanguinis Ilia 18 mater
19 Educet. Viden' ut 20 geminæ ſtent 21 vertice 22 criſtæ,
Et 23 pater ipſe 24 ſuo 25 ſuperum jam ſignat honore?
En, 26 hujus, nate, 27 auſpiciis illa 28 inclyta 29 Roma
30 Imperium terris, 31 animos æquabit Olympo;
32 Septemque 33 una ſibi 34 muro circumdabit 35 arces,
Felix 36 prole 37 virum; qualis 38 Berecynthia 39 mater
Inve-

1 Opp. Sabinorum. 2 Antiqui Latii urbem, in via Præneſtina, Sexti Tarquinii dolo interceptum. 3 Fidenas, Sabinorum opp. *Caſtel Jubileo* hodie; ab urbe 5. mill. 4 Collatiam, Sabinorum opp. in montibus, ab urbe 4. mill: in via Tiburtina. 5 Sueſſam Pometiam, Volſcorum opp. 6 Caſtrum Inui, id eſt, Panos in Volſcia: hodie *Cornetto*. 7 Æquorum opp. in confinio Larinorum: jamdudum ſine veſtigiis. 8 Volſcorum opp. hodie retinens nomen, Cluver. 3. l. Italiæ antiquæ cap. 8. qui exactiſſimus Italiæ perveſtigator de his conſulendus. 9 Quando hi regnabunt. 10 Urbium & terrarum. 11 Quia incultæ & inhabitatæ. 12 Quin etiam. Miſſis Albanorum regibus & rebus, ad res Romanas tranſit. 13 Romulus, Martis ex Ilia filius. Numitori avo regnum reſtituet, cum eo aliquandiu regnabit, & Amulium expellet. 14 Vide quæ nos ad Florum p. 6. & 7. 15 A quo deductum ſtemma, hinc Capyos Anchiſæ, Æneæ, illinc Priami. 16 Romulum. 17 De ſanguine Aſſaraci. 18 Romuli ſc. Numitoris filia Ov. *Ilia cum Lauſo de Numitore ſati*. Hæc & *Rhea* dicebatur: De hac habes l. 1. Æn. p. 157. Hæc; a patruo Amulio per honoris ſpeciem Veſtalis facta, a Marte, cum forte aquam pro ſacris hauſtura exiiſſet, compreſſa fuit, ex quo Romulum & Remum concepiſſe dicitur, quos cum enixa eſſet, ad Tiberim exponi juſſit Amulius ipſamque apud eumdem amnem defodi vivam. Pueri inventi in ripa a Fauſtulo paſtore ablati, & uxori Laurentiæ educandi traditi ſunt: ubi cum adoleviſſent a paſtore de genere ſuo edocti. Amulium trucidant, & Numitori patruo regnum reſtituunt. 19 In lucem edet. 20 Duæ & æquales. 21 In ſummitate galeæ. 22 Supereminentiæ ſive coronæ galearum, in morem criſtarum gallorum gallinaceorum. 23 Mars Romulum, in Deorum numerum relatum, nomine ſuo Quirini & honori inſignit. *Quirinus Martis equi, Acheronta fugit*. Hor. 3. l. 3. Ode. Vide quæ nos ad Flor. p. 15. Alii ad Jovem referunt Romuli apotheoſin, utpote cujus ſolius ſit tranſcribere heroas in Deorum album. 24 Proprio & debito ſuperis. 25 Superorum, vel, ſuperum, id eſt, cœleſtem, & ad ſuperos transferendum. 26 Viri Romuli. 27 Inceptis & præſidiis. 28 Clara & glorioſa. 29 *Roma* urbs eſt Italiæ, regina urbium, & totius mundi caput. Vide quæ nos ad Sal. p. 22 30 Tantum habebit imperium, quantæ erunt terræ. 31 Magnanimitatem Romanorum æquiparabat cœlo, ita ut cœlum mereantur Romani principes. 32 Hunc verſum habes 2. Georg. ſub finem: vide quæ nos ibi. 33 Cum niſi una ſit Roma. 34 Sc. *uno*. 35 Colles, montes. Solent enim veteres montium ſummitates *Arces* vocare. 36 Fœcunditate. 37 Fortium & magnanimorum virorum. 38 Cybele; a *Berecyntho*, monte Phrygiæ. 39 Deorum.

Invehitur curru, Phrygias 1 turrita per urbes,
Læta 2 Deum partu, 3 centum complexa 4 nepotes,
Omnes cœlicolas, omnes 5 ſupera alta tenentes.
6 Huc 7 geminas nunc flecte 7 acies, 8 hanc aſpice gentem,
Romanoſque 9 tuos. 10 Hic 11 Cæſar, & omnis 12 Iuli
Progenies, 13 magnum cœli ventura ſub axem.
Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis,
14 Auguſtus 15 Cæſar, Divum genus; 16 aurea 17 condet
Sæcula qui rurſus 18 Latio, regnata per arva
19 Saturno quondam, 20 ſuper & Garamantas, & Indos
Proferet imperium. Jacet 21 extra ſidera 22 tellus,
Extra anni, 23 Soliſque vias, 24 ubi 25 cœlifer 26 Atlas
27 Axem humero 28 torquet ſtellis 29 ardentibus 30 aptum.
31 Hujus in adventu jam nunc & 32 Caſpia regna



1 Turribus pro corona inſignita; vel, *Quod primus turres urbibus illa dedit*. 2 Quia tot Deos peperit. 3 Multos. 4 Poſteros a ſe ortos, 5 Cœleſtia regna. 6 Ad hanc partem, quam tibi monſtraturus ſum. 7 Geminum acumen oculorum. 8 Præcipuam. Tranſit ad celebrationem Cæſaris Dictatoris, & Auguſti. 9 A te deſcenſuros, & tibi promiſſos. 10 In hoc cœtu eſt. 11 Julius Cæſar, quem, cæteris regibus omiſſis, Romulo adjungit, ut ſecundum conditorem. 12 A Julo deſcenſura. 13 Aſſecutura divinum honorem. 14 Vide quæ nos ad Flor. p. 158. 15 Al. *Divi*, id eſt, C. Julii Cæſaris. Fuit enim Auguſti avunculus major. 16 Ecl. 4. Tanta enim tranquillitate, devictis primum hoſtibus, totos quadraginta annos remp. gubernavit, ut nova mundo facies induta videretur: adeo ut ejus tempora *Aurea ſæcula* dicta fuerint. Hoc tempore tam pacifico, Chriſtus Dei filius, Princeps pacis, naſci voluit, ut pace nihil melius, nihil ſibi gratius eſſe nobis oſtenderet. Cæterum ex variis hominum moribus quatuor ætates Poetæ effecerunt, quibus pro morum qualitate a metallis nomina impoſuerunt. Prima enim *Aurea* fuit appellata, quod optimis moribus illo tempore, quo Saturnus regnavit, homines floruerint. Secunda *Argentea*, quod, quo tempore cœpit regnare Jupiter, in vitia homines inclinare cœperint. Tertia *Ænea*, quam bella occuparunt. Quarta *Ferrea*, quod in ea a nullo crudelitatis genere homines abſtinuerint. Lege Ov. Met. 1. Fab. 1. & 4. 17 Perpoliet, in talem ſplendorem producet, ut pro novis haberi poſſint. Sic Flor. 143. 1. *Hic*, ſc. Tullus Hoſtilius, *omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi* condidit. Sic gentem Tyriorum *condidit*. Alexander. Juſtin. 18. 4. 1. Imperium Carthaginenſium Mago Juſtin 19. 1. 18 In Italia. 19 A Saturno. 20 Ultra Garamantas, populos inter Libyam & Africam juxta Zonam torridam, & Orientales populos, ad quorum fines nullius adhuc gentis imperium pervenit, imperium extendet, prolatabit. 21 Ultra Cancri & Capricorni Tropicos, intra quos Zodiacum perambulat Sol. 22 Quædam regio. 23 Duodecim ſignorum Zodiaci, quibus annus deprehenditur, & per quas Sol decurrit. 24 In qua tellure. Æthiopiam ſignificat, quæ Atlantem reſpicit. Hæc quoque regia a Romanis ſubjugata fuit, duce M. Petronio. 25 Cœlum ferens. 26 Mons Mauritaniæ. 27 Cœleſtem globum: cum proprie poli extremi, in quibus univerſa machina volvitur, *Axis*, dicantur: ſumpta Metaphora a currus parte, cui totæ inferuntur. 28 Suſtinet, regit. 29 Ardenter reſplendentibus. 30 Vicinum ſive conjunctum, vel conſperſum & confertum. 31 Ad adventum Auguſti. 32 Quæ tellus, & regna Caſpia, id eſt, Parthica, Aſſyria, Perſica, &c.

1 Reſponſis horrent Divum, & 2 Mæotica tellus,
Et 3 ſeptem gemini 4 turbant 5 trepida oſtia 6 Nili.
7 Nec vero 8 Alcides 9 tantum telluris obivit;
10 Fixerit 11 æripedem cervam licet, aut 12 Erymanthi
13 Placarit nemora, & 14 Lernam tremefecerit arcu.
Nec, 15 qui 16 pampineis 17 victor 18 juga flectit habenis,
Liber agens celſo Nyſæ de vertice tigres.
19 Et dubitamus adhuc virtutem 20 extendere factis?
Aut metus Auſonia prohibet conſiſtere terra?
21 Quis procul ille autem ramis inſignis 22 olivæ,
23 Sacra ferens? 24 noſco crines, 25 incanaque menta
26 Regis Romani; primam qui 27 legibus 28 urbem
29 Fundabit, 30 Curibus parvis, & 31 paupere terra
Miſ-

1 Suet. in Cæſ. auctor eſt, oraculis Divinorum reſponſum, toti orbi naſciturum invictum, imperatorem, quod poſtea ad Auguſtum retulere. Quod ſane non ad Auguſtum, ſed ad Chriſtum referri debuit. 2 Scythica, ubi eſt Mœotis palus, id eſt Scythiæ & Sarmatæ. 3 In ſeptem oſtia diviſi, ſeptem oſtiis mare intrantis. 4 Sc. *ſe*, vel turbantur. Enallage generis. 5 Quia Cæſar & Auguſtus Ægyptum ſubacturi ſunt. 6 Ægypti fluvii. Mediterraneum mare intrantis, omnium maximi Aſiam ab Africa diſcriminantis. 7 Terris ab Hercule & Baccho devictis anteponit Auguſti victorias. 8 Hercules. 9 Quantum Auguſtus. Celebrantur paſſim. 22. labores Herculis: de quibus vide, quæ nos breviter conceſſimus ad Sal. p. 337. & ſeqq. 10 Confixerit ſagittis. 11 Habentem æreos pedes, id eſt, veloces, *χαλκόποδα*. 12 Montis Arcadiæ. 13 Occidendo aprum ferociſſimum. 14 Hydram in Lerna palude confecerit. 15 Bacchus ex India, in qua urbe Nyſa, victor, vehebatur curru, quem traxerunt tigres junctæ, quas ille regebat pampineis. 16 Ex frondibus vitium factis. 17 Voti compos. 18 Montium. 19 Et dubitamus tamen per virtutem arduam graſſari ad tantam gloriam, tantum imperium, tantos nepotes. 20 Ampliare. 21 Redit deſultoria relatione ad reges Romanos: quoniam vero ſucceſſio regiæ ſtirpis in Romulo defecit, ſ.igit ſe ægre agnoſcere Numam, a Curibus, Sabinorum urbe, accitum regnum Rom. pacis, religionis, legum latorem. 22 Oleæ, quæ arbor Minervæ ſacra, & pacis inſigne eſt. Numa autem pacis amator erat. 23 Quia etiam valde erat religioſus. 24 Agnoſco ex crine & valde cana barba Numam ſecundum regem Romanorum. *Sed de his regibus, & illuſtribus viris, qui ſeq. videndi Dionyſius, Livius, Plutarcus, hiſtoririque alii*. 25 Valde cana. Nam 80. annos natus deceſſiſſe fertur. 26 Ad Numæ Pomponii filii. Numæ geſtæ ſcribunt Liv. l. 1. 18. & ſeqq. Europ. 1. 8. Val. Max. 1. 2. 1. Plin. 13. 13. Ov. Met. 16. Fab. 44. Plut. in vita Numæ, Dionyſ. 2. 59. Flor. l. 1. c. 2. 27 Religioſis. 28 Romam. *Urbem* cum dicimus, *κατ᾽ ἐξοχὴν* intelligimus Romam. Nam Proprie hæc *urbs* dicta, cæteræ, hac una excepta, *oppida* ſunt vocitata: vel ab *ope*, quod *opis* cauſa mœnibus cingantur: vel ab *opere*, quod *opus* ſint ad vitam gerendam; vel ab *opponendo* ſe hoſtibus: vel ab *opibus*. Hujus enim vel gratia mœnia conſtituta ſunt, ut homines *opes* ſuas eo conferrent, ubi nullum eſſet hoſtium periculum. Vide quæ nos ad Flor. p. 6. 29 Inſtruet, ſtabiliet. 30 De civitate illâ parva Sabinorum. Declinatur, *hæ Cures, harum Curium, &c.* unde Quirites dicti putantur, ab haſtis ſc. quas Sabini *Cures* vocabant. 31 Reſpectu Romani imperii;

Miſſus in imperium 1 magnum. 2 Cui deinde 3 ſubibit,
4 Otia qui rumpet 4 patriæ, 5 reſideſque movebit
6 Tullus in arma viros, & 7 jam deſueta 8 triumphis
9 Agmina, 10 Quem juxta ſequitur 11 jactantior 12 Ancus,
Nunc quoque jam nimium 13 gaudens popularibus 14 auris
Vis & 15 Tarquinios 16 reges, 17 animamque ſuperbam
18 Ultoris 19 Bruti, 20 faſceſque videre 21 receptos?

1 Romanum ſc. in quo propter vitæ integritatem confirmatus fuit. Lege Liv. l. 1. ab U. C. 2 Regi Numæ. 3 Succedat. 4 Pacem, quam in patria inveniet à Numa conſtitutam. Pacem enim ſub Numa 41. annis integram habuerunt Romani. 5 Otio deditos: ſegnes excitabit. 6 Tullus Hoſtilius, tertius Romanorum rex populi juſſu, Patrum authoritate creatus, militari iterum diſciplina armiſque ſeneſcentem populi Romani virtutem acuet. Albanos trigeminorum Horatiorum pugna in poteſtatem redactos, Alba diruta, Romam traduxit. Hunc Livius dicit nepotem fuiſſe illius Hoſtilii, qui fortiter pugnans adverſus Sabinos, in lacum Curtium lapſus eſt, qui deinde *lacus hoſtilius* dictus eſt. Regnavit Hoſtilius annis 32. Fulmine ictum cum regia uxore, filiis, omnique familia conflagraſſe, ex Plinio, & Dioniſio liquet. Vitam Tullii Hoſtilii Regis ſcribunt Liv. 1.22. Dionyſ. l. 3. Eutrop. 1.9. Flor. 13. 3. Val. Max. 3. 4. 1. 7. 4. 1. 9. 9. 12. 1. 7 A tempore, quo Numa regnare cœperat. 8 Quia ad eos non pervenitur ſine pugna. 9 Milites agminatim incedere ſolitos. 10 Tullum Hoſtilium. 11 Arrogantior, quod ſc. ex regia Numæ ſtirpe prognatus eſſet: quam nobilitatem præcedens Tullus jactare non poterat. 12 Ancus Martius, Numæ ex filia & Martio Pontifice nepos, populi juſſu, Patrum auctoritate quartus Romanorum rex declaratus eſt. Imperavit annis 24. relictis duobus filiis. Dictus autem *Ancus* ἀπὸ τȣ̃ ἀγκῶνος, id eſt *a cubito*, quem incurvum habuit. De hoc lege Liv. l. 1. Flor. l. 1. c. 2. & quæ nos ibid. Dionyſ l. 3. Claud. in Gild. 109 13 Quippe cui, regia ſtirpe genito, omnium ordinum conſenſu, & favore regnum deferretur. 14 Aſſentationibus ac favoribus populi.

R 3 1 Con-

Metaphora. Horat. Od. 2. l. 3. *Nec ſumit* (virtus) *aut ponit ſecures Arbitrio* popularis auræ. *Aura* proprie eſt lenior ventorum flatus. 15 Tarq. Priſcum, quintum regem, & Tarq. Superbum, ſeptimum: omiſſo Servio Tullio, qui ſextus: Forte quia a ſerva natus eſt, & a Tarquinio genero trucidatus: per cujus cadaver filia carpentum egit. 16 Romanos. De Servio Tullio ſcribunt L. l. 5. Flor. l. ... c. J. Dioniſ. l. 4. c. 1. Valer. Max. 1. 6. 3. &c. 17 Animum nobilem, illuſtrem ac generoſum: quippe qui populum R. Tarquinii Superbi tyrranide oppreſſum in libertatem vindicare auſus fuerit, exactis urbe regibus Tarquiniis. 18 Superbiæ Tarquiniorum, & Sexti, Tarquinii filii, violatoris Lucretiæ. 19 Cognomen iſtud ille obtinuit a ſimulata ſtultitia, cum verum ei nomen L. Junio eſſet. Fuit autem M. Juni filius, ex Tarquinia, regis Superbi ſorore natus. Cum enim ob opulentiam occiſo patre & fratre, ſibi quoque à Tarquinio metueret, ſub hac perſona latuit, donec capta occaſione prorumperet. Ov. 2. Faſt. *Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, ut eſſet Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis*. 20 Imperium conſulare. Nam 21 lictores (ferentes ante conſules Romanos faſces virgarum, in quibus ſecuris incluſa erat, quibus ſignificabant ſe jus habere in corpus) item corona aurea, ſella eburnea in triumphis, quæ regum ad id tempus uſque fuerant, conſularia inſignia deinceps facta ſunt. De quibus vide quæ nos ad Sal. p. 71. b. & 74. a. ad Val. Max. p. 3. 187. & ad Flor. p. 27. *Faſcis* proprie eſt lignorum, aliarumve rerum congeries, quam ligando facimus. 21 De Etruſcis, a Romanis principibus.

1 Conſulis imperium 2 hic primus, 4 ſævaſque ſecures
Accipiet; 4 natoſque pater, 5 nova bella moventes,
6 Ad pœnam 7 pulchra pro libertate 8 vocabit.
Infelix! 9 Utcumque 10 ferent 11 ea facta minores:
12 Vincet amor patriæ, laudumque immenſa cupido.
13 Quin 14 Decios, 15 Druſoſque procul, 16 ſævumque ſecuri
Aſpice 17 Torquatum, & 18 referentem 19 ſigna 20 Camillum.
Illæ autem, 21 paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes 22 animæ 23 nunc, & dum 24 nocte premuntur;
Heu quantum inter ſe bellum, ſi 25 lumina vitæ
Attigerint; quantas 26 acies, 27 ſtragemque ciebunt?
28 Aggeribus 29 ſocer Alpinis, atque arce 30 Monœci

De-

1 Conſulare. Brutus enim cum Tarquinio Collatino primum conſulatum geſſit, ſed cum plebi Tarquinium nomen, ob Tarquinii Superbi tyrannidem, inviſum eſſet, collegæ auctor fuit, ut ſponte ſe conſulatu abdicaret, quod & feciſſe eum ſcribit Livius, cujus in locum Brutus Valerium Publicolam ſuffecit. 2 Brutus. 3 Quibus in filios ſæve uſus eſt. 4 Filios ſuos duos inter alios nobiles juvenes de reducendis Tarquiniis conjuratos, ipſe Brutus primus cum Tarqu. Collatino Conſul virgis caſos ſecuri feriri jubebit. 5 Bella inteſtina, ſive proditionem contra conſules Romanos. 6 Ad capitis ſupplicium. Utrique enim (ut jam diximus) magna populi miſeratione caput amputatum. 7 Ad libertatem partam melius conſervandam. 8 Depoſcet, & produci curabit. 9 Utcumque judicabunt poſteri de hoc Bruti facto, patriæ tamen amor & juſtitiæ laus præponderabunt naturalem affectum. 10 Accipient, & patientur, id eſt, ſive laudabunt, ſive vituperabunt. 11 Bruti ſc. quibus ille ſævit in liberos ſuos. 12 Rumores populi ſc. 13 Quin etiam. Tranſit obiter ad Conſules, quorum virtus Remp. Romanam auxit. 14 Patrem & filium, qui ſe pro ſalute legionum & patriæ devoverunt, pater bello Latino, filius Gallico. 15 Neronem, qui Haſdrubalem fratrem Annibalis cum exercitu vicit, & Claudium, Auguſti privignum, qui Germanos domuit. 16 T. Manlium, qui Dictator filium ſuum ſecuri cædi juſſit, quod provocatus ab hoſte contra imperium paternum pugnaſſet, utcunque feliciter. 17 T. Manlium, Dictatorem intelligit, qui ſingulari certamine cum Gallo congreſſus, occiſo, aureum torquem detraxit, ex quo *Torquati* nomen nactus eſt. 18 Quæ Galli, duce Brenno, abſtulerant, victis hoſtibus, & urbe ſibi reſtituta. Liv. 5. Plutarch. in Camillo. Polyb. 2. Florus l. 1. cap. 13. 19 Vexilla. 20 Intelligit Furium Camillum, qui Gallos, Romam opprimentes, tota Italia expulit. 21 Æque potentibus. 22 Cæſaris, & Pompeii: quorum ille ſuperiorem, hic parem ferre non potuit. 21 Apud inferos. 24 Nondum ingreſſæ vitam: *vel*, quamdiu hic apud umbras ſunt. 25 Plenam vitæ ætatem. 26 Quanta prælia. 27 Cladem, occiſionem, cadaverum interfectorum multitudinem concitabunt? 28 Per montes Alpinos, id eſt. Alpes, per quos Cæſar Germanorum, & Gallorum robore inſtructus adverſus Pompeium generum in Italiam deſcendit. 29 Cæſar, cujus filia Julia Pompejo nupſerat. 30 Ubi Hercules Monœcos, id eſt, ſolus colitur: ubi Hercules contra Ligures a Jove auxilium impetraſſe dicitur: nam lapidibus pluit, & ita ſolus ibi manſit, *ὁ μόνος οἰχῶν*: unde videtur dictus a *μόνος ſolus* & *οἰκέω habito*.

Deſcendens; 1 gener 2 adverſis inſtructus Eois.
3 Ne, 4 pueri, ne 5 tanta animis 6 adſueſcite bella:
Neu patriæ validas 7 in viſcera vertite vires.
8 Tuque prior, tu 9 parce 10 genus qui ducis 11 Olympo.
12 Projice 13 tela manu, 14 ſanguis meus.
15 Ille 16 triumphata, 17 Capitolia ad alta, 18 Corintho
Victor aget 19 currum, 20 cæſis inſignis 21 Achivis.
22 Eruet 23 ille 24 Argos, 25 Agamemnoniaſque Mycenas,
26 Ipſumque Æacidem, 27 genus armipotentis 28 Achilli;
Ultus 29 avos Trojæ; templa, & 30 temerata Minervæ.
Quis te, 31 magne Cato, 32 tacitum, aut te, 33 Coſſe relinquat?
Quis 34 Gracchi genus, aut 35 geminos duo 36 fulmina belli
37 Scipiadas, 38 cladem Libyæ? 39 parvoque potentem



1 Pompejus ciebit milite ſuo & auxiliis regum & pop. Orientalium inſtructus. 2 Ex adverſo venientibus, quia Galli ad Occidentem vergunt. 3 Dehortatur, blande & cum affectu compellatos ſenex a bello civili. 4 Familiæ ſuæ filii. 5 Quanta geſturi eritis, ſi animum non repreſſeritis. 6 Aſſueſacite. Enallage generis. Sic Flor. 4. 1. 43. *Armenius, victo rege Tigrane, in hoc unum ſervitutis genus Pompejus aſſueverat, ut rectores a nobis acciperent.* 7 In concives per bella inteſtina. 8 Cæſar, victor, qui certe victoria clementer uſus eſt. 9 Abſtine a bello. 10 Propter Venerem, Æneam, Julum, unde duxit Cæſar originem. 11 A Jove, rectore Olympi. 12 Jace procul. 13 Arma, belli inſtrumenta. 14 Qui de ſanguine meo oriturus es. 15 L. Mummius, qui vicit Achæos, Corinthum delevit, triumphans egit currum ad Capitolium pro more triumphantium. 16 Cum triumpho devicta. 17 Ad arcem Romanam, in qua Jupiter colebatur. Mos enim erat, trimphantes curru in urbem & Capitolium invehi. Dictum eſt autem *Capitolium a capite Toli* cujuſdam hominis ibi reperto, dum foderent fundamenta. Antea enim *arx Tarpeja*, aut *Tarpejus* hic mons dicebatur, a virgine Veſtali *Tarpeja*, quæ ibi a Sabinis necata & ſepulta eſt. Liv. l. 1. 18 Urbe Achajæ, duobus inclyta portubus. 19 Triumphales. 20 Occiſis. 21 Populis in Pelopponneſo, id eſt, Achæis Chalcidienſibus & Bœotis. 22 Funditus evertet & delebit. 23 Alius ſc. Q. Metellus. 24 Oppidum illud Argivorum. 25 Et Mycenas: Pelopponnenſi urbem, non procul ab Argis a Perſeo, Danaes filio, ædificatam, Agamemnonis patriam, 26 Et alius ſc. Curius Dentatus vincet ipſum Æaci nepotem Pyrrhum, Epirotarum regem: hunc cum Curius Dentatus Italia expulit & vicit, 30. Hoſtium millibus cæſis. 27 Qui eſt de genere. Appoſitio. 28 Achillis, Genitivus Græcus. 29 Majores ſuos Trojanos, unde Romani originem ducturi ſunt. 30 Profanata, polluta a Græcis furto Palladii, & ſtupro Caſſandræ: quorum hoc ab Ajace, Oilei filio; illud ab Ulyſſe & Diomede perpetratum fuit. 31 Cato major, Cenſorie, qui Max. Orator. Max. Imperator, Max. Senator fuit. 32 Tacendo de te. 33 Cornelius Coſſus, victo Larte Tolumnio, Vejentium rege, opima ſpolia Jovi Feretrio tulit. 34 Sempronium & filios Tiberium & Cajum, ex Cornelia, viros eloquentia claros, ſed infelices. 35 Duos. Numerus diſtributivus pro cardinali. 36 Terrores. 37 Majorem & Minorem Africanum. 38 Stragem Carthagincnſium. Scip. Major Carthaginem tributariam fecit, Minor delevit. 39 Continentem, in re tenui repudiantem a Samnitum legatis oblatum aurum, dicentemque, *Malle ſe aurum habentibus imperare, quam aurum habere.*

Fabricium: vel te 1 ſulco, 2 Serrane, ſerentem?
Quo feſſum rapitis, 3 Fabii? 4 tu Maximus ille es,
5 Unus qui 6 nobis 7 cunctando 8 reſtituis rem.
9 Excudent 10 alii 11 ſpirantia 12 mollius 13 æra:
Credo equidem, vivos 14 ducent de marmore 15 vultus:
16 Orabunt cauſas melius; 17 cœlique meatus
18 Deſcribent radio, & 19 ſurgentia ſidera dicent.
Tu regere 20 imperio populos, Romane memento,
(21 Hæ tibi erunt artes) paciſque imponere 22 morem;
23 Parcere ſubjectis, & 24 debellare ſuperbos.
Sic 25 pater Anchiſes; atque 26 hæc 27 mirantibus addit:
Aſpi-

1 Al. *ſulcos*. 2 Cincinnatum intelligit civem Romanum Atiliæ gentis: cui agrum colenti delata ob virtutem dictatura eſt, teſte Livio. *Serranus* autem a *ſerendo* dictus eſt: quod ab iis, qui dictaturam ei delatam nunciabant, agellum *ſerere* inventus fuerit. Plin. l. 18. c. 3. De Fabulis, vide quæ nos ad Sal. p. 201. a. & b. Val Max. p. 71. & Flor. p. 50. Hoc ſolummodo addam, quod cognomen hoc *Fabiorum* ſortiti ſint ex re ruſtica, nempe a *fabarum* ſatione, ſicut alii veterum haud infimæ ſortis. Ita Cicerones, Piſones, ac Lentuli ob ciceres, piſa, lentesque eximie ſatos, generoſum familiæ nomen adinvenere. 3 Cujus familiæ 306. uno prælio contra Vejentes ad Cremeram flu. interierunt: 4 Q. Fabium Maximum innuit, qui cedendo, ſequendoque vicit Hannibalem. 5 Solus. De quo ſic ſcripſit Ennius: *Unus homo nobis cunctando reſtituit rem*. 6 Generi noſtro, id eſt, populo Romano. 7 Morando, moram trahendo, & ſic Hannibalem illudendo. Unde *Cunctator* appellatus eſt. Lege Flor. & quæ nos ibid. p. 103. 8 Al. *reſtitues*: quod non diſplicet. 9 Excurrendo effingent. Ab enumeratione illuſtrium Imperatorum, tranſit ad partitionem rerum, in quibus diverſæ gentes excelluerunt: q. d. Alii aliis artibus præſtabunt: at Romani, belli ſtudiis, & rei militaris artibus omnes alios populos ſuperabunt toti orbi imperabunt, defendent afflictos, & injurios atque inſolentes bellis compeſcent. 10 Corinthios innuere videtur. 11 Quaſi ſpiritum habere apparentia. Fuſoriam intelligit & conflaturam metallorum. 12 Dulcius & magis ad vivum. 13 Signa ærea. 15 Quod succeſſu temporis fundent. 15 Statuariam innuit, quæ ars vivas perſonarum, quarum libet effigies imitatur. 16 Alii (ut Athenienſes, qui eloquentia claruerunt) oratione cauſam alicujus melius defendent, agent. Sic Terent. Phor. 1. 5. *Servum hominem* cauſam orare *leges non ſinunt*. 17 Aſtrorum motus & curſus. 18 Alii (ut Chaldæi & Ægyptii, qui Aſtronomia inſignes fuere) deſcribent virga, qua in pulvere Geometræ deſcribunt menſuram atque ſitus rerum, locorumque earum. *Radius* proprie eſt ſplendor a Sole emicans: item textoris inſtrumentum. *Radii* quoque in rotis dicuntur, qui hinc centro, illinc canthis inferuntur. Inſtrumentum etiam quo raduntur menſuræ, quod alio nomine *Hoſtorium* nominant. 19 Quæ ſigna & quando ſurgant, id eſt, peritiores erunt Geometriæ & Aſtronomiæ. 20 Per imperium. 21 Sequentes ſc. 22 Leges, id eſt, moderari pacem. 23 Ignoſcere, veniam & impunitatem dare ſubditis ac ſe dedentibus: 24 Imperium parere detrectantes, rebelles bello perſequi. 25 Sc. *locutus eſt*. Verba ſunt Virgilii, qui novam narrationem texentem inducit Anchiſen. 26 Sequentia. 27 Dum Æneas & Sibylla mirarentur.

Aſpice, 1 ut inſignis 2 ſpoliis 3 Marcellus 4 opimis
Ingreditur, victorque viros 5 ſupereminet omnes!
Hic rem Romanam, magno 6 turbante tumultu.
7 Siſtet: 8 eques 9 ſternet 10 Pœnos, 11 Gallumque 12 rebellem,
13 Tertiaq; 14 arma 15 patri ſuſpendent 14 capta 16 Quirino.
Atque 17 hic Æneas; 18 una namque ire videbat
Egregium forma juvenem, & fulgentibus armis,
Sed 19 frons 20 læta parum, & 21 dejecto 22 lumina 23 vultu,
Quis, pater ille, 24 virum qui ſic comitatur 25 euntem?
Filius, anne aliquis 26 magna de ſtirpe 27 nepotum?
Qui 28 ſtrepitus 29 circa comitum! 30 quantum inſtar in ipſo eſt!
Sed 31 nox atra 32 caput triſti circumvolat umbra.
Tum 33 pater Anchiſes lacrymis 34 ingreſſus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære 35 tuorum:
36 Oſtendent terris hunc tantum fata; neque 37 ultra

R s Eſſe

1 Quómodo. 2 Interfecto Gallorum duce Viridomaro ad Claſtidium oppidum, detractiſque eidem opimis ſpoliis. 3 Claudius Marcellus, qui docuit Annibalem poſſe vinci. 4 Magnificis, egregiis, amplis, principi exercitus hoſtium, ſc. Viridomaro, Gallorum duci, detractis. *Opima* enim *ſpolia* vocantur arma, quæ dux occiſo a ſe hoſtium duci detrahit. Dicuntur autem ferre *Opima*, non addita voce *ſpoliorum*, intellecta tamen. Ita Sen. Herc. Fur. Opima *victi regio ad ſuperos refert*. 5 Excellit gloria rei militaris. prudentia & virtute. 6 Sc. *eam*, id eſt, dum magnus erit tumultus. *Tumultus* autem erat, cum ex ſubito & vicino plerumque bello ſumma oriebatur perturbatio. Ideo tunc, indicto Senatus decreto juſtitio, ſaga ſumebantur. Nec enim juridicendo vacare ſe debere prudenter exiſtimarunt, cum ſecuros forte cives, aut mitiora ſperantes præſentis, ac magni periculi ſuo ipſi exemplo admonere debebat, & leges fruſtra exerceri oſtendi, ni imminens iis pernicies armis omnium averteretur. Nec id ſufficiebat, etiam delectus iſto tempore & in Urbe & in Italia habebatur promiſcue, nec ullum excuſabat vacatio. 7 Tranquillam faciet. 8 De ordine equeſtri. 9 Quod fecit bis ad Nolam, devicto Annibalis exercitu. 10 Punicos. 11 Viridomaro occiſo, & reliquit Mediolanum fuga ſe recipientibus. 12 Quod ſæpius victus, & in deditionem receptus, iterum bellum inſtaurat, & victoris Imperium detrectat, ut ex Cæſare conſtat. 13 Nam prima Romulus Jovi Feretrio, Acrone, Cœninenſium duce, occiſo, ſecunda Corn. Coſſus, obtruncato Larte Tolumnio, Vejentium rege, ſuſpenderant: de quibus Ep. Liv. 20. 14 Opima ſpolia. 15 Patriæ Patri, ipſique urbis conditori. 16 Romulo, ſed tamen Jovi Feretrio dedicata. 17 Hoc loco, vel hoc tempore, ſc. *ait*. 18 Simul cum M. Claudio Marcello, qui ab Hannibale per inſidias cæſus fuit. 19 Sc. *ejus erat*. 20 Quia cito moriturus erat. 21 Ad terram inclinato, quod vicinæ mortis indicium eſt. 22 Oculi ſc. *erant*. 23 In vultu. 24 Al. Marcell. Coſ. 25 Ingredientem cum victoria, & opimis ſpoliis. 26 Egregia. 27 Poſterorum noſtrorum a nobis deſcenſurorum. 28 Plauſus & popularis favor, ac pompa frequens Romanorum funus ejus ſequentium. 29 Eum. 30 Quanta indoles & ſpes ad ſummos honores & gloriam? *vel*, quam refert ſuperiorem illum Marcellum? unde ſperandum eſt fore, ut illum virtute æquiparet. 31 Caligo denſa, vel mors. Catul. Nox *eſt perpetuò una dormienda*. 32 Ejus. 33 Æneæ. 34 Sc. *eſt* id eſt, loqui cœpit. 35 Minorum, ut Auguſti & Octaviæ. 36 Introibit vitæ hoc theatrum, tantum ut exeat, natus enim annos 18. aut ut alii 20. Interiit Ant. Muſæ medici incuria. 37 Sc. *in terris*.

Eſſe ſinent. 1 Nimium vobis Romana 2 propago
Viſa potens, Superi, 3 propria hæc ſi 4 dona fuiſſent.
5 Quantos ille virum magna 6 Mavortis ad urbem
7 Campus 8 aget gemitus! vel quæ 9 Tiberine, videbis
10 Funera, cum tumulum præterlabere 11 recentem!
Nec puer 12 Iliaca quiſquam de gente 13 Latinos
14 In tantum ſpe 15 tollet avos: nec 16 Romula quondam
Ullo ſe 17 tantum tellus jactabit 18 alumno.
Heu pietas, heu 19 priſca fides, invictaque bello
Dextera! non illi 20 ſe quiſquam impune tuliſſet
21 Obvius armato, ſeu cum pedes iret in hoſtem,
Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, 22 miſerande 23 puer! 24 ſi 25 qua fata 26 aſpera rumpas,
Tu 27 Marcellus eris. 28 Manibus date lilia plenis.
29 Purpureos ſpargam flores, 30 animamque 31 nepotis
His 32 ſaltem 33 adcumulem donis, & fungar 34 inani
Munere. 35 Sic tota paſſim 36 regione 37 vagantur

1. Aeris

1 Invidiſtis ſc. Romanis diuturnam vitæ ipſius uſuram, & perpetuum tanti viri futuri donum. 2 Propagatio, progenies Romana, id eſt, Romani ab ipſa Æneæ poſteritate propagati. Metaphora, a vitii ea parte; quæ paulatim ducitur, & latius atque latius extenditur. 3 Perpetua: ut l. 2 Proprianique dicabo: Sic Ter. Andr. 4. 3 *Nihil eſſe* proprium *cuiquam*? 4 Si Romanis ſua felicitas per Marcellum diuturna fuiſſet. 5 Quanto luctu quanta pompa ducetur funus illius in campo Martio, juxta Tiberim ſexcentis ſc. lectis ornatum. 6 Martis urbem, id eſt, a Romulo, Martis filio, conditam. Epenthesis. 7 Martios. Eſt autem Metonymia: neque enim campus ipſe; ſed frequens populi Rom. multitudo chariſſimum ſibi principem lugebat. 8 Excitabit, ducet. 9 Deus Tiberis. 10 Quod fumus. 11 In quo recens aggeſto ipſius Marcelli cineres conditi ſint. 12 Trojana. 13 Italicos. 14 Uſque adeo. 15 Eriget parentes & propinquos, quibus de ſe egregium virtutis ſpecimen polliceri viſus fuerit. 16 Romulea. Romana. 17 Quantum de hoc uno. 18 Quem aluerit, & genuerit: q. d. nullo principe tam ſe efferet Roma, quam hoc Marcello. 19 Antiqua fidelitas, quæ ex hujus indole deprehendetur. 20 Sc. *obviam*. 21 Obviam. Enallage partis: *vel*, obvium. Enallage caſus. 22 Miſeratione digne. 23 Pathos ab ætate. 24 Quod ſi Deorum benignitate, aut qua ratione alia poteris fatalem moriendi neceſſitatem effugere, tu vere eris Marcellus. Fertur Poeta recitaſſe librum hunc ſextum coram Auguſto, præſente Octavia, quæ audito nomine filii ſui, quod ille hucuſque ſuſpenderat, ſpiritu defeciſſe dicitur: refocillata eandem fletu atque ejulatu omnia miſcuiſſe, ſed Poetæ pro ſingulis hujus argumenti verſibus dena ſeſtertia dari juſſiſſe. 25 Aliqua ratione. 26 Inimica vincas. 27 Octaviæ filius. 28 Hortatur poſteros Romanos ad perſolvenda puero magnifico apparatu juſta. 29 Ut inſpergam tumulo mortui roſas: 30 Pro more funerum ornandorum, maxime in juvenum funeribus, quorum immaturam mortem referebant flores illi decerpti, ſparſique. 31 Marcelli. 32 Ut minimum floribus, quandoquidem alio munere eum cumulare non poſſum. 33 Augeam, coacervem. 34 Nihil profuturo defuncto, cujus nullus ſenſus ad eum ſit perventurus: quia pompa funebris ſolatio eſt vivis, non mortuis. 35 Talia dicendo redit ad narrationem, unde digreſſus fuerat. 36 Sc. *in*. 37 Anchiſes, Æneas, & Sibylla.

1 Aeris in campis latis, atque omnia 2 luſtrant.
Quæ poſtquam Anchiſes 3 natum per ſingula duxit,
Inceditque animum 4 famæ venientis amore:
Exin bella 5 viro memorat, quæ deinde 6 gerenda,
7 Laurenteſque docet populos, urbemque 8 Latini:
Et 9 quo quemque modo fugiatque feratque laborem.
10 Sunt 11 geminæ 12 ſomni portæ: quarum altera 13 fertur
Cornea; qua veris facilis datur exitus 14 umbris:
15 Altera candenti perfecta nitens 16 elephanto:
Sed 17 falſa 18 ad cælum 19 mittunt 20 inſomnia 21 Manes.
22 His 23 ubi tum natum Anchiſes, unaque Sibyllam
Proſequitur dictis, portaque 24 emittit 25 eburna.
26 Ille viam 27 ſecat ad naves, 28 ſocioſque reviſit.
Tum ſed ad 29 Cajetæ 30 recto fert 31 litore portum:
Anchora de 32 prora 33 jacitur: ſtant 34 litore 35 puppes.



1 Aeris: ubi umbræ aeriæ. 2 Circumſpiciunt & diſquirunt. 3 Filium ſuum Æneam. 4 Futuræ laudis. 5 Æneæ. 6 In Italia, cum Turno & Mezentio. 7 Et indicat populos Laurentum, Latii oppidum incolentes, ad quos acceſſurus eſt, quidque cum iis ſit tractaturus. 8 Regiam Latini regis, Latii oppido Laurentum. 9 Quomodo. Tmeſis. 10 Apud inferos. Totius libri Epilogus, conſtans deſcriptione portarum Somni, quas deſcribit a materia, & ab uſu. 11 Duæ. 12 Somni. Hom. δοιαὶ πύλαι ἐισὶν ὀνείρων, &c. Cum duas ſomniorum portas faciat, Corneam unam, oculorum ſc. a cornea tunica, Eburneam alteram, oris, cujus ſeptum dentium eburneum; illam veram, hanc falſam: quia quæ videntur certiora ſunt, quam quæ audiuntur ore prolata: Æneam porta eburnea emittit: obſcure ac ſymbolice indicans totam hanc τερατολογίαν, deſcenſum, & relationem de inferii æque vera eſſe ac ſomnia ex eburnea emiſſa. Macrob. l. 1. in Somn. Scip. c. 2. 13 Dicitur eſſe. 14 Phantaſmatibus. 15 Sc. *eſt*. 16 Ebore, parte elephantis. Synecdoche. 17 Quæ aliud repræſentant, quam ſint. 18 Ad regionem mortalium, in mundum, qui Manibus ſuperis, ſomnia autem ab inferis mitti credita. 19 Per eam. 20 Somnia & phantaſmata. *Inſomnium* proprie dicitur, quoties ea cura, idque ſtudium dormienti occurrit, quo ſe vigilantem fatigavit. 21 Inferi. 22 His memoratis. 23 Quo loco. 24 Eos. 25 Per quem falſa emittuntur inſomnia. 26 Æneas. 27 Proficiſcitur, ſe recipit, tenet: unde *ſecta* dicitur, quia propoſitum tenet. 28 Quos illic in litore reliquerat. 29 Qui paulo poſt dictus eſt portus Cajetæ, a *Cajeta*, Æneæ nutrice, quæ ibi mortua eſt, denominatus. 30 Recta via progrediendo. 31 Per litus. 32 Priore parte navis. 33 A ſociis. 34 Ad litus applicitæ. 35 Naves, Synecdoche.

# ÆNEIDOS
## LIBER VII.

### ARGUMENTUM.

Cajetam, nutricem ſuam, Æneas ſepelit, locumque ipſum ab ejus nomine Cajetam appellat. Inde Circes ſedem prætervehitur; ſecundoque vento ad Tiberis oſtia defertur: adverſoque flumine ſubvectus, in Laurentem agrum egreditur. Ibi cum ex Aſcanii verbis cognoviſſet, eam eſſe terram fatis ſibi debitam, ad Latinum regem, qui ejus tractu regnum obtinebat, centum oratores mittit, qui & ſuo nomine illi munera offerrent, & urbis condendæ locum peterent. Latinus, legatione benigne audita, præter poſtulata, Laviniam filiam ſuam, quam & ex Fauni, patris ſui, oraculis, & Augurum reſponſis externo viro tradere jubebatur, ultro Æneæ conjugem offert. Interim Juno proſperis Trojanorum rebus offenſa, Alecto ad diſturbandam pacem ab inferis evocat: quæ primum Amatam, Latini uxorem, deinde ipſum etiam Turnum furiis ſuis implet: atque inde ad Trojanorum juventutem converſa, quæ tum forte venationi operam dabat, manſuetum illis cervum objicit, Tyrrhi, armentarii regii, liberis imprimis charum, quem cum Aſcanius ſagitta vulneraſſet, ruſtici, correptis armis, in Trojanos impetum faciunt. Alecto ex ſuperiore loco claſſicum canit, cadunt in eo tumultu Almon, Tyrrhi filius, natu maximus, & Galeſus, agricola regionis totius locupletiſſimus: qui cum in urbem, mortui eſſent relati, Turnus, & Amata Regem Latinum ad bellum ſuſcipiendum, injuriamque manu vindicandam exſtimulant. Verum cum iſte & fatorum, & fœderis, nuper cum Trojanis initi, memor, adduci non poſſet, ut illis bellum indiceret, Juno ipſa belli portas aperuit. Turni auſpicia ad bellum ſequitur Mezentius, una cum Lauſo filio: item Aventinus, Herculis ex Rhea filius, Catillus & Coras Tiburtini fratres, Camilla e Volſcorum gente, mulier fortiſſima, aliique complures, quorum catalogus ad finem libri recenſetur.

TU 1 quoque litoribus 2 noſtris 3 Æneja nutrix,
Æternam moriens 4 famam, Cajeta, dediſti:
Et nunc 5 ſervat honos 6 ſedem tuus, 7 oſſaque 8 nomen
9 Heſperia in magna (10 ſi qua eſt ea gloria) ſignant.
At pius 11 exequiis Æneas 12 rite ſolutis,
Aggere 13 compoſito 14 tumuli, poſtquam 15 alta 16 quierunt
Æquo-

1 Sicut Palinurus promontorio in Lucania: Miſenus monti in Campania, lib. 5. & 6. ſic & tu Cajeta, nutrix Æneæ, nomen dediſti portui: Quem tamen, alii a καίειν dictum volunt, quod ibi Trojanorum claſſis incenſa fuerit. 2 Italicis. 3 Nutrix Æneæ. 4 Nomen. 5 Sedes ſervat tuum honorem. Hypallage. 6 Sepulchrum tuum, quod tuum nomen inſcriptum habet. 7 Tua. 8 Tuum. 9 Italia: dicta Græcis, quod ad Veſperum ſita eſſet. Ut Italis Hiſpania, dicta Heſperia ultima: magna ab armis & gloria: eſt enim minor quam Hiſpania. Poetis dicitur ab Heſpero fratre Atlantis. 10 Quia multi cenſent eam gloriam nihil ad defunctos pertinere. 11 Officiis funebribus. 12 Juxta ritum. 13 Accumulato. 14 Sepulchri. 15 Profunda. 16 Tranquilla facta ſunt.

Æquora, 1 tendit iter velis, 2 portumque relinquit.
3 Adſpirant auræ 4 in noctem, 5 nec candida 6 curſum
Luna negat: ſplendet 7 tremulo ſub lumine pontus.
Proxima 8 Circææ 9 raduntur litora terræ;
10 Dives 11 inacceſſos 12 ubi Solis 13 filia lucos
Aſſiduo 14 reſonat 15 cantu, 16 tectiſque ſuperbis
Urit 17 odoratam nocturna in lumina 18 cedrum,
19 Arguto 20 tenues percurrens pectine telas.
21 Hinc 22 exaudiri gemitus, iræque leonum
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum:
23 Setigerique ſues, atque in præſepibus urſi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:
24 Quos hominum ex facie 25 Dea ſæva potentibus herbis
26 Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
27 Quæ ne monſtra pii paterentur talia Troes
Delati in portus, neu litora 28 dira 29 ſubirent;
30 Neptunus ventis implevit vela 31 ſecundis:
Atque 32 fugam dedit, & 33 præter vada 34 fervida vexit.
Jamque rubeſcebat 35 radiis mare, & æthere ab alto
Aurora in roſeis fulgebat 36 lutea bigis.
Cum venti 37 poſuere, omniſque repente 38 reſedit
Flatus, & in 39 lento luctantur 40 marmore 41 tonſæ.
Atque hic Æneas ingentem ex 42 æquore 43 lucum
Proſpicit. 44 Hunc inter 45 fluvio 46 Tiberinus 47 amœno,
48 Verticibus rapidis, & multa flavus 49 arena,

In

1 Navigat tenſis velis. 2 Cajetæ. 3 Increbeſcunt. 4 Circa noctem. 5 Luna clare lucebat. 6 Suum. 7 Scintillante. 8 Quam Circe habitabat. 9 Leniter tangunt a navibus Æneæ, id eſt, pertranſit Circæam terram. 10 Expreſſa hæc ex Hom. 5. Odyſſ. de Calypſo, & 10. de Circe: vide & hæc imitatum Ovidium 10. Met. 11 Inacceſſibiles, nulli impune abeundos ob periculum artium magicarum: *vel*, propter paludes, & brevia. 12 In qua terra. 13 Circe. 14 Reſonare facit. 15 Leniendo lanæ ac telæ ſtudio. 16 Magnifico domicilio. 17 Odoriferam. 18 Faces, vel oleū e cedro, in uſum lampadū, loco olei, quod tunc in Italia in uſu non erat. 19 Subtili, ſtridulo. 20 Extenuatas. 21 Ex his locis Circeæ terræ. 22 Exaudiebatur. Enallage modi. 23 Porci magnas feras gerentes. *Multa boū circa mactatur corpora morti*. Setigeroſque *ſues*, &c. 24 Leones, ſues, urſus, & lupos. 25 Solis filia Circe venefica. 26 Transformaverat in formas belluinas. 27 Ne contingeret piis Trojanis hujuſmodi monſtra mutari. 28 Quæ a dira habitantur venefica. 29 Subintrarent. 30 Deus maris. 31 Proſperis a tergo flantibus. 32 Facultatē fugiendi. 33 Prætervexit Trojan. Tmeſis. 34 Peric. navigant. 35 Solar. Deſcriptio matut. temp. a ſignis antecedent. 36 Lutei coloris, qui eſt ſubrubeus. 37 Sc. *ſe*, id eſt, ſedati ſunt, ceſſavere, quievere. 38 Quievit. 39 Tranquillo, quiete refluente, non commoto. 40 Mari marmorei coloris. 41 ſc. *palmulæ*, id eſt remi. *Tonſæ* aut dictæ ſunt vel a *tondendo*. i. e. radendo quod fluctus radant & decutiant: vel, a *tundendo*, quod fluctus *tundant*, & verberent. 42 Æquato mari. 43 Sylvā Jovis indigetis, quæ non cæditur. 44 Lucū. 45 Profluxu. 46 Fluvius ipſe, vel Deus fluminis. 47 Tranquillo. Sic l. 2. Æn. *Ubi Lydius arva inter opima virum, leni fluit agmine Tibris*. 48 Aquis rotatis. 48 Quem concitant vortices.

In mare 1 prorumpit. 2 Variæ 3 circumque ſuperaque
Adſuetæ ripis volucres, & fluminis alveo
Æthera mulcebant cantu 4 lucoque volabant.
5 Flectere iter ſociis, 6 terræque advertere 7 proras
8 Imperat, & lætus fluvio ſuccedit 9 opaco:
10 Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio 11 antiquo fuerit ſtatus, 12 advena 13 claſſem
Cum primum 14 Auſoniis exercitus appulit oris,
15 Expediam, & primæ 16 revocabo 17 exordia pugnæ.
Tu 18 vatem; tu, diva, 19 mone. Dicam 20 horrida bella;
Dicam 21 acies, actoſque animis 22 in funera reges.
23 Tyrrenamque manum, totamque 24 ſub arma coactam
25 Heſperiam. Major 26 rerum mihi 27 naſcitur ordo:
28 Majus opus 29 moveo. 30 Rex arva Latinus; & urbes,
Jam 31 ſenior longa placidas in pace regebat.
32 Hunc 33 Fauno, & nympha genitum 34 Laurente 35 Marcia
36 Accipimus. Fauno 37 Picus pater; 38 iſque 39 parentem
Te, Saturne, 40 refert: tu 41 ſanguinis 42 ultimus auctor.
Filius 43 huic 44 fato divum, proleſque virilis
Nulla fuit, 45 primaque oriens 46 erepta juventa eſt.
47 Sola 48 domum, & 49 tantas 50 ſervabat 51 filia ſedes,
Jam

1 Vi exit. 2 Variarum ſpecierum. 3 Per circuitum, id eſt, ante, retro, & utrinque, & a parte ſuperiori. 4 Per lucum. 5 Quia flectendo naves, facimus iter, qua volumus. 6 Ad terram. 7 Anteriores partes navium. 8 Mandat Æneas. 9 Umbroſo, propter lucum, quem medium interfluit. 10 Alteram operis partem, quæ eſt de bellis ab Ænea in Italia geſtis aggreſſurus, invocat Muſam, quæ *nomen amoris habet* (quia ἔρος ἔρωτος *amor* dicitur) ad bella illa dicenda: eo quod hæc bella ex amore & nuptiarum Laviniæ ambitu orta ſint. 11 In quo multo ante longa ſerie a priſcis regibus, Jano, Saturnoque, regnatum fuerat. 12 Externus. 13 Sc. *hanc*. 14 Italicus. 15 Expedite recitabo. 16 Ab oblivione ad memoriam. 17 Cervi interitum: cujus cauſa fuerat Aſcanius, qui venando eum vulneraverat. 18 Me Poetam. 19 Inſpirando. 20 Quæ ſubſecuta ſunt. 21 Exercitus ad pugnam inſtructos. 22 Impulſos animoſitate in mortem ſuam: quia revera & Latinus, & Turnus, & Æneas interiiſſe dicuntur. 23 Copias Tyrrheni populi, propter Tarconem. 24 Ad arma compulſam & congregatam. 25 Sc. *magnam*, id eſt, Italiam propter Diomedem. 26 Gerendarum. 27 Oritur & ordiendus eſt mihi. 28 quam præcedens. 29 Aggredior. 30 Ab origine ſc. Incipit jam narrare. 31 Provectionis ætatis. 32 Regem Latinum. 33 Deo agreſti. 34 Ejus provinciæ, ubi Laurentum erat, & Laurentes populi. 35 Minturnenſis literis juxta Lirim fluvium Dea dicta. 36 Adhuc quotidie audimus & intelligimus. 37 Erat. 38 Picus. 39 Suum. 40 Repræſentat. 41 Generis Latini, & etiam Æneæ. 42 Remotiſſimus a fine, id eſt, primus ultra quem non aſcenditur. 43 Latino. 44 Voluntate & præordinatione Deorum, quia conſtituerant Dii, ut per filiam Æneas regnum obtineret, & genus ſuum Italico ſanguini commiſceret. 45 In flore juventæ. 46 Proles virilis. 47 Sine fratre. 48 Regiam. 49 Quia regales. 50 Paterni regni hæres conſervabat, aut poſſidebat. 51 Lavinia.

Jam matura 1 viro, jam 2 plenis nobilis annis.
3 Multi 4 Illam magno e Latio totaque 5 petebant.
Auſonia: 6 petit ante alios pulcherrimus omnes
7 Turnus, 8 avis, atavisque potens: quem 9 regia conjux
10 Adjungi generum miro properabat amore;
Sed variis 11 portenta Deum 12 terroribus 13 obſtant.
14 Laurus erat tecti 15 medio in 16 penetralibus altis,
17 Sacra comam, multoſque 18 metu 19 ſervata per annos:
20 Quam 21 patet inventam, primas cum conderet 22 arces,
Ipſe 23 ferebatur Phœbo ſacraſſe Latinus;
24 Laurentiſque ab 25 ea nomen poſuiſſe 26 colonis.
27 Hujus apes ſummum 28 denſæ (mirabile dictu)
Stridore ingenti, liquidum trans æthera 29 vectæ,
Obſedere 30 apicem, &, 31 pedibus 32 per mutua nexis,
33 Examen 34 ſubitum 35 ramo frondente pependit.
36 Continuo vates: externum cernimus, inquit,
Adventare 37 virum, & 38 partes petere 39 agmen eaſdem
40 Partibus ex iiſdem, & 41 ſumma dominarier 42 arce.
43 Præterea, 44 caſtis 45 adolet dum altaria tædis,
Et juxta genitorem adſtat Lavinia virgo.
46 Viſa (47 nefas) longis comprendere 48 crinibus ignem,
Atque

1 Martiali copulæ. 2 Matrimonium. 3 Præpotentes viri. 4 Unicam filiam. 5 Matrimonio. 6 Eam. 7 Rutulorum rex, Dauni filius. 8 Majoribus ſuis. 9 Latini regis uxor Amata. 10 Sc *ſibi*, id eſt, conſtituere maritum filiæ ſuæ. 11 Prodigia & monſtra, quæ portendebant ac incutiebant Amatæ terrorem divinæ iræ, ne auderet Turno filiam dare nuptum. 12 Terribilibus ſignis. 13 Matrimonio & conatibus Amatæ. 14 Primum prodigium, ſc. Examen apum, conſidentium in apice lauri. 15 Sc. *in*. 16 Interioribus ædium locis, quæ plane, ut religioſa, ita inacceſſa erant. 17 Habens frondem ſacram. 18 Religione, quæ naſcitur ob timorem *Primus in orbe Deos fecit timor*. 19 Obſervata. 20 Laurum. 21 Laviniæ. 22 Regiæ. 23 Dicebatur, Apollini, ut vaticiniorum præſidi conſecraſſe. 24 Laurentis urbis, *vel*, Laurentes populos, id eſt, ut dicerentur Laurentes. 25 Lauro. 26 Incolis, ſive habitatoribus ejus luci. 27 Lauri. 28 In unum collectæ. 29 Quæ advolaverant. 30 Cacumen. 31 Earum. 32 Per mutuas intricationes complicatis. 33 Fœturæ, ſive multitudo & collectio apum in morem uvæ condependentium, quæ ex alvearibus ſuis evolaverant: Nam alias transfertur, ad quamlibet multitudinem. Sic apud Liv. *Examina avium*. Juſt. 25. 1. 8. *Quanquam Gallorum de tempeſtate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Aſiam omnem velut examine aliquo implerent.* *Examen* quoque ſtylus eſt in lance ſive ſtatera; qui, quo pondus ſe vergit, exit. Unde Metaphorice ponitur pro exacto judicio. Vide quæ nos ad Fl. p. 215 34 Subito apparens. 35 Sc. *de*. 36 Statim viſo illo portento. 37 Maritum. 38 Ubi laurus eſt. 39 Virorum. 40 Id eſt ex eodem mari infero, unde venere apes, advenire. 41 Sc. *in*. 42 Sicut apes ſummum apicem obſederant. 43 Secundum prodigium, ſc. Flamma lambens. Ductum videtur ex hiſtoria Serv. Tullii: qua memoria proditum eſt, flammam, caput ejus lambentem, regnum ei portendiſſe: de qua lege Cic. de Div. l. 1. Val. Max. 1. 6. 1. Liv. 1. 39. Flor. 1. 651. & quæ nos ibid. 44 Impollutis. 45 Latinus incendit. 46 Illa viſa eſt. 47 Quod nos fas videtur, & bellum portendere cruentum. 48 Quæ res claritatē ejus ad quam perventura erat, indicabat.

Atque omnem ornatum flamma 1 crepitante cremari ;
2 Regaleſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis : 3 tum 4 fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis 5 Vulcanum ſpargere 6 tectis.
Id vero horrendum, ac viſu mirabile 7 ferri :
Namque fore 8 illuſtrem 9 fama fatiſque canebant
Ipſam ; ſed populo magnum 10 portendere bellum.
At 11 rex ſollicitus, 12 monſtris, 13 oracula Fauni,
14 Fatidici genitoris adit, 15 lucoſque 16 ſub 17 alta
Conſulit 18 Albunea ; nemorum 19 quæ maxima 20 ſacro
21 Fonte ſonat, 22 ſævamque 23 exhalat opaca 24 mephitim.
25 Hinc Italæ gentes, omniſque 26 Oenotria tellus,
In 27 dubiis 28 reſponſa petunt. 29 Huc 30 dona 31 ſacerdos
32 Cum tulit, & 33 cæſarum ovium 34 ſub nocte ſilenti
35 Pellibus 36 incubuit 37 ſtratis, 38 ſomnoſque petivit,
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris :
Et 39 varias audit voces, 40 fruiturque deorum
Colloquio, atque imis 41 Acheronta 42 adfatur Avernis.
Hic, & tum 43 pater ipſe petens reſponſa Latinus,
44 Centum lanigeras mactabat 45 rite 46 bidentes :
Atque 47 harum 48 effultus tergo, ſtratiſque jacebat
Velleribus. 49 Subita ex 50 alto vox reddita luco eſt :
Ne-

1 Multum ſonante. 2 Regaliter ornatas. 3 Deinde viſa eſt. 4 Exiſtens famoſa. Quæ res triſtitiam portendebat, quia fumus lachrymas excitat. 5 Ignem lambentem. 6 Quod ſignum erat belli ab ea gerendi. 7 Ferebatur. Enallage modi. 8 Claram & nobilem. 9 Propter Romanos, qui inde habituri erant originem. 10 Porro, id eſt, prorſum tendere, prædicere, præmonſtrare. 11 Latinus. 12 Prodigiis hiſce. 13 Loca ubi reſponſa dabantur. 14 Fata dicentis & annuntiantis. 15 Conſilium petit ab iis, qui præerant lucis. 16 In 17 Denſiſſima. 18 Fonte & nemore agri Tiburtis, ſacro Albuneæ Nymphæ. 19 Alburnea ſylva. 20 Omnis enim fons alicui Deo dicatus. 21 Habent fontem cum ſonitu defluentem. 22 Gravem. 23 Expirat condenſa & umbris tecta. 24 Sulphureum vaporem, aſſurgentem ex aquis Albulæ, cujus gravi odore afflati ſutura canebant. 25 Ab hac Sylva & fonte. 26 Italia primum dicta eſt Heſperia, deinde Auſonia, mox Oenotria ; ab Oenotre, Lycaonis filio, Arcade huc advecto Cluv. 1. l. 1. c. 27 Caſibus. 28 Oracula Deorum. 29 Ad hanc ſylvam. 30 Sacrificia. 31 Eorum ſc. qui reſponſa petunt, & nunc ipſius Latini. 32 Al. *Contulit*. 33 Mactarum. 34 Tempore nocturno. 35 Velleribus. Oraculum autem conſulturus purgabatur primum, deinde cæſis arietis pelli incubuit, hinc per ſomnium captabat reſponſum. 36 Ad captanda oracula. 37 Ad ſacrificium inſtratis. 38 Ad ſuſcipiendas viſiones. 39 Ob multa ſimulacra. 40 Per averni ſpecum colloquium habet cum Diis infernis. 41 Poteſtates quæ ſunt in Acheronte. 42 Dormiendo. 43 Ab honore. 44 Numerus certus pro incerto. 45 Juxta morem. 46 Oves biennes. 47 Centum ovium. 48 Suſtentatus. 49 Subito. 50 Altarum arborum.

Ne 1 pete connubiis 2 natam 3 ſociare 4 Latinis,
O mea progenies, ut thalamis neu 5 crede 6 paratis:
Externi venient 7 generi, qui 8 ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra 9 ferent, quorumque ab ſtirpe 10 nepotes
Omnia ſub 11 pedibus 12 qua ſol 13 utrumque recurrens
Aſpicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Hæc reſponſa 14 patris Fauni, 15 monituſque 16 ſilenti
Noctæ datos, non ipſa ſuo 17 premit ore Latinus:
Sed circum late volitans jam Fama per urbes
Auſonias tulerat: cum 18 Laomedontia 19 pubes
Gramineo ripæ 20 religavit ab aggere 21 claſſem.
Æneas, primique duces, & pulcher Iulus
22 Corpora ſub ramis 22 deponunt arboris altæ:
Inſtituuntque dapes; & adorea 23 liba per herbam
24 Subjiciunt epulis, (ſic Juppiter ipſe monebat)
Et 25 Cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
26 Conſumptis hic forte 27 aliis, 28 ut vertere morſus
Exiguam in 29 Cererem 30 penuria adegit edendi,
Et 31 violare 32 manu, 33 maliſque audacibus 34 orbem
35 Fatalis 36 cruſti, 37 patulis nec parcere 38 quadris;
Heus! etiam menſas 39 conſumimus! inquit Iulus,
40 Nec plura 41 alludens. Ea vox audita laborum
Prima 42 tulit finem, primamque loquentis ab 43 ore
44 Eripuit 45 pater, ac ſtupefactus 46 numine 47 preſſit.
Continuo, Salve 48 fatis mihi debita Tellus,
Voſque, ait, o fidi Trojæ ſalvete 49 Penates.



1 Quære. 2 Filiam tuam Laviniam. 3 Conjungere. 4 Alicujus viri e Latio 5 Confide. 6 Turno. 7 Gener. Synecdoche numeri. 8 Propagatione ſua. 9 Efferent. 10 Ut Auguſtus. 11 Imperio ſuo & poteſtate. 12 Ab ea parte, qua &c. 13 Orientalem & Occidentalem. 14 Sui. 15 Admonitiones 16 Cum nullus adeſſet arbiter. 17 Non jacet, nec celat: ſed protinus divulgat, & aperit. 18 Trojana, a Laomedonte denominata. 19 Juventus: quia ſenes in Sicilia fere manſerant. 20 Iterum firmius ligavit 21 Suam. 22 Recubant. 23 Ex farre, melle, oleo placentas factas. 24 Supponunt. 25 Onerant, accumulant menſas, id eſt, liba adorea vel quadras e pane, ſuſtentantes cibum, fructibus, aliiſque eduliis. *Solum* enim id omne dicitur, quod aliquid ſuſtinet. 26 Comeſis. 27 Eduliis. 28 Poſtquam 29 Menſas adoreas. 30 Inedia & defectus edulii. 31 Mēſæ enim ſacræ habitæ. 32 Frangendo. 33 Maxillis. *Mala* enim eſt pars faciei eminens inter oculum, naſum, & buccam. 34 Placentam orbicularem in quatuor partes ſectam. 35 A fatis, ut ita abſumatur, proviſi, erat enim in fatis, & ab Harpyia Celæno prædictum ſupra l. 3. p. 250. non prius habituros errorum, & laborum finem, quam dira eos fames adegiſſet menſas abſumere. 36 Partis durioris & exterioris ipſius panis. 37 Apertis. 38 Fruſtis panis in formam quadratam inciſis. 39 Comedimus. 40 Sc. *erat*. 41 Ad oraculi conformitatem, id eſt, non plura dicebat, quæ oraculo reſponderent. 42 Attulit. 43 Aſcanii. 44 Eam vocem ſe vix exſpectans, donec totam eloqueretur. 45 Æneas. 46 Oraculi fide, & miraculo. 47 Suppreſſit eam vocem, ut poſſet ipſi precari. 48 Ex fatorum permiſſione. 49 Dii domeſtici.

1 Diditur hic ſubito Trojana per agmina rumor,
Adveniſſe diem, quo 2 debita mœnia condant.
Certatim 3 inſtaurant epulas, atque 4 omine magno
5 Crateras læti ſtatuunt, & 6 vina 7 coronant:
8 Poſtera cum prima 9 luſtrabant 10 lampade terras
Orta dies: urbem, & fines, & litora gentis
11 Diverſi explorant: 12 hæc fontis ſtagna 13 Numici,
Hunc Thybrim fluvium, hic fortes habitare 14 Latinos.
Tum 15 ſatus Anchiſa delectos 16 ordine 17 ab omni
Centum 18 oratores 19 auguſta ad mœnia 20 regis
Ire jubet, ramis 21 velatos 22 Palladis omnes:
Donaque ferre 23 viro, pacemque expoſcere Teucris.
24 Haud mora: 25 feſtinant 26 juſſi, rapidiſque feruntur
Paſſibus. 27 Ipſe humili deſignat mœnia foſſa,
28 Moliturque locum; primaſque in litore 29 ſedes,
30 Caſtrorum in morem, 31 pinnis, atque 32 aggere cingit.
Jamque 33 inter emenſi, turres ac tecta 34 Latinorum
Ardua cernebant 35 juvenes, 36 murorum ſubibant.
Ante urbem pueri, & 37 primævo flore juventus,
Exercentur equis, 38 dominantque in pulvere curſus:
Aut 39 arces tendunt arcus aut 40 lenta lacertis
41 Spicula contorquent, 42 curſuque ictuque laceſſunt.
Cum 43 prævectus equo, 44 longævi regis ad aures
Nuntius ingentes ignota in veſte reportat
Adveniſſe viros. 45 Ille intra tecta vocari
Impe-

1 Longe lateque ſpargitur Lucr. l. 5. de fulmine: *inde omnis flammarum* diditur *ardor*. 2 Fatis promiſſa. 3 Ex novo inſtituunt. Dixerat jam: Et vina reponite. 4 Tali augurio læti. 5 Magna pocula vinaria conſtituunt. 6 Pocula. Metonymia 7 Non vino tantum ad ſummam coronam & marginem implent, ſed & crateras floreis coronis ornant, convivalis hilaritatis cauſa, & libationis. 8 Matutini temporis deſcriptio. 9 Inſpiciebat. 10 Luce Solis. 11 In diverſa abeuntes, in diverſas partes profecti, 12 Et explorando ab incolis diſcunt, & exploratum referunt, hæc eſſe ſtagna Numici, &c. 13 In hoc fluvio bello Latino ultimo ſubmerſus creditur Æneas. 14 Sc. *populos*. 15 Procreatus. 16 Qualitate dignitatis. 17 Ex. 18 Legatos. Sic l. 11. *Centum* oratores *prima de gente Latinos Ire placet*. 19 Augurio conſecrata: *vel*, majeſtatis plene. 20 Latini. 21 Coronatus. 22 Olivæ paciferæ, cujus inventrix dicitur Pallas: ut qui pacem peterent. 23 Latino. 24 Sc. *ſit*. 25 Ire. 26 Oratores, ſc. 27 Æneas ſc. auctor legationis, 28 Vallis munit. 29 Habitationes, atque oppidum primum. 30 Ut caſtramentari ſolent. 31 Vallis acutis. *Pinnæ* ſunt ſummitates mœnium & vallorum. 32 Terra aggeſta & accumulata. vel muro, in quo ſunt pinnæ. 33 Viam. Redit ad legatos, ſeu oratores. 34 Al. *Latini*: ad cavendum Hypermetrum. 35 Oratores ſive legati. 36 Sub murum. Al. *muros*. 37 In primo flore ævi ſui, id eſt, qui puberes erant, Nam 16. ætatis anno adhuc tyrones erant. 38 Equos ſuo curribus, *vel*, equos currentes in pulvere. Alluſum autem ad exercitia pubis, & juventutis Romanæ. 39 Fortes, & acriter expellentes ſagittas. 40 Tenuia & flexibilia. 41 Jacula. 42 Et fatigant & impellunt illa ſimul ex impetu curſus & brachiorum tunc, *cum prævectus*, &c. 43 Al. *provectus*. 44 Latini, qui ſenex erat & grandævus. 45 Rex.

Imperat, & 1 ſolio medius conſedit 1 avito.
Tectum 2 auguſtum, ingens, centum 3 ſublime columnis,
4 Urbe fuit 4 ſumma, Laurentius regia Pici,
5 Horrendum ſylvis, & relligione parentum.
6 Hinc 7 ſceptra accipere, & primos 8 attollere faſces
Regibus 9 omen erat: 10 hoc illis curia templum,
Hæ 11 ſacris ſedes epulis: hic ariete 12 cæſo
13 Perpetuis 14 ſoliti 15 patres 16 conſidere menſis:
17 Quin etiam veterum 18 effigies ex ordine avorum
Antiqua e 19 cedro; 20 Italuſque, paterque Sabinus,
21 Vitiſator, curvam ſervans 22 ſub imagine 23 falcem,
24 Saturnuſque ſenex, 25 Janique 26 bifrontis imago,
27 Veſtibulo adſtabant: aliique 28 ab origine reges,
29 Martia qui ob patriam pugnando vulnera paſſi.
Multaque præterea 30 ſacris in 31 poſtibus 32 arma,
33 Captivi pendent currus, curvæque ſecures,
Et 34 criſtæ capitum, & 35 portarum 36 ingentia clauſtra,
37 Spiculaque, clypeique, 38 ereptaque roſtra carinis.

Ipſe

1 In ſede regali, in qua avus ejus Picus ſolebat jura dicere: *vel*, ab avis frequentata. *Avitam* enim dicitur, quod ab avo, aut avia ad nos pervenit. 2 Auguſto conſecratum. 3 Erectum. Videtur alludere ad domum Auguſti in Palatio conditam. 4 Ἐν μόλει ἀκροτάτῃ Acropoli: ad arcem urbis. 5 Arboribus conſitum, quarum horror ſacrum quendam horrorem animis incuteret. 6 In hoc tecto. Alluſum ad Rom. mores Capitolii, Curiæ Hoſtiliæ, palatii: unde magiſtratus faſces deſumebant, ubi ſacra curabant, epulas dabant. 7 Inſignia regalia. 8 Conſtituere lictores, qui faſces ferant. 9 Fauſtum initium. 10 Sc. *erat*. 11 Solemnibus, 12 Ad ſacrificium. 13 Continuis & ſine intermiſſione protenſis. 14 Erant. 15 Proceres & Senatores. 16 Alludit ad priſcorum Romanorum ritum, quo ſedentes epulari ſolebant. 17 Inſuper. 18 Statuæ, ſtemmata, ſimulacra. 19 Quæ cariem non ſentit. Atque ita perpetuarum ſtatuarum monumenta a materia oſtendit. 20 Enumerat priſcos Italiæ, ſive Aboriginum reges. 21 Qui primus apud Italos vitem ſevit. 22 Sub ſimulacro ſuo. 23 Qua vitem putare docuit. 24 Hic Cœli, & Terræ filius fuit, ac a Jove filio fugatus, in Italiam ad Janum venit, a quo in regni ſocietatem, propter virtutem & prudentiam, receptus fuit: Monſtravit enim incolis rationem plantandi vites, & metendi ſegetes. 25 *Janus* dictus eſt a *januis*, quod januis præeſſet. Primus docuit Italos vinum, & far ad ſacrificia, & religionem magis, quam ad eſum & potum. 26 Appellatur autem *bifrons*, ob ſingularem prudentiam, qua præviderit futura, & præterita ſciverit. 27 In primo introitu. 28 Aboriginum reges: *vel*, perpetua ſerie a prima origine ad Latinum regem. 29 Qui in bellis pro patria pugnando ceciderunt. 30 Arma Diis conſecrata ſuſtinentibus. 31 Alludit ad Capitolium, & Curiam Romanam, in quæ hoſtium ſpolia & roſtra navium illata fuerant. 32 Spolia 33 Quos captivis abſtulerunt. 34 Galeæ, quæ ſunt capitum munimenta. Synecdoche. *Criſta* proprie dicitur conus ille in vertice galli. 35 Urbium captarum. 36 Ingentes feræ. 37 Jacula. 38 Munimenta navium ærea proris illarum navalibus præliis detracta: cujuſmodi poſtea Romæ Antiatibus adempta, ad Curiam Hoſtiliam ſuſpenſa fuere: a quibus ipſe locus nomen etiam fuit ſortitus.

Ipſe 1 Quirinali lituo, 2 parvaque 3 ſedebat
Succinctus 4 trabea, lævaque 5 ancile gerebat
Picus, 6 equum domitor: quem 7 capta cupidine 8 conjux
9 Aurea percuſſum 10 virga, 11 verſumque venenis,
Fecit avem Circe, ſparſitque 12 coloribus 13 alas.
Tali intus templum divum, 14 patriaque Latinus
Sede ſedens, Teucros ad ſeſe in tecta vocavit:
Atque hæc 15 ingreſſis 16 placido 17 prior 18 edidit ore:
Dicti Dardanidæ, ( neque enim necemus, & 19 urbem
Et genus, 20 auditique 21 advertitis 22 æquore curſum )
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut 23 cujus egentes
Litus ad 24 Auſonium per tot 25 vada cærula vexit?
Sive errore viæ, ſeu tempeſtatibus acti,
( 26 Qualia multa natæ patiuntur in 27 alto )
28 Fluminis intraſtis ripas, 29 portuque ſedetis;
Ne fugite 30 hoſpitium, neve ignorate Latinos;
31 Saturni gentem, 32 haud vinclo, nec legibus 33 æquam,
34 Sponte ſua, 35 veteriſque dei ſe more tenentem.

Atque

1 Baculo angulari incurvo quali poſtea Romulus uſus fuiſſe dicitur: qui ab ejus, quo canitur, litui ſimilitudine nomen invenit. Hoc autem lituo utebantur augures ad deſignanda in aere ſpatia, quæ *templa* appellata ſunt. Fuit autem hic *lituus* baculus ipſius Romuli, conſervatus in Palatino colle uſque ad Gallorum tempora, a quibus capta, incenſaque Roma fuit, ſed poſtea ejectis a Camillo hoſtibus, inter altiſſimos cinerum cumulos illæſus, cum omnia ignis conſumpſiſſet, inventus eſt etiam *lituus* genus buccinæ incurvæ: qua qui cecinerit *Liticen* dicitur. Virg. *Et lituo pugnat inſignis obibat & haſtâ*. 2 Brevi. 3 In ſculpturis. 4 Tunica, quam augures cocco & purpura trabeatim intertextã gerebant, aliam ab hac reges, aliam equites induebant. 5 Scutum breve & undique rotundum, ſine angulis; & ἄλκυλον id eſt, incurvum. Dictum eſt *ancile* ab *anciſione*, quod ſit ab omni parte veluti anciſum; id eſt, circumciſum & rotundum; regnante Numa cœlo delapſum. Ovid. *Idque ancile vocant, quod ab omni parte reciſum eſt: Quemque notes oculis, angulus omnes abeſt*. Vide quæ nos ad Valer. Max. pag. 5. & Flor. p. 18. 6 Qui ad libitum equis uti ſciebat in bellis. 7 Irretita illius amore. 8 Circe, quæ conjux non erat, ſed eſſe volebat: uxorem enim Picus habuit Canentem, Jani ex Venilia filiam. Vide Ovid. Met. 14. 9 Pulchra, Solis filia. Aliis placet, ut contractus ſit Ablativus, & referatur ad *virga*. 10 Magica. 11 Et mutatum veneficiis ejus. 12 Variis ſc. 13 Piſci ſc. in Picum avem mutati. 14 Quam paterna hæreditate poſſidebat. 15 Trojanis oratoribus ſeu legatis. 16 Benevolentiam indicante. 17 Legatorum enim fuerat, ut ipſi ante loquerentur. 18 Locutus eſt. 19 Urbem veſtram Trojam. 20 Et vos cogniti ex auditu & relatione: quia ſæpe audivimus de vobis. 21 Ad nos. 22 Per æquor. 23 Rei. 24 Italicum. 25 Maria periculoſa. 26 Sc. *mala*, ut errorem & tempeſtatem. 27 Mari. 28 Sc. *hujus*, id eſt, Tybridis. 29 Ad portum. 30 Noſtram. 31 Cui Saturnus aliquando præfuit. 32 Non pœnis, & legibus coercitam, & coactam. *Non vincia minacia collo Ære ligabantur*, Ovid. 1. Met. *ſed vindice nullo Sponte ſua ſine lege fidem rectumque colentẽ*, referentem ſc. aurei ſæculi mores. 33 Juſtam. 34 Sed ſuapte natura. 35 Saturni, proavi mei, quo regnante, aurea erant ſæcula, & ſumma ſine legibus æquitas,

Atque equidem memini ( fama eſt obſcurior 1 annis )
2 Auruncos ita ferre ſenes, his ortus ut agris
3 Dardanus Idæas 4 Phrygiæ penetravit ad urbes,
Threiciamque Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
5 Hinc 6 illum 7 Coriti Tyrrhena ab ſede 6 profectum,
8 Aurea nunc 9 ſolio 10 ſtellantis regia cœli
Accipit; & numerum Divorum 11 altaribus addit.
12 Dixerat. Et 13 dicta 14 Ilioneus ſic voce 15 ſecutus:
16 Rex, genus egregium 17 Fauni, nec fluctibus actos
18 Atra ſubegit hyems veſtris ſuccedere terris,
Nec 19 ſidus 20 regione viæ, litusve 21 fefellit.
Conſilio 22 hanc omnes animiſque 23 volentibus urbem
Adferimur pulſi regnis, quæ 24 maxima quondam
25 Extremo veniens Sol aſpiciebat 25 Olympo.
Ab Jove principium 26 generis: Jove 27 Dardana pubes
Gaudet 28 avo, 29 Rex ipſe Jovis de gente 30 ſuprema
Trojus Æneas tua nos ad limina miſit.
Quanta per 31 Idæos 32 ſævis effuſa 33 Mycenis
34 Tempeſtas 35 ierit campos, 36 quibus 37 actus uterque
Europæ atque Aſiæ fatis concurrerit 38 orbis,
39 Audiit: & 40 ſi quem tellus 41 extrema 42 refuſo
43 Summovet Oceano, 44 & ſi quem 45 extenta plagarum
Qua-

1 Propter annoſitatem: quia multi interfuerunt anni. 2 Veteres Campaniæ populos, Rutulis vicinos. 3 Dardanus, Jovis ex Electra filius, fratrem Jaſium interemptum ex Italia in Samothraciam fugit, inde Phrygiam: ſacra, quæ ex Italia ſecum aſportavit, & retulit multa poſt ſecula Æneas. 4 Quia eſt etiam Ida in Creta. 5 Ab hac regione qua profectus eſt. 6. Dardanum. 7 Arcis Etruſcæ, *Cortona*. Vid. l. 3. *Coritum terraſque require Auſonias*. 8 Pulcherrima. 9 Sede regali. 10 Stellati, aut ſtella ferentis. 11 Sacrificiis ſibi factis, id eſt, ipſe nunc inter Deos ſuperos verſatur. 12 Latinus. 13 Latini. 14 Facundiſſimus inter oratores, qui & l. 1. Æn. apud Didonem Trojanorum cauſam egit. 15 Sermone. 16 Benevolentiam conciliat ab honore & genere. 17 Antiquiſſimus hic omnium regum in Latio, qui Aboriginibus imperavit, fuit, quos ab agreſti incultaque vita ad manſuetiorem vitæ cultum aſſueſcit. 18 Tempeſtas caliginoſa & nubiloſa coegit nos intrare veſtras terras. 19 Sideris obſervatio, ad quod ſolent nautæ navigationis ſuæ curſum dirigere. 20 Sc. *ignota*. 21 Nos. 22 Ad hanc urbem. 23 Deliberatis. 24 Potentiſſima, id eſt, pulſi e regno Trojano. 25 A prima parte cœli. 26 Noſtri. 27 A Dardano orta. 28 Quia fuit datar Dardani. 29 Noſter Commendatio Æneæ a generis nobilitate. 30 Summa. 31 Trojanos. 32 Immanibus, propter principem. 33 Patria Agamemnonis. 34 Belli. 35 Debacchata ſit. 36 *Gratia Barbariæ lento colliſa duello*. Hor. 1. ep. l. 1. 37 Impulſus. 38 Pars mundi. 39 Audierunt id, & qui extra Herculeas fauces, quia ſe refundit Oceanus, habitant, & ſi qui ſub torrida Zona, quæ media eſt quatuor aliarum, degant. 40 Si quis eſt, *quem* &c. Id eſt, ſi quis procul habitat. 41 Remotiſſima. 42 Per Oceanum refluum. 43 Separat a nobis. 44 Et is audit, ſi quis eſt, *quem*, &c. 45 Id eſt, quinta, quæ utrimque habet duas, unam temperatam, & unam frigore inhabitabilem.

Quatuor in medio 1 dirimit 2 plaga Solis iniqui.
3 Diluvio ex illo tot 4 vaſta per æquora vecti,
Dis ſedem exiguam patriis, lituſque rogamus
5 Innocuum, & 6 cunctis undamque 7 auramque patentem.
Non erimus 8 regno indecores: nec veſtra feretur
Fama 9 levis, tantive 10 aboleſcet gratia facti:
Nec 11 Trojam 12 Auſonios 13 gremio excepiſſe pigebit.
Fata per 14 Æneæ juro, dextramque potentem,
15 Sive fide, ſeu quis bello eſt 16 expertus, & armis;
17 Multi nos populi, multæ (ne 18 temne, quod ultro
19 Præferimus in manibus 20 vittas ac 21 verba precantium)
Et petiere ſibi, & voluere adjungere 22 gentes.
Sed nos fata Deum veſtras exquirere terras
Imperiis 23 egere ſuis. 24 Hinc Dardanus ortus,
25 Huc repetit, juſſiſque ingentibus 26 urget Apollo
27 Tyrrhenum ad Thybrim, & fontis vada ſacra Numici.
28 Dat tibi præterea 29 Fortunæ parva prioris
Munera, reliquias Troja ex ardente receptas.
30 Hoc 31 pater Anchiſes auro 32 libabat ad aras:
33 Hoc Priami 34 geſtamen erat, cum 35 jura vocatis

1 Mo-

1 Separat a nobis. 2 Regio ſoſis, 2 nimirum torrentis, id eſt; ſi quis eſt, quem Zona torrida ſeparat a nobis, is audivit commotionem Trojani belli. 3 Clade univerſa, ſive inundatione & incendio belli & excidii Trojani. 4 Ampliſſima. 5 In quo nos innocui habitemus, & unde vobis nihil ſit detrimenti. 6 Jure naturæ & gentium aquæ & aeris uſum liberum. 7 Aerem, quibus omnibus patere debet. 8 Regno veſtro ad dedecus, id eſt, ornabit vos ſocietas noſtra. *Hic & hæc indecor* dicitur. 9 Parvi momenti ac ponderis. 10 In oblivionem ibit. 11 Trojæ reliquias: Æneadas, qui novam Trojam extruant. Metonymia. 12 Italos. 13 Receptaculo terræ ſuæ. 14 Quæ impulerunt ipſum Italiam petere. 15 Sive quis periculum fecerit de fide ejus, ſeu bello & armis. 16 Eum, aut eam. 17 Siculi, Pœni. 18 Contemne. 19 Prætendimus ante nos. 20 Serta alligata ramis olivæ. Suppliciter pacem, aut veniam petentes præferebant oleæ ramos laneis vittis obvolutos, qui præſentarent manus velamentis illigatas, vinctas & ſeſe dedentes. 21 Humilem orationem more ſupplicantium, id eſt, ne ideo quia humiles & paciferi ad te acceſſimus, nos contemnas: quia, quod a te petimus, multi ultro ontulerunt. 22 Carthaginenſes, Epirotæ, Siculi. 23 Coegerunt, impulerunt. 24 Quia Dardanus, auctor generis noſtri, ortus eſt ex his terris. 25 Et Dardanus, Æneas reperit has terras, in quibus nunc ſumus. 26 Conſtringit manere. 27 Qui influit in mare Tyrrhenum. 28 Rex Æneas. 29 Sc. *reſpectu*. 30 Hac patera aurea, hoc cratere aurato. 31 Æneæ. 32 Libare ſolebat. 33 Quod tibi nunc repræſento. 34 Capitis ornamentum, id eſt, diadema. 35 Edicta & leges.

1 More daret populis, ſceptrumque, 2 ſacerque tiaras,
3 Iliadumque labor veſtes,
4 Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
5 Obtutu tenet ora, ſoloque immobilis 6 hæret,
7 Intentos volvens oculos: nec 8 purpura 9 regem
10 Picta 11 movet, nec ſceptra movent Priameja 12 tantum,
Quantum in connubio natæ, thalamoque 13 moratur:
Et 14 veteris Fauni volvit ſub pectore 15 ſortem.
16 Hunc illum fatis 17 externa ab ſede profectum
18 Portendi generum, 19 paribuſque in regna vocari
19 Auſpiciis: 20 hinc progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
21 Tandem lætus ait: DI noſtra incepta 22 ſecundent,
23 Auguriumque ſuum. Dabitur, Trojane, 24 quod optas.
Munera 25 nec ſperno. Non vobis rege Latino
Divitis 26 uber agri, Trojæve 27 opulentia deerit:
Ipſe 28 modo Æneas (29 noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si jungi 30 hoſpitio properat, ſociuſve vocari)
Adveniat; vultus neve exhorreſcat amicos.
Pars mihi 31 pacis erit 32 dextram tetigiſſe 33 tyranni.
Vos contra 34 regi mea nunc mandata referte.
Eſt mihi nata, viro gentis quam jungere 35 noſtræ,
Non 36 patrio ex adyto ſortes, non plurima 37 cœlo

Mon-

1 Ex conſuetudine. 2 Sacerdotis pileus, ſeu mitra, inſulis ornata, qua in ſacris utebatur. Perſis & Turcis hodie in uſu. *Een TurcKſchen-Turbant*. 3 Aut Trojanorum mulierum acu pingentium, aut Phrygiorum, qui acu pingunt veſtes regias & ſacras. 4 Propter talem orationem. 5 Cum firmo conſpectu continuo deorſum. 6 Inhæret. 7 Ipſe intentus. 8 Veſtis purpurea. 9 Latinum. 10 Acu laborata, quod Phrygum inventum fuit, ita ut adhuc *acu pictores Phrygiones* appellentur. 11 Delectat, afficit, ſollicitat. 12 In tantum. 13 Animadvertens advenisse generum oraculo promiſſum. 14 Diu pro Deo habiti, & ita magis credendi. 15 Oraculum, reſponſum. 16 Volvito, hunc Æneam, &c. 17 Reſpicit ad verba illius paterni oraculi. *Externi venient generi*. 18 Significari. 19 Pari providentia & favore Deorum, 20 Et volvit, ex hoc viro, &c. 21 Poſt longam deliberationem. 22 Proſpera faciant. 23 Et quod ſuo augurio nobis ſignificaverunt. 24 Unde, aura, terra, pax, quæcumque optas. 25 Ex libenter accipio, amo, grata habeo, ut firmior ſit amicitia & hoſpitalitas. Sic Horat. Od. 1. l. 1. Nec *partem ſolido demere de die* Sperni: id eſt, amat, jucundum illi eſt, frangere diem. 26 Ubertas, fœcunditas. 27 Plenitudo opum. 28 Tantummodo facite ut, &c. 29 Amicitiæ & fœderis noſtri. 30 Jure hoſpitalitatis. 31 Fœderis. Conſequens pro antecedente. 32 Hæc enim amicitiæ atque pacis ſymbolum eſſe dicitur. 33 Regis veſtri. *Τύραννος* nomen initio honeſtum erat: poſtea principum improbitate odio eſſe cœpit. 34 Regi veſtro Æneæ. 35 Latinæ aut Italicæ. 36 Oraculo ex ſecreto loco patris mei Fauni: 37 Per cœlum ſignificata, ut de flamma & apibus.

Monſtra ſinunt, 1 generos externis adfore ab 2 oris,
Hoc Latio teſtare 3 canunt, qui 4 ſanguine 5 noſtrum
Nomen in aſtra 6 ferant. Hunc illum poſcere fata
Et reor, & (ſi quid veri mens 7 augurat) opto.
Hæc effatus, 8 equos numero 9 pater eligit omni.
Stabant 10 ter centum nitidi in præſepibus altis.
11 Omnibus extemplo Teucris 12 jubet 13 ordine duci
Inſtratos 14 oſtro 15 alipedes pictiſque 16 tapetis.
Aurea 17 pectoribus demiſſa 18 monilia pendent:
19 Tecti 20 auro, fulvum 21 mandunt ſub dentibus 22 aurum.
23 Abſenti Æneæ currum 24 geminoſque jugales
25 Semine ab æthereo, 26 ſpirantes 27 naribus ignem,
28 Illorum de 29 gente, 30 patri quos 31 Dædala Circe
32 Suppoſita de 33 matre 34 nothos 35 furata 36 creavit.
37 Talibus 38 Æneadæ donis dictiſque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem 39 Inachiis ſeſe referebat ab Argis
40 Sæva 41 Jovis conjux, 42 auraſque invecta tenebat.
Et 43 lætum Ænean, claſſemque ex æthere 44 longe
45 Dardaniam Siculo proſpexit ab uſque 46 Pachyno.
47 Moliri jam tecta videt, jam fidere terræ:
Deſeruiſſe rates. 48 Stetit acri fixa 49 dolore.
50 Tum quaſſans caput, hæc effudit pectore dicta:
Heu ſtirpem inviſam, & 51 fatis 52 contraria noſtris
Fata Phrygum! num 53 Sigæis 54 occumbere campis,



1 Generum. Synecdoche. Occurrit fatis ab Ilioneo memoratis oraculum Fauno redditum Latino de genero externo. 2 Regionibus. 3 Vates aut monſtra indicant. 4 Propagatione ſanguinis ſui. 5 Latinum. 6 Extollant. 7 Auguratur, præſagit. 8 Quos illi donaret. 9 Latinus. 10 Trecenti equi. 11 Ad omnes illico Trojanos. 12 Rex. 13 Per ordinem meritorum. 14 Purpuræ. 15 Volucres pedes habentes. 16 Dicitur *Tapes, tapetis*: & *Tapetum, tapeti*. 17 Per pectora. 18 Ornamenta collorum, phaleræ. 19 Equi. 20 Phaleris auratis. 21 Mordens. 22 Fræna aurea. 23 Et jubet dici ad Æneam abſentem. 24 Equos jugo aptos, & currui aſſuefactos duos. 25 Qui referant patres, Solis equos *animoſos ignibus illis, Quos in pectore habent quos ore & naribus efflant*. 26 Efflantes. 27 Per nares. 28 Equorum. 29 Genere. 30 Soli. 31 Ingenioſa artifex, ut Dædalus erat. Lucret. l. 1. de numine Veneris: *Tibi ſuavis* Dædala *tellus ſubmittit flores; tibi rident æquora ponti*. 32 Equis patris, id eſt, Solis. 33 Mortali matre, equa. 34 Ignobiles. 35 Subripiens eos. 36 Procreari fecit. 37 Cum talibus. 38 Socii, aut legati Æneæ. 39 Ab Inacho olim regnatis, ad differentiam. Nam & Argi erant in Italia, à Diomede conditi. 40 In Trojanos. 41 Juno. 42 Et dum invehebatur, tenebat, tamquam domina, aerem lenem. 41 De proſpera legatione. 44 Procul. 45 Trojanam, ad litus Italicum applicitam. 46 Promontorio Siciliæ. 47 Eos cum molimine extruere domos & oppida. 48 Impedita. 49 Invidia: qua *Siculi non invenere tyranni Majus tormentum*, teſte Horatio. 50 Deinde frequenter concutiens, in ſignum vehementis iræ. 51 Voluntatibus: quia voluit imperium ſummum traducere in Carthaginem. 52 Imo victrici. 53 Trojanis a *Sigeo* promontorio. 54 Mori.

Num capti 1 potuere 2 capi ? num incenſa cremavit
Troja viros ? 3 medias acies , medioſque per ignes
Invenere viam ? 4 At , 5 credo , 6 mea numina tandem
Feſſa jacent , odiis aut exſaturata quievi .
Quin etiam patria 7 excuſſos 8 infeſta per undas
9 Auſa ſequi & 10 profugis toto me opponere 11 ponto ,
Abſumtæ 12 in Teucros 13 vires cœlique mariſque .
Quid 14 Syrtes , aut Scylla mihi , quid 15 vaſta Charybdis
16 Profuit ? 16 optato conduntur Thybridis alveo ,
18 Securi pelagi atque mei . 19 Mars 20 perdere gentem
21 Immanem 22 Lapithum valuit : conceſſit 23 in iras
24 Ipſe Deum 25 antiquam genitor Calydona Dianæ :
26 Quod ſcelus aut 27 Lapithis tantum , aut Calydone merente ?
Aſt ego magna Jovis conjux , nil linquere 28 inauſum
Quæ potui infelix , quæ memet 29 in omnia verti ,
Vincor ab 30 Ænea . Quod ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis ; 31 dubitem haud equidem implorare quod uſquam eſt .
Flectere ſi nequeo Superos , 32 Acheronta movebo .
33 Non dabitur regnis , 34 eſto , 35 prohibere Latinis ,
36 Atque 37 immota 38 manet fatis Lavinia conjux :
39 At 40 trahere , atque moras 41 tantis licet addere rebus :
At licet 42 amborum populos 43 exſcindere regum .

Hac

1 Phryges . 2 Sic capi , ut nullus elaberetur ? 3 Quod propter Æneam dicit , qui de ſe dixit in 1. Æn. *Expedior , dant tela locum , flammæque recedunt* . 4 At me forte defeſſam aut odiis exſaturatam ceſſare putant ? Non ita . *Non ſic abibunt odia* apud Sen. Herc. F. 5 Q. d. ſcilicet . Ironice . 6 Poteſtates meæ divinæ . 7 Trojanos expulſos . 8 Irata . 9 Contra fata , atque extra meæ ditionis regna . Neptuni ſc. Queritur conatus ſuos irritos fuiſſe . 10 Illis . 11 Per totum æquor, ubicumque fuerint . 12 Contra Trojanos . 13 Imbres, tempeſtates, &c. aeris vires, quæ tamen omnia incaſſum ceſſerunt . 14 Brevia , ſcopuli , maris monſtra . 15 Valde ampla . 16 Mihi ſc. Q. d. Nihil . 17 Quem diu optaverunt . 18 Sine cura & metu de periculis , & malis , quæ ego inferre poſſem . 19 Iratus Pirithoo , quod in nuptiali ſolemnitate ab ipſo præteritus fuiſſet ; cæteris Diis adeoque Centauris invitatis , immiſit furorem ad diſturbandas nuptias , & excidium Lapitharum . 20 Interimere . 21 Ferociſſimam . 22 Populorum Theſſaliæ . 23 Suas iras in Calydona effundere , atque ita ulciſci , ut iræ ſuæ ſatisfaceret . 24 Jupiter permiſit Dianæ ulciſci Oenea , regem Calydonis , immiſſo apro , quod de primitiis ſacrificaſſet reliquis Diis , illa excepta . 25 Nobilem . 26 Quam ſceleris pœnam tantam ? 27 Merentibus : 28 Quod non auderem . 29 In omnes conatus , tam dignos , quam indignos . 30 Uno viro . 31 Certe non verear in auxilium meum ploratu illicere , quicquid numinis ſit ubicumque . 32 Excitabo inferos Acheronta colentes . 33 Et ſi quis dicat , ne inferos quidem poſſe , cum fata obſtent ; concedam ita eſſe , quod non concedetur a Fatis . 34 Conceſſio . 35 Trojanos . 36 Atque quod . 37 Immutabilis . 38 Æneæ . 39 Sed ſaltem . 40 Protrahere & differre . Fata enim differri tantum , non prorſus tolli poſſunt . 41 Tam lætis ac felicibus . 42 Latini & Æneæ . 43 Bello exterminare .

Hac 1 gener atque ſocer 2 coeant mercede 3 ſuorum :
4 Sanguine Trojano, & Rutulo dotabere, 5 virgo :
Et 6 Bellona 7 manet te pronuba. 8 Nec face 9 tantum
Ciſſeis 10 prægnans 11 ignes enixa 12 jugales :
13 Quin idem 14 Veneri partus ſuus, & 15 Paris alter,
16 Funeſtæque iterum recidiva in Pergama 17 tædæ.
17 Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit :
18 Luctificam 19 Alecto, 20 Dirarum ab ſede ſororum.
21 Infernisque 22 ciet tenebris : 23 cui triſtia bella,
Iræque, inſidiæque, & 24 crimina 25 noxia 26 cordi.
Odit & ipſe 27 pater Pluton, odere 28 ſorores
Tartareæ 29 monſtrum : tot ſeſe vertit 30 ora,
Tam ſævæ 31 facies, tot 32 pullulat atra colubris.
33 Quam Juno his 34 acuit verbis, ac talia fatur :
Hunc mihi da 35 proprium, virgo 36 ſata Nocte, laborem,
37 Hanc operam, 38 ne noſter honos, 39 Infractave 40 cedat
Fama loco : neu 41 connubiis ambire Latinum
Æneadæ poſſint, Italoſve obſidere fines.
Tu potes 42 unanimes armare in prælia 43 fratres,
Atque odiis 44 verſare domos ; 45 tu 46 verbera tectis,
Funereaſque inferre faces ; tibi nomina mille,



1 Æneas, & Latinus. 2 In amicitiam & fœdus. 3 Subditorum. 4 Quia utriuſque effuſionem quaſi loco dotis adferes. 5 Lavinia regis Latini filia. 8 Dea belli, haud ego. 7 Exſpectat te, ut ſit præfecta nuptiis tuis. 8 Neque enim Hecuba, Ciſſei filia, Priami uxor ſola experta eſt vere ſomniaſſe ſe parituram facem, quæ Trojam incenderet. 9 In tantum, quantum tu, aut ſolummodo, quia etiam tu. 10 Gravida. 11 Illicitis conjugis patriæ ſuæ incendium, & exitium illaturos. 12 Conjugales, id eſt, matrimonio conceptos. Facem enim parere ſe ſomniarat Hecuba, cum Paridem paritura eſſet, ut diximus. 13 Æneas erit alter Paris: Venus, Hecuba. Lavinia, Helena. 14 Quia per Venerem Paris Helenam rapuit. 15 Similis Paridi, quia erit raptor Laviniæ, Turno deſponſatæ, ut Paris Helenæ, quæ Menelao nupſerat. 16 Nuptiæ exitiales, & quæ ſint funeris cauſæ, non lætæ erunt in mœnia hæc Trojana, poſt ruinam reſtituta, vel iterum in interitum reciſura. *Recidivum* enim dicitur, quod poſt caſum reſtitutum denuo concidit. Inde *febres recidivæ* dicuntur, in quas ſecundo recidimus. 17 Poſtquam Juno locuta eſt hæc. 18 Luctus facientem. 19 Furiam infernalem. 20 Aliarum Furiarum, Megæræ, & Tiſiphones. 21 Infernalibus. 22 Excitat. 23 Furiæ Alecto. 24 Ob quæ fiunt bella. 25 Nociva. 26 Voluntati & curæ ſunt. 27 Infernorum. Venerationis autem hic nomen eſt, non naturæ. Nam *Furiæ* ſunt Acherontis, & Noctis filiæ: ſequitur enim. *Virgo ſata nocte*: 28 Reliquæ Furiæ, Tiſiphone, & Megæra. 29 Alecto. 30 Vultus horrendos. 31 Sunt illi. 32 Germinat. 33 Furiam Alecto. 34 Ad iram. 35 Qui tuæ naturæ conveniens eſt, *vel*, quem mihi peculiarem opto, ita ut nulli alteri eum impertias. 36 Noctis filia Alecto. 37 Sc. *impende mihi*. 38 Propoſitio Junonis. 39 Hucuſque infracta, vel jam valde fracta, & in nihilum redacta. 40 Cadat, vincatur. 41 Ad connubia ambiendo allicere. 42 Qui prius erant concordes. 43 Ut Eteoclem & Polynicem, Romulum, & Remum, Amulium, & Numitorem. 44 Evertere familias, ut parentes, & liberos, maritum, & uxorem. 45 Sc. *potes*. 46 Flagella in tecta, & domos.

Mille nocendi artes . 1 Fæcundum 2 concute pectus ,
3 Diſjice 4 compoſitam pacem , ſere 5 crimina belli :
Arma 6 velit , 7 poſcatque ſimul , 8 rapiatque 9 juventus
10 Exin 11 Gorgoneis Alecto infecta 11 venenis ,
Principio Latium , & 12 Laurentis tecta 13 tyranni
Celſa petit , 14 tacitumque obſedit limen 15 Amatæ :
16 Quam 17 ſuper adventu Teucrum Turnique 18 hymenæis
19 Fœmineæ 20 ardentem curæque iræque 21 coquebant .
22 Huic 23 Dea cæruleis unum de crinibus 24 anguem
Conjicit , inque ſinum 25 præcordia ad intima ſubdit .
26 Quo furibunda 27 domum monſtro permiſceat omnem.
28 Ille , inter veſtes & 29 levia pectora lapſus
30 Volvitur attactu nullo , 31 fallitque 32 furentem ,
Vipeream inſpirans 33 animam . Fit 34 tortile 35 collo
Aurum ingens coluber ; fit longæ 36 tænia vittæ ,
37 Innectitque 38 comas , 39 & membris lubricus errat.
Ac dum prima 40 lues 41 udo ſublapſa veneno
42 Pertentat 43 ſenſus , atque oſſibus implicat 44 ignem
Necdum animus toto 45 percepit pectore 46 flammam ;
47 Mollius , & ſolito matrum de more , locuta eſt ;
48 Multa 49 ſuper nata lacrymans Phrygiiſque hymenæis:
50 Exulibuſne 51 datur ducenda 52 Lavinia Teucris ,
O genitor ( nec te miſeret natæque tuique ?

Nec

1 Plenum artibus nocendi . 2 Comprime , ut excant artes tuæ in opus . 3 Diſperge . 4 De qua jam convenit inter Trojanos & Latinos . 5 Cauſas & ſemina . Ut, Crimen *amor veſtrum* . 6 Ut animo velit . 7 Voce . 8 Manibus , contra jus , omina , facta , regis imperium . 9 Itala , & Trojana . 10 Ex eo momento , id eſt , ſtatim . 11 Serpentibus quales Gorgones pro capillis habere dicuntur, præſertim Meduſa . 12 Latini . 13 Regis , ut ſupra : *Pars mihi pacis erit , dextram tetigiſſe* tyranni . 14 Tacite & ſine ſtrepitu . 15 Reginæ , uxoris Latini . 16 Amatam . 17 De. 18 Legitimis nuptiis. 19 Quæ plurimum fœminis dominari ſolent . 20 Inflammatam . 21 Vexabant , cruciabant . Cic. Coquit *me cura* . Appoſite ; nam & *cura* dicta eſt , quod *cor urat* . 22 In hanc reginam Amatam . 23 Alecto . 24 Veſanum mentis affectum , errorem , diſſidium. 25 Affectuum ſive paſſionum ſedes . 26 Cujus monſtri ſtimulo . 27 Totam perturbat familiam . 28 Anguis . 29 Plana & non aſpera . 30 Volubilitate ſua progreditur quaſi nihil attingens , *vel* , ut tactus ejus non ſentiretur . 31 Sine ſenſu accipientis furorem injicit . 32 Per ſe inſanientem mulierem . 33 Anhelitum . 34 Aurum tortum , ut torques . 35 Per collum : *vel* dependens de collo . 36 Extrema pars faſciæ , ambientis caput muliebre. 37 In morem vittæ . 38 Amatæ . 39 Et facile elabens diſcurrit libere per membra ejus . 40 Infectio . 41 De udo corpore manante. 42 Apprehendit , corripit . Supra , *tremor* pertentat *equorum Corpora.* *Pertentare* proprie eſt , ſententiam alicujus callide expiſcari Ter. *Sed ea gratia ſimulavi , vos ut* pertentarem . 43 Reginæ Amatæ . 44 Ardorem furoris . 45 Al. *concepit* . 46 Furorem . 47 Mitius . 48 Multum . Æn. 1. Multa *ſuper Priamo rogitans ſuper Hectore* multa . 49 Propter filiam ſuam , & nuptias cum Phrygio Ænea contrahendas . 50 Patria expulſis . Indignationis plenum exordium . 51 Viſne ut detur nuptum ? 52 Filia noſtra unica .

Nec 1 matris miſeret, 2 quam 3 primo Aquilone relinquet
Perfidus, 4 alta petens, abducta 5 virgine 6 prædo?
At non ſic 7 Phrygius penetrat 8 Lacedæmona 7 paſtor,
9 Ledæamque Helenam Trojanas vexit ad arces.
10 Quid tua 11 ſancta fides, quid cura antiqua 12 tuorum,
Et 13 conſanguineo toties data 14 dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente Latinis,
Idque 15 ſedet, Faunique 16 premunt te 17 juſſa parentis;
Omnem equidem ſceptris terram, 18 quæ libera noſtris
Diſſipet, externam reor, & ſic 19 dicere divos,
20 Et Turno, ſi prima 21 domus repetatur origo,
22 Inachus 23 Acriſiuſque patres, 24 mediæque Mycenæ.
His ubi nequicquam dictis 25 experta, Latinum
26 Contra ſtare videt, penitusque in 27 viſcera lapſum
Serpentis 28 furiale malum, 29 totamque pererrat;
Tum 30 vero infelix, ingentibus 31 excita monſtris,
Immenſam 32 ſine more furit 33 lymphata per urbem:
Ceu 34 quondam torto 35 volitans ſub verbere turbo,
36 Quem pueri magno in 37 gyro 38 vacua atria circum
Intenti ludo 39 exercent: 40 ille 41 actus habena
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet 42 inſcia turba
43 Impubeſque manus, mirata 44 volubile buxum:



1 Filiæ tuæ, id eſt, meæ Amatæ. 2 Matrem. 3 Cum primo vento proſpero, id eſt, prima oblata navigandi occaſione. 4 Maria. 5 Filia noſtra, quæ virgo eſt. 6 Prædatur, ſc. Æneas. 7 Paris, a cujus exemplo dehortatur nuptias. Horat. Od. 15. l. 2. Paſtor *cum traheret per freta navibus Idæis Helenam perfidus hoſpitam*. *Paſtorem* ergo vocat, quia fuerat in monte Ida expoſitus propter Hecubæ ſomnium, & a paſtore quodam educatus. 8 Spartani. 9 Ledæ ex Jove filiam. 10 Quid prodeſt, vel reputabitur poſthac? 11 Prius inviolata. 12 Quam habuiſti de tuis. 13 Filio Veniliæ, quæ ſoror Amatæ. 17 Promiſſio fida. 33 Placet, ea ſententia firma eſt. 16 Cogunt te ad hoc. 17 Monita. 18 Quæ diviſim ſita eſt, quæ non eſt ſub noſtra ditione. 19 Cenſere. 20 Inſuper. 21 Familiæ. 22 Inachus primus fuit rex Argivorum, Acriſius ultimus, ab eo translatum regnum Mycenas, Acriſius filiam Danem, arca incluſam, in mare projecit, quam littori Apulo appulſam Pilumnus duxit, ex iis natus Daunus, Pater Turni ex Venilia Nympha. 23 Sc. *Inveniatur*. 24 Quæ ſunt in penitiore parte regionis ſc. *ſint Turno patriæ*. 25 Amata ſc. quæ fecerat periculum an poſſit mutare animum Latini. 26 Obſtare. 27 Amata. 28 A furia immiſſi ſerpentis. 29 Sc. *mulierem*, id eſt, obſidet omnes vires rationis ejus. 30 Maxime. 31 Commota furiis. 32 Sine modo ac modeſtia. 33 Mente mota furibunda, *ὑδροφοβικῶ πάθει* agitata. 34 Aliquando. 35 Lignum in formam pilæ (quod & *Throcus* dicitur) velociter a pueris actum ſub ſcutica. Tibul El. 5. l. 1. *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo. Quem celer aſſueta verſat ab arte puer.* *Turbo* eſt etiam ventus validiſſimus & vorticoſus, obvia quæque proſternens. 36 Turbinem 37 Circuitu: 38 Spatioſa, ampla. Sic l. 2. Æn. *Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat Saucius*. 39 Agitant. 40 Turbo. 41 Impulſus ſcutica per circuitum procurrit. Al. *habenis*. 42 Ignara cauſæ, quomodo in gyrum agatur. 43 Multitudo impuberum. 44 Turbinem, ex buxo factum, volubilem.

1 Dant animos plagæ. Non curſu 2 ſegnoir 3 ille
Per medias urbes 4 agitur populoſque feroces.
Quin etiam in ſylvas, ſimulato numine Bacchi,
Majus 6 adorta nefas, majoremque orſa furorem,
7 Evolat, & natam frondoſis montibus 8 abdit;
Quo 9 thalamum eripiat 10 Teucris, 11 tædaſque moretur:
12 Evoe, 13 Bacche, 14 fremens, ſolum te 15 virgine dignum,
Vociferans. Etenim 16 molles 17 tibi 18 ſumere thyrſos.
19 Te luſtrare choro, ſacrum tibi 20 paſcere crinem.
Fama volat: Furiiſque accenſas 21 pectore matres,
22 Idem omnes ſimul 22 ardor agit, nova 23 quærere tecta.
Deſeruere 24 domos: ventis dant colla comaſque.
Aſt aliæ 25 tremulis ululatibus æthera complent.
26 Pampineaſque gerunt incinctæ 27 pellibus haſtas.
28 Ipſa inter 29 medias 30 flagrantem 31 fervida 32 pinum
33 Suſtinet, ac natæ Turnique canit 34 hymenæos,
35 Sanguineam 36 torquens aciem; 27 torvumque repente
Clamat: Io matres, audite 28 ubi quæque, Latinæ;
Si qua piis 39 animis manet infelicis 40 Amatæ
Gratia, ſi juris 41 materni cura 42 remordet;
43 Solvite 44 crinales vittas, capite orgia mecum

1 Pe-

1 Percuſſiones dant turbini talem velocitatem, ac ſi animos haberent: vel, pueri accomodant totam intentionem flagellationi. 2 Tardior. 3 Qui in turbine dictus eſt. 4 Amata regina. 5 Ita furens, ut Bacchi ſacra celebrare videretur: non ergo quod ipſa ſimularet: id enim eſt ſanorum. 6 Inſidioſe aggrediens. Al. *adorſa*. 7 Velociter currit. 8 Abdit. 9 Nuptias, vel jus connubii. Metaphora. *Thalamus* proprie eſt commune utriusque conjugis cubiculum. 10 Præcipue Æneæ. 11 Faces nuptiales differat. 12 Acclamatio Bacchica εὖ οἷ. 13 Apoſtrophe, ſive adverſio ad Bacchum. 14 Cum fremitu clamans. 15 Sc. *tali*. 16 Haſtas pampineas. (ut mox) pampinis, & hedera veſtitas. 5. Ecl. 17 In tuam gratiam, tibi devotam, tuis nuptiis dignam, atque e voto tibi nutrire comam, 18 Amata fimebat. 19 Et circumſpiciebat per te; & furore tuo percita, vel propter te, & tui honoris cauſa, chorus bacchantium. 20 Nutriebat. Poſt pueritiam, ſive pueri, ſive puellæ, crinem dedicabant aris. 21 Sc. *in*. 22 Eadem vehemens cupido. 23 Illa quærebant. 24 Proprias. 25 Quia a trementibus facta. 26 Pampinis, quæ ſunt frondes vitium, involutas, id eſt, thyrſos, quos in Bacchi ſacris geſtabant. 27 Cervinis: quibus indutus rediit Bacchus ab expeditione Indica. 28 Regina Amata. 29 Latinas matronas. 30 Ardentem. 31 Vehemens concitata. 32 Pineam facem, ut pronuba, quæ nuptias filiæ ſuæ cum Turno caneret. 33 Geſtat, ſeorſum tenet. 34 Carmen nuptiale filiæ, & Turni. 35 Oculos, ira & furore inflammatos. I 4. *Sanguineam volvens aciem*. Dementiam reginæ exponit. Nam modo filiam deſtinaverat Baccho: modo Turnum canit. 36 Revolvens. 37 Torve. 38 Ubicumque, aut quæcumque eſtis. 39 Veſtris. 40 Mei, quæ Amata dicor. 41 Quod matres habent in liberos. 42 Cruciat conſcientias veſtras. Sic. 1. Æn. *quanto hæc te cura* remordet. 43 Solutis crinibus celebrare mecum Bacchanalia ab ὀργῶ: arcentur enim a ſacris profani, & non initiati. 44 Faſciolas, quibus crines implicantur.

1 Talem inter ſylvas, inter 2 deſerta ferarum,
3 Reginam 4 Alecto ſtimulis 5 agit undique o Bacchi.
Poſtquam 7 viſa ſatis primos acuiſſe furores,
Conſiliumque omnemque domum vertiſſe Latini:
Protinus 8 hinc 9 fuſcis triſtis 10 Dea tollitur alis
11 Audacis Rutuli ad muros; quam dicitur 12 urbem
13 Acriſioneis Danae fundaſſe colonis,
14 Præcipiti delata noto. Locus Ardea quondam
Dictus 15 avis: & nunc magnum 16 manet Ardea 17 nomen.
18 Sed fortuna fuit. Tectis hic Turnus in altis
Jam 19 mediam 20 nigra carpebat nocte quietem.
Alecto 21 torvam faciem & 22 furialia membra
Exuit: in vultus ſeſe transformat 23 aniles,
Et frontem 24 obſcænam 25 rugis arat. Induit 26 albos
Cum 27 vitta crines: 28 tum ramum innectit olivæ.
29 Fit Calybe, Junonis 30 anus 31 templique ſacerdos;
Et 32 juveni ante oculos his ſe cum 33 vocibus 34 offert:
35 Turne, tot 36 incaſſum 37 fuſos patiere labores,
38 Et tua Dardaniis tranſcribi ſceptra colonis?
39 Rex tibi 40 conjugium, & 41 quæſitas 42 ſanguine dotes
Abnegat; 43 externuſque in regnum quæritur hæres.

 I nunc,

1 Tali modo, tali furore percitam. 2 Loca deſerta ab hominibus, ſed habitata a feris. 3 Amatam. 4 Furia illa infernalis. 5 Verſat & exagitat. 6 Qualibus Bacchantes in furorem inſtigari ſolent. 7 Alecto viſa eſt ſibi. 8 Ab hac domo. 9 Subnigris, & obſcuris. 10 Furia: *Dea diræ*: 11 Æn. *inviſum numen* infra: Pœnarum Dea, 11 Animoſi Turni urbem. 12 Ardeam. 13 A patris *Acriſii* nomine dictis colonis: *Vel* qui e Græcia ad urbem, a Danae conditam, adventarint. Servius vult eſſe Nominativum Patronymicum fœm, refertque ad *Danae*, id eſt, Acriſii filia. 14 Vento præcipitanter impellente e Græcia in Italiam devecta. 15 Ab ave. Ovid. 14. Met. 16 Al. *tenet*. 17 Urbis Ardeæ. 18 Quod nomen Ardeæ civitati imponeretur ab Ardea: *vel*, fortuna ſic tulit, ut Turnus carperet quietem: ita ut ad ad ſequentia referatur. 19 Quæ ad mediam fere noctis ſolet eſſe media. 20 Obſcura: quia *tum tenebris nigreſcunt omnia circum*. 21 Torvam, & ſævam. 22 Furiæ apta. 23 Anni convenientes. 24 Fœdam. 25 Laxit pellibus exſtantibus corrugat. Ovid. 1. de Arte: *Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent*. Et alibi: *Jamque meos vultus ruga ſenilis arat*. 26 Canos. 25 Cum redimiculo ſacerdotali; ut quæ ſumeret ſibi formam ſacerdotis. 28 Inſuper. 29 Transformatur in Chalybis ſpeciem. Sic. l. 5. *Fia Beroe*, 30 Vetula ſacerdos. 31 Junonis. 32 Turno. 33 Vernis. 34 Exhibet. Ter. *Opportune mihi te effers*. 35 Exordium a caſtigatione tolerantiæ, quam exaſperat ab indigno, exhortans eum ad ſuſcipienda arma contra Latinum. 36 Fruſtra. Tractum a *caſſum*, id eſt, vanum, inane. 37 Sc. *eſſe*, id eſt, ut fundantur. 38 Et patieris regna tua tradi, ac transferri ad colonos Dardanios, *Tranſcribere* enim ſæpius, eſt rem noſtram in alterius dominium transferre, & propsie de colonis dicitur: illi enim *tranſcribi* dicebantur. 39 Latinus. Narratio rei geſtæ. 40 Laviniæ. 41 Partas. 42 Tuo tuorumque, fuſo in præliis, dum Latino auxilium fers contra Thuſcos. l. 8. Amplificatio ignominiæ. 43 Latinus enim, cum ſine prole virili eſſet, quærebat filiæ maritum, & ſucceſſorem regni.

I nunc, 1 ingratis 2 offer te, irriſe periclis;
3 Tyrrhenas, i, ſterne acies: tege 4 pace Latinos.
Hæc adeo tibi me, 5 placida cum nocte jaceres,
Ipſa palam fari 6 omnipotens 7 Saturnia juſſit.
Quare age, & armari pubem portiſque moveri
Lætus 8 in arma para, & Phrygios, qui 9 flumine pulchro
Conſedere 10 duces, 11 pictaſque exure carinas.
12 Cœleſtum 13 vis magna 14 jubet. 15 Rex ipſe Latinus,
Ni 16 dare conjugium, & 17 dicto parere fatetur,
Sentiat, & tandem 18 Turnum experiatur in armis.
19 Hic 20 juvenis, 21 vatem irridens, ſic 22 orſa viciſſim
Ore refert: 23 Claſſes invectas Tybridis alveo
Non, (ut 24 rere) 25 meas effugit 25 nuntius 26 aures,
27 Ne tantos mihi finge metus: nec regia Juno
Immemor eſt noſtri.
28 Sed te 29 victa 30 ſitu 31 verique effœta ſenectus,
O 32 mater, curis, nequicquam 33 exercet, & arma
34 Regum inter falſa 35 vatem formidine ludit.
36 Cura tibi, divum effigies, & templa 37 tueri;
Bella viri pacemque gerant, queis bella gerenda.
Talibus Alecto dictis 38 exarſit in iras.
39 At juveni oranti ſubitus tremor 40 occupat artus:
Diriguere 41 oculi: tot 42 Erinnys ſibilat 43 hydris,
44 Tantaque ſe facies 45 aperit: tum 46 flammea torquens
Lumina 47 cunctantem & 48 quærentem dicere plura.

1 Rep-

1 Pro quibus nulla tibi gratia reddetur, quæque rem ingratam adferant, niſi obſtiteris. 2 Objice. 3 Hetruſcas apud Tyrrhenum mare. 4 Quam eis cum Hetruſcis peperiſti. 5 Cum requieſces. 6 Omnipotentis conjux. 7 Saturni filia Juno. 8 In exercitium armorum. 9 Ad flumen pulchrum Tyberim. Supra: *fluvius Tyberinus amœno*. 10 Aggredere. 11 Ad pompam potius, quam ad pugnam, adornatas: *vel potius*, ob Deos tutelares & inſigne navis in puppi pictos. 12 Cœleſtium. 13 Juno. 14 Ut id facias. 15 Et ut ipſe rex, &c. 16 Quod concedit. 17 Deorum: *aut*, pacto inter vos. Te Turnum. 19 Ad hæc ejus dicta. 20 Turnus. 21 Alecto, quam credidit eſſe Chalybem, Junonis ſacerdotem. 22 Sermones orſos. 23 Externas. 24 Opinaris ipſum effugiſſe, id eſt, bene audivi, licet aliter putes. 25 Nuntius, nuntians. 26 Quia nuntiatum eſt mihi, veniſſe Phrygas. 27 Ne putes me propterea uſque adeo formidare, ut cœpto deſiſtam. 28 Sed te ſenectus gravis & delira a veris ad vana & curas, nihil ad te pertinentes, abducit. 29 Squalore conſumpta, id eſt, quæ ſe a ſordibus vindicare neſcit. 30 Qui ex vetuſtate naſcitur. 31 Nec quidquam veri amplius in ſe habet. 32 Quod grandæva ſit & anus. 33 Vexat. 34 Quæ reges tractare decet. 35 Tecum ſis vates. 36 Sc. *ſit*. 37 Contemplari. 38 Accenſa eſt ira. 39 At Turno etiamnum loquenti. 40 Invadit. 41 Ejus, a ſignis iræ. 42 Furia. 43 Serpentibus. 44 Tam immanis, ut ille trepidaret. 43 Oſtentat, 46 Illa revolvens oculos ignitos. 47 Hæſitantem Turnum præ timore. 48 Molientem.

1 Reppulit, & 2 geminos erexit crinibus angues,
3 Verberaque inſonuit, 4 rabidoque hæc addidit ore:
5 En, 6 ego victa ſitu, quam 7 veri effœta ſenectus
Arma inter regum falſa formidine ludit:
Reſpice ad 8 hæc: adſum 9 dirarum ab ſede ſororum:
Bella 10 manu lethumque 11 gero.
Sic 12 effata 13 facem 14 juveni conjecit, & 15 atro
Lumine fumantes fixit 16 ſub pectore tædas.
17 Olli ſomnum ingens 18 rupit pavor: oſſaque & 19 artus
Perfudit 20 toto proruptus corpore ſudor.
Arma 21 amens 22 fremit; arma toro 23 tectiſque requirit.
24 Sævit amor 25 ferri, & 26 ſcelerata inſania belli
27 Ira ſuper, 28 magno veluti cum flamma 29 ſonore
30 Virgea 31 ſuggeritur coſtis undantis aheni,
32 Exſultantque æſtu latices; furit intus 33 aquæ vis
Fumidus atque 34 alte ſpumis 35 exuberat amnis:
Nec jam ſe 36 capit unda; volat 37 vapor ater ad auras.
38 Ergo iter ad regem 39 polluta pace, Latinum
Incidit primis juvenum, & jubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere 40 finibus hoſtem:
41 Se 42 ſatis ambobus Teucriſque 43 venire Latiniſque:
Hæc ubi dicta 44 dedit, divoſque 45 in vota vocavit;
46 Certatim ſeſe Rutuli exhortantur in arma.
47 Hunc decus egregium formæ 48 movet atque 49 juventæ,



1 Rejecit a ſe. 2 Inſtar cornuum erexit. *Alii*, pares crinibus. *Alii*, exſpuit in Turnum duos angues. 3 Et inſonare fecit flagella. 4 Furioſo. 5 Verba Turni inſultans Furia in ipſum retorquet. Sarcaſtice. 6 Vide, an ego, ut dicis, ſim illa, quam, &c. 7 Quæ omne verum enixa eſt. 8 Angues, facem, flagellum, inſignia belli ac lethi: & agnoſce Furiam, & an ad me bella regum nihil pertineant. 9 Reliquarum Furiarum, id eſt, ab inferis adveni. 10 In poteſtate 11 Habeo. 12 Alecto elocuta. 13 Incendentem deſiderium belli ferro ac face furentis. 14 In juvenem Turnum. 15 Furiali, nocivo 16 In præcordiis ejus. 17 Turno. 18 Interrumpit. 19 Turni. 20 Porro erumpens ſeſe per totum corpus. 21 Captus mente. 22 Cum fremitu & cum clamore poſcit. 23 Per tecta. 24 Crudeſcit. 25 Habendi. 26 Quæ cum ſcelere ſæpe fit. 27 Et ita ſævit inſuper. 28 Lege Macrob. l. 5. c. 11. Sat. exponentem hanc comparationem, & Hunc cum Homeri loco Il. 21. conferentem. 29 Sono, ſtrepitu. 30 De Virgis facta. 31 Supponitur lateribus lebetis ebullientis. 32 Et aquæ extra frequenter ſaliunt propter fervorem. 33 Ebullientis. 34 In altum. 35 Superabundat curſus aut gurges aquæ. 36 Contineri poteſt intra ahenum. 37 Exhalatio famoſa. 38 Mittit Turnus principes juvenum ad Latinum, qui moneant, bellum indicant, &c. 39 A Turno, qui violavit pacem initam inter Latinum & Æneam vel a Latino, qui violavit pacem cum Turno. 40 Limitibus Italiæ. 41 Et dicit, *ſe*, &c. 42 Sufficientem 43 Venturum eſſe, id eſt, ſe ſuffecturum utrique in bello. 44 Turnus. 45 Quia vocis nuncupatis, bella ſuſcipiebantur. 46 Cum certamine. 47 Quamvis ex Rutulis. Reddit autem tres cauſas impulſivas ad bellum formam Turni, nobilitatem antiquam & res geſtas ſumma cum laude. 48 Ad bellum inſtigat. 49 Turni.

1 Hunc atavi reges, hunc 2 clari 3 dextera factis:
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto 4 in Teucros 5 Stygiis ſe concitat alis;
6 Arte nova ſpeculata locum, 7 quo litore pulcher
8 Inſidiis curſuque feras agitabat Iulus.
Hic 9 ſubitam canibus rabiem 10 Cocytia virgo
Objicit, & 11 noto 12 nares contingit odore,
Ut cervum 13 ardentes 14 agerent: 15 quæ prima 16 malorum
Cauſa fuit, 17 belloque animos accendit 18 agreſtes.
Cervus erat forma præſtanti, & cornibus ingens,
19 Tyrrhida pueri quem 20 matris ab ubere raptum
21 Nutribant, Tyrrhuſque 22 pater cui 23 regia 24 parent
Armenta, & late cuſtodia credita campi:
Adſuetum imperiis ſoror omni 25 Sylvia cura
26 Mollibus 27 intexens ornabat 28 cornua ſertis,
Pectebatque 29 ferum, puroque in fonte lavabat.
Ille, 30 manum patiens, menſæque adſuetus 31 herili,
32 Errabat ſylvis; rurſuſque ad limina nota
Ipſe domum ſera 33 quamvis ſe nocte ferebat.
34 Hunc 35 procul 36 errantem 37 rabidæ venantis Iuli
38 Commovere canes, fluvio cum forte 39 ſecundo
40 Deflueret, ripaque æſtus 41 viridante levaret.
Ipſe etiam 42 eximiæ laudis ſuccenſus amore,
Aſcanius curvo direxit ſpicula 43 cornu:
Nec 44 dextræ 45 erranti 46 Deus 47 abfuit, 48 actaque multo
Per-

1 Quemvis alium majores ejus inſtigant. 2 Qua clara facinora edidit. 3 Turni. 4 Volat in Teucros animo nocendi. 5 Infernalibus. 6 Inventione. 7 Ad quem. 8 Subſeſſoribus, & alatis venatoribus. 9 Subito provenientem. 10 Infernalis, id eſt, Furia Alecto, a *Cocyto*, fluvio infernali, ſic dicta. 11 Cervino qualem ſectari ſolent. 12 Canum. 13 Ferventes, rabie concitati. 14 Inſequerentur. Horat. Epod. Od. 6. Agam *per altas aure ſublata nives, Quæcumque præcedet fera.* 15 Scilicet res, id eſt, interfectus cervus principium fuit belli in Rutulos & Trojanos. 16 Subſecutorum. 17 Ad bellum. 18 Agreſtium virorum. 19 Filii Tyrrhi, qui regii pecoris magiſter, & cuſtos erat. 20 Cum adhuc lactaret. 21 Nutriebant. 22 Eorum. 23 Ad regem pertinentia. 24 Cuſtodiæ, & gubernationi deputata ſunt. 25 Soror Tyrrhidarum puerorum, Tirrhi filia. 26 Ex herbis, & floribus. 27 Ea. 28 Cujus cervi. 29 Cervum, qui natura ferus erat ut 2. Æn. *In latus, inque feri*, &c. de equo ligneo. Al. *feram*. 30 Manuum. 31 Heri, aut domini ſui Tyrrhi. 32 Libere vagabatur, & paſcebatur. Sic Ecl. 2. *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.* 33 Quantumvis. 34 Cervum. 35 A domo Tyrrhi. 36 Paſcentem. 37 In animalibus obſervatum, ubi de feritate ſermo, nominari fœminas, ubi de generoſitate, mares. 38 Ad curſum excitaverunt. 39 Defluente. 40 Cervus deorſum flueret ad delectationem. 41 Virente, & virides herbas habente. 42 Qualem putavit tam præſtantem cervum figere. 43 Arcu, habente in extremis cornu incurvatum. 44 Aſcanii. 45 Neſcientis qualem cervum feriret. 46 Alecto Dea, ſupra: Deos autem volunt eſſe *ἀμφοτεροδεξίους*: ut 2. Æn. *Deſcendo, ac ducente* Dea, id eſt, Venere. 47 Imo auxilio fuit. 48 Directa.

Perque uterum ſonitu, perque ilia venit 1 arundo.
2 Saucius at 3 quadrupes nota intra tecta refugit,
Succeſſitque 4 gemens ſtabulis, 5 queſtuque 6 cruentus
Atque 7 imploranti ſimilis 8 tectum omne replevit.
9 Sylvia prima 10 ſoror, palmis 11 percuſſa lacertos,
Auxilium vocat, & 12 duros 13 conclamat agreſtes.
Olli (14 peſtis enim 15 tacitis latet 16 aſpera ſylvis)
17 Improviſi adſunt: 18 hic torre armatus 19 obuſto,
Stipitis 20 hic 21 gravidi nodis. 22 Quod cuique repertum
23 Rimanti, telum ita facit. 24 Vocat agmina Thyrrhus,
25 Quadrifidam quercum 26 cuneis ut forte 27 coactis
Scindebat, 28 rapta 29 ſpirans immane ſecuri.
At ſæva e 30 ſpeculis tempus 31 Dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit, ſtabuli & 32 de culmine ſummo
33 Paſtorale canit 33 ſignum, cornuque recurvo
34 Tartaream 35 intendit vocem: qua protinus omne
Contremuit 36 nemus, & ſylvæ 37 intonuere 38 profundæ,
39 Audiit & 40 Triviæ 41 longe 42 lacus, audiit amnis
43 Sulfurea 44 Nar albus aqua, fonteſque 45 Velini:
Et trepidæ matres 46 preſſere ad pectora natos.
Tum vero ad 47 vocem celeres, qua buccina ſignum
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
48 Indomiti agricolæ: nec non & Troja 49 pubes
Aſcanio auxilium caſtris effundit 50 apertis.
Direxere acies. Non 51 jam 52 certamine agreſti,
Stipitibus duris agitur, 53 ſudibuſve præuſtis;
Sed ferro 54 ancipiti 55 decernunt, atraque late



1 Sagitta arundinea. 2 Vulneratus. 3 Cervus. 4 Pathos. 5 Querela. 6 Cruore perfuſus. 7 Auxilium. 8 Totam domum Tyrrhi. 9 Filia Tyrrhi, quæ cervum illum comere, & ornare ſolebat. 10 Tyrridarum. 11 Percutiens. 12 Ex laborum conſuetudine. 13 Clamore convocat, Alias (verbum caſtrenſe) ad Bellum, convaſare ſignificans 14 Furia peſtifera Alecto. 15 Secretis, *vel* ipſa latens. 16 Perniciosa. 17 Subiti. 18 Adeſt. 19 Circumuſto. 20 Arius armatus adeſt. 21 Nodoſi. 22 Quod quærens quiſque reperit, ita jubet illi eſſe pro telo ut 1. Æn. *furor arma miniſtrat*. 23 Diſquirenti. 24 In agmen convocat diſperſos. 25 In quatuor partes fiſſilem, *vel*, magnam, & horribilem. 26 Inſtrumentis findendi. 27 Simul impreſſis. 28 Vi recepta. 29 Anhelans immaniter, & ſupra modum. 30 Locis altioribus, unde illud ſpeculabatur. 31 Alecto. 32 E ſummo tecto ſtabuli, quod ipſis ſpeculæ vice erat. 33 Paſtoribus notum claſſicum, quo audito, ad arma concurrere ſolebant. 34 Infernalem. 35 Auget. Al. *incendit*. 36 Aricinum. 37 Al. *inſonuere*. 38 Denſæ arboribus. 39 Vocem Alectus. 40 Dianæ. 41 Sc. *poſitas*. 42 Aricinus ſc. qui & *Dianæ ſpeculum* dicitur 43 Sulphuris odorem habente. 44 Fluvius, Sabinos ab Umbris diſterminans: hodie *la Solphotara*, a ſulphureis aquis. 45 Qui poſtea Velini dicti ſunt. Velinus n. per lacum Velinum defluit in Narem. 46 Arctius, ut in timore, complexæ ſunt liberos ſuos. 47 Buccinæ. 48 Effræni. 49 Juventus. 50 Patentibus ad exitum. 51 Poſtquam collecti erant hinc ruſtici, illinc Trojani. 52 Ut in certamine agreſtium ſolet fieri, ſc. ſtipitibus, &c. 53 Perticis anteuſtis loco ferri: 54 Utrinque incidenti. 55 Pugnant, dimicant, contendunt.

1 Horreſcit 2 ſtrictis 3 ſeges enſibus, 4 æraque fulgent
5 Sole laceſſita, & lucem ſub nubila jactant:
6 Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere vento;
Paullatim ſeſe 7 tollit mare, & altius undas
Erigit, inde imo conſurgit ad æthera fundo.
8 Hic juvenis primam ante aciem ſtridente 9 ſagitta,
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almon
10 Sternitur. Hæſit enim ſub gutture 11 vulnus, & 12 udæ
Vocis 13 iter, 14 tenuemque 15 incluſit ſanguine 14 vitam.
16 Corpora multa virum circa, ſeniorque 17 Galæſus,
18 Dum 19 paci medium ſe offert, juſtiſſimus unus
Qui fuit, Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis:
Quinque greges 20 illi 21 balantum, quina 22 redibant
23 Armenta, & terram centum 24 vertebat aratris.
25 Atque 26 ea per campos 27 æquo dum Marte geruntur
28 Promiſſi 29 Dea facta potens, ubi 30 ſanguine bellum
31 Imbuit, & primæ commiſit funera pugnæ,
Deſerit 32 Heſperiam, & cœli 33 convexa per auras,
34 Junonem 35 victrix adfatur voce ſuperba:
En, perfecta tibi bello 36 diſcordia 37 triſti:
38 Dic, in amicitiam coeant, & fœdera jungant:
Quandoquidem 39 Auſonio 40 reſperſi ſanguine Teucros,
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi 41 certa voluntas,
42 Finitimas in bella 43 feram 44 rumoribus 42 urbes,
Accendamque 45 animos 46 inſani Martis amore:

Undi-

1 Fit aſpera. 2 Denudatis: unde vaginas in terram dejiciebant. 3 Terra. Metaphora a denſitate culmorum in agris, id eſt, horreſcunt votati enſes inſtar ſegetis fluctuantis. Sic 2. Georg. *denſiſque virum ſeges horruit haſtis*. 4 Ærea arma Trojanorum. 5 Ex repercuſſu Solis, *vel*, radiis ſolaribus percuſſa: 6 Sc. *lucem jactant*. Comparationem hanc cum Homerica vide apud Macrob. l. 5. Sat c. 11 7 Erigit. 8 In hoc congreſſu. 9 Qua vulneratus erat. 10 Proſternitur, humi dejicitur, occiditur. 11 Sagitta vulnerans, *vel*, vulnus infixum a ſagitta. 12 Quæ aerem, qui udus eſt, deſiderat. 13 Meatum, 14 Fragilem ſpiritum vitalem, 15 Intercluſit, ſuffocavit. 16 Sc. *ſternuntur*. 17 Sc *ſternitur*. 18 Pathos a cauſa & fortuna: de quo vide Macrob. Sat. 4. c. 3. & 4. 19 Concordiæ faciendæ. 20 Ad illius commodum. 21 Ovium. 22 Ex paſculis domum. 23 Greges magnorum animalium. 24 Arabat, id eſt, bene pavit, & bene aravit. 25 A pugnæ narratione tranſit ad Furiam Alecto, ejuſdemque exultationem, quod bellum concitarit. 26 Ejuſmodi certamina. 27 Dubio prælio & jam diſſidio palam facto: neque enim æquo Marte pugnatum, cum Itali ſoli fuerint interempti. 28 Promiſſæ diſcordiæ. 29 Alecto. 30 Fuſo. 31 De novo tinxit. 32 Italiam. 33 Convecta & delata per cœli auras, ut in 4. Georg. *amnis devexus ab Indis*: non ut l. 6. Æn. *Cœli convexa tueri*. 34 Dominam ſuam. 35 Voti compos. 36 Sc. *eſt*. 37 Quia Almon & Galeſus interfecti erant. 38 Ironica inſultatio. Significat enim tantum inter eos odii ſe ſeviſſe, ut facile in gratiam redire non poſſint. 39 Italico. 40 Contaminavi. 41 Exploratа ſit. 42 Urbes in confinio ſitas, id eſt, cives urbium finitimarum. 43 Inducam. 44 Inimicitiæ plenis. 45 Finitimorum. 46 Deteſtandi belli.

Undique ut auxilio veniant, 1 ſpargam arma per agros.
Tum cum contra Juno, 2 Terrorum & 3 fraudis abunde eſt.
4 Stant belli cauſæ: pugnatur 5 cominus armis.
Quæ 6 fors prima dedit, ſanguis novus 7 imbuit arma.
Talia 8 connubia, & tales celebrent 9 hymenæos
10 Egregium Veneris genus, & rex ipſe Latinus:
Te ſuper ætherias 11 errare licentius auras,
Haud 12 pater ille venit ſummi regnator Olympi.
Cede 13 locis: ego, 14 ſi qua 15 ſuper fortuna laborum eſt,
Ipſa regam. Tales dederat 16 Saturnia voces;
17 Illa autem 18 attollit ſtridentes anguibus alas,
19 Cocytique petit ſedem, 20 ſuper 21 ardua linquens.
Eſt locus Italiæ medio ſub montibus altis
22 Nobilis, & fama multis memoratus in 23 oris,
24 Amſancti valles: Denſis 25 hunc frondibus 26 atrum
Urget utrinque latus nemoris; 27 medioque 28 fragoſus
Dat ſonitum 29 ſaxis, & 30 torto vertice 31 torrens.
Hic ſpecus horrendum, & ſævi 32 ſpiracula Ditis,
Monſtrantur, 33 ruptoque ingens 34 Acheronte vorago
35 Peſtiferas 36 aperit fauces: 37 queis condita Erinnys,
Inviſum numen, terras, cœlumque 38 levabat.
39 Nec minus 40 interea 41 extremam Saturnia bello
Imponit Regina manum. Ruit omnis in 42 urbem
Paſtorum ex 43 acie numerus, cœloſque reportant,

Almo-

1 Omnes undique agreſtes concitabo ad arma. 2 Populorum ſc. concitatorum. 3 Per te factæ, ex cervo ſc. vulnerato. 4 Iactæ ſunt belli fundamenta, ſparſa ſemina idonea. 5 De prope, quaſi conferta & commiſſa manu. 6 Alea & fortuna. 7 Humeſcit. 8 Conjugia. 9 Nuptias. 10 Æneas. Ironice. 11 Vagari cum ampliori licentia. 12 Jupiter. 13 Tibi negaris. 14 Si in aliqua te laborandum erit, ut perficiatur inceptum bellum. 15 Supereſt fortuna laborum. Tmeſis. 16 Saturni filia, Juno. 17 Furia Alecto. 18 Erigit. 19 Fluvii infernalis, id eſt, inferos & Ditis profunda, unde fuerat a Junone evocata, repetit. 20 Quæ ſunt in regione ſuperna, reſpectu inferni. 21 Sc. loca. 22 Famoſus, & multum notus. *Nobilis* dicitur quaſi *noſcibilis*, id eſt, dignus, cujus nomen omnibus cognitum ſit. Unde fit, ut ſæpius pro digno, atque excellenti in quacunque re ponatur. Liv. Nobilis *ille clade Romana locus*. Aliquando idem eſt quod notus, Ter. *Moa eſt potens, procax, magnifica, ſumptuoſa*, nobilis 23 Regionibus. 24 Quaſi ἀμ. id eſt, *circum*, id eſt, undique ſacri. 25 Locum. 26 Umbroſam. 27 Exiſtens in medio vallis. 28 Cum fragore decurrens. 29 Inter ſaxa. 30 Confracto. 31 Amnis rapidus. 32 Hiatus unde ſpirare poſſint. 33 Viſu erumpente. 34 Fluvio illo infernali. 35 Gravi odore peſtem adferentes. 36 Refert. 37 Quibus faucibus abſcondita Furia infernalis Alecto. Per ſpecum hunc, fauces peſtiferas & ſpiracula Ditis ad inferos remeaſſe Furiam, dicit Poeta. 38 Recreabat, & a triſtitia relevabat: quippe quod cœlo ac terræ ſua præſentia fuiſſet onerosum & grave. 39 Nihilominus, quanquam furia jam diſceſſerat, 40 Dum Alecto abiret. 41 Saturni filia Juno finivit ac perfecit bellum. Metaphora ab ædificatoribus petita, qui abſoluto ædificio, faſtigium aliquod ſolent imponere. 42 Latini ſc. id eſt, Laurentum. 43 Conflictu, prælio.

Almonem 1 puerum, 2 fœdatique ora 3 Galæſi:
Implorantque 4 Deos, 5 obteſtanturque 6 Latinum.
Turnus adeſt, medioque in crimine 6 cædis & 7 ignis
Terrorem 8 ingeminat: 9 Teucroſque 10 in regna vocari,
Stirpem 11 admiſceri Phrygiam; ſe 12 limine pelli.
13 Tum quorum 14 attonitæ Baccho 15 nemora avia matres
Inſultant 16 thyaſis (17 neque enim leve nomen Amatæ)
Undique collecti 18 coeunt, 19 Martemque fatigant.
20 Ilicet 21 infandum cuncti contra 22 omina bellum,
Contra 23 fata Deum 24 perverſo 25 numine poſcunt,
Certatim regis circumſtant tecta Latini.
26 Ille, velut pelagi 27 rupes immota, 28 reſiſtit:
Ut pelagi 29 rupes, magno veniente 30 fragore,
Quæ ſeſe, multis 31 circum latrantibus undis,
32 Mole tenet, ſcopuli nequicquam, & 33 ſpumea circum
Saxa fremunt, 34 laterique 35 illiſa refunditur 36 alga.
Verum ubi nulla 37 datur 38 cæcum 39 exſuperare poteſtas
Conſilium, & ſævæ 40 nutu Junonis 41 eunt res;
42 Multa Deos auraſque 43 pater teſtatus 44 inanes,
45 Frangimur, heu 46 fatis, inquit, ferimurque 47 procella!
Ipſi has 48 ſacrilego 49 pendetis ſanguine pœnas,
O miſeri. Te, Turne, nefas, te triſte 50 manebit
51 Supplicium; votiſque Deos 52 venerabere 52 ſeris.

Nam

1 Filium Tyrrhi. 2 Fœde interempti, ac cruentati, dum ſe medium offerret iraci. 3 Senioris. 4 Deorum auxilium. 5 Citant in teſtem acti. 6 Qui Trojanis pacem in Latio dederat * In calore cædis; id eſt, cum pugna, & injuria recens facta eſſet. 7 Al. *igni*, id eſt, furore, & ſeditionis impetu. 8 Multiplicat. 9 Et afferens Trojanos, &c. 10 Quaſi exules, & perfidos. 11 Fortibus Latinis. 12 Suo, 13 Inſuper illi Juvenes. 14 Stupefactæ Bacchanalia celebrando cum Amata. 15 Per nemora remota ab omni via. 16 Choreis, ſaltationibus. *Thyaſus* enim ſaltatio dicitur, quæ Baccho exhibebatur; Eclog. 5. *thiaſos inducere Baccho*. 17 Quia nomen Amatæ non erat parvi momenti inter matronas. 18 Conveniunt. 19 Et prælium incendunt, ſtimulant, aut belli cauſas quærunt. 20 Statim. 21 Deteſtandum. 22 Prodigia apum, & flammæ in Lavinia viſæ. 23 Oracula ac reſponſa Fauni. 24 Irato. 25 Junonis. 26 Latinus. 27 Scopulus qui aquis feritur, ſed non movetur. 28 Petitionibus illorum. 29 Sc. *eſt immota*. 30 Colliſione aquarum. 31 Sonitum latratui ſimilem in circuitu facientibus. 32 Magnitudine, & vi ſua ſuſtentat. 33 Spumis perfuſa. 34 Ad latus. 35 Violentia aquarum avulſa. 36 Herba, quæ naſcitur in aquis marinis. 37 Latina. 38 Cæci populi, bella poſcentis. 39 Qua ſuperet, vincat. 40 Ex voluntate. 41 Procedunt. 42 Multum. 43 Latinus. 44 Quas fruſtra teſtatus erat. 45 Utcunque firmus, uti pelagi rupes, frangor tamen, & tamquam navis, vi tempeſtatis victa; auferor. 46 Quæ dixerant Laviniam fore claram, ſed exitialem populo. 47 Impetu populi furentis. 48 Vos ſacrilegi, quia ſacris Deorum prodigiis, & oraculis adverſari bella parabant. 49 Perſolvetis. 50 Expectabit, Horat. *Omnes una manet nox*. 51 Nempe mors ignominioſa. 52 Precabere. 53 Nimium tarde ſuſceptis.

Nam mihi 1 parta quies, 2 omniſque in limine portus.
3 Funere felici ſpolior. Nec plura locutus
4 Sepſit ſe tectis, rerumque reliquit habenas.
5 Mos erat 6 Heſperio in Latio, 7 quem 8 protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma 9 colit, 10 cum prima movent in prælia Martem,
Sive 11 Getis inferre 12 manu 13 lacrymabile bellum,
Hyrcaniſque, 14 Arabiſve parant, ſeu tendere ad Indos,
15 Auroramque ſequi; Parthoſque repoſcere 16 ſigna.
17 Sunt 18 geminæ belli portæ, (ſic 19 nomine dicunt)
Religione 20 ſacræ, & ſævi formidine 21 Martis:
Centum ærei 22 claudunt 23 vectes, 24 æternaque ferri
Robora: nec 25 cuſtos 26 abſiſtit limine 27 Janus.
28 Has, ubi 29 certa ſedet patribus ſententia 30 pugnæ,
Ipſe 31 Quirinali trabea 32 cinctuque Gabino
33 Inſignis 34 reſerat ſtridentia limina Conſul;
35 Ipſe 36 vocat pugnas: ſequitur tum cetera 37 pubes:
Æreaque 38 aſſenſu 39 conſpirant cornua rauco.
40 Hoc & tum 41 Æneadis indicere bella Latinus
42 More jubebatur, 43 triſteſque 44 recludere portas.

1 Ab-

1 Vicinæ mortis beneficio, nam jam ſenex ſum. 2 Securitas omnis vitæ eſt mihi in promptu, & proximo; id eſt, ego in portu navigo, atque extra omne periculum, & in tuto ſum. Metaphora a navigantibus ſumpta. 3 Ego careo tantum pompa regali, quam more felicium in pace moriens habere poſſem. 4 Recepit ſe in tecta ſua, & abſolvit ſe a gubernaculo Reipublicæ, cum videret neminem fere ſibi obtemperantem. 5 Vetus inſtitutum. 6 Quod eſt in Heſperia. Nam duo Latia fuerunt. 7 Morem. 8 Continuo, perpetuo. 9 Obſervat iſtum morem nunc, cum hæc ſcriberet Poeta. 10 Cum prima prælia cum novis hoſtibus commiſſuri ſunt. 11 Scythiæ populis animoſis, qui hodie *Tartari* dicuntur. 12 Exercitu. 13 Quod matres multis lacrymis deteſtantur. 14 Vel Arabiæ populis. 15 Populos ad orientem habitantes. 16 Vexilla, Craſſo, & Antonio a Parthis adempta: quæ poſtea Parthi Auguſto ſponte remiſerunt. 17 Romæ. 18 Duæ. 19 Nominant eas. 20 Obſervandæ. 21 Belli aut Dei. 22 Eas. 23 Inſtrumenta, quibus portæ clauſæ vel januæ adverſus vim muniuntur. 24 Et repagula fortia ex ferro inconſumptibilia. Lucret. 2. l. *& duri robora ferri*. 25 Portarum belli. 26 Semper adeſt. 27 Index pacis, & belli, apertus ſignificabit in armis eſſe civitatem; clauſus, pacatos eſſe omnes populos. Liv. 1. l. Hinc Janus *Patulcius*, hinc *Clauſius* cognominabatur. Vide quæ nos ad Flor. p. 19. & Flor. l. 2. c. 3. & l. 4. c. 12. 28 Portas belli. 29 Confirmata eſt, & placet Senatoribus. 30 Pugnandi. 31 Quali utebatur poſtea Quirinus, id eſt, Romulus, primus Rom. rex, regia ſc. purpura, cui admiſtum eſt aliquid albi: ſupra. 32 Veſtitu, ſc. toga ſic in tergum rejecta, ut ejus lacinia revocata hominem cingeret; a Gabiis mos ortus, quorum cives ad ſubitaneum bellum ita cincti exilierunt, redierunt victores. 33 Præter alios redimitus. 34 Retro ſeram trahit, aperit. 35 Conſul. 36 Indicit bellum. 37 Multitudo juvenum. 38 Sono aſſenſum ſignificante. 39 Simul inflantur. 40 Tubæ. 41 Quem Roma obſervavit. 42 Troiani ſub Ænea militantibus. 43 Triſtis belli indices. 44 Aperire.

1 Abſtinuit tactu pater, 2 averſuſque 3 refugit
4 Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit 5 umbris.
Tum 6 regina Deum cœlo delapſa, 7 morantes
Impulit ipſa manu portas, & 8 cardine verſo
Belli 9 ferratos rupit 10 Saturnia poſtes.
11 Ardet 12 inexcita Auſonia, atque immobilis ante.
Pars 13 pedes ire parat 14 campis; 15 pars arduus altis
16 Pulverulentus equis 17 furit: 18 omnes arma requirunt.
Pars 19 leves clypeos, & 20 ſpicula lucida 21 tergent
22 Arvina pingui, 23 ſubiguntque in 24 cote ſecures.
25 Signaque ferre 26 juvat, ſonituſque audire tubarum.
Quinque 27 adeo magnæ 28 poſitis incudibus urbes
29 Tela novant, 30 Atina potens, 31 Tiburque 32 ſuperbum,
33 Ardea, 34 Cruſtumerique & 35 turrigeræ 36 Antemnæ.
37 Tegmina tuta cavant capitum, 38 flectuntque 39 ſalignas
Umbonum crates; alii 40 thoraceas ahenos.
Aut 41 leves ocreas 42 lento 43 ducunt argento.
44 Vomeris 45 huc, & 46 falcis honos huc 47 omnis aratri
48 Ceſſit amor: 49 recoquunt patrios fornacibus enſes
50 Claſſica 51 jamque ſonant; 52 it bello teſſera ſignum.

Hic

1 Latinus noluit attingere portas ad eas periendas. 2 Indignatus. Al. *adverſus*, id eſt, repugnans votis populi. 3 Vitavit. 4 Impia, ſceleſta: quia contra fœdus Æneæ datum. 5 Locis tenebroſis in regia ſua: ubi videri non poterat. 6 Juno. 7 Non apertas ſtatim, ſed quaſi cunctantes & obſtantes. 8 Ferramento, ſuper quod volvitur janua, quod eſt quaſi cor januæ, inverſo. 9 Ferro munitos. 10 Saturni filia Juno portas cardinibus evellit. 11 Ardore bellico. 12 Non excita, ſed quieta Italia 13 Pedeſtris. 14 Per campos. 15 Alii ſublimes in equis. Ad ſenſum, non ad vocem, reſpexit. 16 Plenus pulvere 17 Furenti ſimilis per campos vehitur. 18 Tam pedites, quam equites. 19 Politos, glabros 20 Ferra ſpiculorum, quæ tergendo efficiunt lucida. 21 Abſtergunt. 22 Pinguedine duriuſcula, quæ eſt inter carnẽ, & cutem 23 Acuunt. 24 Lapide duriſſimo ad acuendum apto 25 Vexilla. 26 Delectat omnes. 27 Valde. Recenſet urbes quæ Turnum ac belli auſpicia ſunt ſecutæ. 28 Inſtrumentis ferreis, ſuper quæ fabri ferrum cudunt, diſpoſitis ad novanda tela. 29 Arma parant, ad bellum inſtruunt, quia diu arma reliquerant. 30 Urbs Campaniæ. 31 Vetuſtiſſimum in Sabinis oppidum. 32 Prolapſis reſpiciens tempora Romana. Cum enim a Senatu auxilia poſcerent Tiburtes commemoratis ſuis beneficiis, & quaſi benemeritis debita, tulerunt reſponſum, *Superbi eſtis*: *vel* quia in monte ſitum. Hor. *Tiburque ſupinum*: & *Tiburis arces*. 33 Latii oppidum. 34 Cruſtumerium: in Sabinis oppidum. 35 inſignitæ. 36 Oppidum a Latinis conditum cis Anienem, unde nomen *ante amnem poſita*. 37 Galeas, capita tutantes, cavas faciunt: 38 In uſum ſecutorum, quæ teguntur corio. 39 E ſalice. 40 Munimina pectorum 41 Polita tibiarum munimina. 42 Flexibili & tenui. 43 Obducunt & ornant. 44 Ferramenti aratri, quo ſulci fiunt. ita dicti, quod terrã *vomunt*, id eſt, eruant. 45 Ad has urbes. 46 Ferramenti adunci, quo ſegetes & herbæ ſecantur, vites & arbores putantur. 47 Omniũ agriculturæ inſtrumentorũ. 48 Traductus eſt, ut fierent hæc arma. 49 Coquendo inſtrumenta ruſtica in fornacibus faciunt enſes, quibus pro more patriæ in bello uti ſolent. 50 Tubæ quibus ad pugnam datur ſignum. 51 Paratis armis. 52 Simbolum ſeu ſignum bellicũ, quod habent milites inter ſe, ut dignoſcantur ab hoſtibus exploratoribus, vel nomine, vel aliquo ſigno procedit ad bellum gerendum.

Hic 1 galeam 2 tectis trepidus rapit ; 3 ille 4 frementes
5 Ad juga cogit equos ; clypeumque , 6 auroque trilicem
Loricam induitur ; 7 fidoque accingitur enſe .
8 Pandite nunc 9 Helicona , 10 Deæ , 11 cantuſque movete ,
Qui 12 bello exciti reges , quæ 13 quemque ſecutæ
Complerint campos acies ; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris : quibus 14 arſerit armis .
Et 15 meminiſtis enim , divæ , & memorare poteſtis :
Ad nos vix 16 tenuis famæ perlabitur aura .
17 Primus init bellum 18 Tyrrhenis 19 aſper ab oris
20 Contemptor divum Mezentius , 21 agminaque 22 armat :
23 Filius 24 huic juxta Lauſus , quo pulchrior alter
Non fuit , 25 excepto Laurentis corpore Turni .
Lauſus , equum 26 domitor , debellatorque ferarum ,
Ducit 27 Agyllina 28 nequicquam ex urbe ſecutos
Mille viros : dignus , 29 patriis qui lætior eſſet
Imperiis , & cui pater haud Mezentius eſſet .
Poſt 30 hos inſignem 31 palma per gramina currum ,
32 Victoreſque oſtentat equos , 33 ſatus Hercule pulchro
Pulcher 34 Aventinus : 35 clypeoque 36 inſigne paternum
Centum angues , cinctamque gerit ſerpentibus Hydram :
Collis Aventini 37 ſylva 38 quem 39 Rhea ſacerdos
40 Furtivum partu ſub luminis edidit auras ,
41 Mixta Deo mulier , poſtquam Laurentia victor ,

1 Ge-
Caſſidem . 2 Sc. *ſuis* , ac quæ pendebant . 3 Feſtinus , propere huc illuc diſcurrens . 4 Clangore bellico . 5 Sub juga impellit , id eſt , ut juga ferant . 6 Tria licia , id eſt , tres ordines annulorum habentem , quorum unus ordo erat ex aureis annulis . 7 Cur conſiſtit , aut qui virum fortem non deſerit . 8 Aperite . Catalogum ducum , qui Turni arma ſecuti ſuere : contexturus , iterat invocationem ad Muſas : 9 Montem Beotiæ Muſis ſacrum . 10 O Muſæ , Deæ Poetarum . 11 Et inſtigate me ut cantu manifeſtem . 12 Ad bellum excitati ſint . 13 Regum . 14 Reſplenduerit : *vel* , quorum armorum amore flagraverit ; *vel* , quibus armis ardenter præliata ſit Italia . 15 Eſtis enim filiæ Mnemoſynes . 16 Modicus rumor labendo venit . 17 Præcipuus . 18 A regionibus Etruſcis . 19 Ferox in Latinos hoſtes . 20 Quia ſuis imperavit ut ſibi offerrent primitias Diis debitas . 21 Quæ duxit . 22 Armis inſtruit . 23 Ejus . 24 Juxta hunc Mezentium , patrem ſuum . 25 Excepto Turno . Hellen ! 26 Ad libitum gubernator . 27 Agylla opp. Etruriæ , eadem cum Cære . 28 Fruſtra . Statim enim perierunt in bello , una cadente duce . 29 Qui pateretur imperia patris benignioris , qui non eſſet contemptor Divum . 30 Mezentium , & Lauſum . 31 Quo in graminibus victoriam obtinuerat . 32 Qui vicerant in curuli certamine . 33 Progenitus . De catalogi hujus artificio fabuliſque vero miſcendis , vide Macrob. 5. l. Sat. c. 16. In fab. enim Aventini , ex Hercule , & Rhea nati , reſpicit ad hiſtoriam Romuli , qui Marte , & Ilia geniti . 34 Cui a ſylva collis *Aventini* , ubi natus eſt , nomen inditum vult . 35 clypeo : 36 Ornamenta , & arma patris ſui Herculis . 37 In ſylva . 38 Aventinum . 39 Ilia , Numitoris Albani regis filia . 40 Furtive conceptum peperit , & eduxit in hunc mundum . 41 Quæ , cum mulier eſſet , commixta erat , ſeu concubuerat cum Hercule . Τῷ θεῷ μιγεῖσα γυνή .

1 Geryone 2 extincto, 3 Tirynthius attigit arva,
4 Tyrrhenoque 5 boves in 4 flumine lavit 6 Iberas.
7 Pila manu, 8 ſævoſque 9 gerunt in bella 8 dolones:
Et 10 tereti pugnant mucrone 11 veruque Sabello.
12 Ipſe 13 pedes 14 tegumen torquens immane leonis,
15 Terribili impexum ſeta, cum dentibus albis
Indutus 16 capiti, 17 ſic 18 regia tecta ſubibat,
19 Horridus, 20 Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum 21 gemini fratres 22 Tiburtia mœnia linquunt,
23 Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catilluſque, 24 acerque Coras, 25 Argiva juventus;
Et primam ante aciem denſa inter tela 26 feruntur.
27 Ceu duo 28 nubigenæ cum vertice montis ab alto
Deſcendunt Centauri, 29 Omolen 29 Othrynque 30 nivalem
Linquentes curſu rapido: dat 31 euntibus ingens
Sylva locum, & magno cedunt virgulta fragore.
31 Nec Præneſtinæ fundator 32 defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter 33 agreſtia regem,
Inventumque 34 focis, omnis quem credidit ætas,
35 Cæculus: Hunc 36 legio late comitatur 37 agreſtis:
Quique 38 altum 39 Præneſte viri, quique arva 40 Gabinæ
Junonis, 41 gelidumque 42 Anienem, & 43 roſcida rivis
44 Hernica ſaxa 45 colunt; quos 46 dives Anagnia paſcis,
47 Quos, 48 Amaſene 49 pater. Non 50 illis omnibus arma,
Nec clypei, 51 curruſve 52 ſonant. 53 Pars maxima 54 glandes

1 Li-

1 Rege Hiſpaniæ, qui tria dicitur habuiſſe corpora. 2 Interfecto. 3 Hercules a *Tirynthia*, oppido Argis vicino, ubi nutritus eſt. 4 Tybride. 5 Vaccas Geryoni ademptas. 6 Hiſpanas. 7 Tela longe. 8 Flagella doloſa, & formidanda, quia ſunt baculi, in quibus mucrones incluſi ſunt. 9 Subditi ejus. 10 Longo, & rotundo. 11 Veru vel veruto, quali Sabini uti ſolebant, cui teres mucro. 12 Aventinus, dux eorum. 13 Pedibus, non equo, incedens: ut imitaretur Herculem patrem, qui pedibus luſtravit orbem terrarum. Hercules enim ſemper pedes inceſſit. 14 Pellem circum ſe ſuſtinens. 15 Villoſum duro pilo, & terribili. 16 Ad caput uſque: *vel*, munimento capitis. 17 In talibus armis. 18 Domum regis. 19 Tremendus. 20 Quali Hercules uti ſolebat. 21 Duo, & æquales. 22 Tibur oppidum. 23 Sui. 24 Strenuus. 25 Quæ ex Græcia huc venerat, filii ſc. Amphiarai qui ab Argis huc vecti Tibur condiderunt. 26 In equis. 27 Quemadmodum feruntur. 28 Ex nube geniti. 29 Theſſaliæ montes. 30 Nive oppletum. 31 Illis celeriter deſcendentibus. 32 Adfuit cum reliquis. 33 In agro paſci ſolita. 34 Locis, ubi ignis fovetur. 35 A parvis oculis ſic dictus. 36 Certa multitudo. 37 Quia agreſtium rex erat. 38 Editum, in monte ſitum. 39 Italiæ oppidum: 40 Quæ Gabiis colitur. 41 Frigidum quia per ſylvas defluentem. 42 Fluvium, e montibus Trebanorum labentem. 43 Fluviis præterfluentibus irrigata. 44 Loca montuoſa, & ſaxa, quæ *Herne* a Sabinis dicuntur. 45 Incolunt. 46 Fertilis urbs. 47 Sc. *paſcis*, *irrigas*. 48 *Amaſenus* campaniæ fluvius eſt. 49 Nympharum ſc. id eſt, aquarum. 50 Hernicos deſcribit ab armorum genere, & prodeundi ad bellum conſuetudine. 51 Quibus commeatum aut arma ferant. 52 Id eſt, illi omnes non ferunt ſecum arma, ut cæteræ nationes. 53 Funditores ſc. 54 Globulos.

1 Liventis plumbi 2 ſpargit : 3 pars 4 ſpicula geſtat
Bina manu , fulvoſque lupi de pelle 5 galeros
6 Tegmen habet 7 capiti , 8 veſtigia nuda ſiniſtri
9 Inſtituere pedis ; 10 crudus tegit 11 altera pero.
At Meſſapus, equum domitor, 12 Neptunia proles,
Quem neque 13 fas 14 igni cuiquam , 15 nec ſternere ferro,
16 Jam pridem 17 reſides 18 populos , 19 deſuetaque bello
Agmina, in arma vocat ſubito , 20 ferrumque retractat .
21 Hi 22 Feſcenninas acies, 23 æquoſque 24 Faliſcos,
Hi 25 Soractis 26 habent arces 27 Flaviniaque arva ,
Et Cimini 28 cum monte lacum , lucoſque 29 Capenos.
Ibant 30 æquati numero , 31 regemque canebant :
32 Ceu 33 quondam 34 nivei liquida inter nubila 35 cycni,
Cum ſeſe e paſtu referunt , & longa 36 canoros
Dant per colla 36 modos , 37 ſonat 38 amnis, & 39 Aſia longe
40 Pulſa palus .
41 Nec quiſquam 42 æratas acies ex agmine tanto
Miſceri putet : 43 aeriam ſed gurgite ab alto
44 Urgeri volucrum 45 raucarum ad litora 45 nubem .
Ecce ; 46 Sabinorum priſco de ſanguine magnum
Agmen 47 agens Clauſus , magnique ipſe agminis inſtar :

1 Clau-

1 Liventem inducentis . 2 E funda . 3 Eorum . 4 Jacula . 5 Pileos rotundos . Dicitur etiam *hoc Galerum* . 6 Ut ſint veſtimentum . 7 Suo. 8 Pede ſiniſtro nudo pugnare inſtituerunt, Hernicos, ab Ætolis oriundos ad ipſorũ morẽ *μονοκρήπιδας* prodocit . Macrob. vide l. 6. Sat. c. 18. 9 Habent ſiniſtros pedes nudus. 10 E crudo corio factum calceamentum ruſticum dexterum pedem veſtit . 11 Veſtigia dextri pedis . 12 Neptuni filius , quia per mare in Italiam venit . Sic enim mari advectos aliunde appellabant . 13 Erat . 14 Quia Dei aquarum filium. 15 Id eſt , qui neque ferro , neque igni extingui poterat . 16 Jam a pluſculis temporibus . 17 Ab armorum exercitio . 18 Etruſcos . 19 Aliena a conſuetudine bellandi . 20 Et iterum ſive denuo tractat arma ferrea , quæ tractare deſueverat . 21 Populi Maſſapo ſubditi . Enumerat populos , quos ſecum ſub ſuis ſignis ad bellum traxit Meſſapus . 22 A Feſcennia , Tuſciæ opp. Epithalamio , ab ea invento , nobili . 23 Juſtos a quibus Romani acceperunt jura fœtialia , & ſupplimenta 12. tabularum ; *vel* a ſanctitate , qua tuti per ardentes prunas illæſi incedebant . Æn. 24 Ex Faliſca Etruriæ urbe . 25 Montem Soracte in Faliſcis Apollinis templo clarum . 26 Incolunt . 27 Flavina Etruriæ oppidum Sub Soracte monte . 28 Qui eſt juxta montem . 29 Capena , oppidum non longe a Faliſcis, & Soracte , 30 In pares ordines , & numeros digeſti . 31 Meſſapum Neptuni filium . 32 Plauſum , ac fremitum militum , regem Meſſapum canentium cycnorum à paſtu clangori comparat . 33 Aliquando . 34 Candore nivali 35 Canunt . 36 Modulos bene ſonantes : more canentium . 37 Reſonat . 38 Cayſter Aſiæ minoris fluvius , juxta quem canunt . 39 Ad differentiam regionis . 40 Repercuſſa a ſono cycnorum . 41 Qui dictos viros audirent canentes regem , non putarent eos eſſe armatos , nec bellicos : ſed putarent , &c. 42 Æreis armis tectas. 43 In aere volantem . 44 De pelli . 45 Cycnorum agmen , quorum vox dulciter raueſcit . 46 Populorum Italiæ non longe à Roma . 47 Conducens ,

1 Claudia nunc a quo 2 diffunditur, & 3 tribus, & 4 gens
Per Latium, 5 poſtquam in partem 6 data Romæ Sabinis.
7 Una ingens 8 Amiterna cohors, priſcique 9 Quirites,
10 Ereti 11 manus omnis, 12 oliviferæque Mutuſcæ:
Qui 13 Nomentum urbem, qui 14 Roſea rura Velini,
Qui 15 Tetricæ horrentes rupes, montemque Severum,
16 Caſperiamque 17 colunt, 18 Foruloſque, & 19 flumen 20 Himellæ:
Qui Tyberim 21 Fabarimque bibunt, quos frigida miſit
22 Nurſia, & 23 Hortinæ claſſes, populique Latini,
Quoſque 24 ſecans 25 infauſtum 26 interluit 27 Allia nomen,
28 Quam multi Libyco volvuntur 29 marmore fluctus.
Sævus ubi 30 Orion hibernis 31 conditur undis,
Vel cum ſole 32 novo 33 denſæ torrentur 34 ariſtæ,
Aut 35 Hermi campo, aut Lyciæ 36 flaventibus arvis;
37 Scuta ſonant, pulſuque pedum tremit excita tellus.
38 Hinc 39 Agamemnonius, Trojani nominis hoſtis,
40 Curru jungit Haleſus equos, 41 Turnoque feroces
Mille 42 rapit 43 populos: vertunt 44 felicia Baccho
Maſſica qui 45 raſtris, & quos de collibus altis
46 Aurunci 47 miſere patres, 48 Sidicinaque juxta

Æquo-

1 Claudiorum, qui Romæ nobiles erant. 2 Multiplicantur diffundendo in diverſas familias. 3 Quæ olim fuerunt diviſæ a Romulo in tres partes. 4 Progenies. 5 Poſtquam Sabini donati ſunt civitate Romana. Reſpicit tempora Romana: conciliatos a feminis Sabinis Romanos & Sabinos, inde initam pacem, & fœdus, urbem datam. 6 Data eſt à Romulo. 7 Enumerat populos Lauſum ſecutos. 8 Ex Amiterno oppido. 9 Sabini, a quibus & Romani dicti Quirites. 10 Oppidi Sabinorum, non procul a Tyberi in colle ſiti. 11 Multitudo. 12 Multum olearum ferentis. 13 Oppidum in Latio. 14 Roſea, campus Reatini agri fertiliſſimus prope Velinum fluvium. Al. *roſcida*. id eſt, multo rore perfuſa: 15 Terricum, & Severum, montes in Sabinis ardui, & aſperi: a quibus homines triſtes ac ſeveri *Tetrici* dicuntur. 16 Oppidum Sabinorum. 17 Incolunt. 18 *Foruli* Sabinorum oppidum: ab eo *Forenſes*. 19 Prope Caſperiam. 20. Himellam. Sic ſupra, *Urbem Buthroti*. 21 Qui & *Farfarus* dicta, hodie *Farſa*. 22 Antiqua Sabinorum urbs. 23 Ex Horta vel Hortano Etruriæ oppido milites ſive equites in claſſes diviſi. 24 Dividens eos per medium. 25 Propter cladem Romanorum apud eum fluvium a Gallis Senonibus acceptam 15. Kal. Auguſt. Brenno duce: qui dies eſt & infauſtus. 26 Inter medios alluendo fluit. 27 Fluvius non longe ab urbe eſt. 28 Simul venerunt, *quam &c.* 29 Mari marmorei coloris: ut aliquoties ſupra, & præcipue p. 397. h. l. 30 Sidus Orionis, ortu, & occaſu nimborum. 31 Abſconditur. 32 Recens orto, aut in principio æſtatis. 33 Crebræ. 34 Spicæ. 35 In campo, quem Hernius, fluvius Lydiæ, irrigat. 36 Propter ariſtas. 37 Tam multa ſcuta eorum, qui in bellum congreſſuri ſunt. 38 Poſt hos. 39 Agamemnonis comes vel notus. 40 Ad currum. 41 In auxilium Turni. 42 Camponos ſc. Auruncos, Sidicinos, Cilenos, Vulturni fl. accolas, Saticulos, Oſcos. 44 Fertiles vino Montes Maſſicos in Campania. 45 Inſtrumentis dentatis, glebis confringendis idoneis. 46 Antiquiſſimi Italiæ populi. 47 In Turni auxilium. 48 Ab oppido Sidicino dicta.

Æquora, quique 1 Cales linquunt, amniſque 2 vadoſi
Accola Vulturni, pariterque 3 Saticulus 4 aſper,
5 Oſcorumque 6 manus. 7 Teretes ſunt aclides illis
Tela; ſed 8 hæc 9 lento mos 10 eſt aptare flagello.
11 Lævas 12 cetra tegit, 13 falcati 14 cominus 15 enſes.
16 Nec tu carminibus noſtris indictus abibis,
17 Oebale; quem generaſſe Telon 18 Sebethide Nympha
Fertur, 19 Teleboum capreas cum regna teneret
Jam ſenior: 20 patriis ſed non & 21 filius arvis
Contentus, late jam tum 22 ditione premebat
23 Sarraſtes 24 populos, & quæ rigat 25 æquora 26 Sarnus,
Quique 27 Rufas 28 Batulumque tenent, atque arva 28 Celennæ,
Et quos 29 maliferæ 30 deſpectant mœnia 31 Abellæ
32 Teutonico ritu ſoliti torquere 33 catejas:
34 Tegmina queis capitum raptus de ſubere cortex:
35 Æratæque, micant peltæ, micat æreus enſis.
Et te 36 montoſæ miſere in prœlia 37 Nurſæ,
Uſens, inſignem fama, & 38 felicibus armis:
39 Horrida præcipue 40 cui gens, aſſuetaque 41 multo
Venatu nemorum, 42 duris 43 Æquicola glebis:
Armati terram 44 exercent, ſemperque 45 recentes
Convectare 46 juvat prædas, & vivere 47 rapto.
Quin & 48 Marrubia 49 venit de gente ſacerdos,
50 Fronde ſuper galeam, & felici comptus oliva,

Ar-

1 Campaniæ oppidum. 2 Vadis pleni. 3 Campaniæ populi. 4 Moribus. 5 Populorum Italiæ. 6 Multitudo. 7 Tela [illegible]ſata, quæ fune religata poſt inflictum vulnus retrahuntur in longum, ſunt Oſcis pro telis. 8 Has Aclides. 9 Flexibili. 10 Illis. 11 Siniſtras partes corporum eorum. 12 Scutum breve loreum, quo tunc utebantur Hiſpani, & Afri. 13 Incurvi. 14 De prope quaſi cum manibus. 15 Tegunt manus dextras. 16 Carmina noſtra te quoque dicent. 17 Rex Laconum: a quo regio *Oebalia*. 18 Sc. ex. Sebethus fl. Campaniæ prope Neapolim. 19 Teleboarum. Syncope. *Teleboæ Ætolæ* populi fuerunt. 20 Paternis. 21 Oebalus. 22 Imperio. 23 Sarni montis accolas. 24 Enumerat populos, quos ſub ſuam ditionem redegerat Oebalus. 25 Agros planos. 26 Campaniæ fluvius, e monte Sarnio oriens. 27 Opp. in finibus Hirpinorum, ultra Apenninum. 28 Oppida in Samnio, prope Campaniam. 29 Multa mala afferentis. 30 Deorſum inſpectando vident. 31 Oppidum ſupra fontes Literni fl. malis Punicis nobile. 32 More Teutonum, quod hi in bello hujuſmodi telis uti ſoleant. 33 Tela Gallica, & Germanica. 34 Quibus galeæ erant factæ e recenti ſubere, id eſt, de arbore illa, cujus cortex facile flectitur. 35 Et quibus ſcuta brevia æreis laminis tecta reſplendent. 36 In montibus poſitæ. 37 Cives urbis Nurſæ. 38 Quibus feliciter uti ſolebat. 39 Aſpera cultu. 40 Uſenti. 41 Frequenti venatione. 42 Ad colendas duras glebas. 43 Oppidum Æquorum, qui quotannis rebelles, ſemper raptores. 44 Colunt. 45 Recenter raptas. 46 Delectat eos. 47 Ex rapina. 48 Marrubium urbs, caput Marſorum. 49 In prælia. 50 Oleagina fronde undique compta coronatus uti ſacerdos. *Undique decerptæ frondem præponere olivæ*. Hor. l. 1. Od. 7. Sed variatur lectio.

Archippi regis 1 miſſu, fortiſſimus Umbro:
2 Vipereo generi, & graviter ſpirantibus 3 hydris,
4 Spargere qui ſomnos 5 cantuque 6 manuque ſolebat,
7 Mulcebatque 8 iras, & 9 morſus 10 arte 11 levabat.
Sed non 12 Dardaniæ 13 medicari cuſpidis ictum
14 Evaluit; neque eum juvere 15 in vulnera cantus
Somniferi, & 16 Marſis quæſitæ in montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ, 17 vitrea te 18 Fucinus unda,
Te liquidi flevere lacus.
Ibat & 19 Hippolyti proles pulcherrima 20 bello
21 Viribus: 22 inſignem quem mater Aricia miſit,
Eductum 23 Egeriæ 24 lucis, 25 Hymettia circum
Litora, 26 pinguis ubi & 27 placabilis ara Dianæ.
Namque 28 ferunt 29 fama, Hippolytum, poſtquam 30 arte 31 novercæ
32 Occiderit, 33 patriaſque explerit 34 ſanguine pœnas
35 Turbatis 36 diſtractus equis, ad ſidera rurſus
37 Ætheria, & 38 ſuperas cœli veniſſe ſub auras,
39 Pæoniis 40 revocatum herbis, & amore 41 Dianæ.
42 Tum pater omnipotens, aliquem 43 indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe 44 repertorum medicinæ talis & artis
Fulmine 45 Phœbigenam 46 Stygias detruſit in undas:
At 47 Trivia Hippolytum 48 ſecretis 49 alma recondit
Sedibus, & nymphæ Egeriæ 50 nemorique 51 relegat:
Solus ubi in ſylvis Italis 52 ignobilis 53 ævum
Exigeret, 54 verſoque ubi nomine 55 Virbius eſſet.

Unde

1 Ex miſſione. 2 Viperis, id eſt, terrenis ſerpentibus. 3 Serpentibus aquaticis. 4 Conficere, infundere. 5 Incantatione. 6 Herbis potentibus. 7 Sedabat. 8 Viperarum, & hydrarum 9 Serpentinos. 10 Medice. 11 Curabat, & tollebat. 12 Teli Trojani, quo occiſus eſt. 13 Medica curare. 14 Ad plenicum nequivit. 15 Contra. 16 Quibus gens Marſorum multum poteſt. 17 Habens aquam vitrei coloris. 18 Opp. apud ipſum lacum Fucinum in Marſis, id eſt, *Luco*. 19 Theſei ex Hippolyta Amazone filii, qui novercæ injuria miſere interiit. 20 Ad bellum. 21 Primo *Dephoon* dictus eſt: ab equis diſcerptus. *Hippolytus*: ab Æſculapio reſtitutus vitæ, *Virbius*: 22 Clarum, & nobilem. 23 Nymphæ, cum qua Numa nocturnos congreſſus ſimulavit. 24 Sylvis. 25 Hymetti fluminis. 26 Sacrificio pecudum. 27 Mitis, & non gaudentis ſanguine humano. 28 Plurimi. Digreditur ad fabulam Hyppoliti, quam vide apud Ovid. Met. 15. 29 Ex relatu aliorum, 30 Fraudulentia inſimulatione. 31 Phœdræ, Minois filiæ. 32 Mortuus fuerit. 33 A patre Theſeo illata. 34 Vita ſua 35 Conſternans, attonitis. 36 In diverſa tractus, & diſſolutus. 37 Cœleſtia. 38 Revixiſſe. 39 Medicinalibus, a *Pæone*, Deorum medico. 40 In vitam. 41 Amitæ Æſculapii, qui cum in vitam revocavit. 42 Deinde. 43 Ægre ferens. 44 Æſculapium Phœbo genitum, Phœbi filium. 45 Al *pæmigenam*, id eſt, Coronidis matris pœna natum. 46 Infernales. 47 Diana. 48 Ne a Jove proſterneretur. 49 Vitæ ejus altrix, 50 Egeriæ ſacro. 51 Segregatum ab aliis commendat. 52 Ignotus, latens, incognoſcibilis. 53 Reliquum vitæ ſuæ tempus tranſigeret. 54 Traducto ab eventu: ſicut prius *Hippolytus*, quia equis ſolutus. 55 Quaſi *viribus* effectus.

Unde etiam templo 1 Triviæ luciſque 2 ſacratis,
3 Cornipedes 4 arcentur equi; quod 5 litore 6 currum
Et 7 juvenem 8 monſtris pavidi effudere marinis.
9 Filius 10 ardentes 11 haud ſecius 12 æquore campi
13 Exercebat equos, 14 curruque in bella ruebat.
15 Ipſe inter 16 primos præſtanti corpore Turnus
17 Vertitur arma tenens, & toto vertice 18 ſupra eſt.
19 Cui 20 triplici crinita juba galea alta 21 Chimæram
Suſtinet, 22 Ætneos efflantem faucibus ignes.
23 Tum magis 24 illa fremens, & 25 triſtibus 26 effera flammis,
27 Quam magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.
At 28 levem clypeum 29 ſublatis cornibus 30 Io
Auro 31 inſignibat, jam 32 ſetis obſita, jam bos,
33 Argumentum ingens, & 34 cuſtos 35 virginis 36 Argus,
37 Cælataque 38 amnem fundens 39 pater Inachus 40 urna.
41 Inſequitur 42 nimbus peditum, 43 clypeataque totis
Agmina denſantur campis, 44 Argivaque pubes,
45 Auruncæque manus: Rutuli, vetereſque 46 Sicani,
Et 47 Sacranæ acies, & 48 picti ſcuta 49 Labici:
Qui ſaltus, Tiberine, 50 tuos, ſacrumque 51 Numici
Litus arant, Rutuloſque 52 exercent vomere colles,
53 Circæumque jugum; queis Juppiter 54 Anxurus arvis
Præ-

1 Dianæ. 2 Triviæ. 3 Corneos pedes habentes. 4 Depelluntur. 5 Per litus. 6 Hippolyti. 7 Hippolytum, Theſei filium. 8 Conſternata phocis, id eſt, vitulis marinis. 9 Hujus Hippolyti Virbii, ab equis in litore diſtracti. 10 Animoſos. 11 Nihilominus, non ſegnius, quamvis pater ab equis interemptus eſſet. 12 In planitie. 13 Agebat. 14 De quo pugnabat. 15 Dux & caput belli. 16 Principes viros. 17 Verſatur, hinc inde ſe rotans. 18 Præeminet ſupra reliquos. 19 Turno. 20 Habens quaſi pro cornibus triplicem jubam, Τριφάλεια, galea inſignis tribus comis ſeu criſtis. 21 Chimæræ effigiem, ad terrorem. 22 Inſtar Ætnæ, montis Siculi, afflantem ignes ſulphureos. 23 Tanto. Sal. *Quam quiſque peſſime facit, tam maxime tutus eſt.* 24 Chimæra eſt. 25 Triſtitiam adferentibus. 26 Terribilis. 27 Quanto. 28 Oblitum, ob nitorem, vel Io nondum cornutam. 29 Depoſitis. 30 Inachi filia, olim in vaccam mutata. 31 Decorabat, ornabat. 32 Duris pilis tecta, obducta. 33 Cælatura hæc argumentum erat generis ducti ab Acraſio rege Argivorum, atque inde ab Inacho. 34 Additus a Junone, ne referri poſſet in formam priorem. 35 Jus. 36 Vir ille centum oculos habens. 37 Sculpta. 38 Aquam. 39 Puellæ. 40 Vaſe, quo aqua e puteis fluminibuſve hauritur; quo ſignificabatur Deus fluminis. 41 Turnum. 42 Copioſus exercitus, pulverulentam nubem excitant. 43 Clypeis munitam. 44 Ab Argis orionda. Turnus enim e Grecis oriundus erat. 45 Et exercitus Auruncorum. 46 Siculi: 47 Sacranorum. 48 Habentes ſcuta depicta. 49 Latii populi a Clauco Libico oriundi, Minois filio, qui pictum gentis ſuæ ſcutum primus in Italia oſtendit. 50 Flumini tuo vicinos. 51 Fluvii, in quem Æneas ſubmerſus dicitur. 52 Sulcant. 53 Circæum promontorium, a *Circe* denominatum. 54 ἄνευ ξυρῦ, id eſt, *ſine novacula*; quia adhuc imberbis.

Præſidet, & viridi gaudens 1 Feronia luco;
2 Qua 3 Saturæ 4 jacet atra palus, 5 gelidusque per imas
Quærit iter valles, atque 6 in mare conditur 7 Ufens.
8 Hos ſuper advenit 9 Volſca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & 10 florentes ære catervas,
11 Bellatrix. 12 Non illa colo, 13 calathiſve Minervæ
Femineas adſueta manus; 14 ſed prælia 15 virgo
Dura 16 pati, curſuque pedum 17 prævertere ventos:
18 Illa vel 19 intactæ ſegetis per ſumma 20 volaret
Gramina, nec teneras 21 curſu læſiſſet 22 ariſtas:
Vel mare per medium, 23 fluctu ſuſpenſa 24 tumenti,
25 Ferret iter, 26 celeres nec 27 tingeret æquore plantas.
28 Illam omnis tectis agriſque 29 effuſa 30 juventus,
Turbaque miratur matrum, & proſpectat 31 euntem,
Attonitis 32 inhians animis: 33 ut 34 regius 35 oſtro
Velet honos 36 læves 37 humeros, ut Fibula crinem
38 Auro internectat; 39 Lyciam ut gerat ipſa pharetram,
Et 40 paſtoralem 41 præfixa cuſpide 42 myrtum.



1 Juno. 2 Parte, regione. 3 Regionis. 4 Sita eſt. 5 Frigidus. 6 In mare Tyrrhenum incidit. 7 Fluvium juxta Terracinam, vulgo *Fanto*. 8 Ultra hos jam dictos. 9 Priverno, Volſcorum oppido, profecta a gente Amazonum, quæ in Attica devictæ in Italiam fugerunt. 10 Fulgentes æreis armis copias. Lucret. 5. *florentia lumina flammis*. 11 Exiſtens bellicoſa. 12 Illa non habuit manus fœmineas aſſuetas inſtrumento nendi, ſive lanificio, cujus repertrix Minerva fuiſſe dicitur. 13 Vaſculis vimineis, in quibus lanificæ penſa, aut fila lanea revolvunt. 14 Deſcribit Camillam a ſtudio rei militaris: pedum velocitate, & ornatu, quo in prælium prodiit. 15 Cum eſſet virgo. 16 Sc. *aſſueta fuit*. 17 Ante veniendo impedire, id eſt, tam celeriter currebat, ut ventos præverteret. Hyperbole. 18 Nobiliſſima bellatrix. 19 A pedibus ejus. 20 Volare poſſet. 21 Currendo ſupererat. 22 Extremas ſpicæ partes. 23 Cujus curſu ne tumor quidem fluctuum deprimeretur. 24 Per tumorem erecto. 25 Incidere poſſet. 26 Celerrime procurrentes. 27 Madefaceret aqua marina. 28 Camillam. 29 Sine ordine cum tumultu egreſſa: 30 Multitudo juvenum. 31 Procedentem greſſu virili. 32 Avide intenta, ore ob ſtuporem patefacto. 33 Quomodo. 34 Regalis, & debitus. 35 Purpura veſtiat. 36 Non piloſos, nec aſperos, ſed ſucci plenos. 37 Camillæ. 38 Reticulo aureo habente fibulam. 39 Apollinis, & Dianæ geſtamen, qui in Lycia colebantur. Lycii autem ſagittandi arte claruerunt. 40 Quæ paſtoribus uſus eſſe potuiſſet umbra ſua. 41 Habentem cuſpidem ferream præfixam in morem haſtæ. 42 Haſtam myrteam.

# P. VIRGILII MARONIS
# ÆNEIDOS
## LIBER VIII.

### ARGUMENTUM.

BElli ſignum Turnus ex Laurenti arce proponit. Latiique totius, finitimarumque urbium ſibi auxilia adjungit. Venulus quoque Argos ad Diomedem mittitur, ut eum periculi ſimilitudine ab belli ſocietatem impellat. Quibus rebus permotus Æneas, copiarumque ſuarum paucitati diffidens, Tiberini monitu, adverſo flumine in ea loca ſubvehitur, in quibus poſtea Roma condita fuit. Evandrique regis, qui ex Arcadia profugus, in Palatino monte oppidum, nomine Pallantem, condiderat, auxilium implorat. Evander Æneam, adventus ejus cauſa cognita, benigne hoſpitio excipit: ſacriſque Herculis, quibus tum intentus erat, adhibitum, cauſam, rituſque ſacrificii edocet, locaque ejus tractus nobiliora obiter hoſpiti recenſet. Poſtridie Æneas, equitum quadringentorum ſubſidio, adjutus (quibus præerat Pallas, unicus Evandri filius) partem copiarum ſecundo flumine ad ſuos remittit: ipſe cum reliquis Agyllam, florentiſſimam Tyrrhenorum civitatem, petit: cui cum Mezentio, quem ob intolerandam crudelitatem regno expulerat, internecina odia intercedebant. Interim Vulcanus uxoris blanditiis adductus, privigno ſuo arma fabricatur, eademque a Venere ad Æneam deferuntur: qui annorum pulchritudine delectatus, tam cætera omnia, tum clypeum imprimis, qui res a poſteritate ſua ſtrenue gerendas habebat depictas, ſtudioſe admiratur.

1 UT belli, 2 ſignum 3 Laurenti 4 Turnus ab arce
5 Extulit, & 6 rauco ſtrepuerunt cornua cantu,
Utque 7 acres 8 concuſſit equos, utque 9 impulit arma;
10 Extemplo 11 turbati 12 animi; ſimul omne 13 tumultu
Conjurat trepido Latium, ſævitque juventus

T

1 Poſtquam. 2 Vexillum, ad comitia, & exercitum conſcribendum. Alludit autem ad Romanorum conſuetudinem, qui ſubitis tumultibus, cum juſtum conſcribendi exercitus tempus non ſuppetebat, duo vexilla ex Capitolio proferebant, ad quæ qui Remp. ſalvam vellent, ſeſe reciperent. 3 Lauro Lavinii ex regia Latini. 4 Namque Latinus ſepſerat *ſe tectis, rerumque* reliquerat *habenas*: ſupra l. 7. p. 454. 5 Expandit. 6 Bellicum cantatum eſt. 7 Animoſos, vehementi ſpiritu fretos. 8 Commovit, excitavit ſtrepitu cornuum, & clangore tubarum. 9 Animos, diu jam deſides ad arma retra ſtanda, vibratione, ventilatione, & concuſſione exacuit. Alluſum volunt ad Rom. morem ubi qui curam belli ſuſceperat Martis ſacrarium ingreſſus ancilla 1 Emovit, ipſumque Martis ſimulacrum, cum hoc dicto, *Mars vigila*, Quidam exponunt de haſta in haſtium fines impulſato. 10 Illico, e veſtigio. 11 Turbati ſunt furore bellico. 12 Italorum ſc. qui convenerant. 13 Sicut in bello tumultuario fieri ſolet. *Tumultus* enim erat, cum ex ſubito, & vicino plerumque bello ſumma oriebatur perturbatio: dictus quaſi *timor multus*, quo tempore & in Urbe, & in Italia delectus promiſcue habebatur, nec ullum excuſabat vacatio, cogebantur enim ad arma etiam emeriti. Vide quæ nos ſupra l. 6. Ejus rei videtur admonere Poeta, & hoc bellum Latinorum cum Trojanis in ipſo Latio, vocare *tumultum*. Omnis igitur tumultus bellum eſt: ſed non quodvis bellum, tumultus.

1 Efferа. 2 Ductores primi 3 Meſſapus, & Ufens,
4 Contemptorque deum Mezentius, undique 5 cogunt
6 Auxilia, & latos 7 vaſtant cultoribus agros.
8 Mittitur, & magni 9 Venulus 10 Diomedis ad urbem,
11 Qui 12 petat auxilium, & 13 Latio conſiſtere Teucros,
Advectum 14 Æneam 15 claſſi, 16 victoſque Penates
17 Inferre, & 18 fatis 19 regem ſe dicere poſci,
20 Edoceat, multaſque viro ſe 21 adjungere gentes
Dardanio, & late 22 Latio 23 increbreſcere 24 nomen.
25 Quid ſtruat his cœptis, 26 quem, ſi Fortuna 27 ſequatur,
Eventum pugnæ 28 cupiat, manifeſtius 29 ipſi,
Quam 30 Turno 31 regi, aut regi apparere 30 Latino.
32 Talia per 33 Latium: quæ 34 Laomedóntius heros
Cuncta 35 videns magno curarum 36 fluctuat 37 æſtu:
Atque animum nunc 38 huc celerem, nunc 39 dividit
40 illuc,
In parteſque 41 rapit varias, perque omnia 42 verſat.
43 Sicut 44 aquæ 45 tremulum labris ubi 46 lumen ahenis
47 Sole repercuſſum, 48 aut 49 radiantis imagine Lunæ,
Omnia pervolitat late loca, jamque 50 ſub auras
Erigitur, ſummique ferit 51 laquearia tecti.
Nox erat, & terras animalia 52 feſſa per omnes
53 Alituum 54 pecudumque genus ſopor 55 altus 56 habebat:

Cum

1 Exiſtens indomita: 2 Duces. 3 De his ſupra 7. l. 4 Qui ſibi divinos honores, & primitias offerri imperavit. 5 Congregant, colligunt. 6 Auxiliares copias. 7 Pecore, frugibus, ipſis colonis ſpoliant: quia agricolas ad bella vocabant. 8 A Turno. 9 Orator Turni. 10 Argyripam, ſive Argos opp. in Apulia, a Diomede, Ætolia pulſo, conditum. 11 Ut is. 12 A Diomede. 13 In Italia. 14 Hoſtem Diomedis. 15 Claſſe multis navibus. 16 A Græcis ſemel. 17 Latio. 18 Per fata, quæ id juſſerunt: 19 Ut ſit rex Latinorum. 20 Significat Diomedi. 21 Ut magis invidiam concitaret. 22 Per Latium. 23 Divulgari, innoteſcere, favente Latino: 24 Æneæ, vel Trojanum. 25 Et edoceat, quid prætendat: q.d. non aliud quam occupato regno, reliquo, omnes Italiæ habitatores expellere. 26 Qualem. 27 Æneæ faveat. 28 Æneas optet. 29 Diomedis, ut qui Trojanos prius propriuſque noverat: quia antiquus hoſtis. 30 Quibus fraus Trojanorum nondum ſatis perſpecta, ſed tamen audita erat. 31 Rutulorum duci, aut cujus ad regnum Laurenti. 32 Gerebantur, fiebant. 33 Italiam. 34 Æneas, a *Laomedonte*, Trojanorum rege, denominatus. 35 Conſiderans. 36 Jactatur, agitatur. 37 Fervore. 38 In hanc ſententiam. 39 In diverſa vertit: 40 In illam ſententiam. l. 10. *animo nunc huc, nunc fluctuas illuc*. Leguntur iidem duo verſus 4. Æn. 41 Animum. 42 Conſilia, aut quæ agenda erant. 43 Comparatio eſt. Ita animus Æneæ fluctuabat, ut cum aqua feritur radio ſolari, parvo momento lumen huc illuc properat. 44 In quibus eſt aqua. 45 Radius ſolaris ſubito motus. 46 In vaſis majoribus. 47 Generatum ex repercuſſione radiorum Solis. 48 Sc. *repercuſſum*. 49 Reſplendentis. 50 In altum. 51 Connexiones trabium aut tabulatorum. 52 Diurno labore defatigata. 53 Alituum, id eſt, degentium in aere. Epentheſis. 54 Degenrium in terris. 55 Profundus. 56 Habebat.

Cum 1 pater in ripa 2 gelidique ſub ætheris axe
Æneas triſti turbatus pectora bello
Procubuit, 3 ſeramque dedit per membra quietem.
4 Huic Deus ipſe loci fluvio Tyberinus amœno,
5 Populeas inter ſenior ſe attollere frondes
6 Viſus. 7 Eum tenuis 8 glauco velabat amictu
9 Carbaſus, & 10 crines umbroſa 11 tegebat arundo.
Tum ſic 12 adfari, & curas his demere dictis:
13 O ſate gente Deum, 14 Trojanam ex 15 hoſtibus 16 urbem
Qui revehis 17 nobis, 18 æternaque Pergama 19 ſervas,
20 Expectate ſolo Laurenti, arviſque 21 Latinis;
Hic tibi 22 certa domus: certi (23 ne abſiſte) Penates:
Neu 24 belli 25 terrere minis. 26 Tumor omnis, & iræ
27 Conceſſere 28 Deum.
Jamque tibi, ne vana putes hæc fingere ſomnum,
29 Litoreis ingens 30 inventa ſub 31 ilicibus 32 ſus,
33 Triginta capitum fœtus enixa, jacebit
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera 34 nati.
(35 Hic locus 36 urbis erit, 37 requies ea certa laborum:)
38 Ex quo 39 ter denis urbem 40 redeuntibus annis
Aſcanius 41 clari condet 42 cognominis Albam.

T 2 1 Haud

1 Vir veneratione paterna dignus. 2 Sub dio. 3 Tarde conceſſam propter gravamen membrorum, aut dedit per membra, cum animum nondum quietum haberet. 4 Æneæ dormienti. 5 Populi arboris ad ripam creſcentis. Propter Herculem, qui in illis locis verſatus fuerat, illi populus dicata, ut Myrtus Veneri, Laurus Apollini, quercus Jovi. 6 Eſt. 7 Tiberinum. 8 Cæruleo, id eſt veſtitu coloris aquæ convenientis. Hoc enim veſtitu Dii fluviorum, & maris pingebantur, & capite arundine tecto. 9 Veſtis carbaſina, id eſt, e genere lini aut veli facta. 10 Tiberini. 11 Corona arundinea, qua prætexebantur ripæ. 12 Tiberinus cœpit alloqui Æneam, 13 O Ænea, progenite genere Deorum. 14 Auſpicia novæ Trojæ condendæ. 15 Græcis. 16 Dardanum, Trojani generis auctorem, ex Italia profectum. Ita Ilioneus l. 7. ſupra: *Hinc Dardanus ortus Huc repetit*. 17 Ad noſtram gloriam, & utilitatem. 18 Indelebilia. 19 Ne intereant, reliquis advectis, ſervando facis ut ſint æterna. 20 Optate, & deſiderate regioni, ubi Laurentum eſt, & Laurentes habitant. 21 Latino ſubditis. 22 Quam mutare non debes. 23 Ne diſcedas: nec ſtatuas te alio: *vel*, ne deſertas inceptum tuum. 24 Contra te mori. 25 Terrearis. 26 Inflatio animi, id eſt, iracundia. 27 Sedatæ ſunt. Alii exponunt, indulſerunt, permiſerunt: & tum hemiſtichium illud ſic concludunt: *Conceſſere Deum profugis nova mœnia Teucris*. 28 Jovis, &c. namque Junonis etiamnum manebant. 29 Heleni idem vaticinium iiſdem verſibus prolatum habes l. 3. p. 238. 30 Arte. 31 Arboribus glandiferis. 32 Porca. 33 Porcelli. 34 ſignant annos totidem, quibus exactis, Aſcanius conditurus urbem a ſue alba dictam Albam. *Et ſtabit Alba potens albæ ſuis omine dicta*. Propert. l. 4. El. 1. 35 Fœtus jacebunt. 36 In quo jacebit. 37 Olim condendæ, quæ Alba vocabitur. 38 Urbis erit. 39 Poſt cujus inventionem. 40 Triginta. 41 Exactis. 42 Cognominandam ab alba ſue inventa, & clara oraculorum manifeſtatione.

1 Haud incerta cano. Nunc qua 2 ratione, quod 3 inſtat,
4 Expedias 5 victor, paucis (6 adverte) docebo,
7 Arcades 8 his oris, genus a 9 Pallante 10 profectum,
Qui regem Evandrum comites, qui 11 ſigna ſecuti
Delegere locum, & 12 poſuere in 13 montibus urbem,
Pallantis 14 proavi de nomine Pallanteum.
15 Hi bellum aſſidue 16 ducunt cum gente 17 Latina:
Hos 18 caſtris adhibe ſocios, & fœdera junge.
19 Ipſe ego te ripis, & 20 recto flumine ducam,
21 Adverſum remis 22 ſuperes ſubvectus ut amnem.
Surge, age, nate Dea; 23 primiſque cadentibus aſtris
24 Junoni 25 ferrite preces, iramque 26 minaſque
27 Supplicibus 28 ſupera votis: Mihi victor 29 honorem
Perſolves. Ego ſum, pleno quem flumine cernis
30 Stringentem 31 ripas & pinguia 32 culta 33 ſecantem,
34 Cæruleus Tybris, 35 cœlo gratiſſimus amnis.
36 Hic mihi magna domus, celſis caput urbibus exit.
37 Dixit, deinde 38 lacu Fluvius ſe condidit alto;
39 Ima petens. 40 Nox Æneam ſomnuſque reliquit.
Surgit, &, 41 ætherei 42 ſpectans 43 orientia Solis
Lumina, 44 rite 45 cavis 46 undam de 47 flumine palmis
Suſtulit, ac tales effundit ad æthera voces:
Nymphæ, 48 Laurentes Nymphæ, 49 genus amnibus unde eſt,
Tuque, o Tybri tuo genitor cum flumine ſancto,
Accipite 50 Æneam, & tandem arcete 51 periclis.

1 Quo

1 Certa, id eſt, certiſſimis oraculis tibi prius ſignificata. 2 Via, modo. 3 Gerendum ſc. 4 Id bellum. 5 Cum victoria. 6 Animum. 7 Populi ex Arcadia. 8 In his regionibus. Annis ſexaginta ante bellum Trojanum, Arcades in Latium navigavere, duce Evandro, filio Mercurii & Nicoſtratæ, quæ & Themis & Carmentis dicta eſt. 9 Arcadiæ rege. 10 Ortum. 11 Prodigia oraculorum. 12 Condiderunt. 13 Colliculis hiſce. 14 Evandri. 15 Populi. 16 Gerunt. 17 Cum qua tibi gerendum eſt. 18 Exercitui tuo in caſtris degenti. 19 Deus fluminis. A tuto & commodo. 20 Nullo errore te circumventuro. 21 Contra fluxum ejus. 22 Aſcendas. 23 Cum primum aſtra occiderint, id eſt, cum prima luce, albeſcente Aurora, quæ fugat aſtra. 24 Adverſariæ tuæ. Idem ſuadet Helenus l. 3. p. 260. 25 Offer ut decet. 26 Junonis. 27 Suppliciter factis. 28 Evince. 29 Sacrificium honorificum. 30 Minuentem, excavantem, radentem, ſubruentem, quæ Tybridis natura eſt. 31 Tyberinas. 32 Arva. 33 Interfluentem. 34 Marini coloris. 35 Cœlitibus, ſive iis, qui in cœlo ſunt. Continens pro re contenta. 36 Ingens domicilium extenditur mihi in hoc fluvio, exiſtens columen aut decus præcipuum urbibus Etruſcis, atque aliis ad Tyberim ſitis. 37 Tyberinus. 38 Antro, regia, domo ſua. 39 Profundum adiens. 40 Æneas, oriente die, expergiſcitur. 41 Cœleſtis. 42 Ad orientem Solem converſus, ter libato vivo flumine ſe luſtravit. 43 Cum Sole. 44 Juxta morem ſacrificandi. 45 In concavitatem contractis. 46 Aquam recentem. 47 Tyberino. 48 Quæ præeſt fontibus & amnibus Laurentibus. 49 A quibus amnes ducunt originem: lymphis ſc. 50 Me. 51 Ingruentibus.

1 Quo te cumque 2 lacus miſerantem incommoda noſtra
Fonte tenet, 3 quocumque ſolo pulcherrimus exis;
Semper 4 honore meo, ſemper 5 celebrabere 4 donis,
6 Corniger 7 Heſperidum fluvius regnator aquarum.
8 Adſis 9 o, 10 tantum, & 11 propius tua 12 numine firmes.
Sic 13 memorat, geminaſque 14 legit de claſſe 15 biremes,
16 Remigioque aptat; 17 ſocios ſimul inſtruit 18 armis.
Ecce autem, ſubitum atque 19 oculis mirabile 20 monſtrum,
Candida per ſylvam cum 21 fœtu 22 concolor albo
Procubuit, viridique in litore conſpicitur ſus:
Quam pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
Mactat, 23 ſacra ferens, & cum 24 grege 25 ſiſtit ad 26 aram.
27 Tybris ea fluvium, 28 quam longa eſt, nocte 29 tumentem
30 Leniit, & 31 tacita refluens ita ſubſtitit unda,
Mitis ut 32 in morem ſtagni 33 placidæque paludis
34 Sterneret æquor aquis, remo ut 35 luctamen abeſſet.
36 Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo:
37 Labitur 38 uncta 39 vadis 40 abies: 41 mirantur & undæ,
Miratur nemus 42 inſuetum fulgentia longe
Scuta 43 virum, 44 fluvio 45 pictaſque innare carinas.
Olli 46 remigio noctemque diemque 47 fatigant,
Et 48 longos 49 ſuperant flexus, variiſque teguntur
50 Arboribus, virideſque 51 ſecant placido æquore 52 ſylvas.



1 Quocumque loco effuſus ſit lacus ubi habitas. 2 Antrum, regia. 3 Quæcumque terra. 4 Sacris. 5 Cum celebritate honoraberis. 6 Cornua gerens, id eſt, ſimilitudinem cornuum: vel, quod fluvii dividant ſe in brachia, partes vel oſtia, quæ cornua vocantur: vel, quod mugitum boum imitetur murmur aquarum. 7 Italicarum. 8 Auxilio ſis, igitur celeritatem petit. 9 Optantis eſt. 10 Poſt tanta marium pericula. 11 Familiarius. 12 Divina munera nobis oblata. 13 Loquitur Æneas. 14 Eligit. 15 Naves duorum ordinum remorum. 16 Ad remigium, id eſt, ut poſſint remis agi. 17 Remiges, nautas, milites. 18 Remis, armamentis, telis. 19 Æneæ. 20 Portentum, prædictum, ab Heleno, 3. l. & a Tyberino, ſupra. 21 Triginta capitum. 22 Ejuſdem coloris. 23 Sacrificans. Sic l. 3. Æn. *Junonis* ſer ſacra *libens*. 24 Fœtu, ſuculis. 25 Stare facit eam. 26 Tibi extructam. 27 Deus fluvii. 28 In quantum. 29 Inflatum prius. 30 Tranquillum fecit. 31 Sine murmure rediens ita manſit ſtans. 32 Ad ſimilitudinem aquæ ſtantis. 33 Tranquillæ. 34 Sternendo ſe faceret planitiem in ipſis aquis. 35 Labor, & difficultas, id eſt, ut non eſſet luctandum remo cum aquis adverſis, & defluentibus, cum navis aſcenderet. 36 Itaque, quia vident fluvium tam convenientem, profectionem ad Evandrum celeriter peragunt cum proſpero æſtu ac murmure Tyberis. 37 Celeriter agitur. 38 Picata. 39 Per vada Tyberis. 40 Ex abiete facta. Metonymia materiæ. 41 Tam celerem navis aſcenſum. 42 Videre talia. 43 Virorum fortium. 44 Tyberi. 45 Rubrica, vel puppes pictas, vel Phrygias. Juno 7. Æn. ſupra, *pictaſque exure carinas*. 46 Remigando. 47 Donec perveniſſent ad Evandrum. 48 Quia Tybris ſemper flectitur. 49 Tranſcendunt. 50 In litore ſtantibus. 51 Intercidunt, id eſt, feruntur per medias arbores. 52 Impendentium ſylvarum imagines in placidis undis apparentes *Reddit navales vitreo ſub gurgite formas*. Auſon. Moſel.

1 Sol medium cœli conſcenderat igneus orbem,
Cum muros, arcemque 2 procul, ac rara domorum
Tecta 3 vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
4 Æquavit; tum res 5 inopes 6 Evandrus habebat.
7 Ocius 8 advertunt proras, urbique 9 propinquant.
Forte 10 die ſolemnem illo 11 rex Arcas 12 honorem
13 Amphitryoniadæ magno Diviſque 14 ferebat,
Ante 15 urbem in 16 luco. Pallas 17 huic 18 filius una,
Una omnes juvenum 19 primi, 20 pauperque ſenatus,
Thura dabant; 21 tepiduſque cruor fumabat 22 ad aras.
Ut celſas videre rates, atque inter opacum
Adlabi nemus, & 23 tacitis incumbere remis;
Terrentur viſu ſubito, cunctique relictis
24 Conſurgunt 25 menſis. 26 Audax 27 quos 28 rumpere Pallas
28 Sacra vetat, raptoque volat telo 29 obvius ipſe;
Et procul e 30 tumulo: 31 Juvenes, quæ cauſſa 32 ſubegit,
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
Qui 33 genus? 34 unde domo? pacemne huc fertis, an 35 arma?
Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab alta,
36 Paciferæque manu ramum prætendit olivæ:
37 Trojugenas, ac 38 tela vides inimica 39 Latinis:
40 Quos 41 illi bello 42 profugos 43 egere ſuperbo.
44 Evandrum petimus. Ferte 45 hæc, & dicite 46 lectos
47 Dardaniæ 48 veniſſe duces, 49 ſocia arma rogantes.
Obſtupuit 50 tanto percuſſus nomine 51 Pallas:
Egredere o, quicumque es, ait, 52 coramque parentem

Adlo-

1 Jam meridies erat. 2 Cum adhuc longe eſſent. 3 Trojani. 4 Æquiparavit. 5 Tenues & modicas. 6 Arcas. 7 Celeriter. 8 Trojani. 9 Appropinquant. 10 Quo Troiani advenerant. 11 Evander. 12 Sacrificium. 13 Herculi, Amphitrionis filio putativo. 14 Offerebat, id eſt, ſacrificabat. 15 Pallantem. 16 Sylva Herculi conſecrata. 17 Cum patre. 18 Evandri. 19 Principes. 20 Patres ſeniores, qui tunc pauperes erant. 21 Et mactatis hoſtiis. 22 Juxta. 23 In amne placido, nullo aut leni remorum luctamine, remis nihil murmuris facientibus. 24 A ſacrificio. 25 Deorum ſc. ad quas ſolemnes epulas ponebant. 26 Propria virtute confiſus. 27 Arcades. 28 Interrumpere ſive intermittere ſacrificia cœpta: id enim nefas putabatur infauſtique ominis. Unde etiam l. 3. Helenus jubet Æneam velata facie ſacrum facere, ne quidquam videat, quod ſacrificium cœptum poſſet obturbare. 29 Advenientibus. 30 Colliculo. 31 Quia ſeniores manſerant in Sicilia. 32 Coegit vos. 33 E quo genere, id eſt, gente, eſtis? 34 E qua domo, id eſt, patria? 35 Bellum. 36 Pacem adferentis. Pacem petentes præferebant oleæ ramos laneis vittis obvolutos l. 7. *Præferimus manibus vittas:* vitta autem religionis, oliva pacis inſigne, quod & columba a Noacho emiſſa ſignificavit. 37 Viros in Troja genitos. 38 Arma. 39 Quibus & vos inimici eſtis. 40 Trojugenas. 41 Latini. 42 Uti & vos, advenas. 43 Expulerunt. 44 Hujus loci regem. 45 Pacis indicia, ramum olivæ. 46 Electos. 47 Trojanæ patriæ. 48 Ad eum. 49 Socialia in Latinos. 50 Tanti nominis commemoratione, ſc. Dardanum ab Jove ortum. 51 Filius Evandri. 52 In præſentia ejus.

Adloquere, ac noſtris ſuccede 1 penatibus 2 hoſpes.
3 Excepitque manu, 4 dextramque amplexus 5 inhæſit;
Progreſſi 6 ſubeunt luco, fluviumque relinquunt.
Tum 7 regem Æneas dictis adfatur 8 amicis:
Optume 9 Grajugenum, 10 cui me Fortuna 11 precari,
Et 12 vitta comptos voluit prætendere 13 ramos:
14 Non equidem extimui, Danaum quod ductor, & 15 Arcas,
16 Quodque 17 a ſtirpe fores geminis conjunctus 18 Atridis:
Sed mea me virtus, & ſancta oracula Divum,
19 Cognatique patres, tua terris 20 didita fama,
Conjunxere tibi, & 21 fatis 22 egere volentem.
Dardanus, Iliacæ 23 primus pater urbis & auctor,
Electra (ut 24 Graji perhibent) 25 Atlantide 26 cretus,
Advehitur 27 Teucros: Electram maximus Atlas
28 Edidit, ætherios humero qui 29 ſuſtinet orbes.
30 Vobis Mercurius pater eſt, quem 31 candida Maja
32 Cyllenes gelido conceptum vertice 33 fudit.
At 34 Majam, auditis ſi quicquam credimus, Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui ſidera 35 tollit.
36 Sic genus 37 amborum 38 ſcindit ſe ſanguine ab uno.
39 His 40 fretus 41 non legatos, neque prima per 42 artem



1 Laribus. 2 Jure hoſpitalitati. 3 Excepit Æneam e navi. 4 Fidei pignus. 5 Morem traxit in amplexu. 6 Subintrat lucum, ubi ſacrificia fiebant Herculi. 7 Evandrum. 8 Amabilibus. 9 Grajugenarum, id eſt a Græcis, aut inter Græcos genitorum. 10 Ad cujus honorem. 11 Suppliciter pacem petere. 12 Innexos & illigatos vitta lanea. 13 Olivæ paciferæ ramum. 14 Occupatio, cur, cum Trojanus ſit, non dubitet tamen ſupplex venire ad Græcum. 15 Ex Arcadia oriundus. 16 Ex Sterope, Atlantis filia, natus Oenomaus: ex illo Hippodamia: e qua Pelops Atreum genuit patrem Agamemnonis & Menelai. Ex Maja, Steropes ſorore, Mercurius: ab illo Evander. 17 Ab origine generis. 18 Atrei filiis, Agamemnoni & Menelao. 19 Majores noſtri de eadem ſtirpe nati. Dardanus, Trojanæ gentis pater, filius Majæ, quæ ſoror Electræ, filia utraque Atlantis, ut ſeq. quamvis tres fuerint Atlantes, Rex Mauritaniæ, Rex Arcadiæ, & Rex Corinthi, qui pater Electræ. 20 Sparſa & divulgata per terras. 7. Æn. Diditur *hic ſubito Trojana per agmina, rumor*. 21 Sic jubentibus: quæ teſte Seneca, *fata volentem ducunt, nolentem trahunt*. 22 Impulerunt me. 23 Præcipuus. Teucer enim prior erat. 24 Græci atteſtantur. 25 Atlantis filia. 25 Progenitus. 27 Ad eos, qui nunc Teucri dicebantur. 28 Progenuit. 29 Surſum tenet & portat cœlos. Montis altitudinem ad hominem tranſtulit. Alludit enim ad illam fabulam, qua Atlas, Mauritaniæ Rex, conſpecto Meduſæ capite, in montem converſus fingitur: cujus tanta altitudo, ut cœlum attingere videatur. 30 Arcadibus. 31 Pulchra: vel cum reſpectu ad Plejades, quarum lucidiſſima eſt Maja. 32 Montis Arcadiæ. 33 Progenuit. 34 Mercurii matrem. 35 Gubernat. 36 Quia nos ab Atlante per Electram deſcendimus, & ab Jove per Dardanum, & vos ab eodem Atlante deſcendiſtis per Mercurium: & per eumdem ab Jove. 37 Noſtrum. 38 Dividit ſe in diverſos conſanguinitatis ramos. 39 Virtute mea, Deorum oraculis, cognatione noſtra. 40 Confiſus. 41 Neque per fœdera aut legatos experiri aut paciſci placuit: ſed ipſe coram & & cum fiducia ſupplex adſum. 42 Artificioſam orationem.

1 Tentamenta tui pepigi: me, me ipſe, meumque
2 Objeci caput, & ſupplex ad 3 limina veni.
Gens eadem, quæ te, 4 crudeli 5 Daunia bello
Inſequitur; nos ſi 6 pellant, nihil 7 affore credunt,
Quin omnem 8 Heſperiam penitus ſua ſub juga mittant:
Et mare, quod 9 ſupra, teneant, quodque 10 alluit 11 infra.
12 Accipe, 13 daque 14 fidem. Sunt nobis fortia 15 bello
Pectora, ſunt animi, & 16 rebus 17 ſpectata juventus.
Dixerat Æneas. 18 Ille os, oculoſque 19 loquentis
20 Jamdudum, & totum luſtrabat 21 lumine 22 corpus.
Tum ſic 23 pauca refert: 24 Ut te, fortiſſime Teucrum,
25 Accipio agnoſcoque libens! ut 26 verba parentis,
Et 27 vocem Anchiſæ magni, vultumque 28 recordor!
29 Nam memini Heſiones viſentem regna 30 ſororis
31 Laomedontiadem Priamum, 32 Salamina petentem,
33 Protinus Arcadiæ gelidos 34 inviſcere fines.
Tum mihi prima genas 35 veſtibat 36 flore juventa;
Mirabarque 37 duces Teucros, mirabar & ipſum
38 Laomedontiadem: ſed 39 cunctis altior 40 ibat
41 Anchiſes. Mihi mens 42 juvenili ardebat amore
43 Compellare virum, & 44 dextræ conjungere 45 dextram
46 Acceſſi, & 47 cupidus 48 Phenei ſub mœnia 49 duxi.
Ille mihi inſignem pharetram, 50 Lyciaſque ſagittas
51 Diſcedens, 52 chlamydemque 54 auro dedit intertextam,
Frenaque 54 bina, 55 meus quæ nunc habet, aurea, Pallas.

1 Experimenta ad amicitiã conciliandam pactus ſum. 2 Fidei tuæ commiſi. 3 Tua. 4 Impie ſuſcepto. 5 Rutili, a *Dauno*. Turni patre. 6 A finibus ſuis. 7 Abfuturum, ſive defuturum eſſe. 8 Italiam. 9 Ab Orientali plaga, id eſt, mare Adriaticum. 10 Italiam. 11 Ab inferiori parte, id eſt, mare Tyrrhenum. 12 A nobis. 13 Nobis. 14 Sanctam promiſſionem. 15 Ad bellum gerendum. 16 Bellicis. 17 Perſpecta & explorata: quia Trojano bello per decennium vexata fuit. 18 Evander. 19 Æneæ. 20 Ab eo tempore, quo loqui cœperat, aut eum primum vidiſſet. 21 Viſu, id eſt, circumſpiciebat. 22 Reliquum. 23 Evander paucis reſpondet. Loquax ſenectus rerum antiquarum commemoratione gaudet. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 14. 24 Ὡς, quam. 25 Hoſpitio. 26 Formam dicendi. 27 Modum proferendi. 28 Ad memoriam refero. 29 Refert, ubi Anchiſen viderit, Evander, comitẽ ſc. Priami, cum ſororem Heſionem, Telamoni Salaminio nuptam, viſeret, unde Arcadiam venere, ubi excepti ſunt ab Evandro in Pheneo, urbe Arcadiæ: 30 Suæ. 31 Laomedontis filium. 32 Patriam Telamonis. 33 Continuato itinere, eadem profectione. 34 Tranſire. 35 Veſtiebat. 36 Lanugine, id eſt, barba tenui. 37 Qui cum Priamo venerant. 38 Laomedontis filium. 39 Omnibus reliquis. 40 Incedebat. 41 Pater tuus. 42 Quia juvenes gaudent proceritate & elegantia corporũ. 43 Alloqui cũ veneratione. Plaut. *ſive me hanc* compellare. 44 Illius. 45 Meam. 46 Ad eum. 47 Ejus amicitiæ. 48 Oppidi Arcadiæ, cujus dux Agapenor. 49 Illum. 50 Apollinis. 51 Cum diſcedere vellet. Conſuetudo enim veteribus fuit, ut deceſſuri invicem munera hoſpitalia relinquerent, ſui monumenta, & amoris, fideique mutua pignora. 52 Veſtem militarem. 53 Filis aureis. 54 Duo. Improprie & Poetice: nam *bina*, ſecundum Ciceronem, non dicuntur, niſi de his, quæ ſunt numeri tantum pluralis. 55 Filius.

1 Ergo &,quam petitis, 2 juncta eſt mihi 3 fœdere 4 dextra:
Et, lux cum primum terris ſe craſtina reddet,
5 Auxilio lætos dimittam, opibuſque juvabo.
Interea ſacra hæc, quando huc veniſtis amici,
6 Annua, quæ 7 differre 8 nefas, celebrate 9 faventes
Nobiſcum, & jam nunc 10 ſociorum adſueſcite menſis.
Hæc ubi 11 dicta, dapes jubet & 12 ſublata 13 reponi
Pocula, 13 gramineoque viros locat ipſe ſedili:
15 Præcipuumque 16 toro & 17 villoſi pelle leonis
Accipit Æneam, 18 ſolioque 19 invitat 20 acerno.
Tum 21 lecti juvenes certatim 22 araque ſacerdos.
23 Viſcera toſta ferunt taurorum, 24 onerantque caniſtris
25 Dona laboratæ Cereris, 26 Bacchumque miniſtrant.
Veſcitur Æneas, ſimul & Trojana juventus,
27 Perpetui tergo bovis, & 28 luſtralibus 29 extis.
Poſtquam 30 exempta fames, & amor compreſſus edendi,
Rex Evandrus ait: non hæc ſolemnia nobis,
Has 31 ex more dapes, hanc 32 tanti numinis aram
33 Vana ſuperſtitio veterumque ignara Deorum
Impoſuit. Sævis hoſpes Trojane, 34 periclis
Servati 35 facimus, 36 meritoſque 37 novamus honores.
38 Jam primum 39 ſaxis ſuſpenſam hanc aſpice rupem:
40 Disjectæ procul 41 ut 43 moles, 43 deſertaque montis
Stat domus, & ſcopuli 44 ingentem traxere ruinam.
Hic ſpelunca fuit 45 vaſto ſubmota receſſu,

T 5 1 Se-

1 Clauſula conſtat conceſſione petitionis. 2 Sancita. 3 Antiquis amicitiis per illud Anchiſæ hoſpitium. 4 Fides. 5 Copiis militaribus, Eodem verſu ſupra uſus eſt l. 1. In oratione Did. ad Trojanos 6 Quæ quotannis hoc die fiunt. 7 In aliud tempus. 8 Sit. 9 Animis linguiſque, ευφυμηντες. 10 Sociali fœdere conjunctorum. 11 Sunt ab Evandro. 12 Timore hoſtilis adventus. 13 Ad menſas. 14 Ex ceſpite facto. 15 Principem virum. 16 Herbis & frondibus extructo: ςιβαδι. 17 Hirſuti, villis pleni. Priſcis hic mos fuit, ut proceres nobilium in pellibus ferarum ſederent. 18 Sacra Herculis celebrantes ſedere moris erat. Macr. Sat. l. 3. c. 9. 19 Acceptum collocat eum ſuper folia. 20 Ex acere arbore confecto. 21 Egregii. 22 Quæ *Maxima* appellata fuit: 23 Carnes Taurinas aſſas adferunt. 24 Et onerando apponunt e cordibus l. 1. *Cereremque caniſtris Expediunt*. 25 Panem artificioſe ex Cerere, id eſt, frumento confectum & elaboratum. 26 Vinum propinant. 27 Integri, ſolidi, aut unde detur perpetuum epulum. 28 Purgativis, quæ ad expurgationem oblata erant. 29 Quæ reliqua erant e ſacrificio. 30 Sedata eſt epulis. 31. Quas ex more damus & edimus. 32 Herculis ſc. quæ, magno dicata numini, dicta eſt *Maxima*: infra, *quæ Maxima ſemper*, &c. 33 Stulta religio. 34 Imminentibus a Caco. 35 Hæc ſolemnia. 36 Quos Hercules meruit, ſervando nos. 37 Quatannis renovamus. 38 Pro exordio narrationis meæ. 39 Labentem & ruinam minitantem, lapſuræ ſimilem. 40 Devolutæ ſint. 41 Quomodo. 42 Saxoſum. 43 Et ut ſpelunca & habitatio, quã Cacus habuerat in monte Aventino, ſtat derelicta ab habitatore interfecto. 44 Ruendo ingentem partem ſecum traxerunt. 45 Sepoſita a frequentia hominum valde amplo receſſu, ſive loco ſecretiore.

1 Semihominis 2 Caci: 3 facies 4 quam 5 dira 6 tenebat
Solis 7 inacceſſam radiis: ſemperque recenti
8 Cæde tepebat 9 humus; ſoribuſque adfixa 10 ſuperbis
Ora virum 11 triſti pendebant pallida 12 tabo.
13 Huic monſtro Vulcanus erat pater; 14 illius 15 atros
Ore 16 vomens ignes, magna ſe 17 mole ferebat.
Attulit & 18 nobis 19 aliquando optantibus 20 ætas
21 Auxilium adventumque Dei. Nam maxumus 22 ultor
23 Tergemini 24 nece 25 Geryonis 26 ſpoliiſque 27 ſuperbus,
28 Alcides aderat, tauroſque 29 hac victor agebat
Ingentes: 30 vallemque boves 31 amnemque tenebant:
At 32 furiis Caci mens 33 effera, ne quid 34 inauſum
Aut intentatum ſceleriſve dolive fuiſſet,
Quatuor a 35 ſtabulis præſtanti corpore tauros
36 Avertit, totidem forma 37 ſuperante juvencas:
38 Atque 39 hos, ne qua forent pedibus 40 veſtigia 41 rectis,
Cauda in ſpeluncam tractos, 42 verſiſque 43 viarum
44 Indiciis raptos, 45 ſaxo occultabat 45 opaco.
46 Quærentem nulla ad ſpeluncam 47 ſigna ferebant.
Interea, cum jam ſtabulis ſaturata moveret
48 Amphitryoniades armenta, 49 abituſque pararet:
Diſceſſu 50 mugire boves, atque omne 51 querelis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui.

1 Feritate corrupti, & habentis ſolam figuram humanam. Infra, *villoſaque feris Pectora ſemiferi.* Fabulam hanc de furto & nece Caci etiam Ovid. refert 1. Faſt. A Juſtin. l. 44. 2 Infamis latronis, filii Vulcani. 3 Caci. 4 Speluncam. 5 Execrandam. Unde Ovid. *Dira viro facies, vires pro corpore, corpus Grande: pater monſtri Mulciber hujus erat.* 6 Al. *regebat.* 7 Non aditam ſanguine effuſo per cædem. 9 Fundi ejus. 10 Tyrannicis. 11 Aſpectu. 12 Cruore & ſanie. 13 Caco. 14 Patris ſui Vulcani. 15 Fumoſos. 16 Qui vomens. 17 Cum vaſto corpore. 18 Sicut ante multis annis. 19 Tandem. 20 Longa tempeſtas, aut ævum illud. 21 Herc. 22 Scelerum vindex, tyrann. exactor, monſtror. domitor. 23 Tricorp. cui propter concord. & mutuum auxilium 3. fratrum, tria aſſinguntur corpora. Juſtin. l. 44. Horat. Od 14. l. 2. *qui ter amplum Geryonem, Tityonque triſti compeſcit unda.* Vid. Sil. l. 1. 24 Cæde. 25 Hiſpaniæ regis. 26 Bobus abductis ex Hiſpania in Italiam, occiſo Geryone. 27 Magnificus. 28 Alcei nepos Hercules. 29 Ad nos, aut ad hanc regionem. 30 Sc. *hanc*, vicinam Tyberi. 31 Hunc Tyberim. 32 Avaritiæ. 33 Eminenter fere. 34 Quod non auderet aut quod non attentaret. 35 Arment. Herc. 36 Avertendo abegit. 37 Præſtanti. 38 Mart. l. 1. *Sylvarumque tremor, tacita qui fraude ſolebat Ducere nec rectas Cacus in antra boves. Hic ne certa forent manifeſta ſigna rapinæ, Averſos cauda traxit in antra boves.* Propert. 4. l. 10. Eleg. quem lege ad plenum fabulam Caci referentem, ut & Liv. 1. l. 39 Tauros & juvencas. 40 Indicia, quibus inveſtigari poſſent. 41 Naturali ordine ingreſſis. 42 Ita ut, quæ intrarant, exiviſſe videantur, & averſa, non adverſa putentur. 43 Quæ veſtigiis ſignatæ furtum ſæpe patefaciunt. 44 Veſtigiis. 45 Spelunca opaca, ſaxo obſtructa. 46 Herc. 47 Veſtigia. 48 Hercules, Amphitrionis filius putativus. 49 Profectionem in aliam regionem. 50 Mugiebant, vel relicti paſcui, vel abactorum boum deſiderio, ut Livius. 51 Querulis mugitibus.

1 Red-

1 Reddidit una 2 boum vocem, vaſtoque ſub antro
Mugiit, & 3 Caci ſpem cuſtodia feſellit.
Hic vero Alcidæ furiis exarſerat 4 atro
Felle dolor: rapit 5 arma manu, 6 nodiſque gravatum
7 Robur; & 2 ætherii curſu petit 8 ardua 9 montis.
Tum primum 10 noſtri Cacum videre timentem,
Turbatumque 11 oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
12 Speluncamque petit: pedibus timor addidit 13 alas.
Ut ſeſe incluſit, ruptiſque 14 immane catenis
15 Dejecit ſaxum, 16 ferro quod & arte paterna
17 Pendebat, fultoſque 18 emuniit 19 obice poſtes,
Ecce, furens animis aderat 20 Tirynthius, omnemque
21 Acceſſum luſtrans, huc ora ferebat & illuc,
Dentibus 22 infrendens. Ter totum fervidus ira
23 Luſtrat 24 Aventini montem: ter ſaxea 25 tentat
Limina nequidquam; ter 26 feſſus valle reſedit.
27 Stabat acuta ſilex, præciſis undique 28 ſaxis,
29 Speluncæ 30 dorſo inſurgens, altiſſima viſu;
31 Dirarum nidis domus 32 opportuna volucrum,
33 Hanc, 34 ut prona 35 jugo 36 lævum incubebat ad 36 amnem,
38 Dexter in adverſum nitens concuſſit, & imis
Avulſam 39 ſolvit radicibus; inde repente
40 Impulit, impulſu quo 41 maximus 42 inſonat æther:
43 Diſſultant ripæ, 44 refluitque 45 exterritus amnis.



1 Reſpondit mugiendo ad mugitum aliarum diſcedentium. 2 Incluſarum. 3 Cuſtodientis & obſervantis ne mugirent. Amara fellis commotione. Vel autem iracundiæ ſedes eſt. 5 Arcum & ſagittas. 6 Nodoſam clavam robuſtam, ſive nodis oneratam: ῥοπαλον. 7 Alti & in aera protenſi. 8 Sublimitatem & verticem. 9 Aventini. 10 Subditi. 11 Qui mentis perturbationis indices. 12 Suam. 13 Quia timentes quaſi avolant. 14 Tam magnum ut terrori eſſet. 15 Deorſum jecit. 16 Quod ferreis catenis libratum arte Vulcani, obſtrueret aditum antri. 17 Supra ſpeluncam. 18 Suſtentatos. 19 Peſſulo ferreo. 20 Hercules, a *Tirynthia*, civitate Argis vicina, in qua nutritus eſt, ut ſupra. 21 Aditum indagans. 22 Stridens. 23 Perambulat, circumit. Fel. 10. *Interea mixtis luſtrabo Mænala Nymphis*. Cic. *Pythagoras Ægypt., luſtraſſe dicitur*. 24 Qui unus eſt ex ſeptem Romæ montibus, ab *Aventino*, qui illic ſepultus eſt, ſic dictus Ov. 14. Met. de ſucceſſione regum Albanorum: *Fratre ſuo ſceptrum moderatior Acrota forti Tradit Aventino: qui, quo regnarat, eodem Monte jacet poſitus tribuitque vocabula monti*. *Aventini montem* dixit, *ut fontem Timavi. Euthorti urbem*. 25 Frangere, aut irrumpere. 26 Non corpore, ſed animo, id eſt, egens conſilii in valle ſedendo requievit. 27 Eminebat in altum. 28 Reliquis l. 29 In qua erat Cacus. 30 Super dorſum eminens. 31 Rapacium & mali ominis, ut bubonum, ſtrigum & ſimilium. 32 Idonea. 33 Silicem. 34 Prout, ſecundum quod. 35 In jugo montis. 36 A ſiniſtra fluentem. 37 Tyberim. 38 Hercules ſtans a dextris, innitens adverſa parte, in adverſam partem. 39 Diſſolvit radicitus, a fundo uſque. 40 Silicem. 41 Summus. 42 Multum ſonat. 43 Ex repercuſſione æris. 44 Recurrit. 45 Quaſi exterritus.

At 1 ſpecus, & Caci 2 detecta 3 apparuit ingens
4 Regia, & umbroſæ penitus patuere cavernæ.
Non ſecus 5 ac ſi qua penitus vi terra 6 dehiſcens
Infernas 7 reſeret ſedes, & regna 7 recludat
Pallida, 8 Dis inviſa; 9 ſuperque immane 10 barathrum
Cernatur, trepidentque immiſſo lumine 11 Manes.
12 Ergo 13 inſperata 14 deprenſum in luce repente,
Incluſumque cavo 15 ſaxo, atque 16 inſueta 17 rudentem
Deſuper 18 Alcides telis premit, omniaque arma
19 Advocat, & 20 ramis vaſtiſque 21 molaribus inſtat
22 Ille autem (neque enim 23 fuga jam ſuper ulla pericli eſt)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu!)
Evomit, involvitque 24 domum caligine 15 cæca,
26 Proſpectum eripiens oculis; 27 glomeratque ſub antro
28 Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non 29 tulit Alcides 30 animis, ſeque ipſe per ignem
Præcipiti injecit ſaltu, 31 qua plurimus undam
Fumus agit, 32 nebulaque ingens ſpecus 32 æſtuat 33 atra.
Hic Cacum in tenebris incendia 34 vana vomentem
Corripit 35 in nodum 36 complexus, & 37 angit inhærens
38 Eliſos 39 oculos, & 40 ſiccum ſanguine guttur:
41 Panditur extemplo 42 foribus domus atra 43 revulſis:
Abſtractæque boves, 44 abjuratæque rapinæ
45 Cœlo oſtenduntur, pedibuſque informe cadaver
Protrahitur. Nequeunt 46 expleri 47 corda 48 tuendo
Terribiles oculos, vultum, 49 villoſaque ſetis
Pectora 50 ſemiferi; atque extinctos 51 faucibus ignes.
Ex 52 illo celebratus 53 honos, lætique 54 minores.

1 Ser-

1 Spelunca. 2 Nudata, amoto ſilice. 3 Late patuit. 4 Secundum opinionem Caci, quia illic tyrannidem exercuerat. 5 Quam. 6 Hiatum faciens. 7 Aperiat. 8 Superis, id eſt, Stygia. 9 Deſuper. 10 Immenſa profunditas & vorago inferorum: proprie, puteus profundus Athenis, in quem nocentes dabantur præcipites. 11 Cum quibus confertur Cacus. 12 Itaque, quia ſaxum defecerat. 13 Quam non timuerat in ſpeluncam ingreſſuram. 14 Deprehenſum. 15 Spelunca ſaxea. 16 Inſueto more. 17 Clamantem. De Caco ſemper, ut de fera, loquitur. 18 Hercules urget armis Cacum. 19 In ...um vocat. 20 De arboribus detractis. 21 Lapidibus tam magnis, ut ex iis molares fieri poſſent. 22 Cacus. 23 Evitatio. 24 Speluncam ſuam. 25 Prohibente viſum. 26 Inſpectionem. 27 Circum agit. 28 Nebulam, fumum adferentem. 29 Paſſus eſt. 30 Propter magnanimitatem ſuam. 31 Qua eſt plurimum vaporis, qui in morem undæ circumvolvebatur. Ducta Metaphora ab aquarum inundatione. 32 Fumo. 33 Effervet. 34 Nihil adverſus Herculem proficientia; nihil Herculem lædentia. 35 Per medium in morem nodi. 36 Eum. 37 Stringit. 38 Elidendo eos. 39 Caci. 40 Sine ſanguine, quia flammas evomebat. 41 Aperitur. 42 Valvis. 43 Abſtractis a cardine ſuo. 44 Obſtinate abnegatæ, quas jurejurando negaverat: eſſe apud ſe: vel pejerando retinebat. 45 Revelantur, in lucem veniunt. 46 Satiari. 47 Arcadum aſtantium. 48 Aſpiciendo 49 Duriſſimos pilos habentia. 50 Caci ex dimidia parte feri. Antea *ſemihominem* vocavit. 51 Infra fauces ejus. 52 ſc. *tempore*, id eſt, poſt illud tempus. 53 Honorifico ſacrificio. 54 Poſteri.

1 Servavere 2 diem, primuſque 3 Potitius auctor,
Et domus Herculei 4 cuſtos 5 Pinaria ſacri
Hanc aram 5 luco ſtatuit. Quæ maxima ſemper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima ſemper.
Quare agite, o 6 juvenes, tantarum in 7 munere laudum
Cingite 9 fronde comas, & 10 pocula porgite dextris,
10 Communemque vocate Deum, & 11 date vina volentes.
12 Dixerat: 13 Herculea 14 bicolor cum 15 populus umbra
Velavitque 16 comas, 17 foliiſque innexa pependit:
Et 18 ſacer implevit 19 dextrā 20 ſcyphus 21 Ocyus 22 omnes
23 In menſam læti libant, Divoſque precantur.
21 Devexo interea propior fit veſper 25 Olympo:
Jamque ſacerdotes 26 primuſque Potitius ibant,
Pellibus in 27 morem cincti, flammaſque ferebant.
28 Inſtaurant 29 epulas, & 30 menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt, 31 cumulantque oneratis lancibus aras.
32 Tum 33 Salii ad cantus, incenſa altaria circum,
34 Populeis adſunt evincti tempora ramis;
35 Hic juvenum chorus, ille ſenum, qui 36 carmine laudes
Herculeas, & 37 facta ferunt: 38 ut 39 prima 40 novercæ
Monſtra manu, geminoſque premens 41 eliſerit angues:
Ut bello egregias 42 idem 43 disjecerit urbes,
44 Trojamque, 45 Oechaliamque: ut duros 46 mille labores
Rege

1 Obſervaverunt. 2 Illum. 3 Sc. *erât*. Poritium & Pinarium ſenes duos inſtituerat Hercules ſacerdotes ſuos, manſirque cultus ratio, & ſacrorum Herculis munns diu in duabus illis fanriliis: primus honor Potiriis, ſecundus Pinariis datus rationem, vide apud Livium. 1. l. Feſtum. Macrob. 3. Sat. 6. 4 Miniſtra, obſervatrix. 5 Sc. *in*. 6 Trojani. 7 Officio. 8 Populea. 9 Vaſa potoria porrigite & præbete. 10 Trojanis & Arcadibus ex æquo & communiter colendum invocate. 11 Libate illi voluntarie ſacrific. vini. 12 Evander. 13 Qua Hercules refocillatus erat, id eſt, populea, Populus alba ab Hercule ad inferos deſcendente in coronam adoprata: cujus interior pars, qua capiti adhæſit, alba permanſit: exterior ab inferis nigredinem contraxit. 14 Duorum colorum. 15 Coronâ populea. 16 Ejus, cæterorum. 17 Habens frondes inſertas. 18 Herculi proprie dicatus, ut Baccho cantharus capax ſcil. ut qui manum impleverit. 19 Evandri, libaturi vina. 20 Poculum magnum. 21 Celeriter 22 Arcades, & Trojani, qui ſacris intereant. 23 Secundum ordinem menſæ, cui aſtabant. 24 In noctem inclinante, id eſt, ſtella veſpertina cœpit occidere, 25 Cœlo: 26 Sacerdotum. 27 Sacerdotum ſacrificanrium. 28 Innovant, & in ſtatum priorem reducunt. 29 Solemnes. 30 Bellaria intelligit. 31 Reddunt extra. 32 Deinde. 33 Sacerdotes, qui ſaltantes circuibant aras. *Salis* proprie ſacerdotes Martis ſunt: poſtea Romæ a Numa inſtituti: a *ſaltando* dicti, quod in portandis Ancillibus *ſaltarent*. 34 Populi arboris, Herc. ſacræ. 35 Alter erat cœtus juvenum canentium. 36 Hymno rhytmico. 37 Egregia Herculis facinora efferunt, extollunt. 38 Quomodo. Hymnus laudes Herculis comprehendent. 39 In cunis jacens. 40 Junonis. 41 Strangulaverit Hercules. 42 Hercules. 43 Expugnatione. 44 A Laomedonte pacta mercede fraudatus. 45 Ab Euryto rege rejectus in nuptiis deſponſatæ ei filiæ Joles. 46 Pluſimo.

Rege ſub 1 Euryſtheo, fatis Junonis iniquæ,
Pertulerit. 2 Tu 3 nubigenas, invicte, 4 bimembres
3 Hylæumque, 3 Pholumque manu, tu 5 Creſſia 6 mactas
7 Prodigia, & 8 vaſtum 9 Nemeæ ſub rupe leonem.
10 Te Stygii tremuere lacus, te 11 janitor Orci,
12 Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa 13 cruento:
Nec te ullæ 14 facies, non terruit ipſe 15 Typhoeus
Arduus, arma tenens: 16 non te, rationis egentem
Lernæus 17 turba capitum circumſtetit 18 anguis.
Salve, vera Jovis proles, 19 decus 20 addite Divis:
Et nos, & tua 21 dexter 22 adi pede ſacra 23 ſecundo.
24 Talia carminibus 25 celebrant: 26 ſuper omnia Caci
27 Speluncam adjiciunt, 28 ſpirantemque ignibus 29 ipſum.
30 Conſonat omne nemus 31 ſtrepitu, colleſque reſultant.
32 Exin ſe cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. 33 Ibat 34 rex 35 obſitus ævo,
Et 36 comitem Æneam 37 juxta 38 natumque tenebat
Ingrediens, 39 varioque 40 viam ſermone levabat.
41 Miratur; 42 facileſque oculos fert omnia circum
Æneas, 43 capiturque locis; & ſingula lætus
44 Exquiritque, 45 auditque virum 46 monumenta priorum.
Tum 47 rex Evandrus Romanæ 48 conditor arcis:

Hæc

1 Rege Argivorum, miniſtro Junonis, Herculem ad difficillima obeunda adigente. 2 O Hercules. 3 Centauros ex nube, in Junonis ſpeciem informata, & Ixione genitos. 4 Duplicium membrorum: quia umbilico tenus equina habebant membra, & ſuperne, humana. 5 Taurum Cretenſem, Paſiphaes adulterum: ſed de his videndi Mythologi. Ovid. 9 Met. &c. 6 Occidit. 7 Monſtra. 8 Ingentem. 9 Sylvæ. 10 Cum ad inferos deſcendiſſet, Pirithoum liberaturus. 11 Cerberus, cuſtos januæ inferni, quem Hercules vinctum ad ſuperos attraxit. 12 Quia carnes devoraverat. 13 Cruore, & ſanie aſperſo. 14 Formæ monſtrorum, ſpecies malorum. 15 Gigas, a Jove fulmine proſtratus. 16 Non exanimatum, aut confuſum te ſenſit Hydra multiceps. 17 Multitudine, utpote ſeptem, vel, ut alii, centum: 18 Hydra, quam in Lerna palude exuſſit. 19 Ornamentum. 20 O Hercules. 21 Favens; propitius. 22 Aggredere. 23 Proſpero. 24 Facinora Herculis. 25 Celebria faciunt ſacerdotes, cæterique juvenes qui ſacris intererant. 26 Poſt, ultra omnia, præcipue. 27 Ab Hercule expugnatam. 28 Emittentem anhelitum cum ignibus, id eſt, ſimul ignes. 29 Cacum. 30 Simul ſonat. 31 Saltantium, & pſallentium. 32 Ex eo loco, & tempore 33 In urbem. 34 Evander. 35 Annis confectus. Ter. Eun. *pannis annisque obſitus*. Metaphora ab agris, qui frugibus obſiti, ac pleni ſunt. 36 Comitantem. 37 Incedentem. 38 Filium ſuum Pallanta. 39 De variis rebus. 40 Moleſtiam viæ. *Facundus comes in via pro vehiculo eſt*, ait Publius Syrus. Ecl. 9 duo paſtores cantu viam levant: *Cantantes licet uſque, minus via lædet, eamus*. 41 Omnia. 42 Vagantes, mobiles, atque omnia luſtrantes. 43 Et delectatur amœnitate locorum. 44 Variis percunctationibus præbet Evandro ſequentis narrationis occaſionem, quæ ſenibus imprimis ſolet eſſe jucunda. Vide Macrob. 7. c 2. 45 Ab Evandro. 46 Veſtigia, & indicia relicta ad memoriam virorum priſcorum. 47 Inquit. 48 Ædificator arcis Palanteæ, ubi poſtea Palatium fuit.

Hæc nemora 1 indigenæ Fauni Nymphæque 2 tenebant,
Genſque virum truncis & duro robore nata:
Queis neque 5 mos, neque 6 cultus erat: nec 7 jungere tauros,
Aut 8 componere opes norant, aut parcere parto:
Sed 9 rami, atque 10 aſper victu venatus 11 alebat.
12 Primus ab 13 æthetio 14 venit Saturnus 15 Olympo,
Arma 16 Jovis fugiens & regnis exul 17 ademptis.
18 Is 19 genus 20 indocile, ac diſperſum montibus altis
21 Compoſuit, legeſque 22 dedit, 23 Latiumque vocari
Maluit, his quoniam 24 latuiſſet 25 tutus in 26 oris.
Aurea quæ 27 perhibent; illo ſub 28 rege fuerunt
Sæcula: ſic placida populos in 29 pace regebat.
30 Deterior donec paulatim, ac 31 decolor ætas,
Et belli rabies, & amor 32 ſucceſſit 33 habendi.
Tum manus 34 Auſoniæ, & gentes 35 venere 36 Sicanæ
Sæpius, & 37 nomen poſuit 38 Saturnia tellus.
39 Tum reges, 40 aſperque 41 immani corpore 42 Tybris
A quo 43 poſt 44 Itali fluvium cognomine Tybrim
Diximus: 45 amiſit verum 46 vetus Albula nomen.
Me pulſum 47 patria, 48 pelagique extrema ſequentem,

For-

1 Inde geniti, & qui aliunde non advenerant. Primi autem homines, priuſquam eſſet repertus uſus ædificiorum, habitabant cavos truncos arborum, & antra, indeque geniti putabantur. Hi vivebant brutorum animalium more, ut ait Lucret. l. 5. 2. Dum illuc adveniret. 3 Et genus virorum. 4 Quibus viris aut gentibus. 5 Conſuetudo convivendi ab antiquo inſtituta. 6 Sui, aut agrorum. 7 Ad aratrum, ut arent, aut currum trahant. 8 Nec congerere ſive quærere; nec parta tueri, ut Ovidius loquitur: q. d. in diem vivebant, non cogitantes de craſtino. 9 Fructibus ſponte natis veſcebantur; venatione victitabant. 10 Difficilis exercitationibus. 11 Eos. 12 Creta pulſus a Jove filio, propter artes ab indigenis de cœlo deſcendiſſe creditus. 13 Sublimi. 14 In Italiam. 15 Cœlo, aut ab Olympo, monte Cretæ. 16 Filii ſui. 17 A filio ablatis. 18 Saturnus. 19 Hominum. 20 Rude & ferum, indoctum, aut difficulter docile. 21 Congregavit. 22 Illis populis, quos illic oſtenderat. 23 Quam ſuo aut priſtino nomine, quod illi erat. 24 Ov. 1. Faſt. *Inde diu genti manſit Saturnia nomen Dicta quoque eſt* Latium *terra*, latente *Deo*. 25 A Jove. 26 Regionibus. 27 Pleríque omnes atteſtantur. 28 Saturno. 29 Ut aurea conferentur ſæcula. 30 Minus bona. 31 Colore detrito, ac vitiato ab auri ſplendore in argenti pallorem, mox in ferrugineam belli, avaritiæ, & omnium vitiorum degenerans. 32 In locum placidæ pacis, & parſimoniæ, atque aſperi victus. 33 Divitiæ ac regna. 34 Ab *Auſone*, Ulyſſis filio, denominatæ. 35 Italiam. 36 Siculæ. 37 Nomen vetus depoſuit, mutavit in aliud, accipiendo novum: unde Itali, Oenotrii, Auſonii, Latini Heſperii, Arunci, Sabini, Tyrrheni, Etruſci, Tuſci, aliiſque nominibus appellati ſunt. 38 A Saturno primum denominata, & recta. 39 Deinde reges venerunt. 40 Acer, quia rex prædonum. 41 Valde magno. 42 Thuſcorum dux prædabundus Albula demerſus, mutavit fluvio nomen. 43 Poſtea. 44 Nos Itali. 45 Et ea re conveniens. 46 Fluvius antiquus. 47 Mea. 48 Duriſſima, quæ in Pelago pati ſolemus.

Fortuna 1 omnipotens, & 2 ineluctabile fatum
His poſuere locis; 3 matriſque 4 egere 5 tremenda
Carmentis Nymphæ monita, & Deus 6 auctor Apollo.
Vix 7 ea dicta: dehinc 8 progreſſus monſtrat & 9 aram,
Et 10 Carmentalem 11 Romano nomine portam:
Quam 12 memorant Nymphæ priſcum Carmentis honorem
Vatis 13 fatidicæ, cecinit quæ prima 14 futuros
15 Æneadas magnos, & 16 nobile 17 Pallanteum.
18 Hinc 19 lucum ingentem, 20 quem Romulus acer Aſylum
Retulit, & gelida monſtrat ſub 21 rupe 22 Lupercal,
23 Parrhaſio dictum Panos de more Lycæi.
Nec non & 24 ſacri monſtrat nemus 25 Argileti,
26 Teſtaturque locum, & 27 lethum docet 28 hoſpitis Argi.
Hinc ad 29 Tarpejam ſedem, & Capitolia ducit,
30 Aurea nunc, olim ſilveſtribus horrida 31 dumis.
32 Jam tum relligio 33 pavidos terrebat agreſtes
34 Dira loci: jam tum ſylvam 35 ſaxumque 36 tremebant,
Hoc nemus, 37 hunc, inquit, 38 frondoſo vertice collem
(Qui Deus incertum eſt) habitat Deus, 39 Arcades ipſum
Cre-

1 Secundum Epicureos. 2 Inevitabile ſecundum Stoicos. 3 Meæ. 4 Compulerunt me ad hæc loca. 5 Reverenda. 6 Monitorium matris. 7 Sc. *erant*. 8 Evander. 9 Carmentæ matri dicatam. 10 A *Carmente*, Evandri matre, dictam, quæ poſtea *ſcelerata* appellata eſt, quod hac porta emiſſi ſint Fabii, qui ad Cremeram perierunt. 11 Sicut illam poſtea Romani nominarunt. 12 Sc. *retinuiſſe*. 13 Vaticinantis & fata enuntiantis. 14 In Italia. 15 Viros ab Ænea oriundos, ut ſunt Julius, & Auguſtus, & Romulus. 16 Futurum nobile per acceſſionem Æneadarum. 17 Palatium Romani imperii ſedem. 18 Sc. *monſtrat*. 19 Locum arboribus conſitum. 20 Quem Romulus ſtrenuus poſtea in morem Aſyli Athenienſis effecit, quo quicunque confugerent, benigno accepti in ſocietatem invitabantur. De hoc Romuli Aſylo lege Liv. l. 1. Plut. in Rom. In ſacris literis *urbes perfugii* dicuntur *Aſia*, quæ Deus ipſe conſtituit certis quibuſdam caſibus atque iis, qui delicta non voluntaria commiſerant: ut ſupra diximus. 21 Monte Palatino. 22 Locum ſic dictum a *Lupa*, Romuli & Remi nutrice: ut docet Servius. 23 Appellatum ſic Arcadio ritu Panos, Dei Arcadum, in monte Lycæo, qui in Arcadia eſt, verſari ſoliti. 24 Execrandi: vel, ipſi hoſpiti interempto conſecrati. 25 A *letho Argi* cujuſdam qui hoſpitio ab Evandro acceptus, conjurabat in Evandrum, a cujus comitibus interfectus eſt. 26 Et obteſtatur loci conſecratione ſe immunem a letho hoſpitis. 27 Cauſam & formam necis. 28 Sui. 29 Arcem Tarpejam dictam a filia Sp. Tarpeji, quæ illam Sabinis prodidit: poſtea Capitolium, a *capite* Toliabi invento, Liv. Dionyſ. alii. 30 Adeo ornata fuerunt, ut numerentur, quaſi prima inter ſeptem ſpectacula mundi. Ovid. 1. Faſtor. & Proper. 4. lib. el. 31 Spinis, ideſt, penitus inculta ab hominibus. 32 Sil. 7. de latini tecto. *Horrendum ſylvis & religione parentum*. 33 Rerum divinarum. 34 Magna & terribilis. Ut, *an ſua cuique Deus ſit dira cupido?* 35 Rupem, ubi poſtea arx Tarpeja & Capitolium erant. 36 Religioſe obſervabant. 37 Rupem Tarpejam. 38 Habentem verticem frondoſam. 39 Noſtri, qui mecum ex Arcadia venerunt.

:redunt ſe 1 vidiſſe 2 Jovem, cum ſæpe 3 nigrantem
4 Ægida concurret dextra, nimboſque cieret.
Hæc duo præterea 6 disjectis 7 oppida muris.
8 Relliquias, veterumque vides monumenta virorum.
9 Hanc Janus pater; hanc Saturnus condidit urbem:
aniculum 10 huic, 11 illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter ſe dictis ad tecta 12 ſubibant
Pauperis Evandri, 13 paſſimque 14 armenta videbant
15 Romanoque foro & 16 lautis mugire 17 Carinis.
Ut ventum ad 18 ſedes: 18 Hæc, inquit, limina victor
Alcides 20 ſubiit; 21 hæc illum regia 22 cepit.
Aude, 23 hoſpes, contemnere opes: & te 24 quoque dignum
Finge Deo; rebuſque veni 25 non aſper egenis.
Dixit, & 26 anguſti ſubter faſtigia 27 tecti
6 Ingentem Æneam duxit, 28 ſtratiſque locavit
29 Effultum 30 foliis, & pelle 31 Libyſtidis urſæ.
Nox 32 ruit, & 33 fuſcis tellurem amplectitur 33 alis.
At Venus 34 haud animo 34 nequidquam exterrita 35 mater,
39 Laurentumque minis & 37 duro 38 motá tumultu,
39 Vulcanum adloquitur, thalamoque 40 hæc 41 conjugis 42 aureo
Incipit, & 43 dictis divinum adſpirat amorem,
Dum bello Argolici vaſtabant 44 Pergama reges

1 De-

1 In hoc nemore. 2 Agnitum po-
:a a Romanis, & Capitolini no-
ine & honore cultum. 3 Nigram
opter nubes & tonitrua, quæ illic
incitabat. 4 Scutum Jovis, Amal-
theæ nutricis ſuæ pelle tectum. 5
num Jani, alterum Saturni. 6
irutis nunc. 7 Quæ olim erant
oppida. 8 Quæ antiquiſſimi viri
liquerant monumenta ſui. 9
quæ nunc diruta eſt. 10 Urbi a
Jano conditæ. 11 Urbi a Saturno
conditæ. 12 Æneas, Evander, &
Pallas. 13 Fere per ſingulos paſſus,
circa regiam Evandri. 14 Quaſi
ita, Caco mortuo. 15 Illo loco,
in quo poſtea erant Romanum fo
rum & Carinæ. 16 Ædificiorum
magnificentia, namque ibi Pom-
peii domus, poſtea Ciceronis &
aliorum. 17 Vico Rom. extructo
ædificiis in morem carinarum in-
verſarum. 18 Sc. *regias*, id eſt,
domicilia Evandri. 19 Hercules
de monſtrorum domitor, victo
Geryone & Caco, reverſus non
dedignatus eſt ſubire humilia hæc
mina, hanc qualemcumque re-
giam. Tu quoque tantum Heroa
imitatus, imo Deum ipſum, con-
temnendo opes luxurioſas, noli fa-
ſtidire tenues, ſed lætus ſuccede
anguſtis hiſce tectis. Seneca lau-
dato hoc verſu, ep. 18. *Nemo*,
inquit, *alius eſt Deo dignus, quam
qui opes contempſit*. Et Juv. 11.
Sat. Perſicum ad frugalem invitans
cœnam, *habebis Evandrum, ve-
nies Tirynthius, aut minor illo
Hoſpes*, &c. 20 Intravit. 21 Tam
modica. 22 Accepit, ſeu recepit.
23 Ænea. 24 Effice ac oſtende fa-
ctis etiam te dignum, qui pro
Deo habearis. 25 Benignus in res
modicas. 26 Pulchra Antitheſis.
Sic Martialis de Domitiano. 4. l.
8. Epigr. *Ingentique tenet pocula
parca manu*. 27 Domicilii. 28
Lectiſterniis 29 Suſtentatum. 30
Arborum. 31 Urſæ ex Lybia. 32
Interea dum cœnarent. 33 Um-
bris telluris. 34 Non fruſtra, ſed
gravi de cauſa. 35 Æneæ. 36
Latinorum. 37 Difficili ſedatu.
38 Commota. 39 Maritum ſuum.
40 Hunc ſermonem. 41 Mariti ſui.
42 Pulchro, ornatiſſimo. 43 Ver-
bis ſuis. 44 Trojam.

1 Debita, 2 caſuraſque 3 inimicis ignibus 4 arces?
Non ullum auxilium 5 miſeris, non arma 6 rogavi
Artis 7 opiſque tuæ: nec te 7 chariſſime conjux,
8 Incaſſumve tuos volui exercere labores:
Quamvis & Priami deberem plurima 9 natis,
Et 10 durum Æneæ fleviſſem ſæpe laborem.
Nunc Jovis imperiis 11 Rutulorum 12 conſtitit oris.
Ergo 13 eadem ſupplex 14 venio, & 15 ſanctum mihi numen.
Arma rogo, genitrix nato. Te 16 filia Nerei,
Te potuit lacrymis 17 Tithonia 18 flectere conjux:
Aſpice, qui 19 coeant populi, 20 quæ mœnia clauſis
Ferrum acuant 21 portis 22 in me, 23 excidiumque meorum.
24 Dixerat: & 25 niveis 26 hinc atque hinc Diva lacertis
27 Cunctantem amplexu molli fovet. 28 Ille repente
Accepit 29 ſolitam 30 flammam: notuſque medullas
Intravit 31 calor, & 32 labefacta per oſſa cucurrit.
33 Non ſecus atque olim, tonitru cum rupta corusco
34 Ignea rima 35 micans percurrit lumine 36 nimbos.
27 Senſit læta 38 dolis, & formæ conſcia conjux.
Tum 39 pater 40 æterno fatur 41 devinctus amore.
Quid cauſas petis 42 ex alto? 43 fiducia 44 ceſſit
Quo 45 tibi, Diva, mei? 46 ſimilis ſi cura fuiſſet,
(47 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuiſſet,)
Nec 48 pater omnipotens Trojam, nec 49 fata vetabant

1 Sta-

1 Ruinæ, & exitio deſtinata fatis. 2 Quæ cadere debebant. 3 Inimicorum. 4 Illi. 5 Trojanis. 6 Abs te. 7 Facultatis. 8 Fruſtra. 9 Paridi præcipue, qui me judicavit forma ſuperare Minervam, & Junonem: & Creuſæ, quæ Æneæ nupſit. 10 Vix tolerabilem, aut diu duraturum. 11 Populorum Turno ſubditorum. 12 Conſtitutus eſt. 13 Quæ prius nihil contra fata molita ſunt. 14 Ad te. 15 O numen obſervandum mihi. 16 Thetis, Achillis genitrix. 17 Aurora Memnonis mater. Argumentatur Venus ab exemplis minoribus. Thetis pro Achille filio impetravit arma a te, item Aurora pro Memnone: ego, quæ ſum filia Jovis, & tua conjux, non impetrabo? 18 Ut Memnoni, filio ejus, arma fabricares. 19 Congregentur. 20 Supra l. 7. *Quinque adeo magna, poſitis, incudibus, urbes Tela novant.* 21 Civitatum. 22 Contra. 23 Deſtructionem. 24 Venus. 25 Candidiſſimis. 28 Utrinque. 27 Vulcanum dubitantem, an pro filio ex adulterio concepto, obſequi deberet. 28 Vulcanus. 29 Conſuetam illi. 30 Amoris, vel Veneris. 31 Ignis amoris. 32 Mollificata, & labefacta. 33 Comparatione oſtendit, quo pacto calor amoris per oſſa Vulcani ſerpſerit. 34 Fiſſura, aut per fiſſuram exiliens fulmen, quod per rimas nubium exilit. 35 Reſplendens. 36 Nubes ventoſas. 37 Percepit Vulcanum amore captum. 38 Fraude ſua, id eſt, artificioſa circumventione. 39 Vulcanus ſc. Æneas patris loco futurus. 40 Magno, & divino, qualem agnoſcunt Dii æterni. 41 Al. *devectus*, id eſt, obligatus Veneri. 42 Ab ovo quaſi Trojani belli, ab exemplis, longe petitas, & per circumlocutionem, ab excidio Trojæ. 43 Quam prius habuiſti de me. 44 Receſſit. 45 At te. 46 Si ſimilis ſollicitudo de armis habendis fuiſſet tibi prius. 47 *Dum bello Argolici vaſtabant Pergama reges.* 48 Juppiter. 49 Pars Trojæ mutare non potui, differre potui.

Stare, decemque alios Priamum 2 ſupereſſe per annos.
t nunc, ſi 3 bellare paras, atque hæc tibi mens eſt;
;uidquid in arte mea poſſum promittere 4 curæ,
Qu d fieri ferro, 9 liquidove poteſt 7 electro,
Quantum ignes 8 animæque valent; abſiſte precando
iribus 9 indubitare tuis. Ea verba 10 locutus
ptatos dedit amplexus, placidumque petivit
:onjugis infuſus gremio per 11 membra ſoporem.
12 Inde, ubi prima quies medio jam noctis 13 abactæ
4 Curriculo 15 expulerat ſomnum, 16 ceu femina 17 primum
:ui 18 tolerare 19 colo vitam tenuique 20 Minerva,
1 Impoſitum cinerem, & 22 ſopitos ſuſcitat ignes
Noctem addens operi; famulaſque ad 23 lumina longo
4 Exercet penſo; caſtum ut ſervare cubile
5 Conjugis, & poſſit parvos 26 educere natos.
Haud ſecus 27 ignipotens, nec 28 tempore 29 ſegnior illo
Mollibus e 30 ſtratis opera ad fabrilia ſurgit.
1 Inſula 32 Sicanium juxta latus 33 Æoliamque
4 Erigitur 35 Liparem, fumantibus ardua ſaxis,
6 Quam ſubter ſpecus, & 37 Cyclopum exeſa 38 caminis
Antra 39 Ætnæa 40 tonant, validique 41 incudibus ictus
Auditi 42 referunt 43 gemitum, 44 ſtriduntque 45 cavernis
16 Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis 47 anhelat
18 Vulcani domus, & Vulcania 49 nomine tellus.
50 Hoc tunc 51 ignipotens cœlo deſcendit ab alto,
52 Ferrum exercebant 53 vaſto 54 Cyclopes in antro,

1 Bron-

1 Diutius eſſe. 2 Extare. 3 Bella gerere. 4 Sollicitæ diligentiæ. 5 Et id, *quod*, &c. 6 Puto. 7 Metallo fortiſſimo. Quoties quinta portio argenti in auro eſt, Electrum vocatur. 8 Venti poſſunt efficere in fabrili arte. 9 Diffidere de viribus tuis, id eſt, deſine, precando me: oſtendere te incertam de auctoritate, qua valere poſſis apud me; 10 Vulcanus. 11 Sc. *ſingula*, id eſt, placide dormivit in gremio conjugis. 12 Deinde. 13 Tranſactæ. 14 Curſu. 15 Poſt mediam noctem. 16 Veluti. Al. *tunc*. 17 Cui præcipuum eſt. 18 Suſtentare, alere. *Bene ac pudice vitam inſtituit, lana ac tela victum quæritans*. Ter. Andr. 19 Inſtrumento, quod penſa continet, id eſt, nendo. 20 Lanificio. Minervæ invento ac opere. 21 Super ignem. 22 Cineribus coopertos. 23 Lucernarum. 24 Fatigat ſtamine. 25 Sui. 26 Educare liberos. 27 Vulcanus, Deus ignis. 28 Quo fœmina ſurgit. 29 Quam fœmina dicta. 30 Ubi Venerem reliquit. 31 Hiera inſula Vulcani officina, inter Siciliam, & Liparen... 32 Sicilienſe, id eſt, inter Æneam. 33 ...Unam ex Æoliis inſulis. 34 Eminet. 35 Ex ardore intrinſecus proveniente. 36 Inſulam arduam. 37 Qui fabricam ferreriam inveniſſe feruntur. 38 Fornacibus. 39 Ignivoma, inſtar Ætnæ. 40 Vehementem ſonitum edunt. 41 Qui ſuper incudes fiunt. 42 Per echo. 43 Ingentem ſunt. 44 Ictu ſc. malleorum in incudibus. 45 Per cavernas. 46 Scintillæ erumpentes e candenti ferro, dum malleis tunditur. 47 Quaſi reſpirat, & anhelitum defeſſus emittit. 48 Qui locus eſt domus Vulcani. 49 Nominatur. 50 Huc, id eſt, ad hanc inſulam. 51 Vulcanus. 52 Fabricabant. 53 Valde amplo. 53 Fabri ejus famuli, unum cyclum id eſt, oculum latum in fronte habentes.

1 Brontesque, 2 Steropesque & 3 nudus membra 4 Pyracmon.
5 His 6 informatum 7 manibus jam parte polita
Fulmen erat; toto 8 genitor 9 quæ plurima cœlo
Dejicit in terras: pars 10 imperfecta manebat.
11 Tres imbris 12 torti 13 radios, 14 tres nubis 15 aquosæ
16 Addiderant, 17 rutuli 18 tres ignis, & 19 alitis 20 Austri.
Fulgores 21 nunc terrificos, 22 sonitumque, 23 metumque
Miscebant operi, flammisque 24 sequacibus iras.
Parte alia Marti currumque, rotasque volucres
25 Instabant, 26 quibus ille viros, quibus excitat urbes:
27 Ægidaque horriferam 28 turbatæ Palladis arma
Certatim 29 squammis serpentum 30 auroque 31 polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore 32 Divæ
33 Gorgona 34 desecto vertentem 35 lumina collo:
Tollite 36 cuncta, 37 inquit, 38 cœptosque auferte labores,
Ætnæi Cyclopes; & 39 huc advertite mentem
40 Arma 41 acri facienda viro. Nunc viribus 42 usus,
Nunc manibus 43 rapidis, omni nunc arte 44 magistra,
45 Præcipitate moras. Nec plura 46 effatus: at 47 illi
Ocius 48 incubuere omnes, 49 pariterque laborem
Sortiti 50. Fluit æs rivis, 51 aurique metallum;
52 Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum 53 informant, 54 unum omnia contra
Tela Latinorum; septenosque 55 orbibus orbes

1 Im-

1 Unus ex ministris Vulcani, qui Jovi cudunt fulmina, a *tonitru* dictus. 2 *A fulgetro* sive *fulgure* sic dictus. 3 Habens membra nuda. 4 Ab *igne*, qui nunquam a calenti igne discedit. 5 Fabris. 6 Adhuc informe, nondum perfectam habens formam. 7 In manibus. 8 Jupiter, *πατὴρ ἀνδρῶντε θεῶντε*, id est, *pater hominumque Deorumque* 9 Fulmina. 10 Quia nondum absolverant. 11 Grandinis. 12 Constricti & coacti in grandinem. 13 Fulminis. 14 Pluviæ tres. 15 In aquam resolubilis. 16 Commiscuerant prius. 17 Rutilantis & resplendentis. 18 Ignis seu æstuantis æris tres. 19 Venti. 20 Intelligunt quidam per *Austrum*, Autumnum per *rutilum ignem*, Æst. per *nubem aquosam*, Ver per *imbrem tortum*, Hyemem. 21 Cum Vulcanus adveniret. 22 Tonitrua. 23 Fulgetraque. 24 Persecutricibus vim prosternendi qualis est in iratis. 25 Omni cura ac studio fabricabant. 26 Quibus in bello utitur. 27 Scutum sive munimentum pectoris aureum, Jovis aut Palladis proprium, squammoso draconum corio contectum, sic ut extremum ipsius ambitum dracunculi ad limbi aut fimbriæ vicem circumcluderent in medio habens Gorgonis caput. 28 Ad bellum concitatæ, turbidis oculis torvum intuitæ. 29 In modum squammarum, quas habent serpentes. 30 Squammis aureis. 31 Poliebant. Antique. 32 Quæ penderet de pectore Palladis. 33 Medusam, cujus capilli in angues versi erant. 34 Ense amputato. 35 Oculos, sc. ex indignatione. 36 Omnia hæc. 37 Vulcanus. 38 Al. *certos*, qui quotidiana opera exercentur, qui vobis præcipue soliti. 39 Ad hoc quod dicam. 40 Sunt. 41 Strenuo. 42 Utilitas & opus est. 43 Raptim operantibus. 44 Ut utiliter, cito & scienter fiant. 45 Præcipitanter abjicite. 46 Elocutus est Vulcanus 47 Cyclopes. 48 Operam dederunt 49 Diviserunt inter se opera. 50 Liquefit ad modum fluentis aquæ. 51 Et ipsum metallum. 52 Vulnera facere solitus. 53 Artificiose faciunt. 54 Qui solus sit. 55 Singulis.

1 Impediunt . 2 Alii ventoſis follibus 3 auras
Accipiunt 4 redduntque : alii 6 ſtridentia tingunt
Era lacu . 6 Gemit impoſitis incudibus antrum .
7 Illi inter ſeſe multa vi brachia tollunt
8 In numerum , verſantque 9 tenaci forcipe maſſam .
Hæc 10 pater 11 Æoliis 12 properat dum 13 *Lemnius* oris ,
14 Evandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma ,
Et matutini 15 volucrum 16 ſub culmine cantus .
Conſurgit ſenior , 17 tunicaque 18 inducitur artus ,
Et 18 Tyrrhena pedum circumdat 20 vicula plantis .
21 Tum lateri atque humeris 22 Tegæum ſubligat enſem ,
23 Demiſſa ab læva pantheræ terga retorquens .
Nec non & 24 gemini cuſtodes limine ab 25 alto
Procedunt , greſſumque 24 canes comitantur 26 herilem .
27 Hoſpitis Æneæ 28 ſedem , & 29 ſecreta petebat ,
Sermonum memor , & promiſſi 30 muneris 31 heros .
32 Nec minus Æneas ſe 33 matutinus agebat .
Filius 34 huic Pallas , 35 illi comes ibat Achates ,
Congreſſi jungunt dextras , mediiſque 46 reſidunt
Ædibus , & 37 licito 38 tandem ſermone fruuntur .
39 Rex prior hæc :
40 Maxime Teucrorum 41 ductor , quo 42 ſoſpite nunquam
42 Res equidem Trojæ victas , aut regna fatebor ;

Nobis

1 Implicant . 2 Quidam ex illis . 3 Ventos . 4 Acceptos ventos , id eſt , afflant . 5 Tingendo ſtridere faciunt ferrum aqua . 6 Tonat , reſonat , quaſi gemitum referens . 7 Fabri . 8 In ordinem , ita ut ex alternis ictibus numerus & concentus advertantur : Videquæ ad hos verſus ſup. 4. Georg. p. 130. 9 Inſtrumento , quo ferrum calidum capitur e fornace fortiter tenenti . 10 Fulminis & fabrorum , & Æneæ paterna affectione obſequens . 11 Quibus Æolus præſidet . 12 Properanter facit . 13 Vulcanus , a *Lemno* inſula , in qua a Lemniis excipiebatur cœlo a Junone dejectus ob deformitatem : nec non præcipitatus a Jove eodem cecidit. Il. α . 14 Redit ab excurſu ad intermiſſam narrationem , id eſt , ad res Evandri . 15 Præcipue hirundinum . 16 Quæ ſub culmine nidificant . 17 Interiore . 18 Habet artus indutos & veſtitos . 19 Thuſca . 20 Calceamenta , quæ ligabant & muniebant . 21 Deinde . 22 Arcadium a Tegea , urbe Arcadiæ . 23 Pellem pantheræ ab humero lævo demiſſam revocans ad partem ſiniſtram . 24 Ita Telemachum *ἅμα δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο* . 2. Odyſſ. Antiqui ad cuſtodiam corporis canes habebant . 25 Reſpectu canum ; ſed reſpectu regum erant humilia limina . 26 Heri ac domini ſui Evandri . 27 Quem hoſpitio exceperat . 28 Cubile . 29 Locum remotum a turba , ut illic quietius colloqueretur . 30 Auxilii promiſerat enim auxiliari Æn. 31 Evander . 32 Conſimiliter . 33 Erigebat ſe mane ſurgens . 34 Evandro . 35 Æneæ . 36 Concident . 37 Quem nonniſi fidiſſimis communicare licebat , & quem illis tuto inter ſe conferre licebat . 38 Remotis arbitris . 39 Rex loci Evander dixit . 40 Suaſorii generis oratio , qua conſulit Æneæ Evander , ut a Tarchonte , Etruſcorum duce auxilium petat . 41 Dux . 42 Incolumi . 43 Imperius : ut ſupra l. 2. v. 1. *Poſtquam res Aſiæ &c.*

Nobis ad belli auxilium 1 pro nomine tanto
Exiguæ 2 vires . 3 Hinc 4 Tuſco claudimur 5 amni ,
5 Hinc 6 Rutulus 6 premit ; & 8 murum circumſonat armis :
Sed tibi ego 9 ingentes populos , opulentaque 10 regnis
Jungere caſtra 11 paro : quam ſors inopina ſalutem
12 Oſtentat . 13 Fatis huc te poſcentibus adfers .
Haud procul 14 hinc ſaxo incolitur fundata 15 vetuſto
Urbis 16 Agyllinæ ſedes : 17 ubi Lydia quondam
Gens , bello præclara , 18 jugis 19 inſedit Etruſcis .
20 Hanc multos florentem annos 21 rex deinde ſuperbo
Imperio & 22 ſævis tenuit Mezentius armis .
Quid memorem 23 infandas cædes ; quid facta tyranni
24 Effera ? DI capiti ipſius , generique reſervent .
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis ,
Componens 25 manibuſque 26 manus , atque oribus ora ,
Tormenti 27 genus ! & 28 ſanie 29 taboque fluentes
30 Complexu in miſero longa ſic morte necabat .
At 31 feſſi tandem 32 cives 33 infanda furentem
Armati circumſiſtunt ipſumque 34 domumque :
Obtruncant ſocios ; ignem ad 35 faſtigia jactant .
36 Ille 37 inter cædes Rutulorum elapſus in agros
38 Confugere , & 39 Turni 40 defendier 41 hoſpitis armis .
Ergo omnis 42 furiis 43 ſurrexit Etruria juſtis :
44 Regem ad ſupplicium 45 præſenti 46 Marte repoſcunt ,
His ego te , Ænea , ductorem millibus addam :
Toto namque fremunt condenſæ litore puppes ,
47 Signaque ferre jubent : 48 retinet longævus 49 haruſpex

1 Fa-

1 Pro tui nominis gloria . 2 Sunt. 3 Ex una parte . 4 Tyberi, qui per Etruriam fluit . 5 Ex altera parte. 6 Populus ferox . 7 Nos . 8 Facit arma ſua ſonare circum muros noſtros , 9 Etruriam , in qua 12 . urbes a Tyrrheno conditæ ſub præfectis totidem . 10 Per diverſa regna . 11 Intendo , & meditor . 12 Tibi . 13 Venis ad has oras juxta oracula Etruſcis facta . 14 Ab his locis . 15 Antiqua opere , ut , *Templa Dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto* . 16 Agylla , quæ & *Cære* dicitur , urbs Etruriæ . 17 Lydi venerunt in Italiam Tyrrheno duce, Atys filio , & ſederunt in Etruria. 18 In montibus . 19 Sedem cepit. 20 Gentem . 21 Etruſcorum . 22 Tyrannicis . 23 Tam deteſtabiles , ut de iis fari nemo debeat . 24 Immania . 25 Defunctorum . 26 Viventium . 27 O genus cruciatus. 28 Corrupto ſanguine mortuorum. 29 Putrido liquore viventium . 30 Tam diu cogebat ſe complecti , dum virorum ſanguis in tabum converteretur , & defunctorum pus in ſaniem . 31 Sævitia Mezentii . 32 Ejus . 33 Infandum , infando more , ſcelere , & ſuppliciis. Helleniſmus . 34 Familiam ejus . 35 Culmina domus ejus . 36 Mezentius . 37 Dum ſocii ejus occiderentur. 38 Confugiebat ad Turnum. 39 Inverſa a noſtra hiſtoria : namque Turnus ad Mezentium confugit . Liv. 1. lib. 40 Defendebatur. 41 Cui jure hoſpitalitatis erat divictus . 42 Ira , tumultu juſte ſuſcepto . 43 Contra Mezentium . 44 Mezentium . 45 Ne mora intermiſſus tepeſcat calor . 46 Bello . 47 Bellica ſc. id eſt , vexilla . 48 Immoratur eos , ne exeant in bella. 49 Tarchon ſc. Tyrrhenis aſſeris quærendum eſſe ducem externum .

Fata canens : 2 O 3 Mæoniæ 4 delecta juventus,
Hos veterum virtuſque virum quos juſtus in hoſtem
Fert dolor, & merita 5 accendit Mezentius ira ;
Nulli fas Italo tantam 6 ſubjungere 7 gentem :
Externos 8 optate duces. Tum Etruſca 9 reſedit
Hoc acies 10 campo, monitis exterrita Divum.
Ipſe 11 oratores ad me, regnique 12 coronam
Cum 13 ſceptro miſit, mandatque 14 inſignia 15 Tarchon,
16 Succedam caſtris, Tyrrhenaque regna capeſſam.
17 Sed mihi tarda 18 gelu 19 ſæcliſque effœta ſenectus
Invidet imperium, 20 ſeræque ad 21 fortia 22 vires.
Natum exhortarer, ni 23 mixtus matre Sabella
24 Hinc partem patriæ traheret. Tu, cujus & 25 annis
Et 26 generi fata 27 indulgent, quem 28 numina 29 poſcunt,
30 Ingredere, o Teucrum atque Italum fortiſſime 31 ductor.
Hunc tibi præterea, ſpes & ſolatia noſtri,
32 Pallanta adjungam. Sub te tolerare magiſtro
Militiam, & grave 33 Martis opus, tua cernere 34 facta
35 Adſueſcat primis & te 36 miretur ab annis:
Arcadas huic equites 37 bis centum, 38 robora pubis
39 Lecta dabo; 40 totidemque ſuo tibi nomine 41 Pallas.
Vix ea fatus 42 erat: 43 defixique 44 ora tenebant
Æneas 45 Anchiſiades & 46 fidus Achates,

Muſ-

1 Voluntates Deorum ſibi revelatas. 2 Verba aruſpicis, quæ refert Evander. 3 Etruſci a Lydis, & Mæoniis oriundi, qui ſub Tyrrheno, Lydi fratre, duce, hanc Italiæ partem appulſi occuparunt. 4 Ad expeditionem præſentem. 5 Contra ſc. 6 Subjugare. 7 Rutulorum, & Latinorum, quibuſcum Mezentius nunc fœdus percuſſit. 8 Adoptate, diligite. 9 Quievit. 10 Ubi erat. 11 Legatos. 12 Diadema. 13 Virga regali. 14 Cætera ornamenta regalia : ut faſces lictorum, &c. 15 Qui erectus erat eorum dux. 16 Ut veniam ad caſtra, & eam captum Etruriam, in quam Tyrrenus venit ex Mœonia. 17 Occurrit tacitæ objectioni Evander. Poterat enim quærere Æneas, quare, cum ipſe externus eſſet, ſeſe Tyrrhenis ducem non præſtitiſſet, aut, ſi ætate prohiberetur quare Pallantem ipſis non præfeciſſet. 18 Frigore, imminuto ſanguine, gelida ſenecta novis imperiis inepta. 19 Annis, & ſenio debilitata, exinanita. Sæculum hic 30. annos habere cenſetur. 20 Tarde. 21 Gerenda. 22 Invident mihi Imperium. 23 Miſtus ex Sabinis genere Italorum. Duxerat enim Evander filiam regis Sabinorum. 24 A materna parte eſſe Italos. 25 Cum reſpectu ad Evandrum, quia floridus es. 26 Cum reſpectu ad Pallantem, quia Phrygius. 27 Indulgenter concedit regnum Etruriæ. 28 Deorum oracula. 29 Ad Etruriæ ductum. 30 Procede in bellum. 31 Dux, id eſt, qui Trojanos atque Italos duces. 32 Filium meum. 33 Bellum. 34 Facinora egregia. 35 Sc. *ut*. 36 Propter admirationem imitetur. 37 Ducentos. 38 Fortis corpora juventutis. 39 Electa. 40 Alteros ducentos. 41 Sc. *dabit*. 42 Evander. 43 In terram. 44 Vultus ſuos, ut anxii, & cogitabundi facere ſolent. 45 Anchiſæ filius. 46 Fidelis Æneæ comes.

Multaque 1 dura ſuo triſti cum corde 2 putabant:
Ni 3 ſignum cœlo 4 Cytherea dediſſet 5 aperto.
Namque improviſo 6 vibratus ab æthere fulgor
Cum 7 ſonitu venit, & ruere omnia 8 viſa repente,
9 Tyrrhenuſque tubæ mugire per æthera clangor.
10 Suſpiciunt: 11 iterum, atque iterum fragor intonat ingens
12 Arma inter 13 nubem cœli in regione ſerena
Per 14 ſudum 15 rutilare vident, & 16 pulſa 17 tonare.
Obſtupuere animis alii, ſed 18 Troius heros
19 Agnovit ſonitum, & Divæ promiſſa 20 parentis.
21 Tum memorat: Ne vero, hoſpes, ne 22 quære profecto,
23 Quem caſum portenta ferant: 24 ego poſcor Olympo
Hoc ſignum 25 cecinit miſſuram Diva 26 creatrix:
Si bellum ingrueret; 27 Vulcaniaque arma per auras
28 Laturam auxilio.
Heu, quantæ miſeris cædes Laurentibus 29 inſtant!
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quam multa ſub undas
Scuta 30 virum, galeaſque, & 31 fortia corpora 32 volves,
Tybri pater! 33 poſcant acies, & fœdera rumpant.
Hæc ubi dicta 34 dedit, ſolio ſe tollit ab alto;
Et primum Herculeis, 35 ſopitas ignibus 36 aras
Excitat, 36 heſternumque Larem, 37 parvoſque Penates
Lætus adit: mactat 38 lectas de more 39 bidentes,
Evandrus 40 pariter, pariter Trojana juventus.
Poſt 41 hinc ad 42 naves 43 graditur, ſocioſque reviſit,
Quorum de numero, qui 44 ſeſe in bella ſequantur,
Præſtantes virtute 45 legit: 46 pars cætera 47 prona
Fertur aqua, 48 ſegniſque 49 ſecundo deſluit 50 amni,

1 Adverſum. 2 Reputaſſent, volviſſent. 3 Adventus ſui. 4 Venus, ab inſ. *Citheris*, ad quam orta mari appulit. 5 Diſrupto & hiante fulgetris, & tonitribus. 6 Vibrando concuſſus. 7 Tonitru. 8 Propter concuſſionem ſonitus. 9 A Tyrrhenis & Lydis inventus. Cum reſpectu tamen ad Etruſcos, ducem externum jam poſcentes. 10 Æneas & Achates attoniti. 11 Frequenter ſc. ad firmandum omen. 12 Cimbrico bello armorum ſonitus auditus cœlo. 13 Quam venus aſſumpſerat. 14 Sereno, puruni. 15 Micare, 16 Arma. 17 Sono tonitrui imitari. 18 Æneas. 19 Prodigio hoc armorum conjicit ſibi delata a matre arma contra arma inimicas nec non acies & prælia. 20 Veneris. 21 Deinde Æneas dicit. 22 Doceri. 23 Qualem rei exitum hæc portenta & bona omina adferant. 24 Ego exigo: de cœlo ad hoc bellum. 25 Prædixit ſe miſſurā. 26 Mater Venus: quia omnia gignit. 27 A Vulcano, marito ſuo fabricata. 28 Allaturam in auxilium meū. 29 Imminent. 30 Virorum fortium interemptorum. 31 Robuſta, dum viverent. 32 Tuas. 33 Permiſſio Ironica. Eant jam Laurentes, vi ac bello rumpant fœdera, quæ cū Latino iniiſſe, niſi Turnus omnia turbaſſet: ſed non diu impune. 34 Æneas. 35 Sopitos ignes in aris Herculeis. Hypallage. 36 Ignem pridianū, quo pridie ejus diei in ſacrificiis Herc. uſi erant. 37 Domeſticos, pro fortunæ tenuitate modicos. 38 E grege electas. 39 Oves, duos annos habentes. 40 Cum Ænea. 41 Ex hoc loco ſacrificiis. 42 Ubi ſocii erant. 43 Æneas. 44 Eligit. 46 Sociorum, 47 Defluа. 48 Exiſtens tardior ad bella, aut quia ſine remis erant: 49 Defluente. 50 Tybri.

Nuntia ventura Aſcanio 2 rerumque patriſque.
Dantur equi 4 Teucris Tyrrhena petentibus arva:
Ducunt exſortem Æneæ; quem fulva leonis
ellis 6 obit torum, præfulgens unguibus 7 aureis.
Fama volat parvam ſubito vulgata per 8 urbem.
cyus ire equites 9 Tyrrheni ad limina regis.
ota metu 10 duplicant 11 matres, 12 propiuſque periculo
t timor, & 13 major 14 Martis 15 jam apparet imago.
Tum pater Evandrus 16 dextram complexus 17 euntis
8 Hæret, 19 inexpletum lacrymans, ac talia fatur:
O mihi præteritos referat 20 ſi Juppiter 21 annos!
Qualis eram, 22 cum primam 23 aciem 24 Præneſte ſub ipſa
25 Stravi, 36 ſcutorumque incendi victor acervos;
Et 27 regem hac Herilum dextra 28 ſub Tartara miſi:
29 Naſcenti cui 30 tres animas 31 Feronia 32 mater,
(Horrendum dictu) dederat, terna arma 33 movenda;
Ter 34 letho ſternendus erat: cui 35 tunc tamen 36 omnes
Abſtulit hæc animas dextra, & 37 totidem 38 exuit armis.
39 Non ego nunc dulci amplexu divellerer uſquam,
Nate, tuo: neque finitimus Mezentius uſquam,
Huic capiti inſultans, 40 tot ferro ſæva dediſſet
Funera, 41 tam multis 42 viduaſſet civibus 43 urbem.
At vos, ô ſuperi, & Divum tu maxime rector
Juppiter, 44 Arcadii quæſo miſereſcite regis,
Et 45 patrias audite preces. 46 Si 47 numina veſtra

V Inco-

1 Ut veniat annuntiatrix. 2 Geſtarum a patre. 3 Ab Evandro. 4 Electis illis, qui cum Æn. ad Tarchontem in Etruriam profecturi. 5 Arcades, miniſtri regis Evandri, ducunt ad manum ad Æn. & ad utilitatem ejus equum extra ſortem dandum, id eſt, egregium, eximium ſupra alios leonis eximii pelle inſtratum. 6 Circumdat & operit. 7 Aurum inferentibus, *aut* aureis unguibus arte inſertis: *aut* aureis laminis opertis. 8 Pallantem. 9 Tarchontis, ſc. in Etruriam. 10 Duplicia faciunt. 11 Arcadum, qui cum Ænea profecturi erant. 12 Timent propinquum periculum. 13 Evidentior. 14 Belli. 15 Cùm abirent juvenes. 16 Æn. 17 Abriparantis. 18 Adhæret ei. 19 Inexplebiliter: quia non poterat ſe cotinere à lacrymis. 20 Utinam. 21 Ut talis ſim; *qualis eram*, &c. 22 Evandrum, ex Arcadia venientem in Italiam, repellere conatus eſt Herilus rex Præneſtinus: ſed ab Evandro victus, cæſuſque. 23 Italorum, Evandrum repellere volentium. 24 Latii oppido. 25 Proſtravi. 26 Proſtratorum hoſtium. Victores arma; ſcuta præſertim, eorum, quos & vicerant, incendebant ex more & voto. 27 Præneſtinorum. 28 Ad inferos. 29 Cum naſceretur. 30 Tres vitas, namque *ter letho ſternendus erat*: ſeq. 31 Dea nemoris Tarracini, Jovis Anxuris uxor: ſupra 7. lib. 32 Ejus 33 A quo amovenda erant. 34 Morte. 35 Cum ſolidum robur haberent. 36 Tres. 37 Etiam tribus. 38 Corpora. 39 Semper in complexu tuo eſſem, & tecum proficiſcerer, ſi juvenis eſſem. 40 Tot bonos cives occidiſſet. 41 Quam multis nunc viduavit. 42 Orbaſſet, privaſſet. Horat Od 9. l. 2. *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant: Et foliis* viduantur *orni*. 43 Suam. 44 Mei, qui rex ſum Arcadiæ. 45 Quas ego pater pro filio effundo. 46 Si reducem filium ſoſpitem recepturus ſum. 47 Veſtræ divinæ poteſtates.

Incolumen 1 Pallanta mihi, ſi fata reſervant,
Si 2 viſurus eum vivo, & venturus in 3 unum,
4 Vitam 5 oro: patiar quemvis 6 durare laborem.
Sin aliquem infandum 7 caſum, Fortuna, minaris;
Nunc, o nunc liceat 8 crudelem abrumpere vitam,
Dum curæ 9 ambiguæ, dum ſpes incerta futuri,
Dum te, chare puer, mea 10 ſera & ſola voluptas,
Complexu teneo: 11 gravior ne nuncius aures
Vulneret. Hæc 12 genitor 13 digreſſu dicta ſupremo
14 Fundebat: famuli 15 collapſum in 16 tecta ferebant,
Jamque 17 adeo exierat portis 18 equitatus apertis;
Æneas inter primos, & fidus Achates:
19 Inde alii Trojæ 20 proceres. Ipſe agmine Pallas
In medio, 21 chlamyde, & pictis 21 conſpectus in 23 armis.
24 Qualis, ubi Oceani 25 perfuſus Lucifer unda,
Quem 26 Venus ante alios aſtrum diligit 27 ignes,
Extulit 28 os ſacrum cœlo, 29 tenebraſque reſolvit.
Stant pavidæ in muris matres 30 oculiſque ſequuntur
31 Pulveream nubem, & fulgentes 32 ære catervas.
Olli per 33 dumos, 34 qua proxima meta viarum,
Armati tendunt. 35 It 36 clamor, &, 37 agmine facto
38 Quadrupedante putrem ſonitu quatit 39 ungula campum.
40 Eſt ingens 42 gelidum lucus prope 42 Cæritis 43 amnem,
Relligione 44 patrum late ſacer: undique 45 colles
46 Incluſere 47 cavi, & 48 nigra nemus abiete cingunt:
Sylvano, fama eſt veteres 49 ſacraſſe 50 Pelaſgos.

Ar-

1 Filium meum. 2 Qui adhuc videam eam. 3 Locum, cum filio meo. 4 Ad id tempus duraturam. 5 Peto a vobis. 6 Duriter tolerare. 7 Mortem filii: ſed male ominato verbo abſtinet. 8 Quæ crudelis eſſet, ſi appetat durare uſque ad mortem filii. 9 Dubiæ ſunt inter ſpem & metum. 10 Mihi ſeni, natus, & unigena. 11 Triſtior, quam facile pati poſſem. 12 Evander. 13 In digreſſione. 14 Ex animo elocutus eſt. 15 Poſtquam præ dolore conciderat. 16 Regiam. 17 Præcipue, omnino. 18 Cœtus aut claſſis equitum. 19 Deinde. 20 Principes exierant. 21 In veſte militari. 22 Conſpicuus, ſpectabilis. 23 Quæ a patre obtinuerat. 24 Exierat talis, *qualis*, &c. 25 Locutus ex opinione veterum, qui humore ali ſidera credebant. 26 Veneris enim ſtella dicitur. 27 Fulgores. 28 Conſpectum tuum venerabilem. 29 Nocturnas: unde *Lucifer*, quod lucem *adferat*, dicitur. 30 Obtutu. 31 Pulverulentam, ex pulvere pedum equorum concitatam. 32 Armis æreis. 33 Loca invia. 34 Quo proximum compendium viarum erat. 35 Diffunditur per aera. 36 Se inſtigantium. 37 Ordine militariter procedentium inſtituto. *Agmen* enim proprie eſt multitudo ordinata & incedens. 38 A quadrupedantibus, id eſt, quaternis pedibus incedentibus facto. 39 Calceus corneus equorum. Quinque perpetui dactyli profectionis celeritatem exprimunt. 40 Luci religioſi deſcriptio. Totum autem hunc locum diligenter expendit Macrob. Sat. l. 1. c. 3. 41 Frigidum. 42 Urbis Agyllinæ, ſive Agillæ. Declinatur *hoc Cære*, *Cæreris*. 43 Minionem fluvium. 44 Majorum. 45 Monticuli. 46 Lucum illum. 47 Habentes vallem inte jacentem. 48 Umbroſa. 49. Conſecraſſe, dicaſſe. 50 Græcos, qui in Italiam venerant.

Arvorum pecoriſque [illegible], lucumque 1 diemque,
2 Qui primi fines aliquando 3 habuere Latinos.
Haud procul 4 hinc Tarcho, & 5 Tyrrheni tuta tenebant
Caſtra 6 locis, celſoque omnis de colle 7 * videri
Jam poterat 8 legio, & 9 latis 10 tendebat in arvis.
11 Huc pater Æneas, & 12 bello lecta juventus,
Succedunt, feſſique & equos & corpora 13 curant.
At Venus * ætherios inter Dea 14 candida * nimbos
15 Dona ferens aderat: natumque in valle 16 reducta
Ut procul 17 egelido 18 ſecretum flumine vidit,
Talibus adfata eſt dictis, ſeque 19 obtulit 20 ultro:
En, perfecta mei 21 promiſſa 22 conjugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes, nate: ſuperbos,
Aut 23 acrem 24 dubites in prælia 35 poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petivit:
Arma ſub 26 adverſa poſuit 27 radiantia quercu.
28 Ille 29 Deæ donis & tanto lætus 30 honore.
31 Expleri nequit; atque oculos per 32 ſingula volvit,
33 Miraturque, interque manus, & brachia verſat
34 Terribilem criſtis galeam, flammaſque vomentem,
35 Fatiferumque enſem, 36 loricam ex 37 ære rigentem,
38 Sanguineam, ingentem, 39 qualis, cum cærula nubes
Solis 40 inardeſcit 41 radiis, longeque 42 refulget.
43 Tum 44 leves ocreas 45 electro, auroque 46 recocto,



1 Feſtum annua celebritate. 2 Pelaſgi. 3 Poſſederunt, id eſt, qui primi e Græcia advenæ incoluere Italiam. 4 Ab hoc loco. 5 Populi. 6 Munitione locorum. 7 Ab Ænea. 8 Exercitus Tyrrhenorum. 9 Late ſe extendentibus. 10 Tentoria habebat. Sic 2. Æn. *Hic Dolopum manus, hic ſævus* tendebat *Achilles*. 11 Ad hunc collem ubi erat Tarchon. 12 Ad bellum electa. Supra: *qui ſeſe in bella ſequantur, Præſtantes virtute legis*. 13 Reficiunt, priuſquam ad Tarchontem accederent. * Nubem lucidam. 14 Relucens. 15 Arma a Vulcano fabrefacta. 16 Inter duos colles incluſa. 17 Multum & eminenter gelido. 18 Procul diviſum ab exercitu aliorum. 19 Videndam conſpectui ejus. 20 Non requiſita. 21 Quam ipſe mihi promiſerat. 22 Vulcani. 23 Strenuum. 24 Verearis: is enim eſt elegans hujus verbi uſus. Plaut. *Quid iſtud* dubitas *dicere?* Sic Cic. *Non dubitat*, inquit, *P. Lentulum æternis vinculis mandare*. 25 Provocare. 26 E regione, & ex adverſo ſita. 27 Reſplendentia; & quaſi radios emittentia. 28 Æneas. 29 Matris. 30 Quia mater ipſum ſuo complexu dignata erat, aut quia tam inſignibus armis fulgebat. 31 Satiari videndo. 32 Arma. 33 Ea. 34 Caſſidum habentem terribiles criſtas. 35 Fatalem ſeu mortiferum Turno, & aliis. 36 Thoracem. 37 Squamis æreis. 38 Sanguinei coloris. 39 Talem, qualis eſt nubes cærulei coloris. 40 Reſplendet. 41 Ex adverſo incumbentibus. 42 Refulgere videtur. 43 Sc. *miratur, & verſat*. 44 Munimina crurum polita. 45 Facta ex metallo miſto ubi auro conflatur quinta argenti portio: ſupra. 46 Iterum fuſo.

Haſtamque, & clypei 1 non enarrabile textum.
2 Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
3 Haud vatum ignarus, venturique inſcius ævi,
Fecerat 4 Ignipotens: illic genus omne futuræ
Stirpis 5 ab Aſcanio, 6 pugnataque in ordine bella
7 Fecerat & viridi 8 fœtam 9 Mavortis in antro
Procubuiſſe 10 lupam: 11 geminos 11 huic ubera circum
Ludere pendentes 12 pueros, & lambere 13 matrem
Impavidos: 14 illam 15 tereti cervice reflexam
16 Mulcere alternos, & 17 corpora 18 fingere lingua.
Nec procul 19 hinc Romam, & 20 raptas ſine 21 more 22 Sabinas
23 Conſeſſu caveæ, 24 magnis 25 Circenſibus 26 actis,
Addiderat, 27 ſubitoque novum conſurgere 28 bellum
26 Romulidis, Tatioque ſeni, 30 Curibuſque 31 ſeveris.
Poſt 32 iidem inter ſe 33 poſito certamine reges
Armati Jovis ante aram, 34 pateraſque tenentes

Sta-

1 Sculpturam clypei enarratu difficilem. 2 In illo clypeo. Ab hoc loco ad finem uſque libri, inſigniora quædam Rom. geſta in clypeo cælata exequitur. 3 Peritus artis vaticinandi, & futura præſciens. 4 Vulcanus. 5 Sc. ad Auguſtum Cæſarem uſque. 6 Ut geſta erant. 7 Orditur a conditorum urbis ortu & educatione. 8 Partu levatam, enixam. 9 Martis, id eſt, ubi erant Martis filii, Romulus & Remus, ab ea nutriendi. 10 Verane fuerit lupa, an Laurentia Fauſtuli uxor, quæ ob vulgati corporis vilitatem *Lupa* dicta fuit, non conveniunt auctores; Priorem ſententiam confirmant Plut. Cic. 2. de Divin. Ovid. 3. Faſt. Juſtin. l. 43. Poſteriorem refert Liv. l. 1. 11 Romulum, & Remum. 12 In applauſum hujus Lupæ. 13 Lupam, quæ tanquam matrem ſe gerebat, lambere pueros imperterritos, aut pueros impavidos dulciter fugere lupam pro matre. De expoſitione geminorum iſtorum, ac de materno in eos lupæ hujus officio lege Ovid. Faſt. 2. 14 Lupam. 15 Rotunda in longum. 16 Placare lambendo. 17 Infandum. 18 Solidare. Alluſum ad urſos, qui informi fœtui lambendo formam inducere finguntur, 19 Ab hac ſculptura jam dicta. 20 A Romulo & cohabitatoribus ejus, poſtquam a finitimis conjugia impetrare non poterant. Numerus raptarum apud Dionyſ. eſt 683. 21 Exemplo, honeſtate. 22 Virgines & matronas. 23 In loco concavo ubi conſederant, in circuitu ſpectantes ludos. *Cavea* enim eſt, ubi populus ſpectat. 24 Magnis Diis inſtitutis, magniſque impenſis. Vide Plut. in Romulo. 25 Sc. *ludis*. *Circenſes* dicti ſunt, quod exhibebantur & fiebant in *Circo*, *Circus* autem locus erat muris ſeptus, in quo equi, pugileſque exercebantur. Vide quæ nos ad Sal. p. 298. b. 26 Cum agerentur, Romulus Circenſes ludos ſimulavit, quando rapuit Sabinas: 27 Et addiderat, &c. 28 Sabinum, quod ſecutum eſt ex raptu virginum. 29 Inter Romulidas, Tatiumque ſenem, Sabinorum regem, qui regnavit poſtea cum Romulo poſt bellum Sabinum. 30 Inter cives Curienſes ſeveros. *Cures* Sabinarum urbium opulentiſſima fuit: unde *Quirites* dicti putantur, ab *haſtis* ſc. quas Sabini *Cures* vocabant. Hac urbe natus fuit Numa Pompilius. 31 Quia cæteris quieſcentibus, injuriam ulciſci voluerunt, & tria bella cum Romanis geſſerunt, ac morum ſeveritatem & diſciplinam coluerunt. 32 Romulus & Tatius in acie conciliati interventu Sabinorum: 33 Sedato. 34 Quibus Jovi libabant.

Stabant, 1 & cæſa 2 jungebant fœdera 3 porca.
4 Haud procul 5 inde, 6 citæ 7 Metium 8 in diverſa 6 quadrigæ
9 Diſtulerant, (10 at tu dictis, Albane, maneres)
11 Raptabatque 12 viri mendacis viſcera 13 Tullus
Per ſylvam, & 14 ſparſi 15 rorabant 16 ſanguine 17 vepres.
Nec non 18 Tarquinium 19 ejectum 20 Porſenna 21 jubebat
Accipere, 22 ingentique 23 urbem obſidione premebat:
24 Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
25 Illum indignanti ſimilem, ſimilemque minanti
26 Aſpiceres; 27 pontem auderet quod 28 vellere 29 Cocles,
Et fluvium 30 vinclis innaret 31 Clœlia ruptis.
32 In ſummo cuſtos 33 Tarpejæ Manlius arcis
Stabat 34 pro templo, & 35 Capitolia celſa tenebat,
36 Romuleoque 37 recens 38 horrebat 39 regia culmo.



1 Icta & percuſſa ſilice. Nam qui fœdus, percutientes porcum, inibant, dicebant, antequam ferirent. *Audi, Jupiter, populum Romanum ſic ferito, ut ego hunc portum ſerio tantoque magis ferito, quanto magis potes, ſi fœdus non ſervet.* Vide quæ nos ad Sal. p. 355. 2 Inibant, firmabant & ſanciebant conjunctiones, pactiones. 3 In ſacris potentiores victimæ fœmineæ. 4 Percurrit cætera Romanorum geſta. 5 A jam dicta pictura. 6 Equi quaterni trahentes currus, ipſi concitati & inſtigati. 7 Metium Suffetium Albanorum regem, qui a Tullo Hoſtilio in auxilium contra Fidenates accitus, ſuos in collem ſubduxit Rom. victor eum binis quadrigis illigatum diſcerpſit. 8 In diverſas partes. 9 Diſtraxerant, diſcerpſerant. Unde Ovid. 1. Triſt. El. 3. *Sic doluit Metius tunc, cum in contrarias verſus Ultores habuit in proditionis equos.* Lege Val. Max. 7. 4. 1. Claud. in Gildon. 254. 10 Tametſi hoc crudele videtur tibi, o Meti, tu ſtare deberes promiſſis & fœdere percuſſo cum Romanis. 11 Diſtrahere faciebat. 12 Metii. 13 Hoſtilius. 14 Reſperſi. 15 Guttatim diſtillabant. 16 Metii. 17 Sentes. 18 Superbum. 19 Romæ propter ſuperbiam ejus, & Lucretiæ a filio conſtuprationem. 20 Rex Etruſcorum Tarquinium regem, Romæ electum, reſtituere conatus. 21 Jubere Romanis videbatur ut reciperent. 22 Arctiſſima. 23 Romam. Hiſtoriam hanc ſcribunt Liv. 2. 10. Dionyſ. 5. 21. Flor. 2. 12. Eutrop. 1. 11. Sil. 10. 481. 24 Romani, qui ab Ænea deſcenderant, & præcipue Brutus Collatinus & Tricipitinus, in arma ruebant ad tuendam libertatem partam exactis regibus. 25 Porſennam. 26 In clypeo. 27 Sublicium ſc. id eſt, ligneum, Tiberi impoſitum, ad eam partem, qua Janiculum ab Urbe dirimitur, ea arte conſtructum, ut trabes ſine fulturis eximi poſſent. *Sublica* autem eſt palus ſeu pertica, quæ in aqua defigebatur ad pontis alicujus ſuſtentationem. 28 Divellere & interrumpere ſecuri, ingruentibus hoſtibus. 29 Horatius, *Cocles* dictus, ab uno oculo, amiſſo altero hoſtium telis in trajectu amnis. 30 Cuſtodiis arctis. 31 Virginum Veſtalium una, quæ obſes Porſennæ data, deceptis cuſtodibus, Tybrim ſuo tranavit equo. 32 In ſumma clypei parte. 33 Capitolii a Tarpeja virgine poſtea denominati. 34 Pro defenſione templi Jovis Capitolini. 35 Unde *Capitolinus* dictus eſt. 36 Sicut Romulus coluerat, & culmis cooperuerat. 37 Paucis annis antea conſtructa. 38 Horrida & aſpera erat. 39 Calabria domus.

Atque 1 hic auratis 2 volitans 3 argenteus 4 Anſer
Porticibus 5 Gallos in 6 limine adeſſe canebat:
7 Galli per dumos aderant, 8 arcemque 9 tenebant,
Defenſi tenebris, & 10 dono noctis 11 opacæ.
12 Aurea cæſaries ollis, atque aurea 13 veſtis:
14 Virgatis lucent 15 ſagulis: tum 16 lactea colla
17 Auro innectuntur. Duo 18 quiſque 19 Alpina 18 coruſcant
20 Cæſa manu, ſcutis protecti corpora longis.
Hic 21 exultantes 22 Salios, 23 nudoſque Lupercos,
24 Lanigeroſque 25 apices, & lapſa 26 ancilia 27 cælo
28 Extuderat, caſtæ ducebant ſacra per 29 urbem
30 Pilentis 31 matres in 32 mollibus. 33 Hinc procul 34 addit
35 Tartareas etiam ſedes, 36 alta oſtia 37 Ditis;
Et 38 ſcelerum pœnas, & te, Catilina, 39 minaci
Pendentem ſcopulo, 40 Furiarumque ora trementem,
41 Secretoſque 42 pios: 43 his dantem 44 jura 45 Catonem.
46 Hæc inter 47 tumidi late 48 maris 49 ibat imago
50 Aurea; ſed fluctu ſpumabant 51 cærula 52 cano:
Et 53 circum 54 argento clari delphines in 55 orbem
Æquo-

1 In Capitolio. 2 Volitanti & alas clangenti ſimilis. 3 Candidus, aut in clypeo argenteus, ut albedinem referret. 4 Galli, cum arcem Capitolinam noctu, admotis ſcalis, aſcendiſſent, anſer clangorem edidit: Quare Manlio primum excitato Romani opem tulerunt. Inde in templo Jovis Capitolini anſeris imaginem fecere. 5 Senones. 6 Ingreſſu. 7 Sc. *nuno*. 8 Quam Romulus texerat culmo. 9 Parum abfuit, quin tenerent. 10 Beneficio & opportunitate. 11 Valde tenebroſa. 12 Coma aurei coloris, ut fulva, erat illis. 13 Barba. 14 Vario colore ad modum virgarum diſtinctis. 15 Indumentis militaribus. 16 Candidiſſima. 17 Torquibus aureis. 18 Singuli quatiunt. 19 arboribus montanis. Alpinis ſc. 20 Jacula Gallorum, uti pila Romanorum. 21 Cum ancilibus. 22 Sacerdotes Martis, dum ancilia ferrent per urbem ſalientes. *Salii* (teſte Livio 12.) in urbe fuere a Numa conſtituti, & Marti Gradivo conſecrati, qui totidem ancilia per urbem cum ſaltibus geſtabant atque tripudiis; unde & nomen habent. 23 Sacerdotes Panos Lycæi, qui nudi per compita in Lupercalibus diſcurrebant. 24 Lanam gerentes. 25 Pileos Flaminum & ſacerdotum. 26 Clypeos incurvos, quorum unus e cœlo delapſus, cum ſato Imperii, ad cujus formam & undecim alii affecti, ne internoſceretur verus. 27 E cœlo. 28 Studioſe fecerat in clypeo Vulcanus. 29 Romam. 30 Vehiculis, quibus matres ſacrificaturæ Cereri, aut alii alicui Deæ, antiquâ conſuetudine vehebantur. 31 Matronæ. 32 Molliter incedentibus. 33 Ad horum ſculptura. 34 Vulcanus. 35 Infernales. 36 Profunda. 37 Plutonis. 38 Sceleratorum conjuratorum. Cethegi & Cornelii Lentuli. 39 Minanti tibi aſſidue præcipitium. 40 Infernalium. 41 Segregatos. 42 Manes Romanorum piorum dum viverent. Pii dicuntur, qui in Elyſiis ſunt. 43 Piis. 44 Juſta moderamina vitæ. 45 Majorem ſc. qui *Cenſorius* dictus eſt. 46 Summa & infima: nam Capitolium in ſummo, & regna Ditis in imo erant. 47 Inflati. 48 Actiaci. 49 Ire videbatur. 50 Ex auro ſculpta. 51 Maria. 52 Subalbo. 53 In circuitu. 54 Fulgentes ex ſplendore argenti. 55 Circuitum.

Æquora verrebant, caudis, 1 æſtumque ſecabant.
In 2 medio claſſes 3 æratas; 4 Actia bella
Cernere 5 erat: totumque inſtructo Marte 6 videres
7 Fervere 8 Leucaten, 9 auroque effulgere 10 fluctus
11 Hinc Auguſtus 12 agens Italos in prælia Cæſar
13 Cum patribus, Populoque; Penatibus, & magnis 14 Dis,
Stans celſa in puppi: geminas 15 cui tempora 16 flammas
17 Læta vomunt, 18 patriumque 19 aperitur vertice 20 ſidus,
21 Parte alia ventis, & Dis 22 Agrippa 23 ſecundis
24 Arduus 25 agmen agens: 26 cui 27 belli inſigne ſuperbum,
Tempora 28 navali fulget 29 roſtrata corona.
30 Hinc 31 ope barbarica, 32 variiſque 33 Antonius armis,
34 Victor ab Auroræ 35 popolis & 36 litore rubro
37 Ægyptum, vireſque 38 Orientis, & 39 ultima ſecum
40 Bactra vehit; 41 ſequitur (42 nefas) 43 Ægyptia conjux.
Una omnes 44 ruere, ac totum ſpumare 45 reductis
Convulſum remis, 46 roſtriſque tridentibus. æquor
47 Alta 48 petunt: 49 pelago credas innare 50 revulſas
51 Cycladas, aut montes concurrere 52 montibus altos.



1 Et dividebant fervorem aquarum, 2 Maris. 3 Ære munitas. 4 Quibus bella depugnata ſub Actio, oppido Acarnaniæ maritimo, poſtmodum inter Auguſtum & Antonium geſta ſunt. 5 Dabatur. 6 Videre poſſet. 7 Agitari fulgoribus armatorum, aut claſſibus æratis. 8 Montem in promontorio Epiri. 9 Aureorum armorum & roſtrorum reflexu. 10 Juxta Leucaten. 11 Ex una parte erat. 12 Impellens. 13 A Cæſare ſtabant Senatus, & populus. 14 Penates & Dii magni: Jupiter, Mercurius, Minerva ſupra l. 3. Vid. Macrob. l. 3. c. 4. Sat. 4. Quos præſentes ſculpſerat Vulcanus, tanquam Auguſti Partes tutantes. 15 Auguſto. 16 Oculorum. 17 Quod boni exitus ſignum eſt. 18 Patris ejus adoptivi Julii Cæſaris. 19 Aperte videtur in ſummitate galeæ. 20 Cometa, qui Cæſaris mortui ſimulacro ſuper verticem Romæ publice adjectus fuerat. 21 A latere. 22 Affinis & amicus Auguſti. 23 Proſperis & proxime Auguſti auſpicia ſecundis. Namque Auguſtus dextrum, M. Agrippa, gener ejus, ſiniſtrum cornu claſſis tuebatur. 24 Erat ſublimis. 25 Italorum. 26 Agrippe. 27 Quæ erant ornamentum glorioſum & magnificum belli navalis. 28 Quæ fiebat ex roſtris navium victarum, & dabatur ei, qui maritimo prælio primus in hoſtium naves vi armatus tranſiliiſſet. Hæc aurea erat. 29 Quaſi roſtris davium ornata. 30 Ex adverſa parte. 31 Africæ, Ciliciæ, Cappadociæ, Thraciæ, aliiſque auxiliis. 32 A Barbaris contracta. 33 Variorum populorum. 34 Marcus Antonius Triumvir. 35 Parthos decem & octo præliis vicerunt. 36 Parthis. 37 Mari Erythræo, quod eſt inter Ægyptum & Indam. 38 Populum & potentiam Ægypti. 39 Populi Orientalis. 40 Bactrianos populos ultimos in imperio Antoniano Orientem verſus. 41 Exercitum. 42 Contra diſciplinam Rom. militiæ & quia peregrina, & maxime repudiata uxore Octavia, ſorore Imp. Rom. 43 Cleopatra. 44 Ruere videbantur. 45 Retrorſum dictis. 46 Navium. 47 Profunda maria. 48 Omnes. 49 Per pelagus. 50 A continentibus. 51 Inſulas. 52 Altis.

1 Tanta mole viri 2 turritis puppibus inſtant.
3 Stuppea flamma manu, 4 teliſque 5 volatile ferrum
6 Spargitur. * Arva 7 nova * Neptunia 8 cæde rubeſcunt.
9 Regia in 10 mediis patrio vocat 11 agmina 12 ſiſtro.
Necdum etiam geminos 13 a tergo 14 reſpicit 15 angues.
16 Omnigenumque 17 Deum monſtra, & latrator 18 Anubis
19 Contra 20 Neptunum, & Venerem, contraque Minervam
Tela tenent. Sævit medio in certamine 21 Mavors,
22 Cælatus ferro, * triſteſque 23 ex æthere * Diræ;
Et 24 ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla:
Quam cum ſanguineo ſequitur 25 Bellona flagello.
26 Actius 27 hæc cernens arcum intendebat Apollo
28 Deſuper: omnis eo terrore 29 Ægyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes 30 vertebant terga Sabæi.
Ipſa 31 videbatur ventis 32 regia 33 vocatis
Vela dare, & 34 laxos jam jamque 35 immittere funes.
Illam inter 36 cædes pallentem 37 morte futura
38 Fecerat Ignipotens undis & 39 Iapyge 40 ferri;
41 contra autem 42 magno 43 mœrentem 44 corpore 45 Nilum,
Pandentemque 46 ſinus, & 47 tota veſte vocantem

1 Cæ-

1 Tanto molimine. 2 Turres ſive propugnacula habentibus. 3 Radicata in ſtupa, id eſt vili lino. Cæſariani ignitis telis, & Antoniani miſſilibus pugnabant. 4 Cum telis. 5 Quod ad volatum affixum eſt. 6 In naves * Mare. 7 Magna & inſolita. 8 Effuſione ſanguinis. 9 Cleopatra Ægyptiorum regina. Juſſerat enim Antonius, ut legiones parerent Cleopatræ. 10 Bellantium. 11 Suorum. 12 Inſtrumento muſico ſive crepitaculo æneo Ægyptiorum, quo Ægypti ſacerdotes in Iſidis ſacris uti ſolent: quod opponit Poeta buccinæ Rom. *Siſtrum* dictum volunt *ἀπὸ τοῦ σείειν*, i. e. *quatiendo*, quia concuſſum, ſonorum ederet tinnitum. 13 Qui eam perſequebantur a tergo. 14 Nondum videbat mortem ſibi imminentem. 15 Aſpides, in clypeo a tergo Cleopatræ, cælatas: quarum morſu interiiſſe creditur. 16 Omnigenorum, id eſt omnis generis. Ægyptus quippe colit canem, felem, lupum, crocodilum, cepam, & alia monſtra. *Quis non ſcit qualia demens Ægyptus portenta colat?* Juven. 15. Sat. 17 Deorum Ægyptiorum. 18 Ægyptiaca lingua dicitur canis, ſub cujus forma Mercurius, colebatur. 19 Pugnat Antonius, faventibus Diis Ægyptiorum. 20 Quia Auguſto favebant. 21 Mars Deus belli 22 Inſculptus in clypeo. * Deæ ultrices valent ad ulciſcendum Antonium, qui matrimoniale læſerat fœdus. 23 *demiſſæ*. 24 Diviſa per factionem. 25 Dea belli; id eſt, bellum ipſum. 26 Litoralis, id eſt, qui in Leucadico litore colebatur: vel, qui Auguſto in Actiaco bello auxiliatus eſt. 27 Hanc commotionem & aleam belli, quod Mars anceps eſſet in victoria. 28 Ex alto. 29 Ægyptii. 30 Fugiebant. Sic l. 6. *Pars* vertere terga. 31 In clypeo cælatura. 32 Cleopatra. 33 Optatis aut invocatis ad celerem fugam, 34 Ut plus venti ſuſcipiant, & fortius impellantur. 35 Magis & magis. 36 Cadavera ſuorum. 37 Omine mortis futuræ: quia tunc primum timore cœperat. 38 Cælerat Vulcanus. 39 Cauro, id eſt, vento ab Occaſu ſolſtitiali, & ex Apulia ſpirante. 40 Vehi. 41 Vulcanus fecerat e contrario. 42 Septemfluo. 43 Dolentem. Proſopopæia. 44 Fluctus ſui. 45 Ægypti fluvium. 46 Alluſum ad ſeptem Nili oſtia. 47 Exterioribus indiciis ſuis.

1 Cæruleum in gremium, 2 latebroſaque 3 flumina victos.
At 4 Cæſar, triplici invectus Romana 6 triumpho
6 Mœnia, Diis Italis 7 votum 8 immortale 9 ſacrabat.
Maxima tercentum totam 10 delubra per urbem
Lætitia, ludiſque 11 viæ plauſuque fremebant:
Omnibus in templis 12 matrum chorus, 13 omnibus aræ:
Ante aras terram 14 cæſi 15 ſtravere juvenci.
16 Ipſe, ſedens 17 niveo 18 candentis limine Phœbi,
19 Dona 20 recognoſcit 21 populorum, 22 aptaque 23 ſuperbis
Poſtibus: incedunt 24 victæ longo ordine gentes,
Quam 25 variæ 26 linguis, habitu 27 tam veſtis & armis.
Hic 28 Nomadum genus, & 29 diſcinctos 30 Mulciber 31 Afros,
Hic 32 Lelegas, 33 Caraſque, 34 ſagittiferoſque 35 Gelonos
36 Finxerat. 37 Euphrates ibat jam 38 mollior undis,
39 Extremique hominum 40 Morini, 41 Rhenuſque 42 bicornis;
43 Indomitique 44 Dahæ, & 45 pontem indignatus 46 Araxes.
Talia, per clypeum Vulcani, dona 47 parentis
Miratur, * rerumque 48 ignarus * imagine gaudet:
49 Attollens humero 49 famaque, &. fata nepotum.



1 In receptacula maris. 2 Occulta, aut de quorum origine dubitatur. 3 Ægyptios ſuos & reliquos Antonii ſocios. 4 Auguſtus. 5 De Dalmatis, de Antonio, & de Alexandrinis. Hinc Sueton. c. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes.* 6 Diruptis enim mœnibus intrabant triumphantes, non portis. 7 Vota in periculis extremis nuncupare ſolebant Imperatores, Auguſtus templum Apollini. 8 Quod ſemper duraturum eſt. 9 In ſculpturis clypei. 10 Templa. 11 Compita & trivia. 12 Matronarum ſupplicantium. 13 In omnibus templis. 14 Mactati ad ſacrificium. 15 Æquaverunt corpore ſuo. 16 Auguſtus. 17 Marmoreo (cujus meminit Suet. c 29.) templo Apollinis ab Auguſto extructo in Palatio, marmore advecto a portu Lunæ in Liguria. 18 Reſplendentis. 19 In his coronas & aurum. 20 Recenſet. 21 Quæ populus in nova templa conferebat. 22 Affigit ea. 23 Magnifice extructis. 24 Ab Auguſto. 25 Incedunt gentes victæ. 26 Loquelis. 27 Sc. *variæ*. 28 Numidarum, Africæ populorum. 29 Veſte uſque ad talos fluente: vel, minime accinctos & imparatos ad bellum. 30 Vulcanus: quod omnia *mulceat* ignis. 31 Reliquos. 32 Myſiæ populum. 33 Minoris Aſiæ populum. 34 Sagittæ, quibus plurimum valent, in bella gerentes. 35 Scythiæ populum. 36 Sculpſerat. 37 Meſopotamiæ fluvius. 38 Lentior, quaſi ſentiens etiam ſe victum a Cæſare. 39 Sc. *ibant molliores*. 40 Populi Galliæ Belgicæ. 41 Germaniæ fluvius, Galliam ab Alemannia diſterminans. 42 Oſtiis duobus cognomine altero, altero Vahali in mare exiens. 43 Difficulter domabiles. 44 Scythiæ populus. 45 Quem Xerxes ſuper eum extruxerat; quia diſrupit eum rapiditate ſua. 46 Armeniæ fluvius ſc. ibat mollior, quia ſe quoque domatum ſentiebat ab Auguſto. 47 Matris ſuæ Veneris. * Sculpturis rerum. 48 Et neſciens quas res ſignificarent. 49 Erigens. 50 Gloriam, & res futuras haud dubie poſteris ſuis.

# ÆNEIDOS

## LIBER VIII.

### ARGUMENTUM.

Abſepte Ænea, & in Tuſcia conquirendis auxiliis occupato, Turnus a Junone per Iridem admonitus, ne tantam rei bene gerendæ occaſionem amitteret, quam proxime ad hoſtes copias admovet. Qui cum ſuis ſe mœnibus continerent, neque æquo loco facerent dimicandi poteſtatem, ut illis ſpem omnem fugæ intercluderet, claſſem exurere conatur. Erat ejus claſſis materia ex Idææ matris luco cæſa: quapropter matris precibus adductus Jupiter, naves omnes inſtanti incendio eripuit; & in totidem Nymphas marinas convertit. Poſt hæc imminente jam nocte, Turnus adverſus hoſtium eruptiones ad oppidi portam excubias diſponit: iis Meſſapum præficit. Interim conſultantibus Trojanorum ducibus, quemnam potiſſimum ad Æneam mitterent, qui de ſuorum periculo eum faceret certiorem: ultro eam provinciam ſuſcipiunt Niſus, & Euryalus, conjunctiſſimum amicorum par, qui cum urbem emiſſi, hoſtium excubias vino ſomnoque obruta oſtendiſſent, Rhamnetem cum magno Rutulorum numero trucidant, eorumque ſe ſpoliis exornant. Verum cum, inſtante jam luce, ſe recipere conantur, a Volſcentis equitibus conſpecti, ad ſylvas confugiunt. Ibi Euryalus armorum pondere, viæque errore impeditus, in hoſtes incidit, & a Volſente, fruſtra deprecante Niſo, confoditur, Niſus quoque, cæſo Volſcente, & Euryali nece ſtrenue vindicata multis vulneribus confoſſus, ſuper amici corpus concidit. Capita haſtis affixa, in caſtra deferuntur: ubi a Trojanis e mœnibus agnita, ingentem in urbe luctum excitant. Interim Turnus totis viribus hoſtes oppugnat, magna utrinque ſtrages editur. Ibi Aſcanius Numanum, inſolentius ſe jactantem, ſagittæ ictu interficit. Pandarus, & Bitias ſucceſſu elati portam recludunt, hoſteſque ſubeuntes ingenti cæde propellunt. Ejus rei nuntio accepto Turnus per portam patentem in oppidum irrumpit, Trojanoſque in fugam convertit: tandem hoſtium multitudine circumventus, paulatim cedit ad eam oppidi partem, quæ fluvio alluitur, & ut erat armatus, flumen tranans incolumis ad ſuos revertitur.

1 Atque 2 ea 3 diverſa 4 penitus dum parte 5 geruntur,
6 Irim de cœlo miſit 7 Saturnia Juno
8 Audacem ad Turnum. Luco tum forte 9 parentis
10 Pilumni Turnus 11 ſacrata valle 12 ſedebat.

1 Tranſitio, quæ hunc librum connectit cum ſuperiori. 2 Quæ in 8. narrata ſunt. 3 Remota, in Etruria: ubi jam Æneas . . . . 4 . . . . Longe a caſtris *extremas Corythi penetravit ad urbes*: mox. 5 Ab Ænea & Evandro, id eſt, dum Æneas in Etruria comparat auxilia. 6 Deam, arcus cœleſtis pediſſequam ſuam. 7 Saturni filia. 8 Fortem ſine felicitate. 9 Avi ſui: Unde infra: *Cui Pilumnus avus*, &c. Fuit enim Turnus Dauni filius, cujus pater fuit Pilumnus. 10 A *pilo*, id eſt, inſtrumento, quo aliquid in mortario feritur, ſic dictus fuit Saturnus, quod primus docuiſſe dicatur frumenta in pilo comminuere. 11 Illi. 12 Otioſus.

Ad 1 quem ſic 2 roſeo 3 Thaumantias ore locuta eſt;
4 Turne, quod optanti Divum 5 promittere nemo
Auderet, 6 volvenda dies, en, 7 attulit 7 ultro.
Æneas, 8 urbe, & ſociis, & claſſe relicta,
Sceptra 9 Palatini, ſedemque 10 petivit Evandri.
Nec 11 ſatis: extremas 12 Coryti 13 penetravit ad urbes:
14 Lydorumque manum, & collectos armat agreſtes.
Quid 15 dubitas? nunc tempus equos, nunc 16 poſcere currus.
17 Rumpe moras omnes, & 18 turbata arripe caſtra,
19 Dixit; & in cœlum 20 paribus ſe ſuſtulit 21 alis,
Ingentemque 21 fuga 22 ſecuit ſub nubibus arcum.
23 Agnovit 24 juvenis, 25 duplicesque ad ſidera 26 palmas
Suſtulit, & tali 27 fugientem eſt 28 voce ſecutus:
Iri, 29 decus cœli, quis te mihi 30 nubibus actam
31 Detulit in terras? 32 unde hæc tam clara repente
Tempeſtas? medium video 33 diſcedere cœlum,
34 Palanteſque polo ſtellas. Sequar 35 omnia tanta,
36 Quiſquis in arma vocas. Et ſic effatus ad 37 undam
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite 38 lymphas,
39 Multa Deos orans; 40 oneravitque æthera 41 votis,
42 Jamque omnis campis 43 exercitus ibat apertis,
Dives 44 equum, dives 45 pictai veſtis & auri.
46 Meſſapus primas acies, 47 poſtrema coercent
Tyrrheidæ juvenes: 48 medio 49 dux agmine Turnus.
(50 Vertitur 51 arma tenens, & toto vertice 52 ſupra eſt)



1 Turnum illic ſedentem. 2 Subrubro. 3 Thaumantis filia Iris. 4 Exhortatoria oratio, ad invadenda caſtra hoſtium. 5 Quia contra fatum Trojani videntur, per oblatam occaſionem, Italia poſſe depelli, & penitus deleri. 6 Se volvens, jam voluta, id eſt, tempus ipſum. 7 Non requirente. 8 Nova ſc. in morem caſtrorum exſtructa. 9 Palatium & Pallantem oppidum tenentis. 10 Perit ne prima ſyllaba Evandri corripiatur cum alias legatur, *petivit*. 11 Eſt periiſſe Evandrum. 12 Arcis Etruriæ, ſupra l. 3. & 7. 13 Inſuper. 14 Etruſcorum exercitum. Namque Lydi, Tyrrheno duce in hac Italiæ parte conſederant. 15 Vereris invadere caſtra? 16 Poſcendi Græciſmus. 17 Sic Ov. Rumpe moram: *nocuit ſemper differre paratis*. Et Virg. alibi: *Eja age*, rumpe moras, *teque*, &c. 18 Quæ facile turbare potes, aut abſente Ænea, auxilio & conſilio deſtituta. 19 Iris. 20 Pleno volatu. 21 Simul cum fugeret. 22 Ipſa ſuo ſubvecta arcu. 23 Irim, ſive arcum celeſtem & ejus naturam. 24 Turnus. 25 Complicatas. 26 Manus erexit. 27 Irim. 28 Oratione. 29 Ornamentum, propter ſpecimen colorum. 30 Per nubes. 31 Demiſit. 32 Sc. *orta eſt*. 33 Sciſmate & hiatu diviſum aperiri. 34 Tempore locoque non ſuo apparentes, *vel*, errantes per polum. 35 Prodigia tua. 36 Quicumque es, qui vocas in arma. 37 Fluentem. Hoc genus purgationis erat apud antiquos. 38 Puriſſimas aquas, quibus vitia purgaret, puriorque ad precandum accederet. 39 Multum, aut multas res. 40 Multiplicia vota indicat, quæ Diis diverſis pro ſua & exercitus ſalute vovit. 41 Promiſſis, pollicendo: ſi victoriam conſequatur. 42 Poſt vota & preces Turni. 43 Turni in 7. deſcriptus. 44 Equorum 45 Pictæ. Diæreſi. 46 *Equum domitor*. *Neptunia proles*, ſupra l. 7. 47 Extrema agmina, aut extremas partes exercitus claudunt Tyrrhi filii, magiſtri pecorum: de quibus ſupra l. 7. 48 Sc. *in*. 49 Totius exercitus. 50 Verſatur: circumvolvitur. 51 Hoſtilia. 52 Eminet ſupra reliquos.

Ceu 1 ſeptem ſurgens 2 ſedatis amnibus altus
3 Per tacitum 4 Ganges, aut 5 pingui flumine Nilus,
6 Cum refluit campis, & jam ſe condidit alveo.
7 Hic 8 ſubitam nigro 9 glomerari pulvere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac 10 tenebras inſurgere campis:
Primus ab 11 adverſa 12 conclamat 13 mole 14 Caicus:
15 Quis 16 globus, o cives 17 caligine volvitur atra?
Ferte citi 18 ferrum, date tela, & 19 ſcandite muros.
Hoſtis adeſt, 20 eja. Ingenti clamore per omnes
21 Condunt ſe Teucri portas, & 22 mœnia complent.
Namque ita diſcedens 23 præceperat 24 optimus armis
Æneas: 25 ſi qua interea Fortuna fuiſſet,
Neu 26 ſtruere auderent aciem, neu 27 credere 28 campos
Caſtra 29 modo, & 30 tutos ſervarent 31 aggere muros:
Ergo etſi 32 conferre manum pudor iraque 33 monſtrat,
34 Objiciunt portas tamen, & 35 præcepta 36 faceſſunt.
Armatique cavis exſpectant 37 turribus hoſtem.
Turnus, 38 ut ante volans 39 tardum præceſſerat 40 agmen,
Viginti 41 lectis 42 equitum 43 comitatus, & urbi
Improviſus adeſt: 44 maculis 45 quem 46 Thracius albis
Portat equus, criſtaque tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum, juvenes, qui 47 primus in hoſtem?
En, ait. Et 48 jaculum intorquens emittit in auras.

Prin-

1 Cum reſpectu ad Nilum ſeptemfluum, namque unicum Gangis oſtium agnoſcunt authores probati, niſi intelligi placeat de fluminibus quæ recipit, Ganges profundus amnis. 2 Compreſſi. 3 Per profundam altitudinem, vel tacite, poſtquam ſedati ſunt amnes. 4 Indiæ fluvius maximus, ſecum aureas arenas trahens. 5 Fœcundans & pinguem faciens Ægyptum. 6 Cum ab inundatione recedit, redditque de ſuo alveo. 7 In hoc Turni exercitu. 8 Repente ortam a ſignis adventantium hoſtium. 9 In globos colligi. 10 Caliginem e pulvere. 11 Ex adverſo ſita. 12 Non interrogans (ipſe enim nunciat) ſed cum admiratione. 13 Turri ſpeculatoria. 14 Vir Trojanus, cujus item meminit in primo. 15 Quantus admirantis eſt, non interrogantis. 16 Numerus incedentium in globum collectorum. 17 Cum molimine incedit cum nube pulverulenta & nigra. 18 Arma repulſiva. 19 Al. & *ſcandite*, *aſcendite*. 20 Dicentes eja, id eſt ſe mutuo cohortando. 21 Includunt. 22 Muros, & propugnacula caſtrorum. 23 Mandaverat. Alludit ad diſciplinam Romanæ militiæ, qua ſeveriſſime animadvertebatur in eos, qui injuſſu Imperatoris in hoſtem pugnaſſent. 24 Rei militaris ſcientiſſimus ac peritiſſimus: id eſt, ſicut decet optimum ducem. 25 Si quis forte oppugnationis aliuſve belli caſus, ſe abſente, daretur. 26 Inſtruere. 27 Committere ſe. 28 Patenti. 29 Solummodo. 30 Tuto munitos. 31 Accumulatis terris & vallo. 32 cum hoſtibus inſultantibus. 33 Suadet, urget, hortatur eos. 34 Hoſtibus. 35 Æneæ. 36 Faciunt. 37 In propugnaculis factis in extremitatibus caſtrorum, quæ in morem urbis extruxerunt. 38 Prout, ſecundum quod. 39 Tarde incedens, reſpectu equitum: *vel*, Turno feſtinanti tardum viſum. 40 Peditum. 41 Electis ex omnibus aliis. 42 Equitibus. 43 Stipatus. 44 Albas habens maculas. Sic lib 1. *quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis*. 45 Turnum. 46 E Thracia. 47 Irruat. 48 Reſpicit mores Romanorum, ubi dux, haſta in fines hoſtium miſſa, principium pugnæ dediſſe putabatur.

Principium pugnæ, & campo ſeſe 1 arduus infert.
2 Clamore excipiunt ſocii, fremituque 3 ſequuntur
Horriſono. Teucrum mirantur 4 inertia corda;
5 Non æquo dare ſe campo, non obvia ferre
Arma 6 viros, ſed caſtra fovere. * Huc 7 turbidus atque huc
* Luſtra 8 equo 9 muros, aditumque 10 per avia quærit.
11 Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cum fremit ad 12 caulas, ventos perpeſſus 13 & imbres,
14 Nocte ſuper media; 15 tuti ſub matribus agni
16 Balatum exercent, 17 ille aſper 18 & improbus 19 ira
20 Sævit in 21 abſentes: collecta 22 fatigat edendi
23 Ex longo * rabies, & 24 ſiccæ 25 ſanguine 26 fauces;
Haud aliter 27 Rutulo, muros & caſtra 28 tuenti,
29 Igneſcunt iræ: duris dolor 30 oſſibus ardet:
Qua 31 tentet ratione aditus, 32 & qua via clauſos
Excutiat 33 Teucros vallo, atque 34 effundat in æquor.
35 Claſſem, quæ lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus 36 ſeptam circum & fluvialibus 37 undis,
38 Invadit: 39 ſocioſque incendia poſcit ovantes:
Atque manum 40 pinu flagranti fervidus implet.
Tum vero 41 incumbunt; 42 urget præſentia Turni:
Atque omnis facibus 43 pubes 44 accingitur 45 atris.
46 Diripuere 47 focos: 48 piceum fert fumida lumen
Tæda,

1 Eminens. 2 Rutuli acclamant & applaudunt illi facto, ſc. haſtæ jactui: 3 Turnum. 4 Ignava, quod non venirent, inſtructa acie, in pugnam: idque ſecundum Rutulorum opinionem, quos latebat mandatum Æneæ. 5 Quod non darent & crederent ſe. 6 Cum viri ſint. * Circumſpicit vagando in diverſos angulus. 7 Turnus commotus ira. 8 In equo. 9 Caſtrorum. 10 Per loca inacceſſa. Inſolentiam notat Turni, & furorem, qui per avia quærebat viam. 11 Comparatio, qua clariſſime impotentes Turni affectus ob oculos ponuntur. 12 Stabula ovium, ovilia. 13 Dum expectat aditum. 14 Ultra mediam noctem. 15 Per munimenta caularum. 16 Quo lupum irritant. 17 Sc. *unde*. 18 Effectos. 19 Furore, quia repellitur, aut ſecluditur. 20 Sævitiam ſuam acuit. 21 Secluſos a ſe, & quos rapere negatum. 22 Torquet & urget ipſum. * Fames rabioſa. 23 Sc. *tempore*. 24 Non imbutæ ex longo tempore. 25 Prædarum. 26 Sc. *fatigant ipſum*. 27 Turno, quem lupo comparat. 28 Inſpicienti. 29 Ignitæ fiunt & incenduntur. 30 Medullas uſque penetrant. 31 Cogitanti, quo modo moliatur. 32 Et qua ratione via aliqua eliciat aut excutiat Troas caſtrorum vallo: proinde init conſilium incendendæ claſſis. 33 Quos ovibus, intra caulas concluſis, comparat. 34 Effuſim venire cogat in aciem & campum planum ad pugnandum. 35 Cohortem Teucrorum. 36 Circum ſeptam, id eſt, circumcinctam. 37 Numici. 38 Hoc cogitans, Turnus invadit. 39 Et expoſcit a ſociis lætis ignem, id eſt, ut immittant faces incendia facturas. 40 Pice pingui & reſinoſa, quam in naves torqueat. 41 Rutuli combuſtioni navium, 42 Inſtigat eos. 43 Juventus Rutulorum. 44 Expedite inſtruitur, armatur. 45 Fumoſis ex pice. 46 Rutuli ſc. quia Turnus popoſcerat ignem. 47 Ignes. Continens pro contento. 48 Quale ex pice fit.

Tæda, & 1 commixtam 2 Vulcanus ad aſtra 3 favillam:
4 Quis Deus, o Muſæ, tam 5 ſæva incendia 6 Teucris
Avertit? tantos ratibus 7 quis 8 depulit ignes?
Dicite. 9 Priſca fides facto, 10 ſed fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia 11 formabat in Ida
Æneas claſſem, & pelagi petere alta parabat;
Ipſa Deum fertur genitrix 12 Berecynthia, magnum
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti
Quod tua cara 13 parens * domito te poſcit * Olympo.
14 Pinea ſylva 15 mihi multos 16 dilecta per annos,
17 Lucus in 18 arce fuit 18 ſumma, 19 quo ſacra 20 ferebant,
21 Nigranti 22 picea trabibuſque obſcurus 23 acernis:
24 Has ego 25 Dardanio juveni, cum claſſis egeret,
26 Læta dedi: nunc 27 ſollicitam timor 28 anxius angit.
29 Solve metus: atque hoc precibus ſine poſſe parentem,
30 Neu curſu quaſſatæ ullo, neu turbine venti
31 Vincantur. 32 Proſit noſtris in montibus 33 ortas,
34 Filius huic contra, torquet 35 qui ſidera mundi:
O genitrix, 36 quo fata 37 vocas? aut quid petis 38 iſtis?
39 Mortaline manu factæ 40 immortale carinæ
40 Fas habeant? 41 certuſque incerta pericula luſtret
Æneas? cui * tanta Deo permiſſa * poteſtas?
42 Immo, ubi 43 defunctæ 44 finem portuſque tenebunt
Auſonios, 45 olim quæcumque evaſerit 46 undis,
47 Dardanium que ducem Laurentia vexerit 48 arva,
Mortalem 49 eripiam formam, magnique jubebo

Æquo-

1 Fuligine picea. 2 Incendium, vel ignis. 3 Flammulam. 4 Rem incredibilem narraturus, invocat Muſas Poeta. 5 Magna & violenta. 6 A navibus Trojanorum. 7 Sc. *Deus*. 8 Cybele depulit ignes ratibus. 9 Factum hoc eſt valde antiquum & ita obſcurum. 10 Sed tamen fama eſt per annos durans & conſtans. 11 Formare parabat: non enim in Ida, ſed in Antandro facta. 12 Cybele quæ in *Berecyntho*, Phrygiæ monte, colitur. 13 Ego. * Poſtquam cœli dominus effectus es. 14 In qua plurimæ pinus naſcuntur. 15 A me. 16 Pinus Magnæ matri ſacra. 17 Ut ſit mihi lucus conſecratus. 18 Summo cacumine Idæ montis, quæ Gargara dicuntur. 19 Ad quem lucum. 20 Phrygii. 21 Ad nigredinem tendenti. 22 Arbores. 23 Ex acere arbore. 24 Arbores. 25 Æn. 26 Lubens & volens. 27 Quia ſcivit claſſem Æneæ appetendam ignibus. 28 Anxietatem adferre ſolitus. 29 Exime mihi timorem, libera me hoc metu. Petitio. 30 Ne intereat claſſis pinea. 31 Trabes, quæ ſacræ mihi ſunt. 32 Ipſis. 33 Ortas eſſe in luco meo. 34 Jupiter reſpondet. 35 Suſtinet, regit, id eſt cui eſt rerum omnium poteſtas. 36 In quam conditionem. 37 Trahis, ut contra fatorum ordinationem, corruptibiles arbores non corrumpantur. 38 Pro illis vilibus rebus, *aut*, iſtis precibus. 39 Ab hominibus, qui mortales ſunt. 40 Jus immortalitatis, id eſt, petis ne ut immortales ſint. 41 Securus eventuum & periculorum: qui potius qui navigat, incertus certa adit pericula. * Ex mortali facere immortalem. 42 Quinimo id potius faciant. 43 Liberatæ munere navigandi vehendique Æn. 44 Navigationum. 45 Aliquando, tempore futuro, poſt ſeptennales errores. 46 Ab undis, a procellis. 47 Æneam. 48 Sc. *ad*. 49 Ei.

Æquoris eſſe Deas : qualis 1 Nereia Doto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
2 Dixerat : idque 3 ratum 4 Stygii per flumina fratris,
Per pice 5 torrentes, atraque voragine 6 ripas
7 Annuit ; & totum nutu tremefecit 8 Olympum.
Ergo aderat 9 promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant, cum Turni 10 injuria 11 matrem
Admonuit 12 ratibus ſacris depellere 13 tædas.
14 Hic primum 15 nova lux oculis effulſit, & ingens
Viſus 16 ab aurora 17 cœlum tranſcurrere 18 nimbus,
19 Idæique 20 chori : 21 tum vox 22 horrenda per auras
23 Excidit, & Troum, 24 Rutulorumque agmina complet.
25 Ne trepidate 26 meas, Teucri, defendere naves,
Neve 27 armate manus ; maria 28 ante exurere Turno,
Quam 29 ſacras dabitur pinus. 30 Vos ite ſolutæ,
Ite, 31 Deæ pelagi, 32 Genitrix jubet. Et 33 ſua quæque
Continuo 34 puppes abrumpunt 35 vincula ripis,
Delphinumque 36 modo demerſit æquora roſtris
Ima petunt. 37 Hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
Quot prius 38 æratæ ſteterant ad litora 39 proræ,
40 Reddunt ſe totidem facies, 41 pontoque feruntur.
Obſtupuere animis Rutuli : conterritus 42 ipſe
Turbatis Meſſapus equis : 43 cunctatur & amnis,
Rauca ſonans, 44 revocatque pedem 45 Tybetinus ab alto.
At 46 non audaci ceſſit fiducia Turno :
Ultro 47 animos 48 tollit dictis, atque 49 increpat ultro :
50 Trojanos hæc monſtra petunt : his 51 Juppiter ipſe

1 Au-

1 Nerei filia. 2 Jupiter. 3 Firmum eſſe. 4 Stigia Plutonis per quam non poterant Dii pejerare. l. 6. *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* 5 Ardentes. 6 Per Stygias paludes. Confirmat autem promiſſum juramento peculiari. 7 Nutu ſignificat. 8 Cœlum. 9 Tempus ſolvendi promiſſum, ſive quo naves, munere ſuo defunctæ, ſalvum Æn. in Italiam perduxiſſent. 10 Violentia injuſta. 11 Deorū ſc. id eſt Cybelen. 12 Sacratis arboribus factis. 13 Faces ex tædis factas. 14 In hac exuſtione navium, aut hoc loco dicto. 15 Magnus & inſolitus nimbus Deorum. 16 Incipiens ab Oriente. 17 Aerem. 18 Nubes ſplendore inſignis, in qua Cybele, & Phrygiæ Deæ comites. 19 Qui ſunt in tutela matris Deorum. 20 Sc *viſi ſunt*. 21 Inſuper. 22 Metuenda. 23 Ex nimbo. 24 Populorum Turni. 25 Ne feſtinare cum timore. Loquitur Cybele. 26 Mihi propter pinus ſacratas. 27 Ad defenſionem. 28 Citius, facilius. 29 Naves e pinibus ſacris mihi ædificata. 30 Adhuc naves. 31 Transformatæ in Deas pelagi : lege Ovid. 14. Met. 32 Deorum Verba hæc ſunt vel Cybeles, vel Poetæ. 33 Vincula. 34 Naves, incipientes a puppibus Nymphæ fieri. 35 Retinacula. 36 More. 37 Emerg. ex aquis. 38 Roſtris æreis armatæ. 39 Naves. 40 Exhibent. 41 In mare. 42 Etſi Neptuni eſſet filius. 43 Fixus manet. 44 Non audet influere altū mare, id eſt, Tyrr. mare, in quod ſe Nymphæ, ex navibus factæ, receperant. Sic 8. l. *reſluitque exterritus amnis*: de eodē Tybri. 45 Deus id eſt, Tyberis. 46 Animoſitas non amota eſt a Turno audace. 47 Suorū obſtupeſcentiū. 48 Erigit verbis conſolatoriis. 49 Redarguit eos. 50 Portenta hæc Troi. ſpectant, eorū pernic. prædicunt, malū Troj portendunt. 51 Quē dicunt profectionis ſuæ authorem.

1 Auxilium ſolitum eripuit, 2 non tela, nec ignes
Exſpectant 3 Rutulos. 4 Ergo maria 5 invia Teucris,
Nec 6 ſpes ulla fugæ: 7 rerum pars altera 8 adempta eſt,
Terra autem 9 in noſtris manibus: 10 tot millia gentes
11 Arma ferunt Italæ. 12 Nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe 13 jactant 14 reſponſa Deorum.
Sat 15 fatis: 16 Venerique 17 datum, tetigere quod arva
Fertilis 18 Auſoniæ Troes. Sunt & mea contra
Fata 19 mihi, ferro 21 ſceleratam excindere gentem,
22 Conjuge prærepta: nec 23 ſolos 24 tangit 25 Atridas
Iſte dolor, ſoliſque licet 26 capere arma 27 Mycenis.
28 Sed periiſſe ſemel ſatis eſt. Peccare fuiſſet
Ante ſatis, penitus modo non genus omne peroſos
Fœmineum: quibus hæc 29 medii fiducia 29 valli,
30 Foſſarumque moræ, 31 lethi diſcrimina parva,
Dant 32 animos. An non viderunt 33 mœnia Trojæ,
Neptuni fabricata manu 34 conſidere in ignes?
35 Sed vos, o 36 lecti, ferro 37 quis ſcindere 48 vallum
Apparat, & mecum invadit 39 trepidantia caſtra?
40 Non armis mihi Vulcani; 41 non mille carinis
Eſt opus 42 in Teucros. 43 Addant ſe 44 protinus omnes
Etru-

1 Quia non poterant amplius navibus aufugere, ut hactenus aufugerunt. 2 Non exſpectant Trojani, ut Rutulorum telis, aut ignibus pereant, qui jam navium amiſſione perierunt, id eſt, debent jam non exſpectare, ſed vereri. 3 Rutulorum manibus immiſſos. 4 Qua naves ablatæ ſunt. 5 Sunt inacceſſibilia. 6 Eſt eis relicta, id eſt, fugere non potuerunt. 7 Auxiliorum, ſc. beneficium navigationis, facultas navigandi. 8 Amiſſis navibus. 9 In noſtra eſt poteſtate, nobis paret. 10 Copiæ & auxilia recenſita ſupra l. 7. Al. *gentis*. 11 Contra tam paucos. 12 Nihil moveor, quod fatale eis fuerit in Italiam pervenire. 13 Quaſi confingant iſta. 14 Oracula. 15 Trojanorum. 16 Petitioni Veneris. 17 Conceſſum eſt. 18 Italiæ. 19 Faventia mihi Trojanorum fatis viciſſim ſua opponit, ſc. ut gentem Trojanam in hac ipſa terra deleat, quæ aliena præripit jugia. 20 Gladio. 21 Impiam, conjugii violatricem. 22 Sponſa Lavinia; 23 Etiam me tangit. 24 Lædit: Ter. *Quo pacto Rhodium* tetigerim *in convivio*. 25 Menelaum, cui ablata fuit Helena uxor. 26 Contra raptorem conjugis. 27 Populis Menelai. Mycenæ patria Agamemnonis. 28 Verum dicent Trojani, ſe ſatis punitos propter Helenæ raptum a Paride factum. Reſp. deſiſſent ergo peccare: didiciſſent odiſſe potius fœminas omnes, quam vel unam rapere: quod quia in Lavinia faciunt: iterum pereant. 29 Quia vallum habent intermedium, quo a nobis eripiuntur. 30 Dilationes, quas foſſæ faciunt. 31 Parvæ diſtantiæ a morte. 32 Fiduciam. 33 A Majori ad Minus. 34 Æn. 2. *Tum vero omne mihi viſum* conſidere in igne *Ilium*. 35 Exhortatur ad oppugnandum. 36 Viri delecti ad militiam. 37 Veſtrum. 38 Caſtrorum Trojanorum munitionem. 39 Infirma, aut Trojanorum trepidantium metu: 40 Non mihi, ut Achilli, opus eſt πανοπλία Vulcaniſque armis: ſatis enſis erit. 12. Æn. 41 Ut Græcis, Trojam expugnaturis. 42 Ad excidium Trojanorum. 43 Hoc propter Evandri, Tarchontis, Thuſcorumque auxilia. 44 Porro tenus, id eſt, circumquaque, aut ſtatim.

Etruſci ſocios ; 1 tenebras , & 2 inertia furta
3 Palladii , 4 cæſis ſummæ cuſtodibus 5 arcis ,
Ne timeant , nec 6 equi 7 cæca condemur in alvo .
8 Luce , 9 palam certum eſt igni 10 circumdare muros .
Haud ſibi cum Danais 11 rem faxo & 12 pube Pelaſga
Eſſe putent; decimum 13 quos 14 diſtulit Hector in annum.
Nunc adeo , 15 melior quoniam pars 16 acta diei ,
Quod ſupereſt , læti bene geſtis corpora rebus
17 Procurate , viri ; & 18 pugnam 19 ſperate parati .
20 Interea vigilum excubiis 21 obſidere 22 portas
Cura datur Meſſapo , & 23 mœnia cingere 24 flammis .
Bis ſeptem , Rutuli 25 muros qui 26 milite ſervent ,
Delecti ; aſt illos centeni 27 quemque ſequuntur
28 Purpurei criſtis juvenes aſtroque 29 coruſci:
Diſcurrunt , 30 variantque vices , 31 fuſique per herbam
Indulgent vino , & 32 vertunt crateras 33 ahenos .
34 Collucent ignes : noctem 35 cuſtodia ducit
Inſomnem ludo .
Hæc 36 ſuper e vallo proſpectant Troes , & armis
37 Alta 58 tenent: nec non 39 trepidi formidine 40 portas
Explorant , 41 ponteſque & 42 propugnacula 43 jungunt
Tela 44 gerunt . 45 Inſtant Mneſtheus 46 acerque Sereſtus ;
47 Quos pater Æneas , ſi quando 48 adverſa 49 vocarent ,
Rectores 50 juvenum , & 51 rerum dedit eſſe magiſtros :
Omnis 52 per muros 53 legio , 54 ſortita periclum ,

Excu-

1 Non eſt , quod timeant ne per tenebras & noctu capiantur , quod tempus maxime eſt opportunum inſidiis . 2 Quæ inertibus , non ſtrenuis viris , conveniunt . 3 Quibus Ulyſſes cum ſociis Palladium ex arce Trojana ſuſtulit . 4 Per inſidias interemptis . 5 Illi . 6 Lignei . 7 Tenebroſa , id eſt , non inſidiis , ut Græci , rem agemus . Victoria non dolo , ſed virtute paranda eſt . 8 Ergo non per tenebras . 9 Ergo non per inertia furta . 10 Obſidere . 11 Militarem , id eſt , bellum . 12 Q. d. ignava reſpectu noſtri . 13 Danaos & Pelaſgos . 14 Dimovit , a patria & victoria , aut extendit in caſtris verſantes . 15 Major , aut magis opportuna . 16 Tranſacta . 17 Reficite . 18 Contra Trojanos . 19 Refecti affectate , aut cum ſpe expectate invaſionem Teucrorum . 20 Dum ſe reficiant . 21 Obſidendi . Enallage conjugationis . 22 Novæ Trojæ aut caſtrorum Trojanorum . 23 Vallum caſtrorum cingendi 24 Accenſis ab excubitoribus . 25 Caſtrorum . 26 Multitudine militum . 27 Quemlibet centurionum . 28 Habentes in galeis criſtas purpureas . 29 Fulgentes . 30 Per vices ſuccedunt vigiliis , primæ , ſecundæ , tertiæ . 31 Diſperſi . 32 Funditus ebibunt 33 Æreos . 34 In caſtris & cuſtodia . 35 Milites qui excubabant , traducunt ludendo noctem ſine ſomno . 36 Deſuper . 37 Propugnacula 38 Deſcendunt . 39 Trepidantes & feſtinantes . 40 An ſatis firmiter clauſæ atque munitæ ſint . 41 Ligneos , quos ſurſum trahunt . 42 Pinnas ferro munitas , quibus hoſtem arceant . 43 Portis . 44 Ad muros . 45 Operi . 46 Vir ſtrenuus . 47 Duos . 48 Sicut hoſtium oppugnationes & obſidiones . 49 Exigerent eorum præſidium . 50 Al. *juveni* , id eſt Aſcanio , proſpectores . conſultores , inſtitutores præſides . 51 Gerendarum . 52 In circuitu murorum 53 Exercitus . 54 Sorte diviſa ad pericula depellenda .

Excubat, 1 exercetque vices, quod cuique 2 tuendum eſt.
Niſus erat portæ cuſtos, 3 acerrimus armis
4 Hyrtacides; comitem Æneæ quem miſerat 5 Ida
Venatrix, 6 jaculo celerem 7 levibuſque ſagittis:
Et 8 juxta comes 9 Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit 10 Æneadum, 11 Trojana neque induit arma;
Ora puer 12 prima ſignans intonſa 13 juventa.
14 His amor 15 unus erat, pariterque in bella ruebant:
Tum quoque 16 communi portam ſtatione tenebant.
Niſus 17 ait, Dine hunc 18 ardorem 19 mentibus addunt,
Euryale? 20 an ſua cuique Deus fit 21 dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
Mens 22 agitat mihi; 23 nec placida contenta quiete eſt.
Cernis, quæ Rutulos 24 habeat fiducia rerum.
25 Lumina rara micant: ſomno vinoque 26 ſoluti
Procubuere: ſilent late loca. Percipe 27 porro,
28 Quid dubitem, & quæ nunc animo ſententia ſurgat.
Æneam 29 acciri omnes 30 populuſque patreſque
Expoſcunt; mittique 31 viros, qui 32 certa reportent,
33 Si tibi, quæ poſco, promittunt, (nam mihi facti
Fama ſat eſt.) 34 tumulo 35 videor reperire ſub illo
Poſſe viam ad muros & 36 mœnia Pallantea.
Obſtupuit magno 37 laudum percuſſus amore
Euryalus; 38 ſimul his 39 ardentem adfatur 40 amicum:
Mene igitur ſocium ſummis adjungere 41 rebus,
Niſe, 42 fugis? ſolum te in tanta pericula 43 mittam?

Non

1 Per vices excubat. 2 Defendendum eſt. 3 Maxime ſtrenuus in rebus bellicis. 4 Hyrtaci filius Deſcribit Niſum a parente, ſtudioque jaculandi. Niſus & Euryalus numerantur inter amicorum paria, ut Pylades & Oreſtes & alii. 5 Mons Phrygiæ, patria & parens venatorum opt. inter alios Niſus: aut, *Ida*, mater ejus. 6 Quia ſolum jaculum portare ſolebat. 7 Non ponderoſis. 8 Niſum. 9 Erat. 10 Æneadarum, id eſt, inter Æneadas. 11 Neque omnium, qui Trojana induerunt arma, alius quiſpiam pulchrior fuit. 12 Imberbia & lævia. 13 Lanugine & erumpente barba inſigni. 14 Duobus. 15 Uniformis. 16 Deputati ad ſtandum pro portis in eodem loco. 17 Ad Euryalum. 18 Vehementem affectum ad aliquid novi perficiendum. 19 Noſtris. 20 An ſuam quiſque cupiditatem magnam pro Dei inſtinctu habet? 21 Vehemens & magna. 22 Meditatur. 23 Nec mens poteſt quieſcere, etiamſi quieſcere conet. 24 Teneat. 25 Nocturnorum ignium. 26 Sepulti obruti. 27 Profundius. 28 Quid mihi, varia in animo verſanti, deliberetur tandem fixumque ſedeat. 29 Advocari ad nos. 30 Alludit ad Romanorum conſuetudinem apud quos primum populus jubebat, deinde patres fiebant auctores. 31 Aliquos. 32 Renuncient, quid certi de hac re ſit. 33 Propoſitio conſilii. Si procere Troj. tibi ſe ſoluturos promiſerint, quaſi poſcam expeditionis hujus præmia: nam mihi facti fama ſat eſt. Rationes enim poſtea reddit tres, cur Euryalum non admiſſurus comitem, ſibi ſupereſſe velit. 34 Colliculo. 35 Mihi. 36 Ad Evandrum, ubi Æn. eſſe putabat. 37 Quia laus erat, per medios hoſtes iviſſe ad Æn. 38 Cum obſtupeſceret. 39 Cupidine gloriæ. 40 Niſum. 41 Quis paras. 42 Renuis? 43 Mitti unum.

Non 1 ita me genitor 2 bellis adſuetus Opheltes
3 Argolicum terrorem inter Trojæque labores
Sublatum erudiit: nec tecum 4 talia geſſi,
Magnanimum Æneam & 5 fata extrema ſecutus.
Eſt hic, eſt 6 animus 7 lucis contemptor, & 8 iſtum
Qui 9 vita bene credat emi, 10 quo tendis, honorem?
11 Niſus ad 12 hæc: Equidem de te nil 13 tale verebar:
Nec, 14 fas: 15 non. 16 Ità me 17 referat tibi magnus 18 ovantem
Juppiter, aut 19 quicumque oculis hæc aſpicit 20 æquis.
Sed ſi quis (21 quæ multa vides 22 diſcrimine tali)
Si quis in 23 adverſum rapiet caſuſve, Deuſve,
Te 24 ſupereſſe velim: tua 25 vita dignior 26 ætas:
27 Sit, qui me 28 raptum 29 pugna, 30 pretiove redemptum,
31 Mandet humo 32 ſolita: aut, ſi qua 33 id fortuna vetabit,
34 Abſenti 35 ferat 36 inferias, 37 decoretque 38 ſepulcro.
Neu 39 matri miſeræ tanti ſim cauſſa doloris:
Quæ te ſola, puer, multis e 40 matribus 41 auſa,
Proſequitur, magni 42 nec mœnia curat Aceſtæ.
43 Ille autem: Cauſſas nequidquam 44 nectis inanes,
Nec mea jam mutata loco ſententia 45 ſedit.
46 Acceleremus, ait. 47 Vigiles ſimul excitat. Illi
48 Succedunt, ſervantque 49 vices: 50 ſtatione 51 relicta

1 Ut me ſocium fugere debeas. 2 Commendat patrem a virtute militari. 3 Inter bella, quæ Græci Trojanis inferebant, natum educatumque. Ter. *Quicquid peperiſſet, decreverunt* tollere. Nati enim infantes & ab obſtetrice ſublati protinus nudi in terra ſtatuebantur: Deorumque auxilium naſcenti invocabatur. Inde a patribus tollebantur. Qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio habebatur. 4 Ut me comitem fugias. 5 Uſque ad fatalem terram. 6 Meus eſt. 7 Vitam præ gloria, id eſt, non curo mori. 8 Tuum, & a te modo contemptum. 9 Vitæ pretio. 10 Ad quem properat. 11 Reſpondit. 12 Euryali verba l. 3. Quale tu ſuſpicaris in præſentia, id eſt, ſatis confidebam virtuti & animoſitati tuæ. 14 Æquum erat de re quidquam dubitare. 15 Nos fas eſt. 16 Quod ſentio, dico. 17 Reducat. 18 Mediocri victoria lætantem. 19 Deus. 20 Favorabilibus. 21 Quia pericula. 22 In periculo tali quale eſt, per medios hoſtes viam captare. Solet enim rebus, præclare cœptis, raro fortuna reſpondere. 23 Rem adverſam, id eſt, mortem. 24 Supervivere poſt mortem meam. 25 Quam meam. 26 Eſt. 27 Ut ſit. 28 Monte, 29 Inter pugnandum. 30 Sicut Achilles Hectoris corpus reddebat. 31 Sepeliat. 32 Ubi cæteri ſepeliuntur: vel, more ſolito debitoque exequarum munere. 33 Me habere legitimam ſepulturam. 34 Mihi, id eſt, ut ſit aliquis, *qui*, &c. 35 Inferebantur autem ſacris hiſce mortuorum, mel, lac, oleum, vinum, ſanguis, comæ. 36 Sacrificium inferis placandis fieri ſolitum. 37 Et qui ornet me. 38 Sc. *inani*, id eſt, cenotaphio. 39 Tuæ. 40 Trojanis, quæ in Sicilia manſerant. 41 Mare iterum ingredi. 42 Nec cum reliquis matribus remanſit in urbe, ab Aceſta, rege Siciliæ, condita donataque Trojanis: ut l. 5. 43 Euryalus reſpondit. 44 Ingeris nihil in me profuturas. 45 Mutabitur, neque cedet a ſtatione ſua. 46 Properemus ad conceptum facinus. 47 Qui officio vigilandi adſcripti erant. 48 Quia Euryalus & Niſus vigiles erant; ideo illi ſucceſſere. 49 Officium vigilandi. 50 Loco, vigilibus ad excubias agendas aſſignato. 51 Ab Euryalo.

1 Ipſe comes Niſo graditur, 2 regemque requirunt.
Cætera per terras omnes animalia 3 ſomno
Laxabant curas, & corda 4 oblita laborum,
5 Ductores Teucrum 6 primi, & delecta juventus,
Conſilium 7 ſummis regni de rebus habebant.
Quid facerent, quiſve Æneæ 8 jam 9 nuntius eſſet;
10 Stant longis 11 adnixi 12 haſtis, & ſcuta tenentes,
Caſtrorum & 13 campi 14 medio. Tum Niſus & una
Euryalus 15 confeſtim 16 alacres 17 admittier orant;
18 Rem magnam pretiumque 19 moræ 20 fore. Primus Iulus
Accepi 21 trepidos, ac Niſum 22 dicere juſſit.
Tum 23 ſic Hyrtacides; 24 Audite o mentibus æquis,
Æneadæ: neve hæc noſtris 25 ſpectentur ab annis,
Quæ 26 ferimus; 27 Rutuli ſomno vinoque 28 ſepulti,
29 Procubuere, 30 Locum 31 inſidiis conſpeximus ipſi,
Qui patet in bivio 32 portæ, quæ proxima ponto
33 Interrupti 34 ignes, aterque ad ſidera 35 fumus
Erigitur. 36 Si fortuna permittitis uti,
37 Quæſitum Æneam ad mœnia Pallantea,
Mox hic cum ſpoliis, ingenti cæde 38 peracta,
39 Adſore cernetis: 40 nec nos via fallit euntes.
41 Vidimus obſcuris † primam ſub vallibus ✠ urbem

1 Ve-

1 Euryalus. 2 Aſcanium principem, regis filium, cui jus ad regnum. Ita l. 6. Ariadna, Minois regis filia, dicitur *regina*: & Laviniæ datur corona 7. l. 3 Dormiendo. 4 Erant. 5 Duces, Gubernatores. 6 Præcipui: 7 Et jam quaſi extremis, & in ſummo periculo ſitis: 8 In tam arcta obſidione. 9 Qui talia nuntiaret. 10 Ductores Trojanorum. 11 Suffulti. 12 Quas in manibus habebant. 13 Areæ, quæ erat in nova urbe nondum ædificata. 14 Sc *in*. 15 Pariter. 16 Læti & præſeferentes fiduciam. 17 Admitti ad conſilium. 18 Sc. *& promittunt*. 19 Differendi conſilii. Q. d. fieri quidem poteſt, ut importunus videatur interventus hic noſter, qui conſultationes veſtras remoretur: fore tamen ſperamus, ut rei oblatæ pondus moram officio compenſet. 20 Ex ipſorum admiſſione. 21 Geſtientes. 22 Quod vellet. 23 Filius Hyrtaci: Niſus ſic orſus eſt. 24 Quæ dicam. 25 Conſiderentur, id eſt, non judicentur pro juvenili ætate noſtra quia ſumus pene pueri. 26 Adferimus. 27 Qui urbem hanc obſident. 28 Immerſi. 29 Id eſt, proſtraverunt ſe. 30 Aptum. 31 Rutulis faciendis. 32 Quod tendit ad portam caſtrorum, quæ proxima eſt Tyrrheno mari. 33 Aliis ſc. exſtinctis, aut certe deficientibus, quod ex fumo apparet: quod ſignum eſt ignium ſopitorum, atque eos dormire. 34 Rutulorum. 35 Sine flamma. 36 Si occaſione fortuito nobis oblata per vos veſtrumque imperium uti liceat: neque enim ex rei militaris diſciplina atque ſacramento licet a caſtris diſcedere inconſulto duce. 37 Inveſtigatum a nobis. 38 Adfuturum. 39 Ab ipſo nobiſcum. 40 Multos in via occiderunt. 41 Dat cauſam ✠ Frontem ædificiorum urbis Pallantei exiſtentem ſub vallibus obſcuris: ſic enim e longinquo ſpectantibus viſa nemus & luci: l. 8. *ſolemnem rex Arcas honorem Herculi ferebat ante urbem in luco*.

1 Venatu aſſiduo, & totum cognovimus 2 amnem.
3 Hic 4 annis gravis atque 5 animi maturos 6 Alethes:
Di patrii, quorum ſemper ſub 7 numine Troja eſt,
8 Non tamen omnino Teucros delere paratis,
9 Cum tales animos juvenum, & tam certa 10 tuliſtis
Pectora. Sic 11 memorans, humeros dextraſque tenebat
12 Amborum, & vultum lacrymis atque ora rigabat:
Quæ vobis, quæ digna, 13 viri, pro laudibus iſtis,
Præmia poſſe reat ſolvi? 14 pulcherrima primum
Di, moreſque dabunt veſtri: 15 tum cætera reddet
16 Actutum pius Æneas, atque integer ævi
Aſcanius, meriti tanti non 17 immemor unquam.
Immo ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
18 Excipit Aſcanius, per magnos, Niſe, Penates.
19 Aſſaracique Larem, & 20 canæ penetralia 10 Veſtæ,
21 Obteſtor. 22 Quæcumque mihi fortuna 23 fideſque eſt,
In veſtris 24 pono. 25 gremiis. Revocate parentem:
26 Reddite 27 conſpectum. 28 Nihil illo triſte 29 recepto.
Bina 30 dabo 31 argento perfecta atque aſpera 32 ſignis
Pocula; 33 devicta genitor quæ 34 cepit 35 Ariſba:
Et 36 tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem 37 dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam, 38 ſceptriſque potiri
39 Contigerit victori, & prædæ 40 ducere ſortem:
Vidiſti, quo Turnus equo, quibus 41 ibat in armis
42 Aureus; 43 ipſum illum 44 clypeum 45 criſtaſque 46 rubentes

1 Priuſquam obſidio eſſet. 2 Tyberim qui Pallantis urbem prætcrlabitur. 3 Inquit ad hæc verba. 4 Senio feſſus, confectus. Horat. Sat. 1, l. 1. *O fortunati mercatores*, gravis annis *Miles ait*. 5 Conſilio cæteros anteibat. Nam in ſenibus viget prudentia. Unde Ov. *Seris venit uſus ab annis*. Sic Æn. 4. *Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Aceſtes*. 6 Vir Trojanus, cujus conſilio in s. uſus eſt Æneas. 7 Divino nutu & poteſtate. 8 Tametſi hactenus in ſummo periculo verſamur. 9 Quandoquidem. 10 Protuliſtis, produxiſtis. 11 Alethes. 12 Euryali & Niſi. 13 O viriles animi. 14 Præmia. 15 Inſuper. 16 Statim & in præſentia Æneas, in poſterum & æternum Aſcanius; ubi ad ætatis maturitatem & imperium ſummum pervenerit. 17 Futurus. 18 Sermonem ex ore loquenti capit Aſcanius, ut ad quem iſta propius ſpectant. 17 Et per Deum familiarem domus Anchiſæ. 20 Antiquiſſimæ Deorum terræ, & parenti Deorum. 21 Adjuro. 22 Quicquid de caſu aut conſilio agendum eſt. 23 Quæ in principe debet eſſe maxima. 24 Colloco eam fortunam & fidem: 25 Poteſtate veſtra, id eſt, me commendo veſtræ virtuti. 26 Nobis. 27 Ejus. 28 Erit nobis. 29 In caſtra ſua. 30 Vobis. 31 Sc. *ex*. 32 Inſculptis. 33 A Trojanis prius: poſtea iterum a Græcis expugnata. 34 Ab Heleno. 35 Phrygiæ oppido. 36 Sedes, quales ſunt tripodes Apollinis! 37 Vobis: quia mihi ab ea datum eſt. 38 Regalibus inſignibus. 39 Mihi, aut patri. 40 Conſtituere, ita ut dux ſibi quodvis munus extra ſortem recipiat. 41 Equitabat heri, cum nos provocaret in campum. 42 Aureis armis inſignitus. 43 Equum. Sic Il. 10. Hector Doloni promittit equos Achillis. 44 Quem Turnus habebat. 45 Galeæ ejus. 46 Purpureas.

1 Excipiam ſorti, 2 jam nunc tua præmia, Niſe.
Præterea bis ſex genito, lectiſſime 3 matrum
Corpore captivoſque dabit, ſuaque omnibus arma:
4 Inſuper his campi quod rex habet ipſe Latinus.
Te vero, mea 5 quem ſpatiis proprioribus ætas
Inſequitur, 6 venerande 7 puer, jam 8 pectore toto
Accipio, & 9 comitem caſus complector in omnes.
Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus;
Seu pacem, ſeu bella geram; tibi maxima rerum
Verborumque 10 fides. Contra quem talia fatur
Euryalus: Me 11 nulla dies tam fortibus auſis
12 Diſſimilem arguerit: 13 tantum; Fortuna ſecunda
Aut adverſa cadat. Sed te 14 ſuper omnia dona
Unum oro: genitrix Priami de 15 gente vetuſta
Eſt mihi, quam miſeram 16 tenuit non 17 Ilia tellus
Mecum excedentem, non 18 mœnia regis Aceſtæ.
Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli eſt,
19 Inque ſalutatam 20 linquo; nox, & tua teſtis
21 Dextra, quod nequeam lacrymas perferre parentis.
At tu, oro, ſolare 22 inopem, & ſuccurre 23 relictæ.
Hanc ſine me ſpem ferre 24 tui; 25 audentior ibo
In caſus omnes. 26 Perculſa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas: ante omnes pulcher 27 Iulus:
Atque 28 animum 29 patriæ 30 ſtrinxit pietatis 31 imago.
Tum ſic 32 effatur:
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
33 Namque erit iſta mihi genitrix, nomenque 34 Creuſæ
Solum 35 deſuerit; nec 36 partum gratia talem
Parva manet; caſus factum quicunque ſequentur

Per

1 Extra ſortem diviſæ prædæ, exſortes recipiam, & tibi dabo. 2 Ex hoc tempore. 3 Ancillarum fertilium. 4 Sc. *dabit*. 5 Qui mihi ætate viciniores, & minus anteis, quam Niſus. 6 Forma & forti pectore. 7 Euryale. 8 Profecto amore. 9 Te ſocium. 10 Commiſſio & creditio erit. 11 Nullum tempus. 12 Imparem aut indignum probaverit. 13 Hoc tantum de me promitto: fortuna, quod valet, faciat, qualitercumque evenerit, ſive proſpere, ſive adverſe. Al. *tantum fortuna ſecunda, Haud adverſa cadat*. 14 Plus quam. 15 Genere nobili & antiquo ipſius Priami: 16 Ut me ſequeretur: 17 Trojana. 18 Tenuerunt in Sicilia. 19 Tmeſis. Inſalutatam, non valedicto. 20 Relinquo. 21 Virtus. 22 Miſeram & conſolationis atque auxilii indigentem. 23 A me. 24 De te, id eſt, fac me poſſe ſperare; te non defuturum precibus meis. 25 Audacior. 26 Commiſeratione pueri. 27 Dedit lacrymas. 28 Ejus. 29 Qualis eſt in Ænea patre, Pathos a ſimilitudine paſſionis, quam Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant: de quo vide Macrob. Sat. l.4. c.6. 30 Coarctavit. 31 Repræſentavit: Euryalus charitatem erga parentes. 32 Iulus, id eſt Aſcanius. 33 Nam habeo eam matris loco. 34 Matris meæ. 35 Deerit. 36 Nam quæ te talem peperit, ingentem meretur gratiam, ſive incolumis redieris, ſive non. Præmia enim non eventis, ſed virtuti debentur.

Per 1 caput 2 hoc juro, per quod 3 pater 4 ante ſolebat:
Quæ tibi polliceor 5 reduci, rebuſque 6 ſecundis,
Hæc eadem matrique tuæ generique 7 manebunt.
Sic 8 ait illacrymans: humero ſimul 9 exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
10 Gnoſſius, atque 11 habilem vagina aptarat 12 eburna.
Dat Niſo Mneſtheus 13 pellem, horrentiſque leonis
Exuvias: galeam fidus 14 permutat 15 Alethes.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
16 Primorum 17 manus ad portas juvenumque ſenumque,
18 Proſequitur votis. Nec non & pulcher Iulus,
Ante 19 annos animumque gerens curamque virilem,
Multa 20 patri portanda 21 dabat mandata; ſed auræ
Omnia 22 diſcerpunt, & nubibus 23 irrita donant.
24 Egreſſi 25 ſuperant 26 foſſas, 27 noctiſque per umbram
Caſtra 28 inimica petunt, multis tamen 29 ante futuri
30 Exitio. Paſſim ſomno vinoque per herbam
31 Corpora 32 fuſa vident, 33 arrectos litore 34 currus
Inter 35 lora, 36 rotaſque viros, ſimul arma jacere
37 Vina ſimul. Prior Hyrtacides ſic 38 ore locutus:
Euryale, 39 audendum dextra. Hunc ipſa 40 vocat res:
41 Hac 42 iter eſt. Tu, ne qua 43 manus ſe 44 attollere nobis
A 45 tergo poſſit, 46 cuſtodi, & 47 conſule longe.

Hæc

1 More ſumpto a *Græcis jurare paratis per caput alterius*. Jov. 6. Sat. 2. Meum: 3 Æneas, 4 Prius. 5 Reducto & redeunti. 6 Bene geſtis. Silentio mittit adverſa omnia. 7 Firma & conſervata erunt, ſi quid adverſi acciderit. Mos erat, ut decreta dona alicui, ſi cecidiſſet, cui debebantur, darentur domui ſuæ. 8 Aſcanius. 9 Ut daret Euryalo. 10 Cretenſis, ad diſtinctionem Lycaonis, quem in lupum fabulæ mutatum tradunt. 11 Portatilem. 12 Ex ebore facta. 13 Qua exuerat leonem horribilem. 14 Quia ſunt aliæ galeæ explorantium. 15 Senior ille. 16 Procerum, a nominativo, *primores*. 17 Multitudo. 18 Porro & longo ordine ſequitur. 19 Maturos. 20 Ad patrem ſuum deferenda. 21 His. 22 Diſtrahunt omnia mandata: quia non pertulerunt illa Æn. Promiſſa & mandata, quæ exitum non habent, Poetæ dicunt a ventis diſcerpi. Catul. *Quæ cuncta aerii diſcerpunt irrita venti*. 23 Ad Æn. non perventura propter eorum necem. 24 Caſtris, aut caſtra 25 Tranſgrediuntur. 26 Ante caſtra factas. 27 Quia nox erat, & non videbantur. 28 Hoſtilia & ipſis nocitura, mortemque allatura: quia illic diu commorati in hoſtes incident. 29 Priuſquam caſtra illa inimica eis ſint pernicioſa. 30 Ad exitium, id eſt necem. 31 Rutulorum. 32 Proſtrata. 33 Habentes, temones arrectos ad litus. 34 Quibus depugnabant. 35 Habenas. 36 Currum. 37 Dolia, ſcyphos, vaſa vinaria. Continens pro contento: *vel*, vina, quæ pota evomuerant. 38 Non ſolo nutu, ſed expreſſa voce. 39 Audacter operandum eſt; 40 Suadet occaſio, opportunitas. 41 Per hoſtium noſtra virtute cæſorum cædem, & noſtram audaciam. 42 Ad Æn. 43 Multitudo bellantium. 44 Erigere, aſſurgere contra nos. 45 Noſtro. 46 Obſerva. 47 Provide fac.

Hæc ergo 1 vaſta dabo, & 2 lato te limite ducam
Sic 3 memorat, 4 vocemque premit, ſimul enſe 5 ſuperbum
6 Rhamnetem aggreditur, 7 qui forte tapetibus altis
8 Extructus toto proflabat pectore 9 ſomnum;
Rex 10 idem, & regi Turno gratiſſimus augur;
11 Sed non 12 augurio potuit depellere 13 peſtem.
Tres 14 juxta famulos 15 temere inter tela jacentes,
Armigerumque Remi 16 premit, aurigamque 17 ſub ipſis
18 Nactus equis; 19 ferroque ſecat 20 pendentia 21 colla.
Tum caput ipſi aufert 22 domino, 23 truncumque reliquit
Sanguine 24 ſingultantem; 25 atro tepefacta cruore
Terra, torique 26 madent. 27 Nec non Lamyrumque
Lamumque,
Et juvenem Serranum, illa qui 28 plurima nocte
Luſerat, inſignis facie, multoque jacebat
Membra 29 Deo victus, felix, ſi 30 protinus illum
Æquaſſet nocti ludum, 31 in lucemque 32 tuliſſet.
33 Impaſtus ceu 34 plena leo per ovilia 35 turbans
(36 Suadet enim 37 veſana fames) manditque trahitque
38 Molle pecus, 39 mutumque metu; 40 fremit ore 41 cruento.
Nec 42 minor Euryali 43 cædes. 44 Incenſus 45 & ipſe
46 Perfurit; ac multam 47 in medio 48 ſine nomine plebem,
Fadumque, Hebeſumq; 49 ſubit, Rhœtumq, Abarimq;
50 Ignaros; 51 Rhœtum vigilantem, & 52 cuncta videntem;
1 Sed

1 Fuſa humo corpora. Al. ego dabo hæc loca ſine obſtaculo pervia. 2 Aperiam tibi viam, qua ſequatis, latam. 3 Niſus. 4 Submiſſe loquitur, aut ſupprimit & tacet. 5 Superbe ornatum. 6 Rutulum illum. 7 Rhamnes. 8 Fultus toto alto, tapetibus ornato, ſternebat. Al. *Extructus*. 9 Vapores, unde ſomnus producitur. 10 Idem Rhamnes erat rex. 11 Ἀλλ' ἐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσσατο κῆρα μέλαινον. Il. 3. 12 Arte augurandi, qua debebat mala ſua præviſa cavere. 13 Mortem perniciem, cædem a Niſo illatam. 14 Junctam ſimul, ut ſint famuli Rhemi. Enumerat eos Poeta, quos Niſus, caſtra hoſtium ingreſſus, interfecit. 15 Negligenter, ſecure, mixtim & ſine ordine. 16 Opprimit, id eſt, interficit. 17 Inter aut circa equos. 18 Eum. 19 Gladio aut ſecuri amputat. 20 Quia caput vino ſomnoque gravatum erat. 21 Aurigæ, vel equorum. 22 Rhemo. 23 Corpus truncatum, & ſine capite l. 2. *jacet ingens littore* truncus. 24 Quaſi ſingultando fluentem. 25 Quia potu vitiato. 26 Humectantur. 27 Inſuper premit, id eſt, opprimit. 28 Plurimum, id eſt, in plurimam uſque noctem, ſive ad maximam noctis partem. 29 Vino, vel ſomno. 30 Porro tenus, ulterius pergendo, vel non intermittendo; id eſt, ſi luſiſſet noctem totam. 31 Uſque. 32 Illum ludum. 33 Famelicus, & qui pabulum non invenit. 34 Ovium. 35 Graſſatns. Alii agnoſcunt Tmeſin, perturbant ovilia. 36 Lnpo ovilia perturbare. *Quos improba ventris Exigit cæcos rabies*, dixit 2. Æn. de lupis eſurientibus. 37 Male aut parum ſana. 38 Teneros agnos. 39 Et quibus balatus ablatus eſt præ timore. 40 Leo. 41 Sanguine perfuſo, aut ſanguinis ſitiente. 42 Quam cœdes niſi, id eſt, quam niſus fecerat. 43 Erat. 44 Inflammatus ardore vindictæ. 45 Eram. 46 Perfecte fuit. 47 Exiſtens in medio eorum. 48 Ignobilem. 49 Aggreditur. 50 Dormientes, ſomno vinoque ſepultos. 51 Sc. *ſed*. 52 Quæ fecerant Niſus & Euryalus.

1 Sed magnum metuens ſe poſt 2 cratera 3 tegebat :
Pectore in adverſo 4 totum 5 cui 6 cominus enſem
7 Condidit adſurgenti , & 8 multa morte recepit .
9 Purpuream vomit 10 ille 9 animam : & cum ſanguine mixta
Vina 11 refert moriens . 12 Hic furto 13 fervidus inſtat .
Jamque ad Meſſapi ſocios tendebat, ubi ignem
14 Deficere extremum , & 15 religatos 16 rite videbat
Carpere gramen equos : breviter cum talia Niſus ,
( Senſit enim nimia cæde atque 17 cupidine 18 ferri )
19 Abſiſtamus, ait : nam lux 20 inimica propinquat .
Pœnarum exhauſtum ſatis eſt ; 21 via facta per hoſtes .
22 Multa virum 23 ſolido argento perfecta relinquunt ,
Armaque craterasque ſimul , pulchroſque tapetas .
Euryalus 24 phaleras Rhamnetis , & 25 aurea bullis
Cingula , 26 Tiburti Remulo ditiſſimus olim
Quæ 27 mittit dona , 28 hoſpitio cum 29 jungeret abſens,
Cædicus : 30 ille ſuo moriens 31 dat habere 32 nepoti .
Poſt mortem bello 33 Rutuli pugnamque 34 potiti .
Hæc rapit, atque humeris 35 nequidquam fortibus 36 aptat.
Tum galeam 37 Meſſapi 38 habilem criſtiſque 39 decoram
Induit . 40 Excedunt 41 caſtris , & 42 tuta capeſſunt .
Interea 43 præmiſſi equites ex 44 urbe Latina ,
Cætera dum 45 legio 46 campis inſtructa moratur .

X 1 Ibant,

1 Sc. *ille* . 2 Vas vinarium , tamquam clypeum , qui alias pro telo . 3 Abſcondere volebat . 4 Capulo tenus . 5 Rhœto . 6 De propinquo . 7 Abdidit Euryalus . 8 Cum multo cruore gladium iterum ad ſe traxit atque eduxit . 9 Sanguinem , qui eſt ſedes animæ . 10 Rhœtus . 11 Evomit . 12 Euryalus furtivas ac nocturnas cædes proſequitur . 13 Ex ſucceſſu . 14 Extingui . 15 Ad ſtipitem , circum quem paſcebant . 16 Ex more militari . 17 Affectione cædendi . 18 Euryalum efferri . 19 Deſinamus . 20 Nobis , qui pauci ſumus . 21 Eſt. 22 Et hoc dicto , *relinquunt* , &c. 23 Integro & impermixto . 24 Ornamenta equorum . 25 Aureas bullas habentia , 26 Tiburtino . 27 Mittebat pro donis . 28 Jure hoſpitalitatis . 29 Sc. illi . Fuit mos hoſpitalitatis apud majores , ut hoſpites invicem ſibi munera darent . 30 Remulus Tiburtinus . 31 Dat ea habenda . Helleniſmus . 32 Rhamneti . 33 Alicujus viri fortis . 34 His cingulis id eſt, Cædicus ; poſtquam a Rutulo quovis divite , a ſe ſuperato bello publico , & ſingulari pugna cingula illa abſtuliſſet , legavit ea Remulo Tiburtino , qui moriens teſtamento legavit Rhamneti , nunc interfecto, unde abſtulit Euryalus . 35 Fruſtra & ſine utilitate . Neque enim diu fruiturus erat: periturus ſc. Volſcentis manu . 36 Accommodat ea . 37 Dormientis . Meſſapus enim non erat cæſus . 38 Portabilem , aptam & convenientem . 39 Splendentem , pulchram. 40 Niſus & Euryalus . 41 Rutulorum . 42 Captum eunt loca , quæ putabant eſſe ſine hoſtibus , ſed adventante novo equitatu , minime tuta invenerunt . 43 Ut una cum Turno obſidionem firmarent : nam totum Latium conjuraverat in Trojanos . 44 Laurolavinio , regis Latini urbe . 45 Peditum , id eſt, peditatus , cui tardior inceſſus , quam equitibus . 46 In locis amplis .

1 Ibant, & Turno regi 2 reſponſa ferebant,
3 Tercentum, 4 ſcutati omnes, Volſcente 5 magiſtro.
Jamque 6 propinquabant 7 caſtris, 8 muroſque ſubibant.
Cum procul 9 hos 10 lævo 11 flectentes 12 limite cernunt:
Et 12 galea Euryalum 13 ſublustri noctis in umbra,
14 Prodidit 15 immemorem, 16 radiiſque 17 adverſa refulſit.
Haud temere eſt 18 viſum conclamat ab agmine Volſcens:
19 State, viri. Quæ cauſſa viæ? quive eſtis in armis?
Quove 20 tenetis iter? 21 Nihil illi tendere contra:
Sed 22 celerare fugam in ſylvas, & fidere 23 nocti.
Objiciunt equites ſeſe ad 24 divortia 25 nota,
26 Hinc atque hinc, omnemque 27 abitum cuſtode 28 coronant.
29 Sylva 30 fuit, late dumis atque ilice 31 nigra
32 Horrida, quam 33 denſi complerant undique 33 ſentes;
34 Rara per 35 occultos ducebat ſemita calles.
Euryalum tenebræ ramorum oneroſaque 36 præda
Impediunt, 37 fallitque timor regione viarum.
Niſus 38 abit: jamque 39 imprudens evaſerat hoſtes,
Atque locos, qui poſt 40 Albæ de nomine, 41 dicti
Albani: 42 tum rex 43 ſtabula alta Latinus habebat.
44 Ut ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit 45 amicum:
46 Euryale, infelix qua te regione reliqui?
Quave ſequar? rurſus 47 perplexum iter omne revolvens

1 Fal-

1 Prodibant. 2 Super aere, an ſc. venturi eſſent Latini auxilio contra Trojanos. 3 Trecenti equites. Reſpicit militiam Rom. ubi equitum hic numerus in quaque legione. 4 Armati: ubi Servius ait, ſcuta fuiſſe equitum, clypeos peditum. 5 Equitum ſc. quæ dignitas ſecunda erat a dictatura. 6 Hi trecenti equites appropinquabant. 7 Suorum, aut Trojanorum. 8 Vallum ſeu mœnia Trojanorum, muro deſignata. 9 Niſum & Euryalum. 10 Per viam tranſverſam a ſiniſtra parte. 11 Iter. 12 Meſſapi, criſtis decora. 13 Parum lucis habente, non penitus illuſtri, quod l. 6. dicit, *Lunæ ſub luce maligna*. 14 Manifeſtavit hoſtibus. 15 Galeæ lævis & nitidæ, quæ ipſum proditura eſſet, nam potius galeam abjeciſſet fulgentem. 16 Lunaribus, aut diei appetentis: ſupra: *nam lux inimica propinquat*. 17 Objecta. 18 A Volſcente illos fugere. 19 Siſtite curſum. 20 Tenditis? 21 Niſus & Euryalus nihil ei reſpondebant, neque contra adverſos tendebant. 22 Celeriter arripiebant. 23 Tenebris, per quas elabi ſperabant. 24 Diverticula viarum, ſemitas tranſverſas. 25 Sibi, qui Latini erant. 26 Utrinque. 27 Locum, per quem abire poſſent. 28 In morem coronæ cingunt. 29 Deſcriptio ſylvæ ab arborum generibus. 30 Illic. 31 Denſa & obſcura. 32 Aſpera. 33 Spinæ denſæ conditæ. 34 Anguſta. 35 A ſpinis & vepribus. 36 Spoliorum. 37 Facit eum errare, quia ignoravit regionem viarum. 38 Aufugit. 39 Ignarus relicti Euryali. 40 Urbis. 41 Sunt. 42 Cum hoc fieret. 43 Equorum. 44 Poſtquam Niſus ſtetit ad illos locos. 45 Euryalum. 46 Hæc ſecum. 47 Implicitum variis circuitibus.

1 Fallacis ſylvæ, ſimul & veſtigia 2 retro
3 Obſervata 2 legit, 4 dumiſque ſilentibus errat;
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Nec longum 5 in medio 6 tempus; cum 7 clamor ad 8 aures
Pervenit, ac videt Euryalum, quem jam 9 manus omnis
10 Fraude loci & noctis, ſubito 11 turbante tumultu,
Oppreſſum rapit, & conantem 12 plurima 13 fruſtra.
14 Quid 15 faciat? 16 qua vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſeſe medios 17 moriturus in hoſtes
Inferat, & pulchram 18 properet per 19 vulnera mortem?
20 Ocius 21 adducto torquens 22 haſtile lacerto,
Suſpiciens altam Lunam, & ſic 23 voce precatur;
Tu, 24 Dea, tu 25 præſens noſtro ſuccurre 26 labori,
Aſtrorum 27 decus, & nemorum 28 Latonia cuſtos.
Si qua 29 tuis umquam 30 pro me pater Hyrtacus 29 aris
Dona tulit, ſi 31 qua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendive 32 tholo, aut 33 ſacra ad 33 faſtigia fixi;
34 Hunc ſine me turbare globum, & 35 rege tela per auras.
36 Dixerat; & toto connixus corpore, 37 ferrum
Conjicit. Haſta volans noctis diverberat 38 umbras,
Et venit 39 adverſi in 40 tergum 41 Sulmonis, ibique
42 Frangitur, ac 43 fiſſo tranſit 44 præcordia 45 ligno.
46 Volvitur 47 ille vomens calidum de pectore 48 flumen
Frigidus, & longis ſingultibus illi 49 pulſat.
50 Diverſi 51 circumſpiciunt. 52 Hoc acior idem



1 Ambagibus ſemitarum. 2 Repetit. 3 Memoriæ mandata. Idem dictum eſt in 2 de Æn. Creuſam repetente. 4 Inter dumos, ubi alta erant ſilentia. 5 Inter auditum ſonum, ſive clamorem, & viſum Euryalum. 6 Erat. 7 Eorum ſc. qui Euryalum comprehenderant. 8 Niſi. 9 Multitudo. 10 Quia non invenerat per ſylvas aditum. Sic modo dixit. *Fallacem ſylvam*. 11 Perturbant eum. 12 Sc. eluctari, aut hoſtem ferire. 13 Quia circumventus a multis, nihil potuit. 14 Pathos ab addubitatione, quam Græci ἀμφορῆσιν vocant. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 15 Niſus. 16 Quibus viribus, copiis aut auxiliis. 17 Certus mori. 18 Celeriter provocet. 19 Et ab hoſtibus illata, & ab iis ſuſcepta. 20 Cito. 21 Ad ſe, ut fortius emittat. 22 Jaculum. 23 Verbis expreſſis, cum & mente precari poſſet. 24 Quia Dea es. 25 Favorabilius, aut cito. 26 Laborioſo periculo. 27 Ornamentum. 28 Latonæ filia Diana, aut Luna. 29 Ad tuas aras. 30 Pro ſalute mea. 31 Aliqua dona. 32 Ad trabum in æde tua connexionem *Tholus* enim eſt pars illa ſub tecto, in qua trabes coeunt, fixo inſuper ſcuto, a quo dona & ſpolia ſuſpendebantur, quæ ſacrabantur Diis. 33 Sublimitatem delubri aut veſtibuli facti. 34 Multitudinem hanc trecentorum militum confuſam diſturbare ac diſſipare, quo amicum eripiam. 35 Nam & ipſa Diana venatrix jaculatoriæ arti præeſt cum fratre. 36 Niſus. 37 Haſtile ferrum. 38 Tenebras dubias. 39 E regione ſtantis. Al. *averſi*, id eſt, averſe ſtantis, aut averſi a Niſo, converſi ad Euryalum. 40 Scutum tergore tectum. 41 Interemit Sulmonem 42 Haſta. 43 Al. *fixo*, id eſt, injecto. 44 Intima cordis. 45 Scuti. 46 Retrorſum. 47 Sulmo. 48 Sanguinem. 49 Trahit. 50 Ad diverſa loca. 51 Rutuli admirati, unde telum in Sulmonem per tenebras proficiſceretur. 52 Per hunc talem eventum Niſus vehementior factus.

Ecce aliud 1 ſumma telum 2 librabat 1 ab aure:
Dum 3 trepidant, 4 iit haſta Tago per tempus utrumque
5 Stridens, trajectoque 6 hæſit tepefacta cerebro.
7 Sævit atrox 8 Volſcens, nec teli conſpicit uſquam
Auctorem, nec 9 quo ſe ardens 10 immittere poſſit.
Tu 11 tamen 12 interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſolves 13 ambrorum, inquit: 14 ſimul enſe 15 recluſo
Ibat 16 in Euryalum. Tum 17 vero exterritus, 18 amens
Conclamat Niſus: nec ſe celare tenebris
Amplius, aut 19 tantum potuit perferre dolorem:
20 Me, me, (adſum qui 21 feci) in me convertite ferrum,
O Rutuli, mea fraus omnis; nihil 22 iſte nec auſus,
Nec potuit: 23 cœlum hoc, & 24 conſcia ſidera 25 teſtor:
26 Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta 27 dabat: ſed viribus enſis 28 adactus
29 Tranſadigit coſtas, & candida pectora rumpit.
30 Volvitur Euryalus letho, pulchroſque per artus
31 It cruor, inque humeros cervix collapſa recumbit:
32 Purpureus veluti cum flos 33 ſuccisus aratro
34 Langueſcit 35 moriens; 36 laſſove 37 papavera collo
Demiſere caput, pluvia cum forte gravantur.
At Niſus ruit in 38 medios, 39 ſolumque per omnes
Volſcentem petit: 40 in ſolo Volſcente moratur,
Quem circum glomerati hoſtes, hinc cominus atque hinc
41 Proturbant. 42 Inſtat 43 non ſegnius, 44 ac rotat enſem,
45 Fulmineum; donec 46 Rutuli clamantis in ore
47 Condidit adverſo, & 48 moriens animam abſtulit 49 hoſti.

Tum

1 Deſuper, & longe educto brachio. Geſtus jaculantis exprimitur. Nam manualia tela, aut ab aure, aut á latere jaciuntur. 2 Circumrotando emittebat. 3 Metu & feſtinatione. 4 Al. *it*, id eſt, tranſit. 5 Cum impetu magno volans. 6 In eo. 7 Ferocior fit. 8 Equitum magiſter. 9 In quem. 10 Inferre! 11 Tametſi non conſpiciam authorem, nec quem punire merito debeam. Ad Euryalum loquitur. 12 Dum auctor teli latebit. 13 Sulmonis & Tagi caſorum, 14 Cum id diceret. 15 Evaginato. 16 Contra. 17 Maxime. 18 Exiſtens ſine mente, quia Euryalum ſalvare non poterat. 19 Quantus erat, amicum ante oculos interfici. 20 Me occidite, me ferro petite. 21 Facinus, quo illi pereunt. 22 Quem occiditis. 23 Sub quo ſumus. 24 Facti & teſtes rerum in nocte geſtarum. 25 In teſtimonium veritatis cito. 26 Me, cui ſe comitem junxit. Poteſt & eſſe Epiphonematis loco. In tantum Niſus dilexit infelicem Euryalum! 27 Niſus. 28 A Volſcente. 29 Tranſiit. 30 Proſternitur. 31 Fluit. 32 Hyacinthus. 33 Reciſus vomere aut falce. 34 Flacceſcit. 35 Moræ animæ vegetativæ, id eſt, deſiccari incipit. 36 Defatigato pondere. 37 Herbæ ſomniferæ. 38 Hoſtes. 39 Alios omnes præteriens Volſcentem aggreditur. 40 Cum illo ſolo congreditur, eumque unum ſternere conatur. 41 Protegant, cum turba & impetu irruunt, ut Volſcentem protegant. 42 Niſus inſtat in perſequendo Volſcente. 43 Ac ſi proturbatus non eſſet. 44 Circumagit. 45 In morem fulminis vibratum. 46 Volſcentis. 47 Abſcondidit eum. 48 Lethaliter vulneratus. 49 Volſcenti.

Tum ſuper 1 exanimem ſeſe projecit 2 amicum,
3 Confoſſus, 4 placidaque ibi demum morte quievit.
Fortunati 5 ambo! ſi quid mea carmina 6 poſſunt,
Nulla dies umquam 7 memori vos eximet ævo:
8 Dum domus Æneæ Capitoli 9 immobile ſaxum
Accolet, 10 imperiumque 11 pater Romanus habebit.
12 Victores 13 præda Rutuli 14 ſpoliiſque potiti,
Volſcentem 15 exanimem flentes in 16 caſtra ferebant,
Nec minor in caſtris 17 luctus. Rhamnete reperto
18 Exangui, & 19 primis 20 una tot 20 cæde peremptis,
Serranoque, Numaque. Ingens 21 concurſus ad ipſa
Corpora, 22 ſeminecesque viros, tepidaque 23 recentem
Cæde locum, & plenos ſpumanti ſanguine 24 rivos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe, galeamque 25 nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore 26 receptas.
27 Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
28 Tithoni 29 croceum linquens 30 Aurora cubile:
Jam ſole 31 infuſo, jam 32 rebus luce 33 retectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
Suſcitat, 34 æratasque acies in prælia cogit:
35 Quiſque ſuas 36 variiſque 37 acuunt 38 rumoribus 39 iras.
40 Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali, & Niſi.
Æneadæ 41 duri murorum in parte ſiniſtra,
Oppoſuere aciem, (nam 42 dextera cingitur 43 amni)
Ingenteſque 44 tenent foſſas, & 45 turribus altis
Stant 46 mœſti: 47 ſimul ora virum 48 præfixa movebant:

X 3 Nota

1 Mortuum, in quo non erat anima. 2 Euryalum. 3 Ipſe a ſe, vel ab hoſtibus. 4 Placente, quia ibi erat corpus amici: *vel*, contentus perempto hoſte. 5 Eſtis. 6 Ad felicitatem facere poſſunt. 7 Veſtri 8 Quamdiu familia Æneæ habitabit Romam. 9 Tarpejum rupem, vel Terminum Deum. Cum Tarquinius voviſſet Jovi templum in rupe Tarpeia, cæterique Dii a Numa ibi dicati ceſſiſſent, Terminus ſolus, qui ſub forma ſaxi colebatur, cedere noluit: quod omen arripuerunt Romani, imperium ſibi fore æternum. 10 Rerum omnium. 11 Princeps, Imperator. 12 Qui ſe victores jactabant. cum potius victi cenſendi eſſent 13 Rerum; quas exportarant. 14 Quas e caſtris Turni extulerant. 15 Mortuum. 16 Turni. 17 Erat. 18 Sine ſanguine, id eſt, occiſo. 19 De primoribus. 20 Ualus noctis occiſione. 21 Fit. 22 Semimortuos. 23 Sanguine recenter per cædem effuſo. 24 Quorum fuerant, quæ Niſo & Euryalo abſtulerant. 25 Qua agnitus erat Euryalus 26 Iterum atque iterum captas. & prius ab Euryalo aliis ablatas, & nunc rurſus a Rutulis Euryalo. 27 Deſcriptio diei 28 Regis Orientalis. 29 Crocei coloris 30 Pars auroræ. 31 In aerem. 32 Quæ occultæ fuerant tenebris. 33 Denudatis & apertis. 34 Æreis armis munitas. 35 Quilibet ducum 36 Subditos. 37 Incedunt. 38 Duos Romanos Euryalum & Niſum, per eorum caſtra tranſire auſos, tantam cædem ſtragemque in caſtris nocte ea ediditiſſe. 39 Euryali & Niſi audacia ſuſceptas. 40 Quin etiam. 41 Laboribus aſſuetis & adverſa fortiter tolerantes. 42 Pars. 43 Tyberi. 44 Defendunt. 45 Sc. *in*, aut *pro*. 46 Propter amicorum necem. 47 Simulac. 48 Haſtis.

Nota nimis miſeriis, atroque fluentia 1 tabo.
Interea pavidam 2 volitans pennata per urbem
3 Nuncia Fama ruit; matriſque 4 adlabitur aures
Euryali. At 5 ſubitus 6 miſeræ calor oſſa reliquit.
Excuſſi manibus 7 radii, 8 revolutaque 9 penſa.
10 Evolat infelix, & fœmineo ululatu,
Sciſſa-comam, muros amens, atque 11 agmina curſu
12 Prima petit. Non illa 13 virum, non illa pericli,
Telorumque memor; cœlum 14 dehinc 15 queſtibus implet;
16 Hunc ego te, Euryale, aſpicio? tunc ille 17 ſenectæ
Sera meæ 18 requies potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te, ſub tanta pericula miſſum,
Adfari 19 extremum miſeræ 20 data copia 21 matri?
Heu! 22 terra ignota canibus data præda Latinis,
23 Alitibuſque jaces! nec te tua 24 funera mater
Produxi, 25 preſſive oculos, aut vulnera lavi,
26 Veſte tegens, tibi 27 quam noctes feſtina dieſque
28 Urgebam, & 29 tela curas 30 ſolabar 31 aniles:
Quo 32 ſequar? aut quæ nunc artus avulſaque membra,
Et 33 funus lacerum tellus habet? 34 hoc 35 mihi de te,
Nate, refers? hoc ſum terraque marique ſecuta?
36 Figite me, ſi qua 37 eſt pietas; in me 38 omnia tela
Conjicite, o Rutuli. Me primam abſumite 39 ferro.
Aut tu, magne 40 pater Divum, 41 miſerere, tuoque
42 Inviſum 43 hoc detrude 43 caput ſub Tartara 44 telo:
45 Quando 46 aliter nequeo 47 crudelem abrumpere vitam.

3 Hoc

1 Sanguine corrupto. 2 L. 11. *Et jam fama volans, tanti prænuntia luctus, Evandrum, Evandrique domos & mœnia complet.* L. 11. *Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.* 3 Malorum. 4 Lapſu pervenit. 5 Subito aufugiens. 6 Matri. 7 Rotæ, qua nebat, aut fila ad textoriam artem volvebat 8 Retrorſum voluta ſunt. 9 Fila nendo. 10 E domo. 11 Virorum. 12 Mulierum. 13 Quod non deceret inter viros ſic divagari. 14 Poſtquam nati ora conſpexit. 15 Querelis. 16 Talem ſc. detruncatum, & atro tabo fluentem? Lamentatio matris Euryali. 17 Spes mea futura requies ſenectæ meæ. 18 Quem ſperabam fore requiem? 19 Supremo loco. 20 Facultas eſt facta. 21 Mihi. 22 Sc. *in.* 23 Avibus. 24 Sc. *in* vel *ad* vel, *funera*, id eſt, nec ego funerea quæ debebam eſſe, funera tua, id eſt, præfecta funeri tuo, extuli ad veſtibulum domus, cum efferreris. 25 In morte clauſi. Oculos mortuorum claudere ſolebant proximi, filii, mater, aut pater. Penelopes apud Ov. in Heror. ep. *Dii, precor; hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis, Ille* (Telemachus) *meos oculos comprimat, ille tuos.* Ariadne ad Theſeum: *Ergo ego nec lacrymas matris moritura videbo, Nec, mea qui digitis* lumina condat, *eris.* 26 Funebri. 27 Et more veterum, qui ſibi aut ſuis in vita funebrem parabant veſtem, qua mortui efferrentur. 28 Urgenter contexebam, aut nebam. 29 Texendo telam. 30 Leniebam. 31 Senectutis. 32 Te. 33 Cadaver. 34 Hoc caput, funus, vel etiam ſolatium, aut beneficium. 35 Matri tuæ. 36 In vobis. 37 Tranſfigite jaculis. 38 Omne genus telorum. 39 Gladio ferreo. 40 O Jupiter. 41 Mei. 42 Superis. 43 Me. 44 Flumine. 45 Quandoquidem. 46 Alia via. 47 Miſerabilem, me crudeliter torquentem.

1 Hoc fletu 2 concuſſi 3 animi, 4 mœſtuſque per 5 omnes
It gemitus: 6 torpent 7 infractæ ad prælia vires.
8 Illam 9 incedentem luctus 10 Idæus, & Actor,
Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli,
11 Corripiunt, 12 interque manus ſub tecta reponunt.
At 13 tuba 14 terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit: 15 Sequitur 16 clamor cælumque 17 remugit.
18 Accelerant acta pariter 19 teſtudine 20 Volſci,
Et 21 foſſas implere 22 parant, ac 23 vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros,
24 Qua rara eſt 25 acies, 26 interlucetque corona
27 Non tam ſpiſſa viris. Telorum effundere contra
Omne genus 28 Teucri, ac duris 29 detrudere 30 contis.
Adſueti 31 longo muros defendere bello.
Saxa quoque 32 infeſto volvebant pondere, ſi 33 qua
Poſſent 34 tectam aciem perrumpere: cum tamen 35 omnes
36 Ferre 37 libet ſubter denſa teſtudine 35 caſus.
Nec jam 38 ſufficiunt. Nam, qua 39 globus imminet ingens,
40 Immanem Teucri 41 molem 42 volvuntque 43 ruuntque;
Quæ 44 ſtravit Rutulos late, armorumque reſolvit
45 Tegmina. Nec curant 46 cæco contendere Marte
Amplius 47 audaces Rutuli, ſed pellere vallo
48 Miſſilibus certant.
Parte alia horrendus viſu quaſſabat 49 Etruſcam
50 Pinum, & 51 fumiferos infert Mezentius ignes.
At Meſſapus equum domitor, 52 Neptunia proles,



1 Matris Euryali. 2 Perculſi ſunt. 3 Trojanorum. 4 Meroris index. 5 Trojanos. 6 Pigreſcunt. 7 Prius infractæ, nunc torpent; vel *infractæ*, id eſt, valde fractæ. 8 Matrem Euryali. 9 Exciitantem. 10 Trojani illi. 11 Simul rapiunt, & abducunt. 12 Abductum. 13 Bellica. Præparatio ad oppugnationem. 14 Bellicum ſc. ſignum. 15 Tubæ clangorem. 16 Virorum. 17 Reſonat. 18 Celeriter inſultum faciunt. 19 Coopertura ex clypeis; ſicut teſtudo teſta ſua integitur. 20 Italiæ populi, qui Volſcente magiſtro advenerant. 21 Vallorum. 22 Nituntur. 23 Diruere ſeu dejicere munitionem caſtrorum ex palis ſeu ſtipitibus factam. 24 Qua rari ſtant propugnatores, neque corona & pinnæ murorum frequenti defenſore ſtipatæ. 25 Trojanorum. 26 Per medium, ac parum lucet circumſtantium manus. 27 Habens intervalla, per quæ lux quædam apparebat. 28 Parant. 29 Aſcendentes. 30 Sudibus. 31 Bello decennali in Troja antiqua. 32 Moleſtante. 33 Sc. *vi*, aut *ratione*, id eſt, ut quacunque ratione. 34 Clypeis, id eſt, ſub teſtudine incedentem. 35 Omnia adverſa. 36 Tolerare. 37 Hoſtibus eorum, id eſt, Volſcis & Rutulis. 38 Rutuli non ferre ſeu ſuſtinere valent vim Teucrorum. 39 Cuneus hoſtium. 40 Maximi ponderis 41 Fragmentum muri aut rupis 42 Devolvunt. 43 Cum impetu proſternunt. Sic Ter. *Cæteros tuerem, agerem, raperem, tunderem, proſternerem*. 44 Proſtravit. 45 Ex clypeis facta, id eſt, ipſam teſtudinem, quæ armorum erat connexio. 46 Non viſi, nec plane videntes, id eſt, ſubter teſtudine. 47 Licet audaces. 48 Sagittis. 49 Quia ipſe Etruſcus erat. 50 Haſtam ex ſolida pinu, *vel*, facem pineam. 51 Pice & reſina, aut ſulphure illitos. 52 Neptuni filius quia equi originem habuerunt a Neptuno.

1 Reſcindit vallum, & ſcalas 2 in mœnia 3 poſcit.
4 Vos, o 5 Calliope, precor 6 adſpirate canenti;
Quas ibi 7 tunc 8 ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit; quem quiſque virum demiſerit 9 Orco:
Et mecum ingentes 10 oras evolvite belli.
Et 11 meminiſtis enim, Divæ, & memorare poteſtis.
12 Turris erat 13 vaſto ſuſpectu, & 14 pontibus altis,
Opportuna 15 loco: ſummis quam viribus omnes
16 Expugnare Itali, ſummaque 17 evertere 18 opum vi
Certabant, 19 Troes contra defendere ſaxis,
Perque 20 cavas 21 denſi tela 22 intorquere feneſtras.
23 Princeps ardentem conjecit 24 lampada Turnus,
Et 25 flammam adfixit 26 lateri; quæ 27 plurima vento
28 Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit 29 adeſis.
Turbati 30 trepidare 31 intus, fruſtraque 32 malorum
Velle fugam. Dum ſe 33 glomerant, retroque 34 reſidunt
In partem, quæ 35 peſte caret, tum 36 pondere turris
37 Procubuit ſubito, & cœlum tonat omne 38 fragore.
39 Semineces ad terram, immani mole 40 ſecuta,
Confixique ſuis 41 telis, & pectora duro
42 Transfoſſi ligno veniunt. Vix unus Helenor,
43 Et Lycus 44 elapſi: quorum 45 primævus Helenor,
Mæonio regi 46 quem ſerva 47 Licymnia 48 furtim
49 Suſtulerat, 50 vetitiſque ad Trojam miſerat armis,

Enſe

1 Reſecat. 2 Ad mœnia expugnanda, diſſecto prius vallo. 3 Exigit a ſ[illegible]s. 4 Muſas omnes. 5 Unam nominat, reginam ſc. & principem, reliquas Muſas implicite invocat. 6 Favorem date, & inſpirate mihi 7 Cum aſſilirent caſtra Trojanorum. 8 Enſe ferreo. 9 Ad infernum. 10 Extremitates, id eſt, etiam extremas partes, ſpatia magna. Metaphora eſt petita ab annalibus, qui evolvuntur ab iis, qui res geſtas diſquirunt. 11 Memoria tenetis hæc omnia, utpote Mnemoſynes filiæ: vide eundem hunc verſum l. 7 p. 425. 12 Quædam 13 Habens vaſtum ſuſpectum, id eſt, turris erat alta & ampla 14 Tabulatis, quibus aſcendebatur turris ab intra, *vel* pontibus inter propugnacula: ut ſupra. 15 Circa portas 16 Evincere. 17 Funditus dejicere. 18 Auxiliorum & facultatum ſuarum. 19 Certant. 20 Patulas. 21 Frequentes, ſc. *certabant*. 22 In Italos. 23 Exercitus & ejus oppugnationis. 24 Facem 25 Facem, in qua erat flamma. 26 Turris. 27 Plurimum aucta. 28 Simul invaſit & incendit. 29 Quos adegit. 30 Trepidabant. 31 Qui intus erant. 32 Periculorum imminentium, id eſt, everſionis cum turri. 33 In morem glomeris volvunt. 34 Se recipiunt. 35 Incendio, igne. Sic l. 5. *Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis*, id eſt, flamma. 36 Mole ſua. 37 Proſtrata eſt. 38 Ruinæ. 39 Ipſi Trojani corruunt ſemimortui, priuſquam terram contingerent. 40 Sequente eos, id eſt, cadente, poſtquam ipſi cum altera parte ceciderant. 41 Quæ in manibus habebant. 42 Transfixi. 43 Sc. *alter* 44 Elapſi ſunt e ruina. 45 Adhuc in primo ævo florens. Ætate major forte cum reſpectu ad Lycum tanquam fratrem. 46 Helenorem. 47 Nomine. 48 Illegitimo concubitu. 49 Natum educaverat. Sic ſupra p. 474. *Argolicum terrorem inter, Trojæ labores* Sublatum *erudiit*. 50 Lege militari, quæ ſervis olim capitis pœna interdicebat militiam: vel *vetitis*, propterea quod tyro eſſet & nondum bella tractare ſciret.

Enſe 1 levis 2 nudo, 3 parmaque inglorius alba.
4 Iſque ubi ſe Turni media inter 5 millia vidit:
6 Hinc acies, 6 atque hinc acies adſtare Latinas:
Ut 7 fera, quæ denſa 8 venantum 9 ſepta corona
Contra tela furit, ſeſeque 10 haud neſcia morti
Injicit, & ſaltu ſupra 11 venabula fertur:
Haud aliter 12 juvenis medios 13 moriturus in hoſtes
Irruit; &, qua tela videt denſiſſima, tendit.
At 14 pedibus longe 15 melior Lycus 16 inter & hoſtes,
Inter & arma, 17 fuga 18 muros 19 tenet, altaque 20 certat
Prendere 21 tecta 22 manu, ſociumque attingere dextras.
Quem Turnus, pariter curſu teloque ſecutus,
Increpat 23 his 24 victor: Noſtraſne 25 evadere, demens,
Speraſti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magna muri cum parte 26 revellit:
* Qualis, ubi aut leporem, aut 27 candenti corpore cycnum
Suſtulit 28 alta petens pedibus 29 Jovis armiger 30 uncis:
31 Quæſitum 32 aut 33 matri multis balatibus agnum
34 Martius a ſtabulis rapuit 34 lupus: Undique 35 clamor
36 Tollitur. 37 Invadunt, & foſſas 38 aggere complent.
Ardentes tædas alii ad 39 faſtigia jactant.
Ilioneus ſaxo, atque ingenti fragmine 40 montis
✠ Lucretium, 41 portæ ſubeuntem, ignesque 42 ferentem:
✠ Emathione ✠ Liger, ✠ Chorinæum ſternit ✠ Aſylas:
43 Hic jaculo 44 bonus, 45 hic 46 longe fallente ſagitta.
✠ Ortygium ✠ Cæneus, victorem Cænea Turnus:



1 Celer & expeditus. 2 Stricto, id eſt, levis armaturæ miles, habens ſolummodo enſem. 3 Brevi ſcuto, & nullo inſigni adhuc ornato, ignobilis, nullamque gloriam conſecurus. Tironibus Rom. ad quos alluſum, dabatur parma alba & pura, inſigni prorſus nuda; quod argumento facinoris alicuius, a ſe ediri, inſignire in ſua manu & virtute erat. 4 Helenor. 5 Armatorum. 6 Ab utraque parte. 7 Leo, aut ſus ſylveſter. 8 Venatorum. 9 Circumdata. 10 Certa mori, & deſperata: *ſi ſubeant venabula pectus per ferrum tanti ſecurus vulneris exit*, Lucan. 1. 11 Venatorum tela. 12 Helenor. 13 Certus mori. 14 Curſu & velocitate pedum. 15 Præſtantior, quam Helenor. 16 Per. 17 Fugiendo. 18 Novæ Trojæ. 19 Apprehendit. 20 Contendit accipere: 21 Al. *ſaxo*. 22 Quia tunc alti non erant muri, ſed ad impetum tantum repellendum. 23 Verbis. 24 Cum eſſet voti compos, & cum teneret. 25 Effugere. 26 Abſtrahit illum. * Exiſtens talis, *qualis*, &c. Macrob. Sat. l. 5. c 12 & 13. ex Hom. 11. 12. & 22. 27 Candido. 28 Erigens ſe e terra. 29 Aquila, Jovis dicta armigera, quod ſublime volet, nec umquam fulmine tangatur, aut exanimetur. Plin. 10. l. 9. 6. 30 Incurvis. 31 Qui tunc quæritur. 32 Aut qualis eſt lupus, ubi rapuit, &c. 33 Ov. 34 Martis fera, in tutela Martis habitus. 35 Ruſticulorum. 36 Erigitur. 37 Rutuli. 38 Terra, quæ aggeſta erat. 39 Culmina turrium ſæpe jaciunt. Æn. 2. *flammas ad culmina jactans*. 40 Rupis ſaxoſæ. ✠ Italos. ✠ Trojanos. 41 Ab inferiori imminentem ad portam. 42 Inferentem. 43 Chorinæus erat. 44 Peritus & utilis. 45 Aſylas erat bonus. 46 Eminus enim miſſa non animadvertitur, neque ita facile declinatur.

1 Turnus ✠ Ityn, ✠ Cloniumque, ✠ Dioxippum, ✠ Promulumque,
Et ✠ Sagarim, & ſummis 2 ſtantem pro turribus ✠ Idan:
✠ Privernum ✠ Capys: 3 Hunc primo 4 levis haſta ✠ Themillæ
5 Strinxerat: 6 ille manum projecto tegmine 8 demens
Ad 9 vulnus tulit. 10 Ergo 11 alis adlapſa 12 ſagitta,
Et 13 lævo adfixa eſt lateri 14 manus, abditaque intus
15 Spiramenta animæ 16 lethali vulnere 17 rupit.
Stabat in egregiis 18 Arcentis filius armis,
19 Pictus acu chlamydem, & 20 ferrugine 21 clarus 22 Ibera,
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
23 Eductum 24 Martis luco, 25 Symethia circum
Flumina; 26 pinguis ubi & placabilis ara 27 Palici.
28 Stridentem fundam, 29 poſitis Mezentius armis,
Ipſe ter adducta circum caput egit 30 habena;
Et 31 media 32 adverſi 33 liquefacto 34 tempora 35 plumbo
36 Diffidit, ac 37 multa 38 porrectum extendit arena.
Tum primum 39 bello 40 celerem intendiſſe ſagittam
Dicitur, 41 ante feras ſolitus terrere fugaces,
Aſcanius, fortemque 42 manu 43 fudiſſe Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turnique 44 minorem
Germanam nuper 45 thalamo ſociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna 46 relatu
Vociferans, tumiduſque novo præcordia 47 regno

1 Ibat,

1 Anadiploſis. 2 Pro defenſione turrium, id eſt, propugnantem defendentemque turres. 3 Privernum, quem Capys ſtravit. 4 Leviter veniens. 5 Leviter vulneraverat. 6 Privernus. 7 Corporis, id eſt, clypeo. 8 Immemor ſalutis ſuæ, quia clypeum projecit. 9 Factum a ſagitta Themillæ. 10 Quia inermis videbatur. 11 Pennata pennis illapſa eſt. 12 A capy immiſſa. 13 Simul cum lævo lateræ transfixa eſt. 14 quam ad vulnus tulerat. 15 Pulmonem, inſtrumenta reſpirationis, aut cor, domicilium ſpirationis. 16 Mortifero. 17 Fregit. 18 Sicula, Perſonæ deſcriptio a genere armorum, habitu, forma & loco, in quo educatus fuerat. 19 Phrygio opere intextam, quia ipſe Phryx. 20 Purpura ſubnigra. Ferrugineus color ferro candenti, aut certe ferrugini, i. e. rubigini ferri ſimilis eſt. 21 Relucens. 22 Hiſpania aut Bætica. 23 Educatum. 24 Marti ſacro. 25 Simethum Siciliæ fl. prope Catanam h. *la Laretta*. 26 Frequenti ſacrificio. 27 Palicorum. Erant *Palici* duo filii Jovis & Thaliæ Nymphæ, Siculis Dii habiti, culti ad lacus duos, *Crateras* dictos, inſignes juramenti religione, in perjurum ſc. implacabiles, in veracem placabiles, quorum aræ uberibus fertilis Siciliæ donis annuis coronantur. Vide Macrob. Sat. 5. l. 19. c. 28 Cum ſtridore emittentem glandem aut lapides. 29 Depoſitis. 30 Fundæ, qua tenebatur. 31 Per medium. 32 Ex adverſo ſtantis. 33 Ex attritione aeris, & celeri motu, quo aer attenuatus accend. 34 Arcentis 35 Glande plumbea. 36 Diſſecuit. 37 In media. 38 Arcentem extenſum, cum morte gravaretur. 39 Morbellico, aut animo bellandi, & hoſtili, 40 Celeriter emiſſam. 41 Illa tempora. 42 Sagitta e manu miſſa. 43 Proſtraſſe. 44 Quia major ſoror Turni dicebatur Juturna. 45 Matrimoniali. 46 Quæ referantur: 47 Reg. Turni affinitate: namque Regum fratres & affines olim nomine Regum inſigniebautur.

1 Ibat, & ingentem ſeſe clamore ferebat
Non 2 pudet obſidione iterum valloque teneri,
3 Bis capti Phryges, & 4 morti 5 prætendere muros?
En, 6 qui 7 noſtra ſibi bello connubia poſcunt!
Quis Deus 8 Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic 9 Atridæ, nec 10 fandi fictor Ulyſſes.
11 Durum ab ſtirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, ſævoque gelu duramus & undis:
12 Venatu invigilant 13 pueri, 14 ſylvaſque fatigant:
Flectere 15 ludus equos, & ſpicula tendere 16 cornu.
At patientes operum 17 parvoque aſſueta juventus
Aut raſtris terram 18 domat, aut 19 quatit oppida bello
Omne ævum ferro teritur, verſaque 20 juvencum
Terga fatigamus 21 haſta: nec 22 tarda ſenectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
23 Canitiem galea premimus; ſemperque 24 recentes
25 Comportare juvat prædas, & 25 vivere 25 rapto.
Vobis 27 picta croco & fulgenti 28 murice veſtis,
Deſidiæ 29 cordi; juvat 30 indulgere choreis:
Et 31 tunicæ 32 manicas, & habent 33 redimicula 34 mitræ.
35 O vere 36 Phrygiæ, neque enim 37 Phryges, ite per 38 alta

 Din-

1 Conſpicuus. 2 Vos. 3 Imo ter, ab Hercule primum: ſecundo ab Amazonibus: poſtremo a Græcis, duce Agamemnone. Deridet Trojanos. 4 Bello mortifero: quia omnino moriemini in hoc bello. 5 Obiicere. 6 Quales: q. d. muliebris animi, qui ſe intra muros claudant. 7 Nobis pacta & debita. 8 Bello claram petere vos imbelles adegit? 9 Sunt. 10 Exornator loquendi, id eſt, non confidimus calliditati ſermonum, ſed virtuti noſtræ. 11 Non enim durum &c. ut primum nati ſunt infantes, gelidis undis fluviorum induramus. Albiſum ad Celtas, qui recens natos ad fl. Rhenum clypeo impoſitos deferebant, exploraturi, ſi fluitaret ſcutum, ſobolem genuinam: ſi mergeretur, ſpuriam: nec non ad indurandam eos bello & rebus aſperis: *vel*, Nationi a prima pueritia natos noſtros aſſuefacimus. 12 Venatui 13 Cum adhuc ſunt pueri. 14 Feras ſylvarum 15 Qui vitis alibi labor, noſtris pueris ludus eſt. 16 Ex arcu cornu munito ſaltem in extremis angulis. 17 Parcimoniæ. 18 Colit, 19 Concutit, eruat. 20 Boum aratoriorum. 21 Stimuli loco, 22 Tardificans corpus. 23 Canos capillos, id eſt, etiam caneſcentes induimur galea. 24 Recentes rapinas. 25 Qui primis hominibus, rudibus & ferarum more viventibus, honor erat. 26 Ex his, quæ ab hoſte, aut in ſylvis, rapuimus. 27 Crocotium innuit, veſtem muliebrem, acu pictam, croco & purpura intertinctam. 28 Purpura. 29 Sunt ad placitum veſtrum; id eſt, placent vobis. 30 Animum laxare tripudiis & ſaltationibus. 31 Veſtræ. Tunicas χειριδωτὰς innuit, prolixas ſc. intra brachia, & uſque in primores manus geſtare viris Rom. indecorum fuit. Agell. 7. l. 12. c. 32 Tegmina ad manus uſque protenſa. 33 Religaturas ad ornamentum ſpectantes. 34 Mitræ quidem Lydis ac Phrygibus tegmina erant capitis: aliis vero geſtare turpe habebatur, magis, ſi redimiculis mento ſubligarentur. 35 Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. Il. 7. 36 Mulieres ex Phrygia. 37 Viri ex Phrygia. 38 Alios montes Phrygios, Cybeli ſacros.

Dindyma ; ubi 1 aſſuetis 2 biforem dat tibia cantum.
Tympana vos 3 buxuſque 4 vocant 5 Berecynthia 6 matris
7 Idææ. Sinite arma 8 viris, & 9 cedite ferro.
10 Talia 11 jactantem 12 dictis, ac 13 dira canentem
14 Non tulit Aſcanius ; 15 nervoque obverſus equino
16 Intendit telum, 17 diverſaque brachia ducens
Conſtitit, 18 ante Jovem ſupplex 19 per vota precatus :
Juppiter omnipotens, 20 audacibus annue cœptis.
Ipſe tibi ad tua templa 21 feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras 22 aurata fronte juvencum
23 Candentem, 24 pariterque caput cum matre ferentem,
Jam cornu 25 petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
26 Audiit, & cœli 27 Genitor de parte 28 ſerena
Intonuit 29 lævum : ſonat una 30 fatifer 31 arcus.
32 Effugit 33 horrendum ſtridens adducta ſagitta,
Perque caput 34 Remuli venit, & 35 cava tempora 36 ferro
Trajicit. 37 I, verbis virtutem 38 illude ſuperbis.
39 Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt.
Hoc tantum 40 Aſcanius. Teucri 41 clamore ſequuntur,
Lætitiaque fremunt, animoſque ad ſydera 42 tollunt.
43 Ætheria tum forte 43 plaga 44 crinitus Apollo
45 Deſuper 46 Auſonias acies 47 urbemque videbat,

2 Nu-

1 Vobis aſſuetis ad ſonum tibiarum. 2 Gravem & acutum, binis foraminibus emiſſum, tibiis ſc. dextris & ſiniſtris quæ Phrygiæ. 3 Fiſtula ex buxo. 4 Vos ad chorea. 5 Quæ creſcit in monte Phrygiæ Berecyntho. 6 Deorum. 7 Phrygiæ. 8 Vos, qui mulieres eſtis, relinquite nobis, qui viri ſumus, arma. 9 Diſcedite, aut date locum armis ferreis, quæ tractare neſcitis. 10 Facinora ſua & ſuorum. 11 Numanum. 12 Verbis laudatoriis. 13 Execrabilia in Trojanos. 14 Æn. 2. Non tulit *hanc ſpeciē furiata mente Chorœbus*. 4. 8. Non tulit *Alcides animis*. 15 Contra verſus (ut fortius jaciat) arcu corroborato nervo ex caninis feris. 16 Toto conatu tendit in hoſtem. 17 In diverſas partes, ita ut artus, lignū aut chorda multum diſtraherentur. 18 In conſpectu Jovis. 19 Simul vovens. 20 Quia audacia erat in ephebo talem virū appetere. 21 Offeram taurum ſolennem, aut ſpolia Numani Remuli. 22 Taurorum cornua deaurare ; vitulorum frontes aureis laminis & coronis ornare in ſacris, ad magnificentiam victimæ faciebat. 23 Candidum, nitidum, ac præpinguem. 24 Statura matri æqualem. 25 Provocet 26 Exaudit Aſcanium. 27 Deorum ac hominum Jupiter. 28 Prodigioſum, ut quod extra rationis arcani. 29 Tonare fecit ſiniſtram partem cœli : quod boni ominis. Nā læva tonitrua felicia putantur, quod, quæ nobis ſiniſtra ſunt, ea ſuperis dextra eſſe credantur. Sic 2. Æn. *ſubitoque fragore* Intonuit lævum. 30 Mortem allaturas Numano. 31 Aſcanii : 32 Fugienti ſimilis pervolat. 33 Horribiliter. 34 Numani. 35 Cerebri expertia 36 Quod ei affixum erat. 37 Vade modo Loquitur Aſcanius. 38 Deride ſuperbe loquendo. Verſus leoninus. 39 Sic reſpondet temeritati Rutulorum, fortiter agendo & parum dicendo. Sarcaſticè in Numanum ſua dicta, cum lethifera ſagitta repenſa. 40 Et dixit, & fecit. 41 Applauſu. 42 Extollunt. 43 A regione cœleſti 44 Propter radios Solis dicitur Apollo crinitus, qui quandam capillorum ſpeciem videtur referre : ut & ſagittis inſtructus. 45 A ſuperiore loco. 46 Italorum. 47 Trojanorum obſeſſam.

1 Nube ſedens, atque 2 his 3 victorem adſatur Iulum:
4 Macte 5 nova virtute puer, 6 ſic itur 7 ad aſtra,
8 Dis genite, & geniture 9 Deos. Jure omnia bella
Gente ſub 10 Aſſaraci 11 fato ventura 12 reſident:
13 Nec te 14 Troja capit. Simul hæc 15 effatus, ab alto
Æthere ſe mittit, 16 ſpirantes dimovet auras,
Aſcaniumque petit. Forma tum vertitur 17 oris
18 Antiquum in Buten, 19 Hic 20 Dardanio Anchiſæ
Armiger ante fuit, fiduſque 21 ad limina cuſtos.
Tum 22 comitem Aſcanio 23 pater 24 addidit. Ibat Apollo
25 Omnia 26 longævo ſimilis, vocemque, coloremque
Et crines 27 albos, & 28 ſæva ſonoribus 29 arma:
Atque 30 his 31 ardentem dictis 30 adfatur Iulum:
32 Sit ſatis, 33 Æneide, telis 34 impune Numanum
35 Oppetiiſſe tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & 36 paribus non invidet armis
37 Cætera 38 parce puer, bello. Sic orſus Apollo
Mortales 39 medio aſpectus ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex 40 oculis evanuit auram.
Agnovere 41 Deum 42 proceres 43 divinaque tela
42 Dardanidæ, pharetramque fuga ſenſere ſonantem.
44 Ergo 45 avidum pugnæ, 46 dictis ac numine Phœbi,
Aſcanium 47 prohibent: ipſi in certamina rurſus
Succedunt, 48 animaſque in aperta pericula mittunt.
49 It clamor 50 totis per propugnacula muris:

In-

1 Super nubem. 2 Verbis. 3 Numanum. 4 Amplificate honore. Rituale a ſacris, in quibus hoſtia immolata & cæſa, boni ominis gratia dicebatur, mactus eſto taurus, id eſt, magis auctus. *Mactus* enim idem eſt, quod magis auctus. Solus autem vocativus utriuſque numeri eſt in uſu, *macte*, & in pl. *macti*, quibus proprie aliquem ob rem bene cœptam laudamus, & ad perficiendum adhortamur. Liv. Macti *virtute*, *milites Romani eſte*. 5 Inſolita 6 Per talia facinora. 7 In numerum Deorum. 8 Venere & Jove. 9 Julium Cæſ. & Auguſtum, pro Diis habendos. 10 Auſpiciis gentis Trojanæ Aſſaracus pater Capyos fuit patris Anchiſæ. 11 Per fatalem prærordinationem. 12 Sedabuntur, quieſcent in te: quia ſolus Aſcanius ſuperſtes manſurus eſt, intereuntibus Latino & Ænea. 13 Major es quam quem caperet Troja. 14 Hæc parva. 15 Apollo 16 Suave a Deo Solo ſpirantes. 17 Vultus. 18 In ſimilitudinem Butis ſenis. 19 Butes. 20 A Dardano orto. 21 Æditiuus, ſeu atrienſis: ut, *ad pocula*, *ad menſam*, &c. 22 Cuſtodem & pædagogum. 23 Æneas. 24 Buten. 25 Per omnia: κατὰ 26 Buti. 27 Canos. 28 Terribilia ſtrepitu, quem faciebat, cum armatus incederet. 29 Arcum & pharetram. 40 Hæc coram & clare: nam prius illud elogium ad Aſcanii aures non pervenit. 31 Deſiderio dimicandi. 32 Tibi. 33 O Æn. id eſt, fili Æn 34 Sine vindicta, ac citra noxam tuam. 35 Interfectum eſſe. 36 Et gloriam tibi concedit in ſuis armis, id eſt, arcu & ſagittis. 37 Cæterum in præſens ſuperſede, ceſſaque ab ulteriore pugna. 38 Abſtine 39 Ad medium tantū producto quia reſponſum non exſpectabat, ſine quo ſermo non eſt completus. 40 Mortalium. 41 Apollinem 42 Principes Troj. 43 Pharetram Apollinis. 44 Quia Apollinem agnoverant. 45 Cupidum pugnandi. 46 Monitis ac authoritate Apoll. dixerat enim *Cætera parce puer bello* 47 A pugna 48 Vitam. 49 Diffunditur. 50 Quæ erant totis muris.

Intendunt 1 acres arcus; 2 amentaque torquent.
3 Sternitur omne ſolum telis: cum 4 ſcuta, cavæque
Dant ſonitum 5 flictu galeæ: pugna aſpera 6 ſurgit.
Quantus ab occaſu veniens pluvialibus 7 Hædis
8 Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
In vada 9 præcipitant; cum 10 Juppiter horridus Auſtris
11 Torquet aquoſam 12 hyemem, & 13 cœlo cava nubila 14 rumpit.
15 Pandarus & Bitias, 16 Idæo Alcanore 17 creti,
Quos 18 Jovis 19 eduxit loco 20 ſilveſtri 21 Hiera
Abietibus juvenes 22 patriis & montibus 23 æquos,
Portam, quæ 24 ducis imperio 25 commiſſa, 26 recludunt
Freti 27 armis, 28 ultroque invitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læva 29 pro turribus adſtant
Armati ferro, & 30 criſtis capita alta coruſci:
Quales 31 aeriæ 32 liquentia flumina circum,
Sive Padi 33 ripis, 34 Atheſim ſeu 35 propter 36 amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus, 37 intonſaque 38 cœlo
Attollunt capita, & ſublimi vertice 39 nutant.
40 Irrumpunt, 41 auditus 42 Rutuli ut videre patentes.
Continuo 43 Quercens, & pulcher 43 Equicolus armis,
Et 44 præceps animis 45 Tmarus, & 45 Mavortius, 45 Hæmon,
46 Agminibus totis aut verſi terga 47 dedere,
48 Aut ipſo portæ poſuere in limine vitam.
Tum magis 49 increſcunt animis 50 diſcordibus iræ,
Et jam collecti Troces glomerantur 51 eodem,
Et conferre manum, & procurrere 52 longius audent.
53 Ductori Turno, 54 diverſa in parte furenti

Tur-

1 Robuſtos, *vel* ipſi acres. 2 Amentata, id eſt, tela amentis, id eſt, loris, quibus alligantur & jaciuntur tela. 3 Cooperitur. 4 Quibus repulſa erant tela 5 Afflictu, ictu. 6 Inſtauratur. 7 Stellis duabus in Aurigæ brachio, quarum ortu & occaſu concitantur pluviæ, tempeſtates: quæ in Octobri oriuntur. 8 Impetu aquarum. 9 Præcipites cadunt. 10 Aer Sic Horat. *Manes ſub* Jove *frigida Venator*. 11 In grandinem rotat, *vel*, deorſum impellit. 12 Tempeſtatem. 13 Per cœlum. 14 Tonitru. 15 Maximi illi Trojani. 16 Trojano. 17 Procreatis. 18 Jovi ſacro. 19 Extulit. 20 In ſylvis verſari ſolita. 21 Mater Idæa. 22 In patria illorum naſcentibus. 23 Pares, ſimiles. 24 Æn. obeuntis. 25 Conjuncta & obſtruſa erat. 26 Aperiunt. 27 Quibus hoſtem propellere ſperabant. 28 Sine inſtantia ejus. 29 Propugnantes: ut ſupra, *ſtantem pro turribus Idam*. Al. ipſi Pandarus & Bitias inſtar ac vice turrium, quia *abiegnis Idæis & montibus æqui*. 30 Galearum. 31 Valde altæ. 32 Veneriæ. 33 In. 34 Celebrem & maximum, poſt Padum, Italiæ fl. 35 Juxta. 36 Placidum aſpectu. 37 Ramoſa & frondoſa. 38 Ad cœlum uſque erigunt. 39 Caſum minari videntur. 40 Irruptionem faciunt 41 Portarum. 42 Populi Turni. 43 Itali duces. 44 Inſtabilis. 45 Bellicoſus & Marti ſimilis. 46 Sc. *ab* 47 Fugæ. 48 ſignificat, eos primo fugatos eſſe, & inde cæſos. 49 Augmentantur iræ Trojanorum. 50 Differentibus ali enim expugnare alii propugnare prætendebant. 51 Ad eundem locum, quo hoſtes. 52 Extra portas. 53 Ad ducem Turnum. 54 Ab hac, ubi porta erat aperta.

Turbantique viros, perfertur nuntius, hoſtem
1 Fervere cæde nova, & portas præbere patentes.
2 Deſerit inceptum, atque 3 immani concitus ira
4 Dardaniam 5 ruit ad portam, 6 fratreſque ſuperbos:
Et primum Antiphaten, is enim ſe primus 7 agebat.
Thebana de matre 8 nothum 9 Sarpedonis 10 alti,
Conjecto ſternit jaculo. Volat 11 Itala cornus
Aëra per tenuem, ſtomachoque infixa ſub 12 altum
Pectus abit: reddit 13 ſpecus atri vulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone 14 tepeſcit.
Tum Meropē atque Erimantha 15 manu, tum ſternit Aphidnū:
Tum Bitian ardentem oculis, animiſque frementem,
16 Non jaculo: 17 neque enim jaculo vitam dediſſet:
Sed magnum ſtridens 18 contorta 19 phalarica venit,
Fulminis acta modo: quam 20 nec duo taurea terga,
21 Nec duplici ſquama lorica fidelis & auro
Suſtinuit: 22 collapſa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & 23 clypeum ſuper intonat ingens.
24 Qualis in 25 Euboico Bajarum litore 26 quondam
27 Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
Conſtructum 28 ponto jaciunt: 29 ſic 30 illa ruinam
31 Prona trahit, penituſque 32 vadis illiſa 33 recumbit.
34 Miſcent ſe maria, & 35 nigræ 36 attolluntur arenæ:
Tum ſonitu 37 Prochyta alta tremit, 38 durumque cubile
39 Inarime Jovis imperiis impoſita Typhœo.
40 Hic Mars 41 armipotens animum vireſque 42 Latinis
Ad-

1 Enallage conjugationis. 2 Turnus. 3 Sæviſſima. 4 Caſtrorum portam, cognominem illi veteris Trojæ, quam Trojani aperuerant. 5 Præcipitanter currit. 6 Pandarum & Bitian. 7 Obviam 8 Filium illegitimum. 9 Viri Trojani. 10 Nobilis, utpote nepotis Jovis. 11 Talum factum ex Italia cornu, a Turno emiſſum. 12 Profundum. 13 Hiatus, cavitas ſeu foramen vulneris. 14 Ibid. 15 Hos tres cominus: Antiphaten eminus interfecerat. 16 Sc. *ſternit.* 17 Nam ille non potuiſſet lethaliter vulnerari jaculo. 18 Brachiis Turni. 19 Haſta præfixa ferro, ſulphure, reſina, bitumine, ſtupiſque convoluta, infuſo oleo incendiario, quæ baliſtæ impetu deſtinata, ardens figitur palis & turribus incendendis. 20 Non clypeus ex duplici taurino tergore ſuſtinere valuit, ita ut omnia penetraret 21 Nec lorica ex laminis aureis ſquammarum in morem conſerta. 22 Simul labentia corruunt. 23 Super quem cecidit: vel ſic, ingens clypeum ſuper eum inſonat. 24 Qualiter. 25 Ab Euboicis Chalcidenſibus in Italia juxta Bajas habitato 26 Aliquando 27 Moles ex ſaxo, latere, cæmento igneiſque pilis jacta eductaque ad arcendum mare & tutandos portus: *vel*, columna lapidea. 28 Fluctus aut procellæ dejiciunt per mare. 29 Ut Bitias cecidit. 30 Saxea pila. 31 Ad terram inclinata. 32 Ad vada. 33 Proſternitur. 34 Intra molem & extra. 35 Quia profunda, aut quia paludoſæ. 36 Eriguntur 37 Inſula literis Campani inter Miſenum promontorium & inſulā Pithecuſā quæ 38 Ut ſit illi mortiferum cubile. 39 Æn & Inarime; quam, quod fl. quandoque vomit, Typhœo giganti contra Deos pugnare auſo, ſuper jactam fabulantur. 40 Tranſitio ad pulcherrimum facinus Turni, qui intra muros concluſus, fortiſſime cum hoſtibus dimicavit. 41 Armorum & bellorum Deus. 42 Turni populis.

Addidit, & ſtimulos 1 acres ſub pectore 2 vertit:
Immiſitque 3 fugam Teucris, 4 atrumque timorem.
Undique 5 conveniunt; quoniam data 6 copia pugnæ,
Bellatorque 7 animo 8 Deus incidit.
Pandarus, ut fuſo 9 germanum corpore cernit,
Et 10 quo ſit Fortuna 10 loco, qui caſus agat 11 res,
Portam vi 12 multa 13 converſo cardine 14 torquet,
15 Obnixus latis humeris, multoſque 16 ſuorum
17 Mœnibus excluſos 18 duro in certamine 19 linquit:
Aſt 20 alios ſecum includit recipitque 21 ruentes,
Demens! 22 qui Rutulum in medio non 23 agmine 24 regem
Viderit 25 irrumpentem, 26 ultroque incluſerit urbi:
27 Immanem 28 veluti pecora inter 29 inertia 30 tigrim.
31 Continuo nova lux 32 oculis effulſit, & 33 arma
34 Horrendum ſonuere: tremunt in 35 vertice criſtæ
36 Sanguineæ, 37 clypeoque 38 micantia fulmina mittunt.
Agnoſcunt faciem inviſam atque 39 immania membra
Turbati ſubito 40 Æneadæ. Tum Pandarus ingens
41 Emicat, & 42 mortis fraternæ 43 fervidus ira
Effatur: 44 Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris 45 cohibet 46 patriis 47 media 48 Ardea Turnum.
Caſtra 49 inimica 50 vides: nulla hinc 51 exire 52 poteſtas.
Olli 53 ſubridens ſedato pectore Turnus:
54 Incipe, ſi qua animo virtus, & conſere dextram:

1 Hic

1 Vehementis furoris & iræ. 2 Vertendo pungit: tractum a virga, qua dum vertitur, boves ſtimulantur. 3 Animum fugiendi. 4 Funeſtum, turpem: ut Horat *atra cura:* quod atra inauſpicata & funeſta erant. 5 Itali, quibus Mars animos addit. 6 Copioſa pugnandi facultas. 7 In animum eorum, id eſt, omnem acceperunt animum ſeu cupiditatem bellandi. 8 Mars. 9 Bitian. 10 In quo ſtatu: quia videt eam ad Latinos, relictis Teucris, defeciſſe. 11 Bellicas. 12 Magna. 13 Quam convertebat ad poſtes ſuos, ut claudatur. 14 Torquendo claudit. 15 Conatus. 16 Ex ſuis commilitonibus. 17 Novæ Trojæ. 18 Quia invito Marte, qui, quos Latinis addidit, Teucris abſtulerat animos. 19 Sine ſpe evadendi. 20 Suos Trojanos: nam Turnus ſolus ex hoſtibus receptus. 21 Præcipitantur accurrentes. 22 Utpote qui, quod. 23 Trojanorum, ruentium ad portas. 24 Turnum. 25 Vi intrantem. 26 Ultra id, quod debebat facere. 27 Ferociſſimam. 28 Sc. *includeret*. 29 Arte ſe defendendi carentia, ut ſunt oves & capræ. 30 Turnum, Martis ſtimulis concitatum, Tigri, Trojanos, timore perculſos, pecori comparat. 31 Statim, poſtquam incluſus eſt Turnus. 32 Turni. 33 Ejus. 34 Horribiliter. 35 Capitis ejus. 36 Sanguinei coloris. 37 In clypeum. 38 Radios in morem fulminis reſplendentes. 39 *Præſtanti corpore Turnum, ac toto vertice ſupra*. 40 Trojani Æn. ſubditi. 41 Eminet. 42 Propter necem fratris Bitiæ concepta. 43 Incenſus. 44 Hæc non eſt regia Latini, quam tibi filiæ dotis nomine ſpopondit Amata Latini conjux. 45 Continet. 46 Intra quos natus eſt. 47 Medio ſui. 48 Civitas, patria Turni. 49 Hoſtilia. 50 O Turne. 51 Exeundi. 52 Eſt tibi. 53 Sui fiducia, neglectu & contemptu hoſtis. 54 Mecum certamen.

1 Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
2 Dixerat. 3 Ille rudem nodis & cortice 4 crudo
5 Intorquet ſummis adnixus viribus haſtam.
6 Excepere auræ vulnus; ( Saturnia Juno
7 Detorſit 8 veniens ) portæque infigitur haſta.
9 At non hoc 10 telum, mea quod vix dextera 11 verſat,
Effugies: 12 neque enim 13 is teli nec vulneris 14 auctor.
Sic ait, & ſublatum alte 15 conſurgit in enſem,
Et mediam 16 ferro gemina inter tempora 17 frontem
Dividit, 18 impubeſque 19 immani vulnere malas.
20 Fit ſonus: ingenti concuſſa eſt 21 pondere tellus.
Collapſos artus atque arma cruenta 22 cerebro
23 Sternit humi moriens: atque ille 24 partibus æquis
25 Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
26 Diffugiunt 27 verſi 28 trepida formidine Troes.
Et 29 ſi 30 continuo victorem ea cura ſubiſſet,
Rumpere clauſtra manu 31 ſociosque immittere 32 portis,
Ultimus ille dies 33 bello 34 gentique fuiſſet.
Sed 35 furor ardentem 36 cædiſque inſana cupido
37 Egit in 38 adverſos.
39 Principio Phalarim, & 40 ſucciſo poplite Gygen
41 Excipit: 42 hinc 43 raptas fugientibus ingerit haſtas
44 In tergum. Juno vires, animumque miniſtrat.
45 Addit Halym 46 comitem, & confixa Phegea 47 parma;
48 Ignaros deinde 49 in muris 50 Martemque cientes
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytanimque
Lyncea 51 tendentem contra, 52 ſocioſque vocantem,

1 Vi-

1 Manu mea cæſus, nuncius ibis Priamo apud inferos, narrans te incidiſſe in alterum Achillem, id eſt, Turnum, id eſt, morieris. 2 Turnus, 3 Pandarus. 4 Viridi, impolito. 5 In Turnum, licet in eum non pervenerit. 6 Aer & ventus vulnerata ſunt. 7 De Turno. 8 Haſtam venientem in Turnum. 9 Loquitur Turnus Pandaro. 10 Enſe. 11 Vibrat & exagitat. 12 Neque enim ego ſic, ut tu modo, erravero 13 Eſt talis, qualis tu es. 14 Ductor. 15 Erigit ſe. 16 Enſe ferreo. 17 Pandari. 18 Imberbes. 19 Sæviſſimo. 20 Ex ictu. 21 Corporis cadentis. 22 Effuſo. 23 Nam Pandarus ſternit ſuper humum. 24 In partibus æqualibus. Diviſum enim fuit æquali parte caput Pandari. 25 In utramque partem, tam dextram, quam ſiniſtram. 26 In diverſa fugiunt. 27 In fugam. 28 Mentes Trojanorum trepidas faciente. 29 Si Turno victori in animum ſubjiiſſet portas reſerare. Si tam uti victoria, quam vincere noviſſet. 30 Ut diffugerunt. 31 Rutulos commilitones. 32 In portas. 33 Cum Trojanis gerendo. 34 Trojanæ, quam morte Aſcanii deleviſſet. 35 Martius. 36 Occidendi. 37 Impulit eum. 38 Eos, qui ante eum ex adverſo ei erant. Al. *Averſos*, id eſt, fugientes, quos inſequi ardebat. 39 Enumerat aliquos, qui in pugna Turni manu ceciderunt. 40 Cui poples prius ab eo ſucciſus erat. 41 E medio tollit. 42 Deinde, aut ex hac nece. 43 Quas in fuga trepidi hoſtes Trojani abjecerant. 44 Quia terga dederunt. 45 Proſtratis. 46 Socium mortis. 47 Simul cum parma. 48 Ignorantes, quod Turnus intra mœnia eſſet. 49 Intra muros. 50 Bellum. 51 Impetum facientem. 52 Excluſos.

1 Vibranti gladio connixus ab aggere 2 dexter
Occupat; huic uno dejectum 3 cominus ictu
Cum galea 4 longe jacuit caput. Inde ferarum
5 Vaſtatorem 6 Amycum, quo non 7 felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare 8 veneno:
Et Clytium 9 Æoliden, & 10 amicum Crethea Muſis?
Crethea Muſarum comitem, cui carmina ſuper
Et citharæ 11 cordi, 12 numeroſque intendere nervis:
Semper equos, atque arma virum, pugnaſque canebat.
Tandem ductores, audita cæde ſuorum,
Conveniunt Teucri, Mneſtheus 13 acerque Sereſtus;
14 Palanteſque vident ſocios, 15 hoſtemque 16 receptum.
Et Mneſtheus: Quo 17 deinde fugam, quo tenditis? inquit.
Quos alios muros, quæ jam 18 ultra mœnia habetis?
19 Unus homo, & veſtris, o cives, undique 20 ſeptus
Aggeribus, tantas ſtrages 21 impune per 22 urbem
23 Ediderit? juvenum 24 primos tot miſerit 25 Orco?
Non 26 infelicis patriæ veterumque 27 Deorum,
Et 28 magni Æneæ 29 ſegnes 30 miſeretque pudetque?
31 Talibus 32 accenſi 33 firmantur, & agmine denſo
34 Conſiſtunt. Turnus paulatim excedere pugna,
Et 35 fluvium petere, ac 36 partem, 37 quæ cingitur amni.
38 Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et 39 glomerare manum: 40 ceu ſævum 41 turba leonem
Cum telis premit 42 infenſis: at territus 43 ille,
Aſper, 44 acerba tuens, retro redit: & neque 45 terga
Ira dare, aut virtus patitur; 46 nec tendere contra
Ille, quidem 47 hoc cupiens, potis eſt per 48 tela viroſque.
Haud

1 Evaginato & micanti. 2 A parte dextra, aut expeditus bellitor. 3 Sc *facto*, id eſt, conjuncto manu. 4 A trunco. 5 Interfectorum 6 Occupat. 7 Peritior, magis idoneus. 8 Τοξικῷ lethali & immedicabili. 9 Ex Æoli familia, aut ex Æolia in Trojam, inde cum Ænea in Italiam, profectum 10 Vatem Lyricum, philoſoſum? 11 Voluptati erant. 12 Rhytmos facere intentione aut crepitu nervorum, id eſt, qui ſecundum chordas verba componebat. 13 Strenuus. 14 Paſſim vagantes, oberrantes. 15 Turnum. 16 Intra mœnia. 17 Deinceps dirigitis vos fugientes? 18 Iſta. 19 A turpi, quod multi ab uno in fugam verterentur. 20 Circumvallatus. 21 Sine vindicta. 22 Veſtram. 23 Permitteretiſne edere? 24 Principes. 25 Ad infernum. 26 Quæ penitus exterminatur. 27 Penatus intelligit. 28 Tanti viri. 29 O ignavi. 30 *Miſeret* reſpicit ad *patriam: pudeo* ad *Æneam*. 31 Verbis Mneſthej. 32 Trojani. 33 Firmi & conſtantes efficiuntur. 34 Circumſtant Turnum. 35 Tyberim. 36 Urbis. 37 Id eſt, dexteram. 38 Tanto vehementius. 39 Circumducere, globum facere. Æn 2. *Sed glomerare manum bello & concurrere in arcem. Cum ſociis ardens animo.* 40 Aptiſſima comparatio, qua Turnum leoni confert, qui neque omnium tela ſolus ſuſtinere, neque præ animi generoſitate fugam poteſt arripere. 41 Multitudo venantium. 42 Vim inferentibus. 43 Leo. 44 Videns acerbe. 45 In fugam verti. 46 Nec impetum facere in tantam multitudinem venantium. 47 Licet cupiat tendere contra. 48 Quibus impeditur.

Haud aliter retro 1 dubius veſtigia Turnus
2 Improperata refert, & 3 mens 4 exæſtuat ira.
5 Quin etiam bis tum medios invaſerat hoſtes:
Bis converſa fuga per muros 6 agmina vertit
Sed 7 manus e caſtris propere coit omnis in unum:
Nec 8 contra vires audet Saturnia Juno
9 Sufficere: 10 aeriam cœlo Juppiter Irim
Demiſit, 11 germanæ 12 haud mollia juſſa ferentem;
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
13 Ergo nec clypeo 14 juvenes 15 ſubſiſtere tantum;
Nec dextra valet: injectis ſic undique telis
Obruitur. Strepit aſſiduo cava tempora circum
16 Tinnitu 17 galea, & 18 ſaxis 19 ſolida æra fatiſcunt;
Diſcuſſæque 20 jubæ 21 capiti; nec ſufficit; nec 22 umbo
Ictibus: 23 ingeminant haſtis & Troes & ipſe
24 Fulmineus Mneſtheus. Tum toto 25 corpore ſudor
26 Liquitur, & 27 piceum (nec 28 reſpirare poteſtas)
Flumen 29 agit: feſſos 30 quatit 31 æger anhelitus artus.
Tum demum preceps 32 ſaltu ſeſe omnibus armis
In fluvium dedit. 33 Ille ſuo cum gurgite 34 flavo
35 Accepit venientem, ac 36 mollibus 37 extulit undis;
Et lætum 38 ſocius 39 abluta cæde remiſit.



1 Quid faceret. 2 Non properata, id eſt, lente & paulatim decedit. 3 Ejus. 4 Excandeſcit. 5 Inſuper. 6 Trojanorum. 7 Tota armatorum multitudo. 8 In contrarium, id eſt, contra Trojanorum impetum. 9 Subminiſtrare. Sic Æn.2. *Ipſe pater Danais animos, viresque ſecundas*. Sufficit. 10 In ære verſari ſolitam ad arcum cœleſtem. 11 Sorori Jovis, id eſt, Junoni. 12 Minacia, aſpera, ſuperba, ſc. interitum Turni. 13 Quia Juno retraxit manum, & ita auxilio Deorum deſtitutus erat. 14 Turnus. 15 Suſtineret tantam vim. 16 Crepitu, qualem æs reddere ſolet. 17 Turni. 18 Injectis in ea. 19 Arma ærea firma & fortia hiſcunt. 20 Criſtæ galeæ. 21 A capite. 22 Curvatura ſive media pars clypei. 23 Ictus. 24 In morem fulminis impetum faciens. 25 Turni. 26 Defluit. 27 Pulvere miſto ſordidum *vel* lentum & viſcoſum. 28 Reſpirandi. 29 Impellit. 30 Trahi. 31 Saucius & defatigatus. 32 Seſe armatum in fluvium Tyberim projecit. Alluſum ad hiſtoriam Romanam Horatii Coclitis. 33 Fluvius. 34 Eo colore aqua Tyberis eſt. 35 Eum. 36 Molliter & lente defluentibus. 37 Extra tulit. 38 Ad ſocios. 39 Aquis Tyberinis ſanguine, ex cæde ſuperfuſo, ablutos nam cæde contaminati, aqua ſe abluere ſolebant.

# ÆNEIDOS
## LIBER X.

### ARGUMENTUM.

JUpiter, convocato Deorum concilio, ad concordiam ipſos adhortatur: ibi Venus de Trojanorum periculo, inſatiabilique Junonis odio conqueritur, aliquamque tandem tot calamitatum requiem petit. Juno contra malorum omnium cauſam in Trojanos, veluti primos belli auctores, atque adeo in Venerem ipſam rejicit. Fruſtra itaque tentata reconciliatione. Jupiter, ubi nullum videt eſſe contentionum finem, ne aut uxorem, aut filiam læderet, ſe neutrarum partium ſtudia ſecuturum pronunciat, ſed, pro ſua æquitate, omnia fatis eſſe permiſſurum. Interim Rutuli totis viribus ad oppugnationem redeunt: non minore animo obſeſſi ſe ad defenſionem parant. Dum hæc in Latio geruntur, Æneas, rebus in Etruria ex animi ſententia confectis, multorumque ſibi populorum auxiliis adjunctis, triginta navium claſſe ad ſuos revehitur. Ibi Nimphas, paulo ante in eam formam ex navibus ſuis transformatas, obvias habet: ex his, & de claſſis amiſſione, & de ſuorum periculo certior redditur. Inde in hoſtium uſque conſpectum profectus, copias ſuas exponit. Rutuli oppugnatione deſiſtunt, occurrenteſque ad litus, terra hoſtem prohibere conantur. Magno utrinque detrimento pugnatur. Ibi Pallas, magna prius edita hoſtium ſtrage tandem a Turno occiditur. Cujus rei dolore percitus Æneas magnos Rutulorum acervos amico inferias mittit. Aſcanius quoque, eruptione facta, ſuas cum patre copias conjungit. Quibus rebus permota Juno, & pro Turno ſollicita, impetrata a Jove venia, præſenti eum periculo eripit, objecta illi falſa Æneæ imagine, quam dum in navim quamdam fugientem inſequitur, vinculis a Junone ruptis, vi tempeſtatis ad litora Ardeæ proxima devehitur. Interim Mezentius, Jovis monitu pugnæ ſuccedens, magnum tam Troianorum, quam Etruſcorum numerum proſternit: donec ab Ænea haſtæ ictu vulneratus, & a Lauſo filio protectus, ægre ſe ad obligandum vulnus ex acie recipit. Ibi Lauſus quoque, dum patrem ulciſci conatur, ab Ænea interficitur, ejus rei nuntio accepto, Mezentius conſcenſo equo in prælium redit: ubi dum filii mortem vindicare parat, eadem, qua filius, dextra concidit.

1 PAnditur 2 interea 3 domus 4 omnipotentis 3 Olympi,
5 Conciliumque 6 vocat Divum pater atque hominum rex
7 Sideream in ſedem: terras unde arduus omnes,
Caſtraque 8 Dardanidum aſpectat, populoſque 9 Latinos.

1 Aperitur, id eſt, factus eſt dies. Nam, oriente Sole, cœlum videtur aperiri, ſicut occidente, claudi, unde eſt illud 1. Æn. *Ante diem clauſo componet veſper Olympo.* 2 Dum talia geruntur a Turno & Trojanis. 3 Cœlum. 4 Omnia complectentis, omnibuſque potentis. Al. *omnipotentis*, id eſt, omni ex parte patentis. 5 Deorum. 6 Convocat Jupiter Ovid. 1. Met. *Ingentes animos, digna*s *Jove concipit iras*, Conciliumque vocat: *tenuit mora nulla vocatos*. 7 In Cœli ſummam arcem & palatium Jovis alluſum ad circulum Lacteum ἀστερόεντα. *Qua ſuperis iter eſt ad magni tecta Tonantis, Regalemque domum.* Ov. Met. 1. 8 Dardanidarum, id eſt, Trojanorum, a Dardano, Jovis filio ortorum. 9 Italicos, Turno faventes.

1 Conſidunt tectis 2 bipatentibus. 3 Incipit ipſe:
4 Cœlicolæ magni, 5 quia nam 6 ſententia vobis
7 Verſa retro, tantumque animis certatis 8 iniquis?
9 Abnueram bello Italiam concurrere. 10 Teucris.
11 Quæ contra 12 vetitum diſcordia? 13 quis metus aut 14 hos
Aut 15 hos arma ſequi, 16 ferrumque laceſſere ſuaſit?
Adveniet 17 juſtum pugnæ ( 18 ne arceſſite ) 19 tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
20 Exitium magnum atque 21 Alpes immittet 22 apertas,
Tum certare odiis, tum res 23 rapuiſſe licebit,
Nunc 24 ſinite; & 25 placitum 26 læti componite fœdus.
27 Juppiter hæc 28 paucis: at 29 non Venus 30 aurea contra
29 Pauca 31 refert.
O 32 pater, o hominum Divumque 33 æterna poteſtas;
(Namque 34 aliud quid ſit, quod jam 35 implorare queamus?)
Cernis 36 ut 37 inſultent Rutuli; Turnuſque feratur
Per 38 medios inſignis equis, 39 tumiduſque ſecundo
Marte ruat? Non 40 clauſa 41 tegunt jam 42 mœnia Teucros:
43 Quin intra portas; atque ipſis prælio 44 miſcent
Aggeribus 45 murorum, & 46 inundant 47 ſanguine 48 foſſæ.
49 Æneas 50 ignarus abeſt. Numquamne 51 levari
Obſidione ſines? muris iterum imminet hoſtis

1 Na-

1 Dii ſimul ſedem capiunt. 2 Utrinque parentibus ſuperne & inferne, aut ab ortu & occaſu. 3 Concionem. 4 Cœlum colentes. 5 Al. *quænam*. 6 Decretum fatale. 7 Non ſortitur effectum, ſc. ut Æneas in Italiæ poſſeſſionem veniat? 8 Contra decretum molientibus? 9 Nolueram, & contra nutum, id eſt, voluntatem meam erat: ut viciſſim *annuero* dicitur. cum nutu, quo totum Olympum tremefacit, ſibi aliquid placere teſtatur. 10 Cum Trojanis. 11 Qualis eſt iſta. 12 Prohibitionem meam. 13 Quæ religio? 14 Trojanos. 15 Rutulos. 16 Ferro ſe faceſſere. 17 Legitimum. 18 Nolite advocare, adducere, Tibul. l. 1. el. 10. *Quis furor eſt atram bellis arceſſere mortem? Imminet, & tacito clam venit illa pede*. 19 Bellum inquit Punicum ſecundum, quo Hannibal Italiam perpetuos octodecim annos crudeliſſime vexavit. 20 Magnam cladem multorum civium. 21 Alpinos populos, aut eos, quos per Alpes traduxit Hannibal. 22 Ab Hannibale igne & aceto: Unde Juv. *montem qui fregit aceto*. 23 Res per injuriam abreptas repetere, bellum per feciales indiceret: inde qua vi, qua armis rapere. 24 Deſinite. 25 Sc. *mihi*, qui nolo Italiam concurrere Teucris. Al. *placidum*. 26 Concordes ac faventes. 27 Elocutus eſt. 28 Verbis. 29 Multa. 30 Formoſiſſima. 31 Reſpondet. 32 Omnium. 33 Qui æternam poteſtatem ſeu imperium habes in homines & Deos. 34 Quoad aliud numen aut auxilium ſit alibi, quam in te? 35 Cum miſericordia poſcere. 36 Quomodo. 37 Ob victoriam partam inſolentiores effecti. 38 Rutulos. 39 Et ut inflatus bello, proſpere favore Martis peracto, præceps vehatur? 40 Tametſi clauſa. 41 Protegunt. 42 Pathos a loco, ad concitandam hoſtibus invidiam. 43 Quinetiam. 44 Rutuli. 45 Mœnium. 46 Exundant, diffluunt. 47 Cæde meorum Trojanorum. 48 Sub aggeribus factæ. 49 Princeps eorum & protector. 50 Tantæ cladis. 51 Eos liberari.

1 Naſcentis Trojæ: nec non 2 exercitus 3 alter:
Atque iterum in Teucros Ætolis ſurgit ab 4 Arpis
5 Tydides. Equidem (credo) mea vulnera 6 reſtant.
Et 7 tua progenies mortalia demoror arma.
Si ſine 8 pace tua, atque invito 9 numine Troes
Italiam petiere; 10 luant peccata; neque illos
Juveris auxilio. Sin tot reſponſa ſecuti,
Quæ 11 Superi 12 Maneſque dabant; cur nunc tua 13 quiſquam
14 Vertere juſſa poteſt? aut cur nova condere 15 fata?
16 Quid repetam exuſtas 17 Erycino in litore claſſes?
Quid tempeſtatum 18 regem, ventoſque furentes
19 Æolia excitos? aut actam nubibus 20 Irim?
Nunc etiam * Manes (hæc 21 intentata manebat
22 Sors rerum) 23 movet, & 24 ſuperis immiſſa repente
25 Alecto, medias Italum 26 bacchata per 27 urbes.
28 Nil ſuper imperio moveor: 29 ſperavimus iſta,
Dum fortuna 30 fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla eſt regio, Teucris quam det tua 31 conjux
Dura; per everſæ, genitor, 32 fumantia Trojæ
Excidia obteſtor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Aſcanium, liceat ſupereſſe 33 nepotem.
Æneas ſane ignotis jactetur in 34 undis:

Et,

1 Reædificari cœptæ. 2 Sicut exercitus Græcorum imminuit maris veteris Trojæ. 3 Latinorum. 4 A Diomede, ex Ætolia adveniente, in Apulia ædificata. 5 Diomedes Tydei filius. Diomedes non erat venturus, ſed timebat: nam Rutuli Venulum legatum ad Diomedem miſerant pro auxilio. 6 Quod iterum vulnerabor a Diomede, ſicut ante Trojam vulnerata fuit. Reſpexit ad vulnus, quod acceperat a Diomede, cum filio ſuppetias ferre vellet. Il. 5. 7 Ego a te genita, id eſt, Jovis filia & Dea expecto arma à mortali: mihi inferenda. 8 Suffragio, venia. 9 Divina tua voluntate. 10 Deus pœnas pro peccatis ſuis: 11 Jupiter l. 1. *Cernes urbem, & promiſſa Lavini Mœnia.* Et Apollo lib. 3. *Antiquam exquirite matrem.* 12 Inferi, Creuſa l. 2. *ad terram Heſperiam venies.* Et Anchiſes, *gens dura atque aſpera cultu, Debellanda tibi* Latio eſt. l. 5. & 6. 13 Intelligit de Junone. 14 Invertere, & in perniciem mutare, id eſt, cur cedit Trojanis in perniciem, tuis paruiſſe mandatis? 15 Ut cadant, qui non ſunt caſuri. 16 Ad quid, q. d. fruſtra, cum manifeſtum ſit. 17 Siculo, juxta Erycen, ubi Venus templum habet, & præcipue colitur l 5. Æn. 18 Æolum, ſupra l. 1. p. 162. 19 Excitatos & evocatos ex Æolia regia ad nocendum Trojanis. 20 Quæ Turno dedit obſidendæ novæ urbis conſilium, l. 5. & 9. ſupra. * Inferos. Unde ait ipſa Juno l. 7. *Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.* 21 Antea non ſollicitata. 22 Obiter tangit eam fabulam, qua rerum univerſitas inter Jovem, Neptunum & Plutonem ſorte dicitur eſſe diviſa. Unde eſt illud Neptuni l. 1. *Non illi imperium pelagi ſævumque tridentem, Sed mihi ſorte datum.* 23 Juno. 24 Ad ſuperos. 25 Furia illa infernalis. 26 Eſt. 27 Laurentum & Ardeam. 28 Nullo modo afficior ſuper promiſſione facta de imperio. 29 Inania iſta pollicita ſperavimus olim felices nunc ſufficiet, ſi ſalvi evadere poſſimus. 30 Talis, ut ſperare poſſimus. 31 Juno. 32 Adhuc pene fumantia, nec dum extincta. Ad movendam miſericordiam. 33 Meum, id eſt, ſervetur Aſcanius, a quo eſt futura gens Juliorum. 34 Tyberi vivus, Numicio mortuus.

Et, quamcumque viam dederit Fortuna, ſequatur.
1 Hunc tegere, & diræ valeam ſubducere pugnæ.
Eſt 2 Amathus, eſt celſa mihi 2 Paphus, atque 2 Cythera,
2 Idaliæque domus: 3 poſitis 4 inglorius armis
5 Exigat hic ævum. Magna ditione jubeto
Carthago premat Auſoniam. Nihil urbibus 6 inde
Obſtabit 7 Tyriis. Quid 8 peſtem evadere 9 belli
10 Juvit, & 11 Argolicos medium fugiſſe per ignes?
Totque maris, vaſtæque exhauſta pericula terræ,
Dum Latium Teucri 12 recidivaque Pergama quærunt?
13 Non ſatius cineres 14 patriæ 15 inſediſſe ſupremos,
Atque ſolum, quo Troja fuit? 16 Xanthum & Simoenta
Redde, oro, 17 miſeris: iterumque revolvere caſus
Da, pater Illiacos Teucris. 18 Tum 19 regia 20 Juno
21 Acta furore gravi: Quid me 22 alta ſilentia cogis
23 Rumpere, & 24 obductum verbis 25 vulgare dolorem?
Æneam hominum quiſquam divumque 26 ſubegit
Bella ſequi, aut hoſtem regi ſe inferre Latino?
Italiam 27 fatis petiit auctoribus: 28 eſto:
29 Caſſandræ impulſus 30 furiis. Num linquere caſtra
Hortati ſumus, aut vitam committere 31 ventis?
Num 32 puero 33 ſummam belli, num credere muros?
34 Tyrrhenamve fidem, aut gentes 35 agitare 36 quietas?
Quis Deus in 37 fraudem, quæ dura potentia noſtri
38 Egit? 39 Ubi hic Juno, demiſſave nubibus Iris?
Indignum eſt, Italos 40 Trojam circumdare flammis
Naſcentem, & patria Turnum conſiſtere terra:

Cui

1 Aſcanium protegere. L. 12. *nec Dii texere Cupentum, Ænea veniente, ſui.* 2 Cypri inſ. urbs. Enumerat tuta aliquot Cypri loca, in quæ Aſcanium ex hoſtium manibus ſubmoveat. 3 Depoſitis. 4 Non glorioſus nec inclytus. 5 Aſcanius. 6 Ab Italia. 7 Carthagini præcipue. 8 Incendium evaſiſſe. 9 Trojani, quo victores fuerunt Græci. 10 Profuit. 11 Per medios ignes ab Argolicis, id eſt, Græcis Trojæ immiſſos. 12 Renaſcentia in Italia ex reliquiis Trojæ, regna rediviva: *vel*, quæ bis ceciderunt, ſemel ab Hercule, atque iterum ab Agamemnone everſa. 13 Nonne melius fuit? 14 Trojæ. 15 Inhabitaſſe. 16 Fluvios Trojanos. 17 Trojanis. 18 Deinde, poſtquam conticuit Venus. 19 Conjux. 20 Inquit. 21 Stimulata. 22 Alto ſeu imo pectore recondita. 23 Interrumpere, id eſt, quid me cogis eloqui, quæ ſilere malim, quam in te quidquam dicere? 24 Celatum. 25 Vulgo manifeſtare. 26 Coegit. 27 Fatorum authoritate. 28 Concedatur, & ita ſit. 29 Filiæ Priami, Anchiſes 3. lib. *Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat, Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare*, &c. 30 Inſano vaticinio. 31 Incertis & inanibus rebus. 32 Aſcanio: cui tamen Æneis non crediderat: ſed Mneſteo & Sergeſto. 33 Præcipuam adminiſtrationem: 34 Etruſcorum auxilium. Ter. *Dei veſtram fidem!* 35 Laceſſere. 36 Ante adventum Æneæ. 37 Damnum faciendum Turno. 38 Impulit eum. 39 Ubi fuit ad has res faciendas Juno? 40 Caſtra Trojana flamma & ferre oppugnare; ut l. 9. Ironia.

Cui 1 Pilumnus avus, cui 2 diva Venilia mater.
3 Quid 4 face Trojanos 4 atra vim ferre Latinis?
Arva aliena 5 jugo premere, atque 6 avertere prædes?
Quid 7 ſoceros 8 legere, & 7 gremiis abducere pactas?
Pacem orare 9 manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Æneam manibus 10 ſubducere 11 Grajum,
12 Proque viro 13 nebulam, & ventos 14 obtendere inanes:
Et 15 potes in totidem 16 claſſem convertere Nymphas:
Nos 17 aliquid Rutulos contra juviſſe, 18 nefandum eſt?
19 Æneas ignarus abeſt: ignarus & 20 abſit.
21 Eſt Paphus, Idaliumque tibi, ſunt alta Cythera.
22 Quid 23 gravidam bellis urbem, & 24 corda aſpera 25 tentas?
Nolne tibi 26 fluxas Phrygiæ res 27 vertere fundo
Conamur? 28 nos? 29 an miſeros qui Troas Achivis
Objecit? quæ cauſſa fuit conſurgere in arma
30 Europamque 31 Aſiamque & 32 fœdera ſolvere 33 furto?
34 Me duce Dardanius 35 Spartam expugnavit 36 adulter?
Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
37 Tunc decuit metuiſſe tuis: nunc 38 ſera querelis
Haud juſtis 39 adſurgis, & 40 irrita jurgia jactas.

Tali-

1 Deus. 2 Ut male urat Venerem, & Turni natales natalibus Æneæ adæquare videatur, Veniliam appellat Divam, quæ Nympha maris. 3 Quid cenſeres juſtum ne an injuſtum ſit? 4 Bello ſævo ac perniciofo. 5 Servitute. 6 Deprædari agros, avertendo pecora & armenta. Hæc propter cervum Tyrrhidaſque l. 7. 7 Latinum. Ad invidiam plurali utitur: ut & gremio Turni intercipere deſponſatam Laviniam. 8 Suffurari. 9 Indiciis manuum, præferendo ramum olivæ, pacem prætendere, & bellum minari, ac ſtatim inferre? idque propter *Centum oratores auguſta ad*, &c. *Et geminaſque legit de claſſe biremes, Remigioque aptat, ſocios ſimul inſtruit armis: & Scuta virûm fluvio*, &c. l. 7. 10 Clam abducere. 11 Diomedis. Il. 5. & Achilles Il. 20. quibuſcum Æneas congreſſus, ultimo diſcrimini ereptus eſt a Venere & Neptuno. 12 Quem virum eſſe jactas. 13 Nubem, id eſt, rem inanem. 14 Contra tendere & præſentare. 15 Licet hoc Cybele fecerit, tamen hoc Veneri imputatur, quia in ejus gratiam factum eſt. 16 Supra l. 9. 17 In aliquo. 18 Secundum iniquum tuum judicium, Ironice: vel interrogatorie. 19 Sc. *iniquis*. Eadem verba repetit, quibus ſupra uſa eſt Venus, irriſorie & contemptim. 20 Q. d. quid tum poſtea, ſi abeſt a terra aliena. 21 Q. d. adhuc Æneam tuum illuc. 22 Omnium bellorum cauſam in Venerem rejicit, ut quæ Paridi rapiendæ Helenæ fuerit auctor. 23 Ardeam, quæ olim multa bella geſſit, & Rutulos acres: *Durum a ſtirpe genus*, &c. ut Numanus ſupra 9 l. 24 Virorum. 25 Laceſſis? 26 Fragiles ex ſe aut etiam ſine inimicis perituras. 27 Evertere funditus. 28 Noſne id conamur? 29 An is, ſc. Paris, qui rapta Helena prædaque abacta Troas obnoxios fecit Græcis? Omnem culpam Trojæ dirutæ in adulterum Paridem confert. Sic apud Hor. Od. l. 3. *Ilion, Ilion, Fatalis, inceſtuſque judex. Et mulier peregrina vertit in pulverem*. 30 Propter Græcos. 31 Propter Trojanos. 32 Hoſpitia. 33 Furtivo raptu Helenæ. 34 Q. d. non ſed te. 35 Amyclas nomine. 36 Paris. 37 Cum ille raperet Helenam. 38 Nimis ſero. 39 Contra nos. 40 Inania ac nihil profutura: quia ipſi Trojani peccaverunt.

Talibus 1 orabat Juno: cunctique 2 fremebant
Cœlicolæ 3 aſſenſu vario. Ceu 4 flamina 5 prima,
Cum 6 deprenſa fremunt ſylvis, & 7 cæca volutant
Murmura, venturos nautis 8 prodentia ventos:
Tum 9 Pater omnipotens, rerum cui prima poteſtas,
10 Infit. Eo dicente 11 Deum domus alta ſileſcit,
Et 12 tremefacta ſolo tellus; ſilet 13 arduus æther:
Tum 14 Zephyri 15 poſuere: 16 premit placida æquora pontus.
17 Accipite 18 ergo, animis atque hæc mea 19 figite dicta.
Quandoquidem 20 Auſonios conjungi fœdere Teucris
21 Haud licitum: nec veſtra capit diſcordia finem:
22 Quæ 23 cuique eſt Fortuna hodie; 24 quam quiſque 25 ſecat ſpem,
Tros Rutulusve 26 fuat, nullo diſcrimine habebo.
Seu 27 fatis Italum 28 caſtra obſidione tenentur,
Sive 29 errore malo 30 Trojæ 31 monitiſque 32 ſiniſtris:
Nec Rutulos 33 ſolvo. 34 Sua cuique exorſa laborem
Fortunamque ferent. Rex Juppiter omnibus 35 idem.
Fata 36 viam invenient: 37 Stygii per flumina 38 fratris,
Per pice 39 torrentes, 40 atraque voragine ripas,
41 Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
42 Hic 43 finis fandi. Solio tum Juppiter aureo
Surgit, 44 cœlicolæ 45 medium quem ad 46 limina ducunt.



1 Cauſam ſuam defendebat. 2 Indignabantur, propter certamen inter Deas. 3 Quia alii Veneri, alii Junoni aſſentiebantur, 4 Flatus ventorum. 5 Primum. 6 Percepta ſylvis. 7 Ignota, quorum ratio non apparet. Fit enim quadam arcana naturæ ratione, ut fit murmur in ſylvis ante ventorum flatum. 8 Significantia procellas ventorum. 9 Juppiter. 10 Loqui incipit. 11 Cœlum, id eſt, cœlicolæ. Continens pro contento. 12 Eſt. 13 Sublimis. 14 Venti. Species pro genere. 15 Sc. *flatus*, id eſt, quievere, ſedati ſunt. Æn. 7. *Cum venti* poſuere, *omniſque repente reſedit Flatus*. 16 Cohibet, ne aſſurgant, aquas maris æquas & tranquillas. 17 Auribus, id eſt, audire. 18 Quia nulla eſt in vobis concordiæ via. 19 Animis veſtris, id eſt, memores eſtote. 20 Italos. 21 Propter odia veſtra. 22 Quæcumque, ſive proſpera ſive adverſa. 23 Pugnatorum, id eſt, cui libet permittam ſua fortuna uti, & neutrarum partium ſtudia ſequar. 24 Quam quiſque ſpei ſuæ & ſectæ viam aperit. 25 Tenet, habet. 26 Antique pro *fuerit*: ab antiquo verbo *Fuo*. 27 Fatali pernicie & malo exitus ſc *non abſolvo Trojanos*. 28 Ipſa nova Troja: 29 Male & ſiniſtre interpretati reſponſa, ut Italiam peterent. 30 Trojanorum. 31 Deorum. 32 Siniſtre datis, ac male intellectis. 33 Abſolvo, libero, indemnes facio. 34 Sua cuique. Rutulo, aut Trojano, opera adferent aut cladem aut victoriam. 35 Æquus erit, & in neutrarum partium ſtudia inclinans. 36 Perveniendi ad id, quod in fatis eſt, ſc. ne Æneas imperet in Italia 37 Solemne & inviolatum. Deorum juramentum. l. 6. 38 Plutonis. 39 Abundantes. 40 Nigra aut obſcura. 41 Jupiter, nutu ſe approbare, quod dixit, ſignificavit. 42 Hoc juramentum Jovis 43 Fuit. 44 Alluſum ad morem Senatorum deducentium e curia domum Coſſ. 45 Qui eſt principum locus. 46 Cœleſtis throni.

1 Intereà Rutuli portis circum omnibus inſtant
Sternere cæde 2 viros, & 3 mœnia cingere 4 flammis.
Aſt legio 5 Æneadum 6 vallis 7 obſeſſa tenetur:
Nec ſpes ulla fugæ. Miſeri ſtant turribus altis
Nequidquam, & 8 rara muros cinxere 9 corona.
Aſius 10 Imbraſides, 11 Hicetaoniuſque Thymœtes,
Aſſaracique 12 duo, & ſenior cum Caſtore 13 Tybris,
Prima acies. Hos germani 14 Sarpedonis ambo,
Et Clarus, & Hæmon, Lycia comitantur ab 15 alta.
Fert ingens toto connixus corpore ſaxum;
Haud partem exiguam montis, 16 Lyrneſſius Acmon,
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Mneſtheo,
17 Hi jaculis, 18 illi certant defendere ſaxis.
19 Molirique ignem, 20 nervoque aptare ſagittas.
Ipſe inter 21 medios, 22 Veneris juſtiſſima cura,
23 Dardanius 24 caput, ecce, puer 25 detectus 26 honeſtum
Qualis gemma micat, fulvum quæ 26 dividit aurum,
Aut 27 collo decus, aut 27 capiti: vel quale 28 per artem
Incluſum buxo, aut 29 Oricia 30 terebintho
Lucet ebur: 31 fuſos cervix 32 cui 33 lactea crines
Accipit, & molli 34 ſubnectit 35 circulus auro.
Te quoque 36 magnanimæ viderunt, Iſmare, gentes
37 Vulnera dirigere, & 38 calamos armare veneno.
39 Mæonia 40 generoſe domo: ubi pinguia 41 culta
Exercentque viri, 42 Pactoluſque irrigat 43 auro.
Adfuit & Mneſtheus, 44 quem pulſi 45 priſtina Turni
Aggere murorum ſublimem gloria 46 tollit;

Et

1 Dum ſic Rutuli conſultant. 2 Trojanos. 3 Novæ Trojæ, ſeu caſtrorum. 4 Facibus ardentibus. 5 Trojanorum. 6 Rutulorum. 7 Obſidetur. 8 Minime denſa. 9 Propugnantium multitudine, in coronæ formam ſtante. 10 Imbraſi filius. 11 Hicetaonis filius. 12 Major & minor. 13 Sc. *ſtabant*. 14 Regis Lyciæ, qui Trojanis venerat auxilio. 15 Nobili ac ſublimi. 16 Ex Lyrneſo, urbe Phrygiæ, oriundus. 17 Trojani. 18 Itali. 19 Cum mole ejicere ignem phalaricis. 20 Arcui nervis abſtricto. 21 Trojanos. 22 Quia ſcivit illi regnum deberi. 23 Aſcanius. 24 Sine galea. Reſpicit autem ad Julium Cæſarem, qui nudo capite ſæpe cum hoſte conflixit. 25 Pulchrum & præſeferens honeſtatem. 26 Auro ſc. incluſa, circumdata, *vel*, quæ eſt in medio annuli aurei: ut 1. Æn. *aut ubi flavo Argentum Pariuſve lapis circumdatur auro*. 27 Monile aut corona. 28 Artificioſe. 29 In Orico, Epiri urbe maritima, naſcente. 30 Arbore nigra, ex qua deſtillat laudatiſſimum reſinæ genus, quam *Terebinthinam* Latini vocant. 31 Diffuſos. 32 Aſcanio, id eſt, ad cujus decorum. 33 Lactei coloris. 34 Capillos. 35 Redimiculum capitis. 36 Italæ. 37 Tela, quibus directis, vulneraſti multos. 38 Mittentem arundines, id eſt, leves ſagittas veneno illitas: ut vel levi ictu interimant. 39 Lydia: unde Tyrrheni originem traxerunt. 40 O Iſmare, alti & magni generis. 41 Arva colunt. 42 Lydiæ fluvius. 43 Aureis fluctibus. 44 Cujus hortatu & virtute pulſus caſtris Turnus l. 2. 45 Pridie ejus diei parta. 46 Extollit.

Et 1 Capys : 2 hinc nomen 3 Campanæ ducitur 3 urbi.
4 Illi inter ſeſe duri certamina belli
5 Contulerant : media 6 Æneas freta nocte ſecabat :
Namque ut ab Evandro 7 caſtris 8 ingreſſus Etruſcis,
9 Regem adit, & regi memorat 10 nomenque 11 genuſque;
Quidve petat, quidve ipſe 12 ſetat, 13 Mezentius arma
14 Quæ ſibi conciliet, violentaque pectora Turni,
Edocet : 15 humanis quæ ſit fiducia rebus
Admonet ; 16 immiſcetque preces. Haud ſit mora : 17 Tarcon
Jungit opes, fœduſque ferit, tum 18 libera fatis
Claſſem conſcendit juſſis, 19 gens Lydia Divum,
Externo commiſſa 20 duci. 21 Æneia puppis
22 Prima tenet, 23 roſtro 24 Phrygios ſubjuncta leones :
25 Imminet Ida ſuper, 26 profugis gratiſſima Teucris.
27 Hic magnus ſedet Æneas, ſecumque volutat
Eventus belli varios : 28 Pallaſque ſiniſtro
Adfixus lateri, jam quærit 29 ſidera, opacæ
Noctis iter, 30 jam 31 quæ 32 paſſus terraque marique.
33 Pandite nunc Helicona, 34 Deæ, 35 cantuſque movete;
Quæ manus interea 36 Tuſcis comitetur ab oris
Ænean, armetque rates, pelagoque vehatur.
37 Maſſicus 38 ærata 39 princeps ſecat æquora 40 tigri :
Sub 41 quo mille 42 manus juvenum, qui 43 mœnia Cluſi,
Quique 44 urbem liquere Coſas : queis 45 tela, ſagittæ,

 1 Co-

1 Adfuit. 2 Ab hoc. 3 Capuæ. 4 Rutuli & Itali. 5 Commiſcuerant. 6 Redit ad Æneam, quem ad finem l. 8. dixit in Etruriam ad Tarchontem eſſe profectum. 7 In caſtra Etruſcorum. Græca conſtructio. 8 Ingreſſus eſt Æneas. 9 Tarchonta. l. 8. 10 Suum. 11 Significans ſe nobilem. 12 Adferat. 13 Sæviſſimus Etruſcorum rex, & ab eis propter ſævam tyrannidem expulſus. 14 Qualia, nempe potentiſſima Latini & Turni regum auxilia. 15 Fragilem eſſe humanam conditionem, cum etiam juſti ab impiis opprimi ſoleant, niſi viriliter reſiſtant. 16 Et ſimul precatur, ut in commune conſulant. 17 Etruſcorum rex. 18 Abſoluta religione interdicti aruſpicis Etruſci, ne militarent ſub Etruſcis auſpiciis, ſed *externos adoptarent duces*, l. 8. 19 Hetruſci ex Lydia orti : ſupra l. 8. & 9. 20 Æneæ. 21 In qua Æneas vehebatur. 22 Prætoria ſc. & regia, quæ flammas nocte cæteris præfert : *vel* tenet prima loca, ſeu primas partes in navigando. 23 In roſtro. 24 Qui erant inſignia Phrygum. 25 In puppi effigiata erat Ida, ſylva Phrygiæ, ut imminere videatur deſuper, quæ ſuppeditaverat materiam claſſi Æn. 26 Quia illuc convenerant. 27 In hac puppi. 28 Filius Evandri. 29 Nomina & naturam ſyderum, quæ apparebant in nocte opaca. 30 Et quærit aliquando. 31 Mala & adverſa. 32 Æneas paſſus ſit. 33 Aperite nobis : novum catalogum eorum, qui Æneam ex Etruria ad bellum ſint ſecuti, contexturus, interat invocationem ad Muſas. 34 O Muſæ. 35 Et excitate carmina rerum occultarum. 36 Ab Etruria. 37 Rex Cluſinorum. 39 Ære roſtrata. 39 Suorum. 40 Navi, cui nomen ab inſigni Tigridis. 41 Maſſico. 42 Multitudo erat : 43 Urbem Etruriæ Cluſium, Porſennæ poſtea regiam. 44 Etruriæ, cui ſubjacet Herculis portus. 45 Erant.

1 Corytique leves 2 humeris, & 3 lethifer arcus.
4 Una 5 torvus Abas. Huic totum inſignibus armis
6 Agmen, & aurato fulgebat 7 Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat 8 Populonia 9 mater
10 Expertos belli juvenes: aſt Ilva trecentos
11 Inſula 12 inexhauſtis Calybum 13 generoſa metallis.
Tertius, ille hominum 14 divumque interpres Aſylas,
15 Cui 16 pecudum fibræ, cœli cui ſidera 17 parent,
Et linguæ volucrum, & 18 præſagi fulminis ignes,
19 Mille 20 rapit 21 denſos acie, atque 22 horrentibus haſtis.
23 Hos 24 parere jubent Alpheæ ab origine 25 Piſæ:
Urbs Etruſca 26 ſolo. Sequitur pulcherrimus Aſtur,
Aſtur 27 equo fidens, & 28 verſicoloribus armis.
29 Tercentum adjiciunt, (30 mens omnibus una ſequendi)
Qui 31 Cærete domo, qui ſunt 32 Minionis in arvis,
Et 33 Pyrgi veteres, 34 intempeſtæque 35 Graviſcæ.
Non ego te, 36 Ligurum ductor fortiſſime 37 bello,
38 Tranſierim, Cinyra, & 39 paucis comitate Cupavo,
40 Cujus olorinæ ſurgunt de vertice pennæ:
41 Crimen 42 amor 43 veſtrum; 44 formæque inſigne 44 paternæ.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaetontis amati,
Populeas inter frondes, umbramque 45 ſororum,
Dum canit, & 46 mœſtum 47 Muſa ſolatur amorem,

1 Ca-

1 Pharetræ, ſive ſagittarum thecæ. 2 Ab humeris dependentes. 3 Mortem adferre inimicis ſolitus. 4 Incedebat. 5 Torvus vultu in hoſtem. 6 Erat. Simulacro Apollinis. 8 Civitas Thuſciæ. 9 Patria: ut, *quem mater Aricia miſit*. 7. l. 10 Peritos. 11 Adiacens Thuſciæ. 12 Nunquam exhauſta e fodinis ſuis, quin ſuperſit ſemper quod exhaurias. 13 Nobilitata & clara. 14 Quorum oracula interpretatus eſt. 15 Aſylæ. De Heleno lib. 3. *qui numina Phœbi, Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis, Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennæ*. 16 Venæ jecoris ovium. 17 Peritiſſime agnoſcuntur, id eſt, qui peritiſſimus eſt aruſpex, & aſtrologus, & augur. 18 Sagacis, portendentis futura, id eſt, portentorum optimus interpres. 19 Juvenes aut viros. 20 Raptim ducit. 21 Agminatim incedentes. 22 Aſperis, & horrorem incutientibus. 23 Mille. 24 Duci ſuo Aſylæ. 25 Urbs Etruriæ, quæ traxit originem & denominationem a Piſis opp. juxta Alpheum Arcadiæ fl. 26 Situ & loco. 27 Equitandi peritiſſimus, ἱππόδαμος 28 Varie depictis. 29 Trecenti viri adjunguntur ſe Aſturi. 30 Voluntas erat. 31 Ex urbe Thuſca Cere ſeu Cærete, Agylla, l. 8 32 Etruriæ fl. 33 Parvum oppidum in Thuſcia ab antiquis temporibus Etruſcorum piratica nobile. 34 Peſtiferæ, quaſi ſine temperie. 35 Sic dictæ, quod *gravem* ærem ſuſtinerent. 36 Populorum Italiæ. 37 In bello. 38 Nolim præteriiſſe. 39 *Qui pauci numero, ſed bello vivida virtus*. 5. AEn. 40 Cynei filius, qui criſtas ex olorinis plumis in galea geſtabat. 41 Eſt. Dicit cauſam, quare ferret pennas oloris. 42 Quia nimium inter vos amaſtis. 43 O Cycne & Phaeton. 44 Ex forma paterna ſumptum, ſeu patris in cycnum mutari. Ov. 2. Met. Erat autem Cycnus rex Ligurum, in Muſicis eximius. 45 Arborum in quas ſorores Phaetontis mutatæ dicuntur. 46 Qui cauſa mœſtitiæ erat. 47 Cantu ſuo.

1 Canentem 2 molli pluma 3 duxiſſe ſenectam ;
4 Linquentem terras, & ſidera voce ſequentem.
5 Filius, 6 æquales 7 comitatus claſſe catervas,
Ingentem remis 8 Centaurum promovet : ille
9 Inſtat aquæ, ſaxumque undis immane minatur
Arduus, & longa ſulcat maria alta carina.
Ille etiam 10 patriis agmen 11 ciet Ocnus ab oris,
12 Fatidicæ 13 Mantus, & 14 Tuſci filius amnis :
15 Qui muros matriſque dedit tibi, Mantua, nomen ;
Mantua dives 16 avis. Sed 17 non genus omnibus unum.
18 Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni :
19 Ipſa caput 20 populis, 21 Tuſco de ſanguine 22 vires.
23 Hinc quoque quingentos 24 in ſe Mezentius armat,
Quos 25 patre Benaco velatus arundine glauca
26 Mincius 27 infeſta ducebat in æquora 28 pinu :
29 It 30 gravis Auletes, 31 centenaque arbore fluctum
Verberat 32 adſurgens : 33 ſpumant vada 34 marmore verſo.
35 Hunc vehit immanis 36 Triton, & cærula 37 concha
Exterrens freta : 38 cui laterum tenus 39 hiſpida nanti
Frons 40 hominem præfert, in 41 Priſtin deſinit alvus ;
Spumea 42 ſemifero ſub pectore murmurat unda.
Tot lecti 43 proceres 44 ter denis navibus ibant
45 Subſidio 46 Trojæ, & campos 47 ſalis 48 ære ſecabant
Jamque 49 dies 50 cœlo conceſſerat, 51 almaque curru



1 Caneſcentem. 2 Qualem cycni aut olores habent. 3 Traduxiſſe. 4 Subvolantem, & cum cantu ſonoro cœlum petentem ; *vel* in ſidera relatum, ut videmus in Sphæra. 5 Cycni, ſc. Cupavo. 6 Socias, virtute & cultu æquales, *vel*, diſtributas per proportionem navium. 7 Habens in comitatu. 8 Navem cui nomen ab inſigni Centauri : qui in prora effigiatus, ſaxum ingens projecturus in mare videbatur. 9 Inſtanter incumbit. 10 Patriæ ſuæ, id eſt, Etruſcis. 11 Excitat. 12 Vaticinantis. 13 *Manto* filia fuit Tireſiæ vatis, & mater Ocni. 14 Tybris. 15 Ocnus. 16 Majoribus, ædificatoribus. 17 Fuit. 18 Mantua, urbs Thuſciæ, tres habuit tribus, & in ſingulis tribubus fuerunt quatuor curiæ. 19 Mantua fuit. 20 Illis ter quaternis, id eſt, omnes illi populi in Mantua progeniti ſunt. 21 Ex eo illi duodecim populi robur & auctoritatem traxerunt. 22 Erant. 23 Ex his populis Mantuanis. 24 In odium & vindictam ſui in arma compellit Mezentius, ſub Ocno duce. 25 Habens originem ſive profluens ex lacu Benaco. 26 Fluvius juxta Mantuam fluens. Erat & puppis hujus inſigne. 27 Vim hoſtibus inferente. 28 Navi ex pinu facta. 29 Progreditur. 30 Infeſtus Mezentio, fortis & militans. 31 Centum remis. 32 Deſuper incumbens. 33 Propter ictus violentos. 34 Mari inverſo palmulis remorum. 35 Auleten. 37 Navis, cui inſigne Triton. 37 Vehit hunc. 38 Navi aut conchæ. 39 Piloſa. 40 Formam humanam. 41 Piſcem marinum longiſſimum, atque anguſti corporis. 42 Cujus facies præcipue humana erat, ſed cætera in piſcem deſinebant. 43 Primores. 44 Triginta. 45 Ad auxilium. 46 Novæ, id eſt, Æneæ & Trojanorum. 47 Maris, id eſt, aquas marinas. 48 Navibus, roſtris navium præmunitis. 49 Dies prior, qui Romanis abſolvebatur meridie, id eſt, nocte media. 50 Ab hemiſpherio noſtro diſceſſerat. 51 Rerum altrix, quæ cum ejus incremento creſcunt.

Primus in arma jube, & clypeum cape; quem dedit ipſe
1 Invictum 2 Ignipotens, atque 3 oras ambiit auro.
4 Craſtina lux, mea ſi non 5 irrita dicta putaris,
Ingentes 6 Rutulæ ſpectabit 6 cædis acervos.
7 Dixerat: & dextra: diſcendens impulit altam,
8 Haud ignara modi, puppim. Fugit 9 illa per undas
10 Ocior & jaculo, & ventos 11 æquante ſagitta.
Inde 12 aliæ 13 celerant 14 curſus. Stupet 15 inſcius ipſe
Tros 16 Anchiſiades: animos tamen 17 omine 18 tollit.
Tum breviter, 19 ſupera aſpectans convexa precatur:
Alma parens 20 Idæa Deum; cui 21 Dyndima cordi,
22 Turrigeræque urbes, 24 bijugique 24 ad fræna leones;
25 Tu mihi nunc pugnæ 26 princeps, tu rite 27 propinques.
Augurium, 28 phrygibuſque adſis pede, diva, 29 ſecundo
30 Tantum 31 effatus: & interea 32 revoluta ruebat
Matura jam luce dies, noctemque fugarat,
Principio ſociis 33 edicit, 34 ſigna ſequantur.
Atque animos 35 aptent armis, pugnæque parent ſe.
Jamque 36 in conſpectu Teucros habet, & ſua caſtra,
Stans celſa in puppi: 37 clypeum tum deinde ſiniſtra
Extulit 38 ardentem. Clamorem ad ſidera 39 tollunt
Dardanidæ e muris. 40 Spes 41 addita ſuſcitat 42 iras.
Tela manu jaciunt; 43 quales ſub nubibus atris
44 Strymoniæ dant 45 ſigna 46 grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, 47 fugiuntque Notos clamore 48 ſecundo.

 At

1 Invincibilem. 2 Vulcanus 8. Æn. 3 Extremitates clypei. 4 Dies craſtinus. 5 Frivola & inania. 6 Cadaverum Rutulorum occiſorum. 7 Cymodocea Nympha. 8 Perita modi impellendi, ut quæ ipſa fuerat navis. 9 Navis. 10 Velocior. Hyperbole. 11 Velocitate volatus. 12 Nymphæ. 13 Celeriter peragunt. 14 Navium. 15 Ignarus unde tanta eſſet celeritas. 16 Anchiſæ filius Æneas. 17 Tali curſu proſpero viſo & audito. 18 Extollit. 19 Cœleſtia. 20 Quæ in Ida, monte Phrygiæ, præcipue coleris. 21 Mons Phrygiæ faces Cybelæ. 22 Turritæ. Cybele, quæ eadem cum Veſta & Terra, *turrita* incedere dicitur, propter turritas urbes, quas geſit, vel, *Quod primis turres urbibus illa dedit*. 23 Bini ad jugum currus tui nexi. Alludit ad fabulam, qua dicitur Cybele Hippomenem & Atalantam, in leones commutatos, currui ſuo ſubjugaſſe. Vide Ovid. 10. Met. 24 Domiti. Nam, quæ animalia frænos recipiunt, domita ſunt. 25 Sit. 26 Præſes. 27 Propius advenire facias portentum hoc. 28 Tui cultoribus. 29 Favorabili. 30 Id ſolum. 31 Æn. 32 Rediens per revolutionem. 33 Æneas manifeſte præcipit. 34 Vexilla. 35 Irritent ad arma. 36 Ut poſſit caſtra ſua conſpicere, & a ſuis conſpici. 37 A Vulcano factum. 38 Radiantem. 39 Cognito Ænea. 40 Victoriæ, viſo rege. 41 Quæ acceſſerat. 42 Animoſitatem, qualis eſt in iratis. 43 Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 10. 44 Thraciæ: *Strymon* enim Thraciæ fluvius eſt. Species pro genere. 45 Avolatus, id eſt, cum quali clamore avolant. 46 Nam gruum in aere clangor prognoſticum eſt ingruentis tempeſtatis. 47 Redeuntes ſc. a Nilo ad ſuum Strymona Thraciæ fl. 48 Læto & ominis boni.

At 1 Rutulo Regi ducibuſque 2 ea mira 3 videri
Auſoniis; donec verſas ad litora 4 puppes
Reſpiciunt, totumque 5 adlabi 6 claſſibus æquor.
7 Ardet 8 apex capiti, 9 criſtique 10 a vertice flamma
Funditur, & 11 vaſtos 12 umbo vomit aureus ignes:
Non ſecus; 13 ac liquida ſi quando nocte 14 cometæ
15 Sanguinei 16 lugubre rubent, aut 17 Sirius ardor:
Ille ſitim morboſque 18 ferens mortalibus 19 ægris
Naſcitur, & 20 lævo contriſtat lumine 21 cœlum.
Haud 22 tamen audaci Turno fiducia 23 ceſſit
Litora 24 præripere, & 25 venientes pellere terra.
( 26 Ultro animos 27 tollit dictis, atque 28 increpat ultro: )
Quod votis optaſtis, adeſt, 29 perfringere dextra.
30 In manibus Mars ipſe, viri. Nunc conjugis eſto
31 Quiſque ſuæ 32 tectique memor, nunc magna 33 referto
Facta 34 patrum, laudeſque. 35 Ultro occurramus ad 36 undam,
Dum 37 trepidi, 38 egreſſiſque 39 labant veſtigia prima.
40 Audentes Fortuna juvat.
Hæc ait, & ſecum 41 verſat, quos ducere 42 contra,
Vel quibus obſeſſos poſſit concredere 43 muros.
44 Interea Æneas ſocios de puppibus altis
45 Pontibus exponit: multi 46 ſervare recurſus
Languentis pelagi, & 47 brevibus ſe credere 48 ſaltu:
Per 49 remos 50 alii. Speculatus litora 51 Tarchon,
52 Qua vada non 53 ſpirant, nec 54 fracta 55 remurmurat unda,
Sed

1 Turno. 2 Signa lætitiæ. 3 Videbantur. 4 Æneæ & ſociorum ejus. 5 Ad litora. 6 Cum navibus ipſis. 7 Reſplendet in capite ejus. 8 Summitas galeæ Æneæ. 9. Sc. a. 10 Deſuper. 11 Valde amplos. 12 Curvatura clypei. 13 Humida & ſublucida. 14 Ignes vomunt. 15 Sanguinei coloris & ſanguinis effuſionem portendentes. 16 Lugubriter. 17 Illius ſtellæ ardentis. Sirius eſt ſtella in ore Canis majoris, peſtifer, & morbos afferens *Jam rapidus torrens ſitientes Sirius agros Ardebat cœlo*. Georgic. 4. 18 Afferens. 19 Miſeris. 20 Infelici & triſti. 21 Æren. 22 Licet ſic animatos videret in caſtris & accedentes e navibus. 23 Diſceſſit, amota eſt. 24 Ante capiendi. 25 Ad eam Etruſcos. 26 Inſuper 27 Erigit, effert. 28 Cum increpatione cohortatur. 29 Hoſtem conterere. 30 Poteſtas pugnandi eſt in promptu: nam præſentes jam ſunt hoſtes. 31 Veſtrum. 32 Domus. 33 Quiſque facito ut repræſentet. 34 Majorum ſuorum. 35 Priuſquam nos invadant. 36 Tyberis. 37 Sunt. 38 E navi egredientibus. 39 Titubant & vacillant. 40 Sic Ennius: *Fortibus eſt Fortuna viris data*. Vide Macrob. Sat. l. 6. c. 1. 41 Cogitat. 42 Adventantes hoſtes. 43 Caſtrorum id eſt, quos relinquat in obſidione. 44 Dum hæc ageret Turnus. 45 Per ſcalas navium. 46 Obſervabant tranquilli maris refluxum. 47 Vadis pelagi. 48 Saliendo in ea. 49 Auxilio remorum projectorum e navi ad modum ponticulorum *vel* ſcapharum. 50 Credebant ſe brevibus. 51 Etruſcorum rex. 52 Qua ſperabat profundum eſſe mare, *ſpirant*, id eſt, qua vada non movent aquas. 53 Timet. 54 Nimio impetu. 55 Vehementem ſonum edit, id eſt, ubi neque defectus, neque nimia vis eſt aquarum.

Sed mare 1 inoffenſum creſcenti 2 adlabitur æſtu;
3 Advertit ſubito proras, ſocioſque precatur:
Nunc, o 4 lecta manus, validis incumbite remis;
5 Tollite, 6 ferte rates; 7 inimicam findite 8 roſtris
Hanc terram, ſulcumque ſibi 9 premat ipſa 10 carina.
Frangere nec tali 11 puppim 12 ſtatione recuſo;
Arrepta tellure ſemel. Quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon, ſocii conſurgere 13 tonſis,
14 Spumanteſque rates arvis inferre Latinis:
Donec 15 roſtra tenent 16 ſiccum, & 17 ſedere carinæ
Omnes 18 innocuæ. Sed 19 non puppis tua, Tarchon.
Namque inflicta vadis 20 dorſo dum pendet 21 iniquo,
22 Anceps ſuſtentata diu, 23 fluctuſque fatigat,
24 Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
Fragmina remorum quos & 25 fluitantia 26 tranſtra
Impediunt, retrahitque 27 pedem ſimul unda relabens.
Nec Turnum 28 ſegnis retinet mora: ſed 29 rapit acer
Totam aciem in Teucros, & 30 contra in litore 31 ſiſtit.
32 Signa 33 canunt. Primus turmas invaſit 34 agreſtes
Æneas, 35 omen pugnæ; ſtravitque Latinos,
36 Occiſo Therone, virum qui maximus 37 ultro
Æneam 38 petit. 39 Huic gladio perque ærea ſcuta,
Per tunicam 40 ſqualentem auro, 41 latus haurit apertum.
Inde Lycam ferit, 42 exſectum jam matre peremta,
Et 43 tibi Phœbe, 44 ſacrum: 45 caſus evadere 45 ferri
Quod licuit 46 parvo. Nec 47 longe Ciſſea 48 durum,
49 Immanemque Gyam, ſternentes 50 agmina 51 clava,
Dejecit letho: nihil illos 52 Herculis arma,



1 Non impeditum, *vel* non offendens. 2 Ad litus. 3 Applicat. 4 Multitudo armatorum electa. 5 Erigere. 6 Transferre ad litus. 7 Indignatione, & odio in Mezentium & Italos. 8 Navium. 9 Premendo faciat. 10 Venter navis. 11 Al. *puppes*. 12 Portu. 13 Remis. Al. *tranſtris*. 14 Spumis aquarum reſperſas. 15 Anteriores partes prorarum. 16 Sc. *litus*. 17 Super fundum. 18 Sine noxa ſive nocumento. 19 Sedit innocua. 20 Scopuli. 21 Nimis alto. 22 Vacillans. 23 Dum eorum impetus ſuſtinet. 24 Frangitur. 25 Per aquas. 26 Summa tabulata navium. 27 Lapſantes. 28 Quæ ſegnes facere ac ſegnibus eſſe ſolet. 29 Celeriter adducit. 30 Ex adverſo. 31 Exercitum ſtatuit. 32 Ineundi prælii. 33 Cornicines & tubicines canendo faciunt. 34 Agricolarum. 35 Portendens indigenas ſuperandos, cum agreſtes ſuperentur. 36 Enumerat eos, qui manibus AEneæ in primo conflictu concidere. 37 Non laceſſitus. 38 Aggreditur. 39 Theroni. 40 Auro contextam in ſpeciem ſquamnarum. 41 Sanguinem & ſpiritum a latere confoſſo elicit. 42 Per ſectionem exemptum. 43 Qui prodeunt exſecti ex matris utero, Phœbo, ut medicorum præſidi, ſacri ſunt. Hinc AEſculapius Phœbi filius. 44 Conſecratum. 45 Necem per ferrum, quam nunc incurrit ſenior. 46 Cum adhuc in utero matris eſſet. 47 Ab iis jam dictis. 48 Fortem. 49 Ingentem & ferocem. 50 Trojanorum & Etruſcorum. 51 Baculo nodato, quali uſus eſt Hercules. 52 Quibus Hercules ubique victor uſus erat, ut clava.

Nil validæ juvere manus, 1 genitorque Melampus.
Alcidæ comes, 2 uſque graves cum terra 3 labores
4 Præbuit. Ecce Pharo, voces dum 5 jactat 6 inertes.
7 Intorquens jaculum 8 clamanti 9 ſiſtit 10 in ore.
Tu quoque flaventem prima lanugine malas
Dum ſequeris 11 Clytium 12 infelix nova 13 gaudia, Cydon;
14 Dardania ſtratus dextra, 15 ſecurus amorum,
16 Qui juvenum tibi ſemper erat, miſerande, jaceres:
Ni fratrum ſtipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies, ſeptem numero, ſeptenaque tela
17 Conjiciunt. Partim 18 galea clypeoque 19 reſultant
20 Irrita, deflexit partim 21 ſtringentia 22 corpus
Alma Venus. 23 Fidum Æneas affatur Achaten:
24 Suggere tela mihi, (non 25 ullum dextera fruſtra
Torſerit in Rutulos) 26 ſteterunt quæ in corpore Grajum
27 Iliacis campis. Tum magnam corripit haſtam,
Et 28 jacit. Illa volans clypei tranſverberat æra
Mæonis, & 29 thoraca ſimul cum pectore rumpit.
30 Huic 31 frater 32 ſubit Alcanor, fratremque ruentem
Suſtentat dextra: trajecto 33 miſſa lacerto
34 Protinus haſta 35 fugit, ſervatque cruenta 36 tenorem:
Dexteraque ex humero 37 nervis 38 moribunda pependit.
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Ænean petiit: ſed non & 39 figere contra
Eſt licitum, magnique 40 femur perſtrinxit Achatæ.
Hic 41 Curibus, fidens 42 primævo corpore, Clauſus
Advenit, & 43 rigida 44 Dryopem ferit eminus haſta:
Sub 45 mentum 46 graviter preſſa, pariterque 47 loquentis
Vocem animamque 48 rapit 49 trajecto gutture: at 50 ille
51 Fronte 52 ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.

Tros

1 Eorum. 2 Semper. 3 Monſtra, virtutis exercendæ ſegetem & materiam. 4 Herculi. 5 Jactanter effutit. 6 Frivolas & ſine ſale. 7 Æneas. 8 Pharoni. 9 Statuit ipſum. 10 Cum jam eſſet in ore: alioqui dicendum eſſet *in os*. 11 Puerum, quem turpiter amabat. 12 Amore perdito. 13 Novas amorum voluptates. 14 Æneæ Trojani. 15 Privatus, ſecretuſque ab amorum cura. 16 Amores. 17 Uno impetu: quia ſinguli ſingula. 18 Æneæ. 19 Tela retro ſaliunt. 20 Sc. *effecta*. 21 Leviter contingentia. 22 Æneæ. 23 Arcigerum. 24 Subminiſtra. 25 Telum eorum, 26 Idomeneus. El. 31. τῶν κταμένων ἀποαίνυμαι. 27 Se *in*. 28 Eam. 29 Munimentum pectoris. 30 Mæoni. 31 Ejus. 32 Succurrit. 33 Ab Ænea. 34 Continuo. 35 Propellitur. 36 Currendi modum. 37 Per nervos. 38 Jam jam moritura. 39 In corpus Æneæ. 40 Coxam leviter vulneravit. 41 Sabinis, quos e Curibus, oppido Sabinorum, eduxerat. Al *viribus*. 42 Exiſtens in primo flore ætatis. 43 Dura & difficulter flexibili. 44 Rutulum. 45 Dryopis. 46 Violenter impreſſa. 47 Dryopis. 48 Aufert. 49 Transfixo. 50 Dryopis. 51 Οδὲ χθόνα τύπτε μετώπῳ. Od. 21. 52 Concutit.

Tres quoque 1 Threicios, 2 Boreæ de gente ſuprema.
Et tres, quos Idas pater & 3 patria 4 Iſmara 5 mittit.
6 Per varios 7 ſternit caſus Accurit Halæſus,
8 Auruncæque manus: 9 ſubit & Neptunia proles,
10 Inſignis 11 Meſſapus equis: 12 expellere 13 tendunt
Nunc hi, nunc illi: certatur 14 limite in ipſo
Auſoniæ. 15 Magno diſcordes æthere venti
Prælia ceu 16 tollunt, animis & viribus 17 æquis.
18 Non ipſi inter ſe, non nubila, non 19 mare cedunt:
20 Anceps 21 pugna diu: ſtant 22 obnixi 23 omnia 24 contra.
Haud aliter Trojanæ acies, acieſque Latinæ
25 Concurrunt: 26 hæret pede pes, denſuſque viro vir.
27 At parte ex alia, qua ſaxa 28 rotantia late
Impulerat 29 torrens, 30 arbuſtaque diruta 31 ripis,
Arcadas, 32 inſuetos acies inferre pedeſtres,
Ut vidit 33 Pallas 34 Latio dare terga ſequaci,
35 aſpera 36 queis natura loci dimittere quando
Suaſit equos, 37 unum quod rebus reſtat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quo fugitis, ſocii? 38 per vos, & fortia 39 facta,
Per 40 ducis Evandri 41 nomen; 42 devictaque bella,
Spemque 43 meam, 44 patriæ 45 quæ nunc ſubit 46 æmula laudis,
47 Fidite ne pedibus. Ferro 48 rumpenda per 49 hoſtes

 Eſt

1 Thracios viros. 2 Thraciam perſtantis, id eſt, ab extremo Septemtrione. 3 Illorum. 4 Thraciæ mons & urbs. 5 In auxilium. 6 Vario eventu & vario genere mortis. 7 Clauſus. 8 Auruncorum, qui ſunt antiquiſſimi Italiæ populi. 9 Subſequitur in auxilium veniens. 10 Inſigniter inſtructus. 11 *At Meſſapus equum domitor, Neptunia proles, Quem neque fas igni cuiquam, nec ſternere ferro l. 7.* 12 Adverſarios ſuos. 13 Contendunt aliquando unius partis, aliquando alterius partis. 14 Litore & ingreſſu Italiæ. 15 Spatioſo aere. *Ὡς δ' εὖρός τε, νότος τ' ἐριδαίνετον.* &c. Il. 16. 16 Eriguntur. 17 Æqualibus. 18 Ipſi venti non cedit alter alteri. 19 Aqua maris. 20 Incertæ victoriæ. 21 Committitur. 22 Ventis obnitentes. 23 Elementa. 24 Ex adverſa parte. 25 Contra ſtant. *Φράξαντες δόρυ δουρὶ σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ, Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.* Il. 16. 26 Pes unius adverſarii conjungitur pedi. 27 Omiſſo Ænea, narrat ea, quæ ab Arcadibus in diverſa campi parte ſunt fortiter geſta. 28 Obvoluta. 29 Amnis impetuoſus. 30 Erant. 31 In aut cum. 32 Non ſolitus pedeſtri prælio certare. 33 Filius Evandri. 34 Latinis inſequentibus. 35 Quia inacceſſibilis videbatur, id eſt, cum non poſſent per loca, ſaxis & arbutis impedita, equos agere, ac proinde deberent deſcendere ab equis, & pedeſtres certare. 36 Quibus Arcadibus. 37 Fuga ſc. quæ in rebus extremis ſola ſalus, ultimum perfugium: vel ſic: accendit animoſitatem eorum aliquando precibus, & aliquando increpationibus, quæ una & ſola res reliqua eſt rebus conſilio & ope egentibus. 38 Obſecro. 39 Veſtra in aliis præliis. 40 Qui vos duxit. 41 Famam & gloriam. 42 Finita, cum victoria geſta. 43 Quæ eſt de me, *vel* quam habeo de vobis. 44 Paternæ, id eſt, patris mei Evandri. 45 Spes mea. 46 Imitatrix. 47 Nolite ſpem in fuga collocare. 48 Aperienda. 49 Medios.

Eſt via, qua 1 globus ille virum 2 denſiſſimus urget :
Hac vos, & 3 Pallanta 4 ducem patria 5 alta repoſcit.
Numina nulla 6 premunt : 7 mortali urgemur ab hoſte
Mortales : totidem nobis animæque 8 manuſque.
Ecce, maris magno claudit nos 9 objice pontus :
10 Deeſt jam terra fugæ. Pelagus, Trojamne petemus ?
Hæc 11 ait, & medius denſos prorumpit in hoſtes.
Obvius 12 huic 13 primum, fatis adductus 14 iniquis,
Fit 15 Lagus : 16 hunc, 17 magno vellit dum pondere ſaxum,
18 Intorto 19 figit telo, diſcrimina coſtis
Per medium qua ſpina dedit : haſtamque receptat
Oſſibus hærentem. 20 Quem non ſuper occupat Hisbon,
Ille quidem 21 hoc ſperans : nam Pallas 22 ante ruentem,
Dum furit incautum crudeli morte 23 ſodalis,
24 Excipit, atque enſem 25 tumido in pulmone recondit.
26 Hinc 27 Helenum 28 petit, & 29 Rhœti de 30 gente vetuſta
Anchemolum, 31 thalamos auſum 32 inceſtare 33 novercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
34 Daucia, Laride, Thymberque, ſimillima proles ;
Indiſcreta ſuis, gratuſque 35 parentibus error.
36 At nunc 37 dura dedit vobis 37 diſcrimina Pallas.
Nam tibi, Thymbre, caput 38 Evandrius abſtulit enſis :
Te deciſa 39 ſuum, Laride, dextera quærit ;
40 Semianimeſque micant digiti, 41 ferrumque retractant.
42 Arcadas accenſos monitu, & præclara tuentes
Facta 43 viri, mixtus dolor & pudor armat in hoſtes.

1 Tum

1 Cœtus. 2 Frequentiſſimus. 3 Me, id eſt, patria hoc petit a nobis ut, victis ac cæſis hoſtibus revertamur. 4 Veſtrum. 5 Nobilis. 6 Opprimunt nos. 7 Qui poteſt mori, uti hos. 8 Sunt. 9 Objecto & obſtaculo. 10 Et ita non eſt, quo fugiamus, locus. Ergo via ferro per hoſtes eſt facienda cum magna laude. 11 Pallas: 12 Pallanti. 13 Primo loco. 14 Ipſum ad mortem urgentibus. 15 Rutulus. 16 Lagum. 17 Magni ponderis: ut, Ære cavo *clypeum magni geſtamen Abantis*; id eſt, æris cavi. 18 Introrſum torto. 19 Transfigit. 20 Quem tamen Pallanta inclinatum, ut haſtam revelleret, non occupavit deſuper, uti ſperaverat Hisbon. 21 Poſſe occupare Pallanta. 22 Prius. 23 Sui. 24 Ipſum. 25 Inflato. 26 Poſt hos. 27 Servius legit *Sthenium*. 28 Aggreditur. 29 Marrubiorum regis. 30 Rhœtus, enim originem ducebat a Phorco marino Deo. 31 Rhœtus, Marrubiorum in Italia rex, Caſperiam ſecundam uxorem filio Anchemolo ſuperinduxerat, privignus novercam ſtupravit: hinc iratum patrem fugiens, ſe ad Turnum contulit. 32 Per inceſtum polluere. 33 Caſperiæ. 34 Larides, Thymberque gemelli. Dauci filii, ita inter ſe ſimiles, ut vix diſcerni poſſent, ne a parentibus quidem. 35 Quia parentes alium pro alio nominabant. 36 *Diſcrevit mors ſæva vivos*, &c Luc. 3. 37 Intolerabiles differentias. 38 Pallantis filii Evandri. 39 Fautorem & adjutorem. 40 Semivivi, adhuc palpitantes ſe movent. 41 Commemorans ſtragem, quam cum ſuis edidit Pallas. 42 Viriliter agentis Pallantis.

1 Tum Pallas, 2 bijugis 3 fugientem Rhœtea præter
4 Trajicit. Hoc ſpatium, tantumque 5 moræ fuit 6 Ilo:
7 Ilo namque procul validam 8 direxerat haſtam:
Quam 9 medius Rhœtus 10 intercipit, 11 optime Teuthra,
Te fugiens, fratremque Tyren: curruque 12 volutus
13 Cædit ſemianimis Rutulorum 14 calcibus arva.
Ac velut 15 optato, ventis æſtate coortis,
Diſperſa immittit 16 ſylvis incendia paſtor;
Correptis ſubito 17 mediis, extenditur una
Horrida per latos 18 acies Vulcania campos;
19 Ille ſedens 20 Victor flammas 21 deſpectat 22 ovantes.
Non aliter 23 ſocium virtus 24 coit omnis in unum:
Teque juvat, Palla. Sed 25 bellis acer 26 Haleſus
Tendit in 27 adverſos, ſeque in ſua 28 colligit arma.
29 Hic mactat ✠ Ladona, ✠ Pheretaque, ✠ Demodocumque
✠ Strimonio dextram fulgenti deripit enſe
30 Elatam in 31 jugulum; ſaxo ferit ora Thoantis,
32 Oſſaque diſperſit cerebro permixta cruento.
Fata 33 canens ſylvis 34 genitor celarat Haleſum;
Ut 35 ſenior letho 36 canentia lumina ſolvit.
37 Injecere manum Parcæ, 38 teliſque 39 ſacrarunt
Evandri. Quem ſic Pallas 40 petit ante precatus:
Da nunc, Tybri 41 pater, ferro, 42 quod miſſile libro,
43 Fortunam atque viam duri per pectus Haleſi.
Hæc arma exuviaſque viri 44 tua quercus habebit.

Audiit

1 Deinde cum videret ſuos animatos. 2 Binis equis. 3 Præter, fugientem Rhœtea: qui Rutulos; ut & Ilus. 4 Transfigit haſta: 5 Dilationis a morte. 6 Cujus mortem aliquantulum morata eſt mors interpoſita Rhæti. 7 In Ilium 8 Pallas. 9 In medium occurrens. 10 Intercurrens in ſe capit. 11 Peritiſſime. 12 Dejectus. 13 Ferit. 14 Pedibus. 15 Ex voto, in tempore: ut *Optato advenis*. 16 In ſylvas. 17 Obſtantibus. 18 Ignis, copia flammarum. 19 Paſtor, qui optato incendia immiſit. 20 Voti compos. 21 Deſuper aſpicit. 22 More ovantium ſalientes & crepitantes. 23 Sociorum Pallantis. 24 Convenit in unum conſenſum & locum. 25 Strenuus bellator. 26 Rutulus. 27 Arcadas. 28 Circumvolvit & communiit ſe ſcuto propter vim plurimorum. 29 Haleſus occidit. ✠ Arcadas. 30 Extenſam. 31 Jugulo Haleſi vulnus minantem. 32 Capiti Thoantis. 33 Prædicens ei. Al. *carens*, id eſt, evitans fatalem neceſſitatem, quæ Haleſo necem minabatur. 34 Pater Haleſi. Ad delectandum inſerit Poeta fabulam Haleſi, fato in bellum, mortuo patre, protracti. 35 Pater. 36 Pupillas albicantes diſſolvit, id eſt, poſt obitum vero patris. 37 Deæ fatorum diſpenſatores, vindicarunt ſibi & traxerunt ſibi debitum. Locum hunc interpretatur Macrob. Sat. l. 3. c. 7. ubi Virgilium hoc in verſu *propietatem & humani & divini juris executum eſſe* dicit. *Nam ex Manus injectione, mancipium deſignavit, & ſacrationis vocabulo, obſervantiam divini juris implevit*. 38 Ut illis mactetur. 39 Addixerunt. 40 Aggreditur. 41 Nomen vicinum & præſens invocat; nam circa ripas ejus pugnabant. 41 Quod, ut emittatur diſtrictum teneo. 43 Proſpectum contactum. 44 Tibi ſacra.

Audiit 1 ille Deus: dum 2 texit Imaona Haleſus,
3 Arcadio infelix 3 telo dat pectus 4 inermum.
5 At non cæde viri tanta perterrita Lauſus,
Pars ingens belli, ſint agmina: 6 primus 7 Abantem
8 Oppoſitum interimit, pugnæ 9 nodumque 10 moramque.
Sternitur 11 Arcadiæ proles; 12 ſternuntur Etruſci;
Et 13 vos, o Graiis 14 imperdita corpora; Teucri.
Agmina concurrunt ducibuſque & viribus 15 æquis.
Extremi 16 addenſant acies: 15 nec turba moveri
Tela manuſque ſinit. 18 Hinc Pallas inſtat & urget,
19 Hinc contra 20 Lauſus, (nec multum 21 diſcrepat 22 ætas
Egregii formæ; ſed queis fortuna negarat
In patriam reditus. Ipſos concurrere paſſus
Haud tamen inter ſe magni regnator 23 Olympi:
Mox 24 illos 25 ſua fata manent 24 majore ſub hoſte.
Interea 26 ſoror alma monet ſuccurrere Lauſo.
27 Turnum; qui 28 volucri curru medium ſecat agmen.
Ut 28 vidit 30 ſocios: 31 Tempus 32 deſiſtere pugna.
Solus ego in Pallanta feror; ſoli mihi 33 Pallas
Debetur: cuperem ipſe 34 parens ſpectator adeſſet.
Hæc ait; & ſocii 35 ceſſerunt æquore 36 juſſo;
At 37 Rutulum abſceſſu 38 juvenis, tum 39 juſſa ſuperba
Miratus, ſtudet in Turno, 40 corpuſque per ingens
41 Lumina volvit, 42 obitque truci procul 43 omnia viſu.
Talibus & dictis it contra dicta 44 tyranni:
Aut ſpoliis ego jam raptis laudabor 46 opimis,

Aut

1 Vota & Verba Pallantis. 2 Dum ſcuto ſuo protegit Imaona. Al. Dum detegit, id eſt, ſpoliat. 3 Ab Arcade, id eſt, Pallante, miſſo. 4 Sine armis. 5 At Lauſus, filius Mezentii, non patitur agmina Rutulorum eſſe perterrita ſive perterreri tam vehementi cæde Haleſi: quin ipſe reſtaurat prælium. 6 Sc. *irrumpens*. 7 Trojanum. 8 Obſtantem, fortiter pugnantem. 9 Robur & firmamentum, id eſt, qui ſuſtentaret onus ingruentium pugnatorum. Elegans Metaphora ab arboribus ducta, quæ, qua ex parte ſunt nodoſæ, difficulter cuneis perrumpi poſſunt. *Nodus* proprie eſt denſa peditum multitudo. 10 Obſtaculum moram facturum ingruere volentium. 11 Juventus ex Arcadia profecta, quæ duce Pallante venerat: 12 Qui cum Tarchonte venerant auxilio Æneæ occiduntur a Lauſo. 13 Sternimini a Rutulis & Latinis. 14 Quos non perdiderant Graci [illegible]. 15 Æqualibus. 16 Condenſant. 17 Turba denſa & conferta non dat ſpatium movendis telis manibuſque ad feriendum. 18 Ex una parte. 19 Ex alia parte ex adverſo. 20 Filius Mezentii. 21 Diſtat. 22 Amborum. 23 Cœli; id eſt, Jupiter. 24 Pallantem interimendum a Turno. Lauſum ab Æne. 25 Propria moriendi genera exſpectant. 26 Juturna ſoror Turni, quæ Diva & Nympha, adeoque præſens. 26 Fratrem ſuum. 28 Velociter acto. 29 Turnus. 30 Contra Pallanta certantes. 31 Loquitur Turnus. 32 Deſiſtendi a pugna. 33 Victoria de Pallante. 34 Evander. 35 Diſceſſerunt a campo plano & æquo. 36 Al. *juſſo*, id eſt, quod eos juſſerat derelinquere. 37 Quia Rutuli tam cito parebant. 38 Pallas. 39 Turni. 40 Ejus. 41 Oculos. 42 Circumagit. 43 Quæ Turnum contingebant. 44 Superbi regis. 45 De principe hoſtilis exercitus detractis.

Aut 1 letho inſigni. 2 Sorti pater æquus utrique eſt.
Tolle minas: Fatus medium procedit in 3 æquor,
4 Frigidus Arcadibus 5 coit in præcordia ſanguis.
Deſiluit Turnus 6 bijugis: pedes apparat ire
Cominus. Utque leo, 7 ſpecula cum vidit ab alta
Stare procul campis 8 meditantem in prælia taurum.
9 Advolat; haud alia eſt Turni 10 venientis imago.
Hunc 11 ubi contiguum miſſæ fore credidit haſtæ,
12 Ire prior Pallas, ſi qua ſors adjuvet 13 auſum
Viribus 14 imparibus; magnumque ita 15 ad æthera fatur:
Per 16 patris hoſpitium, & menſas, quas 17 advena adiſti,
Te precor, Alcide, cœptis ingentibus 18 adſis:
19 Cernat 20 ſemineci ſibi me rapere arma 21 cruenta,
22 Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audit Alcides 23 juvenem, magnumque ſub imo
Corde premit 24 gemitum, lacrimaſque effudit 25 inanes;
Tum 26 genitor natum dictis adfatur amicis:
27 Stat ſua cuique dies: breve & 28 irreparabile tempus
Omnibus eſt 29 vitæ: ſed 30 famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. 31 Trojæ ſub mœnibus altis
32 Tot gnati 33 cecidere Deum: 34 quin occidit una
Sarpedon, 35 mea progenies. Et jam 36 ſua Turnum
Fata vocant, 37 metaſque dati 38 pervenit ad ævi,
Sic 39 ait, atque 40 oculos Rutulorum 39 rejicit arvis.

At

1 Morte glorioſa. 2 Æquo, certo ſcio, animo feret pater meus Evander, quem cupis ſpectarem adeſſe, utramque ſortem aut victoriæ, aut pulchræ mortis: reſp. ad id, *cuperem ipſe parens ſpectator adeſſet*. 3 Planitiem. 4 Præ timore. 5 Congelatur. 6 Bigis. 7 Montis, aut rupis. 8 Animo agitantem, id eſt, ſe exercentem ad prælia. 9 Ad taurum. 10 Contra Pallanta. Turnum enim leoni, Pallantem tauro comparat. 11 Ubi credidit Turnum eſſe intra jactum haſtæ, & poſſe ea feriri. 12 Voluit aut cœpit. 13 Audentem contendere. Alludit ad ſententiam illam, *Audentes fortuna juvat*. 14 Longe inferioribus. 15 Cœlum ſuſpiciens, ubi Hercules. 16 Evandri, qui te hoſpitio, interempto Caco accepit. 17 Cum ex Hiſpania externus & ignotus primum advenires. 18 Ut auxilio ſis. 19 Videat Turnus. 20 Semineciato. 21 Cruore ſuo perfuſa. 22 Me victorem patiantur, id eſt, cogantur in vita hoc ſpectaculum ferre. 23 Pallanta. 24 Quia exaudire non potuit. 25 Non profuturos, nihil impetraturas, ut cui contra fata auxilio venire non liceret. 26 Jupiter Herculem. 27 Unicuique conſtitutum eſt proprium tempus vitæ 28 Poſtquam ſemel elapſum eſt: 29 Etiam longiſſimæ. Horat. Od. 1. l. 2. *Omnes eodem cogimur omnium verſatur urna ſerius, ocius, Sors exitura, & nos in æternum Exilium impoſitura cymbæ*: Ov. 10. Met. *Serius aut citius metam properamus ad unam: Tendimus huc omnes: hæc eſt domus ultima, voſque Humani generis longiſſima regna tenetis*. 30 Æternum nomen præclaris facinoribus propagare aut promereri, hoc eſt opus ad virtutem pertinens. 31 A majori ad minus. 32 Achilles Thetidis. Memnon Auroræ, Aſcalaphus, Martis filius. 33 Occubuerunt. 34 Quin etiam occidit pariter cum aliis. 35 Filius meus, qui a Patroclo fuit interfectus. 36 Debita: quia & ipſe occidetur, ſed ab Æn. 37 Periodum vitæ conceſſæ. 38 Fere. 39 Jupiter ad Herculem. 40 Avertit oculos a Rutulorum campis, neutrius exercitus res curaturus, permittens omnia fatis.

At 1 Pallas magnis emittit viribus haſtam ;
Vaginaque 2 cava fulgentem diripit enſem.
3 Illa volans, humeri ſurgunt qua 4 tegmina ſumma,
Incidit, atque viam clypei 5 molita 6 per oras,
7 Tandem etiam magno 8 ſtrinxit de corpore Turni:
Hic Turnus ferro præfixum 9 robur acuto
In Pallanta diu 10 librans jacit, atque ita fatur:
Aſpice, num mage ſit noſtrum 11 penetrabile telum.
Dixerat; at clypeum, tot ferri 12 terga, tot æris,
Cum pellis toties obeat circumdata tauri,
13 Vibranti medium cuſpis tranſverberat ictu,
Loricæque 14 moras & 15 pectus perforat ingens.
16 Ille rapit 17 calidum fruſtra de vulnere 17 telum:
18 Una eademque via ſanguis 19 animuſque 20 ſequuntur.
21 Corruit 22 in 23 vulnus; ſonitum 24 ſuper arma dedere:
Et 25 terram 26 hoſtilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus 27 ſuper aſſiſtens:
Arcades, hæc, inquit, memores mea dicta referte
28 Evandro. Qualem 29 meruit, Pallanta 30 remitto.
Quiſquis honos tumuli, quidquid ſolamen 31 humandi eſt,
32 Largior. 33 Haud illi ſtabunt Æneïa parvo
Hoſpitia. Et lævo 34 preſſit pede, talia fatus,
35 Exanimum, rapiens immania pondera 36 baltei,
Impreſſumque 37 nefas: una ſub nocte 38 jugali
39 Cæſa manus juvenum 40 fœde, 41 thalamique 42 cruenti:
Quæ 43 Clonus Eurytides 44 multo 45 cælaverat auro;

1 Quo

1 Pugna Pallantis cum Turno. 2 Cavam reliquit. 3 Haſta. 4 Munimenta. 5 Sc. *eſt*; quaſi cum difficultate. 6 Per extremas circumferentias clypei. 7 Poſt varios conatus. 8 Levi ſc. vulnere non nihil abſtulit. 9 Haſtam ex robore. 10 Cum diu libraſſet & direxiſſet. 11 Penetrativum. 12 Laminas, quibus armabatur clypeus a taurina pelle. 13 Per haſtam vibrantem illato. 14 Impedimenta, id eſt, munimentum pectoris. 15 Pallantis. 16 Pallas extrahit. 17 Haſtam calefactam. 18 Per vulnus. 19 Anima. 20 Telum. 21 Pallas. 22 Super. 23 Quod in pectore habuit. 24 Deſuper. 25 Γαῖαν ὀδὰξ εἷλε. Il. *Procubuit moriens, & humum ſimul ore momordit*. Æn. 11. 26 Quam hoſtis occupavit. 27 Pede premens, & inſultabundus. 28 Ad Evandrum. 29 Remitti a me. id eſt, mortuum, qui ad me occidendum miſſus erat. Aliis viſum eſt potius elogium, quam Sarcaſmus. 30 Ei talem. 31 Sepeliendi. 32 De largitate mea, & non ex merito ipſius dono totum honorem. 33 Non modico, ſed magno conſtabunt ei jura hoſpitalitatis cum Æn. contracta. 34 Obvolvit. 35 Mortuum Pallanta. 36 Quo ornatus erat Pallas. 37 In quo inſculptum erat nefandum facinus Danai filiarum ſc. *manus juvenum*, &c. 38 Nuptiali, quam primum juncti erant cum novis nuptis; 39 Multitudo juvenum, id eſt, quinquaginta filiorum Ægypti, occiſa a Danai filiabus, uxoribus ſuis, excepta Hypermneſtra, quæ ſola Lynceum ſervavit. 40 Turpiter & inhoneſte: quia contra jura conſanguinitatis 41 Erant inſculpti in balteo. 42 Cruore aſperſi. 43 Al. *bonus Eurytion*. Sculptor bonus & peritus. 44 Denſo. 45 Inſcripſerat.

1 Quo nunc Turnus 2 ovat ſpolio gaudetque 3 potitus.
4 Neſcia 5 mens hominum 6 fati ſortiſque futuræ,
7 Ne ſervare 8 modum rebus ſublata 9 ſecundis.
Turno tempus 10 erit, 11 magno cum optaverit emptum
Intactum Pallanta, & cum 12 ſpolia iſta 13 diemque
Oderit. At ſocii multo gemitu lacrymiſque
14 Impoſitum 15 ſcuto referunt Pallanta frequentes.
16 O dolor, atque decus magnum rediture 17 parenti;
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem 18 aufert;
Cum tamen ingentes 19 Rutulorum linquis 19 acervos!
Nec jam 20 fama mali tanti, ſed 21 certior auctor,
Advolat 22 Æneæ, 23 tenui diſcrimine lethi
Eſſe 24 ſuos: tempus 25 verſis 26 ſuccurrere Teucris.
Proxima quæque 27 metit gladio, 28 latumque per 29 agmen
30 Ardens limitem agit ferro; te, Turne, ſuperbum
31 Cæde 32 nova 33 quærens. Pallas, Evander, in ipſis
34 Omnia ſunt 35 oculis; menſæ, quas 36 advena primas
Tunc adiit, 37 dextræque 38 datæ 39 Sulmone 40 creatos
Quatuor 41 hic juvenes, totidem, quos educat 42 Ufens,
Viventes 43 rapit, 44 inferias 45 quos immolet 46 umbris,
47 Captivoque 48 rogi perfundat ſanguine flammas.
Inde 49 Mago procul 50 infenſam cum tenderet haſtam;
1 Il-

1 Cujus baltei ſpolio. 2 Exultat. 3 Eo. 4 Exclamatio in Turni temerariam exultationem ob Pallantis necem qui cum in ſecunda fortuna ſibi imperare nequiret, haud multo poſt ſimilem ſortem experturus erat. 5 Eſt. 6 Præordinationis divinæ, quia ſæpe læta principia infelicem ſortiuntur exitum. 7 Sc. *neſcia*. 8 Menſuram eis. 9 Elata. 10 Adveniet. 11 Pretio; id eſt, care emiſſe, quod non tetigiſſet Pallanta. 12 Namque Æneam, dubium utrum parceret Turno ſupplici, admonuit vindictæ balteus iſte in humero Turni conſpectus: ut ad finem l. 12. videre eſt. 13 Quo ea abſtulit. 14 Ex more & honore militari. 15 Suo. 16 O Palla. Exclamatio Poetæ, aut ſociorum, cadaver reportantium, lamentatio in luctum & dolorem ſenis Evandri ubi caſum filii acceperit. 17 Parenti Evandro jam orbo & ſeni. 18 Te bello per mortem. 19 Edita a te tanta Rutulorum ſtrage; quorum acervos liquiſti. 20 Rumor incertus. 21 Nuncius ſuper ea remiſſus. 22 Ad Æneam. 23 In modica diſtantia. 24 Æneæ ſocios. 25 In fugam. 26 Opem ferendi. 27 Amputat. 28 Latam per cæſos hoſtes ſibi ſternit viam. 29 Hoſtium. 30 Furore excandeſcens. 31 Pallantis. 32 Inſolita & magna. 33 Ut te interimat. 34 Hæc. 35 Æneæ, id eſt, Æneas hæc omnia conſiderat. 36 Cum adveniret. 37 Amicitiæ & fidei. 38 Evandro. 39 Urbe Latii. 40 Procreatos. 41 In hujuſmodi ardore. 42 Etiam quatuor filios Ufentis. 43 Cap. 44 Ut ſint ſacra mortuorum, quæ inferis ſolvuntur. Moris erat in funere virorum fortium, captivos necari, ſeu inferias placandis eorum manibus. Quod poſtquam crudele viſum eſt, placuit gladiatores ante ſepulchra dimicare: qui a *buſtis Buſtuarii* dicti ſunt. Il. 23. Achilles 12 Trojanos Patroclo mittit inferias. 45 Ideo ut eos. 46 Manibus Pallantis. 47 Captivorum: ut Captivi *pendent currus*. 48 Pyræ incenſæ, in qua Pallas concremabitur. 49 Immagum, virum magnum. Sic ſupra: Ilo *namque procul*, &c. 50 Vim inferentem.

1 Ille aſtu ſubit: at 2 tremebunda 3 ſupervolat haſta.
Et 4 genua 5 amplectens effatur talia ſupplex.
Per 6 patrios manes, per ſpes 7 ſurgentis Iuli,
Te precor, hanc 8 animam ſerves 9 natoque patrique.
10 Eſt domus alta: jacent 11 penitus defoſſa 12 talenta
Cælati argenti: ſunt auri pondera 13 facti,
14 Infectique mihi. 15 Non hic victoria Teucrum
15 Vertitur; aut 16 anima una dabit 17 diſcrimina tanta.
18 Dixerat. Æneas contra cui talia 19 reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis 20 parce tuis. Belli 21 commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, jam tum 22 Pallante peremto.
23 Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.
Sic 24 fatus galeam læva tenet, atque 25 reflexa
26 Cervice 27 orantis 28 capulo tenus applicat enſem.
29 Nec procul Hæmonides, Phœbi 30 Triviæque ſacerdos,
31 Infula cui 32 ſacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veſte, atque inſignibus 33 armis.
Quem 34 congreſſus agit campo, lapſumque ſuperſtans
Immolat, ingentique umbra 35 tegit. 36 Arma 37 Sereſtus
38 Lecta refert humeris, tibi, rex 39 Gradive 40 trophæum.
Inſtaurant 41 acies, Vulcani ſtirpe creatus
42 Cæculus, & veniens 43 Marſorum a montibus Umbro.
44 Dardanides contra furit: Anxuris enſe ſiniſtram,
Et totum clypei ferro dejecerat orbem,

Dixe-

1 Magus, videns haſtam venientem, fraude & aſtutia infert ſe ſub haſtam. 2 Et forti impulſu. 3 Volat ſupra ipſum, nec contingit. 4 Pro more ſupplicum. Verecundiæ veteres frontem aſſignabant, impudentiæ os, ſagacitati vel irriſioni naſum, judicio aurem, faſtui ſupercilium, virtuti & fidei dextram, miſericordiæ genua, quæ illius, cui ſe ſupplices ingererent, contingebant. 5 Magno. 6 Patris tui Anchiſæ. 7 Ad gloriam & imperium. 8 Meam, qua ablata, etiam præ dolore moriturus eſt. 9 Unico filio meo & patri mihi. 10 Mihi. 11 Alte infoſſa in hac alta domo. 12 Pondera. 13 In vaſis & ſignis ſculpti. 14 Nondum ſignati. 15 Non mutatur nec transfertur in hac re, id eſt, ſi me ſervas. 19 Unius hominis vita. 17 Ut ea ſalva, victi cenſerentur Trojani. 18 Magus. 19 Reſpondet. 20 Conſerva. 21 Ignoſcendi facultatem, ſive ut caput auro redimas. 22 Simulac Pallanta peremit. 23 Ut ſimiliter faciam Reſp. ad illud, *Per patrios manes & ſpes ſurgentis Iuli*. 24 Æneas. 25 Incurvata. 26 In. 27 Magi. 28 Uſque ad manubrium, quo capitur. Pathas a modo, de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 4. 29 Abeſt. 30 Dianæ. 31 Velamentum capitis ſacerdotalis vittis ornatum laneis albis, & coccineis, iiſque utrinque dependentibus. 32 Sacerdoti conſecrata. 33 Al. *albis*. 34 Æneas congrediens perſequitur. 35 Cadaver ejus. 36 Sc. *illa inſignia*. 37 Trojanus. 38 Collecta. 39 O Mars. 40 In victoriæ monumentum. 41 Fuſus ab Ænea & ſociis ejus. 42 De Cæculo & Umbrone lib. 7 ſub finem. 43 Populorum Italiæ. 44 Dardani nepos Æneas.

Dixerat 1 ille aliquid 2 magnum, 3 vimque adfore verbo
Crediderat, 4 cœloque animum fortaſſe 5 ferebat,
6 Canitiemque ſibi & longos 7 promiſerat annos.
Tarquitus exſultans 8 contra fulgentibus armis,
9 Silvicolæ Fauno Dryope quem Nympha 10 crearat,
Obvius 11 ardenti ſeſe obtulit. 12 Ille 13 reducta,
14 Loricam clypeique ingens onus impedit haſta,
Tum caput 15 orantis nequidquam, & multa parantis
Dicere deturbat 16 terræ; truncumque 17 tepentem
Provolvens, 18 ſuper hæc inimico pectore fatur:
Iſtic nunc, 19 metuende, jace. Non te optima mater
20 Condet humi, 21 patriove 22 onerabit membra 23 ſepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite merſum
Unda feret, piſceſque 24 impaſti vulnera 25 lambent.
26 Protinus Antæum & Lycan, 27 prima agmina Turni,
28 Perſequitur, fortemque Numan, fulvumque Camertem,
Magnanimo Volſcente 29 ſatum: ditiſſimus agri
Qui fuit 30 Auſonidum, & 31 tacitis regnavit 31 Amyclis.
32 Ægæon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenaſque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque 33 arſiſſe, 34 Jovis cum flumina contra
Tot paribus ſtreperet clypeis, tot 35 ſtringeret enſes
Sic toto Æneas 36 deſævit in æquore victor,
37 Ut ſemel intepuit mucro. 38 Quin ecce Nyphæi
Quadrijuges in equos adverſaque pectora 39 tendit:
Atque 40 illi 41 longe gradientem, & 42 dira frementem
Ut videre metu verſi retroque ruentes
Effunduntque 43 Ducem, rapiuntque ad 44 litora currus.



1 Anxur. 2 Elatum, ſuperbificum. τι μέγα. 3 Efficaciam. 4 Ad cœlum uſque. 5 Efferebat, extollebat. 6 Senectutem. Seneca: *N.mo tam Divos habuit faventes, Craſtinum ut poſſit ſibi polliceri*, nedum canitiem. *Et certam præſens vix habet hora fidem*; dixit Ov. Cic. *Quis es enim, quamvis adoleſcens, cui exploratum ſit, ſe ad veſperam eſſe victurum?* 7 Cum inter dicendum & cogitandum trajiceretur. 8 Ex adverſo contra Æneam. 9 Sylvas colenti. 10 Procreaverat. 11 Æneæ ferro ſævienti in hoſtes. 12 Ardens Æneas. 13 Retroacta ad majorem vibrandi impetum. 14 Æn. confixit haſta loricam & clypeum Tarquiti, adeoque impedivit. 15 Tarquiti. 16 Ad terram. 17 Id eſt, ſemicalidum. 18 Inſuper. 19 Qui te metuendum putabat. 20 Sepeliet. 21 Patris. 22 Accumulabit. 23 In. 24 Famelici. 25 Vorabunt. 26 Poſt cædem Tarquiti. 27 Qui ſuſtentabant prima agmina. 28 Æn. 29 Progenitum. 30 Auſonidarum. 31 Latii oppido prope Tarracinam, quod ſilentio periiſſe fertur, captum ſc. ab hoſte, cujus adventum nemo nunciare auderet, poſtquam interdicto cautum eſſet, ne quis interturbaret Remp. multoties rumoribus hoſtilibus territam. 32 Sicut gigas Briareus deſævit, qui centum brachia totidemque manus, quinquaginta capita, totidem ventres habuiſſe fingitur. 33 Spiraſſe, evomuiſſe. 34 In bello giganteo. 35 Evaginaret. 36 Multum ſævit. 37 Poſtquam ſemel incaluit ſanguine mucro ejus, id eſt, poſtquam ſemel concitatus eſt ad iram. 38 Quinimo. 39 Æn. 40 Equi. 41 Longis gradibus ſpirantem Æn. 42 Dire. 43 Nymphæum. 44 Tyberina.

1 Junonem interea compellat Jupiter ultro;
2 O germana mihi atque eadem gratiſſima conjux,
3 Ut rebare, Venus ( nec te ſententia fallit )
Trojanas ſuſtentat 4 opes; non 5 vivida bello
6 Dextra viris, animuſque ferox, patienſque pericli.
Cui 7 Juno 8 ſubmiſſa; Quid, o pulcherrime conjux,
9 Sollicitas 10 ægram, & tua 11 triſtia dicta timentem?
Si mihi quæ quondam fuerat, quamque eſſe 12 decebat,
13 Vis in amore foret; 14 non hoc mihi namque negares
15 Omnipotens; 16 quin & pugnæ ſubducere Turnum,
Et Dauno poſſem incolumen ſervare 17 parenti.
Nunc 18 pereat, Teucriſque 19 pio det ſanguine pœnas.
Ille tamen 20 noſtra deducit origine nomen.
Pilumnuſque illi 21 quartus pater; & tua larga
Sæpe manu, multiſque onerat 22 limina donis.
Cui Rex 23 ætherei breviter ſic fatur Olympi:
Si 24 mora 25 præſentis lethi tempuſque 26 caduco
Oratur 27 juveni, 28 meque hoc ita ponere ſentis;
29 Tolle fuga Turnum, atque inſtantibus 30 eripe fatis,
Hactenus indulſiſſe vacat. Sin 31 altior iſtis
Sub precibus 32 venia ulla latet, totumque 33 moveri
Mutarive putas bellum; ſpes 34 paſcis inanes.
Cui 35 Juno adlacrymans; 36 Quid ſi, quod 37 voce 38 gravaris,
39 Mente dares; atque hæc Turno 40 rata vita maneret?
41 Nunc 42 manet 43 inſontem 44 gravius exitus; aut ego veri
45 Vana feror. 46 Quod ut o potius formidine falſa
Ludar, & in melius tua, qui potes, 47 orſa reflectas!
Hæc ubi dicta dedit, cœlo ſe protinus alto

1 Mi-

1 Interfecit Poeticum figmentum. 2 Juno quare ſoror & conjux Jovis fingatur, vide ſupra lib. 1. p. 161. & apud Macrob in Som. Scip. l. 1 c. 17. 3 Ironice: q. d. vides, quod non auxilio Veneris, ſed propria virtute freti ſuperent Trojani. 4 Facultates. 5 Fortis in bello vel ad bellum. 6 Eſt. 7 Reſpondit. 8 Humilis. 9 Afficis novo cruciatu. 10 Animos quia video, quod mihi maxime diſplicet. ſc. virtute Trojanos ſuperiores eſſe. 11 Severa. Ἔπεα ἐρτὰλμια. 3. Il. 12 Scitum. 13 Ea vehementia. 14 Quod peto. 15 Cum ſis omnipotens. 16 Quominus poſſem clam ſubtrahere. 17 Patri Turni. 18 Turnus. Concedis Ironice: quod ne fiat, tacite optat. 19 Te pie colentis. 20 A ſtirpe Deorum. 21 Supra lib. 6. *parens*; hoc libro, *avus*; hic, *quartus pater*. A primo generis authore Pilumno poſteri quoque dicti Pilumni: ut Arſaces, Pharaones, Ptolemæi, Cæſares. 22 Templi tui. 23 Cœleſtis: quia ſunt Olympi montes in terris. 24 Dilatio. 25 Imminentis. 26 Mortali, & in bello hoc caſuro, ſive morituro. 27 Turno. 28 Statuere me talem modum poſſe putas cupiſque. 29 Amove ab oculis Æn. 30 Libera. 31 Majoris momenti, ſc. ut aliud indulgeam 32 Indulgentia 33 Sc. *putas*. 34 Foves. 35 Ait. 36 Quid mali eſſet? 37 Fato: namque *Jovis vocem fata ſequuntur*. 38 Negas dare. 39 Nutu ac voluntate. 40 Firma & conſtans. 41 Quia fata mutare non vis. 42 Exſpectat. 43 Turnum. 44 Moleſta & ignominioſa mors. 45 Ducor imperita veritatis, id eſt, a vero aberro & falſa ſum. 46 Utinam illudar & decipiat potius. 47 Statuta fatalia exorſa.

Vix proram 1 attigerat; rumpit 2 Saturnia 3 funem
4 Avulſamque rapit 5 revoluta per æquora navem.
6 Illum autem Æneas abſentem in prælia poſcit.
7 Obvia multa 8 virum demittit corpora 9 morti:
Tum 10 levis haud 11 ultra latebras jam quærit imago,
Sed 12 ſublime volans 13 nubi ſe immiſcuit atræ:
Cum Turnum 14 medio interea fert æquore 15 turbo.
Reſpicit 16 ignarus, rerum, 17 ingratuſque ſalutis,
Et 18 duplices 19 cum voce manus ad ſidera 20 tendit:
21 Omnipotens genitor, tanton' me 22 crimine dignum
23 Duxiſti, & 24 tales volviſti 25 expendere pœnas?
Quo 26 feror? unde abii? quæ me 27 fuga, 28 quemve
29 reducet?
30 Laurentéſne iterum muros aut caſtra videbo?
31 Quid 32 manus illa virum, qui me meaque arma ſecuti?
Quoſque (nefas) omnes infanda in morte reliqui?
33 Et nunc 34 palantes 35 video, gemitumque 36 cadentum
37 Accipio. Quid agam? aut quæ jam ſatis ima 38 dehiſcat
Terra mihi? vos o potius miſereſcite, 39 venti.
In rupes, in 40 ſaxa (volens vos Turnus adoro)
41 Ferte ratem, 42 ſæviſque vadis immittite Syrtis:
43 Quo neque me Rutuli, neque 44 conſcia fama ſequatur.
Hæc 45 memorans, animo 46 nunc huc nunc fluctuat illuc;
An ſeſe 47 mucrone ob tantum dedecus amens
47 Induat, & 48 crudum per coſtas exigat enſem:
49 Fluctibus an 50 jaciat 51 mediis, & litora nando

Cur.

1 Turnus. 2 Juno. 3 Retinacula, ne redire poſſet in prælium, deprehenſo dolo. 4 A litore. 5 Navem revolutam, Hypallage. 6 Turnum. 7 Occurrentia. 8 Rutulorum. 9 Ad mortem. 10 Inane & ſine corpore. 11 Ulterius, id eſt, Juno evanuit. 12 In altum. 13 Reſoluta eſt in atram nubem. 14 Sc. *in*. 15 Impetus ventorum. 16 Turnus, neſciens propter ſuam ſalutem id Junonem egiſſe. 17 Accepta ſalute ingratus, nullamque gratiam habens pro illis, quæ in ejus ſalutem facta erant; utpote qui ea neſciret. 18 Complicatus. 19 Simul precans ac dicens. 20 Tollit. 21 Jupiter. 22 Dedecore, aut tam nefando facinore inhoneſtæ fugæ. 23 Cenſuiſti? 24 Tam contumelioſas. Credebat ſe in aquis perire. 25 Perſolvere. 26 Impellor? 27 Aufert. 28 Qualem? fugæ ſc. crimini obnoxium, meorumque deſertorem. 29 Fuga. 30 Laurentis civitatis, id eſt, Laurolavini. 31 Faciet, aut de me dicet? 32 Ille exercitus. 33 Sc. *quos*. 34 Oberrantes, quaſi oves ſine paſtore, amiſſo duce. 35 Videre mihi videor. 36 Occumbentium. 37 Auribus ſc. id eſt, audio. 38 Hiatum faciat. 39 Quia terra deeſt. 40 Scopulos. 41 Impellite navem, id eſt, rumpite navem, & ſubmergite me. 42 Per vada ſæva Syrtis, id eſt, in Syrtes & ad extrema maris loca, ut obruar & peream. 43 Ad quas Syrtes. 44 Talis dedecoris. 45 Turnus. Docet, quo Turnus delatus ſit, & in ejus locum ſuffectus Mezentius. 46 Nunc in hanc, nunc in illam ſententiam per modum fluctus agitur. 47 Sic 7. Bell. Gall. Cæſ. *Se ipſi acutiſſimis vallis induebant*: vel, aut ſe gladio ſuo transfigat. 48 Crudelem. 49 In medios fluctus. 50 Seſe.

Curva petat, Teucrumque iterum ſe reddat 1 in arma.
Ter 2 conatus 3 utramque viam: ter maxima Juno
Continuit, 4 juvenemque animo miſerata 5 repreſſit.
6 Labitur 7 alta ſecans fluctuque æſtuque ſecundo:
Et 8 patris 9 antiquam Dauni defertur ad 10 urbem.
At Jovis interea monitis Mezentius 11 ardens
Succedit pugnæ, Teucroſque invadit 12 ovantes.
Concurrunt 13 Tyrrhenæ acies, atque omnibus 14 uni,
Uni odiiſque viro, teliſque frequentibus inſtant.
15 Ille, (velut rupes, vaſtum quæ 16 prodit in æquor,
Obvia ventorum 17 furiis, 18 expoſtaque ponto,
Vim cunctam, atque minas 19 perfert cœlique mariſque;
Ipſa immota 20 manens) 21 prolem Dolichaonis Hebrum,
Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque 22 fugacem:
Sed 23 Latagum ſaxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os 24 faciemque adverſam: poplite Palmum
Succiſo 25 volvi 26 ſegnem ſinit; 27 armaque 28 Lauſo
Donat habere 29 humeris, & 30 vertice figere 31 criſtas.
32 Nec non Evanthen 33 Phrygium, Paridiſque Mimanta
34 Æqualem comitemque: 35 una quem nocte 36 Theano
37 In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans
Ciſſeis regina Parin creat: 38 urbe paterna
Occubat: 39 ignarum 40 Laurens habet 40 ora Mimanta.
Ac velut ille 41 canum morſu de montibus altis
42 Actus aper, multos 43 Veſulus quem 44 pinifer annos
Defendit, multoſque palus 45 Laurentia, ſylva
Paſtus arundinea, poſtquam inter retia ventum eſt,
Subſtitit, infremuitque ferox, & inhorruit 46 armos.
Nec 47 cuiquam 48 iraſci 49 propriuſve accedere 50 virtus:
Sed jaculis 51 tutiſque procul clamoribus inſtant.

Haud

1 Armis. 2 Turnus. 3 Et ſe interficere, & in fluctus dare, & ſic natare ad litus. 4 Turnum. 5 Eum. 6 Turnus celeriter navigat. 7 Maria. 8 Ejus. 9 Nobilem. 10 Ardeam. 11 Accenſus furore bellico. 12 De victoria. 13 Etruſcæ. 14 Mezentio 8. lib. 15 Mezentius. 16 Protenditur. 17 Vehementi impetui. 18 Expoſita mari. 19 Ad finem ſuſtinet. 20 Al. *manent*. 21 Filium. 22 Fugere ſolitum. 23 Mezentius ſternit. 24 Ejus, id eſt, Latagi. 25 Occumbere. 26 Non ambulantem ob ſucciſum poplitem ejus, id eſt, nervum poſt genua. 27 Palmi & Latagi. 28 Filio ſuo. 29 Ad ornatum humerorum. 30 Super caput ſuum. 31 Palmi. 32 Sternis. 33 Trojanum. 34 Coævum: 35 Eadem nocte, qua Hecuba, Ciſſei regis Thraciæ filia, peperit Paridem Priami filium, quem utero geſtans ſe facem parturire ſomniavit. 36 Mater. 37 Peperit. 38 Qui Paris in Troja ſepultus jacet. 39 Ignoratum, advenam, peregrinum. 40 Provincia, quæ eſt juxta Laurelavinium in agro Laurenti. 41 Quem canes minati erant. 42 Pulſus. 43 Mons Liguriæ. 44 Ferens pinos in vertice. 45 Larina. 46 Anteriores humeros. 47 Venatorum. 48 More iratorum irruere. 49 *Licet eminus eſſe Fortibus*. Ovid. 50 Fortitudo eſt. 51 Quibus ſe tutabantur, aut quibus nihil imminet periculi.

Haud aliter, juſtæ quibus eſt Mezentius 1 iræ,
2 Non ulli eſt 3 animus ſtricto concurrere ferro.
4 Miſſilibus longe, & 5 vaſto clamore 6 laceſſunt:
7 Ille autem impavidus partes 8 cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & 9 tergo decutit haſtas,
10 Venerat antiquis 11 Corythi de finibus Acron,
Grajus homo; 11 infectos linquens 13 profugus 12 hymenæos:
Hunc ubi 14 miſcentem longe media agmina 15 vidit,
16 Purpureum pennis & 17 pactæ conjugis oſtro;
18 Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe 19 peragrans,
20 Suadet enim 21 veſana fames, ſi forte fugacem
22 Conſpexit capream, aut 23 ſurgentem in cornua cervum;
Gaudet hians 24 immane, comaſque 25 arrexit, & hæret
Viſceribus 26 ſuper incumbens: 27 lavit 28 improba 29 teter
Ora cruor:
Sic 30 ruit in 31 denſos alacer Mezentius hoſtes.
Sternitur 32 infelix Acron, & 33 calcibus 34 atram
Tundit humum 35 expirans, 36 infractaque tela cruentat.
Atque 37 idem fugientem haud eſt dignatus Oroden
Sternere, nec 38 jacta 39 cæcum dare cuſpide vulnus:
40 Obvius, 41 adverſoque occurrit, ſeque viro 42 vir
Contulit, haud 43 furto melior, ſed 44 fortibus armis.
Tum ſuper 45 abjectum poſito pede nixus & haſta.
Pars belli 46 haud temnenda, 47 viri, 48 jacet 49 altus Orodes.
Conclamant ſocii lætum 50 Pæana 51 ſecuti:
52 Ille autem expirans: 53 Non me, quicumque es, 54 inulto
Victor, nec 55 longum lætabere: te quoque 56 fata
Proſpectant 56 paria, atque eadem mox 57 arva tenebis.

 Ad

1 Ad iram. 2 Eorum. 3 Audentia. 4 Jaculis. 5 Valde ample diffuſo. 6 Provocant Mezentium. 7 Mezentius. 8 Verſat, diſponit ſe. 9 Scuto ſuo tergore bubulo munito. 10 Docet jam, quam ſtragem Mezentius ediderit, & primum mortem Acronis, deinde Orodis. 11 Thuſciæ oppidi, patriæ Dardani. 12 Sponſam, nuptias imperfectas. 13 Patriam fugiens. 14 Turbantem. 15 Mezentium. 16 Purpurea eminentem criſta, & purpura ſponſæ ſuæ inſigni. 17 Deſponſatæ. 18 Famelicus. 19 Circumiens. 20 Lupo, id eſt, incitat lupum. 21 Veſaniam patiens. 22 Talis leo. 23 Cui cornua incipiunt ſurgere, *vel* cornibus eminentem. 24 Immaniter. 25 Erexit prius. 26 Quaſi deſuper. 27 Polluit. 28 Famelica. 29 Immundus. 30 Irruit. 31 Conſertos. 32 Quod cum tali congredi debebat. 33 Præ dolore, *Pathos* a modo: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 4. 34 Perniciosam. 35 Spiritum emittens. 36 Quæ nunquam fregerunt. 47 Mezentius. 38 A tergo. 39 Improviſum. 40 Mezentius. 41 Ex adverſo occurrenti. 42 Mezentius. 43 Non inſidiis aut dolis peritior, quam Orodes. 44 Multa virtute agendis. 45 Proſtratum Oroden. 46 Sed magni facienda. 47 Mezentius ait, o viri, &c. 48 Proſtratis. 49 Magnus. 50 Acclamationem exultantium ſuper hoſte Orode ſtrato: Proprie *Pæan* eſt hymnus in laudem Apollinis, ἀπὸ τῦ παίειν, id eſt, a *feriendo*, quod ſagittis ſuis Pythonem ſerpentem confeciſſet. 51 Subſequentes & approbantes dictum ejus. 52 Orodes inquit. 53 Sc. *ea*. 54 Ultio fiet de morte mea in te. 55 Per longum tempus. 56 Similes exitus. 57 Proſterneris etiam in his arvis.

Ad quem 1 ſubridens mixta Mezentius ira ;
2 Nunc morere. Aſt 3 de me 4 Divum pater atque hominum rex
Viderit . Hoc 5 dicens 6 eduxit corpore telum .
Olli 7 dura quies oculos & 8 ferreus urget
8 Somnus , in æternam clauduntur lumina noctem .
9 Cædicus Alcathoum obtruncat , 9 Sacrator Hydaſpen ,
Partheniumque 9 Rapo , & 10 prædurum viribus Orſen :
9 Meſſapus Ioniumque Lycaoniumque Erichæten ,
11 Illum 12 infrænis equi lapſu tellure jacentem ,
13 Hunc peditem 14 pedes . Et Lycius 15 proceſſerat Argis ;
16 Quem tamen 17 haud expers 9 Valerus 17 virtutis avitæ
Dejicit : 9 Authronium Salius , Saliumque 9 Nealces ,
18 Inſignis jaculo & 19 longe fallente ſagitta .
Jam 20 gravis æquabat luctus & 21 mutua Mavors
Funera : cædebant pariter pariterque 22 ruebant
23 Victores victique : neque 24 his fuga nota , neque 25 illis .
DI 26 Jovis in tectis 27 iram 28 miſerantur 29 inanem
30 Amborum , & tantos mortalibus eſſe labores .
31 Hinc Venus , 32 hinc contra ſpectat 33 Saturnia Juno :
34 Pallida Tiſiphone media inter 35 millia 36 ſævit :
At 37 vero ingentem quatiens Mezentius haſtam
Turbidus 38 ingreditur campo : 39 quam magnus Orion ,
Cum pedes incedit medii per maxima 40 Nerei
Stagna viam 41 ſcindens , humero ſuperminet 42 undas ;
43 Aut ſummis referens 44 annoſam montibus ornum ,
Ingrediturque 45 ſolo , & caput inter nubila 46 condit :
Talis ſe 47 vaſtis infert Mezentius armis .
48 Huic contra Æneas , 49 ſpeculatus in agmine longo ,
Obvius ire parat . Manet imperterritus 50 ille ,

1 Ho-

1 Dixit . 2 Mors tua tibi certa & inevitabilis eſt . 3 An mihi nocere poſſit . 4 Quem vos talem putatis . 5 Mezentius . 6 Extraxit . 7 Mors . 8 Sopor mortis . 9 Rutuli , reliqui ſunt Trojani . 10 Valde durum . 11 Priorem , id eſt , Clonium . 12 Efferari , non parentis , nec audientis habenas . 13 Lycaonium . 14 Pedeſter obtruncat . 15 Dimicaturus contra Meſſapum . 16 Lycium . 17 Particeps , id eſt , non degenerans a Virtute avi & majorum ſuorum . 18 Valde expeditus . 19 Ex improviſo invadente , & quæ miſſa eminus non advertitur , nec cavetur . 20 Durus . 21 Mutuo illata . 22 Cadebant . 23 Prius . 24 Unius partis viris . 25 Alterius partis viris . 26 In cœlo . 27 Mortalium . 28 Cum miſeratione aſpiciunt . 29 Nihil proficientem ad hujus aut illius partis victoriam . 30 Populorum , Rutulorum ſc. & Trojanorum . 31 Ex una parte Trojanos verſus . 32 E contrario , ex oppoſita parte . 33 Saturni filia . 34 Furor bellicus pallorem inducens . 35 Pugnantium . 36 Graſſatur . 37 Præcipue . 38 Incedit per campum . 39 Qualis Orion , qui ab Oenopione obcæcatus conſuluit oraculum qua ratione poſſet viſum recipere : reſponſum tulit , ſi per mare , ortum verſus incederet , ut ſolis radii oculis illuceſcerent : quod fecit . 40 Maris . 41 Interſecans . 42 Maris . 43 Aut quam magnus incedit . 44 Vetuſtam , annis plenam . 45 Super terram . 46 Abſcondit . 47 Valde amplis . 48 Mezentio . 49 Ipſum . 50 Mezentius .

1 Hoſtem magnanimum opperiens, & mole ſua 2 ſtat:
Atque oculis 3 ſpatium emenſus, 4 quantum ſatis haſtæ:
Dextra 5 mihi Deus, & telum quod miſſile 6 libro,
Nunc adſint: 7 voveo 8 prædonis corpore raptis
Indutum ſpoliis ipſum te, 9 Lauſe, 10 trophæum
Æneæ. 11 Dixit. 12 Stridentemque eminus haſtam
Jecit: at illa volans 13 clypeo eſt excuſſa, 14 proculque
Egregium 15 Anthorem latus inter & ilia figit:
Herculis Anthorem comitem, qui miſſus ab 16 Argis
17 Hæſerat Evandro, atque 18 Itala conſederat urbe:
Sternitur 19 infelix 20 alieno vulnere, cœlumque
Adſpicit, & dulces moriens reminiſcitur 21 Argos.
Tum pius Æneas haſtam jacit: illa per 22 orbem
23 Ære cavum triplici, per 24 linea terga, 25 tribuſque
Tranſiit intextum 25 tauris opus, 26 imaque ſedit
Inguine, ſed 27 vires haud 28 pertulit. Ocyus enſem
Æneas, viſo 29 Tyrrheni ſanguine lætus,
Eripit 30 a femore, & 31 trepidanti fervidus inſtat.
Ingemuit chari graviter genitoris amore,
Ut 32 vidit, 33 Lauſus, lacrymæque per 34 ora volutæ.
Hic mortis 35 duræ caſum, tuaque optima facta,
( Si qua 36 fidem tanto eſt 37 operi 38 latura vetuſtas )
Non equidem nec te, juvenis memorande, ſilebo.
39 Ille pedem referens, & inutilis, 40 inque ligatus
Cedebat, 41 clypeoque 42 inimicum haſtile trahebat.
43 Proripuit 44 juvenis, ſeſeque immiſcuit armis:
Jamque 45 aſſurgentis 46 dextra plagamque ferentis
Æneæ ſubiit mucronem, 47 ipſumque morando
Suſtinuit. 48 Socii magno clamore ſequuntur;
49 Dum genitor nati 50 parma protectus abiret:



1 AEn. 2 In veſtigio conſiſtit virtute ſua confiſus. 3 Tantum. 4 Sic. 5 Sint mihi loco numinis. Hinc ſupra: *Contemptor Divum Mezentius*. 6 Concutio. 7 Conſecro, dedico. 8 Alienam terram invadentis. 9 Qui filius erat. 10 Converſi & victi hoſtis inſigne. 11 Mezentius. 12 Ex celeri motu. 13 AEn., a Vulcano fabrefacto. 14 Stantem. 15 Al. *Antonem*: unde Antonicorum familiam duci volunt. 16 Civitate Peloponneſi. 17 Adhæſerat. 18 Pallantea ſimul ſedem & habitationem acceperat. 19 Antor. 20 Telo in alium, ſc. AEn non in illum, directo. Pathos a cauſa. Vid. Macr. l. 4. c. 4. 21 Patriam ſuam. In ſing. dicitur *hæc Argos:* in pl. *hi Argi*. 22 Clypeum. 23 Confectum. 24 Tergora trium taurorum in ſcuto, tecta lino, cui poſſet appingi inſigne. 25 Trium taurorum tergoribus. 26 Et ad imum deducta manſit hærens ad inguen Mezentii. 27 Armorum & corporis. 28 Superavit. 29 Mezentii. 30 Quæ ad femur pendebant. 31 Mezentio. 32 Talia. 33 Filius Mezentii. 34 Lauſi. 35 Acerbæ & præmaturæ. 36 Credulitatem. 37 Pietati, & virtuti tuæ. Nam ex ſcelerato patre Lauſus generatus, pius ac mitis erat. 38 Allatura. 39 Mezentius, Pater Lauſi. 40 Illigatus & impeditos haſta AEn. 41 Simul cum clypeo. 42 Quo ab inimico vulneratus erat. 43 Al. *prorupit*. 44 Lauſus. 45 Erigentis ſe: ut deſuper feriat. 46 Al. *dextram*. 47 AEneam facientem impetum in patrem, impediendo impeditum tenuit. 48 Lauſi, id eſt, Rutuli. 49 Donec. 50 Scuto.

Telaque conjiciunt, proturbantque eminus 1 hoſtem
Miſſilibus. 2 Furit Æneas, 3 tectuſque tenet ſe.
4 Ac velut effuſa ſi 5 quando grandine 6 nimbi
7 Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet 8 arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti 9 fornice ſaxi,
10 Dum pluit; in terris ut poſſint, ſole reducto,
11 Exercere diem: 12 ſic obrutus undique 13 telis
Æneas 14 nubem belli, 15 dum detonet, omnem
Suſtinet, & Lauſum 16 increpitat, Lauſoque minatur:
Quo moriture ruis, majoraque 17 viribus audes?
18 Fallit te incautum 19 pietas tua. Nec minus 20 ille
21 Exultat demens. 22 Sævæ jamque 23 altius iræ
Dardanio ſurgunt 24 ductori, 25 extremaque Lauſo
Parcæ fila legunt: validum namque 26 exigit enſem
Per medium Æneas juvenem, 27 totumque 28 recondit.
Tranſiit & parmam mucro, levia 29 arma 30 minacis,
Et tunicam, 31 molli 32 mater quam neverat auro:
Implevitque 33 ſinum 34 ſanguis: tum 35 vita per auras
36 Conceſſit mœſta ad 37 manes, corpuſque reliquit.
At vero ut vultum vidit 38 morientis & ora,
39 Ora modis 40 Anchiſiades pallentia miris,
Ingemuit miſerans graviter, dexteramque 41 tetendit:
42 Et mentem patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miſerande puer, pro 43 laudibus iſtis,
Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus 44 lætatus, habe tua: teque parentum
Manibus & 45 cineri, 46 ſi qua eſt ea cura, remitto.

Hoc

1 *Æneam*. 2 Quod plenam de tanto hoſte victoriam reportare non poſſit. 3 Tectus clypeo ſe tuetur continetque; donec detonet telorum imber. 4 Comparatione Hyperbolica vim telorum, quæ *Æn.* undique conjiciuntur, amplificat. 5 Quandoque. 6 Nubes ventoſæ. 7 Sc. 8 Arboris, ripæ, aut ſaxi, quæ vim & injuriam tempeſtatis arceat. 9 Circumferentia. 10 Quamdiu. 11 Redire ad opus diurnum, aut exerceri per diem. 12 Eodem modo, ut agricola ſerenitatem exſpectans, grandine obruitur, oppreſſus eſt. 13 Inimicorum. 14 Bellantium impetum. 15 Donec deferveat. 16 Redarguit. 17 Quam ſint vires tuæ. 18 Quia conaris, quod perficere non poteris. 19 In patrem. 20 Lauſus. 21 Inſultat in *Æn.* 22 Magnæ & diræ. 23 Profundius, intenſius. 24 *Æn.* 25 Extremum contextum vitæ, id eſt, mortem, jam jam impendentem Lauſo, colligunt. 26 Educit. 27 Enſem. 28 Abſcondit in corpore juvenis. 29 Juvenis. 30 *Æneæ*. 31 Nobili & ſubtili. A materia. 32 Lauſi. 33 Lauſi. 34 Effuſus. Pathos ab atteſtatione: de quo Macrob. Sat. L. 4. c. 6. 35 Anima Lauſi. 36 Commigravit. 37 Inferos. 38 Lauſi. 39 Anadiploſis. 40 Anchiſæ filius *Æn.* 41 Extendit & porrexit Lauſo, *vel*, extenſam & ſuſpenſam tenuit, ne amplius percuteret. 42 Et commovit animum *Æn.* quonam ipſe afficeretur dolore, ſi quid ſimile ſuo contigiſſet Aſcanio, *vel*, imago pietatis, quam erga patrem habuerat. 43 Laudabilibus tuis auſis. 44 Et in vita. 45 Antiquæ ſepulturæ majorum tuorum: 46 Si qua te fato functum muneris hujus tangat cura aut gratia.

Hoc tamen infelix miſeram ſolabere mortem;
1 Æneæ magni dextera cadis. Increpat ultro
2 Cunctantes ſocios, & terra 3 ſublevat ipſum,
Sanguine 4 turpantem comptos 5 de more capillos.
Interea 6 genitor Tyberini ad fluminis undam
7 Vulnera 8 ſiccabat lymphis, corpuſque 9 levabat
Arboris 10 acclinis trunco. Procul ærea 11 ramis
Dependet galea, & prato gravia 12 arma quieſcunt.
Stant 13 lecti circum juvenes: ipſe 14 æger, 15 anhelans
Colla fovet fuſus 16 propexam 17 in pectore barbam:
Multa 18 ſuper 19 Lauſo rogitat: multoſque remittit,
Qui 20 revocent, 21 moeſtique 22 ferant mandata parentis.
At Lauſum ſocii 23 exanimem ſuper 24 arma ferebant
25 Flentes, 26 ingentem, atque 27 ingenti vulnere victum:
Agnovit longe 28 gemitum 29 præſaga mali 30 mens:
31 Canitiem multo deformat pulvere, & ambas
32 Ad coelum tendit palmas, & 33 corpore inhæret,
Tantane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
Ut pro me hoſtili 34 paterer ſuccedere dextræ,
35 Quem genui? Tuane hæc genitor per 36 vulnera 37 ſervor,
Morte tua vivens? Heu, nunc miſero mihi 38 demum
39 Exilium infelix! nunc 40 alte 41 vulnus 42 adactum!
43 Idem ego, nate, tuum maculavi 44 crimine 45 nomen,
Pulſus 46 ob invidiam 47 ſolio ſceptriſque paternis.
48 Debueram patriæ poenas, odiiſque 49 meorum:

1 Morienti ſolatium eſt, magni potius alicujus manibus perire: quam gregarii militis. 2 Immorantes levare Lauſum. 3 Surſum levat. 4 Fœdantem. 5 Tunc enim viri, ut mulieres, componebant capillos. 6 Mezentius. Aut ad fabulam alludit, qua dicuntur defuncti, ubi ſemel lethæas aquas guſtaverint, rerum omnium terrenarum curam deponere. 7 Sua, ab Ænea illata. 8 Siſtebat ſanguinem, levabat, purgabatque aquis. 9 Al. *levabat*. 10 Accumbens. 11 Arboris illius. 12 Clypeus jacet, poſitus eſt. Ab animali ad non animal. 13 Ad corporis tutelam. 14 Saucius. 15 Crebro reſpirans reficit colla laſſa, ſuſtinens ſe arboris trunco. 16 Multum & per omnia pexam. 17 Per pectus. 18 De. 19 Filio ſuo. 20 Ipſum a pugna. 21 Quod filium in tali diſcrimine reliquerit. 22 Adferant. 23 Mortuum. 24 Clypeum ejus. 25 Defluentes. 26 Juvenem. 27 *Validum namque exigit enſem Per medium Æneas juvenem, totumque recundit*. 28 Sociorum, id eſt, cauſam gemitus, quæ mors Lauſi erat. 29 Præſagiens malum. 30 Mezentii. 31 Quod in gravi luctu fieri ſolet, caput canum ſpargit fœdatque pulvere. Pathos ab ætate: ut eſt apud Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 32 Non precaturus, ſed execraturus Deos. 33 Hæret in corpore Lauſi. 34 Te. 35 Pathos a relatione. 36 Vulnus, quod aſpicio ab Æn. tibi illatum invidioſe & pathetice. 37 Salvor. 38 Cum tui carendum eſt. 39 Expulſio e patria mea eſt mihi dura & intolerabilis. 40 Profunde. 41 Doloris. 42 Per filii mei pectus, vel meum pectus. 43 Qui cauſa mortis fui. 44 Tyrannide mea. 45 Tuam gloriam: qui fuiſſes regis filius habitus. 46 Quia nihil mihi mei invidebant. 47 Regno meo. 48 Morte tua luis crimen, invidiam, pœnas meas: quas ipſe lubens obiiſſem. 49 Quæ de me, Patre tuo erant.

1 Omnes per mortes animam 2 ſontem ipſe 3 dediſſem :
4 Nunc vivo : neque adhuc 5 homines 6 lucemque relinquo .
Sed 7 linquam . Simul hoc dicens 8 attollit in 9 ægrum
Se femur ; & , quamquam 10 vis alto vulnere 11 tardat ,
12 Haud dejectus, 13 equũ 14 duci jubet. 15 Hoc 16 decus illi,
Hoc ſolamen erat : bellis 17 hoc victor 18 abibat
Omnibus. 19 Alloquitur 15 mœrentem , & talibus infit :
15 Rhœbe , diu ( res ſi qua diu mortalibus ulla eſt )
Viximus . Aut hodie 20 victor ſpolia illa 21 cruenta ,
Et caput Æneæ referes , 22 Lauſique dolorum
Ultor eris mecum : aut , 23 aperit ſi nulla 24 viam vis,
Occumbes pariter . Neque enim , fortiſſime , credo
Juſſa aliena pati , & 25 dominos dignabere Teucros.
26 Dixit , & exceptus 27 tergo 28 conſueta locavit
Membra , manuſque ambas jaculis oneravit acutis ,
29 Ære caput fulgens , 30 criſtaque hirſutus equina .
Sic curſum in 31 medios 32 rapidus dedit . 33 Æſtuat ingens
Imo in corde 34 pudor , mixtoque inſania 35 luctu .
( Et furiis agitatus 36 amor , & 37 conſcia virtus : )
Atque hic Æneam magna 38 ter voce vocavit .
Æneas agnovit 39 eum , lætuſque precatur :
39 Sic pater ille Deum faciat , 40 ſic altus Apollo,
41 Incipias 42 conferre manum .
43 Tantum effatus , & 44 infeſta 45 ſubit 46 obvius haſta .
47 Ille autem : Quid me erepto , ſæviſſime , nato
Terres ? 48 hæc via ſola fuit , qua perdere poſſes .
Nec mortem 49 horremus , 50 nec Divum parcimus ulli .

1 Per omnia mortis genera . 2 Culpabilem & noxiam . 3 Dare debuiſſem , id eſt , debueram me cuilibet periculo ſine ullius mortis metu objicere . Eſt autem pathos per hyperbolen , id eſt , nimietatem Vide Macrob l. 4 c. 6. 4 Qui mori debuit . 5 Societatem hominum . 6 Vitam , aut lumen cœli . 7 Statim vitam . 8 Eripit . 9 Saucium , vulneratum. 10 Violenta profundi vulneris prius ſuſcepti . 11 Ipſum . 12 Tamen non dejectus animo. 13 Suum. 14 Adduci. 15 Equum triſtem , quia dominum ſuum triſtem ſentiebat. Sic Achilles Xantum equum alloquitur . 9. Il. 16 Equi. 17 Per hunc equum. 18 Evadebat . 19 Mezentius . 20 Mecum . 21 Arma Æn. Lauſi ſanguine perfuſa . Namque arma Lauſo juſſit habere ſua. 22 Quos pro Lauſo patior 23 Si virtuti adverſus ſit eventus . 24 Ad tantam victoriam . 25 Tuos effectos . 26 Mezentius . 27 Equi ſe præbentis . 28 Equo . 29 Galea AEnea . 30 In galea poſita . Κόρυθ' ἱπποδασείῃ . 31 Hoſtes. 32 Celer. 33 Ebullit. 34 Quod filium occidi permiſiſſet . & vulneratus diſceſſiſſet . 35 Quod filium amiſiſſet. 36 In filium . 37 Cujus ſibi conſcius erat . 38 Sæpe . 39 Vocem ejus . 40 Al. *ſic precantis* optantiſque Adverbium . 41 Sc. *ut* . 42 Concertare mecum . 43 Id ſolum. 44 Ad vulnus infligendum parata , pretenſa . 45 Accedit . 46 Mezentio . 47 Mezentius ait . 48 Extincto nato : quia ſi vivere voluiſſem , nunquam me interficere potuiſſes : nunc autem , quia invitus vivo , forte me perdere poteris . 49 Expaveſcimus . 50 Neque enim Duorum quempiam veneror ſupplex , uti tu , neque ulli Deorum vitam debere volo , cujus me uſque tædet , amiſſo filio . Impie , ex perſona contemptoris Deum .

1 Deſt-

1 Deſine. Jam venio moriturus, & hæc tibi porto
2 Dona prius. Dixit, telumque intorſit in 3 hoſtem:
Inde 4 aliud 5 ſuper, atque aliud figitque volatque
Ingenti gyro: ſed 6 ſuſtinet aureus umbo.
Ter circum 7 adſtantem 8 lævos equitavit in 9 orbes,
Tela manu jaciens: ter ſecum Troius heros
Immanem ærato circumfert 10 tegmine 11 ſylvam.
Inde ubi 12 tot traxiſſe moras, tot 13 ſpicula 14 tædet
15 Vellere, & urgetur pugna congreſſus 16 iniqua;
Multa 17 movens animo, jam tandem 18 erumpit, & inter
19 Bellatoris equi cava tempora conjicit haſtam.
Tollit ſe arrectum 20 quadrupes, & calcibus auras
Verberat, 21 effuſumque equitem ſuper ipſe ſecutus
22 Implicat, 23 ejectoque incumbit 24 cernuus armo.
Clamore incendunt cœlum Troeſque, Latinique.
25 Advolat Æneas, vaginaque eripit enſem,
Et 26 ſuper hæc: Ubi 27 nunc Mezentius 28 acer, & illa
29 Effera vis animi: contra 30 Tyrrhenus, ut auras
Suſcipiens 31 hauſit cœlum, mentemque recepit:
Hoſtis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
32 Nullum in cæde nefas. Nec ſic ad prœlia veni,
Nec tecum 33 meus hæc pepigit mihi 34 fœdera Lauſus.
35 Unum hoc, 36 per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro;
Corpus 37 humo patiare 37 tegi. Scio 38 acerba meorum
Circumſtare odia: hunc (oro) defende 39 furorem:
Et me 40 conſortem nati concede ſepulcro.
Hæc 41 loquitur, 42 juguloque 43 haud inſcius accipit 44 enſem,
45 Undantique animam diffundit in arma cruore.



1 Terrere, aut mortem minari. 2 Infeſta jacula. 3 Æn 4 Telum. 5 Inſuper. 6 Vim telorum Mezentii. 7 Æn 8 Sibi lævos, ut ſc. dextram Æn. partem circumveniret, quæ nuda erat, neque ſcuto tecta. 9 Gyros. 10 Clypei. 11 Clypeum præfert impeditum, tot exceptis jaculis horrentem inſtar ſylvæ. 12 Tantum diſtuliſſe mortem Mezentii. 13 A Mezentio miſſa. 14 AEen. 15 Avellere. 16 Inæquali: cum ipſe pedes contra Mezentium equitem ingreſſus eſſet. 17 Conſiderans, quomodo ſc. ſe contra hoſtem munitum teneret, & tamen illum vinceret. 18 In pugnam. 19 Belligeri. 20 Equus. 21 Excuſſum. 22 Ipſum. 23 Mezentio. 24 Pronus ac in faciem cadens ruis ſupra dominum. 25 Celeriter accurrit ad lapſum. 26 Inſuper ait. 27 Eſt ille. 28 Strenuus. 29 Immanis. 30 Mezentius, ut ad ſe rediit, recepitque animum ruina equi & ſua conſternatum. 31 Oculis. 32 Neque duxi nefas mori: neque vivendi animo huc veni. 33 Filius. 34 Ut mihi parcas. 35 Solum. 36 Eam veniam, quæ eſt hoſtibus. 37 Sepeliri. 38 Immitia in me. 39 Sc. *meorum*: ne propter hunc furorem inſepultum me dilanient, & projiciant devorandum feris & alitibus. 40 Ejuſdem ſortis cum filio Lauſo. 41 Mezentius. 42 Suo, id eſt, gutture. 43 Sciens & videns. 44 AEn. oſtendit illum præbuiſſe jugulum. 45 Ordo eſt: *Et diffundit animum in arma* cum *cruore undanti*, id eſt, undatim effluenti.

# ÆNEIDOS

## LIBER XI.

### ARGUMENTUM.

OCciſo Mezentio, victor Æneas Marti trophæum erigit. Pallantis mortui corpus magno pompæ apparatu ad Evandri urbem remittir: ubi ſummo & patris & ſuorum omnium luctu excipitur. Interim oratores a Latinis miſſi, dierum 12. inducias impetrant: quo temporis ſpatio utrique ſuorum cadavera perquirunt, ſupremoque ſepulturæ honore proſequuntur. Eodem quoque tempore Venulus, quem ſub belli initium legatum ad Diomedem miſerant Latini ad ſuos rediens, auxilia ſibi denegata renunciat. Ea ſpe deſtitutus Latinus, concilio convocato, de ſumma belli conſultat, legatoſque de pacis conditionibus ad Æneam mittendos cenſet. Ibi Drances & Turnus, pro inveterato inter ipſos odio, ſe mutuis conviciis proſcindunt. Interim AEneas bipartito diviſis copiis, levis armaturæ equites planis itineribus ad urbem præmittit, ipſe cum reliquo exercitu per loca ſylvis montibuſque impedita, ad editiorem oppidi partem contendit. Cujus rei nuncio Laurentum perlato, concilium dimittitur: paranturque ea, quæ ad urbis defenſionem putantur pertinere. Turnus, cognito per exploratores AEneæ conſilio, bifariam & ipſe ſuas copias partitur. Equitibus Meſſapum & Camillam præficit, eoſque hoſtium equitibus opponit: ipſe cum peditibus anguſtias, qua neceſſario AEneæ ad urbem iter erat, breviori itinere occupat, atque ibi inſidiis ſubſiſtit. Interim equeſtre prælium committitur, diuque dubio utrinque eventu pugnatur. Ibi Camilla, magna prius edita hoſtium ſtrage, dum Chloreum Cybeles ſacerdotem, armorum ejus pulchritudine capta incautius ſequitur, ex inſidiis ab Arunte haſta trajicitur. Quam tamen ſacræ virginis cædem Aruns non diu tulit multam: nam & ipſe paulo poſt ab Opi Dianæ miniſtra, ſagitta trajectus, offenſi numinis pœnas perſolvit. Camillæ nece conſternati Rutuli, fugam arripiunt. Trojani urbis oppugnationem parant. Eius calamitatis nuncio ab Acca, Camillæ comite ad Turnum perlato, relictis, quas obſederant, anguſtiis ſuis, auxilio occurrit. Eodem ſubſequitur AEneas, & quoniam imminente jam nocte prælium committi non poterat, utrique poſitis ante urbem caſtris conſidunt.

1 OCeanum 2 interea ſurgens aurora reliquit.
Æneas, quanquam & 3 ſociis dare tempus 4 humandis
Præcipitant curæ, 6 turbataque 7 funere 8 mens eſt,
Vota 9 Deum 10 primo 11 victor ſolvebat 10 Eoo.
Ingentem quercum deciſis undique ramis.
Conſtituit 12 tumulo, fulgentiaque 13 induit arma.

1 Mare, quod totum circuit terrarum orbem. Exordium a temporis matutini deſcriptione. 2 Dum geruntur, quæ dicta ſunt. 3 Interfectis. 4 Sepeliendis. 5 Feſtinate urgent, premuntque. 6 Percuſſa. 7 Pallantis imprimis.

Mezen-

mis. 8 Eius. 9 Quæ iis pro victoria habenda voverat. 10 Primo mane, cum primo ortu Solis. 11 Sc. *tamen*. 12 In colliculo: quia trophæa non figebantur, niſi in eminentioribus locis. 13 Quercum.

Mezenti ducis 1 exuvias; tibi, magne, 2 trophæum;
3 Bellipotens; aptat 4 rorantes 5 ſanguine 6 criſtas,
6 Telaque 7 trunca viri, & 8 bis ſex 6 thoraca petitum
Perfoſſumque locis: 6 clypeumque ex ære 9 ſiniſtræ
Subligat, atque 6 enſem 10 collo ſuſpendit 11 eburnum.
Tum ſocios, namque omnis eum 12 ſtipata tegebat
Turba ducum, ſic 13 incipiens hortatur 14 ovantes:
15 Maxima res effecta, viri. Timor omnis abeſto.
16 Quod 17 ſupereſt, hæc ſunt ſpolia, & 18 de rege ſuperbo
Primitiæ; manibuſque 19 meis 20 Mezentius 21 hic eſt.
Nunc 22 iter ad 23 regem nobis muroſque Latinos.
24 Arma parate animis, & ſpe 25 præſumite bellum;
Ne qua mora 26 ignaros, ubi primum 27 vellere ſigna
28 Adnuerint Superi, 29 pubemque educere caſtris,
Impediat; ſegniſque metu ſententia tardet.
Interea ſocios 30 inhumataque corpora terræ
Mandemus, 31 qui ſolus 32 honos 33 Acheronte ſub imo eſt
Ite, 34 ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc 35 patriam peperere ſuo, decorate 36 ſupremis
Muneribus; 37 mœſtamque Evandri primus ad urbem



1 Quæ fuerant ſpolia, quibus exutus erat Mezentius. 2 Spolia detracta duci, & ad tuam gloriam ſuſpenſa, ſolebant enim victores trophæum, in victoriæ ſignum, in colle aliquo conſtituere, & arma, hoſtibus victis erepta, & alias exuvias ad trophæum affixas ſuſpendere. *Trophæum* proprie eſt ſignum & monumentum victoriæ ereptum, & quidem eo loco, in quo hoſtes in fugam verſi ac victi ſunt; a Τρέπω, id eſt, *verto*. 3 Mars. 4 Diſtillantes, 5 Mezentii. 6 Galeæ Mezentii. Ut trophæum referat hominis formam, ecce primum criſtas galeæ, deinde tela in manu, clypeum ad ſiniſtram, thoraca in media arbore, enſem dimiſſum ad latus ex balteo, qui collo appenſus. 7 Perfracta: ita enim trophæa poni conſuevere. 8 Duodecim vulneribus ab Ænea perfoſſum thoraca intelligo potius, quam 12 Etruriæ principibus, ut volunt quidam. 9 Ad ſiniſtram partem 10 Ad collum Mezentii. 11 Habentem eburneam vaginam aut capulum. 12 Denſe circumſtans. 13 Æneas. 14 Exultantes præ gaudio. 15 Quia primam victoriam, eamque inſignem conſecutus erat. 16 Sc. *ejus*. 17 Sc. de reliqua belli parte. 18 Primæ exuviæ Mezentio detractæ. 19 Cum reſpectu ad ſpolia opima, ubi dux ſua manu hoſtium ducem confecit. 20 Refero ad titulum trophæi, *Mezentius hic eſt*, &c. 21 Talis, ſc. victus & occiſus. Ut, hunc *ego te*, *Euriale*, *aſpicio*. 22 Eſt, aut reſtat Propoſitio conſilii. 23 Latinum. 24 Parare animos armis. Hypallage. 25 Mente præoccupare. 26 Vos imprudentes. 27 A loco ſuo, ubi fixa erant, ſi evulſa ſequerentur. 28 Nutu conceſſerint. Neque enim niſi captato augurio, aut ſine Deum numine evellebantur ſigna. 29 Tyrones, id eſt, novos milites. 30 Inhumatorum ſociorum, Cœſorum in bello funebres pompæ a ſuis honeſtabantur elogiis, orationibus, epitaphiis. 31 Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. 16. Il. 32 Humandi, 33 Eſt apud inferos: quia ſine ſepultura non traducuntur ad inferos, ſed *centum errant annos*. ut in 6. vidimus. 34 Æneas ad ſocios ſuos. 35 Regionem acquiſiverunt. 36 Ultimis officiis. 37 Propter mortem futuri regis.

Mittatur Pallas, quem 1 non virtutis egentem
Abſtulit 2 atra dies, & 3 funere 4 merſit 3 acerbo.
Sic ait 5 illacrymans, recipitque ad 6 limina greſſum:
Corpus ubi exanimi 7 poſitum Pallantis Acœtes
Servabat ſenior: qui 8 Parrhaſio Evandro
9 Armiger 10 ante fuit; ſed 11 non felicibus 12 æque
Tum comes auſpiciis caro datus 13 ibat 14 alumno.
Circum omnes 15 famulumque manus, Trojanaque turba,
Et mœſtum 16 Iliades crinem de more 17 ſolutæ.
Ut vero Æneas foribus ſeſe intulit altis,
Ingentem gemitum 18 tunſis ad ſidera 19 tollunt
Pectoribus, 20 mœſtoque 21 immugit 22 regia luctu.
23 Ipſe caput 24 nivei 25 fultum Pallantis & ora
Ut 26 vidit, 27 lævique 28 patens in 29 pectore vulnus
30 Cuſpidis Auſoniæ, lacrymis ita fatur obortis:
Tene, inquit, miſerande 31 puer, cum 32 læta veniret,
Invidit Fortuna mihi; ne regna videres
Noſtra, neque ad ſedes victor veherere paternas?
Non hæc Evandro de 33 te promiſſa parenti
Diſcedens dederam: cum me 34 complexus 35 euntem
36 Mitteret in magnum imperium, 37 metuenſque moneret
Acres eſſe 38 viros, cum 39 dura 40 prælia gente.
Et nunc 41 ille 42 quidem 43 ſpe multum captus inani
44 Fors & 45 vota facit, 46 cumulatque altaria donis.
Nos juvenem exanimum, & 47 nil jam cœleſtibus ullis
Debentem, 48 vano mœſti comitamur honore.
49 Infelix! nati funus 50 crudele videbis.

1 Hi-

1 Abunde magna virtute prædi-tum, Liptores, id eſt, tenuitas vel ſimplicitas ſermonis. 2 Funeſta & inimica. 3 Fato immaturo, & *miſer ante diem*. Translatio a pomis. 4 Oppreſſit. 5 Æn. 6 Caſtrorum: 7 Repoſitum. Rite omnia conclamatorum corpora in limine ædium collocabantur efferenda: pedibus ad viam extentis: quaſi non reverſuris, aut quia homines capite naſcuntur, pedibus efferuntur. In funere vero familia, amici, fœminæ imprimis φιλοί ατισον γένος, crinibus ſolutis, luctu, planctu, ejulatu omnia replebant. 8 Arcadio 9 Ab officio. 10 Quam Pallanti. 11 Propter mortem Pallantis. 12 Ut patri armiger fuerat. 13 Iverat. 14 Filio Pallanti. 15 Arcadum multitudo. 16 Trojanæ ancillæ erant aut ſtabant in circuitu. 17 In ſignum triſtitiæ. 18 Percuſſis. 19 Erigunt. 20 Mœſtitiæ indice. 21 Intrinſecus mugit & reſonat. 22 Æneæ in caſtris. 23 Æneas. 24 Albiſſimi: 25 Suſtentatum pulvinari, & toto funereo. 26 Pathos ab atteſtatione rei viſæ: ut annotavit Macrob Sat. l. 4. c 6. 27 Pulchro, nondum piloſo. 28 Amplum & late apertum. 29 Ejus. 30 Ab haſta Turni illatum. 31 Pathos ab ætate. 32 Injecta jam ſpe potiundæ Italiæ. 33 Incolumitate tua. 34 Evander 35 Abire volentem. 36 Me. 37 Tibi. 38 Quibuſcum bellandum eſſet. 39 Aſpera, & laboris patiente, ut Latina, Rutula, Volſca, l. 9. 40 Eſſe. 41 Pater tuus Evander. 42 Certe. 43 Pathos præter ſpem: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 44 Forte etiam. 45 Pro ſalute, & læto reditu ſuo. 46 Cumulatim onerat. 47 Non ultra obnoxium Diis cœleſtibus pro ſalute & vita conſervanda. 48 Nihil defuncto profuturo. 49 Evandro. 50 Crudeliter affectum.

1 Hi noſtri reditus, 2 exſpectatique triumphi?
Hæc mea magna 3 fides? At 4 non, Evandre, pudendis
Vulneribus 5 pulſum aſpicies: 6 nec 7 ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater. Hei mihi, quantum
Præſidium Auſonia, & quantum tu perdis Iuli:
Hæc ubi deflevit, tolli miſerabile 8 corpus
Imperat, & toto 9 lectos ex agmine mittit
Mille 10 viros, qui ſupremum comitentur 11 honorem;
Interſintque 12 patris lacrymis ſolatia luctus
Exigua ingentis, miſero 13 ſed debita patri.
Haud ſegnes alii crates, & 14 molle feretrum
Arbuteis texunt virgis, & vimine 15 querno,
Exſtructoſque 16 toros 17 obtentu frondis 18 inumbrant.
Hic 19 juvenem 20 agreſti ſublimem in ſtramine ponunt:
21 Qualem 22 virgineo demiſſum pollice florem,
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum 23 ſua forma receſſit,
Non jam 24 mater alit tellus, vireſque miniſtrat,
25 Tum geminas veſtes, auroque 26 oſtroque rigentes
Extulit Æneas: quas 27 illi 28 læta laborum
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas 29 diſcreverat auro.
30 Harum unam 31 juveni 32 ſupremum mœſtus honorem,
Induit, arſuraſque 33 comas obnubit amictu.
Multaque prætere a Laurentis 34 præmia pugnæ
35 Aggerat, & longo prædam jubet ordine duci:
Addit equos, & tela, quibus ſpoliaverat hoſtem.
Vinxerat & poſt terga 36 manus, quos mitteret umbris
37 Inferias, 38 cœlo ſparſuros ſanguine flammam:
Indutoſque jubet 39 truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, 40 inimicaque nomina 41 figi.



1 Sunt ne hujuſmodi? 2 Multum optati. 3 Qua promiſeram te incolumem reducendum? 4 Non averſis & tergo acceptis, ſed pulchris, loco honeſtis, adverſo pectore: id quod fortiter pugnando morientis eſt, non autem vertentis tergum. 5 Pallanta filium tuum? 6 Neque imprecaberis tibi aut filio mortem, tædio, aut pudore, quod filius inhoneſta fuga ſaluti ſuæ conſuluerit. 7 Incolumi. 8 Pallantis. 9 Electos. 10. Troj. Thuſcos, Arcados 11 Funeris: 12 Evandri. 13 Sc. *tamen*. 14 Mollem capulum, quo mortui efferri ſolent. 15 Quod ex quercu eſt. 16 Lectulo. 17 Obtentis frondibus. 18 Umbra tegunt. 19 Pallanta. 20 Super frondes. 21 Sc. *ponunt*. Vide Catul. 25. Ep. Eſt autem pathos a parabola, ut annotavit Macrob. Sat. l. 4. c. 5. 22 Virginis. 23 Propria pulchritudo. 24 Procreans eum. 25 Funebris pompæ deſcriptio. 26 Purpura. 27 Æn. 28 Quia in gratiam Æn. quem amabat, munus hoc fecerat. 29 Depinxerat. 30 Harum geminarum veſtium. 31 Corpori Pallantis. 32 Sc. *in*. 33 Capillos ejus velat altera veſte. 34 Spolia. 35 Accumulat. Al. *Aggregat*. 36 Eorum. 37 *Inferiæ* ſunt ſacra mortuorum. 38 Quem caſi ſpargerent. 39 Arborum. 40 Inimicorum, quibus arma illa fuerant adempta. 41 Affigi truncis.

1 Ducitur 2 infelix 3 ævo confectus Acœtes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus 4 ora:
Sternitur & toto projectus corpore 5 terræ.
Ducunt & 6 Rutulo perfuſos ſanguine 7 currus.
Poſt bellator 8 equus 9 poſitis inſignibus Æthon
It lacrymans, guttiſque humectat grandibus ora.
Haſtam alii 10 galeamque ferunt: nam 11 cætera Turnus
Victor habet: Tum mœſta 12 phalanx, Teucrique ſequuntur,
13 Tyrrhenique duces, & 14 verſis Arcades armis.
Poſtquam omnis longe comitum proceſſerat ordo,
Subſtitit Æneas, gemituque 15 hæc addidit alto:
Nos alios hinc 16 ad lacrymas eadem horrida belli
Fata vocant. 17 Salve æternum mihi, maxime Palla,
Æternumque 17 vale. Nec plura 18 effatus ad altos
Tendebat muros, greſſumque in caſtra ferebat.
19 Jamque 20 oratores aderant ex 21 urbe Latina,
22 Velati ramis 23 oleæ, 24 veniamque rogantes;
Corpora, per 25 campos 26 ferro quæ 27 fuſa jacebant,
Redderet, ac tumulo fineret 28 ſuccedere terræ:
29 Nullum cum victis 30 certamen & 31 æthere caſſis:
Parceret 32 hoſpitibus 33 quondam, 34 ſocerîſque vocatis.
35 Quos bonus Æneas, 36 haud aſpernanda precantes,
37 Proſequitur venia, & verbis hæc inſuper addit;
38 Quænam vos tanto Fortuna 39 indigna, Latini,
40 Implicuit bello, 41 qui nos fugiatis amicos?
Pacemne exanimes, & 42 Martis ſorte peremptis
Oratis? 43 equidem & vivis concedere vellem.
Nec 44 veni, niſi fata locum ſedemque 45 dediſſent;

Nec

1 Quaſi præ dolore non poſſet ire. 2 *Qui non felicibus æque Tum comes auſpiciis*. &c. modo. 3 Senio confectus. Pathos ætate & geſtu. 4 Faciem. 5 In terram. 6 Rutulorum. 7 Hoſtibus ereptos. 8 Pallantis. 9 Exutus phaleris. 10 Pallantis. 11 Arma cum balteo. 12 Peditum multitudo. 13 Etruſci. 14 Inverſis haſtis mucrone inclinato & per terram tracto, pro uſitato more ac recepto in exſequiis militaribus. 15 Verba. 16 Ad alia funera ſequentibus belli. 17 Mortuis *Salve* & *Vale* dicitur; quod ab eis dividimur; non ultra viſuri eos. 18 Æneas. 19 Deſcribit adventum legatorum a Latino miſſorum, petentium veniam ſepeliendi corpora defuncta, quam eis lubens conceſſit Æneas. 20 Caduceatores, legati. 21 Laurolavinio: urbe Lavini. 22 In ſignum pacifici adventus. 23 Arboris olivæ. 24 Beneficium, conceſſionem petitionis cujuſdam. 25 Qui jam penes Trojanos victores. 26 Armis ferreis. 27 Proſtrata. 28 Terram ſubire, terra condi. 29 Sc. *dicentes*. 30 Eſſe debere. 31 Mortuis, vita privatis. 32 Latinis. 33 Antequam Turnus fœdus inter Latinum & Æneam diſturbaret. 34 Al. *ſociiſque*. 35 Oratores. 36 Licita & honeſta quia ſepeliendi beneficium univerſis debetur. 37 Quibus concedit veniam. 38 Qualis. Admirantis eſt, non dubitantis. 39 Aſpernanda. 40 Illaqueavit. 41 Ut poſte qui. 42 Bellica, quam Mars ſibi vindicat. 43 Sepulturam mortuis, & pacem vivis concedere vellem. 44 Veniſſem in Italiam. Enallage modi. 45 Mihi.

Nec bellum cum 1 genre 2 gero. 3 Rex 4 noſtra reliquit
Hoſpitia, & Turni potius ſe credidit armis.
Æquius 5 huic Turnum fuerat ſe 6 opponere 5 morti.
Si bellum finire manu, ſi 7 pellere Teucros
8 Apparat; his mecum 9 decuit concurrere telis:
10 Vixet, cui vitam Deus aut ſua dextra dediſſet.
Nunc ite, & 11 miſeris ſupponite civibus 12 ignem.
Dixerat Æneas. Olli obſtupuere ſilentes;
Converſique oculos inter ſe atque ora tenebant.
Tum ſenior ſemperque odiis & 13 crimine Drances
Infenſus juveni Turno ſic ore viciſſim
14 Orſa refert: O fama ingens ingentior 15 armis,
Vir Trojane, quibus 16 cœlo te laudibus æquem?
17 Juſtitiæ ne 18 prius 19 mirer, belline laborum?
Nos vero hæc 20 patriam grati referamus ad 21 urbem:
Et te, 22 ſi qua 23 viam dederit Fortuna. Latino
24 Jungemus regi. Quærat ſibi fœdera Turnus.
Quin & 25 fatales murorum 26 attollere moles,
Saxaque 27 ſubvectare humeris 28 Trojana 29 juvabit:
30 Dixerat hæc, 31 unoque 32 omnes eadem 31 ore fremebant.
Bis ſenos 33 pepigere dies, & 34 pace ſequeſtra
Per ſylvas Teucri, mixtique impune Latini,
35 Erravere jugis. 36 Ferro ſonat 37 icta 36 bipenni
Fraxinus; evertunt 38 actas ad ſidera pinus:
39 Robora nec cuneis, & 40 olentem ſcindere 41 cedrum,
Nec 42 paluſtris ceſſant 43 vectare 44 gementibus ornos.



1 Veſtra Latina, ſed cum Turno. 2 Volens ac lubens. 3 Latinus. 4 Jura hoſpitalitatis inter nos contracta. 5 Huic Huic periculo mortis. Q. d. decuiſſet Turnum, violatorem pacis, ſingulari potius certamine mecum decertaſſe, quam hunc ſuorum fudiſſe ſanguinem, Δεικτικῶς, quaſi jacentes oſtendit. 6 Objicere. 7 Ab Italia. 8 Prætendit. 9 Eum. 10 Is noſtrum vixiſſet. Syncope. 11 Qui aliena culpa pereunt. 12 Quo crementur. 13 Turni qui patem ruperat, aut invidiæ. 14 Exordia ſermonis ſui. 15 Effectu ipſo. 16 Cœlitibus ob pietatem & virturem æquiparem & æqualem cenſeam: *vel*, quibus laudibus ad cœlum te tollam? 17 Conſtructio Græca: τῆς δικαιοσύνης σε θαυμάσαιμι ἄν; & ſubintelligendum ἕνεκα, id eſt, *cauſa*: vel *laudem*. 18 Principalius. 19 In te. 20 Humanitatis tuæ indicia. 21 Laurolavinium. 22 Si voluntatem noſtram fortuita occaſio comitetur. 23 Modum. 24 Conciliabimus. 25 Fato tibi promiſſa novæ urbis mœnia. 26 Erigere. 27 Ad conſtructionem murorum. 28 Ad Trojæ novæ conſtructionem. 29 Delectabit nos. 30 Drances. 31 Pari conſenſu. 32 Reliqui legati. 33 Pacti ſunt. 34 Ad tempus media & quaſi depoſita, quæ non terminet, ſed differat bellum, id eſt, induciis. 35 Libere divagati ſunt in ſummitatibus ſub vertice montium. 36 Securi ancipiti, aut duas pinnas habente. 37 Al. *alta*. 38 Extenſas. 39 Ligna querna. 40 Ut cadaverum fœtorem expellat. 41 Funeream arborem, quæ & odorem in funere ipſo, & famam fortiter cadentibus æternam referat. 42 Curribus. 43 Ad pyram conſtruendam. 44 Præ magnitudine ponderis.

1 Et jam Fama volans, 2 tanti prænuncia luctus,
Evandrum, Evandrique domos & mœnia 3 complet,
4 Quæ modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades 5 ad portas ruere, & de 6 more vetuſto
7 Funereas rapuere faces. Lucet via longo
Ordine flammarum, & late 8 diſcriminat agros.
9 Contra turba 10 Phrygum veniens plangentia jungunt
Agmina. Quæ poſtquam 11 matres ſuccedere 12 tectis
Viderunt, mœſtam 13 incendunt clamoribus urbem:
At non Evandrum potis eſt vis ulla tenere:
Sed venit in 14 medios. 15 Feretro 16 Pallanta 15 repoſto
Procumbit ſuper, atque 17 hæret lacrymanſque gemenſque,
Et 18 via 19 vix tandem 20 voci laxata 21 dolore eſt:
Non 22 hæc, o Palla, dederas promiſſa 23 parenti,
24 Cautius ut ſævo velles te 25 credere Marti.
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in 26 armis,
Et 27 prædulce decus primo certamine poſſet.
28 Primitiæ juvenis miſeræ, bellique propinqui
29 Dura rudimenta, & 30 nulli exaudita Deorum
Vota precesque meæ! tuque, o 31 ſanctiſſima 32 conjux,
33 Felix morte tua, neque in hunc ſervata dolorem!
Contra ego vivendo 34 vici mea fata, ſuperſtes
Reſtarem ut genitor. Troum 35 ſocia arma 36 ſecutum

1 Ob-

1 Proſequitur lamentationem & affectus paternos Evandri in Pallanta filium unigenitum. 2 Qualis eſſe ſolet in nece unigeniti regis. 3 Luctu, aut ſermone de morte Pallantis. 4 Eadem fama, quæ adferebat paulo ante Pallanta victorem eſſe in agro Latino: quia multos, priusquam occumberet, ſtravit. 5 Ex urbe ad portas effuſim currebant. 6 Inſtituto. 7 Raptim & feſtinanter tulerunt faces funeribus aptas, *vel* quas noctu ante funera geſtare ſolebant. 8 Illuſtrat ita agros, ut in latum diſcerni ac diſcriminari poſſent. 9 Ex adverſo. 10 Trojanorum, ab Ænea cum funere miſſorum. 11 Arcadum. 12 Ad tectum regium. 13 Quaſi in publico incendio ululatibus omnia complent, miſcentque. Ducta Metaphora a re militari, qua igne ac flammis urbes incenduntur. 14 Pompam ducentium. 15 Capulo, quo ferebatur repoſito. 16 Al. *Pallante*. 17 In eo. 18 Meatus & arteria. 19 Cum difficultate. 20 Sermoni. 21 Propter dolorem nimium conſtricta. 22 Hujuſmodi Pathos contrarium illi, quod ſumitur a loco præter ſpem, id eſt, ex eo quod jam ſperavit. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 23 Mihi. 24 Prudentius. 25 Committere bello. 26 Apud armatum: cujus conſilium cupiditas victoriæ pleramque conturbat. 27 Belli gloria inexpertis nimium dulcis. 28 Principia tua, o Palla, ſunt infelicia. 29 Eruditiones & tyrocinia ad bellum propinquum gerendum ſunt difficilia atque infelicia. 30 A nullo. 31 Caſta, pia, puriſſima, non alicujus religionis, ſed ſolius caſtitatis reſpectu. Conſule Macrob. Sat. l. 2. c. 3. 32 Mater Pallantis. 33 Felix es, quod mortua ſis. 34 Inverſo & præpoſtero fatorum ordine filio meo ſupervivo. Q. d. Superavi naturalem ordinem vita longiore, qui eſt, ut ſint parentibus ſuperſtites filii. 35 Æquius fuerat me ſecutum Trojana arma, mortem oppetiiſſe, quam te. 36 Sc. *quem*.

1 Obruerent Rutuli 2 telis: 3 animam ipſe dediſſem,
Atque 4 hæc pompa domum me, non Pallanta, 5 referret.
6 Nec vos 7 arguerim Teucri, nec fœdera, 8 nec, quas
Junximus hoſpitio, dexteras: 9 ſors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ. Quod ſi 10 immatura manebat
Mors natum, 11 cæſis Volſcorum millibus 12 ante,
13 Ducentem in Latium Teucros 14 cecidiſſe juvabit.
15 Quin ego 16 non alio digner te funere, Palla,
Quam pius 17 Æneas, & quam 18 magni Phryges, & quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna 19 trophæa ferunt, 20 quos 21 dat tua dextera letho.
22 Tu quoque nunc ſtares immanis 23 truncus in 24 armis,
25 Eſſet par ætas, & idem ſi robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid 26 demoror armis?
27 Vadite, & hæc memores 28 regi mandata referte:
Quod vitam 29 moror, 30 inviſam, 31 Pallante perempto,
Dextera cauſa tua eſt; 32 Turnum gnatoque patrique
33 Quam debere vides. 34 Meritis vacat hic tibi ſolus
Fortunæque locus. Non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: 35 ſed gnato 36 manes 37 perferre ſub imos.
38 Aurora 39 interea 40 miſeris mortalibus 41 almam
Ex-

1 Obruere debebant. 2 Suis. 3 Ego dare debuiſſem vitam. 4 Hic magnificus apparatus funebris. 5 Referre deberet. 6 Quid & abſolvo Teucros: miſero meo fato magis imputo. 7 Reprehenſos velim. 8 Neque fidem jure hoſpitalitatis mutuo datam & acceptam. 9 Hoc infortunium & miſera conditio. 10 Præcox, & ante debitos annos veniens exſpectabat. 11 Occiſis ab eo. 12 Priuſquam caderet. 13 Ipſum. 14 Oppetiiſſe delectabit me, ſolatio mihi erit. 15 Quin etiam. Aliud argumentum ſolatii. 16 Alia pompa funebri te non dignum cenſeam aut faciam. 17 Dignatur. 18 Magnifici. 19 Nam ferunt ſecum magna ſpolia, ab hoſtibus ſuperatis aut in fugam verſis detracta, eorum, &c. 20 Hi fuere, Lagus, Sthenelus, Rhætus, Anchemolus, Larides, Tiber, Rhœtheus, Hilus, Halæſus. 21 Dedit, 22 Sicut reliqui duces, a Pallante cæſi, de quibus hæc ſunt trophæa. 23 Detruncatus capite aut aliis membris. 24 Tuis, ſicut in Mezentii trophæo viſum eſt. 25 Si Pallas fuiſſet æqualis tibi ætate, id eſt, ſi Pallas non fuiſſet, junior, quam ut tecum contenderet: 26 Detineo ab armis, id eſt, cur eos non remitto, ut Turnum cædant: 27 Ite, o Tecri. 28 Veſtro AEneæ. 29 Suſtineo. 30 Moleſtam & odioſam mihi. 31 Id eſt, non amplius vellem vivere, niſi dextera tua eſſet in cauſa. 32 Necem Turni. 33 Quam dextram ultricem necis filii mei futuram & ſpero, hoc & ob ſolum in vita maneo, ut interfecti Turni nuncium ad natum ipſe moriens deferam. 34 Bene merendi eſſe de Evandro, id eſt, dicite, nihil eſt aliud, quod poſſit vel virtus tua, vel fortuna præſtare: (nam his rebus victoria contingit) niſi ut, occiſo Turno, & vindices filium, & patrem conſoleris orbatum. Id quod etiam paulo poſt ab AEnea præſtitum eſt. 35 Deſiderio. 36 Ad inferos, ubi ſunt manes Pallantis. 37 Nuntium necis Turni. 38 Refert, quomodo per inducias & pacem ſequeſtram mandata ſint ſepulturæ interfectorum utrinque corpora. 39 Dum hæc apud Evandrum fierent. 40 Quia lucis egentibus. 41 Altricem vitæ.

Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Jam pater Æneas, jam curvo in litore 1 Tarchon
Conſtituere 2 pyras. 3 Huc corpora 4 quiſque 5 ſuorum
6 More tulere patrum: 7 ſubjectiſque ignibus 8 atris
Conditur in tenebras 9 altum 10 caligine coelum.
Ter circum accenſos, 11 cincti fulgentibus * armis,
Decurrere 12 rogos: ter 13 mœſtum funeris ignem
14 Luſtravere in equis, 15 ululatuſque ore dedere.
16 Spargitur & tellus lacrymis ſparguntur & 17 arma.
18 It coelo clamorque virum, clangorque tubarum.
19 Hinc alii ſpolia occiſis direpta Latinis
Conjiciunt 20 igni; galeas, enſeſque decoros,
Frænaque, 21 ferventeſque 22 rotas, 23 pars 24 munera nota,
Ipſorum clypeos, & 25 non felicia tela.
Multa boum 26 circa mactantur corpora morti;
27 Setigeroſque ſues raptaſque ex omnibus agris
28 In flammam jugulant pecudes: tum 29 litore toto
Ardentes ſpectant ſocios ſemuſtaque ſervant
Buſta; neque avelli poſſunt: 30 nox humida donec
Invertit coelum ſtellis fulgentibus 31 aptum.
Nec minus & miſeri diverſa in parte Latini
32 Innumeras ſtruxere pyras, & corpora partim
Multa virum 33 terræ infodiunt, 34 avectaque partim
Finitimos tollunt in agros, 35 urbique remittunt.
36 Cetera, 37 confuſæque ingentem 37 cædis acervum,
38 Nec numero 39 nec honore cremant; tunc undique vaſti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia 40 lux gelidam coelo dimoverat 41 umbram:
Moerentes 42 altum cinerem & confuſa ruebant
Oſſa focis tepidoque 43 onerabant aggere terræ.

1 Etruſcorum rex. 2 Strues lignorum, ut incendantur. 3 Ad has pyras. 4 Æneas Trojanos, Tarchon Etruſcos ſuos: uterque Arcadas. 5 Amicorum. 6 Ex vetere patrum inſtitutione. 7 Sub pyras. 8 Funebribus aut fumoſis futuris. 9 Alte & profunde. 10 Fumi. 11 Teucri & Hetruſci. * Gladiis. 12 Congeries lignorũ. 13 Mœſtitiã afferentem. 14 Circumierunt more luſtrantium. 15 Ejulatus lamentabiles. 16 Conſpergitur. 17 Eorũ. 18 Diffund. ad cœlũ. 19 Deinde. 20 In ignẽ. 21 Quondam fervide actas, ferventes continuo motu. 22 Curruũ. 23 Alii conjiciunt in ignẽ. 24 Arma ipſis occiſis nota. 25 Quibus inſeliciter uſi erant, cũ proſtrati ſint. 26 Corpora mactanda. 27 Apros. 28 Projiciendos. 29 Per totũ litus. 40 Donec nox ingruit. Nãque oſſilegium de nocte erat, ſi plane eſſent combuſti: alias extinguebatur flamma vino, & die ſequente rurſus accenſa. 31 Ἀπτόμενον, ἁρμένον, ſtellis quaſi clavis fixũ & diſtinctum. 32 Utpote longe majori clade effecti. 33 In terrã, ſuper quã jacebant. 34 Amicorũ cadavera nota cremanda mittunt. 35 Ad Urbẽ eorũ, qui illic oriundi erant. 36 Corpora. 37 Strages cæſorũ commixtæ, quia ignobilium & plebejorum. 38 Et ſine numero, id eſt, nõn numerando eorũ corpora. 39 Et ſine honore, id eſt, ſine inſignibus comburunt. 40 Solis. 41 Terræ, id eſt, noctẽ humidam & frigidam. 42 Eruebant oſſa & cineres e ſociis, quæ terræ mandabant exſtructo aggere. 43 Ea-

1 Jam vero in tectis 2 prædivitis urbe Latini,
Præcipuus 3 fragor, & longi pars maxima luctus.
Hic 4 matres, miſeræque 5 nurus, hic cara ſororum
Pectora 6 mœrentum, 7 puerique parentibus orbi,
8 Dirum execrantur bellum, 9 Turnique hymenæos;
10 Ipſum armis, ipſumque 11 jubent decernere ferro,
Qui regnum Italiæ, & 12 primos ſibi poſcat honores.
13 Ingravat hæc 14 ſævus Drances, ſolumque 15 vocari
Teſtatur, ſolum 16 poſci in certamina Turnum:
Multa ſimul contra variis ſententia dictis
17 Pro Turno, & magnum 18 reginæ nomen obumbrat.
Multa 19 virum 20 meritis 21 ſuſtentat fama 20 trophæis;
22 Hos inter motus, medio flagrante tumultu,
Ecce, 23 ſuper mœſti magna Diomedis ab 24 urbe
25 Legati reſponſa 26 ferunt: nihil omnibus 27 actum
28 Tantorum impenſis 28 operum: nil dona, nec aurum,
Nec magnas 29 valuiſſe preces: alia arma Latinis
Quærenda, aut 30 pacem 31 Trojano ab rege 30 petendum.
32 Deficit ingenti 33 luctu rex ipſe Latinus.
34 Fatalem Æneam manifeſto numine 35 ferri,
Admonet 36 ira Deum, 37 tumulique 38 ante ora recentes.
Ergo 39 concilium magnum, 40 primoſque ſuorum

1 Im-

1 Deſcribit ſtatum domus Latini in qua variæ de bello habitæ ſunt ſententiæ, aliis Turnum accuſantibus, aliis propter Amatam reginam defendentibus. 2 Præter cæteros divitis, habentis latam familiam, multoſque cives. 3 Concrepitus murmurantium erat. 4 Quæ liberos lugebant. 5 Quæ maritos ac ſponſos lugebant. 6 Propter necem fratrum. 7 Filii cæſorum. 8 Cum Deorum ira acceptum. 9 Turnum Laviniæ nuptias, quaſi ſponſalium jure ſibi debitas, poſcentem. 10 Turnum. 11 Volunt. 12 Regales. 13 In malum Turni auget, & graviora, id eſt, majoris momenti facit: ut qui eadem audierat ex ore Æneæ, ſupra: *Æquius huic Turno fuerat ſe opponere morti. Si bellum finire manu, ſi pellere Teucros Apparat, his decuit mecum concurrere telis.* 14 Inimicus Turni. 15 Provocari ab Ænea in ſingulare certamen ex legatione affirmat. 16 Ab Æn. 17 Contra Drancem facit. 18 Amatæ magna authoritas quaſi umbra ſua protegit Turnum. Metaphora ab arbore. 19 Turnum. 20 Præclaris facinoribus, per quæ trophæa figere meruerat, nam multos obtruncaverat. 21 Defendit. 22 In urbe concitatos. 23 Inſuper. 24 Arpis ſive Argyripa. 25 Venulus, aliique, miſſi a Latino, Turno, Mezentio, ad Argyripam petitum auxilia a Diomede l. 8. *Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem, qui petat auxilium.* 26 Adferunt. 27 Eſſe, id eſt, fruſtra petitum eſſe auxilium. 28 Tam ſumptuoſæ legationis. 29 Apud Diomedem contra Æneam. 30 Αἰτέον εἰρήνην. Græciſmus Lucretio familiaris. *Pœnas in morte timendum:* &c. *motu privandum eſt corpora.* 31 Ænea. 32 Viribus. 33 Dolore, quod ſpe auxiliorum a Diomede deſtitutus eſſet, in quo anchoram ſalutis ſuæ poſuerat. 34 Fatis advectum. 35 Duci ad regnum Italiæ. 36 Pugna infelix, quæ Diis iratis videtur commiſſa. 37 Occiſorum. 38 Admonens id. 39 Convocatorum cœtum. 40 Primores.

1 Imperio acciſos, alta intra 2 limina 3 cogit.
4 Olli convenere, 5 fluuntque ad regia 6 plenis
Tecta 7 viis. Sedet in 8 mediis 9 & maxumus ævo,
10 Et primus ſceptris, 11 haud læta fronte, Latinus.
Atque hic legatos 12 Ætola ex urbe 13 remiſſos,
Quæ 14 referant, fari jubet, & 15 reſponſa 16 repoſcit
Ordine cuncta ſuo. Tum 17 facta ſilentia linguis,
Et 18 Venulus 19 dicto parens ita farier 20 infit.
Vidimus, o cives, Diomedem, 21 Argivaque caſtra;
Atque iter emenſi 22 caſus ſuperavimus omnes;
Contigimuſque 23 manum, qua concidit 23 Illa tellus.
24 Ille urbem 25 Argyripam, 26 patriæ cognomine gentis,
27 Victor 28 Gargani condebat 29 Japygis 30 arvis.
Poſtquam 31 introgreſſi, & 32 coram data 33 copia fandi;
34 Munera præferimus, 35 nomen patriamque docemus:
36 Qui bellum intulerint, quæ cauſſa 38 attraxerit Arpos.
37 Auditis illæ hæc 38 placido ſic reddidit ore:
O fortunatæ gentes, 39 Saturnia regna,
40 Antiqui Auſonii, quæ vos fortuna 41 quietos
Sollicitat, 42 ſuadetque 43 ignota laceſſere bella;
Quicumque Illiacos ferro 44 violavimus agros,
(45 Mitto ea, quæ 46 muris bellando 47 ex hauſta ſub altis.
48 Quos Simois 49 premat Ille viros) 50 infanda per orbem
Sup-

1 Mandato regio advocatos. 2 Regiæ domus. 3 Congregat Latinus. 4 Omnes illi, qui convocati erant. 5 Confluunt, celeriter accurrant. 6 Opplendo vias. 7 Ut omnes audire poſſet. 8 Al. *Rex*. 9 Annoſiſſimus. 10 Ut ætate, ita imperio primus: *vel*, primus inter ſceptra tenentes duces, Turnum, Mezentium, &c. ut qui ſcepteris innixi curiam intrarint 8 Æn. *Quam Turne regi*, &c. 11 Triſti, ob reſponſum inexſpectatum. 12 Quam Ætoli, id eſt, ex Ætolia profecti conſtruxerant in Apulia. 13 A Diomede. 14 Reportent a Diomede. 15 Diomedis. 16 Exigit. 17 Sunt. 18 Princeps legationis. 19 Mandato regio obediens. 20 Incipit. 21 Caſtella ab Argivis in Italia conſtituta. 22 Itineris, ut flumina, latrones, id eſt, perficimus legationem noſtram. 23 Diomedis. 24 Urbs Ilii: nam Uliſſes cum Diomedes Palladium ſuſtulit. 25 Diomede, ad quem legati ſumus. 26 Argyripam, Arpos: hodie, *monte S. Angelo*. 27 Argi. 28 Voti compos. 29 Gargani Japygiis eſt autem *Japygia* pars Apuliæ, in qua mons Garganus. 30 In. 31 Sumus. 32 In præſentia ejus. 33 Facultas loquendi 34 Pro more gentium, ut legati ſemper munera ferant. 35 Nobilitatem & genus noſtrum. 36 Nos. 37 Nobis. 38 Benigno. 39 In quibus Saturnus olim regnavit cum Jano, & aurea condidit ſæcula. 40 Qui primi Italiam tenuiſtis. 41 Quietos alioqui & amantes pacis. 42 Vobis. 43 Quæ ſi noveritis, longe fugeritis. 44 Devaſtavimus tanquam ſacros ſeq. inde, ſceleſti *ſupplicia expendimus*. 45 Prætermitto & dicere nolo. 46 Trojæ, id eſt, quot ſtrages de nobis illic editæ ſint, quamvis victores fuerimus. 47 Tranſacta ſunt. 48 Qui pro ſepulchro habuerunt Simoenta notiſſimum fluvium Trojæ. 49 Obrutos aquis, id eſt, immerſos continent. Unde in 1. *Ubi tot Simois correpta ſub undis Scuta virum, galeaſque, & fortia corpora volvit*. 50 Quæ effari nequeo.

Supplicia, & 1 ſcelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miſeranda 2 manus: 3 ſcit triſte Minervæ
4 Sidus, & 5 Euboicæ cautes, 6 ultroque 7 Caphareus.
8 Militia ex illa diverſum: ad litus 9 adacti;
10 Atrides 11 Protei Menelaus 11 ad uſque columnas
Exſulat 12 Etnæos vidit Cyclopas Ulyſſes.
Regna 13 Neoptolemi 14 referam, 15 verſoſque penates
16 Idomenei? Libycove habitantes 17 litore 18 Locros?
19 Ipſe Mycenæus magnorum ductor Achivum,
20 Conjugis infandæ 21 prima inter limina dextra
22 Oppetiit: 23 devicta Aſia ſubſedit adulter.
24 Invidiſſe Deos, patriis ut redditus oris,
Conjugium 25 optatum & 26 pulchram 27 Calydona viderem?
Nunc etiam horribili viſu portenta 28 ſequuntur,
Et ſocii amiſſi 29 petierunt æthera pennis,
30 Fluminibuſque vagantur 31 aves (heu dira 32 meorum
Supplicia!) & ſcopulos lacrymoſis vocibus implent.
33 Hæc 34 adeo ex illo mihi jam 35 ſperanda fuerunt
Tempore. cum ferro 36 cœleſtia corpora demens
Appetii, & 37 Veneris 38 violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad 39 tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum poſt 40 eruta 41 bellum.

Per-

1 De ſceleribus in Trojanos commiſſis. 2 Exiſtens multitudo armata miſeranda etiam hoſti noſtro. 3 Teſtis & infenſa Minervæ iræ tempeſtas concitata, qua naufragi alliſi ſumus ad rupes Eboicas & promontorium Capharea. 4 Arcturus, aliis Aries: aliis ipſa Minerva tempeſtatem ex ſideris ortu concitans: aliis fax, quam Nauplius Palamedis filii mortem ulturus, Minervæ ſuaſu extulit noctu Græcis tempeſtate laborantibus, quaſi ſignum portus: unde illi ad Capharea & cautes Euboicas naufragi interierunt. 5 Quæ ſunt in Eubœa inſula 6 Injuriæ, Minervæ illatæ: (nam Ajax Oileus vim Caſſandræ in Palladis templo obtulerat) *vel* Nauplio, propter mortem Palamedis. 7 Promontorium. Græcorum naufragio infamo. 8 Infauſta ſc. quam apud Trojam geſſimus. 9 Sumus. 10 Atrei filius. 11 Ad fines Ægypti, ubi regnavit Proteus. 12 Ulyſſes longis erroribus per Siciliam, Cyclopas, in Ætna Siciliæ monte, habitantes, vectus eſt. 13 Ab Oreſte deciſi in templo Apollinis, cum vellet ducere Hermionem, Oreſti deſponſatam. 14 Vultis ut. 15 Everſos, dirutos, & ad alium translatos, ipſo a civibus pulſo. 16 Regis Cretenſium. 17 In. 18 Ajacis Oilei ſocios, a Trojano bello redeuntes. 19 Agamemnon. 20 Uxoris Clytemneſtræ. 21 Cum primum domum ſuam ingrederetur. 22 Terram id eſt, occiſus eſt. 23 Cum Agamemnon Trojam deviciſſet, Ægiſtus remanſit inhabitans, id eſt, Trojam potuit vincere, ſed non adulterium pellere. 24 Vultis ut referam & mihi invidiſſe Deos, id eſt, noluiſſe quaſi per invidiam. 25 Caſtum. 26 Impollutam. 27 Civitatem meam. 28 Perſequuntur me. 29 Avolaverunt in aves, quæ *Diomedeæ* dicuntur, mutati: de quibus Ovid. Met. 14. 30 Per flumina. 31 In aves converſi. 32 Sociorum. 33 Dicta mala. 34 Omnino. 35 Exſpectanda, timenda. Sic l. 1. *At ſperara Deos memores fandi atque nefandi*. 36 Martis & Veneris. Il. 5 37 Æneæ filio ſuccurrentis. 38 Vulneravi. 39 Quarum etiam victoria pernicioſa eſt: quia contra Deorum gentem, & Veneris filium Æneam. 40 Everſa. 41 Eſt, aut erit.

Pergama, nec veterum memini, 1 lætorve 2 malorum.
Munera, quæ patriis ad me portaſtis ab oris,
Vertite ad Æneam, ſtetimus 3 tela aſpera contra,
4 Contulimuſque manus: 5 experto credite, 6 quantus
In clypeum adſurgat, quo 7 turbine torqueat 8 haſtam.
Si 9 duo 10 præterea 11 tales 12 Idæa 13 tuliſſet
Terra viros, ultro 14 Inachias veniſſet ad urbes
Dardanus, & 15 verſis lugeret Græcia fatis.
Quidquid apud 16 duræ 17 ceſſatum eſt mœnia Trojæ,
Hectoris Æneæque manu victoria Grajum
18 Hæſit, & in decimum veſtigia 19 retulit annum.
20 Ambo, 21 animis, ambo inſignes præſtantibus armis:
22 Hic pietate 23 prior. 24 Coeant in fœdera dextræ,
25 Qua datur: aſt, 26 armis concurrant 27 arma, cavete.
28 Et reſponſa ſimul quæ 29 ſint, 30 rex optime regum,
Audiſti, & quæ 31 ſit magno 32 ſententia 33 bello.
34 Vix ea legati: variuſque per ora cucurrit
35 Auſonidum 36 turbata fremor: ceu ſaxa morantur
Cum 37 rapidos amnes, fit 38 clauſo 39 gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ 40 crepitantibus undis.
Ut primum 41 placati animi, & 42 trepida ora quierunt;
43 Præfatus Divos ſolio 44 rex 45 infit ab alto:
46 Ante equidem 47 ſumma de re ſtatuiſſe, Latini,
Et vellem, & fuerat 48 melius; non tempore tali
49 Cogere concilium, 50 cum muros obſidet hoſtis.

Bel-

1 Supra hoc l. *quas illi læta laborum, ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido Fecerat*. Cui non diſſimilis & illa conſtructio. *Juſtitiæ ne prius mirer, belli ne laborum?* ſupra hoc l. 2 Quæ Teucris intulimus. 3 Æn. 4 Cum eo, id eſt, & cominus & eminus inter nos bella tractavimus. Deſcribit hanc pugnam Homer. Il. 5. 5 Mihi, qui periculum feci. 6 Quantum valeat impulſu clypei in congreſſu. 7 Impetu cum gyro. 8 Quam impellit. 9 Duos. 10 Præter hos. 11 Qualis eſt Æn. 12 Phrygia. 13 Produxiſſet. 14 Argolicas, quas Inachus olim poſſederat, eſt, populus Dardanius ſeu Trojani in Græciam veniſſent. 15 Mutatis, ita ut, quæ nunc victoria gaudet, ingeret, quod victa eſſet. 16 Difficulter expugnabilis. 17 Ab expugnatione. 18 Immorata eſt, dubia fuit. 19 Extendit, id eſt, dilata eſt. 20 Tam Æn. quam Hector. Ἕκτωρ, Αἰνείας τ' οἳ Τρώων εἰσὶν ἄριστοι. Il. 17. 21 Magnanimitate. 22. Æn. 23 Præſtantior eſt. 24 Feriant fœdus cum Æn. & ineant pacem. 25 Quacunque ratione aut conditione licet, & permittitur. 26 Cum armis illius. 27 Veſtra: 28 Hæc erant verba Diomedis, quæ nunc refert Venulus concludens. 29 Nobis data, qualia ſint reſponſa Diomedis. 30 Latine. 31 Diomedi. 32 Quia ſuadet, ut pacem ineamus 33 De. 34 Retulerant. 35 Auſonidarum. 36 De conditione belli. 37 Impetuoſos. 38 Saxorum objectione præcluſo. 39 Impeti aquarum. 40 Ex confractione. 41 Fuerunt. 42 Timore & ira. 43 Præmiſſa precatione & invocatione Deorum. Nam apud antiquos, antequam verba in ſenatu, vel concione facerent, Deos precabantur. 44 Latinus. 45 Incipit loqui. 46 Priuſquam ad hunc ſtatum & acceptam cladem perveniſſet. 47 De ſalute Reipublicæ conſuluiſſe. 48 Utilius. 49 Congregare. 50 Q. d. cum ſerum eſt.

Bellum 1 importunum, cives, cum 2 gente Deorum,
Invictiſque viris, gerimus; 3 quos nulla 4 fatigant
Prælia, 5 nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quam acciris 6 Ætolum habuiſtis in armis,
7 Ponite; ſpes ſibi 8 quiſque. Sed hæc, 9 quam anguſta, videtis
10 Cætera 11 qua rerum jaceant perculſa ruina,
Ante 12 oculos 13 interque manus ſunt omnia veſtras.
Nec quemquam 14 incuſo. 15 Potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit. Toto certatum eſt 16 corpore regni.
Nunc adeo, 17 quæ ſit dubiæ ſententia menti,
18 Expediam, & paucis (animos adhibete) 19 docebo.
20 Eſt 21 antiquus ager, 22 Tuſco mihi proximus 22 amni,
23 Longus in occaſum, fines, ſuper uſque 24 Sicanos,
25 Aurunci Rutulique ſerunt, & vomere duros
Exercent colles, atque 26 horum 27 aſperrima paſcunt:
Hæc omnis regio; & celſi plaga 28 pinea montis
29 Cedat amicitiæ Teucrorum: & foederis æquas
30 Dicamus 31 leges, ſocioſque 32 in regna vocemus.
Conſidant, ſi 33 tantus amor, & moenia condant.
Sin alios fines, aliamque capeſſere gentem
Eſt animus, 34 poſſuntque ſolo decedere noſtro:
35 Bis denas 36 Italo 37 texamus robore naves,

Sen

1 Contra id quod oportebat, & non ſuo tempore ſuſceptum. 2 Originem ducente a Diis, propter Æn. nec non Trojanos. 3 Hinc Annibali ſuo dat orationem illam Livius *Cum eo hoſte res eſt, cui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt, ſeu vincit, ferociter inſtat victis; ſeu victus eſt, inſtaurat cum victoribus certamen.* 4 Locus ab impoſſibili. 5 Etiam quando vincuntur, & inferiores ſunt viribus, adhuc rebellant. 6 Ætulorum, qui cum Diomede in Apuliam venerant. 7 Deponite eam. 8 Sit, id eſt, quiſque ſperet in virtute ſua & non in auxilio alieno. 9 Sit hæc ſpes, quam in ſe quiſque locat. 10 Præter ſpem, ſc. vices, auxilia. 11 At quam ruinam minentur, aut quomodo jam labefactata ſint. 12 Veſtros. 13 Videtis, & tractatis res bellicas, & ita noſſe poteſtis, in quam fragili ſint ſtatu. 14 Damno. Occupationc tacita ſuſpicioni, occurrit ne ſc. videatur infelicem belli eventum aut Turni, aut alterius cujuſpiam ignaviæ imputare. 15 Quia quid virtutis erat, imperitum eſt. 16 Totis imperii viribus. 17 Quid ſentiam in hac re dubia faciendum. 18 Expedite & paucis dicam. 19 Quid ſentiam. 20 Deſcribit agrum, qui eſt inter Laurentum & Tyberim, quem ajunt a Latinis accepiſſe Æneam. 21 Diu a meis non innovatus, id eſt, inutilis mihi. 22 Tyberi. 23 Longe protenſus occidentem verſus. 24 Siciljenſes, id eſt, ad Siciliam. 25 Quem agrum Arunci, antiquiſſimi Italiæ populi, &c. 26 Collium, id eſt, loca montuoſa & ſylvis aſpera in paſcuorum uſum vertunt. 27 Incultiſſima depaſcunt per greges ſuos. 28 Pinis conſita. 29 Concedatur, aut convertatur ad amicitiam Trojanorum obtinendam. 30 Adferamus. 31 Ut neque victi plane, neque victores cenſeantur. 32 In partem regni. 33 Conſiderandum in Italia eſt ipſis. 34 Al. *poſcuntque*. 35 Quo numero inſtructi Trojani a Troja exierant, mare conſcenderant. l. 9. 36 In Italia nato. 37 Ædificemus.

Seu 1 plures complere valent ; 2 jacet omnis ad 3 undam
Materies ; ipſi numerumque modumque 4 carinis
Præcipiant : nos 5 ara , 6 manus , 7 navalia demus .
Præterea , qui dictu 8 ferant , & fœdera 9 firment ,
Centum oratores 10 prima de gente Latinos
11 Ire placet , 12 pacique manu 13 prætendere ramos ;
14 Munera portantes aurique , eboriſque talenta ,
15 Et ſellam , regni , 16 trabeamque , inſignia noſtri .
Conſulite 17 in medium & rebus ſuccurrite 18 feſſis .
19 Tum 20 Drances idem 21 infenſus , quem gloria Turni
22 Obliqua invidia ſtimuliſque agitabat amaris ,
23 Largus opum , & 24 lingua melior , ſed 25 frigida bello
26 Dextera , 27 conſiliis habitus 28 non futilis auctor ,
29 Seditione potens ( genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat , 30 incertum de parte 31 ferebat )
Surgit , & his 32 onerat dictis , atque 33 aggerat iras :
Rem 34 nulli obſcuram , noſtræ nec 35 vocis egentem ,
Conſulis , o bone rex : Cuncti ſe ſcire fatentur ,
36 Quid Fortuna ferat populi ; ſed dicere 37 muſſant .
Det 38 libertatem fandi , 39 flatuſque remittat ,
Cujus ob 40 auſpicium , infauſtum moreſque 41 ſiniſtros
( 42 Dicam equidem , licet arma mihi mortemque minetur)
Lumina tot cecidiſſe ducum , totamque videmus

1 Con-

1 Naves , texemus eas . 2 Parata . 3 Tyberinam . 4 Ædificandis. 5 Ad noſtra facienda . 6 Operarios. 7 Trabes & loca , atque cætera ad conſtructionem navium neceſſaria . 8 Adferant & dicant . 9 Cum eo, 10 Nobiliſſima principali progenie . 11 Proficiſci ad Æneam . 12 Oleam , pacis inſigne , 13 Præferre . 14 Ex conſilio Diomedis qui cenſuerat , regia munera ad Æneam juſtius vertenda quam adde . 15 Curulem . Cum reſpectu ad Romanos , qui regibus bene meritis & ſociis ſummo pro munere mittebant ſella eburneam curulem, quali vehebantur magiſtratus ſui præcipui , Ædiles , Prætores , Conſules . 16 Veſtem auguralem , ſegmentis varii coloris , inſtar trabium pictam . 4 Εἰς κοινὸν in rem communem , & non ad ſuum quiſque commodum . 18 Debilibus, belloque depreſſis . 19 Deinde poſtquam conticuit Latinus . Poſt concionem Latini addit ſententiam Drancis , qui admonuit Laviniam quoque cum cæteris donis Æneæ concedendam , aut Turno , ſi eam vindicare velit , cum Ænea ſingulari certamine congrediendum eſſe . 20 De quo prius meminit . 21 Multum offenſus & moleſtus Turno . 22 Occulta , non aperta . 23 Largiter dives . 24 Abundantior ſermone fecundo . Contra , Hercules apud Ovid. Met. 9. *Melior mihi dextera lingua* . 25 Tarda ad bellum . 26 Ejus erat . 27 In conſiliis dandis . 28 Non inanis nec profuſus verborum . 29 Per ſeditionem , aut ad ſeditionem concitandam valens . 30 Ignotum . 31 Efferebat : quia neſciebatur , quis ejus eſſet pater . 32 Turnum . 33 Accumulat . 34 Omnibus manifeſtum . 35 Declarationis . 36 Id eſt, pacem petendam eſſe . 37 Contra Turnum clare eloqui non audent , ne mutire quidem : muſſant ergo , & intra ſe murmurant : μύζουσι . 38 Ut det παῤῥησίαν. 39 φύσημα, ſpiritus altos , ſuperbiam , ventoſas minas . 40 Inauſpicatos ductus . 41 Pravos . 42 Quod verum eſt , & quod Reipublicæ conducere ſentio .

1 Conſediſſe urbem luctu: dum Troja 2 tentat
Caſtra, 3 fugæ fidens, & 4 cœlum territat armis:
5 Unum etiam donis iſtis, quæ plurima 6 mitti
Dardanidis 7 dicique jubes, unum, optime regum,
Adjicias; nec te ullius violentia vincat:
8 Quin 9 gnatam egregio genere dignisque 10 hymeneis
Des pater, & pacem hanc æterno 11 fœdere jungas.
12 Quod ſi tantus habet mentes & pectora 13 terror:
14 Ipſum obteſtemur, 15 veniamque oremus ab ipſo:
16 Cedat, jus proprium regi, 17 patriæque remittat.
Quid miſeros toties aperta pericula cives
Projicis, o 18 Latio caput horum & cauſa malorum?
Nulla 19 ſalus bello: 20 pacem 21 te poſcimus omnes,
Turne; ſimul pacis ſolum inviolabile 22 pignus.
Primus ego (inviſum quem tu tibi fingis, & 23 eſſe
24 Nil moror) en 25 ſupplex venio. Miſerere tuorum;
26 Pone animos, & 27 pulſus 28 abi. 29 Sat funera 30 fuſi
Vidimus, ingentes & 31 deſolavimus agros.
Aut, ſi 32 fama 33 movet, ſi tantum pectore 34 robur
Concipis, & ſi adeo 35 dotalis regia 36 cordi eſt;
Aude, atque 37 adverſum fidens fer pectus in 38 hoſtem.
39 Scilicet, ut Turno 40 contingat regia conjux,
Nos, 41 animæ viles inhumata infletaque turba,
Sternamur 42 campis. Etiam tu, ſi qua tibi 43 vis,
Si 44 patrii quid 44 Martis habes 45 illum aſpice 46 contra,
Qui

1 Claude afflictam in luctu jacere, in luctu eſſe demerſam. 2 Quaſi congredi non audens. 3 Fugam Turno objicit, quod falſam AEneæ imaginem, a Junone objectam, quo Turnum eriperet, inſecutus e prælio fuerit ſubductus. l. 10. 4 Multum minatur. 5 Donum. 6 Sc. aurum, ebur & ſellam. 7 Sc. de navibus, vel agro, quæ verbis efficienda ſunt. Al. *ducique*, ſc. AEn. 8 Quo minus. ut non. 9 Filiam tuam Laviniam. 10 AEn. externo generi. 11 Affinitatis matrimonialis. 12 Quod ſi per Turnum facere non audes, oramus ipſum tandem, ut patiatur te Regem ac patrem uti jure tuo. Invidioſe & Ironice. 13 Metus da Turno. 14 Turnum obſecremus. 15 Hanc gratiam. 16 Ut concedit. 17 Et concedat hoc propter ſalutem patriæ. 18 Italiæ, id eſt, o Turne. 19 Eſt. 20 De pacis commodis lege Tibul. l. 1. El. 10. 21 O Turne, ac te exigimus pacem, qui ſolus das bellum. 22 Laviniam, quæ ſola eſt inviolabile pignus pacis. 23 Invicto tibi. 24 Non recuſo, dum Reip. conſulam. 25 Ironia. 26 Depone ferociam. 27 A fortiori. Reſpicit commentum illud Junonis, quo ſubtrahebatur Turnus l. 10. 28 Ab inſtituto. 29 Satis funerum. 30 Fugati & proſtrati. 31 Inaratos ac vaſtos reliquimus, ut quibus deſunt manus agricolarum abductis ad bella colonis. 32 Nominis tui 33 Incitat te ad audendum. 34 Fortitudinem. Metaphora a ligno ad animum. 35 Regnum Latini, quod tu tibi dotale ex nuptiis Laviniæ tibi deberi credis & ſpe devoraſti. 36 Tantum tibi placet. 37 Tu ſingulari certamine cum AEn. congredere. 38 AEn. 39 Nos interea, ut tu potiaris Lavinia & regno, mactemur tanquam viles more pecudum honore funeris & luctus deſtituti. 40 Cæſo AEnea. 41 Tanquam animæ viles. 42 Per campos. 43 Virtus eſt. 44 Animi virilis & bellicoſi, qualis in patria tua eſſe ſolet. 45 AEneam. 46 Ex adverſo. Iterat exhortationem ad monomachiam.

Qui 1 vocat.
2 Talibus 3 exarſit 4 dictis 5 violentia Turni:
Dat gemitum, 6 rumpitque has 7 imo pectore voces;
8 Larga quidem, Drance ſemper tibi 9 copia fandi,
Tunc, cum bella 10 manus poſcunt patribuſque vocatis
Primus 11 ades: ſed non replenda eſt curia verbis,
12 Quæ tuto tibi magna volant, dum 13 diſtinet hoſtem
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde 14 tona eloquio, 15 ſolitum tibi: meque timoris
Argue 16 tu, Drance; 17 quando tot 18 ſtragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, paſſimque 19 trophæis
20 Inſignis agros. Poſſit quod vivida 21 virtus,
Experiare licet: nec longe ſcilicet hoſtes
Quærendi nobis; circumſtant undique 22 muros.
23 Imus in adverſos? quid 24 ceſſas, an tibi 25 Mavors
26 Ventoſa in lingua, pedibuſque 27 fugacibus iſtis
Semper erit?
28 Pulſus ego? aut quiſquam merito, fœdiſſime 29 pulſum
Arguent? Illiaco 30 tumidum qui creſcere Tybrim
Sanguine, & 31 Evandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atque exutos Arcadas armis?
32 Haud ita me experti Bitias & Pandarus 33 ingens,
Et quos 34 mille 35 die victor ſub Tartara miſi,
36 Incluſus muris, hoſtilique aggere 37 ſeptus.
38 Nulla ſalus bello. 39 Capiti 40 cane talia demens
Dardanio, 41 rebuſque tuis. Proinde omnia magno
Ne ceſſa turbare metu, atque 42 extollere vires

Gentis

1 Provocat te ad ſingulare certamen. 2 Subinfert reſponſum Turni, multum in Dracem commoti, &c. 3 Excanduit. 4 Verbis Drancis. 5 Turnus ipſe. 6 Violenter exprimit. 7 Summa indignatione. 8 Abundans. Supereſt quidem tibi eloquentia, ſed importuna & impotens: poſcunt hæc tempora non in Curia orationem, ſed urbis propugnationem. 9 Fuit. 10 Operationes, non verba. 11 In conſultando. 12 Quæ tibi extra periculum poſito & in pacis tempore excutiuntur inflata. 13 Arcet, διείργει, a te tenet. 14 Alte tona. 15 Pro more tuo, quod facere ſoles. 16 Qui timidiſſimus es. 17 Amariſſima Ironia. 18 Stratorum hoſtium. 19 A te in fugam verſorum. 20 Id eſt, nobilitas, clarificas: ab *inſignis*. Al. *inſignes*, id eſt, *inſignitos*. 21 Tua. 22 Civitatis noſtræ. 23 Quin age, progrediamur in hoſtem jam in proximo experturi uter noſtrum fortior, quid an ceſſas ire? *Tutius eſt igitur vana contendere lingua. Quam pugnare manu*. 24 Differs exire in hoſtem? 25 Animoſitas bellica. 26 Vaniloquia. 27 Aſſidue fugere ſolitis. 28 Reſpondet, ad illa, quæ dixerat Drances, *fugæ fidens*, & *pulſus abi*. 29 In fugam verſum. 30 Inflatum & craſſum. 31 Cæſo Pallante filio unico. 32 Non talem, ut me pulſum dicas. 33 Giganteæ molis uterque l. 9. 34 Viri. 35 Uno, id eſt, ſpatio unius diei. 36 Intra ipſa hoſtium caſtra, ſub finem l. 9. 37 Circumdatus. 38 Repetit cum indignatione & Ironice verba hæc Drancis. 39 Æn. 40 Prædica. 41 Quibus nulla ſalus eſt per bellum, quia eas defendere non audes. 42 Efferre.

Gentis 1 bis victæ; contra 2 premere arma Latini.
3 Nunc & 4 Myrmidonum 5 proceres Phrygia arma 6
tremiſcunt!
Nunc & 7 Tydides, & 8 Lariſſæus Achilles?
Amnis & 9 Hadriacas retro fugit 10 Aufidus 9 undas.
Vel cum ſe 11 pavidum contra mea jurgia fingit.
12 Artificis ſcelus, & 13 formidine crimen acerbat.
14 Numquam animam 15 talem dextra hac (16 abſiſte moveri)
Amittes: 17 habitet tecum, & ſit pectore in 18 iſto.
19 Nunc ad te, & tua, magne 20 pater, 21 conſulta revertor.
22 Si I. nullam noſtris ultra ſpem ponis in armis;
II. Si tam deſerti ſumus, III. & ſemel 23 agmine 24 verſo
25 Funditus occidimus, IV. neque habet Fortuna 26 regreſſum;
27 Oremus pacem, & dextras 28 tendamus 29 inermes.
30 Quamquam, o ſi 31 ſolitæ quidquam virtutis 32 adeſſet.
33 Ille mihi ante alios 34 fortunatuſque laborum,
Egregiuſque 35 animi, qui, ne 36 quid tale videret.
Procubuit moriens, & humum 37 ſemel ore momordit.
I. Sin & opes nobis, & adhuc 38 intacta juventus,
II. 39 Auxilioque urbes Italæ 40 populique ſuperſunt;
III. Sin & Trojanis cum multo 41 gloria venit
42 Sanguine; ſunt illis ſua funera, parque per omnes

A a Tem-

1 Sub Laomedonte, & ſub Priamo. 2 Deprimere & vilipendere. 3 Secundum judicium tuum. 4 Populorum Theſſaliæ. 5 Doctores, ſc. Achilles & Patroclus. 6 Ironia, cum minime tremant. 7 Diomedes Tydei filius. 8 Theſſalus, ex Lariſſa, Theſſaliæ oppido. 9 Mare Adriaticum. 10 Apuliæ fl. ſe in mare Adriaticum exonerans. 11 Non audere verum dicere. 12 Artifex ſceleſtus, id eſt, Drances, qui dixerat, *licet arma mihi, mortemque minetur*. Eſt enim ſceleratorum, ſimulare formidinem, 13 Innuit crimen meum multo majus eſſe, ſi auderet. 14 Per me fruere anima ignava, & indigna, qua inquinetur manus mea. *Nos hac a ſcabie tenemus ungues*. 15 Tam vilem & meticuloſam. 16 O Drance, deſine conturbari nolo enim in te irruere. 17 Anima tua. 18 Tuo tam vili pectore. 19 Poſtquam acerbe reſpondit dictis Drancis, tranſit ad dicta Latini. 20 Latine. 21 Conſultationes, aut res, de quibus conſultum eſt. Latinus hortatus fuerat, *conſulite in medium*. 22 Objectiones IV. diluit deſerte, rationibus contra allatis totidem. I. II. III. IV. 23 Exercitu noſtro. 24 In fugam. 25 Ad fundum uſque penitus occubuimus. 26 Reditum cum favore ad eum, unde diſceſſerit. 27 Ab hoſte noſtro. 28 Protendamus. 29 Imbelles, victas. 30 Utinam ſit mihi iterum cum hoſte congrediendi poteſtas. A'ποσιώπησις, quaſi abhorrentis illud *Oremus pacem*. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 31 Antiquæ. 32 Ineſſet nobis. 33 Haberetur a me præſtans. 34 Feliciter functus laboribus vitæ, Hellen. ut *Egregius animi*. 35 Egregium habens animum. 36 Deditionem hoſti factam. 37 Uno impetu. id eſt, morſu terram petens ex indignatione, ne vocem emitteret viro forti indignam, id eſt, utinam potius quam dedititius fiam, ego occubuerim fortiter ſicut Mezentius & Lauſus occubuerunt. 38 De qua adhuc delectus habendus eſt. 39 Ad auxilium, id eſt, qui nobis auxilio ſint. 40 Italiæ. 41 Victoriæ. 42 Suorum ſc. effuſo.

Tempeſtas; cur 1 indecores in 2 limine primo
Deficimus? 3 cur ante tubam tremor occupat artus?
4 Multa dies variuſque 5 labor mutabilis ævi
Rettulit in 6 melius: IV. multos 7 alterna reviſens
8 Luſit, & in 9 ſolido 10 rurſus Fortuna locavit.
11 Non erit auxilio nobis Ætolus, & 12 Arpi.
At Meſſapus erit, 13 felixque Tolumnius & quos
Tot populi miſere duces; 14 Nec parva ſequetur
Gloria 15 delectos Latio & Laurentibus agris.
Eſt 16 & 17 Volſcorum egregia 18 de gente Camilla,
19 Agmen agens equitum, & 20 florentes ære catervas,
21 Quod ſi me ſolum Teucri in 22 certamina poſcunt,
Idque 23 placet, 24 tantumque 25 bonis communibus obſto;
26 Non adeo has exoſa manus victoria fugit,
Ut tanta quidquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis 27 contra, 28 vel magnum 29 præſtet 30 Achillem,
31 Factaque Vulcani manibus 32 paria induat arma
Ille licet. 33 Vobis animam hanc ſoceroque Latino
Turnus ego, haud 34 ulli veterum virtute 34 ſecundus,
35 Devoveo. 36 Solum Æneas vocat. 37 Et, vocet oro.
Nec

1 Contra decus agentes. 2 Principio belli. 3 Cur ante claſſicum, & antequam appareat periculum, trepidi male ominamur belli exitum? 4 Ecphoneſis in ludibrium fortunæ incoſtantis & variæ, quæ cum in omnibus rebus, tum maxime in bello dominatur. 5 Conatus & caſus. 6 Meliorem exitum, quam incepta ſint. 7 Alternatim, modo hos, modo illos: ἀλλοτε πρὸς ἄλλος. 8 Illuſit & depreſſit. Ov. 3. Triſt. *Nempe dat, & quodcumque libet fortuna, rapitque, Irus & eſt ſubito, qui modo Crœſus erat*. Idem l. 4. de Ponto. *Ludit in humanis divina potentia rebus. Et certam præſens vix habet hora fidem*. 9 Statu. Al *ſolio*. 10 Jam illuſos. 11 Quid ſi Græculus ille, Diomedem innuit, iners & infelix, quod accepiſtis ex oratione legatorum, neget auxilia: at certe aderit nobis Meſſapus fortis, utpote invulnerabilis l. 7. & Tolumnius augur l. 8. 12 Populi Arpenſes. 13 In bello. 14 Imo magna. 15 Id eſt, ſine externo milite ſuperabunt. 16 Etiam auxilio nobis. 17 Populorum Italiæ. 18 Virgo bellatrix. De Camilla vide quæ ad l. 7. ſub finem: ubi & hoc hemeſtichium cum ſeqq. verſu habetur. 19 Dux equitum, 20 Copias adunatas armis æreis. 21 Ad id reſpondet, quod in fine orationis adjecerat Drances, provocatum Turnum ab AEnea, ut ſingulari certamine rem decernerent. 22 Singularia. 23 Tibi, o Rex. 24 Quantum Drances dicit. 25 Paci, concordiæ ac ſaluti Reipublicæ obſum, ut, niſi dimicavero, concidant Latini. 26 Non tam infelix hactenus in bello fui, ut recuſem conari quantumlibet difficile pro rebus communibus, *vel* pro ſpe tantæ laudis, quam conſequar, ſi ſolus cæteris omnibus ſalutem pepeiſſe dicat. 27 AEneam, vel obvius AEn. 28 Etiamſi. 29 Superet viribus. 30 Qui Hectora vicit. 31 Qualis AEn. revera habuit, licet id ignoraret Turnus. 32 Armis Achillis. 33 Pro ſalute veſtra, o Latini. 34 Ullo inferior. 35 Morti addico. Alluſum ad morem & formulam Rom. ducum ſe pro legionibus & patria devoventium. De devotionis formula vide Liv. 9. & quæ nos ad Flor. p. 56. Videndus præter alios Caſaubonus ad Suet. Calig. c. 14. 36 Si verum eſt, quod AEneas vocat me ſolum. 37 Sine eum vocare, paratus ſum.

Nec Drances 1 potius, 2 ſive eſt hæc ita Deorum,
3 Morte luat: 4 ſive eſt virtus & gloria, 5 tollat.
6 Illi hæc inter ſe dubiis de rebus 7 agebant
Certantes: caſtra 8 Æneas 9 aciemque movebat.
Nuncius ingenti per 10 regia tecta tumultu
Ecce 11 ruit, magniſque urbem terroribus implet,
Inſtructos acie 12 Tyberino a flumine 13 Teucros,
14 Tyrrhenamque manum totis deſcendere campis.
15 Extemplo turbati 16 animi, 17 concuſſaque vulgi
Pectora, & 18 arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poſcunt; 19 fremit arma juventus,
Flent mœſti 20 muſſantque patres. Hic undique clamor
21 Diſſenſu vario magnus ſe tollit in auras.
22 Haud ſecus, atque alto in luco cum forte catervæ
23 Conſedere avium, 24 piſcoſove amne 25 Paduſæ
Dant ſonitum 26 rauci per ſtagna 27 loquacia cycni.
Imo, ait, o cives, 28 arrepto tempore, Turnus,
29 Cogite concilium, & pacem 30 laudate 31 ſedentes:
Illi armis in 32 regna ruunt. Nec plura locutus
33 Corripuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.
Tu, Voluſe, 34 armari Volſcorum 35 edice 36 maniplis:

 Duc,

1 Quam ego. 2 Sive Diis iratis & nobis adverſis bellare cœpimus. 3 Oro aut volo ut perſolvat morte hoc diſcrimen belli: 4 Sive ex hoc bello maneat. 5 Ea, id eſt, nolo Drances, aut ſuccumbat, aut vincat, ubi ſolus Turnus vocetur. 6 Turnus & Drances, aut Latini omnes. 7 Conſultabant & diſſertabant. 8 Sc. *dum*. 9 Inſtructam multitudinem populorum. 10 Regiam Latini. 11 Præcipitanter currit. 12 Ubi prima caſtra locaverant. 13 Nuncians. 14 Exercitum Etruſcorum quorum duxerat Tarchon. 15 E veſtigio, ſtatim. 16 Populi. 17 Attonita ſunt. 18 Accenſæ ſunt punctu- ris duris. 19 Cum fremitu efflagitat arma, conclamat ad arma. 20 Intra ſe murmurant & queruntur ſeniores: ſupra, *ſed dicere muſſant*. 21 Quia alii a Turno, alii a Drance diſſentiebant. 22 Sc. voces in auras tollunt. Comparatio ducta ab avium diverſarum concentu. 23 Simul ſedem ceperunt. 24 Piſcibus abundanti. 25 Fluvii, qui in Padum influit. 26 Cum raucedine quadam canori, *Raucus* enim, teſte Servio, dictio media eſt, *Volucrum raucarum ad litora nubem*. Æn. 7. 27 Sonora, cygnorum voces referentia: *vel* loquaces cygni, Hypallage. 28 Sumpta hac occaſione, id eſt, poſtquam ex ſubito adventu Æneæ opportunitatē habuit concilii diſſolvendi. 29 Conſultate. Ironica exhortatio in eos, qui pacē ſuaſerant. 30 Eſt autem hic modus imperandi qui vim prohibendi habet: vult enim dicere, non eſſe tempus conſultandi, ſed bellandi. 31 In concilio. *vel* deſides, pigri. 32 Noſtra. 33 Raptim ſe retraxit, & egreſſus eſt e concilio. 34 Ut armentur. Sic l. 1. *Tundas epulis accumbere Divum*. 35 Edic, impera. 36 Manipularibus, id eſt, ſigniferis militibus, qui triginta fuerunt in legione *Manipulus* a *manu* fit, & proprie ſignificat manualem herbarum faſciculum, quem manu quis apprehendit metendo. Ponitur tamen pro exigua militum manu, quæ unum ſignum ſequebatur. Erat autem pars Centuriæ ita dicta, quod ſub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus, *manipulos* fœni ac herbarum haſtis alligatos pro ſignis ſive vexillis gerebat in bello. Hinc *Manipulares milites* dicti. Ovid. 3 Faſt. *Pertica ſuſpenſas portabat longa manipulos: Unde manipularis nomina miles habet*.

Duc, ait, & Rutulos, Equitem 1 Meſſapus 2 in armis,
Et cum 3 fratre Coras latis 4 diffundite campis.
5 Pars 6 aditus urbis 7 firment, 8 turreſque 9 capeſſant:
Cætera, 10 qua 11 juſſu, mecum 12 manus inferat arma:
13 Ilicet in muros tota diſcurritur urbe.
14 Concilium ipſe pater & magna 15 incepta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore 16 differt:
17 Multaque ſe incuſat, 18 qui non 19 acceperit ultro
20 Dardanium Æneam, 21 generumque adſciverit 22 urbi.
23 Præfodiunt alii portas, aut 24 ſaxa 25 ſudeſque
Subvectant: 26 bello dat ſignum 27 rauca 28 cruentum
Buccina. Tum muros 29 varia cinxere 29 corona
Matronæ puerique; vocat 30 labor 31 ultimus omnes.
Nec non ad templum ſummaſque ad Palladis arces
32 Subvehitur magna 33 matrum 34 regina caterva,
35 Dona ferens: 36 juxtaque 37 comes Lavinia virgo,
Cauſſa mali 38 tanti, atque oculos 39 dejecta 40 decoros.
41 Succedunt matres, & templum thure vaporant,
Et mœſtas alto fundunt de 42 limine voces:
43 Armipotens præſes belli, 44 Tritonia virgo,
45 Frange manu telum 46 Phrygii 47 prædonis, & 48 ipſum
49 Pronum ſterne 49 ſolo, 50 portiſque 51 effunde ſub altis.
52 Cingitur ipſe 53 furens certatim in prælia Turnus,
Jamque adeo 54 Rutulum 55 thoraca indultus ahenis
Horrebat 56 ſquammis, 57 ſuraſque incluſerat 58 auro,

1 Tem.

1 Meſſape. 2 Armatos. 3 Catillo, l. 7. 4 Diffuſe reducite. 5 Civium aut militum. 6 Acceſſus. 7 Muniant obſtruant. 8 Murorum. 9 Teneant & defendant. 10 In omnem occaſionem & eventum. 11 Juſſero: ut *faxo*, pro fecero. 12 Armata multitudo. 13 Confeſtim. 14 Cœtum procerum. 15 De pace tractanda. 16 Pacem in aliud tempus. 17 Πολλὰ multum, ſæpe. 18 Quod, quia. 19 In generum & regnum. 20 A Dardano ortum. 21 Maritum filiæ. 22 Ad aut in urbem ſuam. 23 Fodiunt foſſas ante portas: ut ex præcepto Turni *aditus urbis firment*. 24 Ad feriendum & repellendum hoſtem. 25 Stipites. 26 Ineundo. 27 Rauce ſonans. 28 Cruoris effundendi indicium. 29 Vario cætu, in modum coronæ circumſtante. 30 Extrema neceſſitas, quaſi ille dies aditæ aut mortis, libertatis aut ſervitutis futurus ſit arbiter. 31 Summus & maximus. 32 Surſum vehitur pilento: ut lib. 8. *caſtæ ducebant ſacra per urbem Pilentis matres in mollibus*. 33 Matronarum. 34 Amata. 35 Palladi apta, ut peplum, adferens aut offerens. 36 Prope ipſam. 37 Matri. 38 Quantum bellum adferebat. 39 Propter virginalem verecundiam. 40 Pulchros. 41 Templum intrant. 42 Templi. 43 Habens poteſtatem ſuper arma & bella. 44 Pallas. 45 Irritum fac. 46 Æn. 47 Prædatoris, qui Turno conjugem prædari conatur. 48 Prædonem. 49 Inclinatum ad terram. 50 Noſtris. 51 Evacua vires ejus. 52 Armis ſuis. 53 Amore Laviniæ. 54 Quali Rutuli utuntur. 55 Munimentum pectoris ſive loricam. 56 Integumentis in modum ſquammarum piſcium factis. 57 Crura ſua. 58 Aureis ocreis.

1 Tempora 2 nudus adhuc; laterique accinxerat enſem,
Fulgebatque alta decurrens 3 aureus 4 arce:
Exultatque animis, & ſpe jam 5 præcipit 6 hoſtem
7 Qualis, ubi abruptis fugit 8 præſepia vinclis,
Tandem liber equus, campoque potitus aperto:
Aut 9 ille in 10 paſtus 11 armentaque 12 tendit equarum
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectiſque fremit cervicibus alte
13 Luxurians: luduntque 14 jubæ per colla, per armos.
Obvia 15 cui, Volſcorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portiſque ab equo 16 regina 17 ſub ipſis
Deſiluit. Quam tota 18 cohors imitata, relictis
Ad terram 19 defluxit equis. Tum talia 20 fatur:
Turne, 21 ſui merito ſi qua eſt fiducia 22 forti,
Audeo, & 23 Æneadum promitto occurrere turmæ,
Solaque Thyrrenos equites ire obvia contra.
Me 24 ſine prima manu tentare 25 pericula belli:
Tu 26 pedes ad muros 27 ſubſiſte, & mœnia 28 ſerva.
Turnus ad hæc, oculos 29 horrenda in virgine fixus:
O 30 decus Italiæ, virgo, quas 31 dicere grates,
Quaſve 32 referre 33 parem? ſed nunc eſt omnia quando
34 Iſte animus 35 ſupra, mecum 36 partire laborem.
Æneas, ut fama 37 fidem miſſique reportant
Exploratores, 38 equitum levia 39 improbus arma
Præmiſit, 40 quaterent campos: ipſe 41 ardua montis
Per deſerta jugo ſuperans adventat ad urbem.
42 Furta paro belli convexo in tramite ſylvæ,
43 Ut bivias armato obſidam milite fauces.
Tu 44 Tyrrhenum equitem collatis excipe ſignis:

 Te-

1 Quo obequitans agnoſceretur a ſuis, dum oratione eos cohortaretur. 2 Nondum habens galeam, id eſt, ſine galea. 3 Aureis armis inſtructus. 4 Regiæ, qua Laviniam videre ſperabat. 5 Præoccupat. 6 Præcipuum Æn. 7 Exiſtens talis, *qualis*, &c. Vid. Mac. Sat. l. 6. c. 3. 8 Stabulorum. 9 Equus. 10 Gregē. 11 Paſcua. 12 Petit. 13 Petulanter decurrens. 14 Ejus. 15 Turno ſic decurrens. 16 Volſcorum. 17 Ante ipſas portas, ſalutatura Turnum, ut exercitus ducem. 18 Turma Volſcorum: nam *cohors* proprie eſt equitum. 19 Expedite & cum arte quadam deſcendit ex equis. 20 Camilla. 21 Bene ſperandi de ſe. 22 Cuicumque, ſive viro, ſive mulieri, id eſt, ſi unuſquiſque fortis fidit viribus ſuis. 23 Æn. ad urbem ingruentium. 24 Permitte. 25 Experimenta ſeu præludia belli. 26 Pedeſter ſine equo. 27 Civitatis hujus. 28 In inſidiis remorare. 29 Cuſtodi. 30 Armis terribilis ac metuenda, aut veneratione colenda. 31 Ornamentum. 32 Coner dicere tibi verbis gratias. 33 Reipſa exhibere, & reddere. 34 Tuus. 35 Vincit omne genus beneficii, aut quia ſine pari magna es. 36 Divide. 37 Credulitatem & certificationem. 38 Velites, id eſt levis armaturæ equites. 39 Improbandus & deteſtabilis prædo. 40 Ut perturbaret eos, qui in campis ſunt. 41 Loca inaccеſſa. 42 Animus eſt mihi eum adoriri aut inſidiis excipere. 43 Poſtquam obſidebo exitus ab iis, qui in ſylva ſunt, aut introitus ingredi volentibus, in duas vias diviſos. 44 Tyrrhenos equites conjunctis ducibus (Meſſapo & Tyburto) per inſidias cape & adorire.

Tecum 1 acer Meſſapus erit, turmæque Latinæ,
2 Tyburtique manus, ducis & tu 3 concipe curam.
Sic 4 ait, & 5 paribus Meſſapum in 6 prælia dictis
7 Hortatur 8 ſocioſque duces; & pergit in hoſtem.
Eſt curvo 9 anfractu valles, 10 accommoda fraudi
11 Armorumque dolis. 12 Quam denſis frondibus 13 atrum
14 Urget utrinque latus; tenuis 15 quo ſemita ducit,
Anguſtæque ferunt 16 fauces 17 adituſque maligni.
18 Hanc ſuper in 19 ſpeculis ſummoque in vertice montis
Planities 20 ignota jacet, 21 tutique receptus:
Seu 22 dextra lævaque velis occurrere 23 pugnæ.
Sive 24 inſtare jugis, & grandia 25 volvere ſaxa.
26 Huc 27 juvenis nota fertur regione viarum;
28 Arripuitque locum, & ſylvis 29 inſedit 30 iniquis.
31 Velocem 32 interea 33 ſuperis in ſedibus 34 Opim,
Unam ex 35 virginibus ſociis 36 ſacraque caterva,
37 Compellabat, & has triſtis 38 Latonia voces
39 Ore dabat: Graditur bellum ad 40 crudele Camilla,
O 41 virgo, & noſtris 42 nequidquam cingitur 43 armis,
44 Chara mihi ante alias. Neque enim novus iſte 45 Dianæ
Venit amor, 46 ſubitaque animum dulcedine 47 movit.
Pulſus ob invidiam 48 regno vireſque 49 ſuperbas
50 Priverno 51 antiqua 52 Metabus cum excederet urbe,
53 Infantem, 54 fugiens media inter prælia belli,
55 Suſtulit exilio comitem, matriſque 56 vocavit
Nomine Caſmillæ, 57 mutata parte, Camillam.

1 Strenuus bellator. 2 Exercitus Tyburti ducis, ſc. Catiſſus & Coras, Tyburti fratres. 3 Simul cum illis cape ac gere. 4 Turnus. 5 Illis, quibus Camillam hortatus eſt 6 Obeunda. 7 Admonet & animat. 8 Ejus, aut ſuos duces, id eſt, ductores aliorum 9 In loco circumfracto, id eſt, angulo. 10 Idonea inſidiis, quas paulo ante appellavit *furta belli*. 11 Armatorum. 12 Vallē. 13 Obſcurū. 14 Coarctat 15 Al. *qua*. i.e. per quā viam. 16 Exitus 17 Acceſſus obſcuri & nimis arctis. 18 Vallem. 19 Loco apto ſpeculationi 20 Æn. aut occulta. 21 Latebræ ſeu receptacula, quo ſe tuto recipere poteſt exercitus. 22 A dextra parte vel ſiniſtra. 23 In pugnam. 24 Velis inſiſtere per juga. 25 Deſuper in aſcendentes hoſtes 26 Ad hanc vallem 27 Turnus. 28 Occupavit. 29 Inſidias facturus locum cepit. 30 Quia videre permittunt & non videri. 31 Facta digreſſione in conſilium & colloquium Dianæ cum Nympharum ſuarum una, de conſervanda ab interitu Camilla deſcribit ſtudium & genus Camillæ. 32 Dum hæc a Turno fierent. 33 Cœlo. 34 Nympham venatricem. 35 Comitibus Dianæ, Nymphis: quin & ipſa Diana Opis vocabatur. Macrob. Sat l. 5, c 22. 36 Et ex choro Dianæ conſecrato. 37 Alloquebatur. 38 Latonæ filia Diana. 39 Eloquebatur. 40 Quia fata ipſi per id mortem minantur. 41 Opi. 42 Quippe illis peritura. 43 Sagittis. 44 Dilecta mihi plus quam aliæ. 45 Mihi. 46 Quæ cito perire poſſet, ſed antiqua. 47 Affecit. 48 Suo. 49 Potentiorem inimicorum. 50 Volſcorum oppidum, hodie *Peperno*. 51 Nobili, & quæ diu regnaverat. 52 Privernorum rex, pater Camillæ. 53 Adhuc. 54 Camillam. 55 Surſum & in humeris tulit, ut eſſet comes exilio ſuo. 56 Eam Camillam. 57 Quia ablata litera S. Al. *mutilata*.

1 Ipſe,

1 Ipſe, 2 ſinu 3 præ ſe 4 portans, juga 5 longa petebat,
6 Solorum nemorum: tela undique 7 ſæva 8 premebant.
Et 9 circumfuſo 10 volitabant milite 11 Volſci.
Ecce, 12 fugæ medio ſummis, 13 Amaſenus, 14 abundans
Spumabat ripis; tantus ſe 15 nubibus imber
15 Ruperat. 16 Ille; 17 innare parans infantis amore
18 Tardatur, 19 charoque oneri timet. 20 Omnia ſecum
21 Verſanti ſubito vix hæc ſententia 22 ſedit
23 Telum immane, manu valida quod forte gerebat.
Bellator, 24 ſolidum nodis & robore 25 coƈto;
26 Huic 27 natam, 28 libro & ſilveſtri ſubere clauſam
29 Implicat, atque 30 habilem mediæ 31 circumligat haſtæ
32 Quam dextra ingenti librans ita 33 ad æthera fatur:
Alma, tibi 34 hanc, nemorum 35 cultrix, Latonia virgo,
Ipſe pater 36 famulum voveo: 37 tua prima per auras
Tela tenens ſupplex hoſtem fugit. Accipe, 38 teſtor,
Diva 38 tuam, quæ nunc 39 dubiis committitur auris.
40 Dixit, & 41 adduƈto 42 contortum haſtile lacerto
43 Immittit: 44 ſonuere 45 undæ, rapidum ſuper 46 amnem
47 Infelix fugit 48 in jaculo ſtridente Camilla.
At Metabus, magna propius jam urgente 49 caterva;
Dat ſeſe, 50 fluvio, atque haſtam 51 cum virgine 52 viƈtor
53 Gramineo donum 54 Triviæ de 53 ceſpite vellit



1 Pater. 2 Suo, id eſt in brachia Ovid. de Latona Met. 6 *Hinc quoque Junonem fugiſſe puerpera fertur, Inque ſuo portaſſe ſinu duo numina natos.* Horat. Od. 18. l. 2. *Pellitur paternos in ſinu ferens Deos, Et uxor, & vir, ſordidoſque natos.* 3 Ante. 4 Filiam. 5 Longe poſita, remotiore. 6 Deſertorum: ne in manus perſequentium veniret cum filia ſua. 7 Sævorum hoſtium, ipſum perſequentium. 8 Eum. 9 Ut non eſſet evadendi locus. 10 Circa eum: 11 Privernates. 12 Cum Metabus, exiſtens in medio fugæ, perveniſſet tranſiturus ad eum. 13 Volſcorum fluvius. 14 Superfluens. 15 Per nubes ruptas diſſolverat ſe, id eſt, deſcenderat. 16 Pater. 17 In Amaſeno, ut ſalvet infantem. 18 Impeditur: quia noluit eam relinquere. 19 Filiæ quam in ſinu gerebat. 20 Omnes modos ſe & filiam ſervandi. 21 Cogitanti Metabo. 22 Placuit & cordi fuit. 23 Accipit haſtam valde magnam. 24 Exiſtens integrum & durum, non cavernoſum, ſed firmum propter nodos. 25 Indurato ab ætate, ſole, igne, fumo: *ut ramale vetus prægrandi ſubere coƈtum*: Perſius de hoc ipſo Virgilii opere. 26 Telo, id eſt, haſtæ. 27 Camillam. 28 Interiori arboris cortice & ligno levi, quod facile ſupernatat, e ſylvis rapto involutam. 29 Implicando alligat. 30 Portabilem per aquas. 31 Filiam. 32 Haſtam. 33 Cœlum ſuſpiciens me precatur. 34 Filiam eam. 35 Habitatrix. 36 Tibi dico & conſecro ut ſerviat tibi. 37 Tibi ſacra, id eſt, illa tuis telis alligata. 38 Obteſtor tibi devotam & dedititiam. 39 De quibus dubitandum eſt, an incolumen eam redditura ſint. 40 Metabus finiverat jam preces. 41 Ad ſe traƈto. 42 Impulſum. 43 In auras. 44 Ex impulſu. 45 Amaſeni. 46 Amaſenum. 47 Miſera. 48 Alligata jaculo ſtridenti. 49 Hoſtium. 50 In fluvium. 51 Ad quam Camilla erat alligata. 52 Voti compos. l. 8. *mihi viƈtor honorem Perſolves*. 53 Terra herboſa, in qua fixa erat haſta. 54 Filiam. Dianæ munere & opera incolumem. Al. quam pater Dianæ dederat.

Non 1 illum tectis 2 ullæ, non 3 mœnibus urbes
Accepere, neque ipſe 4 manus feritate dediſſet:
Paſtorum & 5 ſolis 6 exegit, montibus 7 ævum.
8 Hic natam, in dumis interque 9 horrentia 10 luſtra,
11 Armentalis equæ mammis & lacte 12 ferino
13 Nutribat, teneris immulgens 14 ubera 15 labris.
Utque pedum primis 16 infans veſtigia 17 plantis
18 Inſtiterat, jaculo 19 palmas oneravit acuto:
Spiculaque ex humero 20 parvæ ſuſpendit, & arcum.
21 Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
22 Tigridis exuviæ per dorſum a vertice 22 pendent.
Tela manu 23 jam tum tenera 24 puerilia 25 torſit,
Et 26 fundam 27 tereti circum caput 28 egit 27 habenæ
29 Strimoniamque gruem, aut album dejecit 30 olorem.
Multæ 31 illam 32 fruſtra 33 Tyrrhena per oppida matres
Optavere 34 nurum. Sola contenta 35 Diana
36 Æternum 37 telorum, & virginitatis amorem
38 Intemerata colit. Vellem 39 haud correpta fuiſſet
Militia 40 tali, conata laceſſere Teucros:
Chara mihi, Comitumque foret nunc una mearum.
41 Verum age, quandoquidem fatis urgetur 42 acerbis,
43 Labere, Nympha, polo fineſque 44 inviſe Latinos,
Triſtis ubi 45 infauſto committitur omine pugna.
46 Hæc cape, & 47 ultricem pharetra deprome ſagittam
Hac quicumque 48 ſacrum violarit vulnere corpus,
39 Tros Italuſve, mihi pariter 50 det ſanguine pœnas

1 Poſt

1 Metabum. 2 Quæcumque in Italia eſſent. 3 Nec in civitates, nec in privatam admiſſus eſt domum. 4 Subdidiſſet ſe, conſenſiſſet recipere volentibus piæ feritate ſua, id eſt, quia feræ vitæ aſſuetus erat. 5 Deſertis. 6 Tranſegit. 7 Vitam. 8 In ſolis montibus. 9 Inculta. 10 Speluncas ferarum. 11 Indomitæ, & quæ gregatim inter armenta verſabatur. 12 Equæ feræ. 13 Nutriebat. 14 Equæ. 15 In labia Camillæ. 16 Camilla. 17 Primo ingreſſu. 18 Signaverat. 19 Manus ejus. 20 Cum adhuc eſſet parva. 21 Loco vittæ aureæ, qua virgines capillos ſuos alligant, & cooperimenti veſtis muliebris ad talos uſque demiſſæ, 22 Pellis tigridis devictæ pendet illi. 23 Cum adhuc eſſet infans. 24 Pueritiæ apta. 24 Illa. 26 Inſtrumentum effundendi, atque jacendi lapidem. 27 Loro, quo habetur, id eſt, tenetur, rotundo in longum. 28 Roravit. 29 Threiciam, e Thracia advenam, & in Strymone fluvio verſari ſolitam. 30 Cygnum. 31 Camillam. 32 Quia nubere nolebat. 33 Nobiles matronæ quæ habitant in diverſis oppidis Tyrrhenis. 34 Filiorum ſuorum conjugem. 35 Me & præſidio meo. 36 In æternum. 37 Venatoriorum. 38 Exiſtens intacta & incorrupta. 39 Quod non implicata fuiſſet. 40 Quam Latini contra fata adverſus Trojanos gerunt. 41 Epilogus conſtat mandatis exequendis. 42 Immaturis & inevitabilibus. 43 O Opi, leniter deſcende cœlo. Βάσκ᾽ ἴθι Ἶρι ταχεῖα λιποῦσ᾽ ἔδος Ὀλύμποιο Il. 23 44 Scrutare. 45 Quia interficietur. 46 Tela. 47 Vindicatricem necis ejus. 48 Mihi dicatum. 49 Sive ſit Trojanus ſive Italus. 50 Pari forma.

1 Poſt ego 2 nube cava miſerandæ corpus & arma
3 Inſpoliata 4 feram 5 tumulo, 6 patriæque 7 reponam.
8 Dixit: at 9 illa leves cœli delapſa per auras
Inſonuit, 10 nigro circumdata turbine corpus.
11 At 12 manus 13 interea muris Trojana propinquat,
Etruſcique duces, equitumque exercitus omnis;
14 Compoſiti numero in turmas fremit 15 æquore toto
Inſultans 16 ſonipes, & 17 preſſis 18 pugnat habenis
19 Huc obverſus & huc, tum late 20 ferreus 21 haſtis
22 Horret ager, campique armis 23 ſublimibus 24 ardent,
Nec non Meſſapus 25 contra, 26 celereſque Latini,
Et cum 27 fratre Coras, & virginis 28 ala Camillæ,
29 Adverſi 30 campo apparent: haſtaſque 31 reductis
Protendunt longe dextris, & ſpicula 32 vibrant:
Adventuſque virum fremituſque 33 ardeſcit equarum.
Jamque 34 intra jactum teli progreſſus 35 uterque
36 Subſtiterat: ſubito 37 erumpunt clamore 38 frementeſque
Exortantur equos: fundunt ſimul undique tela
Crebra 39 nivis ritu, 40 cœlumque 41 obtexitur 42 umbra.
Continuo 43 adverſis 44 Tyrrhenus & acer Aconteus
Connixi incurrunt 43 haſtis, primique 45 ruinam
Dant ſonitu ingenti 46 perſractaque 47 quadrupedantum
Pectora 48 pectoribus rumpunt. 49 Excuſſus Aconteus,



1 Poſteaquam interfecta fuerit. 2 Tecta in nube concava, quæ Deorum machina fertur a Poetis. 3 Per ſpoliationem non ablata. 4 Inferam in tumulum. Τὸ γὰρ γέρας ἐςὶ θανόντων. Il. 16. 5 Defendebantur cadavera ab amicis, ne ſpoliarentur. 6 Suæ. 7 Reſtituā. 8 Diana. 9 Opis. 10 Ad luctum concolori nube tecta deſcendit. Venus contra ad lætitiam *æthereos inter Dea candida nimbos Dona ferens aderat* l. 8. 11 Narrat, quomodo exercitus Æneæ ad urbem advenerit, & quomodo acceptus ſit a Latinis, qui jam exierant. 12 Exercitus. 13 Diſtributi ſecundum numerum debitum in turmas: turma autem conſtat ex 30 ut plurimum equitibus. 14 Cum Opim dimittebat Diana. 15 Campo plano. 16 Equus, a calceamentis ferreis, quibus ſonum edit ingrediēs. 17 Compreſſis, ne in hoſtem ruat. 18 Repugnat. 19 Modo in hanc, modo in illam partē, cum maluiſſet in hoſtem progredi. 20 Armis ferreis armatorum coopertus. 21 Extenſis. 22 Terribilis eſt. 23 Ab altis viris geſtis. 24 Reſplendent. 25 Ex adverſa parte 26 Agiles & expediti in bello. Reſpicit militiam Romanam & equites Romuli, quos *Celeres* appellavit. 27 Catillo. 28 Equitum cornu, quod duxit Camilla, *Ala* enim proprie equitum, ut *Cornu* peditum. 29 Ex adverſo ſtantes. 30 In. 31 Manu retrorſum ductis, ad majorem impetum 32 Quatiunt. 33 Fervet moræ impatiens. 34 Ut telo jacto contingere ſe mutuo poſſent. 35 Exercitus Trojanorum & Latinorum. 36 Reſtiterat. 37 Ex ſtatione ſua in pugnā 38 Furentes, id eſt, Martio furore accenſos. 39 Ad morem nivis ex aere decidentis. 40 Licuit ergo in umbra pugnare, quod dixit Lacon. 41 Obtegitur. 42 Telorum. 43 In haſtas mutuas. 34 Videtur hic eſſe Orphitus, Æneæ favens, cui a ſe interfecto infra inſultat Camillas *Sylvis te, Tyrrhene, feras agitare putaſti?* 45 Dejecti? mutuo impetu. 46 Pertracta. 47 Equorum, quaternis pedibus currentium. 48 Mutuo occurrentibus. 49 Equo.

Fulminis in morem, aut tormento 1 ponderis acti,
2 Præcipitat longe, & vitam diſpergit in auras.
3 Extemplo 4 turbatæ 5 acies, 6 verſique Latini
7 Rejiciunt parmas, & 8 equos ad mænia vertunt.
Troes 9 agunt: 10 princeps 11 turmas 12 inducit 13 Aſylas.
Jamque propinquabant portis, 14 rurſuſque Latini
Clamorem tollunt, & mollia 15 colla reflectunt:
16 Hi fugiunt, penituſque datis referuntur habenis.
Qualis ubi 17 alterno procurrens 17 gurgite 18 pontus
19 Nunc ruit ad terras, 20 ſcopuloſque ſuperjacit undam
21 Spumeus, 22 extremamque 23 ſinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro atque æſtu revoluta reſorbens
Saxa fugit, lituſque 24 vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad mœnia 25 verſos:
Bis 26 rejecti 27 armis reſpectant terga tegentes,
Tertia ſed poſtquam congreſſi in prælia, totas
28 Implicuere interſe acies, 29 legitque virum vir:
Tum vero 30 gemitus morientum, & ſanguine in 31 alto
Armaque, corporaque, & permixti cæde virorum.
Semianimes volvuntur equi: pugna 32 aſpera ſurgit.
33 Orſilochus Remuli, quando 34 ipſum horrebat adire:
Haſtam intorſit equo, ferrumque ſub aure reliquit.
35 Quo ſonipes ictu furit 36 arduus, altaque jactat
Vulneris impatiens, arrecto pectore crura.
Volvitur 37 ille 38 excuſſus humi. 39 Catillus Iolam,
Ingentemque animis, ingentem corpore & armis.
Dejicit Herminium: nudo cui vertice fulva
40 Cæſaries, nudique humeri. Nec 41 vulnera 42 terrent;
43 Tantus 44 in arma patet. Latos huic haſta per armos
Acta

1 Pilæ ferreæ vel plumbeæ ſive glandulæ a machina bellica actæ. 2 Se, id eſt, præcipitatur, præceps ruit. 3 Illico, ut viderunt Acontes excuſſum. 4 Attonitæ ſunt. 5 Latinorum. 6 In fugam. 7 Retro agunt, non abjiciunt, ſcuta ſua levia. 8 Fugiunt Latini morte Acontei. 9 Perſequuntur ſic arte fugientes. 10 Principatum tenens. 11 Equitum Latinorum. 12 Immittit, contra hoſtes inducit. 13 Troj. 14 Reſumptis viribus: *vel*, quia fugam ex arte & conſilii ſimulaverant. Al *verſique*, ſc in perſequentes. 15 Equorum. 16 Trojani, qui prius inſecuti erant. 17 Alternis fluctibus, æſtu reciproco fluens refluenſque. 18 Mare. 19 Aliquando 20 Jacit undam ſuper ſcopulos. 21 Spumoſus. 22 Profundiſſimam, remotiſſimam. 23 Curvatione & flexu undarum. 24 Labens ipſe per vadum. Hypallage. 25 In fugam. 26 Repulſi. 27 Rutulorum. 28 Statario jam prælio & manu conferta. 29 Quiſque ſibi hoſtem ex adverſo eligit cum quo colligeret. 30 Auditi aut facti ſunt. 31 Profundo & denſo. 32 Quia neutri cedebant. 33 Thuſcus ille. 34 Orſilochum formidabat invadere lancea. 35 Parem in equo Mezentii caſum habes lib. 10. ſub finem. 36 Erecta cervice. 37 Orſilochus. 38 Ab equo. 39 Frater Coræ. 40 Erat. 41 Tela, quibus vulnera fiunt. 42 Eum 43 Epiphonema in hominis infractum animi robur. 44 Contra tela hoſtilia.

Acta tremit, 1 duplicatque virum 2 transfixa dolore.
Funditur ater ubique cruor, 3 dant funera ferro
Certantes, 4 pulchramque petunt per vulnera mortem.
5 At medias inter cædes, exultat 6 Amazon,
Unum exerta latus pugnæ, 7 pharetrata Camilla:
Et 8 nunc 9 lenta manu ſpargens haſtilia 10 denſat:
Nunc validam dextra rapit indefeſſa 11 bipennem.
Aureus ex 12 humero ſonat arcus, & 13 arma Dianæ.
14 Illa etiam, ſi quando 15 in tergum pulſa receſſit,
Spicula 16 converſo 17 fugientia dirigit arcu.
At 18 circum 19 lectæ 20 comites, Larinaque virgo,
Tullaque, & æratam quatiens Tarpeja ſecurim,
21 Italides; 22 quas ipſa 23 decus ſibi 24 dia Camilla
Delegit, pacíſque bonas bellique miniſtras.
25 Quales 26 Threiciæ cum flumina 27 Thermodontis
Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum 28 Hippolyten, ſeu cum ſe 29 Martia 30 curru
Penthesilea 31 refert, magnoque ululante tumultu
Fæminea exultant 32 lunatis agmina peltis.
33 Quem telo primum, quem poſtremum 34 aſpera virgo
Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium 35 Clytio 36 primum patre: cujus 37 apertum
38 Adverſi longa tranſverberat 39 abiete pectus,
Sanguinis 40 ille 41 vomens rivos cadit, atque cruentam
42 Mandit humum, morienſque ſuo ſe in 43 vulnere verſat.

Aa 6 1 Tum

1 Ingeminat dolorem a vulnere duplici, quia transfixa. 2 Secundum humerum penetrans. 3 Efficiunt. 4 Honorabilem. Æn 1. *pulchrumque ſuccurrit in armis*. 5 Refert pugnam & variam ſtragem Camillæ. 6 Tanquam Amazon, Amazonidum morem habens lævam mammam nudam, dextram vero cauterio exuſtam, ut expeditius tela torqueret & ſagittas mitteret. Hinc *Amazon* componitur ex a priv. & μαζος, *mamma*. 7 Pharetris inſtructa. 8 Aliquando. 9 Flexibilia. 10 Multiplicat ea. 11 Securim duas pinnas habentem. 12 Ejus. 13 Sagittæ. 14 Camilla. 15 Retrorſum. 16 In hoſtem. 17 Cum ea: *vel*, ipſa fugiens. Parthorum more, *cui mittunt poſt terga ſagittas*. 18 Camillam. 19 Delectæ ad hoc munus, ſc. *erant*. 20 Camillæ. 21 In Italia ortæ fœminæ. 22 Italidas. 23 Ad decus, ad ornamentum. 24 Generoſa. Al *dura*. 25 Exiſtentes tales, *quales* &c. 26 in Thracia olim reſidentes. 27 Fluminis Thraciæ, hodie *Pormon*. 28 Hippolyte & Penthesilea ſorores erant, reginæ Amazonum; illa Theſeo, ex quo Hippolytum peperit: hæc bello Trojano nobilitata. 29 Bellatrix, bellicoſa. 30 De quo pugnaverat. 31 E pugna. 32 Cetris ſeu brevibus ſcutis in formam lunæ inciſis, aut lunam ſemiplenam referentibus. 33 Ενθα τινα πρῶτον, τινα δ' ὕςατον ἐξενάριξεν. Hector. 5. Il. Homeri. 34 Acris & ſtrenua Camilla. 35 Cui Clytius erat pater. 36 Dejecit. 37 Nudatum. 38 Ex adverſo ſtantis. 39 Haſta abiegna. 40 Eumenius. 41 Æn. 9. *Purpuream* vomit *ille animam*, & l. 9. de Euryalo moriente *Volvitur ille*, vomens *calidum de pectore flumen*. 42 Mordicus oppetit. Sic ſupra; *Humum ſemel ore momordit*. 43 Sanguine.

1 Tum Lirim, Pagaſumque 2 ſuper: quorum 3 alter 4 habenas
5 Suffoſſo revolutus equo dum colligit, 6 alter
Dum 7 ſubit, ac dextram 8 labenti 9 tendit 10 inermem.
Præcipites pariterque ruunt. His 11 addit Amaſtrum
12 Hippotaden: 13 ſequiturque incumbens eminus haſta
Tereaque, Harpalycumque & Demophoonta, Chromimque:
Quotque emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. Procul 14 Ornytus armis
15 Ignotis, & equo 16 venator 17 Japyge fertur:
18 Cui 19 pellis latos humeros erepta juvenco
20 Pugnatori operit: 21 caput ingens oris 22 hiatus,
Et 23 malæ texere lupi cum dentibus albis,
24 Agreſtiſque manus armat 34 ſparus. 25 Ipſe 26 catervis
27 Vertitur in mediis, & toto vertice 28 ſupra eſt.
Hunc illa 29 exceptum (30 neque enim labor agmine verſo)
Trajicit, & ſuper hæc inimico pectore fatur:
31 Sylvis te, 32 Tyrrhene, feras agitare putaſti?
Advenit qui veſtra dies 33 muliebribus armis
Verba redargueret 34 Nomen tamen 34 haud leve 35 patrum
36 Manibus hoc referes telo 37 cecidiſſe Camillæ.
38 Protinus Orſilochum, & Buten, duo maxima Teucrum
Corpora: ſed Buten 39 adverſum cuſpide 40 fixit
Loricam galeamque inter, qua colla 41 ſedentis
Lucent, & lævo dependet 42 parma lacerto.
43 Orſilochum 44 fugiens magnumque agitata per 45 orbem
46 Eludit 47 gyro interior, 48 ſequiturque ſequentem.
Tum validam perque arma 49 viro perque oſſa ſecurim,
Altior

1 Deinde dejicit. 2 Eumeniam. 3 Prior Litis. 4 Equi. 5 Transfoſſo. 6 Poſterior Pagaſus. 7 Succurrit: & ſe ad ſuſtentationem ruentis inclinat. 8 Liri. 9 Extendit, porrigit. 10 Parum efficacem, nihil proficientem. 11 Camilla. 12 Hippotæ filium: 13 Perſequitur. 14 Tyrrhenus ille. 15 Novis inſuetis, quæ mox numer. pro lorica tergus taurinum, pro galea lupi caput, pro haſta ſparus. 16 Quo venari ſolitus erat. 17 Apulo. Apulia *Iapygia* dicta fuit. 18 Orphito. 19 Lorica ex corio juvenci conſerta. 20 Bellatori. 21 Et cui. 22 Rictus. 23 Maxillæ. 24 Et cui telum ruſticum &c. 25 Pugnator Orphitus. 26 Suis aut Rutulorum. 27 Agit. 28 Omnes, id eſt, Eminet. 29 Fraude circumventum, cum in ſe irrueret. 30 Quod illi non difficile erat, toto agmine in fugam converſo unaque Orphito. 31 An utique putabas tibi venatori rem eſſe cum feris & cum viris, imo cum fœmina, eaque, cujus manu cecidiſſe tibi laudi erit, & apud inferos ſolatio. 32 Orphite. 33 A virgine tractatis. 34 Laudem gravem & magni momenti. 35 Majorum tuorum. 36 Ad manes. 37 Quod occiſus ſis telo meo, cujus nomen tam inclitum eſt. 38 Statim, poſt Orphiti necem. Proſequitur reliquam Camillæ pugnam, & quam fecerit ſtragem. 39 Ex adverſo ſtantem. 40 Transfigit Camilla. Al. *figit*. 41 Seſſoris, equitis. 42 Scutum. 43 Et fixit. 44 Cum fugam ſimularet. 45 Circuitum. 46 Eum. 47 Breviori ſc. circulo ſeu revolutione & recurſu, & ad centrum tendente: revertendi ſc. animo, illumque ex compendio adoriendi. 48 Quod neceſſe eſt in circulo redeuntibus: quia uterque alternus ſequebatur. Unde Ovid. *Volvitur Ixion, & ſe ſequiturque fugitque*. 49 Orſiloco figit.

Altior inſurgens, oranti & multa precanti
1 Congeminat: vulnus 2 calido rigat ora cerebro.
Incidit 3 huic, ſubitoque aſpectu territus 4 hæſit
5 Appennicolæ bellator filius Auni,
6 Haud Ligurum extremus, 7 dum 8 fallere fata ſinebant.
9 Iſque ubi ſe nullo jam curſu evadere 10 pugna
Poſſe, neque 11 inſtantem 12 reginam avertere cernit:
13 Conſilio verſare dolos ingreſſus & aſtu,
Incipit hæc: Quid 14 tam egregium, ſi fœmina forti
Fidis 15 equo? dimitte 16 fugam, & te cominus 17 æquo
Mecum crede ſolo, pugnæque accinge 18 pedeſtri:
Jam noſces, 19 ventoſa 20 ferat cui gloria 21 laudem.
22 Dixit: at 23 illa 24 furens, acrique accenſa dolore,
Tradit equum 25 comiti, paribuſque 26 reſiſtit in armis,
Enſe 27 pedes nudo 28 puraque interrita parma.
At 29 juvenis, 30 viciſſe dolo ratus, avolat ipſe.
(Haud 31 mora) 32 converſiſque 33 fugax aufertur habenis,
34 Quadrupedemque citum 35 ferrata calce fatigat.
36 Vane Ligur: fruſtraque animis elate 37 ſuperbis,
Nequidquam 38 patrias tentaſti 39 lubricus artes:
Nec fraus te 40 incolumen fallaci perferet 41 Auno.
Hæc fatur virgo, & 42 pernicibus 43 ignea plantis
Tranſit equum curſu, frenique 44 adverſa prehenſis
45 Congreditur, pœnaſque 46 inimico ex ſanguine ſumit.

1 Quam

1 Multiplicat. 2 Recenter effuſo. 3 In hanc virginem. 4 Reſtitit. 5 Apenninum montem incolentis. Liguria majore ex parte Apennino monti ſubjacet. 6 Bellator non viliſſimus, ſed inter primos Ligurum. 7 Donec. 8 Uti fallaciis in bello. 9 Aunus, filius Auni. 10 Ut 10. Æn. *tempus deſiſtere* pugnæ. Al. *pugnam*, vel *Pugna*. 11 Inſequentem eum. 12 Camillam. 13 Conatus tractare dolos providentia & calliditate. 14 Eſſe putans tam excellens facinus. 15 Quo avehi poſſe ſperas. 16 Equum fugæ præſidium & ſpem. 17 Committe te terræ æqualiter utrique ad certamen congruæ. 18 Quæ fit a peditibus. 19 Vana, inanis more venti. 20 Adferat. 21 Id eſt, cedat in laudem. Al. *fraudem*, id eſt, damnum, perniciem. 22 Aunus. 23 Camilla. 24 Ira. 25 Suæ. 26 Aſtat congredi parata. Al. *reſiſtit*. 27 Pedeſtris. 28 Sola ſine alio munimento, *vel*, nondum depicta aliquo inſigni. Jam enim primum in bella deſcenderat Camilla, nec dum ſpecimen aliquod virtutis ediderat, quo parma inſigniri mereretur. 29 Aunus. 30 Evaſiſſe illam, ſe votum obtinuiſſe. 31 Fit. 32 Ad nutum, id eſt, facta plena poteſtate. 33 Ut fugax vel fugiens. 34 Equum celerem. 35 Ferrea calcari munita. 36 Inanis, mentiens in factis & verbis. Nam Ligures, qui Apenninum tenuerunt, latrones, inſidioſi, fallaces, mendaces fuerunt. 37 Quod ſic viceris per fraudem evadens. 38 Patris tui, id eſt, fraudulentas. 39 Fallax, & ut anguilla lubrica elabi ſperans, mobilis. 40 Salvum. 41 Patri. 42 Velocibus. 43 Citato curſu & quaſi igneo levis, ipſum equitem antevertit, de Camillæ pernicitate dictum 7. lib. ſub finem. *Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volares*, &c. 44 Ex adverſo veniens & oppoſita equo, quem præverterat. 45 Cum Auno. 46 Auni ſc.

1 Quam facile accipiter ſaxo 2 ſacer ales ab alto
Conſequitur pennis 3 ſublimem in nube columbam
Comprenſamque 4 tenet, 5 pedibuſque eviſcerat uncis:
Tum cruor, & vulſæ labuntur ab 6 æthere plumæ.
At 7 non 8 hæc 7 nullis 9 hominum ſator atque Deorum
Obſervans oculis ſummo ſedet altus Olympo.
10 Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia ſæva
11 Suſcitat, & ſtimulis 12 haud mollibus 13 injicit iras.
Ergo inter cædes, 14 cedentiaque 15 agmina, Tarchon
Fertur equo, variiſque inſtigat 16 vocibus 17 alas,
18 Nomine quemq; 19 vocans: 20 reficitq, in prælia 21 pulſos.
22 Quis metus, o 23 nunquam dolituri, o ſemper 24 inertes
Tyrrheni, quæ tanta 25 animis ignavia venit?
26 Fæmina 27 pallantes agit, atque 28 hæc agmina 29 vertit?
30 Quo ferrum, quidve hæc geritis tela 31 irrita dextris?
At non in 32 Venerem ſegnes, 33 nocturnaque bella;
Aut, ubi curva 34 choros induxit tibia Bacchi,
35 Expectare dapes, & 36 plenæ pocula menſæ.
37 Hic amor, 38 hoc ſtudiū; 39 dum 40 ſacra 41 ſecundus haruſpex
Nuntiet, ac 42 lucos 43 vocet hoſtia pinguis in altos.
Hæc 44 effatus, equum in 45 medios, moriturus & 46 ipſe,
Concitat, & venulo adverſum ſe 47 turpidus 48 infert,
Dereptumque ab equo dextra complectitur hoſtem,
Et gremium ante ſuum multa vi concitus 49 aufert.
50 Tollitur in cœlum clamor, cunctique Latini

1 Tam facile *quam*, &c. Comparatione victoriæ celeritatem amplificat. 2 Matri conſecratus, ut Aquila Jovi, Columba Veneri, Pavo Junoni. Huic avi nativum odium, & internecinum bellum eſt cum aquila. Ovid. 1. Triſt el. 1. *Terretur minimo pennæ ſtridore columba Unguibus accipiter, ſaucia facta tuis*. 3 In ſublimi volantem. 4 Columbam. 5 Unguibus eam viſceribus ſpoliat. 6 Ubi columbam deprehendit & eviſceravit. 7 Non negligentibus, ſed diligentibus & certis. 8 Quæ Camilla geſſerat. 9 Jupiter. 10 Tyrrhenorum ducem. 11 Occulta inſpiratione. 12 Duris & acribus. 13 Al. *incitat iras*, id eſt, indignationem & ulciſcendi animum. 14 Terga dantia, id eſt, inter occiſos & fugientes. 15 Peditum. 16 Cohortationibus. 17 Equitum. 18 Proprio. 19 Compellans. 20 Inſtaurat. 21 Prius. 22 Qualis, vel quantus. 23 Stupidi dolorem non ſentientes, ſemper toleraturi tantam ſtragem tantumque dedecus. 24 Ignavi, ſine arte. 25 Veſtris. 26 Una. 27 Vos orantes, ut ſtolida pecora, fugat? A turpi. 28 Tanta 29 In fugam. 30 Ad quem uſum geritis gladium? 31 Inutilia vobis, cum fugiatis omnes unam fœminam. 32 Amores, id eſt, non ſoletis ſic fœminas fugere, rem Veneream cum eis habituri, ut nunc unam fugitis. 33 Quæ cum puellis geruntur in cubiculis. 34 Bacchantium. 35 Obſervate. 36 Qualia ſolent propinari in cœna opipara & plena. 37 In hac re eſt vobis amor. 38 Hæc diſciplina, hæc militia veſtra eſt. 39 Donec. 40 Secunda. 41 Secunda & proſpera nunciaturus. 42 Ubi ſacris diebus epulabantur poſtea Romani. 43 Vos. 44 Tarchon. 45 Hoſtes. 46 Eo conſilio, ut mortis diſcrimina adiret. 47 Commoto animo, vel terribilis. 48 Al. *offert*. 49 Ipſum. 50 A Tyrrhenis. Hoc eſt, quod alibi dixit: *It clamor cœlo*.

Con-

Convertere oculos. Volat 1 ingens æquore Tarchon,
Arma 2 virumque ferens: tum ſumma 3 ipſius ab haſta
Deſringit ferrum; & partes 4 rimatur 5 apertas,
Quà vulnus 6 lethale ferat: contra 7 ille repugnans
8 Suſtinet a 9 jugulo 10 dextram, & vim viribus 11 exit.
Utque volans alte 12 raptum cum fulva draconem
Fert aquila, 13 implicuitque pedes, atque unguibus hæſit:
14 Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſque 15 horret 16 ſquammis, & ſibilat ore,
17 Arduus inſurgens: 18 illa 19 haud minus 20 urget adunco
21 Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam 22 Tiburtum ex 23 agmine Tarchon
Portat 24 ovans. 25 Ducis exemplum eventumque ſecuti
26 Mæonidæ 27 incurrunt. Tum 28 fatis debitus Aruns
Velocem jaculo, & multa 29 prior 30 arte Camillam
Circuit, &, 31 quæ ſit 32 fortuna 33 faciliima, tentat.
34 Quà ſe cùmque furens 35 medio tulit 36 agmine virgo
Hac Aruns 36 ſubit, & tacitus 37 veſtigia luſtrat
Qua victrix redit 39 illa pedemque ex hoſte reportat,
Hac 40 juvenis 41 furtim celeres detorquet 42 habenas.
Hos 43 aditus, jamque hos aditus, omnemque 44 pererrat
Undique 45 circuitum; 46 certam quatit 47 improbus 48 haſtam;
49 Forte ſacer 50 Cybele Chloreus, olimque ſacerdos,
Inſignis longe Phrygis fulgebat in armis,
51 Spumantemque agitabat equum, 52 quem pellis ahenis
53 In plumam ſquamis, 54 auro conſerta, 55 tegebat.

1 Ipſe

1 Curſu citatus celeri: ut modò de Camilla. 2 Venulum. 3 Venuli. 4 Diffidens ſcrutatur. 5 Nudatas. 6 Mortiferum. 7 Venulus obluctans ne occidatur. 8 Seorſum tenet. 9 Suo. 10 Tarchontis. 11 Evitat, aut etiam evitare laborat: ſic de Entello l. 5. *Corpore tela modo atque oculis vigilantibus* exit. 12 A ſe 13 In draconem. 14 Vulneratus ab unguibus. 15 Fit aſper ac rigidus. 16 Ejus. 17 Deſuper. 18 Aquila 19 Imo plus. 20 Serpentē. 21 Ut evadat. 22 Tiburtinorum. 23 Toto. 24 Exultans. 25 Tarchontis ductum, & virtutem & felicitatem. 26 Tyrrheni, Tarchontis ſocii, ex Mæonia, id eſt, Lydia oriundi lib. 8. Mœnia *delecta juventus*. 27 Impetum faciant. 28 Deſtinatus fataliter ad mortem. Fatale enim erat, ex mādato Dianæ, ut ſupra, mori illum quiſquis Camillam interficeret. 29 Peritior. 30 Fraude & quaſi ex inſidiis: non auſus congredi. 31 Quæ offeratur occaſio, qua citius & tutius eā intercipere poſſet. 32 Adoriendi Camillam. 33 Maxime opportuna. 34 Quacunq; via. 35 Per medium agmen. 36 Clam & ſucceſſive ſubſequitur. 37 Ejus. 38 Obſervat. 39 Camilla. 40 Aruns. 41 Clam. 42 Quibus celeriter utebatur. 43 Acceſſus ad Camillam. 44 More errantium circumvagatur 45 Quem Camilla fecerat. 46 Inevitabilem. 47 Improbandus: quia nimium avidus & inſidioſus. 48 Quam miſſurus eſt in Camillam. 49 Cum Camilla occurreret. In hac parte deſcribit necem Camillæ ab Arunte illatā, dum ardentior atque incautior Chlorea ſacerdotem Cybel. inſequitur 50 Conſecratus Cyb. Al. *Cybelo*, nempe ut mons pro numine, quod ibi colitur, ponatur. 51 Animoſum. 52 Equum. 53 In morem plumarum. 54 Squammis aureis conſtructa. 55 Id eſt, habebat pro cooperimento tegmen ex pelle, cui inſertæ erant ſquammæ æreæ, & aureæ in morem plumarum ac ſquammarum piſcium ſe mutuo tegentes.

1 Ipſe, 2 peregrina ferrugine 3 clarus & oſtro,
Spicula torquebat Lycio 6 Cortynia 5 cornu.
Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea vati
6 Caſſida: tum 7 croceam chlamidemque 8 ſinuſque crepantes
9 Carbaſeos fulvo in nodum collegerat auro,
10 Pictus acu tunicas, & 11 barbara 12 tegmina crurum.
13 Hinc virgo; ſive ut 14 templis præfigeret arma
Troja, 15 captivo ſive ut ſe ferret 15 in auro,
Venatrix, 16 unum ex omni certamine pugnæ
17 Cæca ſequebatur; totumque 18 incauta per agmen
19 Fœmineo prædæ & ſpoliorum ardebat amore.
Telum ex inſidiis 20 cum tandem, 21 tempore capto
Concitat, & ſuperos Aruns ſic voce precatur:
22 Summe Deum, ſancti cuſtos 23 ſoractis Apollo,
Quem 24 primi colimus, cui 25 pleńus ardor acervo
Paſcitur; & 26 medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus veſtigia 27 pruna;
Da, Pater, hoc noſtris aboleri 28 dedecus 29 armis
Omnipotens. Non exuvias, 30 pulſæve trophæum
Virginis, aut ſpolia ulla peto. Mihi 31 cætera laudem
Facta 32 ferent. Hæc dira meo 33 dum vulnere 34 peſtis
Pulſa cadat, patrias 35 remeabo inglorius urbes.
36 Audit, & 37 voti Phœbus ſuccedere 37 partem
38 Mente dedit: 39 partem volucres diſperſit in auras.
37 Sterneret ut ſubita turbatam morte Camillam,
38 Adnuit oranti: 39 reducem ut 40 patria alta 41 videret,
Non 42 dedit; inque 43 notos 44 vocem verſere proceſlæ.
Ergo,

1 Chloreus eques erat. 2 Hiſpana ferrugine & oſtro, proprie: utroque claruit enim Hiſpania ferro & cocco, ut & velleribus nativi ferruginei coloris, l. 9. *ferrugine clarus Ibera*. 3 Inſignis. 4 Cretenſia: *Cortina* enim urbs Cretæ, ſagittandi arte nobilis. 5 Arcu. 6 Caſſis aut galea. 7 Crocei coloris. 8 Laxas veſtes per ſignum defluentes ex carbaſo factas. 9 Quia auro rigebant. 10 Indutus tunicam Phrygia pictam arte & acu. 11 Externa. 12 Ut ocreas, vel bracas. 13 Chlorea ſacerdotem. 14 Templo Dianæ. A cauſa finali. 15 In veſtibus ac armis aureis ab hoſte detractis. 16 Solum inter omnes in pugna certantes. 17 Cupidini potiundi horum ſpoliorum. 18 Al. *incauta*. 19 Vehementi. 20 Al. *cui*, id eſt, Camillæ moranti. 21 Opportunitate capta. 22 Deo precatur, ut Camillam ſternat, & in patriam redeat. 23 Montis Herpinorum. 24 Præcipui. 25 Pyra e prunis pineis acervatim aggeritur, id eſt, qui tibi ingentem pyram extruimus. 26 Nos cultores tui incedimus illæſi per medium ignem ſuper prunas. 27 Carbone. 28 Quod a virgine ſuperamur tot viri. 29 Hoc telo. 30 Occiſæ. 31 Quæ poſthac facturus ſum. 32 Adferent. 33 Dummodo. 34 Camilla, ut peſtis multos interimens. 35 Repetam ſine gloria. Soracte. 36 Preces Aruntis, 37 Τῷ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν. Il. 16. Annuit ſc. de occidenda Camilla, abnuit redeundo in patriam. 38 Secundum mentem & voluntatem ejus. 39 Voti partem irritam fecit, ventis itaque dedit, negavit ſc. reditum in patriam. 40 Aſſenſus eſt Arunti. 41 Aruntem. 42 Conceſſit. 43 Ventos. 44 Preces.

Ergo, ut miſſa 1 manu ſonitum dedit haſta per auras,
Convertere 2 animos 3 acres, oculoſque 4 tulere
Cuncti ad 5 reginam Volſci. Nihil ipſa neque auræ,
Nec ſonitus 6 memor, aut venientis ab æthere teli;
Haſta ſub 7 exertam donec perlata 8 papillam
9 Hæſit, 10 virgineumque alte bibit acta cruorem.
11 Concurrunt trepidæ 12 comites, 13 dominamque ruentem
Suſcipiunt. Fugit ante omnes 14 exterritus Aruns,
15 Lætitia mixtoque metu: nec jam amplius haſtæ
Credere, nec telis occurrere 16 virginis audet.
Ac velut 17 ille, prius quam tela inimica ſequantur,
Continuo in montes ſeſe 18 avius abdidit altos,
Occiſo paſtore, 19 lupus, magnove juvenco,
Conſcius audacis facti, caudamque 20 remulcens
21 Subjecit 22 pavitantem utero, ſylvaſque petivit;
Haud ſecus ex oculis ſe 23 turbidus abſtulit Aruns;
24 Contentuſque fuga mediis ſeſe immiſcuit armis.
25 Illa manu moriens telum 26 trahit: oſſa ſe inter
Ferreus ad coſtas 27 alto ſtat vulnere 28 mucro.
Labitur exſanguis: labuntur 29 frigida letho
Lumina. Purpureus 30 quondam color 31 ora reliquit.
Tum ſic exſpirans, Accam ex 32 æqualibus unam,
Alloquitur; fida ante alias quæ ſola Camillæ,
Quicum 33 partiri curas; atque hæc ita fatur:
34 Hactenus, Acca ſoror, 35 potui: nunc vulnus acerbum
36 Conficit, & 37 tenebris nigreſcunt omnia 38 circum.
Effuge, & hæc 39 Turno mandata 40 noviſſima perfer:
Succedat 41 pugnæ, Trojanoſque 42 arceat urbe.
Jamque vale. Simul his dictis linquebat 43 habenas,

Ad

1 Aruntis. 2 Ad ſtridorem haſtæ. 3 Al. *acies*, ſc. Volſcorum. 4 Direxerunt. 5 Camillam. 6 Fuit. 7 Abſciſſam more Amazonum, erga ſiniſtram, ut ſit habilis ſagittationi: vide ſupra hoc l. 8 Mammillæ partem, quæ lactantibus immittitur. 9 Infixa eſt. 10 Et tincta eſt cruore Camillæ virginis. Pathos a ſexu. 11 Refert fugam Aruntis, & ultima verba morientis Camillæ. 12 Latina, Acca, & reliquæ. 13 Reginam, Camillam. 14 Tanto facinore. 15 Habens lætitiam admixtam metui: quia lætus erat de morte, ſed metuebat ultionem. 16 Camillæ, lethaliter vulneratæ. 17 Sæviſſimus. 18 Exiſtens, ſine via, id eſt, nullam viam tenens, ſed, qua datur, fugiens. 19 Aruntem lupo comparat. 20 Demittens & ſubter alvum retrahens. 21 Eam. 22 Ipſe pavitans. 23 Turbatus metu & lætitia. 24 Non attendens ad protectionem ſui, ſed ſoli fugæ intentus. 25 Camilla. 26 Extrahit. 27 Profundo. 28 Acumen haſtæ. 29 Oculi morientes. 30 Dum vivens, valenſque eſſet. Pathos ab ætate & forma. 31 Ejus. 32 Coævis & ſodalibus. 33 Solebat partiri, partiebatur, communicabat. 34 Ad hanc uſque ætatem. 35 Bello potens ſui. 36 Interficit. Proprie hoc verbum convenit gladiatoribus iis, qui graviſſimis vulneribus ſe mutuo dilaniant: Vide quæ nos ad Salp. 145. 37 Caligine mortis. 38 Me. 39 Ad Turnum. Sui ſecura, de publico ſollicita, ad Turn. mittit mandata. 40 Ultima. 41 Ad pugnam. 42 Depellat Laurolavinio. 43 Equi.

Ad terram non 1 ſponte fluens. Tum frigida toto
Paullatim 2 exſolvit ſe corpore, 3 lentaque colla,
Et 4 captum letho poſuit caput, arma relinquens;
5 Vitaque cum gemitu fugit 6 indignata ſub umbras.
Tum vero immenſus 7 ſurgens 8 ferit aurea 9 clamor
Sidera; dejecta 10 crudeſcit pugna Camilla;
11 Incurrunt 12 denſi ſimul omnis copia Teucrum,
Tyrrenique duces, 13 Evandrique Arcadis alæ.
14 At 15 Triviæ cuſtos, 16 jamdudum in montibus 17 Opis
18 Alta ſedet ſummis, ſpectatque interrita pugnas;
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Proſpexit 19 triſti 20 mulctatam morte Camillam;
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces;
Heu nimium, virgo, nimium crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata 21 laceſſere bello!
Nec tibi 22 deſertæ in dumis coluiſſe Dianam
Profuit, aut 23 noſtras humero geſſiſſe pharetras;
Non tamen 24 indecorem tua te 25 regina relinquet
Extrema jam in morte; neque hoc 26 ſine nomine lethum
Per gentes 27 erit, 28 aut famam patieris inultæ.
Nam quicumque tuum 29 violavit vulnere corpus,
Morte luet 30 merita. Fuit ingens 31 monte ſub alto
Regis 32 Dercenni terreno ex aggere 33 buſtum
Antiqui 34 Laurentis, 35 opacaque illice tectum;
36 Hic Dea ſe primum 37 rapido pulcherrima 38 niſu
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Ut 38 vidit ſurgentem armis, ac 39 vana tumentem;
Cur, inquit, 40 diverſus abis? huc dirigere greſſum,
Huc periture veni: capias ut 41 digna 42 Camillæ

Præ-

1 Ultro, ſicut prius, cum Turno obviam veniret. 2 Animam exhalat. 3 Flexibilia, vigore defecta: *inque humeros cervix collapſa recumbit*. l. 9 Pathos ab habitu. 4 Interceptum morte inclinavit. 5 Anima, qua vivebat. Hoc etiam verſu librum duodecimum clauſit. 6 Quod ante diem cogebatur exire. 7 Oriens. 8 Extenditur uſque ad ſidera. 9 Troj. exultantium ob interfectam Camillam. 10 Crudelior fit cæde multorum. 11 In Volſcos & cæteros hoſtes. 12 Stipati & agminatim irruentes. 13 Et milites leves, quos Evander Arcas cum Pall. filio ſuo miſerat. 14 Redit ad narrationem necis Aruntis ab Opi interfecti ſagittis Dianæ, cui ultio Camillæ mandata. Macrob. l. 5 c. 8. 16 Ab eo tempore, quo a Diana demiſſa erat. 17 Sic dicta quod ejus auxilio vita humana adjuvetur. 18 Ut melius proſpiceret. 19 Quia inſidioſa. 20 Afflictam. 21 Provocare. 22 In ſylvis degenti, ſolitariæ. 23 Venatorias. 24 Sine decore. 25 Diana. 26 Ignobile, imo glorioſum. 29 Divulgabitur. 28 Id eſt, ultio fiet de te. 29 Vulneravit. 30 Indecora, quale meruit: quia inſepultus relinquetur. 31 Aut enim ſua montibus, aut domibus veteres ſepeliebantur. 32 Regis forte antiqui Aboriginum, vel urbis Laur. cui certe deeſt lux hiſtoriæ. 33 Sepulchrum, continens cineres corporis combuſti. 34 Soli. 35 Ramoſa & umbroſa: 36 Sub hac ilice. 37 Conatu celeri. 38 Illum Vano Camillæ a ſe interempta honore tumidum. 40 A nobis. 41 Te. 42 Pro Camillæ morte,

Præmia. 1 Tunc 2 etiam telis moriere Dianæ?
3 Dixit, & aurata volucrem 4 Threiſſa ſagittam
Deprompſit pharetra, 5 cornuque 6 infenſa tetendit,
Et 7 duxit 8 longe, donec curvata 9 coirent
Inter ſe 10 capita, & manibus jam tangeret 11 æquis,
Læva aciem 12 ferri, dextra 13 nervoque papillam,
Extemplo teli ſtridorem auraſque ſonantes
Audiit una Aruns, hæſitque in corpore ferrum.
14 Illum exſpirantem ſocii atque 15 extrema gementem
16 Obliti ignoto camporum in pulvere 17 linquunt:
Opis ad 18 ætherium 19 pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amiſſa, 20 levis ala Camillæ,
21 Turbati fugiunt Rutuli: 22 fugit 23 acer Atinas
24 Disjectique duces, 25 deſolatique manipli,
Tuta petunt, & equis 26 averſi ad 27 mœnia tendunt.
Nec quiſquam inſtantes Teucros, lethumque ferentes
Suſtentare valet telis, aut 28 ſiſtere contra:
Sed 29 laxos referunt humeris 30 languentibus arcus:
31 Quadrupedumque 32 putrem curſu quatit ungula campum.
Volvitur ad muros caligine turbidus atra
Pulvis, & e 33 ſpeculis percuſſæ pectora matres
Fæmineum 34 clamorem ad cœli ſidera tollunt.
Qui curſu 35 portas primi irrupere patentes,
Hos inimica ſuper 36 mixto premit agmine 37 turba:
Nec miſeram effugiunt mortem, ſed 38 limine in ipſo,
Mœnibus in patriis, atque inter 39 tuta domorum
Confixi 40 exſpirant animas. Pars claudere portas;
Nec ſociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere 41 orantes: 42 oriturque miſerrima cædes
Defendentum armis 43 aditus, inque 44 arma 45 ruentum.
Excluſi ante oculos lacrymantumque ora parentum

Pars

1 Uſque adeo glorioſæ mortis te furiavit Ambitio, ut Dianæ telis perire cuperes, violata caſaque ipſius miniſtra. 2 Reſpicit ad Niobes ſobolem, quæ teris Dianæ confixa periit. 3 Opis. 4 Tanquam Threiſſa venatrix ſagittandi arte nobilis. 5 Arcum. 6 Arunti. 7 Signavit. 8 A chorda. 9 In circuli formam. 10 Arcus extremitates. 11 Æqualiter extenſis 12 Sagittæ ſc. cujus ferrum pervenerat ad ſiniſtram, qua arcum tenebat. 13 Chorda ex nervo facta. 14 Aruntem efflantem animam. 15 Mala mortis. 16 Diana id procurante. 17 Eum. 18 Cœleſtes, unde demiſſa erat, dicente Diana: *Labere Nympha polo*. 18 Alis aſſumptis. 20 Agilis & inconſtans. 21 Conſternati. 22 Tamen. 23 Quamvis ſtrenuus. 24 A ſtatione ſua. 25 Signiferi relicti ſine conſolatione. 26 A facie hoſtium. 27 Urbis. 28 Firmare greſſum contra irruentes Teucros. 29 Solutos, non amplius tenſos. 30 Laxis & laſſis, languente animo 31 Equorum. Sic lib 8. *Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum*. 32 Reſolutum in pulverem. 33 Unde ſpeculabantur accurſum & fugam ſuorum. 34 Emlatum. 35 Pathos a loco, ut annotavit Macrob. Sat. 1. 4 c. 3. 36 Confuſo. 37 Hoſtium perſequentium. 38 Urbis. 39 Tecta 40 Afflant. 41 Socios. 42 Surgit & fit. 43 Urbis. 44 Quæ tenebant contra hoſtem. 45 Cadentium.

1 Pars in 2 præcipites 3 foſſas, urgente 4 ruina,
Volvitur: 5 immiſſis pars 6 cæca & concita frænis
7 Arietat in portas, & 8 duros obice poſtes.
Ipſæ de muris ſummo certamine matres,
( 9 Monſtrat amor verus patriæ) ut videre 10 Camillam,
Tela manu 11 trepidæ jaciunt; 12 ac robore duro
Stipitibus ferrum ſudibuſque imitantur obuſtis
13 Præcipites, 14 primæque mori pro mœnibus audent.
Interea Turnum in 15 ſylvis ſæviſſimus implet
16 Nuntius: & 17 juveni ingentem 18 fert 19 Acca tumultum
Deletas Volſcorum acies, 20 cecidiſſe Camillam:
21 Ingruere infenſos hoſtes, & Marte 22 ſecundo
23 Omnia corripuiſſe: 24 metum jam ad mœnia ferri.
25 Ille 26 furens (nam27ſæva Jovis28 ſic 27 numina poſcunt),
Deſerit obſeſſos colles, nemora 29 aſpera linquit.
Vix e conſpectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Æneas, ſaltus 30 ingreſſus 31 apertos,
32 Exſuperatque 33 jugum, ſylvaque 34 evadit 35 opaca.
Sic ambo ad muros 36 rapidi totoque feruntur
Agmine; nec longis inter ſe paſſibus 37 abſunt:
Ac ſimul Æneas 38 fumantes pulvere campos
Proſpexit longe, 39 Laurentiaque agmina vidit:
Et 40 ſævum Ænean agnovit Turnus in armis,
Adventumque 41 pedum 42 flantuſque audivit equorum:
Continuoque 43 ineant pugna, & prælia tentent,
Ni 44 roſeus feſſos jam gurgite 45 Phœbus 45 Ibero
46 Tingat equos, noctemque die 47 labente reducat.
Conſidunt 48 caſtris ante urbem, & mœnia 49 vallant.

P. RIR-

1 Excluſorum. 2 Declives, in quas quis poteſt præcipitari. 3 Vallorum aut mœnium. 4 Irruptione irruentium, multitudine cadentium. 5 Equis. 6 Improvida & feſtina. 7 More arietis, bellici inſtrumenti, irruit ſive inſultum facit in portas clauſas. Sic Plaut. in Truc. *Quis tam proterve noſtras ædes* arietat? 8 Propter obicem dure obſtantes. 9 Indicat ita faciendum eſſe. 10 Mortuam. 11 *Vel*, natura ſua, *vel*, feſtinæ. 12 Pro ferro utuntur palis, & ſudibus præuſtis & igne obduratis. 13 Præcipitanter in mortem ruentes. 14 Etiam prius quam viri. 15 Ubi inſidias ſtruebat. 16 Res nuntiata, aut nuncians. 17 Turno. 18 Refert. 19 Ex mādato Camillæ morientis ſupra. 20 Occiſam eſſe. 21 Impetum facere: ut, Ingruit Æn. *armis*. 22 Favente. 23 Loca 24 Timeri jam etiam orbi, periculum jam ipſi urbi imminere. 25 Turnus. 26 Dolore amens. 27 Fatum inevitabile, irrevocabile. 28 Ut furore percitus, ulciſceretur Camillæ mortem & omiſſa intercipiēdi ex inſidiis Æn. opportunitate, laborātibus ſuis ſuccurreret, neque adventum ejus exſpectare poſſe. 29 Difficilia acceſſu. 30 Ex ſylvis. 31 Inſidiis jam vacantes, non, ut ante, obſeſſos. 32 Tranſcendit. 33 Montis. 34 Exit. 35 Frondibus denſa. 36 Veloces. 37 Diſtant. 38 Veluti fumantes. A ſignis excitati pulveris, ſurgentis in cœlum; colligit hoſtem adeſſe. 39 Laurentium ſeu Latinorū 40 Hoſtem, jamque ferocius appropinquantē muris. 41 Sc. *ſtrepitū*. 42 Hinnitus. 43 Iniiſſent pugnam ſingularem, tentaſſentque prælia, niſi diſtinuiſſet utrſque nox interveniens. 44 Sol rubens ſub occaſū. 45 Mari ſeu Oceano Hiſp. *Iberus* fl. eſt Hiſp. a quo Hiſp. ipſi *Iberi* dicti ſunt. 46 Perriphraſis occidentis Solis. 47 Occidente. 48 In tentoriis ſuis. 49 Circūdant vallo Turnus & Æn.

# P. VIRGILII MARONIS
# ÆNEIDOS
## LIBER XII.

### ARGUMENTUM.

ATtritis duobus adverſis prœliis Latinorum viribus, animiſque eorum fractis, Turnus, ubi omnem ſpem ſuam in ſeipſo ſitam videt, fruſtra diſſuadente Latino, reginaque multis cum cum lacrymis nequicquam retinente, ſingulari certamine cum Ænea dimicare ſtatuit: ejuſque rei Æneam, per quemdam ex ſuis, Idmonem nomine, facit certiorem. Accipit conditionem Æneas ſolemnique utrinque ſacramento fœdus ſancitur. Id Junonis impulſu a Juturna Nympha, Turni ſorore, in falſam Camertis imaginem converſa, perturbatur: primuſque omnium Toluminius, augur falſo augurio certam ſuis victoriam promittens, unum ex Gylippi filiis haſta trajicit. Æneas quoque, dum ſubiti tumultus cauſam ignorant, ſuos revocare conatur, ab incerto auctore ſagitta vulneratus, prœlio excedere cogitur. Qua re intellecta Turnus magnam ſibi rei bene gerendæ occaſionem oblatam ratus, ingentem hoſtium ſtragem edit. Interim Venus, decerpto ex Ida Cretenſi dictamno herba, filio ſuo medetur. Refectis viribus Æneas, Aſcanium paucis ſuo exemplo ad virtutem cohortatus, ſuis auxilio accurrit, Turnumque nominatim ad pugnam depoſcit. Verum cum Turnus ſui copiam non faceret (Juturna enim, quæ, excuſſo Metiſco auriga, currum ejus moderabatur, in diverſam ſemper partem habenas deflectens, congredi eos non patiebatur) oppugnandæ urbis conſilium capit: admotoque ad mœnia exercitu, in propugnacula, proximaque ædificia ignem conjicit. Ibi Amata, cum Turnum occiſum arbitraretur, doloris impatientia laqueo vitam finit. His rebus Turno per Sagem nunciatis, cum eo rem reductam videret, ut ſibi neceſſario dimicandum eſſet, niſi perpeti mallet ſociorum urbem, ſe inſpiciente, in hoſtium poteſtatem pervenire, ultro Æneam ex præſcripto fœderis ad ſingulare certamen provocat. Ea pugna ſuperior Æneas, cum victi hoſtis precibus jam pene ad miſericordiam flecteretur, conſpecto in humeris ejus balteo, quem occiſo Pallanti Turnus detraxerat, repente ira accenſus, gladio per pectus adacto, eum vita ſpoliat.

TUrnus ut 1 infractos 2 adverſo Marte Latinos
3 Defeciſſe videt, ſua nunc 4 promiſſa 5 repoſci,
Se 6 ſignari oculis, ultro implacabilis 7 ardet:
Attollitque animos. 8 Pœnorum qualis in arvis,
Saucius 9 ille gravi 10 venantum vulnere pectus,

1 Tum

1 Valde & vere fractos. Nam *in* auget hoc loco. Liv. l. 2. *oratio ſubmiſſa & infracta*. Val. Max. l. 4. c. 7. *Accedit huc, quod* infractæ *fortunæ hominis magis amicorum ſtudia deſiderant, vel preſidii, vel ſolatii gratia;* vel, *infractos*, id eſt, nunquam antea victos, antea ſemper infractos & invictos. 2 Quia Martem & cæteros Deos adverſos habuerant. 3 Animos deſpondiſſe. 4 De ſingulari certamine, quibus promiſerat. Sic lib. 11. *Ibo animis contra: vel magnum præſtet Achillem.* 5 Exigi a ſuis victis. 6 Notari oculis omnium ſuorum, cum alloqui non audentium ſed tacite id petentium miſerabili conſpectu. Unde poſt dicturus eſt; *In te ora Latini, In te oculos referunt.* 7 Excandeſcit. 8 Punicis. Species pro genere: ſive quod in Africa propter plagæ ejus ardorem ſint violentiores. 9 Sæviſſimus princeps ferarum. Κατ' ἐξοχὴν. 10 Quod venantes fecerant.

1 Tum demum movet 2 arma leo, 3 gaudetque 4 comantes
Excutiens cervice toros, 5 fixumque 6 latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.
Haud ſecus 7 accenſo 8 gliſcit violentia Turno.
Tum ſic adfatur 9 regem, atque ita 10 turbidus infit:
11 Nulla mora in Turno, 12 nihil eſt quod 13 dicta 14 retractent
15 Ignavi Æneadæ; nec, quæ 16 pepigere, 17 recuſent,
18 Congredior. 19 Fer ſacra, 20 pater, & concipe 21 fœdus.
Aut hac Dardanium dextra 22 ſub Tartara mittam,
23 Deſertorem Aſiæ, (ſedeant ſpectentque Latini)
Et ſolus ferro 24 crimen commune refellam:
Aut habeat 25 victos; 26 cedat Lavinia conjux.
Olli 27 ſedato reſpondit corde Latinus:
O præſtans animi juvenis, quantum ipſe 28 feroci
Virtute exſuperas, tanto 29 me 30 impenſius æquum eſt
31 Conſulere, atque omnes 32 metuentem 33 expendere caſus.
I. Sunt tibi regna patris Dauni, ſunt oppida capta
Multa manu; nec non aurumque, 34 animuſque Latino eſt.
II. Sunt 35 aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris;
36 Nec genus indecores. Sine me hæc 37 haud mollia fatu
Sublatis aperire 38 dolis: ſimul hoc 39 animo hauri.
III. Me natam nulli 40 veterum ſociare procorum
41 Fas erat, idque omnes 42 divique 43 hominesque canebant.

1 Vi-

1 Poſtquam vulneratus eſt. 2 Naturalia, id eſt, iram excitat arrectis jubis. 3 De futura pugna. 4 Erigens villos criſpantes. 5 In pectore ſuo. 6 Venatoris, qui a latere, aut e latibulis adortus eſt eum. 7 Per iram. 8 Creſcit. 9 Latinum. 10 Plenus perturbationis. Cui opponitur, *Sedato corde*, mox de Latino. 11 Paratus ſum quod excipiunt Trojani, ſingulare obire certamen. 12 Nulla eſt ratio, cur. 13 Reſpexit ad nuncium Æneæ, l. 11. *His decuit mecum concurrere telis*. 14 Per alium contractum revocent. 15 Inertes, & ſine induſtria ſuum periculum in caput regis ſui rejicientes. 16 Pacti ſunt nobiſcum. 17 Pacti. 18 Paratus ſum congredi. 19 Fieri porcum ad fœdus percutiendum. 20 Latine. 21 Cum AEnea dimicandi. Cujus formam habes infra. 22 Interficiam. 23 Ex Aſia profugum, patriæ deſertorem, imo proditorem. 24 Quod eſt, ab externo omnes a fœdibus pelli aut iniquas leges ſuſcipere. 25 Omnes Q. d. aut ego occidar illius manibus. 26 Concedatur illi deſertori Aſiæ. 27 Tranquillo & pacato. Gravi ſane conſilio & rationibus adductis, VII. diſſuadet a μονομαχία. 28 Bellica fortitudine me excedis. 29 AEtate provectiorem. 30 Diligentius. 31 Proſpicere reipublicæ. 32 Me. 33 Examinare dubios rerum eventus. 34 Liberalis, id eſt juvabo te opibus meis ad alias nuptias. 35 Virgines nubiles præter Laviniam. A facultate quærendi aliam. 36 Non habentes genus inhoneſtum, ſed nobile & honeſtum. 37 Res non leves ſeu frivolas ad fundum, ſed graves & magni momenti. 38 Fraudibus & verborum ambagibus. 39 Omni attentione animadverte. 40 Qui prius eam conjugem petierant. 41 Fatis permiſſum erat. 42 Fauni oraculum & vates: redi ad lib. 7. 43 Augures & aruſpices vaticinabantur illud, quod non erat fas.

1 Victus amore tui, 2 cognato ſanguine 5 victus,
4 Conjugis & mœſtæ lacrymis, 5 vincula omnia rupi:
6 Promiſſam eripui 7 genero & arma 8 impia ſumpſi.
IV. 9 Ex illo qui me caſus, quæ, Turne, 10 ſequantur
Bella, vide; quantos 11 primus patiare labores.
12. Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
Spes Italas; 13 recalent noſtro Tyberina 14 fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes 15 oſſibus albent.
16 Quo referor toties? quæ 17 mentem inſania mutat?
V. Si Turno exſtincto 18 ſocios ſum 19 adſcire paratus:
Cur non 20 incolumi potius 21 certamina tollo;
Quid 22 conſanguinei Rutuli, quid cætera dicet
23 Italia; ad mortem ſi te ( 24 Fors dicto 25 refutet )
26 Prodiderim, natam & connubia noſtra petentem?
VI. Reſpice 27 res bello varias: VII. miſerere parentis
28 Longævi, quem nunc 29 mœſtum 30 patria Ardea longe
31 Dividit. Haudquaquam 32 dictis violentia Turni
Flectitur: exſuperat magis, 33 ægreſcitque 34 medendo.
Ut primum fari potuit, ſic inſtitit 35 ore:
Quam pro 36 me curam geris, hanc precor, 37 optime, 38 pro me
Deponas, letumque ſinas pro laude 39 paciſci.
40 Et nos tela, pater 41 ferrumque haud debile dextra
Spargimus, & 42 noſtro ſequitur de vulnere ſanguis,
43 Longe illi Dea mater erit, quæ nube 44 fugacem
45 Feminea tegat, & 46 vanis ſeſe occulet umbris.

At

1 Ego tamen contra fata & reſponſa Deorum *victus*, &c. 2 Cognatione. Venilia enim, mater Turni, erat ſoror Amatæ, uxoris Latini. 3 Epanalepſis. 4 Amatæ. 5 Fœdera cum Ænea icta. 6 Filiam. 7 Æn. 8 Quod, prohibentibus Diis, ea indurit. 9 Poſt illud tempus & factum. 10 Perſequantur. 11 Præcipuus. 12 ſemel occiſo Mezentio lib. 10. iterum. Camilla cæſa lib. 11 13 Ob repetitam cladem, quaſi ſecundo calent. 14 Flumina. 15 Noſtrorum ſc. qui inſepulti relicti ſunt. 16 In quam ſententiam reducos, id eſt, cur ſemel non auſim dicere, quod ſæpe ſenſi? 17 Ut, quod recte deliberaverim, exequi non audeam? 18 Regni. 19 Troj. 20 Turno. 21 Cur non dirimo litem? Argumentatur citra bellum ſe debuiſſe ſibi Troj. adjungere. 22 Laviniæ per Amatam. 23 Gens Itala. 24 Quod omen avertant Superi. 25 Irrita faciat. 26 Expoſuerim ac patro dederim. 27 Incertos belli exitus, & quos ſupra dixerat caſus. 28 Dauni ſenioris. Pathos ab ætate, de quo Macrob. Sat I. 4. cap. 3 29 Propter abſentiam & periculum tuum. 30 Tua. 31 Separat. 32 Latini. 33 Quæ furoris remedia ſperabat Latinus, ſedatam orationem & rationes ponderoſiſſimas, adaugent illa ægrum turbatumque Turni animum. 34 Dum illi mederi conatur. 35 Expreſſe loqui. 36 Vita mea ſervanda. 37 Pater, aut rex. 38 Pro honore meo ſervando. 39 Eligere 40 Etiam nos, non ſolum Trojani. 41 Tela robuſta. 42 A nobis illato. 43 Procul erit Æneæ, nihil illi proderit, non ſemper eum victori eripiet Venus. Nam ut *adeſſe* alicui dicitur, qui eum defendit: ita *abeſſe* & longe *eſſe*, a quo non poteſt præſens auxilium ſperari. Sic Flor. 2. 1. 8. Longe *illis nauticæ artes*: & 2 6. 34 Longe *illi triplex murus*. Vide quæ nos ibid. 44 Frequenter fugere ſolitum. 45 Velamento fœminis apto: ut in bello Trojano, cum commiſſus cum Diomede, nube a matre morti ſubtraheretur. 46 Inanibus.

At 1 regina, 2 nova pugnæ conterrita ſorte,
Flebat; & 3 ardentem generum moritura tenebat:
Turne, per has ego te lacrymas; 4 per ſi quis Amatæ
Tangit honos 5 animum: ſpes tu nunc una, 6 ſenectæ
7 Tu requies 8 miſeræ: decus imperiumque Latini
9 Te penes; in te omnis 10 domus 11 inclinata 12 recumbit)
Unum oro: deſiſte manum 13 committere Teucris.
14 Qui te cumque 15 manent iſto certamine caſus,
Et me, Turne, manent, 16 Simul 17 hæc inviſa relinquam
17 Lumina, nec 18 generum Æneam captiva videbo.
19 Accepit vocem lacrymis Lavinia matris,
20 Flagrantes perfuſa genas; 21 cui 22 plurimus ignem
Subjecit rubor, & 23 calefacta per ora 24 cucurrit,
25 Indum 26 ſanguineo veluti 27 violaverit oſtro
Si quis ebur, aut mixta 28 rubent ubi lilia multa
Alba roſa: tales virgo dabat 29 ore colores.
30 Illum turbat amor, 31 figitque in virgine vultus:
Ardet 32 in arma 33 magis, pauciſque adfatur Amatam:
Ne, quæſo, ne me lacrymis, neve 34 omine tanto
Proſequere in 35 duri certamina Martis euntem,
O mater: 36 neque enim Turno 37 mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta 38 tyranno
Haud placitura refert. Cum primum craſtina 39 cœlo
Puniceis invecta rotis Aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos; Teucrum arma quieſcant,
Et Rutulum: Noſtro 40 dirimatur ſanguine bellum.

1 Il-

1 Amata regis uxor. 2 Inſolitas, quia Turnus non ſolitus erat cum tali viro congredi. 3 Turnum, quem generum eſſe cupiebat, vehementer incenſum ad pugnam, ſimilis morituræ vel certa mori retinebat. 4 Per honorem, venerationem Amatæ. 5 Tuum. 6 Noſtræ. 7 Pathos per repetitionem, quam Græci vocant Epanaphoram. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 8 Amatæ. 9 Eſt in tua poteſtate. 10 Latini. 11 Ad ruinam. 12 Repoſuit ſpem in te, id eſt, tota domus tibi innititur, ita ut columen familiæ noſtræ ſis. 13 Conſerere cum Trojanis. 14 Mihi enim certum extincto tibi non ſupereſſe. 15 Exſpectant. 16 Cum mortem tuam audiero. 17 Hanc vitam mihi moleſtam. 18 Meum. 19 Lavinia virgo, filia Latini & Amatæ intellexit vocem matris ſuæ una cum lacrymis. Amata enim, non Lavinia, flebat. 20 Igneo rubore præ pudore ardentes. 21 Cui Laviniæ verecundia ſive pudor, ruborem generans, per genas ſuffuderat ardorem, ut igneum colorem. 22 Abundantiſſimus. 23 Per ruborem. 24 Diſperſus eſt. 25 Indicum, quod albiſſimum eſt. 26 Sanguinei coloris. 27 Miſcuerit. 28 Attrahentia ſibi ruborem a vicinia roſarum. 29 Facie ſua. 30 Turnum. 31 Poſtquam ſemel oculos in eam conjecerat. 32 Ad arma tractanda in certamine cum Ænea. 33 Quam prius. 34 Indicio triſtis exitus. 35 Rigidi, inexorabilis. 36 Non eſt hæc res libera & arbitrii mei: detractare certamen non licet: eundum mihi vel ad certam mortem. 37 Dilatio mortis: ſiquidem moriendum eſt. 38 Æneæ. 39 Per cœlum, per aerem. 40 Finiamus.

1 Illo quæratur 2 conjux Lavinia campo.
3 Hæc ubi dicta 4 dedit 5 rapiduſque in tecta receſſit,
Poſcit equos, gaudetque 6 tuens ante 7 ora 8 frementes:
9 Pilumno quos ipſa 10 decus dedit 11 Orithyia,
12 Qui candore nives anteirent; 13 curſibus auras.
Circumſtant 14 properi aurigæ, manibuſque 15 laceſſunt
16 Pectora 17 plauſa cavis, & colla 18 comantia pectunt.
Ipſe dehinc auro 19 ſqualentem 20 alboque 21 orichalco
Circumdat loricam humeris: ſimul aptat 22 habendo
Enſemque, clypeumque & rubræ 23 cornua criſtæ:
Enſem, quem Dauno 24 ignipotens Deus ipſe 25 parenti
Fecerat, & 26 Stygia 27 candentem tinxerat unda.
Exin, quæ in mediis ingenti 28 adnixa columnæ
Ædibus aſtabat, 29 validam vi corripit haſtam,
30 Actoris Aurunci ſpolium; 31 quaſſatque trementem,
Vociferans; 32 Nunc, o 33 numquam fruſtrata vocatus
Haſta meos, 34 nunc tempus adeſt; te maximus 35 Actor,
Te Turni nunc dextra gerit. Da ſternere 36 corpus,
Loricamque manu valida lacerare 37 revulſam
38 Semiviri Phrygis: & fœdare in pulvere crines
39 Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.
40 His 41 agitur Furiis, toteque ardentis ab ore
42 Scintillæ abſiſtunt: oculis micat 43 acribus ignis.



1 Per tale certamen. *Enſe petas medio poſuit Deus omnia campo.* Pompejus apud Lucanum l. 7. 2 Victoris. 3 Docet, quomodo ſc. Turnus inſtruxerit ad pugnam, armaveritque inſignibus. 4 Turnus. 5 Feſtinus. 6 Aſpiciens eos. 7 Sua. 8 Animoſe geſtientes. 9 Atavo Turni. 10 Ad decus & inſigne donum. Sic ſupra: *Quos ipſa decus ſibi dia Camillæ Delegit.* 11 Orithei regis Athenarum, filia, & uxor Boreæ, qui ex equabus Erichthonii generavit equos velociſſimos. 12 Λευκότεροι χιόνος θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. Iliad. 10. de equis Rheſi. 13 Velocitate ventos. 14 Agatones properare & urgere parati. 15 Provocant ad curſum & animoſitatem. 16 Equorum. 17 Palpata. 18 Piloſa. 19 Aureis laminis contextam. in ſpeciem ſquammarum diſpoſitis. 20 Reſpectu auri, id eſt, paulo pallidiore. 21 Ὀρίχαλκος quaſi dicas, æs montanum. 22 Ad habendum, id eſt, habilem facit, ut congrue poſſit inhærere. 23 Comas. 24 Vulcanus. 25 Turni. 26 Qua inconſumptibilem effecerat. 27 Cum ipſum temperaret. 28 Incumbens. 29 Valde fortem & magnam. 30 Dono acceptam ab Actore Aurunco, quam tamen ille inter alia ſpolia detraxerat cuipiam hoſti. 31 Quaſſando trementem facit haſtam. 32 Ita equum ſuum alloquitur Mezentius ſub exitu l. 10. 33 Quæ ſemper perfeciſti meas invocationes & deſideria mea, ad quæ te vocavi. 34 Quo tui egebo. 35 Aliquando geſſit. 36 Æn. 37 A corpore. 38 Trojani Æn. mollis & effœminati. *Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu*, &c. Hiarbas ſupra l. 4. 39 Criſpatos calamiſtro, & unguento delibutos ex myrrha facto. 40 Ut haſtam alloqueretur, quaſi rationem habentem. 41 Turnus. 42 Signa ardoris diffunduntur, id eſt, inflammatur facies ejus. 43 Acrimoniæ indicibus, id eſt, ſcintillant oculi. Ovid. 3. de Arte: *Ora tumens ira, nigreſcunt ſanguine venæ Lumina Gorgonio ſævius angue micant.*

1 Mugitus veluti cum prima in prælia taurus
Terrificos ciet, atque iraſci in cornua tentat;
Arboris obnixus trunco; ventoſque laceſſit
2 Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena,
3 Nec minus interea 4 maternis 5 ſævus in armis
Æneas acuit 6 Martem, & ſe 7 ſuſcitat ira,
8 Oblato gaudens 9 componi fœdere bellum.
Tum ſocios, 10 mœſtique metum ſolatur Iuli,
11 Fata docens: regique jubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & 12 pacis dicere 13 leges.
14 Poſtera 15 vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies; cum primum alto ſe 16 gurgite tollunt
Solis equi, 17 lucemque 18 elatis naribus efflant;
Campum 19 ad certamen magnæ ſub mœnibus urbis
20 Dimenſi Rutulique viri Teucrique parabant;
In 21 medioque 22 focos, & 23 DIs communibus aras
24 Gramineas. Alii 25 fontemque ignemque ferebant,
Velati 26 lino, & 27 verbena tempora vincti.
28 Procedit legio 29 Auſonidum, 30 pilataque 31 plenis
Agmina ſe 32 fundunt 31 portis. 33 Hinc Trojus omnis,
Tyrrhenuſque ruit variis exercitus 34 armis;
Haud ſecus inſtructi 35 ferro, quam ſi aſpera Martis
Pugna 36 vocet. Nec non mediis in millibus ipſi
Ductores auro volitant 37 oſtroque decori,
Et 38 genus Aſſaraci Mneſtheus, & fortis Aſylas,

1 Et

1 Præludit pugnæ mugitu, experiendo cornua ad arboris truncum, tamquam ad palum ſe exercendo, ventilatione, & arena pedum pulſu ſparſa; vide lib. 3. Georg. ubi hi verſus: 2 Cornuum. 3 Quam Turnus. 4 Quæ mater ei impetraverat a Vulcano l. 8. 5 Fortis. 6 Acuit ſe ad futurũ certamen. 7 Ad pugnam. 8 Ut ſingulariter certet cum hoſte. 9 Finiri. Sic lib. 5. *Ante diem clauſo componet veſper Olympo.* 10 Ob periculum, in quod pater ſe immiſſurus erat. 11 Eſſe in fatis, ut ab ipſius victoria jaciantur fundamina. 12 Ineundæ. 13 Conditiones. 14 Poſtridie ejus diei. 15 Vix illuxerat dies. Sic 4. Æn *Et jam prima novo ſpargebat lumine terras, Tithoni croceum linquens Aurora cubile.* 16 Maris. 17 Claritatem diei. Ennius: *fundũt elatis naribus lucẽ*: ἱππὸ πῦρ πνέοντες Pindarus Ode 7. Olymp. *ignemque vomentes*. Ovid. 2. Met. 18 Erectis ad ortum. 15 Se. *aptum*. 20 Dimetientes, & per certa ſpatia inter ſe dividentes. 21 Campi. 22 Aras, ad quas, præſentibus Diis, fœdus percutiebatur. 23 Utriuſque gentis Diis, & neutri partiũ plus, quã alteri, faventibus; futuris ſc. fœderum utrinque teſtibus. Sic l. 5. *adhibete penates, Et patrios epulis; & quos colit hoſpes Aceſtes:* quamvis agnoſcam alias & Deos communes eſſe Martẽ, Bellonã, Victoriã. 24 E ceſpitibus factas. 25 Aquã. Synecdoche. Adhibita in fœderibus feriendis Aqua, & Ignis ſicut etiã arcendi a ſocietate interdicebantur aqua & igni. 26 Linea veſte. Pro more ſacrorũ ubi pura & candida omnia, feciales, cognitores arbitrique pacis & belli, lineis induti veſtibus. 27 Herba pura, ſacra. 28 In campum. 29 Auſonidarum. 30 Pilis, id eſt, telis utentia. 31 Quantos portæ effundere poſſunt. 32 Effundunt. 33 Deinde. 34 Inſtructus. 35 Ferreis armis. Al. *Bello*. 36 Eos ad certamen. 37 Aurata purpura inſignes. 38 Duo filii Aſſaraci.

1 Et Meſſapus equum domitor, Neptunia proles.
Urque dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit,
2 Defigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
Tum 3 ſtudio effuſæ matres, & 4 vulgus inermum,
Invalidique ſenes, turres, & tecta domorum
Obſedere: alii portis ſublimibus adſtant.
5 At Juno e ſummo, qui nunc Albanus habetur,
(6 Tum neque nomen erat; nec honos, aut gloria monti)
Proſpiciens tumulo campum ſpectabat, & ambas
Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplo Turni ſic eſt affata 7 ſororem,
8 Diva deam, 9 ſtagnis quæ fluminibuſque ſonoris
Præſidet: 10 hunc illi rex ætheris altus honorem
Juppiter erepta pro 11 virginitate ſacravit;
12 Nympha, 13 decus fluviorum, animo gratiſſima noſtro,
Scis, ut te 14 cunctis 15 unam, quæcumque Latinæ
Magnanimi Jovis 16 ingratum aſcendere cubile,
Prætulerim, 17 cœlique lubens in parte locarim;
Diſce tuum, 18 ne me incuſes, Juturna, dolorem;
19 Qua viſa eſt fortuna pati, Parcæque ſinebant
20 Cedere res Latio, Turnum, & tua mœnia texi:
Nunc 21 juvenem 22 imparibus video 23 concurrere fatis;
24 Parcarumque dies, & 25 vis inimica propinquat.
26 Non pugnam aſpicere hanc oculis, non fœdera poſſum,
Tu, pro germano ſi quid 27 præſentius audes,
28 Perge, decet. Forſan 29 miſeros 30 meliora ſequentur,
31 Vix ea; cum lacrymas oculis Juturna profudit,

1 Hoc eodem verſu bis antea uſus eſt, ſemel l. 7. atque iterum l. 9. 2 Milites deorſum figunt. Sic Il. 3. παρὰ δ' ἔγχεα μακρὰ πέπηγεν, ἀσπίσι κεκλιμένοι. 3 Cupiditate vivendi. 4 Puerorum. 5 Ad Dearum conſilium tranſitio, ut fœdus aliqua vi diſturbetur. 6 Alba enim, a qua mons Albanus nomen accepit, poſt mortem Æn. ab Aſcanio condita eſt teſte Livio lib. 1. 7 Juturnam. 8 Dea divam. Hypallage. *Divi* enim aſſumpti ſunt *Dii* æterni. Quin & Juno, Diva, qui Jupiter Divus: ſub Divo vel Dio, id eſt, ſub Jove. 9 Italiæ: numen quippe fontis juxta Numicum fluvium. 10 Ut Nympha ſit. 11 A meritis. 12 Nymphæ, id eſt, fontes omnes ſub Junonis, id eſt, aeris præſidio ſunt, ex cauſa naturali. 13 Vel a ſalubritate, utpote cujus aqua ægrotis medetur, vel a ſanctitate: hinc enim aqua ad omnia ſacrificia Romam allata. 14 Pellicibus Latinis. 15 Solam. 16 Eis minime profuturum. 17 Divinitatis. Huic Deæ Lotatius Catulus templum fecit in campo Martio. 18 Quod non tibi ſignificarim. 19 Quatenus a fortuna & fatis conceſſum eſt, ego protexi fratrem tuum & urbem. 20 Succedere populo Latino. 21 Turnum. 22 Æn. plus, quam ipſi, faventibus. 23 Concurſurum eſſe. 24 Periodus vitæ a Parcis conſtituta. 25 Fatalis neceſſitas Turno adverſa, cui mortem minatur inſtat. 26 Ἐπεὶ οὔπω τλήσομ' ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὁρᾶσθαι Μαρνάμενον φίλον υἱὸν ἀρηϊφίλῳ Μενελάῳ Priamus. 3. Il. quia & amica numina moriturum deſerere dicuntur. 27 Felicius, efficacius. 28 Perſevera, & perfice id, quia decet. 29 Bis victos. 30 Ne forte poſſit fatorum ordo mutari. 31 Vix ea fata eſt Juno, cum Juturna tota in lacrymas ſolvitur.

Terque quaterque manu pectus percuſſit 1 honeſtum.
2 Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Juno.
Accelera, & fratrem (ſi quis modus) 3 eripe morti:
Aut tu bella 4 acie, conceptumque 5 excute fœdus.
Auctor 6 ego audendi. Sic 7 exhortata reliquit
8 Incertam, & triſti 9 turbatam vulnere mentis.
9 Interea 10 reges (ingenti 11 mole Latinus
12 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora 13 circum
14 Aurati bis ſex radii fulgentia 13 cingunt,
Solis avi ſpecimen: bigis 15 it Turnus in 16 albis,
Bina manu lato 17 criſpans haſtilia ferro.
18 Hinc pater Æneas, 19 Romanæ ſtirpis origo,
20 Sidereo 21 flagrans clypeo, & 22 cœleſtibus armis,
Et juxta 23 Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris, 24 puraque in veſte ſacerdos
25 Setigeræ fœtum ſuis, intonſamque bidentem
Attulit, admovitque 26 pecus 27 flagrantibus aris.
28 Illi ad ſurgentem converſi lumina Solem
29 Dant fruges manibus ſalſas, & tempora 30 ferro
Summa 31 notant pecudum, 32 pateriſque altaria libant.
Tum pius Æneas ſtricto ſic enſe precatur:
33 Eſto nunc Sol teſtis, & hæc mihi 34 terra vocanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,

1 Et

1 Pulchrum. 2 Congruit, indiget. 3 Libera a morte. 4 Concita. 5 Rejice abs te. 6 Ero, aut eſſe volo 7 Juturnam. 8 Quid agat. 9 Perculſam. 10 Latinus & Turnus ex una parte, & AEn. & Aſcanius ex altera. Docet, quomodo reges, icturi fœdus, convenerint: & primo, quibus verbis AEn. uſus ſit. 11 Pompa & comitatu. 12 Quaternis equis tracto. 13 Circumcingunt. 14 Corona radios habens, 14. referens ſigna Zodiaci, argumentum generis ſui, cui mater erant Circe filia Solis. 15 Invehitur. 16 Quod eſſent de genere equarum Erichthonii. 17 Vibrans, coruſcans. πάλλων: verſus hic habetur 1. Æn. 18 Ex hac parte. 19 Nam ab eo domus Julia orta eſt. 20 Cœlo demiſſis, a Vulcano fabricatis. 21 More ſiderum ſplendente, aut divino artificio fabricato. 22 Reſplendens. 23 Vehitur juxta patrem. 24 Καθαρᾶ ἐσθῆτι κεκοσμένος, candida ſc. impolluta & ſacrificiis apta. *Caſta placent ſuperis, pura cum veſte venite.* Tibul. 2. Eleg. 1. 25 Porcum procreatum a ſue fetas gerente, & ovem biennem nondum tonſam, ſed adhuc creſcentem ut fœdus diu duret. Porcũ in fœderibus feriendis cædi ſolitũ nemo non novit ex Liv. lib. 1. Suetonii Claud. cap. 25. ſupra AEn. 8. *Cæſa Jungebant fœdera porca.* 26 Quod feriret. 27 Incenſis. 28 Reges, qui fœdus percuſſuri ſunt, ad orientem converſi Diis ſuperis ſacra fiebant Sole oriente, Inferis obeunte. 29 Prima hoſtiæ probatio fiebat ſparſa mola, vel e frugibus ſalſis, id eſt, farre toſto & ſale miſto. Secunda, ſetis inter cornua vel e fronte hoſtiæ avulſis vel deſectis, inde in ignem conjectis. Tertia, vino inter cornua fuſo, & e pateris in aram libato. Æn. 4. & 6. 30 Forcipe. 31 Vulnerant. 32 Et imbuunt adfuturum ſacrificium altaria vino e pateris ſuperfuſo. 33 Cum reſpectu hæc ad Romani fœderis morem, quem dabit Livius lib. 1. *Audi Jupiter, & tu Juno. Quirine, Diique omnes cœleſtes, voſque inferni audite,* &c. nec non fœdus Græcorum & Trojanorum Il. 30. 34 Italica.

Et 1 Pater omnipotens, & tu Saturnia Juno;
Jam 2 melior, jam, Diva, precor: tuque inclyte Mavors
Cuncta tuo qui bella, pater, ſub numina 3 torques:
Fonteſque, fluvioſque 4 voco, 5 quæque ætheris alti
Religio, & 6 quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Ceſſerit Auſonio ſi 7 ſors victoria Turno;
8 Convenit Evandri 9 victos diſcedere ad urbem.
Cedet 10 Iulus agris, 11 nec poſt arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferrove 12 hæc regna laceſſent:
13 Sin noſtrum adnuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius 14 reor, & potius DI 15 numine firment)
Non ego nec Teucris 16 Italos parere jubebo,
17 Nec mihi regna peto. Paribus ſe legibus ambæ
18 Invictæ gentes 19 æterna in fœdera mittant.
20 Sacra 21 Deoſque dabo: ſocer 22 arma Latinus habeto,
Imperium 23 ſolemne ſocer: mihi mœnia Teucri
Conſtituent, urbique dabit Lavinia nomen.
24 Sic prior Æneas: ſequitur ſic deinde Latinus,
Suſcipiens cœlum, 25 tenditque ad ſidera dextram:
26 Hæc eadem, Ænea, terram, mare, ſidera juro,
27 Latonæque genus duplex, 28 Janumque 29 bifrontem,
Vimque Deum 30 infernam, 31 duri ſacraria Ditis:
Audiat 32 hæc Genitor, 33 qui fœdera fulmine ſancit:
34 Tango aras, medioque ignes, & 35 Numina teſtor.
36 Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
37 Quo res cumque cadent: nec me vis ulla 38 volentem
Avertet; 39 non ſi tellurem effundat in undas

 Dilu-

1 Jupiter. 2 Faventior, clementior ſolito jam & vere Dea ſis, precor. 3 Regis, ſuſtinet. 4 Invoco. 5 Et quicumque Dii in æthere religioſe coluntur. 6 Obteſtor omnia numina cæli, maris, terræ, & inferorum. 7 Forte. 8 Conveniens eſt & placet. 9 Nos. 10 Filius: cui regnum Italiæ ſciebat deberi. 11 Numquam deinceps rebellabunt. 12 Pro quibus certamus quæ ſunt Latini. 13 Hypallage. Si nobis annuerit victoriam Mars, & *noſter*, id eſt, nobis favens. 14 Futurum. 15 Nutu & divina ſua voluntate confirment. 16 Ut dedititios. 17 Nec peto ſolus dominari. 18 Quaſi invictæ ſint. 19 Indiſſolubilia. 20 Ego fungar Pontificatu, ac religionis curam habebo. 21 Penates. 22 Jus armorum. 23 Solidum, & toto anno duraturum. 24 Recitat verba Latini ad fœdus faciendum. 25 Extendit. 26 Quæ juraſti. 27 Apollinem & Dianam, id eſt, Solem & Lunam. 28 Deum patrium, nec non pacis belique arbitrum. 29 Bicipitem ob ſingularem prudentiam, qua prævidit futura & præterita ſcivit. 30 Quæ eſt apud inferos: Proſerpinam, Plutonem, & quarum Deorum apud inferos eſt: juro. 31 Loca execrabilia immitia Plutonis. 32 Quæ dicturus ſum. 33 Qui ſancte conſtituit & ſtabilit fœdera punitione fulminis, ſi violentur. 34 Ex ſolemni jusjurandum & preces concipientium more. 35 Deorum. 36 Nullum tempus. 37 In quemcumque ſtatum res pervenient. 38 Hæc fœdera firma & rata eſſe. 39 Sc. *avertet ulla vis*. Perpetuitatem fœderis aſſeverat, adjuncta conditione impoſſibili, quæ vim habet negationis, q. d. Dii, prius aut mach. huius in Chaos reverſa ruina interibunt omnia, quã pacis hujus fœderiſque diſſolut.

D luvio miſcens, cœlumque in Tartara ſolvat :
1 Ut ſceptrum hoc ( dextra ſceptrum nam forte gerebat )
N mquam fionde levi 2 fundet virgulta, nec umbras,
Cum ſemel in ſylvis imó de ſtirpe reciſum
3 Matre caret, 4 poſuitque comas & brachia ferro ;
5 Olim arbos, nunc artificis manus 6 ære decoro
In luſit, 7 patribuſque dedit 8 geſtare Latinis.
Talibus inter ſe 9 firmabant fœdera dictis,
Conſpectu in medio procerum. Tum 10 rite ſacratas
In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
11 Eripiunt, 12 cumulantque 13 oneratis lancibus aras.
14 At vero Rutulis 15 impar ea pugna videri
Jamdudum, & vario miſceri pectora 16 motu :
Tum magis, ut 17 propius cernunt 15 non viribus æquis.
18 Adjuvat 19 inceſſu tacito progreſſus, & aram
Supplicitet venerans demiſſo 20 lumine Turnus,
21 Tabenteſque genæ, & juvenili in corpore pallor.
Quem ſimul ac Juturna 22 ſoror 23 crebreſcere vidit
24 Sermonem, & vulgi 25 variare 26 labantia corda :
In medias acies, 27 formam adſimilata 28 Camerti,
Cui genus a proavis ingens, clarumque paternæ
Nomen erat virtutis, & ipſe 29 acerrimus armis,
In medias dat ſeſe acies, haud neſcia rerum,
Rumoreſque 30 ſerit varios, ac talia 31 fatur :
Non pudet, o Rutuli, pro 32 cunctis talibus 33 unam
Obje-

1 Quemadmodum. 2 Germinabit. 3 Terra: ut 11. Æneid. *Non jam mater alit tellus : vel* arbore : ut 2. Georg. *Laurus Parva ſub ingenti* matris *ſe ſubjicit umbra.* 4 Depoſuit, amiſit frondes & ramos cultro. Horat. Od. 7. l. 4. *Diffugere nives, redeunt jam gramina campis, Arboribuſque* comæ. 5 Quod fuit olim arbor virens. 6 Orichalco ſplendorem auri poſſidente, ipſumque decorante. 7 Regibus. 8 Q. d. Non prius diſſolvetur hoc fœdus, quam hoc ſceptrum revirebit & frondebit. 9 Reges. Æneas & Latinus. 10 Expurgatas, probatas ſecundum ritum & cæremonias ſacrificantium. 11 Palpitantia enim & adhuc ſpirantia exta raptim evellebantur victimis, ut poſſent conſuli. Æn. 4. 12 Cumulatim opplent. 13 Plenis & ponderoſis. 14 Refert. quomodo Juturna, videns Rutulos, diffidentes viribus Turni, de iniqua conditione fœderis querulos, in ſpeciem Camertis facta diſrumpere cohortata ſit. 15 Inequalis, quia Æn. animo, ætate, experientia & militari ſcientia viſus melior : Turni vero ad aram accedentis infirmitatem proderent inceſſus ſegnis, oculi demiſſi, tabentes genæ, pallor. 16 Commotione. 17 Attentius & diligentius vident : videbantur Æn. & Turnus non habentes vires æquales. 18 Talem de eo opinionem. 19 Pathos a ſignis & geſtibus. 20 Vultu Pathos ab habitu perſonæ. 21 Al. *pubenteſque*, id eſt, tenui lanugine tectæ. 22 Turni. 23 Crebriorem fieri, & magiſque diſpergi. 24 De Turno. 25 Sermonem aut ſententias de Turno, aliis diſcentibus eum victurum, aliis vincendum eſſe. 26 Vacillantis. 27 Per formam. 28 Viro ſtrenuo. 29 Maxime ſtrenuus erat. 30 Diſpergit. 31 Juturna, Camerti aſſimilata. 32 Pro tam arduis negotiis, in quibus certatur pro libertate patriæ. 33 Unius hominis Turni vitam periculo & aleæ belli objicere?

Objectare animam? numerone, an viribus 1 æqui
Non ſumus? En, omnes & 2 Troes, & Arcades, hic ſunt,
3 Fataliſque manus 4 infenſa Etruria Turno.
5 Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habemus.
6 Ille quidem ad ſuperos, quorum 7 ſe devovet aris.
Succedat fama, vivuſque per ora 8 feretur:
Nos, patria amiſſa, 9 dominis parere ſuperbis
Cogemur, qui nunc 10 lenti conſedimus 11 arvis.
Talibus 12 incenſa eſt juvenum ſententia 13 dictis,
Jam magis atque magis; 14 ſerpitque per agmina murmur.
Ipſi Laurentes mutati, ipſique Latini:
Qui ſibi jam requiem pugnæ, rebuſque ſalutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœduſque precantur
15 Infectum, & 16 Turni 17 ſortem miſerantur iniquam.
His 18 aliud majus Juturna adjungit, & alto
Dat 19 ſignum cœlo; quo 20 non præſentius ullum
Turbavit mentes Italas, 21 monſtroque fefellit.
Namque volans 22 rubra fulvus 23 Jovis ales in 22 æthra,
24 Litoreas agitabat aves, turbamque 25 ſonantem
Agminis aligeri; ſubito cum 26 lapſus ad undas
Cycnum excellentem 27 pedibus rapit 28 improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
29 Convertunt clamore fugam, mirabile viſu;
Ætheraque obſcurant pennis, 30 hoſtemque per auras
31 Facta nube premunt: donec vi 32 victus, & ipſo
33 Pondere defecit, 34 prædamque ex unguibus ales



1 Æquales Trojanis. 2 Qui obſervari nobis poſſint. 3 Trojanorum ſc. qui fataliter in Italiam ſe veniſſe jactant. 4 Propter ſocietatem Mezentii. 5 Alternatim: ut, dum alter habeat, alter non habeat, id eſt, pro dimidio exercitu, id eſt, ſi ſecundus quiſque noſtrum congrediatur. Illis ergo duplo plures ſumus. 6 Turnus quidem merebitur immortalitatem. 7 Morti addicit & ſacrificat ſe. 8 Transferetur, id eſt, tamquam de vivo omnes loquentur. 9 Tyrannis Phrygiis. A turpi. 10 Otioſi & ignavi. Ecl. 1. *tu Tityre* lentus *in umbra*, &c. Penelope Ulyſſi apud Ovid. *Hanc tua Penelope* lento *tibi mittit Ulyſſi*. 11 In campis, ubi illi congreſſuri ſunt. 12 Ad diſrumpendum fœdus. 13 Juturnæ ſub ſpecie Camertis. 14 Sc. fœdum eſſe, Turnum ſolum pro omnium libertate dimicare. 15 Ut ſit non factum, aut annichilatum. 16 Qui ſolus contra fortiorem ſe dimicaturus ſit. 17 Conditionem. 18 Portentum. 19 Prodigium in aere. 20 Non efficacius, quia opportunum vel ex mandato Junonis ſupra: *Tu pro germano, ſi quis præſentius audes. Perge*. Al. *præſtantius*. 21 Augurio, ſed futili, & ſiniſtre excepto expoſitoque. 22 Summa aeris regione, prope ignem. 23 Aquila. 24 In litore verſari ſolitas. Has ipſi interpretabantur Rutulos aquilam Æneam. 25 Bene ſonantium, id eſt, canentium avium, id eſt, cygnorum. 26 Ales Jovis. 27 Unguibus. 28 Immaniter. 29 Redeunt cum clamore, ſicut in exercitu ſolet fieri. 30 Aquilam: cui Æneam comparat, & Turnum cygno, a ſuis eripiendum. 31 Denſitate alarum multarum facta. 32 Ales. 33 Arduitas negotii. 34 Cygnum.

Projecit 1 fluvio, penituſque in 2 nubila fugit.
Tum vero 3 augurium Rutuli clamore 4 ſalutant,
5 Expediuntque manus: primuſque Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod ſæpe 6 petivi.
7 Accipio agnoſcoque Deos: 8 me, me duce ferrum
Corripite, o miſeri, 9 quos improbus 10 advena bello
Territat, invalida ut aves: & litora veſtra
Vi 11 populat. 12 Petet ille ſugam, penituſque 13 profundo
Vela dabit. Vos unanimi denſate catervas,
Et 14 regem vobis pugna defendite raptum.
15 Dixit, & adverſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens, ſonitum dat ſtridula 16 cornus, & auras
17 Certa ſecat. Simul 18 hoc, ſimul ingens 19 clamor, & omnes
Turbati 20 cuneis, calefactaque corda tumultu.
Haſta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
Corpora 21 conſtiterant contra, quos 22 fida crearat
Una tot Arcadio conjux Tyrrhena Cylippo;
Horum 23 unum 24 ad medium, teritur qua 24 ſutilis 26 alvo
Balteus, & 27 laterum juncturas fibula mordet,
Egregium forma juvenem, & fulgentibus armis,
Tranſadigit coſtas, fulvaque 28 effundit arena.
At fratres, animoſa 29 phalanx, accenſique 30 luctu,
Pars gladios ſtringunt manibus, pars 31 miſſile ferrum
Corripiunt, 32 cæcique 33 ruunt. Quos agmina contra
Procurrunt Laurentium. Hinc 34 denſi rurſus 35 inundant
Troes, 36 Agyllinique, & 37 pictis Arcades armis.
Sic omnes amor 38 unus habet 39 decernere ferro.

Diri-

1 In fluv. 2 Obſcur. aerem. 3 Per Jutur. fraude oblatam. 4 Venerantur, & ratum eſſe cupiunt. 5 Aptant ad pugnam. 6 Deſideravi. 7 Ratum habeo & agnoſco favorem eorum erga nos. Augur. oblativum in impetrat. vertit, ſiniſtre interpretatus. 8 Epizeuxis. 9 Conſilium perverſum conſulturi peſſimum fuit. Aquilam interpretatur AEn. italica litora vaſtantem: litoreas volucres Rutulos, cygnum, Turnum. 10 AEn. 11 Populatur ac deprædatur. 12 Sicut aquila petiit. 13 Mari, ſicut aquila penitus innubila fugit. 14 Turnum. 15 Tolumnius augur. 16 Haſta cornea. Sic ſupra l. 9. *Volat Itala* cornus. Materia pro materiato. Nam cornus, cum lignum habeat duriſſimum, haſtis aptiſſima eſt: *& bona bello cornus*. Georg. 2 17 Inevitabilis. 18 Fit. 19 Fit. 20 Peditum ordines in formam cunei redactorum. *Cuneus* proprie inſtrumentum ferreum eſt, quo ligna finduntur: a cujus ſimilitudine peditum multitudo dicitur *Cuneus*, quæ prima fronte anguſtior quidem, ſed paulatim latior procedit. 21 Simul ſteterant ex adverſo. 22 Fidelis marito ſuo. 23 Uni. 24 Circa umbilicum. 25 Conſutus. 26 Juxta alvum. 27 Qua fibula morſu jugit latera baltei. 28 Al. *extendit*. Extenſum proſtravit eum. 29 Conferta & inſtructa turba ad modum phalangis Macedonicæ. 30 Dolore fratris occiſi. 31 Jaculum ferreum. 32 Excæcati ac perciti furore, ſalutis improvidi. 33 In hoſtem. 34 Stipati & ſe mutuo comprimentes. 35 More undarum irruunt. 36 Cærites, ab Agylla urbe miſſi lib. 7. 37 Inſignitis. 38 Uniformis. 39 Utri fortiores ſint armis.

Diripuere 1 aras, it 2 toto turbida cœlo
3 Tempeſtas telorum, ac 4 ferreus 5 ingruit imber:
Crateraſque, 6 focoſque 7 ferunt. 8 Fugit ipſe 9 Latinus,
10 Pulſatos referens 11 infecto fœdere 10 Divos.
Infrenant alii 12 currus, 13 aut corpora ſaltu
Subjiciunt in equos, & ſtrictis enſibus 14 adſunt.
Meſſapus regem, regiſque 15 inſigne gerentem,
Tyrrhenum Auleſten, avidus 16 confundere fœdus,
17 Adverſo 18 proterret equo: 19 ruit ille 20 recedens,
Et miſer 21 oppoſitis a tergo involvitur aris
In caput, inque humeros. Ad fervidus advolat haſta
Meſſapus, teloque 22 orantem multa 23 trabali
Deſuper 24 altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
25 Hoc habet, 26 hæc 27 melior magnis data victima Divis.
Concurrunt Itali, 28 ſpoliantque 29 calentia membra.
30 Obvius 31 ambuſtum torrem 32 Chorinæus ab ara
Corripit, & venienti Ebuſo, 33 plagamque ferenti
34 Occupat os flammis. Olli ingens barba reluxit,
35 Nidoremque 36 ambuſta dedit. 37 Super 38 ipſe ſecutus
39 Cæſariem læva 40 turbati corripit 41 hoſtis,
Impreſſoque genu nitens terræ 42 applicat ipſum:
43 Sic rigido latus enſe ferit. 44 Podalirius Alſum
Paſtorem, 45 primaque acie per tela ruentem,
Enſe 46 ſequens nudo 47 ſuperimminet: 48 ille ſecuri
49 Adverſi frontem mediam mentumque 50 reducta
51 Disjicit, & 52 ſparſo late 53 rigat 54 arma 55 cruore.

 Olli

1 Ad fœdus faciendum extructas. In bello neque ſacris, neque profanis parcitur. 2 Turbans & obſcurans totum aerem. 3 Præcipitatio telorum grandinis aut nivis ſimilis. 4 Ferratorum telorum. *Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.* Ennius 8. 5 Toto cœlo. 6 In quibus fovebatur ignis ſacrificiis aptus. 7 Auferunt Rutuli. 8 A tumultu belli. 9 Rex. 10 Simulachra Deorum violata, ex aris ſublata. 11 Non conſummato. 12 Equos: ut Georg. 1. *neque audit* currus *habenas*. 13 Aut ſaliunt ſuper equos. 14 Præſto ſunt. 15 Diadema. 16 Diſturbandi. 17 Ex adverſo objecto. 18 Procul terret. 19 Præceps cadit. 20 Recedere parans. 21 Quia invenit aras oppoſitas. 22 Auleſten. 23 Ingenti inſtar trabis 24 In equo alto. 25 Vulnus lethale: formula accepta ab arena & ludo gladiatorio: ubi hac voce uſus victor inſultabat victo. Ter. *Captus eſt*, habet. 26 Eſt. 27 Quam porcus, qui fuiſſet in fœdere cæſus. 28 Diadematæ. 29 Adhuc palpitantia. 30 Obviam veniens. Docet, quæ reliqua ſubſecuta ſit pugna, & quomodo vulneratus ſit Æneas. 31 Facem circumuſtam. 32 Alterius Chorinæi, cæſi ab Aſylo, l. 9. meminit Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 33 Inferenti, aut inferre volenti vulnus. 34 Impedit. 35 Fœtorem. 36 Circumuſta. 37 Inſuper. 38 Chorinæus. 39 Capillos. 40 Flammis 41 Ebuſi. 42 Admovet. 43 Applicito terræ. 44 Etiam de parte Æneæ. 45 In. 46 Perſequens. 47 Eminenter ſuper illum incumbit. 48 Superimminens Podalirius, aut potius Alſus reſtans, ubi fugere amplius non poterat. 49 Oppoſiti & contra ſtantis. 50 Retrorſus ducta, ut fortius feriret. 51 Diſcidit. 52 Sparſim effuſo. 53 Madefacit. 54 Interfecti 55 Al. *cerebro*. ut l. 9. *arma cruenta cerebro*.

Olli dura quies oculos & 1 ferreus urget
2 Somnus; in æternam clauduntur 3 lumina 4 noctem:
At pius Æneas dextram tendebat 5 inermem.
6 Nudato capite, atque 7 ſuos clamore vocabat.
Quo ruitis? quæve iſta 8 repens diſcordia ſurgit?
O cohibete iras! ictum jam fœdus, & omnes
Compoſitæ 9 leges: mihi jus 10 concurrere ſoli:
11 Me ſinite, atque auferte 12 metus. Ego fœdera 13 ſaxo
Firma 14 manu: 15 Turnum jam debent hæc mihi 16 ſacra.
Has inter voces; media inter talia verba,
Ecce, 17 viro ſtridens alis allapſa ſagitta eſt,
18 Incertum qua 19 pulſa manu, quo 20 turbine adacta,
Quis 21 tantam Rutulis laudem, caſuſne, Deuſne
Attulerit. 22 Preſſa eſt inſignis gloria facti:
Nec ſeſe 23 Æneæ jactavit 23 vulnere quiſquam.
24 Turnus, ut Æneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatoſque duces, 26 ſubita ſpes 27 fervidus ardet:
Poſcit equos, atque arma ſimul, ſaltuque ſuperbus
28 Emicat in 29 currum, & manibus 30 molitur habenas:
Multa virum 31 volitans dat fortia corpora letho:
32 Semineces volvit multos, aut agmina curru
Proterit, aut 33 raptas fugientibus ingerit haſtas.
Qualis apud 34 gelidi cum flumina concitus 35 Hebri
Sanguineus Mavors clypeo 36 increpat, atque furentes
Bella movens immittit equos; 37 illi æquore aperto
Ante 38 Notos Zephyrumque 39 volant. Gemit 40 ultima pulſu

1 Thra-

1 Durus & imperturbabilis. Hom. 22. Il. κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον. 2 Mortem Poetæ noctem, ſoporem, ſomnium vocant. Eſt enim *conſanguineus Lethi ſopor*. Catul. *Soles occidere poſſunt, Nobis cum ſemel occidit brevis lux; Nox eſt perpetuo una dormienda*. 3 Ejus. 4 Caliginem, id eſt, mortem obiit. 5 Quo in fœdere faciendo admoneret omnes pacis. 6 Ut agnoſceretur. Alludi volunt ad Julium Cæſarem, qui, ut obequitans a ſuis agnoſceretur, ſuoſque alloqueretur, nudato capite proceſſit in aciem, ut ſuos in prælium revocaret, quod & factitabant alii Imperatores. Cyrus, Annibal, Maſiniſſa, Æmilius Adrianus. 7 Utrumque exercitum jam ſuum vocabat. 8 Repentina. Al. *recens*. 9 Conditiones pacis aut fœderis. 10 Cum Turno. 11 Solum concurrere. 12 Quos infertis. 13 Faciem. 14 Victo ſc. hoſte capitali. 15 Vitam Turni. 16 Sacrificia a Turno violata. 17 In virum Æn. 18 Auctor vulneris ignotus eſt: creditur tamen ſubmiſſus aliquis a Juturna, ex incuſatione Jovis, infra. *Mortalin' decuit violari vulnere divum?* & Jun. reſponſo. *Juturnam miſero, fateor ſuccurrere fratri Suaſi, & pro maj. audere probavi: Non ut tela tamen, non ut contenderet arcu.* 19 Allapſa ſit 20 Impetu, aut tormento. 21 Ut Æn. vulneratus ſit. 22 Suppreſſa, ignorato authore. 23 Quod AEn. vulneraverit. 24 Inducit AEn. propter vulnus illatum a bello deſtitiſſe. 25 Animo conſternatos. 26 Subito orta. 27 Incenſus. 28 Eminenter pervenit. 29 Unde depugnaret. 30 Cum molimine regit. 31 Percurrens celeriter. 32 Semiocciſos proſternit. 33 Celeriter conreptas. 34 Nivibus. 35 Fluvii Thraciæ. 36 Crepare facit ac reſonare illiſa clypeo haſta. 37 Equi jam immiſſi. 38 Rapidiſſimos ventos. 39 Curſu prævertunt. 40 Tota & ad ultimam uſque oram.

1 Thraca 2 pedum, circumque 3 atræ formidinis ora,
Iræque, inſidiæque, Dei 4 comitatus, 5 aguntur.
6 Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes ſudore quatit, miſerabile, cæſis
Hoſtibus inſultans; ſpargit rapida 7 ungula rores
Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.
Jamque neci 8 Sthenelumque dedit, Thamyrimque Pholumque
9 Hunc 10 congreſſus, & 11 hunc, 12 illum eminus; eminus ambos
13 Imbraſidas Glaucum atque Laden, quos Imbraſus ipſe
Nutrierat Lycia, paribuſque 14 oneraverat armis;
Vel 15 conſerre manum, vel 16 equo prævertere ventos.
17 Parte alia media Eumedes in prælia fertur,
18 Antiqui proles bello 19 præclara Dolonis;
20 Nomine avum referens, 21 animo 22 manibuſque parentem;
23 Qui quondam, caſtra ut Danaum ſpeculator adiret,
24 Auſus 25 Pelidæ 26 pretium ſibi poſcere currus:
Illum 27 Tydides alio pro talibus auſis
Affecit 28 pretio: 29 nec equis adſpirat Achillis.
Hunc procul ut 30 campo Turnus proſpexit aperto,
Ante levi jaculo longum per 31 inane ſecutus;
32 Siſtit equos bijugos, & curru deſilit, atque
Semianimi lapſoque ſupervenit, & pede collo
Impreſſo, dextræ mucronem 33 extorquet ex alto
34 Fulgentem 35 tinxit 36 jugulo; atque hæc inſuper addit:
37 En, agros, &, quam bello, Trojane, petiſti,
38 Heſperiam metire 39 jacens; hæc præmia, qui me
Ferro auſi 40 tentare, 41 ferunt; 42 ſic mœnia condunt.
43 Huic comitem 44 Buten, conjecta cuſpide 45 mittit:
Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Therſilochumque,
Et 46 ſternacis equi lapſum 47 cervice 48 Thymœten.



1 Θρήκη. Thracia. 2 Equorum. 3 Perniciosæ. 4. Dignus Marte comitatus. Formido, ira, Inſidiæ. Iliade vero. 4 Δεῖμός τ' ἠδὲ Φόβος, καὶ ἔρις ἄμοτον μεμαυῖα, Ἄρεος ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη ἑταίρη τε. 5 Impelluntur. 6 Qualis Mar. 7 Equorum. 8 Tres Trojanos. 9 Sthenelum. 10 Cominus. 11 Thamyrim. 12 Pholum. 13 Imbraſi filios. 14 Ab infantia 15 Invadere. 16 Celeriter effugere. 17 A Turno. 18 Nobilis aut annoſi. 19 Inclyta. 20 Quia & avus eius pater Dolonis, Eumedes dictus erat.

21 Animoſitate. 22 Rebus præclare geſtis. 23 Dolon miſſus ſpeculatum res Græcorum, a Diomede & Ulyſſe interceptus, cæſuſque fuit. 24 Fuerat. 25 Pelei filii. 26 In mercedem. 27 Diomedes, Tydei filius. 28 Mercede, pœna alia: quia occidit eum. 29 Nec auſus eſt aſpirare ad equos Achillis habendos. 30 In. 31 Aerem, qui inanis putatur. 32 Stare facit. 33 Vi expellit. 34 Prius. 35 Imbuit mucronem extortum. 36 Occiſi. 37 Agros, quos ſperaſti tibi tuiſque tamquam victoribus, dividendis. 38 Italiam. 39 Proſtratus. 40 Provocare. 41 Auferunt a me. 42 Q d proſternuntur exangues. 43 Eumedi. 44 Trojanum. 45 Ad inferos. 46 Ferocis, qui seſſorem facile ſternit atque excutit: *vel*, calcitroſi. 47 De. 48 Meminit hic noſter Poeta l. 2. Thymœtæ, qui primus equum intra muros duci hortabatur, & arce locari.

Ac velut 1 Edoni Boreæ cum ſpiritus alto
Inſonat 2 Ægæo, ſequiturque ad litora 3 fluctus,
Qua 4 venti incubuere; 5 fugam dant nubila 6 cœlo:
Sic Turno, quacumque viam ſecat, agmina cedunt,
7 Converſæque ruunt acies: fert impetus 8 ipſum,
Et criſtam 9 adverſo curru quatit aura 10 volantem.
11 Non tulit inſtantem 12 Phegeus, animiſque 13 frementem:
Objecit ſeſe ad currum, & ſpumantia 14 frenis
Ora 15 citatorum dextra detorſit equorum.
Dum 16 trahitur, pendetque jugis 17 hunc 18 lata retectum
Lancea conſequitur: rumpitque infixa 19 bilicem
Loricam, & ſummum 20 degustat vulnere corpus.
21 Ille tamen clypeo 22 objecto converſus in 23 hoſtem
Ibat, & auxilium 24 ducto mucrone petebat.
Cum 25 rota præcipitem, & 26 procurſu concitus axis
Impulit, effunditque ſolo: Turnuſque 27 ſecutus,
Imam inter galeam ſummi thoracis & 28 oras,
29 Abſtulit enſe caput, 30 truncumque reliquit arena.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Æneam Mneſtheus, & fidus Achates,
Aſcaniuſque 31 comes, caſtris 32 ſtatuere 33 cruentum.
34 Alternos longa nitentem 35 cuſpide greſſus.
36 Sævit, & infracta luctatur 37 arundine telum
Eripere, 38 auxilioque viam, quæ proxima, poſcit,
Enſe 39 ſecent lato vulnus, 40 telique latebram
Reſcindant penitus, ſeſeque in bella remittant:
Jamque 41 aderat 42 Phœbo ante alios dilectus Iapys

1 La-

1 Thracii: nam *Edon* mons eſt Thraciæ. 2 Mari. 3 Ægei maris. 4 Flatus Boreæ. 5 Boreas enim nubila diſſipat, cœlum ſerenat. 6 Per aerem, id eſt, quemadmodum nubes & procellæ aquarum diffugiunt a facie impetuoſiſſimi venti. 7 In fugam. 8 Turnum. 9 Ex adverſo veniente. 10 Celeritet agitatam. 11 Non eſt perpeſſus Turnum inſtantem ſibi aut aliis. 12 Vir Trojanus 13 Ferocientem. 14 Contrahenda frena. 15 Concitatorum. 16 Namque dum equos torquet ac trahit, ipſe trahitur & pendet jugis equorum. 17 Phegea. 18 Latum ferrum habent. 19 Duabus liciis ſeu ordinibus ſquammarum conſtantem. 20 Leviter ſauciat ſuperficiem corporis, id eſt, cutem. 21 Phegeus. 22 Contra ictus. 23 Turnum. 24 Nudato. 25 Currus. 26 Procurrendo concitatus. 27 Cadentem. 28 Extremitate, id eſt, ſecundo cervicem, ubi ima pars galeæ ſere conjung. loricæ ſeu thoraci quamvis thorax in pectore ſit. 29 Illi. 30 Truncatū & mutilum corpus. 31 Socius laboris. 32 Collocaverunt 33 Ex vulnere. 34 Alternatim & longo labore factos, id eſt, vulnerati pedis paſſus haſtili ſuſtentantem & fulcientem: alter enim pes, qui ſaucius non erat, ſine adminiculo firmos & liberos metiebatur greſſus. 35 Cui incumbebat. 36 Sui contemptor, gloriæ dominus, civium ſervator, indignatur, ſibique iraſcitur, quod ſaucius ad pugnam procedere nequeat, neque ſuis adeſſe. 37 Cuſpide intrinſecus fracta. 38 Et petit a præſentibus modū & rationem ſanandi, quæ præſentiſſima aut viciniſſima eſt ad auxilium. 39 Hamata ergo ſagitta hæc, quæ citra ἐκτομὸν evelli non poſſet. 40 Latentem ſagittæ cuſpidem ſcindendo aperiant funditus. 41 Auxilio. 42 Ab Apolline, ſummo medicorum principe.

1 Iaſides: 2 acri quondam 3 cui captus amore
Ipſe ſuas artes, ſua 4 munera, lætus Apollo
5 Augurium, 6 citharamque 7 dabat, celereſque ſagittas.
8 Ille, 9 ut depoſiti proferret fata parentis,
Scire 10 poteſtates herbarum, 11 uſumque medendi
Maluit, & 12 mutas 13 agitare 14 inglorius artes.
Stabat 15 acerba fremens ingentem nixus in haſtam,
Æneas, magno juvenum & 16 mœrentus Iuli
Concurſu, 17 lacrymiſque 18 immobilis. 19 Ille retorto
Pæonium in morem 20 ſenior ſuccinctus amictu,
21 Multa manu medica 22 Phœbique 23 potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam 24 ſpicula dextra
25 Sollicitat, 26 prenſatque tenaci forcipe 27 ferrum.
28 Nulla viam Fortuna regit: nihil 29 auctor Apollo
Subvenit: & ſævus 30 campis magis ac magis horror
31 Crebreſcit, propiuſque 32 malum eſt. Jam pulvere cœlum
33 Stare vident: 34 ſubeunt equites, & ſpicula caſtris
35 Denſa cadunt mediis. 36 It triſtis ad æthera clamor
Bellantum juvenum, & duro ſub Marte cadentum.

1 Hic

1 Medicus, Jaſii filius: nec inepte *παρὰ τὸ ἰᾶσθαι*, *a medendo.* 2 Vehementi. 3 Japi. 4 Officia. 5 Peritiam divinandi. 6 Artem Muſicam. 7 Dare voluit, offerebat. 8 Japis. 9 Ut protraheret ſive produceret vitam patris deſperati, id eſt, de cujus vita deſperatur a medicis. Talis antiquitus traditur fuiſſe conſuetudo, ut, qui laborarent periculoſo aliquo morbo, & de quibus deſperatum erat, ante ædium ſuarum januas collocarentur, vel ut ibidem extremum ſpiritum ederent, vel ut ibidem extremum ſpiritum ederent, vel ut a tranſeuntibus poſſent forte curari, ſi quis aliquando ſimili morbo laboraſſet. Et hi *depoſiti* dicebantur. Ovid. *Jam prope depoſitus, certe jam frigidus æger*. 10 Vim, poſſibilitatem. 11 Medicinam in uſu, non in ratione conſtantem. 12 Occultas, & gloriam non adferentes, ſi cum cæteri Apollinis artibus, Muſica & Divinatione, comparentur. Alii ad tacitum venæ referunt. Alii *mutas* dici volunt, quia apud veteres manibus magis medicina tractata eſt, unde & *Chirurgia* dicta. Ubi enim manu res agebatur, ceſſabat oratio. 13 Sectari, exercere. 14 Sine gloria, Cum reſpectu hoc ad Romanos & alias gentes, quibus medicina non in honore, adeoque ſervis communicata. 15 Acerbe. 16 Propter dolorem patris, & belli periculum. 17 Juli & aliorum. 18 Stabat immutabilis. 19 Japis medicus retroverſo, id eſt, rejecto amictu more medicorum manu operantium. *Pæan* enim nomen medici apud Homerum Il. 5. a quo Pluto curatus, quia & ipſe Apollo *Pæan* dictus. 20 Ætate provectior, longævus: infra vocatur ideo peritior, quia *ſeris venit uſus ab annis*. 21 Multa trepidus & properans tentat, ſed fruſtra, nihil arte. 22 Quas Apollo eum docuerat, *vel* quarum virtute primus deprehendit. 23 Ad medicinalem virtutem. 24 Telum infixum. 25 Educere tentat. 26 Frequenter capere tentat. 27 Teli. 28 Nullus eventus inopinatus rationem dirigit ac præſtat. 29 Medicinæ inventor. Unde ipſe apud Ovid. Met. 1. ait: *Inventum Medicina meum eſt*. 30 Per campos ubi Turnus ſtragem faciebat. 31 Fit creber. 32 Periculum, ex fuga Trojanum. 33 Denſum ac plenum eſſe. 34 Appropinquant. 35 Denſe, aut frequenti. 36 Diffunditur.

1 Hic Venus, 2 indigno nati 3 concuſſa dolore,
4 Dictamnum 5 genitrix 6 Cretæa carpit ab Ida,
7 Puberibus 8 caulem foliis, & flore comantem
Purpureo: 9 non illa feris incognita capris
10 Gramina, cum 11 tergo 12 volucres hæſere ſagittæ
13 Hoc Venus, 14 obſcuro 15 faciem circumdata nimbo,
Detulit: hoc 16 fuſcum labris ſplendentibus 17 amnem
Inficit, occulte medicans, ſpargitque 18 ſalubris
19 Ambroſiæ ſuccos, & odoriferam 20 panaceam,
Fovit ea 21 vulnus 22 lympha 23 longævus Iapis
24 Ignorans, ſubitoque omnis de 25 corpore 26 fugit
27 Quippe dolor: omnis 28 ſtetit 29 imo vulnere ſanguis.
Jamque ſecuta 30 manum, nullo cogente, ſagitta
Excidit, atque novæ rediere in 31 priſtina vires.
Arma 32 citi properate viro. Quid ſtatis? Iapys
Conclamat, primuſque 33 animos accendit in hoſtem.
Non hæc humanis 34 opibus, non 35 arte magiſtra
Proveniunt. Neque te, Ænea, mea dextera ſervat:
Major 36 agit 37 Deus, atque opera ad majora 38 remittit.
39 Ille avidus pugnæ ſuras 40 incluſerat 41 auro
42 Hinc, atque hinc, oditque moras, haſtamque 43 coruſcat.
Poſtquam habilis lateri clypeus 44 loricaque tergo eſt,
Aſcanium 45 fuſis circum complectitur armis,
46 Summaque per galeam 47 delibans oſcula fatur:
Diſce, puer, virtutem ex me, verumque laborem;

1 For-

1 Tum. Narrat ſanationem Æneæ opera materna factam, ejuſque armationem, & in prælium properationem. 2 Qui natus erat ex vulnere indigne illato filio ſuo, per inſidias, inter feriendum fœdus. 3 Perculſa. 4 Herbam. 5 Mater Æn. 6 Monte Cretenſi: ad differentiam Idæ Prygiæ. 7 Adultis, villoſa pube, lanuginoſis, vel ſucco pubeſcentibus ac florentibus: ut 4. Æn: *Pubentes herbæ*. 8 Coſtam per medium herbarum protenſam. 9 Ferunt in Creta capras, cum ſagittis feruntur, Dictamnum quærere ibi naſcens, quod ut ederint, excutiunt ſtatim ſagittas. 10 Herbæ dictamni. 11 Dorſo earum. 12 Veloces. 13 Dictamnum. 14 Aere ſepta tota ne videretur atque agnoſceretur. 15 Totum corpus. Pars pro toto. 16 Miſcet hoc Dictamno aquam infuſam lebeti ſplendenti, lavando ac fovendo vulneri. 17 Aquam. Totum pro parte. Sic ſupra; Fontemque *ignemque ferebant*. 18 Salutem afferentis. 19 Herbæ, *Ambroſia* eſt cibus Deorum, ut *Nectar* potus. 20 Herbam ipſo nomine omnia promittentem remedia: ex πᾶν & ἄκος. 21 Æneæ. 22 Aqua ſic temperata. 23 Longi ævi medicus: quem ſupra *ſeniorem* appellavit. 24 Quod talis eſſet, 25 Æneæ. 26 Evanuit. 27 Utpote dolor, & non vulnus, fuiſſet. 28 Siſtebat ſe. 29 Id eſt, non effluit. 30 Medici. 31 Uſum priſtinum, aut membra priſtina. 32 Feſtinanter adferte Æneæ. 33 Teucrorum. 34 Poteſtatibus. 35 Magiſterio artis medicinæ. 36 Hanc curam. 37 Apollo inventor Medicinæ: *vel*, Venus, ut 2. Æn. *ducente Deo*. Vide locum. 38 Iterum mittit. 39 Æneas. 40 Priuſquam advenerint, qui ipſum armarent. 41 Ocreis aureis, vel auratis. 42 Ex utraque parte. 43 Quatit vibratque, πάλλει. 44 Poſtquam armatus erat. 45 Circumfuſis. 46 Summis labris. 47 Præbens.

1 Fortunam ex 2 aliis. Nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, & 3 magna inter præmia ducet.
4 Tu facito; mox cum 5 matura adoleverit ætas,
6 Sis memor, & te 7 animo repetentem exempla tuorum
Et 8 pater Æneas, & 9 avunculus excitet Hector.
Hæc ubi dicta 10 dedit, 11 portis ſeſe extulit ingens,
12 Telum immane manu quatiens; ſimul agmine denſo
Antheuſque Mneſtheuſque ruunt; omniſque relictis
Turba fluit caſtris. Tum 13 cæco pulvere campus
Miſcetur, pulſuque pedum tremit 14 excita tellus.
Vidit ab 15 adverſo. 16 venientes aggere Turnus,
17 Videre Auſonii; 18 geliduſque per ima cucurrit
19 Oſſa tremor. Prima ante 20 omnes Juturna Latinos
Audiit, agnovitque ſonum, & tremefacta refugit.
21 Ille volat, campoque 22 atrum 23 rapit agmen aperto.
24 Qualis ubi ad terras 24 abrupto ſidere 26 nimbus
It mare per medium: miſeris, heu, 27 præſcia longe
28 Horreſcunt corda agricolis: 29 dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemque ſatis; 30 ruet omnia late:
31 Ante volant, ſonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in 32 adverſos ductor 33 Rhæteius hoſtes
Agmen 34 agit: denſi 35 cuneis ſe quiſque 35 coactis
36 Adglomerant. Ferit enſe 37 gravem 38 Tymbræus Oſirim,
Archetium 39 Mneſtheus, Epulonem obtruncat Achates,
Uſentemque Gyas. 40 Cadit ipſe Tolumnius augur,

Pri-

1 Et opta. 2 Felicioribus me. 3 Ducet te participem magnorū præmiorum. 4 A ſuo & Herculis exemplo. 5 Adoleſcendo cœperit eſſe matura. 6 Sc. *meorum factorum authores referat generoſa propago: reſpiciat ſuos: domi enim habet, unde diſcat.* 7 Memoria repetentem, id eſt, conſiderantem. 8 Cic. 1. Offic. *Optima hæreditas a patribus traditur liberis, omnique patrimonio præſtantior, gloria virtutis, rerumque geſtorum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium judicandum eſt.* Sal. *Nam ſæpe audivi, Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: cum majorum imagines intuerentur vehementiſſime ſibi animum ad virtutem accendi.* 9 Frater Creuſæ, quæ filia Priami, & mater Aſcanii. 10 Dixit Æneas. 11 Caſtrorum. 12 Haſtam terribilem præ magnitudine. 13 Excæcante. 14 Commota. 15 Ex oppoſito ſito. 16 Teucros cum Ænea. 17 Itali viderunt venientes. 18 Frigidus & horrorem incutiens. 19 Italorum. 20 Latinos. 21 Æneas. 22 Pulveris nube coopertum. 23 Raptim ſecum trahit. 24 Gravi comparatione Æneæ deſcendentis in pugnam, robur, & hoſtium tacitum metum depingit. 25 Tempeſtate, quam ſidus aliquod ortu vel occaſu ſuo ciere ſolet, diſſoluta. 26 Eſt. 27 Calamitatis futuræ. 28 Horrore rigeſcunt. 29 Nimbus proſternet arbores, & ſata. 30 Eruet, evertet. Simplex pro compoſito. 31 Antevolant nimbum: quia nimbus craſſior aer eſt: itaque ventus poſt & ante, & cum illo. 32 Hoſtes ſibi oppoſitos. 33 Æneas Trojanus, a *Rhæteo*, promontorio Trojæ, ſic denominatus. 34 Impellit. 35 Aciebus in morem cuneorum in unum compulſis. 36 Condenſant. 37 Gravatum pondere aut ſenio. 38 Vir Trojanus. 39 Vir Trojanus. 40 Redit in authorem ſcelus: recidit in Tolumnium augurium: conſilium q. e peſſimum, fœdus ruptum.

Primus in adverſos telum qui torſerat hoſtes.
Tollitur in cœlum 1 clamor, verſique 2 viciſſim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
3 Ipſe neque 4 averſos dignatur ſternere 5 morti;
Nec pede congreſſos æquo, nec 6 tela ferentes
Inſequitur: ſolum denſa in caligine Turnum,
7 Veſtigat luſtrans, 8 ſolum in certamina poſcit.
Hoc concuſſa metu mentem Juturna 9 virago
Aurigam Turni media inter lora Metiſcum
10 Excutit, & longe lapſum 11 temone relinquit.
12 Ipſa 13 ſubit, manibuſque 14 undantes flectit habenas,
Cuncta 15 gerens, vocemque, & corpus, & arma Metiſci.
16 Nigra velut magnas domini cum divitis ædes
Pervolat, & 17 pennis alta atria 18 luſtrat hirundo,
19 Pabula parva legens, nidiſque 20 loquacibus eſcas;
Et nunc porticibus 21 vacuis, nunc humida circum
Stagna ſonat: 22 ſimilis medios Juturna per hoſtes
Fertur equis, 23 rapidoque volans 24 obit omnia curru:
Jamque hic 25 germanum, jamque hic oſtentat ovantem:
Nec 26 conferre manum patitur: volat 27 avia longe.
Haud minus Æneas 28 tortos legit obvius orbes,
29 Veſtigatque virum, & disjecta per agmina longa
Voce 30 vocat. Quoties oculos conjecit in hoſtem,
31 Alipedumque fugam curſu 32 tentavit equorum;
33 Adverſos toties currus Juturna retorſit.
Heu! quid 34 agat? vario nequidquam fluctuat 35 æſtu:
36 Diverſæque vocant animum in contraria curæ.
Huic Meſſapus, uti læva duo forte gerebat
37 Lenta 38 levis curſu 39 præfixa haſtilia ferro,
40 Horum unum 41 certo contorquens dirigit ictu.

Sub-

1 Ex ejus caſu. 2 Vulnerato quippe Ænea; Trojanos prius in fugam verterant. 3 Æn. 4 Al. *Adverſos*, id eſt, quos obvios, & adverſos offendit. 5 Ad mortem. 6 Id eſt, licet animoſos offenderet, qui viriliter reſiſterent, tamen non dignatur eos proſternere. 7 Circumſpiciens inquirit. 8 Turnum in ſingulare certamen: ſic enim fœdus exigebat. 9 Virum agens, fungens virili officio. 10 Ab equis. 11 Ligno oblongo, quo currus connectitur & dirigitur. 12 Juturna. 13 Officium gubernandi. 14 Undarum more criſpantes & ſinuoſos. Æn. 5. *undantia lora*. 15 Præ ſe ferent. 16 Comparatione exornat pietatem ſororiæ. 17 Ubique. 18 Circumvolat. 19 Muſcas & culices colligens. 20 In quibus ſunt pulli garruli. 21 Magnis: ut l. 2 vacua *atria luſtras Statius*. 22 Similiter. 23 Raptim acto. 24 Circumit. 25 Turnum. 26 Conferere cum manum cum AEn. 27 Sine via & ordine longe ab AEn. id eſt, declinat congreſſum AEn. 28 Ut obvius ſit, peragit circuitus obliquos. 29 Inquirit Turnum: 30 Ipſum. 31 Quaſi alatos pedes habentium. 32 Simulavit. 33 Ab AEn. 34 Ageret AEn. ? Pathos ab exclamatione & addubitatione: de quo vid. Macr. Sat. l. 4 c. 6. 35 Fervore. 36 Nunc hoc, nunc illud attentavit, ut congrederetur cum Turno. 37 Flexibilia. 38 Levi militia inſtructus. 39 Haſtas habentes ferrum præfixum. 40 Haſtilia. 41 Inevitabili & ſimul.

Subſtitit Æneas, & 1 ſe collegit in arma,
Poplite ſubſidens: 2 apicem tamen incita ſummum
Haſta tulit, ſummaſque excuſſit vertice criſtas.
Tum vero 3 adſurgunt iræ, inſidiiſque 4 ſubactus,
5 Diverſos ubi ſenſit equos currumque 6 referri,
7 Multa Jovem, & læſi teſtatus fœderis aras,
Jam tandem invadit medios, & 8 Marte ſecundo
Terribilis, ſævam nullo diſcrimine cædem
Suſcitat; iraruṁque omnes effudit 9 habenas.
Quis mihi nunc tot 10 acerba Deus, quis carmine cædes
Diverſas, obitumque ducum, quos æquore toto
11 Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tanton' 12 placuit concurrere motu,
Juppiter, æterna gentes in pace futuras?
Æneas Rutulum Sucronem (ea prima 13 ruentes
Pugna loco 14 ſtatuit Teucros) haud 15 multa moratus,
Excipit in latus, &, 16 qua fata celerrima, 17 crudum
Tranſadigit coſtas, & 18 crates pectoris enſem.
Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
Congreſſus 19 pedes, 20 hunc 21 venientem 22 cuſpide longa,
23 Hunc 24 mucrone ferit: 25 curruque abſciſſa duorum
Suſpendit capita, & 26 rorantia ſanguine portat.
27 Ille Talon Tanaimque neci, fortemque Cethegum,
28 Tres uno congreſſu, & 29 mœſtum mittit Onyten,
30 Nomen Echionium, matriſque genus Peridiæ.
31 Hic fratres 32 Lycia miſſos & Apollinis agris,
Et juvenem exoſum 33 nequidquam bella Menæten

1 Ar-

1 Clypeo ſe texit adverſus ictum haſtæ. 2 Conum galeæ, vel criſtam in cono: *tamen inde volans ſecum abſtulit haſta inſigne*, Ennius Macrob. 6. Sat. cap. 1. 3 Duci Trojano. 4 Impulſus: quia vidit ſe inſidiis appeti. 5 In diverſas partes agi. 6 A curſu inſtituto, cum obviam traheretur. 7 Multum. Nomen pro Adverbio. 8 Proſpero ſucceſſu belli. 9 Poteſtatem, id eſt, iræ permittit ſæviendi liberam poteſtatem: ut l. 1. *Et promere, & laxas ſciret dare juſſus habenas*, Sumpta Metaphora ab equis, qui currum trahentes, habenis vel retinentur, vel laxis effunduntur ſoluti ad curſum. 10 Funera aut vulnera. 11 Invicem, viciſſim, Tmeſis. 12 Tibi. 13 Cum duce AEn. perſequentes hoſtem, palabundo fortaſſe agmine & effuſo impetu, donec ventum eſt ad Sucronem, militem ſtrenuum, is paulum remoratus eſt ruentium vim ſtatariamque fecit pugnam; quem tamen AEneas interfecit. 14 Stare fecit. 15 Multum. 16 Qua mors celerrime accedit, *Quaque eſt via proxima letho*, Ovid 18. Met. quia vulnerato corde, ſtatim morimur. 17 Duro. 18 Juncturas. 19 Pedeſter. 20 Priorem Amycum. 21 Contra ſc. 22 Haſta. 23 Diorem. 24 Gladio cæſum. 25 A curru, ad currum. 26 Ea deſtillantia. 27 AEneas. 28 Viros. 29 Severum. 30 Thebanum genere, & filium Peridiæ. *Echion* autem Cadmi comes fuit, in condendis Thebis. 31 Turnus mittit neci. 32 Ex Lycia venientes auxilio Trojanis, ubi agri Apollini ſacri. 33 Namque in bello occiſus eſt.

1 Arcada; 2 piſcoſæ 3 cui circum flumina 4 Lernæ
Ars fuerat; 5 pauperque domus; 6 nec nota potentum
Munera, 7 conductaque pater tellure ſerebat.
8 Ac velut immiſſi diverſis partibus 9 ignes
Arentem in ſylvam, & virgulta ſonantia 10 lauro;
Aut ubi decurſu rapido de montibus altis
Dant ſonitum ſpumoſi amnes, & in 11 æquora currunt,
12 Quiſque ſuum populatus iter: 13 non ſegnius ambo
Æneas Turnuſque ruunt per prælia; 14 nunc, nunc
Fluctuat ira intus; 15 rumpuntur neſcia vinci
16 Pectora; nunc totis in vulnera viribus 17 itur.
18 Murranum 19 hic, 20 atavos & avorum antiquā ſonantem
Nomina, per regeſque 21 actum genus omne Latinos,
Præcipitem ſcopulo, atque 22 ingentis turbine ſaxi
23 Excutit, effunditque 24 ſolo. 25 Hunc 26 lora & juga ſubter
Provolvere rotæ; crebro 27 ſuper ungula pulſu
28 Incita, 29 nec domini 29 memorum 30 proculcat equorum.
31 Ille 32 ruenti 33 Hyllo, animiſque 34 immane frementi
Occurrit, telumque 35 aurata ad tempora torquet;
Olli per galeam fixo ſtetit haſta cerebro,
Dextra nec tua te, Grajum fortiſſime Creten,
Eripuit Turno; 36 nec DI texere Cupencum,
Ænea 37 veniente, 38 ſui: 39 Dedit obvia 40 ferro
Pectora; nec 41 miſero clypei more profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, & late terram conſternere tergo.
42 Occidis, 43 Argivæ quem non potuere 43 phalanges
Sternere, nec Priami regnorum 44 everſor Achilles.

1 Ex Arcadia. 2 Piſcium plenæ. 3 Menœti. 4 Paludis in agro Argivo ſeu Mycæneo. 5 Tugurium, caſa ruſtica. 6 Neque enim cliens frequentabat potentiorum limina. Al. *Munera*; id eſt, obſequia, dona, id eſt, qui nihil a potentioribus acceperat. 7 Vectigali & ſtipendiaria, qualem regis Latini agrum Aurunci, Rutulique ferebant. Æn. 11 8 Duabus comparationibus cædem utrinque editam velut ob oculos ponit. 9 Sc. *ruunt*. 10 Frondibus aut foliis lauri. 11 Campos planos. 12 Uterque amnium currit devaſtans & ſecum trahens, quicquid in via ſua offendit. 13 Sed æque impetuoſe, ut illi ignes in ſylvam aridam miſſi, & illi amnes in æquora decurrentes. 14 Maxime nunc. 15 Sævitia. 16 Amborum. 17 Ab ambobus. 18 Regem Latinorum. 19 Alter eorum 1 Hic Æneas. 20 Habentem nomen ſuorum majorum: quiam omnes *Murrani* appellati erant. 21 Actum. 22 Saxo ingenti turbine impulſo. *Ingenti fragmine montis*. l. 9. 23 E curru. 24 In terram. 25 Murranum excuſſum. 26 Equorum: 27 Inſuper, aut ſuper hunc. 28 Incitata. 29 Oblitorum. 30 Eum. 31 Turnus. 32 Precipitanter currenti. 33 Trojano. 34 Immaniter. 35 Tecta galea inaurata lib. 8. *geminas cui tempora flammas Leta vomunt*. 36 Neque Dii quorum ſacerdos erat, potuerunt ſervare Cupencum. *Cupencus* autem lingua Sabina *ſacerdotem* ſignificat. 37 Impetum in eum faciente. 38 Faventes. 39 Cupencus. 40 Mucroni ferreo. 31 Cupenco. 42 Tu Æole in mortem cadis. 43 Inſtructæ acies Græcorum. 44 Sublato Hectore, per quem ſtetit Troja.

1 Hic tibi mortis erant metæ, 2 domus alta ſub Ida,
3 Lyrneſſi domus alta, 4 ſolo Laurente ſepulchrum.
Totæ 5 adeo converſæ acies, omneſque Latini,
Omnes Dardanidæ: Mneſtheus, acerque Serestus,
Et 6 Meſſapus equum domitor, & fortis 7 Aſylas,
Thuſcorumque phalanx, Evandrique Arcadis 8 alæ:
Pro ſe 9 quiſque viri 10 ſumma nituntur 11 opum vi.
Nec mora, nec 12 requies, 13 vaſto certamine 14 tendunt.
15 Hic 16 mentem Æneæ Genitrix 17 pulcherrima miſit,
Iret ut ad muros, 18 urbique adverteret agmen
Ocyus, & 19 ſubita turbaret clade Latinos.
20 Ille, ut 21 veſtigans diverſa per agmina Turnum,
Huc atque huc 22 acies circumtulit; aſpicit urbem
Immunem tanti belli, atque 23 impune quietam.
Continuo pugnæ 24 accendit majoris imago:
Mneſthea, Sergeſtumque 25 vocat fortemque Sereſtum
26 Ductores, 27 tumulumque capit: 28 quo cætera Teucrum
Concurrit legio: nec ſcuta aut ſpicula 29 denſi
Deponunt. Celſo medius 30 ſtans 31 aggere fatur:
Ne qua meis eſto dictis mora. Juppiter 32 hac ſtat.
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.
Urbem hodie 33 cauſſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frenum accipere, & 34 victi parere 35 fatentur,
36 Eruam, & 37 æqua ſolo fumantia culmina ponam.
38 Scilicet exſpectem, libeat 39 dum prælia Turno
Noſtra pati; rurſuſque velit concurrere 40 victus?
41 Hoc caput, o cives, hæc belli 42 ſumma nefandi.
Ferte faces propere, 43 fœduſque repoſcite flammis.
44 Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes 1 Dant

1 Metæ, quas mors vitæ adfert, erant tibi conſtitutæ in campis Laurentibus. 2 Clara progenies erat tibi. 3 Opp. ad radices Idæ, patria Briſeidos. Plin. 5. l. 30. c. eſt & inſula Sigæo oppoſita. 4 In campo Latino ſepulchrum eſt tibi. 5 Omnino coactæ ſunt in prælium, ita ut contra ſe mutuo ſtarent omnes. 6 Qui Italus erat. 7 Qui etiam Italus erat. 8 Velites, quos cum Pallante miſerat Evander Arcas. 9 Nititur. 10 *Romani ſcalis ſumma nituntur opum vi*, ex Ennii l. 6 citante Macr. Sat. l. 6. c. 1. 11 Facultatum ſuarum. 12 Fuit. 13 Omnia vaſtante. 14 Contendunt ſis In hoc rerum ſtatu. 16 Conſilium & animum. Sic l. 1. *Quæ facere id poſſit, noſtram nunc accipe mentem.* 17 Venus. 18 Ad urbem appelleret. 19 Ex improviſo orta. 20 Æneas. 21 Inquirens. 22 Oculorum acumen, id eſt, oculos. 23. Sine pœna, id eſt, quæ debuit pœnas luere propter fœdus abruptum. 24 Inflammat ipſum. 25 Ad ſe. 26 Duces exercitus. 27 Colliculum, aut locum altiorem. 28 Ad quem. 29 Quamvis ſtipati. 30 Æneas. 31 In colliculo. 32 Hac parte noſtra, id eſt, favet nobis: quia Rutuli fœdus ruperunt. Ex Ennio ſumptum citat Macrob. Sat. l. 6. c. 1. *Non ſemper veſtra avertit, nunc Juppiter hac ſtat.* 33 Quia illic erat Lavinia, Latini filia. 34 Sicut æquus, fræno conſtrictus, patet. 35 Cives. 36 Evertam. 37 Ponam domorum ſummitates aut fumaria æqualia & æque plana ut ſolum eſt. 38 Quaſi vero exſpectare debeam. Ab iniquo, 36 Donec. 40 Cujus jam partes bis victæ. 41 Hæc urbs eſt præcipua cauſa. 42 Præcipua ratio. 43 Renovate fœdus urbis incendio. 44 Æneas.

1 Dant cuneum; denſaque ad muros 2 mole feruntur:
3 Scalæ improviſo, ſubituſque 4 apparuit ignis.
Diſcurrunt 5 alii ad portas, 6 primoſque trucidant:
Ferrum alii 7 torquent, & 8 obumbrant æthera telis.
Ipſe inter primos dextram ſub mœnia 9 tendit
Æneas, magnaque incuſat voce Latinum;
Teſtaturque Deos iterum ſe ad prælia 10 cogi:
11 Bis jam 12 Italos hoſtes, hæc 13 altera fœdera 14 rumpi.
Exoritur trepidos inter diſcordia cives:
Urbem alii 15 reſerare jubent, & 16 pandere portas
Dardanidis; ipſumque 17 trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.
Incluſas ut cum 18 latebroſo in pumice 19 paſtor
20 Veſtigavit apes, fumoque 21 implevit amaro;
Illæ intus 22 trepidæ rerum per 23 cerea caſtra
Diſcurrunt, magniſque 24 acuunt ſtridoribus iras.
Volvitur 25 ater odor 26 tectis: tum 27 murmure 28 cæco
Intus ſaxa ſonant: vacuas it fumus ad auras.
29 Accidit hæc feſſis etiam 30 fortuna Latinis,
Quæ totam luctu 31 concuſſit funditus urbem.
Regina ut 32 tectis venientem proſpicit hoſtem,
33 Inceſſi muros, ignes ad tecta volare;
Nuſquam acies 34 contra Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnæ 35 juvenem in certamine credit
Extinctum, & ſubito mentem turbata dolore,
Se cauſam clamat, crimenque, caputque malorum:
Multaque per 36 mœſtum demens effata furorem,
Purpureos 37 moritura manu 38 diſcindit amictus.

Et

1 Componunt ſe in cunei formam ad invadendos muros. 2 Multitudine. 3 Apparent. 4 Urbanis. 5 Teucrorum. 6 Quos primos obvio habent. 7 In eos, qui forte in muris erant. 8 Obſcurant quaſi umbra. Hyperbole. 9 Extendit. 10 Non ſponte, ſed propter læſa numina. 11 Violate bis fœdere ſemel in adventu, & nunc per Juturnam. 12 Eſſe aut effectos. 13 Secunda. Primum fœdus initum, per Ilioneum legatum l. 7. alterum per me ipſum de ſingulari certamine, hoc ipſo lib. utrumque violatum a Latinis. 14 Violari, diſſolvi. 15 Aperire. 16 Aperire. 17 Trahere volunt Latinum, ut ſit ſpectator ſuæ cladis: *vel* trahunt ipſum AEneam, ut rex ſit. 18 Cavo, latebris pleno. 19 Mellarius. 20 Inquiſivit & invenit. 21 Cavernas. 22 Sollicitæ, quid rebus ſuis agant. 23 Favos cereos, *certa regna.* Georg. l. 4. 24 Provocant. 25 Teter & rei fumoſæ. Reſpexit ad colorem fumi: nam in odore color non eſt. 26 Per tecta. 27 Apum. 28 Occulto. 29 Docet, quomodo Amata, cum videret urbem in periculo, laqueo vitam finiverit, &c. 30 Adverſa propter ſuſpendium reginæ Amatæ. 31 Turbavit. 32 Ad tecta. 33 Refertur ad *ſcalas* ſupra. Al. *inſcendi*, id eſt, invadi. 34 Eſſe, apparere, aut ſtare ex adverſo. 35 Turnum. 36 Ex mœſtitia ortum. 37 Quia certa erat mori. 38 Ex more lugentium & furiatorum. *Tum pius Æn. humeris abſcindere veſtem.* Æn. 5. it ſciſſa *veſte Latin.* infra: *Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla* ſub exitu l. 8.

Et 1 nodum 2 informis lethi trabe nectit ab alta.
Quam 3 cladem miseræ poſtquam 4 accepere Latinæ,
Filia prima manu flavos Lavinia crines,
Et roſeas laniata genas; tum cætera 5 circum
6 Turba furit: reſonant latæ plangoribus ædes.
7 Hinc totam 8 infelix vulgatur fama per urbem:
9 Demittunt mentes: it 10 ſciſſa veſte Latinus,
Conjugis 11 attonitus 12 fatis, urbiſque 13 ruina,
14 Canitiem immundo perfuſam pulvere 15 turpans:
( 16 Multaque ſe incuſat, 17 qui non acceperit 18 ante
Dardanium Æneam, 19 generumque adſciverit ultro.)
Interea 20 extremo bellator 20 in æquore Turnus
21 Palantes ſequitur paucos, jam ſegnior, atque
Jam minus, atque minus 22 ſucceſſu lætus 23 equorum.
Attulit hunc 24 illi 25 cæcis terroribus aura
Commixtum clamorem, 26 arrectaſque 27 impulit aures
Confuſæ ſonus urbis, & 28 illætabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
Qui[illegible]ruit tantus 29 diverſa clamor ab urbe?
Sic ait, 30 adductiſque amens ſubſiſtit habenis.
Atque 31 huic, in faciem 32 ſoror ut converſa Metiſci
Aurigæ, currumque, & equos, & 33 lora regebat,
Talibus occurrit dictis: 34 Hac, Turne, ſequamur
Trojugenas, qua prima viam victoria 35 pandit:
Sunt alii qui tecta manu defendere poſſint.
36 Ingruit Æneas Italis, & prælia miſcet:
Et nos 37 ſæva manu mittamus funera 38 Teucris;

Nec

1 Laqueum in nodum contractum. 2 Inhoneſti: quia, qui laqueo ſibi vitam ademerant, inſepulti abjiciebantur propter fœditatem mortis. 3 Calamitatem. 4 Intellexerunt, ſc. laniatæ genas furore feruntur. 5 Cadaver Amatæ. 6 Multitudo Latinarum. 7 Ex his ædibus, id eſt, de regia. 8 Infelicia nuncians. 9 Omnes demittunt animos, id eſt, deſpirant, deſpondet animum. 10 Dilacerata. 11 Quaſi tonitru perculſus. 12 Morte. 13 Quam imminere videbat. 14 Quod in dolore & luctu factitatum. Mezentius l. 9. *canitiem immundo deformat pulvere.* Pathos ab habitu & tenecta. Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 15 Fedans. 16 Multum. 17 Utpote, qui, quod. 18 Priuſquam cogeretur, aut ea mala proveniſſent. 19 In generum, vel ut ſit ſibi gener, advocaverit. 20 In acie extrema, non inter primos: idque dolo Juturnæ, animi ſui languore, & equis fatigatis. 21 Oberrantes hoſtes ſine ductore. 22 Invalido. 23 Quia videbat equos quoque ſegnes effectos, animoſque demiſiſſe. 24 Turno. 25 Clamoribus incertis, unde procederent. 26 Quas impulſas erigebat, ut melius audiret. Metaphora ſumpta ab iis animantibus, quæ ut a longe audiant, aures arrigunt, quæ etiam timidiora ſunt. AEn. 1 *arrectiſque auribus aſtant.* 27 Percuſſit illi. 28 Nullo modo lætificans: 29 A diviſa parte urbis. 30 Animo conſternatus & conſilii inops ad ſe traxit habenas & ſubſiſtit. 31 Turno. 32 Juturna. 33 Equorum. 34 Perſequamur Trojanos per hanc viam. 35 Aperit & monſtrat. 36 Irruit in Italos. 37 Magna & crudelia. 38 In Teucros.

Nec 1 numero 2 inferior, pugnæ nec honore 3 recedes
4 Turnus ad hæc :
O ſoror, & dudum agnovi, 5 cum prima per artem
Fœdera turbaſti, teque hæc in bella dediſti :
6 Et nunc 7 nequidquam fallis 8 Dea Sed quis 9 Olympo
Demiſſam tantos voluit te 10 ferre labores ?
An fratris miſeri lethum ut crudele videres ?
Nam quid ago ? aut quæ jam 11 ſpondet Fortuna ſalutem ?
Vidi oculos ante ipſe meos 12 me voce vocantem
Murranum, quo non 13 ſuperat mihi charior alter,
14 Oppetere 15 ingentem, atque ingenti vulnere victum :
Occidit infelix, 16 ne noſtrum dedecus Ufens
Aſpiceret. Teucri potiuntur corpore & 17 armis
18 Exſcindine domos ( id 19 rebus defuit unum )
Perpetiar ? 20 dextra nec 21 Drancis dicta 22 refellam ?
Terga dabo ? & Turnum fugientem hæc terra videbit ?
23 Uſque adeone mori miſerum eſt ? 24 vos o mihi Manes
Eſte boni, quoniam Superis 25 averſa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque iſtius 26 inſcia 27 culpæ
Deſcendam, 28 magnorum haud unquam indignus 29 avorum.
Vix ea fatus erat ; medios volat, ecce, per hoſtes
Vectus equo ſpumante Sages, adverſa ſagitta
Saucius ora, ruitque 30 implorans nomine Turnum :
Turne ; 31 in te 32 ſuprema ſalus : miſerere tuorum.
33 Fulminat Æneas armis, ſummaſque minatur

De-

1 Cæſorum a te hoſtium. 2 Ænea, id eſt, tot & cum tanto honore occides. 3 Diſcedes ſic faciendo. 4 Reſpondit. 5 Cum tu primum Camerti aſſimilata, nec minus uſa Tolumnii opera, præcipuum fœdus turbaſti per aſtutiam tuam. 6 Aſſumpta Metiſci, aurigæ mei, perſona & munere. 7 In nullo. 8 Quamvis Dea. 9 Cœlo. 10 Perferre. 11 Promittit. 12 ἀτὰ τὸ σκοπώμενον : nulla enim mentio ſupra facta Turni, a Murrano in auxilium vocati : vel omen mortis eſt, ſibi audire viſi vocem Murrani vocantis, ut 4 lib. *Hinc exaudiri gemitus & verba vocantis Viſa viri*. 13 Supereſt, ſuperſtes eſt, vivit. 14 Mori. 15 Sic Lucret. 1. lib. *Et graviter magni magno cecidere ibi caſu*. 16 Ne nos victos videret. 17 Ejus. 18 Urbem capi & dirui. 19 Noſtris miſeris, quo minus periiſſent funditus. 20 Viriliter agendo. 21 Hoſtis mei capitalis, qui dixerat, *dum Trojæ tentas Caſtra, fugæ fidens*. 22 Refutabo. 23 In tantum, ut malim inhoneſte fugere, quam fortiter mori ? Q. d. Non, eſt miſerum mori. 24 Vos inferi. Manes eſtote mihi morituro propitii & faventes : neque enim ulterior cura a Diis ſuperis. 25 A me. 26 Neſcia & inſons. 27 Fugæ, quæ grave viro forti crimen. 28 Et ipſe claris majoribus ortus. Conſtructio Græca. 29 Sc. *genere*. 30 Imploratu vocans. 31 Amata ſupra, *decus imperiumque Latini Te penes, in te omnis domus inclinata recumbit*. 32 Ultima. 33 In morem fulminis proſternit ac ſævit. *Horrendumque intonat armis* : infra.

Dejecturum arces Italum, 1 excidioque daturum:
Jamque faces ad tecta volant. 2 In te ora Latini,
In te oculos referunt: 3 muſſat rex ipſe Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ ſeſe ad fœdera 4 flectat.
Præterea 5 Regina, tui fidiſſima, 6 dextra
Occidit ipſa ſua, 7 lucemque exterrita fugit.
Soli 8 pro portis Meſſapus & acer Atinas
Suſtentant aciem. Circum hos utrinque phalanges
Stant denſæ, strictiſque 9 ſeges mucronibus horret
10 Ferrea; tu currum 11 deſerto in gramine 12 verſas.
Obſtupuit 13 varia confuſus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito ſtetit. 14 Æſtuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoque inſania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & 15 conſcia virtus.
16 Ut primum diſcuſſæ umbræ, & lux reddita menti,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus, 17 eque rotis magnam reſpexit ad urbem.
Ecce autem, flammis inter 18 tabulata volutus
Ad cœlum 19 undabat vortex, turrimque 20 tenebat.
21 Turrim, compactis trabibus quam eduxerat 22 ipſe,
Subdideratque 23 rotas, 24 ponteſque inſtraverat altos.
Jam jam fata, ſoror, 25 ſuperant; abſiſte morari:
Quo Deus, & quo dura vocat Fortuna, ſequamur.
26 Stat conferre manum 27 Æneæ, ſtat, quidquid acerbi eſt,
Morte pati: nec me 28 indecorem, germana, videbis
Amplius. Hunc, oro, ſine me furere 29 ante 30 furorem.
Dixit, & e curru ſaltum dedit ocius 31 arvis:
Perque hoſtes, per tela ruit: mœſtamque ſororem
Deſerit, ac rapido curſu media 32 agmina rumpit.

Ac

1 Ad excidium: 2 *Latini Te ſignant oculis, tua nunc promiſſa repoſcunt*: ſupra ad congreſſum ſingularem. 3 Intra ſe murmurat, dubius utrum admittat generum. *Flent mœſti muſſantque patres.* Æn.11. 4 Inclinet. 5 Amata. 6 Manu, quia ſe ſuſpendit. Pathos a modo: de quo Macrob Sat.l.4 c.4. 7 Vitalem, malens mori, quam hoſtem tam terribilem videri. 8 Ante portas pro defenſione earum. 9 *Denſiſque virum ſeges horruit* haſtis. 2.Georg. 10 Pubes armata. 11 Ab hoſtibus. *Extremo bellator in æquore Turnus*. 12 Agitas. 13 Tot ſimul rerum nuncio, quarum imago varia animum ipſius diſtraxit, accepto, & ipſe vario confuſus eſt affectu, ſtupore, pudore, inſania, luctu, amore, ſui fiducia. 14 Effervet. 15 Cujus ipſe conſcius erat. 16 Quamprimum vero turbidam hanc effectuum caliginem diſpulerat ratio & mora, ſibique lux rationis reddita eſt. 17 Et e curru. Pars pro toto. 18 Turris. 19 Ingens cumulus flammarum & fumi undatim aſcendebat. 20 Occupabat. 21 Turrim ambulatoriam. 22 Turnus. 23 Ad motum, ut huc illuc trahi poſſes. 24 Altas ſcalas, quibus in ipſam aſcenderetur. 25 Vincunt me. 26 Certum mihi eſt, decrevi. 27 Cum Æn. 28 Expertem decoris & hoſpitis. 29 Priuſquam moriar. 30 Ardentem hunc impetum, quis me incitat cum Ænea contingere *Aut pugnam aliquid jamdudum invadere magnum Mens agitat mihi*, Niſus 8. Æn. 31 In Arva. 32 Hoſtium.

Ac veluti montis ſaxum, de vertice præceps
Cum ruit avulſum, vento ſeu turbidus imber
1 Proluit, aut annis 2 ſolvit ſublapſa vetuſtas,
3 Fertur in 4 abreptum magno 5 mons improbus 6 actu.
Exultatque ſolo; ſylvas, armenta, viroſque
Involvens ſecum. Disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros; ubi plurima fuſo
Sanguine terra madet, ſtriduntque 7 haſtilibus auræ:
8 Significatque manu, & 9 magno ſimul incipit ore:
Parcite jam, Rutuli; & vos tela 10 inhibere, Latini:
Quæcumque eſt Fortuna, mea eſt: me 11 verius 12 unum
Pro vobis 13 fœdus luere, & 14 decernere ferro.
Diſceſſere omnes 15 medii, 16 ſpatiumque dedere.
17 At 18 pater Æneas, audito nomine Turni,
Deſerit & muros, & ſummas deſerit 19 arces;
20 Præcipitatque 21 moras omnes: 22 opera omnia rumpit:
Lætitia exſultans, 23 horrendumque intonat 24 armis:
Quantus 25 Athos, aut quantus 26 Eryx, aut, ipſe coruſcis
Cum fremit ilicibus quantus, gaudetque 27 nivali
Vertice ſe attollens 28 pater 29 Apenninus ad auras.
Jam vero & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
30 Convertere oculos Itali; 31 quique alta tenebant
Mœnia, 32 quique 33 imos pulſabant ariete muros:
34 Armaque depoſuere humeris. Stupet ipſe 35 Latinus,
Ingentes, 36 genitos diverſis partibus orbis,
Inter ſe coiiſſe viros, & 37 cernere ferro.
Atque 38 illi, ut vacuo patuerunt 39 æquore 40 campi,
41 Procurſu rapido, conjectis eminus haſtis,

1 In-

1 Ipſum ſaxum. 2 Saxum. 3 Saxum. 4 Præcipitium prius exciſum. 5 Exiſtens inſtar montis improbi: quia nulli parcit. 6 Agmine, impetu. 7 Miſſis. 8 Indicium ſiſtendi. 9 Magniloquo ore, magna voce: 10 Continere thecis ſuis. 11 Juſtius, æquius eſt. 12 Solum. 13 Fœderis violati pænas perſolvere ac purgare. 14 Pugnare pro vobis armis cum AEn. 15 Qui prius erant in medio. 16 Turno ſc. ut cum AEn. dimicet. 17 Refert congreſſum Turni & AEn. in quo Turnus gladio effracto, in fugam verſus eſt, ſed non effugit penitus. 18 Vir paterna veneratione dignus. 19 Quas expugnabat. 20 Celeritate ſuperat. 21 Inſtitutæ oppugnationis. 22 Interrumpit prætermittitque omnes conatus inceptos. 23 Horribiliter. 24 Armatus atque in ipſis armis. 25 Macedoniæ mons. 26 Siciliæ mons, ab *Eryce* in eo ſepulto, nomen ſortitus. 27 Nivibus tecto. 28 Princeps montium eſt. 29 Italiæ mons, id eſt, tantum eminebat AEn. inter cæteros bellatores quantum montes in ſuis locis inter vicinos colles. 30 In ſuum quique ducem. 31 Sc. Latini. 32 Sc. Trojani & Etruſci. 33 Conabantur evertere a fundamentis muros machina bellica in morem arietis fronte ferientis. 34 Quippe qui jus & officium bellandi ad duces ſuos referrent. 35 Rex, & cujus maxime intererat. 36 AEn. Aſia oriundum, Turnum Europa. 37 Decernere armis. 38 Turnus & AEn. 36 Hominibus. 40 AEquo ſpatio. 41 Curſu longe incepto, feſtino.

1 Invadunt Martem clypeis atque 2 ære ſonoro.
Dat gemitum tellus; tum crebros enſibus ictus
Congeminant. 4 Fors & virtus miſcentur in unum.
Ac velut ingenti 5 Sila, 6 ſummove 7 Taburno
Cum duo 8 converſis inimicis in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi ceſſere 9 magiſtri;
Stat pecus omne 10 metu mutum, 11 muſſantque juvencæ,
12 Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur;
13 Illi inter ſeſe multa vi vulnera 14 miſcent,
Cornuaque obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla armoſque lavant; 15 gemitu nemus omne 16 remugit.
Haud aliter Tros Æneas & 17 Daunius heros
Concurrunt clypeis. Ingens fragor æthera complet.
18 Juppiter ipſe duas 19 æquato examine lances
Suſtinet, & fata 20 imponit diverſa 21 duorum:
22 Quem damnet labor, & 23 quo vergat pondere lethum.
24 Emicat hic, 25 impune putans, & corpore toto
Alte ſublatum conſurgit Turnus in enſem,
Et 26 ferit. 27 Exclamant Troes, trepidique Latini,
28 Arrectæque amborum acies. At 29 perfidus enſis
Frangitur, in medioque 30 ardentem deſerit ictu;
Ni fuga 31 ſubſidio ſubeat. Fugit 32 ocyor Euro,
33 Ut capulum ignotum dextramque aſpexit 34 inermem,
Fama eſt, 35 præcipitem, cum prima in prælia junctos
Conſcendebat equos, 36 patrio mucrone relicto,

 1 Dum

1 Incipiunt & ineunt pugnam. 2 Sonoritatem cæterorum armorum. 3 Ex ſonitu armorum & procurſu pedum. 4 Id eſt, quidquid fortuna aut virtus poterat, impetitum eſt pugnæ. 5 Monte Lucaniæ. 6 Altiſſima ejus parte, ubi planitiem habet. 7 Monte Campaniæ; hodie *Tabor*. 8 Contra ſe invicem verſis. 9 Bubulci, paſtores. 10 Tacitum & ſtupefactum præ horrore tanti certaminis. 11 Tacite & intra ſe mugiunt. 12 Uter illorum. 13 Tauri concertantes. 14 Mixtim inferunt. 15 Ipſorum. 16 Reſonat. 17 Dauni filius Turnus. 18 Fatorum conditor. 19 Haſta ſeu lingua, qua de pondere diſcernitur, in æquali diſtantia conſtituta, id eſt, diu facit ambiguum, uter victurus ſit. 20 Trutinæ æquali. 21 Amborum: quia alter victurus, alter vincendus erat. 22 Utrum eorum ſtudium & periculum bellandi damnet ad mortem, id eſt, a quo fruſtra labor ſuſcipiatur. Al. quem labor morti deſtinet. Al. liberet, parta victoria: ut *damnabis tu quoque votis*. 23 Qua vi mors ad exitum tendat, & premat laborantem. 24 Eminenter agit ſeſe. 25 Sine periculo & pœna poſſe ferire. 26 Percutit AEn. 27 Ut ſibi caveat deinceps AEn. 28 Attentiores factæ ſunt, cum ambæ ſperarent & timeret. 29 Fidem domino violans. 30 Ardenter percutientem. 31 Ad ſubſidium. 32 Celerior. Hyperbole. 33 Ut gladium ex manubrio non ſuum eſſe agnovit. 34 Sine gladio, cum effractus eſſet ſoluſque capulus remanſiſſet. 35 Feſtinum. Supra diſcuſſo fœdere feſtinus *poſcit equos atque arma ſimul*. 36 Paterno gladio *quem Dauno ignipotens Deus ipſe parenti fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda*, ſupra: nam Dauni fuerat gladius.

1 Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuiſſe Metiſci :
2 Idque diu, dum terga dabant 3 palantia Teucri,
4 Suffecit. Poſtquam arma 5 Dei ad Vulcania ventum,
6 Mortalis mucro, glacies ceu 7 futilis, ictu
Diſſiluit : fulva reſplendet ad fragmina arena.
9 Ergo amens 10 diverſa fuga petit 10 æquora Turnus ;
Et nunc huc, inde huc incertos 11 implicat orbes.
Undique enim 12 denſa Teucri 13 incluſere 12 corona :
Atque hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Æneas, quanquam tardante 14 ſagitta
Interdum genua impediunt, 15 curſumque recuſant,
16 Inſequitur, 17 trepidique pedem pede 18 fervidus urget,
19 Incluſum veluti ſi quando in flumine nactus
Cervum, aut 20 puniceæ ſeptum * formidine 20 pennæ,
21 Venator curſu canis & latratibus inſtat ;
22 Ille autem, inſidiis & 23 ripa territus alta,
Mille fugit, refugitque vias : at 24 vividus Umber
Hæret hians, 25 jam jamque tenet, ſimiliſque tenenti
Increpuit 26 malis, 27 morſuque eluſus 28 inani eſt.
29 Tum vero exoritur clamor, ripæque lacuſque
30 Reſponſant circa, & 31 cœlum tonat omne tumultu,
32 Ille ſimul fugiens, Rutulos ſimul, 33 increpat omnes,
Nomine 34 quemque vocans, 35 notumque efflagitat enſem.
Æneas mortem contra, præſenſque minatur
Exitium, ſi quiſquam 35 adeat : terretque trementes,
Exciſurum urbem minitans, & ſaucius 37 inſtat.
38 Quinque orbes explent curſu, totidemque 39 retexunt
Huc

1 Dum properat. 2 Ferrum. 3 Oberrantia in variam fugam. 4 Satis fuit, ac valuit invadendis Teucris fugientibus. 5 A Deo Vulcano fabricata. Al. *Dei*, id eſt, Æn. 6 Mortali manu factus, fragilis, & quæ cito rumpitur. 8 Enſis & gladii. 9 Quia dextram inermem habebat. 10 Diverſa loca campi plani. 11 Implicando facit gyros. 12 Cœtus circumcingente, denſe ſtante. Ideoque non potuit evadere, neque excurrere. 13 Eum. 14 Vulnere ex ſagitta ſuſcepto. 15 Curſuique vix ſufficiunt, inepta ſunt ad currendum. 16 Turn. 17 Turni trepidanter aufugientis. 18 Ferventer inſtans. 19 Canibus aut retibus 20 Aquilarum inſectantiſſ, quibus pennæ puniccei ſunt coloris. * Linea plumis variis iiſdemque uſtulatis intertexta ſuſpenditur ad terrendas feras, quo in veras plagas obſtantes impellat. 21 Venaticus canis. 22 Cervus, ſic circumdatus. 23 Quam ſe ſuperare non poſſe veretur, quin a canibus deprehendatur. 24 Canis Thuſcus agilis perſequitur inhians. 25 Et proximus eſt ut teneat. 26 Maxillis crepitum dedit, quibus mordere ſperabat jam elapſum. 27 *Alter in ambiguo eſt, an ſit comprenſus, & ipſis Morſibus eripitur, tangentiaque ora relinquit*. Ovid. 1. Met. 28 Nihil inter dentes offendenti. 29 Cum Turnum Æneas tenere videretur. 30 Frequenter reſpondent & ſonitum referunt per circuitum. 31 Totus aer. 32 Turnus. 33 Objurgat, ob inertiam & imprudentiam, quia gladium non adferrent etiam non admoniti. 34 In quo ſpem habebat. 35 Paternum. 36 Accedat Turnum. 37 Inſtanter perſequitur Turnum. 38 Illi alter fugiendo, alter perſequendo percurrunt quinque gyros. 39 Replicant currentes huc illuc.

Huc illuc. Nec enim levia aut ludrica 1 petuntur
Præmia: ſed Turni de vità & ſanguine certant.
Forte 2 ſacer 3 Fauno foliis 4 oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis 5 olim 6 venerabile lignum:
7 Servati ex undis ubi figere dona ſolebant
Laurenti Divo, & 8 votas ſuſpendere veſtes.
Sed 9 ſtirpem Teucri 10 nullo diſcrimine 11 ſacrum:
Suſtulerant, 12 puro ut poſſent concurrere campo.
13 Hic 14 haſta Æneæ ſtabat: huc impetus illam
Detulerat fixam; & 15 lenta in radice tenebat.
16 Incubuit, voluitque manu convellere 17 ferrum
18 Dardanides: 19 teloque ſequi, quem prendere curſu
Non poterat. Tum vero amens formidine Turnus,
Faune, precor, 20 miſerere, inquit: tuque optima 21 ferrum
Terra tene; colui veſtros ſi ſemper honores;
Quos contra 22 Æneadæ bello fecere 23 profanos.
24 Dixit, opemque Dei 25 non caſſa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentoque in ſtirpe moratus,
Viribus haud ullis valuit 26 diſcludere morſus
Roboris Æneas. Dum nititur acer, & inſtat,
Rurſus in aurigæ faciem mutata Metiſci
Procurrit, fratrique enſem 27 Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci 28 Nymphæ indignata licere,
Acceſſit, telumque 29 alta ab radice revellit.
30 Olli ſublimes, armis, animiſque 31 refecti,
32 Hic gladio fidens, 33 hic acer & arduus haſta,
Aſſiſtunt contra certamina Martis 34 anheli.

Junonem interea Rex 35 omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulva 36 pugnas de 37 nube tuentem;



1 Affectantur. 2 Conſecratus. 3 Deo ſylveſtri. 4 Olea ſylveſtris. 5 Priuſquam Trojani ſuſtulerint. 6 Veneratione & religione cultum a nautis. 7 Ad quam nautæ, qui fracta navi incolumes in litus ejecti fuerant, ſolebant ſuſpendere dona votiva Fauno. Sic l. 3. Servatum ex undis *Strophadum me litora, primum accipiunt*. 8 Voto promiſſas, quibus ſervati erant. 9 Radicem arboris. 10 Sine diſcretione & intuitu religionis neſcientes arborem ſacram eſſe. 11 Fauno. 12 Plano, & ſine arborum aſperitate. 13 Ad hujus arboris radicem. 14 Conjecta in Turnum fugientem. 15 Tenaci. 16 Innixus eſt. 17 Haſtæ. 18 Dardani nepos Æneas. 19 Haſta jacta conſequi, ferire Turnum. 20 Mei. 21 Haſtæ. 22 Socii adhærentes Æn. 23 Procul a fano, id eſt, templo, id eſt, reprobandos & Diis indignos. *Profanum* quid ſit explicat Macr. 3. Sat. c. 3. 24 Turnum. 25 Quæ non carent efficacia, ratificanda. 26 Aperire, id eſt, non potuit recipere haſtam, quam mordicus arbor oleaſter tenebat. 27 Juturnia, Dauni regis filia. 28 Juturnæ. 29 Profunda. 30 Illi, Turnus & Æn. Antitheſis. 31 Inſtaurati: antea enim armorum inopia animi utrinſque torpebant. 32 Turnus. 33 Æneas elatus & ſuperbus. 34 Anhelantes. 35 Cœli, in quo eſt omnipotens. 36 Turni & Æneæ. 37 Proprie, ut quæ Dea ſit regionis imæ aeris.

Quæ jam finis erit, conjux? quid denique reſtat?
1 Indigetem Æneam ſcis ipſa, & ſcire fateris,
Deberi cœlo, fatiſque ad ſidera tolli.
2 Quid ſtruis? aut qua ſpe gelidis in nubibus hæres
3 Mortalin' decuit violari vulnere Divum?
Aut enſem (quid enim ſine te Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & 4 vim creſcere victis?
Deſine jam tandem, precibuſque 5 inflectere noſtris
6 Nec te tantus edat tacitam dolor; & mihi curæ
Sæpe tuo dulci triſtes ex ore recurſent.
Ventum 7 ad ſupremum eſt. Terris agitare, vel undis
Trojanos 8 potuiſti: 9 infandum accendere bellum,
Deformare domum, & 10 luctu miſcere 11 hymenæos.
Ulterius 12 tentare veto. Sic Juppiter orſus,
Sic Dea 13 ſubmiſſo contra Saturnia vultu:
Iſta quidem quia nota mihi tua, 14 magne, voluntas,
Juppiter, & Turnum, & 15 terras invita reliqui;
Nec tu me aeria ſolam nunc ſede videres
16 Digna indigna pati; ſed 17 flammis cincta ſub ipſa
Starem acie, traheremque 18 inimica in prælia Teucros.
Juturnam miſero, fateor, ſuccurrere 19 fratri
Suaſi, & pro 20 vita 21 majora audere 22 probavi;
Non ut tela 23 tamen, non ut contenderet arcum.
Adjuro 24 Stygii caput implacabile fontis:
25 Una ſuperſtitio ſuperis quæ 26 reddita 27 Divis.
Et nunc cedo equidem, pugnaſque exoſa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obteſtor, pro majeſtate 28 tuorum.

Cum

1 Inter Deos agentem & nullius egentem futurum eſſe in cœlo poſt victoriam. Nam *Dii Indigetes* ſunt qui ex mortalibus indigenis in Deorum numero relati ſunt. 2 Quod conaris contra fata? 3 Æquum ne fuerat Æn. Divum futurum, vulnerari, ut mortalem? *vel* vulnere, mortali manu inflicto, ſc. ab aliquo a Juturna ſubmiſſo: ſupra. *Incertum qua pulſa manu*. 4 Vires. 5 Permitte te flecti. 6 Si quid animum tuum edat, noli te cruciare, ſed amanter potius ad me defer querelas tuas. 7 Ad finem fatorum. 8 Sc. *hactenus*. 9 Deteſtabile inter generum & ſocerum. 10 Matris Amatæ a ſe ſuſpenſæ, & aliorum interfectorum. Quod minata fuerat Juno 7. l. *Bellona manet te pronuba*. 11 Nuptias virginis. 12 Conari. 13 Humili: quia *Omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus*. Ter. Hecyr. Act. 3. Sc. 3. 14 Al. *magna voluntas*. 15 Negotia terrena. 16 Quælibet; ut *facta, infecta, dicenda, tacenda, locutus*. 17 Ut Æn. 1. *Ferro accincta*, 18 Hoſtilia ipſis, id eſt, in quibus perirent. 19 Turno. 20 Fratris ſervanda. 21 Quam alioqui liceret. 22 Approbavi. 23 Tamen non ſuaſi, ut emitteret, id eſt emittere faceret ſagittam. Hinc intelligi poteſt, auctorem vulneris Æn. fuiſſe Juturnam. 24 Ipſam Stygem, lacum infernalem, *Dii cujus jurare timent, & fallere numen*. Vid. Æn. 6. 25 Quæ ſola religio Diis ſuperſtes reddit eos inferis obnoxios, ſi Stygem jurati fallant. 26 Contra perjurium. 27 Quia non ſuaſerim, ut contenderet arcum. 28 Latini cæterorumque Regum Italorum, qui a patre tuo Saturno in Latio regnaverunt: *vel*, qui magis tui ſunt, quam Trojani.

Cum jam connubiis pacem felicibus ( eſto )
Component, cum jam leges & 1 fœdera jungent;
2 Ne vetus 3 indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucroſque vocari;
Aut 4 vocem mutare 5 viros, aut 6 vertere veſtes.
Sit Latium, ſint Albani per ſæcula reges:
Sit 7 Romana potens 8 Itala virtute propago:
Occidit, occideritque ſinas 9 cum nomine Troja.
Olli ſubridens hominum rerumque 10 Repertor:
11 Es germana Jovis, Saturnique 12 altera proles,
13 Irarum tantos volvis ſub pectore fluctus?
Verum age, & inceptum fruſtra 14 ſubmitte furorem.
Do, quod vis; & me victuſque volenſque remitto.
Sermonem 15 Auſonii patrium, moreſque tenebunt.
Utque eſt, nomen 16 erit: commixti 17 corpore tantum
18 Subſident Teucri. Morem, rituſque 19 ſacrorum
Adjiciam, faciamque omnes 20 uno ore Latinos.
21 Hinc genus, 22 Auſonio mixtum quod ſanguine ſurget,
Supra homines, 23 ſupra ire Deos pietate videbis:
Nec genus ulla 24 tuos æque celebravit 24 honores.
25 Adnuit his Juno, & mentem lætata 26 retorſit.
Interea excedit 27 cœlo, 28 nubemque reliquit.
His 29 actis, 30 aliud Genitor ſecum ipſe 31 volutat:
Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur 32 geminæ peſtes, cognomine 33 Diræ,
Quas & 34 Tartaream Nox 35 intempeſta 34 Megæram



1 Perpetuæ concordiæ. 2 Aboleatur modo mihi infeſtum nomen Trojanorum, ſub Latino nomine manente vel etiam Albano aut Romano vigeat, imperet, det jura triumphato orbi. Vid. Hor. l. 3. Od. 3. 3 Inde, id eſt, ex Lario, & non aliunde genitos. 4 Sermonem patrium. 5 Latinos. 6 Mutare formam veſtium. 7 Ex Albanis orta. 8 Sub titulo virtutis Italicæ, & non Trojanæ. 9 Ita ut ne nomen quidem maneat. 10 Reparator, aut productor, ſc. *viciſſim reſpondit*. 11 Non degeneras a patre aut fratre, ſi iram retineas: & hoc tibi indulgendum eſt, cognationis nomine, ut & indignationem & votum condonem: do ergo quod vis, nomen patrium, linguam & veſtes retineant. 12 Secunda. 13 Q. d. Non decet id. 14 Demitte, ſupprime. 15 Itali. 16 Eis. 17 Et non nomine, neque ſermone. 18 Remanebunt, occulte ſedem capient. 19 Trojanorum. 20 Una appellatione, uno ſermone. 21 Ex Trojanis. 22 Italico. 23 Quod dicit propter multos e Julia familia relatos in Deos: *vel* propter clementiam Julii Cæſaris & Auguſti. 24 Propter templum Junonis in monte Aventino, & Junonia feſta, celebrata ſumma populi Rom. propenſione nec non Junonis ſimulacrum evocatum Carthagine, & Romam advectum a Scipione Æmiliano tertio bello Punico. 25 Aſſenſum præbuit. 26 Mutavit, reflexit ab ira animum aut memoriam odii. 27 Aere. 28 Equa prius ſpeculabatur. 29 Cum Junone jam placata. 30 Ad aperiendam fatis viam. 31 Agitat. 32 Secernit a ſororibus Megæram; utpote huic miniſterio a Jove deſtinatam. Acherontis & Noctis filias eſſe furias dict. in 7. Æn. ubi de Alecto. 33 Execrabiles. 34 Tertiam Furiam 35 Ad nullum opus tempeſtiva ſive opportuna.

Uno eodemque tulit partu, 1 paribuſque 2 revinxit
Serpentum 3 ſpiris, 4 ventoſaſque addidit alas.
5 Hæ Jovis ad ſolium, 6 ſævique in limine 7 regis
8 Apparent, 9 acuuntque metum 10 mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum morboſque Deum rex
11 Molitur, 12 meritas aut bello territat urbes.
13 Harum unam 14 celerem demiſit ab æthere ſummo
Juppiter, 15 inque omen Juturnæ occurrere juſſit.
Illa volat celerique ad terram 16 turbine fertur:
17 Non ſecus, ac 18 nervo per nubem impulſa ſagitta;
19 Armatam ſævi Parthus quam 20 felle veneni,
Parthus, ſive 21 Cydon; telum immedicabile torſit;
Stridens, & 22 celeres incognita tranſilit umbras.
Talis ſe 23 ſata Nocte tulit terráſque petivit.
Poſtquam acies videt Iliacas atque agmina Turni;
24 Alitis in parvæ ſubito collecta figuram,
Quæ quondam in buſtis, aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, 25 ſerum canit importuna per umbras;
Hanc 26 verſa in 27 faciem, Turni ſe 26 peſtis ad ora
Fertque refertque ſonans, 28 clypeumque everberat alis.
29 Illi membra 30 novus 31 ſolvit formidine 30 torpor:
32 Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus 33 hæſit.
At procul ut Diræ 34 ſtridorem agnovit & 35 alas,
Infelix crines ſcindit Juturna ſolutos,
36 Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis;
Quid nunc te tua, Turne, poteſt germana juvare?
Aut quid jam curæ 37 ſuperat mihi? qua tibi 38 lucem
Arte morer? talin poſſum me opponere 39 monſtro?

Jam

1 Æqualibus numero & mole. 2 Illigarat. 3 Annulis, ques pro capillis habent. 4 Tam celeres, ut vento agi viderentur. 5 Furiæ, Tiſiphone, Alecto & Megæra. 6 Cum ſævitiam ſuam ex aliqua cauſa oſtendere vult. 7 Jovis: aut de diverſis loquitur, ut per *ſævū regē* Plutonem intelligat. 8 Præſto ſunt ad obſequiis & mandata Jovis: eoque nomen Juris: unde *Apparitores* Magiſtratuum dicti. 9 Acriorem faciunt. 10 Hominibus ægre viventibus, multiſque miſeriis obnoxiis. 11 Cum difficultate diſponit. 12 Ut oſtenderet, Jovē non ſævum eſſe, ſed juſtum: illis enim hæc immittit, qui peccando meruerint. 13 Trium Furiarum. 14 Celeriter deſcendentem. 15 Ut Juturnæ omen mortis fratris Turni efficeret, & illa, id agnoſcens, abiret. 16 Impetu. 17 Hyperbolica comparatione amplificat velocitatem Furiæ. 18 Arcu nervato. 19 Infecta. Sic l. 9. *Ungere tela manu ferrumque armare veneno*, qui mos Parthis, aliiſque barbaris, tingere ſpicula veneno, ut Hercules felle Hydræ. 20 Amaritudine. 21 Cretenſis, a *Cydone*, urbe Cretæ: quæ inſula ſagittando clara. 22 Quas celeriter percurrit. 23 Progenita Nocte, id eſt, Furia, movit ſe. 24 In noctuæ figuram mutata ex Furia. 25 Sero, noctu. 26 Furia mutata. 27 Effigiem hujuſmodi avis. 28 Turni. 29 Turno. 30 In Turno inſolens, ſive vehemens concretio ſanguinis. 31 Diſſolvit. 32 Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔςαν. Il. ω. Idem verſus l. 4. legitur. 33 Adhæſit. 34 Infelix augurium, oſcinis in ſtridore, præpetis in alis. 35 Stridorem alarum Furiæ. 36 Pathos a geſtibus. 37 Supereſt reſtat. 38 Vitam detineho? 39 Auxilio ex Jovis voluntate venienti.

Jam jam linquo acies. Ne me terrete timentem
Obſcœnæ 1 volucres: 2 alarum verbera noſco,
3 Lethalemque ſonum. Nec 4 fallunt juſſa ſuperba
Magnanimi Jovis. 5 Hæc pro 6 virginitate 7 reponit?
8 Quo vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certe, & miſero fratri comes ire per 9 umbras?
10 Immortalis ego? aut quidquam mihi dulce 11 meorum
Te ſine, frater, erit? 12 O quæ ſatis 13 alta dehiſcat
Terra mihi, maneſque 14 Deam demittat ad imos?
Tantum 15 effata, caput 16 glauco 17 contexit amictu
18 Multa gemens, & ſe fluvio Dea condidit alto.
Æneas 19 inſtat contra, 20 telumque coruſcat
Ingens arboreum, & 21 ſævo ſic pectore fatur:
Quæ nunc deinde mora eſt? aut quid jam, Turne, 22 retractas?
Non curſu, 23 ſævis certandum eſt cominus armis.
Verte omnes tete in facies; & 24 contrahe, quidquid
Sive animis, ſive arte vales: opta ardua 25 pennis
Aſtra 25 ſequi, clauſumque cava te condere terra.
26 Ille caput 27 quaſſans. Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox DI me terrent, & 28 Juppiter hoſtis.
Nec plura effatus, ſaxum circumſpicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, 29 campo quod forte jacebat,
30 Limes agro poſitus, 31 litem ut diſcerneret arvis.
Vix illud 32 lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia 33 nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum 34 trepida 35 torquebat in hoſtem:
Altior 36 inſurgens, & curſu 37 concitus heros.
38 Sed neque currentem ſe, nec cognoſcit euntem,
Tollentemve manu, ſaxumque immane moventem,
39 Genua labant; gelidus concrevit 40 frigore ſanguis.
41 Tum lapis ipſe 42 viri; vacuum per 43 inane volutus,

1 Invidioſa, namque de una tantum ſermo. 2 Veſtrarum, ſc. *quid portendant*. 3 Mortis Turni indicem 4 Latent me. 5 Præmia. 6 Quæ rapta eſt. 7 Rependit & perſolvit? 8 Ad quid. 9 Infernales. 10 Al. *Immortalis ego: haud*, &c. id eſt, ſed immortalis ſum, *Nec finire licet tantos mihi morte dolores*. Al. *Jam mortalis ego*. 11 Eorum, quæ mihi contingent. 12 Optantis eſt. 13 Profunda, ut me devoret. 14 Quamvis Deam. 15 Juturna. 16 Marini coloris. Dea enim fluvii, cui convenit glaucus amictus. *Tyberinum glauco velabas amictu Carbaſus* l. 8. 17 Præ triſtitia, aut merſura ſe in aquas. 18 Multum. 19 Inſtanter urget Turnum, ad ſingulare certamen, omiſſis Deorum conſiliis, redit. 20 Haſtam ingentem ex arbore factam. 21 Acri & magnifico. 22 Declinas & refugis prælium? 23 Hoſtilibus. 24 In unum collige. 25 Involare. Ab impoſſibili. 26 Turnus. 27 Ex indignatione. 28 Juppiter mihi infenſus. 29 In campo. 30 Signum termini. 31 Ut dirimeret agris contentionem agricolarum aut poſſeſſorum. 32 Viri. 33 Noſtra tempeſtate. 34 Feſtina. 35 Saxum illud. 36 Erigens ſe. 37 Concitatus Turnus. 38 Sed eventu irrito, quia ipſe præ formidine nec mentis nec virium compos. 39 Turni ſc. auxilio numinis deſtituti. 40 Timoris. 41 Inſuper. 42 Quem ipſe impulit. 43 Aerem.

1 Nec ſpatium evaſit totum, nec 2 pertulit ictum.
Ac velut in ſomnis, oculos ubi languida preſſit
Nocte quies, nequidquam 3 avidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua 4 valet, non 5 corpore notæ
Sufficiunt vires, 6 nec vox aut verba 7 ſequuntur:
Sic Turno, quacumque 8 viam virtute petivit,
Succeſſum 9 Dea dira negat. 10 Tum pectore ſenſus
11 Vertuntur varii. 12 Rutulos aſpectat & urbem,
Cunctaturque metu, 13 telumque inſtare tremiſcit.
Nec quo ſe eripiat, nec qua vi tendat in hoſtem,
Nec currus uſquam videt, 14 aurigamve ſororem.
Cunctanti telum Æneas 15 fatale 16 coruſcat,
17 Sortitus fortunam oculis; & corpore toto
Eminus 18 intorquet. 19 Murali 20 concita nunquam
Tormento ſic ſaxa 21 fremunt, nec 22 fulmine tanti
Diſſultant crepitus. Volat 23 atri turbinis inſtar
24 Exitium dirum haſta ferens, 25 oraſque recludit
Loricæ, & clypei extremos 26 ſeptemplicis orbes:
Per medium ſtridens tranſit femur. Incidit 27 ictus
Ingens ad terram 28 duplicato poplite Turnus.
29 Conſurgunt gemitu Rutuli, totuſque remugit
Mons circum, & 30 vocem late nemora alta remittunt.
Ille 31 humilis ſupplexque oculos dextramque 32 precantem
Protendens: Equidem 33 merui, 34 nec deprecor, inquit:
35 Utere ſorte tua. 36 Miſeri te ſi qua parentis
Tangere 37 cura poteſt; oro, (fuit & tibi 38 talis
Anchiſes genitor) Dauni miſerere ſenectæ.

1 Et

1 Non pervenit ad hoſtem Æneam. 2 Et non ad finem uſque tulit, id eſt, evacuatus eſt impetus ipſius ſpatio longiore. 3 Avide procul excurrere. 4 Proloqui. 5 Corpori, vel in corpore. 6 *Clamor fruſtratur hiantes*, Æn. 6. l. 1. 7 Conatus noſtros. 8 Proceſſum. 9 Furia. 10 Inſuper. 11 Fiunt. 12 Quod diſperantis ſignum eſt. 13 Haſtam Æneæ imminere. 14 Quæ prius functa fuerat munere aurigæ. 15 Lethale. 16 Vibrat. 17 Hunc locum ad feriendum oculis elegit Æneas, quem fortuna deſtinaverat vulneri, & ubi Turnum feriret. *Εἰσορόων χρόα καλὸν ὅπῃ εἴξειε μάλιστα* Il. 22. v. 321. 18 Telum. 19 Quo muri quatiuntur. 20 Concite miſſa. 21 Strident. 22 Tonitru, ſine quo nunquam eſt fulmen. 23 Venti impetuoſi. 24 Mortem diram. 25 Et aperit reſolvitque extremitates tunicæ, quæ olim e loris fiebat. 26 Septies implicitis diverſis tergoribus. 27 Percuſſus. 28 Compreſſis genibus. 29 Rutuli ſimul gemere incipiunt. 30 Gementium. 31 Turnus victus & humi ſtratus. 32 Sublatam more ſupplicum. 33 Mortem. 34 Et non precor, ut non fiat mihi. 35 Interfice hoſtem tuum, in quem Fortuna tibi poteſtatem indulſit. 36 Non eſt quod mihi parcas cauſa mea: ego quidem mori meritus ſum: Sed tamen, in gratiam patris mei ſenis Dauni, miſerere: memor quam gravis foret tuo patri mors filii immatura. 37 Commiſeratio. 38 Ut ejus gratia tibi parcendum eſſet. Pathos a ſimilitudine paſſionis, Macrob. Sat. l. 4. c. 6.

1 Et me, ſeu corpus ſpoliatum lumine mavis,
Redde meis. Viciſti, & victum 2 tendere palmas
3 Auſonii videre. Tua eſt 4 Lavinia conjux:
5 Ulterius ne tende odiis. Stetit 6 acer in armis
Æneas, 7 volvens oculos, dextramque 8 repreſſit.
Et jam jamque magis 9 cunctantem 10 flectere 11 ſermo
Cœperat; 12 infelix 13 humero cum apparuit alto
Balteus, & 14 notis fulſerunt cingula 15 bullis
Pallantis pueri; 16 victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris 17 inimicum inſigne gerebat.
18 Ille, oculis poſtquam ſævi monumenta doloris
19 Exuviaſque hauſit, furiis accenſus, & ira
Terribilis: Tune 20 hinc ſpoliis indute meorum
Eripiare mihi? 21 Pallas te 22 hoc vulnere, 21 Pallas
23 Immolat, & pœnam 24 ſcelerato ex ſanguine 25 ſumit.
Hoc 26 dicens, ferrum 27 adverſo ſub pectore condit
28 Fervidus. Aſt 29 illi ſolvuntur 30 frigore membra,
31 Vitaque cum gemitu fugit 32 indignata ſub 33 umbras.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1 Et me, ſi non vivum, mortuum ſaltem redde meis ſepeliendum. 2 Extendere manus ſupplices. 3 Itali. 4 Regis filia; pro qua certavimus. 5 Ne procedas ad majorem ultionem: quia ad gloriam ſatis eſt me victum fateri. 6 Strenuus. 7 In ſupplicem. 8 Cohibuit ab ictu. 9 Æneam morantem. 10 Movere ad miſericordiam. 11 Turni ſupplicantis. 12 Lethalis atque infelicitatem adferens Turno, Æneæ in memoriam revocans cæſum a Turno, Pallantem. 13 Turni. 14 Æneæ, qui agnoſcebat inſignia Pallantis ſibi Turnum aptaſſe. 15 Quibus ſtellatum & inoculatum fuit balteum. 16 Pallanta. 17 Quod ipſe ad gloriam geſtabat, utpote ſpolium hoſti ereptum, *vel inimicum*, id eſt, pernicioſum, exitiale. 18 Æneas. 19 Spolia Pallantis vidit: ut l. 4. Hauriat *hunc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus*. 20 Ab hoc loco, ubi ſub pedibus meis jaces? Q. d. minime. 21 Filius Evandri. Iteratum Pallantis nomen denotare videtur ictum repetitum. 22 Quid tibi ejus gratia infero. 23 Ad ſuæ mortis & rupti fœderis ultionem te, tanquam hoſtiam ſacrificat Diis manibus. 24 Multis ſceleribus polluto. 25 Per me. 26 Æneas. 27 Oppoſito. 28 Ad vindictam Pallantis ſumendam. 29 Turno transfixo. 30 Morte frigere faciente. 31 Anima, qua vivebat. Hunc eumdem verſum l. 15. p. 570. poſuit in morte Camillæ. 32 Quod ante diem fatalem exire cogeretur, *vel*, quia ab hoſte precatam veniam, exorare non poterat. 33 Infernales.

# VIRGILIO OBSERVANDORUM INDEX.

## A

Abantis clypeus 246
abas 152
abella malifera 249
abies 74
abjurata rapina, quæ 444
acalanthis 113
acanthus 17
acca, Camillæ ſocia 569
accingere operi 194
accubare, quid 376
acerræ, civitas Campaniæ 82
aceſtes rex 296
achemenides 249
achates, Æneæ comes 161
acheloia pocula 46
acheron, fluvius inferorum 347 358
acherontis cymba 358
achilles, qui fuerit 18
achilles Lariſſæus 198
acidalia Venus, cur dicta 180
aclides, tela 429
aconitum 78
acragas, mons Siciliæ 251
acriſionei coloni 415
acron ſternitur 530
actia bella 463
actia litora 243
actio Apollo 464
actoris Aurunci ſpolium 578
addicere, quid ſit 251
addunt ſe in ſpatia 70
affectare dextram 252
adonis 42
adraſtus 368
adorea liba 401
adyta, quæ 206
Æacides 391
Ææa inſula Circes, & unde dicta 219
Ægæon Gigas, cui centum brachia 523
Ægæum mare 223
Æges ib.
Ægis, quid 452
Ægreſcit medendo 575
Æneæ clypeus 460 pietas in patrem 214 urbs ædificata 403 arma fabricata a Cyclopibus 452 454 ad Evandrum profectio & oratio 416 417 monomachia cum Turno 600 ab inimico laus 547 Creuſam amiſſam requirit 217 Didoni profectionem fatetur 274 Recedit a Didone 297 Cumas delatus 340 Sibyllam accedit 343 infernum ingreditur 356 Italiam venit 402 Pallantem mortuum alloquitur 538 vulneratur 586 curatur a Venere 590 Latinorum urbem oppugnat 595
Æolus, ventorum rex 149
Æolia Lipare 451
Æpyrus 199
Ætnæ deſcriptio & cauſa incendii 248 flammarum globos ejicit 69
Ætnæi fratres 252
aganippe Aonia 42
agathyrſi picti, qui 264
agenoris urbs 162
ager novalis 50
agmen proprie, quid 458 pro impetu 193 300
agna Tempeſtatibus cædi ſolebat 334
agnoſco & cognoſco, quomodo diſtinguantur 138
agricolæ fortunatiſſimi 92
agriculturæ laus 94
agricolarum ſtudia per Hyemem, ludi 96
agryppæ triumphus de Antonio 463
agrorum natura 80 peſtes 55
agyllina urbs 425 ejus ſedes 454
alæ equitum, unde ſic dictæ 262 570
alba civitas unde dicta 219 385 435
albani patres, qui 147
alcides, quis, & unde ſic dictus 348
alcimedon artifex 11
alcinoi ſilvæ 75
alcyones Thetidi dilectæ os ſerenitatis nunciæ ibid.
alecto, luctifica 418
alga, herba vilis 31
alipedes equi 409
allia fluvius, juxta quem exercitus Romanus deletus 428
almo, filius Thyrrhi 420
aloide gemini 374
alphea flumina 107
amaſenus 550
amata furiis correpta 412
amazones, quæ, & cur ita dictæ 170 563
amazonia pharetra, quæ 322
ambarvalia ſacra 63
ambire aliquem 270
ambroſiæ comæ 365
ambroſia & nectar 590
amellum, quid 134
amiterna cohors 428
amor vincit omnia 45
amphitryoniades magnus 437

Amphryſia vates, Sibylla 363
amphryſius 98
amſancti valles 431
amyclæ tacitæ 433
amycle urbs 303
amyclæus canis 114
ancile, ſcutum breve, &c. 404
ancus Martius, rex Rom. unde dictus 338
androgei lethum 342
andromachæ, uxor Hectoris 204
anguis cœleſte ſignum 56
angitiæ nemus 430
animus conſilii eſt, anima vitæ 341
annales, qui 164
annos demorari 212
annuus orbis 297
anſer inter olores 19
ante diem 283
antemnæ turrigeræ 424
antenoridæ tres 368
ante tubam trepidare 554
antiquitati ſuperſtitioſæ erat in votis, terra levis, &c. 41
anubis latrator 464
apenninus mons 600
apex, quid 213 Apices lanigeri, qui 463
apum mores & ingenium deſcribitur 129 penitus amiſſæ ut reparentur 114 amor & ſtudium erga regem ſuum 131 ira 132 Apibus Furi nocent 111 de procreatione apum ib. gaudent tinnitu æris: illis ineſt auditus ſenſus 120 odoratus fœdos odores, &c. ib.
apollo crinitus, & cur 492 paſtor ab Amphryſo dictus 98
aptum ſtellis 231
aquilo denſus 107
aræ ſaxa ſunt, & cur ab Italis ſic dicta 152
aræ gramineæ, quæ 578
aræ, unde dictæ 267
aras tenebant ſacrificantes ib.
arctos metuentes tingi æquore, & quare 58
arcturi ſidera 56
argileti nemus 449
argi 511
argos 169
arion inter Delphinas 35
arrigere aures, qui dicantur 197
arviſia vina, quæ & unde dicta 24
aruns, Camillæ occiſor 569
aſera 80
aſia palus 427
aſylum, unde dictum 217 448
athenienſes in memoriam pagorum, in quibus diſperſi victitabant, ludos Libero patri celebrabant, &c. 88
audentes fortuna juvat 512
avernus lacus 241 unde dictus 354
fons, per quem deſcenſus ad inferos 339
augusti, geſta & triumphi præcipui 463
auguſto viventi divini honores habiti 48
avitum, quid 404
aura, proprie quid 384
aura auri, pro ſplendore 352
auræ omnia diſcerpunt 470
auras ferre, quid 91
aurea mala, quæ 12
aurea facula 97 447
aureum vellere 24
auri ſacra fames 323
auris memoriæ conſecrata, frons genio, &c. 25
auroræ deſcriptio 248
auroræ filius Memnon 182
auſonia 218
auſpicari, quid 231
auſpicia majora, quæ 238
auſter frigidus 133
automedon, Pyrrhi armig. 205
axis, pro Cœlo 281 pro Septentrione 84 Axes, qui 387

B

BAcca fructus arborum agreſtium 251
Bacchari, quid 272
B. Ara ultima, quæ 463
Balearis funda 61
Balteus, quid 312
Balteus Pallantis Turno mortis cauſa 609
Barathrum, quid 241
Barbaricum aurum, quid 206
Bellona pronuba 411 ſanguineo flagello 461
Bello nulla ſalus 551
Berecynthia 470
Beroe, Rhœteia conjux Dorycli. 328
Bidentes, quæ 259
Bitias 381
Boves, qui optimi 102
Bractea 352
Brevia & Syrtes, quid 152
Briareus centumgeminus 357
Britanni orbe diviſi 5
Brontes, Steropeſque 452
Bruma 56
Brutis ultoris faſces 399
Bubo feralis avis 280
Bucolica, unde dicta 1
Bella, quid 600
Bumaſte, quid 76
Buthroti urbs 214
Buſiridis aræ 98
Buxum raſile 92

C


Caci fabula 425
Cadaverum combuſtio 544
Cremandorum ritus 352
Caducei deſcriptio 218
Cæculus 426
Cæcæ ſores, quæ 204
Cædicus Alcathoum obtruncat 520
Cæneus ex juvene in fœminam 366
Cæſaris Imperium 160
Cæſaris de Antonio triumphus 463
Cæſtus, quid 298 314 310
Cætra, quid 429
Caicus fluvius 137
Cajetæ portus 306
Calatis & colo Minervæ 432
Calathus, quid ibid.
Camœnæ alterna amant 13
Camerina palus, &c. 254
Caphareus ultor 547
Capitolium 391 448
Caprarum morſus arboribus exitiales 89
Capys 385
Carcer, quid 302
Carceres, quid 170
Carcheſia, poculorum genera ſunt 138
Careſta, quæ 11
Carex herba paluſtris 109
Carmentis Nymphæ monita 448
Carmentis Nymphæ monita 408
Carmentalis porta Romæ ibid.
Carphathium mare inter Ægyptum & Rhodum 326
Caſæ Mapalia dicuntur 8
Caſia, herba ſuaviſſimi odoris 9
Caſtaneæ molles 6
Caſtorea 49
Caſtra, pro claſſe: hinc caſtra nautica 245
Cato cenſorinus 301 462
Cauſas rerum qui novit, felix eſt 94
Caucaſus, mons Scythiæ 91 275
Cavea, quid 313
Cauſare, quid 40
Celæno 230 ejuſdem vaticinium dirum ibid.
Cellæ Falernæ 76
Centaurea graveolentia 234
Centauri, qui 357
Centauri a Japithis victi 92
Centaurus, navis 302
Ceraunia 62 244
Cerberus 142 ab Hercule raptus 364 ejuſdem deſcriptio 364
Ceres agriculturam docuit 53
Chalciditus verſus, quis 44
Chaonia 47 unde dicta 246
Charon portitor 358
Charybdis monſtrum 241 navigatio 247
Chelaſma, quid 487
Chela 48
Chelydri anguis deſcriptio 127
Chimæra 152 navis 301
Chlamys Sidonia 263
Chorœbus, vid. corœbus
Chromus, Mnaſylus, ſatyri 26
Cicones 143
Cinere conſpergebant caput in luctu 597
Circe Solis filia 35 ejus fabula 397
Circenſes ludi, qui 99
Circus, quid, ejuſque forma 311
Ciſſeidis, id eſt, Hecubæ ſomnium 411
Ciſſeus, rex Thraciæ 323
Cithæron 106
Clarius Apollo 237
Cleopatræ fuga 463
Clypei Æneæ artificioſa ſculptura 461
Clœlia ibid.
Coclitis facinus ibid.
Cocyti amnis 100 inferorum 141
Codrus, dux Athenienſium 25
Poeta 30
Cœus Gigas 61
Columba in aere transfixa ſagitta 321
Cometæ diri 69 ſanguinei 512
Compita, unde dicta 88
Conclamare, caſtrenſe verbum 329
Conon 12
Conſors, quid 329
Conus, quid 233
Copia, pro exercitu 208
Cornelius Coſſus 301
Corœbus, Caſſandræ ſponſus 199 ejus inconſultum conſilium & interitus 202
Corœbo ſtultior 219
Coronas nautæ puppibus imponebant 61
Coronare vina 180 401
Corona cratera induere 245
Cortina 216 Phœbi, quid 360
Corus, quid 302
Corybantia æra, unde dicta 226
Creuſa amiſſa, ejuſque ſimulachrum Æneæ viſum 216 217
Crimine ab uno diſce omnes 187
Criſea, quid 404
Criſtæ comantes 243
Cumæa Sibylla 241 246
Cunabula, quæ 227
Cunei loca in theatro 35 329
Cuneus, quid 329 584
Cupencus, quid 594
Cupreſſus ad funera adhibebatur 213 352
Cura, unde dicta 412
Cures 282 524

Curetes, matris Deum miniſtri 129
Currus non audit habenas 70 inventus ab Erichthonio 104
Curſus certamen 310
Cybele 225 510
Cyclades 227
Cyclopia ſaxa, quæ 155
Cyclopum labores 452 ſtaturæ violentiaque 25
Cycni & Phaethontis fabula 50
Cyllene 441
Cyllenius 269
Cymbala Cybeles ſacris, & Bacchi orgiis adhibita 126
Cymbia 223
Cymodocea Nympha 510
Cynthius Apollo, as auctor Troiæ 100
Cynthius 170 264
Cypariſſus cornifera 352
Cytherea 157
Cytheron inſula Veneri ſacra, vid. Citheron.
Cytiſus 216
Cytorus mons 91

D

DAhæ 465
Da ſternere 577
Dædala tecta 130
Dædali fabula 441
Damnare votis, quid 24
Damnatus voti, quis 308
Danai 183
Daphnidis mors & epitaphium 22
Dardanus, Ilii auctor. 406 440
Dares contra Entellum 317 eiuſdem ſtolida ferocia 315
Decii duo fuerunt 79 pater & filius 390
Deductum carmen, quid 25
Defrutum, quid 134
Degeneres animos timor arguit 256
Dejicere oculos, humilitatis indicium 557
Dejopea Nympha pulcherrima 150
Deiphobe 343
Deiphobus maritus Helenæ poſt obitum Paridis 368
Deiphobi & Æneæ apud inferos colloquium 364
Deli deſcriptio 223
Delos Latonia 98
Delubrum, quid 153
Delus materna 263
Deorum juramentum 476
Dentale, quid 55
Depellere, quid 3
Depoſiti, qui 589
Depulſi a lacte 30
Deucalionis fabula 40
Deus unde dictus ſit a quibus vox Dei tribuatur ibid.
Deus utriuſque generis 211 de Venere 560
Dianæ forma 184 tergeminæ virginis ora 304 ara placabilis 430
Dictæ 27 228
Dicto citius 153
Dicto regis officium exſequitur 170 ejus humanitas 173 hoſpitalitas ib. inſanus amor 250 271 conjugium cum Ænea 265 oratio ad Æneam ne ſe deſerat 272 imprecatio in Æneam 297 conventus cum Ænea apud inferos 366
Didymaonis artis 314
Dierum brevium & longorum cauſa 84
Die pro diei 56
Dies civilis, quando inceperit 371
Dii patrii, qui 69 magni qui 230
Dindyma 492
Diomedes Venerem vulnerat 537 ejus equi 182
Diomedeæ aves 547
Dionæa mater 230
Dionæus Cæſar, unde ita dictus ejuſque aſtrum 40
Dircæ 7
Diræ 288 464 & ad Jovis folium perpetuo duæ 606 Nocte ſatæ ib.
Diſce, puer, virtutem 590
Diſcincti, qui 465
Diſcumbentes & ſedentes olim veſcebantur 180
Diſſimulare 171 722
Divi, & Dii, ut differant 580
Dodona 53
Dodonei lebetes, qui 245
Dolopes 184
Dolus an virtus, quis in hoſte requirat 201
Domina Ditis 361
Dona inimicorum ſuſpecta 186
Doris regio 185
Dotalis regia 497
Drances Turno infenſus 543 550 melior lingua, quam dextra ib.
Drapanum 254
Dryades 47
Drymoque, Xanthoque &c. Nympharum nomina 136
Dryope, qui 264
Dulichium 243
Dulichiæ rates 28
Duplex amictus 317
Duplicare, quid 563

E

EBrietatis mala 92 497
Ebur illacrimat templis 69
Echo 303
Ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα 186
Eclipſis 83

Ecloga, unde dicta 1
Eleuſina mater 54
Eliſa 273
Elyſiorum 332 371
Elyſiurum camporum deſcriptio 48
Emathia 69 138
Enceladi corpus in Sicilia 288
Enipeus 269
Enſis ſtellatus 269
Epeus, equi Trojani fabricator 196
Ephireja æra 93
Epidaurus domitrix equorum 301
Epirus optimas equas creat 49
Equas e vento concipere, & ubi 111 earum prægnantium cura 106 earum libido 116 112
Equi caput inventum, ubi Carthago 167
Equitandi auctores Lapithæ 204
Equorum educatio 107
Equorum omen 246
Equus lacrymas & doloris affectum ſentiens 540
Equus ligneus 184
Erato Muſa 398
Erebus 363
Erichthonius primus uſum currus docuit, &c. 204
Eridanus fl. 138
Erigone 48
Erinnys, unde dicta 399
Eriphyle 366
Eryx 316
Evadne 366
Evander Romanæ conditor arcis 437 affectus erga Pallantem 428 luctus ob Pallanta filium 542
Eumenides, quæ, & cur ita dictæ 354 60 142
Euphrates 70 142 465
Eurotas 28 170
Euryſtheus 98 ejus imperia in Herculem 446
Euryali & Niſi Hiſtoria 474 mutuus amor ib. capita haſtis præfixa 485 matris lamentatio ob interitum Euryali 486
Eurydices & Orphei fabula 141 &c.
Eurydice iſta, & ab inferis reducta ibid.
Exactus menſis, quis 66
Examen apum 399
Examen, quid ibid.
Exanimus & exanimis dicitur 169 520
Excipere, quid 12 246 262
Excipere forti quid 478
Exercere diem 312
Explere numerum, quid 317
Exuviæ, de corio ſerpentis 205 de veſtibus 282 unde dictæ 282

F

Fabaris 428
Fabarum ſatio 36
Fabius Max. 393
Fabii, unde dicti ibid.
Faces 60 præire ſolent nubentes puellas 33
Facilis deſcenſus Averni 348
Fagus 1
Famæ deſcriptio 265
Far pium: quid 313
Faſces attollere, quid 458
Faſcis, quid 390
Fata viam invenient 239
Fauni, qui 47
Faunus 398
Ferre pedem, quid 47
Feretrum, quid 353
Ferrugo, quid 62
Feſcenninæ acies 427
Fibræ, quæ proprie 375
Fides cana, cur dicatur 160
Figere cervos 8 leges, quid 378
Fiſcina 59
Florentes ære catervæ 432 600
Floribus aſpergere tumulos, mos antiquus 299
Fluctuare æſtu curarum 434
Flumen piceum 599
Focus, quid 327
Fœderum faciendorum ritus 380 & ſeq.
Fontes omnes ſacri 4
Formido, quid 115 in venatione, quid 602
Formicarum ſedulitas ac providentia 276
Fornix, quid 378
Fortunatus laborum 553
Frons verecundiæ aſſignabatur 521
Frumentis optima terra quæ, & quomodo frangatur 81
Fnimus Troes 199
Fulgura cœlo ſereno 69
Fulminare, quid 148
Funalia 380
Funda 53
Furor arma miniſtrat 153
Futilis glacies, quæ 602

G

Gabii 386
Gabinus cinctus 423
Gæſa Alpina, quæ 462
Galerus 427
Gangaridæ populi, qui 100
Ganges 77 468
Ganymedes & ejus raptus 145
Garamantes, qui 387
Gaza agreſtis, quid 297
Geloni 465
Gemma bibere 95
Gemma, quid 312

Genialis hyems 91
Genitale arvum 105
Genius loci, quis 300 402
Geryon 426 442
Gigantum pœna apud inferos 374 375
Gnoſſus, quid 312
Gorgones 210 357
Gortynia ſtabula 28
Gradivus pater, cur ſic dictus Mars 211
Grandinis ſigna 67
Grynæus Apollo, unde dicatur 274
Gryphes, quæ 34

H

Habet hoc, id eſt, percuſſus eſt 685
Hæc mea ſunt: eiuſque ritus 37
Halcyones ſerenitatis nuncii 67 113
Haleſus Agamemnonius 428
Hamadryades Nymphæ, quales 44
Harpalice 161
Harpyæ 240 357
Haud tanto ceſſabit cardine rerum 278
Hebrus 143 161
Hecate tergemina, & unde 283
Ereboque potens 314
Hector patri venditur 370
Hector Æneæ in ſomnis apparet 204
Hecubæ centum nurus 206 fuga ad aram ibid.
Hederæ errantes 18 ea Poetæ coronantur 30 pallantes 32
Helenæ in Deiphobum perfidia 370
Helenus vates 254
Helicon mons, Muſis dicatus 99
Apollini ſacer 425
Herculea corona 54
Hercules Cerberum rapit 362
Cacum interficit 444
Herminius, ingens corpore 610
Hermione Oreſti & Pyrro deſponſata 248
Hermus fluvius 428
Hernica ſaxa 412
Herilus tricorpor 458 occiſus 459
Heſionæ regna 410
Heſperia, unde dicta 341
Heſperia, ad diſcretionem Hiſpaniæ 171
Heſperia magna 396
Heſperidum mala 29
Heſperidum templi cuſtos 281
Heu, nihil invitis fas quemquam fidere Divis 202
Hiberus fluvius 572
Hibiſcus, genus herbæ 8
Hippocrene 42
Hippodame 564
Hippolyte 564
Hippolitus 430
Hyppomanes, quid 311
Hirundo tempeſtatis nuncia 64
Hiſter fluvius 94 Danubius dictus 114
Hœdi pluriales, ſtellæ 494
Hœdorum ortus pluvias faciunt 54
Honorem aris imponere 149
Honori non cedit 243
Hortinæ claſſes 428
Hoſti ſtare 114
Humati, qui 361
Hyades 53 unde dictæ 181
Hyades pluvia quæ ibid. & 245
Hybla, mons 4
Hydaſpes Medus 131
Hydia, quæ 374
Hylas 37 Herculi dilectus, & a Nymphis raptus 98
Hylax, canis 38
Hylæus, Foluſque 92 & ſeq. 446
Hymella fluvius 428
Hymenæus, quis 343 177
Hypanis fluvius 137
Hyperborei montes Scythiæ 107
Hyrcanæ tigres 279
Hyrtacides, acerrimus armis, Niſus 474

I

Janus, a Januis dictus 404
Bifrons ibid. 581 Cluſius, Patulcius dictus 160 423 In Janiculo habitavit 449 de ejus nomine ibid.
Japygia 546
Jarbæ de repulſa Didonis querentis ad Jovem oratio 266
Jaſius, quis 135
Iberus Vide Hiberus.
Icari fabula 342
Idæum nemus 225
Idalium 503 Veneri ſacrum 170
Idomeneus 547
Idumææ palmæ 99
Ignes terræ, qui 191
Ignis ſacer 122
Ilia, &c. 259 386
Ilia illi rumpantur 30
Ilicet 202 218
Ilione Priami filia 177
Ilioneus Trojanorum orator 408
Ilium in Italiam fertur 150
Imbris prognoſtica 66
Immunis belli 595
Imperatores, Dii dicebantur, & poſt mortem in numerum Deorum referebantur 1
Importunæ volucres 63
Inabilis unda 142
In limine primo deficere 513
Inachus Ariſiuſque patres 512
Inanime 497
Incedere, quid 148

Inceſſit regibus diſcordia 226
Incondita quæ dicantur 6
Indago, quid 162
India mittit ebur 49
Indicere forum, quid 334
Indicere meritos honores 242
Indigetes Dii, qui 464 Dii ex hominibus facti 66
Induet ſe in florem 51
Infantium locus apud inferos 364
Inferiæ 145 ſacra mortuorum 521
Inferni lacus, qui 239
Infracti Latini 573
Infula, quid 203 522
Inhiare, quid 259
Inhorret meſſis campis 61
Inhumatos non vehi a Charonte 359 362
Innabilis palus, quæ 143
Inſomnia, quæ 256
Inſomnium, quid 395
Inſpirare faces 60
Inſtaurare diem donis 259
Integer ævi 219
Intemerata munera 229
Intempeſta nox, quæ dicatur 248
Interpres Divum 274
Intyba ſegeti noxia 52
Involvere diem 240
Io, Inachi filia 431
Iopium mare 241
Iopax, rex 181
Iphitus 199
Iris 326 unde dicta 893
Iſmara 73
Iſter, vid. Hiſter.
Italia, unde dicta 172
Italiæ antiquæ deſcriptio ibid.
encomium & fertilitas 77
Juba, quæ 302
Juba crinita triplex 431
Julia unda, unde dicta 79
Julii Cæſaris cædem quæ prodigia ſecuta 68
Julus Aſcanius 159
Juno Jovis ſoror & conjux 149
Juno, quare inviſa Trojanis 147
Juno inferna 349
Juno fecunda 158 pronuba 259
265 Saturnia 148
Junonia hoſpitia 178
Juno pro Turno rogat Jovem 605
Junonis contra Venerem oratio 261
503 conqueſti de Æneæ ſucceſſibus 418
Juppiter infans a Curetibus cuſtoditus 129
Juppiter Anxurus 432
Jura ferrea, quæ 95
Jurare per caput 374 479
Juſtitiam diſcite 377
Juturna Turno fœdus diſſuadet 583
aurigæ officio fungitur 591 gladium reddit fratri 603 querela ad Turnum 606 fugit 607
Juturna, fons 579
Ixionis angues 100 pœna apud inferos 141 376
L
Labici picti ſcuta 431
Labor actus in orbem redit agricolis 69
Labor improbus omnia vincit 53
Labra, vaſa 71
Labruſca 21
Labyrinthus, a Dædalo factus 325
Labyrinthus, quid 342
Lacertus, genus ſerpentis 7
Lacinia Diva 247
Lacunæ 52
Læna, quid 270
Laocon, ejus liberorum interitus 193
Laodamia 366
Laomedontiada 242
Laomedontius heros 434
Lapithæ, qui 375
Lappæ 54 115
Lapis bibulus 89
Laquearia 180
Lariſſa 193
Lariſſæus Achilles ibid.
Latex Lyæus 179
Latini priſci, qui 326
Latinus Fauni ex Marica filius 398
regiæ ejus deſcriptio 400 pacem cum Ænea ſuadet 403 ad Trojanos oratio 408
Latium cur dicatur. 448
Latonæ genus duplex 581
Latro, pro venatore 624
Laudato ingentia rura, Exiguum colito 90
Lavinia civitas 146
Lavinia Æneæ in uxorem datur 609 crines accenſi 40
Laurentia 425
Laurentum, unde 398
Laurus Parnaſſia 72
Lautæ carinæ, quæ 459
Laxant arva ſinus 86
Laxare foros 363
Ledæa Hermione 246
Leges figere atque refigere 377
Lembus 36
Lemnius pater, Vulcanus 453
Lenæus, pro vino 267 pro Baccho & cur 72 96
Lentandus remus 339
Lepores auriti 61
Lernæus anguis 456
Lethæus amnis 381
Lethæus ros 338
Lethæus ſomnus 50

Lethe ibid.
Levare auxilio 204
Leucata 245 415
Libare oſcula 158
Libare dapes;100 pro ſacrificâre 138
Liber, quid 609
Libethrides Nymphæ 30
Libyſtiſtis urſæ pellis 296 449
Licia telæ addere 60
Liguſtrum, quid 7
Lilybeja vada 254
Limbus, quid 293
Lini ſeges urit campum 50
Liquentia mella 197
Lituus, quid, & unde dictus 366 405
Lituus Quirinalis ibid.
Lividum, quid 339
Lolium infelix 23 54
Lotos arbor 24
Lucifer 219
Lucina 17 102
Lutrinus lacus 79
Luna, quando colligat revertentes ignes 7 pallida, rubicunda, alba, quid deſignet ibid.
Luna tempeſtatum ſignificatrix 63
Lunæ labores 93
Lupatis parere 108
Lupercal 448
Luperci nudi cur 5 hinc Lupercalia 462
Luſtra 251 264
Luſtralia exta 441
Luſtrati Diis 245
Luſtrum, quid 190
Luteola caltha 9
Luxuriat toris pectus 103
Lyæus 82 179
Lycæi ſumma 213
Lycæus 48
Lycaon Gnoſſius 476
Lyciæ ſortes 274
Lyciſca 11
Lycurgus 220
Lycus fluvius 137
Lydia gens 414 507
Lydius Tybris 219
Lymphata 412
Lyrneſſus Acmon 507
Lyrneſti domus 448

M

Machaon, quis 196
Macte, quid. &c. 505
Mænalii verſus 32
Mænala 47
Mænalus mons 33 42
Mæonii Bacchi carcheſia 138
Mæotica palus Scythiæ 114 tellus 112
Magalia, vel mapalia, quæ 166
Magni menſes, qui 18
Maja una Plejadum 67 mater Mercurii 439 142
Malea 305
Manes 233
Manipli 555
Manipulus, quid ibid.
Manipuli triginta in legione ib.
Manlii virtus in Capitolio defendendo 562
Mapalia, quæ 113 165
Manto filia Tireſiæ vatis 509
Mareotides uvæ, unde dictæ 75
Marmor infidum 59
Marpeſſus mons, qualis 367
Marpeſia cautes ibid.
Marrubia gens 420
Marſi 221
Mars pater Gradivus 221
Martis ſimulacrum vinctum & ab Apelle pictum 161
Maſſicus humor 78
Maſſicus rex 507
Maſſyli, qui 263 populi Mauritaniæ 344
Maturi Soles 49
Maturate fugam 155
Mavortia tellus 141
Mavors 638 ſanguineus ibid.
Mauruſia gens 266
Medica, qualis herba ſit 56
Medius locus honoratior apud Romanos 99 179
Megeræ tartarea 605
Megara, oppidum 253
Mel ex rore colligitur, & cur aerium dicatur 123
Mel, quomodo eximendum 132
Melibœus, unde dictus 2
Meliſphylla 126
Mella, fluvius 134
Memnonis nigri arma 169
Menelaus, frater Agamemnonis 196 Deiphobum in lecto obtruncat 371
Mens læva, quæ 186
Mens & animus, ut differant 542
Menſæ perpetuæ 404
Menſæ comeſtæ Trojanis 392
Menſes incerti, qui 52
Menſes magni, qui 18
Mephitis 409
Mercurii deſcriptio, genus 439
Meius habitus 295
Mercurius ad Didonem mittitur 161 Æneam ad profectionem hortatur 296
Mergi, aves a Mergendo dictæ 63
Meridiei periphraſis 152 deſcriptio ibid.
Meropes, aves 124
Meſſapus equum domitor 427

Merhymna civitas 75
Metius Suffetius, Albanorum Rex, equis distractus 461
Mezentius Latinorum dux, Deum contemptor 419 pro Turno pugnæ ſuccedit 527 crudelis 488 comparantur apro & leoni 571 vulneratur 531 interimitur 535
Mileſia vellera 112 136
Minæ, quæ 261
Minerva tenuis, quæ 451
Minio rubens 41
Minos quæſitor 355
Miror illius rei 541
Miſenus tubicen 241 Æolides 350 ejus mors 350
Miſericordiæ veteres aſſignabant genua; &c.
Mitra Mæonia, quæ 267 quibus geſtare licebat, quibus non 491
Moloſſus canis 116
Monæci arx 390
Moæres Romæ, qui, & quot 97
Monſtrum, quid, & unde dictum 322
Monſtra domita ab Hercule 446
Monumenta, unde dicta 225 quæ 244
Mopſo Niſa datur 51
Morini 465
Mulciber, unde dictus ib.
Mulctra, quæ 12
Mundum in vere conditum 86
Murex, quid 269
Murex, unde purpura tingitur 19
Muſa, pro carmine 1
Muſæus vates 379
Muſcoſi frontes, qui 31
Myrmidones 184
Myrta cruenta 61
Myrtus horrida 238 Veneri dicata 32
Myſia 51

N

Naiades, quæ 43
Nais candida 6
Napææ Nymphæ 246
Nar fluvius ſulphurea aqua albus 419
Naricia pix 91
Narycii Locri, qui 212
Navale certamen 301
Navalia, quæ 297 pro rebus navalibus 550
Naves Æneæ in Nymphas 510
Navis gubernandæ peritia commendatur 338
Navium Trojanorum incendium 329
Nautæ primi obſervarunt ſtellas 47
Naxos Bacchata cur dicatur 227
Nemus & ſaltus, ut differant 42
Neoptolemus, quis 207
Neptunus omnibus aquis præeſt 47 cum Minerva de Athenarum nomine contendens ib. cum Apolline Trojæ muros fabricavit 210 Ægæus dictus, & cur 549
Nereja Doro 471
Neſcia mens hominum fati 521
Nilus Ægypti fluvius 134
Nimbi tum ventos, tum pluvias, &c. ſignificant 149
Nimbo effulgens 210
Niſiphates 100
Niſus parer Scyllæ 65
Niſi & Euryali Hiſtoria 474 amor mutuum ib. ad Lunam oratio 483
Niti gradibus 203
Noctes atque dies patet arti janua Ditis 348
Noctis deſcriptio 284 435 476 ejuſdem initium 396
Nodus informis lethi 597
Nomadum genus 465
Nomentum & Gabii 386 428
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni 273
Noricum 119
Novalia, quæ 5
Novalis ager, quis dicatur 49
Nox intempeſta, quæ 247
Nox civilis, quando incipiat 378
Nubem belli detonare 512
Nubigenæ bimembres 426
Nucum ſpargendarum in nuptiis mos 23
Nulla ſalus bello, &c. 552
Numæ Pompilii periphraſis 188
Numero Deus impare gaudet 35
Numeros memini, ſi verba tenerem 40
Numerum lupus non curat 31
Numidæ infreni, cur dicantur 258
Numina magna, quæ ſint 242
Numitor Albæ rex 385
Nuptiarum inauſpicatarum prodigia 269
Nuſquam tuta fides 272
Nymphæ aquis præſident 2
Nyſa 388

O

Oaxis fluvius rapidus 2
Obita morte 526
Obliquare ſinus 295
Obloqui numeris 378
Obſcœni canes 47 aves 241
Obſcœna fames quæ 238
Obtectior, quid 377
Obtutus, quid 408 599
Occupat os flammis 575
Oceanitides 116
Ocnus Mantuæ conditor 509

Odora canum vis 263
Oeagrius Hebrus 143
Oenotria Italiæ regio, unde dicta 372 400
Oenotrii 229
Oeſtron, quid 206
Oleæ culturæ 99
Oleæ pacis ſignum 403
Oleo perfundi ſolebant luctatores, & cur 302
Oliva victor coronabatur 312
pacis inſigne 91
Olivæ tonſæ, quæ 99 314
Oliva vivax 180
Olympiaca palma, quæ 101 ludorum origo ibid.
Olympus pro cœlo & mente 208
mons Macedoniæ 60
Omina repetere, quid 192
Omina turbare, quid 240
Onagri curſu agitandi 116
Onerare æthera votis 467
Operari in herbis, pro ſacrificare 62
Opima ſpolia, quæ 393
Oppida, unde dicta. 385
Optare, pro eligere 166 225
Oraculum Sibyllæ 345 perperam intellectum & interpretatum ab Anchiſa 225
Oras belli evolvere 488
Oratores Æneæ ad Latinum miſſi 403
Oratores pro Legatis ibid.
Orbes, qui 106 farrati 114
Orchades 75
Oreus, quid 201 pallidus cur dicatur 60
Ore favere omnes 298
Ore terram mordere 554
Orcades 270
Oreſtes Agamemnonius 282 ſcenis agitatus ibid. furiis agitatus 246
Orgia, ſacra Liberi, unde dicta 415 272 143
Oricia terebinthus 506
Orion ortu ſuo & occaſu tempeſtates ciet 258 172 ſidus Auſtrale auro armatum 245 Orion aquoſus 258 nimboſus 172
Orithya, Erechthei filia, Boreæ uxor 141 566
Orodes altus 499
Orphei & Eurydices fabula 141 luctus ob amiſſam conjugem ib. deſcenſus ad inferos 347 344 cantus ibid. interitus 143 cithara ſeptem chordas habuit 378
Ortygia 216 217 253
Oſſa, mons 60
Oſſa componendi ritus, qualis 253
Oſtentare, quid 314
Oſtia proprie ſunt fluminum 310
Oſtrum ſuperbum 276
Oſyris, monſtrator aratri 47
Ovantes, & quid Ovatio 246
Ovantes gutture corvi 66

P

Pachynum, promontorium 252
Pactolus fluv. aurum trahens 506
Præana, proprie Apollinis laudes 379
Pæoniis herbis revocatus 431
Pæonium in morem 589
Pæſtum 127
Palæmon, Poetarum judex 112
Palamedis hiſtoria 277
Palæſtra, quid, & unde dicta 343
Palæſtra agreſtis 96
Palearia, quæ 101
Pales, paſtorum Dea 23 98
Palici placabilis ara 490
Palinurus, gubernator Æneæ 240 viſitur ab Ænea apud inferos 319 ejuſdem interitus 339 360
Paliurus, frutex arboreſcens 21
Palla, quæ 560
Palla rigens, quæ 172 ſciſſa 464
Palladium, quid 191 a Græcis raptum ibid. 561
Pallas Evandri filius ad Herculem 461 exercitus ejuſdem 456 hortatur ad pugnam 510 interitus 520 remittitur patri 538
Pallas Trojanis iniqua 264
Palladis auxiliis ſpes Danaum ſtetit 191
Pallentes herbæ, quæ 18
Palma, quæ initio fuerit, &c. 300
Palumbes rauco 4
Pampinatione quando utendum 87
Pampineus autumnus 72
Pan Deus paſtorum 8 20
Panacea odorifera 589
Panchaja 77
Pandarus, quis 321
Pandari & Bitiæ hiſtoria & interitus 491
Pandere mœnia urbis 194
Pangæa 141
Panopea 67
Panthus Otriades, ſacerdos Apollinis 198
Papaver ſoporiferum 50 & 381
Papaver veſcum, quid 128 Cereale 56
Paphos Veneri ſacra 166
Papulæ ardentes 132
Parcarum officia, cui ita dictæ, nomina, &c. 19 148

Parcæ iniecere manus 517
Paris Paſtor Phrygius 413
. ſylvas habitavit 9 Achillem in-
terfecit 254 ejus judicium 148
Parius lapis 100 174
Parma alba, quæ 499
Parnaſſus, mons Bœetiæ 42
Paros nivea 217
Parthenius mons 44
Parthenopæus 368
Parthus fides fuga 100
Paſcere, pro delectare 85 169
Paſcor 113
Paſcua optima, ubi 81
Paſiphæe, tauri amore flagravit,
&c. unde & Minotaurus natus
342
Paſſum, quid 75
Pater, religionis nomen 486
Paulia, amara baccha 26
Pectine telas percurrere 60
Pecuaria, unde dicta 102
Pecudes locutæ 68
Pedem facere, quid 327
Pedicæ, quæ 61
Pedum, quid 25
Pelaſgi 188 458
Pelethronium oppidum 104
Pelides 196
Pelion 103
Pelio Oſſam imponere 60
Pella 130
Pellax 188
Pelops, Tantali filius, eburno
humero 98
Pelori ſedes, quæ 252 promonto-
rium Siciliæ 240
Peltæ æratæ 429
Pelta lunata 170 & 663
Peluſiaca lens, quæ 57
Penates, qui 197
Pendere ab ore narrantes, quid
260
Penetralia, quæ 205
Peneus 146
Pennata fama 486
Penthesilea Amazonum regina 170
Pentheus furens 380
Peplum, quid 170
Pergama 208
Permeſſus 28
Pero crudus 427
Perpetui tergo bovis veſcitur 441
Pertentare, quid 110
Peſtis, pro incendio 488
Peſtis deſcriptio 212
Petendum pacem, & ſimiles locu-
tiones 555
Petilia civitas 219
Petulci hœdi 123
Phæacum arces 244
Phædra, quæ 366
Phaethontiades, quæ 38
Phaethontis equi 300
Phalanx, quid 295 540
Phalanx animoſa 636
Phalarica, quæ 495
Phaleræ, quæ 312 481
Phaſelus, quid 145
Phoretum, quid 313 519
Philoctetа Melibæus 239
Philippi, civitas 69
Philomela dapes parat 27
Phineja domus 230
Phlegethon 356
Phlegyas 435
Phocæ 138
Phœbigena, pro Æſculapio 430
Phœbi munera, laurus & hya-
cinthus. 13
Phœbus dicitur Sol, Phœbe Lu-
na 250
Phorci exercitus omnis 137
Phryges, hic capti 491
Phyllis 14 21
Piacula 289
Piare 296 192
Picturata veſtis 243
Pierides 14 47
Pilata agmina 578
Pila ſcabra rubigine 69
Pilenta, quæ 492
Pilium, quod 99 426
Pilumnus Turni avus 499 504
Pinaria domus, cuſtos Herculei
ſacri 436
Pineus ardor 568
Pinnæ, quæ 405
Pinnata. Vide Pennata.
Pinus matri Deum conſecrata 30
Piorum ſedes apud inferos 380
Pirithous 375
Piſtrix 251
Plagæ, quæ 263
Plauſtra 54
Plejades, quæ 53
Plemmyrium undoſum, quid 253
Plumata veſtis, quæ 567
Podagræ turpes 112
Poli duo in cœlo 151
Pollio 15
Pollux, pro Caſtore poſitus 103
Polus, pro cœlo 151
Polydori Hiſtoria 222
Polyphemus Cyclops 251
Pometii 356
Pomorum cultura 90
Pompa, quid 99 297
Pomum, pro ipſa arbore 90
Populus Alcidæ gratiſſima 31
Herculea 445 bicolor ibid.
Porca ſilice feriebatur 367 in
fœderibus faciendis cædebatur
368

Porricere, quid 308
Portitor Orci 143
Potitis ſacra Herculi commiſſa 445
Potniades quadrigæ 320
Præcipitare moras 412
Præcipere ſpe hoſtem 517
Præcordia, quæ 200
Præludere, quid 569
Præneſtina urbs 426
Præpetes aves, quæ 237
Præpetes pennæ 341
Præſentes Divi, qui 3
Præſumere ſpe bellum 537
Prætendere ſepem 59
Priami mors 408 ubi occiſus ib.
Priami tellus, quæ 47
Primitiæ victoriarum 537
Primitiæ, & rudimenta belli 542
Priſtis 301
Procas 385
Proceres 181
Producere funera, quid 486
Profani, qui 355
Profani a ſacris arcebantur 240
Prognoſtica tempeſtatum 63 Pluviæ 64 ſerenitatis ibid.
Proluere ſe auro 181
Promethei fabula 27
Proſcenia 88
Proſerpina, ut dicta 285
Proſubigit pede terram 110
Proteus vates, ejuſque transformatio 338
Pſytia paſſo utilior 75
Pubentes herbæ 304 quæ 590
Pumex latebroſus, quis 596
Punica fides, ambigua 177
Puppes turritæ 464
Purus campus 503
Pyra 381
Pyracmon nudus 452
Pyrgi veteres 508
Pyrrhæ lapides 27
Pyrrhi ferocitas 205 interitus 246
Pyrrhus ex Andromache Moloſſum ſuſcepit ibid.

Q

Quadrifidæ ſudes 22
Quadrijuges equi 313
Quercus Jovi ſacræ 161 oraculis addictæ 72
Quid veſper ſerus vehat 67
Quirinalis trabea 423
Quirinus cur ita dictus 254
Quiſque ſuos patitur Manes 384

R

Radamantus, Minos & Æacus, judices Inferorum 273
Radii, olivæ ſpecies 79
Radius, quid 13 392
Rauæ querelam veterem canentes 64
Recidiva Pergama 273 411 542
Recidivum, quid 411
Refigere leges, quid 377
Remigium alarum 161 pro arte volandi, &c. 525 Pro remigibus 243 310
Reliquiæ mortuorum quomodo ſervabantur 353
Remulus Tiburtinus 481
Reſignare 219
Retractare dicta 574
Radamanthus. Vide in Radamanthus.
Rhenus bicornis 465
Rheſus 168
Rhipæus Eurus 215
Rhipææ arces 58
Rhodia uva 76
Rhodope 26
Rhœbus 498
Rhœteius ductor 591
Rhœteum, promont. Trojæ 243
Rhœtus 516
Robigo vitium frumenti 53
Robore ſe promunt 199
Roma 97 proprie urbs dicta 388
Romulus 159
Rorantia aſtra 247
Ros amarus 119
Roſcida mala, quæ 34
Roſtra, quæ 94 e Roſtris habebantur conciones ibid.
Roſtrata corona Agrippæ data 463
Rubea virga, quæ 59
Rubigo. Vide Robigo.
Rudentes leones 397
Rudibus aſinorum eſt ibid.
Rudens prora 247
Rudentes, qui 251
Ruit nox Oceano 268
Ruminare, quid 27
Rumor fecundus, quis 437
Rumpere vocem 190 ſilentium 503
Rumpi horrea, quando videantur 49
Ruſcum 90

S

Sabæi 76 464
Sabellicus ſus 210
Sabini 97 428
Sabinarum raptus 460
Sacer ignis 122
Sacranæ acies & gentes 431
Sacraria Ditis, quæ 581
Sacrificantes aras tenebant 267
Sæcula aurea, argentea, ærea, ferrea, quæ 387
Sætæ, quæ 354
Sagittariorum certamen 321
Sagulum virgatum 469
Salentinum 319
Salicta 72

I N D E X


Salictum 4
Sarignæ crates umbonum 424
Salii, qui, & unde dicti 445 462
Salix lenta 22
Salmoneus 374
Salſæ fruges 160
Sancire fœdera 581
Sanguis hebet, frigitque in ſenibus 316
Sanguinis gutta ex arboribus 231
Sardoæ, herbæ, quæ 21
Sarpedon 151
Sarrano dormire oſtro 95
Sarraſtes 429
Saticulus ibid.
Saturæ calus atra 432
Saturnia tellus 79
Saturnia regna, quæ 17
Saturni ſtella frigida 62
Saturnus 404 pulſus a Jove 447
Saxum Siſyphi 101
Scæa porta 210 237
Scena 154
Scena verſatilis, & ductilis, quæ 99
Sceptra ad fœdera adhibebantur 581
Scilla, & Elleborus 118
Scipiades duri bello 72
Scipiones duo fulmina belli 419
Scorpius ardens 48
Scyllæ & Charybdis deſcriptio 240
Scylla, quæ 29 patri comam purpuream abſcidit 65
Scyllæa rabies, quæ 155
Scyrus 205
Scythia 5
Sedere 256 466
Seditionis deſcriptio 154
Seges pro terra 49
Seges telorum 222
Sella & trabea 462
Semina flammæ, quæ 341
Semina ſæva leonum 78
Sepulchrorum violatoribus ſupplicia propoſita 222
Sepultus vino ſomnoque 196
Sequeſtra pax 541
Sera omina 322
Serenitatis indicia 65
Serranus, unde dictus 191
Seræ. Vide Sætæ.
Sibylla, unde dicta, &c. 243 241 ejus cum Ænea ad inferos deſcenſus 347
Sibyllini libri, qui 345
Sic omnia fatis in pejus ruere. 56
Sicanæ gentes 447
Sicania 175
Sicani finis 549
Sicani veteres, qui 431
Sicanium latus 451
Siccelides Muſæ 17
Sicilia quæ & Trinacria, a tribus promontoriis 239 247 ejuſdem ſitus ibid.
Sicyonia bacca 96
Sidera cadentia 184
Sidus ſanctum 213
Sigæum 199
Silarus 105
Silentes umbræ, quæ 355
Silvanus, ſilvarum Deus 47
Silvius 185
Simois 351
Simulachra pugnæ ciere, quid 325
Siniſtrum augurium, cur proſperum, &c. 214
Sinon proditor capitur 187 a vinculis liberatur 191
Sinum, quid 30
Sinum lacrymis implevit 257
Sirenum deſcriptio 339
Sirius ardens 512
Sirius ſtella 228
Siſtrum 464
Sirhoniæ nives 45
Sitire Venerem 151
Solis defectus, ut fiat 91
Solis labores 181
Splem quis dicere falſum audeat? 68
Solſtitium 31 51
Solum, quid 306 503
Somni portæ geminæ, cornea & eburnea 395
Somnus ad Palinurum 338
Somnus ferreus 530 586
Sonipes 263
Sophocleo cothurno 32
Sopor, conſanguineus Lethi 350
Soracte 427
Sordere, quid 8
Sortitus non pertulit 245
Sparta 216
Spiracula Ditis 421
Spiramenta tenuia 125
Spirantia ſigna, quæ 100
Squalent arva 79
Stamen, quid 243
Stant belli cauſæ 421
Stat pulvere cœlum 589
Stat ſua cuique dies, &c. 419
Statio 185 513
Stellio 133
Sternax equus, quis 640
Stimichon, quis 25
Stipare 139
Stiva 55
Stricturæ chalybum 451
Stridor, quid 352
Strophades inſulæ, quæ 210
Structores, qui 179
Strumon 154 511
Strumoniæ grues 22 518
Stuppa 330

Styx 142 348 juramentum Deorum 360
Sub armis, quid 205
Subducere claſſem, &c. 173
Subigere 56 arvum 12
Subjicit ſe 173
Sublicius pons 461
Sublicium, quid ibid.
Sublustris nox, quæ 482
Subtegmen, quid 243
Sufficere, pro ſubminiſtrare 210 295
Sulcare, quid 104
Sulphur vivum 117
Superare jugum; montem, &c. quid ſit 380
Superanda omnis fortuna ferendo eſt 331
Superſtitio 441
Sus, triginta fœtus enixa 219 435
Sylvanus. Vide Silvanus.
Sylvius. Vide Silvius.
Symæthia flumina 480
Syrius. Vide Sirius.
Sytes duæ, & unde dictæ 132
Syrtis inhoſpita 258

T

TAburnus 20
Tacitum cœlum 245
Tædæ pingues 31
Tænarus 141
Tænia 412
Talaria, &c. 268
Tanager 106
Tanais 143
Tantali ad inferos detruſi epulæ 376
Tarentum faturum, cur ita dictum 81
Tarpeja ſedes 448
Tarquinius, Superbus cur dictus 390 ejectus 461
Tartara 348
Tartari deſcriptio 142 374
Tauri, ignem naribus ſpirantes 78
Taurus aperire annum dicitur 57
Taurus rite Neptuno & Apollini immolatur: Jovi non licet 226
Taygeta 94
Taygeti canes 102
Taxus 125 arcubus apta 92
Tegmum 331
Tegmina barbara, quæ 419
Telum 304
Temo, quid 54
Tempe, quæ 91 133
Tempeſtatis ſubitæ deſcript. 150 229
Tempeſtatum prognoſtica, quæ ex Sole 67
Tenedos 185
Tentamenta tui per artem non pepigi 440
Tetere otia 270
Tereus 28
Terminus Deus 585
Terra progeniti, qui 374
Teſtudo, quid 195
Teſtudo templi camera eſt incurva 170
Tethys 47
Teucer, quis 175
Texere naves 149
Thalami Eumenidum 356
Thalia Muſa 25
Thaſiæ vites 75
Thaumantias, quæ 467
Thermodontis flumen 563
Theſeus infelix 172 cum Pirithoo Proſerpinam rapere tentat 347
Thiaſus, vel Thyaſus, quid 322
Thiaſi, qui 22
Tholus, quid 59
Thorax 515
Treicius ſacerdos 228
Thule 47
Thura maſcula, quæ 35
Thuricremæ aræ 279
Thymbræus 225
Thymus 81
Tiaras 508
Tibur ſuperbum 424
Tigris, Armeniæ fluvius 5
Tigribus vehebatur Bacchus 32
Tiphys 19
Tityrthius 443
Tiſiphone unde dicta 400 pallida 122
Titan, quis 411 pro ſole ibid.
Tithonia conjux 490
Tithonus 67 296
Tityon 375
Tmarus & Rhodope montes 34
Tmarii Dorycli conjux 327
Tmolus 49, 76
Tolerare vitam colo 481
Tolerare ſe humo 99
Tolumnius augur 584
Tonſæ, quid 397
Tophus ſcaber 81
Torquatus; unde dictus 390
Tortus imber 173
Torus viridans 409
Trabea, quæ 405
Tractus maris 134
Trahea 54
Tranſcripti in colonias deducebantur. 159
Tranſtra 302 333
Trieterica 251
Trinacria 239 247
Triones 110 181 245
Tripodes, qui 232 301
Tripodes gemini 477
Triptolemus, aratri inventor 49

Tritonia, unde ſic dicta 192 210
Tritones citi 365
Triviæ lucus 341
Troja 146
Troja Neptunia, unde 219
Trophæum, quid 108 unde dictum 517
Tullus Hoſtilius 389
Tument terræ vere 85
Tumultus, quid 393 433
Tunicæ manicas habentes 491
Turbo, quid 375 403
Turma, quid 323
Turma equitum eſt ibid. 517
Turnus inſanus ad arma Rutulos hortatur 422 falſam ſequitur Æneæ imaginem 526 Pallanti congreſſus eum interficit 510 ejus ducum & ſociorum catalogus 424 cum Ænea monomachia 607 occiditur ab Ænea 609
Typhoca tela, quæ 178
Tyrannus, quid 408
Tyrrhena vincula 453
Tyrrhidæ pueri 418

V

Vaccina 7
Vadum, quid 359
Vallis reducta, quæ 381
Vallos exacuere, quid 59
Vannus myſtica Jacchi 84
Vaſus Poeta 59
Ucalegon 198
Vector, quis 19
Velamen acantho circumtextum 177
Velatæ comæ, quæ 228
Velini fontes 419 Roſea rura 428
Velinus portus 267
Vellere nivea 380
Vellerea ſigna quid 121
Velivolum quid 156
Venabula 261
Veneris præmia 257
Venalia diva 504
Ventos ictibus laceſſere 107
Ventoſa gloria 565
Venulus 434
Venus, de maris ſpuma nata 316 venatrix obvia fit Æneæ 161 ejus ad Jovem oratio de Trojanorum periculo 501 expoſtulat cum Jove 157 ad Neptunum 335 a Vulcano Æneæ arma impetrat 145 offert 469 a Diomede vulnerata 547 Æneæ vulnus ſanat 410.
Verbenæ, quæ 128
Verbera victi tempora 578
Veſcum 128
Veſcæ frondes 308
Veſerus mons 82
Veſper ſtella 58
Veſta, quæ 197
Veſta mater 69 cur cana dicatur 333 477
Veſtibulum, quid 204 356
Veſulus pinifer 528
Veteres ſolebant in corticibus arborum nomina deliciarum ſuarum notare 44
Vibrati crines 577
Viburnum, quid 3
Vices 202
Victima conſultatoria, quæ 259
Vimineæ crates, quæ 51
Violaria 124
Virbius Hippolyti proles 410
Vir gregis, caper 29
Virga Mercurii 268
Virga ſuppellex 54
Virtulem faſtis extendere 488
Viſum, quid 228
Vittæ, quibus victimæ coronabantur 190
Vivendo vincere fata 542
Uligo 80
Umbo 299
Umbræ ſilentes 355
Undans fumus 210
Undans bello Niſus 355
Undantes habenæ 595
Unguen 117
Vocari ſolebant, qui in aliena terra periiſſet 156
Vocem rumpere, quid 231
Voces ſupremæ in funeratione 213
Volnificus chalybs 452
Volutabra 116
Vortex, quid 151
Voti reus, quis 308
Urbi deſignandæ mos 333
Urbs proprie dicta Roma 388
Uri, qui 88
Uri & frigus 50
Urit videndo femina 108
Urſi informes dicti, & quare 109
Uvam dimittere, quid 145
Vulcanus, ignipotens 452
Uxorius, quis 870

X

Xanthi fluenta 263
Xanthus 169

Z

Zacynthos 343
Zodiaci ſigna duodecim, & quæ 57
Zonæ quinque cœlum tenent, & quæ 58

FINIS.

MAG 2020509

Digitized by Google